Jan bottelgier heeft dit boeck gemaect.

Eñ is gheheeten Summe ruyrael / sprekende van allen rechten, Ghecorrigeert by eenen experten Practizijn Aduocaet inden hooghen raet des Conincx van Castilien / Garnaten. &c, te Mechelen residerende.

Vocabulaer om te vinden tverstãt eñ bediet langhe verclaert/ van al die vreemde oft Walsche termen/ die in desen navolghenden boeck van Jan Bottelgier staen/ om te dat die materie te verstane/ Welcke vocabulen ghestelt zijn na die ordinãcie vanden A B C.

Agremente is te v̄staen aen te nemen een proces in sulcken state alst biden voorsaters ghelaten is.
Affirmacie is te verstaẽ yemant toe te segghen een sake warachtich te zijn.
Appliceert/ dat is een woort biden anderen voeghen/ dat bi een dient.
Advoe/ is een voecht oft gemachticht
Assigneert/ bewijst.
Appensement/ dach van beraet.
Assise/ dat zijn dingdaghen.
Adverse/ is teghenpartie.
Adheritage/ is yemant voort recht in een erve te setten.
Arbitres/ zijn dadinx lieden.
Adiuncten/ zijn personen bi gevoecht oft gheeenicht.
Auctoriseren/ macht te gheven.
A pene/ tot ghesichte van een yeghelijc
A[illegible]non/ dats te niete doen eenich crime oft delict.
Arrest/ is een sententie ghegeveẽ bi dẽ oversten rechter daermẽ niet af appel leeren en mach.
Attediose/ swaerlijc oft verdrietelijck
Ames/ is niemant.
Arrier lieff is leens leen.
Articuleert/ bi articule te setten een sake oft materie.
Accommodatie/ is een toeninghe.
Arrable/ is als een wt zijn ꝓpoost wat anders seyt/ daer toe niet dienende.
Alligemẽt/ is verlichtinge vã eenighe (lastẽ.
Appaeulx/ appellacien.
Advoyeren/ vestigen/ oft approberen
Apostaten/ dat zijn die ghene die dwalen/ oft dolen van goede wercken.
Accessoirs/ zijn die gheleerde mannẽ/ die de vonnissen maken van den rechter ongheleert.
Actie/ is een recht/ oft toesegghen te hebben tot een sake.
Apprehenderen/ is aenveerden.
Attribueren/ is aen hem te betrecken
Adoptijf/ is yemant aen te nemen/ eñ te houden oft zijn kint waer
Abortijf/ is een drachte/ dye doot ter werelt coemt.
Abscisez/ dat is een kint ghesneden wt zijn moeders lichaem.
Aulmousnie/ is een aelmissen ghever oft die aelmissen distribueert.
[illegible]lieren/ dat i[illegible]erbreiden.

Acceptilacie/ is een maniere van eenẽ contract eñ voorwaerde.
Accessoire/ is een sake die wten anderẽ (spruyt.
Ayeul/ is een grootvader.
Arbitrale/ is een wtsprake/ oft wtseggen van arbitres oft segslieden.
Atroce iniurie/ seer groote oft sware iniurie.

Bayl/ is een voecht/ oft regeerder van heerlike goeden.
Bournen/ erfpalen.
Barden/ zijn als genootẽ oft bãrehee
Bigame/ die twee huysvrouwen (rẽ.
ghehadt heeft/ oft die een weduwe ge troudt heeft.

Calumnieux/ is ẽen wettelijcke valsche sake te intenderen/ of te verantwoorden.
Comparuit/ is als yemandt eenen betrect voor rechte/ eñ niet en coemt/ dã neemt die andere comparuit.
Collectoors/ zijn vergaders.
Contumacie/ is verwonnen te zijn die gedaecht is/ eñ niet en coẽt/ oft cõpare
Cõpareren/ is hem verthonen. (ret.
Consequente/ is quade gewoonten te laten ghebruycken
Calumpnia/ is so hier voore staet
Competent/ redelijck.
Confiscatie/ is verboorte van goeden
Civile/ is eẽ sake die bloet noch lijf en
Criminele/ is een sake die (roert.
dat lijf oft lidt aengaet.
Curatoor/ regeerder.
Compositoors/ zijn dadinx lieden
Contumax/ is een die den rechter ver smaedt/ eñ niet en cõemt.
Cõsidereren/ tsamẽ delovẽ of ṽbindẽ.
Caucie/ borchtochte te stellen.
Civile sake/ dats waerlike sake.
Canon/ gheestelike saken
Contremanderen/ wederbieden.
Cederen/ dat is/ dat yemant zijn recht eenen anderen over gheuet.
Constitueren/ machtighen/ oft stellen yemandt in zijn stede.
Collusie/ is als yemant zijn recht eenẽ anderẽ overgheeft/ eñ weder bnevuen neẽt/ dat hi daer aẽ geẽ recht en heeft.
Contẽtiose/ een sake daer geschil af is
Coniure/ besworen.
Collaterale/ die ter siden aen gheuoeghet/ oft besteedt is.

Constant/ volstandich.
Circunstancie/ die ghelegentheyt
Crime/ misdaet.
Clandestine/ heymelijck.
Competeert/ dat is/ het gaet aen.
Consignerẽ/ is yemãt in zijn handẽ te gheveẽ oft bewisen eenich pãt voor scul (de.
Cas/ is sake.
Corroboreert/ ghesterct.
Contract/ voorwaerde.
Conservatie/ bescherme nisse.
Compẽsatie/ is verlikende/ deen scult oft deen sake/ oft vonnisse/ oft cost/ oft schade te setten teghens dandere.
Conspiratie/ is een opset te maken om quaet te doen teghens den oppersten/ oft die regeerders.
Corruptie/ is ghifte te gheven dẽ rechter/ om tot zijnder meyninge te comen
Cõplices mede doẽders/ oft ghesellen
Chãberlage/ recht vandẽ camerlinck.
Cõtenderende/ is te verclarẽ in sinen eysch/ tghene daer hi toe comen wil.
Concluderen/ is een slodt eñ eynde te maken van eenighen saken.
Concedeert/ overghifte.
Cituacie/ is staende huysinge eñ erve.
Committimus/ is bevelinghe.

Diligenterẽ een sake te beneerstẽ
Deffault/ is in ghebreke te vallẽ vandẽ beteekẽdẽ dach te recht te comẽ
Desavoyeren/ dat is af gaen/ oft nyet approberen.
Divortie/ is man eñ wijf te schepden metten rechte.
Defloratie / dat is een vrouwe te ontsetten van haerder eere.
Defereren appellacie/ is yemãt te ontfanghen om te appelleren.
Deffailent/ is die ghene die in ghebreke valt.
Domicelle/ is een woonstadt.
Declinate/ is te declineren/ eñ af te breken vandẽ rechter/ daer hi voor te rechte betoghen is/ segghende dat hi daer niet sculdich en is te rechte te staen.
Dilatoire/ dat is die sake te vertreckẽ oft te vtoonẽ/ die voor recht hanghet.
Declareren/ verclaren.
Delict/ misdaet.
Delay/ is wtstel.
Decisoire/ dat is te verstaen/ een eynde van een sake.

Delinquanten zijn misdadige oft bro
kinge oft ouertreders.
Dependeert dat is comende oft spru
tende wten sake.
Difficultept dat is verschil ghelijc als
tussen swart ende wit.
De doleo is bedroch.
Dimineuz is te verminderen een som
me van costen iudiciale oft andere.
Detentoer is die gebruycker vā eeni
Dismes zijn thienden. (gen goeden
Defectif dat is gebreckelijck.
Depost is iemant penningen oft goet
in bewaernisse te gheuen.
Distractie/dat is vercoopinge van eē
nighe goeden.
Differeren/is wanneermen een sake
laet te doen/om anders wille so diffe
reert hi. Deceptie is bedroch.
Delibererē/ dat is te v̄sinnen wat eē
doen oft segghen wil.
Deciderē dats eē sake tē eynde brēgē
Detalio/dat is gelijc Defurt is dieste
Diffamatore/dat is vermaken eñ een
quade fame sprekende.
Daubondant/is so veel meer oft een
suercoren waer.
Desisteren/is dat een aflaet vā tgene
daer hi recht toe pretenderde.
Douarie/is die lijftocht oft goet te hu
welijcxse voorwaerden gegheuen.
Discontinueert/is niet veruolgēs.
Detēcie is eē dinc onder te houdē dat
een ander van hē met recht eysschet.
Delinquant/dats een misdader.
Depositie/is zij goet ond iemāt te leg
gē inbewaernisse. Debiliteit is crachz
Dedicare gesticht. Deserte /is binnē
den behoorlikē tijt die appellatie niet
te veruolghen.

Exclum wtgesloten.
Euocatie is een sake te betreckē
vādē rechter die de kēnis toebehoort
seggēde dat dē rechter hē tegēs waer
eñ gunstich zijn wederpartie.
Enfreynte is gebroken sekerhede oft
dat recht misbruyct.
Executie dat is tgewijsde te voldoen
Excommunicatie dat is inden ban
Exeibee is in recht ouer te gheuen.
Escange is wisselinge.
Exercitoer is die een sake exerceert
oft bedient. Expireert verscenē oft dē
tijt is ouergegaē. Emolumentē zijn
die profitē oft vruchtē vā eenre saken.
Edictum is een generael ghebodt.
Erreur is eē dwalinge Esclaude on=
Esclissement/is verscheydinge.(eere
Emptio/is een coopinghe.
Extractiē wtgetogē. Emācipatie is
een zijn eyghen voecht te maken.
Espaue is een diemē niet en weet waē
hi es/oft wie tgoet toebehoort.
Euidēte dat is kēlic. Enquestē getui
genissen te hooren oft te doen
Egal/gelijc. Equipolle/ghelijcken
Emmunite/dat exempt oft vri is.
Edificie is timmeraergie oft huisinge
Effect is eē sake mettē wercke te vol
Eminēt dat is bouē schijnēde (bringē
Exployteren/is bi eenen sergiant oft
stadt dienaer te doen betalen.

Frustre/te vergheefs.
Furiose crancsinnige personen.
Furple is loosheyt oft bedroch.
Feudale heerghewade oft leē rechten
Fayte/is wāneer een steit zijn sake in
fayte dat hi bewisen wilt tgene dat hi
voorstelt. Fraude is bedroch of daer
bedroch in is. Furtiue/dieflelijck.
Flastri/is ghetenkept biden rechter.
Friuolle is eē lichte sake eñ in hē seluē
Furieur/voldoen. (negeen.
Faussonnerie/is eē sake daer valscheit
in is. Fermier een pachtenaer.
Fiscus/is de gene die sheerē recht be
waert/als procureur oft aduocaet.
Fatalia/dat zijn die dagen om een ap
pellacie te moghen veruolghen.

Gedecideert eñ gedetermineert is
eē sake tē eynde gebrocht bi sentē
cie eñ vonnisse. Garant is waerscap
Garnir bewaert oft besorcht te zijn.
Gherelieueert/verlicht. Geuentileert
die sake te vermanen oft disputeeren.
Gourle dargent/bygordel vā gelde.
Gheperpetreert/het fayt ghedaen.

Hosten zijn waerdē vā herbergē
Herbeguagie recht van herber
ge/die sommige leenē sculdich zijn.
Heresie ongheloove.
Hostieulx zijn reetscappē van eenigen
ambacht oft werck.
Hallos zijn pooten oft willighen.

Impetreren/vercrijghen.
Interineren van waerdē wesen
tgene datmen vercregen heeft eñ van
waerden ghewijst oft bekent te zijn.
Interuenierē voor eē ander een sake
te aenueerden.
Inthimeerde dat is dat partie oft dye
gene die niet geappelleert en heeft met
tvonnis gewonnen heeft.
Innoueren/is een sake anderwerf te
beghinnen oft te vernyeuwen.
Interdict dat verboden is.
Intendit is die principael meyninghe
vanden eyschere.
Inthimeren is laten weten.
Imposeren is voorsetten oft aēleggē
Interrupt te veruallen van rechte.
Intenteren aenleggen oft beginnen
Interlocutore is te gheuē een vonnis
van geremitteert te zijn van een rech
ter voor den anderē.
Jenuocatio is te varstaen wāneer eēn
rechtere eē anū rechter te hulpe roept
Inepte is onbequaem oft niet dienēde
Impertinēt onbequame ten propoeste
Interrest scade oft achterdeel.
Iniurie is diffamacie oft scoffierichest
Inuasien is een in te varen met gram
men moede.
Ingratitude is een ondancbaerheyt.
Imputee hem te wijten.
Illegitisme ongetrout als bastaerden
Iteratiue is weder om te segghen dat
eens ghesept is.
Iuratoie dat is bi eede te ghelouen te
betalen principael ende costen.
In aduertencie onwetenheyt.
Importun. te door naerstich.

Laps beloop van tijde.
Locale ghemeyn castume.
Liticōteste is wāneer eē eyscher eyscht
daer die verwerer toe seyt ic en ben v
niet sculdich ontkennende die scult so
contesteren sy litem.
Legataire dat is de gene diemen wat
bespreect oft maect bi testamente.
Ligitisme is ghetrout.
Lese maieste tegēs dē heere te misdoē.
Legaet een dinc dat by testament ghe
maect ende ghegheuen is.

Molesterēn dat is te moeyen.
Muerē veranderē Mobile rue
Margheren keremeesters. (rende.
Mise de fayt hantstellinge van recht.
Mainteneren is tonderhouden.
Mixte dat is een sake ghemenghet.
Monopole is wanneer eenighe van
eeniger neeringhe oft ambachten ma
ken een meuyt onderlinge huer goet
niet min te gheuen.
Manachier dreyghementen.
Manifeste openbaer.
Mutilacien dat is vermengt in eenich

Notoire dat is openbaer. (let.
Nombre is ghetal.
Namptiseren dat is eenich ghelt met
rechte te moeten verschyeten.
Nichete loyaerdie.
Nāpt dat is tgene dat in pāde geset is
Negatijf is een sake diemen ontkennē
mach.

Obserueert is onderhouden oft na
Obtineert vercregen. (geuolcht
Operacie wercken
Obligacie is een verbant spruytende
wt cracht van eenighe contract.
Oppressien druckinghe.
Ostentacie is een toeueninghe.
Orphannen die kinderē sonder vader

Peremptore dat is exceptie die de
saecke al heeel te nyeute doet als
te segghen ic en ben v niet sculdi
Presenteren is verthoor

Preciose costelichept
Preiudicie achterdeel.
Promotie isee die een ander voorstelt oft vordert.
Positifz zijn articulē die eē eyscher oft verweerer doet van zijn voorstel.
Proprietaire is eyghendom
Prescriptie dat is goet gecocht oft anders duechdelic vercregen eñ beseten te hebbē.x.xx.xxx.xl.iarē.dā eest goet prescribeert.
Postulacie een begheerte.
Priuere heymelic oft secreet.
Parchonier te hebbē bi testamēte een legaet oft ghifte voren wt.
Prophane is een plaetse onghewijdt diemē nochtans niet vercopē en mach
Prorogatie wtstellinge oft vlenginne
Postremes is dat wterste van eē sake
Prodicie verraderie
Patricide is vas moeder suster broed oft eenich van sinen bloede te dooden.
Proposeert dat is voor te stellen.
Pertinenten is behoorlick.
Petitore is een sake intenteren inden gront.
Possessore is besit oft gebruyckenisse
Procederen is voortuaren met rechte
Preuēcie is wāneer eē rechter die eerste kennis heeft eñ die ander daer niet aen comen en mach.
Permissie toelatinghe oft consent.
Posthumiskinderē die naerder doot van den vader gheboren zijn.
Precedent voorgaende.
Perturbeert verstoort.
Predecessoer dat is een voorsater.
Presumptie vermoeden.
parage maechschap.
Participacie mede deelachtich.
pupilles weesen onder huer iaren.
Productie dat is bi tuyghe oft anders te doē bliken van zijn voorstel.
perpetuele eewelic oft tē eewigē dagē
Patentes openbaer.
Querelle beclachte oft questie
Quitteren quijtschelden.
Quantiminorum eñ quātiplurimū dat zijn leden eñ specien van actien alsoe in rechten ghehceten.
Reproces zijn die ghetuyghen te weder legghen.
Rescriptie zijn brieuen gheimpetreert vandē paeus om yemandt te verdachvaerden.
Reintegre weder gestelt int gene dat hem of handich ghemaect was.
Rappelleert wederroepen.
Refuseren weygheren.
Referendares rechters die biden geestelijken rechte ghestelt zijn.
Renuoy ist wederkeren der gheenrē die aengesprokē zijn anders dan voor hueren rechtere eñ daer af begheertmen renuoy.
Redebitore is met recht wed te eyschē tghene dat vercocht is midts heimelic ghebreck.
Recreancie dat ist gebruyck vand sake daer questie om is so lange alst proces gheduert.
Redemptie is lossinghe.
Restabliz weder ghestelt int zijne.
Reconuencie dat is wanneer een beclaget den ghenen die hem in rechte betoghen hadde voor den seluen rechter.
Rapt berouinghe.
Rapoort ouer te brenghen
Rauestissement dat zijn makinghe die man ende wijf malcanderen doen.
Restringere dat is een sake oft gewoōte dat te breet was te restringeren eñ te verminderen.
Ratificere van waerden houden.
Souueraen dat is dye opperste.
Subiect dat is ondersate.
Souffissant bequaem oft seker ghenoech.
Sauuegaerde is wanneer een prince yemandt neemt in zijnre bewaernis.
Specialijc heeft veel manieren maer bi sonder eest ghemeyn.
Sommacie maninghe
Serue eyghen.
Subrogues is een die inde plaetse vā een ander ghesett wort.
Surreptie is wanneer dat een vercrijcht brieuen verswigende die waerheyt vander sake.
Successie besterfnis.
Stipulatie geloeften vā twee lieden.
Surseoir veruallen oft voorsitten.
Succūberen eē proces te verliesen
Sorteren zijn natuer volghen.
Supposeert onder setten.
Suffragant is een wijbisschop.
Saisine besit.
Signifierende dat is beteekenende.
Sensible verstandenisse ende wetenheyt.
Satisfactie voldoen.
Siccaire is een lop dye ordineert hoe datmen rechten sal doodslaghers oft dye ghene die yemandt vergheuen.
Sacrilegie is wanneer men kerckelijke oft heylighe dinghen steelt.
Sortilegie is touerie.
Seditio is een beroerte ende cōmotie onder die ghemeynte te maken tegēs die ghene die regieren.
Sodomitte dat is werc tegē der natueren.
Subrogues een ander in zijn plaetse te stellen.
Tribunale is dye stoel daermen recht doet.
Transporteren is een sake den anderē op te draghen
Triumpheren een proces te winnen.
Transactie is compact te maken oft ouercomen van sakē die in recht hangē
Tutoers zijn voechden oft regierers van weesen.
Tangibile gheuoelende oft gheuoelen mach.
Tabellion zijn secretarisen ofte notarisen vanden heere oft coninck
Turpitude leelick oft leelichept.
Tricherie bouerije.
Termineren eynden.
Vertificatie is van eē sake te doē bliken bi tuyghen oft anders.
Vacant is een officie onbedient.
Venditie vercoopinghe.
Vtiliteyt oorbaer.
Violencie ghewelt.
Ventileert is een van een materie bi monde te openbaren voor een rechter
Vehemente is een blikende eñ openbaer suspectie oft vermoeden.
Viuelotte dat is den nootorf vanden vrouwen om te leuen.
Tonsure cruyne.
Ignoreren is vander saken niet te weten.
Ypoteque is eenich goet dat welcke bi tot eenighen renten oft sculden verbanden wort.

Hier eyndet die Tafel.

¶ Prologhe.

Dit tegenwoordighe boeck heb ic Jan Bottelgier begonnen indē name der heyligher drieuuldichept/ eñ wort ge intituleert Summe rurale / wantet allen leecken dienende/ eñ oorbaerlijc is. Eñ ic Jan Bottelgier in alle manieren van weghen/ gheneycht wesende totter edelre practijckē des stijls vanden waerliken houe/ merckende dat dye menschelike natuere in mi seer cranc is/ so heb ic versaemt eñ gheset in ruraelsche summe/ het ghene dat ick onthouden hebbe/ van wijse clercken/ in waerlike eñ gheestelike rechten/ van veelrehande manieren/ eñ in waerlike houen/ also wel in parlement als daer buyten. Aldus bidde ick oitmoedelick al den ghenen dye dit boeck sullen lesen/ dat si corrigeren tghene dat ick qualijc ghescreuen heb.

¶ Wat practijcke is.

¶ Dat eerste Capittel.

Ghelijc als dye philosophen segghen/ dat practike is die tweede conste vā philosophie/ eñ ooc die werelt meest leert eñ onderwijst/ om wijsselijc te leuē/ so wil ic bewisen die fundacie der practikē die welcke is een fonne eñ wech/ hoe hē een peghelijc mēsche/ die hē tot aduocaetscap/ oft postulacie des waerliken hofs gheuen eñ stellen wil/ hē seluen reguleren sal. Dat is te weten/ dat practike die twee de conste is/ de welcke bewijst eñ leert/ wāneer die mensche sprekē sal/ eñ wanneer niet. Eñ ten eerstē so wijst eñ leert si dē mensche/ eerbaerlijc te leuen duechdelike wercken te doen / eñ hem te wachten vā schandē. Eñ dit behoort alle menschē van eerē toe/ die hē regulerē willē bi manieren vā iusticien Ten tweedē/ leert si dē mensche/ hoe hi tsine bewaren sal/ eñ hoe hi bi reden eñ maten leuē sal/ eñ hoe men een huysgesin regerē sal/ eñ die kinderen leeren sal/ eñ inleydē sal totter practike lucratiue/ op dat si bider practike mogen comen tot perfectien. Ten derdē leert practike dē mensch spreken/ eñ zijn redenen ordeneren bi bekender talen/ eñ die te moderen. Te wetē/ zijn sake te settē in terminis/ by maior/ minor/ eñ conclusio cōsonanten/ eñ om te sustineren eñ te beschermē/ oft te defenderē zijn propos/ bi argumenten vā logikē/ de welcke leerē proberen sinen eysch eñ propos/ het si bi dyaletica oft sophistria. Oock leert si/ eñ bewijst bi consten van grāmatike/ wel te lesen eñ te scriuē/ sond vicie van barbarisme/ de welcke seer notabel zijn totter cōste vā practikē. Ten vierdē leert practike dē menschē volc/ stedē eñ lantschappē/ regerē eñ onderhoudē dat volck van een lantschap oft stede/ in eendrachtichept eñ iusticie. Oock leert si/ hoe dye woonachtighe van eender stede/ sullen onderhouden eñ bewaert worden/ een peghelijc na sinen doen. Te weten/ om te setten aduijs op alderhande hantwerc/ dat daer geen bedroch in en geschiede. Op dye comanschap/ dat die goet si/ eñ wettelijc. Eñ ooc op dye steden/ ist dat si rijcke zijn/ oft arme/ dat si dat voorß regiment daer in gebruyckē willen/ dat die practijcke den wisen leert: op dat si dat volc eñ dye steden/ leeren eñ raden mogen/ hoe si hē bewaren sullen in rechte eñ in iusticie. Wāt so die wise man sept. Wat batet dat die steden goede rechtē/ lopen eñ costumen hebbē/ als daer niemant en is/ die de selue onderhoudt. A

A In vanum esset lex in ciuitate: nisi in ea esset qui legem tueretur.

¶ Om welcke dingen te doen/ behoeftmē te wetē die rechten/ die costumen/ die gewoontē der stedē eñ plecken / eñ ooc die deelen der iusticien. Om die welcke te wetē/ eñ te bewisen/ also dat waerlijc hof ordineert eñ begheert/ eñ so onse meesters seggen in haer beghinsel. B Te vergeefs treet hi ter cōstē oft ter practike/ die niet en weet die voorscreuē deelen/ biden welckē/ die conste oft practike dienē begeert/ haer openbaert. Eñ om te beghinnē dat eerste deel/ eñ postulacie der practikē vanden waerliken houe/ so wil ic seggen eñ bewisen/ die deelen eñ leden die daer toe versocht zijn/ deen na dander eñ eerst wat iusticie is. De reg. iur. So suldy wetē dat iusticie (na gescreuē recht) is eē vaste/ eñ eewighe wille/ dye een peghelijc gheeft dat sine is. C

B Qui nescit partes / in uanū tēdit ad artes.

C ff. de iust. et iu. l. iustitia.

¶ Wat recht is/ eñ welc die ghe boden des rechts zijn.

¶ Dat.ij.Capittel.

Die ghebodē van rechte zijn/ eerbaerlijck te leuen/ hem seluen te wachten van yemant tonrechte te schaden/ eñ een peghelijc tsine te gheuen. A

¶ Recht is. Iusticie te doen/ so wel den cleynē als den grotē/ dē vreemdē als dē bekendē. Eñ een rechter in wat plaetse dat hi sidt is schuldich de figuere Gods voor hē te hebbē/ op dat hi meer ontsien sal God/ dan die menschē. B

Eñ ghi sult wetē datter veel manierē oft namen vā rechte zijn. Te wetē natuerlijc recht/ gescreuē recht/ ongescreuen recht/ hatich recht/ ghemeyne recht/ recht tottē dingen/ recht indē dinghē. C

¶ Natuerlijc recht is recht der vrheit eñ van libertept/ dwelc mannē eñ vrouwen/ eñ alle manieren vā beesten/ van naturē hebbē/ dat si dat gebruyckē moghen vā haerder condicien weghē/ also wel bider lucht/ als bider aerdē/ oft bider zee. Ten ware dye seruitute/ de welck die mensche selue gheuondē heeft/ hem seluen obligerende by eenigerhande gheuangenisse/ also wel op die menschen als op dye beesten. Want dye vrihept dye hem ghegeuen is vander natueren/ hē bider voorscreuen seruitute genomen wort. D

¶ Ghescreuen recht is die edel cōstitutie der rechten/ de welcke gemaect zijn eñ ghepasseert/ bi dē keyseren/ eñ bi dat heylige consiliū/ eñ bidē raet der senatoren. Eñ die heylige decretalen zijn gemaect van onsen heyligen vader dē Paus/ gheheetē gheestelike rechtē. Eñ die rechten gegeuen biden keyserē/ heeten waerlike rechten. E

A Insti. de iusti. et. §. iuris pcepta. l. predicta. ff. eodem.

B Iuxta illud Deum pre oculis iudex habere debet et equitatem. l. p̄ si cphe. §. in summa. ff. de eo quod certo loco.

C Primus auctor hic non bñ dicit / iuriscōsultus eñ nūq̄ cogitauit sic diuidere in 7 partes ut hic facit sed diuidit in ius naturale / et in ius gentiū / l. i. ff. de iu. & iu. & insti. de iure na. ge. ff. de iu. et iu. l. ius ciuile.

D Insti. de iure na. gen. et ciu.

E Et insti. de lege na. ge. & ci. §. Sa

¶ **Ongescreuẽ recht is** een costuyme/ die in een lantschap gewoonlijc is/ eñ openbaerlijc gehoudẽ eñ gheobserueert is/ eñ is ghelijc een bescreuen recht eñ wet/ by approbacien vanden oudsten vanden lande/ in dyen men bi den tegenwoordigen der contrarien nyet gesien en heeft. F

F Insti. de iure nat. gen. et ciu. §. ex nõ scripto.

¶ **Hatich recht is** dat by costume vandẽ lande/ cõtrarie is dẽ gescreuen rechte. Ghelijc zijn sakẽ van retraict/ de welcke die ghemeyn costume in recht/ heet saken van beloften: oft ander saken/ dye dẽ rechte contrarie zijn. Eñ nochtans de costume gehengtse/ lijdtse/ ende approbeertse. G

G Audum. C. de contra. epis.

¶ **Ghemeyn recht**/ so die wise seggẽ/ is een recht dat hẽ accordeert mettẽ gescreuẽ rechtẽ/ eñ tot costumẽ vanden lande/ eñ dat dye twee zijn tsamẽ consonanten. Ghelijc als gescreuẽ recht is/ gelijc gemaect den costumen vanð plecken. Want dan is tgemeyn recht/ eñ costumen tollerabel. H

H Istud dictũ nõ videtur alibi sumpatũ: cum d icit iusco mune esse/ qđ cõsonat et cõcordat cũ cõsuetudine locali Nã omne il lud dicitur iuscõmune q̃ scriptum habemus ideo cõe dicitur/ q̃ semper est in viridi obseruãtia. l. ariam. C. de here. et mani. che.

¶ **Recht totten dingẽ is** so wanneer yemãt heeft dat vsufruct vã eeniger proprieteyt/ eñ die proprieteyt oft eygendom hoort eenen anderen toe. Eñ ooc wanneer yemant geleent heeft eẽ seker somme van penninghẽ op pandẽ/ eñ dye panden een ander toebehoren. Eñ dese voorghenoemde dinghen zijn twee. Dat eene is vsufruct/ ende dat ander proprieteyt oft eyghendom.

¶ **Recht inden dinghẽ is** recht te hebben inder proprieteyt oft eygendom eñ reale sakẽ oft in dat propepant/ oft ander roerlijc goet. I

I Ius ad rem et ius in re.

¶ Wat dat waerlyck hof is.

¶ Dat. iij. Capittel.

Mdat ick ghestelt ben in dye ghenoechte der pratikẽ/ so wil ick bewijsen wat dat waerlijc hof is. Het is eẽ plecke dye de rechter houdt in sinen lande/ tot ghewoonlikẽ daghen/ om die sakẽ te kẽnẽ/ waer af hi sculdich is recht te doẽ tusschẽ die partien/ by gesworen mannen oft schepenẽ/ oft andere. Eñ inð waerheyt dat hof is ghe heetẽ waerlijc/ dwelc ghehoudẽ wort by waerlike eñ tijtlike heerẽ. Eñ dat hof is gheheeten gheestelijc/ dwelc ghehoudẽ wort by geestelike heerẽ/ als bisschoppẽ eñ officialen/ eñ om gheestelike dingẽ. Want tot elckẽ vandẽ voorʀ houen toebehoort te kennẽ dye sakẽ/ dye hẽ lieden toebehoren/ als van haren ondersaten/ oft saken van natueren hẽ toebehoorende/ na dat dye scrifture seyt. K

K Redde deo que sunt dei et cesari q̃ sunt cesaris

¶ Wat costume is.

¶ Dat. iiij. Capittel.

Ostume vanð plecken (na dye ouden vanden lande) is een stantuasticheyt ghehouden eñ gheobserueert/ by dye oudtste vanden lande/ daer toe eendrachtich gecõfirmeert eñ ghesterct/ als nader gelegentheyt der plecken. Oft het is een dinc gepasseert by lancheyt vã tijdẽ/ dwelc bi costume voorʀ gesien eñ gheconfirmeert mach zijn/ eñ is schul

dich ghenoech te wesen. Eñ ooc is differencie tusschẽ die costumen/ wãt daer is een heymelike costume/ eñ die is sorchlic/ om twifel der probacien. Eñ daer is een openbaer costume/ eñ die is lichter dan dye anð/ wãt si probeert haer seluẽ. So ist behoorlijc/ eer een costume gescreuẽ sal zijn/ dat si eerst bi xij. vanden oudtstẽ vanden lande/ oft meer/ geapprobeert si/ op dat haer lieder võnisse vuolch daer af hebben mach. Eñ van desen vonnisse heeft ghe appelleert geweest in vrlansche houen/ van welcker appellacien heeft geniegeert geweest/ wel ghe wesen/ eñ qualijc gheappelleert gheweest. B

B Hic forte auctor dicit scdm consue tudinem vbi p̃scriptũ aut interfuit: q̃ sufficit et requiritur bis secundum consuetudinem iudicari. l. iij. in fi. C. de epis. au. Secũo requiritur q̃ secũdum eam iudicetur in causa appellatoris et sic ad minus bis.

¶ Noch is daer een costume gehetẽ openbaerlijc de welcke so openbaer is/ datmense voor geen twifel hebbẽ en mach. Ghelikerwijs veel dingen zijn so openbaerlijc gheuseert eñ gehouden in eenighe landẽ/ dat si een yegelijc kennelijc zijn. Eñ vã sulcker costumen machmen hẽ wel ghedraghen totter discretien vandẽ houe/ also verre al s de wederpartie niet en stelde in feyt der cõtrarien. Eñ daerom is geset die differencie onder dye twee costumen/ te wetẽ die heymelike/ eñ die opẽbare. Dus macht v die heymelike voort te stellẽ/ want si is swaer/ eñ sterc te proberẽ. Eñ weet dat na gescreuen rechten/ costume gehouden vijf iaren/ is van waerden ist dat si ghelijc is den ghescreuen rechten. C

C C. de vbi et con. l. ne q̃s cõsulũ.

Eñ om te sterckẽ tgene dat geseyt is bi Hostiens. D Eñ dat meer is/ so wil dat gescreuen recht/ dat die costume vã waerden si/ die welcke geobtineert en de gehouden is by twee vonnissen. E Noch seggen die Decretalen/ dat costume en behoeret nyemãt toe gewesen te zijn/ na dat seggen des gemeynẽ volcx/ nyet wetende wattet si: maer nae tghene dat die wijse wetachtighe mannen/ daer af segghen gheapprobeert te zijn/ by vonnissen ende by approbacien. F

D Consuetudo est ius quoddã moribus cõstitutũ: tpore prescriptus. In de iur. §. ex nõ scripto. ad c. l. iij. in fi. C. de epi audi. et. gl. in. §. nõ ex scripto. sũ per verbo nã diuturni mores... lega.

E C. de l. consue.

¶ Wat vsus/ stijl/ oft ghemeyn obseruancie is.

¶ Dat. v. Capittel.

Want wij nv weten wat costume is/ so sullen wij horen wat vsus is. Daer is luttel differencien tusschen vsus/ stijl/ eñ gemeyne obseruancie/ al ist dat die aduocaten sulcke manierẽ vã namen hẽ geuen/ als oft si seer schelende waren deene vã den anderen. Nochtans om properlijck te spreken

¶ **Usus is** een gewoõte eñ ordinãcie gewoõlijc gehouden int hof/ vã sommigen dingen/ bi der manierẽ van regulen. Ghelikerwijs in deen hof is men gewone/ geen disfault oft orlof te geuẽ voor xij. vren/ eñ in een ander hof voor noene. Desghelijcx van ander gewoonlike dingẽ ter eender plecken/ eñ andere ter anð plerkẽ. Want de ghewoonten der houen en zijn niet gelijc als cõsonanten/ al ist dat die openbare oft heymelike costume daer si. Eñ vsus wort int hof geapprobeert bi drie wegen. Deerste alst prescribeert is. De tweede alst bi veruul geiugeert eñ geconfirmeert is. Die derde alst so openbaer is/ dat die rechter houdt voor geuest/ oft geconfirmeert/ eñ dat openbaerlick gebruyct.

F Vult hic d... appare... ere / qd ... pbanda ... suetudi... itando ... dictis ... toriũ ... que in ... simpli...

¶ Stijl is een dinc/dat bi lanchept van tiden
also int hof ghereghelt is/dat niemāt int hof en is
woonende oft frequēterende/die daer af twifelen
mach. Als hier te houe is gewoonlijc/ wāneermē
deffault hebbē wil/oft oorlof teghens zijn weder
partie/so moet hi doen blijcken zijn actie/ anders
en sal hijt niet obtinerē oft hebben. Eñ desgelijcx
van veelderhande exempelen.

¶ Ghemeyn obseruācie is een vastin
ghe/die de heere des lants heeft geuest in zijn hof
bouen die stijl/die daer is/daerō wāt het somtijts
van node is/dat die rechterē makē nieuwe vastin
ge/om die cloechept der quader lieden te beletten
de welcke altoos studerē/om te comen/ oft te doē
tegen die vsancie/oft stijl der voorledē tiden. Ghe
lijckerwijs oft een rechter ordineerde/ datmē des
een daechs pleytē soude de criminale sakē/eñ des
ander daechs de ciuile sakē/eñ dat soude die rech-
ter doen houden bi ghemeyn obseruancie/also als
die ghescreuen wet dat hebben wil. A

A
Plus pec-
cat qui con
tra ordina-
tionē iudi-
cio constitu
tam fore fa
cit / quam
qui contra
legē scriptā
peccat.

¶ Wat iurisdictie is. Dat.vi.Capit.

IUrisdictie is een weerdichept die de
heeren hebben om iusticie te doē/van
misuallen oft clachten / die gheschiet
zijn binnen haren landen. B
¶ Ghi sult weten dat iurisdictie is
gedeylt in driē. Deene is ordinaria. Die ander na
tuerlijcke. Die derde is bi commissie/oft gegeuen

B
Secūdū Jo-
annem an-
dreā / offici
um iudicis
est rānabi-
lis et equus
motus. Ju-
der condem
nandos con
demnat: ab
soluendos
absoluit :
penas infli-
git / vel re-
mittit : de-
trgenda de
tergat: con-
cedenda con
cedit :faciē
a facit se-
cundum qd
decet.

¶ Jurisdictio ordinaria is/die welc-
ke de prince heeft eñ houdt in zijn lant/ wāt hi en
heeft bouē hē niemāt/dā God alleen/eñ daerōme
mach hi iugerē/oft doē iugerē/bi zijn beuelender
plecken/na cōsciencie:gelijc als die coninc doet bi
zijn parlement/oft baeliuwen daer toe gheset.

¶ Natuerlike iurisdictie is/de welc-
ke die heerē hebbē vā haerō heerscapiē weerdich
als vā harē leuē/oft anders. Gelijc baenreheerē
houdē in haer baroenscap die hooge iusticieren eñ
de borchgrauē die middelbaer iusticie: die officie-
ren houdē die lāge iusticie: wāt een yegelijc na dē
sinē/heeft iurisdictie eñ macht eñ behoort recht te
doē/van saken in zijn lant ghesciet wesende/also
verre als zijn iurisdictie begrijpt. Nochtās en heb
ben si geē iurisdictie ordinarie/wāt het is vā noo
de/dat si haer vōnis vā anderē latē doē dā bi hē:te
wetene bi haer leenmannē/oft haer baeliuwē/oft
stadthouders/eñ hebbē ressort tot harē ouersten/
te weten tottē prince/ de welcke heeft iurisdictie
ordinarie/heer te corrigeren na consciencie/eñ an
ders niemāt en heeft dat ouerste ressoort/mer mid
delbaer ressoort mogen si wel hebben. C

C
fina.ff.de
officio eius
cui manda-
ta est iu-
s. Quia
iurisdictio
ne mo di
sertione
nulla.

¶ Cōmissie/ oft gegeuē iurisdictie
is de welcke gegeuen is/het si bi prince/oft bi and
die macht heeft dat te doene. Gelijc een prince oft
een ander here/stelt tot eeniger pleckē yemāt om
zijn baeliu oft maerschalck te wesen/om iusticie te
doen in sinē name / het si bi warachtige besegelde

brieuē/oft anders/met sulcker macht iusticie te be
warē/ eñ te executeren / als die prince selue doet.
Ghelijc een prince gheeft sommige steden priuile-
gien/om wetten eñ iurisdictie te stellen/ eñ dat bi
brieuen/des so en mogen si bouen dat inhoudt vā
van haren brieuen niet doen. D

D
l.diligēter.
ff.manda.
quia fines
mādati di-
ligēter sunt
custodiēdi.

¶ Wat assise is. ¶ Dat.vij. Capittel.

ASsise is een vergaderinge der wijser
rechteren/ eñ officierē vanden landē
de welcke hout/ oft doet houden die
ouerste vander prouincien. Eñ daer
sullen wesen alle baeliuwē/stadthou
ders/sergiantē/eñ ander officieren vāder iusticiē
eñ prouoostē reael/op die boetē/ist sake dat si geē
wettelike excusacie en hebbē. Eñ die assise is scul-
dich geconidicht te wesen door alle stedē / gelegen
ond die voorš assise/bi beueel vandē ouerstē bael
iu/eñ bidē sergiant/eñ ooc die stede eñ dach ō pre-
sentacien. Eñ die baeliu/bi coninclijker ordinancie
is sculdich die assisen te houdē / vā drie maendē in
drie maendē. Eñ int eynde vā elcker assisen/sal hy
condigē die assisen/op dat een yegelijc wetē mach
hoe/eñ wāneer hi procederen sal: want inder assi-
se ist proces seer scarp. Wāt so wie daer niet en co
met oft hē en presenteert den dach vanō presenta-
cie/die doet deffault sonder remedie. Eñ daerō sal
mense te voren condighen.

IN der assise sullen alle processen gedecideert zijn/
ist datment duechdelijc doet/alle bekende misdadē
sullen zijn gecorrigeert/eñ alle bannē duult wor-
dē. Eñ men sal ātwoorden personaliter/oft in pro
per persone eñ een yegelijc is schuldich gehoort te
zijn in zijn clachte/het si op edel oft onedele/op offi
cieren/sergiantē/oft andere. Wāt gheē officieren
oft dienarē/en zijn sculdich inde voorš assisen ghe
breclijc te zijn/also voorš is/sonder wettige excu
sacien. Eñ bider assisen is te verstaen/ purgacie of
correctie vā alle misdadē/in dē lande gedaen. Eñ
als in die assisen de heerē vandē lande/ eñ ooc die
wise vergadert zijn/so machmē nieuwe cōstituciē
eñ ordinanciē makē eñ stellē/ eñ die andere die sca
delijc zijn/te niete brengē/eñ tot gheenen andere
tiden. Eñ si moetē also ghecōdicht zijn/ datse nie-
mant ignoreren/oft niet weten en mach/eñ also en
machmense nemmermeer exproberen.
¶ Itē men sal in gheenē lande assise houdē/dan in
den lande vandē ouerstē/bidē welckē die assise ge
houden is/eñ heeft iusticie sonder middel/wāt in
andere landen en machmē / noch en is die ouerste
baeliu/dye voorš assisen niet schuldich te houden
eñ is ooc sculdich de voorš assisen te houdē/totter
ouder pleckē/ daer si gewoonlijc zijn gehoudē te
wesen. Oock en salmense niet houden in vremde
plecken/maer in ghemeyn plecken/wāt alsulc no
tabel hof eñ iusticie salmen openbaer houden.

¶ Hoemē verdachuaert zijn we derpartie int hof / hy si vrij / oft anders. ¶ Dat.viij.Capittel.

VAnt wij hier voꝛe ghestelt hebben die maniere des waerliken hofs/so wil ic v leeren en̄ wisen/ hoe die officier sijn partie sal doen dagen en̄ conuenieren te houe. En̄ om dattet parlement is dat ouerste hof/so wil ic v wisen/hoemē int voorſ parlement/die wederpartie sal doen daghen.

¶ Ghi sult wetē/dat wie een anđ wil doen dagen int parlement/het si in reale sakē/oft in criminale saken/hi behoeft te hebbē een mādemēt vandē co ninc/inhoudēde de cause waerom. En̄ sal dat vooꝛ screuē mandement geaddꝛesseert oft geschict sijn aen den eerstē sergiant/ baeliu oft stadthouđ. En̄ is die materie swaer als in criminale misdadige sa ken/so sal hi eerst informacie doē/eer hi hē doet da ghen. Ist in saken vā penningē/ oft van sculdē/so machmē daghen sonđ infoꝛmacie pꝛecedente. Also soude hi doen in sakē van nieuwichept/oft vā sim pele sazinen/oft reale. En̄ is van noode dat hi ver dachuaert si tot redelikē dagen/te wetē is hi. ij. mi len gesetē van Parijs/so sal hē die sergiāt verdach uaerden/om hē te pꝛesenterē/en̄ dach beteekenen ten minsten van. xi. daghen:en̄ also vooꝛt na ghe leghenthept des lants.

¶ So suldi wetē/dattet parlemēt alle iaer des an deren daechs na sinte Martijn inden winter hout die eerste pꝛesentacie en̄ des ander daechs daer na die tweede pꝛesentacie. En̄ daerom wie een ander wil doen daghē int vooꝛſ parlement dat moet ten minsten gheschiē. xi. dagē vooꝛ den vooꝛſ dach vā der pꝛesentaciē/of anders en soude dē dach niet re delijc sijn. En̄ also suldijt verstaen van alle baeliu scappen ghelegen onder dat vooꝛſ parlement.

¶ Itē oft geschiede dat yemāt/ buyten dien dage woude yemāt van sinē baeliuscap doen dagen/ hi mach dat doen in extra oꝛdinarie dagē/ nochtans ist van node/ dat die citacien oft parlemēt daer op vꝛomen/inhoudende si/dat den dach was betee kent in ons vooꝛſ parlement/ niet teghenstaende dat het pꝛoces daer behooꝛt/ en̄ bi redenē. En̄ dat is het mandamēt sculdich in te houdē/en̄ den dach vander citacie sal redelijc wesen/ also alst ghesept is/en̄ na stile vanden parlemente. A

¶ Vooꝛt so en mach gheen officier/yemāt int par lement dagen/vā sijns selfs auctoritept oft macht vā wat sakē dattet si/ten ware dat hi sonderlinge mādemēt daer toe hadde. En̄ waert dat hijt sonđ mādement dede/so en ist van gheēre waerdē. B

¶ Itē ist dat die officier een mādemēt heeft om ye mant te daghē in saken van misdadē/ inhoudēde te cōparerē personalijc/oft in pꝛoperē persone/so moet hi selue comen: en̄ hout dat mandement also niet/so mach hi een pꝛocureur stellē. En̄ ist dattet mandemēt inhout selue te comen/so salmē hē ver dachuaerdē/ waermen vindē can. En̄ ist datmen hē niet en vint so salmēt condigē tot sijnre woōste de/oft ter pleckē daer hi meest vꝛkeert/oft ter plec ken daer die misdaet gedaē is. En̄ ist om een sim pel misdaet/so ist ghenoech tot sinen huyse/oft ter plecken. En̄ ist om heerlike sakē/so salmen vꝛdach uaerdē op pleckē des hūfs/en̄ tsinē huyse. C

¶ Itē ist om clachte van nieuwicheyt/so behoeft men twee adioernemēten oft citacien/te wetē die eerste om partie te vꝛdachuaerden/de welcke men doet vꝛdachuaerdē op die pleckē cōtenciose/om die clachte te sien interinerē/en̄ daer toe behooꝛt eenē bequaelijken dach/ na die ghelegenthept der plec ken. Maer ist een stede/ so ist vertoef van drie da ghen lanck ghenoech.

¶ Itē waert dat die ghene die te vꝛdachuaerdē is/ woōachtich ware buytē dat conincrijc oft heerscap pie/en̄ hi vꝛdachuaert waer om misdadige sakē/of om selue te cōparerē/en̄ die misdaet int conincrijc gedaen waer/oft in heerscappie van eenigē heerē so ist ghenoech datmen hē condicht op die plecke daer de misdaet geschiet is/oft op die palē des co nincrijcx daer hi woōt sonđ ander beteekenisse/in dient soꝛchlijc ware bi hē te gane:mer waert sonđ soꝛghe/so waert goet datment hē dede weten.

¶ Itē waert dat yemant laghe in een stede/oft op een slot/so dat die officier hē nyet en doꝛste dagen om soꝛghe van sinē liue/so ist ghenoech/dat hi sijn exploytdoet/ aen dē dꝛaeyboom. En̄ daer toe sal hi met hē leyden twee oft drie mannē ten minsten om sijn exployt te sien volbꝛenghen.

¶ Itē waert om te daghen die woōachtighe des lants in vꝛeemde steden/so ist ghenoech datmense vꝛdachuaert totter stedē/daer si alder naest sijn ge legē/en̄ daer sal hi op eenē merct dach/int openba re sijn exployt doen/en̄ dā sal hi die wete van sinē exployt/metter relaciē/ vast makē aen die poorte vanđ stadt/daer hi die heerē oft liedē vꝛdachuaert heeft/so dat wie bi hē liedē gaet oft reyst/mach hē doen wetē/hoe en̄ in wat manierē dat exployt ge daen is/en̄ om hē lieden copie te gheuen/ist dat sijt begeerē. En̄ men salt latē geuestich aen die poor te/ so langē alst duerē mach. Also heb ic sien doen tot sonđ getal/ also wel om heerē woonēde in he negouwe/als in Vlaendrē/daer die dachuaerden af geschiedē te Doznicke/om dattet een stede was naest gelegen op die palē vandē conincrijcke. En̄ die daechbꝛieuē warē vast gemaert aen die poorte daermē ghinck in Henegouwe/alst daer te doene was/en̄ alst in Vlaendrē te doen was/desghelijcx. En̄ oec also tot veel sloten en̄ casteelen/na gelegē de die exployten aenden barrieren.

¶ Vandē genoten vā Vꝛancrijc/suldi weten/ dat si onđ gheē recht gesetē en sijn/dan alleen onđ dē coninc oft sijn parlemēt. En̄ daerō wordē si ghe daecht biden coninc/en̄ die coninc geeft sonderlin ge mandemēten daer hise bi daecht/segghēde. Ad iornamus vos. &c. Dwelc mādement is den naestē officier beuolen/dat hi dē genoot vooꝛſ/ sal doen wetē het inhoudē van sijn mādement/ en̄ dē dach die hi cōparerē sal int parlemēt/ wātet die coninc also wil. En̄ hier af sal die officier sijn relacie doē.

¶ Van den Pꝛelaten.

¶ Pꝛelaten verdachuaertmen alsomen ander lie den doet/het si in reale saken/oft personale.

A
Quod volumus fieri nō obstante q̄ nostrū sedeat parlamētū de gratia speciali/ & ex causa.

B
Idez tenet Baldus in. l.cū clericis C.de episc. & cle.nisi cō suetudo curie esset i cō trariū/ vt p eundē Bal. dum in.l.si quando.C. de testi.

C
Idez te... Spec.in... tu.de ac... sa.§.j.... Bart. i... inter ac... tores/ in... collā. ver... Sticur-s... Publi. i...

¶ Vãden capittelen verdachuaert men den Dekẽ
eñ capittel/ eñ doetse vergaderen so vele dat haer
der ghenoech is/ eñ houden daer haren raet eñ de-
liberacie/ eñ die gheuen si in ghescrifte.
¶ Vanden monicken eñ nonnen prijst hi/ datmen
doet comen den Abt/ eñ het conuẽt/ eñ datmen die
clocke lupde/ eñ capittel houde/ so datter redelijck
ghetal der monicken si om te concluderen.
¶ Desghelijcx vanden nonnẽ verdrachtuaert men
die Abdissen eñ het conuẽt/ daer af sullen si scriuẽ.
¶ Vandẽ gerechte vã eender stadt/ salmẽ verdach
uaerden dẽ baeliu/ die meeste mannẽ eñ schepenẽ/
na dat die ghesworene der stadt geordineert zijn/
om te vergaderẽ in camerẽ/ te wetẽ in pleckẽ daer
si harẽ raet gewoone zijn te houdẽ/ so veel van hẽ-
liedẽ/ dattet genoech si/ daer ouer te scrijuẽ. A
¶ Itẽ waert datmẽ een gemeynte verdachuaerde
(dwelc selden gebuert) dat salmen doen opẽbaer.
¶ In cas van appellaciẽ prijst hi/ datmen doet ver
dachuaerden den heere daermen af gheappelleert
heeft/ eñ sinẽ baeliu oft stadthouder. Eñ dat is ge-
noech in sakẽ vander iusticie/ van dat officie dat de
baeliu oft stadthoudere daer thoont.
¶ Item/ eñ waert datter gheappelleert waer van
den rechterẽ/ de welcke iugeren oft verwijsen tot
vermaningẽ vãden heere als leenmanẽ/ schepenẽ
censiers/ oft andere/ de welcke iugerẽ bi die cõsciẽ
cie des herẽ/ oft zijn baeliu/ oft stadthouder/ oft de
meeste vandẽ gherechte/ weet dattet ghenoech is
datmẽ verdachuaert dẽ heere baeliu/ oft stadthou
der: maer sonderlinge prijst hi datmẽ de gene ver-
dachuaert/ die dat võnisse ghegeuen hebben/ het si
leenmanẽ/ oft schepenẽ/ oft cẽsiers/ oft ander. Eñ
die reden is wãt als die rechters alsulcke dinghen
iugeren dat gheschiet op haren cost eñ boete/ daer
haer lieder heere niet ingheboudẽ en is. Eñ ist dat
die heere in cas van appellacien niet en cõpareert
so verre als hi vdachuaert is oft zijn baeliu van si-
nen rechters/ so weet dz hi daer anders gheẽ scade
bi en lijdt dã hi gheenẽ eysch doen en mach/ oft die
sake niet weder hebben en mach al waert dat zijn
rechters wel geoordeelt haddẽ. Eñ daer om ist vã
node hẽ te presenteren eñ te compareren/ wãt hoe
soude hi zijn recht vercrigen/ daer hi niemãt en he
uet die voer hẽ eyscht. Want mach die mensche eñ
die rechter dẽ eysch niet doen/ so en mogẽ die rech
terẽ niet houdẽ tegens den appellant. Wãt waert
qualijc ghewesen oft geiugeert/ dat soude die scha
de zijn vanden gheuẽ dyet gheiugeert hadden/ eñ
nyet des heerẽ/ vã wien si rechterẽ zijn. Eñ waert
dat die rechters haer niet en presenterẽ/ dat en sou
de des heerẽ schade niet zijn/ noch op zijn boete oft
cost/ mer die appellatie soude te nyet gedaen zijn/
totter sorge van sinen rechteren/ eñ sonder preiu-
dicie des heeren/ ghesien dat hi compareerde.
¶ Maer het is een ander/ van eenen rechtere/ dye
iugeert van hẽ seluen/ sonder mede hulpe vã rech
teren/ wãt dan moeste men den heere oft sinẽ bael
iu properlijc verdachuaerdẽ/ oft sinen stadthoude
re/ waert dat eenich van hen die sentẽcie gegeuen
hadde. Eñ die redene is/ want die heere is rechter
van hem seluen/ eñ vã hem is gheappelleert/ eñ vã
anders nyemant/ eñ daerõ moet hi verdachuaert
zijn. Eñ al waert also/ dat die baeliu/ oft stadthou-
dere die sentencie ghegeuen hadde/ vã den welckẽ
het gheappelleert si/ nochtans moetmen verdach
uaerden dẽ heere met sinẽ baeliu/ oft stadthouder
om dat die sentencie ghegheuẽ is inden naem van
den heere/ die welcke also gheiugeert/ afwijst.
Exempel. Die regent vã Rijssel/ oft zijn stadt
houder/ heeft een sentencie ghegeuen/ vãder welc
ker gheappelleert is: weet dat in saken van appel-
lacie/ so moet die graue van Vlaenderen verdach-
uaert wesen van den coninck/ bi sekere brieuẽ/ oft
anders gestiert van des coninccx weghen/ tot eeni
ghen coninclijckẽ rechter. Maer van coninclicken
rechteren so en machmẽ niemant verdachuaerden
dan alleen die sentencie ghegeuen heeft/ om dat hi
ordinarie eñ dagelijcx iugeert/ eñ die partie die ap
pellacie te weten doet/ ist dattet des lants gewoõ
te is. Eñ ist in ghescreuen recht/ so prijst hi datmen
die partie verdachuaert/ eñ den rechter dat te we-
ten doet. A
¶ Eñ ist dat eenige partie verdachuaert si int par
lemẽt/ eñ si haer presenteert by procureur/ eñ het
gebuerde/ dat om eenigerhande saken hangende
die eerste dachuaert cesseert. So ist ghenoech dat
men den procureur verdachuaert/ die welcke hem
gepresenteert heeft in die principaele sake/ vã den
beghinsel des daechs vandẽ baeliuschappe/ totten
eynde van dien. Maer waert bi also/ dattet parle-
ment ghebrake voor driaer/ soo moetmen verdach-
uaerden den meester/ om te dienen van sinen pro-
cesse/ dat nacomende parlemente.
¶ Item ghi sult wetẽ/ dat in sakẽ van appellacien
die dachuaert sal zijn ghedaen binnẽ drie maenden
Eñ nyet meer en machmen verbeydẽ/ maer conter
machtmẽt wel doen/ tot dien eynde/ dat daer si re-
nen bequamen dach/ so gesent is/ wãt in voorledẽ
tijden mochtmẽt doen binnẽ dẽ iare/ oft .vij. maen
den. B Byder ordinãcie vandẽ parlemẽte so
ist also vbondẽ/ de welcke gemaect was ãno. xxiiij.
¶ Itẽ so suldy wetẽ/ ist dat eenige sake hanghẽde
int parlement/ niet gheexpedieert en is/ dat voorsz
parlemẽt durende/ so wort si ghecõtinueert int an
der parlemẽt/ bi die gemeyn regel des parlemẽts
eñ daer en behoeft gheẽ dachuaert meer af te zijn.
¶ Itẽ oft gheuiele/ dat een appellant/ na zijnre ap
pellacien hadde bequamelic tijts genoech/ als van
xi. oft .xij. dagen/ totten naestcomẽden parlement
toe/ eñ hi verbeyde om te crijgen een adiornemẽt
oft daech brief/ eer dat parlement begonnẽ waer/
eñ die rechter daer en bouen heuet die partie doen
weten. Posito/ dat dat na der appellacien die ghe-
daen was/ totten daghe des dachuaerts toe/ noch
gheen iaer en was/ so dat bi dien schijnt/ daer gheẽ
interruptie te wesen. Maer weet dattet adiorne
ment oft dachuaert/ gerekent is voor nyet/ eñ het
volck vander appellacien is desert. C
¶ Maer in sake vã sekeringe/ so coemtmen altijts

A
In citationibus faciendis contra communitatem dicit Bar. in l.i.C. de iure reipubli. libro. xi. q debent citari administratores ciuitatis/ nec quicquã dicit de cõgregãda ciuitate/ quia illud esset onerosum citanti/ ne forte si scirent se esse citandos pellerent conuenire inuicẽ/ ideo videtur secundũ Bar. quod administratores citentur.

A
De hac m[ateria] vide Innocent[ium] in cap. [...] speciali. e[x]tra de appel. [et] Bar in l.i. ff. a[d] Turpi. i[n] fine.

B
l. fina. ve[rs.] C. de. tem[pore] po. appel.

C
Ita fuit d[e]ctum per A[r]restũ/ ann[o] xxiij. pro S[te]phano de[...] dio/ cont[ra] Bertrãdũ de mareske[...]

ghenoech om te vercrijgē een adioernemēt/ posito
oft aengheſiē/ dat die ſake waerom die verſekerin
ge begheert was/ waer gheſchiet int iaer voorledē
Nochtans in ſulckē ſaken is een mēſche tot alle tij
den daer toe verbondē/ ſekerheyt te geuen/ niet te
genſtaende eenighe exceptie/ welc datſe ſi. ¶

¶ Vandē ionghe/ ſo wie verdachuaerdē wil die te
ionck zijn vā dagen/ ſo iſt noot dat ſi voorſien zijn
van tutoers/ als voechden eñ curatoers: eñ iſt dat
ſi geē en hebbē/ ſo prijſt hi datmē bidē rechter diet
toebehoort/ hē lieden tutours oft voechden make.
Eñ het is oorbaer dattet mandemēt vander dach
uaert dat inhoudt/ eñ dat die explonierer vanden
mādemente oft daechbrief/ dit laet doē. Dit gedaē
zijnde/ ſo prijſt hi datmē de kinderē proper lijc vdach
uaert/ eñ ooc die voechdē/ eñ dat te relaterē/ of an
ders ſoude de dachuaert te nyet gedaē zijn. ¶

¶ Van die dullē/ eñ wtlantſche/ eñ verouderdom
de lieden/ ſo prijſt hi/ iſt datmēſe vdachuaerdē wil/
datmēſe voechden gheeft/ eñ datmenſe ghelijc da
ghe hē lieden eñ ooc haer voechden/ oft anders ſou
de die dachuaert voor nyet zijn.

¶ Weet dat die ſergiāt/ die zijn adioernemēt doet
al iſt dat hi daer af beuel heeft/ eñ van des coninck
weghē daer toe gheſet is/ ſo iſt behoorlijc/ iſt dat hi
dat doen wil in landē vā ander rechters/ dat hi toē
ſpreke dē heere/ onder wien hi dat doē wil/ eñ ver
dachuaerde ſinē onderſate/ oft dē baeliu/ oft ſtadt
houder/ op dat hiſe vindē mach. Eñ vint hiſe nyet
neme dē ſergiant vans pleckē/ eñ alle neerſticheyt
van hē ghedaen zijnde/ iſt dat hiſē nyet en vint/ eñ
hi ſoude moeten reyſen ſonder adioernement/ ſoo
mach hi roepē die naeſte ghebueren/ eñ in haer te
ghēwoordicheyt bewiſen/ hoe dat hi nyemant vā
des heeren weghē gheuondē heeft/ eñ daerom/ eñ
bi haerē gebrcke/ doet hi zijn exployt aen hē lieden.

¶ Itē waert ſake dat die heere oft baeliu hē ghee
nē ſergiant leenē en wilde/ ſo mach hi daer af ghe
tuygeniſſe nemen/ vander ſommacien des heeren
baeliu/ ende ſtedehouders/

¶ Nochtās ſuldy wetē/ waert ſake dat hi dē heere
ſelue vdachuaerdē ſoude/ ſo en beloofde hi ghee
ſergiant te leenē/ om zijn exployt te doē/ want
die ſergiāt en is daer teghen woordich nyet geroe
pen/ in die landen van ſommighe heerē/ dan om te
wachtē/ dat daer gheen onbehoorlicke dinghen en
geſchiedē/ eñ dat die heere nyet ignorierē en mach/
oft daer yet teghen hē geſchiet/ oft teghen zijn on
derſatē / op dat hi hem oppoſerē mach/ iſt dat hē
hem ouerlaſt/ oft tegen zijn iuriſdictie doet.

¶ Van heerē die iuſtitie hebbē. Iſt datmē den hee
re verdachuaerdē van zijnre iuriſdictie weghē
om ſakē die hi ſinē ſtadthouder/ oft ſinē baeliu ge
daen heeft: oft iſt dat die ſergiāt/ in ſakē van offi
cien/ heeft gedaē dingē/ daermen hē om mach ver
dachuaerdē/ ſoo iſt datmen hoort tōuerdachuaer
den proper heere/ eñ ſinen baeliu oft ſtadthouder/
oft ſergiant/ bij wyen dattet ſi/ dat dye ſaken toe
ghecomen zijn: oft anders/ die dachuaert ſoude
van gheender weerden zijn.

¶ Itē waert in ſakē van appellacien/ eñ men ghe
appelleert hadde den baeliu/ ſo behoeftmen te ver
dachuaerdē den baeliu eñ heere. Eñ die redene is/
wāt men behoeft te verdachuaerdē dē genen/ die
vry heere vāden dingē is/ eñ die properlijc daer in
mach winnē oft verlieſen/ oft anders en doocht niet.
Ten ware in andere ſakē van corruptiē/ oft ander
voorgheſette quaetheyt/ teghen den voorſ. baeliu
ſtadthoudere/ oft ſergiant/ want dan ſoude een ye
ghelijc ſinen laſt draghen.

¶ Voorts is te beſien het gene/ datmē behoeftic is
te doen na die ſubiecte houen/ eñ coſtumē der plec
ken. Gelikerwijs coninclicke houē ghelegē onder
dat parlemēt/ ſo iſt noot datmē die verdachuaerde
bi cōmiſſie/ inhoudende die ſaken/ alſoot voorſ. is.
Eñ gheſchieder wat in plecken/ die bi eenich mid
del oft anders gehoudē zijn/ die heere daer dat on
der gebuert/ en is niet ſculdich onderdanich te zijn
Eñ die ſake gehoudē inder commiſſie/ die en mach
die heere nyet weygheren onderdanich te zijn.

¶ Maer waert heerſchappie vrij gehoudē/ eñ ſon
der middel vandē coninc/ ſo en waert geen behoef
dat die cōmiſſie/ die ſake inhoudēde waer/ mer het
waer genoech/ te antwoorden op ſinen eyſch. Eñ
behoort te hebben eenē bequamē dach. Te weten/
dat hi ſal hebbē / van dē dage dat hi verdachuaert
is/ tottē dage van zijnder preſentaciē/ ſeuē dagen:
oft anders en ſoude dē dach niet bequaē zijn na zijnē
ghe pleckē. Mer in perſonale ſakē iſt genoech van
vijf dagē: eñ in reale oft heerlike ſaken .xv. dagen.
Eñ in criminale ſakē/ ſo iſt vā drie dagen in drie da
gen/ eñ van .xv. tot .xv. daghē. Nader ſommacie ſo
machmē procederē totten ban/ eñ daer bouen is te
vſtaen vandē parlemēte/ ſo geſcreuen is. ¶

¶ Itē in houen van ſubiectē heeren/ ſo ſuldy wetē
dat in perſonale ſakē die heere verdachuaerde zijn
volc/ vā des morgens tottē auont/ eñ vanden auōt
totten morghē. Maer nu om dat die werelt is ghe
neghen ter appellaciē van haren heerē/ ſo prijſt hi
datmen eenē bequamē dach betreckent/ te wetē vā
vij. daghen/ ſo gheſeyt is. Eñ iſt in cas reale/ ſo prij
ſet hi datmen hē dach betreckēt van .xv. dagen/ bin
nen der vier octauē: eñ ſi ſullē verdachuaert wor
den op die contentioſe plecke/ eñ men ſalt te weten
doen zijns ſelfs perſoō/ oft tot ſinē huyſe: eñ in dien
dattet ware in cas reale/ het ſoude moetē gheſchie
dē bi dē heere/ dats te wetē biden baeliu/ oft ſinen
ſtadthoud. Iſt in cas feudael/ oft vā leen/ bi mānen
eñ iſt in lande cotiere / het behoort te weſen bi den
prouooſt/ meyere/ oft ſtadthoudere/ eñ bi ſchepenē
mannen cotiers/ inwoonende/ oft rechters.

¶ Itē waert ſake dat uwe onderſaet/ leenmā wa
re vā eenē anderen heere dā van v/ ghi moecht hē
doē verdachuaerdē als uwē onderſaet/ eñ als heer
le/ ſonder te bewarē oft te houdē die regel/ die toe
behoorende is dē leenmannen. Eñ in dien v onder
ſate vdachuaert wort vā eenē anderē heere/ om ſa
ke van erue/ die hi van hem houdende waer: weet
dat na dat hi hē hadde doen dachuaerdē op dat er
ue/ hi ſoude hē moghen inthimerē op uwe heerlic

l. preſens post prin. C. de his q ad eccle. co fug.

hept/eñ ghi ſoudt ſchuldich zijn obediencie te doẽ.
¶ Itẽ waert dat yemant fugitijf/oft wechloopen de waer/ eñ liep in een kercke / daerom en ſalmen niet latẽ/mẽ ſal hẽ vdachuaerdẽ in die kercke voor zijn miſdaet/ want dye dachuaert is goet/bequame/eñ vaſte. ¶ Item/eñ oft yemãt wech liep/eñ men nyet en wiſt waermẽ hẽ vinden ſoude / ſo iſt ghenoech datmẽ hẽ verdachuaert int openbaer eñ in die kercke: eñ voort ſo ſalmen hem draghen totter coſtuymen der pleckẽ/wãt daer is differencie tuſſchen die plecken.

¶ Itẽ bi der coſtumen vandẽ waerlicken houe eñ plecken/iſt dat ghi yemãt verdachuaerden wilt in criminale ſaken/ eñ v wet ſi bi gheſwooren mannẽ/ men moet der wet clagẽ/eñ daer na verdachuaerden voor dẽ heere eñ den mannẽ/ in die kercke/ op eenẽ ſondach / oft op eenẽ anderẽ bequamẽ heyligen dach/eñ daer af ſalmẽ relacie doen/optẽ dach alſinẽ pleyt/eñ alſo ſalmẽ drie daghen doen/eñ het vierde toecomende/oft ten dooch anders nyet.

¶ Itẽ ſo ſuldy wetẽ/ſo wie yemãt verdachuaerdẽ wil/in een lantſchap vã eenẽ heere/de welc dat lãt houdt bi middel vandẽ here die doet verdachuaerden. Weet dat hi prijſt/dat die ſergiãt die de dachuaerde doẽ ſal/come eerſt totten heere/ onder wiẽ hi dachuaert doẽ wil/oft ſinẽ baeliu oft ſtadthoud iſt datmẽſe vinden mach. Eñ iſt dat hiſe niet geuinden en can/ ſo mach die ſergiant comẽ biden heere ſubiect oft middelbare: eñ iſt dat hi diẽ niet en vint ſo mach hi roepẽ die ghebuerẽ/eñ bewijſen/hoe hi noch heere/noch baeliu/ſtadthouder/noch ſergiãt en can geuinden/ aen den welcken hi zijn exploycт doẽ ſoude/int lant vãden here/aen zijn onderſatẽ. Eñ daerom bi haren ghebreke ſo roept hi die ghebuerẽ/eñ van als doet hi voor hẽ liedẽ zijn exployt eñ daer af ſal hi relacie doẽ: eñ alſo is zijn exployt vã weerdẽ. Eñ iſt dat hi anders doet/ſo en iſt nyet ontfanclijc noch vã werden. Alſo iſt gheordineert bi conincliker cõſtitutien / de welcke gemaect zijn bi coninck Philippus tijden. Eñ ooc ſo willent alſo hebben die gheſcreuen rechten.

¶ Hoe men een dachuaert tegen ghebieden/oft onſchult bewiſen mach/waerom hi niet comen en mach. ¶ Dat.ix.Capit.

Ghi ſult wetẽ dat tegen ghebot anders nyet en is/dã den dach te verlenghen om dat den menſche toeghecomen is ſiecte oft gheuangeniſſe / oft bi dachuaert vã ſinen ouerſte/ oft bi pelgrimagie begonnẽ voor die dachuaert: want anders gheẽ teekenẽ en mogẽ ſi bewijſen/dat die dachuaert vã geender weerdẽ en ſi. So ſuldi wetẽ/dat ſo wie onſchult vã crãchept voort ſettẽ wil/iſt int parlemẽt te doẽ/ſo iſt noot dat hi dat bewiſe bi brieuẽ van ſinẽ cureyt die hẽ geuiſiteert heeft in zijn crãchept//oft bi die ghene die hẽ in ſiechept geſien heeft/cranc weſende/eñ hi dat betuycht met woorden/ oft met ſinen eedt: oft anders en doocht nyet. Eñ iſt dat dit ghẽ ſchiet int hof ſubiect/ſo prijſt hi/dat hi dat probeert bi yemãt/die welck dat certificere geſchiet te zijn/ eñ dat hi daer mede gelaſt is dat te ſegghen/ eñ en wiltmen hẽ niet ghelouẽ/ſo is hi berept yemant te leydẽ tot ſinẽ bedde daer hi ſiec leyt/ eñ iſt dat ghi mi niet ghelooué en wilt/ſo ſi met mi yemant gheſonden/op die coſten van onghelijc/vãden ghenen die mi nyet ghelooué en willen: eñ ghelijc ic v ſegghe/alſo iſt mi beuolen.

¶ So ſuldy weten/dat in locale houẽ zijn drie onſchuldẽ/eñ twierde toecomende. Ghelikerwijs oft ghi vdachuaert zijt bi v partie voor dẽ rechter/ dẽ eerſtẽ dach moechdy v ontſchult ſeyndẽ/deſgelijcx den tweedẽ dach/eñ den derden dach moechdy onſchult ſeyndẽ vã uwẽ liue/ wãt na die onſchult vã ſinẽ liue/en dermen gheen ander ontfanghẽ/ om dattet nader coſtuume dat ſonderlincxſte is.

¶ So wil ic bewijſen/ welcke ontſchuldẽ ontfanclijc zijn. Ten eerſtẽ/onſchult vã ſiecte. Ten anderẽ onſchult vã geuãgeniſſe/ſonđ bedroch/dats te weten dat hi hẽ ſeluen hadde doen vangẽ van opſette auijs. Oft ontſchult vã dootlike oorloge/ oft ontſcult vã pelgrimagie/geſprotẽ voor die dachuaert Oft onſchult vã dachuaert int conincx hof/oft vã ſinẽ prince. Oft onſchult vã zijns vaders oft moeders aflijuicheit/oft vã ſinẽ broeder/dien dach/oft den anderẽ daer na. Oft vã aflijuichept van kinde dwelc geſtoruẽ ware bi eenich ongeual: ghelikerwijs oft een kint verbrãt/verwrocht/oft verdroncken ware. Oft onſchult vã zijn huyſurouwe/ die in dien dach beuallẽ ware vã kinde/oft ſtorue/ of dat ſi in harẽ arbeyt is. Oft onſchult van een vrouwẽ die hi beſlapẽ ſoude/oft die aflijuich ware. Oft onſchult in ſakẽ vã erffeniſſen/butẽ dẽ houe vã ſinen heere/de welcke int hof vã ſine heere / ſoude ooch dach beteekẽt weſen õ erffeniſſe wãt hi meer prijſt ſinẽ heere onderdanich te zijn/ dã eenen anderen. Weet ooc dat onlede/ oft onſchult ſtede grijpt/in perſonẽ gebannẽ butẽ dẽ lãde/oft iuriſdictie/daer hẽ dach geleyt was.

¶ Gheſien die ontfanclike ontſchult/ ſo wil ic bewiſen die niet ontfanclijc en zijn. Eñ weet/ waert datter yemãt quame eñ dede onſcult vã onſcult/of vã weder gebodẽ te zijn/ nader vre geiugeert/oft ghewesen int hof/hi coẽt te late. Itẽ ſo wie zijn excuſacie doet voor die vre vander pleyte/die doet ſe te vgeefs. Itẽ ſo wie geenẽ dach vã tegẽpartie weghẽ beteekent en hadde/ eñ hi zijn onledẽ oft excuſacie doen wilde voor dẽ dach/ ſo en ſoude dat niet doogẽ/ten ware dat hi des anderẽ daechs/ ter vrẽ vã pleyte weđ quame. Itẽ in veel houẽ/en zijn die excuſaciẽ oft onſchuldẽ niet õtfanclijc/ ten ſi datſe gheſterct/eñ geaffirmeert waren bi redenẽ/dat ſi warachtelijc die onſchult voor warachtich houdẽ. Item onſchuldẽ gemaect buiten dat conincrijc/en zijn nyet ontfanclijc/nae ouden houen. Maer die clercken ſouden contrarie ſeggẽ/ waer die conſte warachtich. Nochtans ſoude in veel houen alſo geweſen zijn/eñ ſi zijnt alſo ghewoonlijck.

B
Hoc ſecundũ conſuetudinẽ / nã de iure ſcripto pro citatione perẽptoria dãtur xxx. dies ſemel/ſed pro ſingula citatione . x. dies .l. properandum C.de iu. et l.tres. C. quomodo & quando iu dex & .l. peremptorium cũ ſequẽ.ff. de iudi. Hodie autẽ dantur per decem. xxx. in autẽn. de litigi. col.viij.§. omnem.

B
C. vnde vi l.meminerint cuncti. Hec lex hic allegata nihil loquitur de citatione & nihil facit ad propoſitum: nã allegatur ex eo quod ibi habeatur locorũ dominos cõueniendos / quare videam⁹ intellectum pulchre per Bar. hic in l.meminerint.

B
bt haber l.ij.itj. & ff. ſi qui cautio. in d.

¶ Eñ hoe wel dat die onscult ontfanclijc si/ die partie sal nochtās neerstich zijn om deffault te eysschē behoudē zijnre onschult/ wāt in dat ende vander onschult/ so ist behoeftijc dat die onlediger/ doe tusschen der partien zijn onlede goet wesende/ ist dat die partie hē dat nyet verdragē en wil: oft anders en soudet nyet wesen sonder clachte. A

A
De de hoc diuuo. ff. de integ. re. l. ti. gnali. ui dicit q rus cōtu ar/ adhuc dicē pro tribunali se nte/ com- trās resti itur ad pelādū.

¶ Vandē eedt die de ontschult doen sal/ na recht te sprekē/ so wil ic v bewijsen/ dat hi schuldich is bi sinē eedt te affirmerē oft te sterckē drie dingē. Deerste/ dat die ōscult die hi seyt/ warachtich si eñ goet. Ten tweedē/ dat hi sonderlinge belast is om dat te doē. Ten derden/ dat de ghene/ voor wien hi die excusatie oft onschult doet/ hem properlijck daer mede belast heeft.

Itē onlede vā crancheyt/ sal bewesen met brieuen vā sinē pastoor. Eñ onlede vā geuāckenisse/ bi brieuen des heerē/ die hē geuangē houdt. Eñ onschult van sterflike oorloghe sal tusschē den edelē ghewarachticht zijn/ inhoudēde die saken/ eñ tegens wiē die oorlogē zijn/ eñ waer hi hē houdt om die voorš oorloge/ gebiedende hē/ also haest als die oorloge gheeyndt is/ oft bestant gegeuē is/ die onschult te probeeren/ eñ waer te maken/ in behoorliken tijdē. Eñ in teeken der waerheyt/ heb ick desen brief beseghelt met mijnen seghel. ⁊c.

¶ Eñ het is van noode die te reuelerē/ bi cōmissie hier op gegeuē vandē rechter/ om dit waer te maken binnē die naestcomende dagē van pleyten/ na den payș/ oft bestant/ oft sekerheyt die daer gegeuen zijn/ ist dat hi redelijcken dach hebben mach. Eñ ist dat hijs nyet doen en mach/ so mach hi den rechter diligenteren/ oft gracie van hē impetrerē oft verweruē/ dat te doē den naestcomenden dach van pleyte/ alsomē doet in onschult van siecten.

¶ Gheē onschult te doen vā zijnre dachuaert. ¶ Dat.x.Capittel.

Na ghescreuen rechtē/ al ist datter yemant verdachuaert si ten houe/ by zijnre wederpartie/ tot eenē sekerē dach/ op welckē dach hi en ontbiet/ noch en ontschuldicht/ noch en weder gebiet/ om seker sakē die hi heeft op diē dach/ so is hi schuldich verstekē te wesen/ vandē clachtē vā dier dachuaert/ ia al waert so dat deffault tegens hem ghegheuen waer/ so en mach hi van rechts wegē niet ghereleueert wesen/ om dese saken die hier na volghen/ na dattet recht seyt. B

B
Ultra pos- nihil.

¶ Te wetē/ waert dat die verdachuaert is/ in roeringhe waer/ om te zijn tot zijnre dachuaert/ eñ in die dachuaert quamē toe dese nauolghēde sakē/ eñ redenē. Als dat die weghē also bedect waren met sneeu/ datmē den wech niet vindē en mochte/ sond sorge van sinē liue. Onwederē/ dōre/ blixem/ ghebroken bruggē/ oft gebrokē passagien/ so datmen nyet wel andersins passeren en can/ om wassinge der wateren/ oft om ghebroken dijcken/ oft om riuieren die wt hare riuagien geuloeyt zijn/ de welcke mē niet passerē en mach/ sonder dangier vandē line/ so en machmē niet voorder gaen. Ghehenwenisse vā gheuangenisse optē wech/ oft ghenomē te wordē van zijn viandē/ oft vandē vianden vanden heere. Bi dese voorš saken eñ redenē/ mach de gene die vdachuaert is/ geexcuseert zijn te houe: mer des sal hijt doē blijckē/ also wesende/ optē dach dat men hē verdachuaert/ om te sien iugerē eñ v. ijsen het profijt vandē deffault/ datter teghen hē genomen is. Noch wil dat gescreuen recht/ dat weesen benedē haer iarē/ furieuse oft rasende/ die geuallē zijn in cranckeyt/ sullen geexcuseert zijn/ ten si dat men met haerliedē ooc heeft doen dachuaerden hare voechden: anders en gheeftmen gheen exployten teghen hen. C

Vanden deffaultē eñ cōtumaciē.

¶ Dat.xi.Capittel.

C
De hoc vide ff. Ac. is l. i. §. iusticie. ff. ad administrati. tuto.

Die deffault en is nyet/ te compareeren bi hēseluen/ oft bi procureur/ genoech gefundeert int hof/ optē beteekenden dach/ so wil ick v bewijsen/ bi hoe veel deffaultē/ men tot zijnre clachtē geraken mach. So suldy weten/ na stile vanden parlement/ in waerlijcke oft ciuile actien/ ist dat die verweerder nyet en coēt opten eersten dach die hē beteekēt is/ die partie eysschēde sal obtinerē deffaulte/ eñ cōmissie van nyeus/ ten anderdē parlemēte daer na volgēde/ om te comē tot die vdachuardinge/ eñ hoorē iugeren die profitē van den seluē deffault eñ te procederē tot querele nader redelicheit. Eñ ist dat ten selven anderē parlemente/ die verweerder tot noch niet en coēt die eysscher sal vwōnen hebbē/ vā alle vweeringe eñ defensie/ eñ wed om binnē den seluē anderdē dach de vweerder verdachuaert zijn te comē hoorē iugerē die profitē vā beyde dē deffaultē. Eñ ter derder dachuaerdinge so sal die eysscher gerakē tot sinē eysch/ op die verificatie eñ sekerhedē/ die daer op gedaē sullē zijn/ bi den voorscreuē houe. Eñ hoe wel dat hi/ ten beteekenden daghe/ te houe nyet en quame/ so en soude nochtās dat voorš hof/ daerō niet latē te iugeren/ oft recht te wijsen/ eñ te doen op de voorš deffaulten: mer men soude iugeren/ recht eñ vonnisse wijsen/ oft hi daer te houe eñ ter verdachuaerdinge/ inder tegēwoordicheyt gecomē ware. A

¶ In ghemeyne sake.

D
Et ita fuit ordinatum in parlamento/ per modum edicti obseruatū/ Anno dñi M. CCC xxx.

¶ Die deffaultē in gemeyne saken is/ te wetē/ dat so wāneer die heer souuerayn/ oft opperste rechtere doet verdachuaerdē/ yemāt subiect ons eenige ander heerē/ subiect vandē seluē heere souuerayn eñ die gedaechde hē laet veruallē in deffaulte/ ten hone vā sinē souuerayn/ weet dat om dē eerstē deffault/ hi/ eñ die heere daer hi ond gesceten is/ die hē soude willē wederroepē in cas vā renuoy verlorē eñ zijn veruallē bi zijn absentie/ van alle recht aengaende dē renuoy voorš. Eñ daer toe verliest die diffaylant alle declinacie/ voor deerste deffaulte. Itē ten anderdē deffaulte verliest hi alle dilatorie eñ exceptie die hi soude mogen hebbē/ behalue die cōtumacien. Itē ten derdē deffaulte verliest hi die

deffaulte alle peremptorie/ eñ na costume vā sommighe houen/is dē eysch/dē eysscher toeghewesen bij deffaulte. Eñ na costume van sommighe houen/is die eysscher schuldich te visiterē/eñ te proberē sinē eysch. Maer die deffaillant is excluys eñ versteken vā allen weerē/wederseggheñ/oft reliquen.

Na den eysch ghedaen.

Itē waert dat na den eysch ghedaē in presencie vandē verweerder/oft vā sinē procureur/ in actie personale/de selue verweerder oft procureur/ten dage hē beteykēt/niet en quame/so soude dē eysch van den eysschere gheapprobeert zijn/eñ genoech betuycht wesen. B

B Ita fuit ordinatum in parlamēto anno predicto/pro dño Joanne de sacro mōte

In cas van appiel.

Itē in cas vā appiel en is niet meer dan een deffault: waer bi/ist die rechter/hi verualt vā zijnder sentencie/ eñ inde boetē. Eñ ist bi partie gheincli-neert/ hi verualt vandē profite vander sentēcien. Eñ ist bi partie appellant/hi verualt vāder appellacie eñ boeten. Itē bi deffaulte personale/voor de eerste deffaulte is men vstecken/vā alle weeren oft verweerē. Ten anderdē deffaulte vā peretorie/eñ is die informacie ghehoudē voor inquisicie/ op dat die boete geincorporeert si / inde cōmissie van den deffaulte / eñ der sakē gedeclareert inder cōmissie eñ verdachuaerdinge/ ghedaen aen den persoon/ oft domicilie. Also werdt geordineert int parlement/anno. M.CCC.xxij.

Deffault geobtineert tegens andere.

Itē so wie obtineert eenighe deffaulte teghens andere/eer hi vorder in saken procedere opten principael/hi behoort te doen iugerē die profijten vandē deffaulte gheobtineert/oft anders hi soude verliesen. C

C Ita fuit ordinatum in parlamēto/ anno. xxij. pro episcopo nouiomeñ cōtra abbatem sancti Eligij/ in causa nouitatis. Et est ratio / quia quod petijt si habebit cū filius repagnet: nec alium petijt.

Yemant te draghen/die na de daghinge/voor den dach afliuich wort.

Oft gheuerde dat yemant verdachuaert wert eñ binnen diē tijt afliuich wert/so dat hi mits dien niet en cōpareert tot sinē beteekendē dage/ weet dat die eysscher nochtās hebbē soude deffaulte/eñ cōmissie te hooren iugerē die profiten vandē seluē deffaulte/maer die cōmissie soude iustificerē opposicie. Eñ waert dat niemāt en quame ten beteekē-den dage/die also beteekēt ware/ die eysscher soude hebbē cōparuit/eñ ander cōmissien te verdach-uaerdē/die erfgenamē vandē afliuigen/ te comen hooren iugerē/die profiten vandē seluen cōparuit Eñ en woudē si niet anders cōpareren noch bi comen/si souden verdachuaert wordē/weder aen te nemē oft te latē die arremente vandē proces. D

D Ita fuit dictum anno M.lxiiij. pro redditiuarijs ciuitatis Tornacensis / contra heredes Johannis gat...

Bi hoe veel manieren men gecontumasseert mach wesen.

So wel na recht vandē parlemēte voorś/als in ander houē subiectē mach een in seuē generale manieren (scđm Innocentiū quintū) gecōtumasseert zijn in zijnre sakē/dat is te weten ten eerstē. E

In nō veniēdo. Dat is te wetē/ niet te comen oft te compareren ten daghe beteykent/ also bouen ghescreuen staet in die rubrike.

E In non veniendo pro vt dictū est in nō respōdendo/in obscure respōdendo. In non exhibēdo/in nō iurādo: in nō restituendo & in recedendo.

In nō respōdendo. Date te wetē ist dat yemāt dach heeft in sakē te antwoordē / eñ nyet en wilde antwoorden/hi is als ghecontumasseert.

In obscure respōdendo. Dats te wetē/als yemāt heeft te antwoordē in sakē/eñ hi antwoort duysterlijc/sonđ declaracie sufficient te doē hi is weerdich gecōtumasseert te wesen. A

In nō exhibēdo. Dats te wetē/dat so wie tot eenē beteekenden/eñ tot eenē sekerdē dach beteekent is/eñ tijt ghegeuē/eñ gheset/ eñ gheordineert is/zijn saken zijn proces/eñ zijn scriftueren/ indē houe vandē parlemente/eñ inden rechte/den ghenē die te rechte sittē/ouer te leueren/eñ te gheuen/eñ hi dat niet en doet/hi is cōtumax/ eñ vliest die beneficie eñ profitē van dien dage/ eñ behoort verstekē te zijn vā zijnre scrifturē/eñ die scrifturē vā partie cōparant sullē daer alleē blijuē. B

A ff. de interdictis l.i. de etate. §. tacuit. & §. inter.

In nō iurādo. Dats te wetē ist dat yemāt schuldich te sweerē inder sake/oft te affirmerē/oft te antwoordē totter sake/oft hi tot sinē beteekēdē dach gebreckelijc valt/hi behoort te veruallē vanđ sakē/ist te sweerē inde sake. Eñ oft waer te ātwoordē totē articulē vā partie aduerse/die articulē sullen wesen eñ bliuē ongeaffirmeert/eñ niet geantwoort. Dats te weten/so wie gebreckelijc valt/te comē sien opēdoen/oft affirmerē articulē/ oft antwoorden ten seluē articulen/voor cōmissarië/ ten dage daer op geordineert/die articulē vander partie diligēte/behoorē ghehoudē te wesen voor ghewaert. Eñ also behoort gheappointeert te wesen bi dē rechter. Eñ die partie diligēte is schuldich/tē betuygē zijn sakē/als gewaert bi tuyghē/eñ wes hi betuyghen mach/dat sal ongewaert wesen/ eñ bliuē. Mer de ghene die niet gecomen en is/sal bi deffaulte verlorē hebbē / eñ verstekē zijn van alle repliken oft wederseggē/ eñ en sal nyet geroepen noch geappelleert zijn/om te siē/oft hoorē wijsen/ oft sweerē die tuygē vā zijn wederpartie/tē si dat tet der partie belieft. Voort sal hi ghecōdemneert wordē in die costē vā zijn wederpartie/vā dē dach daer hi gebreckelijc in waer/die costē van den commissarië/clerckē/aduocatē/oft procureurs/die cōmissie/ rescriptie/ verdachuaerdinge daer op gedaē/ eñ in die costē vanden daghe/die dienēde is/om te sien/eñ hoorē iugerē/ eñ wederstellen de sake aen die cōmissarien. &c. Eñ dese rubrike is gehoudē eñ geobserueert int parlemēt/met reden. Eñ hebben litiscōtestee/et per cōsequent geantwoort inde sake in faite cōtrarie. Eñ daerom/men moet betuyghē die tot zijnre saken wil gheraken/eñ rechtuerdich vonnis vercrijghen. Want den eedt/ghelijc als in antwoorde eñ affirmacie/en is niet meer dan eenē eedt in calūnia. Dat is te vstane/dat eenē eedt is te hebbē goede cause oft sake. Eñ is oock gheen eedt

B ff. de aprel. l. creditor. §. iussus. &c et in Specul. in titu. de cōtumacia.

oft sake/dat die partie hē gedragen si/ totten eedt van zijn wedpartie/het welc en is gheen veruallē vā sake/eer die litiscōtestie ghedaē si/eñ redene contrarie gheordineert/op dat ghene dat voorß staet. Eñ bescreuē recht wil/dat die eyssehere/tottē eedt voorß/zijn sakē betungē sal/met seker tuygē. Eñ daerom sal partie diligente oft tegenwoordich obtineren: eñ also vanden verweerder. C

C C.de iure iuram propter calū. dādo.l.cū & iudices.&c.

In nō restituēdo. Dats te weten/ist gheordineert oft weder ghegeuē bi den rechte/dat die partie restituerē sal seker sake contenciose/eñ dye partie dat niet en doet tē dage hē beteekēt/hi valt in deffaulte/so dat hē de rechter mach doē executirē tot sinē coste/eñ daer toe verualt hi in die boetē om dat hi nyet ghedaē noch volbrocht en heeft die ordinancie oft beuel vandē houe. D

D Ut ff. de re vend.l. qui restituere.

In recedendo. Dats te weten/oft yemāt dach hadde tē houe/ hoe wel hi daer present ware eñ vertooge wtē houe/eñ dat hi niet en ware inde rolle als hi gheroepē woꝛt / hi waer ghecōtumaçseert eñ veruallē vander beneficien oft profite vā dyen daghe. E

E C.quomodo & quādo iuder l.consentaneum vbi Bart. & Bald. in Spec. titu. de cita/villa que comparuit. et p eundē Spe. in tit. de cōtumatia. §. contumar est ille / qui cum agitur recedit.

Na dē dach vā besien. Itē wie niet en coēt nadē dach vā besiē/ hi bliet ten eerstē deffault te vbesien/eñ tot sommige pleckē die gheheel sake.

C Te sien interineren oft aenlegghen beclachte vā nieuwichedē.

C Itē so wie niet en coēt ten dage gheassigneert/ totter pleckē/om te sien interinerē eē beclachte vā nieuwichede/ die sergiāt oft dienaer behoort bi dē seluē deffaulte / zijn clachte te interinerē so verre alst hē mogelijc is. Eñ om dat te sien iugerē eñ confirmerē/is hi schuldich dach te assignerē indē houe daert aen hanghēde is/eñ te assignerē partie/hoe dat hi bi zijn deffaulte heeft gheinterineert die beclachte/eñ dat te bescriuē. Eñ die rechter behoort des bi sentencie te confirmeren. A

A Ita fuit dictum & consultum per Joannē cauert/aduocatū regis in parlamēto: & etiam iudicatum per arrestū pro ciuitate Tornacensi contra dominum abbatem sancti Amandi in pabula.

Nader oppositie. Itē so wie nyet en coēt nader oppositiē/eñ valt indeffault in beclachte vā nieuwichede/hi verliest die sake tē eerstē deffault.

Bi manierē vā memorie. Itē so wie valt in gebreke/ in gescrifte te gheuē bi manieren vā memorie/hi en valt in gheen perikel vāder sake Want na dien dattet is te bedragē bi memorie/hi mach hem bedragen ter memoriē vandē houe / eñ daer op recht nemen.

Per intendit. Itē so wie is in deffaulte te appoincterē per intēdit ten daghe beteekent eñ geassigneert/hi verliestet eñ verbeurt die sake van deffaulte.

Bi ghescrifte. Itē so wie is in deffaulte te rapporterē oft ouerbrengen/ten eynde vandē proces/oft inder sake/zijn scrifturē/hi verliest die beneficie oft profitē vanden dage/ also voorß staet in dē articule In nō exhibēdo/ghetelt bi.ij. B

B Ita fuit ordinatum in parlamēto

C In cas van oppositie eñ beterkende dach.

Item om een deffault alleen/in cas van oppositie/ten daghe expresselijc gheassigneert/als voorscreuē staet/hi verliest sake/oft state/eñ beneficie dien dach dienende. C

per arrestū dumm Jacobi pro Jacobo de la riche ex vna parte & Johan dauid et altera parte.

C C Cōsuetudo ordinatum fuit per arrestum curie sue. &c. per quandā appellationē factam a preposito in modo dilicti/inter partes eisdem procedentes

Die rubrike wil seggen/ dat wie ghebrekelijc valt so voorß staet in cas vā oppositie/ist op brieuen vā executie/als brieuē van obligatiē/ondersegelt reale/oft andere daer eenich garnissemēt of nampte in cas vā appositie toebehoort/weet dat ō een deffault alleene/ mē vliest alle weerē oft weeringe. Maer ist op brieuē van euocatie / oft dier gelijcke men verliest om die eerste deffaulte niet vādeclinacie: eñ voor die andere deffaulte/dilatorie: eñ voor die derde deffaulte/alle weerē/ eñ die sake: eñ na costume vā sommige pleckē/ woert dē eysch ter executie gelept/sonō meer teekenē daer af te hebben. Eñ ist nadē eysch gedaē/ men verliest declinatorie eñ dilatorie/eñ men sal procederē op peremptorie.

C Recht aen te hooren.

C Itē so wie niet en coēt ten dage hē dienende/het recht oft die sentencie te hoorē/het si voor hē oft tegens hē/daerom en salt recht/oft die sentēcie nyet achter bliuē/wtgesprokē oft gepronūcieert te zijn alst behoort/op dat die partie des beteekent is geweest/te comē ten dage cōpetent/om recht te hoorē Weet dat die partie diligente/om rechtelijc te gerakē tot zijn propoost eñ eysch / sal versoecken sinen eysch ouergeuē per intēdit/eñ die partie absente/ sal geordineert zijn/ zijn sake ouer te geuē per litiscōtestacie alleē/eñ optē voorscreuē intēdit salmen inquisitie doē/ eñ besoeckē die waerheyt / eñ daer op salmē recht doē. Mer na stile vandē huyse/gheheetē recht vandē quadē huyse vā Amiēs / op dat dē eysch in arguacie gestelt waer tē eerstē deffaulte/so soudemē ten anderē twee deffaultē daer aen iugerē partie sinē eysch/sonder voorder inquisicie te doen. Also ist ooc in veel ander houen/ maer die beste na redene/is die stijl van den parlemente.

C In houē subiecten eñ localen.

C Itē in sommighe houē subiecten eñ localē/ daer mē recht doet bi vmaninge vandē baeliu/so moetmen hebbē drie deffaultē/eñ die vierde toecomēde Mer die vierde en dient nyet/dā te hoorē oft te siē iugerē/ die profitē vanden drie deffaultē gheobtineert bidē eysscher/eñ ten voorß vierdē deffaulte/ salmē iugerē oft wisen/dē eyscher sinē eysch/al bi deffaulten eñ contumatiē. Eñ ist in cas reale / dye eysscher sal gestelt zijn in possessie. Eñ ist in cas vā roerende goedē/so sal hi geset zijn in besit eñ administratie of hādelinge. Eñ ten is niet van doē/ dē eysscher sinē eysch anders te approberen/ of te betuyghen/noch dē deffaillant meer te doen daghē/ om te hoorē dat recht wisen/oft anders. A In cas criminele/die ghene die waer in deffaulte/ soude zijn bi contumacie verwōnen vāder sake/eñ gebannen wten lande/eñ zijn goedē gheappliqueert eñ verbuert aenden heere.

B [illegible] bis. &c. in Spec. ti. de contumacia. §. et. in prin.

Int parlemēt oft hooghe h[illegible]

Item die verdachuaert is in hooghe houē/ als par-
lementē/ oft hooghe houē ende parlementē/ oft hoo-
ghe houen vander prouincie/ oft dier gelijc: weet
ist dat hi niet en coēt oft en cōpareert/ so sal die def
faulte gheiugeert eñ gewijst zijn tegens hem/ hoe
wel hi gepreuilegiert waer van seker preuilegien
waer bi die rechter die deffaulte voorß gheeft/ niet
en soude mogē kennen/ oft wijsen op hē/ om dat hi
ten daghe hē beteckēt/ nyet gecomē en ware/ zijn
preuilegien allegeren. Wāt gheē preuilegie en hel
pet/ ist dat hi v̄dachuaert wort voor dē rechter vā-
der prouincie/ ten si dat hi ten dage coēt allegeren
zijn preuilegiē voorß. Want preuilegie is een sake
verworuē/ eñ nyemāt en is met preuilegiē ghebo-
ren. Eñ daerom is een yeghelijc schuldich zijn pre-
uilegien/ in dien hise ghebruyckē wil/ te comen al-
legeren/ also voorscreuen staet. G

B l.ij. ff. si de mor. in iu- di. si se. con- te. fac. non ghespeert.

Item ghi sult oock wetē/ ist dat die eysscher nyet
voort en coēt/ totter verdachuaert ten houe/ eñ hi
valt in deffaulte/ die v̄weerder heeft oorlof eñ con
sent vandē houe vandē parlemēte/ eñ costē/ ist dat
tet geschiet is/ eer dat dē eysch opē gedaē si: eñ op
dat die v̄weerder mach doē blikē/ eñ te kennē ghe
uen/ dat hē ten seluen daghe/ dach beteckēt eñ ge-
assigneert ware. Eñ en mocht hi des niet te kennē
gheuē/ noch ooc daer toe comē en mochte/ dat hijt
soude doen blikē/ hi en soude niet hebbē dan cōpa-
ruit/ eñ op die selue cōparuit/ soude hi hebbē com-
missie/ zijn partie te doē daghen/ om te comen hoo
ren iugeren/ het profijt vandē deffaulte tegens hē
geobtineert/ die sulc wesen soude/ dat dē oorlof eñ
costen/ soudē dē verweerder toe gewesen zijn. Eñ
waert na den eysch ghedaen/ so soude die eysscher
vervallē zijn/ vādet v̄dachuaerdinge vandē recht
dach der sake/ weder ghebrocht tot feyte vā al dat
ghene/ dat hi tot dien dage toe/ daer af ghedaē oft
geuordert soude hebbē/ metten costen vandē dage
eñ die ghedaechde soude hebbē oorlof. Dit is tpro-
fijt vandē deffaulte in sulcke sake. In dient geschie
de voor die litiscōtestacie/ so soude die eysscher we-
der mogē aen leggē anderwerue/ bi nieuwe v̄dach
uaerdinge/ mer na die cōtestatie niet/ wāt hi waer
al heel veruallē van sinē eysch/ eñ hi en soude daer
toe nyet meer moghen gheraken oft comen.

Van deffaulte te doen na delay ghenomen/ ende eysch ghedaen.

Item weet/ ist dat die v̄weerder/ nadē eysch teghē
hē ghedaen/ delay neemt/ eñ dach weder te comen
het si om auijs oft raet daer op te nemen/ eñ hi ten
seluen dage nyet en coemt/ hi verliest alle declina-
torie eñ dilatorie/ eñ sal weder verdachuaert wor-
dē peremptorie/ daer hi schuldich sal zijn te antwoor
dē. Eñ waert dat hi noch in deffaulte geuiel/ tē sel-
uen dage hē beteckent om te antwoordē/ hi soude
ghecondēneert worden inden eysch/ eñ inden cost.
Eñ oft hi na dē eysch tegens hē ghedaē/ als voorß
is/ dach name te antwoordē/ eñ ten seluē daghe vie
le in deffaulte/ hi soude wordē gecondēneert indē
eysch. Wāt den dach te antwoordē is vāder natue
ren/ datter niet meer en is dā een deffaulte alleene
Want waert dat hi quame/ hi soude moeten ant-
woordē peremptorie/ oft anders soude hi verual-
len inden eysch. Also ist gheuseert int parlement.

Op sekerhede/ bestāt/ oft pays.

Item oft eenige verdachuaerdinge gegeuē wort
tot begeerte vā partie/ om te hebben sekerheit/ be
stāt/ oft pays/ na costume vāder pleckē/ eñ dat die
sergiāt daer toe gecōmitteert/ relateert/ oft scrijft
dat hi dē gedaechdē ghesprokē heeft/ eñ hi daer op
viel in deffaulte: voor dye eerste deffault behoort
die sekerhede gepronunciceert te wordē/ met recht
eñ vonnisse/ eñ bi brieuē gheintimeert/ eñ ghecon-
dicht der partie/ met eenen sergiant. &c. Eñ oft die
ghedaechde niet gheuondē en worde/ deffaulte sal
ghegeuen zijn/ eñ commissie te hooren iugeren/ die
profiten vandē deffaulte. Eñ binnē dier tijt sal ge
imposeert eñ geset zijn tussceē partiē sekerhede/ op
pene vā cōfiscatie/ eñ op haer lijf. Eñ isser daer na
eenich gebrec/ die deffaillantē sullē gecōtumasseert
wordē bi twee deffaultē sonder meer. Bouen dien
sullen si gheappelleert oft geroepen zijn te rechte
vandē coninc/ vā drie dagen in drie daghen. &c. eñ
gebannē vandē coninccrijc oft landē/ in dien si niet
te voorschijn en comē. Na die opinie vā sommigen
eñ bi ander opiniē/ en behoorter mer een deffault
ist ghedaen eñ gecondicht aenden persoon. Eñ ist
so niet gedaen/ so sullē daer wesen twee deffaultē
eñ dan behooret geiugeert te zijn vander sekerhe
de/ eñ dat cōdigē op penen daer op gestelt/ de welc
ke zijn capitales & cōfiscabiles. Eñ dit is meest also
gheuseert na teghenwoordicheyt der costumen.

Te sien sweeren/ eñ beliē/ tuygē

Item so wie dach heeft voor recht oft cōmissarien
te hoorē sweerē/ oft belyen/ getuygē tegens hē/ ist
sake dattet blijct vandē dach daer op geassigneert
bi relacie vandē doerwaerder/ eñ niet en coēt/ die
getuygen sullē gehoort eñ beleyt zijn in zijn absen
cie/ sonder die nemmermeer te moghē wrakē/ ten
ware dat int beginsel vāder audiencie/ die partien
te vrieden waren/ te hooren die tuygen belyen/ ge
daecht/ oft ongedaecht/ also wel in absentien/ als
in presentien. A

Die procureur vanden coninc en mach nyet vallē in deffaulte.

B C. de testi. auten. ied si quis ab aliquo contra legē. &c.

Dats te wetē/ dat na stijl vandē parlemente/ in
cas vā sauuegarde en fraynte/ gheē deffault gege
uen en wort/ tegens dē procureur vandē voorß co
ninc/ hoe wel nochtās dat met hē gheen partie ad-
iuncte en waer. Eñ die redē is dese/ als dat in cas
daerme tracteren soude/ vā die domeyne vā dē co
ninc gheen deffault en mach ghegeuen worden te
ghē den voorß procureur vandē coninc/ om dat hy
niet en mach vrouten/ noch v̄minderē die domeyne
vandē coninc voorß/ mer hi machse wel bewarē eñ
beschermē. Eñ hoe wel dat die partie geiniurieert
in sauuegarde eñ fraynte/ hē daer gheē partie op
makē en woude/ nochtās en soudē die boeten eñ re

integratien vandē vrede/ daerom nyet onghewe-sen ende ongheiugeert bliuen/ maer si souden hē toe ghewesen ende geiugeert zijn/ al waert dat hise nyet hebbē/ oft aen nemē en woude/ so wordet ghedaen per arrestū/ tegēs le conte dōpt Martijn/ om eenē armen man/ dien hi hadde doen iniuriere/ die welc ke was in die sauegaerde vandē coninc/ anno. M. CCC. lxxiij. Ende dat in sulcken saken men gheene deffaulte en gheeft.

¶ Vandē presentacien. Dat. xij. Ca.

Presentacie/ is hē te cōparerē in persone/ oft met procureur inden houe ten daghe hē gheassigneert/ ten tijden ende wilen dat die rechter sittende is in tribunael ende houe/ met mānen oft anders so dat behoort. Ist int hof daermē verwijst bi vmaninghe vandē heere/ oft biden rechter: ende yst in houen souuerayn/ oft hooge houen/ het is ghenoech dat hi hē presenteert voor dē griffier/ daer toe ghe cōmitteert. Te weten int parlemēt/ dwelck is dat hoochste hof vāden coninckrijc/ salmē hē presenterē ten daghe vā sinen baeliu senescale/ aendē griffier met een cedule/ wel verstaende/ aendē griffier in ciuile sakē/ in cas ciuile: ende aen dē griffier crimineel in cas crimineel/ ende aen elckē zijn cedule gheuē vā zijnre presentacien. Ende so wie inden dagē van presentacien vandē bailliages/ na regule vandē parlemēte/ ende na dat bert gehangē voor die dore vanden seluen parlemēte/ hē niet en presenteert/ weet dat die te late coemt. Itē waert dat die vdachuaerdinge ghegeuen ende geassigneert waer/ ten daghe extraordinarie/ oft ongewoonlijc/ dat is te seggen oft ware butē daghe ordinares vandē bailliages/ so voors is/ so soudemen nochtās moeten presenteren ten dage gheassigneert/ sonder verbeyden ander gewoonlike daghen/ met cedule van presentacien/ also voors staet.

In cas van appeel te presenterē.

¶ Itē waert in cas vā appeel/ so soude die rechter daert af geappelleert waer/ ende die partie intimee hē moeten presenterē ten dage gheassigneert/ oft anders die partie soude hebbē deffaulte. Ende oft de rechter daer af geappelleert ware/ ende hem niet en presenteerde/ ende die partie intimee haer presenteerde/ die deffaulte sal gegeuē zijn op den voors rechter/ tot sulckē profite/ dat die appellacie te niete zijn sal/ waert int parlemēt/ om dat die coninclike rechtē niet en sustinerē geē appellacie. Maer waer die rechter subiect/ hi soude amenderē oft verbeteren die appellacie. Ende also soudt wesen in houē royale vandē rechter subiect. Ende die partie intimee soude sustinerē zijn saken int hof/ wāt in sulcke saken en behoort gheē renuoy. Ende waert dat de partie intimee hē nyet en presenteerde/ hi soude bidē deffaulte veruallē vā zijn sake die geintermeert waer/ ende die rechter soude zijn vonnisse sustineren/ in dien hem dat beliefde. B

A
Ita fuit or-dinatum in parlamen-to āno. M. CCC. 28. contra Ge-rardum me-la/ pro he-redib9 Ma-ris lābade.

¶ Ghepresenteert te zijn/ ende nyet te compareren ten daghe.

¶ Itē weet hoe wel dat partie behoorlikē ghepresenteert waer ten voors parlemente/ ende ten dage dat zijn sake ghedinget soude worden/ niet ghepresenteert en ware/ als hi in die camere inde rolle geroepē soude wordē/ tegens hē soude deffaulte ghegeuen zijn/ indien hi selue persoonlijc zijn saken bewaerde ende presenteerde. Mer wordet bewaert ende ghepresenteert bi procureur/ ende die procureur ten daghe dat hi voort geroepē waer/ also voors staet niet en cōpareerde/ ende hi des anderē daechs alsinē dinghet/ quame ende bewese/ dat hi ouermits sekere nootsakē oft onledē/ ten voors dage nyet comē en mochte/ dat hof is wel costumelijck te leueren die negligencie vandē procureur: wāt et te hart ware dat partie/ bi negligēcie vandē procureur/ haer sake oft querele vliesen soude ende vallē in deffaulte aē gesiē dat si dies gheen schult hebbē en soude. B

B
Ita fuit or-dinatum p-pro homi-Ambianū/ anno. M. CCC. xx.

¶ Den appellant nyet te presenteren teghen zijn partie.

¶ Itē oft partie appellant ten dage geassigneert in cas vā appeel haer niet en presenteert/ oft die sake ende materie vā appel niet en veruult/ also wel teghen die partie die winder gheweest heeft/ als teghē dē rechter daert af geappelleert is. Weet dat hi sal wesen gereputeert gheen appellant/ ende sal ghebodē wesen/ die sentencie ende vonnisse ter executien te leggē. Wāt na alle ghescreuē rechten/ een appellāt/ die zijn appeel binnē den behoorliken tijt te weten binnē. xxx. daghen/ na die geestelike rechten: oft binnē iaers/ na die waerlike rechtē welckē tijt wordt genoēt Fatalia/ niet en veruolcht/ die is infaem/ ende wordt gehoudē ende ghereputeert gheen appellant. C ¶ Maer die partie die appelleerde/ oft die inde sake ghetriūpheert heeft/ ghedaecht wesende/ en is niet schuldich te cōpareren/ oft die sake te veruolgen/ in dyent hē belieft. Wāt sonder hem gecontumasseert wesende/ die rechter die sake ende materie van appeel wel mach tracterē ende termineren. D

C
De notatur in l. fin. §. fina. & ubi. C. de tēpo. appella.

D
l. ult. §. fi. ibid C. ...

¶ Die verweerder is niet gehouden te procederē voor dē eysscher.

¶ Itē die verweerd en is niet sculdich te procideren en wilt/ voor dat hē ghebleken is/ hoe ende in wat manierē oft condicien/ die eysscher e gepresenteert staet/ ende is tegens hē: want bi min dan sufficiānte presentacie mach dē dach verceregē zijn den verweerdere/ ende den seluen wordē gegeuen oorlof vanden houe/ ende die costē. Ende daerom behoort hi hē te presenteren speciaelikē tegens alle de ghene daer hi teghen te doen mach hebbē/ bi name ende bi toename. Ende ist in sake van appellacie/ die presentacie behoort dat in te houden.

¶ Hem te presenteren tegens eenen yeghelicken bi name.

¶ Itē oft ghebuerde/ dat een man/ oft zijn procureur/ te doen hadde tegens veel personē te presen-

teren al op eenen dach/ten waer niet genoech dat hi hē presenteerde tegē eenē bi name/eñ tegens allen anderē/daer hi op dien dach int hof tegen soude hebbē. Maer hi behoort te declarerē allen den ghenē daer hi tegēs te doene heeft/ also voorſ is/ eñ elcke sake besondere/eñ bi presentacie bisonder oft anders en waer die presentacie niet souffissant Also ist wtgesproken int parlement tot Amiens/ te Laon/ tsinte Quintijns eñ elders.

Van houē daermē recht doet by vermaninghe.

Item hebt ghi te presenteren in houen daermē recht doet bi vermaninge/ist een clerc oft een poorter van eeniger steden. Hi behoort te presenterē bi aduoe. Also soude oec doen een weduwe/vrouwe oft ioncfrouwe/of andꝰ die presentacie en waer niet souffissant. Die redē is/om dat clerckē/poorterꝫ oft weduwen/ gebruyckē priuilegien. Die clerckē cruynē/die poorters van vrijhedē/eñ priuilegien vandē landen eñ steden: eñ die weduwē haer recht vandē weduliicke kē staet/dat sulcx is/als dat de opperste/oft souuerayn heere tēporeel/die in bewaernisse heeft. Eñ si zijn oec in die hoede vādē bisschop/sonderlinge als die waerlike rechter haer soude willē molesterē/oft bi gebreke vā rechte in waerlike houē. Eñ daerō ist gheordineert dat clerckē/poorters eñ weduwen/hē presenterē sullen bi eenē aduoe/die geē poorter/oft clerck en is/ op dat hi in hē seluē gheē vanden voorſ priuilegien oft rechtē hebben en sal maer hi behoort ondersaet te zijn/van dē heere onder welckē dat gebuert/op dat/in dien eenich ghebrec waer indē seluen persoon/daer hi aduoe voor ware / dat die heere dat aen hē mach verhalen: eñ hi soude gehoudē zijn dat te beteren. Daerom behoorē si wel voor hē te siē / dye voor eē andꝰ aduoe zijn. Eñ daerō presenteren si hen by eenen aduoe/ eñ men behoort te registeren die presentacie vā bouen gescreuen bi aduoe/ eñ die namē eñ toenamen vandē presentantē/eñ die namē eñ toenamen van den aduoe. Eñ si sullē presenteren in sulckē houen bi consent vandē heere/eñ bidden daer na den heeren oft rechters/die te rechte sittē/oft si die presentacie bi hē gedaē/eñ sinen aduoe/van weerdē houden/ welcke aduoe hē behoort te presenterē tegēs allen/eñ allē de ghene/oft wat personē/daer hi op dien dach tegens te doene mach hebbē inden houe daer hi hē presenteert/eñ teghens den ghenē daer hē dat hof kent/op dien dach aen te doene te hebbē eñ sonderlinge teghēs die oft dese. Eñ hi behoortse te noemē/eñ die rechter/in vermaninge vander wet/behoortse te houden voor ghepresenteert.

Voor eñ eer dat hof open is.

Item so wie hē presenteert/eer die rechtere zijn hof/oft vierschare open gedaen eñ gepresenteert heeft/ist om officie/ ten waer vā gheenre weerdē. Noch oock na die vre eñ tijt datmen die vonnissen wijst eñ wtspreect/oft dat die rechter opghestaen ware van den stoel tribunael/ so en ware die presentacie van gheender weerden.

Dye procureur inden naem van sinen meester.

Item als een procureur hē presenteert/so behoort hi hem te presenterē inden naem van sinen meester/ oft zijn presentacie en is van gheender weerden. Want dede die procureur dye presentacie in sinen naem / zijn meester waer ghehouden eñ ghereputeert/als on ghepresenteert.

Van dye daghen te wachten.

Dat.xiij. Capittel.

Item ghy sult weten / dat den dach te wachten eñ te bewarē int hof/is te cōpareren ten daghe gheassigneert/ eñ na dat die presentacie gedaē is/te verbeyden/ tot datmen geroepen si inde rolle vanden papier/daermē dinghet bi ghescrifte oft bi presentacie geregistreert. Eñ alsdā behoort men voort te comen/ eñ dienē ten dage/ na dat die sake eyscht/op dat partie aduerse daer ghepresenteert si. Eñ is des niet/so salmen den dach bewarē properlijck. Dats te weten/ ist dat die teghenpartie nyet en coemt/noch en wort ghepresenteert bi eenē procureur soluent / so behoortmen dien dach te wachten/eñ te bewaren eñ te segghen/ist in honen daermen dinget bi vermaninge des rechters. Heer rechter/ic beware alhier mijnē dach in desen houe op heden/tegēs dese.⁊c. die ic hadde doē verdachuaerdē/om deser sakē/alsoot blijckē mach bider relacie van uwē sergiant/eñ bi den mannē die daer toe teghenwoordich warē. Waer hi teghenwoordich ghecomen/ic soude teghens hem mijnen eysch doen. Eñ want ic hem nyet en vetneme/ oft nyemant van sinen weghen/ic beware mijnē dach ter tijt toe dattet tijt is/dat ic deffaulte mach hebbē teghēs hē eñ wt crachte vandē seluen deffaulte gerakē tot mijnē eyssche / die ic in zijnre absentien doe/in deser manieren.⁊c. Eñ hi behoort te declarerē sinē eysch/eñ te doen zijn cōclusie/eñ seggen. Bi welcker cōclusie/ic behoor te geraken op mijn wederpartie / eñ so veel gheuordert zijn / als dat hof seggē sal/ eñ ic make daer op mijn clachte rechtelijc eñ begheere recht. Daer op behoort die baeliu te vermanen dē houe/dat si daer af recht seggē. Eñ die rechters oft mannen behooren te segghen/ dat die deffaillant/rechtelijc eñ bi eenen doorwaerder gheroepē sal zijn. Eñ ist dat hi niet en coēt/oft niemāt genoech gemachtich en heeft van sinen weghen bi procuracie/in dient men met procureur beleydē mach. Na de relacie daer af ghedaen int hof behoort die eysscher te seggē. Heer rechter/eñ ghy mijn heerē eñ mannē die rechterē zijt/ghi hebt gehoort die relacie van uwen doorwaerder/hoe dese ⁊c. behoorlijc gheappelleert eñ voort gheroepen/ nyet en coēt/noch en cōpareert/nyemant vā sinē weghen. Eñ ghi hebt ghesien/hoe dat ic rechtelijc mijnē dach bewaert hebbe tegens hem/ ter vre cōpetent/eñ noch ben ick bereet dat te doene na der vre/ist dattet van noode si. Waerom ick v bidde/ dat ghi mi met rechte die vre segghet/eñ toe wijst.

Dan behoort die rechter/ die mannē oft schepenē te vermanē. Eñ si behooren te seggē/ eñ met rechte/ na dat die eysscher sinen eysch niet en doet dan van catelē oft roerēde goedē. Eñ die actie is personelijc. Het is tijt te gheuē deffault/ eñ wi wisent hē toe. Dat gedaē zijnde/ nae dat mi die deffaulte toegewesen is/ so begheer ic gheuordert te zijn bi crachte van mijnē deffaulte/ dat mijn cõclusien mi toe gewesen worden bi v/ eñ die partie deffaillant daer in gecõdemneert eñ bedwongē/ met condemnacie vandē coste/ oft also veel als ghi met rechte wijsen eñ segghen sult/ dat ic behoor geuordert te zijn. Daer op die mannē oft schepenen/ tot vermaninge vãden rechter/ seggē sullē. Ist voor den eersten dach/ dat si niet en wetē/ wat noorsakē oft onleden dat die deffaillant ghehadt mach hebbē. Eñ daerom/ na stijl vanden houe/ so salmen hē weder dach leggē ten veerthiensten daghe/ eñ binnen behouwelicke vre/ als op sinen anderdē dach: eñ dien dach behoort die rechter hē te assignerē/ in presentie van dē rechters oft schepenē/ daer int hof wesende. Want gheen ander v̄dachuaerdinge en behoort ghedaen te zijn/ eñ also wesen geprocedeert eñ het behoort te zijn tot die vierde verdachuaerdinge/ de welcke dient/ om te hoorē dat recht iugeren/ eñ wijsen die profijtē vandē deffaultē/ eñ van den dagen voorš. Tot welcke vierde verdachuaerdinge/ oft. xiiij. dagē behoort hi hē te presenterē te houe ter vrē cõpetent/ want alsdan en behoeftmē gheen dach te bewarē teghens partie/ anders dan om dat recht te hoorē. Want cõtumacien ist recht eñ men ist dē eysscher schuldich toe te wisen op zijn cõclusie. Eñ daerom behoort alle eysscher/ ten eersten dage dat hi deffaulte hebbē sal/ sinen eysch eñ conclusie gedaen te hebbē/ op dat hi daer op mach bewarē alle zijn recht dagen/ eñ hebbē zijn deffaulten/ als na eysch in rechte ghedaen. Want anders en waren die deffaulten/ van sulcker excellencien/ oft crachten niet: eñ dit is een dat notabelste punct van aduocacie.

Ghi sult weten/ dat bi der manierē voorš/ den dach behoort bewaert te zijn/ te houe/ ist in eysch vã pecunie/ of vã delict ciuile/ eñ die vre en behoortmen niet te wijsen voor den middach/ ist in houen daermen dinget voor dē middach. Eñ ist in houen daermē dinget na den middach/ die vre en behoort niet ghewesen oft geiugeert te wesen voor die vespere wt is/ in allen tijden. Want in tijde vandē somer behoortmen dan/ eñ is tijt te gaen spacierē: eñ in tijde vandē winter/ dan ist tijt te gaen eten.

In cas van reele.

Item waer dē eysch reele/ so ismen schuldich die vre te wachtē eñ te bewarē/ ter tijt toe dat die sterren aendē hemel zijn/ oft dier ghelike vre/ al waert datmē te houe dinghede voor den middach/ oft na den middach/ want tot dier tijt toe moetmen sinen dach bewaren/ eñ het en sullen voor die tijt gheene deffaulten vercreghen noch ghegeuen zijn.

Van eysscher deffaillãt niet cõ

parerende.

Item eñ oft die eysschere waer deffaillant/ die verweerder soude bewarē sinē eersten dach/ alleen totter vre behoorlijc/ eñ dan in manieren voorš van sinē dach te bewaren/ soude hem oorlof vandē houe/ eñ die costen toe gewesen zijn/ op dat hi dede blijcken dat hem doen dach beteekent ware.

In cas crimineel.

Itē oft die eysschere waer in cas crimineel/ men behoort sinē dach te bewarē tot dat die sonne onder waer: het waer in appeel vã drie dagē/ in drie daghen/ oft in die eerste verdachuaerdinghe.

Daghen van aduijs/ daghen van apensement/ dagen van beraet/ daghen om absencie van de raet.

Dat.xiiij.Capittel.

Dach van berade en is anders nyet dã dye partien comparerende te houe/ ende die eysscher sinen eysch open gedaen hebbende/ so mach die verweerder met rechte eysschen/ ende hebben delay/ ende begheeren eenen anderē dach daer op eer hi schuldich is te antwoorden/ ten ware in cas gheprevilegieert. Daerom so wil ick thoonen dye manieren/ aenghesien dat ic die sake ghetoont ende bewesen hebbe/ ende bouen ghescreuen/ dye al by regule van waerlijcke houē zijn prealables deene na den anderen.

Dach van aduijs.

Item ghi sult weten/ dat dach van aduijs is een delay/ het welck die verweerder mach eñ behoort te hebbē int hof. Want dē dach van aduijs/ en muteert noch en verandert den staet vãder sakē niet. Want om dach van aduijs te hebben/ en heeft die eysscher gheen profijt. Eñ na stijl vandē parlemēte/ so en is dach van aduijs anders nyet/ dan te siē cõmissien/ rescriptiē/ eñ ander arrementē/ daer op de verweerder verdachuaert is eñ daermen hē op veruolghen wil. Eñ hoe wel dat die sommige arguerē/ dat die verweerder schuldich is te verweeren/ eñ datter van sinen feyte is/ eñ dat hi daerom gheen delay hebben en sal: die redē en is niet goet mer hi sal hebbē dach vã aduijs/ om daer na te procederen/ alsoot na redene behooren sal. Want gelijc voorscreuē is/ dach vã aduijs/ en verãdert dē staet vander sake niet/ eñ daerō en behoort hi niet meer dan eens gegeuen te wesen inder sake. M

Hic oti… cauetur … iure in c… sa ciuili… cusin c… nali ut … na.ff. … e dila.

Dach van berade.

Itē dach vã berade is vã ander cõdicien eñ edeler naturen. Eñ weet dat so wie eyscht dach vã berade in zijn sake/ na stijl vandē parlemente/ eñ vã ander houē/ welcke stijl is gewoonlijc eñ notoorlijc gehoudē/ hi behooret te hebbē ten naesten dingdage daer aen volgēde/ ten welckē dage hi schuldich is te antwoordē bi perēptorie/ op die sake eñ eysch daer hi zijn beraet op gheeyscht heeft. Want ten is anders niet dach vã berade daer op dã te antwoor

den peremptorie opte eysch gedaē/ kennende oft ont kennende: wāt daer na en behoort gheē declinatorie noch dilatorie. Wāt van allen is hi geexcludeert eñ af geset/ als hi dach vā beraet gheeyscht heuet/ eñ anders te antwoordē en waer niet ontfanelijck. Eñ daerom behoeft die aduocaet hem wel te bedencken eer hi dach van beraet eyscht.

Dach vā cōparuit oft apēsemēt.

¶ Dach vā apensemēt is/ eñ dient sonderlinghe in cas/ daer mē verdachuaert is om te aēueerdē of te laten die sake eñ arrementen van een proces/ daer die partie eysschende oft verwerende/ afliuich gewoirdē waer/ eñ die partie die te liue gebleuē waer woude tproces voort vuolgē/ dwelc hi niet en soude mogen doen/ hi en dede eerst dachuaerdē die erfgenamē vanō dode side/ te houe daer dat proces aēhangēde waer / in wat state dat de sake eñ proces gebleuen waer/ ten dage dienēde. Alst dā soude die eysscher/ in diē hi die erfgenamē hadde doen dachuaerdē/ seggē/ dat si dat proces eñ sake aen namen indē staet daert haer vooruader gelaten hadde/ eñ procederē daer op voort/ alsoot behoorē sal. Eñ dā mogent die erfgenamē weder accepteren oft aennemē belieuet hē. Eñ oft sijt niet weder aennemē en woudē/ nochtās en sal die eysscher niet laten te achteruolghē/ eñ voort te varē met alle diligencie met zijn proces/ so dat behoorē sal. Eñ behoort nae sommacie gedaē aende erfgenamē/ het proces weder aen te nemē oft te latē varē / die procureur eñ die rechter en sullē daerō niet latē voort te varē in de sake/ ter begeerte vā partien. Eñ wat daer nae gedaē eñ gewesen sal wordē/ des sullē die erfgenamen vanden dooden gehouden wesen te volbrenghen/ die executie van iustitie.

¶ Hoemen mach eñ behoort doē dachuaerdē die erfgenamē vanden doodē/ te comē weder aen te nemen/ oft te latē die arremēten van een proces begonnen/ tegēs een die ouerledē waer. Dat.xv.Cap.

OFt gebuerde dat int proces hanghende / eenich van den partien afliuich werdt/ ende dat die verweerder ware / dye eysscher soude moeten doen dachuaerden/ in dient int parlement hanghende waer / dye erfghenamen vanden verweerder binnens iaers/ te comen weder aennemē oft te laten/ die arremēten vandē proces/ vāder sake/ in state/ daert bidē doodē ghelatē waer/ oft anders en waert niet te tide gedaē/ eñ dat proces soude bliuen frustre eñ interrupt. Eñ waert in andere houe royale/ mē soude die dachuaerdinge moeten doē ten eerstē assise/ in dient proces in die assise waer: eñ waert tproces buytē assise het soude moeten gedaē zijn binnē een maēt/ oft .xl. dagē/ na stijl eñ costume vandē houe/ oft daer mocht interruptie oft cauillacie in vallē. Nochtās om te procederē

dē dach dienēde inder sakē/ behoort partie leuēde/ te bewarē/ eñ nemē cōparuit teghen dē doodē/ eñ doē daer op verdachuaerdē die erfgenamē om te antwoordē/ eñ alsoo en mach hi geē interruptie oft belet hebbē. Eñ na stijl vā sommige houē cōparuit specialijc die eysscher behoort te hebbē deffault/ tē dage dienēde/ eñ ignorerē dat partie aduerse afliuich ware/ eñ hebbē cōmissie die te doen dachuaerden. Eñ dese sergiāt sal scriuē/ hoe hi die dachuaerdinge nyet en heeft mogen doē/ om dat die partie afliuich is/ eñ daer op sal ghenomē zijn cōparuit.

¶ Vanden eysscher ghestoruen.

¶ Itē waert de eysscher die gestoruen ware/ weet dat die verweerō mach comē/ ist int parlemēt/ binnēs iaers/ eñ specialijc ten eerstē dat hi cā oft mach in dien zijn dagē noch geduerē van zijn baeiliagie oft seneschalcie. Eñ ist in andere houē royale/ binnen dē assise/ ist proces van assise also voorś staet/ oft binnē den dagē dienēde ten houe. Eñ ist buytē assise/ het si in houē royale oft andere/ ten eersten dingdage nader doot vā partie/ dat proces weder aen te nemē/ mettē arrementē vandē seluē/ inden staet daert was/ tegēs die erfgenamē vandē dodē eysscher/ eñ nemen daer af brieuē/ inhoudēde den staet vandē proces om te onderhoudē/ op dat daer gheē interruptie in en valt/ eñ daer op voort procederē/ na dat behoorē sal. Eñ na opinie vā sommigē ist dat die eysscher niet en coēt/ die dweerder sal nemē cōparuit/ inhoudēde hoe dat die erfgenamē vā dē dodē/ tproces weder aennemē sullē/ eñ dat hē liedē doē condigē/ hoe dat dese .&c. veruolcht dat proces begonnē bi desen .&c. haer voorsate als eysscher eñ dat hi verweerēde procedeert inder sakē. Eñ dese voorś opinie is die rechtuerdichste/ om alle twistē af te doē/ eñ dat partie geē sake hebbē en mach vā ignorācie. Want die redene en gehenget nyet dat yemāt gecōdemneert sal wordē in sakē sonder hē te appellerē/ dan om absencie vā rade. A

¶ Dach om absencie vā beraet.

¶ Itē dach om absentie van beraet is noch vā ander natueren eñ condicien/ eñ en is niet so preciose als dach vā beraet. Want dach vā absencie is sulcke/ dat partie eysschēde/ eñ partie verwerēde/ dye hebben moghē/ eens duerende het proces/ eñ nyet meer/ in wat state dat die sake si/ het si na litiscōtestacie/ oft daer voie/ eñ men mach hē die nyet weygherē/ hoe wel nochtans/ dat die partie/ die absencie eysschende ware/ bi hem hadde sinē raet eñ aduocaet/ eenen oft meer. B

¶ Wat personē/ eysschē mogen doē in waerlike houē. Dat.xvi.Cap.

NU dat ic bewesen ende gheopenbaert heb/ hoe/ eñ in wat manieren men sal doen verdachuaerden/ eñ te houe betrechen zijn wederpartie/ hē te presenteren/ eñ sinē dach te bewaren. Nu so wil ic toonē wat personē int waerlic hof ontfangē sullē zijn/ oft niet/ ō eysch te makē tegē zijn partie.

A Nā lectu dū iura tita cau rum: par um alleri ne pande tur.

B Ita dictu tuit per restum / parlamē anno. M CCC. L inter Du partes q erāt de B Mandie in causa pellation Ut etiā betur pe Innoc. de lite no contesta

¶ Een man van onvrie condicie

¶ Ghi sult weten datmē in waerlijcke houē nyet ontfanghen en sal als eysscher/ eenē man vā serue cōdicie tegens eenē man vā vrije cōdicië/ hi en wa re biauontuere gheautoriseert vanden prince.

Ghebannen bi criminale feyten.

¶ Men sal niet ontfanghē eenen man/ die bi feyte criminele sulc waer gehoudē/ dat hi zijn lijf verlie- sen soude/ oft dat hi bi cōtumacie daerō gebannen waer vander plecken/ ten ware dat bi sinen prince souuerayn hē dat feyt vergeuen waer/ eñ hi we- der in zijn goede fame geset waer/ partiē gehoort eñ gheappelleert/ eñ daer op zijn gracie gheintine reert bi den rechter die des machtich waer.

Die in den ban der h. kercken is.

¶ Desgelijcx en salmē niet ontfangen/ eenē die in den ban oft excōmunicacie is / ist datmen claerlijc proberen mach/ eñ doen blijcken datter alsoe is/ by brieuen van excommunicacie/ eñ anders nyet.

Vrouwe inder echt oft gehoudt

¶ Men sal ooc niet ontfangen een vrouwe die in- der echte is/ ten waer dat si geautoriseert waer vā harē man/ oft van harē prince/ eñ si daer af brieuē hadde van interinaciē/ partien geappelleert daer op bi rechter competent.

¶ Furiosen eñ Weesen.

¶ Men sal niet ontfangen eenē man furioos/ ghe duerende zijn siecte/ sonder curatoer. Want wat hi dede gedurēde zijnre siectē/ ten waer vā gheē re weerdē/ maer het waer anders in dien hi buytē der siecten ware/ hoe wel dat hi nochtās somtijts weder daer in viel. Men sal ooc nyet ontfanghen eenighen weese/ ten si met sinen voechdē/ die hem met recht cōpetent/ gestelt/ eñ geordineert warē.

¶ Van clercken.

¶ Men sal ooc gheenē clerc ontfanghen/ hi en sal eerst borghe oft cautie gestelt hebbē/ bi eenē waer liken mā onder die iurisdictie vā den rechter daer die saken hangē soudē/ te restituerē die costē/ eñ te volbrengē die vonnissen/ in dient van noode si.

¶ Van meyneedighe mannen.

¶ Men sal nyet ontfangē eenen mā die met valsc heyt voor recht zijn trouwe vsworē heeft/ eñ daer af is gecondēneert oneerbaer openbaer/ ten waer dat hi met sinē prelaet daer af gedispenseert ware eñ bi sinen prince gherelateert eñ wedergheset in zijn goede fame/ eñ daer af hebbe brieuen vā veri ficatiē/ partiē gheappelleert eñ daer op ghehoort/ voor rechter daer toe gecōmitteert eñ competent

¶ Van ketters eñ onghelouige.

¶ Men sal niet ontfangen/ die vā ketterien open- baerlijc gheteekēt eñ gediffameert is/ ten si dat hi bi sinē prelaet weder gedispenseert is/ eñ weder in goede fame geset. Men sal ooc niet ontfangē eeni ge Joden oft ongelouige personen/ tegen dat hey lige kerstē recht Jesu Christi/ ten si dat hi om des

te doen/ gheauctoriseert si van sinen prince.

¶ Vanden procureurs.

¶ Itē ghelijcmē dese voorš personen nyet ontfan ghen en sal/ also en salmē ooc niet ontfangen eeni ge procureurs voor haer/ noch ghreen procureurs die van sulcker condicien waren. A

¶ Wie dat daer ontfanclijc zijn

¶ Itē weet datmen ter contrarie/ ontfanghen sal in waerlike houē/ al die gene/ die vā vrije condicië zijn/ also wel in eysch/ als in verweerē/ het si bi hē of bi procureur/ in diē si tot harē dagē gecomē zijn eñ haers selfs voecht zijn. Eñ en zijn si haers selfs voecht nyet/ bi haren voechden. Eñ die wtlandich ware/ bi curatoer. Eñ daerō wil ick thoonē om te procederē in ordinācie/ vandē procureurs/ eñ daer na vandē voechdē/ eñ daer na vādē curatoors. B

A vide i Spe cit. de actore. vbi pictes glosas ponit/ que nō possunt agere.

B Ita vidi in parlamēto dici ⁊ ordinari/ Anno M.CCC. lxi.

¶ Vandē procureurs. Dat.xvij.Ca.

En procureur is na bescreuē recht te geuē/ wien die sake vandē constituāt beuolen is te doen eñ te bewarē/ met procuracie/ oft anders macht daer op gegeuē: oft anders en salmē die procu reurs nyet ontfanghē. Want wat by valsche/ oft nyet genoech gefundeerde procureurs gedaē wa- re/ dat en sal van gheenre weerdē zijn: eñ die sentē cie daer op ghegeuē/ en soudemē niet executeren/ ten si dat alsulcke procureur stelt cautie/ dat zijn meester cōstituant vā weerdē sal houdē/ eñ ratifi- ceren het ghene dat bi hē is eñ wordt gedaē. C

¶ Eñ ooc en sal die pcureur bi corruptie/ of quaet hede/ sinen meester gheen preiudicie/ hinder/ oft schade doen wetens/ die meester en soudt aen hem verhalen/ in dien hy goet hadde aen te verhalen. Ende daerō behoort eick wel voor hē te sien/ wien hi procureur cōstitueert. D

C l. exigendi ⁊ ulio. C. de procurato. Nota officiū pcuratoris est/ ꝙ procurator mādatū sibi iniunctū exacta diligentia tenetur seruare/ ad negociū sibi iniunctū fideliter exequendū. Nec enim sufficit talē diligētiam exhibere qualē reb⁹ suis adhibet ideo maior ab eo exigetur. l. in re mandata. C. mandati. Jō. dicitur ꝙ negligentia que in propriis rebus culpanda esset in alienis est [illegible]

Drie manieren van procureurs.

¶ Ghi sult weten datmen vint drie manieren van procureurs. Deerste is de procureur generael die men heet in waerlijcke houē/ die procureur officij. Die ander is die procureur ad negocia/ dats te we tē die bi procuracie exerceert de sake vā een ander Eñ daer in behoort die procuracie in te houden/ eñ specialijc te verclarē die sake. Die derde is een pro cureur a litigine/ dats te wetē/ een procureur ghe machticht/ generalikē te eysschen eñ te verweerē tot allen saken gemeyn. Eñ daer toe is ghenoech een generale procuracie. Eñ in cas criminale en heuet procuracie gheen stede. E

D l. i. ⁊. l. licet. C. de pcu. ⁊ l. a procuratore. C. mandati. l. trāsactionis placitū. C. de trāsactionibus.

¶ Niemāt wort bi procuracie in eysch ontfangen / ten si bi brieuē van gracie.

¶ Ghecōsidereert het ghene dat voorš is/ so is te wetē/ dat nyemant/ na dē stijl der croone vā Vrancrijc/ in eysch ontfangē en wort by procuracie/ ten si bi brieuē van gracie vanden Co- ninck/ welcke brieuē nyet langer in weerdē en bli uen/ dā een iaer/ ten ware dat binnens iaers die sa ke aen ghelept ware/ so souden si gheduerē totten

E l. pen. ff. de pub. iud.

F Et hoc de stilo curie francie, &c.

eynde vander saken toe. F

¶ Costume van Henegouwe.

Itē na regule eñ usancie vā Henegouwe en wort niemāt in eysch ontfangen bi procureur/mer men moet selue in persoon dat proces aenleggē/oft hy en waer anders nyet ontfanghē. Maer het is een ander gewoonte in Vrancrijc/wāt die procureurs wordē ontfanghē in eysch/ alle kerckē catedraulx collegiē stedē die ghemeyne hebbē prelaten eñ dignitept. Itē een procureur mach ontschuldigē den dach die hi heeft voor sinen meester op dat hi daer te vorē getoōt heeft/procureur te zijn int selue hof Wāt het waer onredelijc/dat om die redelike onledē van dē procureur/die meester sonder sake oft scult/hebbē soude eenige scade oft preiudicie. Mer de pcureur is sculdich te doē blijckē zijn n oorsakē

Te vargerē zijns meesters sake

¶ Itē een procureur en mach die sake vā sinē meester niet verargerē/tsi bi onbehoorlijcke terminen te houden/te transfigurerē/oft ander cōpactē sonder cōsent van sinen meester te maken/ vorder dā de procuracie en begrijpt.

Procuracie niet ondsegelt autē

telijck. ¶ Itē weet dat procuracie/die niet en ware ondersegelt autētelijc/ die en waer vā gheenre weerdē noch ontfanclijc/ten ware dattet waer onder die seghel vā eenigē edelē mā / die wel int hof bekent waer: als heeren oft vrouwē die iusticie of heerlichepdē hebbē/in dient te doen waer indē houe vā sinē souuerayn. Mer waert int hof van sinē heere het waer genoech ond eens goet mās segel.

Vā een vrou die procureur ware

¶ Itē weet dat geē vrouwe/ vā wat state dat si is ontfanckelijck en is in procuracie/si si ghehouwet oft niet/ voor eenighen persoon/ wie hi si. B

Wāt haer is verbodē all e feyten vā wapenen/ eñ van procuracie/om die redene vā Calcifurna/wāt al was si die wijste eñ cloecste dan eenige andere si en conde nochtans gheen mate houden: eñ si ouerliep eñ molesteerde den rechtere/om dat hi gheappointeert oft ghewesen hadde teghen haer opinie Waeromme. &c. G

B l.ij.ff.de regu.iur.l. alienā susci‑pere defen‑sionē. C.de procuratori‑bus.

Welcke procureurs niet ontfanc‑

lijck en zijn. ¶ Generalijc en salmē niet ontfangē voor procureur/alle die int capittel/ oft articule precedēte/gedeclareert zijn niet ontfanclijc te wesen int eysche/in waerlike houē wtgenomē eē clerc/wāt een clerc is ontfanclijc in procuracie/op dat zijn procuracie behoorlijc eñ wel gefundeert si

Wat pcureur wel gefundeert is.

¶ Nv wil ick thoonē hoe een procureur wel eñ behoorlijc gefundeert mach zijn. Ten eerstē weet dat procuracie gepasseert in geestelijcke houen/ nyet en dooch/noch ontfanclijck en is in waerlike houē tusschē waerlike personē eñ sakē. Maer waert in gheestelike saken/oft geestelike personē/ so waer die procuracie goet eñ ghestadich. C

G De hoc habetur l.i.§. lecum.ff.de postulando Et q̄ exceptiones possunt obijci contra procuratorem/ vide Spec. de procura. §.i.i.ff.

Gheē ridder ōtfanclijc in pcura.

¶ Itē weet dat geen ridder ontfanclijc en is in procuracie/eñ wilde hijs hē onderwindē/so mach die partie hē wrakē/niet met reproce oft verwijt/mer om zijn edel dignitept vandē ridderschap/dye sulc is dat hē niet en betaēt te onderwindē van eenige sake vā procuracie/de welcke gehoudē is tusschen die clerckē/quasi vile opus. Noch die rechter(nade opinie van sommigē) en is niet schuldich hē te ontfangē/wāt terstōt waert dat hē beliefde/so soude hi hem willen behelpen met zijn beneficie oft priuilegie vandē ridderschappe. Eñ alsō houdēt die bescreuen rechten. D

C Ita fuit ordinatum in parlamēto per Arrestū curie anno Dñi. M. CCC.lxv

Gheē monickē en zijn ontfanclic

¶ Weet ooc dat gheen monickē ontfanclijc en zijn in waerlike houē/si en hebbē speciale cōmissie van harē prelaten/dat specialijck te doen. Eñ hoe wel hi die cōmissie hadde/dat waer in gheestelijcke oft kerckelike saken. Want anders waert onredē/eñ teghen die Decretale/die also seyt. E

D l.filiusfamilias.§.decurioni.ff.de procu.l.milite.C.eodem. Iudiciū tenet si miles in principio nō fuerit repulsus ab officio pcuratoris sed potest miles esse procurator in rem suam.l. qui stipendia C.eodem.

¶ Wat punctē oft sakē een procuracie behoort in te houden oft te begripē.

¶ Dat.xviij.Cap.

Weet dat in procuracie / behooren. vij. puncten oft saken begrepen te wesen Dat is te weten/wie die procuracie cōstitueert/ ende voor wien dattet ghesehiet/ eñ dattet een persoon si voor wien men dat wel doen mach / gecōmitteert oft machtich vā dignitept/eñ dat zijn zeghele daer aen geset si/ eñ dat die procuracie inhoudē sal in eysschē/in verweerē eñ tgene daer mede die procureur/hem bi crachte van dien behelpē wil. Wāt die procureur en heeft niet meer machtē/dan hē die procuracie en gheeft. Dats te wetē/ in cas die begeerē sondlinge machte/gelijc in procuraciē die gemaect zijn/ om negoces bi procureur te doē/wāt daer begeertmen oft behoort speciael beuel oft machte. Als in huwelijc te makē/diese bi procureur makē wil: oft te eruen eñ te onteruē: oft eens anders lant oft heerlichept te regerē oft te bewaren: baeliuwē oft officiers te makē: die ontfanger daer af te zijn: ander te settē in possessie vā officie. In die saken bouen geroert behoort die procuracie in te houdē die sake specialijck besonder. Maer in procuracie ad lites/om in rechtē te dingē/eñ in houē te procederē deē partie tegēs dādere/ en behoeftmē maer de generalitept vā ghemeyne procuracie/inhoudēde teghēs allen eñ eenē yeghelikē. Wāt waert teghēs een alleen/ ten soude niet moghē dienen teghē een ander. Eñ so wat bi een vandē procureurs begonnē oft ghedaen is/ dat die ander dat voort sal mogē veruolgen eñ voldoen. Eñ specialijck salse inhouden/dat gewijsde oft sentēcie te betalē/in dient vā node si Eñ dat die cōstituant/in die procuracie sal verbindē zijn lijf/eñ goeden. Eñ daerō moet die procuracie gedaen eñ ghepasseert zijn voor mannē/daer men hē vore mach verobligeren: ten waer dat hi selue

E Cap.i.&.ij. extra ne clerici vel monachi.

eenē sulcken seghel hadde/daer hi hē mede obligeren mach/eñ dattet vā waerdē si/eñ goet ghevonden mach wordē. Eñ also soude die procuracie eñ obligacie vā weerde eñ goet gevonden zijn onder sinē zegel/gelikerwijs als voors. staet. Eñ dit zijn die punctē specialijc vā een procuracie/hoe wel dat int generale veel ander puncten daer in begheert wordē/so ic v dat exēpel thoonen sal/bi procuracie geformeert int generael: waer bi men alle andere sal moghen maken int speciale.

Procuracie in forme. Dat.xix.Ca.

Al den ghenen die dese teghenwoordighe letteren sullen sien oft hooren lesen/saluyt. Condt/ ende kennelijck si eenen yeghelijckē/ dat voor mi in proper persone ghecomen is dese. &c. De welcke bi sinen liberalen eñ vrijen wille / ghemaect eñ geconstitueert/bevolē/eñ ghemachticht heeft/eñ bidē inhoudē van desen maect machtich/ constitueert eñ beveelt dese eñ dese. &c. sinen procureurs generale eñ speciale/eñ elc van hē besonder eñ voor al/ willende dat die cōdicie oft machte vā den eenen/nyet arger oft minder en si/dan die andere. Maer so wat deen beghinnē/aenleggen/doē oft aen nemen sal/oft gedaen begonnē/oft aengeleyt/oft aengenomen sal hebbē/dat die andere sullen mogen voldoen/vervolgē/ eñ beleyen ten eynde/in al zijn sakē/negoces/eñ querelles/die hi opgedaē/oft geroert heeft/ oft op doen/eñ roerē mach eñ voor hē/oft teghens hē in eysch/oft int verweeren tegens alle persoonē/van wat state dat si zijn in wat hof/oft voor wat recht dattet si/gheestelijc oft waerlijc/oft harē stadthouder. Allē cōmissariē ghecōmitteert/oft te cōmitteren/allē arbitres oft arbitroers/eñ minlike cōpositoors/ghedeputeert oft te deputeren/eñ voor allē anderē/machte hebbende van kēnisse oft administracie vā sakē/si zijn referēdares/oft niet. Tot welcke eñ elck besonder eñ voor al/in diēt noot si/die voors. cōstituāt heeft gegeven/eñ bi den inhoudē van desen gheeft/ volle machte/ autoriteyt/ eñ speciael bevel/te zijn/ eñ te comparerē voor hē/eñ in sinē name ten dage geassigneert/oft te assigneren/het si in baeliuschappē/in senescalchie/in assise/buytē assise/in pleyten vā.xv.dagē/oft vā.viij.dagen/oft andere pleyten ten dage geassigneert/oft te assignerē/het si in iugemēten/oft buytē iugemēten/hē te presenterē/te onledigē/oft cōtremanderē/eens oft meer/te verificerē/eñ goet te doē sinē onseden/ oft cōtremand oft cōtreman[illegible] in dient noot si/te reprocceren/oft teghen se[illegible] oft cōtremand ghedaen tegēs [illegible] leyte oft pleyten/het si in c[illegible] gēs allen eñ eenē yege [illegible] e/ontghinnē beghinnē [illegible] nde/ dachvaerdē eñ ver [illegible] en eñ pronuncierē [illegible] eñ manierē [illegible] vā proprie [illegible] ciē/oft di-

plicaciē: het si bi redene vā rechtē/oft bi feytē/contrarie/oft bi intēdit. Het si bi maniere vā memorie oft vā litiscōtestatie/proposerē/antwoordē tē propositien/affirmerē articulen/te antwoordē die articulen/tsi bi mōde/oft bi gescrifte: te accepterē cōmissarien een oft meer te betreckē/ eñ administreren tuygen so vele/dats genoech si: die te doē sweeren/eñ andere tegens hem betogen/sien sweeren: te doē reproces/salvaciē/protestacien/ eñ redenen van rechte/accorderē eñ hebben namen eñ toenamen vandē tuygē/tsi int eynde vāder audicie/ oft anders. Te gevē brievē/instrumēten eñ alle ander munimentē/in forme van thoon/te sweeren in die siele vandē constituāt: te doē alle maniere vā eedē die redene eñ costume vā rechte begeert te advocerē eñ te desadvocerē/te eysschen eñ te begheerē garād oft waerschap/ sōmacie vā waerschap/oft participatie vā geselschap/ vā sake oft vā querelle/ te eysschen oft doē mōstrance vāder plaetse oft plecke: te intenterē beclachte of beclachtē/in cas vā saisie oft besidt/eñ vā nieuwichede/ oft anders te cōparerē ter plecke oft pleckē cōtenciose/ eñ daer af te opposerē/in diēt vā node si te doē. Te proposerē eñ te allegerē alle manierē vā exceptien/declinatorie/dilatoriē/oft perēptorien/weder aen te nemen eñ te resumerē het proces eñ die arremēten vandē proces/oft te renūcieren in dient vā noode si: te cōcluderē in rechte eñ recht te eysschē / eñ te hooren bi sentēcie/arrest/appointemēt/interlocutorie oft decisorie/te appellerē de selve/oft relieverē/vervolghē eñ helpen/eñ te renuncierē in dient noot si: te eysschen eñ te begheerē die costē: die te doen taxeren/diminuerē/ eñ daer af executie te begheeren/ die te vervolgē ten eynde toe/ te pacifierē/ cōprometterē/transsignerē/quijtscheldē/vergevē/wedleggē/relaxerē/cederē/eñ obligerē/bi beloven/ bi pene/eñ tot daghen/bi brievē/oft sonder brievē te accepterē voor hem eñ in sinen name/erve oft zijn proper erve doen passerē in vest oft desvest/eñ decreet brievē oft geschriften daer af te gevē/eñ dye penningē daer af comēde/te ontfangē/quitancie/ oft quitancien daer af te ghevē. Dat te beloven/te vrijen/eñ te bewarē/eñ daer op te obligerē/ oft te verbindē hē eñ alle zijn goedē/het si erve/pachten leenē oft eenighe ander goeden. In te halen/te begheerē/te hebbē/te vervolgē/ eñ te eysschen schulden oft eenige gelden/oft leengeldē/oft pacht/oft renten/oft incomingē/vā gelden/oft ander schulden diemē den selven constituant schuldich is / oft mach wordē/ die te ontfangē dē schuldenaer daer af te ontlastē/eñ quitancie daer af te gevē/te iugeren met sinē mannē/zijn leen/ oft leenē te regierē te bedienē/eñ alle manierē vā iugementē oft vonnissen te doē bidē mannē/te houdē pleyte oft pleyten in hoven vā iurisdictien: te cōiurerē/oft te vermanē die mannen/eñ te doen/oft te doen doen/navolgende haer vonnissen/alle executiē eñ exercitacien/vā recht eñ van iustitie te doen/eñ cōstituerē baeliu eñ sergiantē te begeerē het wederkeerē oft rennoy van sinē ondersatē/oft vā sakē van sinē on-

verlatē te tredē in possessie/in trouwe eñ hommagie oft hulde/eñ ander houdinge/het si in erue oft lijftochte te vercrijgen besit/possessie/ eñ prescriptien vā tidē te gheuē/in erue/oft in pachte/tsi erflijc oft in lijftochte/sinē eruē oft landē/eñ daer op brieuē gheuē/eñ decreet daer op te gheloue̅/die te vrijē eñ te warē/eñ daer op te vbindē zijn erue eñ goedē. Te doē alle obligaciē eñ renunciatiē generalē/ eñ specialijc te ontfangē hōmagie eñ hulde/ eñ dat quijtscheidē/eñ ander wed te settē/in dient vā noode wacr. Adueus + desadueus/priuilegien vā heerē eñ poorterien te sustinerē/ eene oft meer/ hebbēde sulc ghelijc macht/als voorß staet. Eñ generalijc eñ specialijc te doē al tgene dat voorß is/ eñ dat die cōstituāt selue soude mogē doē/in diē hi in persone present eñ tegēwoordich ware/hoe wel die sake nochtās begeerde meerdē eñ voorder machte/dā in allē sakē/oft eenich van hē besonder/hier bouē begrepē is. So belooft die selue cōstituāt by zijnre trouwe / eñ op die obligacie eñ verbāde vā alle zijn goeden/eruē/roerende eñ onruerēde/die hi daerom verbondē eñ geobligeert heeft te doen goet/vast/ghestadich / eñ van goeder werden ten ewighē dagen/alle tghene dat bi den procureur/ oft procureurs oft substitutē/oft bi eenich van hē in alle tghene dat hē aengaet/oft toebehoort/ gedaen/geprocureert/eñ geordineert sal worden/eñ tgewijsde oft vonnisse te betalen eñ te volbrengē tsi met hem oft teghens hem / so verre alst redene wesen sal/eñ van noode si. Des te oorconde. &c.

Men behoort inde procuracie nyet te stellen/dan puncten dyemen daer in behoeft.

Dat. xx. Cap.

Ghi sult wetē/dat die forme vander procuraciē/hier bouen ghescreuen zijnde houdt alleen die saken vā procuraciē/ ende men mach daer af nemē tghene/ dat der saken daer men in is dienende eñ behoeflijc is. Wāt tem is niet expediēt al te settē in allen procuraciē. Eñ wanneer mē constitueert eenē procureur/die procuracie behoort in te houdē dat die procureur mach substituerē/eenē oft meer procureurs/oft substituten / welcke substitutē by crachte vā procuracie oft substitutie/hebbē sal alsulcke gelike macht/als die substituāt. Mer eer de substituāt hē sal mogē behelpē te houe/ vā zijnder substitutie/ so behooret dat die principale procuracie si annex/ oft ghehecht aen die substitutie eñ onder zegel autentelijc: oft anders die substitutie en waer van gheenre weerden.

Vā procureur vā eenige weesen

Bi gescreuē rechte moechdy weten/dat voechden vā weesen/hoe wel dat si nochtans bi auctoriteyt vā rechte/gheordineert eñ gestelt warē/nyet en mogen doē cōstitueren eenigē procureur voor hē/in sakē den weesen aengaēde/ si en moetē eerst dat proces als voechden aenghelept hebbē/eñ litiscōtestatie inder sake. Maer soude die selue weese bi auctoriteyt van sinen voechdē/den procureur selue constitueren / oft anders hi en waer nyet ghenoech ghefundeert. A

Van procureur ghemachticht aen wien men ghifte gheeft.

Oft ghebuerde dat yemant gheeft een andere eenighe ghifte/eñ om meerder actie te hebben tot der ghifte/so wil die gheuer/den ghenen die hi die ghifte ghegeuen heeft/sinen procureur makē/om die selue ghifte te hebben/ so macht hijt wel doen/ hoe wel dat inder waerheyt die sake si den procureur int secreet. B

Van procureur getracteert te zijn by die partie daermē tegens procedeert.

Het is inde bescreuē rechten ist dat die procureur eysch doet te houe voor sinen meester/tegens yemāt/eñ die gene/daer de voorß procureur eysch op doet/eenige sake heeft te eyscē dien seluē procureur. Weet dat hi dat wel eysschē mach/voor den seluē rechter/daer die voorß procureur/dē eysch vore gedaē heeft/voor sinē meester. Eñ hi en mach daer af niet declinerē/al waert dat hi ooc waer vā yemāt anders subiect. Mer soude die procureur moetē antwoordē om zijnre sakē ciuile/oft anders/die rechter soude mogē interdiceren oft wederseggē/die feyte vā zijnre procuraciē bi redene/inden seluen houe. Eñ die clerckē heetē dese petitie/mutuam petitionem. C

Hoe een procureur heere is vā der saken by litiscontestacie.

Itē bi bescreuē rechte als die procureur die sake bi crachte vā zijnder procuraciē so verre gebrocht heeft/ dat in die sake is litiscōtestacie gedaen/hi is heere vāder sake. Eñ die cōstituant/ oft die ghene die hē heeft ghemachticht/en mach hē van zijnder machte nyet versteken/sonder des procureurs believe: ten waer dat si viandē wordē mortele/ deen teghēs dander/oft dat die procureur sieck worde/ eñ die sake niet veruolgē en mochte: oft bi eenige ander occasie eñ gebrekē/ die daer tegens ontfanclijc warē. Also soude die constituāt hē vanden procureur moghen maken/eñ machtigen eenen anderen procureur/eñ anders nyet. D

Die procureur na litiscōtestacie mach die sake voort veruolgē

Ghi sult wetē/dat een procureur die de sake begonnē heeft/eñ specialikē litiscōtesteert/ mach die selue sake onderhoudē/eñ veruolghen tot in decise/al waert dat die cōstituant afiuich ghewoirden ware/hangende die sake/so en waer die vigoer vā zijnre macht nyet gemindert/oft gearcht/eñ hi en soude in die sake nyemant moghē constituerē. Eñ also wilt dat bescreuen recht. E

Die costumiers zijn vā opinie/dat so wāneer de cōstituant afiuich wort/dat dā die macht vanden procureur expireert eñ te niete gaet na recht. F

A
l. Neqȝ tu[tores] / ne[c] curatores. C. de proc[u]rato.

B
l. si quis [...] rem. ff. de procurato[re]

C
l. seruum quoqȝ. §. ait pretor ff. de procurato.

D
l. ante lit[em] contestat[am] ff. de procurato.

E
l. nulla [...] bitatio. [...] de pcur[atore]

F
M[...] ande[...] re mo[...]

adatū er- rat.r.c.q2 ud intelli tur rein- gra.secun i ius scrip i. Et ideo i consue- dinarij ig orantes iu /male al- gāt.l. & q2 . de iurisd m, iud.

¶ Van procureur die sinen meester schade doet bi zijnre schult.

¶ Item wat procureur sinen meester / by zijnder schult/ignorancie/oft versumenisse schade doet/in der sakē die hi voor sinen meester veruolcht/die is hi gehoudē te beterē/bi actie van beuel. Ten ware dat die schult oft versumenisse sulck ware / dat hē nyet moghelijc en was/dat te doen wetē/oft nyet aduiseren en mochte/ bider memorien oft bewisin ghen van sinen meestere. A

A etiā si con cariā l.pro uratorem .a procura ore C. andati.

Van procureur sond procuracie.

¶ Itē men sal gheenen procureur sonder procuracie ontfanghē. Eñ so wat bi hē gedaen oft gheprocedeert waer/ ten waer van geenre weerden hoe wel dat die sake geprocedeert eñ ghebrocht waer totter sentencien/eñ die sentencie gegeuē waer/so waert inutile. Wāt daer en waer geē partie/dwelc int recht behoort/dats te wetē/eysscher eñ v̄weerder/eñ sonder dat en neemt gheē recht stede. B

B .cautio ra- i habitio- is l.licet in rincipio C.de pro- urato.

Hoe men een sake v̄weren mach sonder procuracie / daermen in bestoruen/oft erfghename af is.

¶ Itē na bescreuē recht/so mach die gherechte erfghename vandē ghenē die te houe v̄dachuaert ware/wel verweerē die sake vā sinē voorsaē/sonder procuracie / op dat hy stelde cautie eñ borchtochte soluent/dat ghewijsde te betalen. C

C l.exigendis filio. C. de procurato.

Maer in landen costumiers en wordt dit also niet gheuseert oft onderhoudē. Wāt niemāt en wordt daer ontfanghē in eysch noch in verweeren bi procureur/sonder procuracie.

¶ Vanden procureur generael/ oft vanden Coninc/ oft andere.

¶ Dat.xxi. Capittel.

Procureur vā officie oft generael is de ghene/ die te houe is promoteur/ oft machtich is hē partie te makē tegens alle delinquantē die indē landē oft iurisdictie vanden heere zijn / daer hi onder is: het si bi partie adiuncte/oft niet/op datter informacie si vander sake precedent/eñ anders nyet en behoort hi dat te doē/eñ te tracteren/te bewaren/eñ te beschermē dat erue/heerlijcheyt eñ domeyne van sinen heere. Wāt sonder procureur vā officie/eñ behoort/eñ en machmē niet tracterē/noch doen eenige cōfiscacie voor den heere/ gelijcmē siē mach int parlemēt biden procureur vanden coninck.

¶ Itē weet/dat vā die edele dienstē/van dē procureur vā officie/niet en behoeft sulcke solemniteyt vā procuracie als in andere procuraciē/also voorś staet. Want het is genoech/dat hi summierlijc geinstitueert/eñ gecōmitteert si vandē heere/onder sinen segule/om alle zijn recht/ querellen/ eñ sakē te bewarē. Wāt als die heere soo machtich is/dat hi heeft sulcke houē/heerlijcheyt/eñ hooge iustitie sinen zegel is soluent genoech dat te doene.

¶ Ghi sult wetē/dat alle procureurs generael oft van officie/sal mogē bi informacie precedēt/al ware ander partie dan hē/doen verdachuaerdē eñ betreckē in recht/tegens hē alle partiē/ die hi bi sekere informacie sal doē blijckē/schuldich v̄dachuaert te wesen/sonder informacie ghedaē/eñ die rechter des ghethoont te hebbē/ so dat hē daer af cōmissie si ghegeuē. Eñ sonder dē aduocaet vander officie/ en mach/ noch en behoort hy gheen partie te doen dachuaerden/noch voor recht te betreckē. D Anders soude die sentencie worden gerescindeert eñ van onweerden. E

D C.de aduocatis fisci.l. rationales.

E l.si fiscus. ff.de iure fisc.

¶ Hoe hem een procureur generael roeren mach/ hoorende dye dingtale van partien.

¶ Itē oft geburrde/dat partien pleyten oft dingden voor recht/deen tegen dandere/eñ dat die procureur generael vā gheenre sidē/als partie in adiunctie waer/eñ die procureur hoorde inder saken datter eenighe cas oft sake waer/die hem eñ sinen dienst aengaen mochte/ so mach hi segghen. Heer rechter ic heb hooren dingen/verclarē/eñ ventileren/bi sulcke partie/sulcke sakē/ dat ic redē hebbe mi te porren. Eñ mijn conclusie eñ meyninghe is/ ist dat dese partie obtineert tegens dese. &c. te ghe raken eñ te hebben sulcke boetē om die officie.

¶ Desghelijcx mach hi ooc segghē tegens die partie aduerse/oft wederpartie/doēde cōclusie vā deē side/eñ vā dandere/hoe wel daer geen informacie af en waer/eñ dat hi vā eerstē niet adiunct en ware met eenigen vandē partiē/ na dat hi heeft horē ventilerē eñ verclarē/tghene daer hi hē op mach porren. Wāt het ghebuert dicwils/dat die procureur generael is met eñ tegens beyde die partien/eñ hi mach hē geuē adiunct met elck vandē partiē. A

¶ Ghi sult wetē/niet teghēstaende die edel officie vandē procureur vā officien/ dat hi hē mach porrē bi adiunctie/oft gelijc voorś is/eñ doen alle cōclusie ciuile eñ criminele. Wāt in sommige houē daer een procureur generael is/en behoort hē nyemant te vorderē/een cōclusie criminele te doē/dā die procureur alleē: de welcke mach uit crachte van sinen dienst/cōtenderen tot alle eyndē. Wāt na die oude rechtē/so soude eē partie die cōtēdeert oft neēt cōclusie criminele/ veruallē tot pene/ghehetē pena talionis. Dat is/so wie veruiele vā zijn v̄uolch/ te dragē sulckē pene/ alsmen wil doen dragen den ghenē diemen veruolcht. B Eñ daerom is die procureur vā officie gestelt/op dat hi cōtenderen mach tot alle sakē sonder perikel vā partie adiuncte/ op dat alle misdadē moghen comē tot kennisse: wāt daer en is niet veruallē oft succumberen vā partie adiuncte/niet dā boeten ciuile/eñ costen Nochtās in sulcker sakē/ noch vā so hooghe materie en mach hi/noch en is niet schuldich te adiungeren/oft in te vallen/ sonder informacie precedent/ eñ sonder auctoriteyt vanden rechter.

A Ita fuit ordinatum in parlamēto pro Iohanne flam ipsius Tornacensi actore contra dñm abbatē sancti Amandi in pabula. habitatiōis eiusdē. Anno dñi. M. CCC. et lxviij.

B l. finall. C de accusa.

¶ De procureur generael mach

wel vallen in deffaulte.

¶ Itē ghi moecht wetē/dat nyet teghenstaende si nen diensten/ist dat hi procedeert bi feyte/ tegens ander partie/daer eenige appointementen te hou den zijn/eñ te verificeeren/ het si voor cōmissarisen oft anders/eñ die procureur faelgiert te dienē tot sinen dagen/die hē ghegeuen eñ gheordineert zijn hoe wel eenige partie adiuncte met hem waer / so mach hi wel vallen in deffaulte teghens hem. Eñ men mach allso wel teghens hē exployt nemen/als teghē ander partie. Ten ware dat hi vā sinen dien ste hem mach reuelerē. Want bi crachte vā zijnre officien/in dien hi mocht bewijsen/eñ thoonen zijn onlede/die hi gehadt soude hebbē in cause vā zijn re officien/in wat manieren dattet waer/ hi soude hem moghen doen releueren. Maer oft die partie die met hē adiunct waer/niet en quame/ eñ viel in deffaulte sonder die sculde vā dē procureur voors hi en soude niet gereleueert wordē int tghene dat hem aen gine/maer soude die wederpartie ghera ken/eñ gecrijghē alle exployten/dienende ten sel uen daghe. Maer waert dat die selue procureur te doen hadde/ter cause van sinen dienst/aengaende dē lande/heerlicheyt/oft domeyne van sinē prince oft heere/men soude tegens hem nyet moghen ne men exployt. Eñ hi en mach die heerlicheyt oft do meyne van sinē heere niet minderē/noch vercortē oft belasten/maer hi machse wel meerderen. Wāt in sulcker saken waer die prince of heere/ in zijnre iurisdictien als minoor. Eñ daerom en mach daer op gheen exployt ghegeuen worden.

¶ In sauuegarde oft vrede en wordt gheen deffault ghegeuen.

¶ Item die wijse willen segghen/dat in cas vā sau uegarde ghebrokē oft misbruyct/ gheen deffaulte gegeuen en wordt tegens dē procureur generael. Eñ die redene is/om dat/als die sauuegaerde ghe uonden wordt gebroken/behoort te wesen reinte gree/hoe wel nochtans die partie iniuries/hē niet en woude porrē/noch doē eenighe feyten vā rech ten/noch anders. Daerom en soude die procureur niet laten te veruolgen die boeten voor sinē heere eñ om die reintegracie. Eñ oec souden vander sau uegarden die boeten/der partie toe gewesen wor den in haer absentie/ter cause vāder reintegraciē de welcke hi nemen mocht oft nyet/in dien dattet hem beliefde.

Ita ordinatū fuit per Arrestū curie parlamēti/inter dñm comitem dōmartin ex vna parte/ et vnū pauperē famulū /qui erat in sauuegardia/ et qui fuerat vulneratus per famulos dicti comitis: et quod defectus siue cōtumacia nō dabatur cōtra procuratorē officij in causa sauuegardie. Ita fuit dictū per Arrestū dicte curie parlementi inter Jacobū de re seruiē tem armorū ex vna parte / et inter Jacobum a le ple crede Tornaco ex altera. Anno Dñi M.lxxiij.

¶ Van den brengers des briefs.

¶ Dat.xxij. Capittel.

Die brengher des briefs/ dien de clerc ken noemē portator literarum/ is die ghene/die hem partie maect van eeni ghe actie/ oft beloosten van brieuen/ als houder des briefs eñ om dat die in houdende dye principale oft houder des briefs is/ so moecht ghi weten/dat om des wille/dat ic ghe thoont hebbe/ wat personen men ontfangē mach sonder procureur/oft met procureur ic nv thoonē eñ bewijsen wil/hoemen sonder procuracie inten deeren mach eysch/hoe wel die brieuen eñ obligaciē opten genen niet gemaect en waren/die den eysch oft tveruolghen dede. So mach die houder vandē brieue/den eysch eñ veruolch doen/ghelijc oft dye brieuen tot zijnder behoeften/oft op hē ghemaect waren. Want soo wie is houder des briefs/ eñ dat hi die brieuen bi hem heeft/hi is heere vander sake Eñ men mach daer op ordineren/quiteren/ cede ren/eñ transsigneren tot sinen wille. Eñ die ghe ne daer die brieuen eñ obligacien op ghemaect zijn eñ die principale is vander sakē/ en heeft daer aen gheen toesegghen/ten ware dat hi woude argue ren eñ bewijsen/eenighe ghebreken oft deffaultē/ teghens den houder des briefs/ende dat hi die brie uen qualicken ghenomen ende ghecregen hadde. Eñ waer die voorscreuē houder des briefs bi goe der trouwen/eñ bi den wille vanden principalen/ eñ hy als houder des briefs / gheintenteert hadde eysch/teghens den gheobligeerden oft schuldena re/bi crachten vanden seluē brieuen/ eñ hem te ho ne hadde doen verdachuaerden/nemmermeer en mach die principale comen noch doen teghens het ghene/dat die houder des briefs voorscreuen/ghe daen oft begonnen sal hebbē/noch hi en sal in gee der wijs daer teghens ontfangen worden. Maer het ghene dat bi hem beghonnen eñ gedaen sal we sen/sal bi hem worden beleyt eñ veruolcht totten eynde toe/met hem/ende teghens hem/oft van si nen procureur. Want na dat hi selue die sake aen ghelept eñ beghonnen sal hebben / so mach hi wel constitueren eenen procureur/maer nyemant als houder des briefs. Want so wanneer dat die sake bi den houder des briefs aenghelept eñ beghonnē is/het mochte bi den seluen brengher gedecideert wesen. Eñ daeromme so zijn si schuldich/in dat be ghinsel vander saken oft processe/haer brieuen o uer te gheuen int hof / bi die welcke si ghehouden eñ bekent worden voor houders des briefs. Eñ si en behooren die nyet wederom te hebben/tot dat die sake ghedetermineert oft gheeyndt si / op dat nyemant anders/ van dien brief oft brieuen/ hem en mach vermeten/ oft wesen houdere des briefs. Want het en waer nyet goet / dat veel personen hem mochten houder maken van eenen brieue.

¶ Van den brengers des briefs/ daer die principale af ghestoruen waer.

¶ Item ghi sult oock weten/ ist dat eenighe brie uen van obligacie inhouden/op den brengher oft den houder des briefs/ende die brieuen ghebracht werden te houe bi yemāt/daer die principale/daer den brief af ghemaect is/aflijuich ware: ende men daeromme soude willen segghen/dat die houdere des briefs in rechte nyet ontfanckelijc en ware ge lijck houders des briefs. Weet dat hi ontfanghen soude wordē/ende die schuldenare soude hem ant woorden moeten/ ende en soude daer tegens niet

moghen segghē/hoe wel dye principale gestoruen waer/alsoot voorš is. Maer waert dat die erfghe namē vandē principale woudē seggē / eñ arguerē te houe/dat hi niet en waer rechtuaerdich houder des briefs / eñ dat hi die voorseyde brieuē gecregē heeft met loosheyt/sonder wille eñ ghebođen van den assiuigē/oft sonder wete van hēlieden/die erfgenamē zijn vandē principalē/ eñ dat hi gheenē titel en heeft die hi behoort te hebbē/ waer bi hi niet seggen/noch bewisen en mach/dat hi is rechtuaerdich houder des briefs/ oft dat si hē gegeuen zijn/ dwelc behoort te wesen in sulcke sakē. Eñ oock en mach hi niet segghē/noch bewijsen testamēteur te wesen vanden principale/oft voor testamēteur geinstitueert/noch ooc dat hi die brieuē/ oft brief gecocht heeft/vā yemant diese machtich was te vercopē/oft dat hi die heeft bi trāsactie/ oft mangelinghe vā ander schuldē/oft ō actie die hi hebbē mochte opten principale/oft in eenighe ander maniere. Eñ daerō blijct/dat hi die brieuē heeft sonder titel oft redene/ende behooren weder te comen aen die voorš erfgenamen. Weet dat tot desen cōtradicte oft tegensegghē/soudē ontfanghen wordē die erfgenamē vandē principale/eñ niet die schuldenare/ noch nyemāt anders. Ita fuit ordinatū & consultū in parlamento/per maiores cōsulatores & aduocatos/ in vna causa q̄ erat inter Petrū de la voye ex vna parte/ & viduā sire Symō/ab alia parte. Et fuerunt consultores magister Alexāder de petra/magister Andreas de montinis/& alij.

Van den institutoors/ende exercitoors.

Dat.xxiij.Capittel.

ITem institutoors eñ exercitoors zijn die familien die de coopliedē hebben in feyte van haer comanschap/so wel te water als te lande/ eñ dye dat feyt van haerder comanschap beleyden eñ gouuerneren/sonder dat die coopliedē daer tegēwoordich zijn. So moechdy wetē/dat die ooc ontfanclijc zijn te houe/sonder haer meesters/ in feyte vā haer coopmāschap/sond' and' pcuracie oft brieuē te hebbē/hoe wel dat die sake hēlieden niet aen en gaet/and's dan als knechtē eñ regeerders vand' comāschap. Ghelijc als v knecht bi v is gestelt/ eñ gecōmitteert/ te beleyen eñ te voerē v comāschap ter zee/ eñ daer in eenich ghebrec valt/bi coopē/bi leenen/oft bi ander cōtracten oft sakē/dye hē vallē oft op comen mogē in zijn comāschap/weet dat hy daer toe ontfanclijc is/ eñ ghi en soudt niet mogen refuseren/oft teghensegghē/ ghi en soudet moetē voldoen eñ volbrenghē / dat bi hē ghedaen ware/ ghelooft/gheaccordeert/gheobligeert/verbondē/ oft toe gheseyt/het waer in rechte oft buyten rechte. Ten ware dat inden knecht geuondē waer eenighe fraude oft collusie teghēs v/ eñ also soudt ghi hem moghen desauoeren. A

B
l. in prin.
ff. de exer.
act. l. i. in
prin. ff. de
institor. act.

Vanden knechten die comanschap beleyen oft regeeren.

Item ghi sult weten eñ verstaen/dattet oock alleens also is van den knechten/ die comanschap te lande beleyen voor haren meester. B

So sul dy weten wat differencie datter is/tusschē actie institutorie/eñ exercitorie. So is actie institutorie properlijck/die sake/die bi den coopman ghestelt eñ beuolen is den knechte. Eñ exercitorie is die sake/dye ghecommitteert waer bi den vrouwen/die coopwijuen waren. C

B
l. seruus tuus. l. ex contractib' seruorū. l. institoria l. & si a muliere C. de instit. et exerci. act.

C
l. et si a muliere C. de insti. & exercita. acti.
In hoc casu errauit primus cōpilator huius operis de exercitoria actione quia exercitor dicitur qui aliquē in̄gm naui preposuit/ ad quē prouentus quotidian' spectat vt in l. i. ff. de exer. act. quod etiam a muliere fieri potest/ si nauē habeat/ secundum allegatam l. & si a muliere.

Van den conchiergen.

Dat.xxiiij.Capittel.

COnchiergen zijn die ghene/ dye ghecommitteert zijn biden heeren/ te bewaren/eñ te regieren haer huys/ oft hof/duerēde ter wijlen dat si wten lāde zijn/eñ dat huys oft hof in haerder bewaernisse oft protectie hebben. Seo moechdy weten/dat die voorš conchiergen/oft bewaerders vā sommighe houen oft huysen/ontfanclijc zijn te houe/om dye sakē eñ necessiteyt oft gebrekē/ den huyse aengaēde / sonder ander procuracie oft brieuē voorder te hebbē van haren meester/ op dattet der cōchiergerie aengaet/mach doen dachuaerdē/ eñ men mach hē doen verdachuaerden. Eñ die heere vandē huyse oft houe/soude moeten van weerdē houden/het ghene dat bi dē conchierge/in feyte oft sake vāder conchiergerie gedaē soude wesen. Ten ware/ghelijc voorš staet/ in die rubrike oft artikel voorscreuen/dat die heere mocht bewijsen oft thoonē/eenighe faulte oft collusie teghens hē. Voort meer soo soudemen bi reden moghē verdachuaerdē dē heere van dē huyse/aendē persoon vandē conchierge eñ aen zijn conchiergerie/voor ander sakē/wesende vander iurisdicte vāder plecke. Het welcke die conchierghe sinē meester oft heere mach doen condighen eñ laten weten/in dien hi sinen meester oft heerschap so lief hadde. Eñ in deser manieren eest wel gheuseert in landē costumierē/ als die heeren wt zijn/eñ die sake den landen aen gaet/ die totter voorscreuen conchiergerie eñ hof dependeert zijn Eñ also eyschet dat bescreuē recht. Want het ware onghelijc/ dat om die absencie vandē heerē/die dicwils langhe wt zijn/die schuldenaren daer si te ghenste doene hebben/souden moeten verroeuen die wedercoemste vanden heere/ die dickwils seer langhe valt. D

D
l. i. Authen. qua in prouincia. C. vbi de cri. agi opor.

Van dē tutoors eñ curatoors.

Dat.xxv.Capittel.

TVtoors eñ curatoors zijn de ghene/die biden rechter/ende bi consente van den vrienden/vanden weesen/ghestelt zijn regeerders ende voechden ouer den weesen/ onder haer iaren. Eñ ghi sult weten datter differencie is/tusschen tutoors/eñ curatoors. Wāt die tutoors dat zijn die ghene/de welke voechdē gestelt zijn ouer die weesen/ die onder haer iarē zijn. Ende die curatoors dat zijn die ghe-

ne/ die daer regeerders ghestelt zijn ouer den furiosen/ eñ ouer de ghene die hẽ seluen niet regerẽ en connen/ oft ouer die ghene die wtlandich zijn/ oft die in cranchedẽ zijn. So zijn die voorß tutoors/ eñ curatoors/ om sakẽ aengaende dẽ genẽ/ diẽ si te regeren eñ te bewarẽ hebbẽ/ ontfanclijc: het si in eysche oft in verweerẽ: hoe wel dat si gheẽ ander procuracie oft machte en haddẽ/ dan vã haer voechdie oft tutele/ het ware genoech/ hoe wel dat die sake haers selfs persone niet aen en gaet. Eñ die machte van haer voechdie geduert so lange/ tot dat die kinderẽ zijn gecomen tot harẽ tijt: dat is te weten die knechtkẽs tot haer. xiiij. iaren/ eñ die meyskẽs tot haren. xij. iaren. A

A Insti. qui. modis tute. fini. §. nostra autem maiestas.

Eñ die machte vandẽ curatoers/ gheduert totten tijt toe dat die furiose weder gecomẽ zijn in den hoorliken state: eñ die wtlandige weder gecomen zijn te lande/ oft datmẽ warachtich verneẽt dat hi doot is: oft vanden ghenen die bouẽ harẽ tijt oudt zijn/ so lange als si leuen. Eñ nyemant en mach tutoor oft curatoor wesen/ hi en sal abel eñ õtfanclijc te houe zijn/ hebbẽde. xxv. iaren gepasseert. B

B l.j. C. quando tuto. vel cura. esse desinant.

Ghelijc als ghi ghehoort hebt in die rubrike/ daer af mencie makende eñ sprekẽde. Eñ si moeten fundacie hebbẽ/ vã rechter/ oft gerechte/ die des machtich is te doene/ oft anders alle tghene dat si gedaẽ hadden en waer vã gheenre weerdẽ. C

Van weesen die gheẽ voechdẽ en hebbẽ.

C l.j. C. de co firma. tuto.

Itẽ oft ghebuerde dat eenighe weesen gheẽ voechdẽ en haddẽ/ eñ men die betreckẽ woude in sakẽ/ oft in recht/ so soude die rechter oft gerechte daer si onder warẽ/ hẽ voechdẽ settẽ. Eñ dit mach geschien ter begeerte vandẽ ghenen diese soude willẽ betreckẽ in rechte/ oft anders en soudemen op hẽ lieden gheẽ actie mogen intẽderẽ. Eñ dat gherechte soude daer toe gebieden die naeste vriendẽ vã vader eñ moeder de welcke dat niet en souden moghẽ weygeren/ ten ware dat si bewisen mochten sekere onleden oft nootsaken/ die ontfanclijc waren. Eñ daer en behoort niemãt anders toe te wesen/ dã die magẽ van hen/ in dien mẽse gecrighen mach. Eñ en mach mense nyet ghecrijgen so sal die rechter yemãt anders ordinerẽ/ daer toe nut eñ dienende. D

Een man en mach gheen voecht zijn van sinẽ wijue.

D l. M. & l. si filiis debitoris C. qui pe... tuto.

Ghi sult weten dat die bescreuẽ rechten verbiedẽ/ dat hoe wel een man behoort te zijn curatoor oft mõboor van sinẽ wiue/ eñ haer goedẽ behoort te hebbẽ in zijn bewaringe oft regiment. Nochtans oft ghebuerde/ dat die vrouwe geuiel in state/ dat si behoefde curatorẽ oft regeerders te hebbẽ/ haer man en soude des niet moghen wesen. Die redẽ is/ om des wille/ dat hi lieuer zijns selfs profijt/ vã zijns wijfs goedẽ hebben soude/ dan dat profijt van zijns wijfs erfgenamen/ in dien si gheẽ kinderen vã hẽ en hadde. Mer hi soude haer curatoor wel moghen zijn in rechte/ om haer te beschudden. E

E l. maritus & si rebus C. qui dare tuto. vel cura.

Wie voechden wesen moghẽ

Item ghi sult weten/ dat stõme/ doue/ blinde/ noch ridderẽ die feyten vã wapenẽ volghen/ noch personen die niet en zijn vander plecke daert gheuert/ eñ die ghene die nyet en haddẽ sekerheyt te doẽ/ oft die niet sufficient en ware ouermidts zijnre snootheyt/ oft ouermidts zijn faculteyt/ die gene die eygẽ is/ noch die gene die dẽ wesen sculdich is/ noch die ghene die antwoorde verloren heeft te houe/ noch die rechter in zijnre prouinciẽ. Alle dese voorscreuẽ personen en behoorẽ gheen tutoors oft curatoors te wesen. Maer een stief vader/ oft een stief moeder mogẽ wel momboren oft voechdẽ zijn/ van haerlieder voorbroederen. F

F l. luminib. captu. l. militi & arm. te C. qui da re tuto. vel cura poss.

Van leeninghe die de voecht/ oft regeerder den weesen leent.

Item oft gebuerde/ dat eenich voecht/ leẽde vã sinen goeden dẽ weese in nootsaken/ dat soude die voorseyde momboor/ van dies kints goedẽ weder hebben/ in dient quame tot profite van den voorß kinde oft weese. Eñ waert dat hijt ãders dede/ oft ghelent hadde vandẽ goeden vandẽ weese/ eñ begonste hi eenige processen oft querele/ die nyet en quamẽ tot profijt vanden weese/ sonder toedoẽ eñ aduijs van des kint maghẽ/ oft van vader eñ moeder/ weet dattet waer tot perikel vandẽ tutoor of curatoor/ diet anders ghedaen hadde. G

Van appeel te doen bidẽ voecht.

G Authen. ... ussime. l. sumptus. l. nõ est ign... tu C. de a... ni. tutor...

Item noch suldy wetẽ/ waert dat eenige voecht oft voechdẽ/ eenighe pleyte oft proces hadde voor die weesen/ eñ die sentencie gegeuẽ werde tegens hem/ hi mach appellerẽ. Maer hi waer gehouden dat te doen/ bidẽ rade eñ goetdunckẽ van des weesen vriendẽ eñ maghen/ beyde van vader eñ moeder/ oft ãders waer dat op zijn perikel eñ last. Eñ waert dat hi nyet en appelleerde/ eñ die weese namaels beuonde/ dat hi reden eñ sake ghehadt hadde te appellerẽ/ hi soude dat mogẽ verhalen aen dẽ voecht/ oft voechdẽ/ of aen hare erfgenamẽ. Wãt het is actie op die goedẽ vandẽ tutoors. Eñ waert dat die tutoor oft curatoor appelleerde/ eñ hi geen diligencie en dede die appellacie te veruolgẽ/ dat waer ooc op zijn perikel eñ last. Want die redene eñ dat bescreuen recht dat also begheert. H

Van quitancie ghegheuen by den voecht/ oft voechden.

H l. si bona C. de admnistra. tu rum.

Itẽ oft een tutoor eyschet den schuldenãre/ die den weese daer hi voecht af is/ schuldich is: eñ de schuldenare wien die schult gheeyscht wort/ begeeret vandẽ voecht sekerheyt te hebbẽ/ dat hi oft sine erue/ namaels geenẽ hindere oft schade en hebbẽ vandẽ weesen/ voor die schult. Die schuldenaer mach wel behoorliche quitancie beghecrẽ vanden tutoor oft curatoor/ vã tghene dat hi hẽ als voecht betalen sal/ eñ dat zijn voechdie in die quitancie geincorporeert si: want anders soo soude die voecht sculdich zijn eenige sekerheyt te doene. Eñ die qui

eenẽ sulcken seghel hadde/daer hi hẽ mede oblige-
ren mach/eñ dattet vã waerdẽ si/eñ goet gheuon-
den mach wordẽ. Eñ also soude die procuracie eñ
obligacie vã weerde eñ goet geuonden zijn onder
sinẽ zegel/gelikerwijs als voorß staet. Eñ dit zijn
die punctẽ specialijc vã een procuracie/hoe wel dat
int generale veel ander puncten daer in begheert
wordẽ/so ic v dat exẽpel thoonen sal/bi procuracie
geformeert int generael: waer bi men alle andere
sal moghen maken int speciale. A

a Casus spe-
ciales qui de-
bent inseri
in procura-
torio nomi-
nantur/per
lo. in cap.
ad agen-
dum extra
b.vi.

Procuratie in forme. Dat.xix.Ca.

Al den ghenen die dese teghenwoordi-
ghe letteren sullen sien oft hooren le-
sen/saluyt. Condt/ende kennelijck si
eenen yeghelijckẽ/ dat voor mi in pro
peren persone ghecomen is dese. ꝛc.
De welcke bi sinen liberalen eñ vrijen wille / ghe-
maect eñ geconstitueert/beuolẽ/eñ ghemachticht
heeft/eñ bidẽ inhoudẽ van desen maect machtich/
constitueert eñ beueelt dese eñ dese. ꝛc. sinen procu
reurs generale eñ speciale/eñ elc van hẽ besonder
eñ voor al/ willende dat die cõdicie oft machte vã
den eenen/nyet arger oft minder en si/dan die an-
dere. Maer so wat deen beghinnẽ/aenleggen/doẽ
oft aen nemen sal/oft gedaen begonnẽ/oft aenge-
leyt/oft aengenomen sal hebbẽ/dat die andere sul-
len mogen voldoen/veruolgẽ/ eñ beleyen ten eyn
de/in al zijn sakẽ/negoces/eñ querellen/die hi opge
daẽ/oft geroert heeft/ oft op doen/eñ roerẽ mach
eñ voor hẽ/oft teghens hẽ in eysch/oft int verwee
ren tegens alle persoonẽ/van wat state dat si zijn
in wat hof/oft voor wat recht dattet si/gheestelijc
oft waerlijc/oft harẽ stadthouder. Allẽ cõmissariẽ
ghecõmitteert/oft te cõmitteren/allẽ arbitres oft
arbitroers/eñ minlike cõpositoors/ghedeputeert
oft te deputeren/eñ voor allẽ anderẽ/machte heb-
bende van kẽnisse oft administracie vã sakẽ/si zijn
referẽda res/oft niet. Tot welcke eñ elck besonder
eñ voor al/in diẽt noot si/die voorß cõstituãt heeft
gegeuen/eñ bi den inhoudẽ van desen gheeft/ vol
le machte/ autoriteyt/ eñ speciael beuel/te zijn/ eñ
te comparerẽ voor hẽ/eñ in sinẽ name ten dage ge
assigneert/oft te assigneren/het si in baeliuschap-
pẽ/in senescalchie/in assise/buytẽ assise/in pleyten
vã.xv.dagẽ/oft vã.viij.dagen/oft andere pleyten
ten dage geassigneert/oft te assignerẽ/het si in iu-
gemẽten/oft buytẽ iugemẽten/hẽ te presenterẽ/te
onledigẽ/oft cõtremanderẽ/eens oft meer/te veri
ficerẽ/eñ goet te doẽ sinẽ onseden/ oft cõtremand
oft cõtremandẽ/in dient noot si/te reproceren/oft
teghen seggẽ/ ten onlede oft cõtremand ghedaen
tegẽs hẽ in dient noot si/tpleyte oft pleyten/het si
in eysch/oft in verweerẽ/tegẽs allen eñ eenẽ yege
liken die hẽ van doene ware/ontghinnẽ beghinnẽ
middelẽ eñ beleydẽ ten eynde/ dachuaerdẽ eñ ver
dachuaerdẽ/preponeren/seggheen eñ pronuncierẽ
bi monde/oft bi ghescrifte alle formen eñ manierẽ
tsi bij libelle oft teghens libelle / in cas vã proprie-
teyt oft anders/tsi articulen/bi replicaciẽ/oft du-
plicaciẽ:het si bi redene vã rechtẽ/oft bi feytẽ/con
trarie/oft bi intẽdit. Het si bi maniere vã memorie
oft vã litiscõtestatie/proposerẽ/antwoordẽ tẽ pro
positien/affirmerẽ articulen/te antwoordẽ die ar-
ticulen/tsi bi mõde/oft bi gescrifte: te accepterẽ cõ
missarien een oft meer te betreckẽ/ eñ administre-
ren tuygen so vele/dats genoech si:die te doẽ swee
ren/eñ andere tegens hem betogen/sien sweeren:
te doẽ reproces/saluaciẽ/protestacien/ eñ redenen
van rechte/accorderẽ eñ hebben namen eñ toena-
men vandẽ tuygẽ/tsi int eynde vãder audicie/ oft
anders. Te geuẽ brieuẽ/instrumẽten eñ alle ander
munimentẽ/in forme van thoon/te sweeren in die
siele vandẽ constituãt: te doẽ alle maniere vã eedẽ
die redene eñ costume vã rechte begeert te aduoe
rẽ eñ te desaduoerẽ/te eysschen eñ te begheerẽ ga
rãd oft waerschap/ zõmacie vã waerschap/oft par
ticipatie vã geselschap/ vã sake oft vã querelle/ te
eysschen oft doẽ mõstrance vãder plaetse oft plec-
ke: te intenterẽ beclachte of beclachtẽ/in cas vã sai
sie oft besidt/eñ vã nieuwichede/ oft anders te cõ-
parerẽ ter plecke oft pleckẽ cõtenciose/ eñ daer af
te opposerẽ/in diẽt vã node si te doẽ. Te proposerẽ
eñ te allegerẽ alle manierẽ vã exceptien/declinato
rie/dilatoriẽ/oft peremptorien/weder aen te nemen
eñ te resumerẽ het proces eñ die attemẽten vandẽ
proces/oft te renũcieren in dient vã noode si: te cõ
cluderẽ in rechte eñ recht te eysschẽ / eñ te hooren
bi sentẽcie/arrest/appointemẽt/interlocutorie oft
decisorie/te appellerẽ de selue/oft releuerẽ/veruol
ghẽ eñ helpen/eñ te renuncierẽ in dient noot si: te
eysschen eñ te begheerẽ die costẽ: die te doen taxe-
ren/diminuerẽ/ eñ daer af executie te begheeren/
die te veruolgẽ ten eynde toe/ te pacifierẽ/ cõpro-
metterẽ/transsignerẽ/quijtscheldẽ/vergeuẽ/wed
leggẽ/relaxerẽ/cederẽ/eñ obligerẽ/bi belouen/ bi
pene/eñ tot daghen/bi brieuẽ/oft sonder brieuẽ te
accepterẽ voor hem eñ in sinen name/erue oft zijn
proper erue doen passerẽ in vest oft desvest/eñ de-
creet brieuẽ oft geschriften daer af te geuẽ/eñ dye
penningẽ daer af comẽde/te ontfangẽ/quitancie/
oft quitancien daer af te gheuẽ. Dat te belouen/te
vrijen/eñ te bewarẽ/eñ daer op te obligerẽ/ oft te
verbindẽ hẽ eñ alle zijn goedẽ/het si erue/pachten
leenẽ oft eenighe ander goeden. In te halen/te be-
gheerẽ/te hebbẽ/te veruolgẽ/ eñ te eysschen schul
den oft eenige gelden/oft leengeldẽ/oft pacht/oft
renten/oft incomingẽ/vã gelden/oft ander schul-
den diemẽ den seluen constituant schuldich is / oft
mach wordẽ/ die te ontfangẽ dẽ schuldenaer daer
af te ontlastẽ/eñ quitancie daer af te geuẽ/te iuge
ren met sinẽ mannẽ/zijn leen/ oft leenẽ te regierẽ
te bedienẽ/eñ alle manierẽ vã iugementẽ oft von-
nissen te doẽ bidẽ mannẽ/te houdẽ pleyte oft pley
ten in houen vã iurisdictien: te cõiurerẽ/oft te ver
manẽ die mannen/eñ te doen/oft te doen doen/na
uolgende haer vonnissen/alle executiẽ eñ [illegible]
cien/vã recht eñ van iustitie te doen/eñ [illegible]
baeliu eñ sergiantẽ te begeerẽ het weder[illegible]
rennop van sinẽ onderlatẽ/oft vã sakẽ van [illegible]

dersatē te treedē in possessie/in trouwe eñ hommagie oft hulde/eñ ander houdinge/het si in erue oft lijftochte te vercrijgen besit/possessie/ eñ prescriptien vā tidē te gheuē/in erue/oft in pachte/tsi erflijc oft in lijftochte/sinē eruē oft landē/eñ daer op brieuē gheuē/eñ decreet daer op te ghelouē/die te vrijē eñ te warē/eñ daer op te vbindē zijn erue eñ goedē. Te doē alle obligaciē eñ renunciatiē generalē/ eñ specialijc te ontfangē hōmagie eñ hulde/ eñ dat quijtscheldē/eñ ander wed te settē/in dient vā noode waer. Adueus + desadueus/priuilegien vā heerē eñ poorterien te sustinerē/ eene oft meer/ hebbēde sulc ghelijc macht/als voorß staet. Eñ generalijc eñ specialijc te doē al tgene dat voorß is/ eñ dat die cōstituāt selue soude mogē doē/in diē hi in persone present eñ tegēwoordich ware/hoe wel die sake nochtās begeerde meerdē eñ voorder machte/dā in allē sakē/oft eenich van hē besonder/hier bouē begrepē is. So belooft die selue cōstituāt bi zijnre trouwe/ eñ op die obligacie eñ verbāde vā alle zijn goeden/eruē/roerende eñ onruerēde/die hi daerom verbondē eñ geobligeert heeft te doen goet/vast/ghestadich/ eñ van goeder werden ten ewighē dagen/alle tghene dat bi den procureur/ oft procureurs oft substitutē/oft bi eenich van hē in alle tghene dat hē aengaet/oft toebehoort/ gedaen/geprocureert/eñ geordineert sal worden/eñ tgewijsde oft vonnisse te betalen eñ te volbrengē tsi met hem oft teghens hem/ so verre alst redene wesen sal/eñ van noode si. Des te oorconde. + c.

Men behoort inde procuracie nyet te stellen/dan puncten dyemen daer in behoeft.

Dat .xx. Cap.

Ghi sult wetē/dat die forme vander procuraciē/hier bouen ghescreuen zijnde houdt alleen die saken vā procuraciē/ ende men mach daer af nemē tghene/ dat der saken daermen in is dienende eñ behoeflijc is. Wāt tem is niet expediēt al te settē in allen procuraciē. Eñ wanneer mē constitueert eenē procureur/die procuracie behoort in te houdē dat die procureur mach substituerē/eenē oft meer procureurs/oft substituten/ welcke substitutē by crachte vā procuracie oft substitutie/hebbē sal alsulcke gelike macht/als die substituāt. Mer eer de substituāt hē sal mogē behelpē te houe/ vā zijnder substitutie/ so behooret dat die principale procuracie si annex/ oft ghehecht aen die substitutie eñ onder zegel autentelijc: oft anders die substitutie en waer van gheenre weerden.

Vā procureur vā eenige weesen

Bi gescreuē rechte moechdy weten/dat voechden vā weesen/hoe wel dat si nochtans bi auctoriteyt vā rechte/gheordineert eñ gestelt warē/nyet en mogen doē cōstitueren eenigē procureur voor hē/in sakē den weesen aengaēde/ si en moetē eerst dat proces als voechden aenghelept hebbē/eñ litis cōtestatie inder sake. Maer soude die selue weese bi auctoriteyt van sinen voechdē/den procureur selue constitueren/ oft anders hi en waer nyet ghenoech ghefundeert. A — A l. Neqȝ tutores / neqȝ curatores. C. de procurato.

Van procureur ghemachticht aen wien men ghifte gheeft.

Oft ghebuerde dat yemant gheeft een andere eenighe ghifte/eñ om meerder actie te hebben tot der ghifte/so wil die gheuer/den gheenen die hi die ghifte ghegeuen heeft/sinen procureur makē/om die selue ghifte te hebben/ so macht hijt wel doen/ hoe wel dat inder waerheyt die sake si den procureur int secreet. B — B l. si quis in rem. ff. de procurato.

Van procureur getracteert te zijn by die partie daermē tegens procedeert.

Het is inde bescreuē rechten ist dat die procureur eysch doet te houe voor sinen meester/tegens yemāt/eñ die gene/daer de voorß procureur eysch op doet/eenige sake heeft te eyscē dien seluē procureur. Weet dat hi dat wel eysschē mach/voor den seluē rechter/daer die voorß procureur/dē eysch voire gedaē heeft/voor sinē meester. Eñ hi en mach daer af niet declinerē/al waert dat hi ooc waer vā yemāt anders subiect. Mer soude die procureur moetē antwoordē om zijnre sakē ciuile/oft anders/die rechter soude mogē interdiceren oft wederseggē/die feyte vā zijnre procuraciē bi redene/inden seluen houe. Eñ die clerckē heetē dese petitie/mutuam petitionem. C — C l. seruum quoqȝ. §. ait pretor ff. de procurato.

Hoe een procureur heere is vā der saken by litiscontestacie.

Itē bi bescreuē rechte als die procureur die sake bi crachte vā zijnder procuraciē so verre gebrocht heeft/ dat in die sake is litiscōtestacie gedaen/hi is heere vāder sake. Eñ die cōstituant/ oft die ghene die hē heeft ghemachticht/en mach hē van zijnder machte nyet versteken/sonder des procureurs believe: ten waer dat si viandē wordē mortele/ deen teghēs dander/oft dat die procureur sieck worde/ eñ die sake niet veruolgē en mochte: oft bi eenige ander occasie eñ gebrekē/ die daer tegens ontfanclijc warē. Also soude die constituāt hē vanden procureur moghen maken/eñ machtigen eenen anderen procureur/eñ anders nyet. D — D l. ante litē contestatā ff. de procurato.

Die procureur na litiscōtestacie mach die sake voort veruolgē

Ghi sult wetē/dat een procureur die de sake begonnē heeft/eñ specialikē litiscōtesteert/ mach die selue sake onderhoudē/eñ veruolghen tot in decise/al waert dat die cōstituant afliuich ghewordē ware/hangende die sake/so en waer die vigoer vā zijnre macht nyet gemindert/oft gearcht/eñ hi en soude in die sake nyemant moghē constitueren. Eñ also wilt dat bescreuen recht. E — E l. nulla dubitatio. C. de procurat.

Die costumiers zijn vā opinie/dat so wāneer de cōstituant afliuich wort/dat dā die macht vanden procureur expireert eñ te niete gaet na recht. F — F Mandatore mortuo

mādatū expirat. ⁊ c. q2 illud intelligitur reintegra. secundū ius scriptū. Et ideo sti consuetudinarij ignorantes iura/male allegāt. l. ⁊ q2 ff. de iurisdi. om. iud.

¶ Van procureur die sinen meester schade doet bi zijnre schult.

¶ Item wat procureur sinen meester / by zijnder schult/ignorancie/oft versumenisse schade doet/in der sakē die hi voor sinen meester veruolcht/die is hi gehoudē te beterē/bi actie van beuel. Ten ware dat die schult oft versumenisse sulck ware / dat hē nyet moghelijc en was/dat te doen wetē/oft nyet aduiseren en mochte/ bider memorien oft bewisinghen van sinen meestere. A

A
l. etiā si contrariā l. procuratorem l. a procuratore C. mandati.

Van procureur sond' procuracie.

¶ Itē men sal gheenen procureur sonder procuracie ontfanghē. Eñ so wat bi hē gedaen oft gheprocedeert waer/ ten waer van geenre weerden hoe wel dat die sake geprocedeert eñ ghebrocht waer totter sentencien/eñ die sentencie gegeuē waer/so waert inutile. Wāt daer en waer geē partie/dwelc int recht behoort/dats te wetē/eyscher eñ v'weerder/eñ sonder dat en neemt gheē recht stede. B

B
l. cautio rati habitionis l. licet in principio C. de procurato.

Hoe men een sake v' weeren mach sonder procuracie/ daer men in bestoruen/oft erfghename af is.

¶ Itē na bescreuē recht/so mach die gherechte erfghename vandē ghenē die te houe v'dachuaert ware/wel verweerē die sake vā sinē voorsaē/sonder procuracie/ op dat hy stelde cautie eñ borchtochte soluent/dat ghewijsde te betalen. C

C.
l. exigendis filio. C. de procurato.

Maer in landen costumiers en wordt dit also niet gheuseert oft onderhoudē. Wāt niemāt en wordt daer ontfanghē in eysch noch in verweeren bi procureur/sonder procuracie.

¶ Vanden procureur generael/ oft vanden Coninc/ oft andere.

¶ Dat. xxi. Capittel.

Procureur vā officie oft generael is de ghene/ die te houe is promoteur/ oft machtich is hē partie te makē tegens alle delinquantē die indē landē oft iurisdictie vanden heere zijn / daer hi onder is: het si bi partie adiuncte/oft niet/op datter informacie si vander sake precedent/eñ anders nyet en behoort hi dat te doē/eñ te tracteren/te bewaren/eñ te beschermē dat erue/heerlijchept eñ domeyne van sinen heere. Wāt sonder procureur vā officie/eñ behoort/eñ en machmē niet tracterē/noch doen eenige cōfiscacie voor den heere/ gelijcmē siē mach int parlemēt biden procureur vanden coninck.

¶ Itē weet/dat vā die edele dienstē/van dē procureur vā officie/niet en behoeft sulcke solemnitept vā procuracie als in andere procuraciē/also voorſ staet. Want het is genoech/dat hi summierlijc geinstitueert/eñ gecōmitteert si vandē heere/onder sinen segule/om alle zijn recht/ querellen/ eñ sakē te bewarē. Wāt als die heere soo machtich is/dat hi heeft sulcke houē/heerlijchept/eñ hooge iustitie sinen zegel is soluent genoech dat te doene.

...cke houe/h...
...gel is solu... t...

¶ Ghi sult wetē/dat alle procureurs generael oft van officie/sal mogē bi informacie precedēt/al ware ander partie dan hē/doen verdachuaerdē eñ betreckē in recht/tegens hē alle partiē/ die hi bi sekere informacie sal doē blijckē/schuldich v'dachuaert te wesen/sonder informacie ghedaē/eñ die rechter des ghethoont te hebbē/ so dat hē daer af cōmissie si ghegeuē. Eñ sonder dē aduocaet vander officie/ en mach/ noch en behoort hy gheen partie te doen dachuaerden/noch voor recht te betreckē. D

D
C. de aduocatis fisci. l. rationales.

Anders soude die sentencie worden gerescindeert eñ van onweerden. E

E
l. si fiscus. ff. de iure fisc.

¶ Hoe hem een procureur generael roeren mach/ hoorende dye dingtale van partien.

¶ Itē oft geburede/dat partien pleyten oft dingden voor recht/deen tegen dandere/eñ dat die procureur generael vā gheenre sidē/als partie in adiunctie waer/eñ die procureur hoorde inder saken datter eenighe cas oft sake waer/die hem eñ sinen dienst aengaen mochte/ so mach hi segghen. Heer rechter ic heb hooren dingen/verclarē/eñ ventileren/bi sulcke partie/sulcke sakē/ dat ic redē hebbe mi te porren. Eñ mijn conclusie eñ meyninghe is/ ist dat dese partie obtineert tegens dese. ⁊ c. te ghe raken eñ te hebben sulcke boetē om die officie.

¶ Desghelijcx mach hi ooc segghē tegens die partie aduerse/oft wederpartie/doēde cōclusie vā deē side/eñ vā dandere/hoe wel daer geen informacie af en waer/eñ dat hi vā eerstē niet adisct en ware met eenigen vandē partiē/ na dat hi heeft horē ventilerē eñ verclarē/tghene daer hi hē op mach porren. Wāt het ghebuert dicwils/dat die procureur generael is met eñ tegens beyde die partien/eñ hi mach hē geuē adiunct met elck vandē partiē. A

A
Ita fuit ordinatum in parlamēto pro Johanne flamigi ciue Tornacensi actore contra dominū abbatē sancti Amandi in pabula. habitatoris eiusdē. Anno dñi. M. CCC. et lxviij.

¶ Ghi sult wetē/niet teghēstaende die edel officie vandē procureur vā officien/ dat hi hē mach porrē bi adiunctie/oft gelijc voorſ is/eñ doen alle cōclusie ciuile eñ criminele. Wāt in sommige houē daer een procureur generael is/en behoort hē nyemant te voiderē/een cōclusie criminele te doē/dā die procureur alleē: de welcke mach vut crachte van sinen dienst/cōtenderen tot alle eyndē. Wāt na die oude rechtē/so soude eē partie die cōtēdeert oft neēt cōclusie criminele/ veruallē tot pene/ghehetē pena talionis. Dat is/so wie veruiele vā zijn v'uolch/ te dragē sulckē pene/ alsmen wil doen dragen den ghenē diemen veruolcht. B Eñ daerom is die procureur vā officie gestelt/op dat hi cōtenderen mach tot alle sakē sonder perikel vā partie adiuncte/ op dat alle misdadē moghen comē tot kennisse: wāt daer en is niet veruallē oft succumberen vā partie adiuncte/niet dā boeten ciuile/eñ costen Nochtās in sulcker sakē/ noch vā so hooghe materie en mach hi/noch en is niet schuldich te adiungeren/oft in te vallen/ sonder informacie precedent/ eñ sonder auctoritept vanden rechter.

B
l. finali. C de accusa.

¶ De procureur generael mach

wel vallen in deffaulte.

¶ Itē ghi moecht wetē/ dat nyet teghenstaende si
nen diensten/ ist dat hi procedeert bi feyte/ tegens
ander partie/ daer eenige appointementen te hou
den zijn/ eñ te verificeeren/ het si voor cōmissarisen
oft anders/ eñ die procureur faelgiert te dienē tot
sinen dagen/ die hē ghegeuen eñ gheordineert zijn
hoe wel eenige partie adiuncte met hem waer/ so
mach hi wel vallen in deffaulte teghens hem. Eñ
men mach also wel teghens hē exployt nemen/ als
teghē ander partie. Ten ware dat hi vā sinen dien
ste hem mach reuelerē. Want bi crachte vā zijnre
officien/ in dien hi mocht bewijsen/ eñ thoonen zijn
onlede/ die hi gehadt soude hebbē in cause vā zijn-
re officien/ in wat manieren dattet waer/ hi soude
hem moghen doen releueren. Maer oft die partie
die met hē adiunct waer/ niet en quame/ eñ viel in
deffaulte sonder die sculde vā dē procureur voors
hi en soude niet gereleueert wordē int tghene dat
hem aen gine/ maer soude die wederpartie ghera-
ken/ eñ gecrijghē alle exployten/ dienende ten sel-
uen daghe. Maer waert dat die selue procureur te
doen hadde/ ter cause van sinen dienst/ aengaende
dē lande/ heerlicheyt/ oft domeyne van sinē prince
oft heere/ men soude tegens hem nyet moghen ne
men exployt. Eñ hi en mach die heerlicheyt oft do
meyne van sinē heere niet minderē/ noch vercortē
oft belasten/ maer hi machse wel meerderen. Wāt
in sulcker saken waer die prince of heere/ in zijnre
iurisdictien als minoor. Eñ daerom en mach daer
op gheen exployt ghegeuen worden.

Ita ordinatū fuit per Arrestū curie parlamēti/ inter dñm comitem dōmartin ex vna parte/ & vnā pauperē famulū/ qui erat in sauuegardia/ & qui fuerat vulneratus per famulos dicti comitis: et quod defectus in cōtumacia nō dabatur cōtra procuratorē officij in causa sauuegardie. Ita fuit dictū per Arrestū dicte curie parlementi inter Jacobū de re seruiētem armorū ex vna parte / et inter Jacobum a le ple crede Cornaco ex altera. Anno Dñi M.lxxiij.

¶ In sauuegarde oft vrede en wordt gheen deffault ghegeuen.

¶ Item die wijse willen segghen/ dat in cas vā sau
uegarde ghebrokē oft misbruyct/ gheen deffaulte
gegeuen en wordt tegens dē procureur generael.
Eñ die redene is/ om dat/ als die sauuegaerde ghe
uonden wordt gebroken/ behoort te wesen reinte-
gree/ hoe wel nochtans die partie iniuries/ hē niet
en woude porrē/ noch doē eenighe feyten vā rech-
ten/ noch anders. Daerom en soude die procureur
niet laten te veruolgen die boeten voor sinē heere
eñ om die reintegracie. Eñ oock souden vander sau
uegarden die boeten/ der partie toe gewesen wor
den in haer absentie/ ter cause vāder reintegraciē
de welcke hi nemen mocht oft nyet/ in dien dattet
hem beliefde.

¶ Van den brengers des briefs.

¶ Dat. xxij. Capittel.

De brengher des briefs/ dien de clerc-
ken noemē portator literarum/ is die
ghene/ die hem partie maect van eeni
ghe actie/ oft beloofsten van brieuen/
als houder des briefs eñ om dat die in
houdende dye principale oft houder des briefs is/
so moecht ghi weten/ dat om des wille/ dat ic ghe-
thoont hebbe/ wat personen men ontfangē mach
sonder procureur/ oft met procureur ic nu thoonē
eñ bewijsen wil/ hoemen sonder procuracie inten-
deeren mach eysch/ hoe wel die brieuen eñ obligaciē
opten genen niet gemaect en waren/ die den eysch
oft tveruolghen dede. So mach die houder vandē
brieue/ den eysch eñ veruolch doen/ ghelijc oft dye
brieuen tot zijnder behoeften/ oft op hē ghemaect
waren. Want soo wie is houder des briefs/ eñ dat
hi die brieuen bi hem heeft/ hi is heere vander sake
Eñ men mach daer op ordineren/ quiteren/ ceder-
ren/ eñ transsigneren tot sinen wille. Eñ die ghe-
ne daer die brieuen eñ obligacien op ghemaect zijn
eñ die principale is vander sakē/ en heeft daer aen
gheen toesegghen/ ten ware dat hi woude argue-
ren eñ bewijsen/ eenighe ghebreken oft deffaultē/
teghens den houder des briefs/ ende dat hi die brie
uen qualicken ghenomen ende ghecregen hadde.
Eñ waer die voorscreuē houder des briefs bi goe-
der trouwen/ eñ bi den wille vanden principalen/
eñ hy als houder des briefs / gheintenteert hadde
eysch/ teghens den gheobligeerden oft schuldena
re/ bi crachten vanden seluē brieuen/ eñ hem te ho
ve hadde doen verdachuaerden/ nemmermeer en
mach die principale comen noch doen teghens het
ghene/ dat die houder des briefs voorscreuen/ ghe-
daen oft begonnen sal hebbē/ noch hi en sal in gee-
der wijs daer teghens ontfangen worden. Maer
het ghene dat bi hem beghonnen eñ gedaen sal we
sen/ sal bi hem worden beleyt eñ veruolcht totten
eynde toe/ met hem/ ende teghens hem/ oft van si-
nen procureur. Want na dat hi selue die sake aen-
ghelevt eñ beghonnen sal hebben / so mach hi wel
constitueren eenen procureur/ maer nyemant als
houder des briefs. Want so wanneer dat die sake
bi den houder des briefs aenghelevt eñ beghonnē
is/ het mochte bi den seluen brengher gedecideert
wesen. Eñ daeromme so zijn si schuldich/ in dat be
ghinsel vander saken oft processe/ haer brieuen o-
ver te gheuen int hof / bi die welcke si ghehouden
eñ bekent worden voor houders des briefs. Eñ si
en behooren die nyet wederom te hebben/ tot dat
die sake ghedetermineert oft gheeyndt si / op dat
nyemant anders/ van dien brief oft brieuen/ hem
en mach vermeten/ oft wesen houdere des briefs.
Want het en waer nyet goet / dat veel personen
hem mochten houder maken van eenen brieue.

¶ Van den brengers des briefs/ daer die principale af ghestoruen waer.

¶ Item ghi sult oock weten/ ist dat eenighe brie-
uen van obligacie inhouden/ op den brengher oft
den houder des briefs/ ende die brieuen ghebracht
werden te houe bi yemāt/ daer die principale/ daer
den brief af ghemaect is/ aflijuich ware: ende men
daeromme soude willen segghen/ dat die houdere
des briefs in rechte nyet ontfanckelijc en ware ge
lijck houders des briefs. Weet dat hi ontfanghen
soude worden/ ende die schuldenare soude hem ant
woorden [illegible] soude daer tegens niet

moghen segghẽ/hoe wel dye principale gestouen waer/alsoot voorß is. Maer waert dat die ersghe namẽ vandẽ principale woudẽ seggẽ/ eñ arguerẽ te houe/dat hi niet en waer rechtuaerdich houder des briefs/ eñ dat hi die voorseyde brieuẽ gecregẽ heeft met loosheyt/sonder wille eñ ghebodẽ van den afliuigẽ/oft sonder wete van hẽlieden/die erfgenamẽ zijn vandẽ principalẽ/ eñ dat hi gheenẽ titel en heeft die hi behoort te hebbẽ/ waer bi hi niet seggen/noch bewijsen en mach/dat hi is rechtuaerdich houder des briefs/ oft dat si hẽ gegeuen zijn/ dwelc behoort te wesen in sulcke sakẽ. Eñ oock en mach hi niet segghẽ/noch bewijsen testamẽteur te wesen vanden principale/oft voor testamẽteur geinstitueert/noch oock dat hi die brieuẽ/ oft brief gecocht heeft/vã yemant diese machtich was te vercopẽ/oft dat hi die heeft bi trãsactie/ oft mangelinghe vã ander schuldẽ/oft õ actie die hi hebbẽ mochte opten principale/oft in eenighe ander maniere. Eñ daerõ blijct/dat hi die brieuẽ heeft sonder titel oft redene/ende behooren weder te comen aen die voorß erfgenamen. Weet dat tot desen cõtradicte oft tegensegghẽ/soudẽ ontfanghen wordẽ die erfgenamẽ vandẽ principale/eñ niet die schuldenare/ noch yemãt anders. Ita fuit ordinatũ ⁊ consultũ in parlamento/per maiores cõsulatores ⁊ aduocatos/in vna causa q̃ erat inter Petrũ de la voye ex vna parte/⁊ viduã sire Symõ/ab alia parte. Et fuerũt consultores magister Alexãder de petra/magister Andreas de montiuis/⁊ alij.

ℭ Van den institutoors/ende exercitoors.

ℭ Dat.xxiij.Capittel.

Item institutoors eñ exercitoors zijn die familien die de coopliedẽ hebben in feyte van haer comanschap/so wel te water als te lande/ eñ dye dat feyt van haerder comanschap beleyden eñ gouuerneren/sonder dat die coopliedẽ daer tegẽwoordich zijn. So moechdy wetẽ/dat die oock ontfanclijc zijn te houe/sonder haer meesters/in feyte vã haer coopmãschap/sond̃ and̃ pcuracie oft brieuẽ te hebbẽ/hoe wel dat die sake hẽlieden niet aen en gaet/and̃s dan als knechtẽ eñ regeerders vand̃ comãschap. Ghelijc als v knecht bi v is gestelt/ eñ gecõmitteert/ te beleyen eñ te voerẽ v comãschap ter zee/ eñ daer in eenich ghebrec valt/bi coopẽ/bi leenen/oft bi ander cõtracten oft sakẽ/die hẽ vallẽ oft op comen mogẽ in zijn comãschap/weet dat hy daer toe ontfanclijc is/ eñ ghi en soudt niet mogen refuseren/oft teghensegghẽ/ ghi en soudet moetẽ voldoen eñ volbrenghẽ/ dat bi hẽ ghedaen ware/ ghelooft/gheaccordeert/gheobligeert/verbondẽ/ oft toe ghesept/het waer in rechte oft buyten rechte. Ten ware dat inden knecht geuondẽ waer eenighe fraude oft collusie teghẽs v/ eñ alsoo soudt ghi hem moghen desauoeren. A

A in prin. de exer. ⁊o. l.j.in in. ff. de Bito. act.

ℭ Van den knechten die comanschap beleyen oft regeeren.

ℭ Item ghi sult weten eñ verstaen/dattet oock alleens also is van den knechten/ die comanschap te lande beleyen voor haren meester. B

ℭ Soo suldy weten wat differencie datter is/tusschẽ actie institutorie/eñ exercitorie. So is actie institutorie properlijck/die sake/die bi den coopman ghestelt eñ beuolen is den knechte. Eñ exercitorie is die sake/dye ghecommitteert waer bi den vrouwen/die coopwijuen waren. C

B l. seruus tuus. l. et contractib⁹ seruorũ. l. institoria. l. ⁊ si a muliere. C. de instit. et exerci. act.

C l. et si a muliere. C. de insti. ⁊ exercita. acti. In hoc casu errauit primus cõpilator huius operis de exercitoria actione quia exercitor dicitur qui aliquẽ nauigio nauis preposuit/ ad quẽ prouentus quotidian⁹ spectat vt de l. i. ff. de exer. act. quod ceciam a muliere fieri potest/ si naue habent/ sicut allegant. l. ⁊ si a muliere.

ℭ Van den conchiergen.

ℭ Dat.xxiiij.Capittel.

Conchiergen zijn die ghene/ dye ghecommitteert zijn biden heeren/ te bewaren/eñ te regieren haer huys/ oft hof/ duerẽde ter wijlen dat si wtẽ lãde zijn/eñ dat huys oft hof in haerder bewaernisse oft protectie hebben. Soo moechdy weten/dat die voorß conchiergen/oft bewaerders vã sommighe houen oft huysen/ontfanclijc zijn te houe/om dye sakẽ eñ necessiteyt oft gebrekẽ/ den huyse aengaẽde/ sonder ander procuracie oft brieuẽ voorder te hebbẽ van haren meester/ op dattet der cõchiergerie aengaet/mach doen dachuaerdẽ/ eñ men mach hẽ doen verdachuaerden. Eñ die heere vandẽ huyse oft houe/sonde moeten van weerdẽ houden/het ghene dat bi dẽ conchierge/in feyte oft sake vãder conchiergerie gedaẽ soude wesen. Ten ware/ghelijc voorß staet/ in die rubrike oft artikel vooreschreuen/dat die heere mocht bewijsen oft thoonẽ/eenighe faulte oft collusie teghens hẽ. Voort meer soo soudemen bi reden moghẽ verdachuaerdẽ dẽ heere van dẽ huyse/aendẽ persoon vandẽ conchierge eñ aen zijn conchiergerie/voor ander sake/wesende vander iurisdicte vãder plecke. Het welcke die conchierghe sinẽ meester oft heere mach doen condighen eñ laten weten/in dien hi sinen meester oft heerschap so lief hadde. Eñ in deser manieren eest wel gheuseert in landẽ costumierẽ/ als die heeren wt zijn/eñ die sake den landen aen gaet/ die totter voorschreuen conchiergerie eñ hof dependeert zijn Eñ also eyschet dat bescreuẽ recht. Want het ware onghelijc/ dat om die absencie vandẽ heerẽ/die dicwils langhe wt zijn/die schuldenaren daer si te ghenste doene hebben/souden moeten vertoeuen die wedercoemste vanden heere/ die dickwils seer langhe valt. D

D L.i. Quisquis/ qui in prouincia. C. vbi de cri. agi oport.

ℭ Van dẽ tutoors eñ curatoors.

ℭ Dat.xxv.Capittel.

Tutoors eñ curatoors zijn de ghene/die biden rechter/ende bi consente van den vrienden/vanden weesen/ghestelt zijn regeerders ende voechden ouer den weesen/ onder haer iaren. Eñ ghi sult weten datter differencie is/tusschen tutoors/eñ curatoors. Wãt die tutoors dat zijn die ghene/de welke voechdẽ gestelt zijn ouer die weesen/ die onder haer iarẽ zijn. Ende die curatoors dat zijn die ghe-

ne/die daer regeerders ghestelt zijn ouer den furi osen/eñ ouer de ghene die hẽ seluen niet regerẽ en connen/ oft ouer die ghene die wtlandich zijn/ oft die in cranchedẽ zijn. So zijn die voorß tutoors/eñ curatoors/om sakẽ aengaende dẽ genẽ/diẽ si te re geren eñ te bewarẽ hebbẽ/ontfanclijc:het si in eysche oft in verweerẽ: hoe wel dat si gheẽ ander pro curacie oft machte en haddẽ/dan vã haer voechdie oft tutele/het ware genoech/ hoe wel dat die sake haers selfs persone niet aen en gaet. Eñ die macht e van haer voechdie geduert so lange/ tot dat die kinderẽ zijn gecomen tot harẽ tijt:dat is te weten die knechtkẽs tot haer.xiiij.iaren/eñ die meyskẽs tot haren.xij.iaren. A

¶ Eñ die machte vandẽ curatoers/ gheduert tot ten tijt toe dat die furiose weder gecomẽ zijn in be hoorliken state: eñ die wtlandige weder gecomen zijn te lande/oft datmẽ warachtich verneẽt dat hi doot is: oft vanden ghenen die bouẽ harẽ tijt oudt zijn/so lange als si leuen. Eñ nyemant en mach tu toor oft curatoor wesen/hi en sal abel eñ õtfanclijc te houe zijn/hebbẽde.xxv.iaren gepasseert. B

A Insti.qui. modis tute. fini. §. no stra autem maiestas.

Ghelijc als ghi ghehoort hebt in die rubrike/ daer af mencie makende eñ sprekẽde. Eñ si moeten fun dacie hebbẽ/vã rechter/oft gerechte/die des mach tich is te doene/oft anders alle tghene dat si gedaẽ hadden en waer vã gheenre weerdẽ. C

B l.j.C.quan do tuto.vel cura.esse de sinunt.

¶ Van weesen die gheẽ voechdẽ en hebbẽ.

¶ Itẽ oft ghebuerde dat eenighe weesen gheẽ voechdẽ en haddẽ/ eñ men die betrec kẽ woude in sakẽ/oft in recht/ so soude die rechter oft gerechte daer si onder warẽ/hẽ voechdẽ settẽ. Eñ dit mach geschien ter begeerte vandẽ ghenen diese soude willẽ betreckẽ in rechte/ oft anders en soudemen op hẽ lieden gheẽ actie mogen intẽderẽ Eñ dat gherechte soude daer toe gebieden die nae ste vriendẽ vã vader eñ moeder de welcke dat niet en souden moghẽ weygeren/ten ware dat si bewi sen mochten sekere onleden oft nootsaken/die ont fanclijc waren. Eñ daer en behoort niemãt anders toe te wesen/dã die magẽ van hen/in dien mẽse ge crighen mach. Eñ en mach mense nyet ghecrijgen so sal die rechter yemãt anders ordinerẽ/ daer toe nut eñ dienende. D

C l.j.C.de cõ firma.tuto re.

Een man en mach gheen voecht zijn van sinẽ wijue.

¶ Ghi sult weten dat die bescreuẽ rechten verbiedẽ/dat hoe wel een man behoort te zijn curatoor oft mõboor van sinẽ wiue/eñ haer goedẽ behoort te hebbẽ in zijn bewa ringe oft regiment. Nochtans oft ghebuerde/dat die vrouwe geuiel in state/dat si behoefde curato rẽ oft regeerders te hebbẽ/haer man en soude des niet moghen wesen. Die redẽ is/om des wille/dat hi lieuer zijns selfs profijt/ vã zijs wijfs goedẽ heb ben soude/dan dat profijt van zijns wijfs erfgena men/in dien si gheẽ kinderen vã hẽ en hadde. Mer hi soude haer curatoor wel moghen zijn in rechte/ om haer te beschudden. E

D l.i.ff. & l. si filius deb. capis C.qui yetit cu to.

E l.maritus i si rebus C. qui dare tu to.vel cura.

¶ Van die voechden wesen moghẽ

¶ Item ghi sult weten/dat stõme/ doofue/ blinde/ noch ridderẽ die seyten vã wapenẽ volghen/noch personen die niet en zijn vander plecke daert ghe buert/eñ die ghene die nyet en haddẽ sekerheyt te doẽ/oft die niet sufficient en ware ouermidts zijn re snootheyt/oft ouermidts zijn faculteyt/ die ge ne die eygẽ is/ noch die gene die dẽ wesen sculdich is/noch die ghene die antwoorde verloren heeft te houe/noch die rechter in zijnre prouinciẽ. Alle de se voorscreuẽ personen en behoorẽ gheen tutoors oft curatoors te wesen. Maer een stiefvader/ oft een stiefmoeder mogẽ wel momboren oft voechdẽ zijn/van haerlieder voorbroederen. F

¶ Van leeninghe die de voecht/ oft regeerder den weesen leent.

F l.luminib⁹ captu.l.mi litie arma te C.qui di re tuto. ve cura poss.

¶ Item oft gebuerde/dat eenich voecht/ leẽde vã sinen goeden dẽ weese in nootsaken/dat soude die voorseyde momboor/van dies kints goedẽ weder hebben/ in dient quame tot profite van den voorß kinde oft weese. Eñ waert dat hijt ãders dede/oft gheleent hadde vandẽ goeden vandẽ weese/ eñ be gonste hi eenige proces sen oft querele/ die nyet en quamẽ tot profijt van den weese/sonder toedoẽ eñ aduijs van des kint maghẽ/oft van vader eñ moe der/weet dattet waer tot perikel vandẽ tutoor of curatoor/diet anders ghedaen hadde. G

Van appeel te doen bidẽ voecht.

G Authen.n uissime. l. sumptus. nõ est ign tũ C.de mi.tutor.

¶ Item noch suldy wetẽ/waert dat eenige voecht oft voechdẽ/eenighe pleyte oft proces haddẽ voor die weesen/ eñ die sentencie gegeuẽ werde tegens hem/hi mach appellerẽ. Maer hi waer gehouden dat te doen/bidẽ rade eñ goetdunckẽ van des wee sen vriendẽ eñ maghen/beyde van vader eñ moe der/oft ãders waer dat op zijn perikel eñ last. Eñ waert dat hi nyet en appelleerde/eñ die weese na maels beuonde/ dat hi reden eñ sake ghehadt had de te appellerẽ/hi soude dat mogẽ verhalen aen dẽ voecht/oft voechdẽ/of aen hare erfgenamẽ. Wãt het is actie op die goedẽ vandẽ tutoors. Eñ waert dat die tutoor oft curatoor appelleerde/eñ hi geen diligencie en dede die appellacie te veruolgẽ/ dat waer ooc op zijn perikel eñ last. Want die redene eñ dat bescreuen recht dat alsoo begheert. H

¶ Van quitancie gheghenen by den voecht/oft voechden.

H l. si bone C. de ad nistra. tu rum.

¶ Itẽ oft een tutoor eyschet den schuldenãre/die den weese daer hi voecht af is/ schuldich is: eñ de schuldenare wien die schult gheeyscht wort/bege ret vandẽ voecht sekerheyt te hebbẽ/dat hi oft si ne erue/namaels geenẽ hindere oft schade en heb bẽ vandẽ weesen/voor die schult. Die schuldenaer mach wel behoorliche quitancie begheerẽ vanden tutoor oft curatoor/vã tghene dat hi hẽ als voecht betalen sal/eñ dat zijn voechdie in die quitancie ge incorporeert si: want anders soo soude die voecht sculdich zijn eenig e sekerheyt te doene. Eñ die qui

moghen segghẽ/hoe wel dye principale gestoruen waer/alsoot voorſ is. Maer waert dat die erfghe namẽ vandẽ principale woudẽ seggẽ/ eñ arguerẽ te houe/dat hi niet en waer rechtuaerdich houder des briefs/ eñ dat hi die vooꝛsepde brieuẽ gecregẽ heeft met looshept/sonder wille eñ gheboden van den assiuigẽ/oft sonder wete van hẽlieden/die erfgenamẽ zijn vandẽ principalẽ/ eñ dat hi gheenẽ titel en heeft die hi behoort te hebbẽ/ waer bi hi niet seggen/noch bewijsen en mach/dat hi is rechtuaerdich houder des briefs/ oft dat si hẽ gegeuen zijn/ dwelc behoort te wesen in sulcke sakẽ. Eñ oock en mach hi niet segghẽ/noch bewijsen testamẽteur te wesen vanden principale/oft voor testamẽteur geinstitueert/noch ooc dat hi die brieuẽ/ oft brief gecocht heeft/vã yemant diese machtich was te vercopẽ/oft dat hi die heeft bi trãsactie/ oft mangelinghe vã ander schuldẽ/oft õ actie die hi hebbẽ mochte opten principale/oft in eenighe ander maniere. Eñ daerõ blijct/dat hi die brieuẽ heeft sonder titel oft redene/ende behooꝛen weder te comen aen die vooꝛſ erfgenamen. Weet dat tot desen cõtradicte oft tegenseggheẽ/soudẽ ontfanghen wordẽ die erfgenamẽ vandẽ principale/eñ niet die schuldenare/ noch nyemãt anders. Ita fuit ordinatũ ⁊ consultũ in parlamento/per maiores cõsulatores ⁊ aduocatos/ in vna causa q̃ erat inter Petrũ de la voye ex vna parte/⁊ viduã Ste. Symõ/ab alia parte. Et fuerunt consultores magister Alexãder de petra/magister Andreas de montinis/⁊ alij.

Van den institutoors/ende ex exercitoors.

Dat.xxiiij.Capittel.

Item institutoors eñ exercitoors zijn die familien die de coopliedẽ hebben in feyte van haer comanschap/so wel te water als te lande/ eñ dye dat feyt van haerder comanschap beleyden eñ gouuerneren/sonder dat die coopliedẽ daer tegẽwoordich zijn. So moechdy wetẽ/dat die ooc ontfanclijc zijn te houe/sonder haer meesters/in feyte vã haer coopmãschap/sond and. pcuracie oft brieuẽ te hebbẽ/hoe wel dat die sake hẽlieden niet aen en gaet/anders dan als knechtẽ eñ regeerders vand comãschap. Ghelijc als v knecht bi v is gestelt/ eñ gecõmitteert/ te beleyen eñ te voerẽ v comãschap ter zee/ eñ daer in eenich ghebrec valt/bi coopẽ/bi leenen/oft bi ander cõtracten oft sakẽ/die hẽ vallen oft op comen mogẽ in zijn comãschap/weet dat hy daer toe ontfanclijc is/ eñ ghi en soudt niet mogen refuseren/oft teghenseggheẽ/ ghi en soudet moetẽ voldoen eñ volbrenghẽ / dat bi hẽ ghedaen ware/ ghelooft/gheaccordeert/gheobligeert/verbondẽ/ oft toe gheseyt/het waer in rechte oft buyten rechte. Ten ware dat inden knecht geuondẽ waer eenighe fraude oft collusie teghẽs v/ eñ also soudt ghi hem moghen desauoeren. A

A In princ. de exer. ac. l. j. in fin. ff. de exercito. act.

Vanden knechten die comanschap beleyen oft regeeren.

Item ghi sult weten eñ verstaen/dattet oock al leens also is van den knechten/ die comanschap te lande beleyen vooꝛ haren meester. B

So suldy weten wat differencie datter is/tusschẽ actie institutorie/eñ exercitorie. So is actie institutorie properlijck/die sake/die bi den coopman ghestelt eñ beuolen is den knechte. Eñ exercitorie is die sake/dye ghecommitteert waer bi den vrouwen/die coopwijuen waren. C

B l. Item ius. l. et con tractib' ser uoꝝ. l. insti toria. l. si a muliere ff. de instit. et exerci. act.

C l. et si a mu liere ff. de insti. et exer cit. act. In hoc ca su erravit primus cõ pilator hu ius operis de exercito ria actione quia exerci tor dicitur qui aliquẽ [illegible] ppositũ ad quẽ [illegible] [illegible] allegant. l. si a muliere.

Van den conchiergen.

Dat.xxiiij.Capittel.

Conchiergen zijn die ghene/ dye ghecommitteert zijn biden heeren/ te bewaren/eñ te regieren haer huys/ oft hof/duerẽde ter wijlen dat si wten lãde zijn/eñ dat huys oft hof in haerder bewaernisse oft protectie hebben. Soo mocchdy weten/dat die vooꝛſ conchiergen/oft bewaerders vã sommighe houen oft huysen/ontfanclijc zijn te houe/om dye sakẽ eñ necessitept oft gebrekẽ/ den huyse aengaẽde / sonder ander pꝛocuracie oft brieuẽ vooꝛder te hebbẽ van haren meester/ op dattet der cõchiergerie aengaet/mach doen dachuaerdẽ/ eñ men mach hẽ doen verdachuaerden. Eñ die heere vandẽ huyse oft houe/soude moeten van weerdẽ houden/het ghene dat bi dẽ conchierge/in feyte oft sake vãder conchiergerie gedaẽ soude wesen. Ten ware/ghelijc vooꝛſ staet/ in die rubrike oft artikel vooꝛscreuen/dat die heere mocht bewijsen oft thoonẽ/eenighe faulte oft collusie teghens hẽ. Vooꝛt meer soo soudemen bi reden moghẽ verdachuaerdẽ dẽ heere van dẽ huyse/aendẽ persoon vandẽ conchierge eñ aen zijn conchiergerie/vooꝛ ander sakẽ/wesende vander iurisdicte vãder plecke. Het welcke die conchierghe sinẽ meester oft heere mach doen condighen eñ laten weten/in dien hi sinen meester oft heerschap so lief hadde. Eñ in deser manieren eest wel gheuseert in landẽ costumierẽ/ als die heeren wt zijn/eñ die sake den landen aen gaet/ die totter vooꝛscreuen conchiergerie eñ hof dependeert zijn Eñ also eysschet dat bescreuẽ recht. Want het ware onghelijc/ dat om die absencie vandẽ heerẽ/die dicwils langhe wt zijn/die schuldenaren daer si teghens te doene hebben/souden moeten vertoeuen die wedercoemste vanden heere/ die dickwils seer langhe valt. D

D l. [illegible] qua in pro uincia. C. vbi de cri. agi opoꝛ.

Van dẽ tutoors eñ curatoors.

Dat.xxv.Capittel.

Tutoors eñ curatoors zijn de ghene/die biden rechter/ende bi consente van den vrienden/vanden weesen/ghestelt zijn regeerders ende voechden ouer den weesen/ onder haer iaren. Eñ ghi sult weten datter differencie is/tusschen tutoors/eñ curatoors. Want die tutoors dat zijn die ghene/de welcke voechdẽ gestelt zijn ouer die weesen/ die onder haer iarẽ zijn. Ende die curatoors dat zijn die ghe=

ne/die daer regeerders ghestelt zijn ouer den furiosen/eñ ouer de ghene die hẽ seluen niet regerẽ en connen/ oft ouer die ghene die wtlandich zijn/ oft die in cranchedẽ zijn. So zijn die voorſ tutoors/eñ curatoors/om sakẽ aengaende dẽ genẽ/diẽ si te regeren eñ te bewarẽ hebbẽ/ontfanclijc: het si in eysche oft in verweerẽ: hoe wel dat si gheẽ ander procuracie oft machte en haddẽ/dan vã haer voechdie oft tutele/het ware genoech/ hoe wel dat die sake haers selfs persone niet aen en gaet. Eñ die machte van haer voechdie geduert so lange/tot dat die kinderẽ zijn gecomen tot harẽ tijt: dat is te weten die knechtkẽs tot haer.xiiij.iaren/eñ die meyskẽs tot haren.xij.iaren. A

A Insti. qui. modis tute. fini. §. nostra autem maiestas.

Eñ die machte vandẽ curatoers/ gheduert totten tijt toe dat die furiose weder gecomẽ zijn in behoorliken state: eñ die wtlandige weder gecomen zijn te lande/oft datmẽ warachtich verneẽt dat hi doot is: oft vanden ghenen die bouẽ harẽ tijt oudt zijn/so lange als si leuen. Eñ nyemant en mach tutoor oft curatoor wesen/hi en sal abel eñ õtfanclijc te houe zijn/hebbẽde.xxv.iaren gepasseert. B

B l.i.C. quando tuto. vel cura. esse desinunt.

Ghelijc als ghi ghehoort hebt in die rubrike/ daer af mencie makende eñ sprekẽde. Eñ si moeten fundacie hebbẽ/vã rechter/oft gerechte/die des machtich is te doene/oft anders alle tghene dat si gedaẽ hadden en waer vã gheenre weerdẽ. C

C l.i.C. de cõfirma. tutore.

Van weesen die gheẽ voechdẽ en hebbẽ.

Itẽ oft ghebuerde dat eenighe weesen gheẽ voechdẽ en haddẽ/ eñ men die betreckẽ woude in sakẽ/oft in recht/ so soude die rechter oft gerechte daer si onder warẽ/hẽ voechdẽ settẽ. Eñ dit mach geschien ter begeerte vandẽ ghenen diese soude willẽ betreckẽ in rechte/ oft anders en soudemen op hẽ lieden gheẽ actie mogen intẽderẽ. Eñ dat gherechte soude daer toe gebieden die naeste vriendẽ vã vader eñ moeder de welcke dat niet en souden moghẽ weygeren/ten ware dat si bewisen mochten sekere onleden oft nootsaken/die ontfanclijc waren. Eñ daer en behoort niemãt anders toe te wesen/vã die magẽ van hen/in dien mẽse gecrighen mach. Eñ en mach mense nyet ghecrijgen so sal die rechter yemãt anders ordinerẽ/ daer toe nut eñ dienende. D

D l.i.ff. r.l. si filius debitoris C. qui petie. tuto.

Een man en mach gheen voecht zijn van sinẽ wijue.

Ghi sult weten dat die bescreuẽ rechten verbiedẽ/dat hoe wel een man behoort te zijn curatoor oft mõboor van sinẽ wiue/eñ haer goedẽ behoort te hebbẽ in zijn bewaringe oft regiment. Nochtans oft ghebuerde/dat die vrouwe geuiel in state/dat si behoefde curatorẽ oft regeerders te hebbẽ/haer man en soude des niet moghen wesen. Die redẽ is/om des wille/dat hi lieuer zijns selfs profijt/ vã zijns wijfs goedẽ hebben soude/dan dat profijt van zijns wijfs erfgenamen/in dien si gheẽ kinderen vã hẽ en hadde. Mer hi soude haer curatoor wel moghen zijn in rechte/ om haer te beschudden. E

E l. maritus & si rebus C. qui dare tuto. vl cura.

Wie voechden wesen moghẽ

Item ghi sult weten/dat stõme/ doouẽ/ blinde/ noch ridderẽ die feyten vã wapenẽ volghen/noch persoonen die niet en zijn vander plecke daert ghebuert/eñ die ghene die nyet en haddẽ sekerheyt te doẽ/oft die niet sufficient en ware ouermidts zijnre snoetheyt/oft ouermidts zijn faculteyt/ die gene die eygẽ is/ noch die gene die dẽ wesen sculdich is/noch die ghene die antwoorde verloren heeft te houe/noch die rechter in zijnre prouinciẽ. Alle dese voorscreuẽ personen en behoorẽ gheen tutoors oft curatoors te wesen. Maer een stief vader / oft een stief moeder mogẽ wel momboren oft voechdẽ zijn/van haerlieder voorbroederen. F

F l. luminib' captũ. l. militiæ armate C. qui dare tuto. vel cura poss.

Van leeninghe die de voecht/ oft regeerder den weesen leent.

Item oft gebuerde/dat eenich voecht/ leẽde vã sinen goeden dẽ weese in nootsaken/dat soude die voorseyde momboor/van dies kints goedẽ weder hebben/ in dient quame tot profite van den voorſ kinde oft weese. Eñ waert dat hijt ãders dede/oft gheleent hadde vandẽ goeden vandẽ weese/ eñ begonste hi eenige processen oft querele/ die nyet en quamẽ tot profijt vanden weese/sonder toedoẽ eñ aduijs van des kint maghẽ/oft van vader eñ moeder/weet dattet waer tot perikel vandẽ tutoor of curatoor/diet anders ghedaen hadde. G

G Authen. ti... uissime. l... sumptus. ... nõ est ignotũ C. de a... ni. tutorũ

Van appeel te doen bidẽ voecht.

Item noch suldy wetẽ/waert dat eenige voecht oft voechdẽ/eenighe pleyte oft proces haddẽ voor die weesen/ eñ die sentencie gegeuẽ werde tegens hem/hi mach appellerẽ. Maer hi waer gehouden dat te doen/bidẽ rade eñ goetdunckẽ van des weesen vriendẽ eñ maghen/beyde van vader eñ moeder/oft ãders waer dat op zijn perikel eñ last. Eñ waert dat hi nyet en appelleerde/eñ die weese namaels beuonde/ dat hi reden eñ sake ghehadt hadde te appellerẽ/hi soude dat mogẽ verhalen aen dẽ voecht/oft voechdẽ/of aen hare erfgenamẽ. Wãt het is actie op die goedẽ vandẽ tutoors. Eñ waert dat die tutoor oft curatoor appelleerde/eñ hi geen diligencie en dede die appellacie te veruolgẽ/ dat waer ooc op zijn perikel eñ last. Want die redene eñ dat bescreuen recht dat also begheert. H

H l. si bona C. de adnistra. tu...rum.

Van quitancie ghegheuen by den voecht/oft voechden.

Itẽ oft een tutoor eyschet den schuldenãre/die den weese daer hi voecht af is/ schuldich is: eñ de schuldenare wien die schult gheeyscht wort/begeret vandẽ voecht sekerheyt te hebbẽ/dat hi oft sine erue/namaels geenẽ hindere oft schade en hebbẽ vandẽ weesen/voor die schult. Die schuldenaer mach wel behoorlicke quitancie begheerẽ vanden tutoor oft curatoor/vã tghene dat hi hẽ als voecht betalen sal/eñ dat zijn voechdie in die quitancie geincorporeert si: want anders soo soude die voecht sculdich zijn eenige sekerheyt te doene. Eñ die qui

tancie is also seker/ dat die weese/ noch niemãt van sinent weghen/ nemmermeer daer teghens comẽ noch doen en mach. A

B l. tutores et sancimus C. de admini stra. tuto.

Rekeninge te doen bi voecht/ oft voechdẽ.

Item oft gebuerde dat eenige vanden vrienden eñ maghen van eenigen weese/ begheerdẽ eñ wouden rekeninge hebbẽ vandẽ tutoors oft curatoors/ van alsulcken goedẽ/ als si vã dẽ weesen onder/ eñ hãdelinge af gehadt hebben/ eer dat kint/ oft kinderẽ/ gecomen warẽ tot haers selfs voechdie/ eñ selue haer rekeninge mochtẽ ersiehen. Weet dat si niet schuldich en zijn rekeninge te hebbẽ/ voor dattet kint selue mondich is. Eñ oft ghebuerde dat die tutoor hẽ qualijck regeerde/ eñ dat hi zijns selfs goet/ oft des weeskints goet qualijck toe brachte/ daer des weeskints goedẽ bi verdoruen oft verminnert souden mogen wordẽ/ dat behoort bi den vriendẽ/ den heere oft rechter te kẽnen ghegeuen zijn/ eñ met remedie daer in voorsiẽ te wesen voor den weese. B

B l. pro officio admini strat. l. si tutoris. l. rationes. C. de admini stra. tut.

Van bespreck eñ ghifte ghegeuen oft besproken eenigẽ weesen

Item oft die tutoors oft regeerders wistẽ/ oft weten mochtẽ/ dat eenige ghifte oft bespriec/ dẽ weese gegeuen oft besprokẽ waer bi eeniger manierẽ eñ si des verslapten bi negligencie oft simpelheyt/ so dat die weese daer bi hinder oft schade heeft/ weet dattet waer tot perikel vandẽ tutoors oft vã harẽ erfghenamẽ/ in dien si achterhalich waren: aengesien dattet actie is/ die dalen mach op haer erfgenamẽ also voorscreuen staet. C

C l. si tutoris vel curatoris. l. pro officio. C. de administr. tuto.

Hoemen in voechdie tredẽ sal.

Weet dat het bescreuen recht/ eñ ooc die beste redene begheert/ eñ eysicht/ dat so wanneer een is ghestelt eñ gemaect tutoor oft curatoor/ ouer den ghenen die in voechdie behoort te staẽ. hi is schuldich terstõt die roerẽde goedẽ/ toebehoorẽde den weesen/ te doen bescriuẽ met rechte/ eñ dat te inuẽtariseren/ eñ daer ouer te roepẽ de magen vãden weesen/ vã vader eñ vã moeder/ eñ gheuẽ den vriendẽ copie vã dẽ inuẽtorie. Eñ zijn daer eenige verderffelike goedẽ/ hi is schuldich die te vercopẽ ten dierstẽ/ eñ dat ghelt aen renten te beleggẽ/ tot profijt vandẽ voorš weesen. Oft die bescreuen rechtẽ oft sommige ghehẽgen/ datmẽ vandẽ penningen van dẽ weesen/ courtoisie oft huessche bate nemen sal/ als thiene vã hondert/ eñ daer beneden: eñ dat om dat die weesen van harẽ goedẽ leuẽ mogẽ/ sonder die te verminderẽ/ tẽ minstẽ dat mogelijc is. D

D l. tutores vel curatores & l. lex que tutores. C. de administr. tuto.

Gheen voecht en mach onschult doen vã voechdie.

Item oft die tutoor oft curatoor niet binnẽs lants en warẽ/ als si tutoor oft curatoor gecorẽ werdẽ/ eñ si weder ghecomẽ warẽ/ exercerẽde vandẽ sakẽ den weese aengaende/ nemẽde geen excusacie/ eñ si hem daer nae excuserẽ wouden vanď voechdie/ weet dat hi gheẽ excusacie doen en mach/ die stadt hebbẽ sal. Want na dat een persoon gecorẽ eñ gheadministreert wort/ biden rechter oft gerechte/ bi begeerte vandẽ vrienden/ hi si in die stede oft niet/ is schuldich aen te nemẽ sonder eenigẽ excusacie/ si en waer so groot dattet voor tgerechte bleke/ eñ goet dochte/ dattet redene waer/ dies ontslagen te zijn. E

E l. tutor licet absens. C. de admini stra. tuto.

In sommighe plecken en zijn gheẽ voechdẽ de naeste maghen.

Ghi sult wetẽ dat in sommige landẽ costumiers anders gheen voechdẽ ouer die weesen en zijn/ dã die schepenẽ vanď plecke/ eñ de rechters die int lãt zijn/ na dat si genaẽt zijn/ eñ die nemẽ die weesen/ eñ haer goedẽ in bewaernisse/ sonder ander prouisie vã voechdẽ. Maer weet dattet groot perikel eñ last voor hẽluidẽ is. Wãt alsulcke last als voorš is van dẽ voechdẽ/ hoe si schuldich zijn die weesen te regerẽ eñ haer goedẽ/ noch is dẽ last vandẽ rechters die dat doẽ/ veel meerder. Wãt met redene zijn si schuldich/ rekeninge daer af te doẽ/ voor dẽ souuerainen/ oft hoochstẽ rechter vandẽ lande/ als die kinderẽ tot harẽ iarẽ gecomen zijn/ oft anders die rekeninge en waer van gheẽre weerdẽ/ eñ ten waer niet wel noch behoorlijc ghedaen. Eñ die reden is dubbel. Wãt niemãt en ontfangt goedẽ oft sakẽ vã yemãt anders/ hi en is sculdich rekeninge daer af te doẽ/ voor die gene daermẽt schuldich is voor te doen/ eñ die de rekeninge corrigerẽ eñ wederseggẽ mach/ in dient van noode si. Eñ die schepenẽ die de rekeninge te doẽ hebbẽ/ en mogen se aen hẽ seluen niet doẽ/ eñ en maghen gheen rechters zijn van haer eygẽ sake/ dat waer onredelijc. Die redene waerom. &c. Eñ die beste redene is/ dat si prouisie doen vã voechdẽ ouer die weesen vandẽ magẽ. Eñ oftmẽse inder pleckẽ niet ghecrijgen en conde so salmen biden gherechte/ andere committerẽ die daer toe nut eñ bequaem zijn.

Die differencie tusschen pupillen/ eñ orphanen oft weesen.

Weet dat na die opinie vanden wijsen/ eñ na bescreuẽ recht/ differẽcie is tusschẽ pupillẽ/ eñ orphanen oft weesen. Te wetẽ/ pupillẽ zijn de ghene die gheen moeder en hebbẽ/ eñ orphanẽ zijn de ghene die gheenẽ vader en hebbẽ. Nochtãs so wat kinderen onder haer iarẽ zijn/ sonder vader en moeder/ die zijn genaẽt pupilles/ oft minder van iaren.

Van voechden sonder cautie/ oft borchtochte te stellen.

Item oft ghebuerde dat eenige tutoors oft voechden gestelt werdẽ ouer weesen/ om profijt vanden weesen te doen/ eñ en haddẽ gheẽ cautie oft borchtocht gestelt/ eñ daer op yet dedẽ eñ exployeerdẽ eenige saken/ dẽ weesen aengaende. Weet/ waert sake dat si daer na woudẽ redargwerẽ/ oft afgaen tghene dat si gedaẽ haddẽ/ oft noch doen wouden dat soudẽ si mogẽ doen/ specialijc dẽ weesen. Wãt voechdie sondẽ cautie oft borchtochte/ en is niet souffisant/ oft wel gefundeert. Eñ alle tghene dat ge

daen wordt/bi administracie/niet profitelijc gehin-
deert/dat en is van gheender weerden. A

B Instit. de excus. tut. vel curat.

❧ Die brieuen van voechden in forma/so si behoorẽ. Dat.xxvi. Cap.

Al den ghenen dye dese presente letterẽ sullen sien oft hooren lesen. N. saluyt. Weet een yeghelijc/so als tot al len rechten van goeder iusticien behoort voorsien/en toegesien te wesen totten pupilles/oft wesen beneden haer iaren/bi sulcker formẽ ẽn manieren/dat si/ ẽn haer goeden ẽn saken/moghen gheregeert en bewaert zijn/tot ten meesten oorbaer ẽn profijt van den voorß weesen. Ẽn wel waer ist/dat onlanct afliuich zijn ghe worden/die ẽn dese/vader ende moeder/ vanden welcken oft welcke/ is ghebleuen dit kint oft kinderen/weesen/onder haer iarẽ. Waerō wij alsoot ons ter cause van onser officie oft dienste/ẽn iurisdictie/toebehoort die bewarenisse vandẽ orphanẽ/ oft pupillen/of weesen/onder haer iaren/ ẽn ande re zijnde in onse iurisdictie/die hẽ seluen niet en cōnen regerẽ/sonder onse behoorlike prouisie. Hebben ter bede ẽn begeerte vā desen/ die hẽ seyt sake ẽn actie hebbẽde/te intenderẽ/ẽn eysch te doen/te ghen die voorß weesen onder haer iarẽ. Doen ver dachuaerden ẽn tot ons comẽ/tot sekeren daghen dese ẽn dese/ magẽ vanden voorß weese kinderen/ so wel vā des vaders side/als vā des moeders side om bi henliedẽ te kiesen/ den ghenẽ die best nut ẽn oirbaerlijc zijn/om tutoors te zijn/de welcke ghesa mender hant daer op belast wesende/ghecorẽ hebben dese/vā des vaders side/ẽn dese vā des moeders side/ als voechdẽ te wesen ouer den voorß weesen seggende dat die alder oirbaerlijcste zijn/voechden te wesen. Dat gehoort hebbẽde/hebbẽ wij gecommitteert/gheordineert/ẽn gestelt/ẽn met desen tegenwoordigen brieuẽ/bi macht/ẽn auctoriteyt vā onsen diēst/betrouwẽde die sinnẽ/getrouwichheyt ẽn diligencie vā hẽlieden committerẽ/ ordineren/ ẽn stellen tutoors/ voechdẽ/ ẽn regeerders vandẽ voorß weesen/ẽn vā haren goedẽ/geuende hẽlupden machte/ẽn volcomẽ auctoriteyt/ gelijc als tot goede getrouwe tutoors/voechdẽ/ ẽn regeerders behoort/ẽn schuldich zijn te hebbẽ/om te regerẽ ẽn te administrerẽ in alle sakẽ negoceẽ/ẽn andr nootlike sakẽ/den voorß weesen toebehoorende/aengaẽ mach/ghedurẽde den tijt/ẽn totter tijt toe/ dat si selue mondich zijn/ ẽn dat also wel in eysch/ als in verweeren. Ẽn waer af die voorß voechdẽ ẽn dese ghedaẽ hebbẽ in onsen handẽ/ dẽ eedt costumelijc te doene in sulcker saken/in presentie vanden maghen ẽn vriende voorß/die hẽlupden daer toe ghe kent hebbẽ/ẽn gehoudẽ goet ẽn soluent/ wel daer toe dienende/also voorß is. Ẽn daer toe hebben si ghesworen ẽn belooft te gheuen/ẽn te doen goede getrouwe rekeninge ẽn bewijsinge/voor ons/ oft voor dẽ voorß weesen/in tide/ẽn ter plecke alst behooren sal. Des te ghetuyghen. &c.

❧ Van baeliuwen/ ontfangers ẽn andere officiers/ dye om haer officie te houe ontfanclijck zijn.

❧ Dat.xxvij. Capittel.

Ghi sult weten dat alle baeliuwen/ ter cause van harẽ baeliuschap/ moghen doen verdachuaerdẽ te houe/ẽn si mo ghen verdachuaert worden om haer officie/ẽn si en behoeuẽ anders gheẽ procuracie of machte/dan die brieuẽ van haren baeliuschap. Ẽn daerom/in zijn voorß baeliuschap/ter cause vā officie/ist in landẽ locale/ẽn daer gheen procureur generael in haer hof en is/ mach hi doẽ verdachuaer dẽ en betreckẽ in sake/alle personẽ/ ẽn hi is ōtfanc lijc/het si in crminele/oft in ciuile/nā dattet die costume vander plecke begeert/ wāt si zijn different ẽn diueersch. Wāt in pleckẽ ẽn in houẽ daer eẽ procureur generael is / en behoort dye baeliu nyet te hebbẽ dā die cōmīe/oft vermaninge vā rechte.

❧ Van renuoy van den houen.

❧ Itẽ weet dat die baeliu/sond vdachuaert te zijn mach wel in ander houẽ gaen/begeerẽ/ẽn eysschẽ het renuoy vā sinẽ ondersatẽ/ aengesien dat hi ge fundeert is metter macht van sinẽ baeliuschap/ de welcke behoort in te houdẽ/dat te eysschẽ/ẽn daer af te hebbẽ bi dien/speciael beuel ẽn machte/ andꝰ en soude hijs nyet weder ghecrijgẽ. Ẽn ooc op dat die baeliu/in zijn hof sulck recht heeft/dat hi die sa ke berechtẽ/ẽn kennisse daer af hebbẽ mach / ist in houẽ daer hi subiect af is. Ẽn ist in houen van buy ten/hi behoort met hẽ te nemẽ sinẽ heere/hebbẽde die machte oft hoocheyt/sulcke saken te berechtẽ/ ẽn te samẽ begheerẽ het voorscreuẽ/dwelck hẽlieden behoort ghedaẽ te wesen. Ten si dat die geuan ghen / ghehouden ẽn verbondẽ si te antwoorden/ oft dat die gheuangen gheweest si metter misdaet oft feyte/uit welcke en behoort gheen renuoy. B

❧ Wat sakẽ begeert zijn in renuoyẽ

❧ Weet dat in renuoy na de opinie van sommigẽ behoorẽ dṗe saken. Te wetẽ/ heere die renuoyerẽ mach/here die renuoy begeert/ẽn subiect oft ondꝰ sate/die vā sinẽ here begeert gerenuoyeert te zijn oft anders renuoy en behoort niet te geschiedẽ.

❧ Van renuoy in houen.

❧ Itẽ hoe wel dat na regule vā rechte/ẽn na radẽ vandꝰ raetsheerẽ vandẽ parlemẽte/die subiect oft ondersate/ gheẽ renuoy en begeert/. ẽn daer sake si renuoy te begheerẽ vandẽ heere subiect oft souue rayn heer/ dat is te wetẽ/vandẽ heere daer die sub iect onder is. So is schuldich ẽn gehoudẽ die here daer van het renuoy begeert is/te renuoyerẽ. Ẽn om die negligencie oft simpelheyt vandẽ ondersate en behoort die heere/ die bi middele zijn diligencie doet/zijn recht nyet te verliesen. B

❧ So mochtet wel/dat die baeliu/in alle saken/ dienende ẽn aengaende sinẽ dienst vā baeliuschap mach/ẽn is schuldich te dachuaerden/ẽn ghedachuaert te zijn/ẽn hi mach antwoorden/ duerende ẽn so langhe als hi leuende is/maer als hi doot is/so is

B Ita fuit cō sultū per cō sultores et aduocatos Parisijs in parlamēto p dño epis copo Tornacensi: ad causam sue iurisdictionis de swets inter Johā nē swaduyss te burgen tornacēsem ex vna parte: & Joannē culenbie etiā burgensem tornacensem ex altera parte ex eo quod questio erat pro hereditatibus pēdentibꝰ. &c. quia cā debet agi vbi hereditas est de qua cōtenditur. l. vnica. C. vbi de here di. aga.

die actie gheexpireert/ wãt zijn erfgenamẽ en wa
ren nyet ghehoudẽ te antwoordẽ. Item ghi moet
verstaen/ dat in sulcker forme eñ maniere mede is
vanden stadthouders/ vandẽ baeliuwẽ/ royalen/
eñ hare stadthouders/ hoe eñ in wat manieren si
schuldich zijn te sweeren van haren officien.

¶ Brieuen van cõstitucie vandẽ baeliuwẽ/ in forme behoorlicke.

¶ Dat.xxviij.Capittel.

AL den ghenen dye dese presente lette
ren sullen sien oft hooren lesen. N. sa
luyt. Doen te weten/ dat wij wt son
derlinge betrouwen van sine getrou
wichede/ eñ goede diligencie van on
sen wel beminden/ desen/ die selue ghemaect/ ghe
cõmitteert eñ ghestelt hebbẽ. Eñ bi den inhouden
van desen/ maken/ cõmitteren/ eñ stellẽ onsen bael
iu/ een bewaerder te wesen van onsen rechte/ heer
lijcheit/ appendances/ eñ toebehoorten/ die wi heb
ben in onser stede/ lãde/ castelleynschap/ eñ heerlic
hede/ vã sulcke plecke.&c. op sulckẽ rechte/ weddẽ/
profiten/ eñ emolumentẽ ghewoõlike/ eñ daer toe
behoorẽde/ also lange alst ons belieft/ eñ vã onsen
weghen wij hẽ gegheuen hebbẽ/ eñ gheuen midts
desen volle machte/ auctoriteyt/ eñ beuel speciael/
te doẽ/ te bewarẽ/ te exerceren/ eñ te onderhoudẽ
voor ons/ eñ in onsen name/ die voors officie vã on
sen baeliuscap/ eñ al dat eenẽ goedẽ baeliu behoort
eñ mach cõpeteren oft aengaẽ/ eñ toebehoorẽ. Te
doẽ/ te houdẽ/ eñ te bewarẽ onse gedingẽ/ voor õs
eñ in onsen name/ te vermanẽ/ eñ te cõiurerẽ rech
telijc onsen rechters/ eñ mannen in onsen houe/ eñ
haer vonnissen te exerceren/ eñ te volbrengen/ eñ
te beghéerẽ/ wederkeerẽ/ eñ renuoy van houe/ vã
allen sakẽ eñ querelles/ ons in cause vander voors
officiẽ aengaende/ eñ toebehoorẽde/ eñ onsen ondẽ
saten vãder voors plecke/ tot allen tide/ eñ wãneer
des vã doene is/ eñ die sake dat begeert/ eñ genera
lijc/ also wel te doen voor ons/ eñ in den name van
ons/ in die voors saken/ als oft wi daer present/ eñ
tegenwoordich waren/ eñ doen seggẽ/ eñ begeerẽ
eñ veruolgẽ souden mogen. So geuen wi in man
damẽte eñ beuel/ allen onsen mannẽ/ officieren/ eñ
ondersatẽ van dẽ voors lande eñ plecke/ dat si on
sen voors baeliu/ sinen stadthouder/ gecõmitteert
eñ gedeputeert/ obedierẽ eñ verstaẽ/ diligentelijc
oft neerstelijc/ indẽ seluẽ dienst/ doende bewarẽde
eñ exercerẽde/ sonder difficulteit oft eenige faulte
Biddẽ eñ begheerẽ seer vriendelijck in hulpe van
rechte/ in diẽt vã node si/ allen anderẽ rechters eñ
officieren/ oft harẽ stadthouders/ ghecõmitteert/
oft gedeputeert/ eñ ondersaten te samen/ eñ elcke
van hẽ besonder/ in diẽt noot si/ dat si onsen voors
baeliu/ sinen ghecõmitteerde oft gedeputeerde/ in
den voors dienste/ willen/ eñ hen belieuẽ te leenen
raet/ hulpe/ bistant/ eñ vangenisse/ in dient noot si
eñ si daer vã versocht werdẽ. Ontbiedẽ voort on
sen rentmeester vãder seluer plecke/ nv zijnde/ eñ
namaels sal wordẽ mogẽ/ dat hi den seluen onsen

baeliu/ betale eñ oplegge/ sonder wederseggẽ/ die
weddẽ daer toe geordineert/ ten terminẽ geassig
neert eñ gewoonlijc. Eñ so wes hi dẽ voors baeliu
daer vore gegeuen eñ betaelt sal hebbẽ/ midts qui
tãcie vandẽ voors baeliu brengẽde/ met dese tegẽ
woordige copie daer af autẽtcklijc/ dat sullen wi vã
weerde houden/ eñ passeren in zijn rekeninge/ son
der yemich wederseggen. Des te ghetuyghe.&c.

¶ Van den ontfanghers.

¶ Dat.xxix.Capittel.

GHi sult wetẽ/ dat ontfanghers zijn de
ghene/ die gecõmitteert eñ ghedepu
teert zijn/ te ontfangen/ eñ te regerẽ/
eñ te onderhouden den ontfanck van
eenighen heerẽ/ steden/ oft kercken/ eñ die daer af
hebbẽ macht/ bi brieuẽ gheordineert/ eñ beuel van
harẽ heere. Weet dat dese ontfanclijc zijn te houe
ter cause vã haer officie/ sonder ander procuracie
oft beuel speciael te hebbẽ. Eñ moghẽ ter cause vã
harẽ dienst/ doẽ dachuaerdẽ te houe/ alle personen
die in recht ontfanclijc zijn het si om tractate vã co
mãschap oft cõtract/ het si om rentẽ onbetaelt/ oft
ander schuldẽ/ oft achterstel/ hoe wel dattet onder
hẽ of in harẽ tijt niet geschiet en is/ mer daer te vo
rẽ/ op dat dẽ diẽst vã haer ontfangerschap aẽgaet
oft aen gaẽ mach. Eñ men soude moetẽ antwoor
den in die sake/ gelijc als aen den heere. Wãt daer
toe streckt hẽ die machte vãder ontfangerschap/ wt
gesept in cas die de heerlicheyt oft domeyne van
dẽ here aen ghinc/ wãt daer toe soude die heere of
procureur/ om des te doene ghemachtich/ metten
ontfanger/ oft sonder dẽ ontfanger cõpareren.
¶ Itẽ/ die ontfangher mach ooc te houe verdach
uaert zijn/ ter cause vã sinẽ diẽste/ eñ hi is sculdich
te antwoordẽ/ eñ zijn here en soude hẽ daer in niet
mogẽ desauouerẽ/ dat is wrakẽ. Eñ die selue õtfan
gher mach cõmissie gheuẽ onder sinẽ segel/ om hẽ
te doẽ betalẽ/ aengaende sinẽ dienst/ in dien dattet
si in plecke/ sulckẽ macht hebbẽde. Eñ mach vãden
sergiãt oft dienaer vã sinen heere makẽ collecteur
die welcke hẽ belieft. Eñ mach ooc gheuẽ quitan
cien/ vã alle tghene dat hi ontfangẽ sal/ die welcke
tot eewigẽ daghen in weerdẽ blijuẽ sullẽ. Eñ zijn
heere en mach daer teghens niet seggẽ/ op dat zijn
macht daer in geincorporeert eñ begrepẽ si. Eñ hi
mach gheuẽ in pachte/ verhueren/ eñ arrenderen
den tijt vã.ix.iaren/ oft daer benedẽ/ eñ daer op ge
uen zijn brieuẽ/ de welcke goet eñ vã weerde sullẽ
houdẽ. Eñ hi mach vercoopẽ dat korẽ/ hout/ visch/
eñ ander emolumẽten oft goeden/ sinẽ dienst aen
gaẽde/ de welcke van weerdẽ zijn sal. Eñ mach cõ
stituerẽ ontfanger eñ ontfangers/ eñ daer op ghe
uen zijn brieuen eñ machte/ de welcke goet eñ van
weerde zijn sal voor alle recht. Wãt aen hẽ [illegible]
eñ aengaet het feyt eñ exercitie vã den voo[illegible]
vã ontfangerschap/ eñ niet allẽ aen hẽ/ mer [illegible]
erfgenamẽ mede. Want het is actie die [illegible]
genamẽ raect/ in dien in zijn rekeninghe [illegible]
brec oft faulte geuondẽ wordt. Eñ [illegible]
[illegible]/ eñ [illegible]

zijnre beliefte/ want het is op zijn perikel oft schade
Eñ sulc is die officie vandē rētmeesters eñ ontfan
gers. Eñ daerom seggē die wijse/ dattet groot pe
rikel is/ officie vā ontfangerschap te hebbē/ want
het gaet op haer erfgenamē/ eñ voort op die erfge
namē van harē erfgenamē/ also lāghe als de sake
gheduert/ eñ mach zijn ghecomē oft ghebuert/ oft
ooc in toecomendē tijdē weder gheuondē. Eñ zijn
ooc ghehoudē rekeninge te doen/ vā alle haer sakē
werckē/ ontfanc/ wtgeuē/ distributie/ geschrifte of
cōprobacie/ vā die gheboden vā harē heere: van al
le nieuwe werckē oft feyte vā comāscape/ daer op
bi veruolginge oft verdienē/ na dat die redene be
gheert/ eñ ooc dye brieuē daer op gemaect/ hoe eñ
in wat manierē/ eñ voor wien dattet gheschiet is.
Wāt anders en behoort nyet gepasseert te wesen
noch hi daer af ontlast te zijn. Wāt in feyte vā ont
fanc/ en behoort gheen sake gepasseert te zijn son
der verificacie/ eñ sonder brieuē/ als de summe gro
ter is dā .xx. schellingē/ oft daer bouē. Sulck is die
reghel vander rekeningē vandē ontfangers. A

B Hic huius non iuris sed praue consuetudinis.

¶ Die machte van dē ontfange.

¶ Dat.xxx.Capittel.

Allen den ghenen. &c. Salupt. Doen
te weten eenen yeghelikē/ dat wij wt
sonderlinghe betrouwē/ als volcome
lijc gheinformeert van zijn ghetrou
wichede/ eñ goede diligencie van on
sen welbemindē desen. &c. den seluen geordineert
ghemaect eñ ghestelt hebbē/ eñ biden inhouden vā
desen teghenwoordighē/ ordineren/ makē/ eñ stel
len/ onsen rentmeester generael eñ speciael/ vā al
onsen lande/ iusticie eñ heerlichept/ incominghen/
exployte/ emolumēten/ eñ profiten/ die wij hebbē
eñ hebbē moghen. N. om bi hē te ontfanghen/ ordi
nerē/ heffen/ vercoopē/ verhueren/ oft in erue gheuē
aen een/ oft meer: eñ op tghene dat daer af bi hem
gedaē wort/ brieuē van obligacien/ eñ van verbon
de/ oft quitancien te makē/ eñ cōstitueren ontfan
gers/ een oft meer/ in zijn stede/ daer hi nochtās af
hebbē sal die last/ eñ feyt: collecteurs/ een oft meer
eysch eñ veruolch te doen vā allen sakē/ den voors
dienst aengaēde/ eñ dye te beleyē ten eynde toe eñ
decisie/ in dient noot si/ gelijc wij selue souden mo
ghen doen/ in dien wi selue tegenwoordich warē:
midts ons oft onsen gecōmitteert oft gedeputeert
goede eñ ghetrouwe rekeninghe doende/ vanden
welckē hi sinen eedt ghedaen heeft in onsen handē
ghelijc als tot sulcker sakē behoort. So gheuē wij
in ghebodē/ allen officiers eñ ondersatē/ dat si hem
in saken vā sinen dienst/ neerstelijc obedierē/ eñ hē
gheuen raet/ hulpe/ eñ bistant/ in dient noot si/ en
de bi hem begheert wordt. Des toorconde. &c.

¶ Het inhouden vandermacht van eenē sergiant oft exploytier in forme.

¶ Dat.xxxi.Capit.

Allen den ghenē. &c. salupt. Doen te we
ten dat wij wt sonderlinge betrouwen
eñ goede diligencie vā desen. N. den sel
uen ghemaect/ ghestelt/ eñ beuolē hebben/ eñ bidē
inhouden van desen/ makē/ stellē/ eñ beuelē onsen
sergiant oft exploytier/ in onser heerlichept eñ iu
sticie vā. N. eñ vandē toebehoortē dē seluē/ op sulc
recht/ profitē/ eñ emolumentē daer toe ghewoon
lic/ welcke officie is nu ter tijt vacāt/ bider doot vā
desen. N. eñ vā welckē dienst vā sergiantschappie
die voors heeft ghedaen dē eedt ghewoonlijc/ dat
wel eñ ghetrouwelijc te bewarē/ te exercerē/ eñ te
bedienen/ so lange alst ons beliefṫ. So gheuen wij
in mandamēte eñ beuel/ onsen baeliu vāder plecke
oft sinē stadthouder/ eñ allē ōsen anderē dienaers
eñ officiers. Begheerē eñ biddē allen anderē/ dat
si onsen voors sergiant/ doēde zijn officie vā sergi
anterie/ willen doen eñ leeden alle manierē van ra
de/ hulpe/ bistāt/ eñ vangenisse/ in dient noot si/ eñ
si des bi hē versocht wordē/ welckē sergiāt wi ver
biedē met desen brieue/ alle kennisse van sakē. Ge
gheuen. &c. Weet als die sergiant doot is/ dat dye
actie vā sinen exploypt/ in feyte vā sinē dienste/ niet
en valt op zijn erfgenamē/ dan int tghene dat hi in
executie ontfanghen hadde.

¶ Vandē marglieren/ oft kerck meesters.

¶ Dat.xxxij.Capittel.

Marglieren zijn de ghene/ die in bewa
ringhe hebben dye goeden/ eenigher
kercken toebehoorendē/ eñ die de ael
missen eñ renten/ daer toebehooren
de/ ontfanghen: eñ die wt gheuen/ eñ
distribueren/ so dat behoorlijc is. Prouisoren zijn
gehectē die ghene/ die ooc ghestelt zijn te bewarē
eñ te ontfangē die goeden/ dē ghemeynen armē toe
behoorende: als heylich geests meesters/ eñ die hē
liedē administrerē die goeden eñ aelmissen/ die hē
gegeuen eñ besproken zijn/ oft besprokē worden/
So suldy wetē/ dat in beyde dese officiē/ die gecō
mitteerde daer toe/ moghē ter cause van haer offi
tie verdachuaert zijn/ eñ ooc dachuaerdē in waer
like houē/ eñ men is schuldich tegēs hē te antwoor
den/ eñ si moetē ooc antwoordē/ sonder ander pro
curacie oft beuel te hebbē/ dā die machte oft beuel
van harē dienst voors. Eñ als si eenige sakē willē
aenleggē/ so zijn si schuldich gefundeert te zijn vā
haer machte/ welcke machte behoort gedaen eñ ge
geuen te zijn/ bi cōsent van die meeste partie van
dē ondersatē/ so wiē dat aēgaet: eñ dat die machte
geconfirmeert si/ bi den heere daert onder gelegē
is/ eñ dat bi behoorlike brieuē patente. Die voors
officiers/ wt cracht vā haerder machte/ mogē ver
coopen/ verhuerē/ verpachten/ eñ arrenderen/ al
le emolumentē eñ goedē/ daer toe behoorende/ be
haluē die principale/ eñ daer af gheuē brieuē/ daer
haer machte in begrepen eñ geincorporeert si/ die
welcke goet si/ eñ van weerden zijn eñ bliuē sullen
Eñ weet dat desen dienst daelt op die erfgenamen
om dattet is actie eñ maniere vā ontfanc/ eñ admi
nistracie oft handelinghe. Eñ daerom en behoort
nyemāt geestelijcx te wesen/ hi en si soluēt oft vast
genoech. Ten ware dat hi in sinē tijt rekeninge eñ

bewijsinge gedaen hadde/ voor den genē die schul dich zijn daer bi te wesen/ eñ daer af quitancie ghe passeert voor dē heer/daert onder te doē is: eñ ooc daer af brieuen nemē/om hē oft zijn erfghenamen daer mede te mogē werē/in dient noot waer. A

B
Actio ista descēdit ad heredes. l. iubem⁹ nul li. §. sane/ & §. oeconomus. C. de sacro sanct. eccl. Et vocantur marg gliers in iure oeconomi. cui eccle siastica res gubernāda mandatur. l. predicta in princi.

¶ Dat inhouden van den dienst der kerckmeesterē

¶ Dat.xxxiij. Cap.

Allen den ghenen die dese letteren. &c. salupt. Doen te wetē dat gehoort heb bende dat rappoort eñ consent van on sen wel beminde ondersatē/die inwo nende eñ onderſaten van onser stede. N. daerō vergadert bi onser licentie/eñ bi een ghe roepen/oft die meeste deel van henlieden/seggēde dattet costumelijc is/eñ van node inder voorſ ste de/om openbaer weluarē der seluer stede/eñ ghe meynte/daer af te maken/constituerē eñ ordinerē bi ons/na haer aenbrengen eñ electie/seker perso nen marghisoers/regeerders/eñ administratoers vādē goeden toebehoorēde der kerckē der seluer stede: het si aelmissen oft ander profiten eñ emolu mentē/ghecomē/ghegeuen te comen eñ te gheuen op dat si te bat mogē wesen eñ worden onderhou den: de welcke by den aduys eñ cōsente van onsen voorſ ondersaten ons zijn ouergegeuen/aenghe brocht/eñ gheaffirmeert. N. &. N. voor die abelste/ nutste/eñ souffissanste nv ter tijt daer toe dienēde eñ des te doē regeren eñ onderhoudē/ons bidden de/dat wi dat consenterē/gehengen/laten wesen/ eñ affirmeren willen: eñ hem volle macht eñ auto riteit gheuē/den voorſ dienst te doē exerceren/eñ onderhoudē/ eñ daer af gheuen onse behoorlicke brieuē. Daerom ist dat wij gehoort hebbē die rela cie/accoort/eñ cōsent vādē voorſ onsen ondersatē die voorſ bouē ghenoēt/van onser machte/autori teyt eñ heerlijchept/na den eedt van hē genomen vandē seluen dienst/wel eñ getrouwelijc te exerce ren na haer beste sinnē/wetēschap vermogē/eñ di ligencie/ dwelck si gheswoorē eñ ghelooft hebbē te doen. Hebbē gecommitteert/ gestelt/eñ ghemach ticht: eñ bi den inhoudē van desen tegenwoordigē cōmitterē/stellē/eñ machtigen/regeerders eñ ad ministratoors te zijn/vāden goedē/rentē/incomin ghen/profiten/eñ emolumentē der voorſ kercken comende eñ toebehoorēde/ te comen eñ toe te hoo ren/ om bi hē te doē disposeren eñ te ordinerē/ het si bi een iaer oft meer/ten meestē profite eñ orbaer dat moghelijc zijn sal. Willē/consenteren/ eñ ordi neren/dat alle tghene dat bi hē also gedaē sal wor den/goet/vast/eñ ghestadich zijn sal: eñ sullē daer af moghē gheuen eñ accorderē brieuen vā sekerhe den/eñ vā verbande/ de welcke sullē verbindē die goeden vāder voorſ kercke: eñ sullē mogen doen dachuaerdē in houe/eñ rechte/also wel gheestelijc als waerlijc/die schuldenaers die den voorſ dienste schuldich zijn sullē/ eñ beleyen eñ aenleggen sakē tsi in eysch oft in verwerē/tē eynde toe. Makē eñ constituerē procureurs/een oft meer/ eñ al te doē oft doē doē/dat regule vā rechte/ eñ proces eyscht

eñ begheert/eñ te verbinden/dat gewijsde te beta len/in dient noot si/het si met hē/oft tegens hē/ in der sake oft dienste voorſ. Dies sullen si gehoudē zijn/goede rekeninge eñ bewijsinge te doen/vā al le tghene dat bi hē gedaen sal wordē. Eñ desen te genwoordigē brief vā machte sal durerē tot onsen wederseggen/oft tot wederseggē vandē ingese ten eñ ondersatē voorſ/eñ niet langer. Des te ge tuyghe. &c. Eñ si moeten in cas van eyssche bi hē hebben haer brieuen van machte/eñ ooc brieuē vā gracien vanden coninck.

¶ Van den testamenteurs ende subroguez.

¶ Dat.xxxiiij. Capittel.

Item ghi sult ooc weten dat testamen toors oft subrogueerde/het testamen te voldoē/ontfanclijc zijn te houe/na dat si rechtelijc ghefundeert zijn bi te stamente. Eñ si en behoeuen anders gheen macht/dan dat testamēt/ om te eysschen eñ te verweeren. Eñ daerō heb ic dit alhier int corte gheset/daer ick spreke vanden ghenen die te houe mogen doen dachuaerdē/om dat te thoonen bi re gulen. Wāt elders op die rubrike sal ic daer af vol comelijc spreken.

¶ Die exceptien/ die de gene heb ben/ dye te houe verdachuaert zijn teghens haer Wederpartie.

¶ Dat.xxxv. Capittel.

Na dat ick ghetoont heb/hoemen doe̅ eñ mach doē dachuaerden te houe/eñ wat personen mogen doen dachuaer den/oft wat personē nyet/het si in ha re namē particuliere/oft inden name vā yemāt anders/bi procuracie/ oft title vā officie gecōmitteert/eñ gedeputeert/ te doen also voorſ staet/eñ ooc hoe veel actiē zijn/daer sakē wtspruy tē: So wil ic nv thoonē/hoe hi/die te houe verdach uaert is/ hē mach verwerē tegens partie aduerse bi exceptiē/ eer hi sculdich is te ātwoordē bi perēp torie/de welcke pericaloos oft sorchlijc is. Want het is te antwoordē in kennē oft ontkennē/die de laetste terme vander sakē is. Wāt dese antwoorde gedaen/en behoeftmē int kennē niet dan executie eñ int ontkennē/ probacie. Eñ daerom wil ick nv toonē/hoe eñ hoe veel exceptiē men vint/eñ schul dich zijn te gaē voor perēptorie. Eerst so zijn daer drie exceptien. Te wetē/ exceptie declinatorie/ex ceptie dilatorie/eñ exceptie perēptorie: de welcke zijn eñ mogē wordē geproponeert te houe/in eēre sakē/in dient inder sakē behoort / oft dienende is: oft anders so mogen si verscheydē wordē/den eer sten sonder den lestē/oft dē lestē sonder die eerste. Eñ alle proponeerders vā dese exceptien/die haer daer mede behelpē willen/behoorē te weten/dat si eerst sculdich zijn te proponerē dye declinatorie/in dien si stede heeft/om inder sakē te proponeren: eñ dan daer na dilatorie/in dien si stede heeft/eñ daer na perēptorie/ in dien si ooc stede heeft. [illegible]

ne die best inder sakẽ dienen soude/ eñ merst vã no de waer/ op dattet si na die voorś regule. Maer so wie dat hẽ vanden laetstẽ eerst beholpe/ die eerste en soude gheen stadthebben/ eñ en soude niet ontfangen woordẽ. Eñ daerõ salmen hẽ behelpen/ elck na regule vanden seluen also voorś is. Eñ die proponent behoort te segghẽ. Ist dat dese in mijnder sakẽ niet en dient/ ic segghe eñ proponere/ dat dese mi goet wesen sal. Ende ist noch dat dese my nyet goet en is/ ic segghe eñ protestere/ sonder te scheyden vanden eersten/ oft vanden anderen/ in dien si gheproponeert waren/ anders dan op protestacie voort te gaen/ mijn recht gehoort/ eñ bi regule vã allẽ wercken. Eñ daerom moeten die proponeren gelijc voorscreuẽ staet. Die redene is/ datmẽ nyet en varieert in waerlicke houen/ dan eens contenderẽde tot eenẽ eynde/ om elc een vandẽ voorscreuen exceptien. Ghelijc dat so wie antwoorde van sommige saken/ peremptorie eysschende die sake/ hoe sal hi daer na mogen declinerẽ/ oft hẽ behelpẽ met dilatorie? Dat en soude nyet moghen wesen. Eñ daer bi moecht ghi verstaen/ dat ghelijc als vore gescreuẽ staet/ moet gheproponeert zijn/ eñ men mach groot profijt nemen tot welcker partie niet en antwoorde. Want bi gewoonten blijuen si notoire voor gheapprobeert. A

A Quia qui tacet/ cõsentire videtur Nõ tamen cõsentit ied verũ est eñ nõ negare. l. qui tacet ff. de reg. iuris. vide .l. sinutus C. de pcurat.

Exceptie declinatorie.

Om die voorscreuẽ sakẽ te declarerẽ/ so wil ic v thoonẽ/ wat exceptie declinatorie is/ naden rechtẽ eñ gewoontẽ van allen houẽ. Declineren/ is hẽ te keeren eñ te stellẽ vanden rechter daermẽ voor is verdachuaert/ in dien mẽ voelt datmen behindert soude zijn in eenige sakẽ oft manierẽ/ op datmẽ sorteren mach aen eenẽ anderẽ rechter. B

B Exceptio aũt ista recusationis debet opponi ante litis contestationem. l. apertissimi C. de iudi. immo debet esse pma. q: si alia causa precedat non posset ad eã reducere/ q: per oppositionẽ alterius exceptionis videtur rõsen. Sic in iudicem. per Bart. in. l. quod cõsulebat. ff. de reg. iuris.

Wanneermẽ antwoort voor recht daermẽ onder ghelegen is.

Nv wil ick v thoonẽ/ hoe datmen hem behelpen mach te houe/ met deser exceptiẽ van declinatorie. Dats te wetẽ/ wort gi verdachuaert voer rechte/ daer ghi niet onder geseten en zijt/ eñ mẽ v eenigẽ eysch doet/ ghi en zijt niet sculdich te ãtwoordẽ/ tẽ beliefde v/ dã om twee sakẽ. Te weten/ oft ghi ghevanghen waert metten feyte vã mesdaet: oft dat ghi verbondẽ waert met brieuẽ/ waer bi ghi ghehoudẽ soudt zijn/ te antwoordẽ voor alle heerẽ oft rechterẽ. Maer waerdy geuangẽ buytẽ die twee punctẽ/ onder eenige ander heerẽ oft rechten/ ghi moet aduoerẽ/ eer ghi v̄bondẽ zijt te antwoorden eñ doẽ begeerẽ bi uwẽ here renuoy/ eñ also moechdy declinerẽ van dẽ seluẽ rechter. Ten ware in sakẽ gepriuilegieert/ oft in sakẽ van preuẽtie: die in ander articulẽ na wel gedeclareert sullẽ worden. Want in saken en is gheen renuoy.

Priuilegie van tõsure oft clergie

Item men mach declinerẽ bi priuilegie vã cruyne/ eñ bi monicie daer op gedaen. Maer waer dye verdachuaer dinge ghedaen aen persone/ die declinant is schuldich selue te comẽ allegeren zijn priui-

legien/ oft anders soude deffault gegeuẽ worden teghens hem. Eñ also ist oock met anderen priuilegien/ in dien hem yemant daer mede soude willen behelpen/ het ware bi priuilegie vanden coninck/ van poorterien oft andere. C

Sergianten van wapenen.

Item alle sergianten van wapenen moghen declineren vã alle rechters in Vrancrijcke/ wtgesept den Cõnestable/ die welc haer rechter is. Ten ware in cas reele. Wãt in cas reele moetmẽ antwoorden voor alle rechteren/ daer die reallitєyt onder gheinstitueert is. D

Muntslagers vanden coninc.

Oock moghen wel declinerẽ alle muntslagers van des coninex munte/ van alle rechters in vrancrijck/ wtgesept den prouoost vãder munte vandẽ coninc. Ten waer in cas reele/ oft in cas vã eenige comãschap die si gedaẽ mochtẽ hebben. Wãt daer af moetẽ si antwoordẽ voor den rechter locale/ in feyte vãder seluer comãschap/ weder si goet si/ oft quaet/ oft vandẽ schuldẽ daer af/ eñ anders nyet.

Poorterien gheprinilegieert.

Item oocmoghen poorters van eenige poorterien gepriuilegiert/ declineren: op dat si nyet verbonden en zijn bi antwoorde litiscõtestante/ om actie van pecune. Oft dat si niet geuangẽ en zijn in cas van delicte metter misdaet/ ghelijc voorscr is. Wtghesept die voorś actie reele.

Die officiers vanden coninck.

Itẽ moghen declinerẽ die officieren vanden coninc/ vã alle saken bi hẽ ghedaẽ/ in feyte van haerder officien/ wãt daer af en zijn si nyet gehoudẽ te sorteren of te antwoordẽ/ dã voor haer recht copale. Maer van ander sakẽ soudẽ si gehoudẽ wesen te antwoorden/ voor den gerechte vander plecke/ daer si gheseten waren.

Die studenten van Parijs.

Die voorś studẽten mogẽ declineren van allen recht er locale/ wtghesept dẽ conseruatoor vã Parijs/ die haer cõseruatoor is/ daer voore zijn si sculdich te antwoordẽ/ eñ voor niemãt anders.

Brieuen beseghelt met den seghel vandẽ chastelet van Parijs

Item men mach ooc declineren van alle rechteren inden conincrijcke vã Vrancrijc/ vã brieuen beseghelt mettẽ seghel vã dẽ chastelet vã parijs/ wtghesept dẽ prouoost vã Parijs. Wãt anders gheẽ rechter en behoort die kennisse te hebben.

Vanden marcten van Champaingnien/ ende van Brye.

Ooc machmen declinerẽ van alle obligacien eñ gelofte/ ghedaen in die voorś marcten vã Champaingnien/ eñ van Brye/ wãt anders gheẽ rechter indẽ conincrijcke/ en behoort die kẽnisse daer af te hebbẽ/ dan die meesters vandẽ seluẽ marcten.

C Quia bo... quilibet hal... suũ priui... gium alleg... gare/ alias... iuoer hab... negligere... De iure c... scripto/ cl... ricus cita... tus corã i... dice laico/... nõ tenetur... cõparere a... allegãdum... priuilegiũ... suũ/ vt ha... betur per A... beriũ in. ... si diligen... extra de fo... ro cõpe.

D Ita etiã e... de iure. l. ... nali. C. v... in rem a...

E

¶ Van heyrnaerden.

¶ Item men mach declineren alle rechters inden conincrike/wtgeseyt die prouoosten vandẽ maerscalcken van Vrancrijc/die van allẽ saken in heyrnaerden die kennisse schuldich zijn te hebbẽ/eñ vã den proosen der selver. A

A Quia de iu... extra ... ... c.i. fin. ... de iurisd. ... n. iudi.

Van rechters butẽ harẽ bedriue

¶ Item men mach declinerẽ van alle rechters die buyten haren bedrijue/hen voorderen kennisse te nemen van eenighen saken.

¶ Van rechters die gheẽ machte en hebbẽ/ kẽnis te nemẽ vander sake.

¶ Item men mach declinerẽ van rechters die sulcke iurisdictie oft machte niet en haddẽ/die sake te kennẽ/daer questie om waer. B

B Quia iuris... ... sine ... dica co... ... ctione nul... c.i. fina. ... de offi. ... cui m.i. ... iurisd.

Vã rechters/gelijc den gedaechden.

¶ Itẽ men mach den rechter declinerẽ/die ghelijc is den gedaechdẽ/na bescreuen recht. C

C Quia par ... parẽ nõ habet imp... ... l. labeo ... §. fina. ... de recep. arbitri. nec ... et par pa... ... cogere ... nã magis... ... ff. eo.

¶ Van rechters hebbẽde ghelijcke sake den verdachuaerden.

¶ Itẽ men mach declinerẽ na sommige rechters/ hebbẽde ghelijcke sakẽ/als die ghene is/daer hi af doet voor hẽ verdachuaerdẽ inder prouinciẽ voor ander rechter/daer de costume gelijc soude wesen. D Eñ daerom dat hi lichtelijc genegen soude wesen sentencie te gheuen die zijn sake profijtelijc eñ ghelijc ware. Supra ea. l.

D Quia ... re habens ... ... cau... ... causa ... commisse ... iudicio re... ... elli... tur.

¶ Van hatighen rechter.

¶ Men mach declineren van rechter/die op hẽ hatich ware/eñ sonderlinge in lijflikẽ hate. Eñ biden voors. declinatoriẽ/met andere/die subtyle aduocaten daer toe vinden eñ adiungeren moghen/mach men hẽ behelpẽ bi declinacie/de welck is die eerste exceptie/diemẽ eerst proponerẽ sal int recht. E

E ... ... declinatoriis ... de late ... spec. de ... ... de lega. ... diti.

¶ Exceptie dilatorie.

¶ Exceptie dilatorie is/te vindẽ weghẽ eñ manieren vã delay/eñ dat proces te doen delayerẽ so langhe/eñ so vele alsmen mach bi veel manierẽ. Eerst salmẽ sien op die verdachuaerdinge. Wãt so wanneer den dach geassigneert/niet cõpetent en ware also voors. is int capittel vãder verdachuaerdingẽ so soudemen die sake moghen delayeren eñ te nyete doen voor die reyse/eñ soude den eysschere van nyeus doen dachuaerden.

¶ Die dachuaerdinghe salmen rechtelijck eñ behoorlijck doen.

¶ Itẽ die vdachuaerdinge sal ghedaẽ zijn ter plecke eñ domicille behoorlike/ bi sergiãt die des macht heeft te doẽ. Eñ si moet ghedaen zijn in tijde/eñ bi dage gelijc als int capittel vandẽ vdachuaerdingen begrepẽ is/oft anders en ist vã gheenre weerdẽ

Den eysch sal besonder ghespecificeert zijn.

¶ Als den eysch niet ghespecificeert en is/dats te weten/dattet niet ghenoech en is/te seggẽ. Ic verdachuaerde v tot al het ghene datmen v sal connen eysschen. Ist dat den eysch nyet gespecificeert en is/alsulcke verdachuaerdinghe machmen delayeren.

¶ Als tot die verdachuaerdinge gheen relacie en is.

¶ Itẽ als in die verdachuaerdinge gheen ghebreck vã relacie vandẽ doomwaerders/oft vandẽ sergiãt en is/oft bi mõde/oft bi ghescrifte. Itẽ ten is nyet genoech in swaere sakẽ/aen den procureur vã eenẽ baroẽ oft prelaet. Mer men is schuldich te gaẽ ter pleckẽ/ eñ beteekenẽ den heere/ oft zijn domicille die dachuaerdinge/oft aẽ de gene die voor hẽ zijn.

Verdachuaerdinge voor twee commissarien.

¶ Item wanneer die verdachuaerdinge is voor twee rechters commissarien/oft andere/eñ die een deffaillier/eñ die andere verset wordt van officie/bi souuerayn oft anders/dat machmen delayeren.

¶ Twee heeren houdende heerlicheyt in een iurisdictie.

¶ So wanneer twee heeren houden onuerdeylt een iurisdictie/eñ die eene vanden rechters deffailliert/dan machmen delayeren.

¶ Verdachuaerdinghe nyet ghedaen ter plecke.

¶ Item so wanneer die verdachuaerdinge/in cas van erue/niet ghedaen en is ter pleckẽ/sonderlinge alst die verweerdere nyet en consenteert.

¶ Verdachuaerdinghen te signifieren aen den heere.

¶ Als eenighe verdachuaerdinge gedaẽ wort/eñ die here vãder plecke/ bidẽ exploytier niet daer bi geroepẽ en ware/oft die baeliu/oft die stadthouder vandẽ baeliu/in alsulcker sake soude die verdachuaerdinghe defectijf wesen. F

F ... ... C. vnde vi.

¶ Van gebreckelike commissie.

¶ Itẽ oft ghebuerde dat die commissie ghebreckelijck ware/oft dat si nyet en waer na die sake/ oft dat si inhoudt te verdachuaerdẽ in persone daert simpele schuldich is te wesen. Oft dattet si bi geboden executorie/eñ het niet en behoorde te wesen dã euocatorie. Oft dattet is sonder cõmittimus in andere iurisdictie te executeren/hoe wel dat die iurisdictie daer dat wesen soude/subiect ware bi midde le. Oft te verdachuaerdẽ eenẽ leenmã/ die op zijn leen woonachtich ware/ om sakẽ sinẽ leen aẽgaẽde/oft den toebehooren der seluer/tot corter dagẽ dan tot .xv. daghẽ/eñ dat buyten octauẽ. Oft een ander gheen leenman wesende/buyten daghẽ cõpetent/naden stijl vandẽ houe oft vander plecken Oft dat die commissie oft mandement (ist bi mandement oft commissie) gheẽ subiect en houdt/dan soudemen moghen delayeren.

¶ Die sergiant moet abel zijn.

¶ Itē die sergiant sal abel wesen des te doene / ēn dat hi die termē van zijnre commissiē niet en excedeert. Itē ēn dat hi nyet en bescrijft onder sinē zegel/oft en relateert bi mōde / in dient in pleckē si/ daert bi beuel gedaen wort/sonder cōmissie. Wāt men behoort nyet te excederē die gebodē gedaē bi monde/vā bi relacie: oft meer te scriuē oft te relaterē/dan hi gedaen heeft/ daermen relacie vseert te doē/ het si bi mindē souffisante presentacie vā partie aduerse/het si bi beuolē dach vā aduijs/of dach vā alle te siē/oft dach vā absentie/oft dach van bedinckē. Het si dat die eysscher nyet ontfanclijc en is bider forme so hi procedeert/het si te eysschē declaratie vā den dinghe/oft stucke begeert/ in verwe/ in nōbre/in gewichte/in pondē /in prijse/in dagen in plecke/in persone/in tide. Het si bi eysscē de plecke te besiē/oft bi garand tot diē toe. Het si bi geselschap te eysschē inder sake/ het si bi respijt vā betalinge/oft dach oft tijt onuerschenē. Het si bi dē aduocaet vāder sake het si interdict die postulacie ēn aduocatie/oft dē procureur in feyte vā procuracie te excerceē. Het si dat die eysscher wil cōcluderen ten eynde/impertinēte inder sake/ ēn breeder dāt behoort/ēn weder treckē wil tot cōclusie pertinente. Oft datter gheproponeert si eenige sake/ nyet dienende totter saken oft gescriftē/meer oft voorder/dan daer ghedinghet waer.

¶ Om te eysschen vertreck van beclachten/oft van eyssche.

¶ Itē te hebbē die hāt gheheuen vandē liue oft vā den goedē/ in dient daer op gestelt is/eermē te ātwoordē behoort totter sake/ter si in cas criminele

Tegens geuangē in ander houe

¶ Itē bi gebreke van siectē/van oorloge/ vā vrouwen kint dragende ten seluen daghe/vā vader oft moeder doot ten seluē daghe. Verdachuaert te wesen niet meer ande/ēn si niet alle en comē/behoort gedelayeert te zijn: oft dat hi proponere affirmatiue voor negatiue & ecōtra. Oft dilatorie voor in declinatorie/daermen int recht afghewesen waer binnē drie maendē/alsdan soudemen hē mogen betreckē aendē souuerayn oft hoochstē rechter. B

B
l.i.C. de di
latio.

¶ Van thoon oft productie/niet ghedaen binnen drie maenden.

¶ Ēn oft eenige vandē tuygen vtlandich waren binnē.vij. maendē/dan behoortmen hē te betreckē aendē souuerayn oft hoochstē rechter. B

B
l.i.C. codē.

¶ Als dat proces in rechte is/ ēn die rechter differeert.

¶ Itē wanneer dat proces in rechte staet / ēn dye rechter differeert die sentencie diffinitiue te geuē langer dan.ij.iarē in cas ciuile/ēn in cas criminelē langer dan drie iaren. C Ēn exceptie dilatorie voorß met het ghene dat subtile aduocatē sullē mogē adiungeren ēn hebben/ mach zijn ghedifferreert ēn geuarieert in proces/welcke exceptie mē ten anderē mael proponerē sal/ēn recht gehadt op die interlocutoriē die daer af comē ēn sprupte mogē/en machmē veel accidētiē vā variaciē ēn appellaciē nyet gecrigē. So moetmē doē eermē coēt tot perēptorie/ de welck is die leste/so hier na volcht.

C
l. properātia
dom. C. de
iudicijs.

¶ Exceptie peremptorie.

¶ Exceptie perēptorie is eē exceptie/die al heel ēn al quetst/oft te niet doet dē eysch aen dē eysscher/ sonđ dattet bekēt oft geloochēt si te eysschē. Mer te antwoordē bi forme van perēptorie/daer mede wort te nyet gedaē dē eysch vā partie. Ghelijc als te proponerē betalinge respijt/quitācie/ghifte/of trāsactie/oft prescriptie vā tide/vsucaptio/surreptio/innocatie vā brieuē/oft makinge vā zegel / oft dat die eischer niet ontfanclijc en si/oftdat dē eisch inept is/ēn veel āder manierē/alle dienēde in rechte. Ghelikerwijs als hi exceptie de dol/ oft suprelē in veel manierē in genereert bi deceptie/bi sāsonerie/bi tricerie oft bedroch/bi obligacie ōmoghelijc/oft tegēs die openbare sake/oft tegēs generale obseruācie ēn costume vanden lande/oft leelike manierē. Item te eyschē meer dā die obligatie oft sculdē bedraghē/oft sakē te eyschē die niet beloeft en zijn eer dē dach geuallē is/oft in ander plecken danmē schuldich is/oft te eysschē bi indiuiduis/oft onuerdeylt. Gelijc oft tot sommige cōiunctiue eē dinc beloeft waer/ēn die eene dat elleē woude eysschē/oft bi geloofte ongehoudē ēn nyet volbrocht oft te nemē stercker garād oft aduen oft bi andere dā vandē eysch/na dien dē eysch ghedaē te houe te zijn verwonnē/het si per cōtumacie oft anders/bi interruptie vā proces/oft bi arremēten vā proces niet gereleueert/oft bi beneficie vā rechte Velliani de welcke niet en gehēgt / dat vrouwē haer mogē obligerē oft verbindē voor yemāt/of obligacie vā weesen/ oft van knechtē familie/ oft vā furiosen/ duerēde zijn siecte/oft vā eygē/oft personebedwōgē bi geuangenisse/oft vā vrouwē verbondē metter echtschap/sonđ autoriteyt vā harē mā/oft prince/oft vā vrouwē inder echtschap/om sake vā haer duwarie/sonđ beneficie vandē recht Velliani/ die si daer op soudē moghē kiesen. D Oft vā quitanciē niet geextimeert/oft vā pecune niet ghenōbreert/oft onbetaelt: oft vā cōpromis sonder dach sonder trouwe/ēn sonđ pene/oft vā brieuē die niet en houdē oft begripen die sake/waerō die cōclude ren/oft die gecācelleert warē viciosen/oft gheraseert in summe/in name oft in termē/oft tijden suspect/om segel onbekēt/oft nyet autētijc/ oft nyet executorie. Itē bi dese exceptiē moechdy v noch behelpē/tegēs al die gene/ die met recht verloiē hebbē antwoorde in waerlike houē/oft die abel zijn in rechte te zijn/specialijc in eyssceē/ het si bi eysch frustre oft inepte/de welc niet ontfanclijc en is. Het si bi eyssce gedaē tegēs dat kerstē recht/oft bi saken ōgodlijc/tegēs god/of tegēs edict vādē prince/het si tegēs brieuē prescribeert vā.xx.iarē/in actie personele of vā.xxx.iarē na bescreuē recht: of vā.xl.iarē in actie ypoteq. Het si bi prescriptie in cas reele vā

D
.l.j.C.ad se
natusco.vel
leianū. Hic
etiam erra
uit/ quia ip
se voluit di
cere casus
in quib⁹ mu
lier non in
uatur velli
ano/ immo
tenetur/ sed
male reci
tat/ quare
dic istos be
lus. Casib⁹
in senis mu
lier spōd en
do tenetur
pro liberta
te/ pro dot
ec. Et pon
tur alij du
modi/ qui
bus mulie
tenetur in
genue. Et
in eu. ad ve
le ianum.

x. jaren tusschẽ den teghenwoordigẽ/ oft vã .xx. iaren tusschẽ den absentẽ. Het si van brieuẽ oft respiten vandẽ coninc/ dat ouer diaer vã harẽ datũ geleden waer. Het si in cas vã restitucie vã minores oft weesen/ na dat het iaer ouer haer selfmõdichz geledẽ waer. Het si tegẽs costume locale/ die nyet prescriptelijc en ware/ vã ses iarẽ oft meer/ want daer benedẽ en zijnse niet ontfanclijc. Het si in cas vã vsucaptie/ bi min dan drie iarẽ/ wãt anders en waert niet ontfanclijc. Het si in beclachte vã nyeuwicheden/ oft in denunciacie vã nieuwe wercke/ oft gebreken/ na dat het iaer geleden waer/ de welcke daer nae niet ontfanclijc en waer. Het si in pecunie ongenõbreert/ ouer dẽ tijt van .ij. iaren/ wãt daer ouer en waer niet õtfanclijc. Het si in sake belooft bi vreese constãt ouer diaer/ wãt daer na en waert nyet ontfanclijc. Het si in actie de dol/ ouer .ij. iarẽ de welcke daer niet na ontfanclijc en waer. Het si in actie redebitore/ ouer dẽ tijt vã .vi. maendẽ/ wãt daer na en waert niet ontfanclijc. Het si in actie vã iniurie ouer dat iaer. Het si in actie de quãti minoris/ oft de quãti plurimi/ ouer diaer. Het si vã scandelen gedaẽ in geestelijcken saken/ ouer .xv. iarẽ. Het si in actie de bail/ binnẽ .xiiij. iarẽ vandẽ minder. Het si in cas van successie/ dwelc na bescreuẽ recht moet geschiet zijn binnẽ .iij. maendẽ/ ẽn na costume binnens iaers. Het si in cas vã testamẽte buytẽs iaers wãt niet langer en geduert die machte vanden testamẽteurs. Het si bi executie gedaẽ ouer diaer gegedaẽ. Wãt so wie alle dese voorś tiden laet expireren ẽn ouer gaen/ en is daer na nyet ontfanclijc. Het si van sentencie geappelleert/ ẽn nyet ghereleuert in behoorlijckẽ tide. Het si tegẽs/ oft om minoor/ oft weese sonder tutoor. Het si tegẽs oft met furiosen/ oft crãcke vã sinnẽ/ sonder curatoor: ẽn dat die voechdie si souffisant/ gedaẽ biden rechtere oft gerechte/ die des machtich is te doen. Het si by procureur vã hẽ te constitueerẽ/ hi en si geconstitueert vandẽ minoor of weesen/ bi auctoriteyt vã zijn voechdẽ. Het si te substitueerẽ van hẽ/ eer si inde sake hebben litiscõtestatie. Het si in cas vã paysse/ bestant oft sekerhede/ gegeuẽ bi rechter royale: wãt anders ghẽenẽ rechter en behoort die kẽnisse. Het si vandẽ ghebannẽ vandẽ conincrijcke/ wãt anders ghẽenẽ rechter dan vã den coninc/ en behoort die kẽnisse. Ẽn bi die voorś exceptiẽ/ behoort int leste genarreert te zijn in rechte/ met andere: die subtijle aduocatẽ daer toe sullẽ connẽ adionsterẽ oft bibrenghen/ om te differeren den eysch.

Laps oft verloop van tijden.

Dat .xxxvi. Capittel.

NA bescreuẽ rechten so vintmen .xxix. manieren van laps/ van tijden bi den welckẽ het recht van sommige actien expireert. Wanneer te houẽ/ eer dat in eenige vanden voorś laps van tide hem soude laten veruallen oft verloopen/ dwelck gepasseert wesende/ en is in waerlicke houen niet ontfancbaer in eenighe actie.

Van mandemẽt gheimpetreert.

Deerste maniere is/ dat so wãneermen een mandement geimpetreert heeft vandẽ coninc/ om een ander te doẽ dachuaerdẽ op seker actie/ ẽn dit mãdemẽt en si nz begonnẽ te intrinerẽ binnẽs iaers Weet dattet geexpireert is/ ẽn en sal niet geintrineert wordẽ bi euocatie/ noch anders. Ẽn desghelijcx machmẽ verstaẽ vandẽ graciẽ ẽn remissien vã dẽ saluegardẽ. &c. A Istud cap. seruatur in practica

Vã obligacie brieuẽ met eens te betalẽ.

De tweede maniere vã laps is in brieuen vã obligacie/ die voor eens/ oft tot eenẽ termine zijn te betalẽ/ het si in obligacie personele oft in obligacie vã ypoteque. Dats te wetẽ/ in obligacie personele suldi wetẽ/ dat die obligacie brief daer af op gedaẽ/ daer ghẽen questie oft eysch en si gedaẽ rechtelijc/ voor rechter cõpetent/ binnen dẽ tijt vã .xx. iaren/ expireert ẽn is gepresscribeert Ẽn waert datmẽ daer op actie oft eysch doẽ woude/ men soude nyet ontfanghẽ wordẽ in sommige houẽ. Ẽn in actie vã ypoteque/ binnẽ den tijt van .xl. iarẽ. Maer na regule vandẽ bescreuẽ rechte/ de welck is de edelste/ daer hẽ die wise meest aen houden: weet dat obligacie personele (alsoot voorś is) niet en expireert/ oft en is prescribeert/ dã .xxx. iaren om geco nẽ zijnde: ẽn in obligacie ypoteque .xl. ren. Ẽn so wãneer die voorś iaren verleden zijn/ so en salmen nyet ontfangẽ wordẽ. B

A Hic est per constitutiones parlamenti ordinatum.

Van weesen onder haer iaren

Die derde maniere vã laps is/ binnẽ welcke tijt die weese vander saken in zijn ionchept gebuert/ daer hi af veruallẽ waer/ soude gereleueert worden/ na dẽ tijt dat hi tot zijn iarẽ gecomẽ waer/ bi actie diemẽ heet restitutio in integrũ. Weet/ dat oft die gene die in voechdie geweest heeft/ hẽ bedrogẽ vint in eenige sakẽ/ die hi in zijn iõchept gedaen ẽn gepasseert heeft/ oft dat zijn voechdẽ ghedaen hebbẽ/ daer hi af veruallẽ ẽn bedrogen is: hi mach hẽ daer af doẽ releuerẽ binnẽ vier iaren na dat hi tot sinen iaren gecomẽ waer. C

B .l. pri. §. ad hec. C. de annali exceptio.

By lancheyt van tijde.

Die vierde maniere is/ bi wat prescriptiẽ bi houdinge vã langhẽ tijde/ vander sakẽ daerinẽ in possessie af is/ mach vercregẽ zijn in sakẽ reele. So weet dat binnẽ den tijt vã .x. iarẽ. tegens den tegẽwoordighẽ mach possessie prescriberẽ: ẽn binnen dẽ tijt vã .xx. iaren tegens dẽ absenten. Ẽn so wie na den voorś tijt/ daer tegens questie soude willẽ maken hi en soude nyet ontfangẽ worden. Dats te wetẽ/ vandẽ tegenwoordigẽ/ die ghene die dẽ voorś tijt gewoont hadde in die selue contree/ ẽn tusschẽ dẽ absent/ daer die ghene die eysch soude willẽ intenderẽ/ gewoont hadde buytẽ die selue cõtree. Wãt die zijn gehoudẽ voor absent/ ẽn geen andere. D

C .l. j. C. de in integ. resti. mino. l. fin. C. de tem. in integ. restitu.

Vanden differencie van contree.

Noch suldy wetẽ/ dat op dese rubrike is te wetẽ dat so wie hẽ laet prescriberẽ tegens eenige priui-

D .l. j. C. de prescript. long. tem.

legie/bidē tijt van.xl.iarē/dats te weten/datmen die cōtrarie geuseert oft gebruyct heeft vanden priuilegie/bidē gebuere ongepriuilegieert/tegēs die priuilegie/ weet dat die priuilegie daer in aboleert eñ te niete is. Also ist ooc/hoe wel die ghepriuiligieerde niet en heeft tegens hē/die daer af ter contrarie vseert/het si bi den tijt van.xxx.iaren/ die gepriuiligeerde verliest zijn priuilegie. A

A De priuilegijs et qualiter priuilegium finiatur vide in Specu. de instru. edict. §. nunc aūt videndum. Et priuilegium meretur amittere qui eo dem abutitur. ca. priuilegium. xi q. iij.

Usucaptio.

Die vijfste maniere is bi welcker tijt actio vsucaptionis hē mach sorterē eñ stede hebbē. So weet dat binnen dē tijt vā drie iaren/actio vsucaptionis stede heeft/te wetē in saken mobilen/so wie die possessie den tijt vā drie iarē tot rechtuerdigē tijtel gehadt heeft. Eñ na dē drie iaren en is men niet ontfanclijc. B

B Institu. de vsucap. §. i. Res vero immobiles per longi temporis possessionem vsucapiuntur inter presentes decennio/inter absentes spacio. xx. annorum. §. [illegible]

Costume locale.

De seste maniere is/bi welcker tijt costume locale mach prescriberē So weet/dat als een costume gheuseert is eñ gecostumeert in sommige plecken/bi dē tijt van.vi.iarē die welc si cōsonant den bescreuē rechte/ passeert ghelijc costume locale/eñ wordt geprescribeert.

Beclachte van nyeuwichede.

Die seuēste maniere is/ binnē wat tijde datmē beclachtē vā nieuwichedē doē eñ intenterē mach. Te wetē/so wie hē voelt gehindert vā nyeuwichede/in possessie diemē doē wil op zijn eruē/hi is sculdich te claghē met beclachte vā nyeuwichedē binnēs iaers/oft anders na dē iare en soude hi hē daer mede niet mogē beclagē/eñ en waer nz ōtfanclijc.

Denunciacie van eenige nyeuwe werckē.

Die. viij. maniere is/binnē welcker tijt denūciacie vā nieuwe werckē/ tegēs dē wille vā eenē persoon gemaect/schuldich is gedaen te zijn. So weet/dat so wie hē voelt gehindt te zijn/vā eenige nieuwe werckē diemē tegens hē doet/eñ zijn preiudicie oft achterdeel: hi is schuldich/eer dat werc volmaect is/te comē opt werck eñ daer bi hē te roepē seker personē/ als tuyghē: eñ nemē eenē steen in zijn hant/eñ segghē. Bi dit werc datmē hier maect eñ beghint/voele ic dat ic behindert ben/eñ ic late v wetē eñ vermane v dat ghi des aflaet eñ ontmaect eñ repareert al dat ghi daer af gedaē hebt/indē eersten eñ behoorlikē staete/eñ in dien ghi des niet en doet/ic protestere/dattet bidē rechter die des behoort te kennē/al gereparcert/eñ in sinē eerstē eñ behoorlikē staet ghestelt sal wordē/ten costen/perikel eñ boetē vandē genē die dit werc doet/oft doet makē. Eñ in ghetuyge van dien/behoort hi dē steē die hi in zijn hāt heeft/te werpē int werc/also verre als hi voelt/dz hi gerecht is. Eñ als dit gedaen is/wort dan daer na eenich werc meer gedaē/dat behoort ghereparcert te zijn/eñ gestelt in behoorlikē state/ biden rechter/tot vuolge eñ beclachte vandē genē/ die dwerc denūcieert. Eñ waert dat hi verbeyde tot dat werc gedaen waer/ hi soude dat moetē doen bi beclachte oft denunciaciacie van nyeuwē wercke binnens iaers. Want buytens iaers en soude men nyet ontfanghen worden. C

Pecune onghenombreert.

C l. i. ff. de operis noui nunciat. et Sancto. in. l. de pupillo. ff. eo. qui potuit quomodo per iacti inhibere possumus nouum opus.

Die. ix. maniere is/binnē wat tide actie vā pecune ongenōbreert oft ōbetaelt/behoort eñ sculdich is stede te hebbē. So suldy wetē/dat so wie hē soude willē beclagē vā pecune datmē hem schuldich ware/eñ hē niet genōbreert en ware/ oft datmen seggē woudē/dattet tot sekerē dagē te betalē ware/oft dattet al betaelt ware/eñ die gene diet ontfangen soude/daer tegēs seyde. In sulckē twist en salmē niet lāger beydē dan twee iaer/sonder actie te makē voor rechter cōpetent. Want so wie langer beyde/en soude nyet ontfangē wordē. D

Vreese vāder doot.

D l. in contractib⁹ in principio. C. de non nume. pecu.

Die. x. maniere is/binnē welcker tijt eenige saken ghedaen wt vreese vander doot/mach eñ behoort gerelevcert te zijn/bi restitutie vā sorge eñ vreese vāder doot. So suldy wetē/ist dat yemant wt dreygement eñ vreese vāder doot/ gedaē oft verledē heeft eenige sakē oft beloftē die hē hinderlijc zijn/op dat hi des daer na sonder dreygemēt eñ vreese/niet en cōfirmeert oft en ratifficeert/hi mach dat veruolgē aendē rechter/ binnēs iaers/eñ daer af actie makē/nyet te houdē noch te volbrengē/tghene dat wt vreese eñ anxt gedaen eñ gelooft ware. Maer na dē iare en soude hi niet ontfangē wordē. E

Actie de dol.

E l. ij. C. de his que vi metusue causa gesta sunt.

Die. xi. maniere is/ binnē wat tide actie de dol/dat is vā bedroch/behoort stede te hebbē. So weet/dat so wie eenich cōtract maect onder forme vā goeder trouwe/vā zijn partie aduerse/eñ heeft daer inne dol/deceptie/oft bedroch/die hē in sulc contract gehindert oft bedroghen vint/moet zijn partie veruolgē eñ in rechte betrecken/binnen twee iaren/op dat hi vandē bedroch eñ deceptie gerelevcert mach zijn. Eñ ist dat hijt binnē den voorś twee iarē nyet en doet/hi en sal nyet ontfanghen worden. F

Actio redebitore.

F l. non pos. sunt obesse tibi tempora. C. de dolo malo / et melius. l. fi. na. C. eodē

Die. xij. maniere is/binnē welcker tijt actio redebitore / behoort eñ schuldich is geintēteert te zijn. So weet/dat so wie eenige saken oft goedē gecocht hadde/ die de vercooper niet en soude mogē leuerē/oft niet leueren en woude/ten dage dat hijt schuldich waer te leuerē: eñ die cooper beyde na den onderspokenē dach. vi. maendē/sonder daer af rechtelijc eysch te doē voor rechter cōpetent/hi en soude daer na geenen eysch daer af magē doen die ontfanclijc ware noch eenige restitutie daer af hebben. G

Actio de quanti minoris.

G l. cum proponas C. de edilitijs act.

Die. xiij. maniere is/ binnē welcker tijt actio de quāti minoris stede heeft So weet/dat so wie eenighe sake gecocht hadde/die na dē coop geuonden waer minre/ oft arger dā die vercooper te kennē gegeuē hadde. Waer schuldich eñ gehouden daer af te doē eñ te intenterē actie vā restitutie/rechtelijc/eñ voor rechter cōpetent/binnēs iaers/ eñ oft hi des binnens iaers niet en dede/hi en waer daer

...nu nyet ontfanclijck. A

A
l. cum propon as. C. de edilitijs acti.

Vā iniuriose woordē.

Die .xiiij. maniere is binnen welcker tijt actie van iniuriose woordē mach oft behoort geintenteert te zijn. So weet/ ist dat binnēs iaers gheen beclachte gedaen en wordt vā iniuriose woordē/ voor rechter cōpetent/ so is die actie daer af geexpireert/ eñ en waer nyet ontfanclijck. B

B
l. si non cō uitij. C. de iniurijs.

Actie in cas van rekeninghe.

Die .xv. maniere is/ binnen welcker tijt actie vā rekeninge vandē ontfangerschap/ vā sommige ōtfanclijc is. So weet dat in cas van rekeninge van eeniger ōtfangerschap/ die actie niet en expireert noch prescribeert bi gheenē tijt. Eñ so wie ontfanger is van yemāt/ hoe langen tijt dat ghebeyt ware/ die ontfanger eñ zijn erfgenamē/ soudē gehouden zijn/ altijt goede rekeninge te doē/ in dien geē rekeninghe cōpetēt daer af gedaen en ware in tijden voorleden. C

C
l. curatorē tibi. C. de nego. gest. Male allegauit primo auctor hic ad proposi. eñ sui. l. cu ratorē. quia de iure ciui li certū est quamcunq; actionē ex periri perso nalem. xxx. annis. l. oēs. C. de prescri pti. xxx. an norum.

Van opēbaer wercke.

Die .xvi. maniere is/ binnen welcker tijt actie vā eenigē ge meynē wercke/ dat is inder sakē gemeyn/ mach eñ behoort gheintenteert te zijn. So weet/ dat in diēt beuolē eñ geordineert wort bidē administratoors vander stede oft lāde/ te makē oft te doē makē eenich werc/ het si in metselrie/ oft timmerragie/ oft ander edificie op eenige erue/ so behooret gemaect te zijn so vroom/ als om eewich te dueren. Eñ dat behoort also ghedaen te zijn/ eñ daerom ist geordineert bidē factoors vandē rechte/ dat si wel toesiē sullē die dat werc makē/ eñ specialijck die administratoors daer toe gestelt. Wāt waer daer eenich ghebrec geuonden binnē den tijt van .xv. iaren na dattet werc gedaen waer/ si oft hare erfgenamen waren ghehoudē goede rekeninge daer af te doene. Eñ na die .xv. iarē so is die actie daer af tegens haer/ gheexpireert eñ gheleden. D

D
l. ōnes qui bus. C. de ope. publi.

Dilatorie.

Die .xvij. maniere is/ binnen welckē tijt/ die actie geintēteert per dilatorie mach eñ behoort te zijn determineert So weet dat die actie voor recht geproponeert/ mach eñ is sculdich ghedecideert te wordē tot sentēcie/ binnē den tijt vā .iij. maendē/ oft in dien des niet ghedaen en wort/ men mach hē betreckē aendē souuerayn/ eñ men mach daer bi al gheeuoquiert wordē voor dē souuerayn/ om die selue deffaulte. E

E
l. j. C. de di lato.

Saken ghestelt in inquisicie.

Die .xviij. maniere is/ binnē welcker tijt die sakē gestelt in inquisicie eñ commissarisen/ schuldich is geconcludeert te zijn in rechte/ eñ ouergebrocht te houe/ om te wijsen tot eenē behoorlikē eynde. So weet dat binnen drie maendē/ behooren ghecōcludeert/ eñ ten eynde vā audicie gebrocht te zijn/ om dat recht te hoorē / in dien die tuygē binnēs lants zijn/ oft datmense gecrigen mach. Eñ in dien si buten die prouincie oft lāde warē/ so behooret binnē ses maendē te wesen. Eñ waren si ouer zee/ so behooret te wesen binnē .ix. maendē eñ nyet langer.

Proces interrupt.

Die .xix. maniere is/ binnē wat tide het proces interrupt mach eñ behoort gehoudē te zijn. So weet/ dat een proces hangende in waerlike houē tusschen partien/ mach eñ behoort interrupt gehoudē te zijn/ in diē dat na litiscōtestacie eenige deffaulte gebuert int veruolch ordinarie. Want alle die deffaulten zijn geordineert eñ gelimiteert voor die litiscōtestacie. Maer na die litiscōtestacie/ eñ als die sake behoort te wesen in cōmissarisen/ isser dan eenige negligēcie/ eñ specialijc aendē eysscher/ eñ dat hi zijn sake niet en vuolcht/ eñ laet ouer lidē die drie maenden vā productie/ sonď yet te doē vā productie/ eñ laet ouer lijdē het iaer/ in al te segghē: daer in machmē mercken perfecte interruptie/ vandē welckē men nyet en sal wordē gereleueert: ten si bi intencie vā geuanckenisse/ die de eysscher gehadt mach hebbē in vreemde contreyen / het welck hi nyet en heeft moghen laten weten. F

F
[illegible] actor in [illegible] apud [illegible] audire [illegible] [illegible]

Querelles hāgende int recht.

Die .xx. maniere is/ binnē welcker tijt die saken oft querellen/ hangende int recht/ behoorē gedecideert te zijn/ bi sentencie diffinitiue. So weet dat die sake oft querelle hāgende int recht/ behoort ge determineert te zijn/ eñ beleyt tot sentencie/ in diē die sake ciuijl is/ binnē drie iaren. Eñ is die sake criminele binnē twee iarē. Oft in dien des niet en gebuert/ so salmē die sake mogē betrecken eñ equiuoceren voor den souuerayn / by faulte van goeden rechte het en si bi grooten nootsaken. G

G
l. proprietatem. C. de [illegible] [illegible] de iure ciuili [illegible] de [illegible] [illegible] penul. [illegible] de [illegible].

Van seruagie.

Die .xxi. maniere is binnē welcker tijt prescriptie in seruagie stadt heuet. So weet/ dat gelijc in cas vā proprieteyt .x. iaer is voor dē tegenwoordigē / eñ .xx. iaer voor dē absentē/ also hebbē ooc stede in actie van seruagie teghēs den tegenwoordigē in .x. iaren/ eñ .xx. iarē teghēs dē absent. Eñ bi sulcker tijt machmē vercrijgē prescriptie vā seruagie op sommige plecken/ oft in sommighe landē. Als weghē te hebben door eens anders lant/ sinen drop te hebben op een ander erue/ oft zijn door rijden/ oft door varen. H

H
l. cū [illegible] [illegible]. C. de [illegible] [illegible].

Tijt de bail.

Die .xxij. maniere is binnen welcker tijt/ tijt de bail vā eenige minor/ expireert. So weet dat so wāneer die minor gheleden heeft .xxiiij. iaer te volle/ hi mach weder comē tot sinē lande oft erue/ noch die bail en heeft daer ghee segghen meer op. I

I
l. si [illegible] .C. de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Erffenis sonď de schult te betalē.

Die .xxiiij. maniere is/ binnē welcker tijt men apprehenderē moet erffenisse/ diese hebbē wil sonder vreese oft perikel vandē schuldē vā dē doodē te betalen. So weet dat so wie apprehenderē wil eenige erue eñ successie vā yemāt/ sonder perikel van den schuldē des doodē te betalen. Wel mach hi dat doē/ op dat hi binnē eender maent/ na dat het testament vandē dooden gheopēt sal wordē/ oft na die

ret hē ter kennisse gecomē sal wesen/ dat die dode gestoruē is/daer hi af eruen wil/doet makē inuentorie vā alle/met beneficie vā rechte/dē welcke behoort te zijn binnē.ij.maēdē daer na/also zijnt drie maendē tijts/na dattet testamēt open gedaē wort oft nader doot. Eñ also soude hi sekerlijc apprehēderen bi cautie weder te keerē/ in diē daer eenige schuldē geuondē wordē/ die gheapprobeert warē oft werdē. Mer men soude hē nyet voorder mogē appellerē oft bedwingē/ vā die inuētorie draecht eñ beloopt. Eñ in diē hijt binnē der seluer tijt niet en dede/en sal daer na nyet ontfangen worden bi deser formen. A

A l. scimus. C. de iure delib.

¶ Van testamenten.

¶ Die.xxiiij.maniere is binnē welcke tijt dat testamēt behoort vol daen/eñ volbrocht te zijn. So weet dat so wie aenneēt executie bi forme vā testamēte/hi behoort vol daen te hebbē binnens iaers. Oft in dien des nyet ghedaen en wort/die erfgenamē vandē testamenteur moghēt nemē eñ hebbē met rechte/midts borghen stellēde/dat testament te volbrengen. B

B Authē. hoc amplius. C. de fidei cō. Sed hodie [illegible] vide.

¶ Wie met rechte in eenige ghiften comē wil.

¶ Die.xxv.maniere is/ binnen welcker tijt misse de faict stede heeft. So weet dat so wie in gifte legatarie hē wil settē/ met beneficie vā misse de faict/ hi is dat sculdich te doē binnē iaers/na dat het testamēt geopēt/eñ te voorschijn gecomē is. Wāt na dat iaer en soude hi niet ōtfangen wordē bi deser manierē. Eñ also ist oec vandē druvarien/binnē iaers na dat yemāt doot is. C

C [illegible] non procedit de iure.

¶ Van erffenisse aen te nemen.

¶ Die.xxvi.maniere is/binnē welcker tijt men behoort te apprehēderē erfnisse/ oft anders die heer oft die schuldenaers soudēt moghē aen tastē met rechte. So weet dat so wie apprehēderē wil die succession van yemāt/ als erfgenaē van besidē/eñ niet in die rechte linie/hi behoort dat te doen binnē.C. dagē/eñ hi en mach niet langer differerē na bescreuē recht. Wāt waert dat hi langer toefde/ die heere mach zijn hant daer op stellē/als aen onbeseten goeden. Oft die schuldenaers moghē hē te rechte betreckē/eñ begheerē dat die goedē geinuentariseert wordē/om daer af betaelt te wordē/also verre als si die schuldē dedē blijckē. Eñ oft die erfghenamen na die voorß.C.dagē quamen/si en souden niet ontfanghen wordē/ maer het soude ghedaen blijuen/dat daer af gedaen ware. D

D l. ij. C. qui admitti ad bono. poss. poss.

¶ Maer die costumiers segghen/dat daer toe behoort dē tijt vā een iaer/eñ.xv.daghen. Eñ in dien die heere dat aen hē nyet en trect alst iaer geleden is/ oft dattet die schuldenaers niet en betreckē/al so voorß is/so mach die erfgename als dan comen eñ apprehenderē dat goet. E

E Licet in cō tract. C. de iure delib.

¶ Van appelleren.

¶ De.xxvij.maniere is/binnē welcker tijt mē mach eñ behoort te appellerē van sentencie cōtrarie. So weet datmē appellerē moet terstōt/alst tot zijnre kennisse coemt in dien hi present ware. Eñ die niet present en ware/so gheringe alst tot zijnder kennisse coemt/ dat hi hē geuoelt vercort te wesen bi der voorß sentencie/so is hi schuldich/als hi die tidinge gehoort heuet/terstont te comē aen tgherechte/eñ appellerē. Eñ ist ter pleckē daer hi niet comē en mach/ so sal hi ten minstē binnē acht daghē na dat die sentēcie gegeuē waer/comē voor notario/eñ appellerē vā der sentencie die tegēs hē ghegeuen waer/ bi sulc gerechte/in sulckē houe/op sulcke sake/ op sulckē dach. Eñ vā dier appellacie is hi schuldich te heffē instrumēt/op dat hi hē daer mede behelpen mach/ voor dē rechter souuerayn/ daer hi zijn appeel behoret te releuerē. Eñ dat gedaē zijnde/so sal hi dat terstont doē condigē/ oft doē significerē den rechter/oft gerechte/daer hi af geappelleert heeft/by brieuē patentes/op dat die rechter daer af gheappelleert heeft/niet en attentere in eeniger manierē op die sake vā dē appeel. Eñ dit mach al geschiē eñ gedaen zijn bi procureur. Eñ in dient nyet ghedaen en wort binnē den tijt vā.x.daghē/ ten waer daer na nyet ontfanclijc: eñ die sentencie soude sorteren haer effect/eñ soude moghē wordē ghestelt tot behoorlijcker executie. F

F De iure h[...] die dantur decem dies numerādo a tempore quo fuit [...] ta sententi[...] aut a temp[...]re quo sci[...]rit. Authe. hodie. C. [...] appella. [...]ta est or[...]natū per [...]mer am p[...]lamenti/ [...] C. e tenenti[...] in curijs [...]gis.

¶ Appeel te releuerē.

¶ Die.xxviij. maniere is/binnē welcker tijt men mach/eñ schuldich is te releuerē zijn appeel. So weet/dat so wie geappelleert heeft vā sommige gherechtē/die sonder middel resorterē int parlemēt/hi moet zijn appeel releuerē int selue parlemēt/binnē den tijt vā drie maendē/na die appellacie ghedaē. Eñ oft den appeel so cort gedaē waer/voor die dagē der baeliuschap/oft senescaelschap/die schuldich zijn te dienen/int parlement voorß/den ghenē aen wien dat parlemēt gedaen is/ in dien hi ghereleueert mach zijn vandē dach cōpetent/ voor die presentaciē int parlemēt/vā dē baeliuschap oft senescaelschap/vā daer dē appeel gedaē is/hi ist schuldich te doē/ oft zijn appellacie waer desert. Eñ is in desen gehouden dach cōpetent/den tijt vā.xij.daghē/tusschen dē dach vā verdachuaerdinge/eñ tusschē den dach vā presentaciē indē voorß parlemēt/inden termen in diē dat tusschē Parijs/eñ de plecke daer die verdachuaerdinge gedaē wort/hebbē soude vā distācie.xl.mijlē. Eñ also moechdy verstaē van meer eñ vā min. Eñ in dien dē dach vā appellacie/tottē dage van presentacie int parlemēt so cort ware/dattet gheenē dach cōpetent en mocht wesen/ na die instructie voorß/ dan soudemē moetē impetreren vdachuaerdinge vā relief/binnē den dage oft eer/ in diēt gheschien mochte/eñ dan soudemē die verdachuaerdinge doen binnē drie maenden daer aen volgende/hoe wel dat den dach geuiele buytē den dage van baeliuschap oft senescalschap/ van daer die partiē warē/ eñ dattet in dagen ware extra ordinarie. Eñ in dient anders gedaē ware/ten waer van gheenre weerden/eñ die appellacie waer desert. ¶ Item oft die appeel te releueren is voor gherechte die assise houdē/gelijc die rechters royalen doen/als die baeliu van Vermendoys/ eñ dit

baeliu vā Amiens/eñ sommighe andere/weet dat men zijn appeel releueren moet binnē den eersten assise/die de rechter souuerayn vanden gherechte daert op geappelleert is/sal sculdich zijn te houdē vā dage cōpetent voor die presentacie vā assise. Eñ werdet also niet gedaē/die appellacie waer desert. Item oft te releuerē waer/ voor gerechte die ghee assise en houden/ dye appellacie behoort ghereleueert te zijn/binnē den tijt van.xl.dagē/eñ ten dage geassigneert cōpetent/oft anders die appellacie waer desert. Eñ oft den dach so cort waer/ datter gheenē dach cōpetent en mochte wesen/ten dage vandē assise/so behoort cōmissie geimpetreert te zijn/ten eerstē datmē mach/binnē die presentacie vandē assise/eñ daer op dē dach geassigneert tē anderē assise daer na volghende. A

P ... pitulum ... edictū est ... nsuetudi ... ariū/ nā a ... ge datur ... nus et te ... ipsa impe ... inenti die ... ium intra ... uod tēpus ... otest quis ... ā appella ... onē prote- ... xi. Fuerūt ... utem olim ... llura sta- ... la tēpora ... t in.l.ij.& ... ina.& Au- ... hē. ei qui ... ppellat C. ... e tēpo.&re ... a.appel.

Van appellacien te reuoceren

Die.xxix.maniere is/binnē welcker tijt men reuocerē mach vā appellacie/ bi hē/oft voor hē ghedaen. So weet dat so wie nae appellacie/ghedaen van sommigen gerechten/reuocerē wil vander appellaciē/die sal dat mogen doen binnē acht dagen na dat die appellacie ghedaen is/na recht vā sommige plecken. Mer na bescreuē recht/so behoort gedaen te zijn binnē thien dagē na dē dach vāder appellacie. Eñ so wie langer vertoefde/ het waer te laet te reuocerē/eñ men soude moeten releuerē die appellacie/oft men soude daer af veruallē. B

B ...c.eū inter ...os.extra ...e sen. et re ...udi.

Eñ ghi sult wetē/dat na die wijse eñ constitucie vandē parlemēte/so wie verbeyt te appellerē ten achstē oft thienstē dage/na den dach van die sentecie gegeuē/eñ daer na raet heeft dē appeel te reuocerē/so weet dat aen die reuocacie te doen/so veel dagē zijn/als aen die appellacie. Aldus heeft hi.ij. achte/oft.ij.thien dagē te reuocerē. Dats te wetē ij.acht dagē te reuocerē/ inden lāde daermē heeft ij.acht dagen te appelleren. Eñ.ij.thien daghen te reuocerē/daermen heeft.ij.thien daghen te appelleren. C

C Aliud est maius consuetudinarium quam iuris.

Exempel.

Sentencie wert gegeuē tegens mi ten saterdage/ic en was daer nyet tegēwoordich/eñ ic en heb dat niet eer geweten. Eñ daerom quā ic ten achtsten dage/eñ appelleerde vā dē rechter/ die tegēs mi die sentencie ghegheuē hadde. Eñ voort so verbeyde ic ander acht daghē daer nae/dat warē.xv. dagen na die sentēcie. Eñ mi wert geradē te reuocerē van mijn appellacie. Ic quā reuoceren ten anderdē acht daghē/eñ ic quā in tijts. Desgheliijcx so suldijt verstaen vā.ij.thien daghē/in landen daerment vseert van thien daghē/gheliic ic hier voorß hebbe. Ita fuit cōsultū p sapientes cōsiliarios parlamenti/maxime per dñm presidentē/ & plures alios dños parlamēti/in causa que vertebatur inter Philippū de chāsin ex vna parte/ & Joannē de cāpis ex altera parte/per quandā appellacionē emissam ex parte Joannis de campis.

Erroer op arrest van parlamēt.

Die.xxx.maniere is binnē welcker tijt erroer op arrest vā parlamēte/behoort eñ schuldich is gedaē

te zijn. So weet dat arrest vā parlamente/ niet geappelleert en mach zijn. Eñ daerom heetment arrest/dwelc so gearresteert eñ ghegeuen is bi sentēcie datter gheen appeel af en behoort te geschiedē. Mer so wie hē daer af geuoelt behindert die mach binnē den tijt vā een iaer/proponerē erroer op die arrest/teghēs hē gepronuncieert/eñ daer op doen requeste bi gescrifte/ aen die requesters vandē coninc/eñ gheuē ouer die erroer/diemē proponeren wil. Eñ is die erroer ontfanclijc/die heerē vanden requestes vandē coninc / sullē seyndē aendē heere vandē parlemēte/die begeerte eñ erroren/geinformeert bi articulē/met een mandement/ inhoudende/dat die requeste metten voorß errorē/ ghenisiteert werdē eñ ontfangen/eñ gebodē vandē parlament voorß/eñ te sien/eñ te ontfangē/so dat die partien daer op gehoort moghen zijn. Eñ dat hof vandē parlemēte sal selue dat berechtē. Maer eer die errorē ontfangen wordē/sal die partie/die proponerē wil/moetē nāptiseren in handē vandē houe voorß.C.eñ.xx.pont/ten eerstē om die boetē/in dien die proponent van den voorß errorē veruiele dwelc hi soude moeten betalē/van boete eñ costen van partie aduerse. D

D Per ordinationem curie parlamēti sic tenetur & colenuatur sine dubio.

Hoemen eysch formeren sal te houe.

Dat.xxxvij.Capittel.

Om te wetē hoemen mach varierē in waerlike houen/voor kennē oft ontkennē inder sake/so wil ic nu thonē hoemē mach / eñ schuldich is te doē eysch/in waerlike houē/het si bi mōde oft bi gescrifte. So wie eysch doē eñ intenderē wil tegēs yemāt/ die is schuldich dat te doē eñ te informerē behoorlic. Eñ dē eysch moet inhoudē drie sakē/dat is te wetē/maior/minor/ eñ conclusio. Maior/ghelijc in cas vā delicte/doet intenderē eysch oft supplicacie/ dat also vele is. Dit moet in haer seluen hebbē maior geallegeert/ van rechter costume/ghebodē oft edict van lande/notoorlijc bewaert.

Exempel.

Heer rechter/dese.N.die welc is beswaert/is betogen voor v/tot mijnder begeerten/op tgene dat waer is/dat in uwer iurisdictien/is recht/eñ costume / de welcke dē bescreuē rechte is concordāt oft ghelijc/ de welcke inhouden eñ willen. Ist dat yemant bi sinē wille/eñ sonder redene/wacht eñ bevecht eenige andere/ voorsē wesende vā verbodē wapenē/eñ hi hē daer op iniurieert/oft quetst tot effusie vā bloet/eñ bloetstortinge/die valt in dye pene eñ boetē/daer op gestelt/ eñ in die beteringe vā partie. Nv is dese maior geproponeert/ waert dat die voorß.N.van onbehoorlike eñ verdoemelijken wille/onlancx/oft tot desen daghe/ sonder te hebbē sake oft redenē/wel toe gemaect/eñ verwapent/met stercke eñ verbodē wapenē/ hē stelde in wachte/met wille/eñ meyninghe / eñ voorsichticheyt/in sulckē plecke/daer hi wel wiste dat ic lijdē soude/eñ gewoonlijc was te lijdē/ mi besprongen eñ beuochten heeft/eñ seer ontamelickē geiniurie

eert tot effusie vā bloede/daer af ic mi seer groote
lijc geinnurieert eñ beschadicht houde/van minē li
ue eñ goedē/eñ tot lachter van minē state/ eñ van
mijn eere/eñ ooc van mijnen vriendē/ten si dat by
uwer goeder iusticiē daer in voorsiē wort mz rech
telikër prouisie. So ist dat ic cōtendere eñ cōclude-
re tot desen eynde/teghēs den voorf. N. in dien hi
kennen eñ belijdē wil dattet also is/dat hi bi v/ eñ
uwer goeder iusticien ghecōdemneert sal worden
dat te beteren teghēs v/als die heere/eñ tegēs my
als partie geinnurieert/vā alsulcker boetē beterin
ge eñ punicie/also wel eerlikē als profitelikēn. Eñ
dan declarerē die selfde boetē eñ conclusie/ na der
vsancie eñ costume vander plecke. Oft sulcke boe
tē eñ punicie/als die discrecie vandē houe sien sal/
dat tot redene eñ recht behoort. Voer den eysch vā
alle dē costē/scadē/eñ interrestē/in alle dat vuolch
vander sakē/totten eynde toe/offerende thoō van
mijnē feyte ontkent/die getuygen behoeuen/also
veel dats genoech zijn sal/om tot mijnder cōclusiē
te comē/eñ te gherakē/oft also vele als ick daer af
betuygen mach. Also heb ic gethoōt maior/minor/
eñ conclusie/in eyssche. Eñ also moechdy weten eñ
verstaen van alle andere. So suldy weten dattet
noot is te seggē/oft in sulcke boetē alsdē houe. &c.
Daerom/so wie sinē eysch also precise doet/dat hy
daer in nz en set oft en betrect die punctē/ eñ hi dā
properlijc alle sinē eysch/bi tuygē niet en geraect/
die rechter en mach daer af nyet wisen/dā na tghe
nē dat gheallegeert oft ghetuycht sal wesen. Noch
die rechter en mach niet voorder wijsen/ dā partie
allegeert. Eñ daerō ist vā doen te seggen/oft also
vele alst hof. &c. Item desghelijcx moetmē seggen
eñ restringeren/also vele als ic betuyghen sal mo-
ghen. Want so wie hē vermate alle dinck te betuy
ghen/oft tot eysch precise/eñ niet al volcomelijc en
betuychde/ na opinie van sommigē/ waer perikel
in sinen eysch. Eñ daerom ist expedient te seggen/
oft also vele als ick betuygen mach. Itē is ooc van
noode te eysschē die costē/schadē/eñ interest/wāt
wie sinen eysch heeft te formerē/eñ dat niet en eys
schet/hi en mach daer niet meer toecomen/noch hi
en machse daer na nyet eysschen / noch eysch daer
af doen/die ontfanclijck waer. A

A Quia secūdum allegata & probata iudex debet iudicare. l. illicitas. §. veritas rerum. ff. de offici. presi.

Eysch op twist van iusticie/in plecke daer men nyet en vseert van commissie. Dat.xxxviij. Capittel.

Heer rechter ick hebbe doen verdach-
vaerden voor v / op dat ick tot deser
plecken. N. hebbe die iusticicie hooge
middele ende lange / so verre als tot
middele iusticie mach eñ behoort toe
te hooren/alleen eñ voor al/ sonder dat nyemandt
anders daer en heeft/noch en behoort te hebbē ee-
nige heerlichept precise/clam/noch arrest/per indi
nis/noch anders. Eñ daer af so ben ic in goeden be
sidt eñ possessie/bi mi/eñ mijn voorsaten/wiē God
ghenadich si/ ende wien ic representeerde in deser
partie/van so langhen tijt/dat gheen memorie ter

contrarie en is/ eñ datter genoech behoort te zijn/
tot goede possessie/eñ iuste tijtle/eñ tot wete ende
ghesichte van eenen yeghelijken/oft van den ghe
nen diet hebben willen sien oft weten. Niet te min
die selue. N. heeft hem gevordert/ bi hem/oft bi an
der/alst waer is/by semblabelijc te treden op mijn
voorf lant oft heerlichept/ eñ iusticie/ hem vorde-
rende daer op te vanghen/ te exployteren/oft ar-
resteren/eñ daer af die bekennisse willen hebben/
tot mijn grote preiudicie/in dien daer in nyet voor
sien en wordt/met rechtelike prouisie eñ remedie.
So concludere ic teghens hē/dat hi ten eersten be
dwongen worde/mi te repareren alle tghene/dat
hi daer af ghedaen heeft/bekennende dat hijt ghe
daen heeft tot onghelijc/ eñ sonder dat hi daer ee-
nich recht oft sake toe hadde des te doen; eñ dat hi
daer toe oock ghecondemneert sal zijn/ teghens v
te beteren/van wien ict houdende ben/ eñ dye my
schuldich zijt te bewaren/eñ teghēs mi sulcke boe-
ten oft beteringhen te nemen/in dien hi dat kendt
eñ lijdt gedaen te hebben. Eñ ist dat hi dat ontkēt
so hope ic so veel te doen eñ te bewijsen/dat ick sal
moghen gheraken tot mijnder conclusien/oft also
vele als ic betuyghen sal mogen/doende eysch vā
den costen/schaden/eñ interest.

Eysch op infractie van iusticie in plecke daermen nyet en vseert van commissie. Dat.xxxix. Capittel.

Heer rechter ic heb desen. N. doen ver
dachuaerdē voor v/op dat in mijn iu-
sticie/eñ heerlichept/hooghe middele
eñ leeghe/ die ick hebbe in sulcke plec
ke. N. daer ick hebbe houe eñ ghedin-
ghe/baeliu/mannen/feudalē/eñ sergiantē ghelijc
als tot hooghe iusticie mach eñ behoort te compe-
teren/aengaen/eñ toebehoorē/daer af ic ben in be
sidt eñ possessie/sonder cōtradict/hinder/oft letsel
van yemant/ Eñ wel is waer/dat die voorf. N. on
lancx geiondē is in mijnre heerlichept eñ iusticie/
eñ werdt daer gewonden/in tegenwoordichept vā
der misdaet/doende alsulcke delict. &c. Eñ om tot
der seluer sake te remedieren eñ te voorsien/gelijc
alst recht begeert/eñ bewijst/ mijn sergiant stelde
zijn hant op hem/eñ dede hem ghebodē/dat hi zijn
lijf ghevangen geuen soude/om te beterē zijn mis-
daet. Niet te min om sinē onbehoorlikē eñ verdoe-
menlikē wille/ in dit stuc by zijnre cracht oft macht
eñ bi puere ongehoorsaemhept/rebelleerde tegēs
mijnē sergiant / eñ also vele dat iniurierende hem
grootelijc/eñ versmadende/eñ fraingierende de hāt
vander iusticie/die op hē bi zijnder misdaet gheset
was/also voorf is/hi ontghinc eñ wech liep/eñ wt
mijn iurisdictie scheyde/ in grote esclandre eñ ver-
smadenis vā mijn voorf iusticie/eñ in mijn preiudi
cie/tē si dat bi v die mijn ouerste zijt/eñ die mi scul-
dich is te bewarē/ daer in voorsiē wort met rechte
likē prouisie eñ remedie. So cōcludere ic teghēs hē
dat in dien hi kennē eñ lidē will die sakē voorf/hi sal
die waerhept kennē / eñ ghi sult hē constringeren

eñ bedwingen weder te comen/ eñ te doen obedientie/ende hem mi weder te seynden in minen houe/ daer vander sake behoort kēnisse te wesen/aengesien dat die delinquant mijn geuangen is/waer hi si/om recht te doen na der sake/eñ in dien hijt ontkent/ick biede also veel.&c.

¶ Eysch op twist van seruaige.

¶ Dat.xl.Capittel.

Heer rechter ic heb dese .N. doen dachuaerden voor v / om dat so langē tijt gheleden is / dat gheen memorie ter contrarie en is. Ic hebbe so bi mi / so bi mijn voorsatē daer ic sake/tijtle eñ iuste actie af hebbe/besidt eñ possessie/ter cause vā mijn iusticie eñ heerlichept/die ic heb in deser plecke.N. dats te wetē/te hebbē serfz taillables/tot mi eñ tot mijn voorseyde iusticie/vā iare te iare/eñ te nemē/eñ te exigerē ter cause vander voorscr. mijn heerlichept/op een yegelijc vā mijn serf/eñ specialikē optē voors.N.sulcke bede/die tot andere tidē eñ iarē/hi oft zijn voorsatē/ mi vredelijc hebbē betaelt eñ voldaē/ter cause vā mijn recht/iusticie/eñ besidt proprietaire. So ist dat die voorscr.N . hoe wel dat hi niet ignoreeren en mach/noch en is schuldich met redene/dat recht voor mi hier bouē gealligeert.Nochtās tegen redene voordert hē te eximeren/eñ bi loosheyt voordert hē te nemē nyeuwe adueu van anderē heerē/vandē welcken hi hē wil houdē ondersate/tegēs redene eñ recht vandē coninc/eñ specialike teghens bhescreuē recht/dwelc niet en gehenget/dat yemāt van serue oft eyghen condicie/hē mach exempt makē sonder die autorityt van sinen heere/in dier saken. Eñ in dien hijt doet/hi is schuldich weder ghebrocht te wordē tot ter iurisdictie vā sinē heere/van wiē hi serf oft eygen is:eñ zijn heere mach hē clamerē/eñ beghecrē weder te hebbē/waer hi hem weet:eñ alsa bettrect hi hē in grote preiudicie van mi des te doē/ in dien bi v die mijn heere zijt/daer in niet voorsiē en wort met behoorlikē remedien. So cōcluders ic teghēs den voors.N.dat hi by v si bedwongen/ eñ geordemneert/te laten sinen lesten eñ nyeuwen adueu eñ om te beterē tghene dat hi daer af gedaen heeft eñ aen mi te vallen/aen mijn heerlichept gehoudē eñ bewaert/eñ daer toe in mijn bede daerom gheordineert/in dien hi dat bekent also te wesen:eñ in dien hi dat ontkent/ick biede also veel te doen/ eñ te bewijsen/dattet ghenoech zijn sal om te gheraken tot mijn conclusie/ oft also vele als ick betuyghen mach/doende eysch vāden costen.&c.

¶ Eysch op twist van simpel besidt / ter plecke daermen nyet en vseert van commissie.

¶ Dat.xli.Capittel.

Heer rechter ic heb desen.N. doen verdachuaerden/op dat by mi eñ mijnen voorsaten/daer ick sake/tijtle/ende iuste actie af hebbe/in besidt eñ possess

sie vredelikē ben/eñ heb geweest so lange iarē/dat gheen memorie en is ter cōtrarie: oft so lange dat tet mach/eñ eñ schuldich is genoech te wesen/ goede possessie vercregē te hebbē eñ te houdē/ten ghesichte eñ wete vā allen dē ghenē/die des hebbē willen sien oft weten/eñ specialikē vandē voorscr.N. te nemē/te ontfanghē/ eñ te hebbē alle iaers te deser tijt.&c.op alsulckē lāde eñ erue/ dat die voors. N.houdt/gebruyct/eñ posseert/ hōdert schellingē tornoys/iaerlicsche rēte/oft sulcke schuldē.&c.dattet mach wesen sake op alle seruaigien/diemen op eens anders erue hebbē mach.Eñ hoe wel dat dye voors.N.menige iarē eñ tijdē mi betaelt heeft/binnē mijnen eñ mijnre voorsatē tijt / daer ick sake af heb in deser sakē.Niet te min/hi heeft zedert desen tide/wedersept te betalē/ onrechtelijc/tot grootē ongelike/eñ sonder redē oft sake/tot mijn groote schade eñ achterdeel/ten si dat bi v daer in voorsiē worde/bi remedie van iusticie. So segge ic/ eñ concludere tegēs den voors.N.in dien hi bekennē wil die sake bi mi geproponeert/ warachtich wesende dat hi die waerheyt kennē sal/eñ sal bi v gecondēneert eñ bedwonghē wordē/mi van nv voortaē te voldoene/eñ te betalen mijn voors rentē/met alle den achterstel daer bi gheuallen/eñ opghelopen. De selue rente wedr te bekennē eñ te belijden mi sculdich te wesen/eñ op sulckē plecke oft erue daer toe obligerē eñ ypotiquierē grondelijc/eñ mijn saisine oft besit daer op verlidē warachtich wesende eñ tot iuste tijtle/tot eewigen dagē/voor mi/ mijn erfghenamē/oft die sake van mi hebbē.Eñ in dien hi dat ontkēt/oft wedersept/ick biede so veel te betuygen/dat ic hope te gherakē tot mijn voors conclusie/oft also vele als ic betuygen sal mogen/doende eysch vanden costen.&c.

¶ Eysch op nyeuwichede/daermen nyet en vseert van cōmissie.

¶ Dat.xlij.Capittel.

Heer rechter ic heb voor v doen dachuaerdē desen.N.op dat bi mi eñ mijn voorsatē/daer ic sake/ titel eñ rechte actie af hebbe te declareren eñ te bewijsen/in tide/eñ ter pleckē/in dient van node si/in goedē besidt eñ possessie ben/van also langhen tijde/dat gheen memorie ter contrarie en is/eñ dattet genoech is/eñ behoort te wesen tot goeder possessie vercregē te hebben/eñ te houden. Eñ aengesiē dat ic ben een man/ abel eñ weerdich tot allē rechte vā possessie eñ besidt te vercrijghē/ eñ biden laetstē iaren/eñ bi dē terminē te nemē/te ontfangen/eñ te hebbē/bi mi/ oft bi den ghenē die vā mi sake oft machte ghehadt hebbē/de welcke ic ghehadt heb/eñ wil hebbē voor goet eñ van weerdē/op sulcke plecke/ dat die voorscr.N. nv ter tijt houdt sulcke rēte/oft sulckē wech/lidinge/oft terraige/oft redeuāte.Eñ van des te nemē eñ te ontfangen/ten tidē eñ terminen geaccostumeert/heb gebruyct eñ gepossesseert bi mi/ eñ bidē geenē die sake van mi gehadt hebbē/tot gesichte eñ wete vā

alle den ghenē diet hebbē willen sien/oft wetē/ ē
specialijc vandē voors M. die nv ter tijt daer in set
twist ē ghescil/tot groot onghelijc/ē sonder sa
ke onbehoorlijc/ē van nyeus:tē si dat bi v daer in
voorsien woort bi remedie vā rechte. Protesterēde
oft ic eenichs sins ghesept oft geroert hebbe sakē/
die roerē oft aengaen moghen proprieteyt/dat en
is anders nyet/ dan alleē om te cōforterē mijn be
sidt. So cōcludere ic/dat in diē hi bekennē wil/ die
sakē bi mi geproponeert warachtich wesende/ dat
bi v gesept ē gewesen si voor recht/dat hi met on
ghelijc ē quade cause was ē is geproponeert/ē
dat ic met iuste cause gheclaecht hebbe. Ē dat die
hant van iusticie oft rechte/die bider voors opposi
cie gestelt ē geset is op die sake contenciose/te me
te ghedaē si/tot mijnē profijte. Ē oft men proces
daer af soude moetē doē/dat mi die recreancie aen
ghewesen si/met possessoire ē principael/doende
alle conclusien dienende/ē pertinēte tot de clach-
te vā nyeuwichede/met condēnacie vandē costē.

Eysch op twist ē geschil van proprieteyt.

Dat.xliij.Capittel.

HEer rechter ick heb doē verdachuaer
den dese M. op tghene dat ick segghe
ende proponere/dat wijlen Adam de
vos mijn vader/in zijn leuen heeft ge
houden/ende in besidt/ghebruyc/en-
de possessie was/ van een plecke ende woonstede/
gheheeten die woonstede vanden bossche/ ghele-
ghen in die prochie.&c. Tot welcker woonstede is
ē behoort lāt ende rentē.&c.ē daer in hadde dye
voors mijn vadere alle recht van heerlicheit ē vā
proprieteyt/ē was in hulde ē hommagie vandē
heere/in goeden besidt ē possessie/ gelijc als van
zijn proper sake/ hē ghecomen ē gheuallē bi zijn-
der legittime/ ē natuerlic successie/ ē heeft daer
af ghehadt dat besit ē possessie/ zijn leuen lanck/
rustelijc ē vredelijc/ē is daer in ghewoorden asti-
uich/sonder dat bi hē/oft bi yemandt van hē/sake
hebbende/eenighe sake ghedaen si/waer bi dat hi
oft zijn erfgenamen mochtē oft behoorden verlorē
te hebbē/recht van proprieteyt. Ē alsō si / dat by
generale costume/daer die doode erft dē leuenden
na der doot van mijnē vader voors/op mi als zijn
rechste oor ē oudtste kint alleene/ē voor al succe
deerde/quam/ē erfde die voors woonstede/ lant
ē toebehoorten. Ē dat ic daer bi ben/ ē behoor
te wesen van al/in goede ē possessie. Ē hebbe ē
behoort te hebbē alle recht van proprieteyt/ter sa
ken voors/ten waer dat ic dede eenige sake/waer
bi dat ic daer af verureēt oft veruordert mach zijn
oft behoore te zijn. Niet te min/die selue M. sonder
redelijcke sake oft titel/heeft hē geuordert ē ghe
sedt int voors huys/woonstede/lant ē toebehoor
ten: ē occupeert/heft/ē exployteert die profiten
ē emolumētē/so dat ic niet en mach daer in bruyc
ken ē possesseren/met groten ongelijc/ē sonder
sake/ē heeft also ghedaen bi seker iaren/ in mijn
grote preiudicie/hinder/ē schade. Ē verduyste-

rende ē becommerēde dat recht van mijnder pro
prieteit ē successie naturele/ten si dat hi bi v daer
in voorsien ē geremedieert si bi feyte ē remedie
van recht ē iusticie. So make ick mijn cōclusie te-
ghens den voors. M. dat bi uwe goede sentencie si
ghesept ē gedetermineert/die voorscreuē woon-
stede/lande ē toebehoortē/dwelc bliuē sal aen mi
als aen dē rechtē eysscher ē possessoor/ē sal daer
in hebben alle recht van proprieteyt / als tot mijn
goede erue/ alleene ē voor al: ē dat hi si wtgeslo
ten ē verstehen geheelijc/ sonder daer aen te heb
ben recht/titel sake/oft actie egheene: ē oock dat
hi bedwongen si weder te gheuen ē te restituerē
alle die profiten ē emolumenten daer af gecomē
ē gheuallē/ē dat bi goeder regule ē regiment
daer af mochte ē behoorde te comen/ oft gecomē
te wesen tot iuste estimacie de quanti plurimi. Ē
dat hanghende dat proces daerom ghedaen/ ē te
doen soude mogē comē ē vallen bi zijnre torchon
niere occupacie/ si versteken van alle besidt ē pos
sessie daer op vercregē/als qualijc vercregē/in diē
daer eenighe warē/als sonder sake/tijtel/redene/
noch actie/ die hē waerdich si/ oft waerdich mach
zijn/ē mi alle gekeert te zijn tot puere retradictie
oft leueringe / ē daer toe gecondēneert te zijn in
die costē ē interrestē.&c. Biedēde te betuygē/ ē
makē protestacie vā desen tegēwoordigē eysch/ in
dien daer cōtredict/ontkēt oft geopposeert si/ dat
volcomelijker te declarerē/corrigerē/vermeerē/ē
diminueren/in dient vā node si: ē bi gescrifte doē
ouergeuen/het si bi maniere vā libellē/oft anders
Protesterende noch dit al te doē proponeren/seg-
gē/maintenerē/het si bi monde/oft bi gescrifte/ge
lijc in sulcke saken toe behoort/ ē schuldich is ghe
daē te zijn/na stijl oft gemeyne obseruancie vandē
houe/mijn onthouden behaluen totten eynde.

Vanden eysschen int speciael.

Dat.xliiij.Capittel.

NAe dat ick ghethoont hebbe van den
eysschen ē verweeren int generale/
so wil ick nv daer af segghen ende be-
thoonen int speciale: ē ic sal eerst be-
ghinnen in cas van simpel besidt/dat
sulck is. Waert dat yemant die eenighen twist oft
becommeringhe stelde in possessie van andere/ ē
die gene die des becōmert/ daer af heeft gebruyct
ē gepossesseert den tijt van eenen iare oft meer/
ē die ghene die hē houdt voor ghehindert/ reme-
die van rechte hebbē wil/so behoort hi/ ē is schul
dich beclachte te doen aen den rechter/daer af die
sake contenciose ghehouden is / ē hi moet den de-
tentoor doē verdachuaerdē/ē voor hem doen co-
men/het si bi commissie/ oft bi ghebode van mon-
de nae dat die costuyme vander plecken is: tot sulc
ken ē so behoorliken daghe/als in cas reale mach
ē schuldich is toe te behooren. Ē dat gedaen we
sende/so sal hi sinen eysch open doen van simpel be
sidt/ teghens den detentoor / voor den rechter/ in
deser formen.

¶ Van ſimpel ſaiſine oft beſidt/ eñ vā ydel beſidt. ¶ Dat.xlv.Capittel.

Simpel beſidt is/te ghebruycken van-
der ſake fonſiere oft grondelijc/bi.x.
iaren tuſſchen den teghenwoordigen
eñ.xx.iaren teghens dē abſenten/ na
beſcreuen recht/ eñ na die coſtuymen
xxi.iaren. Eñ nochtans / ſo wie tghebruyc gehadt
heeft vander ſake fonſiere/langer dan een iaer/eñ
men hē wil becōmeren oft belettē rechtelijc/ weet
dat hi dā van beſidt/daer hi in gheuondē wort/ge
bruyckē ſal/duerende dat proces/eñ ſo langhe tot
dat hē trecht daer af verſtekē ſal. Maer ſo wie dbe
ſidt gehadt heeft den tijt vā preſcript/gelijc als vā
den voorſ tiden/eñ ſpecialijc vā.xxi.iarē na die co-
ſtumiers/heeft hijt ghebruyct ſulckē tijt bi iuſte ti
tel/gelijc als van gifte/oft vā emptie/oft vā ſucceſ
ſie/hi heeft iuſte actie van ſimpel beſit/ende en be-
hoort daer af nyet verſteken te worden.

¶ Itē ydel beſidt is/te gebruyckē vander ſake ſon
der met recht daer in geſedt te weſen/eñ ſonder ge
ſcrifte te hebbē/als die ſommige ſegghē ſouden te-
gens een andere. Het belieft mi dat ghi hebbē ſult
dat beſidt van deſen huyſe/ eñ hem daer af die ſlo-
telen geuen. A ¶ Die maniere vandē eyſch in
A en sdeir. C. de cō hē.emp. ſimpel beſidt/ ſuldy vindē op die rubrike eñ capit-
tel vā.xl.optē twiſt vā ſeruaige. Wāt ſimpel beſit
en is anders nyet/dā twiſt in ſeruitute/onbetaelt:
gelijc als zijn twijeñ ander tailles ſchuldich weſen
de/eñ weghen geaccoſtumeert. Eñ weet dat nyet
tegenſtaende dē eyſch vā partie aduerſe/in diē die
detentoor tegens den eyſcher wil ſeggē/hangēde
dit proces/ hi ſalt gebruyckē vander ſake cōtencio
ſe. Eñ die reden is/om dat hi in poſſeſſie gheuondē
woert vander ſake cōtentioſe/ bi een iaer oft meer/
eñ ſo en is hi niet ſchuldich/ noch en mach niet ūſte
kē wordē/om gheen ſaken die partie ſeggē ſoude/
voor kēniſſe vander ſakē/eñ bi ſentēcie daer op ge
gheuen. Eñ daer en valt ghēē recreācie noch eſta-
bliſſemēt op/dan alleē tot een reyſe/dat bi ſentēcie
diffinitiue daerop geordineert ſi / partien daer op
ghehoort in alle forme vā proces ordinarie in ſulc-
ker ſaken. Eñ die beclachte behoort ghedaē te zijn
bi commiſſie/ eñ bi gheſcrifte/die de ſake inhoudt.
Eñ daerom wil ick thoonen bi exemple/ die forme
om dat te doen/bi maniere de formulaire.

¶ Commiſſie van ſimpel beſidt.

¶ Dat.xlvi.Capittel.

Triſtam vandē boſſche/ridder/eñ raet
van den coninck/ heere de Famechon
eñ van Rinceuael/baeliu van Vermen
doys/ den eerſten ſergiant vandē Co
ninc/inden voorſ baeliuſchappe/dye
daer op verſocht ſal worden/ ſalupt. Vander ſide
van Jan foreſt is ons te kennē ghegeuē/ beclagen
de hoe dat hi hē/eñ ſinen voorſaten daer hi ſake af
heeft/heeft gheſet in goede poſſeſſie eñ beſidt van
geledē tijt/te hebben wech eñ rijdinghe/door den
lande eñ velde van Colaert du vpuier. Ende van
dier poſſeſſie eñ beſidt/ heeft die ſelue beclaghen-
de/eñ zijn voorſaten gebruyct/eñ vredelijcken gheu
ſeert in voorleden tijden/eñ tot onlancx/ ten ghe-
ſichte eñ wete van alle den ghenen/diet hebbē wil
len wetē oft ſiē/voor hē/zijn volc/oft ghe ſinne/te
gaen/te comē/te voet eñ te peerde/ met waghenē
oft met kerrē/eñ in alle ander maniere/ſo vele/eñ
tot allen tijdē/als hē des gelieft/eñ van noode ge-
weeſt heeft/in des vſerende/eñ poſſiderēde/ bi ſo
langen tijt/dat ghēē memorie ter contrarie en is/
oft ten minſtē bi ſo lāge tijt dattet mach/eñ ſchul-
dich is genoech te weſen/tot goede poſſeſſie vercre-
gē te hebbē/eñ te houdē/tot warachtighe eñ iuſte
titel te declarerē/in tide/eñ ter pleckē/in dient vā
node ſi. Niet te min/die ſelue Jā du vpuejr/ bi zijn
ōbehoorlike wille in deſer ſakē/bi hē oft bi ſinē ge
bode/heeft den voorſ wech oft wegē/ alſo becom-
mert/opgedoluē/eñ geſtopt/ datmē daer niet gaē
noch ridē en mach/ te peerde noch te voete. Eñ dat
meer is/hē verboden daer op te plantē gheboōten
eñ tuyningē/op dat daer nemmermeer ghenē wech
en ſi/in dien hijt benemē mochte: eñ daer toe mede
met quade woordē/eñ by feyte dat wederſeyt/eñ
verbiet daert hē moghelijc is/ſo dat bi zijnre becō
meringhe van woordē eñ feyte/men daer nyet en
mach gaen/noch varē/ dwelc is tot grotē hinder/
preiudicie/eñ ſchade vandē voorſ beclagenden/hē
belettēde eñ becōmerēde in zijn voorſ poſſeſſie eñ
beſit/onbehoorlijc eñ ſonder ſake/als hi ſeyt/biddē
de dat wij daer in voorſiē willē/met behoorlike re-
medie. Daerom iſt dat wi v beuelen eñ ontbieden
in dient noot ſi dat geappelleert/dē ghenen diemē
ſchuldich is te appellerē/ op die plecke cōtentioſe/
in diēt v blijct alſo weſende als voorſ is/ ghi hout
eñ bewaert dē ſeluē clagēde in zijn voorſ poſſeſſie
eñ beſit/eñ daer af hē doē eñ laten beſittē eñ vſerē
vredelijc/af nemēde die becōmeringe daer in ghe-
daen oft geſtelt/tegens dē voorſ vandē foreſt/ eñ
is cas vā refuz/cōtredict/oft oppoſicie. Gheeft eñ
betreckēt dā refuſant eñ oppoſant/dach behoorlijc
voor ons of onſen ſtadthouder/in des conincx hof
tot ſinte Quintijn/ om te procederē eñ voort te gaē
in die voorſ oppoſicie refuz/ eñ wederſeggē circū
ſtāces eñ te behoorē/eñ voort alſt behoorē ſal. Cer-
tificerēde ten dage daer op geaſſigneert/bi uwen
beſcreuē/vā alle tgene dat ghi daer af gedaē eñ be
uondē hebt. Eñ des te doē/gheuē wi v volle mach
te/ontbiedēde eñ beuelēde allen onderſatē vandē
coninc/eñ allē anderē/dat ſi v/ of uwē deputeerdē
dit doende/helpē eñ neerſtelick obedierē. Ghege
uen onder onſen ſegel. ⁊c. So moechdy weten dat
mē in deſe cōmiſſie behoort te hebbē oppoſicie/ge-
lijc blijct int inhoudē hier bouē geſcreuen. Wāt ſi
en waer anders niet geiuſtificeert oft rechtueerdich
Wāt in beclachte van zijnre ſake/ en is niemāt te
gelouē. Wāt oft die partie oppoſe [illegible]
oppoſant ſoude poſſeſſoor bliuē ter [illegible]
rēde dit proces/eñ tot dat hi rechtelijc daer [illegible]
ſtekē waer/ om dies wille dattet [illegible]

bestot/eñ nyet van nieuwicheyt. Wāt all dā soude in cas vā oppositie/de sulke cōtēciose ghenomē eñ gestelt worde in handē van iusticie/tot dat partië gehoort/die recreācie ne ghelept ware/dē ghenen die verclaerst recht hebbē soude. Maer dese materie en behoort nyet geset te zijn in handē van iusticie noch recreācie/dā aenden ghenē die possessoor ghe uondē wort. Want bi naturē vander sake/toe de hoorter dieffe decisien eñ plegte metter proeuē/ dē possessoor na bescreuen recht. A

Leg.i possessorem. C. de poss. heredi.

Hoemen den eysch formeren/ eñ articuleren sal bi ghescrifte.

Dat.xlvij.Capittel.

Na dien dat ick ghetoont heb/die maniere van doē eñ vesonnerē den eysch bi monde/in waerlicke houē. So wil ic nv thoonē/hoemen den eysch mach eñ schuldich is te doen eñ articuleren bi ghescrifte/dwelc is een die notabelste/eñ practicelicste sake vāder aduocacie. So moechdy eñ sulc werē/dat bi drie manierē geordineert mach zijn dē eysch te articulerē bi gescrifte. Te werē bi maniere vā memorie/bi intēdit/eñ bi feytē cōtrarien.

By maniere van memorien.

Ghelijck als indē eysch ghedaē biden eysscher/ eñ in die verweeringe vandē verweerder/ gheen feytē contrarie en zijn/mer mē mach hē bedragen van rechte/eñ in discrecie vandē rechter. Als dā eñ behoeftmē nyet te articulerē/dā bi maniere vā memorie. Dats te seggē/inder waerheyt te verstaen/ dat gheen noot en is om te declarerē/dat te examinerē bi eenige tuygē/want het mach gedaen worden op die scrifturen alleen.

By intendit.

Dat is/so wāneer den eysch sulc is/dat partie verweerēde/ontkēt alle die feytē/gheproponeert byn dē eysscher/dan mach eñ moetmē dē eysch articulerē/ bi forme vā intendit. Eñ daer en behoeft gheē antwoorde vā partie aduerse. Wāt daer en behoort niet te zijn dā een litiscōtestacie/de welcke behoort gheuoecht eñ vereenicht te wesen/tottē articulē vandē eysschere. Eñ ic sal hier na seggē/wattet is vā litiscōtestacie. Eñ ten is in dese sake oft partie/gheen doen te hooren eenige tuygen/dan vander sidē van dē eysscher.

By feyten contrarie.

Dat is wāneer deen partie oft dandere/proponeert/ oft alle geert in sinē eysch/feytē positifz/ eñ contrariē dē vā dādere/eñ dat zijn settē in feyte/diemē heet feyten cōtrariē/om dat elck vā partien/ biet zijn sakē te proberē. Eñ dan moet elc van den partien/ articulerē sinē eysch ten eynde gedinget/eñ maken articulē positifz. Dats te seggē/ hi moet exprimeren zijn maior/zijn minor/eñ zijn cōclusie/gelijc ic hier bouē ghetoont heb. Eñ daer behoorē te wesen responsifz/dat zijn articulē/die antwoordē totten positifz van partie aduerse/eñ diese doen/eñ ontdoē. Eñ dit heetmē feytē contrarien. So suldy daer op werē/dat int scriuē/ die eysscer eerst behoort te articulerē die conclusie vā sinē eysch bi forme van intendit/eñ daer in verkiesen alle die eyndē/daer hi toe comē eñ cōtenderē wil. Wāt anders so soudē die articulē/die daer na volchdē/ghetreckt zijn/eñ en soudē niet ontfangē wordē. Eñ dā sal hi articuleren sinē eysch/ eñ funderen hē van eenighe maior/ vā rechte/oft vā costume/ die tot zijn sake dienēde is/eñ die begeerende si zijn cōclusie. Eñ men behoort te doē eñ te stellen die cortste articulen diemen doen mach: wāt lāge articulē verdrietelijc eñ moedelijc zijn/so wel voordē rechter als voor die tuigē. Eñ elc artikel behoort in hē seluē te cōcluderē zijn substācie/oft anders en waer hi niet wel gefundeert noch gearticuleert/eñ zijn positifz gedaen eñ ghecōcludeert in hē seluen/so wel bi hē/ als na tghene datter na volgē sal/ten eynde/dat die cōclusiē sullen hem schuldich zijn aengewesen te wordē. Daer na behoort te volgē die responsifz/die schuldich zijn te antwoordē/tot elck vandē articulē positifz/vā partie aduerse/eñ die te destruerē/eñ te niet te doē het si bi argumēten van feytē/het si bi argumentē vā costuymē/oft bi argumēten vā rechte: eñ procederē also totten twee leste articulē toe/ die gemeenlijc gesedt zijn int eynde vā allen articulē. Dats te werē/die sakē bi mi geproponeert/zijn warachtich claer eñ notoir/eñ heeft partie aduerse die bekent eñ bewesen warachtich wesende in al/oft eē deels etc. Eñ en behoorē niet gelatē te zijn/ hoe wel datter schijnt datse gemeyn zijn. Want het is dicwils ghesiē/dat partie proposant/bi getuygē/die twee articulē/oft een van dien geraect heeft zijn cōclusie. So en behoort noc niet vergetē te zijn/te settē in articulē/cōcluderende als bouē/bediedende te getuyghē vā mijnē saken. etc. eñ ontkennēde die feyten vā partie aduerse/die ontfanclijc eñ hinderlijc mogē zijn tegens den mijnē/tottē welckē ic niet so volcomelijc geantwoort en hadde/datse geheel eñ al/ mochten ghedestrueert ende gecaulleert zijn. Want ic heb saken sien verliesen/om dat in die articulē nyet en waren int eynde/ontkent die feytē hinderlijc van partie aduerse. etc.

Hoemē articulē sal indē eysch responsiue/ten eynden eñ conclusien contrarien.

Dat.xlviij.Capittel.

Op dat by v mijn heeren dye mannen tuyghen inden houe vanden casteele inder casselrie van mortaigne/op de schelt/ ghesept ende gewesen si voor recht/ eñ tot profijt van hooghe eñ mogende heeren/mijn heer van Conchi graue vā Soisson/heere eñ bewaerder van weghen des coninckx vanden casteel/casselrie/iusticie/ eñ heerlicheyt van Mortaigne/met zijn toebehoorē/tot die promocie eñ vmaninge vā sinen baeliu/ ter seluer plecke/ter cause vander officie. Tegēs edele mijn heere Alard/die hē seyt heer vā Locrō/ridder: dat die voors. heere vā Locrō/onwittelic eñ in bedrieghe vander iusticie/ teghēs eñ in preiudicie vander plecke/hē heeft geuordert onlancx/eñ onder tdec

ſtele vander iuſticie/die hi ſeyt te hebbẽ indẽ voorſ
lande van Locron/te vcoopẽ oft te vhaelſten bi exp
ployt van iuſticie eñ heerlicheyt/ een huyſinge eñ
erue/gelegẽ in die ſelue heerlicheyt vã Locron/die
welcke heere van Locron niet en mach aen nemen
noch aen hẽ attribuerẽ inde ſelue heerlicheyt ſulc
ke noch ſo hooghe iuſticie/noch kẽniſſe/bi hẽ/noch
bi eenighẽ rechter die hi heeft / noch en behoort te
hebbẽ in die ſelue heerlicheyt/noch beclachten/be
ſtellingẽ/vbuerten/penẽ/ghiftẽ/noch ſeruice/oft
diẽſten vã heere ontfanger/bi faultẽ vã cõtractẽ/
noch andˢ hoe wel dattet waer tuſſcẽ zijn ondſatẽ
noch ſpecialijc vã andere/daer hi gheẽ houe/oft kẽ
niſſe ſculdich en is af te houdẽ. Noch ooc inde voorſ
heerlicheyt/andˢ gheẽ iuſticie oft heerlicheyt ſcul
dich is te hebbẽ/dã iuſticie fonſiere/de welc niet en
gehengt/noch en behoort dat te doẽ noch te hebbẽ
na die coſtume notoire vandẽ lãde. Eñ in alſo vele
als hi vorder geuordert eñ geſterct is/bi hẽ eñ nye
mãt anders in ſinẽ name/van meer/noch ander iu
ſticie eñ heerlicheyt/nemẽ noch hebbẽ/dan tegens
den voorſ heere vã Conchy/als ſinẽ heere/ inden
name als bouẽ/bi ſinẽ bedriege/heeft verbuert al
le die voorſ heerlicheyt vã Locron/oft ſulckẽ iuſti
cie eñ heerlicheyt fonſiere/ oft andere/dye hi ſeyt
te hebbẽ/als gecõfiſquiert/eñ geapplikiert aen de
domayne eñ heerlicheyt vandẽ voorſ caſteele van
mortaigne. Eñ ſi mach zijn recõſolideert totter ta
fele proprieteyt/vã die ſelue hooghe iuſticie/gelijc
ſake gecomẽ eñ geuallen vãder voorſ hooge heer
licheyt/als voor verbuert/bi bedroch vã rechte/te
ghẽs ſinẽ gherechten heere/van wien hi houdt/eñ
ſculdich is te houdẽ die voorſ heerlicheit vã Locrõ
Eñ oft hi dat voorſ lant niet vbuert en hadde/het
welc alſo is/dat hi vbuert ſal hebbẽ alle die iuſticie
eñ heerlicheyt/die hi hadde/eñ hebben mochte/ eñ
dat hijs niet en houdt/ dã ſimpel als gaſt eñ onder
ſaet van dẽ voorſ heere vã mortaigne. Eñ oft des
niet en waer/dat hi gecondẽneert ſi inde boetẽ vã
xl. pondẽ pariſiſen: aengeſien dat hi edel is/ eñ ooc
wãt die materie cõtentioſe dat eyſcht: oft in ſulcke
boetẽ oft verbuertẽ/als ter diſcrecie vanden houe
bi v mijn voorſ herẽ/rechters in deſer ſake/geuõ
den ſal wordẽ die voorſ heere vã Locron/miſdaen
te hebbẽ: eñ dat des rechters hant/ eñ daerõ geſet
opt voorſ lant vã Locron/eñ op die iuſticie eñ heer
licheyt der ſeluer/om dat bedroch voorſ/houdt eñ
weerdich ſi/tot in diffinitiue/ ter conſeruacie van
rechte/der ſake cõtenſioſe. Eñ oft ghi in eenigher
manierẽ ſeyt datſe ware/oft behoorde te zijn gege
uen/ter begheertẽ van dẽ voorſ heer vã Locron/
dattet niet en ſi/andˢ dan bi mannẽ vã recreancie
ſonder meer. Sij die voorſ baeliu/indẽ name van
wien hi procedeert/tegẽs den voorſ heere van Lo
cron/tot alle zijn eyndẽ eñ cõcluſien/feytẽ eñ pro
pooſtẽ/bi hẽ in deſer ſaken gehoudẽ eñ ghepropo
neert/wel õtfanclijc/hebbẽ iuſte ſake/tijtle/eñ wa
rachtige actie des te doẽ eñ te eyſchẽ/ eñ dat nyet
weerdich en ſi/aen den voorſ heere vã Locron die
exceptie noch verweeringe bi hẽ gedaẽ/noch ghe
ſeyt ter cõtrarie/maer daer af volcomelijc verual
len. Eñ om te comen eñ te gherakẽ tottẽ feyten eñ
cõcluſiẽ voorſ/oft tot ſulcx als met redene behoo
rẽ ſal/ter diſcretie vandẽ houe/ſeyt eñ proponeert
die ſelue baeliu/indẽ name voorſ/ die feyten/ſakẽ
eñ redenẽ hier na volghẽde/proteſteren volcome
lijc te ſegghẽ eñ te verclaren/in dien noot ſi/begee
rende daer op recht/eñ dat bi regule/midts condẽ
nacie vandẽ coſten/ſchaden eñ interreſterẽ/gedaẽ
oft te doen / int veruolch van dier ſake/ ten eynde
toe. Eerſt is waer/dat die voorſ heere vã Conchy
ter cauſe vã bewaerniſſe hẽ gecõmitteert eñ geor
dineert bi den Coninc van dẽ caſteele/caſtelrie/ lã
den/iuſticie heerlicheyt/ eñ toebehoortẽ van mor
taigne/de welc den coninc toebehoort/ ghelijc als
zijñ domeyne eñ coninccrijc. So iſt dã/dat int voorſ
lant/vandẽ voorſ heere vã Conchy/toebehoort al
le iuſticie eñ heerlicheyt/eñ niemãt anders/wtghe
ſeyt het cas van reſſort/toebehoorẽde dẽ coninc/of
ſinen cõmiſſarien eñ officiers. Tot welckẽ caſteel
vã mortaigne/hout is van gedinge/eñ dingdagen
prefix eñ determineert/opẽbaerlijc gehoudẽ eñ be
waert vã .xv. dagẽ tot .xv. dagẽ/eñ heeft dat ſelue
hof reſſort kẽniſſe vã al die voorſ lãdẽ vã mortaig
ne/alſo verre als totter iuſticiẽ manierlijc behoort
eñ mach behooren. Item/ eñ inden ſeluẽ houe zijn
ſommighe/eñ vele edele tennemens/ſo wel in ghe
nooten/als in edele leenmannẽ eñ hõmaiges/ alle
gehoudẽ/eñ keerẽde ten ſeluẽ houen vandẽ voorſ
caſteele/in hulde/in pachte/bi monde/oft bi handẽ
aen den voorſ heere van mortaigne/ als aen harẽ
warachtighen eñ gherechtigen heere.
¶ Itẽ/tuſſchẽ welckẽ tellemẽs/leenen/eñ gheno
ten voorſ/die voorſ heere vã Locron/hout in trou
eñ in hulde/vandẽ voorſ caſteele eñ heerlicheit vã
mortaigne/indẽ name als bouẽ/die voorſ landen
vã Locrõ dalende vã den voorſ caſteele/ ſonð mid
del. Itẽ in welc lant eñ leen van Locron heeft/oft
gehadt heeft iuſticie fonſiere/bi de welcke/ bi ſinẽ
hoſtes cottier oft inwonende / daer hi af gemaect
heeft oft maecte iugien/hi heeft oft hadde iuſtitie
fonſiere/die niet en begrypt eenige kenniſſe/ dan
vã den deſines oft aines van dẽ landẽ eñ eruen/ge
houdẽ van den voorſ lande van Locron/eñ hem te
doen betalen/oft ſinẽ hoſtes/houdẽde renten/ghe
lijc alſmen tot coſtume vã grõdelijcke iuſticie doẽ
mach/eñ niet meer/noch anders.
¶ Itẽ dat die voorſ ſakẽ gheproponeert/warach
tich eñ notoir zijn/eñ dat die voorſ heer vã Locrõ
niet en mach/ noch ſculdich en is te ignorerẽ/noch
ꝑ conſequẽs attribuerẽ noch aentreckẽ tot hẽ/die
iuſticie eñ heerlicheyt van ſinẽ gerechtigen heere.
Wel is waer/dat die voorſ heere vã Locrõ/onder
tdecſel eñ verwe vã grõdelike iuſticie/die hi mach
hebbẽ ter ſeluer plecke/in bedriege vander iuſticie
aennemẽde die iuſticie/recht eñ heerlicheit vã ſinẽ
gherechtẽ heere/daer hi dat voorſ lant van Locrõ
in trou eñ in hulde af hout/hi hẽ geuordert eñ on
derwondẽ heeft/te vcopẽ oft doẽ vcopen/oft ver
haeſtẽ/voor ſimpel gelofte vã ſchulde/eẽ ſeker hu

ſinge eñ erue/ghelegen inden voorſ ambacht van
Locron/de welcke toebehoorde Colaert portier.
¶ Itē dat heeft hi onwijſſelijc eñ onbehoorlijc ghe
daen/eñ doen doē bi zijn hoſtes eñ cottiers/ dwelc
hi niet ſchuldich en was/noch en behoorde te doen
ter begheertē van eenē/geheeten Jā de baiunout
ſond dat hi dede blikē/dat hē bi ſinē ſouuerayn oft
ouerſte/ geaccordeert oft gheoctroyeert was dat
te mogen doē/noch dattet hē ontbodē was/ welc-
ke vercoopinge beliep totter ſumme vā.xxx.lb.oft
daer ontrēt. Itē noch heeft hi hē daer na geuordt
in die voorſ huyſinge eñ erue/dē cooper te veſtigē
eñ te eruē ghelijc oft hi gehadt hadde hooghe iuſti
cie/eñ ſulcke dat hi dat mochte doen/eñ gheuen de
creet/dwelc hi nyet doē en mach/ noch en behoort
te doen/meer dan dāder iuſticiers/hebbēde gelijc
ke condicie/ten ſi bi bedrieghe van rechte/eñ heer
lichept vā ſinē heere/ghelijc voorſ ſtaet. Itē noch
perſeuerēde vā quade tot arger/die ſelue heer vā
Locrō/nyet content daer af/heeft hē geuordert te
bekennē/eñ te willē bekennē/bi hē/zijn onderſatē
eñ mannē/clachte te ontfangē vā contractē/coop
oft ſchulden onbetaelt/ eñ daer af te doen verma-
ninge aen zijn voorſ rechters eñ iugien/bi hē/ſinē
meyer/oft ſinē ſtadthouder/eñ daer af doē wijſen
vōniſſen/houdende hoe daer op/ eñ doen exployt
vā rechte/dwelck hi niet en mach noch en behoort
te doē. Itē noch bedriegende/eñ voorder in quade
perſeuerende die voorſ heere vā Locron/hoe wel
dat bi dē voorſ baeliu vā mortaigne/ als ſinē heer
hē hadde ontboden geweeſt eñ doen weten / voor
die vcoopinge vandē voorſ huyſe/ bi hē onbehoor
lijc gedaē/alſo voorſ is/ dat die hāt vā mijnē heer
van Conchi/als die ouerſte hant gheſtelt was/ op
die goedē vanden voorſ Colaert portier/ op gro-
te pene/gegeuē optē ſeluē Colaert eñ op zijn goe-
dē/tē verſoecke vā Thomas aubion/ter cauſe van
ſeker clachte/ die hi aen dē baeliu daer op gedaen
had/als rechter die des ſchuldich eñ machtich was
te doē/eñ daer dat veruolginge op bleef ſonder in
terruptie van proces/eñ ſo dat die voorſ heer van
Locrō/nyet en mocht/noch ſchuldich was te igno-
rerē. Itē dat noch meer is/comēde eñ attēpteren-
de tegen ſinē heere/heeft hē die voorſ heer vā Lo-
crō geuordert wt alle zijnre macht teghēs redene
eñ ſinē heer/te kennē eñ te ontfangē beclachte/op
die penningē vāder voorſ vercoopinge vandē ſel
uē huyſe eñ erue/ter begeerte van eenē/gheheetē
Jā die ouerſte/die welcke (dat arger is) niet en is
zijn ſubiect oft ondſate eenichſins. Itē eñ alſo niet
tegenſtaende eenige gebodē oft ander wete/bi dē
ſeluē baeliu vā mortaigne/als ſinē ouerhere/daer
op vandē voorſ heer vā Locrō gedaē: eñ dat hi die
penningē van die ſelue vercoopinge/ woude ſettē
eñ conſignerē in die handē des voorſ baelious/als
ouerſte hāt/om daer af te ordinerē / alſt behooren
ſoude. Deſgelijcx noch heeft die ſelue heer van Lo
crō/tot meerder miſdaet ind ſeluer ſake/vercocht
eñ verhaeſte meer ſonder eenigē blikē/dā die ſum
me cōtencioſe bedroech/ dwelcke hi niet ſchuldich
en was te doē. Nyet te min heeft des weygherēde
geweeſt/ſeggēde dat aen hē als rechter toebehoort
dē die detēcie/kēniſſe/bewaerniſſe/eñ ghewijſde/
ter cauſe vā zijnre heerlichept vā Locrō. Itē waer
om aengeſiē tgene dat voorſ is/die beclachte daer
om bidē baeliu gedaē/verdachuaerdinge/dach be
waert/eñ onderhoudinge daer op ghedaē/eñ alle
dat recht /vſancie coſtume eñ redē begeert/ eñ het
gene dat v mijn herē/die rechters zijt/daer toe ſul
lē mogē/eñ ſchuldich zijn te porrē/behoort geſeyt
te zijn eñ ghewesen/totter intencie meyninge/ eñ
eyſch vandē baeliu/indē name als bouen. Nyet te
ghēſtaende eenige redene/geproponeert vſancie/
oft coſtume geallegeert/bidē ſeluē heere vā Locrō
Op welc antwoort/ſolueert/eñ vwcert die voorſ
baeliu/ſo bi tghene dat voorſ is/ eñ geproposeert
als bidē antwoordē hier na volgende. Indē eerſtē
op tghene dat die voorſ heer vā Locrō ſeyt/dat hi
vā zijn proper erue is heere vā den ſeluē ambocht
van Locrō/hē gecomē eñ gedaelt bi natuerlike ſuc
ceſſie/eñ bidē rechte/dat die doode erft den leuen-
digen: eñ alſo iſt hē gecomē van grootheere eñ va
der. In welck ambocht hi heeft/eñ behoort te heb-
bē/iuſticie eñ heerlichept fonſire oft grōdelijc/ſulc
ke/als in mogē kennen/bi hē/eñ ſinē rechters/ter
vermaninge van hē/oft van ſinē meyer/oft ſtadt-
houder vandē ſeluē meyer/beclachtē/vanghinge
beſtellinghe dē vijfſten penninc/eñ penē/tuſſchen
wat perſonē dattet ſi/eñ te doen iugimentē eñ ex
ployte/eñ daer af is hi in goede poſſeſſie eñ beſidt
vā ſo langē tijt/dat gheen memorie en is ter cōtra
rie. Antwoort de ſelue baeliu/indē name als bouē
dat bi oorloue vandē propoſant/en ſal hē vā gheē
re weerdē zijn/noch en ſal ſtadt hebbē. Want hoe
wel ſonder preiudicie/die voorſ heer vā Locron ſi
erfgename van den voorſ ambocht van Locrō/bi
ſucceſſie/eñ heeft daer eenige iuſticie eñ heerlicheit
als voorſ is/ daerō en iſt nyet behoorlijc/ noch en
mach vallē int begrijp vā verſtāt naturele/dat on
der tdecſel vā grondelike heerlichept oft iuſticie/
hebbē mach in die ſelue pleckē/ ſulcke noch ſo hoo
ge iuſticie/om te mogē kennē beclachten/vanghin
ge/beſtellinge/eñ penē te ontfanghen/ om gebrec
van contracten/bi brieuen/ oft anders/noch meer
doen aen nemē noch kennē dat voorſ is/eñ dat aē
grondelike iuſticie mach oft ſchuldich is te hoorē.
Itē onder tdecſel vā die ſelue iuſticie/winnen/ac-
queſterē/noch apprehēderē en mach tot hē eenige
poſſeſſie oft beſidt/die hē mach oft ſculdich is goet
noch weerdich te weſen/tegēs oft in preiudicie vā
ſinen gherechtigen heere/bi veel redenen.
¶ Die eerſte redē is/dat hoe wel ſonder preiudicie
die voorſ heer vā Locron/bi hē oft ſinē vooruader
vcregē hadde eenige poſſeſſie/ſo hi ſeyt/dwelc die
voorſ baeliu hē nyet en bekent/ſo en ſoude hē dat
niet weerdich weſen/noch eenich profijt toedragē
nv ter tijt in deſe ſake/wāt het is tegens dē coninc
onſen heere/die opperſte heere is vand voorſ heer
lichept vā mortaigne / daer die voorſ heerlichept
van Locron af coēt/ eñ en mach niemant hē vorde

een beſittēde poſſeſſie te vercrigē/die hē weerdich
mach zijn/ten ſi bi gracie/wete eñ cōſent vandē co
ninc/eñ daer af behoorlike brieuē gemaect eñ ghe
geuē zijn/makēde expres mēcie vāder ghifte/ niet
alleē tegens dē coninc/ter cauſe vā zijn edel coninc
rijc/de welck mach makē eñ inſtituerē rechten/eñ
nyeu ſtatutē ſtellē/eñ die oude vernielē eñ te niete
doē/in dien hē belieft / als heere eñ beleyder des
rechts/tot zijn edel prouiſie eñ diſcretie / ſond dat
yemāt anders en mach / noch en behoort te hebbē
eenige interpretacie. Eñ daerō tegēs dē beleyder
des rechts eñ der coſtume / gheē coſtume en mach
noch en behoort preſcriberē/noch ꝑ conſequēs poſ
ſeſſie vercrigē/noch beſit/die houdt/oft weerdich
ſi/ſonder zijn auctoriteyt eñ cōſent. Itē nv iſt alſo
in deſer ſake. Wāt die ſelue heer vā Locron/tegēs
dē ſeluē heere vā Conchi/zijn gerechte heere/pre-
ſenteerde dē perſoon van dē coninc in deſer ſake/
noch bi hē/noch bi zijn voorvaders die hi ghehadt
heeft niet en mach/noch en heeft mogē vercrigen
zijn beſit of poſſeſſeſſie/cōtrarie der voorſ heerlic
heyt vā mortaigne/vā wien die voorſ heerlicheyt
vā Locrō gehoudē is/alſo voorſ is/waerō. ⁊c. Itē
in onderſtant der voorſ ſakē/by den voorſ baeliu
geproponeert/laboreert dat beſcreuē recht/ voor
den voorſ baeliu/eñ ten propooſte waerō hi proce
deert tegēs den voorſ heer vā Locrō/bider redenē
om dat ſo wie/nemē oft vercrighē wil poſſeſſie te-
ghens andere/het behoort te zijn vandē eenen ge-
buere tottē anderē/ hebbende rechtuerdige tijtle
eñ dat hi abel ſi des te doē/oft anders tē waer van
gheenre weerdē/oft ten ſoude hē tot gheenē profi
te comē. Itē ooc en mach die voorſ heer vā Locrō
niet ſeggē/noch maintenerē/bi redene dat hi ghe
buere ſi vandē voorſ heer vā mortaigne/maer by
cōtrarie redenē of argumentē/is dē rechte ſubiect
aengaende die voorſ heerlicheyt vā Locron/ daer
geſchil is vāder iuſticie: eñ bi conſequent en mach
noch en behoort te hebbē eenich beſidt noch poſſeſ
ſie/die hē ſchuldich is weerdich te zijn tegens ſinē
heere/waerō. ⁊c. Item ſo en mach hi ooc nyet ſeg-
ghē noch maintenerē bi redene/dat hi des te doen
heeft iuſte noch rechuaerdige tijtel/ſulcke die hem
ſchuldich is te vercrigē beſidt/oft poſſeſſie/tē wa-
re dat hijt ſpecialijc thoonde/ dwelc hi nyet gedaē
en heeft/noch en heeft hē des vermetē/eñ bi conſe
quēt poſſeſſie oft beſit bi hē gealligeert/en is ſchul
dich te hebbē ſtede. Wāt bi redē eñ recht verſtant
moet die minor comē vā die maior/ noch die minor
en mach niet cōprehēderen die maior. Nv iſt waer/
dat die voorſ heerlicheyt vā Locrō/af coēt als mi-
nor/vā die voorſ iuſticie eñ heerlicheit vā mortaig
ne/als vā zijn maior: waerō dbeſidt eñ poſſeſſie/in
diē hi eenige vercregē hadde tegēs den maior/ſon
der tijtle/en waer hē van gheēre weerdē/noch en
ſoude ſtadt hebben/ tot preiudicie van ſinē heere/
noch vā zijn maior. Itē eñ hoe wel dat ſonder pre-
iudicie/die voorſ here vā Locrō/bi hē oft zijn voor
vaders vercregen hadde poſſeſſie oft beſidt vā meer
der iuſticie dan fonſiere oft grōdelike/ond' tweeſel
vandē ſeluē fonſiere/ſo en waert hē van gheendre
weerdē/noch bi ander redene/aengeſiē dat hi an-
ders gheē tijtle en bewijſt oft en thoōt/ſo voorſ is
want dan ſoudt moeten zijn clandeſtine/eñ na dat
clādeſtine waer/ſo en waert nochtās hē van gheē
re weerdē tegens ſinē heere. So en ſoudet ooc doē
bi ſtercke redene/tegēs gebuere particulier/waer
om. ⁊c. ¶ Itē want na beſcreuē recht warachtich
is/dat poſſeſſie vercregē van drie wegē/die een is
ſubtile/eñ en is niet weerdich/ dats te wetē clāde-
ſtine/bi crachte oft per preere. Nv iſt in dien dat hi
eenige poſſeſſie hadde/aengeſiē dat hi geenē tijtel
en thoōt/oft cōſent vandē heere/alſo voorſ is/dat
is clādeſtine/de welcke men niet en behoort / noch
ſchuldich en is te ſuſtinerē. ¶ Itē op tgene dat die
voorſ heer vā Locrō ſeyt/dat hi kennē mach inder
voorſ heerlicheyt vā Locrō/declamis/ beſtellingē
penē. ⁊c. hi is/als voorſ is/in poſſeſſie eñ beſidt/tē
gheſichte eñ wete vandē heere van mortaigne/eñ
vā allē anderē/diet hebbē willē ſien oft weten. ⁊c.
Antwoort die voorſ baeliu indē name als bouen /
dat bidē oorloue vandē voorſ proposant/die cōtra
rie warachtich is. Eñ hoe wel ſond preiudicie yet
daer af weſen mach/daer die voorſ baeliu nyet af
en weet/ſo iſt te wetē dat inder waerheyt dat ſou-
de hebbē geweeſt bi preere of bede/in welcker ſake
ghelijc voorſ is/poſſeſſie daer af vercregē/niet en
ſoude houdē/noch en waer weerdich voor dē pro-
poſāt/wāt daer bi ſoude hi claerlijc toonē/dat hijt
ſonder bede nyet en ſoude mogē doē. Itē want in
recht eñ warachtich verſtāt nyemāt en mach denc
kē/dat eenich heere teghens hē/ſonder zijn cōſent
oft wille/ſoude willē gehengē oft conſenterē eeni
ge poſſeſſie te vercrijgē. Eñ oft hi dā bi ſinē wille
des doet/dat is bi bede/dwelc nyet werdich en is/
alſo voorſ is. Eñ oft vā weerdē zijn ſoude/dā ſou-
dē daer af brieuen moetē blijcken/makēde daer af
mēcie/dat in deſe tegēwoordige ſake niet en blijct/
waer om. ⁊c. ¶ Itē conforterēde het propooſt vā
dē ſeluē baeliu/ het propooſt vandē voorſ heer vā
Locrō en is niet weerdich/wāt hi hē niet en vmeet
dan vā beſidt ſond eenigē titel/eñ ſpecialijc ſonder
te alligerē dat recht vā proprieteyt dat hi heeft/bi
hē oft bi andere. Eñ daerōme dat hi niet en heeft/
noch hē en vermeet te hebbē/dā ſimpel beſidt alleē
ſoo bewijſt hi/dat hi nyet en hadde / noch en heeft
recht vā proprieteyt. Eñ aengheſien dat hi gheen
recht vā proprieteit en heeft/eñ dat hi hē dies niet
en vmeet/ſo en behooret hē niet toegeweſen te zijn
Wāt met rechte en iſmē niet ſchuldich meer te ge
uē/dā partie en eyſcht. Waer bi blijct/dat aenghe
ſien dē beſidt daer hi hē af vmeet/minder ſi dā ſouf
fiſſant/gelijc als beuondē ſal wordē bi tghene dat
voorſ is. Eñ en is hē nyet behulpelijc vā recht vā
proprieteyt/hi en heeft ſake/tijtel/ oft actie/die hē
weerdich zijn mach/mer behoort daer af al vſtekē
te zijn. ¶ Itē deſgelijcx dat die voorſ heer vā Locrō
hē niet en vmeet vā tiltre honorable oft eerlijc/ge
lijc als vā coop/vā mangelinge/vā heerlicheyt oft
eſcliſſemēt/die hē mach geuē/noch attribueren be

sidt of possessie tolerable oft speciale/ op die termē daer hi hē op verlaet. Maer hi en vermeet hē niet dā vā successie sonder declaracie/ welcke sake niet en is te onderhoudē/ noch ontfanckē/ totten eynde daer hi toe pretendeert.

¶ Itē zijn die voorß saken bouē gheproponeert/ notoir eñ claer/ ten proposte eñ intencie vā dē seluē baeliu. Eñ is daer af ghemeyne mare indē seluen lādē vā mortaigne eñ daer ontrēt: eñ heeft partie aduerse bekēt en beledē warachtich te zijn/ oft sommighe partie/ so veel/ dat die menichte/ den voorß baeliu mach eñ behoort genoech te zijn. So concludeert die selue baeliu/ indē name als bouē/ tegens dē seluē vā Locrō/ ten eyndē eñ cōclusiē bouē ghegeuen eñ geroert/ ontkēnende de feyten gheproponeert in deser sake/ bidē seluē vā Locrō/ tottē welckē die voorß baeliu niet en hadde so vele/ oft so volcomelijc geantwoort/ oft gesolueert/ om dat te nieten eñ te vernielen/ eñ dat hē weerdich zijn mach/ noch preiudicie draghē aen den voorß baeliu. Bidende te betuygē van zijn sakē oft feytē/ die hē ontkēt soudē wesen/ so veel als tot zijn cōclusie soudē mogen comē/ oft also vele als hi daer af sal mogen betuygē/ doende protestacie in dient noot si/ cōtrarie tot allen protestaciē/ die partie aduerse gedaen heeft/ die doen oft draghē soudē moghen preiudicie eenichsins ghedaen ten eynde toe.

¶ By feyten contrarie.

¶ Dat.xlix.Capittel.

Ghi moet weten/ datmen bi feyten contrarien/ behoort te setten eñ te articulerē sinē eysch/ bi partie verweerēde. Eñ om dat ic v ghetoont hebbe/ hoe die eysscher mach eñ behoort te articuleren in maior/ minor/ antwoorde/ eñ cōclusie. So weet dat al in gelijcker formen eñ manierē/ die verweerder is sculdich te articulerē/ dit specialikē wel verstaende dat hy alsdā maect alle zijn eyndē/ contrariē van den eysscher/ eñ die feytē articuleren cōtrarie ter feytē vandē articule vandē eysscher/ eñ zijn cōclusie contrarie ter conclusiē vāden eysscher. Eñ die redē is. Wāt en warē die eyndē nz cōtrariē dwelc deerste sake is die visitacie doet den proces/ het en waer niet gelimiteert in feytē/ eñ daer bi so soude daer feyte zijn/ eñ men soude moetē amenderē die feytē van dē intēdit. Eñ dat ergher is/ het soude moetē zijn in preiudicie vandē simpelē/ die simpelijc gescreuē hadde/ daermē dicwils die sake mede verliest. Eñ daer af sal geuondē worden op die rubrike/ gheteekent/ alle gheartículeert.

¶ Den eysch te articulerē bi manieren van memorien.

¶ Dat.l.Capittel.

Articuleren sinen eysch by manieren van memorie/ is eñ valt in cas/ wanneer partien gehoort in sugimenten/ biden proposte vander eenre siden/ noch vander andere/ nyet gheproponeert en is eenich feyte contrarie/ maer valt al in rechte eñ in discrecie vandē rechter. Eñ alsdan is die rechter schuldich hē liedē te appointerē/ te scriuen by maniere van memorie/ elck zijn proposte eñ conclusien. So moechdy eñ zijt schuldich te weten/ dat die maniere vā articuleren bi memorie/ is ghelijc die maniere van feyten contrariē. Wtghesept dat int eynde vā intendit/ daermē sept in feyten. Eñ om te comē tottē cōclusien voorß. ꝛc. segt. Ic heb gheproponeert tot allen tidē/ die feytē eñ redenē die hier na volghē. ꝛc. Men moet seggē wanneer bi maniere is vā memorie. Eñ om te comē tot ten conclusiē voorß/ sept eñ proponeert bi maniere van memorie/ die redenē die hier na volgen. Eñ daer na articulerē zijn maior/ zijn minor/ zijn posicien/ eñ zijn antwoorde/ sonder te setten in gheene feyten cōtrariē/ dā al in rechte eñ narracie vāder sake/ eñ also te articulerē tottē twee leste articulē diemē costumelijc is te doē in feytē cōtrarien diemē sept. Itē/ eñ dat die sakē voorß warachtich zijn eñ heeft partie aduerse dat bekēt. ꝛc. want alsdā behoortmē te articulerē indē stede. So cōcludeert die voorß. ꝛc. dat angesiē die saken voorß gheproponeert/ die claer eñ notoir zijn in rechte. So concludere ic als bouē/ doende protestacie/ dat hoe wel dat ic niet en verstae/ anders gescreuē te hebbē dā bi maniere van memorie/ eñ also alst recht onderwijst te doene die in deser sakē laboreert eñ arbeit. Waerō in dien ic eenichsins geraect oft geset hadde/ sake die feyte begeert/ datter si sonder preiudicie van mijnre sakē. Doende noch protestacie/ dat in dien die discrecie van dē rechter sage/ dat die sake niet en mochte gedaē zijn sond feytē/ twelc oft God belieft wesen sal/ vorder te mogen proponerē/ declarerē/ onderhoudē/ segghē/ eñ betuygē in dient noot si. Eñ also mach ic mi tijdē vā voorder oft meer te articuleren/ om te thoonē formulare daer op. Wāt bi den formulare vandē articulē die ic hier vore gethoont hebbe/ mach redelijc tot allē verstaen wesen/ om daer in te sien eñ te wetē hoe men articulerē mach bi maniere van memorie.

¶ Te articuleren by maniere vā intendit.

¶ Dat.li.Capittel.

Te articuleren per intendit/ dat gheualt/ so wanneer dat die eysscher sinen eysch ghedaen heeft te houe teghens dē verweerder eñ die verweerdere nyet en antwoort/ dan alleene bi ontkennē eñ hē nyet en stelt in andere feyten noch redenen ter contrarien. So moechdy eñ zijt sculdich te wetē/ dat alsdā volcht/ dat die rechter behoort te ordineren/ dat die eysscher sinē eysche beghinnē sal bi intendit/ gearticuleert bi maior/ minor/ eñ cōclusie alleene: want alsdan so en behoeft daer gheē antwoorde. So suldy wetē dat ment articuleren moet/ in deser manieren hier nā gescreuē. Voor v dese. N. verstaet die feytē te betuyghen/ eñ stellen in warhede sulcke. N. tegens sulcke. N. die feytē hier na gearticuleert/ bi forme

eñ maniere vã eyssche/contẽderende ten eynde alle te betuygen/oft allso vele als hi daer af betuygẽ sal mogẽ: dese.N. si bi v gecõdemneert eñ bedwõghẽ/hẽ te voldoẽ sinẽ eysch/daer toe gecõdẽneert inde costẽ gedaen/eñ te doẽ int veruolch vã deser sake/die taxacie gereserueert tot v.Eñ om te gherakẽ tot desen eynde/ seyt eñ pponeert die voors N.dat hier na volcht.Eerst.&c.articulerẽ sinẽ eyssche/gelijc als ic hier bouẽ gethoõt hebbe. Want dit mach al verstaen zijn/bi dẽ exempel precedent die instructiẽ daer op wel verstaẽ/die daer na volgẽ.So wil ic mi voorder formulerẽ/aengesien dat bi eenẽ exemple/ alle andere moghen verstaẽ zijn vandẽ ghenẽ die verstant hebben.

¶ Hoemẽ litiscõtestacie formerẽ sal.

¶ Dat.lij.Capittel.

Litiscontestacie is/ te ontkennen den eysch vã partie bi een ontkennẽ voor alle verweeringe.Eñ daerõ heetmẽ litiscontestacie/die litisconteseert by generael ontkennen op alle dẽ eysch eñ en soect gheẽ declinatorie/noch dilatorie/ands dã peremptorie:dat is puerlijc te ontkennẽ/dẽ eysch diemẽ hẽ doet/voor alle verweerẽ. Wãt voor den ontkennẽ/en is die rechter gheẽ heere vand sake die voor hẽ gelitiscõtesteert is.Eñ daer te vorẽ mogen alle wegẽ geproponeert zijn/mer nadie litiscõtestacie/en behoorẽ/noch en moghẽ eenige niet geproponeert zijn. Eñ daerõ is allsdã die rechter heere vander sake/wãt recht moet bi hẽ nemẽ decisoire/wãt alle interlocutoriẽ zijn geledẽ.Wãt litiscõtestacie(na bescreuẽ recht)en is ands nz/dã te doẽ eysch principael/op seker questie/voor dẽ rechter.Eñ op welckẽ eysch/ die partie aduerse gedaẽ heeft antwoorde in bellẽ/oft specialijc in ontkẽnẽ dẽ seluẽ eysch/na die sake des briefs vã Jan.&c. ¶

¶ Die saken behoort litiscontestacie in te houdene.

¶ Weet dat litiscõtestacie met rechte behoort in te houdẽ principalijc drie sakẽ. Te wetẽ/Ontkennen Absolucie vã eysch. Condẽnacie vanden costẽ. Eñ gebreke eenige van diẽ driẽ/si en waer niet souffisant/eñ die rechter en is niet sculdich die te ontfanghẽ. Wãt in deser sake behoort discrecie vanden rechter/daer toe te voorsiẽ. Wãt dicwils die subtile verweerd/na dat hi ands niet en heeft dã ontkẽnẽ/voor alle weerẽ/gaerne sage/dattet proces defectijf waer/õ te prolongerẽ die sake. ¶ Maer die rechter behoort tot sulcke maleficie of subtijlh toe te siẽ/om sorge vã appeel. Nv sal ic v gaẽ thoone die maniere/te makẽ litiscõtestacie bi gescrifte.

¶ Litiscontestacie bi ghescriftẽ.

¶ Dat.liij.Capittel.

Heer rechter/op dat bi v ghesept/ghewesen eñ gheordineert si voor recht/ voor dese.N.teghens dese.N.dat den eysch/met recht gedaẽ voor v in rechte/op welcken ghi hem hebt gheordineert te rapporteerẽ bi intendit tegẽs mi/bi litiscõtestacie/so set die voors.N.int ontkẽnẽ/ al dẽ eysch vandẽ voors. eysscer/begeerẽde dat niet getuycht wesen sal/oft god gelieft/vã diẽ eysch te zijn quijt ontslagen/eñ geabsolueert:doende eysch vanden costẽ/schadẽ/eñ interessẽ/ die taxie gereserueert tot uwer discrecie. Eñ weet datmẽ daer niet en behoeft meer oft ander scriftuerẽ te doẽ/noch te allegeren:eñ oft gedaen waer/so behooret die rechter te versteken/eñ nyet te ontfangẽ. Wãt het waer sake impertinente/eñ nyet ontfanclijck.

¶ Van verweeringhe in saken.

¶ Dat.liiij.Capittel.

Aengesien die manieren van den eysschen/vandẽ obligacien/ vandẽ actie eñ vanden penen/die alle zijn ten propoosse te doen sinẽ eysscher/na de doctrine vandẽ wijsen/bouẽ gescreuen. So wil ic nv thoonẽ die maniere vã hẽ te verweerẽ/in sakẽ verdachuaert eñ geeyscht te houe. Eñ eerst tottẽ eerstẽ eysch/die ic ghedaen hebbe/ in die rubrike van den eyschẽ van catheel oft deylbaer hauen.

¶ Verweeren op eysch ghedaen

¶ Weet dat ghi eerst moecht repeterẽ int cortste die sake vandẽ eysch eñ cõclusie. Tot welckẽ eysch eñ impeticie ic antwoorde/doende cõclusie/ dat hi tot sinẽ voors. eysch nyet en sal ontfangẽ worden. Eñ waer hi ontfanclijc/dwelc niet en is/dat hi gheẽ cause/tytle noch actie hebbe en sal die hẽ weerdich si tot zijnre intencie oft meyninge: maer sal daer af al heel wtghestekẽ zijn eñ veruallen/ eñ per consequens dat ic si quijt/ontslagẽ/ eñ geabsolueert van zijn conclusiẽ/eñ dat hi ghecõdemneert si in die costẽ bi mi ghedaen/eñ noch te doen in dese sake/ tot taxie vã den houe. Eñ om te comẽ tot desen eynde oft eyndẽ/segge eñ proponere dat hier na volcht.

Heer rechter so wie eysch proponerẽ wil in iugemẽte tegẽs andere/ hi behoorten te formeren bi sulcker manierẽ/dat hi inhoudẽde si seker saken eñ declaracie/de welc sulc si/datse mach genererẽ eñ voortbrengẽ van naturẽ/ sake van actie/ vã cõtract/oft vã maleficie/oft ander sakẽ sulcke/ dat seker cõclusie daer af behoort oft mach volgẽ. Totten welckẽ die eysschere mach pretenderẽ/dat die obligacie bi cõtract oft bi maleficie/so voors. is goet eñ vã weerdẽ si. Nv en ist also nyet in dese sake. Wãt daer die eysscher sinẽ eysch doet/ dat ic aẽ hẽ gehoudẽ ben/die summe van.xxx.pont/ter cause vã winẽ gebrocht.&c.hi en heeft nyet ghedeclareert van wat winẽ/noch vã wat tidẽ/ noch dat ic hẽ daer af beloofte gedaẽ heb per stipulaciõ/ van obligacie sekerlic/noch ands noch dat ic hẽ beloofe heb weder te geuẽ/noch te betalẽ tot sekerẽ dagẽ. Waerõ ic concludere als bouẽ. Eñ oft hi ontfanclijc ware/dwelc nz en is/so ontkẽne ic sinẽ eysch eñ peticie. Waerõ ic concludere als vore ghesept van nieus. Eñ oft vã minẽ sakẽ eenige in tuygen gheuiele/so wil ic also veel betuygẽ/alst behoeft om te comẽ tot mijnre cõclusiẽ. Protesterẽde/oft ict niet

al en betuychde/ dat so wes ic daer af betuygẽ sal mogẽ/mi waerdich wesen mach. &c. Eñ oft die sake sulc niet en waer/so moechdy weten eñ verstaẽ dat ghi na der sakẽ moecht/ eñ schuldich zijt te formerẽ uwẽ eysch eñ cõclusie. Wãt niemãt en soude moghẽ ignorerẽ tot ghelijcke/bi proper exemple. Maer na dbescreuẽ recht/van sakẽ semblables of gelijcke/schijnt ghelijc iugement. A

B Iuxta illud De similibus simile est iudiciũ.

¶ Verweeren op eysch van ruerlike dinghen. ¶ Dat. lv. Capittel.

EErst gerepeteert den eysch van partie. &c. hi verweert/ doende conclusiẽ contrarien/eñ van niet ontfanghen. Ick antwoorde/dat so wie sinẽ eysch doet in houe/tegens andere/ eñ doet finale cõclusie/tegẽs partie verdachuaert tot zijn der begheertẽ/ hi behoort den partien te doẽ garnir/wien dat aengaen mach sekerlic dat iugement daer op mach volgẽ decisore oft anders en ist nyet waerdich/eñ en is nyet te sustineren. Want iugemẽt op õsekere/en is niet waerdich/maer behoort versteken te zijn/ nae dat hi is op peremptorie/eñ nyet ghedaen en heeft conclusie per peremptorie. Waerom ic segghe dat desen eysch bi redene eñ bi zijnder naturerẽ sulcx is/dat si aengaet also wel eñ also verre aen dese. N. als aen mi/de welcke hi niet en heeft doen verdachuaerdẽ/sonder de welcke ic nyet en behoore/ noch en mach procederẽ in deser sakẽ. Waerõ ic behoore oorlof te hebbẽ vandẽ houe/tegens den voorß eysscher/ met condẽnacie vã den costẽ/op protestacie/dat oft daer tegens gheseyt ware/te begheerẽ garand na dat die sake eysschen sal/oft anders voort te procederẽ inder sakẽ geeyscht/gelijc als na redene behoorẽ sal recht gehadt/eñ op elcken eynde/eñ bi regule/ met allẽ anderen conclusien pertinentes.

¶ Verweerẽ vã houe ghenomẽ op eenighẽ doode. ¶ Dat. lvi. Capittel.

EErst repeteren den eysch van partie. &c. Ick antwoorde / dat ghehoort den eysch van partie om die te vernielẽ warachtich is/dat ic int rechte ben dat die dode erft den leuendẽ/in rechte/beuõden bi besidt eñ possessie te hebben/eñ te apprehẽderen als rechte erfghename/legittime eñ naturlike successoor van dese. N. Eñ daer bi hebbe ghehadt warachtige eñ rechtuerdige titel / te nemen eñ te apprehenderen alle die goedẽ/daer die aflivighe ghebruyc af hadde eñ possessie / te dien daghe van sinen ouerlijden. Eñ also zijnde dat mijn voorvader/ ten daghe van sinen ouerlijden ghebruyct heeft/oft possesseerde vredelijc/daer af dat die eysscher nv eysch doet/van welcker sake ic ben in tijtle voorscreuen/ghetreden in die possessie eñ besidt eñ hebbe daer af alte hans het ghebruyc eñ possessie gehadt tot noch toe/die weerdich is sake vã usucaptio. Eñ ist sake reele dattet weerdich is prescriptie / eñ voor sulcken tijt dattet ghenoech behoort

te zijn tot goede possessie te hebben/eñ rechtelijck. Waerõ ic cõcludere/gesiẽ die cõclusie te voren geallegeert/dat ghenoech behoort te zijn in al.

¶ Verweeren in actie reele. ¶ Dat. lvij. Capittel.

EErst repeteren den eysch van partie aduerse/ eñ sonder cõclusien cõtrariẽ declinatorien/ eñ dilatorien gheleden eñ corroborees: ghi moet eñ zijt schuldich te eysschẽ dach/die plecke te besiẽ/de welck is vã dier manierẽ/so ic v hier na/in die rubrike daer toe dienẽde/declarerẽ sal. Eñ daer na garand/dat die clerckẽ heetẽ euictio/dwelck is sulcke/also ic v in die rubrike daer toe dienẽde/ declarerẽ sal. Eñ dese sake presupponeert/ghi moecht v in dese partie verweerẽ/bi houdẽ vã langẽ tijt/oft intenterẽ beclachte van nyeuwichedẽ daer op. Eñ weet dat ghi in dese partie moecht hebbẽ and verweerẽ/bi beclachte vã nieuwicheden/maer daer en behoort geenẽ dach vã besicne geeyscht te zijn/noch garãd dan hẽ te beclagẽ binnẽs iaers/ also voorß staet.

¶ Verweeren in actie mixte oft personele. ¶ Dat. lviij. Ca.

GHi sult eerst repeterẽ den eysch eñ cõclusiẽ van partien declinatorien eñ dilatorien gheleden/ mach geschiet zijn ten peremptorien/is waer/dat om te vernielen die cõclusien eñ partie aduerse. Ick ben met iuste tijltre van possessie/oft tot iuste tijtle vã ghifte/oft tot iuste tijtle eerlijc van coop/in besidt eñ possessie/te heffen/te õtfangẽ/eñ te nemẽ/bi mi oft bi andere vã minẽ wegẽ/die vruchten van sulcker pleckẽ contentioos/eñ dat eyssche opghedaen wort teghẽs mi/oft vã sulcke partie oft porcie/ als mi aen gaen mach/ter cause voorß/tot besiẽ eñ wete vã een yegelijc/eñ specialijc vandẽ voorß eysscere/die ic houde op sulcke plecke eñ die ic houde per indiuis tegens dese. N. Nv ist warachtich dat dese N. nv ter tijt mi daer af eysch doet/eñ en toõt noch en allegeert tijtle/noch en proponeert sake/die hẽ teghens mi weerdich mach zijn. Waerõ ic cõcludere als bouẽ/doende eysch vanden costen.

¶ Verweeren op simpel besidt. ¶ Dat. lix. Capittel.

VErweeren op simpel besidt / dat dye clerckẽ heeten seruitute vã possessien is/vã persone tot persone/vã sake tot sake/oft vã persoõ totter sake te diuiderẽ. Wãt deen is personelijc/eñ dander reele. Die personele is usufruis/oft vruchtẽ eñ emolumentẽ van eenige possessie te hebbẽ/bi cõtumaciẽ/dwelc gheeft actie vã simpel besidt. Die reelen zijn/als te hebbẽ possessie op zijn ghebuerẽ/vã sinẽ drop/oft watergang/bi cõduyten/oft anders. Oft wech/wegen/eñ wtgangẽ/ouer dlant/ oft erue vã zijn gebuerẽ. Oft te hebbẽ possessie te settẽ/ te leydẽ/te timmerẽ/oft te mueren. Eñ daerõ heet mẽse seruitude/om dat si aengaen grõdelike sakẽ.

¶ Simpel possessie is die een persoon
heeft op eenen anderē/ eñ is gheheetē prestatio de
possessiō. Als die een anđ schuldich is eenige dagē
te sayē/ oft te mayē/ oft te voerē/ oft peerdē te lee
nē/ eñ veel anđ sulcke manierē vā possessie/ die ge
heetē zijn prestatio/ daer op datse tot persoone ge
daen wordē. So moechdy wetē dat dese possessie
v̇cregen wort bi cōtumacie/ binnē.x.iarē teghens
den tegēwoordigē/ eñ binnē.xx.iarē teghens den
absenten. Eñ daerō machmē in dese sake verwee-
rē bi deser manierē. Ten eerstē/ tot alle declinato-
rien eñ dilatoriē mach zijn gearguecrt/ dat hi tot
desen eyssche niet en behoort ontfangē te zijn/ oft
te minstē ghee sake en heeft. Wāt vā niet te hebbē
weghē door dat lant/ gedeclareert bi dē eysscher/
die v̇weerder die rechte heer is vā dē grōde vā dē
seluen lande: eñ dat coēt bi natuerlike successie eñ
directie/ eñ heeft daer af gebruyc eñ gepossesseert
sonder dat daer eenige weghē oft doorgangē ge-
weest hebbē bi een iaer.ij.iij.iiij.v.oft bi.x.iarē/ oft
meer/ ten besien eñ wete vā eenē yegelikē/ eñ van
dē seluē eysscher/ sonder wederseggē/ noch datter
yet meer toe gheeyscht was/ noch begeert wegen
noch doorgangē. Waerō gesien eñ gecōsidereert
mijn possessie tot iuste eñ goede tijtle/ eñ dat hi hē
nyet en vermeet vā brieuē noch gescriftē te hebbē
die daer af mencie maken/ dan van simpel besidt/
vandē welckē hi betrect tot seruitute op mijn er-
ue/ die welcke is sake infauorable. So concludere
ic als bouen doende eysch vandē costen.

¶ Verweerē in cas van possessie

¶ Dat.lx.Capittel.

Verweeren in cas van possessie/ wort
anders ghehecten seruaige van perso
ne. Tot desen verweerē mach eñ isme
schuldich te allegerē feyten contrariē
teghen partie eysschēde/ gelijc als te
seggen. Ic v̇mete mi vā als die cōtrarie: wāt ic ben
in goedē besidt vā mi te houdē eñ te draghē vrilijc
sonder bede/ noch onghelt/ oft dienst schuldich te
wesen/ noch te betalē/ bi mi/ noch bi andere vā mij
nen wegē/ so en dedeooc mijn vađ/ noch mijn moe
der. Eñ daer in heb ic geweest/ eñ ben so langē tijt
dattet genoech mach eñ behoort te zijn/ tot goede
possessie v̇cregē te hebbē/ eñ te houdē daer in/ aen
gesien dat ic abel ben des te moghē vercrigen/ na
dien dat ic daer in gepossesseert heb/ ten besien eñ
wete van eenē yeghelikē/ eñ specialijc vandē eys
scher/ bi een.xv.iaer eñ meer/ vredelijc. Ic die vrij
persoon ben/ concludere.ꝛc.

Hoe hē een eyghē vrijt bi posses

sie. ¶ Itē oft seruitude waer op eenigē persoō
in cōdicie/ so mach zijn v̇weert. Ic ben in besidt eñ
possessie/ mi te draghē vrij als die coninc/ wāt mijn
moeđ was een vrij wijf/ gelijc als die coninc/ eñ nie
mant en heeft deel tottē coninc/ dā theylich cruys
vā Orliens/ eñ sinte Agnes vā Sersi/ so behoore
ic te sorteren/ eñ ben vā natuere vandē lichaem. B l.partum. C.de rei
A ¶ Eñ vanđ doot vā mijnre voorś moeder heb
ic gheweest iusticiable vandē coninck.xxij.iaer eñ
meer/ tot besiē eñ wete vandē eysscher/ eñ vanden
lande. Waerō ic segghe/ dat ic behoore te bliuē in
onderdanicheyt vandē coninc/ segghēde dat lan-
ge houdē van eyghen/ weerdich is aen den posses B
soor. Want vrijheyt is tot natuere ontfanclijc/ eñ .l.ij.C.de
en behoort niet weder roepen te zijn/ na dat si van lon.temp.
yemand et vercreghē is. B ¶ Item/ eñ oft prescrip.c.
die eysscher argueert vā prestatie/ so mach daer te Indultum
ghens ghesept zijn/ eñ verweert. Al heb ic betaelt de regu.iu
eenige sake/ dat heeft geweest bi schulde die ic scul ris lib.vi.
dich was/ oft bi bedwange van feyte/ oft bi vreese
cōstant vāder macht vā dese.N. die gecostumeert/
oft gewoonlijc was te vserē van feyte. Oft het is C
geweest bi ignorancie/ eens eñ nyet meer. C .l.iij. et.l.fi.
Waerom ic concludere als bouen.ꝛc. per ignoran
tiam. C.de
condi.ind.

¶ Verweerē gedaen bi ghescrif te/ articulement.

¶ Dat.lxi. Capittel.

Opten eysch gedaen tegens dē heere
van Locron/ bi dē baeliu vā Mortai
gne/ gegeuē te houe/ bi feytē cōtra
rien/ machmē verweerē eñ ouerbriē
ghen bi ghescrifte/ bi der manieren
hier na volghende: ghegeuen eñ ge
maect bi exempelē contrariē den redenē voorgeś/
op dat bi v mijn heerē die mannē houdēde in leen
vā dē seluē casteel vā mortaigne/ rechters in deser
saken/ tusschē eerbare eñ wise Jan bottelgier/ bael
iu vanđ castelrie eñ heerlicheit vā mortaigne/ indē
name dat hi procedeert tegēs edele heer Alard du
Locrō/ ridder. Si ghesept eñ ghewesen met rechte
tot profijt vandē voorś vā Locron/ eñ tegens den
seluē baeliu/ dat die voorś baeliu niet ontfangē en
sal worden/ te doen die cōclusien eñ eysschē die hi
gehadt heeft. Eñ oft hi ōtfanclijc ware/ dwelc niet
en is/ dat hi geē sake noch actie en heeft. Eñ oft hi
eenige hadde/ datse te niete gesept wordē/ oft sulc
ke/ dat si vā gheēre weerdē en zijn tottē propoost.
Die voorś van locrō/ hebbēde goede eñ iuste actie
eñ sake hē te verweeren/ eñ dat hi gheen boetē ver
buert en heeft / noch cōfiscacie op hē en sal moghē
vatē/ noch behoorē: eñ heeft wel eñ rechtelijc ghe-
daen eñ geexployteert/ bi hē/ oft sake van hē heb-
bēde/ baeliu/ meyers/ eñ rechters in zij voorś heer
licheyt vā locrō/ vā alle grondelike heerlicheyt eñ
vicecōterie oft borchgraefscap: eñ also als tot sulc
ke heerlicheyt mach eñ behoort toe te hoorē/ sonđ
eenich bedroch. Begheert gehoudē eñ bewaert te
zij in zijn goede recht/ possessie/ eñ besit van sulcke
iusticie als voorś is/ te hebben eñ te houden inder
voorś heerlicheyt vā locrō/ om te comen eñ te ghe
rakē ten eynde bouen gescreuē: die feyten/ saken/
eñ redenen hier na volgende/ begheerende recht
gheordineert te wesen.
¶ Eerst seyt eñ proponeert die selue vā locrō/ dat
nadē rechte/ dat die dode erft den leuendighen/ so
wie rechte oor eñ erfgenaē is van eenige maghen
legittisme hē behoort toe die successie recht eñ heer
licheyt/ die zij voormaels proprietairie houdē deeñ

possiderende was/ ten dage dat hi aflivich werdt.
¶ Item/ eñ biden selvē rechte/ machmē cōprehen-
deren alle rechtē van besidt eñ possessie/ sulc eñ al
so direct/ als zijn voorvader gedaē hadde/ eñ heeft
gepresenteert dese selve sake/ recht eñ actie. A
¶ Itē eñ bi vromer redene/ heeft noch in die selve
sake/ die voors. erfghename/ also voors. is/ trecht
vandē besitter/ al geheelijc vercregē/ biden rechte
daer die dode erft den levendigen/ so voors. is. Eñ
daer toe is weerdich/ eñ laboreert tē profijte vā dē
voors. erfgename/ die naturere vander successie/ de
welcke sulc is: dat vā tghene dat hi beseten eñ ghe
bruyckt/ ghehadt sal hebbē/ bi so langē tijt/ bi die
selve tijtle/ het is eñ behoort genoech te wesen/ tot
goede eñ iuste possessie te hebbē/ eñ te houden.
¶ Itē desgelijcx/ dat die gheweest is in gesichte eñ
tot wete vandē ghenē die daer na hebbē willē set
ten daer in/ oft doen eenighen cōmer oft letsel/ die
welcke niet en hebbē gheweest weesen/ oft wtlan-
dich/ dien tijt geduerende/ daer si af hebbē oft pre
tenderen moghen ignorancie.
¶ Itē so ist waer/ dat die sakē gheproponeert/ die
warachtich/ claer/ eñ notoir zijn/ dat die voors. vā
Locron/ is recht eñ legittisme oor/ oft rechte erfge
naem gebleuē/ vā wijlen mijn heer Jan van locrō
sinen vader/ die welc daer af gebruyct eñ geposses
seert is in die selve heerlichept/ te moghen kennen
bi hem/ eñ zijn saecweldige ghecōmitteert/ eñ bael
iuwē/ meyeren/ eñ officierē/ vā alle beclachtē/ ghis
ten/ penē/ eñ ander dienstē van iusticien. Eñ daer
af te doen/ oft doen doen executie/ sonā middele/ te
vercoopen/ te verhaesten van zijn iusticie/ goedē/
eñ erven/ na dattet bi vonnisse van sinen mannen
gheiugeert was eñ ghesept.
¶ Item eñ int selve recht vredelijc ghehouden eñ
ghepossesseert heeft die voorscr. heerlichept van Lo-
cron/ zijn levē lanc/ sonder difficultept negheene/
eñ daer in worde aflivich/ waer bi die selve vā Lo-
cron/ die nv ter tijt is recht hebbende/ vā wilē sinē
vader/ also voorscrevē is/ met redene is schuldich
int selve naturelijc recht te bliven.
¶ Item eñ dat meer is/ troostēde dat recht vā suc
cessie/ vandē voors. van locron/ niet alleene aen hē
gecomē noch ghedescendeert en is bi sinen voors.
vader (so hi sept) maer noch bi meer redenen ist hē
gecomē van grootheit/ eñ also vā predecessoors in
successoors/ sonder eenige middelē/ tot desen dage
eñ dat die voors. van Locrō is houdēde eñ gebruyc
kende tot den selven tijtle/ die heerlichept van Lo-
cron/ hier boven ghealligeert.
¶ Item/ eñ vande selve heerlichept heeft hi gepos
sesseert eñ dbesidt ghehadt vredelijc/ so wel bi zijn
voorvaders als bi hē/ daer hi sake af heeft/ so hi sept
tot ghesichte eñ wete vā alle den ghenen diet heb
ben willē sien oft wetē: eñ principalijc vandē voor
screvē heer vā mortaigne/ baeliu/ oft stadthouder
wie si gheweest zijn/ sonder difficultept.
¶ Itē vā welcke possessie eñ besidt/ met dat recht
vā proprieteit/ vā alle die iusticie eñ heerlicheit/ die
de voors. vā Locrō niet en heeft geuseert noch ge-
possesseert clādestinemēt/ eñ exercerende opēbaer
lijck/ hebbende meyer/ rechters/ eñ houdende van
hē sergiantē eñ ander officierē vā iusticie eñ pley-
te in opē hoven gedinge/ van .xv. daghē tot .xv. da
ghen/ bi vermaninge oft besweeringhe van hē oft
sinen voorscreven meyer oft stadthouder.
¶ Itē daer af/ eñ tot dien tijtle/ is man van feude/
oft edel leenman vandē selven casteele eñ castelrie
vā Mortaigne/ sittende in iugemēt vanden hove
mettē anderē mannen feudalen/ ten ghesichte eñ
wete vandē selvē baeliu vā Mortaigne/ mannē eñ
genoten/ sonder wederseggē/ oft letsel hē te doen
oft daer in te stellē. Item waerō/ eñ gheconside
reert tghene dat voors. is/ die voorscr. van Locrō/
mach seggē eñ sustinerē/ dat die voors. baeliu niet
en sal ontfangē worden/ teghēs die iusticie/ besidt
eñ possessie vā proprietept/ vandē voors. vā Locrō
Eñ oft hi ontfanclijc ware/ dwelc nyet en is/ hi en
heeft sake/ recht noch actie: maer behoort te houdē
zijn possessie/ aēgesiē dat claer eñ notoir is het gene
dat die voors. vā Locrō in feyte stelt/ in diēt noot si
¶ Itē/ eñ also wel bi zijn naturelike proprietaire
recht vā successie/ eñ patrimonie hē gecomē eñ ge
vallen/ also voors. is: als oock dat hi tot dien tijtle
daer af gepossesseert/ eñ tgebruyc gehadt heeft .i.
ij. iij. iiij. v. vi. vij. viij. ix. x. xx. xxx. iarē eñ meer. Eñ
bi sulcke eñ so lange tijt/ dat mach eñ behoort ghe
noech te zijn/ vercregē te hebbē goede eñ iuste pos
sessie/ ia recht fonsiere/ grondelijc eñ proprietaire
behoort gesept eñ gewesen te zijn/ tē propooste vā
den selvē van Locrō/ eñ tegens den voors. baeliu/
niet tegenstaende sake geproponeert bidē baeliu.
Totten welckē antwoorde die voors. van Locrō/ in
der manierē hier na volghende. ¶ Tottet ghene
dat die voors. baeliu/ indē naē als vore/ ghesept eñ
geproponeert heeft in substācie/ dat die voors. hee
re van Conchi/ die bewaernisse heeft vandē voors.
casteele/ om eñ indē naē vandē coninc/ mach eñ be
hoort daer bi te useren/ in die partie oft provincie
van sulc recht eñ wete/ als dē coninc eñ sinē officie
ren in iusticie. Eñ dat recht vāder voors. castelrie
bewarēde/ willēde daer bi concluderē/ dat tegēs si
nen heere/ eñ bi vromer redene teghens dē coninc
niemāt en mach vcrigē possessie. Daer tegens ant
woort eñ solveert die selve vā locrō/ dat bi orlove
vandē proposant/ ind. sake niet en mach/ noch en is
also te vstane. Wāt hoe wel dat sond. preiudicie/ de
voors. vā Cōchy/ nv ter tijt heeft die bewaernisse
vā mortaigne/ gelijc andere voortijts gehadt heb-
ben/ daerō en mach hi/ noch en behoort te ontdoē/
noch te vvreemdē het recht vandē ondersaten vā
der selver heerlichept vā mortaigne/ sondlinge vā
der voors. feudalē eñ edelen heerlichept. houdēde
ghelijc als die voors. van Locron/ aendē welckē hi
belooft heeft/ gelijc als aen dē anderē edelē eñ ge
sworē goede bewaernisse/ eñ te wesen goet heer/
eñ hēliedē te houdē in rechte: waerō niet meer dā
de heerē voormaels en behoordē te particulerē het
recht vandē voors. van Locron/ int welc hi hē ghe
vondē heeft/ gelijc als die andere gedaen hebben

Institu. de fidei com. heredit. §. Restitua. & § sequenti.

die voor hē gheweest hebben. Waerom.&c.

¶ Itē/ eñ tot het gene/ dat die voorš baeliu seggē wil/ dat teghens dē souverayn eñ ouerstē vander voorš heerlicheit vā mortaigne is/ dat niemāt possessie en mach vcrigen. Antwoort de voorš vā locrō/ dat hi tegēs dē coninc/ hoe wel dat hi ouerste is vā mortaigne/ negheene possessie vcregē heeft Wāt hi en heeft gebruyct noch begeert anď recht dan vā patrimonie/ dat op hē daelt eñ coemt/ also voorš is/ sonder vorder aen nemē/ begrijpē oft clamerē/ welc recht hi heeft ghebruyct eñ gheuseert/ als zijn voorvaders/ daer hi sake af heeft. Eñ hoe wel dat eenige possessie bi hē/ oft sine voorvaders vcregen zijn/ so en moetet noch en behoordet te argerē oft te hinderē dē voorš vā Locrō: maer cōforterē helpē/ eñ voorderē/ bi veel redenē hier na volgende. ¶ Die eerste redē is/ dat bescreuē recht niemāt en accepteert/ die recht vā possessie eñ besidt vercreghē heeft/ by dē tijt vā .x. iarē tusschen den tegenwoordighē/ eñ bi dē tijt vā .xx. iarē tusschē dē absentē bi also dat hi is besitter vā goeder trouwē eñ dat hi abel si tot recht van possessie te vercrigē dat hi niet en mach vcrigē: eñ oft hijt vcregē heeft dat en sal nz houdē/ noch weerdich zijn. Waerō.&c.

¶ Itē/ eñ oft ghi argueert/ dattet voor dē coninc si tegens welckē gheen besidt en mach vcregen zijn So seyt die voorš vā Locrō/ dat inder sakē die coninc/ hoe wel hi si ouerste heer vā mortaigne/ so en ist nyet vandē domeyne vā zijn coninccrijc/ maer is eñ was vcochte eñ vercreghē heerlichept/ bidē coningen voortijts/ wien God ghenadich si.

Eñ hoe wel dat teghens zijn domeyne/ possessie/ oft besidt/ niet en mach vercregē wesen: daerō en is niet/ ten mach wel vercregē zijn/ bi coop tegens hem ghedaen. Waerom.&c.

¶ Die ander redē is/ dat bidē voorš rechter/ nyemant en mach in sake/ noch in materie vā coop oft vcrijch/ hebbē meerō noch beter recht/ dā zijn voorvaders/ waer af hē die sake valt eñ nederdaelt. A

Eñ hoe wel nochtās dat die coninc si heere erflijc eñ grōdelijc/ vā mortaigne/ bi acquest/ so voorš is eñ indē tijde vā zijn acquest/ hi geuondē heeft den voorš vā Locrō/ oft zijn voorvaders/ machtich vā recht eñ van possessie bi hē gheallegeert/ so behoort hi met redene hē te laten gebruyckē: aengesien dat niemant vā die here en contendeert/ als te setten twist oft belet. Waerom.&c.

¶ Die derde reden is/ dat nyemant en mach noch en behoort te zijn exclus oft verstekē vā sine eruē/ ten si dat hi bi brieuē vā cōtracte/ daer toe verbondē eñ geobligeert si/ eñ daer na vwonnē bi misdade capitale/ bi hē geperpetreert/ eñ gecondēneert vandē liue/ eñ cōfiscatie van goedē. Nu en ist also nyet in deser sakē. Want die voorš van Locrō en is niet verbondē noch geobligeert in eenige saken noch en heeft nyet misdaen in peyne capitale: noch partie en vermeet haer des niet/ waerō hi behoort in zijn heerlichept nyet te blijuē. Waerō.&c. B

¶ Itē/ eñ tottet ghene dat die voorš baeliu mainteneert/ dat die voorš vā locrō/ heeft gedaē abuz oft bedroch van iusticie. Waerom.&c. Antwoort die voorš van Locrō/ dat hi (bi oorlof vandē voorš baeliu van mortaigne) niet gedaē en heeft bedroch delict/ noch ongehoorsachept in dese sake: maer he uet bekēt/ met rechte hē die rechtelijc toe te behoorene/ ter cause van zijnre iusticie vā Locrō/ eñ daer af hi vseert/ eñ gewoonlijc is te vseeren/ bi hem/ eñ zijn voorvaders als hi seyt/ sonder meer te hebbē ghedaē/ noch aengenomē/ dan hē mogelijc/ oft hi schuldich was te doene. Waerom.&c.

¶ Itē/ eñ tottet gene dat die voorš baeliu vā mortaigne seyt eñ mainteneert/ dat oft die voorš vā locron/ heeft in de voorš heerlichept vā Locrō/ recht eñ besidt/ te kennē van alle beclachtē/ penē.&c. so is dat geweest besidt vā clādestine/ oft besidt van bede/ die niet te sustinerē en zijn. Waeromme.&c.

Antwoort die voorš vā Locrō/ dat hi v oorlof vā dē voorš proposant: die voorš baeliu in deser sake argueert met souffisante argumētē. Wāt dat besidt eñ possessie/ daer die voorš vā Locron hem af vmeet/ is besidt/ eñ recht proprietaire/ prescript vā lx. iarē eñ meer bi hē eñ zijn predecessoors oft voorsaten/ die niet en mach verstaen wesen vbesidt clādestine afgenomē/ so en macht ooc niet zijn bi bede van eenighē heere/ dat hijt daerō ghedaen heeft/ noch dat hē noch sinē voorsaten van noode is gheweest. Maer vermeet hē van besidt heerlijc eñ proprietaire/ also voorš is. Waerom.&c.

¶ Itē/ eñ tottet gene dat die voorš baeliu mainteneert eñ seyt/ dat die voorš vā Locron supponeert dat hi teghēs zijn gebuere mach vcrigen possessie so en mach hi niet tegēs sinē heer.&c. Antwoort dieselue vā Locrō/ dat hi wel weet eñ bekēt dat hi gheē gebuer en is/ noch dat hi de selue heerlichept vā Locrō/ van gebuerschap vā mortaignen niet en houdt/ maer is daer af subiect eñ ondersate/ eñ die here vā mortaigne is zijn here/ vā wiē hi die voorš heerlichept vā locron houdēde is/ eñ bekēt te houden. Waerō hi seyt dat hi des doet tot sinē propoostie/ wāt zijn heere met rechte hē behoort te houdē eñ te bewarē in rechte/ gelijc sinen vassael. C

Eñ des heeft hi belooft bi sinē eede/ als rechte here aen wien hi om die voorš heerlichept hulde gedaē heeft. So begheert hi/ dat hi hē int recht vā besidt proprietaire wil houdē eñ bewaren/ niet dat hi hē vermetende si van nieuwe possessie oft besidt vercreghen. Waerom.&c. ¶ So concludeert die voorš vā Locron/ aenghesien dat voorseyt is/ ten eyndē vorē gescreuē vercoren segghēde die saken/ feytē/ eñ redenē bi hē geproponeert/ warachtich eñ claer wesende. Eñ desgelijcx heeft die partie aduerse bekēt/ warachtich te wesen alle/ of sommige/ so vele dats genoech si: ontkennēde alle feyten gheproponeert bidē voorš baeliu/ cōtrarie oft tegens den voorš van Locrō/ eñ die sine feytē biedende te betuyghen eñ te versekeren/ so vele dats ghenoech si/ onthoudē eñ gedaen tottē eynde toe.

C Ute p Alex. in l. j. ff. de in ius vocā. c. dñs de feu. ru. si de feu. fuerit con. inter dñm & ag. vasallū. Et c. j. quibus causis dñs proprie preueniat. quā dñs tenetur seruare fidem vasallo / sicut vasall' dño. Per Bau. de castro. ibi supra.

¶ Van obligacien/ eñ hoe veel manieren van obligacien zijn.

Dat .lxij. Capittel.

NA dat ic ghethoont heb die maniere/ te maken ē te articuleren den eysch So wil ic nv toonē/ waer af dē eysch behoort gedaen te zijn ē waer hi wt spruytē mach. So suldy wetē dat ghi niet en hebt/ noch en moecht hebbē sake/ te doen tot yemāt eenigē eysch/ hi en si tegēs v v̄bondē of geobligeert/ wāt ghi en soudt andˀs gheē actie hebbē. Eñ daerō wil ic v thoonē wat obligacie is. Obligacie is een verbōt van rechte/ de welcke eenen persoon bedwingt te voldoē/ tgene daer hi toe is verbondē. A Eñ daer zijn twee principael manierē vā obligaciē. Deerste is obligacie vā cōtract Die ander/ bi maleficie. So weet dat obligacie cōtract/ haer diuideert in obligacie van cōtract/ eñ in obligacie gelijc/ oft als bi cōtract. Eñ desgelijcx so diuideert haer obligacie bi maleficie/ in obligacie/ maleficie/ eñ in obligacie gelijc als bi maleficie Eñ aldus zijn daer vier manieren van obligaciē: mer die twee eerste zijn die principale.

A
Instit. de
obliga. in
principio.

Obligacie bi cōtract diuideert haer in veel manierē/ als bi woordē/ bi gheloofte/ bi cōsente/ bi coopinge/ oft v̄coopinghe/ bi trāsactie/ bi ghifte/ bi gebiedē/ bi cōsignacie bi depost/ bi leeningē/ bi v̄hueringe/ bi bewaringe/ by cōtract v̄bale/ of bi brieuē/ bi operacio/ bi redēptio/ bi rei vindicatio/ bi iugimēt/ bi valsche wegē/ eñ ooc bi veel andere die in recht vallē/ die te lanc warē te v̄treckē Maer ic heb ghenoēt die behoeflike/ eñ die meest vallē in waerlike houē/ gelijc als cōtract. Obligacie ghelijc als bi cōtract/ is in hē te hebbē materie ind sakē/ het si bi andˀ/ oft sondˀ andˀ/ gelijc aē hē seluē. Gelijc alsmē sake hebbē soude tegēs andere/ bi materie die sulc ware eñ so redelijc dat si also goet waer/ als geloofte/ eñ ghelijc waer als cōtract gemaect. Wāt het gebuert dicwils/ dat een mā niet so volcomelijc verbondē en is tot een andˀ bi woordē oft bi brieuē/ eñ nochtans met redene eñ recht verstāt/ is hi gehoudē te doē teghēs hē seker sake die zijn mach. Gelijc als oft ic yemāt eenigē dienst gedaē heb/ hoe wel dat hijt mi niet en had beuolē te doē/ oft dat ic daer nz toe en si v̄bondē p cōtract nochtās na dat ic gedaē oft gelaboreert heb voor hē/ is hi in mi gehoudē eñ verbondē/ ghelijc als bi cōtract. Wāt niemāt en mach noch en behoort te houdē/ het voldoē van een ander/ sonder renumeracie. Eñ also suldijt v̄staen. Wāt in veel manierē mach genererē obligacie/ gelijc als bi contract.

Obligacie bi maleficie is/ gelijck rapine eñ diefte/ ongelijc misdaē/ iniuriē van misdaet/ oft vā woordē/ oppressie/ schadē/ leet/ exactiē distractiē/ wroegē tegēs termijn vā rechte/ moort te gebiedē oft dootslach/ mutilaciē/ dreygementē inuasien/ verspien eñ alle ander schaden gedaē bi maleficie. Obligacie per maleficie is/ ghedaen die maleficiē/ misdaet/ oft schadē voorˀ doē/ eñ dragē bi subtile weghen eñ bedecte manierē/ daermē af heeft/ oft mach hebbē obligacie ghelijc als bi maleficie/ tot obligacie vā maleficien. So sal ic v hier na thoonē vā elcx sonderlinge/ eñ claerlijc/ gelijc alst comen eñ vallē sal/ deen propoost na dē anderen. Wāt alsdan salt weder te passe comē/ te tracterē van elcx volcomeliker eñ breeđ/ in stede ō cortelijc oft int corte te moghē begrijpē/ tverstāt vā elc op hē seluē. Vt Inst. de obliga. ex maleficio. Weet dat ghelijc als obligacie ter goeder trouwe houdelijc is also ter cōtrarie/ obligacie vā maleficie vā quader trouwe en is niet houdelijc. Wāt in onmoghelike sakē en mach hē nyemant obligeren oft verbindē dat stede grijpen mach.

Obligacie a turpitudie/ als so wie geobligeert waer yemāt te slaen/ oft te dodē/ oft doē/ oft seggē andˀ leelike sakē oft iniurie. Sulcke en is niet weerdich/ ōtfanclijc/ noch sculdich ondˀhoudē te zijn B

Obligacie tegēs goede sakē/ als so wie belooft hadde te inciterē mannē van religiē/ oft geestelike personē/ te doene tegē haer oordē/ oft andˀ gheestelike sakē/ dese en is niet te houdē/ noch ontfanclijc.

B
l. pacta quē
C. de pact.
l iurisgenium. § et
generaliter
ff. eodem.

Obligacie die waer tegēs Gods wet/ eñ tegen die heylige keecke/ en waer nyet houdelijck.

Obligacie tegens die gebodē vandē prince/ oft teghens tgemeyne recht/ die en zijn niet te houdē.

Obligaciē vā repugnans/ oft cōtrariē deen dē anderē op een geestelike sake/ zijn nz te houdē. C

Obligacie tegēs natuerlike duechdē/ oft medelidē/ en is niet te houdē. Dats te wetē/ te belouen nēmermeer duechdē oft goet te doē sinē kinde/ oft sinē maghen/ sulcke en is gheenre weerden.

C
Imo nouissima pacta
sunt seruanda vt pacta
nouissima.
C. de pact.

Obligacie van eens anders sake onwetelijc/ en is nyet weerdich.

Obligacie vā gemeyn sakē/ sonder auctoriteyt vanden prince/ en is niet te houden.

Wel mach zijn datmē noch andˀ manierē vā obligaciē vindē soude/ die nz houdelijc noch ontfanclijc en zijn/ na dat die sake gelegen is oft ghebuert diuerschelijc/ dwelc men niet wel en soude mogen bescriuē. Mer de meeste partie heb ic getoont/ eñ men mach gheen so vreemde vindē/ men salse bi eē van desen voorˀ wel moghen verstaen eñ geliken na den bescreuen rechte/ die seyt. D

D
Iuxta illud
De similibus simile
est iudicium.

Van obligacien int speciale.

Nv ic v gethoont heb vā die obligaciē/ die int generael moghē oft behoorē verstaen te zijn: so sal ic v nv thoonē van obligaciē die int speciael gemaect mogen wordē. Obligacie int speciael is bi woordē expres/ eñ om seker saken gedaē van deen partie der andere/ bi contract willichlijc. Eñ weet dat na die wijse/ obligacie speciel ghepasseert gaet eñ is weerdich voor die generale. Gelijc oft ic alle mijn goedē generalijc/ verbondē eñ geobligeert hadde tegens eenigē persoon/ eñ ic daer na tegens eenen anderen geobligeert hadde eenich lant oft ander goedē gespecificeert bisonder. Weet dat die obligacie int generale/ niet weerdich en is/ tegene die int speciale/ eñ en soude daerom niet laten te doen v̄coopen oft executeren om die generale/ die gene die hebbē soude die speciale/ op dat die geobligeerde geuonden waer in possessie. Ten ware dat des

rechters hant daer eerst op geset ware. So en sou de ooc mede de ghene die gheobligeert waer/ hi en soude niet mogē vcoopen sommige/ oft eens deels vā sinen goedē/ niet tegenstaēde die generale obli gacie. Ten waer dat de gene/ daer hi tegens geob ligeert ware/ int generael daer op recht begōnen eñ aengeleyt hadde/ voor die vcopinge. Also ist ge iugeert eñ gewesen in sommighe houē/ eñ tot som mige reysen/ eñ also begeert dat voorš recht. A

A
Stud de ta e scripto on proce. it/ per. l. q eneraliter ff. qui pot. n pig. vel hyp. hab. et l. si genera liter. C. eo. Quia gñā. i obligatio ul pignoris non dero. at specialis equens ge. neralem.

Obligacie op roerlijck goet.

Weet dat obligacie op haue nz en bedwingt oft en verbint dē geobligeerdē/ hi en blijft in possessie vā zijn goedē/ sond dattet si bi auctoriteyt vā rech te/ eñ bi inuentarie daer op gedaen/ datse also zijn weder gheleent: die geobligeerde machse vercopē oft obligerē teghens andere/ diese terstōt mogen verdraghen wtē handē vandē ghenē/ daer si aen verbondē warē. Maer ander sake waert vā lant/ oft erue/ in diē si geobligeert oft verbondē warē met rechte oft ypoteque/ indē lāde daermē vseert vā ypoteque. Eñ indē lande daermen des nyet en vseert sal des rechters hant daer op gestelt wordē bi vonnisse vā rechte: wāt alsdan geduert die obli gacie tot dat si voldaē is. Itē weet dat in menighe obligacie gheseyt wort/ dat die ghene daermē aen vbondē is/ gelooft sal zijn vādē costē bi zijn simpel woordē/ sond and getuigē daer af te doene. Weet dat dat niet waer en is/ mer het is valsch/ eñ het zijn verlorē woordē. Wāt na dbescreuē recht/ so en is niemāt ghelooflijc in zijn eygē sake. Eñ daerō en dient dat niet/ noch en is goet ind obligaciē. B

B
l. omnibus in re ppria ff. de equi.

Obligacie op lant oft erue.

Ghi en moecht noch en behoort nz te obligerē/ noch te verbindē v erue/ dat weerdich si/ sond den heer daert onder ghelegen is/ eñ dat gedaē si met rechte. Noch ghifte/ noch verbont die ands gedaē ware/ en warē nyet ontfanclijc. Maer die vruchtē daer af moechdy wel vbindē drie iaer lanc/ eñ niet lāger sonder dē heere. Eñ oft ghi die lāger verbin dē wout/ dat soude moetē gheschiē mettē heere/ oft anders en waert vā gheenre weerdē. C

C
Differētia est inter res feudales/ et res que dan tur in em. phyteusin. Quia feu. dales non possunt ob. ligari sine cōsensu dñi vt in libro de feud. de prohib. feu. di aliena c. imperialis §. i. Res ve ro que dan tur in em. phyteusin/ possunt per Halp. in. l. de tu

Erue gheobligeert mach nyet vcocht wordē/ maer die vruchtē

Itē oft een erue oft lant geobligeert waer voor een seker summe vā penningē/ by brieuē gemaect eñ gepasseert voordē heere/ eñ tgerechte daert on der ghelegē is/ in dien daer na eenich gebrec viel/ inde betalinge/ so en soudemē die erue niet mogen vcoopē om die schuldē te betalē. Mer men soudet wel mogē settē in handen vandē heere/ om te ont fangē die vruchtē daer af/ die sculdē geuerificeert zijn/ totter tijt toe/ dat die vruchtē vandē seluē lā de oft erue ontfanghē sullē wordē/ so vele dat die scult oft obligacie voldaē sal zijn. Eñ ands en mach oft en is mēt niet schuldich te doen: ten waer bi al so/ dattet lant oft erue gherapporteert oft ghedra gen waer inde handē vandē heere/ om die schulde Eñ in dien dan inde betalinge gebrec waer/ so sou demē die erue mogē vercoopē/ eñ anders nyet.

Eñ weet dat dese reghel alsulcx niet en is in cas daermē geobligeert waer ond seghel royale: wāt daer mach een zijn erue obligerē/ sonder wete vā dē heere daert onder ghelegē is/ na dat die brieuē gemaect zijn eñ verledē/ eñ daer bi soudemen ver coopē bi rechter royale daermē aen vallen soude. Maer die heere daert onder gelegē is/ soude daer af gedient zijn vā zijn recht/ eñ soude bi hē geerst wordē/ tot cōmissie vanden rechter royale.

Vandē merctē in Chāpaingiē

Itē so wie geobligeert waer inde marcten van Chāpaingien/ met dier obligaciē soudemē vercoo pen/ dat erue vandē geobligeerdē/ ia bi stercke eñ vrome redene. Al waert bi ander obligacie of sake vcocht/ so soudemēt wed recouuererē/ tot profite vandē ghenē/ die obligacie vanden merctē hadde. Wāt gheē obligacie en precedeert die voorš obli gacie/ onder dē segel royale vāden casteiet vā Pa rijs/ noch andere: wāt dese bouē al gaet/ al waert datse ionger/ eñ daer na gemaect warē. Wāt also zijn gepriuiligeert die marcten vandē coninghen voormaels/ vā so langē tijt dat gheē memorie ter contrarie en is. Eñ also wordet onderhouden.

Van den heere geuangen van die vianden des ghelooffs.

Itē oft gebuerde dat eenich heer werde geuan ghē vāden viandē des gheloofs/ eñ hi nyet hadde hē seluen mede te lossen/ sond hulpe eñ bistāt zijn der ondersaten/ men soude daerō mogē vercoopē erue oft lāt vā sinē ondersatē/ dat onder hē waer gelegē/ in dien die ondersate niet anders en hadde aen te gaen/ eñ hi hē niet helpē en woude. Eñ dye reden is. Want al vandē heere coēt. Eñ het waer onmogelijc/ dat si niet gheholpē en soudē worden in sulcker noot/ vā tghene dat van hē coemt.

Ghemeyne sake.

Itē na die opinie vā sommigē voor die conserua cie nootlijcke vander sake gemeyne/ van eenigen stedē daermē woonachtich ware. Eñ om dat mee ste profijt eñ vtiliteyt vāder gemeynte/ behoefde te hebbē sekere financie/ diemē nyet en mochte ge crigē/ sonder eenige erue oft lāt te vercoopē. Oft datmē die erue om die reparacie vander stede/ be hoefde af te werpē/ eñ te niete te doen. Weet dat tet gheschien mach om sekerē prijs nyet tegenstaē de dattet niet en waer vā wille oft consent vandē ghenē diet toebehoorde. Eñ also ist gedaē in veel plecken eñ veel reysen. Eñ dat bescreuen recht ac cordeert/ eñ ghehengt dat also.

Obligacie van ypoteque.

Obligacie van ypoteque is/ als yemāt vbint bi forme vā ypoteque alle zijn roerēde goedē/ eñ spe cialijc lant oft erue/ om te volbrengē die beloofte vā eenigē cōtractē oft beloftē/ daer hi hē in vbint. Eñ als hi zijn lant oft erue also veel vbondē heeft en is dese ypoteque niet gehindert noch vminder

bi eenigen obligacie die hi daer op doē mach / met zijn goedē principale/zijn erue oft lant blijft geobligeert eñ gehypotequeert des te voldoen eñ te betalen. Maer dese ypoteque en heeft geen stede in alle landē/want veel stedē eñ plecken zijn/daermē des niet en vseert/als in Vermendoys/in Amiens inde castelrie vā Ryssele/in Tournesins/inde heerlichept van Mortaigne eñ sinte Amand. Maer in den lande vā Champaingne/vā Seve/eñ daer ontrent/heeft die voorscreuen obligacie bi ypoteque stadt. Want terstont als een man geobligeert is/ so heeft ypoteque zijn stadt. A

A Filiis huius procedit de iure nostro ciuili male intellecto: Naz certa bona non sunt hypothecata/eo ipso quo quis obligatur/ nisi hoc sit expressum: fallit in certis casibus vbi hypotheca tacite contrahitur,ꝛc.

¶ Item in die stede vandē voorß ypoteque vseert mē een ander maniere/ vā des rechters hāt te stellen opten lande oft erue/diemē also obligeert/tot cōseruacie vā betalinghe/eñ specialiken/ist des coninex hant/eñ men geobligeert si bi obligacie royale/wāt alsdan die voorlijdt eñ gaet te bouen alle obligacien. Nochtās hoe wel dat des coninex hant daer op geset waer/ als voorß is:waer des middelen heeren hant/daer te voren opgeset/onder den welcken dat lant oft erue ghelegen waer/die soude stadt eñ voortgāc hebbē voor des coninex hant. Maer des cōninex hāt waer executore/eñ des heeren hant waer euocatore:ten ware dat des verbōden erue in des heeren hant opghedraghen waer/ also voorscreuen is/om die voorseyde sake / want alsdan so waert executorie.

¶ Obligacie van doode panden

¶ Obligacie vā doode panden is/ te obligeren eñ te verbinden een erue/eñ die te setten in handē vā yemant/om die te houden so langhe/dat de ghene diē die erue toebehoort/met rechte beloost sal hebben/om een seker summe vā pēningen/die hi daer op gehadt eñ gheset heeft/om te houdē/te possesseren/eñ te ghebruycken alle die vruchten eñ emolumentē daer af comende/te heffen/eñ te ontfangē/ biden ghenē dient also is ouergegeuen eñ geordineert/sonder deffalquier oft af te slaen/gedurende also lange/tot dat hi gherembosseert heeft / eñ die erue weder ghelost sal wordē/met alsulcke penningen als daer op staen sullen. Eñ dese obligacie heetmē morgage/dats te verstane dat die pāt niet af en slaet/noch hēseluen en lost/maer men neemt daer af/eñ draecht vry wech tgene dat daer op comen eñ wesen mach. So weet dat dese forme van obligacie/niet en behoort/noch en is ooc schuldich gedaen te wesen/dā tusschē broeders eñ gesusterē bi ordinācie vā makinge vandē vader/om die voorderschap van eenige van sinē kinderē. Ghelijc oft een leen/oft een edel heerschappie/ die met rechte natuerlike gaen soude aen dē oudtstē / eñ hi heeft sonē oft dochterē ionger/die niet hebbē en soudē/ dā twijfste deel/indē edelē heerlichedē oft ambochten. So weet dat hi wel mach ordinerē eñ latē tot een oft twee van zijn ionghe dochterē / oft ander ionge kinderē/een leen oft ander heerlichept/sulc alst hē belieuē sal voor zijn kinderē die dat leen oft heerlichept houdē sullen/tot eenen doodē pāde/so lange als den oudtstē des sal hebbē gelost/van al

so veel penninghē/als die vader daer op stellen eñ ordinerē sal. B Hoe wel hi daer op ordineerde/eñ stelde also veel/oft meer dā dat leen oft heerlichept waerdich ware in vercoopinghe. Eñ en sal nemmermeer weder keerē tottē oudtstē/ totter tijt toe dat hi dat vander voorß summe weder ghelost oft af ghecocht sal hebbē/hi oft zijn erfghenamen. Wāt zijn erfgenamē souden mede bliuen in sulck last. Eñ ooc die erfgenamē vanden ghenē diet besidt in manieren voorß/bliuē in dat selue recht/eñ sullēt houdē also wel als haer vooruaders:ten ware dattet quame aendē oudtstē/oft aen zijn erfgenamē/van rechter afcoēste. Eñ daer bi/dat die selue die des also hout/ anders gheen erfgenamē en hadde/die hem nader ware.

B Adde. Iste modus habet locum bene dicit hic iter fratres et sorores/sed vi detur par tim hoc esse iniquū: na sic semper li[?] maior n ... ad quem de iure feu dū pertine in lib. feud. de successio feud. et pe multa pos set semper defraudar feudo/aut quomodo feu di:sic etiam vna via cō cederetur/ q alia via prohiberetur/qd non est toleran dum/ sed d cendum vi detur patrē eum posse ... nerare in ... liqua parte et quantita te ipsum feu dum in locū vt in plus non credo. Videtur tamen hoc in ea parte cō suetudini standum.

¶ Obligacien van dode panden op kercken.

¶ Itē na opinie vā sommige/ so mach dese obligacie gheschien eñ gheuallen tot eenighen kerckē bi aduijs oft ghifte vā aelmissen. Ghelijc te assignerē een summe van pēningen eenigher kerckē/eñ dat te verbindē eñ te obligeren op een stuc lants/bi doode pande/om die te houdē so lange als die erfgename vandē ghenē diet also verbondē hadde/dat af ghecocht eñ gelost sal hebbē also voorsept is. Maer na opinie van sommige so en mach dese obligacie nyet geschien dā tusschē broeders eñ susters. Eñ ghi sult weten/ dat in die daer eenich lant arable/oft acker lant/oft woosste de in pande geset is/die eenige vruchtē wtgheeft/ eñ men die wil af coopē/oft lossen/ op dat des doodē pande te niete si. Men is dat schuldich te doē/ist op lāt arable oft ackerlāt/ als dat coīe afgemaept eñ wech geuoert is. Eñ ist op and erue/na dat die vruchtē daer af zijn/eñ ands niet na costume locale.

¶ Van den obligacien int particulier.

¶ Dat.lxiij.Capittel.

Nu dat wi geseen hebbē die obligacien int generael/eñ int speciael/so sal ic v nu thoonē die obligacien int particulaer. Soo weet oft twee personen oft meer/geobligeert zijn voor een summe/te samen/ sond diuisie oft vschept/noch dat geclareert en si/ voor wat porcie oft deel elc belast is. Weet dat die saecweldige diemē des schuldich is/sal moghē eysschē dē genē diet hē belieft/eñ die sal moetē/eñ ghe houdē zijn te ātwoordē met rechte/ eñ die schult te betalē/niet tegenstaēde eenige argumēten ter cōtrarie. Exempel. Ian eñ Iacob zijn geobligeert aē Thomas/ om die summe vā. C.lb.par.bi gemeyn obligacie/eñ tē was niet elc voor zijn aen deel/noch elc een voor al. Het gebuerde dat Iacob arm wort eñ vliet. Thomas siet dat dē dach vā betalen gecomē is/eñ dat die voorß Iacob niet heeft ō mede te betalē/ mer Iā heeft genoech/so spreect hi Iā aen eñ begeert betalinge vand obligacie. Iā atwoort dat hi gaerne zijn aēdeel betalē wil / maer niet voor Iacob voorß. Thomas ātwoort dat hi hē ghobligeert is die summe van. C.lb. eñ dat hi die

schuldich is te betalē. Jan seyt dattet also niet en is/ elc een voor al/ eñ dat hi niet voorder vbonden en is dā in die helft/ aēgesiē dat si niet meer en warē dā hē tween/ daerō en is hi niet schuldich dā .V. lb. Die ander antwoort dat hi tegēs hē vbondē is vā .C. lb. eñ dat hoe wel inder obligacie niet begrepen en is elck een voor al/ also en ist oock niet elck voor zijn porcie. Daerom. ꝛc. Alle ghesien eñ ghehoort/ het weert geseyt bi vōnisse/ dat Jan gehouden was in alle die voorseyde summe. Eñ dit accordeert ooc dat bescreuen recht. A

Van sommige gheobligeert/ daer die eene betaelt.

Item die schulden also verbonden bi sommigen/ gebuertet dat die eene betaelt/ alle die andere verbondē zijn daer af ontslagen. Wāt die schulde eens betaelt/ en mach nēmermeer weder gheeyscht zijn / eñ so wie daer na des eyschte/ hi soude veruallen in pene quadruple/ na bescreuen recht. B

Van obligacie pie.

Sommighe vragen wat obligacie pie is. So sal ic u dat thoonē/ om dat ic in die obligacie generale int corte daer af gesprokē hebbe. So suldy weten dat obligacie pie/ is een obligacie sond cōtract/ oft sonder stipulacie brieuē/ maer wordt gedaē/ als bi contract. Gelijc oft een sone waer gheuangē van schuldē/ oft geuangē vandē viandē/ eñ gheransoneert waer/ eñ des niet en mocht betalē eñ zijn vader hē lossende vāder geuanckenisse oft pericule. Weet dat als hi weder ghecomē soude wesen/ die sone die also ghelost is vā zijns vaders goeden/ is gehouden eñ geobligeert tegens sinē vader/ bi obligacie pie/ hē weder te gheuē die penninghen/ die hi voor hē betaelt sal hebbē. Eñ also suldijt vstaen vāden eenē broeder aendē anderē/ oft vandē eenē neue aendē anderē. Also waert oock vandē eenen neue aendē anderē/ op dattet waer bi maniere vā pie: dats te segghē wt cōpassie eñ medelijdē eñ sonder eenighe fraude. Wāt also en waert gheen obligacie vā pie/ maer vā fraude die niet te houdē en waer/ ghelijc als vore gheseyt eñ ghetoont is. Eñ dese obligacie pie set dat recht tusschen den vader eñ dat kint/ wāt men en siet niet ghebuerē sulcke compassie tusschen andere. C

Obligacie bi consent van partie niet teghenwoordich.

Itē obligacie mach geschien bi consent/ als die partien daer niet tegēwoordich en zijn/ eñ dat vā gheenē noode en is dat si daer tegenwoordich zijn Eñ obligacie mach ghedaen zijn bi brieuen/ oft bi boetschappē/ als bi procureurs/ oft ooc bi beslotē brieuen onder bekenden zeghele. D

Obligacie bi maniere speciale

Het is te weten/ dat na tghene dat voorscreuen is/ obligacie mach gedaen zijn bi speciale maniere bi vijf weghen. Die eerste is bi weghe vā leeninge/ de welcke is een minnelike obligacie/ eñ die dē rechter behoort te hebbē fauorable. Die tweede is bi weghe vā schulde/ belooft ter cause vā sekere eñ rechtueerdige beloftē. Wāt daer faulte geuōdē waer/ dat en is niet te houdē. Die derde is bi weghe wāneer dat eenich dinc ghestelt is in bewaringe/ in handē van yemāt die des aen neēt te bewaren. Wāt alsdā is hijt gehoudē te bewaren eñ weder te geuē: eñ oft hi des ontkende/ hi soude in grote pene vallē/ in dien tegēs hē betuycht waer. Die vierde is bi weghe van pandē geset eñ ghestelt in nāpte oft in ondpāde vāder schult te betalē Die vijfste is bi weghe vā mutuele actie. E

Obligacie op termine/ oft terstont.

Het gebuert tot sommighen tiden dat die beloften die in genereren eñ weerdich zijn obligacien zijn gemaect tot terminen/ oft terstōt. Gelijc oft ic beloofde weder te gheuē .x. lb. sonder tijt/ oft tot sinē wille/ het is te verstaē dat dese schulde is ter stont weder te gheuē/ dats te wetē binnē thien dagē/ na bescreuē recht. Wāt het en is niet te verstaē/ dat die schuldenaer zijn ghelt gereet heuet terstont te betalen/ maer nae thien daghen so mach hi bedwongen zijn met rechte.

Obligacie die ghemaect is op terminē/ ghelijck als ic beloue sculdich te wesen .xl. lb. te betalē tsint Jansmisse naestcomēde/ eñ die obligacie tot sekerē daghen gemaect worde/ weet dat si die .xl. lb. schuldich zijn ten dage/ als men die beloofte doet te betalen. Maer dē eysch en mach niet gedaen zijn voor sint Jansmisse. Eñ daerō schijnt/ dat so wie recht heeft aender sake/ ten dage dattet belooft wort/ hi heeft recht ten dage dattet verschijnt. Eñ also schijnet ooc vandē vruchtē vandē oogst / geset in pachte/ hoe wel die pachtenaer niet schuldich en is te leuerē voor lichtmisse daer aē volgende. F

Te belouen een dinc twee oft meer personen.

Het ghebuert somtijden/ dat een dinc belooft is eenē/ oft meer personē. Oft somtijts meer personen belouen een dinc/ eenē oft meer. So ist te weten dat een dinc is somtijts belooft eenē/ oft meer personen/ wanneer die ghene die dat belooft/ antwoort nadē eysch/ tegēs dē ghenē diē hijt belooft. Ghelijc oft eene/ oft sommige/ oft twee eysschēde waren tot een ander/ Belooft ghi dat ghi ons geuen sult .x. lb? Eñ die ghene dient also geeyscht is antwoort. Je belooft/ eñ ic salt geuē deē oft dāder van v. Weet ist dat hijt also belooft/ elc vā hē beyden/ dien hi also belooft heeft des te gheuē/ macht hē eysschen/ eñ het zijn twee obligacien oft beloftē. Eñ en behoort des niet verstaē te wesen/ een belofte alleen/ ghedaen tot tween. G

Van twee oft meer/ die schuldenaers zijn van eender sake.

Noch gebueret dicke dat twee oft meer zijn schuldenaers van een sake. Gelijc oft men vraechde tot Jā/ beloofdy mi te geuē vijf scellingen: eñ een anď

C Est patri/ matriq pie succurrere nato. Adde De hac obligatione hoc nomie noiata/ nō habem⁹ in iure. Si pē eñ soluat ꝑ filio/ in pēe zuento non est actio na ea cū ibi ipse pē obligaretur/ sez frater ꝑ fratre/ neg. gesto. ꝛc.

D Institu. de manda. C. et. ff. eil dē tieulis.

E .C. si certū petatur. et Instit. quibus modis re. contra. oblig.

F Institu. de ver. oblig. §. omnis stipulatio. cū glo. adde .l. tedere diē. ff. de verb. obliga.

G l. i. ff. de duobus reis.

eysicht tot een ander die daer bi is: beloofdy mi te gheuē die selue vijf scellingē: en̄ elc antwoort voor hē seluē/ic belouese te gheuen en̄ te betalē. Weet dat bi sulcke woordē / die sake belooft is tot elc vā hen/ en̄ si zijnt sculdich elc vandē genē diet belouē al geheel/hoe wel tottē eenen en̄ tottē anderē beloofte gedaē en is niet dā een vbondt. En̄ oft deen ontfangt die schult/hi schiet dē schilt: en̄ oft deē betaelt/hi heeft gequijt en̄ geurijt den anderē. A

A l. ij. ff. de duo. re. Insti. eod. §. duo pluresue rei.

Vā partie niet tegēwoordich.

Itē weet dat obligacie die ghedaen wort tot yemant niet tegenwoordich/daer toe noch comēde. En̄ oft gebuerde datter brieuē af zijn/ die tuygen dat die partien tegēwoordich waren/tottē obligacien te doē. Weet dat die voorf brieuē/daer af behooren niet gelooft te wesen/ten ware dat die gene/die seggen wilde dat hi daer niet bi en was/dede blijckē behoorlike eere/dat die obligacie cesseerde/dat hi elders was / ten daghe dat die obligacie ghedaen wert. B

B l. optimam C. de cōtra hen. stipu.

Obligacie bi leeninghe.

Itē obligacie die gedaē wordt bi leeninghe. Als ic leene yemāt eenich dinc/ het si vā nombre oft getale/oft dinc bi ghewichte/oft bi mate/wātet dick gebuert/datmē dat seluer dinc niet weđ en gheeft En̄ daerō behoortmen weder te gheuē in sulcken ghewichte/oft in sulcke mate/oft in sulckē getale. En̄ daer en is gheē excusacie/ten moet also weder gegeuē zijn/voor eenighen verliese vā brande oft ander auōtuere. En̄ dit heetmen properlijc leeninghe/wanneer dat dinc minnelijc geleēt is/ sonder yet daer af te gheuen.

Obligacie bi nampte.

Gelijc oft een dinc gegeuen si in onderpande/en̄ diemē schuldich is/des aen neemt voor schulde/alsdā is hi sculdich dat te bewarē vā alle auontuerē. Mer ist dat hi dat int onderpande neēt bi maniere minnelijck daerō dat hi ter bede vā eenige heeft eenich dinck daer op gheleent/ hi is ghehouden vrij van sulckē dinc/ist dat hi fortune verloren wordt/op dattet si sonder sine schulden / ende dat hi des niet en heeft moghen verhoeden. En̄ daerō en soude hi niet laten zijn leeninge te eyschen.

Obligacie bi bewaernisse.

Oft yemant eenich dinck set in bewaernisse tot een ander/ist dat verlorē wort in bewaernisse/ vā den ghenē diet aengenomē hadde te bewaren/ hy en is niet gehoudē des weder te gheuē/in diēt sonder zijn sake oft schuldē si/en̄ dat hi des niet en heuet mogē beterē noch verhoedē/op dat daer gheē bedroch in geuondē en si/en̄ dat hi daer af gheenē loon en heeft vā die bewaernisse: wāt also soude hi gehoudē zijn dat wederō te gheuē. Maer oft die ghene dien dat dinc toebehoorde/begeerde/ en̄ bade dē bewaerder dat te bewarē/en̄ dat bi auōtueren verlorē wort/dat is tot perikel vandē ghenen diet also begheerde datment hem bewaren soude. Want zijn ongheual en behoort niet te wesen/tot

prejudicie vanden ghenē die daerō niet en dochte/ wāneer hi daer af ghebodē wort te betalē. C

C Insti. quibus mod. re con. oblig. per totum.

Costume van Henegouwe.

Itē vandē obligaciē na costume vā Henegouwe suldy wetē dat daer twee manierē van obligacien zijn. Deene is/ hē te verbinden bi opdrachtē vā erue/gedaē en̄ geledē rechtelijc/en̄ daer die heere af gedient waer/oft dattet gedaen si tot zijnre believen. Sulcke forme vā obligacie is executoire in Henegouwe/so gheringe allsmen daer mede recht pleghet/en̄ men doet die erue/ also opghedragen met rechte/vercoopē. Die tweede maniere is/wāneer een leenman/hē obligeert onder sinē seghele/ oft wāneer mē hē obligeert voor leēmannē des graeflichents/oft wāneer mē hē obligeert voor de scepenē vāder stede gepriuilegieert. Alsulcke obligaciē en zijn niet dā euocatorie/en̄ men en soude niet moghē vercoopē die erue vandē geobligeerdē/ maer men soude executerē die vruchtē vander erue / en̄ den huysraet vandē gheobligeerdē/en̄ niet meer/ noch men soude gheē ans executie daer af hebbē.

Hoemen obligacie bi ghescrifte formeren sal bi maniere formulare.

Dat.lxiiij.Capittel.

Allen den ghenē die dese letterē sullen sien oft hooren lesen. N. salupt. Doen te weten eenen yeghelijcken dat voor ons. N. als voor rechte gecomē en̄ gecompareert zijn in properē persoone dese. N. de welcke. N. woonēde in sulcke plecke. N. als hi sept/bi sinē pueren en̄ liberalē wille/bekennēde dat hi vercocht hadde/ en̄ vercochte/tot iustē en̄ rechtuaerdigē coop en̄ in goeder trouwē desen N. woonēde in sulcke plecke. N. als hi sept/die summe vā. xx. mudden corens/totter mate vā deser stede. N. sulc/en̄ also goet corē/als tot. x. d. tournoys na dbeste/elcke rasiere: ouermidts betalēde en̄ opleggēde om dien voorf coop/de summe vā. xl. gouden guldens/gheheetē franckē/vander munte en̄ teekē des coninck. Van welcke summe de voorf. N. hē gehoudē en̄ bekent heeft/houdt en̄ bekent/wel en̄ volcomelijc voldaē en̄ betaelt te wesen in gereēden penningē/bi hē/ tot sinē profite ontfangē/ en̄ wel getelt. En̄ van die voorf summe vā penningē heeft hi quijt gescholdē/ en̄ quijt schelt den seluen cooper/zijn erfgenamē/oft sake van hē hebbende Midts welckē coop/die voorf vercooper/beloofde bi zijnre trouwen daer op gheswore/wel en̄ getrouwelijc dē voorf coop/en̄ die voorscryde. x. mudden corens/te geleyen en̄ te leuerē/op zijn perikel en̄ costē binnē sulckē daghe. N. inde stede vā. N. in behoudender hant/daer wagē en̄ kerre sal mogen varen/in sulcker plecke oft strate / als dye voorf cooper des wil hebben geleuert/sonder ander termine/daghe/exceptie/oft delay des te leueren/ te nemē/noch tē begeerē/want hi hē nv ter tijt hout voor gesummeert/gheintimeert/ en̄ vermaēt des te doen/betalē en̄ leuerē binnen den voorf daghe.

Cōsenterende eñ ouer geuende bi sinē vrijen libe
ralen wille dat alsulcke summacie eñ vermaninge
vā weerdē si/hebbende alsulcke macht/ als oft ge
daen waer met alle rechtē/ daer toe dienende ghe
daē te zijn. Eñ daer toe tot dien eynde des te doen
houdē eñ volbrengē/heeft die voorß vercooper ge
obligeert eñ verbondē alle zijn goeden/huysract/
eñ erue/roerēde eñ onroerēde/generalijc eñ speci
alijc/bi weghe eñ forme vā ypoteque/ vā gebode/
vā recht ontfangē/demain assise/ eñ van allē we
ghen eñ manierē van stipulacie/ oft dat obligacie
vā recht/eñ bescreuen recht/eñ costume toebehoo
ret/eñ hondert schellingē te verbuerē/oft dē vijf
stē pēninc/bi forme vā pene/vā alle die summe oft
datter onbetaelt waer. Welcke pene oft vijfste pē
ninc so dat best belieft aen dē cooper te ordineren/
oft dē houd des briefs/ aen welcke alle macht eñ a
ctie vā dese tegēwoordige obligacie beuolē is bicō
sente eñ believte van voorß partien: welcke pene/
oft vijfste pēninc/in diēt verbuert wort/ āl/ oft eē
deel/bi dē vcooper/ eñ hi daerō bedwongen wort
voor wat heer dattet waer/ geestelijc oft waerlijc
bidē coper oft houd des briefs belooft heeft/op hē
eñ op zijn goedē te gheuē eñ te betalē metten prin
cipalen/sonder des te minderē/eñ alle costē/scadē
eñ interestē daer op gedaē. Eñ tot meerder seker
heyt/ eñ op nēmermeer te comē tegēs tghene dat
voorß is/heeft die vcooper geobligeert eñ verbō
den sinen properē persoon/tot detencie eñ geuanc
kenisse beslotē/ in dien daer gebrec waer in tgene
dat voorß is. Eñ is geobligeert hē te moghen van
ghen eñ onthoudē/waer eñ in wat plaetse dat hy
geuondē wordt buytē gewijsde/ om so lange ghe
uangē te bliuē/niet tegenstaende dat op zijn goe
den eñ eruen/recht gedaen oft gheuordert waer/
oft genomē/oft gearresteert/eñ dat exployt/tot
ter volcominge vā die voorß obligacie gedaē wor
dē missions/costen/schaden/eñ interest/dwelc hi
gebracht heeft tottē vigore oft crachte vā die obli
gacie voorß/eñ daer toe renuncierēde tot allen sa
kē/hoedanich die zijn/generale eñ speciale/so wel
vā rechte/als vā vsancie eñ gewoōte/die hē weer
dich warē/oft te hulpen eñ bate soudē moghen co
mē / tegens dat rechte verstāt eñ inhoudt vā dese
tegēwoordige obligacie/ eñ dat dē voorß cooper/
oft houder vā desen/eenichsins/ oft sakē bi eenige
weghē oft manierē/soude moghē belettē hinderē
oft retarderē/noch den inhoudē van desen/eñ die
volle betalinge achter stellē eñ te niete doen.

Renouacie oft vernieuwinge van schulden.

Dat lxv. Capittel.

Vernieuwinge die eenige doē in haer scul
den/is: wāneer si hē presenteren vanden
eenen schuldenare optē anderē. Eñ daer
af spreect dat bescreuen recht meer dā die
costumiers/eñ seyt. Renstet die keeringhe eñ ver
nieuwinge/dat die een schuldenare doet totten an
deren van eenige schulden/ wāneer hi hē sinē scul
denare gheeft in zijn stede. Eñ dat en is nyet wel
mogelijc te geschien/ten si dat die sculdenare/daer
men die sculde op aē wil gaen/daer tegēwoordich
si/eñ dat hi des cōsentere/eñ beloue die schuldē te
betalē/tottē sculdenaer vā sinē sculdenare. Eñ dz
die ghene/daermēt also aē belooft te betalē/hē be
keere/eñ aen gae optē sculdenaer vā sinē sculdena
re/oft anders en waert vā gheenre weerdē. A

L.j. de legatio debiti. C. de noua ti. et dele gati.

Van schulden te vercoopen.

Itē bouē dien seyt dat bescreuē recht bouē ghe
allegeert/dat hoe wel mē niet en mach zijn sculdē
bekeerē noch vernieuwē/vandē eenē sculdenaer op
ten anderē/sond cōsent eñ wete vandē ghenē diet
sculdich waer/dwelc redelijc is/nochtās moecht ghy
wetē/dat des niet tegēstaende/ een yegelijc mach
vercoopē zijn schulde/eñ daer in actie geuē den ge
nē diet hē believt / welcke sake goet eñ ghestadich
si. Eñ mach den cooper bi dier schulde doen eñ in
tenderē actie vā dien aen den schuldenare/ telckē
dat hem belieuē sal. B

B C. supra cōdē. d. l. dele ga. Adde. l. nois. C. de here. vel a cti. vendi. l. noia. ff. eo. l. j. C. de no ua. et obli. Cessio actionū etiā in inuitū fieri potest. l. j. C. de noua. dummodo nō est in ptemtiōe. C. de lic. pot. et. l. . C. de alien. iud. muta. cau. fact. seu delegatio inuito debitore fieri nō potest. d. l. delegatio debiti. C. de nouat. et deleg.

Van schulden te veranderen.

Ghi sult wetē/dat niemāt en derf/noch en is scul
dich/tegens sinē wille eñ cōsent/bekeerē te betalē
eenē anderē tghene dat hi eenē sculdich is. Als oft
Jan eñ Jacob sculdich zijn Robert/ Jacob en mach
sond dē wille vā Jan/ die sculde niet vanderē/die
Jan sculdich is Robert. Wāt reden is/dat elc hout
zijn stede tot hē seluē verandert te zijn/eñ niet te
ghens sinē danck. C

Van zijn brieuen te innouerē.

Itē na opinie vā sommige costumiers/is veran
dert sommige belofte/eñ sommighe obligacie/ oft
ouerdracht/dat eenige hebbē tottē anderē/bi ver
nieuwē somwilē dē dach vā betalinge/die belooft
is oft geobligeert inde beloofte/het si bi brieuē oft
anders. Ghelikerwijs oft een man geobligeert eñ
verbonden is tegens yemāt in een summe vā pēnin
gen/tot sommigē dagē / eñ hi hanget vā deen pay
ment bi delay/tot eenen anderē/het schijnt dat hi
verandert eñ vernieut heeft zijn brieuē eñ zijn ob
ligacie/eñ dat daer bi die ouerdracht/oft den brief
vā obligacie/is vernieut eñ verādert vā zijnre eer
ster weerdē: eñ also sustinerēt die wise. So sal icx
daer op wijsen/ dat die nieuwe rechtē bewisen eñ
thoonē te houdē. Die keyser Justiniaen seyt daer
af in zijn boec/vā wiē lestwerf wert gedaē eñ ghe
passeert bi sinē rade. Wi willē verbeterē die boec
ken/die sprekē vander vanderinge der actien/hoe
men die vwisselt oft verandert/ vā deen op dande
re. Eñ wi willē declarerē die oude twifelē vā rech
te/die daer op duyster warē eñ obscuer: eñ stellen
dat in dien eenich schuldenaer/die eenige and met
hē heeft/oft die sinē eysch vandert vā dē eenē tot
ten anderē/oft die pandē ontfanget op zijn sculdē
oft dat hi zijn sculde vmeerdert oft vmindert/ oft
dat hi stelt tijt oft cōdicie in betalinge/oft dat hi af
nemet/of wisselt/ ōtfangt brieuē vā minder gheldt
dā hē te vorē belooft was/oft gedaē eenige ander
saken/waer bi dē oude stelders van rechtē seyden
dat obligacie ghemuteert eñ verandert was. Wi

C l. si soluere tibi petunt am. C. de nouat. et de leg.

en willẽ niet/dat daer bi si oft mach zijn verãdert eenige sake vandẽ eerstẽ alligemẽt: mer die eerste obligacie sal bliuẽ in haer weerde. Eñ si sal so veel geaugmẽteert eñ vermeert zijn/ ten waer dat die partiẽ aẽ beyde sidẽ/specialijc daer op dclaert hadden/ eñ gelatẽ de eerste obligacie vã geenre weerden te zijn bi die anderde/eñ anders niet. Wãt wi willẽ/eñ het is redelijc/ dat die veranderinge van dẽ obligaciẽ/ diẽ ter goeder meyningẽ gedaẽ zijn niet en wordẽ vandert oft vnyeut/ten si dat bi speciale oft sonderlinge cõsent gedaen si/eñ vernieut bid kercke/oft simpel maniere/eñ vã woordẽ sapcieuses/eñ niet met rechte/tẽ waer bi also/dat die partien expressselijc seggen/eñ declareren des also te zijn/so dat daer gheen fraude/noch deceptie en wort geuonden noch ghepresumeert. A

B
l. nouatio
nũ nocẽtia
corrigentes
C. de no-
uat. et dele-
gat.

Bi hoe veel manieren men innouacie doen mach.

¶ Nã opinie vandẽ oude rechters eñ eersten boeckẽ mach innouacie oft vanderinge geschien in veel manierẽ. Ghelijc als te veranderẽ de terminẽ vander betalinge/begrepẽ in die obligacie. Vã borge te nemẽ na de obligacie. Die obligacie niet te eysschẽ oft te vuolgẽ binnẽ .xxx. iarẽ na bescreuẽ recht/in ypoteque binnẽ xl. iarẽ/eñ nae die costumiers vã Piccardien. xxi. iaer. Vã vrouwe die weerlic wesende/geobligeert ware/eñ daer na ghinc in religie eñ dede professie tẽ waer dat die obligacie inhout eñ begrijpt/also wel binnẽ religie als butẽ. Alle dese cõdiciẽ innouerẽ obligaciẽ/also voors staet/tẽ si dz bi dẽ partiẽ gedeclareert si/dat so wes mẽ daer af dset/dattet is sonder preiudicie te dragẽ totter obligacie. G

B
Additio.
Hic in fine
multos mo
dos ponit
nouationis
vide. ff. de
nouat. per
totũ. & vide
differentiã
inter noua
tionẽ et de-
legationem
Insti. qui-
b[9] mod. tol.
obli. §. Pre
terea noua
tione. Hoc
eñ hic intẽ
dit allegare

¶ Vandẽ actien. Eñ in hoe veel manieren die zijn.

¶ Dat. lxvi. Capit.

Actie is dat recht/ dat die eysscher heuet/ ende mach hebben teghens den verweerder/ tẽ intenteren sinẽ eysch in rechte partie gheroepen nã den bescreuen rechte. C

¶ Na dat ghethoont eñ geseyt is die forme vandẽ obligacien/so wil ic v nv toonẽ vandẽ actien; wãt sonder obligaciẽ en mach niemãt sake hebbẽ noch actien. Eñ daerom heeten die rechten de obligacien/moeder vanden actien/wãt vanden obligacien zijn alle actien ghesproten. D

¶ So weet datter zijn twee souuerayn oft opperste eñ principale actien / vandẽ welckẽ alle ander wtsprutẽ eñ dalẽ. Deerste is actie personele. Die ander is reele. Eñ hoe wel die sommige veel manieren van actien noemen/nochtãs van dese twee sprupten eñ vallen alle andere. E

¶ Ten eersten om te sprekẽ vã actie personele/sul dy wetẽ/dat actie personele is dat recht/datmẽ heuet eñ mach hebbẽ/in alle saken vã delict/ eñ vã allen cõtracten/in alle obligaciẽ/het si bi cõtract oft also als bi cõtract/het si bi maleficie / oft ands als bi maleficie. Die ander is reele/eñ vspreyt haer in alle eysschẽ/die op erue oft landẽ gedaen worden eñ zijn vã proprieteyt/ eñ dat sond des te geraken niet en mach delibererẽ oft decideren. Wãt bi der redene vã actie reele/het moet zijn dat dẽ eysch gestelt si op proprieteyt oft op oude becõmeringe/oft op nieuwe trou/gelijc ic hier na tracterẽ eñ seggẽ sal alst behoort/bi regule. Eñ daerõ wil ick weder kerẽ tot die eerste actie personele de welcke haer diuideert in veel formẽ eñ manierẽ/na die gelegẽtheyt vander saken.

C
Actio ẽ ius
prequendi
i iudicio qd
sibi debetur
Insti. de a-
cti. in pnci.
Et obliga-
tio est iuris
vinclm / quo
necessitate
astrigimur
alic[9] soluen
de rei gra/
scdz nre ciui
tatis iura.
Instit. de
obli. in pri.
D
l. licet. § ea
obligatio.
ff. de pcur.
E
Insti. de a-
cti. §. omni
um autem.

¶ Van iniurie.

¶ Eerst ist geheeten actie van iniurie/ oft vã quade dadẽ/bi violencie.

¶ Van ghebodẽ.

¶ Daer na ist gheheetẽ actie vã geboden / als oft yemãt gebiet bi zijn brieuen/oft ands/tot een and dat hi hẽ makẽ sal/oft doẽ makẽ sulc werc. &c. F

¶ Van beloostẽ.

¶ Daer na heetmẽt actie vã belofte/ als oft yemãt bi wille eenige sake beloofde/dat is men schuldich te houdẽ/alst is tijt lẽ legitisme. G

F
Adde quod
mutuãs et
mãdato al-
terius obli
gat sibi re-
cipientem
tanq̃ princi
palem et ex
cõtractu: et
mãdantem
tanq̃ acces-
sorium per
actionem
mãdati. l. si
literas. C.
mandati.

¶ Stipulaire.

¶ Daer na ist gheheetẽ actie stipulaire/ gelijc als die obligaciẽ zijn vollẽmẽ maect/het si bi brieuẽ/ oft ands/daer trouwe in belooft is/eñ antwoorde vã cõsent.

G
Iuxta illũ.
Omnẽ pro-
missum ca-
dit in debi-
tum.

¶ Noxale.

¶ Daer na heetet actie noxale/ ghelijc als eenighe eygen/vã eygen cõdicie/yemant misdoet/eñ dat daer boete oft beteringhe toebehoort.

¶ Redebitoire.

¶ Dan heetet actie redebitoire/ ghelijc als na eenighen coop gedaẽ/ men vint dat daer ghebrec is oft fraude inder saken. H

Seruiante.

¶ Daer na ist gheheetẽ seruiante/gelikerwijs als tẽ eysschẽ eenich dinc dat vcoft waer / eñ men dat houden soude in huueringhe. I

H
l. cũ propo-
nas. C. de
edelicijs a-
ctionibus.

¶ Bi actie contrarie.

¶ Daer na heetment bi cõtrariẽ actiẽ vã gebodẽ/gelijc als te eysschen die saken/die eenighe houden soude gheobligeert/eñ als bi actien contrarien. K

I
l. i. C. de p-
cario et sal-
uia interdi.
et Insti. de
act. §. Ser-
uiana.

¶ Actie vã ghebodẽ.

Gelijc als procureur te zijn voor yemãt/in sake vã appeel/daermẽ tegens hebbẽ soude/op dattet niet en si bi der sculde oft gebrekẽ vã procureur/alsdã mach die procureur begheeren op sinẽ meester / het ghene dat hi aender sakẽ soude hebbẽ willen ghesept. L

K
Dicta. l. i.

L
l. etiã si con
trariũ. C.
mandati.

¶ Institore.

Actie institore is/wãneer de knecht vã eenen coopmã/ die zijn comãscap voert oft beleyt/leent eenige peninghen voor sinen meester/alsdan ist die meester daer in gehoudẽ. M

M
l. i. §. iiij. C
de exercit.
& instit. act.

¶ Executore.

Actie executore is wãneer yemant hebbẽde een schip/stelt opt selue schip eenẽ gouuerneur oft bewaerder/die wort genoemt gubernator nauis. Eñ de ghene diẽt schip toebehoort is genoẽt exercitor nauis: eñ is ghehoudẽ in alle cõtracten eñ comãschappen die de voorseyde gubernator voor sinẽ meester doet. N

N
l. i. in prin.
ff. de exerci.
act. Adde q
adhoc vt a
ctio instito
ria locũ ha
beat / oportet
concurrere
oportet: v
in exercito
ria lez qd

¶ Quãti pluriũm.

Actio quãti pluriũ is/so wie schuldich is te leuerẽ eolẽ/tot eenẽ sekerẽ

dach/ eñ hi daer in ghebreckelijc valt bi sommighe iaren/ die cooper mach eysschē te hebbē die weerde vandē coren/totten besten prise vanden iare vā der faultē/dat hi niet en sal betaelt hebben. Eñ also is hijt schuldich te hebben. A

¶ Quāti minoris.

¶ Daer na heetet actio quāti minor/gelijc als yemāt vint zijn comāschap die hi gecoft heeft/na dattet geleuert is/argher eñ mindere/ dāt hē in die comāschap doende gegeuē was te vstane/ eñ geseyt was vandē ghenen die daer af tsecreet wel wiste. Alsdā is die vercooper sculdich te beterē die faulte/de welc hi wel mocht ghedeclareert hebben/ eñ dat wel wiste eñ verstonde. B

¶ Vice de litige.

¶ Daer na veranderet in actie vā litige. Gelijc so wie vcoft eenige sake die hinghe in proces / die en mach noch en behoortmē niet te vercoopē. Eñ oft sulcke sake vercoft waer/men soudt weder moetē settē in sinē eerstē staet/eñ die vercooper waer gehouden des te beterē tegens dē heere/van also vele als den prince dragēsoude. Eñ die ghene die dat cochte/in dien hijt wiste/soude zijn ghelt verliesen eñ den coop waer te niete. C

¶ Actie de dol.

¶ Daer na ist geheetē actie de dol/gelijc als in eenigē coop daermē af vervolgen wil den geobligeerdē oft verbondē/fraude genoudē wort. Eñ dese actie en duert niet langer dan twee iaer/na dē coop ghedaen. Want so wie hē binnen dier tijt niet en behelpt/ daer na en ist niet ontfanckelijck. D

¶ Compensacie.

¶ Actie vā compensacie/die de clerckē heetē recōpensio/gelijc te leggē tusschen creditores een summe tegens een ander wāneer recht vā cōpensacie des mach ōderhoudē Wāt in waerlike houē en heeft dese actie geē stat daermē vseert vā costume locale: dats te seggē in landē costumiers. Maer tbescreuē recht henghet dat cōpensacie gedaen si/in sakē die dependerē oft spruytē deē van dander. Ghelijc oft.ij.coopluydē warē vgadert in feyte vā comāschap / eñ si haddē vsekert deen tottē anderē in haer re... .inge/daer mach cōpensacie stadt hebbē in gelike sakē. E

¶ Van ghiften.

¶ Daer na ist geheeten actie vā ghifte/de welcke geschiet in drie manierē Als ghifte tusschē den leuendē/ ghifte legataire/ eñ ghifte om sake vā huwelijc. Dese drie giften betuycht dat bescreuē recht/eñ niemāt anders. F

¶ Rei vendicatio.

¶ Daer na heetet actio de rei vēdicatione. Ghelijc als yemāt onthout eens anders dinc/sonder eñ ouer dat cōsent vā dē genē diet toebehoort/om dat weder te crigē mach men intenderē actie de rei vēdicatione. Want diemen wils en wilmē niet clamerē oft seggen die sake als ghestolē/om crisme eñ vreese die daer af soude mogen volghen/nochtans in dit een gelijcke substancie oft sake. Maer die rei vendicatie is graciose oft huesscher/eñ en beleyt gheen crisme/ten si dat die rechter siet dat daer dieste bi si. G

¶ Contributio.

Daer na heetet actie vā cōtributie/eñ die sommige heetent cas van desconfiture/Ghelijc oft een geobligeert is tegens sommige/eñ dat hi te recht gebodē oft ontbodē si/vāden gheenē dien hi schuldich is/eñ dat si tusschē hē liedē ghescil hebbē/wie dat eerst betaelt worden sal/wāt elc seyt dat hi behoort te precederē in betalinge/om vreese dat die goedē/die schulden niet en sullē mogen betalē. Weet dat in dien daer so veel goeden niet en zijn om al te betalē/ alsdā sal cōtributie stadt hebben/eñ si sullen betaelt worden ter marck/dats te wetē so veel deene als dander. H

¶ Usucaptio.

¶ Daer na heetet actio de vsucaptione/gelijc oft yemāt gehadt eñ gebruyct heeft die sake oft huysraet vā een ander/ tot iuste tijtle / bi drie iaer oft meer/het mach hē toebehoorē bi actie de vsucaptione/die haer niet en vsprept vā op roerende goet. I

¶ Prescriptio.

¶ Daer na ist gheheetē actie vā prescriptie. Ghelijc als oft yemant vā erue eñ possessie vā eenighe sake reele/tgebruyc eñ possessie gehadt hadde tot iuste tijtle/bidē tide vā.x. iaren tusschen dē tegenwoordighē/eñ van.xx.iare tusschen den absenten hem behoort toe die proprietept van der saken/by actie van prescriptie. K

¶ Actie van euictie eñ garant.

¶ Ghelijc als te appellerē eenigē/ daermē af ghecocht hadde eenige erue/ die na der hant eñ na dē coop becōmert waer/ eñ die cooper eysschede zijn waringe/hi ist sculdich te hebbē bi deser actie/ hoe wel dat die vercooper des niet beloeft en hadde te warē. L

¶ Actie vā proximiteyt.

¶ Ghelijc oft yemant vercoft zijn erue tegens yemant vreemt/oft tegens yemāt van sinen geslachte. Weet dat binnēs iaers na dat die vercoopinge gedaen sal zijn/die naeste vā sinē bloede sal mogē eysschē dat lant oft erue also vcoft/om sulcke penningen alst sonder fraude vcoft sal zijn / op dat hi coemt vāder side daer die erue af coemt/en vandē vercooper ghecomen is/eñ anders nyet.

¶ Transactie.

¶ Actie vā transactie/gelikerwijs als te settē zijn sakē eñ actien diemē heeft in rechte/in die handen vā eenen anderē/om partien te accorderē. M

¶ Restitutie.

¶ Actie vā restitutie/ gelijc als die weesen comen tot haer iarē volmaect/eñ vinden dat si behindert eñ beschadicht hebbē geweest in haer sakē/vandē genē diese houdt. Bi crachte van deser actie zijn si sculdich die werd te hebbē/op dat si dat eysschē binnen vier iarē na dat si tot haer iaren gecomē zijn. Eñ also ist van een die bi opēbaerlike saken wtlandich gheweest hadde/binnens iaers. N

¶ Actie dotale/oft duwarie

Dat is die actie die de vrouwē behoorē te hebbē/ op die leen eñ landen/die haer man haer bewijst voor die

trouwe. **Actie de dos.** Is dat recht dat die mannen hebbē in tghene/dat die vrouwen brengē in huwelike/eñ dat si in voortijdē tiden plegen te doneren bi rechte der dos/voor trouwe/ghelijc nu doen die mannen. Eñ daerō is differencie tusschen dos/eñ donarie. Want dos is voor die mannen/eñ donarie is voor die vrouwen. A

Fideiussio. Actie vā fideiussio/dats te verstaen/wāneer yemāt borge gebleuē is voor een ander/eñ hi bedwongen is te voldoē tghene daer hi voor gelooft heeft/dat sal eñ machmē verhalen optē ghenē daer hi borge voor is. Mer eer hi antwoort inder sake/oft yet betaelt/ sal hi hē doē verdachuaerdē. Wāt daer na en waer ghee verhalē aen dē principale. B

Actie in sake. Ghelijc als recht te hebbē in proprieteyt vā zomige/oft eenige erue/ daer een ander die vruchtē af neemt. Bi deser actie heeft eñ machmē hebbē sake te verweerē het recht vāder proprieteyt/ sondē te nakē oft te roerē ander fructuarie oft vruchtē.

Actie totter sake. Gelijc als mach hebbē de gene/die hout fructuarie oft vruchtē vā eenige erue in lijftochte/oft tot sekerē tijt/sondē eenich recht te hebbē inde proprieteyt. Bi deser actie behoort hi te houdē dat recht vā zijn usufructuarie oft vruchtē/noch de proprietaire en is niet sculdich daer in te rakē/noch aen die costē eñ oncostē/ mer hi is sculdich in rake te houdē die wooninghen.

Actie vā vercoopinghe. Ghelijc oft yemant vercocht hadde eenich dinc/ op dattet si bi cōtract vā goede trouwe/ wāt weet dat alsdā hi sculdich is bi vcoopinge so seker te sine/dattet si bi middel vā pecune gheestimeert eñ ghenōbreert oft anders die vcoopinge en soude niet houdē. C

Actie vā restitucie. Dat is te restituerē die vcoopinge van eenigē coop gedaē/ daer die coopere hē vint behaelt oft bedroghē/ouer die helfte vander weerden. Want bi deser actie mach men zijn gherestitueert/eñ die coop behoort te niete ghedaen te zijn. Dit is op roerende goedē/maer op erue oft lāt niet/ouermidts dat sulckē coop gedaen wort bi ripe eñ lange declaracie vā rade/ eñ daer en valt gheen surple. D

Actie vā edelicio. Dat is wāneer dat yemāt vercoopt een herte/ dat sulck vā condicien is/dattet op een stede niet en mach bliuē oft vtorsuen/daer die cooper bi sinē coop af bedrogē is. Bi deser actien behoort te wesen reintregree. E

Actie vectigale. Ghelijc vandē gebellen/gheordineert bidē oudē constitutiē/eñ geconfirmeert bidē princē. Bi deser actie valtmē in grote boete vā transgressiē/sondē des te condigē. F

Actie de locatio. Ghelikerwijs als te verhuerē eenich dinc/tot welcx scadē oft periculē dat behoort te zijn. Weet dat oft die garderobe is gebuert/eñ die dinghē die wele daer in zijn/verloren wordē bi dieuē/bi brekē/oft bi deluen die voorseyde gaderobe/sondē dattet is bi sculde vandē genen diet verhuert bi recht vstane/het is sonder zijn perikel. Maer oft anders geuondē wort bi negligencie vandē dore oft veynstere/dat daer gheē violencie af en bleke/het waer tot perikel vandē ghenē diē die garderobe toe hoorde. Also moet hoy wetē eñ vstaen van andē dingē gegeuē in huerwaere. G

Actie de dops. Ghelijc als te settē eñ cōsignerē in bewaringe eñ depost/yemāde eenich dinc. Weet dat bi deser actie/die ghene diet bewaret/en is niet gehoudē/daer af rekeninge te doen indient bi sake vā fortune/ oft ongeual die hi niet en heeft mogē verhoedē/verlorē si. Noch die erfgenamē en sullē gehoudē zijn daer af rekeninghe te doen/ten waer dat int aennemē/dier erfgenamē behoorlijc daer af belast haddē gheweest/eñ dat si belooft haddē des te bewarē. Eñ anders gheē sake en heuet/daer hi hē af mach oft sculdich is te excuserē met rechte. Eñ mē hē des eyssschet werderō te hebbē/hi ist sculdich weder te geuē sonder costē noch daer en valt geē recōuencie oft vhalē/ maer men moet peremptoorlijc weder gheuen. H

Actie suffragant. Ghelikerwijs als vandē arbeyt eñ labeur die eenich aduocaet heeft gedaē int beleyen der sake vā yemant/datmen hē noch sculdich waer: wāt bi deser actie behooret hē voldaē eñ betaelt te wesen/bi taxie vandē rechter nader sake/nadē persoon/eñ naden aduocaet. I

Actio finiū regundorū. Dats te wetē/te settē/eñ te stellē palē/opten landeeñ eruē om te scheydē die differēcie opten landē eñ eruen deen vandē anderē/bi een gelegen. Eñ in wat pene oft verbuerte hi valt/ diese valselijc verset. So weet dat bi deser actie daer toe behoort geremediert te zijn/eñ gaet op weghe de furt/eñ gheuoelt natuere van crisine. K

Actie vā sakē ghedaen. Ghelikerwijs oft ic doe eenige sake voor een ander absent/ die hē profitelijc is in zijnre sakē/hoe wel dat hi mi des niet beuolē en hadde. Is bi mijnē toedoen oft dienst daer eenich profijt bi deser actie is hi gehouden mi weder te gheuē/tghene dat ic wtgeleyt eñ verteert sal hebbē/in zijn sakē te doē. Maer nadē rechtē/waert vader oft moeder die des dedē / indē sake vā haren kinderē/dese actie en soude geē stat hebbē met hēlieden/wātet natuere also bewijst te doen met redene vā ontfermherticheyt eñ met vaderliker natuere. L

Actie mutuele. Gelijc als yemāt/ eenige heeft doen dachuaerden voor recht/eñ de ghene die vdachuaert is doet voor dē seluē recht daghē den ghenē die hē heeft doen dachuaerdē/om tegēs hē te antwoordē. M

Actie vā geselschap. Gelikerwijs als twee zijn te samen in een geselschap/in comanscap. Weet dat die eene mach settē/oft wtsettē die penningē/eñ de ander de sinnen/eñ die arbeyden

l.j.et aliis C.de locat. et cōduct.

l.j.et aliis C. deposit l.fina.C.de cōpensat.

l.vnica.C.de suffrag.

l.ij.v.l.si et si iterit. C.fini.regundo.l.i.et.v. ff.de term.moto.

l.j.C.de negot.gestis

l.actiones et qui.C.de procurato.

die comnscap te beleyē. Nochtās bi dese actie heeft die eene so veel profijts eñ verlies/ als die andr. A

Vā dingen gecocht eñ vercocht.

¶ Gelijc oft yemant eenich dinc vcocht hadde/ tij erue oft anders. Weet dat wāneer dat dinc vcocht is bi eenē coop/ die cooper heeft actie alleene/ van der summe vandē prijse/ eñ gheē ander. Eñ ist in erue/ desgelijcx en mach die vercooper niet meer eysschē/ dan die summe vander penningē bi also / dat si dē cooper daer inne gheeyscht si. B

¶ **Actie simple.** Dat is wāneer die belofte so simpel is/ datter gheē stipulacie en si/ dā simpel belofte oft voorwaerde. Gelijc als eenige dingen te belouē sonď stipulacie/ anders dan vā antwoorde: van sulcken beloofte en is gheē actie. C

¶ **Actie vā voechdie.** Als wāneer yemant valt in voechdie/ eñ hē bi den rechte voechdē gegeuen zijn/ die zijn goeden regeren eñ zijn sake. Bi deser actie isment dat schuldich te doen. D

¶ **De curatio.** Actie de curatio is/ wāneer yemant wtlandich is/ oft furioos/ oft cranc vā sinnen/ so dat hi hē seluen niet en mocht helpē/ dā behoort hē ghegeuen te zijn bi den rechte curatoors die zijn goedē regeren moghen. Weet datmē dat bi deser actie wel doen mach. E

¶ **Actie de bail.** Gelikerwijs als yemāt valt in voechdie/ die leen heeft hē toebehoorende: alsdan en behoort anders gheē voecht/ dā die naeste vander side/ daer dat leen af coēt/ die den kinde in bail/ oft in bewaernisse eñ regimente hebbē sal: eñ bi dese actie mach eñ is hijt sculdich te doē. F

¶ **Actie de populare.** ¶ Itē is te wetē dat tusschē ander actien/ is een actie gheheetē actie populare/ de welcke is seer vā noode eñ behoeflijc tusschē die andere/ eñ is sulcx. Oft in eenige stede eenich recht valt/ dat toebehoort dē gemeynē profite vandē volcke/ so weet dat eē oft meer/ daer af mogē doen eñ intenderē actie/ eñ also wel wijf/ als man. Eñ daerō dattet hē seluen aengaet in proper schade/ so soudet mede een weese/ dats te verstaen zijn voecht/ voor hē mogen doen. Eñ in deser actie populare eysschēde eñ veruolgēde/ mach zijn veruolch bi procureur/ op dat die eysscher waer gepreiudicieert in zijn proper sake/ eñ besculdicht. Mer in cas daer hi niet en waer ghepreiudicieert oft beschuldicht/ eñ en hadde geē actie populare vniuersale/ noch particulare/ hi en soude niet ontfangen wordē bi pcureur. Maer hi soude selue sinē eysch moetē veruolgen in persone oft personen/ in dien daer meer dā een waer/ eñ verweerder si / dat die eysscer in deser actie sake heeft particulare oft vniuersale/ vā populare/ is dā ōtfanclijc bi procureur. Eñ actie populare en is niet te verstaē om die particulier vā eenē ambacht/ oft van een collegie/ oft vā een stede/ maer die actie moet gaen op allē generalijc/ eñ daerō ist geheetē actie populare. Wāt also wel gaet aen dē cleynē als den groten/ eñ also wel is ontfanclijc die cleyne als die grote / eñ also wel een alleene/ als meer. G

¶ **Actie de furtiue.** Ghelijc als yemāt ghecocht heeft gestolen goeden/ hi is schuldich die weder te keeren eñ weder te geuen/ sonder weder te hebben die penninghē die hi daerom ghegeuen heeft/ wāt hi verliestse bi deser actie. H

¶ **Actie de post mis.** Gelijc als yemāt geborē is na die doot vā sinen vader/ oft gesneden wort wtē lichaē vā zijnre moeder/ eñ niet en wort geborē. heeft hi natuerlijc leuē/ hi sal bi dese actie erfgenaē wesen/ eñ breect dat testamēt dat zijn vader voorš gemaect heeft na zijn doot/ niet wetēde dat zijn huysvrou beurucht was/ oft dat hi eenige kinderē meer hadde/ dā daer leuēdich ware. I

¶ **Actie de mise de faict.** Gelijc als yemāt heeft eenige gifte legataire/ daer hi tgebruyc af hebben sal/ na die doot vandē legatoor oft ghever/ eñ hi vreest die becōmerthept/ bidē segge van den keyser Adriaē/ die dit recht geordineert heeft hi heeft actie hē te doen stellē oft settē in zijn ghiften vā aelmissen/ bi deser actie. Desgelijc heeft dat selue recht een vrouwe oft ionckfrouwe in haer dotarie/ na de doot vā harē mā/ eñ bi deser actie moghē si daer in bewaert eñ gehoudē wordē. K

¶ **Actie vā cōdicie onseker.** Dat is so wie niet en volbrenget die condicie/ hi en is niet schuldich te hebben die ghifte/ bi deser actie. L

¶ **Actie van vernyeu winghe.**
¶ Dat is wāneer mē vernieut eñ ouer set zijn sculden/ vandē eenē schuldenare optē anderē. Oft wāneer mē na die obligacie ōtfangt eens deels vandē sculdē. Oft wāneer mē gheeft gracie oft delay vā eenige vandē paymēten. Weet dat om sulcke vernieuwinge/ die cracht vanď obligacie nz en is vandert: want die obligacie haer niet en vandert met recht/ maer si verandert bi cōsente/ also: ist dat die geobligeerde niet en cōsenterē bi woordē/ dat die een obligacie si verandert door oft bi die andere/ de eerste blijft in haer stede/ eñ en vandt niet. M

Actie van solucie oft deliberacie.
¶ Dats te doen quitācie eñ quijtscheldinge vāder beloofte oft verbonde/ die deē heeft optē anderen de welcke geschiē mach bi veel weghē/ ghelijc als ghi vindē moecht in die rubrike. N Die bi seer edel eñ proper manierē daer af tracteert. O

¶ **De doptio.** Dat is/ wāneer yemāt gheē kinderē en heeft/ eñ hi een anď neēt voor zijn kint Dat moet wesen bi auctoritept vā sinē prince/ dat hijt aen nemē wil/ eñ hi moet dat doen/ alst noch is in die machte eñ onderdanichept vā andere. Wāt eenē kinde dat ghehuwelijct waer/ en machmen noch en isment niet schuldich te doene. P

¶ **Actie de emācipatione** Dat is/ so wāneer yemāt zijn kinderē setten wil wt zijn onderdanichept eñ regiment/ op dat si mās daer mo

A l.j.C. pro socio. Instit. de societa. §. nā et ita coiri.

B l.j.C. de acti. empti. et vendit. Et emptor habet actionē empti ad rē quam emit petendam a venditore. l. si traditio/ et. l. fina. C eodem tit.

C l.j.C. de lo cat. cōduct.

D C. de testa. tut. et aliis rubricis z. l l.

E l.j. et. ij. C. de curato. furiosi.

F l. tutores. C. de admi nistr. tuto. qui tamen nōloquitur de feud.

G l.j.l. qui populari. ff. de popula. act. Adde quod actor hāc actionē p procuratorem exercere nō potest/ vt p eclam. in. l. qui populari. ff. de popu. acti.

H l. ci ciuilem rem. C. de furt. et ser. corrupt.

I C. de posthumis he red. insti.

K l. vlti. C. de edic. diui Adria. toll.

L l.j. C. de cōd. incert.

M l. nouatio num nocca tia. C. de no uat. et de le gat.

N C. et. ff.

O l. fina. C. de acceptila.

P l. fina. ff. de adopti. sed bene arrogatur q̄ sui iuris est/ vide licz p rescriptum principis: z cā cause cognitione. Instit. de adop. §. cū aut impubes.

A C.de eman cipat.libe. per totum

ghen doen/eñ op dat haer ghelooue gehouden/eñ van weerden mach zijn. A

C Actie de ingratitude Oft vā ondāc baerheyt. Dat is als yemant iā ondancbaerheyt neemt het ghene dat hē tot gracien ghegeuen is. Oft daer na dē ghenen vertoont/die hē die ghif te tot gracien gegeuē heeft. Weet dat die gheuer alsdan weder roepen mach zijn ghifte. B

B C.de reuo caud.dona ti.per totū.

C Actie copulare. Gelijc als yemāt ee nen persoon gedient heeft/om te hebbē huere oft loon/oft dat hi weerdich si huere oft loon te hebbē eñ die meester vā sekerē tijt betaelt had seker hue re/eñ daer na hē niet betalen en wilde voor die an der tijt. Weet dat na bescreuē recht hi ghehoudē is hē te betalen vā alsulcke huere voor den anderen tijt/als hi hē betaelt hadde voor dē eerstē tijt. Ten si dat tusschen hē beyden eenighe voorwaerde oft condicie expresse ghemaect si. C

C Alegem.C. de locat. et conduct.

C Actie vā onbehoorlike cōdicie Dat die clerckē heetē cōdiciones indebite. Ghelijc als yemant op eenige cōdicie betaelt bi ignorancie oft onweetenschap/meer dā hi sculdich is. Bi deser actie is hi schuldich weder te hebben/het gene dat hi meer betaelt heeft. D

D C.et.ff. de condict. in debi. Sola tum indebi tum ignorā ter/ repeti tur secus si scienter.

C Actie sonder sake. Gelijc als yemāt eenen anderen eenich dinc gheeft in bewaernisse/ eñ die gene diet also gegeuē is/ wederseyt des we der te gheuē al/oft eensdeels. Bi deser actie mach ment weder crigen al geheelijc/dat hi hē in bewa renissen ghestelt oft ghegeuen hadde. E

E l.i. et. l.ni hil refert. ff. de cond. sine causa.

C Actie mixte. Ghelijc als de sake roert eñ aengaet actie personele/eñ reele/daer bi datmē eysschē soude te hebben vā .ij. oft .iij. iarē oft meer die vruchtē vā eenige erue oft lāt/sond yet te eys scē aendē grōde eñ nochtās soudemē moetē roerē aendē grōt/eñ dattet neē daelde vā eenige/die tā derē tide gerecht geweest/oft gehadt hadde. F

F Institu. de acti. §. ap pellamus.

C Actie de seruitude de possessio Ghelijc als recht te hebben van weghen oft wech door yemāts lant oft erue/of recht vā drop op eēs anders erue/oft recht te lenē/oft te tēmerē op eēs anders muer/eñ ander dier gelike saken. G

G ff. de serui. urb.predi.

C Actie seruitude de prestatio. Ghelijc als is recht te hebben/ dat yemant gehou den is te doen eenige wercken/als sinē meersch tē hopen/oft sinen bosch af te houwen/ende anderē dier ghelijcke wercken. H

H l.si operas. ff. de pscrip ti.verbo.

C Van actie reele.

C Dat.lxvij.Capittel.

ACtie reele heeft toegesichte tot erue/ oft lant eñ gronden/van der proprie teyt van sommige saken. Als recht te hebbē van successie/bi coope/bi ghif te/oft bi anders vercregen inder pro prieteyt van sommige eruen/ hi si feudael oft erf lijc: ghelijc als die eruen die van heeren in pachte gehoudē worden. Noch sult ghi weten/datter eruen zijn/die niet gehoudē en wordē in leen/noch in erue. Gelijc als eruen zijn die geset zijn bi vrij alleleens als die ghene die niet gehouden en wor den vā eenigen here dan van God/eñ dat van die erue gheenē inganc eñ uitganc gemaect en wort/ dan bi den ghenē die dat erue toebehoort/die welc ke coēt ter plecke/in presencie vā sommigē/ daerō specialijc als tuyghe gheroepē/eñ seyt. Dese erue die ic houde van God/sette ic in die handen. N. eñ make hē daer ouer heere/ tot zijn vri eygen/eñ vā zijn eruen tot eewigē dagen/om eenē sekerē coop dien ic daer af bekenne gedaen te hebben teghens hē om die summe. M. daer ick mi af houde voor wel eñ volcomelijc voldaen eñ betaelt. Eñ ic belove nie mermeer teghens dese vercoopinge te comen. Eñ ic belove hē brieuē daer af te gheuē onder mijnen seghel/oft onder segel autētijcke. Eñ dat nader co stume lant oft erue vā dier naturē moet anders ghedaen/eñ bi ander manieren die so vri gehoudē zijn/ eñ besweeren deen den anderen/ sonder vri heere/oft summe der vinaningen. Eñ als dan erft hē die vercooper/eñ hi erft den cooper/eñ gheuen daer af brieuē onder haer seghele. Eñ ghi sult we ten/ dat dese actie reele haer diuideert in drie ma nieren. Te weten in actie proprietaire/ in actie vā nieuwichede/eñ in actie van simpel besidt.

C Actie proprietaire. C Indē eersten actie proprietaire is sulck/dat die proprieteyt coēt bi successie naturele/gelijc bi successie van rechter oorie/oft bi oorie collateracl. Dat is te verstaen/van vader eñ moeder lateracl/ ghelijc als broeders eñ susters/collateracl/gelijc als bi oomē oft neuen.

C Actie van nieuwichede.

C Van beclachten vā nieuwichede/gelijc als ghe bruyct te hebbē van eenige erue bi iare/eñ vande lesten exployte. Dese actie vā nieuwichede spruyt haer in seuen manieren/die hier na volghen.

C Deerste is actie vā nieuwichede vandē genera lē Entredis. Gelijc wāneer yemāt doet delue on der die muerē van andere oft plantē eenige boom daer die wortele daer aē hinderlijck si. Hier toe be hoort bi deser actie gheremedieert te zijn. I

I l.i. C. de i ter dictis. A dce q cet ponen hic inter da esse ac onca real sunt tam persc nale liect sint rē scripta

C Daer na volcht actie vā nieuwichede der welc ker goedē/die de clerckē heetē quorū bonorū. Ghe lijc als eenige erue valt oft verschijnt eenē anders bi oorie collaterale/ eñ men hē daer op sient eenige commen. By deser actie mach eñ behoort daer toe geremedieert te zijn eñ voorsiē op dat hi binnē een iaer na die doot vanden ghenen daert hē af geco mē is/des doet. Wāt na dat iaer gepasseert waer so en soude dese actie gheen stadt hebben/ eñ si en soude hem niet waerdich zijn. K

K l.i. et. il. quorum nozum.

C Daer na volcht actie vā nieuwichede de welcke die clerckē heetē quorū legatorū. Gelijc als yemāt eyscht te hebbē die ghifte/ die hē in testamente ge geuē is bi eenigen afliuigē. Eyscht hi dat niet bin nens iaers na die doot vā dē genē die hē dat heeft bespokē/dese actie en soude gheen stat hebbē. L

L C.quozi gatozum

A

¶ Daerna volcht actie vā nieuwichede/ vā cracht gedaen/ dat die clerckē heetē vnde vi. Ghelijc als yemāt met crachte neēt erue/ oft lāt/ of eenige possessie. Bi dese actie vā nieuwichede mach daer toe voorsien eñ ghereinedieert zijn/ op datmē binnēs iaers na die crachte gedaē/ coēt tot remedie. A

A l.j. et .ij. C. vnde vi. et ff. de vi et vi armata.

¶ Daer na volcht actie vā nieuwichede bi turbacie eptē wtlādigē. Ghelijc als yemāt becōmeert dat recht vanden ghenē/ die ō rechte sake wtlādich is Wāt bi dese actie/ die de clerckē heetē/ si puis vl' alio modo absentis ptürb. ꝛc. mach eñ behoort daer in te zijn voorsiē aendē wtlandigen/ op dat hi binnens iaers na zijn wedercoemste hē daer mede behelpen wille/ oft anders niet. B

B C. si p' vim. Adde q' nec auctoritate rescripti/ nec auctoritate iter locuto ris iudicis potest nō et cat' de possessione repelli. l. ij. ff. C. si per vim.

¶ Daer na volcht actie van nieuwichede/ als ghi hout/ die de clerckē heetē vti possidetis. Als elc vā partiē onder hen opgeheue te hebbē die leste eñ rechtueerdichste possessie. Eñ dese actie is die ghemeynste/ dwelc die valt. Wāt elc seyt te hebbē die leste exploytē oft possessie comēde vā hē seluē. Bi deser actie mach daer in voorsiē worden de ghene die claghende is/ in dien hi bewisen eñ thoonē can die leste exploytē bi hē verecregē: maer des te doen binnēs iaers na dat hi hē voelt behindt/ wāt anders en waer hē dese actie vā gheenre weerdē. C

C C. vti possidetis.

¶ Actie vā simpel besidt.

¶ Daer na volcht actie van simpel besidt/ gelijc als yemāt vā den recht proprietaire/ dat hi heeft aē sommige erue/ hē heeft latē deffaillerē/ bi possessie ghenomen vā eenige sonder iuste sake/ oft iuste tijtle/ daer de possessoor lāger gebruyct heeft dā een iaer/ so dat beclachte van nieuwichede daer gheen stadt hebben en mach/ dā moet hi daer toe doen yemedierē bi beclachte vā simpel besidt. Eñ nochtās blijft de besitter inde possessie/ duerēde dat ꝑces. Eñ bi beclachte vā nieuwichede en besidt niemant/ dan die ghene/ die toonē mach die leste exploytē/ hē toebehoorende.

¶ Van actie crimineele.

¶ Dat. lxviij. Capittel.

Actie criminele is/ sake te hebben yemant te veruolgen van feyte/ daer hi schuldich af is te dragen pene vander doot/ oft van leden te verliesen/ of op banninge van steden oft landē/ tot pene vander doot/ oft vā leden/ oft geset op die kake oft te wesen slastri/ oft geteekent te zijn bi openbare teekenen/ oft beuōden te zijn ongelouich/ oft tegens sinen gerechtē lansheere/ oft maker vā valsche brieuē oft seghelen. Wāt alle dese feyten zijn gheheeten crismes. Eñ weet dat crisme is ghediuideert in tweē/ te wetē in crisme capitael/ eñ in crime oncapitael.

¶ Crisme capitael is/

Om feytē daermē blijft bi vliest eñ ōtfanct de doot met rechte/ in dien men geuangē wort. Oft isinen niet geuāgē/ datmē daer bi draget sulcke bāninge die der doot weerdich is/ dwelc is teeken gebānen te zijn op pene vand doot/ in dien mē wort gehouden. Wāt al dit wordt gerekē bi pene capitael. Eñ weet dat crisme capitael haer diuideert in. xix. manieren die alle gherekent zijn capitale.

De lese maiestatis.

¶ Die eerste maniere is/ crisme op tractaet te doē/ laborerē eñ machinerē/ hoe dat si/ tegēs die edel maiesteyt vandē coninc. Wāt van sulc delijct oft misdaet/ niemant hoe hoge iusticier hi is/ en mach daer af kēnisse dragen oft hebbē/ anders dā die coninc eñ rechter alleē oft die daer af gecōmitteert waer/ eñ anders niet.

D Adde q' si hoc in l. si quis nō dicam rape. et. C. de episc. et cler. et. l. is qui. cuȝ celo. C. de sicar.

Prodicio.

¶ Die. ij. maniere is prodicio/ die gedaen wort bi yemāt tegens sinē heere oft tegēs eenigen persoō tegen sinē heere/ in wat manieren dattet geschiet/ volcht crisme capitale/ waert dat bi prodicie doorslach volchde/ oft so quaet als doot Ghelijc als bi prodicie van yemāt/ die haintdadige gequetst hadde om ter doot te bringhen/ dē genē die prodit eñ verspiet waere/ eñ hi nochtās ontgaē waer vāder doot. Hoe wel dat die doot daer af niet en volchde/ nochtās waer die ghene die sulcke prodicie gedaē hadde/ geuallen in crisme capitale van prodicio. Wāt ten is bi sine sculdē niet/ datter die doot niet gheuolcht en is. D

E l. j. C. de sicar. l. j. ꝛ pe. nult. ff. eod. titu.

F l. raptores C. de rapt. virginū.

Moort.

¶ Die. iij. maniere is moort. Als te dooden eñ te slaen eenighē persoon/ specialijc om hine te gecrigen int heymelijc oft int bedect. Alle sulcke zijn crisme capitale van moort. Eñ daer toe en staet gheē remissie vā prince/ noch vrihede van kerckē/ noch and' vrihede die si hebbē mogē/ ten si dat si clerckē zijn/ eñ geuonden in tonsure/ daer af mochtē si gebruyckē eñ vseren dat priuilegie. E

G l. si quis ne candi. C. de sicar. Adde et limita si stud verū: si vie ob cē malicē emoreret percusserit ve sicū per dieret/ quē i bercu habz aliter non crederet cū moyte ple ctendū/ ac quēlibet aliu/ argumēto. l. si l. eū qui. C de sicariis. Imo mulie re peurans ve abortum faciat/ et ta cit abortū dānatur ad mortem naturalem sed in exiliū re legatur. l. si mulierem ff. de sicar. l. cicero. ff. de penis. et. l. diuus. ff. de extra ordi. crimi.

Rapt.

¶ Die. iiij. maniere is rapt. Als vrouwen te vercrachtē/ hoedanich si zijn. Wāt die rechten willen/ dat gheen vrouwē/ vā wat state dat si zijn tegens harē danc oft wille en sullen getrauweleert wordē/ ten si op crisme capitale de rapt. F

De aucis.

¶ Die. v. maniere is te doene crisme de aucis. Dat is te vstaē/ te slaē/ oft ghebraken vrouwē die kint dragē/ bi sulcker maniere dat die vruchte vā harē lichaē daer af vlorē waer. Vā sulckē feyte valtmē in crisme capitale de aucis. G

Scherpelerie/ oft violencie.

¶ Die. vi. maniere is crachte/ diemē in normandië heet scherpelerie/ oft in anderē plaetsen violēcie. Gelijc yemāde thue te nemen inden wegħe/ biden velde/ in heymelike plaetsen/ teghens sinen danck hoe wel hi niet ghestagen noch ghequetst en wort aen zijn lichaē. Nochtās en ist niet/ ten valt in crisme capitale de scerpelerie: eñ heet depredatio agrorum. Eñ en behoort niet te hebbē refugie noch eenighe vrijheyt vā kercken oft elders. H

H l. j. C. ad leges Iuli. de vi publ. et. l. ceterum deceret ff. de eo qd metus cau sa gest.

De sicare.

¶ Die. vij. maniere is crisme de sicaire. Ghelikerwijs te doen doorslach in sommighe personē/ bi glauien/ sweerdē/ oft ander wapenen/ bi steenen/ oft bi ander dier gelijcke manierē. Alle dese doorslaghers veruallen in crisme capitale de sicaire. I

I C. ad leg. Pōpei. de sicar. perto tum.

De patricide.

¶ Die. viij. maniere is de patricide/ gelijc te verra

den oft ter doot te bringen zijn vader eñ moeder. Wãt bi bescreuẽ recht/ en ghelijct dese crime geenen anderen/ eñ si is anders eñ bi ander manieren te corrigeren. Eñ behooren te vliesen die vier elementẽ/ eñ haer leuen/ eñ steruẽ sonder elementen bi diuersche manierẽ gescreuẽ inde rechtẽ. A

B .l.j.ff.ad legem Pompeiã de parricid.

Sacrilegie.

¶ Die.ix.maniere is crisme van sacrilegie / gheliic als te ghelouuẽ teghens dat heylige kercken geloove Jesu Christi/geesteliic te sprekẽ. Sacrilegie is te doen/te seggen/te comẽ/tegens die gebodẽ vandẽ coninc/oft vã sinen prince Want daer teghens doende/so machmen vallẽ in pene capitale. B

B .l.j.et.ij.C. de crimi.sacrileg.

Sortilegie.

¶ Die.x.maniere is crisme de sortilegie/als te doẽ toouerie/om tvolc te hinderẽ/ seggẽde vmaningẽ van heylighe gheestelike woordẽ/eñ daerõ aenbeden dẽ duyuel/om dien te doẽ comẽ. Wãt alle sulcke feytẽ vallen in crisme capitale de sortilegie. C

C .l.multi ma gicis artib⁹ C. de malef.et mathe. Adde q qui demones inuocant vel imagines cereas incantant/ puniuntur. d. l. nullus magicis art.

Heresie.

¶ Die.xi. maniere is crisme de heresie/ gheliic te doen/ghelooven eñ argueren / vã alle dingen die zijn oft wesen soudẽ tegẽs dat heylich geloove van onsen heere god/vãder kercken/ eñ vanden gebodẽ der seluer/eñ van den heyligen canon/eñ alle des te onderhouden. D

D C.de heret. et manich. et totis de heretici. per totum.

Sedicie.

¶ Die.xij.maniere is crisme van sedicio/gheliic als yemant muyt/oft doet teghẽs sinen prince oft rechtẽ lansheere/om te tracterẽ oft bringẽ andere/tot harẽ wille. Om te wesseggen eñ te tracterẽ sinen heere oft gemeynte/bi weghe van tumulte/welcke sake is criminele/eñ begeert sondlinge punicie extra ordinarie/ eñ daer af valt men in crisme capitale de sedicio. E

E C.de sedi. tiosis/et de iis.&c.

Monopole.

¶ Die.xiij. maniere is crisme de monopole/ geliic wãneer yemãt hem voordert te doen in landẽ oft stedẽ/vergaderinge van volc te seggende. Wij behooren also getracteert eñ belept te zijn/ eñ behooren vã sulckẽ ambacht te hebbẽ sulcke vriheyt/eñ sulcke winninge eñ en behoorẽ daer voir niet langer te werckẽ/eñ onse werc te laten tot sulcker vie. Dwelck valt in sulcke misdaet dat hi dualt in crisme capitale de monopole. F

F ... C.de monopoliis. l.j.

Conspiracie.

¶ Die.xiiij.maniere is crisme vã conspiracie gelikerwijs te doẽ mutacie tegens die ordinancie oft ghebodẽ vandẽ prince/ om die te onderuen eñ te destruerẽ bi feyte vã ghemeynte. Eñ hier in is differencie hoe wel dattet al monopole schijnt te wesen. Wãt monopole is een sake tussche die ghemeynte/die haer sondlinge aẽgaet. Eñ cõspiracie is te vergaderẽ volc voor een sake die dẽ prince aẽgaet/eñ nochtãs niet en roert sent lijf vandẽ prince/als sedicio doet/eñ alle sulcke saken vallẽ in crisme capitale vã cõspiracie. G

G ...l.j. ij. C. de ...

Detalio.

¶ Die.xv.maniere is crisme de talio/gheliic so wanneer yemant hẽ voordert te iugeren oft te executerẽ eenige vã crisme/ hoedanich die si/bi partie gheformeert eñ geconcludeert/dat ter doot wort geordineert na bescreuen recht in dien hi verualt vã sulcker cõclusie/hi behoort te dragen sulcke pene/ eñ dit is gheheetẽ crisme de talio. Maer nu ter tijt is bidẽ wisen geaduiseert eñ geordineert/te hebben in houen vã rechte/procureur vã officie of generael/de welcke maect die cõclusiẽ criminelẽ/bi informacie precedẽte/die afnemet dese maniere vã actie de talio. Wãt partie die mach passeren bi conclusie ciuile/eñ die procureur doet de cõclusie criminele/de welcke hi doen mach sond perikel vã boetẽ/bi redene vã zijn officie. Eñ also mach gepasseert eñ gedaẽ zijn die officie vã iusticie/eñ weert die rigoor oft strafheyt detalio. H

H .l.si crimen C. de iis qui accus.l.vbi ff. C.de sec. cusat. et in script.

Furt.

¶ Die.xvi.maniere is crisme de furt dat die waerlike heetẽ diefte. Nochtãs is grote differencie tusschẽ furt eñ diefte. Want furt is sake gestolen/eñ diefte is te onthoudẽ yemãts goet/te õtkennẽ/eñ te missakẽ die sake. Welcker diefte geen crisme capitale na en volcht/dan int furt. I

I Authen.sed nouo iure C.de seruis fugiti.

De vespertilio.

¶ Die.xvij.maniere is crisme de vesptilio/ gheliic als yemãt so qualiic is doende/dat hi hẽ stelt tot veel maleficiẽ oft misdadẽ/als tot moordẽ/tot stelẽ/eñ veel meer ander dier ghelike misdadẽ/daer hi af vermaert si inden lande/alle man behoort te zijn sergiant eñ vãger/ om te vangẽ sulckẽ misdadigen/eñ dien te bringẽ aenden rechter. Eñ daer valt groteliic crisme capitale de vespertilio/die niet en hooren in stedẽ geprivilegeert/noch emunite van kerckẽ/noch gheẽ ander/dan vã clergie/in dien hi inden habiten oft cleederen eñ tonsure ghevanghen si. K

K Nota hic q multũ allegat/ quia notatur in iure crimen aliqđ vespertilionis/sed bey/ q est aliqđ appellatũ stellio hat⁹/quod ita non habetur inter publica iudicia.l.pe. C.de crim. stellio.nec est pena eius capital.

De corruptio.

¶ Die.xviij.maniere is crisme de corruptio / gheliic als eenich officier oft rechter/onder tdecsel vã sinẽ dienste oft anders/yemant ter doot wijst/sonder sake/ eñ laet den genẽ die de doot vdient heeft/eñ keert dien bi dissimulacie oft ands/tot õtslach. Sulcke pene is criminele capitale de cõcussio. L

L Non est pena capital. C.ad legẽ Juliã repetunda.

De zodomite.

¶ Die.xix. maniere is crisme de zodomite / als te doen tegens alle feyten vã naturẽ/ eñ dat geenẽ man oft wijf natuerliic toe en behoort te doẽ. M

M Pro peccato cõtra naturã impõitur pena mortẽ. l.cũ vir nubit. C. ad legẽ Juli. de adulte.

¶ Van crisme oncapitale.

¶ Dat.lxix.Capittel.

Crisme oncapitael is alle misdaden die criminele zijn/mer niet capitael/so voorẽ is int beghin van deser rubrike/ende si diuideert haer in.ij.manieren. Te weten in crime van valsheyt / ende in crime oncapitale.

¶ Crime vã valscheyt

dat die clerckẽ heetẽ crimẽ falsũ/is crime om misdade van valschheyt. Gheliic van valsce brieuẽ/vã valsce segele gecõtrefeyt/vã valsce procureurs/eñ vã dier gelike saken. Om welcke crime gheẽ pene capitale en behoort/maer pene arbitrale/na discrecie vãdẽ rechter. N

N Adde q de iure scripto crimen falsi sit capitale/ vt notatur per glo. in.l.eũ qui. C.ad legem Corn.de falsis. Et i Insti.de publ. iure. §. ité ler Corne- lia. Etiã in l.j.§.pena. ff. ad leg. Corne. de falsis.

¶ Op trouwe te lieghen.

¶ Crime oncapitael is eñ valt/op trouwe te liegẽ op corruptie vã rechter/oft vã anderẽ officierẽ of dienaers. Op simpel diefte oft furte/daer menẽ niet

om en verliest vā dome oft banninge. Oft vā quade eñ onbehoorlike rede/ om welcke men op die kake ghestelt wordt. Onbehoorlijc te spreken vanden coninc/ oft vā sinē prince/ daermē om wort gheteekent metten teeken des rechts. Van cōtrefeyten yemants teeken oft hanttecken vā notarien/ van comāschap/ oft van ambachte: oft vā simpel tooueringe/ daermē om op die kake ghestelt wort/ eñ veel ander dier ghelijcke saken eñ misdaden/ die criminele zijn eñ niet capitale.

¶ Van die penen vanden misdaden bouen ghehoort. Dat .lxx. Capit.

Ne dat ic ghethoont heb die actien ciuilen eñ criminelen/ eñ ic ghesept heb hoe men mach doen eñ formeren den eysch in waerlike houen/ het si bi mōde/ oft bi ghescrifte/ so wil ic nu seggē eñ thoonen/ vanden penen die behooren eñ volgē op die misdadē voors/ gedaē eñ geperpetreert bi yemant. So suldy wetē/ dat pene van rechte is bi dē ouden gheaduiseert om te verhoedē eñ tegens die quade wille van den quaden/ willende een ander quaet doen oft mis doen/ eñ die te hinderen bi haer quaet. Hoe wel dat die pene als dā behoort bi biden rechter verstaē te wesen/ niet opt scherpste. Want na de wisen/ recht sond ontfermherticheyt is te scherp/ eñ misericordie sond recht/ is te slap. Eñ daerō behoortmē daer toe te hebbē voorsienicheit eñ middelē/ bi wijse eñ diepe discrecie vā rechte. Eñ daerom wordē vandē wijsen gheordineert acht manieren van penen. B

¶ Van cause van persone.

¶ Deerste maniere is ter cause vandē persone/ gelijc dat so wie misdoet eenigē gheestelikē personē oft vā digniteyt/ oft vā officie/ sonderlinge om sinē dienst: oft eenigen vredelikē personē/ sond behoorlike redene: oft vrouwē/ oft ionckfrouwē/ weet dat die pene oft correctie eñ misdaet meerder is/ eñ behoort te wesen/ dā tot ander personē/ gelijc deene den anderen/ oft die ghewoonlijc zijn schupmers/ oft ruyters te wesen. G

A Insti. de iniuriis. §. pena autē iniuriarū. et §. sequēti. Adde q in isto textu/ nō vouitur pene iniuriarū/ sed loquitur de penarum augmentatione rōne persone/ loci temporis/ facti. &c.

¶ Ter sake vander plecke.

¶ Die .ij. maniere is/ ter sake vand plecke/ ghelijc so wie misdoet op heylige oft gewijde stedē/ oft in pleckē daer die rechter oft iusticie stadt hout/ oft int hof oft huys vā sinē here/ of in merctē oft pleckē daer die cooplupdē comē om comāschapen/ die welcke is in hoede eñ bewaernisse vā iusticie/ daer die merct af ghestoort eñ belet is/ oft in presencie vā dē heere oft sinē stadthouder/ de welcke behoort ontsiē eñ geeert te wesen. Weet datmē meer misdoet in sulcker plecke/ dā in ander plecken. Want die quaet doē wil (na die wise) hi behoort ten minsten te doē also secretelijc alst hē mogelijc is. C

B Institu. de iniur. §. atrox iniuria.

C Institu. eod.

¶ Om sake vāder tijt.

¶ Die .iij. maniere is/ om sake vander tijt/ gelijc so wie misdoet bi dage/ oft op heylige dagen/ oft op ander hooge dagen/ gelijc in dē hoochtide van paesschē/ vā kersmisse vā pinxtere/ oft ander hoochtidē gebodē bi der heyliger kerckē geviert eñ geeert te wesen in alle kerstenrijc. Eñ op sulcke dagen en behoortmē gheen dach vā battalie te nemen/ pūso wie misdade alsdan gheschiet/ staet tot meerder pene dan dye geschiet op ander daghen.

¶ Om sake van qualiteyt.

¶ Die .iiij. maniere is bi sake vā qualiteyt/ ghelijc te misdoen bi leelike eñ onbetamelike manierē in sulcker wijs datmē daer in niet en ontsiet god/ die iusticie/ noch niemāt/ eñ dat noch beroemt ghedaē te hebben/ eñ datmē daer blide om is/ eñ waert noch te doē/ eñ datmēt doē soude. Wāt niemāt en behoort te begheerē quaet te doē. Eñ alst wt heetē toorne ghedaen is/ so behoortmē daer af berou te hebben/ eñ begherē dat te beterē/ eñ niet arger te doē. Ghelijc als so wie misdoet/ eñ dat wil missakē oft loochenen/ dwelc is twifele vā moort/ die behoort meer ghecorrigeert te zijn dan dandere.

¶ Om sake van quantiteyt.

¶ Die .v. maniere is bi sake vā quantiteyt/ ghelijc ongenadelijc te quetsen dē persoon int aēsichte hē af te slaē handē oft voetē bi aduijs/ eñ begheerende die also te schendē dat hi nemermeer eē eerlijc mā en si. Veel meerder is sulcke misdaet/ dā het gene dat wt toren eñ hitte vā bloede ter auontuerē gedaen wort/ hoe wel nochtās dat daer af ghehoudē waer een been oft eenen arm. D

¶ Om sake van intencie.

¶ Die .vi. maniere is bi sake vā intēcie/ gelijc so wie misdoet bi voorsienicheit/ wachtēde bi propoost eñ aduijs die misdoet veel meer/ dā oft haestelijc gedaē ware. Want niemāt en behoort te nemen wrake van zijnre misdaet die hē ghedaē waer/ maer behoort te keerē aē dē rechter. Eñ daer om zijn alle oorloghē eñ wraken verbodē anders dan totte heeren. Eñ niemant en mach noch en behoort des te doen hi en valt in veel meerder pene/ dan oft geschiede in heeten dade/ eñ in verstoorden moede. E

D l. si quis aliquem ... C. ad le. Corneli. de sic.

¶ Om sake vā costume.

¶ Die .vij. maniere is bi costume/ ghelijc als eenige die costumelijc sijn te vechtē tegens tvolc/ eñ zijn bi naturē scupmers. Eñ sulcke personē behoirē so te zijn ghecorrigeert/ dattet si ten exēple vā allē anderē. F

E l. Gracch. C. ad legē Iuliam de adult. l. i. § ... ff. ad le gem. Corn. de sicar.

¶ Om sake vā auōture.

¶ Die .viij. maniere is bi cas vā auonture/ ghelijc so wie eenē anderē misdoet in ongheualle eñ onwetens/ daer om en salt niet blijuē ongecorrigeert. Want met rechte en machmē niemant hinderē noch quetsen/ daer en valt correctie toe/ eñ sterrest aē die partie. Eñ na dbescreuē recht verualt hi in pene G

Meer in dese sake behoort die pene graciōser te zijn dā oft anders ghedaen ware/ eñ nochtās behoort daer correctie toe. ¶ So suldy weten dat alle pene mach eñ behoort verstaē te sijn/ dat si sal wesen bi eenige vāden .viij. manierē voors/ int generael oft speciael. Maer de declaracie en mach noch en behoort ghescreuē te zijn/ wāt eē mā vā verstāde in ex.

F l. i. C. ad legem Iuliā repet.

G l. i. § i. cum qui aliter ... C. ad legē Corn. de sicar. et l. ... si obsecute § ... l. sequē. C. ad leg. Aquil. Nā ... quoq ... in culpa est.

dese practike/mach eñ behoort genoech te wetē eñ te vstaen/ wāneer hi declareert die costume vand pleckē/die so diuersch eñ veelderhāde zijn/datse niemāt en soude connē bescriuē. Nochtās so wie dye pleckē frequēteert oft hanteert/si zijn lichtelijc te wetē eñ te verstaē. Niet te min ic sal hier na declarerē vā die hoochste oft meeste penē oft correctiē na dat elc rubrike toebehoort bisond. Eñ na bescreuē recht en behoort niemāt/hoe oudt dz hi si/vdragē te zijn vand pene oft correctie capitale/in diē hi in sulcker tijt is/dat hi die misdadē doē mach. A

A l. impunitas delicti. C. de penis l. infans. ff. ad leg. Corne. de sicar.

Alsser meer dā eene tot eē misdaet is/eñ die sommige des doen eñ die ander niet/die welcke zijn culpabel/ eñ ghehouden vanden feyte oft misdaet.

Dat. lxxi. Capittel.

Anghesien dat dicwils ghebuert dat tot een misdaet zijn sommighe personen/daer die sommige zijn saecweldighe/eñ die ander niet/so is te weten/dat si alle hantdadich zijn/die totter misdaet te doene gheuen pine oft arbeyt/het si in rade/in dade/in onderstāt/oft in gebode vā des te doen: het si in wijsen/oft instituerē des te doen/oft deelachtich te wesen/oft ghelijc daer toe te leenen peerden/knechten/harnasch/wetelijc om des te doen: het si int beleyen oft diuiserē vandē feyte te doen/bi dreygemente precedēt. Alle sulcke zijn gehoudē cōplices oft medegesellen ghelijc die hātdadige/na dbescreuen recht. Maer ander zijn die tot een misdaet wel moghen ghesellschap doen/eñ nochtans en sullen si niet wordē gehoudē voor cōplices/noch voor hantdadighe ghelijc dat huysgesin/oft die ghebueren vā sommige/oft die perselschappē sonder yet vāder sake te weten: oft gelijc die sommighe/die tusschen die delinquantē gaen/om te scheydē eñ te verhoedē tquaet dat daer ghe schien mochte/sonder metten misdadigen te gaen. Wāt so wie hē sekerlijc wil houdē/sonder cōplice gerekent te zijn/die en sal niet gaen mettē misdadigē/hoe dattet si: want met heliehen te comen/is suspicie. Nochtās sulcke gaet met een ander dat hi zijn meyninge niet en weet: mer met hē wederom te gaen en mach nyemāt ignoreren. Eñ met recht en zijn si geē cōplices/die met wetēscap noch met ter daet niet behulpich en zijn totten feyte. B

B l. sancimus C. de penis. Et melius in l. vlti. ff. ad leg. Corne. de sicar. Plura in l. Itē Mela. §. si plures trahē. ff. ad leg. Aquil. Et in l. ii. §. Si quis homines. ff de vi bonorum rapt.

Te antwoorden eñ affirnierē articulen.

Dat. lxxij. Capit.

Ant ic ghethoont heb die forme te articuleren/so wel in eysschē/als in verweerē/die bidē voorś exemplē/mach doen eñ gheuen exēpel in allen saken So suldi wetē dat in forme vā proces/behooret accoort/eñ alleleēs te zijn/dattet also gescreuē si als ghedinget/eñ oft des niet en waer/dat dan tgene dat anders geschreuē waer/si gecruyst oft geteekēt vā intēdit oft articule accorderē. So weet dat

waer cruyce is/in intēdit/dat is inder discrecie vā den rechter te appointerē. Eñ oft in die articulen cruyce waer/dat blijft indē eedt vādē aduocaet in dyen hise affirmerē wil gedinget te hebben/oft in substācie. Eñ also machmē de cruycē ordinerē/ eñ die redenē wesen gecōcordeert/ oft gediscordeert

Vā die affirmacie eñ antwoorde vandē articulen.

Itē gedaen zijnde dat hier voorś is/so suldi noch wetē / datmē behoort te affirmeren eñ te antwoordē ten articulē so wel vāder eender partie als vāder andere/bidē manieren hier na volghende.

Vijf cōdicien vanden articulē

Het is te wetene dat alle articule valt in rechte/ oft in feyte/oft in supposicie oft in negacie/ oft in cōdicie / eñ niet meer formē vā articulē en vallen. Eñ ist articule van rechte/so en valt daer anders gheen antwoort/dā die weghē van rechte. C Eñ is die articleu vā feyte cōtrarie/ so behoormē te antwoordē/ic en gheloofs niet. Eñ is dan die articule suppositijf/ eñ daer bi niet ātwoordelijc/eñ daer feytē warē antwoordelijc/so en geloofs hijs niet. Eñ also moechdy eñ zijt sculdich te antwoordē vāden cōdicionale articulē Eñ vandē negatiue en behoort anders gheen antwoorde/die articule is negatiue Eñ daer bi en valt daer geē affirmacie oft negacie van mijnre side oft partie. Eñ daer af feytē warē preiudiciable aē de mine/ic en geloofs niet salmē antwoordē. Wāt men heeft dicke gesiē querele verliesen sommieremēt. Item als tc affirmerē die articulē inder manierē alst behoort/ dat die affirmant daer af betreckē mach eenige saken in diēt hē belieft: eñ daer na en soude hi niet mogē treckē/nemen/noch geuen/eñ moetē bi articulen so blijuē/eñ dat recht daer op gedaē si/ noch recht noch cōmissaris en mach daer af niet betreckē: eñ inquisitie daer op ghedaen / examinacie van tuyghen op die feyten onbekent in dye voorś articulen/mach als dan recht daer op stat nemen.

C l. ab ea parte. ff. de probati.

Van den redenen van rechte.

Dat. lxxiij. Capittel.

Hi zijt schuldich te weten / dat in alle processen hoe wel dat si zijn bi feyten contrarien/ by tuyghen vander eenre siden oft vander ander/waer op recht mach gewesen worden/ Nochtans na bescreuē recht ende na vsantie ende stijl van waerlike houen/in wat state die proces si/na dat die articulē ouer gegheuen sijn tottē beteekenden dage om recht te hoorē sijn ontfanclike redenen vā rechte eñ geschriftē/daer geen feytē en soudē wesen die in tuygē vallē soudē/so wel vāder eenre sidē als vāder andere/eñ te setten eñ te besteden inden proces/hoe wel dat die proces waer geconcludeert in rechte/tusschen die partien eñ sake/gesloten eñ gezegelt/ eñ ouergebrocht te houe/niet tegenstaende/so mogen alsdā redenē van rechte ontfangen wordē/het si dat deene vandē partiē alleē die gheuē wil/oft beyde dye

partien. Want van gheen vanden voorseydē partien en behooren si ghewepghert te wesen totter sentencien te gheuen. A

A l.peremptorias exceptiones.C.de sententiā rescindi non posse. Adde q exceptio p[er]emptoria p[otest] opponi ante sententiam/ quām q[uod] cōclusum sit in causa non postea nisi ope restitutionis in integrū ratione etatis. Sed si appelletur tūc post sententiam in causa appellationis potest opponi exceptio peremptoria.l. allegata/ et c.cum Joānes.extra de fide instrumentorum.

¶ Die forme te articuleren redenen van rechte. ¶ Dat.lxxiiij.Capittel.

Om te weten ēn te gheraken ten eynde vandē conclusien gedaen ēn ghecorē bi desen.N. eysscher inder sake hangende voor v mijn heerē de schepenen van sulcker plecke.N.tegens desen.N. verweerder. Ēn dat by v mijn voorś heerē de schepenē/ die selue cōclusiē hē mogen aengewesen worden / ēn cōforterende het proces daer op gedaen/ ēn ouer geset voor v/ noch meer/ ēn om meer ēn volcomeliker te hebben ēn te geraké tot die waerheit vander sake/ gheeft ouer sept/ ēn proponeert die voorś N. die redenen van rechte/ die hier na volghen/ beghrerende dat alle ghesien/ hem recht ghedaen si.

¶ Eysch in cas van een camp vā battalie. ¶ Dat.lxxv.Capittel.

Concluderende/ ēn begeerende altijt te veruolghen mijn materie vander voorś practike/ bi mi beghonnen. Na dat ic ghethoont heb ēn gestelt in memorie/ hoemē mach ēn behoort te doē formeren ēn articuleren sinen eysch/ het si bi monde/ oft bi ghescrifte/ also wel in cas van delict / ēn cas criminele/ als in cas van contract/ van besidt/ ēn van proprietept/ so wil ic nv thoonen die maniere te dinghen vreemde saken tusschen andere / ēn diueersch/ die nyet dicke en valt/ ēn daerom wil ic exempleren/ so wel in eyssche/ als in verweeren/ bider manieren hier na volghende.

Heer rechter.&c. Ick heb voor v te proponeren voor desen.N.teghēs desen.N.die ic daer sie/ seker sakē ēn redenē/ grotelijc zijn eere aengaēde ēn gerakende/ ēn daerō verdrietet ēn mishaget mi dat ict seggē moet. Maer inō waerhept/ ēn bidē eedt die ic gedaen heb/ ēn behoor te houdē totter rechte/ ēn totter aduocacie/ doē/ radē/ ēn onderhoudē/ ēn waer toe ghi mi bedwonghen hebt/ sonder des te seggen ēn te raken/ inder sake vā minē meester ic en soude mi niet mogen liden/ om dat seer expresselijc dienēde si in zijnre natuerē. Ēn daer bi begeere ic ootmoedelijc aen de partie aduerse/ ēn aen zijn vriendē/ dat si mi daer af willē houdē ontsculdich ēn geexcuseert. Wāt inder waerhept ten is niet ō te iniurierē sinen persoō/ noch zijn vriendē/ indiet in ander materie diende/ mer ic ben daer af expresselijc belast te seggen/ wāt ic hē soude willen dienē ēn alle zijn vriendē/ na al mijn cleyn vermogē. Ēn also doettet mi mijn meester seggen/ diet mi heeft gegeuen bi memorie/ ēn daer af heeft hi mi belooft te aduoerē bi sinē besegelden brieue / met zeghele autētijc.&c. So blijcket hoe datmē in sulcker sake niet sculdich en is te dingē/ sonder te hebbē bi memorie gegeuē/ in tegēwoordichept vandē ghenen

die des doet doen / ēn belooft te aduoerē in presencie vā goede mannē om dat die sake te groot is/ ēn aengaet die eere van eenen edelē/ ēn van vriendē/ irreparabile/ in diēt geschiet: ēn daerō behoort de aduocaet daer af te hebbē acquijt ēn ontslach.&c. Wāt het is sekerlijc te wetē/ dat ic des niet en soude willen doē/ seggen/ noch maintinerē/ ten ware dat ic vā mijn partie daer toe ṽsocht waer/ ēn van v heer rechter beuolen ēn bedwongen. Ēn daerō bidde ic den voorś.N. ēn sinē vriendē/ dat si hē niet belgen en willē/ ēn aen v heer rechter/ dat ic bi uwe licencie ēn oorlof/ mach seggē ēn argueren/ tgene dat mi beuolen is te seggen/ om die sakē vā mijnē meester/ ēn dat ic daer aen niet misdoē en mach. ¶ Daer op behoort die rechter te antwoordē. Proponeert v sake/ na dat v dunct dat die materie vā uwen meester getrouwelijc begeert. Ēn wacht v wel yemāt iniurie te seggen/ die tot uwer materie niet en dient/ ēn gheē geuoelē en doet inde sake vā uwē meester: wāt het hof v dat ṽbiet/ belast/ ēn bedwingt/ op te vuallen in alle penen daer toe introduct oft dienende/ ēn ghi misdoē morcht. ¶ Daer op behoort die aduocaet te antwoordē. Mijn herē ic en sal int god belieft niet seggē/ ten si mi ghegeuen bi memorie/ ēn dat mi inder waerhept niet en dunct dienēde in fept van minē meester: ēn waer af ic bi hē sal zijn ghesterct ēn aduoe/ dat sal ic nae mijn ṽmogen bewarē/ ēn mi wachtē vā misseggē. ¶ Dat gedaen zijnde/ behoort die aduocaet te seggen ēn proponerē zijn sakē/ na dat die materie begheert/ onderhoudēde die sake so grotelijc alst hē mogelijc is/ ēn dan vallē tot zijnre cōclusien/ inder manierē hier na volgende. Waerō alle ghesien/ ic mach cōtenderē tot desen eynde/ ēn cōcluderē dat dese voorś.N. bekent ēn belijdt/ die sakē bi mi gheproponeert/ warachtich zijnde/ hi sal die waerheit bekennē/ ēn sal daer af ontlastē zijn consciēcie/ die daer af gequetst ēn belast is/ ēn bi v sal hi gecōdemneert wordē ṽbuert te hebbē zijn lijf ēn goet/ ēn die confiscacie daert behooren sal. Ēn ghi sult hē doen executeren ter doot/ so als die costhume in sulcke saken begheert.&c. Ēn oft hi des ontkent/ ic segghe voor minen meester/ ēn om te gerakē tot die cōclusien bouē gescreuē/ oft sulcke als die costhume wijst ēn begheert/ dat mijn voorś meester.N. die bi tuygen noch bi brieuē niet en soude mogen betuygen. Maer bi hē oft bi sinē aduocaet sal hise betuygen ēn bieden so veel daer af te betuygē oft god wilt/ dat zijn goede recht tegens desen voorś.N. dien ic daer aen sie in velde bestorē als edel man/ mach ēn behoort te doen/ te peerde/ met wapenē/ ēn van alle andere nootlike sakē dienende ēn behoorēde/ ēn profitelijc wesende tot pāde vā battalie/ in sulcke sake als edelhept begheert: ēn ouer leuert daer af dē hantschoē oft gaige/ tot eenē onderpāde/ protesterende/ so verre/ ēn so vele te doene / als dat hof segghē sal dat hi ghehoudē sal zijn te doen/ om zijn eere te bewaren/ ēn tot zijnre cōclusie te geraken.

¶ Verweeren van onderpande

¶ Itē tot verweerē van onderpande van cāpe vā battalie suldy wetē/dat bidē rechtē decretale verboden is/dat in battalie doende/niemāt en sal ont fangen wordē/mer si betuycht oft opēbaer bi tuygen oft brieuen den eysch oft anders/ bi ordinācie vā proces extra ordinarie/ in diēt dē rechter blijct dattet van noode si/eñ die sake crimineel si/eñ dat hi iuiste eñ redelike presumptie heeft des te doene/ eñ anders niet. M

A Institu. de vulg. et pupilla. substi. tit. Et in. c.j. extra de cler. pug. in duell. Imo ibi prohibetur duellū sine monomachia. ij. q. v. c. monomachiā.

¶ Nyemant en sal in campe ontfangen wordē dan om. iij. saken.

¶ Naden rechten vāden heyligen decrete/die sulc zijn als voorś is/hoortmē te wetē/dat daer op geordineert is bidē edelē coningen vā Vrancrijc/keysere in haer conincrijc/eñ makers eñ beleyers des rechts: dat niemāt en sal ontfangen wordē in cāpe dā om drie sakē. Te weten om moort/ om rapt/ eñ om brāstichtinge vā huysen: de welcke zijn drie saken/die gesleept begheeren te zijn met rechte. Eñ noch dat die sake si geschiet/eñ niet gedacht te doene/eñ niet gedaē eñ dat daer af meer si in presumpcie/die mach eñ behoort te porren/ eñ anders niet. Maer ō des wil dat die feyt so moordadelijc eñ malicioos voorsichtelijc gedaen is geweest/niet tegēstaē de die presumpcie/so en soude hi des niet mogē betuygē volcomelijc/met tuygen. Eñ daerō is die cāp ontfanclijc/ om te gheraken die waerheyt bedect oft heymelijc. Eñ behoort die genē die des begeert/sake te hebben dat te doē eñ te eysschē/ ghelijc als bider doot eñ verraderschap vā sinē vadř of moedř/vā sinē broeder oft sustere/ vā sinē sone oft dochter/vā zijn oom oft moeye/vā zijn broedřs oft susters kint/oft vā zijns ooms oft moeyē kint. Eñ voor zijn gerechte lancheere/in diē de sake valt in actie populare. Dats te wetē/oft vā sake is die hē aēgaet te sprekē oft te verantwoordē. Ghelijc oft een edel man/die niet en is vā des coninc huysgesin causeerde vā vraderie teghen dē coninc/ hi en waer niet ontfanclijc in cāpe battalie: wāt ten is niet actie populare/ die eē gemeyn mā behoort te bantwoordē. &c. Ooc en mach noch en behoort geē clerc te vechtē in cāpe vā battalie/ tē si dat hē belieft/eñ hi doet hē wedroepē. Noch mā onmachtich zijnre ledē/specialijc vā ledē principale/ gelijc vā gehoor/vā gesichte/vā armen/ vā handen/ oft vā voetē/oft vā siecte caduke/ oft na opinie ř sommigen/een mā die furioos geweest hadde/eñ daer af belast waer.

¶ Van cāpe te paerde.

¶ Die maniere te presenterē den campioē/oft den ghenen die dē camp gewapēt te perde sal doen/ is dese. Mijn heer de cōnestable/ oft die geē die daer toe gedeputeert is/hier is dese. N. die voor v is/als voor dē here/ voor wien des behoort gedaē te zijn &c. die hē presēteert met peerde eñ wapenē/ in state eñ habite/sulc als tot eenē edelen man als hi is/ mach toebehooren/gelijc als om te gaen indē cāp/ eñ beuechten eñ doen sinē camp tegen desen. N. in dē namē Gods/eñ der heyliger maget Maria/eñ sinte Joris gods ridder/eñ allē gods lieue heyligē in wille eñ bereet te doē tgene dat hi sculdich is/ voor hē eñ sinē aduoe /op tgene dat hi heeft doen seggē eñ proponerē in rechte/tegēs den voorś. N. biden welckē pande vā battalie ghecōsenteert is geweest/tusschē den partiē/ bider forme eñ maniere dattet hof vstaen heeft/dat hijt sculdich is te doē/ō zijn recht eñ eere te bewarē/eñ so costume in deser sake begheert. V ootmoedelijc biddēde/dat om zijn recht eñ eere te bewarē/metter hulpe Gods/bi hē oft sinē aduoe/ in dient noot si/ ghi hē houdē wilt in vasten eñ beslotē campe/eñ daer in hē leuerē eñ doē hebbē zijn wedpartie/in sulcker vře/ eñ tot sulcker tijt/als tot sulcker sake behoort/sond voor dese noch andř sake te hebbē/ dā hi bi redē sculdich is te hebbē/het si in wapē oft andřs. Eñ ic ptestere/so wel om hē als ō sinen aduoe/dē seluē aduoe te hebbē/te wisselē peert eñ harnas het si voor hē of sinē aduoe/oft om zijn peert/oft voor tpeert vā sinē aduoe/oft te gaen/eñ weder op te sittē/te stiuē eñ te stappen/eñ te widē/ te vechtē te voet eñ te peerde het si nadē wederop sittē oft daer voře/hē oft sinē aduoe te behelpē vā alle zijn wapene / eñ vā elc te laten dē ghenē die hi genomē soude hebbē/oft nemen soude/eñ te nemē ander in die stede/ andř also genomē /te laten/eñ weder te nemē die cortste/eñ andř in dient noot si/eñ hē te moete comen/eñ hē te behelpē vā alle/ eñ vā elcke vandē seluen wapenē int beghinsel/int middel/eñ int eynde/eñ duerēde alle dien dach/oft dagen/die hē gegeuē soudē zijn tot alle sinē wille/eñ moede/dat God eñ sint Joris hē sal willē in alle des te doē/ zijn recht eñ eere bewarēde/latē hebben/eñ geuē. Protesterēde noch te sprekē/te begheerē rechter in dient vā doē is/hē te vhalē/eñ aduiseren/eñ te dragē hē oft sinen aduoe weder te bespringē/ingresseren/eñ oploopen so vele eñ so menichwerf/als god eñ sint Joris hē daer af machte gheuen sullen. Eñ van alle des/eñ daer in so veel te doen/ als tot warachtighe eñ getrou edel mā/om zijn goede recht eñ eere te bewaren/mach eñ behoorlijc is te doene. Protesterende noch/dat in dient also ware/dat hi zijn tegēpartie niet vwinnē en mocht bi dage cōpetent / dwelc hi sal oft god eñ sint Joris belieft/dat hi mach cōtinueren zijn battalie des anderē daechs/oft tot sulckē dage/oft dagen/als thoft ordinerē sal. Protesterē de noch te seggen/te hebbē/eñ te doen/bi hē oft sinen aduoe alle sakē/generalijc eñ specialijc/ die in sulcke sake mogen eñ behooren ghedaē te zijn/ na vsancie/costume/oft stijl daer toe geordineert/eñ dat nootlijc eñ profitelijc mach zijn/hē oft sinē aduoe/eñ dat zijn teghēpartie niet voorsiē en noch gewapent en sal zijn vā ander wapē eñ harnas /dan hi na costume vandē houe mach eñ behoort te hebben. Eñ oft hi brochte eenige stockē/ lemmere/oft sweerdē/daggen/glauie/schildē/noch gheenrehande swaerder/noch anders ghedaē dant behoort te zijn/dat hem die genomen si/ eñ dat hi in die stede gheē ander hebbē en sal/maer daer af bliuē onuersiē. Begeerēde ootmoedelijc dat ghi alle ptestaciē bouē gedaē/eñ alle andř pertinentē in sulcker sake

ōtfangē wilt/eñ die bedē bi hē gedaē/ consenterē.

¶ Protestacie van der weerder.

¶ Itē die tegenpartie behoort te doē haer proposi tien/na dattet dienē mach. Eñ die verweerder be hoort hē alsdā te wachten/ dat hi niet en sept dan int verwerende/eñ dat hijt also presenteert/eñ cō tinueert alle zijn propoost sonder yet te wederseg ghen/noch te allegeren. A

B Dicūt qui dam esse de cōsuetudie/ q provocatus anteq̄ advocatus ad finem aliquem aliqua proponat/debet dicere que sequuntur saluis et retentis rationibus nostris ⁊ defensionibus: p me vel per advocatum meum proponēdis/cōtra proposita ⁊ contra me allegata ad finez qđ ibi non cadat duellū/ prout dictū est.

¶ Dye forme vandē presentacié eñ protestacié van cāpe te voete.

¶ Aengesien die presentacié vandē campe te peer de/so volcht daer na te doē die presentacié voor dē cāpuechter te voet. Eerst dat gesupponeert al ge dinget tottē rechte vandē camp te geuen eñ wisen eñ alle exceptien die daer toe behoorē / om dē cāp voor dē eysscher/eñ om geenen camp voor dē ver weerder/eñ na dattet cāp sal zijn. So salmē seggē eñ thoonē dye protestacié die behoorē tottē cap te voet/die sulex zijn. Dats te wetē/die cāper behoort te seggē. Ic protestere te hebbē tijt eñ dach compe tēt/eñ dach beteekēt/welckē tijt hāgende/ic mach onderwesen woordē tot alle tghene dat dient eñ be hoort in allē feyte vā cāpe van battalie/te hebben meester eñ instructoor daer toe dienēde/stede plec ke/eñ huys. Te hebbē vitalien eñ ordinancié daer toe nut/eñ camp geordineert eñ besloten/vā sulc ke lengde/eñ breede/als daer toe mach eñ behoort te behoorē/ na vsancie eñ stijl vanden houe. Dits voor dē eysscher. Eñ voor dē v̄weerder in sulcker maniere/wtgeseit beslotē cāpe. Wāt hi wel wilde dat die cāp also groot waer als alle die werelt.⁊c. te hebbē den voorš cāp eer die sonne gheledē wa re. Eñ oft die v̄weerder binnē dier tijt niet en qua me/dat hi ghereputeert waer als cōtumax/eñ die v̄weerder geraect eñ gecōdemneert vanđ sake te hebbē eē stoel/eñ een plaetse om dē stoel/te hebbē aduoe voor hem/die so veel doen mach/als hi selue soude mogē doen/ in dient vā noode waer zijn lijf te hebbē/gheordineert eñ toegemaect/ als in sulc ker sake betaēt/met curayche/de beste/eñ tē bestē dat hi sal mogē/te stiuen eñ te slappen/in dient vā noode si/behoorlike schilt/eñ gebondē nader vsan cie gewoonlic/ten bestē dat hi sal connē. Die selue te stellē/eñ af te werpē in diēt hē belieft/ dien we der aen te nemē/oft te latē/ so hē goetdunckē sal. Stocke behoorlijc/ na vsancie eñ costume/ vandē bestē houte dat hi sal cōnen vindē/vā sulcke leng de eñ vā sulcke dicte/also scherp/ eñ also ghehecht vā sulcker ordinācie te houdē oft te nemē metten arm/oft metter hant/alst gewoonlijc is/eñ ten be stē dat hi sal mogen: die selue af te settē/ eñ oft die geuallē waer weđ op te nemē/so menich werf als hē goet dunckē sal. Hē te stellē op een knye oft op twee oft opter aerdē eñ hē weder op te heffen alst hē belieft. Te sprekē tegens sinen meester/ in diēt noot si gebuert te zijn/in dien hi dē rechter sprekē wil/oft aendē rade. Hē te rustē te drinckē te eysscē eñ te hebbē in dient noot si/te proposerē eñ begerē

rē vāder vre hē te vertreckē nader vre met rechte. Te vechtē bi aduoe in dien hē hertē op quame/dat oft god wil niet en gebuere/vā prolongacie vā da ge in dient vā node waer, Eñ generalijc eñ specia lijc vā alle die protestacié/die aen regule vā campe vā battalie toebehooren te doen sonder enich la tē noch te renuncierē/nemmermeer geeyscht eñ be geert in tijde eñ in wile/gelijc als oft bi woordē ex pres/gedeclareert/ eñ alle gesept eñ begheert wa ren eñ ooc genaemt/eñ als behoort eñ mach toebe hooren in sulcker sake/die eerdē te sprecē indē cāp. also hier na gesept sal zijn. Wāt also veel/eñ alsulc ist inden eenē camp als indē anderē. Dat is te ver staen indē camp te voete als indē camp te peerde.

¶ Antwoorde vā partie aduerse

¶ Dat.lxxvi. Capittel.

Van die teghenpartie behoort ghepro poneert te zijn ter cōtrarie/ten waer bi also/datter niet en mocht ghearguee ert zijn in die premissen/tē eyndē vā niet te ōtfangē/op datter geē battalie en behoort te geschien eñ tot alle ander declinatorié/dilatorié eñ exceptié.⁊c. Eñ daer na salmē verweerē bi fey ten cōtrarien/eñ speciale/ altijt contēderende dat ter geē battalie en behoort te geschiē/ eñ sonđ bat talie niet gelidē en mach. Dā behoort hi te seggen Eñ in diē dat ghi heer rechter hē sult/dat gehoort hebbēde die redene vā partie/cāp vā battalie ghe schien moet/ eñ dattet anđs niet passerē en mach/ dwelc sal als ōs dunct recht daer op gehadt/eñ by regule/die v̄weerder ontkent alle argumentē ge ledē/als voorš is/behoort te segghē eer hi den pāt oft hātschoen weđ geeft. Mijn heer die rechter in deser sake / ic segghe dat vā alle tgene gheheelijc / dat dese. N. die aen dander side is/ heeft doē seggē bi sinē aduocaet/eñ proponeert tegens mi/welcke sake hi heeft geuesticht/eñ daer op getogē zijn pā de oft hātschoen tegēs mi. Ic segge eñ antwoorde teghēs hē daer op/dat hi geloghen heeft in des te willē segghen/eñ maintinerē/als valsch eñ quade als hi/eñ ic ontkenne alle tghene dat hi ghesept eñ geproponeert heeft/het si bi hē/oft bi andere voor hē/seggēde in diē ghi wijst eñ iugieert/dattet cāp vā battalie behoort te wesen/ic sal mi v̄weeren als een edel man/goet eñ ghetrou/als hi is/eñ ic ben/ eñ als die ghene die tegens hē verweerēde/goede eñ iuste sake heeft. Eñ hi sal hē wachtē/dat hi niet en segge dat hi hē verwinnē sal/anđs dā hē te ver weerē. Wāt waert dat hi hē voorđ v̄mate/hi wa re verbondē als die eysscher/ dat hē te hart ware wāt hi behoort als v̄weerder/ alle zijn cōclusiē eñ v̄weeringe te doen. Wāt het ware genoech dat hi anders niet en dede inden cāp/om zijn sake te ghe raken/dā v̄weeren/ so dat zijn tegē partie hē niet en v̄wonne. Item ten behoort niet v̄ghetēn te zijn dat also als indē premisse vāden eysscher gesept is dat die aduocaet hē behoort te excuseren/eñ die so lemnitept die daer toe dienede is/sulcke behoorde te segghen / eñ te doen dye aduocaet vanden ver weerder/eñ also diligentelijck.

¶ Hoe men inden camp zijn sal.

¶ Dat.lxxvij.Capittel.

NA dat dye twee campvechters inden campe bi presentacie geordineert zijn behooren gebrocht te zijn die euangelien van God/ eñ dat missael. Eñ dan behoort die epsscer te nemē bider luchter hāt dē verweerer/ eñ hē houdē op die heylige euāgelie/ segghēde dese navolghēde woordē. Ghi diē ic houde bider hāt/ bi god dē scepper/ eñ bi zijn heyligē/ ic hebbe v geroepē op goede sake eñ iuste querele/ die ic teghens v hebbe/ eñ dat ghi gedaen hebt sulcke sake. &c. daer ick v af beroepe: eñ ick en heb ghesteente noch cruyt op mi/ waer bi ic hebbe oft vercrigen mach hulpe tegēs v/ dā alleē die hulpe vā God/ vā sint Joris/ vā mijn wapē/ eñ van mijn goede recht. Eñ die verweerd daer na houdēde de hant op die heylige euangelie/ behoort te seggē in deser manierē. Bi God eñ bi zijn heylighen ic heb goede sake eñ recht tegēs v/ eñ ghi hebt mi beroepē qualijc eñ valscelijc/ eñ hebt quade sake tegens mi: eñ ic en hebbe brievē/ gesteentē/ noch cruyden noch anders yet waer bi ic v verwinnē mach/ dan bider hulpen Gods/ sinte Joris/ mijn wapenē/ eñ mijn goede recht dat ic teghens v hebbe. A

¶ So suldy wetē/ dat so wie eyscht bi aduoe/ van wat sake dattet si/ hi si edele oft onedele hi moet hē presenterē/ eñ wesen met zijn aduoe ghewapēt/ eñ toe gemaect inder manierē als den aduoe. Eñ oft die edel mā allegeert vā valsche eedē dē keerle/ eñ camp daer af si gheiugeert eñ ghewesen. Die edel mā en sal niet comē gewapēt als die keerle/ maer als een edel man met sinē campvechter. Wāt also behooret hē toe indē lande costumier/ eñ het wert also gewesen bi dē connestable vā Boulonoys/ die gheduerde eenen valschen eede teghens hē eñ teghē eenen anderen edelē heere vā Woudijn.

¶ Itē ghi sult wetē/ dat eysch geschiet ter cause vā valsche eedē/ tusschē edel mannē/ in dien sake is vā kateel/ wel mach ghedaē zijn bi ghemachtige/ als voorś is. Maer nadē dagē vandē eysch/ tot allen die dagē/ die cāpvechters behoorē te comē al ghewapent/ eñ op geseten met harē cāpvechters/ ghelijc als om te vechtē met harē campvechters. Die redē is dese/ wāt gelofte vā battalie des begheert eñ het behoort dat die battalie si geiugeert/ in wat manierē dat si schuldich zijn te vechtē. Maer so geringe alst ghesept sal wesen bidē mannen/ dat die battalie behoort te zijn te peerde/ die cāpvechters en sullē hē daer niet meer blijckē. Eñ te peerde behooret geiugeert te zijn ter eere vandē edelen/ eñ al dit wesende voor kateel/ wāttet also wert ghesept biden voorś heere van Woudijn.

A Sciendum est/ q̄ actor licet protestatus fuerit de et super premissis/ prout superius dictum est/ cū velit descendere/ vel mutare equum vel alias facere possit/ scd'm cōsuetudinē gallicanam: tamen aduersarius si velit/ poterit eum intercipere in descēdendo/ vel licite eū cōtraire/ prout melius poterit nō obstantib' protestationib' suis/ quib' nō tenetur differre/ et oportet in cōtrarium protestari defensorē.

¶ Vā beclachte vā nieuwichede

¶ Dat.lxxviij.Capittel.

DIe beclachte vā nieuwichede/ dat die clerckē heeten interdict/ mach gebuerē by veel manierē. Wāt weet dat in alle die manieren/ dat ghi zijt/ eñ sult wordē belet inder sake/ daer ghi af zijt in besidt vā possessie/ bi v/ oft anderē daer ghi sake af hebt. Eñ vā deser possessie eñ besidt tgebruyc gehadt hebt bi sulcker tijt/ dat mach eñ behoort genoech te zijn tot goede possessie eñ iuste tijtle vercregē te hebbē eñ te behoudē: ghi moecht v daer af beclaghen in nieuwichede/ op dat ghijt doet binnens iaers nae dat het belet eñ hinder daer af ghedaen si. Want waert dat ghi verbeyde tot na dattet iaer geledē waer/ vā v te beclaghē tot deser nieuwichede/ ghi en soudt niet wordē ontfangē/ maer soude moetē gheschien bi simpel besidt/ also voorsept is. Eñ oft waer in turbacie oft belet van seruitude oft prestacio/ oft dattet waer vā erue/ het soude moeten ghe schien bi beclachte in cas vā proprieteyt/ ghelijc ic hier na seggē sal. Eñ daerō differeren die sake vā simpel besidt/ eñ van nieuwichede/ eñ van proprieteyt. Want simpel besidt en behoort gheen stat te nemē/ dan op turbacie/ oft belet van seruitude/ eñ vā proprieteyt op sake van erue eñ grōde proprietaire. Eñ op beyde mach stat nemen beclachte vā nieuwichede/ wāt daer op generalijc/ eñ op alle ander turbacien/ hoedanich si zijn/ het si op sake roerēde personele/ reele/ gheestelijc/ waerlijck na die possessie vercregē/ bi behoorlike tijt/ eñ bidē lestē iare/ dat besluyt eñ confirmeert. Want waert by den lestē iare daer af ongecōtinueert/ die nieuwichede soude af getogē zijn. Eñ waert bidē lestē iare ghecontinueert/ dye nieuwichede soude houdē eñ blivē/ eñ soude die besitter/ duerende den proces/ hebbē die recreancie vander sake contēciose. Wāt ghi moecht eñ zijt sculdich te wetē/ dat oft beclachte vā nieuwichede stat neēt op een sake/ het moet gesprotē zijn vander sake/ in maior vandē turbacie eñ dbelet dat vā nieus daer op ghestelt sal zijn/ belettēde des met onrecht/ eñ sonder cause behoorlike/ eñ vā nieus bi die selue woordē/ eñ dat die commissie si geiustificeert vā opposicie: want anders gemissende tot die terminē/ sout quaet wesen. Noch is vā node dattet begrijpt/ dat in cas vā opposicie die sake cōtenciose/ genomen eñ geset si in handen vandē rechter eñ iusticie/ ō dē geschil vā partie/ eñ dach te betekenē op die opposicie/ te houe. Eñ sal die sake cōtenciose/ hanghēde dat proces/ ghehouden zijn in handē vanden heere/ eñ geregeert/ ter tijt toe/ dattet geblekē sal wordē van een vanden partiē/ dat hi des heeft ghebruyct vandē lestē exploytē/ bi dē laetstē iare/ also voorś is. Eñ die partie behoort geiugeert eñ gewesen te zijn die recreancie/ dat is te wetē/ dat die sake cōtenciose hē sal in handē geset zijn/ totter tijt toe dat vā dē principale geordineert sal zijn bidē rechter/ partiē daer op gehoort. Eñ daerō behoeftmē in beclachte vā nieuwichede te dinghen al teffens declinatorie/ eñ dilatorie/ in diē ment heeft/ eñ specialijc op die recreancie: eñ optē principale: wāt dicke ghebuert dat mach zijn al getermineert tot een reyse/ eñ daerō behoortmē also te dinghen/ oft anders men soude versteken wordē vā tghene datmen gelatē hadde te dingē. Wāt weet dat possessoir is die cas oft sake

vã nieuwichede/ eñ petitore is die sake vã propie-
tept. Eñ dit mach wel al belept zijn voor eenẽ rech
ter oft gerechte/ eñ dit al daer bi getermineert si.
Mer eerst behooret bekẽt te zijn vandẽ possessoor
Eñ na dat bidẽ petitorẽ die sake ghewonnẽ waer
oft vercregẽ/ die executoor vandẽ petitore/ soude
procederen aendẽ executoor vandẽ possessore. A

A
...vnica. C.
...ti posside-
...13. l. ordina
...ij iuris C.
...e rei vendi.

¶ Eñ men moet expresselijc seggẽ int beginsel vã
zijn sake te dingen/ eñ eermẽ daer af gehadt heeft
zijn beclachte/ dat oft eenichsins geroert waer int
dingẽ/ sake die begeert oft roert realitept/ dat an
ders niet en is/ dan alleẽ om te sterckẽ zijn besidt/
eñ possessie. Die redẽ is/ wãt alle tgeẽ dat geroert
waer vã grõde eñ realitept/ die beclachte soude zijn
moetẽ in forme van realitept/ dwelc is die laetste
wech eñ forme vã iusticie in sulcke sake. Eñ na dat
mense roert oft raect/ en heeft geẽ ander stat: wãt
het is die summiere eñ laetste wech te procederen
in sulcke sake/ eñ anders die verweerdẽ soude epsschẽ
die plecke te sien/ eñ bi also soude die nieuwichede
af ghenomẽ zijn/ eñ die actie waer puer proprieta
cie/ eñ daerõ soudt moetẽ geschiẽ dat die epsscer si
nẽ epsch dede wãt hi en sonde sinẽ epsch eñ beclach
te niet geintẽteert hebbẽ bi forme daer toe behoor
lijc. Wãt men behoort in proprietept sinẽ epsch te
doẽ bi libelle/ eñ daer toe antwoordẽ bi libelle/ ge
lijc hier na gesept sal zijn inde rubrike geteekẽt met
ten getale vã. lxxxiij. Eñ dit en behoeftmẽ niet in
beclachte vã nieuwichde. ¶ So weet/ dat na tghe
ne dat voorš is/ op welcke sake beclachte vã nieu-
wichede stat neẽt in generael/ behoort nv gesiẽ te
zijn op wat sakẽ int speciael. So is te wetẽ dat be-
clachte vã nieuwichede/ in ses manierẽ stat neemt
int speciale/ dwelc die clerckẽ heetẽ cas interdict.

D eerste maniere is/ vã nieuwichede vanden boõ
oft ander gelijcke sakẽ/ die hinder eñ onrecht doet
sinẽ ghebuerẽ/ bi zijn tacken oft wortelen/ die den
gebuere schadelijc zijn/ eñ daer af mach intenterẽ
beclachte van nieuwichede. B

B
...j. C. de in
...terdictis.

D ie. ij. manierp is/ te onderhoudẽ die goeden van
den dooden/ tegens die rechte erfgenamẽ/ die ge-
erft zijn bi redene/ daer die dode den leuendẽ erft.
Eñ daer af so machmen intenteren beclachte van
nieuwichede. C

C
...j. C. quo-
...rũ bonorũ.

D ie. iij. maniere is/ te õthoudẽ die goedẽ legatai-
res/ oft eenige goedẽ gegeuẽ eñ verleent. Daer af
machmẽ intenterẽ beclachte vã nieuwichede. D

D
vnica. C.
...quorum le-
...gatorum.

D ie. iiij. maniere is/ yemãt te belettẽ in zijn besit
oft possessie gewoonlijc/ eñ daer af machmẽ inten
teren beclachte van nieuwichede/ wanneer dattet
met fuerte eñ crachte ontnomen is. E

E
...j. C. vnde
...vi. Adde/ q
...vim vi re-
...pellere lic3. Cũ mode-
...ramine ta-
...men incul-
...pate tutele.

D ie. v. maniere is/ te beletten den absentẽ in zijn
possessie eñ besidt. En daer af machmẽ intenteren
beclachte van nieuwichede/ op dat hi binnẽs iaers
na zijn wedercoemste des doet. F

F
...j. C. si per
...vim vel a-
...lio modo.

D ie. vj. maniere is/ yemãt te belettẽ in zijn rechte
besidt eñ possessie. Eñ daeraf spruyt die ghemeyn
forme eñ maniere van nieuwichede. G

G
vnica. C.
...ti posside-
...o.

¶ Van renuoy op beclachte van nyeuwichede.

¶ Ghi sult wetẽ/ dat ghe-
lijc als dese beclachte van nieuwichede stat neẽt in
alle sakẽ/ so voorš is/ wel mach mede ghesciien eñ
stat nemẽ tusschẽ die gebueren/ deen tegens dans
so macht ooc mede geschiẽ tusschẽ den heere eñ sub
iect/ oft subiect eñ heerẽ/ die bi middelẽ houden: eñ
die beclachte soude comẽ vã den ouerstẽ. Mer oft
die heere middele des begeert/ hi ist schuldich weẽ
te hebbẽ/ recht doẽde op de beclachte. Eñ dese ren
uop heeft hi bi dignitept vã zijn iusticie eñ heerlic
hept/ wãt tusscẽ alle andere/ en wort dese sake niet
gerẽuopeert/ mer blijft in die kẽnisse vandẽ ouer-
sten/ in dien men hẽ daer eerst betrect om dattet is
sake van preuencio.

¶ Exempel.

D at beclachte vã nieuwichede also stat neẽt tus-
schẽ subiect eñ heere/ eñ dat rẽuop daer af mach eñ
sculdich is te geschiẽ/ heb ic sien ingerẽ bi arrest vã
den parlemẽte/ tusschẽ die scippers vã Doornic/ die
hẽ beclaechdẽ vãden schepenẽ der seluer stede/ die
welcke zijn haer rechters ordinarie. Die beclachte
was ghegeuẽ vãden coninck/ eñ in cas vã opposi-
cie/ begeert wert int parlemẽt dat renuop/ eñ bi ar-
rest wert de sake gerẽuopeert af de scepenẽ voorš

¶ Exempel eñ arrest.

¶ Noch werdet so ghesept om dẽ prouoost eñ ghe
sworen vãder voorš stede vã Doornick/ tegens den
vleeshouđs ď seluer stede/ die bi beclachte vã nieu-
wichede ghegeuẽ vandẽ coninc/ de welcke hadden
doen dachuaerdẽ bi opiniẽ den voorš prouoost eñ
gesworenẽ int parlemẽt. Die rẽuop gheepscht/ die
sake wert gerenuopeert vandẽ parlemẽte/ aendẽ
voorš prouoost eñ gheswoorene haer rechters.

¶ Arrest van ghelijcke saken.

¶ Itẽ ic heb noch gesien vã den edelẽ heere vã Lig-
nen/ teghẽs dẽ senescael vã Henegouwe/ die op die
tijt was here van Mortaigne opter schelt/ vã des
conincx wegẽ/ eñ die voorš heere vã Lignen was
houdẽde zijn leen vã Mortaigne/ eñ dit was daer
op hi houdẽde was die beclachte vã nieuwichede.
Die voorš senescael begeerde die sakẽ werẽ te heb
ben/ recht doẽde aen mijn heer dẽ baeliu vã Vermẽ
dops/ aen wiẽ die sake was bi opposicie. Die bael-
iu voorš ingeerde dat hijs niet sculdich en was we
der te hebbẽ/ om die beclachte vã nieuwichede/ die
was sake geprivilegieert. Die voorš heere vã Lig
nen appelleerdẽ daer op int parlemẽt. Daer wert
gesept. Wel gheappelleert eñ qualijc gheingeert.

Exẽpel vandẽ procureur vandẽ Coñ. van arrest.

¶ Dat ooc beclachte vã nieuwichede mach vallen
vandẽ pcureur vãdẽ coninc/ tegẽs eenige subiectẽ
eñ ondersatẽ. Wel is waer dat indẽ houe ropale te
Perõne in Vermẽdops/ wert gedaẽ een beclachte
vã nieuwichede/ bidẽ pcureur vã dẽ coninc/ tegẽs
die poorters eñ ondersatẽ der stede vã Doornic/ op
tgene dat de voorš pcureur sepde/ dat ter cause vã
betalinge vã Peronne oft tribupt/ die Coñ was in
possessie eñ besidt/ te nemẽ eñ te heffen die rechtẽ
vandẽ voorš tribupte/ op alle die daer door liden/
vã wat plecke datse zijn. etc. Die voorš vã Doornic

segghēde contrarie.⁊c. Item ic sach beclagen in beclachte vā nieuwichede: die prouoost eñ ghesworē vander voorś stede vā Doornic/ tegēs den tribuyt vā elckē wonēde in Tournesis/ tot welcke beclachte die procureur vandē coninc opponeerde. Eñ also heb ic tanderen tidē sie beclagē tegēs dē coninc.

Hoe in beclachte elc is verstaen eysscher eñ rechter.

¶Itē oft gebuerde dat eenich waerlijc persoon hē beclaechde in nieuwichede/ vā eenē persoon geestelijc/ daerō en sout niet bliuē/ die gheestelicke persoō soude moetē/ eñ waer gehoudē daer op te procederē mettē clagen want om zijn clergie en soude hi hē daer teghens niet moghē weerē/ hi en soude moetē antwoordē totter clachte. Eñ die redē is/ want alle beclachte van nieuwichede heeft sake reele/ hoe wel dattet volcomelijc niet reele en si. Eñ eē yegelijc mach in dese sake eysscher zijn verstaē/ als tot eysch eñ verweere/ wāt elc vā hē allegeert vā zijnre siden die possessie vander sake cōtenciose te hebbē aen hem gewesen/ met die recreācien. Eñ dit zijn die cōclusien die daer toe behoorē. Eñ wāt dese zijn alle gelijc/ so wel aendē vweerder als aendē eysscher verstaet dit recht/ dat een yegelijc si eysscher gereputeert. Eñ also werdet beleyt eñ gewesen in een sake vā nieuwichede/ om die ioncfrou vā Gullimont tegens dē pastoor vāden Magdalenē/ in Doornic/ bi minē heer die baeliu vā Vermēdoys/ in beclachte vā nieuwichede/ daer die voorś pastoor vweerende was/ eñ dat Capitel vā Doornick was met hē.

¶Beclachte op nieuwen turbel eñ gheschil van iusticie / ende arrest der seluer.

¶Item eñ oft die voorś beclachte geuiel op nyeuwe turbel eñ gheschil vā iusticie tusschē eenige/ eñ opposicie geuiele/ weet dat in dese partie recreancie/ gheē stat en heeft/ noch vander eers sidē/ noch vander ander: maer blijft die sake cōtenciose in hāden vandē heere/ vā wien die beclachte gegeuē is/ die welc daer af macht heeft te kennē. Eñ in sulcke sake en is gheē recreancie. Die reden is/ wāt iusticie so edelē sake is/ datse behoort te bliuē aen dē ouerstē/ die niemāt en beroeft/ ouermits datter vā hē coēt eñ daelt/ eñ dat hijt heeft te bewarē/ tot in decise vander sake. Eñ dat recht seyt wie dat behoort te hebbē. Also werdt geseyt bi arreste vā parlement/ om dē bisschop vā Doornic/ tegēs dē prouoost eñ gesworē der seluer stede/ in eē beclachte vā nieuwichede/ tusschē dē voorś bisscop vā clagere/ eñ dē prouoost eñ gesworē opposantē/ in cas vā iusticie.

¶Beclachte in cas gheestelicke/ eñ arrest der seluer.

¶Item dat beclachte vā nieuwichede mach vallē eñ stat nemē op sake geestelicke/ daer af gebuerde een exēpel/ opt iaer. M.CCC.lxxiiij. inde stede vā Chalons/ dat eenighe personen quamē/ de welcke seydē dat si hē niet onthoudē en mochten vā dansen/ bi mirakel vā God/ eñ woudē comē inder stede vā Chalons. Eñ om dat te wederstaē/ ordineerdē die bisschop datmē processie dragē soude bi sommige collegiē/ eñ dede gebiedē alle sinē ondersatē dat si tot dier processie soudē wesen. Eñ desgelijcx ordineerde hi dat het capittel vander voorś stede vā Chalons daer comē souden. Die voorś vanden capittel warē des weygherende/ segghēde dat si daer in niet subiect noch ghehoudē en warē. Meer si dedē ander processie van hē seluen / eñ van harē ondersatē/ eñ ordineerdē dat si daer alle comē souden. Daer op die voorś bisscop seyde hē ouerste/ eñ impetreerde een beclachte vā nieuwichede/ segghēde/ dat hi die ouerste was vanden capittel. ⁊c. Die vandē capittel voorś/ seydē dat beclachte daer op niet vallē noch stadt nemē en mochte/ eñ bouē diē dat si exempt warē vā alle sakē vanden voorś bisschop. Daer op geordineert werdt bi arrest dat de beclachte stadt nemē soude/ eñ daer en bouē dat si scriuē soudē ten eynde vandē besidt. A

¶Exempel in ghelike saken/ eñ arrest.

¶Item bi andere eñ stercker redene dat beclachte vā nieuwichede stat neet/ eñ valt op geestelike sakē. Weet dat tusschen. ij. pastoorē wt Normandiē gheuiel een beclachte vā nieuwichede op tgene dat die een seyde/ dat zijn prochie streckte eñ geduerde tot sulcker pleckē. Eñ dye andꝰ seyde de cōtrarie/ eñ dat hi was in besitte gegaē tot dier plecke/ visiteren/ berechtē/ eñ administrerē die sacramenten aen zijn ondersatē. Daer op dat die een van den voorś pastoorē daer op hadde berecht. Eñ die andꝰ impetreerdē beclachte vā nieuwichede. Eñ die ander pastoor opposeerde daer teghēs. Daer op werdē dagen gheassigneert int parlement/ eñ wert geproponeert/ dat beclachte vā nieuwichede daer op geē stadt en behoort te hebbē. Eñ bi partie aduersē wert geseyt/ dattet wel wesen eñ gheschien mochte. ⁊c. Alle gesien/ het wert geseyt bi arrest/ dat beclachte vā nieuwichede/ daer op wel mocht eñ behoorde stadt te nemē/ eñ dat si scriuen souden ten eynde van besidt. ⁊c. Eñ die sake wert ghestelt in handē van den coninck. Eñ daer bi en mach niet verstaen wesen/ dat dat corpus domini wordt gheset in handē van den coninck.

Adde g… est dubi… quin in… dicta ha… ant loci… ter perso… nas spiri… ales/ im… toto die… hil aliud… mat forē… clesiastici… extra dē… sa possess… proprie/… de resti… li. per to… Est tam… different… in aliqui… vt per. c… pe cōting… extra de… stitu. spol…

¶Beclachte op ghifte legataire.

¶Itē weet dat beclachte vā nieuwichede stat neet op ghifte legataire/ na dat die ghifter ghelatē soude hebbē eñ ghegeuē sake/ daer hi possessie af ghehadt hadde in sinē leuenden liue/ eñ daer in waer afliuich gewordē. Eñ het wert also ghewesen int parlemēt/ om eenē poorter van Riemen/ de welcke seyde te hebbē bi gifte legataire/ recht eñ possessie in sekere plecke/ biden rechte daer die dode erft dē leuenden. Die erfgenamē vanden afliuighen segghende ter contrarie/ eñ dat si selue warē in rechte van possessie/ eñ biden rechte daer die dode erft dē leuendē/ wāt si warē rechte erfgenamē vandē voorś afliuighē: ergo. ⁊c. eñ dat beclachte vā nieuwichede/ tegēs haer rechte eñ natuerlike successie

en behoorde ghee stadt te nemē/ niet tegēstaende de gifte legataire die de epiſcer mainteneerde.&c. Alle geſiē/het wert geſeyt bi arreſte/dat beclachte vā nyeuwichede ſtadt daer op nemē ſoude: eñ het werdt geordineert te beſcriuen.&c.

¶ Beclachte op mandementen royale/ende arreſt daer op.

¶ Itē dat beclachte vā nieuwichede wel machſtat nemē op mādemēt royale eñ arreſt geimpetreert op zōmige ſakē/ na die mādementē geinterineert tot vdachuaerdinge. Weet dat mijn vrou vā Amboyſe/een mādement geimpetreert hadde vandē coninc/op recht te moghē gecrigē optē lande van Gordes/dat houdēde was die heere van Gordes/ eñ was gedadē dat ſi met feyte daer in gheſet/ eñ rechtelikē gehoudē ſoude wordē indē voorſ lande eñ in cas vā oppoſicie dach betreckēt ſoude wordē int parlemēt hāgēde/op welcke ſake de voorſ heere vā Gordes impetreerde een beclachte vā nieuwichede/ſeggēde hoe dat hi was in beſit.&c. Daer op oppoſicie geſchiede int parlemēt. Wert geproponeert bider voorſ vrouwe/ dat beclachte tegēs haer mādemēt niet en behoorde ſtat te nemē eñ dz ſi was preallable/eñ eerſt geimpetreert.&c. Daer om behoorde daer op eerſt recht gedaē eñ geſeyt/ geweſen eñ geordineert. Het wert daer tegēs verweert ter cōtrarie Alle geſiē/het wert geſeit bi arreſt dat die voorſ clachte was ſake gepriuilegeert eñ ſulcke/dat hi vā zijn recht niet en behoorde gedifffereert te zijn/eñ dat beclachte wel ſtadt mocht nemē/niet teghēſtaende dē voorſ mādemente/ eñ dat eerſte van nyeuwichede bekent ſoude weſen. Ghedaē int iaer. M. CCC.lxxv. inder maent.&c.

¶ Recreancie te hebben op ſake arreſt.

¶ Itē ghi ſult weten dat in beclachte vā nieuwichede/ſo wie thoonē mach met beſit bijuē van tijtle / rechteuoort behoort hi te hebbē die recreancie ſonder andē tuygē. Eñ alſo wert geſeyt bi arreſt vandē parlemēte/om. M. Gielis le tourne/archidyakē vā Dornic/ tegens den biſſcop der ſeluer ſtede/op een beclachte vā nieuwichede/geimpetreert bi dē voorſ archidiakē/tegēs dē voorſ biſſchop: daer op dat die voorſ archidiakē ſeide te hebbē ſeker cōpoſicie mettē voorſ biſſchop/ oft ſinen voorſatē. Die ſelue biſſchop ſeggēde ter cōtrarie bi oppoſicie die ſake geuētileert int parlement Die voorſ archidiakē thoōde op ſinē tijtel die bijuē beſeghelt vandē voorſ biſſcoppē. Rechteuoort die recreancie werdt geiugeert eñ toegeweſen aē dē voorſeydē diakē. Eñ alſo hebbe ic dat ſiē wiſen vā andere ghelijcke vonniſſen in veel ſaken.

¶ Niet te declarerē dē titel in beclachte.

¶ Itē ghi ſult wetē/dat in beclachte vā nieuwichede/en is vā gheenē noode/te declareren thtle/hi en wil/als tottē eynde vā poſſeſſie/beſidt/eñ recreancie. Maer in diffinitiue is genoech te hebbē iuſtē tijtle/als tottē principale. Maer als totter recreancie/iſt genoech te hebbē eñ te betuygen beſidt. A Niet te min/die beſcreuē rechtē ſegghē/dat in warachtich beſidt/behoort te weſen iuſte tijtle/oft anders en iſt vā gheenre waerden na beſcreuen rechte. B

¶ Poſſeſſie vercregen clandeſtine/bi bede/oft met crachte.

¶ Noch willē die rechtē diſtingueren poſſeſſie/bi drie ander manierē. Te wetē/bi poſſeſſie vcregen met crachte/bi poſſeſſie vcregen bi bede/eñ poſſeſſie dat die clerckē heetē clam vi precario. Want bi gheen van deſe voorſ manieren poſſeſſie vcregē/ en heeft actie van poſſeſſie/ maer behoorē daer af verſteken te weſen ſulcke detentoors. C

¶ Poſſeſſie vercreghen teghens den Coninck.

¶ Itē poſſeſſie vcregen tegēs den coninc/en hout gheē ſtede/bi redene vā zijnre digniteyt/eñ ooc vā zijnre maieſteyt imperiale wāt hi cōditor is vā rechte. Eñ daerom/ dat recht om eñ bi hem gedaen/en behoort hem niet tegens noch contrarie te zijn. Wāt hi en valt in gheen exemple tegēs andere/ noch geē ſake en behoort hē te gelikē: eñ daerom en mach niemāt van ſinē onderſatē recht tegens hē hebbē. Nochtans ſietmen dick dat die procureur vandē coninc/ hē dicke beclaghet in beclachte van nieuwichede/vā ſinē onderſatē/eñ ſo doē ooc die onderſatē vandē coninc. Eñ daer bi ſchijnet dat beclachte daer op valt eñ ſtadt neemt. Ja in ander ſakē dan in zijn domeyne eñ coninclijcke maieſteyt/want daer inne en valt gheen beclachte van nieuwichede.

¶ Poſſeſſie vercreghen teghens Weeſen oft Wtlandighe.

¶ Itē ghi ſult weten/dat teghēs weeſen/tegēs expatriees oft wtlādige/ noch teghens furioſen oft crācke vā ſinnē/duerēde haer ſiecte/en mach noch en behoort beſidt vcreghē te zijn/ op dat binnens iaers na dat die weeſe gecomē ſal zijn tot zijns ſelfs mōdicheyt/oft die wtlandige weder ghecomē/oft die furioſe weder gekeert tot zijnder moraliteyt/ zijn beclachte gedaen wordt bidē delayant/na die beſcreuen rechten. D

¶ Beſit te verlieſen bi niet te beſitten.

¶ Ghi ſult weten/dat alſo wel alſmē poſſeſſie vcrijcht bi beſittē/indē name van andere om dē ghenē in wiens name men poſſeſſeert/ alſo wel wordet verlorē bi andere die laet poſſeſſeren van tghene dat hi heeft eñ behoort te hebbē in bewaerniſſe voor andere. Eñ daerū/om wijſſelijc te vſeren/niemāt en behoort te vercrigē poſſeſſie teghens hē. Want ghehengeniſſe is onterfeniſſe na die coſtumiers/eñ ooc na dbeſcreuē recht/eñ noch is meer ghetrooſt dit recht. E

¶ Die ghedaechde ghebreckelic vallende tot ſinen daghe.

A Iuxta illud poſſideo q2 poſſideo. l. cogi. poſſeſſorē. C. de peti. here.

B Poſſeſſor male fidei nullo tēpore pſcribit.

C l. vnica. C. vti poſſidetis. et. ff. quod vi aut clam.

D l. j. C. ſi per vim vel alio modo.

E l. poſſideri. ff. de acquiren. vel omitt. poſſi. et. l. vbi poſſ. C. vn. de vi.

¶ Weet dat op beclachte vā nieuwichede/die ver
dachuaerdinge behoort eerst ghedaē te zijn op die
plaetse cōtenciose/tot sekerē eñ behoorlikē daghe
om te sien interinerē die beclachte/eñ om te seggē
eñ allegerē daer op opposicie/in diē hē goet dūct.
Eñ oft hi tot dien dagē niet en cōpareert/bi hē oft
bi procureur/die beclachte wed gebrocht tot feyte
als tot executie bi den beclaghere/eñ daer op def
fault begheert/die executoor behoort te segghen/
dat also verre als hi des mach eñ sculdich is te doē
hi weert die turbel eñ gheschille/eñ houdt eñ stelt
weder den eysscher in zijn possessie ende besidt/bi
crachte vandē deffaulte. Eñ om des te sien toewi
sen/cōfirmeren eñ decreterē bi sinen rechter/ be
hoort vā alle des te scriuen aen dē rechter/eñ dat
gedaen/behoort die clagher te nemē cōmissie/ om
dē seluē deffaillant te doen dachuaerdē tot sekerē
dage/om te sien wisen die profitē vandē voorš def
faulte/ eñ die executie vandē deffaulte cōfirmerē
eñ decreteren/in dient hē goet dunct. Eñ dat ghe
daē/die rechter behoort te wijsen eñ confirmeren
het gene datter gedaen is geweest bidē sergiāt/te
ñ dat die gedaechde/so sonderlinge onledē tot die
dage gehadt heeft/datmē rechtelijc verstaē mach
dwelc een sware sake is te allegerē eñ te thoonen.
Eñ mach wel tot dien dage onledē makē/belouē
de des goet te doē. Eñ niet te min/die sergiant eñ
behoort niet af te latē zijn exploypt te doē/behaluē
die onledē/eñ daer op dach te assignerē aende par
tie voor sinē meester/tot welckē dage die onleden
geuerificeert/die rechter mach eñ behoort te ghe
uen cōmissie iteratiue op die sake te wesen op dye
plaetse cōtenciose /om te siē partie cōparante die
voorš beclachtē te interinerē. Eñ oft die partie zijn
onledē niet en verificeerde/die beclachte soude ge
interineert zijn bi cōtumax/als dē eysscher te hou
den eñ te bewarē in zijn possessie eñ besidt/eñ sou
de deffaulte gēgeuē zijn bidē executoor aendē def
faillant/eñ dach betrekēt te houe voor dē rechter
ō te sien ingerē die deffault bidē rechter/vādē exe
cutoor. Eñ oft die onlede waerdich waer sonder
cōmissie iteratiue/in vollē houe soude die opposi
cie moetē geschien/na die onledē geuerificeert/ ō
te allegerē op die plaetse cōtēciose/eñ daer op pro
cederē/gelijc oft waer op die plecke/na dat de par
tien des accordeerdē oft toelietē. Also werdet ghe
wesen int parlemēt om Dircyn de liuwe/tegē Jan
canne die gheweest was in deffaulte/op die interi
nacie van een beclachte van nieuwichede.

¶ Hoe veel tuyghen zijn op recre ancie van nieuwichede.

¶ Ghi sult
wetē dat in beclachte vā nieuwichede op die recre
ancie gedaen/ist te betuygē vā wat partie dattet
si/hoe veel articulē dat daer op zijn/daer af en be
hoort eñ ismē schuldich te hebbē nyet meer dā. ix.
of. x. tuygē ō elcke partie. Eñ oft die materie seer
hooge waer/eñ seer beliep tot grotē peise/so en be
hoortet niet meer te zijn dā. xvi. tē alder hoochstē.
Eñ also werdt geseyt eñ geordineert biden parle

mente/ eñ gheordineert eñ bewaert alle statuten.

¶ Garant oft waringhe in nieu wichede eñ arrest.

¶ Noch suldy we
ten/dat in cas vā nieuwichede gheē garāt oft wa
ringe en is. Die redē is/om des wil/dat so wāneer
datter opposicie op valt/elc seyt eysscere te wesen
bi te willē seggē selue int besidt te wesen.
¶ Eñ so werdet geseyt bi arreste vandē parlemēt
indē iare. M. CCC. eñ. lxxij. presidēt doen ter tijt
heer Gielis van beschout
¶ Die paragraphe wil seggen/dat hoe wel dat in
beclachte vā nieuwichede/ adueu vā waringe geē
stat en heeft/eñ en is ooc nz ōtfanclijc. Niet te min
oft gebuerde/dat yemāt gecocht hadde eenige er
ue/eñ binnēs iaers dat hise gecocht hebben soude
vserende eñ cōtinuerēde vandē besidt vand sake
die hi gecocht soude hebbē/tot tijtle van sinē coop
yemāt hē daer op rechtelijc beclaechde in nieuwic
hede. Weet dat na die bescreuē beclachte/comē sou
de binnē den eerstē iare/dat die cooper des begon
nen hadde te gebruyckē eñ vserē vandē besidt eñ
possessie die hi houdende waer/gecocht eñ vercre
gē te hebbē: hi soude wel mogē hebbē actie te eys
schē zijn garant oft waringe/dwelc is sinē cooper
oft die sake vā hē hebbēde. Maer in dien dat iaer
geledē waer/ na die vercoopinge dat hijt gecocht
soude hebbē als voorš is/eñ men daer op beclaech
de beclachte vā nieuwichede/alsdā en soude daer
gheē waringe vallē/om die redē/ dat de beneficie
vā nieuwichede gheē terme oft tijt en heeft/dā die
tijt vā een iaer/eñ ouer dat iaer/ in forme van be
clachte/die vercooper en heeft noch en is gehoudē
waringe te doē. Maer ander sake waert in forme
vā simpel besidt/oft vā proprieteyt/wāt alsdā sou
de waringe stat hebbē/so verre als tot forme van
waringhe mach eñ schuldich is toe te behoorē/ eñ
waren ghetrouwe coop/ghelijc als daer volcome
lijc ghedeclareert sal wordē in die rubrike vander
waringe/gheteekēt op tghetal van. lxxxvi.

A Hoc interdictum duplex est/ et hi quibus competit et actores et rei sunt. l. si duo. §. hoc interdictum. ff. uti possidetis.

Dat inhouden van een beclach te vā nieuwichede in ghescrifte.

¶ Dat. lxxix. Capittel.

Die forme om te maken een beclachte
van nyeuwichede is sulck/bij manie
re van formulare/ so hier nae volcht.
Caerle bider gracien Gods coninc
van Vrancrijc / aenden eersten door
waerder oft sergiant die daer toe versocht sal zijn
saluyt. Vand sijde vandē prouoost gesworē/eñ sche
penē vā onser goeder stede vā Dornic/is ons ghe
exponeert eñ gethoōt in beclachte/dat so wel bidē
oudē rechtē eñ vsancien vā onser voorš stede/ als
bi sekere andē iuste tijtle te declarerē in tide eñ ter
plecke/in dient noot si/eñ andš behoorlike. Si ge
weest hebbē/ eñ noch zijn in goede possessie eñ be
sidt/te nemē/te ontfangē/ eñ te hebben op elcken
stoop wijns/ vercocht eñ gesletē in onse voorš stede
eñ vrijhede der seluer/vā wat persone vā wat state

ambachts/oft vā wat dienste dat hi si.vi.penningē
tournoys vā accijse: eñ vā alle dāder dranckē ver-
cocht in die voorś stede/sekere andē accisen/na dat
vā dien bi onsen consente gewoonlijc eñ geuseert
is te nemē eñ te hebbē/eñ welcke accise is gekeert
eñ gestelt in die noorsakē van onser stede. Js noch
dē selue onse stede in besidt eñ possessie/te bedwin-
ghē eñ doen bedwingē/om die voorś accise te heb
ben eñ te ontfangē tot harē profite/alle die ghene
eñ den ghenē die daerō behoorē bedwoughen te
wesen/so veel eñ menichwerf als die sake gebuert
is. Eñ vā dese possessie eñ besidt/hebbē die voorś
clagers gebruijct eñ geuseert vredelijc bi hē/ harē
volcke/officiers/ōtfangers/eñ andere daer toe ge-
cōmitteert eñ gedeputeert/bi sulcke eñ so langhē
tij /dat ghee memorie en is ter cōtrarien/ten min
stē dattet genoech is eñ wesen mach/tot goede pos-
sessie vercregē te hebbē eñ te behoudē. Niet te min
Jā de manecier /hē seggēde nv ter tijt bewaerder
vā onser munte/in onse voorś stede vā Dornic/ bi
sinē onbehoorlikē wille/in deser partie/als die cla
ghers seggē/heeft hē geuoordert te vercoopē oft
doē vercoopē/in onser stede eñ vrijhede der seluer
een grote quātiteyt vā winē / int grosse eñ ādera
openbaerlijc eñ notoirlijc/sond daer vore te willen
voldoē oft betalē dē accise/ hoe wel dat hē bi veel
reysen des vmaent eñ beuolen is geweest. Maer
is daer gheheel eñ al tegēs seggende/hoe wel dat
bi declaracie hē is gethoont geweest die quātiteyt
eñ summe vandē winē eñ vandē waerdē/die mach
eñ schuldich is weerdich te zijn die voorś accise be
dragende ter summe vā.C.lb.oft daer ontrent be
houdelijc goede rekeninghe eñ declaracie te doen
als des noot si. Dwelc is in groten hind prejudicie
eñ schade vandē voorś clagers/die selue beletteñde
dē rechter van harē rechte/besittende eñ possessie
met onghelijc eñ sonder sake/onbehoorlijc eñ van
nieus als si seggen: begherēde seer ootmoedelijc
daer op voorsiē te wesen bi remedie gracÿose eñ be
hoorlike. Waerō wi die voorsien willen/eñ ghenē
remedie vā iusticie/in alle sakē daert behoort/ont
biedē wi v/eñ om dattet is sake vā prejudicie/daer
die kēnisse ons af behoort/cōmitterē in dient noot
si/dat in dien appelleert die voorś Jā de manecier
eñ andere die vā node zijn te appellerē ter plecke
contēciose/v blijct also te zijn. Hout eñ bewaert die
voorś clagers in haer voorś possessie eñ besit. Eñ
vā dien doet eñ laet gebruyckē eñ vseren vredelijc
weerēde eñ afnemende alle belet/daer op ghestelt
gebode/eñ aenden seluē claghers oft aen haer ge-
cōmitteerde eñ ghedeputeerde/hē bedwinghet te
voldoē eñ te betalen die voorś accise voor dē wijn
also bi hē oft zijn factoors vcocht/voor de summe eñ
estimacie bouē ghescreuen. Eñ in cas vā opposicie
dit belet vā nieuwichede af doet/eñ restablissemēt
gedaē eerst eñ voor alle werc/realijc eñ deffait/vā
der voorś summe eñ estimacie vand sake cōtencio
se/genomē eñ geset in onsen handē/ als in handen
vandē ouerstē/daerō dat die voorś clagers. bi pri
uilegie van ons ghegeuē/niet en pleytē dan in on-

sen houe van parlemēt vā Parijs/om die sake roe-
rende eñ aengaende onser voorś stede. Gheeft eñ
assigneert dach sekere eñ cōpetent dē opposanten
in onsen houe vandē parlemente te Parijs niet te
gēstaende dattet valt tegēs dē clagers/om te pro
cederē eñ voort te gaen indē voorś opposicien/ eñ
voort so wel optē principale als op die recredencie
alst redelijc wesen sal. Certificerēde onsen wel be-
mindē eñ getrouwe/dē volcke houdēde ons parle
ment/vā alle tghene dat ghi gheuondē eñ gedaen
hebbē sult: aendē welckē wi ontbiedē/dat die par-
tien gehoort/si doē goede corte expedicie vā rechte
wāt ons also believt gedaē te sine. Ghegeuen. rc.

Eñ bi dese cōmissie machmē alle andere vitagen
gedaē zijnde na dat die sake eyscht eñ betaemt: ac-
cuserende daer mede zijn nieuwichede eñ zijn ter-
mē in maior/minor/eñ cōclusie. Eñ ghi behoort al
so te verstane vandē anderē toecomēde.

Van werck ghedaen in preiu-
dicie eñ hinder vā ander/ in dien
de ghene die behindert is claget.

Itē eñ oft ghebuerde / dat yemant dede maken
eenich werc/twelc waer in preiudicie van anders
eñ de ghene die gepreiudicieert waer/hē beclaech
de bi beclachte vā nieuwichede/optē genē die sulc
werc maecte/oft gemaect hadde/eñ dach beteekent
ware aen die wercliedē/te wesen op die plaetse cō
tenciose. Weet dat oft die wercliedē des seluē nie-
wen wercx/waerō si also vdachuaert zijn/woudē
hebbē waringe vā harē nieuwē wercke/daer si af
vdachuaert zijn. Het is vā node ten seluē dage dat
men sal zijn ter plaetse cōtenciose/dat si doen brēg
ghē die ghene/die hē des heeft doen doen/oft doē
makē. Eñ in presencie vandē executoor/behoort te
cōparerē die gebied vandē wercke/eñ hē oppone
rē mettē wercliedē/eñ den wercke aduoerē / eñ
aennemē die feyte/ eñ dwerē vand opposicie. Eñ
oft optē seluen daghe also niet gedaē en waer/ eñ
die wercliedē vandē nieuwē wercke/sond te brē-
ghen harē meester/opponeerdē eñ accepteerdē al
dach bi hē seluē/sonder harē voorś meester oft be
steder des wercx. Na de opinie vā dē wisen/en sou
den si daer na/daer toe niet mogē comen/eñ en sou
den niet ontfangē wordē. Eñ de wercliedē vandē
nieuwē wercke/soudē haer opposicie moetē susti-
nerē/dwelc feruft ware. Wāt vā haer feyt en heb
bē si gheen besidt/waer bi si andꝰ niet en zijn dan
wercliedē/sonder ander tijtle. Eñ daerō behoort
voorsien te wesen/dat in tide die meester oft beste
der des wercx si gheappelleert.

Verlozen te hebbē die possessore/
eñ te recouuereren op petitorie.

Ghi sult weten/dat bi bescreuē rechte/in dien
geualt dat yemant vliest die possessie oft possesso
re/in cas vā nieuwichede/voor eenigē rechter/die
daer af kēnisse mach hebbē/alsmē hē eerst daer af
betrect/oft die gene die opponeert/begeert aendē
rechter/die daer af behoort te kēnen/dz hi bedwin

ghe zijn wedpartie/die de voorß possessoor gewō-
nen heeft te doē caucie in rechte/te zijn voor hē/op
die proprietept/daer af die ghene die verlorē heeft
die possessore/hē wil vuolghen voor hē. Weet dat
hijt schuldich is te doē/ die ghene die dē possessoor
eysschte te winnē. Eñ in dien hi des niet doē en wil
die rechter behoort weder te gheuē zijn possessore
dē ghenē diet daer te vorē hadde. Eñ dat behoort
gedaē te zijn eñ begeert/als die rechter daer voor
dat die possessore is/geintēteert bi preuēcie/ nyet
en waer vandē rechter petitore/ eñ om dat bi mid
dele vā andere heerē is gehouden. Eñ also behoo-
ret gedaen te zijn eñ begheert/diet sonder twifelē
doē wil/indē beghinsel vandē proces vandē posses
sore: oft anders die rechter en waer niet schuldich
te ontfangen den clager. Want bi bescreuē rechtē
die possessore eñ petitore moghen bi eenen rechter
alleen determineren.

Quod op pr... sit/ Possessorium & petitorium et quo sunt cō iunctia cause/ diuidi nō debet. l. nulli. C. de iudi. l. vnica. C. vti possidetis. c. j. de causa possess. & propriet.

Uerweeren in beclachte van nyeuwichede. ¶ Dat. lxxx. Capittel.

Otten verweerē in beclachte vā nieu
wichede/is een lichte sake te doē/wāt
van node is te doen alle feytē contra-
rien/eñ conclusiēn cōtrarien/eñ alle-
geren van zijn tegen partie/possessie
eñ besidt/eñ die leste exploten. Maer nochtās is
van doene/dat die opposant restablir ten exploy-
te/ten minstē bi teekē biedē/die selue teekē goet te
doē/oft anders die executoor en soude niet ontfan
ghē die opposicie/mer soude procederen in zijn ex-
ploot/eñ daer op te opponerē tot allen eynden/eñ
en behoort daer anders nyet tot dye exploten te
doē. Eñ oft sake waer/ die begeerde wederkeerin
ghe/die niet en warē in termen te wederkeerē/ge
lijc oft waer edificie vā huysinghe/die voldaen eñ
volmaect waer/oft ander sake die om te wedkee-
ren vā node waer/datse gheheel eñ al te niet eñ af
geworpē werdē/tot grotē coste/ weet dat alsdan
die executoor hē mach liden sonder wederkeerin-
ge/anders dā bi wederkeeringe van teeken/belo-
uende voorder daer in te doen/ten goetdunckē vā
den houe/eñ al geset in des coninex hant/ als sake
cōtenciose. Wāt bidē stile vā procederē in sulcker
sake/weet dat die opposant niet en behoort ōtfan-
gē te wesen/in opposicie seggē noch proponerē/ eer
dat hi ghedaē sal hebben restablissemēt te houe/bi
ordinācie vandē rechter. Eñ bouē dien cōtenderē
tot alle eyndē cōtrarie. Wāt alle tghene dat voor
een gethoōt is/eñ bewijst is/dient voor dē anderē
in deser sake. Eñ daer bi mach eñ behoort genoech
te zijn vā tghene dat voorß is. Wāt aen dē eysscer
selue waert genoech te wederbrengē zijn beclach
te tot feyte/wāt het maect libelle en eyssche.

Beclachtem cas proprietept. ¶ Dat. lxxxi. Capittel.

In cas van proprietept is beclachte de
leste maniere ende forme van recht te
begheeren op eenighe erue/daermen
bi langhen tijde af verureemt hadde

geweest. So is te wetē/dat na datmē hadde bi ver
ureemthept vloren zijn beclachte vā nieuwichede
so machmē weder treckē tot desen. Wāt die heeft
eñ mach hebbē recht in possessore/die niet en heeft
in petitore. Eñ daer ō moechdi wetē datter differē
cie is tusschē possessore/eñ petitore. Want possesso
re en streect niet voord dā aen die possessie/dat eeni
ge genomen mach hebbē op eenige possessie eñ sa
ke: eñ dat heetmē recht van possessore. Eñ petito-
re is dat recht datmē heeft optē gront vāder erue
oft lāt/bi successie/oft bi coop/oft bi ghifte/of and
rechtuerdige tijtle. Sulc recht heetmē recht de pe
titore. Eñ mach desen eysch ooc ghedaē wordē tot
alle tijdē/tegēs dē besittere/ ten si dat die besitter
vercregen heeft recht vā prescriptie/bi iuste tijtle.
Wāt het waer seer wel waerdich aē dē besitter/in
dien des daer te vorē geweest hadde in tegēwoor-
dichept vandē petitore. Eñ nochtās in dien die be-
sitter/bi iuste tijtle vā possessie niet besetē en had-
de/niet tegēstaēde dē tijt vā prescriptie/die petito
re soude seer daer tegēs mogē vechtē/om te vince-
len zijn possessore/bi petitore. Niet te min die besit
tere/soude daer af besitter bliuē/duerēde dat pro-
ces. Wāt seer edel sake is prescriptie/gelijc ic hier
na thoonē sal/in die rubrike daer af mēcie maken-
de ghetekent bidē ghetale. C. xxix. Eñ daerō dat
beclachte vā petitore behoort gedaen te zijn na die
rechste regule vā procederen in sulckē sake bi ghe
scrifte eñ bi cōmissie inhoudēde expresselijc de sake
daer ic v de regel af thoonē sal/eñ ooc forme eñ ma
niere hoe dattet mach eñ behoort gedaē te wesen.
Wāt seer preciose sake is tusschē die wise/te doen
eñ te formerē een beclachte op petitore/eñ seer pre
ciselijc moetmen hē wachtē int makē/ dattet alle
gemaect si op petitore/sonder yet te gheraken oft
te roeren van die possessore/ghelijc ic v bi exemple
hier na thoonen sal.

Dinhouden van een commissie in cas van petitore eñ van proprietept. ¶ Dat. lxxxij. Capit.

Omissie in cas van petitore eñ van
proprietept/mach gedaen zijn/eñ for
meren in sulcker manierē. Tristā van
den Bossche/ridder/ here van Fame
chō eñ Quincheual/raet des coninex/eñ baeliu van
Vermēndoys dē eerstē sergiāt vandē coninc vans
baeliuschap die daer op versocht wort/saluyt. Vā
der side vandē edelen heere Borgue vā sinte Sy-
mon/ridder/is ons te kennē ghegeuē/beclagende
eñ seggēde/dat hi recht heeft vā proprieteit te heb
bē alleene/eñ voor alle iusticie/hoogē/middele/eñ
leegher/inder stede vā Coltrij/inwoonēde eñ ond
sate der seluer. Eñ also si/ dat als vā zijn heerlicheit
die hi heeft/ter sake vā zijn recht vā proprietept/ge
vseert heeft/eñ ghewoonlijc is te vseren/ so wel bi
hē als bi sinē voorsaets/daer hi sake af heeft/so lā-
gen tijt/dat gheen memorie ter cōtrarie en is/ oft
dattet genoech is eñ behoort te zijn/tot goedērech
te vā proprietept vcregen te hebbē/eñ te behoudē

Eñ behoort daer te hebbẽ alle hooge iusticie/middele/eñ laghe gelijc als bi hẽ hier bouẽ is gheallegeert/allẽ eñ voor al tot goede eñ iuste tijtle/ te declarerẽ daer eñ wãneer des noot zijn sal/op eẽ seker plecke eñ woonstede / geheetẽ .N. staẽde indẽ stede vã Tollici. Niet te min/die abt eñ conuent vã onser vrouwẽ kercke vã Sieteul/seggende te hebbẽ besidt vander iusticie op die selue plecke/bi beclachte vã nieuwichede/bi hẽ daer op geobtineert alleenlijc/eñ voorderẽ hẽ te willen op die selue beclachte obtinerẽ possessie. A Eñ si en willen niet gehengẽ den voors claghe / te vserẽ vã zijn iusticie/maer hebbẽ hẽ daer in behindert eñ belet tegens dẽ rechte vã zijn proprieteyt/gelijc hi seyt. Begheerẽde daer op voorsiẽ te zijn bi behoorlicke remedie vã iusticie. Daerõ ist dat wi v ontbieden eñ beuelẽ/dat ghi dachuaert dẽ seluen regulieren voor ons te cõpareren/op die plecke cõtẽciose. Eñ in dient v blijct vandẽ sakẽ bouẽ gescreuẽ/bi confessie oft bekennẽ vã partien/oft anders behoorlikẽ bedwingt die voors religiose te cesserẽ eñ aflaten vandẽ turbel eñ belet/bi hẽlieden gedaẽ/oft geset inder sake cõtẽciose/eñ af te latẽ tbesidt dat si seggẽ daer op te hebbẽ/tegẽ dat recht vã proprieteyt vandẽ voors claghe/eñ hẽ laten ghebruycken eñ vserẽ zijn recht van proprieteyt. Eñ oft die religiose oft yemãt anders voor hẽ/die tot opposicie õtfanclijc zijn/hẽ opposerẽ ter cõtrarien/oft zijn delayerende/oft wedseggende/ghi sult die dagẽ tot sekere eñ behoorlike dagẽ/voor ons oft õsen stadthouder/indẽ houe royale oft sinte Quintijn/tegẽs dẽ voors clager/om te seggẽ/te allegeren/eñ tegens die sake vã haer opposicie/oft wederseggẽ oft cõtradict te antwoordẽ aendẽ voors heere/beclagẽde in cas vã proprieteyt al daer. Eñ tot alle tgene dat vãder voors sake hẽlieden sal willẽ gheeyscht wordẽ te procederẽ voort/ als na redene behoorẽ sal. Des te doen gheuẽ wi v macht/ontbiedẽde eñ beuelende aen alle dẽ ondersatẽ vandẽ coninc indẽ voors baeliuschap/biddẽ eñ begeerẽ aen allẽ anderẽ/datse aen v des doẽde/eñ aen uwe gedeputeerdẽ obedierẽ eñ verstaẽ neerstelijc. Ghegeuẽ. &c.

> oc tacca- / t in quo / ssessio ac- / isita non / et per cau / n noutta / l.

Instructie hoemen hier op behoort te procederen.

Eñ om dat partien ondachuaert te houe bi cõmissie/eñ die selue cõmissie werd gebrocht tot feyte/bi forme vã eyssche/dat genoech geschien mach/wãt die cõmissie gedaẽ/eñ sake geeyscht/die verweerder eer hi antwoort/in gheenre manierẽ mach eysschẽ/in gescrifte te hebbẽ eñ bi libelle/dẽ eysch tot eenẽ sekerẽ dach/eñ noch daer op werd te keeren/eerst gedinget op die verdachuaerdinge/oft onbehoorlijc gedaẽ waer/eñ oft daer in waer yet dã declinatorie oft dilatorie. Eñ oft dies niet/libelle behoort daer op geeyscht te wesen/eñ die rechter behoort te doen geuẽ tot sekerẽ daghẽ: eñ het is die proper forme te dingẽ in sulcke sake/die rechtelijc daer in procederẽ wil. Eñ diet anders doet/die doet simpelijc. Eñ en behoort niemãt te antwoordẽ in sulcke sake/sonder libelle eerst geeyscht te hebben eer hy antwoordt totter proprieteyt oft petitore. Wãt om der side vandẽ eysscher/mach grote difficulteyt zijn/te formerẽ zijn libelle. Wãt gelijc als cõmissiers extracte doẽ eñ beghinnẽ eysch/ also is mede/die libelle in formẽ vã proprieteyt eñ petitore. Wãt om een woort allẽ vã gebreke waer te niete cõmissie eñ libelle/in dien si anders terminẽ inhoudẽde warẽ/op alle recht eñ proprieteyt/sonder yet te begripẽ vã besit/noch daer af te roerẽ/dã allẽ recht vã proprieteyt. Wãt dat besidt is verlorẽ aen den voors eysscher/eñ vercregẽ om dẽ verweerder. Eñ daerõ en behooret die eysscer in die sake niet te roerẽ. So wil ic v thoonẽ bi forme vã maniere vã formulaire/dẽ stijl te makẽ eñ te formerẽ zijn libelle/ in cas vã proprieteyt. Wãt bi tghenẽ dat ic hier bouen heb geformeert/is eẽ beclachte in cas vã proprieteyt/wãneer dat gebuerde datter besit eñ possessie verloren waer bi cas vã possessore. Mer eer ic v toonẽ wil de maniere/te doẽ een beclachte eñ cõmissie in cas vã proprieteyt / hoe wel datmen van nieus woude makẽ beclachte tegẽs dẽ possessore. Eñ mach geformeert zijn bi deser forme cõmissie in cas van proprieteyt generale.

Dinhoudẽ van een commissie in cas van proprieteyt generale.

Chaerles. &c. aen den eerstẽ deurwaerder vã onsen parlemẽt/oft onsen sergiãt die daer op versocht wort. Saluyt. Wãder side vã Jã vanden [illegible] woonẽde. &c. is ons te kẽnen gegeuẽ eer clagẽde dat wilẽ Adã zijn vader/oft dese .N. zijn oom/al zijn leuẽ lanc gehoudẽ heeft/eñ possesseerde vredelijc een seker plecke eñ woonstede/ gheheetẽ .N. oft sulckẽ lãt/oft sulcke iusticie. &c. oft sulcke renten. &c. staẽde tot sulckẽ plecke. &c. met al dẽ profitẽ eñ emolumẽten dien aẽcleuẽde/eñ daer toe behoorende eñ daer in hadde alle recht vã heerlicheit vã proprieteyt/oft vã proprieteit in diẽt geẽ heerlicheyt en hadde/als vã zijn goede recht/hẽ gecomẽ eñ geuallen/so bi die generale costume/ daer die doode erft dẽ leuendẽ/welcke is natuerlijc recht eñ legitime/oft behoorlike successie: of bi behoorlike coop bi hẽ gedaẽ eñ vercregẽ in tide/hoe wel dat hijt bi eenige manierẽ oft weghẽ heeft [illegible] bi inaduertencie oft anders/de welcke [illegible] contrerẽ oft achterhalẽ bi redene eñ iusticie. Eñ also si/dat bidẽ rechte hier bouẽ ge[illegible] aen den seluẽ clager alleene/eñ voor al/is eñ behoort toe te hoorẽ al die voors woonstede/lant eñ [illegible] behoorẽ/als aen die naeste erfgename natuerlijc [illegible] gebleuẽ vandẽ voors wilen sinẽ vader/oft van [illegible] voors wilen sinẽ oom. &c. oft te seggẽ [illegible] ghenẽ diet in voorledẽ tidẽ vercregen [illegible] lijc/sonder dat hi yet daer af dede/[illegible] vã proprieteyt daer af verloren mach hebbẽ / [illegible] daer af gebleuẽ eñ behoort te wezẽ recht[illegible] me gheel eñ [illegible] her alleẽ eñ voor al/oft [illegible] partie. &c. die te declarerẽ. Niet te min [illegible] [illegible] woonstede in sulcker plecke .N. bi sinẽ [illegible]

Men wille in deser sake/eñ tot onrecht/eñ sond re dene oft sake/so heeft hi daer aen ghestelt/eñ stelt hinder eñ cōmer vā kepte oft anders onbehoorlijc hē gestelt in die detēcie vand selver plecke eñ wood stede/lande oft toebehoortē vander voorß iusticiē eñ heerlichept.&c.oft vā die voorß rentē/ eñ heeft die bi sommige iarē eñ terminen ghehcuen eñ ge nomen tot grotē onrecht eñ sonder sake. Eñ noch voordert hi hē te doen vā dage te dage/sonder dat hi hē des verdragē eñ aflatē wil daer op behoorlijc begheert eñ vermaent is geweest/ dwelc is tot gro te preiudicie vandē voorß clager/eñ hē frauderen de in zijn recht grondelijc eñ proprietaire/ ghelijc hi sept/ten ware dat daer in voorsien waer met re medie. Waerō wi/die een peghelijc willē houden eñ bewarē in zijn recht/v ontbiedē/ beuelende/in dient noot si/dat ghi ontbiet dē seluen Robert/dat de.. .mer die hi gestelt heeft eñ stelt/af doet stellē van die selue plecke/woonstat eñ aencleuinge.&c. oft lant/oft renten.&c. cessert eñ aflaet vā allen/ eñ daer af laet gebruycken eñ vserē vredelijc den voorß claghet/als van zijnder sake/tot zijn goede recht proprietaire toebehoorēde/weder gheeft eñ weder keert alle tghene dat hi daer af gheheuē eñ gehadt heeft/bedraghēde ter summe toe vā .C.lb. oft daer ontrent/behoudelijc iuste extimacie/ vol comelliker te declarerē/in dient noot si hē daer toe bedwingēde/eñ alle andere die daerō behoorē be dwongen te zijn/ bi alle behoorlicke weghē eñ ma nieren redelijc. Eñ in cas vā opposicien wederseg gēde/oft cōtradictien vdachuaerden den opposan ten wedseggende oft weygerēde/tot sekerē dagē in ōsen parlemēte te Parijs/nz tegēstaēde datter valt totter voorß opposicie weygeringe/of wedseg ge.. twoordē aēdē seluē clager in cas reele eñ pro prietaire/als na redē behoorē sal/ouerscriuēde tge ne dat ghi hier af gedaē sult hebbē. Des te doē.&c.

¶ Die maniere te formerē libelle in cas van proprietept/bi generale forme.

¶ Dat.lxxxiiij.Capittel.

Voor v mijn heeren die barlui vā Ver mendoys oft uwē stadthouder/eñ die mannē vandē coninc/iugerende in si nen houe van Mondidier/die ghene/ oft den genē dien de kennisse daer af behoort/seggen eñ proponerē indē rechte/ religio se personen eñ eerbare/die Abt eñ conuent vāder kercke onser vrouwē vā Sieteul epsschers in cas vā proprietept/tegens Manassier de la marc/ver weerder inder seluer saken. Dat die voorscreuē re ligioosen zijn in hoofde eñ in ledē met haren goe den/inde sauuegarde speciale / eñ protectie vandē coninck. Eñ ter cause van haer kercke zijn si seer hoochlijc eñ edelijc gefundeert/ van veel edele pos sessien/die si houdē eñ hebbē/ als geamortificeert vāden domeynē vāder kercke/eñ vā oudts eñ so lā ghen tijt/so wel in die voorß stede vā Sieteul/als elders/ eñ tusschē den anderen rechtē eñ possessiē die si hebbē. Wel waer ist/ dat si iusticie eñ heerlic hept hebbē in sommige steden vāder stede vā Sie teul/ eñ als bi accoort ouer lāge tiden gedaen van eens deels/sommige vandē heerē vander stede/eñ andere van ander side/als tot sekere eñ iuste title te declareren/in tide/eñ in wile in dien van noode si. Dese religiosen hebbē ghehadt inder stede van Sieteul recht alleē eñ voor al/te hebbē ouē groot eñ cleyne/vā welcke ouen die voorß religiosen heb ben haer backers/eñ indē name vā hē heffen eñ ne men/eñ behoorē te heffen eñ te nemē alle die profi ten eñ emolumentē die daer af cōmen mogen. Eñ tot welckē ouen/alle die inwoonēde der seluer ste de van Sieteul/eñ haer woonstadt zijn banieren/ eñ bedwogen vā banieren/in sulcker manierē/ dat gheen vāden ingesetenē noch andere dā die voorß religiosen/en moghē maken in harē huyse/noch hebbē plecke/noch huysinge binnē der stede/noch inden toebehoorē der seluer/ouen groot noch cley ne/ sonder die licencie eñ goetdunckē vandē seluē religiosen. Eñ en mogen noch en zijn sculdich die selue inwoonēde/noch eenich van hem/te backen/ noch te doē backen broot/vladē/taertē/pasteyen/ noch ander dingē/tot anderē ouen/dā tottē ouen vandē religiosen. Eñ oft eenige vanden voorß in woonēden oft andere/inder seluer stede/hadde o uen groote oft cleyne/oft dat hi ghebacken hadde broot oft ander dingē/tot ander ouen/dan totten ouen vandē voorß religiosen/die religiosen hebbē recht/weder te nemē eñ te hebbē het genē dat also gebacken ware/ oft gedragen ware om te backen als teghens hē verbuert: eñ te bedwingen die mis daders/vandē boetē daer toe ghewoonlijc/ eñ ge ordineert/ten profite vā den voorß religiosen/ter cause vā haer iusticie eñ heerlichept. Eñ te bicken die voorß ouen cleyn oft groot/ also gedaen in die voorß plecke/sonder der voorß religiosen auctori tept. Eñ oft eenige heeft ouen / groot oft cleyne/ in die voorscr stede oft lande vā Sieteul/so ist ghe buert/ oft het is vand auctoritept/oorlof/eñ goet dunckē vanden voorscr religiosen/eñ midts seker profiten eñ iaerlijcsche schuldē/die si daer af geuē dē voorß religiosen/ welcke sake is bekennēde die voorß baniere/iusticie eñ heerlichept/eñ recht vā proprietept/die daer in hebbē die voorß religiosen daer si af geuseert/eñ tgebruyc gehadt hebben by sulckē eñ so langē tide/dat gheē memorie en is ter cōtrarie: oft ten minstē/bi sulcke/ eñ so langē tijt/ dat genoech is tot goet recht vā proprietept te heb bē/te bewarē/en te houdē/met alle heerlichept eñ iusticie daer toe dienēde/eñ sond eenich belet tegē woordich/welcke rechten zijn claer eñ notoir/te lā de eñ ter plecke / eñ is daer af fame eñ ghemeyne mare/eñ heeft partie aduerse des belet eñ beledē warachtich wesende eñ notoir/alle/oft eens deels. Eñ des niet tegenstaende/die voorscreuē Manas sier/inwoonende eñ ondersate der seluer stede vā Sieteul/zedert drie iaren herwaerts oft daer on trent/heeft gemaect oft doē makē in sinē huyse in de voorß stede vā Sieteul eenē ouen/in welcke hi bact oft doet backē cōtinuelijc/zedert dē tijt voorß

broot/vladē/taertē/pasteyen/eñ ander dingē/tot zijnder believen/eñ sonder die licens oft oorlof vā den voorß religiosen/tegēs harē wille eñ consent/ nemēde eñ betreckēde tot hē/des doēde dat recht vanden profite/dat dē seluē religioosen behoorde oft behoort toe te hoorē/ ter cause bouē gescreuē. Welcke profijt mach waerdich zijn / eñ dragē om elc iaer/ter summe vā.lx.lb.parasijs/ eñ dat is scul dich toe te hoorē den seluē religiosen/als vā haren rechte proprietaire/daer af dat gebruyct/ eñ voor dert hē te vserē die voorß manassier de la mare/eñ seyt hē daer af geeygēt te zijn/bi een sentencie die hi seyt gehadt te hebbē/inden dingtalē van Mon dier / op een proces gesproten wt cas vā besidt eñ nieuwichede daer op/tusschē den voorß partien.

A ista clausu / a non ha- / et locũ in / forma com / muni, et dũ / possessio nõ / t acquisi- / a.

A Welcke saken zijn/eñ hebbē ghedaen bi den voorß Manassier/in grote preiudicie/hinď eñ scha de vandē voorß religiosen/hēlieden belettende eñ becōmerende in haer recht vā proprieteyt/ghelijc voorß is. So cōcluderen die selue religiosen/ tegē dē voorß Manassier/dat ghesien tghene dat voor screuē is/eñ dat die discrecie vandē houe sal behoo ren eñ mogē verstaen/dat gheseyt si/ghewijst/eñ gepronuncieert/alle die rechtē/voorß wesende/eñ toebehoorende dē seluē religiosen alleen / eñ voor al hē lieden wesen gedeclareert/eñ toegheweesen/ hēlieden toebehoorēde in volcomē recht vā propri eteyt eñ heerlicheyt/met die possessie eñ besidt die daer toe behoort/eñ mach volgē tot recht vā pro prieteyt. Eñ si die voorß Manassier vtstekē eñ ver uallen vā zijn besidt eñ possessie/die hi seyt te heb ben inder sake/eñ die weder te geuē tot profijt vā den religiosen/ daer toe si bedwongē weder te ge uen/eñ te restituerē den seluē religiosen om dē tijt dat hijt also tegens recht eñ redene heeft ghehou den/eñ aengenomē die sake cōtenciose/die weerde dat behoordē te heffen eñ te hebbē die voorß reli giosen/oft die weerde bouē gedeclareert vā.lx.lb. parasijs/oft die iuste taxacie vanden houe. Eñ den ouen vandē voorß Manassier si af ghevvorpen/eñ te niete gedaen/bider auctoriteyt vandē voorß re ligiosen/oft āders so dat behoort sal. Dit capittel en schijnt gheen stat te hebben/daerō dat die ver weerder possessie vercregē hadde in cas vā besidt eñ daer bi ter tijt toe dat hi daer af vtstekē sal wor den/sal hi daer af gebruycken: eñ dat die voorscre uen Manassier geweesen si/om die feyten/werckē eñ voorderinge bouē gescreuē/om elcke reyse dat hi gebackē heeft/oft doen backē inden ouen/bi hē gedaen oft doen makē/also voorß is/in.lx.lb.para sijs van boeten/oft sulcke als dat hof seggē sal/eñ in allen anderē boeten eñ conclusien/behoorlijc eñ nootlijc totten voorscreuen religiosen.

Dit capittel en gheeft gheen stat/om dat hier bo uen gheseyt is die possessie vercregē/dat wech dra get totter tijt toe dat die proprieteyt ghedetermi neert sal wesen. Si daer toe die voorß Manassier ghecōdemneert in die costen/schade/eñ interest/ gedaen/eñ noch te doen in desen veruolge/bi den voorscreuē religiosen/biedēde vander sidē vandē

religiosen/vā harē feytē oft sakē/so veel te betuy ghen/ dattet genoech sal zijn om te obtinerē in ha re conclusie/bi protestacie/dat so wes si daer af sul len mogen betuygen/hē waerdich si/eñ stat hout: stellende in ontkēnen eñ versakē/die feytē vā par tie aduerse/ cōtrarie oft hinderlijc ten feytē vā de sen tegenwoordigen libelle/eñ tot alle tghene dat het hof soude mogē verstaen/ die hi doē soude ten propeste vāden voorß religiosen/eñ tot haer cōclu sie/die vāder side vā dē voorscrenē Manassier we sen souden gepropomeert/ in dien hijse proponeer de ontfanclijckē. Eñ doēde protestacie vā desen te genwoordigen libelle/bidē voorscreuē religiosen/ oft bi andere voor hē/meerderē/minderen/ amen deren/corrigerē/eñ declarerē volcomelijcker/in dië dat noot si. Eñ alle andere protestacië/die dē seluē religiosen zijn van node te onderhoudē/gedaē ten eynde toe/in behoorliken eñ gewoonliker manie ren/die libelle in cas vā proprieteyt/gedaen eñ ge formeert/ghelijc hier bouen geexempleert is/alle ander mogē daer af summerē/na dat die sakē zijn. Het en is gheen boeck diet al begrijpen mach / eñ daerō is ghenoech een exempel op een sake. Eñ ic wil nv thoonen het verweeren/dat daer in is die nende eñ behoorlijck.

Verweeren op eysch in cas vā proprieteyt.

Dat.lxxxiiij. Capittel.

Verweeren in cas van proprieteyt op eenen eysch die wt generale geschiet mach ghesciien bi dese manieren hier na volgeñ. Inden eersten salmen din ghen op die verdachuaerdinge/oft si solueñt eñ behoorlijc ghedaen is/oft daer in dat bi practike van aduocatie vā als mach zijn verweert om te niete te doen die verdachuaerdinghe. Daer na declinatorie eñ dilatorie daer op te wercke ghe stelt/in dien daer eenige zijn oft ghecrigen mach/ die weerdich zijn/behoort daer op eysche gedaen te wesen/eñ commissie wederom gebracht tot fey te/te hebbē bi ghescrifte eñ libelle den eysch op ee nen sekeren dach. Eñ dat heetmē libelle/ eñ het be hoort also geeyscht te wesen / bi sommige redenē. Die eerste reden is/ dattet seer nauwe eñ difficile sake is/te doen/te maken eñ formerē sulckē eysch bi ghescrifte/gelijc hier vore gescreuen is/eñ daer om so vintmen dicwils voordeel in die materie te varieren. Die tweede redene is / dat ten dagh dat weder gebrocht wort die libelle/ so mach [illegible] daer hebben ander dagen van aduijs/op die [illegible] le. Eñ noch op dien dach int weder keeren/in dien dat hi niet en vint te wederlegghen aenden [illegible] le/ eñ dattet inhoudt alle tghene dattet [illegible] is in te houden/ so mach die eysscher [illegible] om die plecke te sien/de welcke is al te [illegible] difficilen sake/eñ moyelijck te doene/ ghelijc [illegible] hier na wel segghen sal. Na dach van [illegible] in dien mē daer in niet en vint te varierē/ so [illegible] noch die verweerder eysschē garant oft [illegible] de welc is ooc een seer difficel sake/eñ daer [illegible]

[illegible]

veel induces eñ manieren vā varimentē / eñ noch wederom hebbē dach die plecke te besien. Eñ daer om sal ic v ten eerstē thoonen vāder pleckē te sien eñ hoemen dat doet / eñ doen mach / wāt het is een sake preallable. Wāt so wie ātwoorde op die sake voor den dach vā besien / hi soude te laet comen / eñ en soude gheen garant moghen eysschen.

¶ Van besiene eñ ostentacie der plecken.

¶ Dat. lxxxv. Capittel.

DAt besien der pleckē is / wanneer die verweerder eyscht dese induse / dat den eysch ghehoort is / dwelck is proprietaire reele / op dat hy properlijck mach wetē / op welc erue desen eysch valt / hi mach eysschen besien der pleckē contenciose. Welcke sake die eysscher is sculdich te doē met rechte binnen dē dingdage / eñ niet optē dingdage Eñ behoort daer te wesen heere eñ mannē / so alst genoech si recht te segghen in dient noot ware / dē eysscher eñ den verweerder tegēwoordich. Eñ die voorē gecomen ter plecke ten dage eñ tide geseyt behoort die eysscher te seggē / eñ te doē zijn gesicht eñ demonstrancie / in deser manieren. Heer baeliu eñ v mijn heeren die mannē / ic segge eñ besie dese erue / waer op wi hier ghecomen zijn / eñ die my toebehoort vā daer tot hier / eñ van hier tot daer: Eñ gaē op elcke side vāder plecke. Eñ gelijc als dese erue begrijpt int lāge / inde breede eñ int middel eñ make daer af aen die partie diet geeyscht heeft / in v presencie eñ zijn gesichte eñ ostencie / tot uwē seggen eñ believe. Eñ ic segge dat tot minen rechte eñ mi toebehoort / al heel op dese erue dat besidt te heffen eñ exployteren daer op alle profitē / eñ emolumentē / toebehoorēde / comende / eñ wassende op dese erue / so vele eñ telcken dattet behoort / eñ tijt is / eñ daer af doē possesserē / onderhoudē eñ regeeren / gelijc als vā mijns selfs sake / daer ic af ben in goede possessie eñ besidt / eñ mijn voorsatē daer ic sake af hebbe. Eñ make desen besien bi protestacie die voorē te doē / in diēt thof sept eñ het also behoorē sal / eñ sculdich sal zijn te doē tot wisen vandē mannē eñ vandē houe / in diēt vā node si / eñ so verre alst sculdich is toe te hoorē eñ ghedaē te wesen.

¶ Besien op huysen.

¶ Eñ waert dat het besien op huysen geschiede / men behoort daer inne te gaen / eñ gaen bouen eñ benedē / eñ seggen ghelijc als hier bouen ghesept is. Eñ men behoort te cloppen aen die dore / eñ die clincke vander dore laten gheluyt gheuen / eñ raken aen die balcken eñ gaen ront omme ten besten datmē mach / eñ seggē ghelijc hier bouen gheruert is.

¶ Besien voor baeliu royale ordinaire.

¶ Item is te weten / dat na die houen royalen / ist voor baeliu royale ordinairs / dats te segghen / dat hi rechter si in hēseluen. Het is ghenoech dattet geschiet voor twee commissarien die hi cōmitteert / eñ sergiant om die exployctē te doen in dien daer eenige vallen / eñ dat si doen moghen relacie aendē houe / vā tghene dat daer af gedaen is / ten eersten dingedage daer aen volghende. Eñ alsdan mach daer zijn op die relacie vandē mannē vandē feyte der commissarien / ten dage daer aen volghende / ghedinget dat goet dunct / etc.

Exempel. ¶ Ick sach een gheschille op een schouwē / om dat die ghene die dē aenschouwē dede / hadde tē dage na die schouwinge / zijn sake weder te houe willen brengen tot feyte / sond begeert te hebbē aen de partiē noch aendē rechter / oft zijn schouwinge gehoudē was voor soluent / oft nyet / daer die vweerder hē begreep / als onsufficiētelijc gedaen te zijn. Eñ daer bi so dat oorlof vanden houe werdt gegeuen: etc. Die de schouwinge dede / mainteneerde eñ seyde / dat hi gedaē hadde sulcke schouwinge dats genoech was / eñ oft hi des begrijpen woude / hi soude dat wederstaē als redelijc soude wesen. Eñ dattet hē vā gheenen noode en was anders dā te onderhoudē sinē eysch / gelijc die eysscher behoort te doen / dwelc hē behoorde toe ghewesen te zijn / in diē dat die vweerder anders niet seggen en woude. Alle gesien / het werdt geseyt bi den houē vādenconinc in tournesis / daer warē. xx. leenmānen seer notable / eñ die gheradē bi sommige ander costumiers / dat die ghene die dē aenscouwen dede / niet en hadde des te begeerē / ten ware dattet hē beliefde / eñ en hadde anders niet dan te onderhoudē sinē eysch principale / na zijn aenscouwen ghedaen. ¶ Maer als die aenschouwinghe bi hē gedaen / waer berispt bi den vweerder / alsdā sout hebbē die eysscher te onderhoudē / eñ daer op hebbē die vonnisse vandē mannē / eer hi optē eysch principale behoort te procederen. Eñ woort die eysscher versteken van deser interlocutorie.

¶ Aenschouwinge na den houe vandē parlemente.

¶ Item nadē houe vandē parlemente / tot deser beschouwinghe te doen / die erue daermen des op doet / eñ die bescouwinge die daer af gedaen wordt / wordt al geset in gescrifte / eñ wordē daer af gedaen gescriften / die daer gehoudē wordē inde houe vandē parlemente / om daer op te mogen ordinerē. Eñ exemple gefigureert eñ betogen / na die situacie eñ schine vāden erue / ten bestē datmen mach / om dat te vstaen bidē heerē / die schouwinge eñ die sake. So moech dy wetē / dat so wie perfectelijc eñ sond faulte dat doen wil / die behoort daer toe te seggē. Eñ habunderende tghene dat voorscr is vā hier tot daer eñ van daer tot hier / den middele / eñ al / alsoo alst begrijpt in die breede / eñ in de lēgde / eñ so verre dat goede bepalinge mi toe gheeft / alsovoorscreuē is. Hier toe en mach gheen faulte wesen in die schouwinghe te doen / ghelijc ic v dat exempel thoonen sal. ¶ Een proces begonste eñ gheviel tusschē den prioor van Plumeopsen / bi hē din / eysschere ter eenre / eñ den inwoonenden vander steden vā Daulphine / vweerderē ter andside / om seker weylandē / die de voorē prioor aen hē woude betreckē /

ter cause vā zijn prioorschap/als hē toebehoorēde
alleene eñ voor al/sond dat die voorß vā Daulphi
ne daer mochtē brengen oft leydē haer beestē ō te
weydē. Die voorß van Daulphine seydē ter cōtra
rie. Op welcken geschil die scouwinge gheeyscht
wert bidē voorß van Daulphine. Die prioor dede
schouwinge alst behoorde. Na die schouwinge ge
daen/dede die voorß prioor graften makē ront ō/
also hi zijn schouwinge ghedaen hadde/so dat die
beesten vā die vā Daulphine voorß/niet en moch
ten comē weydē/so si gewoōlijc warē te doene/eñ
dat harē tijt gheduerde. Eñ dat meer is/die voorß
prioor hadde wech doē voerēdat hoy vandē voorß
weylant/dat hē lieden int gemeyne toebehoorde.
So begeerden si daer af gerepareert te wesen/eñ
die graftē gheslecht oft af ghedaē/eñ weder in be
hoorlikē state gestelt. Bi dē meester wert gheant
woort/dat op die plecke niet en was om die schou
winge ghedaen/noch bidē schouwē en mochte die
plecke vander graftē daer in niet verstaē wesen/
noch begrepē/noch die scouwe en had des niet be-
grepē noch gedeclareert bi designācie vā woordē
noch vā ostētacie. Daer op wert geantwoort/dat
bi oorlove vandē pposant/scouwinge was gedaē
vā daer tot hier/eñ alsomē daer op goede palinge
behoort te hebbē/recht daer toe gehadt. Daer toe
gerepliquicert wert/dat bi orlove vandē pposant
goede defrens hē lieden noch niet en hadde ōschey
den. Waerō. etc. Alle gesien/het wert gesept/dat
bi schouwinge ghehoudē soude zijn in suspens/in
dien die partien hē daer op woudē verthoonē/tot
dat defrens hem soude willen eñ hadde oock daer
af verscheyden. A

A
De ista pra
tica visio-
nis vide. l.
si reptione
vbi per do-
ctorem. etc.
Ex quo itē
nota/q in-
spectio ocu-
lorum iudi
cis/ est que
dam proba-
tio iudicis
et est offici-
um iudicis
in finibus
cognoscen-
tis mittere
agri messo-
rē ad questi
onē ūrman
dā/vel per-
sona in lo-
cū accedere
expen. liti-
gañ.

Van waerschap oft warande ringhe van vercochte dinghen.

Dat. lxxxvi. Capittel.

Varinge/dat die clercken heeten actio
de euictione/is vandē vercochten din
ghē te warē eñ te leveren bidē vercoo
per/aendē cooper dē coop gedaen/so
verre als goede trouwe/ordinancie van rechte/
mach eñ behoort te gehengen/eñ bidē schuldē van
dē vercoeper/oft in zijnd tijt gebuert waer die sca
de oft vercocht goet. B So moechdy wetē/dat
so wie eysschē wil garant oft waringe hi behoort
te eysschē in rechte/so vroech eñ tot sulcker tijt/eer
dat hi inder sake yet geātwoort heeft tegēs dē eys
scher/eñ dat die sake noch is geheel: wāt anders so
soude hi hē versekē vā zijn garāt oft waringe/noch
die vercooper en soude niet gehoudē zijn te ātwoor
dē/in dien hi vint die sake ergers af geuordert/die
hē dragē mochte preiudicie tottē verweeren vand sa
ke. Eñ behoort ghenaēt te wesen dē ghenē diemen
eyscht tot waringe/oft ten is vā gheēre weerden.
C Eñ behoort ghepiotesteert te zijn/dat oft hi
coēt oft niet/die eysscher sal doē tgene dat hi schul
dich is/vandē proces te onderhoudē tegē zijn wed
partie oft daer waer perikel in dien die garāt niet
en quame/datmē niet weder en soude mogē comē

B
.l.j.ff.de a-
cti.empti et
vendi. & .l.si
traditio. et
.l. sequenti.
C. eo.

C
Adde quod
de iure scrip
to potest ēp
tor etiam
post senten
tiā latā con
tra se.l.qui
rē emit. C.
de euictio,
tio.

des te seggē int proces. Maer mach zijn geeyscht
dach vā advijs/dach vā declaracie/vā declinatorie
oft dilatorie/die niet roeren en souwde perēptorie/
noch litiscōtestacie/dach vā beuē. Want alle sulck
ke votsettē oft delaciē/en roerē niet noch en gaen
aen die perēptorie. Eñ den garāt geeyscht te houe
men behoort te noemē/eñ die rechter behoort hē te
ordinerē/eñ te doen dagē tot eenē sekeren daghe/
eñ behoort alle proces te vertoevē oft te schorsen/
tot dattet garāt geeysschet eñ geroepen si/oft ge-
contumasseert bi drie contumacien/in dien hi niet
en quame. Eñ hem ghecomen te houe/hi mach eñ
behoort te zijn also ghecontumasseert.

Item licet
emptor nō
possit agere
cōtra vendi
torē de evi-
ctione/nisi
denunciet
sibi litē mo
tam: potest
tamen age-
re cōtra vē-
ditorem ad
interesse/si
rē vendidit
que erat hy
pothecata.
l. ēptor fun
di. l. si tibi.
C. de evicti
onibus.

Te summeren garant ghecomen in rechte oft iugement.

Ic heb v doen dachuaerdē in desen houe daerō
dattet waer is/dat dese. N. mi vervolcht/ter cause
van erve. N. die ic vā v gecocht hebbe/eñ seyt dat-
men hē sulcke rente. N. daer op schuldich is/daer
hi eysch af gedaē heeft op de voorß erve/eñ en wil
hē daer af niet verdragē. Eñ ghi weet dat indē coo
pe die daer geschiede tusschē v eñ mi om die voorß
erve/ghi daer af niet en vermaēde/dwelc zijn soude
in mijn grote preiudicie eñ schade/ten waer dat ic
daer af bewaert/eñ quijt gehoudē waer/alst rede
lijc is. N. daerō vermane ic v in presencie van rech
te behoorlijc/dat ghi zijt ten voorß dage tegens de
sen. N. om bi v aen te nemē die last vanden proces/
eñ tot verweerē vand sake/ter wile dattet geheel
is/eñ in state te verweerē/bi alle behoorlike wegē
Eñ in diē ghi des niet doē en wilt/ic protestere ter
kōt in rechte daer af/vliese ic eenighe sake bi uwē
gebreke/dat op v te verhalē/in tide eñ in wile/eñ
dat ghi mi gheuē sult alle tghene dat tot verweeren
behoort/eñ sculdich is te behoorē/in dien ghi een-
ghe sake hebt die daer toe goet eñ waerdich si. Eñ
vā deser denunciacie behoort hi brieuē te nemē/eñ
ooc vander antwoorden die de ghene doet/die op
waringe geroepē is/om hem daer af te behelpen
in zijn proces eñ saken. D

Van waringe te cōtumasserē.

Eñ oft die gedaechde int stuc vā waringe niet
en quame/hi behoort te zijn gecōtumasseert bi drie
dingdagē/eñ bidē vierden daer en bouē met inti-
macie. Eñ dat gedaē die eysscher behoort te begee
ren/hē toegewesen/eñ geseyt te zijn/dat bidē def-
faultē tegens hē geraect/alsulc recht hē si tot ghe
nomē/dat sulc verweerē als hi sal mogē doen eñ
comē tegēs sinē eysscher vā die voorß rente/daer
hi af begeert hē waringe eñ cōtumax/gaerne sal
hi dat doen/eñ ten besten dat hi sal connen eñ mo-
gen: doēde ptestacie/dat in dien hi verlies oft scha
de ghecrege/dat hi dat mochte betreckē eñ verha
len optē voorß ghecontumasseerdē/eñ op zijn goe
dē/mids die costē/sca de eñ interrest. Eñ vā deser
protestacie behoort hi brieuē te nemē/oft āders hi
waer geschapē te verliesen zijn verhael eñ waringē
Eñ in dien hijt also doet/eñ hem schade gheuiel bi
ghebreke vā waringhe/dat soude hi moghen ver-

D
Adde quod
sctacio supe
euictionis
causa et pra
ctica hoc sū
datur in .l.
ēptor fun-
di C. de e-
victionibus

halen op sine garande.

Van Waringe oft gheẽ waringe

¶ Want hoe wel datmẽ gemeynlijc seyt/ datmen niet en waret/ die wilt: bi oorloue vandẽ genẽ die des seyt. Maer men mach wel seggẽ/ datmẽ gheẽ waringe aen en neemt men en wilt. Niet te min behoort bi dese voorscreuẽ regule/ het wedkeeren vã waringe altijt bewaert te zijn opten vercoopers/ in dien hi behoorlikẽ des vermaẽt wordt. A

A l. non dubitatur. C. de euictionibus

Vã garãt oft Waringe cõparant

¶ Eñ oft die garant te houe coemt/ so behoort hẽ den eysch vermeut te wordẽ/ also voorś is/ op dat hi aen neẽt die waringe. Eñ wacht v wel/ dat oft hi eyscht dach vã besien/ dat ghi daer tegen zijt so lange als ghi moecht/ eer hi aen neẽt die waringe wãt hi en soudese daer nae niet willẽ aen nemen/ hoe wel hise schuldich is aen te nemen/ ghelijc hier na geseyt sal worden. B

B Dicta. l. nõ dubitatur. C. eodem.

¶ Vvaringhe belooft te doene.

¶ Nochtans willẽ seggẽ die wijse/ die de rechtẽ ghemaect hebben/ dat die vercooper/ ten si dat hi belo ue waringe/ properlijc eñ specialijc vandẽ vcochtẽ dingen/ hi niet gehoudẽ en is tot waringe properlijc. Mer nochtãs die cooper heeft eñ mach hebbẽ actie optẽ vercooper/ te eysschẽ onbeschadelijc te zijn vã alle tghene dat hi hẽ niet en heeft ghedeclareert eñ vclaert in sinen coop/ eñ dat hi hẽ verswegẽ heeft het gene datmẽ hẽ nv eyscht/ dwelcke gegenereert eñ ghesproten is voor den coop.

¶ Van borghe van Waringhe.

¶ Ghi zijt schuldich te wetẽ/ dat oft gebuerde dat in eenigẽ coop/ waer belofte vã waringe bi dẽ vercoper/ eñ noch daer toe borge vã waringe/ eñ men belaste oft belette dat erue also vercocht/ eñ die coper hadde vermaẽt den vcooper om waringe/ eñ waer daer op te vredẽ: eñ die cooper dies hangende/ aflijuich ware/ oft ghecomẽ tot armoede/ so dat hi sinẽ coop niet waren en mocht/ eñ dã die sake õtogẽ waer vãden cooper. Weet dat die cooper hẽ soude mogen betrecken/ eñ gaen optẽ borge van als/ al en hadde hi niet gesummeert oft laten weten den vooiscreuen borghe. C

C l. authore laudato. C. eodem.

¶ Men behoort te summerẽ den garant oft vercoopere.

¶ Ghelijc hier bouẽ in dese rubrike geseyt is/ dat also gheringe als die cooper vuolcht wort vander sake die hi gecocht heeft/ hi behoort te summeren zijn waringe/ hẽ oft sinẽ erfgenamẽ/ eer hi yet beghint int proces perẽptorie. Oft ãders hi set in periikel dat vhael vãder waringe/ die hẽ behoorde gedaen te zijn: eñ en soude die vercooper niet gehouden wesen/ noch zijn erfgenamen/ noch zijn borge daer toe te antwoorden. D

D l. emptor fundi. et. l. si c õtrouersia. C. eodẽ.

¶ Den vercooper te vermanen eer men die penninghen betaelt.

¶ Itẽ oft gebuerde dat indẽ vercochte dinge eenigen twist oft swaricheyt ware/ eer die cooper zijn handẽ gheledicht hadde vandẽ penningen vandẽ coope. Weet dat eer men dẽ cooper mach bedwingen die penningẽ te betalẽ/ men mach eñ behoort te vermanẽ garãt aen dẽ vcooper/ oft aen zijn erfgenamẽ. Ten si bi also dat die vercooper dede goede versekeringe vandẽ penningen weder te keerẽ na dien daer eenighen commer oft belet geschiede biden schulden vanden vercooper. E

E l. si post perfectam venditionẽ. C. de euictionibus.

¶ Vvaringe en heeft gheen sake in sake gheconfisquieert/ die vercocht wort.

¶ Itẽ oft gebuerde dat die heere dede vercoopẽ eenige erue die hẽ waer geraect eñ gebuert/ weet dat daer toe gheen waringhe en valt. Want gheẽ regule en begrijpt den heere. F

F l. i. C. credi. euic. pig non debere et. l. i. C. de qui re. prescripto.

¶ Noch seyt dat bescreuẽ recht/ dat wãneer die vcoopinge voldaẽ is/ alle die profijtẽ behooren toe dẽ cooper/ eñ so doet mede alle tsurplus vã dẽ profitẽ eñ schadẽ. Wãt die vcoper en is niet gehoudẽ nã die vcoopinge ghedaen/ om sake die vallẽ mach op die vercochte sake/ eñ gheleuert. Ten waer dat de becõmeringe eñ obelet diemẽ daer op doẽ soude quame bi occasie eñ sake vandẽ vercooper/ oft vã sake die voor die vercoopinge gesprotẽ waer/ van dẽ sakẽ die begherẽ te hebbẽ waringe. Eñ dattet gesummeert si/ eñ die wete gedaen aen dẽ vercooper oft sinẽ erfgenamẽ/ oft sinẽ borgẽ/ in dien dat daer eenighe waren. G

G l. i. C. de periculo et commo. rei venditæ. Adde quod etiam locum habet euictio in alijs cõtractibus quam in venditione/ nã habet locũ in cõtractu donationis ita demum quando eu promissum. l. ij. C. de euictionibus. Et vide. l. Aristo sit ff. de dona. etiã in procuratore. l. si permutationis. C. de euictionibus.

¶ Vã Waringe in cas personele.

¶ Item dat in ander maniere dã in vercoopinghe vã erue valt waringe/ mach ic wel wisen bi exempel Voor mijn heer de baeliu van Vermendoys/ dede die iusticie eñ schepenẽ vã Doirnic/ dẽ prouoost eñ gesworẽ der seluer bi een mãdement royale dachuaerdẽ/ op tghene dat die iusticie/ ter cause vã een tribuyt/ die de selue iusticie houdẽde waer vã der stede/ gehadt hadde grote scade/ daer bi dat de schepẽdom/ bi langẽ tijt gepermuteert eñ verandert geweest hadde/ eñ begeerde daer af gerecõpenseert te zijn/ vand summe vã. C. lb. eñ. xx. Die procureur vand stede cõparent eñ tegẽwoordich doẽ ter tijt te houe/ declareerde eñ seyde/ dat vand sake vand stede/ behoorde ghedinget te wesen voor dẽ voorś prouoost eñ gesworen/ oft int parlemẽt/ bi priuilegie die si daer af haddẽ/ eñ begeerdẽ gerenuoyeert te zijn. Die voorś iusticie seggende ter cõtrarie/ eñ dat si haddẽ cõmissionis vanden coninc/ expresselijc inhoudẽde die sakẽ/ waerom. etc. Eñ dat aendẽ prouoost eñ gesworen niet en soude gherenuoyeert zijn/ wãt si en behoorẽ niet te wesen rechters van harẽ sakẽ/ na dat die selue warẽ vdachuaert/ wãt si en mochtẽ niet begheerẽ aen hẽliedẽ selue gerẽuoyeert te zijn. Het werd gewesen/ datter gheẽ rẽuoy af wesen en soude/ eñ begeerde dat die iusticie declarerẽ soude/ waer bi dat si ghehadt hadde dat ghebrec/ eñ van wat tide. Die iusticie seyde vandẽ tide dat si die tribuyt ghehoudẽ hadde/ eñ bi faulte van schepenẽ/ die niet en haddẽ vol getal. Eñ dat

dit was declaracien genoech. Die procureur seyde
dattet was onsufficiãte declara ie/ eñ dat si warē
gehoudē te declarerē dat iaer eñ die maent/ eñ bi
wat schepenē dattet geweest hadde/ het werdt ge
wesen/ dat die iusticie ghehouden was te declare-
ren/ dat iaer/ eñ die maent/ eñ den name van den
schepenē/ die in gebreken geweest hadden. Eñ dit
was wel gewesen. So gheringe als die procureur
die voorš schepenē hoorde noemē bi namē/ begeer
de hi te hebben garant eñ waringhe op hēlieden/
voor die voorš stede/ eñ dat hi dach hebben soude
om hēlieden te doen dachuaerdē op waringe. Die
voorš iusticie seyde daer tegens/ dat daer geen ga
rant en behoorde stadt te nemē/ na dat si beghonst
haddē dat gedinge/ eñ geprocedeert in declinato-
rie eñ perēptorie/ eñ daer op begheert recht eñ vō
nisse/ eñ gehadt recht eñ vōnisse/ so dat si nemmer
meer om gheen garant in dese sake eysch en moch
tē doē. Die voorš procureur seyde ter cōtrarie/ eñ
dat si noch niet en haddē geprocedeert in perēpto
rie/ ne gheēre/ noch a litiscōtestacie / noch also dat
die sake yet was gearcht om die waringē/ in diē si
vā node warē. ⁊c. Het wert gewesen dat die procu
reur dach hebbē soude/ om zijn garant te verdach-
uaerden. Eñ wel wast gewesen. Die schepenē ghe
roepē eñ gecomen te houe/ argueerdē teghēs den
procureur vanđ stede/ diese tot garāt v̄dachuaert
hadde/ dat si niet gehoudē en waren te procederē
met hē daer op/ noch waringe te doē/ want te laet
heeft hise doē dachuaerdē / daer hi al reede hadde
tegens dē eerstē eysscher geprocedeert a declinato
rie ⁊ dilatorie/ eñ dat die sake geiugeert was daer
te bliuē/ sonder te appellerē/ dat iuste sake declina
torie. ⁊c. Die voorš procureur seggende/ dat decli
natorie/ noch dilatorie en argert die sake/ noch oc-
casie en gheeft/ dē garāt en mach wel die sake aen
nemē eñ verweerē/ sonđ vā yet te wesen geperturbeert.
Het wert geiugeert dat die p̄cureur te laet
heeft doē dachuaerdē garant/ eñ dat si niet gehou
den en warē te waren. Van welck vōnis geappel-
leert werdt bidē voorscr procureur int parlemēt.
Welcke sake gedingt in cas van appeel. Het wert
gesept bidē houe vandē parlemēte/ dattet qualijc
gheiugeert hadde gheweest eñ wel geappelleert.
Eñ vā nv voort aen dat voorš proces/ soude vanđ
voorš iusticie/ teghēs die voorš schepenē geappel
leert wordē tot garant/ eñ dat hi vroech genoech
die hadde doē v̄dachuaerdē/ wāt declinatorie eñ di
latorie/ eñ declaracien/ noch beschouwinge en hin
dert niet/ mē mach daer na wel eysschē garāt. Die
redene is/ wāt die v̄weerder alsdā properlijc weet
waerō/ eñ waer op hi verdachuaert is/ eñ wort de
stede gheset buytē den proces. ⁊c. Eñ daer macht
wel blijckē/ dat declinatorie noch dilatorie/ declara
cie/ beschouwinge/ noch anđ induces/ niet en genē
noch en hinderē/ men en mach daer na wel appelle
rē zijn garāt/ na dat aendē principale anđs niet en
is geprocedeert. Hoe wel dat daer te voren gesept
is/ datmē eerst moet appellerē zijn waringe voor
alle werckē/ dats te wetē eer dat aendē principale

yet gheprocedeert si/ oft eer die sake ergens in ge
argert si/ om den ghenen diet waren soude.

¶ Hoe veel Waringhen men hebben mach.

¶ Item in waringe te eysschen
machmen hebben tot driē toe/ eñ niet meer/ eñ elc
mach eysschē die delayē/ dat een alleene mach heb
ben/ deen na dandere. A

¶ Men sal zijn Waringe noemē bi name.

¶ Itē is ghehoudē de gene die ga
rant eyscht/ te noemē zijn garant/ oft anders hi en
behoort niet te hebbē/ bidē stile vandē parlemēte
eñ ander houē royalē die daer aenhanghē. B
Maer nadē stile vandē parlemēte eñ chastelet vā
Parijs/ en ist gheē noot datmēt noeme/ dā te seg-
gen. Ic heb waringe te appellerē/ oft te eysschē/ so
begheere ic geappelleert te hebbē. ¶ Item oft die
v̄dachuaerde niet en woude aen nemē dat garant
daerō en ist niet/ die verdachuaerde sal doē die pro
testacie daer toe dienēde eñ behoorēde/ so voorš is.

A Ita fuit ordinatum in parlamēto pro dño Joanne de Biaulien/ contra Johannem bello Chartulia. An. dñi M. CCC. 38.

B Ita fuit ordinatum in parlamēto. Anno dñi. M. CCC xxij.

¶ Dinhoudē van een commissie ō te doen dachuaerdē zijn garāt.

¶ Dat.lxxxvij.Capittel.

NV wil ic v thoonē die forme eñ manie-
re/ te maken eñ te formeren die cōmis
sie te doen dachuaerdē zijn garant/ bi
formulaire. Tristam vandē bosch rid
der/ heere vā Famechon/ eñ van Rincheual/ raet
des Conincx/ eñ baeliu vā Vermēdoys/ dē eersten
sergiant vandē coninc/ indē voorš baeliuschap die
daer op v̄socht sal wordē/ saluyt. Vanđ side vā. N.
is ons ootmoedelijc gebedē eñ begheert/ dat hi tot
tijtle vā coop/ dwelc is iuste tijtle/ eñ iuste exremē
ten/ heeft ouer lange vercocht eñ vercregē/ een se
ker plecke eñ woonstede/ ghelegē in sulcke plecke
N. houdēde. N. eñ daer af hi zedert gebruyc eñ pos
sessie gehadt heeft/ vredelijc/ eñ sonder contredict
noch gheē belet hē gedaen en is vā yemāt. Niet te
min is nv ter tijt voort gecomē dese. N. die seyt te
hebbē rente daer op oft iaerlijcsche schuldē/ vandē
welckē dat hē nyet gesept en was/ inde voorwaer
de vandē seluē coop/ als hi seyt. Eñ daerō heeft hi
hē doen dachuaerdē te houe/ die welcke exposant
gehoort hebbende den wech vandē voorš. N. ons
heeft gebedē/ ter wijle dat die sake gheheel is/ dat
wi hē willē doen dachuaerdē eñ voort roepen zijn
garant/ daer op aengesien dat voorš is/ ons biddē
de daer op voorsien te wesen bi remedie vā rechte
eñ iusticie. Waerō wi cōsidererende/ dat wi vā re
dene eñ recht hē des schuldich zijn/ eñ mogen doen
ontbiedē v eñ cōmitteren/ in dient noot si/ dat ghi
v trāsporteert voor dē voorš. N. dat die voorš ex
posant in rechte heeft genaēt/ v̄claert eñ begeert
eñ rechtelijc daget/ tot sekerē eñ behoorlikē dage/
voor ons oft onsen stadthouder in des conincx hof
tot sinte Quintijn/ tegē dē voorš exposant/ om aē
te nemē dat v̄weeren eñ garant vandē proces eñ
belet/ die daer set eñ hē voordert te settē die voorš

N.op dat erue bi hē vercocht ē geleuert aen den voorš exposant/ tegens ē ouer tghene dat hi sept/ dat hijs hē nyet verclaert en hadde indē cōtracte ē coop/gedaen vā der voorš erue/duerende dat die sake is goet/ ē geheel ē sulc/ als in alsulcke sake behoort/ met alle alsulcke brieuē ē verweeringe als hi daer op heeft/mach hebben/weet/ē alle be waert ē voortiē van tghene dat daer toe mach ē behoort aen te gaen/ē toe te behoorē. Hooren ē untfangen daer op vanđ siden vandē voorš exposant/alle summacie/intimacie/begheertē/protesta tien/ē anders/als tot sulcke sake is schuldich toe te hoorē/ē zijn bi vsancie/stile/ ē costume locale behoorlijc te doē ten eynde vā waringe/antwoor dē tot alle circunstāces/ē dependāces daer op/ē procederē ē voortgaē/als redelijc wesen sal. Cer tificerēde onsu fficiātelijc bi uwē gescrifte/ tgene dat ghi daer af gedaē sult hebbē/ ten dage dat ghi daer op beteekent zijt/om te procederē als redelijc wesen sal. Des te doene gheuē wi v macht/ontbie dēde alle ondersatē vandē coninc/ indē voorš bael liuschap/biddende ē begheeren alle anderē.&c.

¶ Verweeringe in cas van waringhe.

¶ Dat.lxxxviij. Capittel.

Verweeringe in cas van waringhe/ dat is. Weet dat na bescreuen recht/ machmē hē verweeren in waringe die nyet gelooft en heeft. A Ē na die waerlike houē/hi en waeet niet/hi en wil/ mer het is een sake diemē nyet schuldich en is te onderhoudē. Want in alle recht uaerdige coop/behoort getrouwichede verstaē te zijn. Ē dā/na dat vandē coop diemē vercocht sal hebbē/eenige sake na volcht/de welcke spruytēde is op die sake/die indē coop wel verclaert mocht heb bē geweest/die vercooper ē zijn erfgename is daer toe in gehoudē. Maer vā tghene datmē sept/datmē niet en waert mē en wil/mach also verstaē zijn datmē niet aen en neemt verweeringe te doē van waringe/men en wil. Maer oftmē daer op is ghe summeert ē vermaent met rechte/ so voorš is/hoe wel dat hi de waringe niet aē en neēt/nochtās sal hi int eynde moetē antwoordē van costē ē schadē die bi sine sculde oft gebreke/sulckē coop te leuerē als tot getrouwichede behoort niet geleuert en he uet/ē dat bi zijnre faultē ē schuldē ghecomē is. B Ē om al te segghen mach hi wel comē te houe/in dien hi om zijn waringe gheroepē wort. Ē gehoort hebbēde den eysch vā waringe/antwoor den na allen wederseggē/ē na twee deffaultē ē ander exceptien ē induces/ē seggen. Ic heb wel gehoort tghene dat begheert is vā desen. N. in cas vā waringe tegēs mi. Ic sal mi wachtē te misdoē ē ic en dencke niet meer daer af te antwoordē nv ter tijt/ē men coēt vroech genoech voorts te proce derē/wāneer die partie weder af sept/ na die pley dedaē/tusschē die twee and partiē. Ē als dan [illegible] noch al nieuwe induces/ē wederseggē [illegible] hoe die partie onsufficiantelijc geprocedeert heeft/ē na aenscouwinge/noch bedē/noch ander

A l.i.C. de re scindenda.

B l.si contro uersia.C. eodem.

waringe. Wāt tot allen eyndē en behoort niet wa ringe aengenomē te zijn/ so langhe alsmē daer te ghen mach. Ten waer datmē hadde seer euidēte sa ke die te wederstaen ē te waren. C

¶ Men mach hem betreckē aen die borghe vanden garande.

¶ Itē wel mach hē die cooper betreckē aendē bor ghe die hi heeft vandē coop te warē. Wāt die bor ghe is gehoudē die waringhe te doen na dat hi be looft heeft. hoe wel nochtās dattet hē niet gesum meert en ware/wiē men soude willē nemen. D

¶ Men sal den garant wete doē

¶ Nauolgende eenen anderen die sept/dat so ghe ringe alsmen opstelt querelē opten cooper/die wa ringhe hebbē wil/het behoort dat hijt sal latē we ten met rechte aen sinē garant/ oft anders die ga rant en waet daer aen niet ghehouden. E

¶ Garant oft waringhe in sake ghepresscribeert.

¶ Weet dat in dien die cooper heeft gehoudē bi prescriptie/ē daer na hē gebuert ghedinge oft belet/daer hi af eysschen mach garant opten vercooper/oft op zijn erfgena men/oft op zijn borghen/weet dat daer inne gheē waringhe en is. F

¶ Waringhe onbelooft te doen

¶ Oec begheert dat bescreuē recht/dat oft yemāt ghecocht heeft eenige erue/ē hem niet belooft en is waringe te doen/bi vergheten oft anders/weet dat hi niet en mach bedwongen wordē die pennin ghen wt sinē handē te laten gaē/ter tijt toe dat hē die vercooper belooft sal hebbē/te doen waringe/ souffisante ē rechtelijcke. G

¶ Item ten is gheē twijfele/dat in dien die cooper heeft gecocht sake/ die hi wel weet dat anderē toe behoort dā dē vercooper/oft dattet si dol oft frau de/daer en is gheen waringhe. H

¶ Hoe ē in wat maniere crimen behoorē gecorrigeert te zijn. Ende hoe men hem formeren mach partie in cas van crime.

¶ Dat.lxxxix. Capittel.

NA dat gesept is vandē actien persone len/possessoren/ē reelen/ so volghet daer na te thoonen vanden criminelē hoe wel dattet bouen ghesept is hoe veel manieren zijn van crimē. Ic wil v nu thoonen/ in wat manieren dat crisme mach/ ē behoort gecorrigeert te zijn ē ghepunieert/ē bi wien/waer/ē hoe. Ē hoemen hē mach forme rē partie denuncierēde/ het si in partie formerēde het si ter cause vā officie/ ter begeerte vanden pro cureur vā officie/oft vādē rechter. So suldy weten naden wisen/datmē vint vier manierē van crisme die bi iusticie behoorē gecorrigeert te zijn. Ghelijc als bi denūciacie/bi present vanđ misdaet/bi accu

C Adde/ q[illegible] neri de eu[illegible] ctione vbi[illegible] promissa e[illegible] uictio/ no[illegible] est alius/ q[illegible] teneri a[illegible] ne ex vend[illegible] to. vt in .l[illegible] nō dubita[illegible] tur.C.de e[illegible] uict.q si e[illegible] let stipula[illegible] emptor eu[illegible] ctionē/ cū[illegible] venditor e[illegible] stipulatu aut alia a[illegible] ctione tene[illegible] tur.l. supr[illegible] allega.

D .l.authore laudato.C. de euictio.

E l. emptor fun di.et.l.si ci[illegible] ōstio tibi.c[illegible] .l.cū succes sores.C.eo[illegible]

F .l.si oblig[illegible] ta predia. C.eodem.

G l.si.pos[illegible] pe[illegible] [illegible] dusione[illegible]. C.eodem.

H .l.si fund[illegible] sciens.C. eodem.

tacie va partie ghefourmeert/ en bi openbaer mare daer inquisitie en informacie precedente af gedaen is. Bi denunciacie/ gelijc als yemant hem niet en wil maken partie/ noch formeren tegens yemant van eenige crime/ nochtans coemt hi en gheeft der iusticien des te kennen/ en biedt te administreren oft te noemen tuyghen. Die rechter behoort als dan te considereren die maniere vanden aenbrenger/ en sinen persoon/ oft hi gheloofflijc is oft niet/ oft hi is man hatich/ wat sake oft reden hi heeft des te seggen/ oft dat hi is vanden bloede vanden gequetsten/ oft hi arm is oft rijck/ en in alle des die maniere vanden aenbrenger/ den tijt en plecke daert was/ en alle die circumstancien. A

A
Der Specu. [illegible] de de[illegible] quis [illegible] accusare possit.

Ende oft hi vint dat hi man is gestatich van geloue/ en daer men geloone aen setten mach/ so behoort die rechter te arbeyden eer hi hem porret/ dat hi daer af hebbe voorgaende informacie/ op die denunciacie en aenbrengen. En in dien hi daer in geraken can ter cause van zijn officie/ op die denunciacie mach hi wel hem porren tot vangen/ en doen interrogacie aen den geuangen daer op/ en na die maniere vanden geuangen procederen tot questie van feyte/ na dat hi bi informacie precedente oft stille waerheyt sien soude/ dat die sake begeeren soude/ en anders niet. En oft hi niet en woude bekennen oft belijden/ so mach wel geprocedeert zijn/ om welvare vander iusticie van officie/ tegens den geuangen/ na dat die rechter siet dat biden getuygen die hi ghehoort heeft/ in zijn informacie hem soude moghen helpen in inquisitie/ tegens den ontkenne die de geuangen doen soude in zijn aentasten/ op die sake op hem ghesept in rechte/ en daer na recht doen. Na bescreuen recht/ vrouwe en mach niet wroegen/ noch daer toe ontfangen zijn/ ten si vore haer seluen/ oft voor haer kinderen/ op dat si waerachtige moeder si. B Geen broeder en is niet ontfanclijc int wroegen tegens den anderen. C

B
l. de crimine [illegible] publi[illegible] C. qui accusare non possunt.

Die vader mach wroegen in dien die sone hem hadde willen vermoorden/ en hi waer in accusacie ontfanclijc. D Ende een die van crime gheaccuseert is/ en mach gheenen anderen accuseren. E

C
l. si magnum. C. eodem.

D
l. propter insidias. C. eodem.

De dienstknecht en mach sinen meester niet wroegen daer hi familie is/ noch die serue oft eygen sinen meester/ noch sinen heere. En oft hijt dede/ hi behoort gecorrigeert te zijn de talio. F

E
Criminosus criminosum accusare si potest. l. qui accusare. [illegible] prohibentur. ff. de accusa.

F
l. si quis ex familiaribus C. qui accusare non possunt.

Bi tegenwoordicheyt vander misdaet moetmen weten dat die rechter hem mach/ en is sculdich te porren ter cause van zijnre officie/ tegens die brekers en hem aenseggen dis feyte/ en hem aentasten van pene capitale/ van zijn officie alleen/ sonder ander denunciacie noch informacie precedente. En in dien dat de brekers des bekent/ die correctie daer af behoort geingeert te zijn nader sake/ als hier na geseyt sal zijn inde rubrike subsequente. En in dien hi ontkent en die sake lichtelijc si te betuyghen/ die rechter oft die procureur generael behoort te offereren te betuygen/ en dat betuycht/ iusticie behoort na te volgen. En oft daer geen tuygen en waren bereyt/ na dat die sake is in tegenwoordicheyt des rechters/ die rechter mach en behoort te stellen tot questie of pine/ om te geraken die waerheit/ sonder yet te sparen/ om rechtelijc te geraken en die misdaet te corrigeren. Bi partie geformeert/ mach en behoort alle rechteren/ die van criminele sake mach en behoort te kennen/ ontfangen een yegelijc die in houe ontfanclijc is/ ghelijc voren is inde rubrike daer af mencie makende/ geteeckent metten capittel. viii. te maken partie tegens den geaccuseerden/ en nemen en behouden den geaccuseerden in besloten vangenisse/ op dat die rechter si voor te bouen vanden aenbrenger/ in dien hi veruiele van sinen veruolghe/ dat hi mach weder gheuen die costen en baeten/ na die costume vander plecken. Want in sommige plecken/ en na bescreuen recht/ ist periculoose sake/ hem te formeren en maken partie tegens yemant criminelijc/ want wie daer af vualt/ die veruallt na bescreuen recht in sulcken pene en correctie als die ghene schuldich is te dragen en te hebben/ die hi vuolcht. En dat heeten die clercken pena de talio/ dats te seggen/ sulcke ghelijcke pene/ als hi concludeert en veruolcht/ tegens den ghenen die hi aengebrocht heeft/ die welc onschuldich is geuonden met rechte. G Maer men vint luttel rechters oft houe/ daer dit recht gehouden si/ want het waer seer swaer te corrigeren ter doot/ den genen die niet misdaen en hadde/ van recht besoecken/ vanden genen die hi meynde oft hielt/ dat zijn maghen geslagen hadde. En nochtans op dat bleke/ dat die wroeger aen gebrocht hadde bi valsche accusacie wetens/ weet dat hi seer sware pene schuldich waer te dragen/ als van een valsche wroegher. H

G
l. accusationis etc. C. de accusat.

So weet dat na opinie van sommigen/ na dat yemant geuangen is bi accusacie van partie gheformeert/ en in rechte ghestelt/ daer na en behoort hi niet geset te zijn in pene van questie/ maer behoort dat proces gedaen te zijn ordinarie tegens den gheuangen/ ten ware dat den rechter geopenbaert wert/ dat die sake waer moordadelijc/ seer onbehoorlijc/ en perniciose/ so dat de tuygen claer waren. Want na den rechten/ in crime behooren die tuygen van de proposant der saken/ also claer te wesen/ als den claren dach blinckende opten middaghe. I

H
l. qui non potuerit. C. de calumniatoribus/ et l. criminis accusationem C. qui accusare non possunt.

I
Testes debent esse ita clari [illegible] C. de pro[illegible]

En daerom/ oft die rechter gewaer wert/ de sake also moordelijc/ en die gheuangen so subtijl ware dat hi niet en woude bekennen bi seggende woorden/ en die feyte waer meer kenlijc dan niet/ ist een rechter die macht heeft wel te examineren/ hi macht doen om die misdaet te geraken en corrigeren/ na dat hi vergen mach vele nette presumptie. En ist een rechter die sulcke macht niet en heeft/ als te examineren/ so behoort hi daer af te spreken met zijn ouerste heere eer die waerachticheyt niet geweten en soude zijn/ op dat die moordenaer mach comen ter kennisse van iusticie. En ic en rade geenen rechter/ dat hi in sulcke sake procedeert tot examinacie ten si dat hi selue si [illegible] oft ouerste/ want daer is perikel van [illegible]

Op ghemeyne mare/ diemen in waerlike ho[illegible] heet bi informacie precedent/ oft anders bi gemey[illegible] same en openbare mare. Ghelijck oft yemand [illegible] vermaert waer inden lande/ dat hi waer moor[illegible] re en trosser opten wege/ en dat claer en bek[illegible] re eenen yegelijc/ datter also waer. Bi dese in[illegible]

de eñ sake mach gedaē zijn vuolch vā crime/ bi iu-
sticie/sond ander partie/ oft bi officie/oft bi dē pro
cureur vā officie. Eñ de rechter macht wel doē tot
zijnre begeertē/ter cause vā zijn officie. So weet/
dat cas van crime opēbaer/diuideert hē in tween:
Deen is notorie vā rechte. Dand is notorie vā fep
te. Die notorie vā rechte is/gelijc als de ghene die
ghecondēneert is vā crime met recht/die niet ghe
uangē en is/eñ daerō niet gerecht en is/mer wort
gebannē op zijn lijf eñ specialijc wten conincrike.
Wāt alle sulcke zijn geuallē in crime capitale opē
baer eñ zijn te corrigerē sonder ander proces. Die
notorie vā fepte is/gelijc geseyt is/dat bi officie vā
iusticie mach eñ behoort ghecorrigeert te zijn. Eñ
nochtans in dien die rechter niet en mach apprehē
deren oft vanghē sulcke misdaders/ so is hi schul-
dich die te rechte te roepē/eñ cōtumasserē in diē si
niet en comē/eñ bi cōtumacie bānē op haer lijf/op
dat die crime/die notorie was vā fepte/oft daer in
valt euocacie/wordē mach crime opēbaer vā rech
te/vallende in execucie. Wāt die crime openbaer
met rechte/draecht zijn sentēcie voor hē/eñ dat en
doet niet die crime van fepte. A

A l.illicitas. §.veritas. ff.de officio presidis.

¶ Weet dat in cas criminele/niemāt ontfanclijck
en is bi procureur. Eñ of die procureur hē des vor
derde te procederē/ so en sal hi niet ontfangē wor
dē/maer is schuldich te procederen in state nae dat
behoort te dienen/niet tegēnstaende begheerte vā
procureur/daer op willende dienen. B

B l.accusatore.§.ad crimen.ff.de publicis iudiciis.

Eñ also wert geseyt bi arrest vanden parlemēte
ō den procureur vā der stede vā Dornic/eñ Jā vā
dē kerckē met hē/tegens Jan florin/ op tgene dat
die voorš Jan vā florin was verdachuaert op cas
van vrede gebrokē na dat recht der seluer stede vā
Dornic crimineelijc. Alsdan die selue Jā florin wou
de antwoorden bi procuruer. Het wert geseyt dat
die procureur niet ontfanclijc en was/eñ wert des
faulte ghewesen tegens den voorš Jan florin. Dit
wert geappelleert int parlemētt. Het wert geseyt
wel ghewesen/eñ qualijc gheappelleert.

¶ Wat die rechter te doen heeft tegens die accusacie. ¶ Dat.xc. Capittel.

Nv wij ghesien hebben bi hoe veel ma-
nieren men veruolghen mach dē ghe
nen die geaccuseert oft gewroecht is
van crime/so wil ic nv thoonē wat de
rechter te doē heeft op die excusacie.
So weet dat in dien die gewroechde niet en is vā
der iurisdictie vandē rechter/daer hi geuangē sal
wesen/om vreese eñ duchte vandē asscriuē eñ ren
uopen/ hi behoort hē vlus te stellē tot examinacie
met woordē. Eñ in diē hi niet en bekende die sake/
oft ignoreert/mē behoort hē subtilijc te interrogē
ren. Wāt bi subtile interrogacie eñ ondersoeckē/
si dic kennē eñ ontkennē/eñ so haest als dat gedaē
is/nēmermeer en behoort rēuop daer af gedaē te
zijn. Eñ wilt hijt nz kēnē oft ontkēnen/so behoort
hē die rechter te nakē/vā hē te settē/of te bedragē
op inquisicie vā sinē lande. Wāt is die rechter suo
tijt/qualijc sal hi een vā die drie punctē mogē ont-
fangē/hi en bekēt/oft ontkēt/ oft stelt hē in inqui
sicie vā sinē lāde. Eñ van welc vā driē hi wort ghe
uangen/nēmermeer en valter rēuop. Set hi hē in
inquisicie/men behoort hē te vpsschē/ oft hi hē een
goet mā voelt te zijn/dat hi niemant en behoort te
ontsiē die hi kent/die teghēs hē wil/oft behoort te
deponerē/ op dat hi hē set in allē inquisiciē vā alle
tuyghē. Wāt doet hi also/nēmermeer en mach hi
daer tegēs seggē. Eñ oft hi seyde/ic en wil mi niet
bedragē inde deposicie vā een yegelijc: dan isinen
schuldich te vragē van wie? eñ waerō? want waer
daer haet oft veete/die en behoort tegen hē niet tē
zijn gehoort. Noch weet/ na dat die geuāgen ghe-
set is in inquisicie/nēmermeer en behoort hi geset
te zijn in questie vā feyt/ oft mē soude hē ongelijc
doen eñ hinderē. Wāt questie en behoort geē stat
te nemen/als die sake sulc is/datter geen tuygē en
zijn/noch geuindē en can. Eñ nochtans is die sake
presumptuoos/als daer af informacie blijct.

¶ **Costume vā Artoys.** Bi costume
vā Artoys eñ sommige pleckē/een edel man en set
hē in gheen inquisicie/noch en is schuldich te settē
noch te wordē bedwongē hē daer in te settē/ten si
dat hijt begeert. Eñ hoe wel dattet gedaē waer bi
tē zijn wete eñ cōsent/het en behoort hē niet te hin
derē/ten si dz hi hē daer aē bedraecht bi sinē wille.

¶ In wat plecke oft plecken crime behoort gecorrigieert te zijn.

¶ Dat.xci. Capittel.

Item na die vsancie van waerlike ho-
ue/ eñ sonderlinghe nae dbescreuen
recht/daer die crimen geperpetreert
eñ ghedaen zijn/daer behooren si ghe
corrigeert te zijn. Eñ hoe wel dat hi geuangē wa-
re in ander iurisdictien/daerō/ in dien hi gheant-
woort heeft in kennē/oft ontkennē/oft geset in in
quisicie/daer salmē die sake determinerē. Wāt na
den rechte daer pleyte oft ghedinge begonnē zijn
daer behoorēse gheeyndt te wesen. C

C Auth... in pro... cia. ... de cr... agi o...

¶ Van crime gedaen onder hooghe iusticie/ eñ hi wech loopt inden bedriue van eenen anderen rechter.

Eñ oft gebuerde dat eenighe geperpetreert had
eenigē misdaet/indē bedriue vā hooge iusticie/ eñ
daer geuangē si/eñ die geuangē ontkende de feyt
hē op gestelt/weet dat hoe wel die heere/ ondr wiē
hi des gedaē hadde/hē weder begheerde te hebbē
hi en behoort hē niet wed te hebbē/wāt hi is vbon
dē te antwoordē/eñ oft hijt ontkēt/so voorš is. Eñ
die heer die hē vuolcht oft doet vuolgen/betuych
de dat die geuangen ghedaē heeft die feyte in zijn
iurisdictie/de welc criminele is/eñ daerō bi hē te-
gewoordelijc veruolcht tot daer toe/hi ist sculdich
weder te hebbē. Maer die kēnisse hē weder te ge
uen oft nyet/dat behoort aendē rechter die hem al
so gheuangē heeft op sinē bedriue. Eñ oft hi tegen
woordich eñ in die hitte niet gheuangen en ware/

M

al dan en behoort hys niet weder te hebben. Wāt na de sommige/ noch en soude hys niet weder hebben ten ware dat die gene die hem veruolcht/ zijn hant op hem ghelept hadde.

¶ Vā een heere weder te hebbē zijn subiect in cas van crisme.

¶ Itē na opinie van sommigen/ oft gebuerde dat eenich baroen geuangen hadde eenigen misdader rechtelijc te berechtē aen een ander baroē/ oft aen heere hebbēde hooge iusticie/ eñ die hielt voor cas vā crisme/ eñ die geuāgen sept dat hi voor hē niet antwoorden en wil/ wāt hi heere heeft dien hi sculdich is te noemē/ eñ vandē seluē heere begheert te zijn weder gehadt: hi behoort hē weder te hebben ō daer ouer recht te doē nad sake. Tē ware dat hi geuangen geweest hadde in tegēwoordichept vā der misdaet. Alsdan en waer daer gheen rendop.

¶ Van weder te hebben sinen in woonēden.

¶ Itē oft gebuerde/ dat eenige woonende/ ond eenige hoge iusticier/ misdaē hadde eenigen anderē/ die nz comē noch gaen en mochte onder die iusticie vandē seluen here/ voor crisme eñ die voorß heere vindē mocht den genē die hem misdaē hadde/ onder andere hooge iusticie/ eñ hē daer dede geuangē nemē/ sonder hē daer te ob üden te antwoordē/ noch anders/ eñ begheert ware van sinē heere onder wien hi woonachtich is/ hi is hē sculdich weder te hebbē. Maer die heere die hē weder hebbē soude/ behoort te assignerē aendē genen die in zijn iurisdictie oft bedriue niet en mach comē/ stede seker/ eñ eerbaer hof/ om dē ghenē die partie makē wil/ recht te hebben/ eñ hem ghelepde gheuende/ gaende eñ comende/ om dien dach daer toe dienende/ eñ so vele dat daer af recht ghedaen si/ eñ die misdaet ghecorrigeert.

¶ Vanden officiers royale.

¶ Eñ oft gebuerde/ dat eenige hooge iusticier anders dā die coninc geuangen hadde in zijnre iurisdictien oft bedriue/ officier oft sergiant vandē coninc/ om cas vā crime/ die hi in sinē bedriue misdaē eñ ghedaen hadde. Weet dat hi daer af niet en behoort te kennē/ maer soude weder hebbē die rechter royale/ ō daer af te doē sulcke punicie alster sake behoorē sal. Wāt vandē officiers vandē coninc sonderlinge vā cas criminele/ behoort te bliuē die kennisse aendē coninc eñ aē zijn officiers. Eñ na die sommige niet/ ten ware in harē dienst eñ officie doēde.

¶ Vander plecke daer eenige de last van crime/ hē lieden moghē suyueren.

¶ Dat. xcij. Capittel.

Ende oft eenighe waren/ die om twifel hem stellen in rechte te suyueren/ als innocentes vander sake op hem ghelast/ oft teghens haer lijf verweeren/ oft om te wederstaen aenden appeel oft voort roepinge aen sinē ouersten heere. Weet dat vā drien pleckē/ mach hi hē stellen in die eenē. Eñ in welcke vandē driē daer hi hē set/ die behoort hē weerdich te zijn/ eñ stadt te houdē tot suyueren oft hē te ontslaen vā die voortroepinghe vā sinen heere oft andere die hē om dier sakē/ souden willē in recht betreckē eñ settē in bāne. Die eerste daer hi hē ōder behoort te settē/ is die coninc inden baeliuschap vā prouoostheit/ onder wiē hi woōachtich ware. Die ander is die heere/ daer hi onder woonachtich ware/ in dien hi hooge iusticie hadde. Die derde is die heere/ daer die sept onder geschiet is. Wāt onder wien van drien dattet si/ mach hē ghenoech zijn/ eñ is weerdich/ die suyuerhept bi hē gedaen/ partie daer toe gheroepen.

¶ Noch mach gecontracht zijn/ oft eenighe vanden voorß twee heerē/ onder wiē dat gedaen geweest hadde/ dats te wetē die heer onder wien men woōachtich ware/ oft die heere ond wien die septe ghedaen geweest hadde/ niet en haddē hooghe iusticie aen wien men dā behoorē soude te gaen suueren? Weet onder dē coninc/ wāt hi beuanget al. Eñ oft eene vandē tween hadde hooghe iusticie/ hi soude daer moghē gaen. Wāt aendē ghenē van beyden diet si/ is weerdich. Mer die behoorlijcste is te gaē ond sinen here na dat hi hooge iusticie hadde. Eñ tot wat houe men hē set/ men moet appellerē dye partie gecommuniceert/ dats te wetē die naeste vandē dooden/ eñ dē procureur vāden baeliuschap/ in dien geschiet indē houe vā een vandē voorß heerē. Eñ in dient geschiet onder sinē heere met partien/ eñ den procureur vandē coninc/ soudemē moeten roepen dē heere onder wien des gebuert eñ geschiet ware. Eñ also behooret gedaē te zijn tusschen alle heeren/ wāt alsdā moetmen roepen partie/ eñ die iusticie vāder eenre sidē eñ vander ander side. Eñ ander suyueringe en is niet waerdich ten si vandē clercken die aen haer ordinaire. &c.

¶ Hoemen een suyueren sal/ die woōachtich is onder dē coninck.

¶ Oft gebuerde dat een woonachtich onder den coninc te suyuerē/ dede doorslach indē bedriue vā eenē baeroen oft heere/ eñ niet geuangē en ware/ eñ daer af geroepē waer optē ban/ eñ hi cōtumax gebannē werdt vandē bedriue op zijn lijf/ eñ daer na hem sedt in rechte/ in houe royale/ bi remissie. Weet dat dē ban te niet geset soude zijn/ mer het soude moetē geschiē/ dat dē exploit vandē baroen oft heere/ eñ zijn costē weder gegeuē warē/ eer hi wt die geuangenisse comē soude. So ware hi ooch ontfanclijc in purge/ bi remissie vandē heer/ daer hi onder woōachtich ware/ na dat hi hē sette in houen royalē. Eñ wel ist redene dattet beter eñ sterker is/ dat hi indē houe vāden ouerstē hē purgeert oft suyueert/ dā indē houe vandē subiect. Eñ na dat die subiect des mach doē bi sterckere reden/ macht die coninc eñ ist schuldich te doen.

¶ Een exempel vander sake.

¶ Het gebuerde dat die sone vā mijn heer vā Scuastre in Artoys/ eñ die sone vā heer Jan vā Belle

welcke sake si hē purgeerdē te Beauquesue onder
dē coninc/ eñ dedē voort roepē die ghene die schul
dich warē geroepē te wesen. Ten daghe dienende
compareerdē die officiers vā Artoys/ seggēde te
ghens die supueringe/ eñ dat si voort gheroepē ge
weest haddē bi hē lieden/ eñ ghebannē vandē houe
van Artoys/ om die sake/ allegerende veel redenē
tot dien eynde. Die geuangen seggende ter cōtra
rie. Alle gesiē bidē houe royale/ die voorß bannin
ge vā Artoys worde te niet gedaē/ die deffaulten
betalende biden voorscreuen gheuanghen.

Hoe de rechter/ den ghenē die hem purgeert/ behoort gheuanghen te nemen.

Ghi moecht eñ zijt
schuldich te wetē/ dat so gheringe als een man ge-
set is in rechte/ onder dē rechter die des doē mach
weet dat hi hē terstont behoort geuangen te nemē
in besloten geuangenisse/ eñ doē condighē bi yese-
ghelde brieuen eñ patentes aen den rechte/ die hē
daerō dede roepen/ het si die coninc oft andere dat
hi houdēde is sulcke. N. zijn gheuangen/ om te doē
recht tot recht vā allē saken/ eñ specialijc van sul
ke sakē. N. daer af hi hē gestelt is/ eñ ouerghegeuē
in rechte. Eñ dat oft yemant weet/ oft hē wil eys-
schē eenige sake/ oft om die voorß sake/ oft andere
hē compareert tot sulcken tide/ indē gedinghe die
hi van hē houdē sal/ eñ sal daer af doē alle tgheene
dat opt bi goede iusticie mach eñ behoort ghedaen
te zijn/ nader sake. Eñ ouermidts die iusticie also
gecondicht/ behoort te cesserē van alle aenspraké/
eñ van alle veruolge dat hi int hof begonnē hadde
te doen/ oft meynde te doen/ mits hē weder geuē
de die exployté van sinen deffaulten eñ contumas
ses/ eñ behoort ouer te scriuē aen den rechter van
der purgacie/ hoe dat hi ontfanghē heeft zijn brie-
uē patētes/ op die detencie van desen. N. eñ supue
ringe/ oft purgacie vā dese/ eñ dat hi daer af gaer
ne doē sal alle tghene dat tot hē behooren sal. Eñ
niet meer en behoort hi daer af te scriuē/ mer noch
tans behooret te cesseren alsdan/ eñ daer na en be
hoort hi niet voorder te procederen.

Van wat saken mē niet en behoort ontfanghen te wesen tot purgacie.

Dat.xciij.Capittel.

OM dat vore gescreuen eñ ghethoont
is/ hoemen hem sal eñ behoort te set-
ten in rechte/ van purgacie/ so is nv
van node te sien/ vā wat saken men
nyet schuldich en is te ontfangē tot
purgaciē/ in waerlike houē. So suldy wetē datter
veel sakē zijn/ die niet ontfanclijc en zijn tot purga
cie. Ghelijc als moort/ brāt vā huysen/ vcrachters
vā vrouwen/ strossers indē weghen/ eñ de clerckē
heetē depredatores populorū/ verraders ongeloo
uighe/ bugghers/ sulcke en zijn niet ontfanclijc in
recht vā purgacie. Eñ die reden is dese: mits dat al
sulcke misdaet so ōbehoorlijc eñ leelijc is/ so en wil

die vsancie vā waerlicke houē niet/ datmē hē daer
af stellē mach tot purgacie. Wāt purge en begeert
niet dā sake diemē betuygē mach/ in dien die par-
tiē hē dan woudē beschuldigē. Eñ sulcke crimē en
mogē niet betuycht zijn/ dā bi proces extraordina
rie/ met ghemeyne mare/ om datse ghedaen zijn so
heymelijc eñ bedectelijc alsmē mach/ eñ daerō en
valt daer gheē purgacie. Want partie hoe wel si
geappelleert eñ gheroepē waer/ en soude niet cō-
nen noch mogē betuygen/ dā bi auontuerē eñ pre
sumpcie/ waerō des niet en behoort te vallē in pur
gacie: wāt in diē si alsdan bi purgacie mochtē ont
gaē/ si soudē alle ontgaen. Wāt na dat die persoō
geset wort tot purgacie/ en machmen hē nyet stel
len/ dā in proces ordinarie. Eñ die sakē bouen ghe
screuē/ behoorē gheset te zijn in proces extra ordi-
narie. Eñ daerō is seer grote differēcie tusschē die
sakē die ontfanclijc zijn in purgacie/ eñ die andere
die niet ontfanclijc en zijn. Ende wel behoort die
rechter hē daer af te wachtē/ wāt grootelijc soude
hi daer af mogē wordē begrepē/ eñ vallē in twijfe
len vā rechte. Maer hi en behoort hē niet te porrē
sonder iuste informacie precedente/ eñ sonder van
ghenisse van tegenwoordicheyt des misdaets.

Dinhouden vandē brieue van eenighe te ontfanghen tot purgacie.

Dat.xciiij.Capittel.

DIe maniere om te maken eñ te forme-
ren den brief van purgacie/ desen te
seynden aenden heere daert behoort
ghesept te zijn/ aen den hooghen/ eñ
mogenden heere/ mijn heere de bael-
iu vā Vermēdoys/ oft aen sinē stadthouder/ dese.
&c. baeliu van Mortaigne/ op die schelt saluyt. In
onse heerlicheit lieue eñ eerbare heere/ v wil gelie
uen te wetē/ dat wi des dincxdaechs. xx. dagē in Iu
nio/ int iaer. M. CCC. lxx. als baeliu eñ rechter
vāder voorß plecke vā Mortaigne/ ontfangē heb
ben in rechte/ in presencie van den leenmannē der
voorß plecke. desen. N. die welc bi sinē vriē wille is
gecomē hē geuangē geuē/ als aen sinē heer vā wiē
hi ondersate is/ ō te verbeydē trecht/ tegēs een ye
gelijc/ vā allē saken daermē hē af soude mogē ver
uolgē/ si warē criminele oft anđs/ eñ sondlinge vā
deser sake. N. datmē op hē mach vmoeden sonđ sa
ke als hi seyt. Eñ daer ghi hē af doet appellerē eñ
roepē tot recht vandē coninc/ als hi verstaē heeft.
So certificeere ic v/ dat ic hē geuangē houde/ eñ bi
gewijsde vā recht/ waerō ic behoore te significerē
dat den eerstē dach zijn sal int hof van mijn heere/
ter voorß plecke vā Mortaigne opten. xij. dach vā
Iulio/ dē welcken dach is vā ghedinghe ter voorß
plecke/ eñ tot alle andere daert behoort af gedaen
te zijn. Eñ wie eenige sake tegēs den voorß geuan
ghen soude willē protesterē/ oft allegeren/ tegens
die purgacie die hi in meyninge is voor ons te doē
Weest in diēt v goet dunct/ ten voorß dage oft da
gen daer aen volghende/ die op hē sullē zijn betee
kent/ eñ gaerne sal daer af gedaē wordē al tghene

dat met redene behoorē sal. So begeer ic aen v dat
ghi des consideręert/eñ wilt latē cesserē eñ doen ces
seren die voorroepinge bi v daer op begōnen/ eñ
alle tghene dat ghi daer af gedaen sult hebbē tot
deser teghēwoordige wete/begheerende ootmoe
delijc/dat bi v alsō ghedaen si.

¶ Om wat sakē men eenen per- soon setten mach op pinē oft exa- minacie.

¶ Na dat ghesept is vā wat sake
mē niet ontfangē en wort in purgacie oft suuerin
ge/so sullē wi nv sien/hoemē van dier sakē eñ van
ander dier gelike/mach settē tot questie van pinē/
om te wetē die waerheyt vander sake bi harē mō
de/eñ bi proces extra ordinarie. So weet dat hi be
hoort geset te zijn tot questie vā pinen/ die ghene
die bi informacie precedēte suicke/eñ de welc doen
warachtige eñ seker suspicie vanđ sakē daer hi om
is ghevangē/eñ dat hi die sake ontkende/ de welc
ke informacie eñ sake/eer hi tot questie geset si/dē
gevangen behoort gethoōt te zijn/aen dē raet vā
den houe/eñ den gevangen hoorē/hoe hi die sake
ontkent/tegens die informacie die tegēs hē werct
sonđ dat die informacie hē gethoont si/eñ bidē ra-
de eñ ordinancie vandē rade des hoefs/ghesien die
informacie. Behoort gesept te zijn/dat die gevan-
gen geset si tot questie ordinarie/sonder dat hi an
ders geset si tot pijnē/om te wetē die waerheyt vā
der sake. Eñ dat behoort de rechter te doene/inde
presencie ten minstē vā drie oft viere/vāden voorf
raetsmānen vandē houe. Eñ oft die ghevangē om
die eerste questie/zijn sake niet bekēnen en wil/ so
behoort hē die rechter af te settē tot des anderē da
ghes/eñ dā roepē die raetsliedē/eñ hē thoonē/hoe
dat hi om die waerheyt te wetē/met questie gepro
cedeert heeft tegēs dese. N. die niet bekēnē en wil:
te weten/ N wat hi daer af voort behoort te doen.
Eñ die raetsliedē behoorē te seggē/dat die gevan-
ghē noch si ondersocht/oft hi die waerheyt sal wil
len seggen: eñ is des niet/dat hi weđ ghesēt worde
tot questie anderw eef/eñ also dā bi rade eñ ordinā
cie vandē raetsliedē des hoefs/tot drie/vier of vijf
reysen in dieñ noot si/op dattet si bi also veel dagē
ter tijt toe dat die waerheyt gewetē si/in dieñ mo
gelijc is. Eñ is des nz/die gevangē is meer te settē
tot ontslach dā ter doot. Mer wel sal hē de r chter
wachten/dat hi sonđ cōsent vandē raetslieden/hē
nz en sette tot questie/eñ dat zijn questie si sonđ vier
oft sonđ sulcke last/dat zijn ledē nz en zijn noch en
wordē gebrokē tot cruepel oft mutilacie: wāt het
waer tot perikel vandē rechter/ hoe wel nochtās
hi besculdich gevondē worde. Eñ die rechter sal hē
ooc wel wachtē/dat alle tgene dat hi daer af doen
sal/also gesept si eñ geweesen bidē mannē oft bi dē
gerechte/oft bi dē raetsliedē/also voorf is/eñ bi hē
seluē hē niet en sette tot questie/wāt hijt doen sou
de tot zijn groot perikel van liue eñ van goede: eñ
dat hi des doe al bidē clerc vāden houe. Eñ telckē
tghene dat daer af gedaē sal wordē/maken proces
vbale/daer die mannē die rechters eñ raetsliedē in

ghenaeēt si. Wele proces vbale ghesēt si int papier
vandē houe/oft in cedulle beseghelt vā den voorf
rechters eñ raetslieden/eñ alle tghene dat die ghe
vangē bekennē oft seggē sal/ in questie oft pijnen
oft daer butē. Eñ oft hi vandē eenē dach tottē an
derē twifelē sal in propoost. Wāt dat is seer te con
sidererē om totter waerheyt te gerakē. Eñ oft al
des niet en helpt/die rechter is sculdich weđ te set
tē die gevāgen/ in huessche eñ breede gevāgenisse
so dat hi weđ also ghesēt si/dat die questie oft pine
daer aē nz en schijnt. Eñ dā behoort hē die rechter
wel te wachtē/dat hi hē niet en ontslae in ōbehoor
likē state/wāt het soude zijn tot zijn perikel/ ō dat
het schijnē soude/dattet sonđ cause hē gedaē ware
maer breede hē zijn vāgenisse tot zijn wederseggē
oft tot wedseggghē vandē houe. Eñ beware wel al
den proces daer op gedaē/eñ specialijc die informa
cie/op dat in dien daer af eenich ōuolch geuiel dat
hē die rechter daer mede verweerē mochte/eñ too
nē tghene dat hē gheroert hadde des te doen/ om
zijn eere eñ officie te bewarē. Eñ dat also behoorli
kē gecōserueert/ die rechter en behoort niet te dif
fererē des te doē/noch geē appeel en mach die ge-
vangē daer op doen/na dat hi also procedeert als
voorf is/die van eeniger weerde zijn soude: want
rechtelijc eñ sonder perikel mach hijt also doē / eñ
anđs niet. Eñ oft te doē waer in houe vā rechter/
die iugeerde bi vmaninge vā mannē/de welcke in
sommige costumē niet en willē/ noch en behooren
te wetē vanđ questie oft pinē. Want bi questie en
soudē si gheē schis wisen/so verre als si dat wisten.
Weet/dat oft waer in houē/daer die mannē wijs-
dē bi haer vsancie eñ recht/si en behoorē niet te iu
gerē bi bekennē oft belidē vā questie oft pinē: wāt
sulcke rechters en hebbē gheē machte te stellē/oft
te doē stellē yemāt tot eenige questie of pine/noch
en moghē ingeren/ten si dattet voor hē bekent is
vā partie/sonđ stat vā eenigen swarē tormēte oft
pine/oft tē si datter betuycht si bi behoorlike tugē
Eñ also begeert die vsancie vā onđdanighē houe.

¶ Dinhoudē vanden brieue vā den heere dye bekendt wesen sal vanden ghevanghen die hem sal willen purgeren.

¶ Dat.xcv. Capittel.

Die maniere om weder ouer te scriuen
biden heere oft rechter dien des is ge
condicht eñ laten weten / is dese Tri
stam vandē Bosch/ridder/heere van
Famechon eñ van Kincheual raet vā
den coninc/eñ baeliu van Vermendoys/aendē wi
sen eñ eerbaren dese. N. baeliu van Mortaigne op
ter schelt/salupt. Wij hebbē ontfangē uwe brieuē
patentes/bi de welcke ghi ons hebt laten wetē eñ
gecōdicht/dat ghi in v gevangenisse hebt eñ hout
dese. N. die om die suspicie van desen. N. daer hi af
was vermaert/hē ghegeuē uwē gevangen/om te
verbeydē recht vāder voorf sake oft anders daer
men hem af soude moghen oft cōnen eysschē. Ons

biddende dat dye voorß roepinghe by ons op die voorß sake begonnen oft anders/ wi willẽ cesserẽ eñ af laten/ eñ van meer daerõ tegens hẽ te procederẽ. Weet dat ghesien uwe brieuẽ daerop transscriptes/ wi gaerne daeraf doen sullen alle tghene dat ons toebehoorẽ sal te doẽ/ ter cause van onser officie. Des toorcõde/ onsen segel daer af wi vsẽrẽ inde voorß dienst gheset op desen brief. Ghedaen eñ ghegeuẽ dẽ.xv.dach vãder maent.N.Anno.N.

¶ Den eysch van partie teghens den ghenen die hem gheset heeft tot purgacie. ¶ Dat.xxvi.Capittel.

Als die ghevangen ghestelt is in houe so mach die teghen partie comparant teghens hẽ seggen also. Heer rechter ic aensie desen.N. dien ghi gevangen hout/ om recht te doẽ vã hẽ/ na dat behoorẽ sal tot goede iusticie/ die ic weet eñ seker bẽ dat ghi zijt eñ wilt zijn/ sond fraude eñ sond hate eñ alsulcke hebt ghi altijt geweest/ eñ noch oft god belieft wesen sult in deser sake/ de welc is so leclijc eñ verdoemelijc vã haer seluẽ/ als ic hier na seggẽ sal bidẽ adueu vã mijnẽ meester/ die mi also ughe geuen heeft eñ gegeuẽ bi memorie: biden welcken ic hebbe ten bestẽ dat ic heb connẽ eñ mogen interrogerẽ. Maer inder waerheyt ic geloue sekerlijc dat hi recht heeft/ eñ dat hẽ zijn conscientie porret recht te soeckẽ. Om dwelc te hebbẽ eñ te ghecrigẽ eñ die mis daer gecorrigeert te wesen/ ic segge dat dese.N. die welc daer is v gevangene/ als recht is in sulcke sake/ tot sulckẽ dage/ eñ in sulck iaer/ oft daer õtrẽt/ eñ in sulcker stede/ oft daer bi/ met quadẽ propoost/ met feyte/ wacht/ met voordachte/ in moort eñ quade feyte/ hẽ vorderde te wachtẽ eñ te verbeyden desen.N. eñ dat meer is aduiseerde dat hi hẽ vindẽ mochte in heymelike stede/ eñ wtẽ gesichte eñ bekennẽ vandẽ volcke/ dwelck was eñ is een seker teekẽ van moort/ vã quaden eñ leelikẽ feyte ghelijc als de ghene die bi sinẽ quadẽ wille/ om anders gheẽ sake wt en was/ noch en dochte te doen eñ daer sond spreke heeft hẽ bevochten/ gequetst eñ geslagen met wapenẽ/ so veel dat hi hẽ ter doot brochte/ dwelc is tegẽs eñ inde versmadenisse vandẽ weluarẽ vander iusticie/ vã minẽ meester/ vã sinẽ natuerlijkẽ sone/ eñ vã al zijn vriendẽ. Eñ daer toe vã alle eñ eẽ yegelijc/ die hẽ in die bewaernisse des weluarẽs van iusticie betrouwẽ te bliuen eñ te leuen/ ten ware dat bi v daer in voorsien wert met remedie vã iusticie. So cõcludere ic dã/ in dien die voorß.N. om die voorß sake is gevangẽ gehoudẽ/ kennẽ wil die saken bi mi gheproponeert/ hi sal de waerheyt kennẽ/ eñ bi v eñ uwe võnissen sal hi gecõdẽneert wordẽ ter doot eñ geexecuteert/ so dat hi gesleypt sal zijn aen die iusticie oft galghe open baer/ tot dat hi doot si eñ gewoiget. Eñ in diẽ hijt ontkent/ mijn meester biet so vele te betuygen als behoeft/ om te gheraken tot zijn conclusie.

¶ Verweeringe voor ghevangẽ

in cas vã crisme. ¶ Dat.xxvij.Capittel.

Ander side vanden ghevangen mach eñ behoort verweert te zijn tot allen eyndẽ/ het si declinatoires/ dilatoires of andꝰ exceptiẽ stat hebbẽde. Eñ eerst die gheproponeert eñ voortgestelt behoort ghedinget te zijn ten eynde/ dat die eysscher behoudẽ si ghevangen/ die tot sulckẽ eynde eñ sake cõtendeert. Eñ dat hi sal hebbẽ sekerhede te weder keerẽ eñ antwoordẽ van costen/ eñ boeten/ in dien hi vervicle/ gelijc hi sal oft god wilt. Daer na voort gestelt wordẽ/ oft hi ontfanclijc is in rechte/ na tghene datter voor gethoõt is inde rubrike/ die gerekent is bi den getale.xxvij. daer af mencie makende/ alle sakẽ gheconsidereert. Te weten/ oft die ghevãgen staet heeft/ oft privilegiẽ daer hi hem af behelpẽ mach indẽ seluẽ houe/ õ te differerẽ totter iurisdictie der seluer. Wel mach hijt doẽ/ in diẽ hi twifelt in hẽ seluen vander sake. Eñ oft hi niet en heeft aende exceptie/ eñ dat hy schuldich is te antwoordẽ aen dẽ voorß eysscher. Noch behoort hi te nemẽ induces op sinẽ eyssche/ eñ eerst repeterẽ dẽ principalẽ eysch/ eñ daer op nemẽ alle verweeren behoorlijc/ andꝰ dã kennen oft ontkennẽ/ die welc bi exceptie moghẽ die sake prolongerẽ/ verlangẽ/ eñ wt stellẽ/ in dient moghelijc si/ sond te tredẽ in peremptorie vã kẽnen oft ontkennẽ. Gelijc oft hi niet gedaẽ en hadde declaratie vã zijn propoost/ die hi settẽ soude in feyte/ eñ die te tuygẽ begeerẽ soudẽ so behoortmẽ te eysschẽ des te hebbẽ. Want in allẽ sakẽ daer tuygẽ behoorẽ/ daer behoorẽ mede declaracien: gelijc als van tide/ vã plecke/ vã dage/ van persone/ oft andꝰ dẽ eysch is onsuffisant: eñ daer om mach zijn verweert tottẽ tegenwoordigẽ eysch. Eñ na alle varlementẽ vã exceptiẽ/ primaulx men behoort te seggẽ. Heer rechter/ tottẽ eysch die ghedaẽ heeft partie aduerse/ bidẽ welckẽ ouermits dẽ premissen die hi gearguëert eñ voort gestelt heeft hi heeft vervolcht ten eynde/ dat mijn meester in dese sake/ die welc is een man vã getrouwichede/ vã goedẽ leuẽ/ vã fame/ eñ van goeder hãteringhen gehoudẽ eñ vermaert. Eñ al de gene die hẽ kennẽ eñ met wiẽ hi omgegaen heeft hẽ daer voor houdẽ noch nie en was hi ghevangen/ noch vermaert ter contrarie/ andꝰ dan bidẽ ghernẽ dier tegẽwoordelijcx doet/ eñ maect hẽ partie teghens hem/ eñ vervolcht hem dat hi si gecõdemneert ter doot.&c.

Om te vervolgen eñ te hebbẽ sakẽ cõtrariẽ/ dats te wetẽ dat mijn meester si vrij/ quijt eñ ontslagen vandẽ conclusiẽ vandẽ voorß eysscher/ eñ innocẽt gevondẽ sonder schulde vanden feytẽ bi hẽ voort gestelt/ eñ daer af ontslagẽ si eñ geabsolueert/ die voorß eysscher si gecondẽneert in boeten van een valsch eñ quaet vroeger in sulcke sake/ als in pene de talio/ oft ander sulcke/ als hi bi costume vanden houe schuldich sal zijn te dragen/ daer toe si gecondẽneert in eerlike eñ profitelijcke beteringe tegẽs mijnen meester/ om die leelike iniuriẽ/ die hi op hẽ gestelt heeft sonder schult/ alst blijckẽ sal/ mits rest

schade eñ interrest gedaen eñ noch te doen. Eñ om
te obtinerē al dat voorscreuē is/ eñ alle andere be
hoorlijc/ tot discrecie vā dē houe/ sept eñ doet mijn
meester mi seggē/ den welckē ic na alle mijn macht
ondsocht hebbe op die sake/ om te gerakē de waer
heyt vand sake eñ vand materie/ bi oorloue vandē
houe/ die mi daer op ghegheuen is gheweest. Dat
gesiē eñ geconsidereert dē eysch vā partie aduerse
eñ zijn premissen/ bi den welckē hi coēt eñ doet zijn
cōclusie/ in welcke premissen hi gheset eñ gedecla-
reert heeft bi sinē wille/ eñ wel heeft hi daer in ge
daen/ wāt hi was met redene gehoudē dat te doen
hi heeft geseyt eñ voort gestelt/ dat tot sulcker tijt
tot sulcken daghe/ eñ tot sulcker plecke/ mijn mee-
ster gedaē heeft die feyte eñ moort/ waerō hi zijn
conclusie maect. Waerom/ eñ om rechtelijc te ant
woordē bi regule/ ic mach kiesen eñ seggē voor mi
nē meester/ exceptie sulcke eñ so eerlijc/ dattet wel
mach al heel te niete doen/ dē eysch eñ cōclusie vā
dē voors eysscher. Wāt het sal ind waerheyt wor
dē beuondē/ dat mijn meester ten dage eñ tide dat
hi seit die voors moort gedaē te wesen/ was so ver
re/ eñ in sulcke gelegentheyt vā lande/ dat in geē
re wijs/ niet en mach/ noch en behoort ghedacht te
zijn/ dat hi ten voors dage eñ plecke was noch we
sen en mochte: wāt ten seluē daghe eñ tide/ was hi
ind stede vā N. die welcke is vand plecke verclaert
bi dē eysscher/ verre vā daer. xx. milē oft daer on-
trent/ die welcke is alibi souffissant/ eñ sulck/ dat
mijn meester biet te betuygē/ eñ hi settet in feyte/
dat bi gheenē verstande en soude mogē geseyt zijn/
dat mijn meester hadde/ oft hebbē mocht eenighe
schult/ tē feyte gheallegeert bi dē voors eysscher.
Waer bi/ in diē mijn voors alibi wil kennē eñ belij
dē/ hi sal de waerheit bekennē/ eñ mijn cōclusie sal
mi toegewesen wordē. Eñ oft hijt ontkēt/ ic biede
daer af so vele te betuygē/ als ō te comē eñ te gera
kē tot mijnre cōclusiē: protesterēde dat recht daer
op gehadt tot desen eynde/ eerst eñ al voren voort
te procederē als na redene behoorē sal. Maer om
dies wille dat ic verweerd bē/ eñ aen alle verweerē
is promis/ bi bescreuē recht te vserē/ vā alle excep
tiē eñ recht te hebbē tot elcke sake/ bi regule/ na dz
zijt begheerē. Noch wedseyt/ noch geweygert en
behoorter hēlieden te wesen. Ic make expres prote
stacie te vserē vā alle exceptiē/ behoorlijc tot mijn
verweeren/ eñ elc besonder/ eñ daer op recht hebbē/
eñ bi regule/ onthoudēde voor mijnē meester/ als
nv zijn onthoudē op protestacie wed te keerē ten
feyte principale/ alst tijt eñ wile is/ oft mijn excep
tien nyet waerdich en warē tot ontslach/ dat also
zijn sal/ in dient gode belieft/ eñ mijn goede recht.

Van bestant te setten op seker hede tusschen dye partien dye te houe zijn. Dat. xcviij. Capit.

Weet datter noch een ander maniere
van crisme is/ daer actie eñ eysch dick
wils af coemt/ die welc is seer nootlijc
om die weluaert van den vrede te stel
len tusschen dē volcke/ eñ wel behoort tot dienste
vā rechte. Dats te doē eñ te stellē tusschē partien
die in twiste zijn/ het si tot begeerte vā partie/ oft
vā officie/ die vrede/ bestant oft sekerhede. Want
weet datter is differencie tusschē dese drie. Want
die bestāde en duert niet lāger dā een iaer/ of eenē
dach. Die vrede/ oft sekerhede duert eewelijc. Noch
isser differēcie te eysschē bestāt/ oft pays/ oft seker
hede gelijc ic nv seggē sal. Bestāt te eysschē mach
ghedaē wordē ō presumpcie/ diemē heeft vā vreese
vā wat personē dattet si. Eñ oft is in houe daer ...
recht doet bi vermaninge vandē heere/ bi vonisse vā
mannē/ weet dat mē beclachte doē moet ... rech
te/ eñ bi vermaninge vanden heere/ eñ bi vōnisse vā
mannē behoort ghesept te zijn/ dat die eysscher be
hoort geset te zijn in bestāt vanden conīc/ oft van
dē heere/ oft stede/ die sulcke vrijheit heeft/ bi hātie
ke oft anders. Eñ vlus behoortmē te doē condigen
datter bestāt is gegeuē met rechte/ tusschē dese. N
eñ zijn vriendē/ eñ van dese. N. eñ zijn vriendē. Eñ
mē hoortse te noemē. Eñ datter niemāt en si/ dur
rende dē seluē bestāde/ die malcanderē misdoē/ op
te vuallē in pene vā moort eñ verraderie/ in diē hi
beuondē ware/ eñ des niet/ gebannē te zijn wtē lā
de tot eewigē dagē als verrader. Eñ dat die eysscer
dat late wetē aen al zijn vriendē/ op alle tgene dat
hi verbueren mach. Oec behoort te verkrigen aen den
sergiāt/ dat hijt cōdige vā sheerē wegē ... die vrie
den vande partie/ op dat in diē si yet seggē mouden
met recht/ dat als dā die bestāt duerēde/ dach betee
kēt zijn tegēs den eysscher. Dat gedaē/ die baeliu
behoort dē mannē te vragē/ oft die sergiāt so vele
ghedaē heeft/ dattet bestant behoorlijc gegeuē is.
Die mannē behoorē te seggē ia/ op dat hi voldoen
mach tsurplus. Eñ dat gedaen/ dwelc weerdich is
sake eñ bestant gedaen eñ verledē met recht eñ vō
nisse behoorē te zijn geregistreert int hof/ die dagē
partien/ eñ sergiant/ die dē exployt gedaē sal heb
ben/ eñ die mannē die vonnisse ghegeuen hebben.
Anders ist vā pays oft sekerhede te hebbē. Want
het is vā node diet hebbē wil/ te doē dachuaerden
die partie/ vā wien mē dat hebbē wil/ tot sekerē da
gen/ voor rechter die des gheuē mach. Dats te we
ten/ oft in houe waer/ daermē vseert bi cōmissie/
het moet geschien bi cōmissie inhoudende die sake
Eñ in dient si in houe/ daermē vseert bi vermaninge
vā mannē sonder cōmissie/ het moet geschiē bi be-
clachte gedaen aen die mannē. Eñ die mannē be-
hoorē te seggē/ dat die partie van wiē men dat be-
geert/ verdachuaert si bi sergiant eñ bi mannē/ tē
veerthienstē dage/ eñ buytē octaue vā pays te ge
uen oft sekerhede/ op tghene dat daer af begheert
wort/ eñ beteekenē dat bidē houe. Eñ met rechte is
geseyt eñ geordineert/ dat hangēde den dach daer
op beteekēt/ sekerhede behoort te wesen tusschen
die partien cōtenciosen/ magē eñ vriendē vanden
eender sidē/ eñ van die ander side/ op te verhallen
in capitale pene/ eñ op al het gheē datmen mis doē
eñ verbueren mach.

Itē hēlieden gecomē ten dage beteekent/ ...

die verdachtuaert is mach allegerē/dat paps oft sekerhede nz en mach noch en behoort te begripē eenige die saecweldich zijn/maer behoorē te bliuē butē payse/bestāde/oft sekerhede/eñ na sommigē costumiers/na dat hi niet en doet aēsproec noch aenuechtē/die rechter behoort daer toe te vlien/sond daer te stellē swaerder state dā sekerhede. Apet temin alsser vanāt is die begeert paps/bestāt/oft sekerhede in houe/men behoortse te geuē/wtgesept dē saecweldigē/oft hātdadigen/dē eenen teghēs dē anderen/vā wat state die personē zijn/oft in wat plecke dat die sake ghedaē si/specialijc hoe wel dat te houe die partiē malcanderen vondē sonder verdachuaerdinge/ia hoe wel dattet begeert waer vā een vrouwe/so soude zijt moetē geuen vā haer/eñ vā harē vriendē. Eñ alsō wert gesept bi arrest vāden parlemēte eñ gedaen/voor eenen mā die daer tegēwoordich sach een wijf/niet tegēstaende eenighe sake oft redene die de vrouwe cōde allegeren/noch aduocaet voor haer/dat si niet en was schuldich daer toe bedwōgen te zijn bi redenē. So werdet ghesept/dat si sekerhede geuen soude. Hoe wel ooc dat de gene vā wiē men die sekerhede begheerde/waer vā een and iurisdictie/ia al waer hi vā buten des coninccrijcx/ eñ dat hi wilde seggē datmen hē niet doen/noch bedwingen en soude mogen/so soude hi dat moeten gheuen. Eñ nach hoe wel dat de ghene/op wien men die sekerhede begeert/priester ware/oft clerc simple/ so soude hi gehoudē zijn te geuē die sekerhede/bi zijn ordinarie oft rēuop vā den rechter/sond citacie. Eñ alsō wert gesept met vōnisse bi mijn heer dē baeliu vā Vermendops/int sconincr hof/tot mare in tournesis/ō mijn heer vā Vannop/eñ heer Willē van Foueur/priester/cannick vā Dornic/om welcke sake twist was tusschē die partien. Alle gesien biden rade vā Parijs/ het wert gesept dattet wel gewesen was bi den voorś baeliu. Maer so geringe als die waerlike rechter geware wort/dat sekerhede begeert is op priester eñ die priester hē behelpt op zijn priesterschap/die waerlike rechter met zijn hant/heeft dese auctoriteyt eñ macht in dit stuck optē priester/dat niet tegenstaende die clercschap/hi mach hē gheuangen houden/eñ doen hē leyden ten coste vāden clercke tot sinē ordinarie oft behoorlickē rechter/eñ in zijn presencie doē gheuē sekerhede aen den waerliken rechter/die des begheert. Eñ alsō werdet gedaen telckē dattet die sake begheert/int parlement/eñ in allē coninclikē houen. Itē oft gebuerde dat geē vandē partien en begheerde bestāde oft sekerhede gendē rechter/daerō en sout niet bliuē die rechter en soude wel mogē doen/eñ is schuldich te doē vā wegen zijns diensts/eñ daer toe bedwingē dē principalen diē dat aengaet/eñ alle die maechschap vā deñe siden/eñ vander andere. Eñ alsō ist ghewijsdt weert dattet in alle coninclike houen gedaen wort telckē dattet de sake begeert. Maer and sake ist vā sekerhede/ wāt om etē noch om drinckē/ noch om communicacie/noch om gheē ander nieuwe sake die sekerhede nz en argert noch vmindert/mer die sake blijft altijt crimminele/die dz breect oft daer ouer doet: hoe wel dat een and dan die enfraingant/dat sweert. Wāt so wie dat sweert/hi is gehoudē/dat te tide alle sinē vriendē te latē wetē/oft anders hi setse in perikel vā crime/waert dat zijt nz en wistē. Noch suldy wetē/dat paps ghesworen bi deenic hept vā vriendē/oft vā arbitres/is houdelijc op pene van crime. Wāt het is so edelē sake vā paps eñ van sekerhede/na dattet gegeuē is/eñ partie haer daer op verlaet/als redelijc is/eñ met redene doē mach/eñ behoort dattet gehoudē si/ oft anders niemermeer goet man en soude bliuen in vrede.

Dinhouden van een commissie in cas vā payse oft sekerhede.

Dat.xcix.Capittel.

Die maniere te formeren eñ te maken die commissie in cas van payse eñ van sekerhede/is dese. Tristā vandē bosch ridder/heeren van Famechon/ eñ vā Rincheuael/ raet vanden coninck/ eñ baeliu van Vermendops/dē eersten doorwaerder vāden coninc/in die selue baeliuschap/die daer op versocht sal worden/ salupt. Beclaghende is hem tegens ons heere/lasterlijc dese. N. seggende/dat hoe wel hi is een man van payse/eñ sulcx begeert hi te leuē eñ te conuerserē/sonder te doē noch aen te halen ghescil/noch vechtelijc teghens andere na zijn vermoghen/eñ oft bi eenighe aduertencie bi hē/oft ooc eenige andere bi hē/eenighen wederspoet/ ghescil oft vechtelijc ghebuerde/ so wil hi daer af wt wesen/eñ begeert regule vā rechte/eñ wil hē bewaren eñ voorsiē met rechte/ als een vredelijc mā/die bi regule vā iusticie hem wil regerē. Eñ alsō si/dat dese. N. sond redelike sake die hi hebbē mach/te willē comen op hē/noch optē sinen/ is onlancx genoordert met woordē oft met wercken hē te doen vreese eñ dreygementen vā woordē/in liue eñ in goede eñ vreese grotelijc/dat in diē bi remedie vā rechte daer toe niet voorsiē en ware met behoorlike prouisie/dat daer quaet na volgen soude/op hē/op zijn goedē/oft opten sinē. So heeft hi ons ootmoedelijc gebedē van onser prouisie daer op/eñ dat hi vandē voorś. N. eñ vanden sinē/mach hebbē die sekerhede vandē coninc/om te leuē eñ te bliuē in vreden. Daerō ist dat wi v ontbiedē eñ beuelē/in dient noot si/dat ghi terstōt eñ sonder vertreck v trāsporteert eñ trect/tottē voorś dese. N. daer ghi hē vindē moghet/ind macht vandē voorś baeliuschap/in gewoōde stede oft daer buytē: eñ oft des niet/tot zijn woōstede/in dien hi een heeft/oft des niet/ter plecke of pleckē daer hi meest hātiert eñ verkeerende is/in opēbare wtroepinge/in diē si in plaetsen daer wtroepinge behoort. Eñ of des niet/ tot ludē vander clockē inder prochiē vā daer hi is/in dien ghi hē niet vindē en moecht/doēde diligencie opēbaer daer op/op dat hi des nz en mach ignoreren/noch wedersegghē/ hi noch zijn vriendē. Eñ den seluē vdachuaert te cōparerē in persone/ tot behoorlikē dage voor ons oft onsen stadthoud

in des coninckx hof tot sinte Quintijns/tegens den voorß clager/om hē te doen gheuen bi ons oft onsen stadthoudē/goede eñ ghetrouwe sekerhede/als behoorē sal/eñ dat hi binnē den voorß dage niet en misdoe/noch en doet misdoē/bi hē/noch bi andere zijn magen eñ vriendē in eeniger maniere/in gheē re sake/noch in goedē/op also vele als hi verbuerē mach in liue eñ in goeden/ ter tijt toe dat hi bi ons oft onsen voorß stadthoudē/ten voorß dage daer af geordineert sal zijn/alst behoorē sal. Eñ des te doē geuē wi v machte/ontbiedē eñ beuelen alle dē ondsaten vandē voorß baeliuschap/dat si v/eñ uwē gecommitteerdē eñ gedeputeerdē daer in doen hulpe eñ bistandichept/eñ gheuē troost eñ raet/in diē ghi des te doene hebt. Eñ van alle tghene dat ghi daer af gedaen eñ gehouden sult hebbē/ons ouerscrijft tē voorß dage sekerlijc. Gegeuē tot welckē dach beteekēt/in dien de gedaechde coēt/die sekerhede behoort gegeuē te zijn. Eñ oft hi niet en quame/eñ dat in ghebreke vā zijnre coemste deffaulte gegeuē wert/sonder te obedierē aen die cōmissie/gesien dat ouerscriuē vandē sergiant/deffault sal tegens hē gegeuen zijn/tot sulckē profite/dat die sekerhede behoort gepronuncieert eñ wtgesproken te zijn/te houdē/eñ stat hebbende. Eñ daer op brieuen te geuē/bi den welckē behoort ontbodē te zijn aenden eerstē sergiant oft doorwaerdere/ dat die voorß sekerhede is bidē deffault daer op vercregen toegewesen/eñ summeren den voorß deffaillant/ dat hi eñ die sine dat houden/op te verbuerē eñ te veruallen in allen penen daer toe gestelt wesende Itē eñ daer op behoort gescreuen te zijn bi dē sergiant/ eñ dat ghedaē is weerdich sake gepasseert met vōnisse/gelijc oft proces ghedaē ware. Want also ist geordineert om teghēste staen den quaden eñ andere/die bidē langen proces diemē daer af te doen plach/dicwils bidē subtilen die hē lieten contumasseren/namen delaep eñ onleden. &c.

¶ Die constitucie vandē Coninc sinte Lodowijck/diemē hiet die veertichste coninck. ¶ Dat.C.Capit.

Om te schouden die grote quaden eñ geschillen die van dage te dage sproten eñ geschieden in Vrancrijc/ bidē wraken die voortijts plagen te gheschien eñ ghedaen te wordē/ deen tegheus den anderē/eñ dick optē ghenē die daer af niet en wisten/ eñ die daer toe geen schult en hadden. Eñ dic gebuerde/dat een feyte van heete vergaderinge op stont tusschē die sommige/ daer een partie af bleef ghequetst eñ gewont. Eñ om hē lieden te wrekē/aduiseerdē si na die vriendē vanden hantdadigen/die daer af niet en wisten eñ hē daer af niet en wachten/eñ gingen die oploopē eñ quetsen/dwelc inder waerheyt moort was ende quaet feyt. Eñ daer op wert geordineert biden coninc.s. Lodowijc/dat vā nv voort aen/ na dat een feyt gebuert was/tusschen welcke partie dattet ware/vā diē dach af/dat des gedaē ware/tot.xl. dagē daer na om gecomē waren/soude zijn bestant biden coninc/den welckē men heeten soude die veertichste eñ dat beuatē souden die voorß.xl.daghen/alle die vriendē van beyden sidē/wtgenomen die hātdadige/bi sulcker maniere/dat die hantdadige die hem vorderde/dat waer in moort eñ quade feyt/eñ soude veruallē de ghene die des doē soude/ in pene capitale sulcke/als vā moort/eñ in cōfiscacie vā hare goedē. So weet dat hoewel dit gheordineert is geweest met rechte eñ edicte vanden coninc/ ghelijc hier bouē geseyt is/die welc is coninc eñ keyser in zijns selfs coninckrijc/eñ die daer mach makē recht eñ edict tot zijnē believen. Daerō willen dicke die officierē royalen seggen/ wāneer infractie oft gebrec vandē.xl.dagen voorß gebuert/in die heerlicheyt vā eenige hooge iusticieren/op verkeie vā dat si seggē/dat aen hē lieden behoort die kennisse/ eñ om dattet is edict royale. &c. Nochtās sul dy weté/dat bi deliberacie vā seer grotē rade/ te Parijs is gedelibereert/dat in diē die sake gebuert is inde heerlicheyt vāden hoogē iusticier/die daer af neēt die kennisse te doen/eer die officierē vandē coninc daer toe comē/weet dat aen hē/als hooge iusticier schuldich is te bliuē. Maer in diē de voorß officiers vāden coninc beghinnē eerst daer op haer exployt eñ kēnisse / weet dattet hē lieden toebehooren sal. Eñ dit recht is meer geuseert eñ gedaen indē lāde van Picardien/aen dese side vander Somme.

¶ Nota dat na die opinie vandē wisen/die niet en valt in bescreuē recht/noch dat vanden veertichstē niet en volcht/ten si dat daer si geslagē: wāt si wordē die voorß veertichste niet en geschiē. Eñ is daer eenich vechtelijc hoe cleyne dattet si/al en waer daer gheen bloetstortinge/so vallet in die voorß.xl.daghē/op pene van moort/die dat breect So weet dat die.xl.dagē voorß/niet en begrijpen die eerste hantdadige/want tusschen dē ghenē die bi costume moghen veete houdē/die eerste hantdadige en vallen niet in die.xl.dagē deen tegēs dē anderen. So en soudē haer ander magē eñ vrienden die de eerste hantdadige met hē nemē soudē/ tegē haer eerste partie hantdadige/hoe wel dattet ware in wrake. Meer in dien si op ander ghingē dā op die eerste hantdadige/alsdan soudē die.xl. dagen gebrokē zijn. Eñ die redene is/dat die ander nz en waren totten eerstē feyte/ eñ mogē eñ behoorē te ignoreren die eerste feyte. ¶ Eñ daerō werden die veertich dagē geordineert bidē coninc/ in zijn coninckrijc/wāt so haest als een feyt is geuallē/men en mach niet gaen wreken aenden ghenen die des niet en wistē: maer op die hantdadige die des niet ontkennen en moghen.

Sy. Insti. de iu. nat. gē. et ciu. § et gē. secūdo.

¶ Van crime vā diefte. ¶ Dat.C.i.Capittel.

Ghi sult weten dat diefte van crime is/ die furtiuement ghedaen is bi nachte eñ daerom so ist verboden so wel bidē ouden rechten als biden nyeuwen ff

¶ So weet dat nae die wijse costumiers men vint

ff. Et dicitur a furuum quod est obscurum / obscure vel absconse hoc opus.

twee manierē vā diefte. Als diefte manifestes oft clare/eñ diefte onmanifestes oft onclare. Diefte clare oft blijckēde dat is gelijc als eē mā gevondē waer in fepte/oft dat hi dē oudē ware metter dief tē loopēde/oft die gene/dien die gestolen goeden in bewaernisse gegevē waren/oft tegens den genen daert over getuicht ware/oft den ghenē diet hupsde oft hoefde. Wāt naden rechte/die raet gevers eñ hulpers/zijn gereputeert als die dievē selve. Diefte onblijckelijc oft duister/is eē ander materie eñ maniere vā diefte. Gelijc als sake te lochenen of te ontkennē/die geleent ware/oft die ghehoudē ware / na datmē weet wien dat behoordē/ oft andˀs doē ongelijc eñ scade/sonder hē dat te kēnen te gevē/oft te leenē eenich gelt op eēs anders goet. Na dat die gene dient behoort des geweten hadde hi soudet alsdan mogen vervolgen als zijn gestolen goet. A ¶ Eñ desgelijcx is ghehouden voor onbekēnde diefte/alle manieren vā eens āders goet te hebbē eñ te onderhoudē sonder opēbaringe. Eñ oft ghi mi vraechde wat furte is/also voorſ staet:het is properlijc te declarerē/alle dieftē die gestolē eñ gedaen zijn/sonder dat die ghene dien die sake toebehoort des wetet eñ die sake ghenomē / si indˀ bewaernisse vandē genen diet toebehoort/oft vandē genē diet in bewaernissen heeft. Eñ diefte sondˀ furte:is eēs anders goet te behoudē/sondˀ dat wedˀ te geven / oft sonder te segghen oft te doē wetē. So weet datter twee manierē vā dieftē zijn. Te wetē opēbaer diefte/ eñ heimelicke Die openbare diefte doet die valt in pene capitale als te hangē/als die diefte grooter ware dan. v. ſ B Eñ daer benedē/behoort hi te verliesen zijn eē oore. C Eñ oft hi anderwerf ghevangen ware vā een cleyn diefte/dat is te wetē onder. v. ſ. hi valt in pene capitale/ghelijc als gehangen te zijn. ¶ Itē so wie valt in heimelijcke diefte/hi behoort gecorrigeert te zijn viervout/als die sake waerdich is tegens dē heere/eñ weder gevē der partie zijn goedē oft sake/ diet waerdich si/midts cost scade/ eñ interrest. Oft hi behoort geslagē te zijn int opēbare/in dien hijs niet weder te gevē noch te betalen en hadde. D ¶ So ghebuert dicke dat gestolē sake wort ghevonden onder den ghenen dye totter diefte geē scult en heeft. Als so wie gecocht hadde gestolē goedē/ eñ nochtās die gene die zijn goedē bekent hadde / die aenverdese als gestolen Weet dat die gene in wiens handē des bevonden ware/soude vā noode zijn te vindē sinē vercooper oft andˀs die rechter en soude hē niet in vredē latē vander dieftē. Want waert also niet/een yegelijc soude mogen seggen dat hijt ghecocht hadde. Eñ de diefte soude te veel verwē vā bescermenisse hebben/dwelc iusticie niet en mach gehengen. Want tot sulckē vermoede is men sculdich te corrigeren met bannē/daerom dattet so leelijcken sake is/ eñ groot quaet. Tē ware dattet so seer in voorsiē ware bi remedie vā iusticie. Eñ te veel leechgangers souden hē stellen eñ vallē opt stelen/ sondˀ anders let te doē. Eñ wederom desgelijcx alst wel redē is dat die misdaet ghecorrigeert si/so ist ooc redelijc dat duecht haren loon ontfanghet. Eñ daerom ist wel redene/dat oft diefte gevondē wort in handē vandē genen diet onsculdich is/eñ men hē daer af wil vervolgē /dat hi daer op verhael mach hebbē in dient hijt vindē can/oft weet. Eñ dese wijse willen seggē/dat hi verhael hebbē mach/die gene diet also begeert. So is te weten/dat int tgene dat voorscrevē is van verhael/in cas vā dieften is tot usancie van sommige plecken. Maer nader usancie gewoonlijc hermaerts die civiere vandˀ sone/is daer iemāt die gecocht heeft eenighe sake / in een volle merct/ter goeder trouwē / eñ niet wel en kent dē vercooper/eñ daer na gebuert /dattet vā iemant bekent wort als ghestolen goeden/eñ also om des weder te hebbē / hem betrect te recht/seggēde eñ toonēde/dattet sine was/doē hijt laetste sach. Eñ die gene/diet ter goeder trouwē(als voorsept is) gecocht hadde/seyde dat hi cooper ware/eñ seyde dat hi daer af anders geen verhael en wiste te vindē/dan zijn borse/oft dan hē selvē/die warachtich cooper was/eñ dat hi anders geē verhael en soect als geseit is. Weet dat oft die eysscer niet en doet blijcken tegens dē cooper/dat hi selve die sake gestolē heeft/die verweerder soude verliesen het gene dat hi daer aengeset heeft/sonder ander pene/ scade/noch interrest te hebbē/noch sonder andˀ verhael te voorsiē/noch te eysscen/ ten si dattet hē beliefte. Maer in dien hi zijn verhael wiste te halē of te vinden/hi waer vrij vandē eisscer. Want hi die partie voldoen soude vāder sake eñ vā den penninghen die de cooper daer af betaelt hadde. E

¶ Diefte particulier.

Noch vintmen ander dieften/die specialijc zijn te corrigeren. Gelijc so wie steelt aen die sepultuere vandē doodē. Wantmē heeft dicke bevondē/ dat eenige/na dat die doodē begravē warē/hē namen haren bloc daer si in lagen/eñ haer dootcleet daer si ingewondē waren/oft die beelden/oft die cruypren. Sulcke dieften zijn capitale. F
¶ Itē daer is noch een andˀ diefte/die te corrigerē is sonder verdrach. Ghelijc eenige die stelen andˀ lieden kinderē/om te vercoopen/oft in ander onbehoorlike manierē. Oft wie steelt eens andˀs eygen om te betreckē buitē die usancie eñ dē bedieve vā haren here. Eñ sulcke diefte heetmē diefte plagiās. G
¶ Itē noch zijn ander dieftē/ die grootelijc te corrigerē zijn. Gelijc als die subtile dievē/die door overnisse doē wech loopē die beesten vandē velde ter tijt toe dat die hoeder daer af verliest het ghesichte/eñ dā stelent bi haren gesellē die daer bi zijn Eñ die rechtē heeten sulcke crimē ontscaect. H

¶ Van die diefte ghehenghen/ oft verswighen/oft consenteren.

¶ Itē willē alle civile rechtē/dat so wie consenteret/deelachtich is/eñ verswijcht diefte/het si mā oft wijf dat hi criminelijc ghecorrigeert si sonder verdrach/dats te wetē/om de grote diefte vā pene capitale/eñ om die cleyne diefte/te wetē vā. x. ſ. oft

A
De hoc dicitur Insti. in. de furt. per totum.

B
Authē. sed novo iure. cū glo. C. de seru. fugit.
C
Et in usu feudorū de pace tenenda. C. quia quolibet.

D
.l. cum qui naufragio. C. de furt. et seru. cor. Ista lex nō bene hic allegatur pro intentione authoris libri huius / habet enim aliū casum de clare prout patebit inspicienti.

E
Adde hic cōsuetudinem quandā Brabanticā. q̄ mechanici res furtiuas bona fide emētes / si per iij. dies nūdinales eas exponāt quod si dn̄s rei tpe pēdente non veniat/ amplius eā non probauerit esse suam /nisi exsoluerit preciū non audiuit dn̄s. nec obligatur emptor rei furtiue ad restituēdum. De fure vero non sic est necesse monstrare furez ut cuiretur pena furti ut qs suū auctorē ondat verus s cū quod tenetur qs 'rem restituere / quā probatū est xtra eū p auctorē / rē esse suā Et amplius bone fidei ēptor no punit re reuuue si restituto precio, et ad illaz rē restituēdā tenetur .l. in ciuile. cum alijs concordan. C. de furtis

F
.l. si quis sepulchrā cū .l. seqn. C. de sepul. viol. Adde quod auctor huius opis hic nō bndicit / quia certū est q̄ variatur alia pena sepulchra violantib9 q̄ pena furti. ac. sit tn̄ q aliquid furtiue subtrahūt non puniunē ultimo supplicio / sed in decē ponde

furtis ... l. qui sepulchra. C. de sepul. viol. Si quis ē mortuū extraxerit/punitur homicis furtiue ultimo supplicio: honestiores in

daer benedē dat hi si gecorrigeert vā pene oncapi
tale/als vā eē oore. Eñ oft daer eenige suspicie is
sond volle tuyge/dat die si ghecorrigeert metten
banne. A ¶ Eñ vandē rechte vandē ontscha
kers voorß/die bewisen dat recht de abige. B

A l. C. de lis ut latro.

B l. C. de abigeis. Instr. de obli. que ex delic. nascütur. §. in verdum.

¶ Van vrouwē die haer dingen wech brenghen.

¶ Item oft gebuerde/ dat een wijf gehuwelijct/haer voorderde te stelen eenige sakē vā haren huise/sond die wete vā harē mā/weet dat het recht niet en wil/ dattet gheetē si diefte. Noch die man en mach geen dwolch doen vā restitucie/mer daer hi die goedē wiste behoort hise weder te hebbē/hoe wel datse iemāt gecocht hadde: oft eenige penningen daer op geleent had de/gelijc oft gestolen waer. Maer in deser sake en valt niet correctie van diefte. C

C l. quibus. C. de furtis et serv. ff. rerū amot. per totum.

¶ Van diefte bi armoede.

¶ Item weet dat rechte canō om diefte niemāt en behoort te dragen correctie capitale/eñ sonderlinge alst ge daen is wt armoede/eñ die sake weder gegevē si/ eñ die misdader dat kent/naden decretale. D

D c. si qs. pp̄ter necessitatē. de furtis. extra.

¶ Van doot te slaen den dief stelende.

¶ Noch zijn ander decretalē die seggē dat die gene die doot slaet den dief stelende/en be hoort niet te dragē correctie/noch te verliesen die cō municatie vā dē outare/op dat hi daer af gebiecht ware. Eñ dat meer is/so seer hatet recht diē/dat ō dē dief stelende doot te slaen/niet en wil dat recht datmē god voor die siele bidt nadē decretale. E

E c. furis 3 latrones. de furtis extra Adde hic/ qd non occiditur diurnus fur cul pa/nocturnus vo sic.

¶ Noch wil dat recht civile / dat so wie doot slaet den dief stelende/dat hi tot geen pene daer af en si verbonden/eñ specialijc alst bi nachte is. F

F l. si (ut allegas) latrocinātes. C. de sicariis. et. c. si per fodiens. extra de homicidiis.

Biden statuten des rechters vandē .xij. tafele/eñ daermē af useert nade costume vandē castelet van Parijs/eñ biden provooste/eñ dat gheuseert is in Vrancrijc/dat oft iemāt gevangen weert om eeni ge cleyn diefte/die meer gedaen is bi teekē vā ar moede/dā om quadē wille/eñ die tanderē tide niet begrepē en is geweest vā ander diefte/ hi behoort gecorrigeert te zijn/bi bannē vanō plecke. Eñ oft hi tāderē tide daer af begrepē geweest hadde dat is te wetē/oft hi gebannē waer vā eenige plaetse oft dat hi daer af geteekēt geweest hadde vā oor oft vā ander teekē vā iusticie/hi waer waerdich te hangen. So wie steelt peerdē oft merrē/vanō eer ster diefte is hi weerdich te hangē. So wie steelt in huysen daer hi inwoont/oft geherbercht is/ter eerster diefte is hi werdich te hāgē. So wie steelt sinē heere oft sinē meester/ter eerster dieften is hi weerdich te hangen. So wie in kerckē steelt /het si groot oft cleine/ter eerster diefte is hi weerdich te hanghen. Eñ tusschen alle die voorß saken /so wye steelt dat yser van eenen ploech ter eerster dieften is hi waerdich te hanghen.

¶ Hoe actien spruyten/ het si by maniere natuerlijck / oft civile.

¶ Dat. C. ij. Capittel.

Met inhouden vandē voorß saken /eñ hoe dat actie mach zijn in geset /ghe formeert/eñ gearticuleert/het si civi le oft crimineele/daer na volcht te we ten waer af actien spruitē/het si bi na tuerlike manierē/of bi accidēt dat de clerckē heetē De rerū divisione. dats te seggē /vanō divisie oft ondscept vanō sake. Als te wetē waerō / aē wien eñ hoe. Daer af sprekē Institutiones/dwelc is dat eerste boec vā alle civile rechtē: eñ seyt alst dat al le sakē der werelt maect distictie oft ondscept sulc ke dat deene zijn gemeine/eñ danō particulier/die anō corporele/die anō incorporele/die anō natuer like/die ander gemeene/niemant aengaende. G

G Instit. de rer. divi. §. 3 de relicto.

¶ Van saken tot allen ghemeyn

Als zijn die lucht/lopēde rivierē/die rivierē der zee die plaetsen/die regioens/eñ die gemeyn straten. Wāt het en mach niemāt toebehoorē /bi gemeyn recht/datmē heet dat recht tottē volcke. Alle mo gē si daer af useren bi actie gemeine/eñ mach elc vis scē indē waterē eñ gemeyne havē/sonder misdoē. Eñ oft dat water eñ de riviere overvloeit bi mees vloedich water/eñ verspreyt in verre landē/ tot die geboomte/tuyninge/eñ erven van eenigen heere daer bi woonachtich. Weet dat die scutten eñ scepē daer mogē comē drivē totter riviere daer si haer spreyt/eñ daer si eynde neēt/eñ buten haer scepen het si aē die boomē/oft stakē /oft anders/tē besluē dat si mogen gedueren de den tijt dat die vloet sal gedurē. Maer daerom en ist niet: oft dat water wed vertrect/dat recht vanō ervē en blijft weder aendē heer/inde weerde daert te vorē in was. Eñ duerēde die vloet/hebbē si dat voordeel so heeft oec dat gemeyn recht/eñ dye gene dye daer wercken dat also aē te connē haer touwen te bindē/haer net tē te hangē/eñ harē orbaer te doē daer toe dienen de H

Gheen kerckelike sakē en be horen vercocht te zijn.

H Instit. de rer. divi. §. et quādam naturali. et. § flumina autem.

¶ Ghi sult wetē dat die heylige reliquiē/noch sakē behorēde tottē heyligen dienst/noch gewijde sakē/en behoorē niet vercocht te zijn/noch beswaert ō eenige sakē dā om de redēptie oft verlossinge der kerstenē/gevangen wesende vanden ongelovighen/dat die clercken heeten. Pro redemptione captivorum. I

I l. sancimus. C. de sacro sanc. eccle.

¶ Te widen kercke oft plecke.

Oft gebuerde dat iemāt ordineerde eenige plec ke om te widē/waer die niet geauctoriseert eñ ge amortificeert vandē prince/ eñ gewijdt vandē pre laet/tē waer niet gehoudē ghewijdt. Maer daer ō en waert niet/ten waer plecke tot gewide gege ven/eñ en behoort nēmermeer wed te keerē aē de werrelike hāt. Wāt een sake eens tot god gegevē oft gevocht/en mach nēmermeer dienē/noch toe behoorē eē ander K Eñ wel ist reden na dat die sake gegeven eñ gekeert is tot god / waerlijc of geestelijc/en behoort nēmermeer te dienē noch te behoorē eenē anderen. Als oft een man oft wijf god gegevē zijn bi religie/eñ geprofessijt zijn/mē

K Quia semel deo dicatū est. extra de regu. iuris. libro. vi.

mermeer en moge si andere toebehore noch weer lijc worde. So en soude ooc sake eeniger kercken toebehoorende. En die tot eenige kercke gedient hadde/en behoort nemmermeer dienst te doe aen andere dan aen god. A En bi gelijcke rede so en doet geen and sake. En na dat si inden naem gods gecocht zijn/het si proprietept oft and possessie/nemermeer en mogen noch en behooren si weder gestelt te zijn/tot usancie waerlicke. En hoe wel datse niet gewijdt en ware/noch en mogen wesen nochtans en behore si anders niemat toe te hooren. En zijn sulcke plecken geheete orphanes/daerom dat si nemmermeer en moghen ghekeert worden tot ander saken/ghelijck als die weezen. B

A — Extra de commer. con tuga. c. cum in predict.

B — Pro redemptione captiuorum. Insti. de rer. diui. §. nullius autem.

En oft gebuerde/ dat eenige hadde geordineert een gewide stede/he oft sine vriende specialijc verclaert/het en behoort niet/dat eenige andere moge rijcke/noch recht daer in hebbe te begraue sond consent vande gene/die daer af heer is en ouerste Maer oft een stede oft plecke is om te begraue ee geslachte/wel moghen en behooren daer voordeel te hebben/alle die vanden ghestachte zijn/ sonder anderen oorlof te hebben. C

C — Institu. de rer. diui. §. si quis aut. et §. religiosum locu. l. i. ij. ff. de mort. infer. l. ij. et l. ix. § incubit. ff. de relig. et sumpti. fune.

Van natuerlijcke saken.

Sidde natuerlike rechte suldi wete/dat die wilde beesten en vogelen die inder lucht nestelen/dat is te seggen in ghemeyne velden/en ooc die nestelen in gemeyne aerde: bi gemeynen rechte behooren si toe den genen diese nemen mach. Daer en is geen differencie oft mense vanget op zijn erue/oft op eens anders erue. Want waer mense vanghet bider seluer redene en rechte behooren si den ghenen diese eerst vanghen mach. D

D — Institu. de rer. diui. §. singulorum. l. i. ff. de acquiren. re. domino.

Van te iage op een anders lat

Nochtans eenige maken differencie/ te heffen die proie oft wilt/op zijn erue oft heerlicheit e i die te iage tot op een andere/so verre als hise sien mach die selue behooret toe/bi rede vande veruolge: en also willent die costumiers tegewoordige. Maer bi die oude rechte de iure getia/soudt blive aende gene diet geuangen hadde. En weet dat biden seluen rechte/oft gebuerde dat het gene dat also geuangen ware bi eenige/ontginge vander bewaernissen des geens diet houde soude / en een andere daer na dat vange mochte/het en soude niet meer behoore de genen diet bewaerde/maer soude wesen aenden gene diet anderwerf genomen hadde Die reden is/wat so waneer een beeste va sulcker condicie ontgaen is/so coemt en valt si op haer vrihede natuerlike/en men vanget in also vrije condicie en natuerlijc recht alsment anderwerf vanget als oftment int wilde geuangen hadde. Noch dye gene diet eerst gheuanghen hadde /en soude sake noch actie hebben die te nemen. E

E — Institu. de rer. diui. §. illud questitu est. l. naturale. §. illud questitu est. ff. de acq. rer. domi. l. iij §. quit ... eod ...

Vande byen die honich make

Sidde seluen rechte weet/dat die byen die de honich maken/oft gebuerde dat die gene diese bewaret en opuoedt in zijn erue/en die wech vliegen in anderen plecke/en vallen op uwen bod oft elders op uwe erue/weet dat si u niet toe en behore voor dat ghise ontfangen hebt in uwen kouwe/ en geset in uwer vrijhede. Wat duerende dat si inder lucht zijn/en op haer vliege zijn/si zijn sonder meester en sond heere/en zijn gekeert in haers selfs vrijhede. En daerom/die gene diese also gecrigen mach / is daer af heere/bi gemein recht. En dit suldi also verstaen van alle ander saken en gemeyne voghelen. Maer so veel differencien is/na dat si gecomen zijn op haer erue/ghi moecht een iegelijc daer op verweren/en iagen van uwer erue. Ten ware bi also dat die gene va daer si ontgaen ware/ die vuolchden met gesichte/en met roepe/oft met luyde geluit/toonende claerlijc/dat si va he bi zijn wete of dattet he wel kenlijc is/dat si van he gesceide zijn Want anders soo soude hy daer af verloren hebben die kennisse en die vrijhede. F

F — Institu. de rer. diui. §. apiu quoque

Van pauwen en duyuen.

Ite ghi sult weten/dat va ander vliegende vogelen/gelijc als pauwen en duiuen/hoe wel dat si schine properlijc va eenen huyse gaede en keeren de dagelijcx vliege/niet te min/biden rechte boue geallegeert/zijnse gehoude en ghereputeert wilde vogele/als die byen zijn/daer ic voor af gesproken hebbe. Wat oft sulcke pauwe oft duyue zijn genome buyten haer bewaernisse en lande / si behooren de genen diese neme mach also voorscreue is/ten ware dat hijse veruolcht met gesichte/met ghelupt oft roepen/also voors. is. G

G — Institu. de rer. diui. §. pauonum quoque.

Va hane/hinnen/en capoene

Ite daer tegens suldi wete/dat die hane /hinne capoene/gansen/tame vogelen/niet en zijn gehoude va sulcker condicie/en niet wilt. Daero oft sulcke vogele gesceyde zijn vand bewaernisse/ en versceyde bute de lade en heerlicheyt vande gene die se hadde/en ist niet/waer datse zij oft gae/si en bliue warachtelic he toebehoorde wat si en zijn va nature niet gemeyn/mer singulier/en moeht die weder halen/en begeren/en eysche waer ghise weet. En so wie die onthoudt/in die hi weet wien si toebehoore/hi veruallt in heimelijke diefte/ gelijc hier bouen ghesept is / inde rubrike vander diefsten de welcke geteekent is byden getale. C.i. H.

H — Institu. de rer. diui. §. gallinarum quoque.

Va wilde gase en entuogele

Maer and sake ist vande gase/wilde entuogele en fasane/wat als die ontgae mogen va haer bewaernisse/si keere weder tot haer vrije nature gemeyne/en behore de genen diese daer na eerst vage mocht. Also soude ooc een ma die vri is in dyer gebuerde dat hi geuagen waer va zijn viande/en hi niet ontbonde en waer met woorde. Wat die persoon vrint he met woorde (en aders niet) daer hi he niet wel af ontbinde en mach/en weder comen tot zijn vrihede. En hi mach ontgae va zijn viaden en vande bande der vangenissen. Weet dat hi weder keere soude tot zijn natuerlike vrihede. I

I — Instit. ... §. item que.

Vanden edelen ghesteenten.

L Weet dat die edel gesteente behoren de genen

diese vindt wãt het is een sake van gemeyne dich hent/eñ die daer weder keert bidẽ gemeynẽ rechte/dwelc die clerckẽ heeten. De iure gentiũ. A

A ...nstitu. de r. diui. §. ... lapil.li.

Van dinghen gecomen oft ghedreuen tot anderen lande.

Eñ oft gebuerde dat bi vloet vã wateré/eenf deels vã uwe erue wech drijft/eñ verscept vã v erue/het si bomẽ oft huysen/eñ dat aendrijft in and lande/daer dwater dat aẽbrẽgt. Weet dat daer ō niet en sal toebehoorẽ dat dinc also aengedreuen tot anderẽ lande/aendẽ genẽ dien dat erue wesen soude/ten ware bi also dattet daer bleue so lange dattet wortel name aẽ dat lant/daert aengedreuẽ waer/wãt dan soudet toebehoorẽ dẽ ghenẽ dient lant behoorde/daer dat aen ghedreuen waer.

Noch in ander maniere. Oft ghebuerde dat eenich dinc quame deenigẽ aẽ v lant/ eñ telckẽ cleefde aen v lant eñ name wortel/hoe wel dattet coẽt van eens anders erue/weet dat sulcke aenwassinghe v toebehooret bi den gemeynen rechte. B

B ...stitu. de r. diui. §. ...terea. et ... quod si ... flumi... ...

Vandẽ vloeden.

Eñ oft ghebuerde dat een water liet sinen gerechten eñ gemeinẽ loop/eñ dede eenẽ anderen loop. Die gene die dat water hanterẽ sullẽ ooc mogen/eñ recht hebbẽ/te volgen dẽ nieuwen loop/ so lange als dye riuiere daer loopt. Eñ oft si weder coemt tot harẽ eerstẽ loop so mogen eñ zijn sculdich wed te comen dye gene die hanteren dat watere eñ dat velt. Eñ oft gebuerde dat al dat velt of veldẽ ouerloepẽ/dat en soude niet danderẽ de nature vãdẽ velde. Wãt dat water drect/eñ dat velt blijft aendẽ genẽ die dat velt toebehoorde. Maer duerẽde des de gene die hanterẽ dat water eñ dat velt/nemẽ daer harẽ cours eñ hanteringhe van schepinge eñ visscherie gelijc als tot vloede van water toebehoort. C

C ...stitu. de r. diui. §. ... cũ si vis ...minis. ... quod si r... ...rali ... ...

Van eens anders goet eenich werc te laten makẽ.

Eñ oft gebuerde/dat iemant eenich werc maect vã eens anders goet weet oft dat werc mach gebrocht zijn tot zijn eerste nature/die gene dien te voren dat goet toebehoorde/soude (bidẽ gemeynẽ rechte) zijn heere vandẽ dinge. Ghelijc oft iemãt maecte eenen cop vã eens ands gout oft silver/de gene die dẽ cop gemaect hadde/en soude daer af geẽ here zijn/maer de gene dien dat gout oft silver toebehoorde. Eñ die reden is/want dimen dẽ cop smolte/dat gout of silver soude weder comen tot zijn eerste nature eñ daer bi die heer vander stoffe/is daer af gebleuen heere/wãt dat dinc is weder gekeert tot zijn natuerlijc recht. Mer soude ands zijn/eenich dinc gemaect te hebben vã and goet/dat niet en soude mogẽ wed keerẽ tot zijn eerste eñ natuerlike dinghe wãt alsdã soude daer af heere bliuen diet gemaect hadde. Ghelijc so wie ghemaect hadde wijn van iemãts druyuẽ/nẽmermeer en mach die wijn weder keerẽ tot druyuẽ/eñ daerom de gene dien maeckede blijft daer af heere. Eñ die heere vandẽ druyuen sal daer af hebben zijn interest oft scade. D

D ...stitu. de r. diui. §. ... cũ ex alie... materia

Te maken eenich dinck eens deels met zijns selfs goet/ende eens deels met eens anders goet.

Itẽ oft gebuerde/dat iemant ghedaen oft ghemaect hadde eenich dinc/eens deels met zijn selfs goet/eñ eens deels met eẽs ands goet. Ghelijc oft iemãt iet gemaect had vã sinen wijn/eñ van eens ands honich oft suycker weet dat de gene diet gemaect heeft/behoort daer here af te zijn. Die redẽ is/wãt die maker niet alleẽ daer aẽ geset heeft eẽ deel vã zijn goet/maer ooc zijn costẽ eñ arbeyt/eñ daerō ist recht eñ reden/dat hi daer af here blijft: wãt hi daer aen meest gheset eñ toe gedaen heeft. Maer daerō en ist niet/dat de and die daer toe gedaẽ heeft eẽ deel vand materie/hi en sal hebbẽ sake/wed te hebbẽ interest vã zijn materie of goedẽ ofte de weerde daer af/eñ vã dẽ winsel/in dien daer winsel is/of vã dẽ vliese/bi porcie vã comanscap. E

E ...stitu. de r. diui. §. quod si ... ... ex ... materia.

Eenẽ tabbaert te makẽ vã zijn wolle.

Nochtans willen die rechten/dat so wie makẽ soude/oft gemaect hadde een tabbaert/vã zijns selfs wolle/eñ al op gemaect: eñ om dẽ tabbaert te cierẽn/bi eẽ ãder daer aẽ gemaect wort vã silver/oft vã goude/of vã bordure/oft anders/so dat nochtans dat voorś werc beter waer dat daer op geset waer/dã dẽ tabbaert. Weet dat daer bi niet zijn en soude/dẽ tabbaert en soude toebehoorẽ/dẽ genẽ dien eerst gemaect hadde vã zijn wolle/ō wien eerst die tabbaert gemaect waer in zijn groote/hoe wel dat opsettẽ vã goude oft vã den silver beter waer/dan dẽ tabbaert. Maer die dat werc daer op ghesel eñ geleuert heeft/sal hebben die interest eñ scade van dier materiẽ. F

F ...stitu. de r. diui. §. si tamẽ aliena ... pur... ...

Huysen te maken vã eens anders stoffe.

Item oft ghebuerde dat iemant van eens anders stoffe/maecte eenighe huysinge op zijn erue/weet dattet huys behoort toe te horẽ den genen dient erue toebehoort. Mer daerom en ist niet/die heere vander stoffe en heeft sake eñ actie te whalen zijn stoffe/sond dat hi mach doẽ afbreken dat huys: maer mach wel hebbẽ zijn whaer aẽ die voorś stoffe/die helft meer dã si weerdich is/bi actie die geheetẽ is acceptatie van bedrooch. G

G ...stitu. ... §. cum in suo solo.

Van eẽ ander te na te timmerẽ.

Itẽ oft gebuerde/dat iemant int timmeren vã sinẽ huyse/sette sinẽ muer/te na eens anders huys oft muer/weet dat na dbescreuẽ recht/niet en behoort af gedaẽ noch af gebroken te zijn/na dat het werc volmaect soude zijn. Wãt in geenre wijs edificie gemaect/en behoort af gebrokẽ te zijn/sond groote sake maer is actie vã dubbel wed te geuen vandẽ genen dien des ouergaet/tegens dye gene diet doet. Eñ also mochdi wetẽ/eñ zijt sculdich te verstane van ghelike saken/ want men die niet al in ghescrifte stellen en mach. H

H ...stitu. ... §. ... in ... solo.

Te pooten oft plantẽ eens an

ders boom op zijn erue. ¶ Item dye gene die eens anders boom plant op zijn erue/en is daer af geen heere/ tot dat die boom heeft wortel genomen/mer so geringe als hi zijn wortel genomē heeft/dā is hi heere daer af. Eñ den boom al so genomē zijnde/sonder wetē vandē genen die hi toebehoorde/is actie vā roof eñ diefte. Eñ oft ghebuerde dat een boom gewortelt ware in aerde die twee lieden toebehoorde/die soude gemeyne zijn. Die redē is/wāt na dat ic recht heb ind sake oft erue/so heb ic ooc āē die wortel die daer aē wast. A

A Institu. de rer. divi. §. Si Titius alienā plātam.

¶ Te scriuen in eens anders stoffe / oft te scilderē op eens anders tafel oft bert.

¶ Itē so wie schrijft in eens āders francijn oft stoffe/die heerlicheit is eñ behoort toe den genen/diē dat francijn eñ stoffe toebehoorde/geliic als de gene die edificeert in eens anders lant. Maer andS waert vā eē tafele gemaect met schilderie/wāt die heerlicheit vand tafele/soude behooren aenden genen diet ghewrocht hadde. Die redē is/ō dat die meeste deel behoort dē werc man vā arbeyde. Wāt alsdan is die tafel verniemt noch die gene diē die tafel toebehoorde/ en soude die tafele niet mogen gecrigen/sond die schilderie te betalen. Eñ die scilder/in dien hi veruolchde hi heeft profitelike actie/tegēs dē heere vander tafel eñ hi sal heere daer af bliuen/midts die tafele betalende tot iuste taxacie. B

B Ut conceditur. Instit. de re. divi. §. Litere quoqz licet aureę. et. §. si quis in aliena tabula.

¶ Een stuc landts te coopene teghens den ghenen dient niet toe en behoorde.

¶ Eñ oft ghebuerde/dat iemant in goeder trouwē/cochte tegens iemāt een stuc lants/die daer af geē heer en waer/eñ die cooper meynde dattet hē toebehoorde. Weet dat dye vruchtē die hi daer af nemē sal/so lange/eñ tē tide toe/dat hi daer af ontsteken sal wordē mettē rechte/ oft bi sinē gebode sullē hē toebehoren/biden rechte vā getrouwē coop. Maer oft hijt in ontrouwē gecocht hadde/wetēde dattet eenen anderē toebehoorde/ hi soude gehouden wesen alle tghene dat hij daer af ghebruyct ende vercreghen hadde wederom te keeren. C

C Instit. eodē. §. si quis a non dño.

¶ Te steruē eer die vruchtē opt velt rijp zijn.

¶ Weet dat met redene eñ met bescreuē rechte/die gene die de vruchten van eenē veldē heeft tot sinen lijue/eñ hi steeft eer dat die vruchtē rijp eñ afgesnedē zijn/zijn erfgenamē en hebbē daer toe geen redē des te eysscen. D

D Instit. eodē. §. is vero ad quē. usus fructus.

Van ionge caluerē/lammeren eñ diergheliicke.

¶ Weet dat die werpelinge vanden beesten die ghi hebt in voedenissen/ eñ daer ghi de vruchtē af hebt zijn uwe/na dat ghi die beestē hebt in v bewaernisse eñ te regerē. Also soudt ooc zijn vā dē beestē keerēde tot haer natuerlike vrijhede/so bouen geseyt is in dese selue rubrike/die is int beghinsele van dien. Eñ also willent ooch die bescreuen rechten. E

E Instit. eodē. §. in pecudū fructu.

¶ Van schat te vinden.

¶ Ghi sult weten bidē seluē text/dat oft iemāt vint in zijn erue eenigen scat/die behoort hē toe te hoorē. Eñ oft waer op eēs andS erue/ hi behoort daer af te hebbē die helft/eñ die ander helft/de gene diē de erue toebehoort. Maer na opinie vā sommigen/in dient waer fortuine vā goude/het soude dē coninc toebehooren. Eñ waert fortune vā siluer/ aendē genen diet gheuonden hadde/gelijck voorS is. F

F Instit. eodē. §. thesauros quos quis.

¶ Van eenen boom te vallen op eens anders erue.

¶ Eñ oft gebuerde dat een boom brake/ eñ viel op eens anders erue/ hoe wel dat die gene daert op vallen sal/daer hadde iusticie/daerom en blijft niet/dat de gene daer op geuallen sal zijn/eñ daer dye wortel wt spruytte/ met en is sculdich te hebbē den geheelen boom midts betalende aen sinen gebuere/daer dē boom geuallē sal zijn/die scade die dē boō hē gedaē heeft mettē vallē op zijn erue. Wāt tē is niet voor vreesde gehoudē/alsmē weet eñ siet wient toebehoort sonderlinge alster iemāt is diet eyscht/eñ bewijsen mach sine te wesen. Eñ mach die ghene daer dē bome op geuallē is/clachte doē met rechte/dat binnē vij. dagen zijn erue si geruymt/eñ dat die scade hē weder gegeuen si/die hē gedaen is/bi taxacie van rechte/eñ vandē genen die hē des kennē. Eñ also behooret gewesen te zijn/eñ dat te doē weten aen sinē persoon/oft aē zijn domicille/ in diē hijt heeft eñ is des niet/aendē eerstē eñ naestē gebuere vander sake contenciose. Eñ oft in. vij. dagē met gedaē en worde/behoort dā gedaē te zijn tot sinē costen/ eñ daer bi weder te hebbē sinen boom in dient hē believt. Eñ en wil hijs niet wed aē nemē/het blijft aendē heere. Ten waer bi also/dattet so lange lage op dat erue vandē gebuere dattet van eene vā sinē tackē wortel genomē hadde/in die aerde wāt alsdan soudet behoorē den genen die dat erue toebehoort/daert op geuallen ware/eñ en soude dye here daer af niet hebbē de kennisse in die sake. G

G l. sed si ex meis. §. arbor radicitus eruta. ff. de acquiren. rer. dominio.

¶ Van scaden die eenige beesten doen moghen/ende wye daer af ghehouden is.

¶ Dat. C.iij. Capittel.

Want na dē rechtē niemant en mach bescadicht zijn noch geiniurieert bi wat manieren dattet si hi en si daer af gerecōpēseert/hoe wel nochtās die scade hē gedaē ware onwetens/ oft bi auōture oft bi beeste die iemāt haet. So wil ic v toonē/in wat sakē sulcke auōtueren mogen vallē oft comē/eñ hoe dat iusticie wilt dat daer in voorS worde/twelc die clerckē heetē Si quadrupes pauperie fecisse dicat. So weet dat na bescreuē recht vbodē is/dat niemāt en hout in plecke beyde/wilde swijnen/stierē/leeuwē/hindē/ hertē simmē/noch andere dier gelijcke beestē/die

niet gemeyn en zijn te wesen tusschẽ tvolck/wilt/ oft tam/dã die grote herẽ vanđ plecke/die eerwer dich zijn/eñ die grote plecke/eñ grote houẽ hebbẽ eñ wiẽt toebehoort/ter cause vã haerõ digniteyt. Eñ noch/oft si sulcke dieren houden/so behooren si die te houdẽ in stercke plecken/ op dat si niemãt en misdoen. Eñ also zijn si schuldich te doen. A

A l. j. ff. si qua drupes pau-pe. fecis. di-catur,

¶ Te spelen teghens een beeste.

¶ Eñ oft gebuerde dat iemãt speelde tegens een beeste/eñ die toornich maecte/ oft ãders so na quame/dat hi daer af gequetst werde bi auõturẽ weet dat die gequetste daer af niet eyschẽ en mach met rechte/aendẽ heere noch aẽ die beeste. Die redẽ is/ wãt die here heeft gedaẽ dat hy sculdich is/vande beeste wel te bindẽ/eñ is daer af vrij/wãt de beeste volcht zijn nature. Eñ daerõ/die wijs is en behoort hẽ niet te vorderẽ/noch bi sulcke beestẽ te comen.

¶ Van een beeste die haer woonstede gebroken heeft.

¶ Eñ oft gebuerde/dat bi avonture de beeste brake zijn woonstadt oft zijn banden/dat niet en waer bi sculde vanden heere/ oft bi gebreke van stercke bewaernisse/eñ die beeste wech liep eñ ontquame/sonđ wete vãdẽ huysgesinne/eñ iemant quetste/noch en soude dye here niet vbueren/noch die beeste mede. Wãt dye weerdicheit vandẽ here is wel weerdich te houdẽ sulckẽ beeste/de welcke so onversiens wech geloopen is. Eñ so haest als die beeste butẽ slote is/is si weder gekeert tot haer nature eñ vrijheit/eñ en behoort niemãt toe/noch en is niemãts eygẽ/gelijc hier vore geseyt is. Eñ daerõ behoortse een iegelijc te scouwen/ op dat si niemant en quetse. Eñ daer na en valt geẽ boete noch beteringe in sulcke sake/bi die redenẽ bouen gescreuẽ. Want in sulcke sake misdaet en heeft gheen recht. B

B Inst. si qua drupes pau-periẽ fecis. dica. §. denique si vo-lus. §. pauperi-es,

Van scapen/rãmen/weyren/eñ ander beesten.

¶ Item oft gebuerde dat iemãt hadde scapẽ weyrẽ verckẽs/rammẽ/ ossen koeyẽ/peerden/ezels/oft anđ diergelijcke/die geordineert zij tot elckẽ zijn werc eñ substãcie te doẽ eñ om te geuẽ voetsel vandẽ menschẽ/eñ dat si so rebel warẽ/dat si bi haer rebellicheyt eñ verte nature rebelleerdẽ/eñ wt sloegẽ wter matẽ/eñ iemãde scade dedẽ/oft quetstẽ/oft dattet waren grote beestẽ/die gewone warẽ te bitẽ/oft wt te slaẽ/oft die haddẽ ander rebellige becõmeringen. Eñ die heere onder wien des ware/daer geẽ remedie en stelde/ten minsten diligencie dede die te houdẽ eñ te bewarẽ/bi bewaernisse/oft stellagie/oft anđs Weet dat in dien si iemãt scade doẽ bi sulcken rebelle/die here dien si toebehoort/sal gehoudẽ zijn te beterẽ die scade/bider beeste also gedaẽ/op dat die heere bekẽde die beeste zijn te wesen/die de scade gedaen hadde. Eñ oft gebuerde dat die heere de beeste ontkẽde/weet dat na opinie vandẽ costumiers/eñ gewoõte locale/eñ ooc bi bescreuẽ recht die beeste soude bliuẽ in handẽ vandẽ here/ om te beteren partie gequetst/by hem gedaẽ voor allen werken. Eñ die beeste soude bliuen op die confiscatie vanden heere. C

C Hoc de iu-re nõ pot est [illegible],

¶ Te vermanen den heere vander beestẽ/dyen si toebehoort.

¶ Maer oft gebuerde dat die here vander beeste hadde vermaent geweest bidẽ rechter vãder plecke dwelc is recht ordinarie vã officie/hoe wel datter geen partie en waer diet begeerde/eñ toonde dat hi beesten heeft die gewoonlijc zijn te bitẽ/oft wt te slaen/eñ so rebel zijn dattet perikel is aẽ die gebuerẽ/voor hẽ/eñ haer kinderẽ/eñ haer beestẽ eñ dat hijt so beware/dattet niemãt scade en doet oft dat hi daer af niet en sceit. Weet dat alsdã oft die beeste iemãt scade dede/ die heere vãder beeste en soude daer af geẽ onscult mogen doen/hi en waer gehouden in scade eñ in interrest/tottẽ wille van den rechter/na dbescreuẽ recht. Dando pro noxa.

¶ Van beeste die quetsen ander beesten.

¶ Itẽ oft gebuerde/dat eẽ beeste die niet gewoonlijc en waer te bitẽ/oft wt te slaẽ /eñ die beeste also gequetst/sloech/bete/eñ doot sloech die beeste die haer also quetste. Weet dat de heere vanđ beeste die also aẽgenochtẽ wort/ niet en verbuert/om des wille/dat also wel tusscẽ die beestẽ/ als tusscẽ den volcke/twist mach zijn. Eñ nochtãs suldi wetẽ/bi redene geordineert wederõ ter contrarie/dat niemãt en mach eẽ ander scade doẽ als voorẽ is sonđ weder te geuẽ. Want die beeste /in dien si scade doet sonder eenige verdienste/die heere vander beeste is daer ingehoudẽ/in dien hy bekẽde die beeste zijn te wesen. Eñ des niet/bi ordinãcie van iusticie salt vercocht worden voor soo vele alst gelden mach. Want ten eersten (so voorẽ is) partie behoort gebetert te zijn/eñ dat surplus behoort te zijn tot confiscatie vanden heere: welcke sake dye clercken heeten. Dando pro noxa. D

D Inst. si qua drupes pau-pe. fecis. di-ca. in prin-cipio,

¶ Te spelen tegen een beeste die wt slaet.

¶ Is te wetẽ/so hier bouen geseyt is vandẽ beesten aengeuochtẽ/also suldi weten eñ verstaẽ vã die gene die quetste/oft sloege/oft seer die beeste belaste/en waer niet gehouden tot beteringe. Want wie also leyt eenige beesten bidẽ wege/eñ is veruaert/eñ niet geaccostumeert/eñ dyẽ vuaerde eñ belaste onbehoorlic/ eñ die beeste doet als een beeste/ die niet en weet wat si doet met redene/eñ die mẽsche die redẽ heeft behoortse te leyden eñ te regeren redelijck. Want meer behooret gheeyscht te zijn den persoone/dander beeste.

¶ Een man doende scade eenen anderen onwetens.

¶ Oft gebuerde dat iemant scade dede eenẽ anderẽ man onwetens daerom en ist niet/die gene die des doet /en is gehoudẽ beteringe te doẽ vãder scade alleen/eñ niet vanđ iniurie. Ghelijc oft ic laet makẽ eenen put/õ daer wt te hebbẽ clepe eñ ander nootlike saken/eñ daer in valt die beeste vã minen gebuere/so datse

doot valt/oft anders geschent wort. Weet dat se gehoudē ben te beterē die weerde vander dooder beeste/maer die dode beeste soude mi toebehoorē inds ts betalēde die weerde daer af/ten prise dat si weerdich was/als si leuende was. Eñ also suldijt verstaen van andere ghelijcke saken

Iniurie te seggē op een ander.

Item oft iemāt dede oft seyde iniurie tegē een ander onbehoorlic/oft seide eenige sakē/weet dat hi sculdich is des te beterē bi discretie vā dē gerecht te/mer op dat die iniurie niet en si opēbaer/bi ādere openbaerlijc betuycht. Als so wie seyt iniurie tegē a andere voor recht/seggende dat die gereputeert waer vā valscer vrouwe/oft tanderē tide begrepen eñ gecorrigeert hadde geweest van diesten oft dat hi waer bastaert.&c. Weet dat de gene die dat seyde niet vbuerē en soude/na dattet waer openbaer sake eñ warachtich dienēde totter sake gelijc hier voie getoōt is inde declinatoriē/dilatoriē/ of and exceptiē inde rubrike geteekēt biden getale.xxxv. Maer so wie buytē sake eñ sond redē dat dede/daer valt beteringe/na die faculteyt/qualiteyte/eñ quātiteyt. So weet datter wel zijn iniuriē daer geē beteringe en behoort/hoe wel dat waer in vwijte oft ands. Als so wie eenē mā soude noemē lazarus/diet inder waerheyt ware/eñ dye gene die also genoēt waer/dat wedriep voor recht/ als vā iniurie/weet dat daer om geē boete oft verbuerte wesen en soude. Want dat is eē sake die aēgaet die gemeyn weluaert. Wāt een iegelijc dat scouwē mach/eñ openbarē bi redenē geordineert eñ gescreuē. Eñ also suldijt vstaen vā ander sakē die gehaet zijn/eñ tegens tgemeyn weluaren zijn. Als oft iemāt wiste eenē mensce ongelooūich/oft heretijc/oft dat hi waer cōspiratoer vā dē geloue alle is mense gehoudē te accuserē/naden bibel. A

A Iuda.c.c6 firmatur p Jeum q no cenient, in princi.ff.de iniur.et famo.libellis

Van beesten eenen man doot te slaen.

Item den bibel wil/dat oft eenige beeste slaet mā oft wijf/so dat die persoon daer af afliuich wort/die beest si gedestrueert eñ geslagen eñ datmē dat vleesch niet etē en sal/eñ dat hi vrij si die de beeste toebehoorde/ten si dat die beeste ghewoōlijc waer te bitē/te slaē eñ anders.&c. Eñ oft also waer/men behoort te gebiedē den genen dye de beeste toebehoort/dat hi zijn beeste geslotē houde/so dat si niemāt misdoen en mach. Eñ oft daer na die beeste iemāt misdede/ghelijc voorß is/si behoort gecondēneert te zijn in executie/eñ die ghene dient toebehoorde/dient also gebodē waer/ eñ dat niet gedaen en hadde/behoort oec gecondemneert te zijn ter doot. Maer so veel remedien daer wel is/dat zijn lijf staet totten wille vanden heere dye ouerste is vanden lande.

Van beeste die een eygen doot.

Eñ oft gheburde dat eenige beeste doot sloech een eygen vā eenigen here/de gene dien de beeste toebehoorde/behoort dē heere diens die eygen is/ te geuē.xxx. siluerē peningen. Eñ dese beteringe is geset/ō dies wille datter.xxx. geslachtē quamē vā Canaan Noes sone/dē welcken Noe vmaledide. Eñ die beeste behoort gedoot te zijn/als voorß es in dye selue rubrike.

Vander costume vā Picardiē hoe die heeren mogen ondersoecken vanden misdaden/sonder tegenwoordicheyt van partie.

Dat.C.iiij.Capittel.

Noch suldi weten dat in Picardien/eñ sonderlinge inde castelrie van Rijssel vā Duway/vā Orchiers/vā Crysolong/vā Tourneys/ vā Moirtaigne/ ende oec van dye aencleuinghe der seluer/ is een costume van te ondersoecken dye waerheyt van eenighe misdaden/het si crimineel oft ciuile/bi officie vā iusticie/eñ dat als die waerheyt geuondē is/gespiotē is eñ geuallen actie aendē here/te doē veruolch eñ eisch/tegēs den delinquāt oft misdadēr eñ den geuangen te houden/gelijc als inder waerheyt te kennē gegeuē is/ behoort gedaē te zijn in deser manierē. Weet dat also haest als een feit criminele oft delict/gebuert is in die heerlicheyt van sommige rechterē/eñ die misdaders niet geuangē en wordē in tegenwoordichet vand misdaet/daer geen partie en is geformeert/dye hē beclagen wil noch makē partie in recht/ die here en sal daerom niet latē te vuolgē dē misdader/maer sal vmanen zijn mannē om recht te seggen/eñ sal clachte doen hoe dat sulc misdaet is gedaen in sinē bedrijue/ eñ bi desen/eñ nā gemeene mare. Waerō/om te hebben kēnisse/eñ die waerheyt te gerakē opten misdaders/eñ om weluarē der iusticien/sal hi clachte doen/te hebbē den voorß misdader eñ misdaders/ die waerheyt gehoudē ter plecke daer die misdaet gedaē sal hebbē geweest/ten naestē datmē sal mogen/eñ behoort met redene te doen/op dat correctie met rechte daer af gescien mach sulcke als totter sake behoren sal. Eñ om te gerigen behoort hi sinē mannē te vmanen.. De mannē behoorē te seggen tot vmaninge vandē here. Here/gehoort uwe beclachten/biden welckē ghi ons hebt vermaent recht te seggē. Wij seggen v/dat optē voorß feita ghi doet optē sondach naest comēde/oft op anderē apostel dach/denūcieren eñ condigen/ind kerckē vand prochie/daer dat feyt gesciet is/daer ghi beclachte af gedaē hebt/ter hoochmissen tijt/dat alle inwonende vand heerlicheyt toebehoorende/in der seluer prochie zijn ten derdē dage daer na/oft tē dage die ghi daer op beteekenē sult in seker plecke die ghi henliedē sult doen vclaren/te condighen ten naestē vand plecke daer dye misdaet geschiet is/als dat mogelijc is/eñ tot sulcker vre.&c. ō daer op te producerē warachtige getuygē/om die feyte vā uwer beclachte/eñ tē dage daer aen volgende/in dien dat niet geschien en mach op eenē dach die ghi hē beteekenē sult/eñ dat niemāt/ man oft wijf daer in gebreckelijc en si/op die boetē vā.lx.ß

Eñ dat behoort also geconDicht te zijn inder sake bi twee mannē eñ eenē sergiāt vā rechte/die haer broeders eñ medegesellen daer af mogen doen relacie/in dyent noot si. Itē dē dach der waerhede gecomē/die heer vselscapt met drie mannē vandē rechte/tē minstē/eñ die sergiāt behoort ter plecke te comē/om die waerheyt te houdē. Eñ die inwonende gecomē wesende ten dage/eñ ter plecke hē liedē geassigneert. Die heere behoort henliedē alle/het si mā oft wijf te doen heffen haer handē ten heyligen/eñ swerē dat si deposerē eñ seggen sullē so verre alszijt wetē/van tgene dat die mannē vā dē rechte die daer zijn/henliedē vragē sullen/ō te ondsoecken die waerheyt/vā sulckē feite gebuert tegens dese.N.eñ dese.N. Eñ dat gedaen/ behooren die mannē int heimelijc te ondsoeckē die waerheyt aen die getuygē/deen vore en dāder na/eñ alle haer preposicīē doen bescriuē/na dat si beswoorē sullen zijn. Eñ die waerhede gedaen eñ voldaen/ die mannē behoren te vragē tegens den heere/oft hi meer tuygē wil doē hoorē/oft belepen int feite vāder waerheit. Die heere (in diēt hē goet dunct) mach seggen dattet hē wel genoecht. Eñ dat ghedaen/die mannē behorē te sluyten eñ te segelē dye waerheyt met haerē segelē/eñ dat ouer brengē te houe/tē dingdage oft anderε/in dien dē heere belieft. Eñ tē vsoecke vandē heere behoort te zijn geexposeert die waerheyt/gelesen/ eñ geseyt aendē heere alle die feyte/op dat hi wetē mach wat hi te doene heeft/vangē/oft verdachtmaerdē/na dattet die sake begheert.

¶ Vandē onledē die de verdachtaerde tot die Waerhede/hebbē mogen.

¶ Itē dye ghene die verdachuaert zijn mogē hebbē drie onledē/ oft drie deffaultē/eñ ten vierdē in diē si niet en comē/die heere neēt de vierde deffaulte bi crachte/bi welcke voorš deffaultē hi heeft sinē eysch geraect. Itē eñ oft die gedaechde coēt/dē eysch behoort hē gedaen te zijn in rechte/eñ daer op heeft hi zijn vweerē. Eñ behoort te hebbē die posicīē vandē tuygē int ouerluyt eñ int lange gelesen wordē/sonder te hooren die namen vandē tuygē/die ind waerheyt getuicht hebben. In dient ware in cas ciuile/dā vandē genen die hē aengaē oft profitelijc zijn:eñ oft die sake ciuijl ware/alsdan behoort hise te hebbē bi name eñ toename/eñ haer deposicie mede. Wāt int lesen vand de policie/mē niet en behoort te noemē die getuygen bi name/maer/een man/oft een wijf so oudt/seide eñ getuychde bi sinen eede daer op vsocht.&c. Eñ daer na behoortmē te lesen die getuygenissen int lange. Eñ dan dat al ghedaen / men behoort hem te geuē name eñ toename int gescrifte/ om dat de wedseggen/in dyen hi des doē wilt. Eñ also isser gewijst inde sale vā Rijssel eñ elders/daermē van waerhede vseert/bi so veel reysen/dattet geē twifele en is ter contrarien.&c.

¶ Van die vrije Waerheden ghehouden om specialijcken saken.

¶ Dat.C.v.Capittel.

Weet dat vā alle sakē gesciet in die heerlicheit vā eē hooge iusticier/ die heere mach daer af houdē:eñ doē eē waerhede/het si in cas ciuile oft criminele eñ telcken dat die sake gebuert. Voort int generale suldi wetē/dat hoe wel daer geē sake speciale en si/so mach eñ behoort de here tsiaers eēs te houdē waerhede in zijn heerlichz/diemē heet vrie waerhede:de welc vaet alle sakē ciuile oft criminele/die binnēs iaers mogē geuallē/eñ behoort zijn in zijn heerlicheyt/eñ bi die vrije waerhede mach daer af doē actie eñ vuolch vā officie/sond te hebbē in partie gesummeert noch geuāgē in tegēwoordicheyt vand misdaet. Maer daer op mochdi weten dat die heere die geen hooge iusticie en heeft / niet en mach houdē die vrie waerhedē/noch and waerhede dā om te gerakē die boetē vā.lx.š.eñ daer benedē. Eñ oft die hooge iusticier hout vrie waerhede in sinē bedriue/eñ bi die selue vrie waerhede hi geraect oft beuint eenige inwonende vandē langē iusticier oft vandē middele / eñ daer bi hē betrect tot zijn gedinge. Weet dat die middele iusticier behoort te hebbē dat rēuoy eñ kēnisse vā sine ondersaten in dien die boete groot si/eñ bedraecht.lx.š. oft daer benedē/midts wedgeuēde aendē hoogen iusticier die costen vander waerhede/ gehoudē in der heerlichede vandē middelē iusticier/so verre alst tot porcie eñ aendeel mach eñ behoort te behoren. Eñ het wert also gewesen te Rijssel/eñ te Mare in Tournesis/om die middele iusticiers/ diemē inden lande hiet borchgrauen/so menich werue en dattet sonder ghetal blijckelijck is.

¶ Hoe dat bi die costume van Rijsele.&c. die heere niemandt vanghen en mach voor criminele sake/dan om drie manierē

¶ Dat.C.vi.Capittel.

Nae die costume van Rijssele/van Duwayn/vā Orechier/vā Tournesis/vā Mortaigne apter schelt/vā .S. Amāt eñ vandē toebehoortē der seluer/so weet dat dye heere niemāt en mach doen vangen om cas criminele/dā om drie manierē/oft om een vā diē. Dats te wetē/bi sake vā tegēwoordige misdaet/bi waerhede gehoudē bi mannē vā rechte op die sake / of bi partiē die hē in rechte partie makē op die sake tegēs zijn partie. Eñ bi eē vā desen drie sakē mach die heere doen vangen den misdader/telcken dat tet ghebueert/eñ daer op doen recht ende vonnisse/op het ghene datter gheuonden wort.

¶ Hoe dye ghene dye om criminale saken geuanghen zijn in die voorscreuē plecken/anders dan

voorseyt is/ hem mach ontsculdighen van crime met hē seuenste/ ten minsten.

Dat.C.vij.Capittel.

Ende oft yemant anders gheuāgen ware bi eenighen heere/ meer om sake vā crime/ dan in teghenwoordicheyt van der misdaet/ oft bi waerhede daer op gehouden/ oft bi partie ghefoormeert. Weet dat die geuangē bider costume van Ryssel/ vā Duway/ vā Orchiers/ vā Tournesis/ vā Mortaigne/ vā Sinte Amant/ eñ vanden toebehoorten der seluer/ mach hē betrecken bi dese nauolgende manieren. Dat is te wetē/ eer hi antwoort in rechte/ in kennē oft ontkennen/ mach hi segghē. Heere ic ben in lande van costumier/ so begheere ic aen v dat ghi mi recht doet nader vsancie eñ costume vā desen houe. Dat is te wetē/ dat ic weten mach wie hē partie tegens mi maect/ tot wiēs begeerte ghi mi hebt mogen doen vāghen. So make ic daer af clachte in rechte/ eñ segge dat ghi mi dat behoort te seggen. Eñ daer af begheer ic recht bi protestacie voort te gaen/ als na redene behooren sal. Die mannē behooren te segghen rechtelikē bi vermaninge vandē rechter/ datmen hē behoort te toonē zijn partie/ in dien hi eenige heeft/ anders dā den heere. Eñ des niet/ eñ dat hi anders gheen partie en heeft dā den heere/ dā behoort noch te segghen die gheuangen. Heer na dat ic anders gheē partie en hebbē dā v/ so bidde ic v/ dat ghi mi segt/ oft ghi mi gheuāgen hebt/ bi waerhede ghehouden op mi rechtelijc gedaen. Eñ ic make daer af clachte rechtelijc/ seggende dat ict behoore te hebben op recht. Die mānen behooren te seggen tot vermaninge als bouē. Ist dat die heere hē gheuangē heeft bi waerhede gehoudē op hē/ dat hi dat segghe eñ toone in den rechte/ in dien hi dat heeft/ gelijc als voorś is. Eñ des niet/ die geuangē mach begheerē/ seggende also. Heere na dat ghi mi geuangen hebt/ eñ mi wilt vuolgen crimnelijc/ alst blijct/ dat ghi mi niet gheuangē en hebt in teghenwoordicheyt des misdaets/ noch ic en heb gheē partie gefoormeert tegē mi/ noch bi waerhede ghehoudē teghen mi. Ic segge dat ic ridd̄ ben/ ō mi te purgerē vāder sake die ghi op mi segt/ als ontsculdich/ dā ghi zijt mi te belastē die geen redē daer af en hebt/ die v daer toe porrē mach bi costume vand̄ plecke/ eñ specialic vā desen houe. Eñ ic presentere mi te purgerē eñ te reynigē vand̄ sake mi aēgeseyt/ met mi seuenste ten minstē na dz ict bi vsancie eñ costume vā desen houe mach eñ behoort te doen/ eñ men dat costumelijc eñ ghewoōlijc is te doē. So segge ic dat ghi tot deser purge bider seluer mi sculdich zijt te ontfangē. Eñ ghi siet hier tegēwoordich tuyghen/ al bereet na mi te sweeren/ mannen waerdich vā gelooue/ sonen eñ dochterē der heyliger kerckē. Eñ daer af make ic clachte in rechte/ op dat ic daer ontfanghē worde. Weet dat niet tegenstaende eenigen redenen dye de heere daer tegens soude weten te segghen/ die [illegible]gen behoort ontfanghen te worden tot de-

ser purge/ biden costumē hier bouen ghescreuen/ het en ware bi also dat die gheuangen verbonden ware bi bekennē oft ontkennen/ oft bi dien dat hi hē bedragen ware aen enquisicie/ oft in waerhede op hē gehouden. Wāt alsdan en soude hi niet mogen comen tot sulcker purgacie. Ende anders en machmen hē die voorś purgacie niet benemen.

Wat peyen die leenman verbuert die sinen heere slaet / Oft die heere die sinen vassael slaet.

Dat.C.viij.Capittel.

Daer spruyt noch een andere maniere van actie/ daermen groote questie af maken mach in waerlike houen/ het si die heere teghens sinē ondersate/ oft die ondersate teghēs sinen here. Dat is/ so wanneer die heere zijn hant sedt op sinen vassael/ oft op sinen leenman/ oft die leenman op sinē heere/ bi maniere van gramschap. So suldy daer af weten/ dat oft ghebuerde dat een man van leen stelt zijn hant op sinē heere/ bi toornicheyt. Weet dat die gene die des doet/ behoort te verliesen zijn leen. Ende mach die heere daer af beclachte doen voor sinen ouerste. A

A De hoc in libro feud. tit. quibus mod. feud. amit.

In orloge te gaē tegen sinē heer.

Itē oft die ondersate ghinc in orloge tegēs sinē heere/ mettē ghenē daer hi niet aen en hout/ oft dz hi hē opset in wapene tegēs sinē heer/ weet dz desgelijcx daer op spruyt die voorś actie. Itē oft een persoō hoorde roepē sinen heer/ daer die here niet teghenwoordich en waer/ na opinie vā sommigen so soudemē van hē doen gelijc als voorś is/ in dien die ondersate hē niet en vweerde/ eñ presenteerde daer voore te vechtē/ in dient vā node waer.

Van sinē heer niet te bescuddē

Itē/ is die edel man ter plecke/ daer hi sinē here bescuddē mach vā zijn viandē/ daer hi af geuangē ware/ eñ hi des niet en dede/ oft niet en arbeyde ō des te doene na zijn vermoghē. Weet dat daer af spruyt actie/ te vliesen zijn roerēde goedē oft huysraet/ tot profite van sinen heere. B

B De hoc lib. feud. tit. quibus modis feu[d.] amitt. et tit. que si[t] [pr]ima cau[sa] bene amit[t.] §. porro.

Te hebben valsche maten.

Desgelijcx oft hi set valsce maten in zijns heerē heerlicheyt/ oft dat hi sinē heer ontseyt/ oft dat hi in sinē bedriue vischt oft dat hi zijn coninē steelt in zijn warāde. Na opinie vā sommigē ismen vā alle dese sakē indē wille vāden heere/ also voorś is.

Een simpel mā sinen heer te slaē.

Oft die simpel man sinē heere sloech wt toorne ten ware dat die heere hē eerst geslagē had/ weet dat daer af spruyt actie/ die hant te verliesen tottē wille vāden heere. Eñ oft hi nz geuangē en ware hi behoort gebannē te zijn tot eewigen dagen/ vā des heerē heerlicheit/ op zijn hāt bi sulcke redenē.

Een heere te slaen zyn leenman.

Ghi sult wetē/ dat oft ghebuerde dat die heere

vaet sijnē vassael oft leenmā in foorme/weer die he re vliest zijn aenhoudē/ dat die vassael oft leenmā van hē houdēde was/ eñ keert aenden ouerstē heere. Eñ is tot eewigen dagē die vassael oft leenmā exempt/ eñ afgetogen van dien heere/ eñ vā zijnd iusticie/ eñ blijft die leen eñ leenman tot eewigē daghen aen sijnē ouersten heere/ so lange als hi leeft. Eñ daer spruyt actie tegens dē ouerstē heere van lx.lb. daerō dat hi edele is. Eñ die sake is opēbaer sonder twifele in alle houen. Eñ het werdt also ghewesen inder sakē tot Rijssel/ ō den graue vā Vlaēdren/ teghens Robbert Masselier eñ zijn wijf/ die haer hant geset haddē op harē heere/ daer si af verloren dat leen dat si hieldē van haren heere. Eñ in sommige sakē heb ict sien wisen/ eñ in sommige houen/ bi so veel exēpelen/ dattet sond ghetal is. A

A De hoc in lib. feud. in titulo. Qualiter dominus proprietate feudi priuetur.

¶ Vandē ghenen die haer seluē verdoen eñ doodē. ¶ Dat. C.ix. Cap.

Wel ist waer datter noch actie spruyt bi sake van doorslaghen/ die eenighe doen in haer selfē/ bi maniere vā wāhope/ so wil ic v thoonen wat dat bescreuen recht seyt. Ghi sult wetē dat man oft wijf bi twee manieren haer mogen vdoen Die eerste is bi siecte eñ rasernien. Oft bi eenighe subtile weghen/ gelijc om dat verlies vā sinen wijue/ vā sinen kinderē/ oft vā sijnē goeden/ die hē haestelijc op coēt. Eñ weet dat so wie valt in wāhope bi dese twee manieren/ hoe wel dat hi zijn lijf verliest/ hi en behoort niet te vliesen zijn goedē/ noch dat lichaē en behoort niet gerekēt te zijn tot executie van crime/ als gehangen te zijn/ oft geset tot opēbaer gerechte. Wāt dat lichaē en heeft tegens iusticie niet misdaen/ maer aen hē seluen. B

¶ Eñ hoe wel dat in sulcken sake/ na dat yemandt doot geuonden waer/ hi niet en behoort begrauē te wesen/ sonā die wete eñ cōsent van den here/ eñ alle zijn goeden behoorē geset te zijn in handē van den heere/ om te weten die waerheyt vāder saken waerō dat hi properlijc zijn lijf vloren heeft. Nochtans die waerheyt geweten eñ bekent/ bider maniere hier bouē gescreuen/ hoe hi gestoruē is/ noch bi cōsent vandē heere/ dat lichaē mach eñ behoort begrauen te wesen bi rade der heyligher kercken Eñ daer en is anders gheen cōfiscacie van goeden voor den heere/ si en mogen wel comen eñ eruē aē die gherechte erfgenamē/ na bescreuē recht. C

B Hec ratio non est bona: nam qui sibi nocet, nocet reipublice: cū nemo sit dominus mēbrorū suorū l. liber. ff. ad. l. Aquiliam.

C l. j. et. ij. C. de bonis eorū qui mortē sibi cōsc.

¶ Te verdoemen eenighe personen van sulcker sake.

¶ Maer oft ghebuerde dat yemant waer vmaert oft geuangen/ oft gewrocht om eenige sakē/ daer hi om in vreese waer te vliesen zijn lijf eñ goet oft gediffameert waer/ sonder mogelijck nēmermeer te vhalen: eñ noch hangēde die sake bi hē/ verkeerde in wāhope/ eñ verdede hē seluen/ bi wat wege/ oft maniere dattet ware. Weet dat na bescreuen recht/ hi alsdan behoort gheuoert/ eñ volbrocht te zijn tot iusticie/ eñ dat lichaem hoe wel dattet doot waer te brengen eñ te leuerē tot sulckē exēpele gelijc oft hi leuēde waer verwonnē eñ besculdicht vā der sake/ eñ die goedē vbuert aendē heer/ als of hi met recht gecorrigeert geweest hadde in sinē leuēden liue. Eñ die redē is/ want bi zijn wāhope is hi bekent eñ besculdicht vāder sake. Eñ sommige willen seggen dat hoe wel bescreuē recht niet en executeert dē lichaē vanden persoon/ die hē bi wāhope vdoet/ noch daer en set ghēe confiscatie vā goedē aenghesien dat die wāhope niet en is in perikel vā zijn lijf te vliesen oft eere/ vā misdaet tanderē tidē eñ dat hi daer af niet en is ghewrocht/ also voorē is/ niet tegenstaende tghene dattet bescreuē recht daer af seit. Die waerlicke rechters na dat si vindē dat yemāt hē stelt eñ brēgt ter doot/ in forme van wāhope/ bi wat wege oft sake dattet si/ si houden datse vallē in executie van crime/ eñ doē die settē tot executie/ bi dies wil dat hi hē seluē gemoort heeft eñ doorslach gedaen heeft vā zijn selfs lichaem eñ nemē cōfiscacie van goedē/ so verre/ eñ so vele als hi hadde doen eñ verbuerē moghen in sinen leuēden liue/ bi andere doot te slaen/ bi moort te doē oft ghedaen te hebben. D Eñ het werdt also geradē aen den prouoost eñ gesworē van Doornic om een wijf die in haer vāgenisse was om diefte/ de welcke haer seluē verdede bi wāhope. So wert gheraden/ na dat si moort gedaen hadde/ dat si behoorde verbrant te wesen. Eñ het werdt also ghedaen biden rade van Parijs.

D Coopera torum bone fisco vendicantur: qui admissi criminis metu, siue sententie metu sibi intulerunt. C. de bonis eorum qui mortē sibi cōsci. secus si ppter dolorem aliquem vel tedium.

¶ Vā wanhope gedaen in waerlike houen.

¶ Itē weet dat bidē rechte eñ vsanciē vā waerlicke houē/ is daer af gedaē eñ geuseert meer/ eñ is seer periculoes. Wāt na dat die mēsche hē seluen verdoet bi wāhope/ die waerlike rechters wisen alle/ verbuert te hebbē tegens den heere al haer goeden/ eñ leyden den lichaē aenden gherechte/ als verwonnen eñ verwesen.

¶ Die maniere van wanhope.

¶ Itē weet dat nadē wisen die manierē vā wanhopen is dese/ dats so wie bi. x. dagen daer af seer siec eñ ghequelt gheweest heeft/ eñ hi wederseyt heeft berecht te zijn vā zijn sacramēt hoe wel dattet hē geboden is geweest/ eñ sterue in sulckēr manierē. Mer daerō en verliesen die kinderē haer successie niet/ noch dat lichaem en wort niet gherecht na bescreuen recht. Wāt het en is niet dā bi raserie accidentale/ bi siecte die daer is.

¶ Itē noch is daer een ander wanhope vā raserie die niet en wort volbrocht/ mer die wille is daer af begōnen eñ niet volbrocht/ daer hē leet toe is. Gelijc oft geburde dat yemāt wil hadde hē seluen te verdoen eñ te doodē/ eñ nochtās die feyt en soude niet volbrocht worden/ oft dat hi bestonde een ander te slaē/ eñ dattet hē na leet ware. Weet dz hoe wel dattet quame totter kennisse vā iusticie/ eñ hē de dat aenghenomē te hebbē te doene/ eñ hē nochtās dat beroude. In dié die crime nyet gebuert en ware/ hi en soude niet sculdich zijn te draghē yemā

l. cogitationis penam. ff. de penis. Cōtra arg. l. si quis nō dicā rapere. C. de episco. & cler. & bi vidi per glosam.

capitale/maer waer te corrigeren ciuile. A
Eñ oft hi waer in wille vā hē seluen te verdoene eñ niet en volbracht/weet dz dat valt in biechte eñ berou vā geestelikē raet/eñ in gelijcke penitencie.

¶ Van dootslagers. ¶ Dat. C.r. Cap.

Want ic hier vore ghescreuen/eñ v ghetoont heb die maniere van hemseluen te verdoen/eñ die van hem seluē dootslaghers zijn/so wil ic v thoonen van den ghenē die dootslagers zijn vā ander. So weet dat na bescreuē recht/so wie een andē dootslaet/daer spruyt wt actie crimineel/so wel bi officie/als bi partie geiniurieert. Ten si dat die hātdadige mach hebbē voor hē exceptie/eñ recht van zijn lijf te vweren/dat die clercken heeten. Vi vim repellere: oft bi camp van battalie/oft bi sake vā auontuere/tot ontschult dienende oft om den sinē te bewarē/oft te bescuddē vandē dieuen/eñ principalijc bi nachte. So wil ic v thoonen tgene dat tot elcke voorš sake toebehoort. So weet dat vā god geboden is/so wie eenē man mettē sweerde vslaet mettē sweerde sal hi vslagen wordē. Dat is te verstaen bi iusticie. Wāt God noch die iusticie en begherē noch en eyscē geē wrake. Eñ ooc die bescreuen rechtē vāden Italianē seggē/dat so wie dootslach doet/hi behoort te steruē bi iusticie. B

B l. is qui cū telo. C. ad leg. Cor. de sicariis.

¶ Noch en is gheē excusacię waerdich/ten si bi eē vandē bouē gescreuē wegen. Dat is/ dattet si op zijn lijf te verweerē/gelijc te zijn besprogen vā yemant/so datmē niet en mach ontgaē/sonđ perikel vanđ doot/eñ in hē te vweeren wijsselijc. Het ghebuert datmē questie dē aenuechter/oft aenuechters daer hi af gestoruē si/dat bescreuen recht wil/ dat vā dese occasie die verweerđ vri si eñ quijt vanđ pene criminele oft ciuile. Eñ dit heetmē properlijc lijf vweerē. Eñ en is niet weerdich dat die sommige seggen/datmē mach eñ sculdich is achter te treden. ir. voeten/ eñ te toonen eñ seggē dattet is om mijn lijf te verweeren. &c. Want hi mach dat wel seggē eñ toonen/can hijt gedoen/maer daer en is gheē belanc aene. Nochtans in hē wijsselijc te verweeren vandē aenuechters/dat si biden voorscreuen rechte also verstaen. C

C l. is qui aggressorem & l. si/ vt alle gas latrocinantem. C. de sicariis.

Dootslach op camp vā battalie.

¶ Itē aen een dootslager is solucie/wāneer dat hij cāpe van battalie gewesen is/vā here die des doē eñ wisen mach/eñ die met vonnisse vā rechte gheleyt is/om die sakē tusschē die partien/tot sekerē daghe eñ tot sekerē tide/gelijc als ic v hier bouen gethoont hebbe/in de rubrike vanden cāpe vā battalie/de welcke geteekent is biden getale van. Li. Want alsdan en valt om den dootslach gheen pene/mer die winner heeft zijn costen/eñ die verwōnen is gheexecuteert capitale.

¶ Dootslach bi ongeualle.

¶ Item in cas vā auontuere oft ongeual/en valt in dootslach gheen pene. Ghelijc oft ic dede neder v ellen eenē boom/eñ int vallē die boom viel op yemant/alst niet en waer in ghemeyne wegen/eñ hi diē man doot viel/weet dat die ghene die dē boom af gehouwē hadde/daer af niet en valt in pene vā rechte. Eñ oft waer in ghemeyne wegen/eñ die afhouder vāden boome daer geset hadde een teeken oft dat hi seyde ouerluyde: Wacht wacht den boō valt/eñ dattet gebuerde dat niet tegenstaēde den teeken gheset ouer dweers/oft den roep die dē afhouwer dede/dē boom viel op yemāt/weet dat dē afhouwer daer af behoort vrij te zijn van pene criminele eñ ciuile. ¶ Eñ also moechdy weten eñ verstaē/wāneer yemāt doet wercke op zijn huys eñ hi daer een teeken geset heeft/dat daer niemāt en lide onder dē huyse/oft onder dat werc: eñ ghebueret dat daer yemāt lijdt/eñ dat daer yet op hē valt/eñ daer af sterft/weet dat dat werc/noch die meester vāden huyse/eñ soude daer af gheen pene dragen/criminele noch ciuile. D

D l. si putator. ff. ad legem Aquiliā. et Instit. eod. tit. §. itē si putator. et l. eū qui adseuerat. C. de sicariis.

¶ Dootslagher vanden dieuen.

¶ Itē also en soude ooc eenige die beuinden soude datmē tsine dieflijck stale/bi nachte. Eñ om dat te te bescudden des doēde/hi dē dief dootsloech/daerom en soude hi niet draghen pene criminele/noch ciuile. Maer anders soudet wesen in dient bi dage geschiede. Wāt alsdan en mach hijt niet doē/noch en behoort hē te slaen/maer hi behoort hem te vānghen/eñ te brenghen aen den rechter. E

E l. si vt alle gas/latrocinantem. C. de sicariis.

¶ Dootslach op fornicacie.

¶ Item also en soude ooc die ghene/die eenen anderē vinden soude gheleghen bi sinen wiue/oft bi zijnre dochter. Wāt alsdā bidē toorne die hi heeft mach dootslaen haestelijc terstonteñ sonder toeuē den ghenen diē hi also vinden soude/sonder te draghen criminele/noch ciuile pene. F

F l. marito. ff. ad l. Juliā. de adulteriis. et l. Gracchus. C. eo. tit.

Dootslach bi gebode van rechte.

¶ Item also en soude ooc mede niemant/die biden gebode vāden rechters/hebbēde daer af machte/gebieden soude sinen sergianten eñ anderē vandē ondersatē/ dat die gebānen wten lande om crime de welcke hē voorderde weder te comē inden lande in versmadenisse des rechters/eñ daerō geboden waer dien te vanghen leuende oft doot/in dien hi niet obedierē en woude. Wāt in sulckē sake de gene die des doen/en behooren niet te draghen pene noch boete/criminele noch ciuile. G

G l. quoniam. C. ad l. Juliam. de vi publi. et. c. miles. cum sequ. xxiij. q. v.

¶ Dootslagher op een bastaert.

¶ Item so wie dootslaet een bastaert/die pays behoort daer af gedaen te zijn aen den heere souuerayn oft ouerstē/na sommige costumen. Eñ sondlinge na die costumē van Henegouwe/en behoort den pays niet gemaect te wesen/dan aen den graue vā Henegouwe. Noch gheen maghē/si zijn van vader oft vā moeder/en moghen daer aen roeren Eñ die pays gedaē zijnde aendē graue so en mach nēmermeer niemāt hē daer na roerē op zijn hooft te verliesen. Eñ die graue sal dē hantdadigē daer af pays gheuen in dient hē belieft/niet tegenstaende die vrienden oft maghen. Maer so vele hebben

de vriendē/ si zijn vā vader oft vā moeder/ dat oft si dat vuolgen willen/ so mogē si dat wel doen bij voorß costume. Mer in diē die graue hē niet eerst en roerde/ die vriendē en souden hē niet mogē roeren oft porrē/ ten waer opt hooft. Noch die heere en mach hē lieden niet bedwingē te vuolgen/ ten si dattet hē lieden believe/ aengesiē dat si hē daer af niet roerē en willē. Eñ wert dese costume alsulc geapprobeert int voorß graefscap/ bidē bastaert vādē coninc/ die verslagen wert bi Jacquemart Souwmēt int iaer M.CCC.lxxv. op onser vrouwē dach lichtmisse. Eñ hoe wel dat in Vrācrijc aendē coninc behoort dē paps vandē bastaert/ nochtās behoort hi mede gedaē te zijn aendē vriendē vā des moeders side/ om die interrest van harē magen. Wāt waerachtige sake is vāder moes in Vrancrijc meer/ dā aendē coninc. Eñ also ist mede int graefschap van Vlaendrē. Wāt niemant is bastaert vā zijnre moeder/ maer in Vrācrijc niet dā aenden coninc. A

A
Adde quod etiā de iure Romani spurius succedit / hoc est vulgo quesitus per ob⸗scenitatem / et ... ex parte matris mulieris est ille legitimus/ ni mater esset illustris/ tūc nō succederet cū legitimis. Et an cum esset bastardus / ex ... vtrum gentis videtur ... remouē ... a succes⸗sione matris ... in Autē. quibus modis natura⸗les fil. effic. legit. §. vl. ... colla. vj.

Van vrouwe trachters.

Dat. C.xi. Capittel.

Die rechten verbieden op pene capitale/ te scaecken eenige vrouwe vā wat state dat si is/ si si geestelijc oft waerlijck. Ende al die ghene die des doen/ sullen draghen pene capitale/ niet alleen die misdaders/ mer ooc alle die ghene/ die hē lieden gheuen hulpe eñ bistant/ des te doen. Ende dat si noch met pene capitale/ verliesen alle hare goedē. Noch willen die rechten/ dat niet alleen die schaeckers eñ complices/ mer ooc alle de gene die daer toe behulpich ghe weest hadden.

Item noch willen die rechtē/ dat alle sulcke dragen die voorß pene/ het si nochtans dat die scakinge gedaē si biden danc vāder vrouwen/ nā dattet niet en waer biden consente vāden vriendē/ waer mede eñ waer bi si haer behoort te beraden/ om te huwelikē. Eñ die reden is/ om datter gheē te sware pene en mach geschien noch geset wordē in sulcke sakē/ naden rechtē. Wāt waert dattet niet wel ontsien en waer/ dat wijf nēmermeer vā haer seluē sonð raet vā harē vriendē/ en soude haer vorderē dat te doē eñ daerō is dat recht daer op so scerp

Van schakinge te consenteren eñ te ghehengen biden vrienden.

Item eñ oft ghebuerde/ dat die vriendē vander vrouwē/ na wiens raet si haer behoort te beradē eñ te huwelikē/ cōsenteerdē sulcke schakinge/ oft dat dat si vander ontschakinge niet en veruolgen eñ haer diligencie doē bi iusticie. Weet nadē rechte behoorē si gecorrigeert te wesen als gehengers vāder sake. Eñ in dient waer eenighē man oft wijf si behoorē ghecorrigeert te zijn metten viere. B

B
l. raptores virginum. C. de raptu virginum.

Van dye ionghe maechden in bewaernisse van voechden.

Itē oft een ionge maecht is in bewaernisse van voechdē/ eñ dat gebuert dat die voechdē/ oft eene van hē lieden die ontschakē. Weet dat si na bescre uen recht behooren te draghen die voorß pene. Eñ nadē sommigē/ om die blischap so behoorē si te verliesen alle haer goedē/ eñ gebānen eñ veriaecht te zijn wt en lande/ ten eewigen dagē op haer lijf/ in dien si tegēs haer bānnige weder quamen. Want als dan souden si dubbel brecke/ deene voor die misdaet/ eñ dandere om dat ouertreden der geboden vanden rechte/ dwelck seer quaet is eñ verdoemelijc tegens den rechte. C

C
l. ... C. si quis eam cuius tutor ... fuerit.

Van bewaernisse van ionghe maechden.

Item na die costume locale/ oft gebuert dat eenich edel man/ oft andere vā state/ in bewaernisse hebbē eenige maechdē die hē beuolen zijn bi eenigen heere/ oft vrienden/ eñ hi die ontschaect/ oft ghenget te ontschaken/ oft dat hi daer bi slaept eñ vleeschelijc bekent. Weet dat hi behoort te verliesen zijn leen: eñ in diē hi geē leen en heeft/ hi behoort te verliesen zijn goet/ nadē wille vandē heere/ na gelegēthept vanð sake/ waert bi wille eñ cōsent vanð vrouwe/ als si sekre bekennē soude. Eñ oft gewetē worde/ dattet waer/ oft hadde gheweest met crachte/ hi behoort gehangen te zijn na bescreuen recht. D

D
Ex. l. ... allegata. ... in sec. ... mod. ... auct. §. ... si ... cole ... in ... collo.

Van den heere die ontschaect die dochter oft wijf van zijn leen man.

Itē ghi sult weten eñ verstaen bi die voorß redene/ dat oft gebuerde/ dat die here sliep mettē wiue vā zijn leenmā/ oft met zijn dochter/ in dien si maecht waer/ oft zijn nichte. Weet dat dye leenman behoort tot eewigen dagē exempt cūgetogen te zijn vandē heere/ eñ weder keerē aen zijn hooft/ oft ouerste here vā zijnder heerlicheit eñ saken. Eñ ter cōtrarie in dien die leenmā sliepe metter vrouwe/ oft metter dochter vā sinen heere/ in dien si maecht waer/ weet dat die voorß leenmā indes te doē/ verliest zijn leē/ eñ behoort te verliesen tgene dat hi houdende is vandē seluē voorß here. Eñ oft waer een mā die zijn ondersaet ware/ so behoorē zijn goedē onder dē voorß heere gelegē/ gestelt te zijn indē handen vā sinen heere/ gelijc als verrader eñ valsch teghen sinen heere.

Van een vrouwe te ontschaecken/ eñ daer nae haer consent te hebben.

Noch wil dat bescreuē recht/ in diē dat hoe wel yemant ontschaect/ eñ daer na so veel doet/ dat hise gheerijcht tot eenen wiue/ eñ dattet wijf daer na seyt/ dattet geweest is bi harē wille/ eñ seyt dat voor trecht. Daerō en ist niet die voorß ontscaker en si gehoudē te dragen/ gelijc als voore gescreuē is. Weeet dat na bescreuen recht/ gheen vrouwe en is te ontschakē/ noch te hebbē bi crachtelikē wille/ wāt het waer al te quaet. Maer staet te huwelikē aendē vriendē vā haer. Eñ oft si dz beletē bi loosheit/ om die successie diē hē daer af souden mogen comē/ als dā behoort daer toe te voorsiē die heere vāden gerechte/ onder wien haer goedē

gelegen ware/ biden wille eñ consent vā haren an heren vrienden eñ magen. Eñ op dat te meer blijc ke dattet recht ciuijl seer haet die ontschakinge vā vrouwē/ weet dat bidē recht ciuile/ na dat yemant ontscaect heeft eenigē vrouwe/ die hi daer na trou de eñ dat die vrouwe des cōsenteerde/ dat recht en gehengt niet dat sulcke trouwe waerdich si/ noch dat die selue mā ontschaker sal mogen gebruyckē eenige saken oft goeden/ die vā harē wegen comē Eñ si en sal daer af niet behouden dan om haer on derhoudenisse.

Hec que supra dicta sunt habent locū de iure ciuili, lege allegata/ sed de iure canonico/ mulier rapta potest nubere raptori, vt extra de rapto. c. vlt. et c. placuit. xxxvi. q. iiij.

Van moort.

Dat. C. xij. Cap.

NAder vsancie van waerlike houen ist ghenoech geweten/ eñ yegheliкē opē baer die hē des rechts onderwinden/ hoe dat van moort eñ van verraet be hoort ghedaen eñ geordineert te zijn. Wāt so wie geaccuseert is van crime van moort/ eñ geuangen vā hooghe iusticier/ daer is hi schul dich te antwoordē. (Wāt om gheen priuilegie die hi hebbē mach van eenigen waerliken heere/ het si te wesen muntslager vā des conincx munte/ het si te wesen sergiant vā wapē/ oft te wesen handen huysgesinne vā sommigen heeren) Van deser ma terien en wort geē renuoy gedaē/ noch en is nyet ontfanclijc in purgacie noch in remissie die hi daer af soude willen doē. Mer hi soude hē wel moghen settē in alle enquestes oft ondersoeck/ eñ daer toe waer hi wel ontfanclijc. Eñ is die wroeger een mā van gelooue/ eñ ouergeeft verwe dienēde tot zijn accusacie/ alsdan en is gheen doen te setten die sa ke in proces ordinarie/ mer behoort geset tē zijn in proces extraordinarie/ op dat die waerheyt mach zijn geweten bi sinē monde/ eñ bi tormentē van pi nen. Wāt sulcke feyten en machmē die niet betuy ghen/ wāt die misdaders des so heymelijc eñ so be decteliic doen als si moghē. Eñ daerō/ so haest als men heeft openbare presumptie/ eñ warachtighe gelikenisse/ men behoort te wetē eñ te ondersoec ken bi alle behoorlike wegen/ mogelijc aendē rech ter/ eñ en behoort niet te vallē int vstant vā yemāt dat daer toe retreācie behoort oft mach toebehorē Eñ behoort die wroeger wel toe te sien. Eñ oft hy niet wel en is bekent/ men behoort hē geuangē te houdē/ oft vā hē te hebbē goede sekerhede/ op dat gheen wroegher en si sonder schult eñ valsheyt.

Van rapt eñ andꝰ straetroouers.

Item in alsulcke manierē moechdy wetē eñ ver staen/ vā rapt eñ andere. Wāt bi ghelike forme be hoort gedetermineert eñ geregelt tē zijn die penē daer toe dienēde/ de welcke een yeghelijc kēnelijc zijn. Wāt bi bescreuē rechte behoorē si haer lijf te verliesen. Eñ bi waerlike costumē sonderlinge vā dē coninc vā Vrancrijc/ behoorē si geslepyt te zijn totter iusticie/ eñ ghehangen/ so dat si doot zijn eñ gewoicht/ eñ haer goedē verlorē. Eñ bid costumē van Henegouwe eñ van Vlaendren behooren si ge set te zijn ter plecke van den gerechte op een radt verheuen/ eñ haer goet verloren.

l. C. de sicarij 3.

Te antwoordē in houe in cas criminele.

Eñ weet dat om sulcke sake/ na dat die gewroechde/ bi partie is ghewroecht in rechte/ hi behoort eerst te antwoordē vā hē/ in kē nē oft ontkennē/ bi hē oft bi aduocaet. Wāt in sulc ke sake en valt gheē exceptie/ declinatorie oft dila torie/ die sake en si geraect eñ bekent/ so volcomeli kē alsmē mach/ ō die weluaert eñ eere vā iusticie.

Vanden Vraders. Dat. C. xiij. Cap.

GHi sult wetē dat so wie eenen anderē doet vdachuaerden om crime vā ver raet/ om dattet sake is so ōbehoorlijc eñ so fel/ in dient waer teghen den co ninc/ niemant en soude daer af hebbē die kēnisse in zijn conincrijc/ dā hi/ vā wat sake dat het waer noch vā wat cōdicie die gewroecht ware hoe wel nochtans dat hi waer clerc/ priester/ oft re ligiose. Maer ō ander verraet dā tegēs dē coninc en soudt also niet zijn. Wāt in dien si clerckē warē si soudē weder ghebracht wordē tot harē rechter. Eñ van ander heerlicheyt subiect/ soude die kēnis se bliuen aen dē heere daer hi onder geuōden wa re. Noch daer en waer gheē renuoy/ purge/ remis se/ noch ondersoec van landē/ noch ander forme te procederē/ als in āder crime. Wāt vā dese is te we ten eñ te ondersoeckē die waerheyt/ bi ander for me eñ maniere/ dā eenige ander sakē/ om dattet bi ander manierē ghedaen wort. Eñ behoort daer in geprocedeert te zijn bi proces extra ordinarie/ seer neerstelijc eñ grotelijc. Eñ so haest alsmen heeft ee nige accusacie eñ presumpcie/ men behoort wel te siē wie die wroeger is/ eñ wat hē porret des te doē hoe dat hijt geweten heeft/ eñ des gewaer geworden is/ oft daer eenigen haet is bi hē/ oft bidē sinē. Eñ dese sakē ouergemerct/ in dien men geuoelt dē wroeger vā goeder presumptie te zijn/ men be hooret seer neerstelijc te ondsoeckē vander waer heyt. Eñ wel behoortmē den wroeger/ eñ den ghe wroechdē te bewarē/ eñ oft optē gewroechdē niet beuōdē oft betuycht en wort die feyt/ die wroeger (bi bescreuē recht) behoort gepinicht te zijn gelijc als die gewroechde/ om te wetē wat hē porret sulc ken accusacie te doē/ eñ van wien hi toeghemaect waer. Want het is periculoos eñ sorchlijc sake te wroegē. Eñ oft hi beuondē waer valsch wroeger hi behoort gedoot te zijn/ eñ na sommiger opinie ge lijke pene: wāt in sulcker sake diēt dat properlijcke naden rechtē vāden keyser Constantijn.

Vanden gehegers/ onderhou ders/ oft raders vanden verrad.

C. l. j. et. l. quis alicui. C. ad l. Iuliam maiestatis.

Weet dat dese crime so seer gehaet is/ dat in diē yemāt waer/ die hier in cōsenteerde/ oft raet gaue oft daer af wiste/ eñ hi dat niet terstōt te kennē en geeft aendē heere daert behoort/ tegens wien zijn volc oft zijn lāt waer/ weet dat die weerdich is vā pene capitale als vrader. Eñ dat meer is/ in dient geweten mocht worden/ dat yemāt dat ghedacht

de vriendē/ si zijn vā vader oft vā moeder/ dat oft si dat vuolgen willen/ so mogē si dat wel doen bi de voorś costume. Mer in diē die graue hē niet eerst en roerde/ die vriendē en souden hē niet mogē roeren oft porrē/ ten waer opt hooft. Noch die heere en mach hēlieden nz bedwingē te vuolgen/ ten si dattet hēlieden believt/ aengesiē dat si hē daer af nz roerē en willē. Eñ wert dese costume alsulc ge approbeert int voorś graefscap/ bidē bastaert vādē coninc/ die vslagen wert bi Jacquemart fourmēt int iaer. M.CCC.lxxv. op ōser vrouwē dach lichtmisse. Eñ hoe wel dat in Vrācrijc aendē coninc behoort dē paps vandē bastaert/ nochtās behoort hi mede gedaē te zijn aendē vriendē vā des moeds side/ om die interrest van harē magen. Wāt waer achtige sake is vāder moeds in Vrancrijc meer/ dā aendē coninc. Eñ also ist mede int graefschap van Vlaendrē. Wāt niemant is bastaert vā zijnre moeder/ maer in Vrācrijc niet dā aenden coninc. A

¶ Van vrouwe crachters.

¶ Dat. C.xi. Capittel.

A
...dde quod ...tā de iure ...ōmuni spu...tus succe...it / hoc est ...ulgo quest ...us per ozi...tantum / et ...ic ex parte ...matris nul...us est Ale...pterinus/ nā ...i mater est ...et illustris/ ...ūt nō succe...dit cū legit...imo. Si au...tem esset bastardus / ex ...nephario ...coitu genit' ...videtur q ...sit remonē...dus a succes...siōe matris ...ut in Autē. ...quibus mo...dis natura...les fil. effic. ...legit. §. vl...ti. colla. vj.

Die rechten verbieden op pene capitale/ te scaecken eenige vrouwe vā wat state dat si is/ si si geestelijc oft waerlijck. Ende al die ghene die des doen/ sullen draghen pene capitale/ niet alleen die misdaders/ mer ooc allē die ghene/ die hē lieden gheuen hulpe eñ bistant/ des te doen. Endē dat si noch met pene capitale/ verliesen alle haer goedē. Noch willen die rechten/ dat niet alleen die schaeckers eñ complices/ mer ooc alle de gene die daer toe behulpich ghe weest hadden.

¶ Item noch willen die rechtē/ dat alle sulcke dragen die voorś pene/ het si nochtans dat die scakinge gedaē si biden danc vāder vrouwen/ nā dattet niet en waer biden consente vāden vriendē/ waer mede eñ waer bi si haer behoort te beraden/ om te huwelikē. Eñ die reden is/ om datter gheē te sware pene en mach geschien noch geset wordē in sulcke sakē/ naden rechtē. Wāt waert dattet niet wel ontsien en waer/ dat wijf nēmermeer vā haer seluē sonď raet vā harē vriendē/ en soude haer vorderē dat te doē eñ daerō is dat recht daer op so scerp

¶ Van schakinge te consenteren eñ te ghehengen biden vrienden.

¶ Item eñ oft ghebuerde/ dat die vriendē vander vrouwē/ na wiens raet si haer behoort te beradē eñ te huwelikē/ cōsenteerdē sulcke schakinge/ oft dat dat si vander ontschakinge niet en veruolgen eñ haer diligencie doē bi iusticie. Weet nadē rechte behoorē si gecorrigeert te wesen als gehengers vāder sake. Eñ in dient waer eyghē man oft wijf si behoorē ghecorrigeert te zijn metten vierē. B

B
J. raptores virginum. C. de raptu virginum.

¶ Van dye ionghe maechden in bewaernisse van voechden.

¶ Itē oft een iongē maecht is in bewaernisse van voechdē/ eñ dat gebuert dat die voechdē/ oft eene van hēlieden die ontschakē. Weet dat si na bescreuen recht behooren te draghen die voorś pene. Eñ nadē sommigē/ om die blischap so behoorē si te verliesen alle haer goedē/ eñ gebānen eñ verlaecht te zijn vten lande/ ten eewigen dagē op haer lijf/ in dien si tegēs haer bāninge weder quamen. Want alsdan soudē si dubbel breckē/ deene voor die misdaet/ eñ dandere om dat ouertreden der geboden vanden rechte/ dwelck seer quaet is eñ verdoemelijc tegens den rechte. C

C
J. vnica. C. si quis eam cuius tutor fuerit.

¶ Van de waernisse van ionghe maechden.

¶ Item na die costume locale/ oft gebuert dat eenich edel man/ oft andere vā state/ in bewaernisse hebbē eenige maechdē die hē beuolen zijn bi eenigen heere/ oft vrienden/ eñ hi die ontschaect/ oft ghehenget te ontschaken/ oft dat hi daer bi slaept eñ vleeschelijc bekent. Weet dat hi behoort te verliesen zijn leen: eñ in diē hi geē leen en heeft/ hi behoort te vliesen zijn goet/ nadē wille vandē heere/ na gelegētheyt vanď sake/ waert bi wille eñ cōsent vanď vrouwe/ als si sellue bekennē soude. Eñ oft gewetē worde/ dattet waer/ oft hadde ghewest met crachte/ hi behoort gehangen te zijn na bescreuen recht. D

D
Ex. l. vnica ... allegata ... in ... mod. ... s. ... si ...

¶ Van den heere die ontschaect die dochter oft wijf van zijn leenman.

¶ Itē ghi sult weten eñ verstaen bi die voorś redene/ dat oft gebuerde/ dat die here sliep mettē wiue vā zijn leenmā/ oft met zijn dochter/ in dien si maecht waer/ oft zijn nichte. Weet dat dye leenman behoort tot eewigen dagē exempt eñ ge togen te zijn vandē heere/ eñ weder heerē aen zijn hooft/ oft ouerste here vā zijnder heerlicheit eñ saken. Eñ ter cōtrarie in dien die leenmā sliepe metter vrouwe/ oft metter dochter vā sinen heere/ in dien si maecht waer/ weet dat die voorś leenmā in des te doē/ vliest zijn leē/ eñ behoort te vliesen tgēne dat hi houdende is vandē seluē voorś here. Eñ oft waer een mā die zijn ondersaet ware/ so behoorē zijn goedē onder dē voorś heere gelegē/ gestelt te zijn indē handen vā sinen heere/ gelijc als verrader eñ valsch teghen sinen heere.

¶ Van een vrouwe te ontschaken / eñ daer nae haer consent te hebben.

¶ Noch wil dat bescreuē recht/ in diē dat hoe wel yemant ontschaect/ eñ daer na so veel doet/ dat hise gheercrijcht tot eenen wiue/ eñ dattet wijf daer na seyt / dattet geweest is bi harē wille/ eñ seyt dat voor trecht. Daerō en ist niet die voorś ontscaker en si gehoudē te dragen / gelijc als voore gescreuē is. Weeet dat na bescreuen recht/ gheen vrouwe en is te ontschakē/ noch te hebbē bi crachtelikē wille/ wāt het waer al te quaet. Maer staet te huwelikē aendē vriendē vā haer. Eñ oft si dz beletté bi loosheit/ om die successie diē hē daer af soude mogen comē/ alsdā behoort daer toe te voorsiē die heere vāden gerechte/ onder wien haer goedē

gelegen ware/ biden wille eñ consent vā haren an
deren vrienden eñ magen. Eñ op dat te meer blijc
ke dattet recht ciuijl seer haet die ontschakinge vā
vrouwē/ weet dat bidē recht ciuile/ na dat yemant
ontscaect heeft eenige vrouwe/ die hi daer na trou
de eñ dat die vrouwe des cōsenteerde/ dat recht en
gehengt niet dat sulcke trouwe waerdich si/ noch
dat die selue mā ontschaker sal mogen gebruyckē
eenige saken oft goeden/ die vā harē wegen comē
Eñ si en sal daer af niet behouden dan om haer on
A derhoudenisse. A

Hec que supra dicta sūt habent locū de iure ciuili. lege allegata/ sed de iure canonico/ mulier rapta potest nubere raptori. vt extra de rapto.c. vlt. et c. placuit. xvi.q.iiij.

¶ Van moort. ¶ Dat.C.xij.Cap.

NAder vsancie van waerlike houen ist
ghenoech geweten/ eñ yegheliké opē
baer die hē des rechts onderwinden/
hoe dat van moort eñ van verraet be
hoort ghedaen eñ geordineert te zijn.
Wāt so wie geaccuseert is van crime van moort/
eñ geuangen vā hooghe iusticier/ daer is hi schul
dich te antwoordē. (Wāt om gheen priuilegie die
hi hebbē mach van eenigen waerliken heere/ het
si te wesen muntslager vā des coninex munte/ het
si te wesen sergiant vā wapē/ oft te wesen vanden
huysgesinne vā sommigen heeren) Van deser ma
terien en wort geē renuoy gedaē/ noch en is nyet
ontfanclijc in purgacie noch in remissie die hi daer
af soude willen doē. Mer hi soude hē wel moghen
settē in alle enquestes oft ondersoeck/ eñ daer toe
waer hi wel ontfanclijc. Eñ is die wroeger een mā
van geloone/ eñ ouergeeft verwe dienēde tot zijn
accusacie/ alsdan en is gheen doen te setten die sa
ke in proces ordinarie/ mer behoort geset te zijn in
proces extraordinarie/ op dat die waerheyt mach
zijn geweten bi sinē monde/ eñ bi tormentē van pi
nen. Wāt sulcke feyten en machmē die niet betuy
ghen/ wāt die misdaders des so heymelijc eñ so be
dectelijc doen als si moghē. Eñ daerō/ so haest als
men heeft openbare presumptie/ eñ warachtighe
gelikenisse/ men behoort te wetē eñ te ondersoec
ken bi alle behoorlike wegen/ mogelijc aendē rech
ter/ eñ en behoort niet te vallē int vbstant vā yemāt
dat daer toe recreācie behoort oft mach toebehorē
Eñ behoort die wroeger wel toe te sien. Eñ oft hy
niet wel en is bekent/ men behoort hē geuangē te
houdē/ oft vā hē te hebbē goede sekerhede/ op dat
gheen wroegher en si sonder schult eñ valsheyt.

Van rapt eñ andē straetroouers.

¶ Item in alsulcke manierē moechdy wetē eñ ver
staen/ vā rapt eñ andere. Wāt bi ghelike forme be
hoort gedetermineert eñ geregelt te zijn die penē
daer toe dienēde/ de welcke een yeghelijc kēnelijc
zijn. Wāt bi bescreuē rechte behoorē si haer lijf te
verliesen. Eñ bi waerlike costumē sonderlinge vā
dē coninc vā Vrancrijc/ behoorē si gesleypt te zijn
totter iusticie/ eñ ghehangen/ so dat si doot zijn eñ
geworcht/ eñ haer goedē verlorē. Eñ bid costumē
B van Henegouwē eñ van Vlaendren behooren si ge
set te zijn ter plecke van den gerechte op een radt
verhenen/ eñ haer goet verloren. B

B l.j.C. de sicarijs.

¶ Te antwoordē in houe in cas criminele.

¶ Eñ weet dat om sulcke sake/
na dat die gewroechde/ bi partie is ghewroecht in
rechte/ hi behoort eerst te antwoordē vā hē/ in kē
nē oft ontkennē/ bi hē oft bi aduocaet. Wāt in sulc
ke sake en valt gheē exceptie/ declinatorie oft dila
torie/ die sake en si geraect eñ bekent/ so volcomeli
kē alsmē mach/ ō die weluaert eñ eere vā iusticie.

¶ Vāden Vraders. Dat.C.xiij.Cap.

GHi sult wetē dat so wie eenen anderē
doet vdachuaerden om crime vā ver
raet/ om dattet sake is so ōbehoorlijc
eñ so fel/ in dient waer teghen den co
ninc/ niemant en soude daer af hebbē
die kēnisse in zijn conincrijc/ dā hi/ vā wat sake dat
tet waer noch vā wat cōdicie die gewroecht ware
hoe wel nochtans dat hi waer clerc/ priester/ oft re
ligiose. Maer ō ander verraet dā tegēs dē coninc
en soudt also niet zijn. Wāt in dien si clerckē warē
si soudē weder ghebracht wordē tot harē rechter.
Eñ van ander heerlichheyt subiect/ soude die kēnis
se bliuen aen dē heere daer hi onder geuōden wa
re. Noch daer en waer gheē renuoy/ purge/ remis
se/ noch ondersoec van landē/ noch ander forme te
procederē/ als in ādere crime. Wāt vā dese is te we
ten eñ te ondersoeckē die waerheyt/ bi ander for
me eñ maniere/ dā eenigē ander sakē/ om dattet bi
ander manierē ghedaen wort. Eñ behoort daer in
geprocedeert te zijn bi proces extra ordinarie/ seer
neerstelijc eñ grotelijc. Eñ so haest alsmen heeft ee
nige accusacie eñ presumptie/ men behoort wel te
siē wie die wroeger is/ eñ wat hē porret des te doē
hoe dat hijt geweten heeft/ eñ des geware gewor
den is/ oft daer eenigen haet is bi hē/ oft bidē sinē.
Eñ dese sakē ouerghemerct/ in dien men geuoelt
dē wroeger vā goeder presumptie te zijn/ men be
hoort seer neerstelijc te ondsoeckē vander waer
heyt. Eñ wel behoortmē den wroeger/ eñ den ghe
wroechdē te bewarē/ eñ oft optē gewroechdē niet
beuōdē oft betuycht en wort die feyt/ die wroeger
(bi bescreuē recht) behoort gepinicht te zijn gelijc
als die gewroechde/ om te wetē wat hē porret sulc
ken accusacie te doē/ eñ van wien hi toeghemaect
waer. Want het is periculoos eñ sorchlijc sake te
wroegē. Eñ oft hi beuondē waer valsch wroeger
hi behoort gedoot te zijn/ eñ na sommiger opinie ge
like pene: wāt in sulcker sake diēt dat properlijck
naden rechten vāden keyser Constantijn. C

C l.j. et. l. Quisquis aliquis C. ad l. Iuliam maiestatis.

¶ Vanden gehegers/ onderhouders/ oft raders vanden verrad.

¶ Weet dat dese crime so seer gehaet is/ dat in diē
yemāt waer/ die hier in cōsenteerde/ oft raet gaue
oft daer af wiste/ eñ hi dat niet terstōt te kennē en
geeft aendē heere daert behoort/ tegens wien zijn
volc oft zijn lāt waer/ weet dat die weerdich is vā
pene capitale als vrader. Eñ dat meer is/ in dient
geweten mocht worden/ dat yemāt dat ghedacht

hadde sulcken misdaet te doen / hoe wel dye sake niet geschiet en ware / weet dat hi ooc is waerdich te draghen pene capitale / als verrader. A

A l. quisquis. C. eodem.

¶ Vã die kinderẽ vandẽ verraders

¶ Noch bi sterckere redene suldy weten / dat na dẽ rechte oft yemant bevonden waer besculdicht vã sulckẽ crime / na dattet waer tegens dẽ prince oft gerechten lansheere. Weet dat niet alleene en behooren die verraders te dragen pene capitale als ge rollet in een tõne / oft gevierendeelt / oft gevilt / eñ alle haer goedẽ verloren eñ ghetogẽ aendẽ heere. Mer ooc haer kinderẽ in dien si eenige hebbẽ / be hoorẽ mede gekeert te zijn tot exil eñ te niete bi be hoorliker doot. Eñ die redene is / dat so vreeslijc eñ onbehoorlijc is die crime vandẽ verrader dat hi bi zijn naturere besmet zijn saet. Eñ daerõ behoort te niete gedaen te zijn die wortel / dẽ hupe / eñ dat saet Eñ die dat also niet en dede / die kinderẽ ensouden dat niet latẽ / daer haer vaders ghebreckic af geweest hadde / specialijc die knechtkens. Eñ daerõ behoo rẽ si geexecuteert te zijn tot so scandelikẽ doot / om dat si dat niet gedenckẽ en mochten. Eñ oft si wa rẽ vader naturerẽ wrakelijc / als dat si hen pinichdẽ eñ arbeyden in eeniger manierẽ / om te wrekẽ ha rẽ vader in dien si mochtẽ. Hoe wel datmẽ wel ee nige vindẽ mach / die na dat haer vader doot is eñ geexecuteert mz rechte / si nochtãs harẽ heer goet eñ getrouwe zijn. Eñ daerõ seyt die wijse / dat gee rigoor en is / si en is wel ghebreclijck / eñ dat na be screuen recht. B

B Dicta. l. §. quis cũ mi litibus. C. eodem. Filij aũt eiusqui cõsulit cri men lese ma iestatis / nõ puniuntur extrẽo sup plicio / sed ab omnibus officijs de bent esse re moti / et ab omni paren tũ proximo rumqꝫ here ditate ac suc cessione alie ni / alijsqꝫ pe nis sunt ob noxij / que e narrãtur in d. l. quis quis. §. filij vero eius.

¶ Noch vanden seluen kinderẽ.

¶ Item eñ oft gebuerde dat bider duechtsacheyt vanden prince die kinderen van sulcker misdaders ontgaẽ warẽ vand doot / daerõ en is niet harr goe den en zijn geapplicquiert / eñ verbuert aendẽ hee re / alle tghene dat vã haren vader soude mogẽ co men. Eñ behooren te bliuen alle haer leuẽ tot scan de eñ onere / om die misdaet vanden vader / eñ be hoort haer leuẽ ghehaet te zijn. Eñ in dien datter dochterẽ zijn / si behoorẽ gedeylt te zijn eñ te hebbẽ van des moeders goet dat vierẽdeel. Eñ die rede ne is / om dat si niet en vallẽ in quadẽ leuen / eñ dat si niet ghekeert en wordẽ tot vloren leuen. Daerõ seyt dat recht / dattet niet te vmoedẽ en is / dat het wijf soude hebbẽ so cloecke gedachtẽ te doẽ so vree selikẽ feyt / als crime vã verraet / om die crancheyt vã haer naturere. Eñ oft si bevondẽ wordt des be sculdich / alsdã en waer daer geẽ remedie / maer si soude hebbẽ so swarẽ punicie of swaerdõ dã die mã wãt het onmenschelikere eñ leeliker sake is een vrou we te denckẽ tot sulcker sake. C

C Dicta. l. §. quis. §. ad filias.

¶ Van valsche munters eñ billioen slaghers.

¶ Dat. C.xliij. Capittel.

Die ghene die hẽ vercloecken eñ vordẽren te slaen valsche munte / eñ te con trefeytẽ die munte vandẽ prince / oft der princen / sonder zijn auctoriteyt / eñ dat si daer af brieuẽ hebbẽ / weet dat si vallẽ in pene capitale / als gesodẽ te wesen. Eñ in dien eenich riddr oft andere / die sulc volc wisten eñ si dat dẽ prince oft sijnẽ dienaers niet en cõdich den / si soudẽ veruallẽ indẽ wille vãden heere / van liue eñ vã goede. Eñ oft yemandt des cõdichde / hi behoort te hebbẽ profitẽ / eñ voorsien te zijn vandẽ heere. Eñ is een yegelijc gehoudẽ sergiant te zijn in sulcke sake / op dat hẽ niemãt daer af en derf ont sculdigẽ / die dat wetẽ / vindẽ / oft vernemen mach.

¶ Van vmoeden op sulcke sakẽ.

¶ Eñ oft yemãt waer daermen op vermoede tge ne dat voorś is / hi behoort geset te zijn op questie vã feyte / oft pine / om daer af te wetẽ die waerheit eñ zijn medegesellen ooc. Maer ghi behoort te we ten / dat die willelaers mz en zijn besculdicht vã de se crime / als die ghene diet makẽ / gelijc als die ge ne in wiens huys dat ghedaen ware. Eñ also seyt dat bescreuẽ recht / hoe wel dat in ander crime / ge lijc als vã diefte / vã moort / eñ vã verraet / die stelt in gelike pene / ten waer bi also / dat eenige na dat si gevangẽ waren / die holpen vter gevãgenissen alsdã willẽ die rechtẽ / dat die willelaers verliesen haer hoofdẽ. Nochtãs willen die rechtẽ / dat in diẽ de ghene die des onderhout in sijnẽ huyse / oft in sijnẽ bedrijue / eñ waert een ridder / dat hi verliesen sal zijn huys eñ zijn lant / ten si dat hi dat cõdighe so haest als hi dat weet. Mer oft hi dat niet en wiste / of an der in gelijcke saken / si zijn alsdã ghehouden voor ontsculdich. Wãt inder waerheyt te verstaẽ / nye mãt en waer gehoudẽ voor ontschuldich / diet wel wiste / eñ niet en cõdichde. Daerõ so is hier expres selikere gesprokẽ vanden ridders / dã vã eenige an dere / om dattet gheẽ gelikenisse en is / dat die rid ders oft volc vã sulcker ordinãcien in haer huysen haddẽ yemãt die sulckẽ werc dede / oft diet dorste doẽ sonder haer wete eñ cõsent. Maer wel soudet mogen wesen vã cleynen volcke / die mz en hebben sulcke wijsheyt / sulcke neersticheyt / oft machte.

¶ Van weduwẽ oft weezen huysen.

¶ Eñ oft sulcke sake gebuerde indẽ huyse vã eenige weduwe oft weese / oft vã een woonen de alleen vtẽ weghe / die rechtẽ willen dat si daer af ontsculdich gehoudẽ wordẽ tẽ ware dattet loos heyt waer tusschẽ hẽlieden. Dat is te wetẽ / inder weduwẽ huys / dat si bi haer loosheyt hẽliedẽ sustineerde / eñ in vaechden vandẽ weesen / wãt het be hoort hẽlieden toe / te wetẽ dat regiment vandẽ sa ken / dẽ weesen aengaende. Eñ men sout aen hẽlie den verhalẽ / eñ niet aen die weesen noch aen haer goeden. Eñ die rechtẽ setten dese distinctie expres dat dat in ander crime die complices draghen alst ghescreuẽ is. D Maer tot desen artikel is de se vercrancie eñ differencie / bi bescreuẽ recht. E

D Agentes et consentientes pari pena puniuntur.

¶ Te contrefeyten munte van anderẽ heeren.

¶ Noch willẽ die bescreuẽ rechten / dat so wie contrefeyt die munte van eeni ghen anderẽ heren / sonder die auctoriteyt vandẽ ge nen die daer af macht hebben / eñ behoort te hebbẽ

E l.ij. C. de fal sa moneta.

bi zijn waerheyt/dat hi gecorrigeert sal wordē vā pene capitale/ vā crime als verrader tegens sinē heere/oft tegens dē heere daer hi af cōtrefeyt die muntē. Maer daer is differētie tusschē te cōtrefeyten die muntē/so wel int slaen als int sculpter/oft te geuē verwe/ wāt alle alsulcke zijn gehoudē als makers eñ fabriquierdrs vāder munte. Eñ tusschē den ghenē diet tot sulcke liedē halen/eñ coopēt/ō voort te vercoopen als zijt weten. Wāt sulcke en zijn ghee valsche munters/ maer zijn geheetē nā vsancie vā waerlike houē/dieuen van valscher muntē/ wāt op sulcke en valt geen crime vā veraet/alsoot gesept is vandē ghenen die des makē. Eñ daer en valt niet vā crime van diefte/noch niemant en behoort daerō/ op verwe vā brieuen dat hi geweest is/geauctoriseert te zijn vāder munten vāden coninc/oft vā ander heerē hebbende munte. Noch te zijn wisselaer/hē te voldorē dat te doiuē doē noch munte te slaen/ wāt alsdā soude hi brekē die bene ficie van zijn brieuen/eñ soude seer swaerliker gecorrigeert worden dan een ander. A

A
l. si quis nūmos. ff. l. si quis super eadē eadē. to. C. de fal sa moneta. Vide cōstitutionē hāc quā dicit esse cōmunē omnibus patrijs subiectis principi cudenti monetam.

Hoe in sulcke sake gheen renuoy en is.

Item van desen crime en wort gedaen eenich renuoy/noch purgacie ghemeene: wāt die kennisse en behoort niet dan aenden here Maer dieuē vā munte ghelijc voorß is / moghen bliuē ter kēnisse vā alle hooge iusticiers. So ist te weten dat verbodē is biden coninc/eñ ooc bi allen princē die munten hebben vā haren heere/dat niemant en drage munte/noch wit siluer/noch swert in schalen/coppē/iuweelen/eñ ander dier ghelike gebroken/om int vier te setten/ het si in gout oft in siluer/wit/oft vergult: dats te weten in munte anders dā die ghene die loop hadde ter tijt indē lāde in vassiele oft anderē metale vā goude oft vā siluerē/vergult oft versiluert/oft wit/ten si gerekent voor billioen eñ verboden sake. Eñ behoort gecocht te zijn eñ geset in handē vandē heere/ tot sulcker pene/dat die goedē verloren zijn eñ gheconfisquiert aendē heer/eñ dat lichaē eñ die goeden ter believe eñ ghenade arbitrale vāden heere/so wel criminelijc als ciuilijc: wāt die ouerte vanō sake is sulc So is te weten/dat so wie beuondē is dragēde sulke munte verboden/oft ander metalen vergult/als voorß is vā goude vergult/oft wit siluer/oft vergult/weet dat in dien hi geuonden wort des dragendē/den rugge gekeert/gaende tegens die naeste munte vandē heere/onder wien hi gheuonden wort/hi valt inde pene eñ in boetē/bidē here daer af/onder wien hi geuondē wort/eñ is dat goet also op hē beuondē/getogen aen den heere. Eñ zijn lijf eñ anō goedē/ so verre eñ so vele als hijs heeft behooren dē heere/onder wien dat beuondē is/ist onder dē here die dē heerlicheyt heeft mūte te hebben. Eñ ist beuōden onder eenē anderen herē/ die geen munte en hadde/ so soudet hebbē die ouerste heerē/ōder wien dat beuondē ware in zijn heerlicheyt. Wāt van zijn munte en heeft niemāt die kennisse dā hi. Eñ oft beuondē waer in heerlicheit vā

eenen anderē heere/dan ond den ghenē die de naeste munte hadde/so soude die ouerste dat nemē/eñ aen hē soude die kennisse behooren.

Exempel daer af.

Het gebuerde inden iare. M. CCC. xci. dat Jan clocluder/poorter vā Ghendt/was getoeft inder stede vā Dornic/de welcke is hooge iusticie/ō dat hi geuondē werdt/dat hi dragende was dē rugge gekeert vanō munte vāden coninc/tot Dornic/siluer/so wel in gebrokē scalē/coppē/ ghebrokē rieme/eñ ander metale vā siluer vergult/ ter summe vā. xl. marc siluers oft daer ontrēt. Hi wert mettē voorß siluer becōmert/ om dat hi geuōden werdt dē rugge gekeert vanō munte vā Dornic/in ende buyten der stede. Hi woude doē feyte cōtrarie/eñ dat hi daer af ontschuldich was bi zijn process / eñ questie. Die sake quā inde camer vāden heerē vander munte tot Parijs. Alle gesien het wert gesept bi deliberacie vander voorß camere/eñ biden rade vāden anderē camerē/ so wel vanō rekeninge als vandē schat/dat die goedē warē verbuert eñ geconfisquiert aēdē coninc/eñ dat vierde deel aendē sergiant die hē geuondē hadde. Eñ als vanden boetē vandē liue eñ goedē/de coninc dede hē gracie mits C. lb. die hi daerō betaelde wt gracie. Eñ hē wert gesept dattet was/midts dat hi wiste te scheyden dat gout vandē siluer. Meer daer op en dorste hi hē niet meer verlatē/ dat hi voort aen niet meer gheuondē en soude wordē in sulcken state. Wāt nemmermeer en soude hē sulcken gracie meer gescien hi en ware indē wille vandē coninc/vandē liue eñ vandē goeden. Eñ also behooret verstaē te zijn vā allen anderē. Ic hebt also hooren iugerē in cas bi arrest vāden voorß billisen/also wel indē coninc-rijcke als elders/daer die prince munte heeft.

Van asschen vander munte.

Noch is te wetē/dat assche vā munte/ in dien si beuondē wort also gedragen/dat valt in confiscacie/eñ is gehouden voor billioen. Eñ also werdet gesept eñ ghewesen bi mijn heerē vander camere vanō munte te Parijs/tegens Jan vandē watere de welcke op dē riuierē vander schelt/ in Vlaēdrē dede voerē een tōne asschē in een scepkē. Het wert geuondē bi den sergiāt vandē coninc / eñ weder ō gebracht te Dornic / na die besettinghe ghedaen. Daer rees twist tusschē die mūtmeesters vā Dornic/oft hi in boete vallē soude/oft niet. Welcke sake wert ghebracht in die camer vanō mūte te Parijs. Alle gesiē/het wert ghesept dattet viel in boeten vā billioen. Eñ en is dit niet ghedaē noch gheordineert alleē bidē constitucie vandē princē/meer ooc bi bescreuē rechte/dat also wil eñ bewijst. B

B
l. non solū. barbarie. de cōmercijs et mercatoribus.

Vanden gokelaers eñ nigromanten / dye den duuel beswerē.

Dat. C. xv. Cap.

Gheen gokelaers / oft gheen vanden ghenen die dē duuel dienen tot sulcken werc/en behoorē te cōuerserē/noch hāteren noch

ontfangē worde/ en siche die cõuersatie oft hante-
ringe vã anderē volcke/ noch men behoortse nyet
te latē comē in eens anders huys die vã goeder fa
me is/ eñ van goedē leuē/ noch bi te comen der do-
gen vande huyse/ wãt haer kunstē eñ constē zijn du
uelijc eñ valsch. Noch men behoort met hemluydē
ghheen vrientscap te hebbē/ maer behoorē verstekē
te zijn vã die cõmunicatie vã anderē volcke. Eñ of
si daer af begrepē werdē/ eñ dat si yemant quaet
doē/ oft proeuē haer cõste/ si vallen in crime capita
le vã toouerie/ de welcke begeert correctie vandē
viere. Eñ die ghene diese hãtieren/ behoorē gecor
rigeert te zijn. Eñ die ghene diese vroeghen/ zijn
weerdich gheloont te zijn. A

A
nemo aru
icē. C. de
aleficis et
athema.

¶ Itē niemãt en behoort te gheloouen gokelaers
toouenaers/ noch gheen waerseggers. Eñ in dien
yemãt is diese gelooft/ vsecende vã harē raet/ son
derlinge om een ander te hinderē vã zijn goeden
oft vã zijn gesontheyt/ hi is waerdich van pene ca
pitale/ als van crime vã toouerie. B

B
Dicta. l. ne-
o aruspi-
cem/ et. l. ij.
C. eodem.

¶ Itē mē vint sulcke/ eñ so cloecke gokelaers/ dat
si hem niet en ontsiē te beroerē oft te vstooren die
elementen/ bi gokelerie/ eñ doen daer bi die luyden
steruē: eñ roepē die duuele/ eñ vmanense om harē
wil te volbrenghē/ eñ te verderuē haer vianden bi
des duuels werc eñ conste. Eñ op sulc volc/ hebbē
die rechtē vandē keyseren geordineert/ dat alsul-
ke gokelaers swaerliken wordē gecorrigeert/ eñ
dat niet bi eenighē sterflikē mensche/ want si nyet
weerdich en zijn dat hē eenige menschē rechtē sul
len/ maer dat si ouer gegeuen wordē te vernielen
dē wilden dierē oft beesten. Eñ die redē is/ om dat
si doen tegens de geestelike gebodē tegens der na
tuerē/ eñ tegen den mēschelikē ghslachte. C

C
l. multi ma
gicis artib⁹
C. eodem,

¶ Vanden droomen.

¶ Noch verbiet dat bescreuē recht/ dat niemant hē en onderwinde te exponerē droomē/ noch en doe proeuinge/ noch onderscoet/ hoe wel dat si warē vã gedroechte/ noch andere sulcke sake/ die is tegens die godlike gebo den. Eñ so wie beuondē sal wordē des doende/ oft yemãt daer toe brenghende/ hi behoort te zijn ghe corrigeert met recht vã sortilegie oft toouerie/ eñ hebben zijn side eñ dat lichaē ghetormenteert met ysteren priemen. Noch om priuilegie die hi hebben mach van eenigē waerlikē heere/ en behoort daer af verdragen te zijn. Eñ in dien die misdaders zijn waerlike persoonen/ aenden heere vanden lande mach wel behooren die kennisse. D

D
l. et si excep
ta tormentis
C. eodem.

¶ Itē niemant en mach hē ontsculdigen/ dat indiē hi weet eenige gokelaers ontrent hē/ hi en is schul dich die geuangen te nemen/ eñ te brengen aendē rechter. Eñ oft hise niet vangen en mach/ so behoo ret hi die te cõdigen aenden rechter/ wãt si zijn vi anden tot alle sterflike personen. Eñ oft beuondē wort datse yemãt verswege/ oft ondhielde/ hi be hoort gehoudē te zijn eñ gereputeert vã haerder cõste/ eñ behoort te dragen sulcke pene/ als vã too uerie/ de welcke is vãden viere/ om dies wil dattet tegen alle menschen is/ also voorscreuē is. E

E
Dicta. l. z si
excepta tor-
mentis z. l.
quicũq; ma
leficiorũ. C.
eodem.

Vandē rechte vandē valschers dat die sommige heeten cornelie.

¶ Dat. C. xvi. Capittel.

Dit capittel spreect vanden rechte cor nelie/ die verbiet alle valscheyt/ eñ or dineert wat pene die ghene schuldich zijn te draghen eñ te hebben/ die val schen dat testamẽt/ brieuen instrumenten/ oft die brieuen vandē prince/ eñ hē vorderen daer af te v- seren. Eñ segghē die rechtē daer op gedaē oft ghe maect/ in dien eenige sculdenaers geroepē wordē om sculden te rechte/ eñ om te ontgaen die betalin ge vãder sculde/ stellē eñ impetreren in die brieuē daer si af vuolcht wordē/ sake eñ valschede tegens sinen crediteur/ om te differerē eñ delayerē vãder betalinge. Weet dat hoe wel die sommige zijn vã opinie cõtrarie/ het behoort biden bescreuē rechte dat die sculdenaer bedwongē si te nãptiseren/ oft in onderpande te stellē so vele/ als die summe van der scult bedraecht/ behaluē die sake vanđ valsche de/ daer eerst af behoort gekent te wesen. F

F
l. facti spe
te. C. ad. l.
Corneliam
de falsis.

¶ Het is wel redē dat sulcke personē dragen grote pene vã groot tormẽt/ die vã sulcke valsche brieuē vserē/ bi ingeuē dat si van dē princen sulcke brieuē vuolcht hebben eñ geimpetreert. Eñ het is meerde cloecheyt te vserē in feyte van valschede/ dye onđ verwe vã brieuē van princē/ dã vã anderen/ eñ in als valt crime vã valschede. Ten ware bi alsso/ dat men hē af daer betreckē mochte bi thoonen dattet ghedaen waer sonđ yet geweten te hebbē vã vlas- hede. Want daer toe is men ontfanclijc/ om te roe pen eñ te betrecken zijn acquijt/ na den rechte/ eñ die sake eerst betuycht/ waer op dien brief is geuō den sal gheurijt zijn. G

G
l. maiorē fi-
dei veritatem.
C. eodem.

¶ Ghi sult wetē dat die sake vanđ valschede nyet en mach noch en behoort gedaē te zijn bi prescrip- tie vã tide/ dã bi exceptie vã steruen/ oft ghifte vã testamente/ van langē tiden/ als van. xx. iaren/ eñ nyet min/ also ghelijc als in ander crime. H

H
l. querelā
falsi. C. eo.

¶ So wie dat testamẽt oft ander brieuē heymelijc onthout/ oft diese wech steect so dat die rechter vã den ghenē diet behoort te hebben bidē brieuen oft bidē testamēte verachtert si hi doet crime vã valsc hede seer grotelijc/ eñ daer bi verdonckert eñ ver- nielt eens anders recht I

I
l. eum qui
celauit. C.
eodem.

¶ Niemãt en mach hebbē gherecht besidt in sake negheene/ die hi heeft met valschede. Ende oft ghi toonen moecht/ dat yemãt hout oft besidt v lãt bi valsce brieuē/ oft bi valschede/ ghi moecht hē betrec ken voor dē rechter daert af gehoudē is/ oft voor dē ouerstē/ in cas vã reformacie. Eñ die valschede getoōt/ v lant behoort v gerestitueert te zijn. K

K
l. ex initio
falsi. C. eo.

¶ Dit selue boec seyt/ dat die brieuē veruolcht eñ vcreghen vandē Keyser/ die subreptices oft vswe ghē zijn vanđ waerheyt/ oft bi qualijc te vstaen te gheuen. Eñ die inhouden valschede/ en behooren niet te ontreckē dat recht vã eenigē heere subiect noch vã partie. Die sake begheert vã here subiect eñ vã partie aendē comincklikē rechte/ aen wien die

sake is beuolen bij den brieue also gheimpetreert/
Mer weet dat de impetrāt des briefs niet en doet
in des impetrerēde crime vā valschede/in diē daer
geen andˀ quade fraude oft valschede en ware/eñ
daer die accusacie vā valschede dē tijt van.xx.iarē
prescribeert/ghelijc in ander criminele saken. A

A J.querela falsi. l. nec exemplum. C. eodem.

Van valsche libellen eñ brieuen van oneeren op andere.

Dat.C.xvij.Capittel.

Valsche libellē zijn een maniere vā cedullen/dye eenige geset hebbē bi den
weghē/om een ander te blamerē/ oft
te onteerē bedectelijc.Eñ daer afseyt
dat bescreuē recht.In diē yemāt si/die eenige brie
uen vint ghestropt oft geworpē biden weghe/ op
dattet volc des sien mach/daer in gescreuē si onee
re oft diffamacie vā eenige andere/Weet dat die
gene diese eerst vint/behoortse te schoren terstont
eer datse yemāt anders vint/noch weet/noch siet
Eñ hi en behoort die nēmermeer te opēbarē/noch
daer af te seggen oft te sprekē tegēs yemant. Die
redē is.Wāt die gene diese vint/men soude op hē
vermoedē/dat hijt selue gedaen hadde/eñ bi loos
heyt vondē hadde/om dat hijt eerst beuint.Want
ist dat hijt houdt/oft toōt dē volcke/oft aendē hee
re/hi en behoort daer af niet gelooft te zijn/na dat
hi alles was/eñ om dat hi toont om te diffameren
Eñ daerom willē die rechten/dat terstont als sulc
ke sakē gesien/worden op gheheuē bi den wijsen.
Ende ist dat opgheheuen si / eñ ghelesen tghene
dat daer in staet/na dattet is om yemāt te diffame
ren eñ te onteerē/terstont si dat geschoort/op dat
daer geen mencie af gedaen en si.Eñ ist dattet al
so niet gedaen is/die rechtē willen/dat dye gene
diet voortbrengen sal/si gecorrigeert als die hant
dadige der saken/eñ vā crisme capitale vā valsche
de. B Eñ also suldy verstaen eñ weten van
valschede inden brieue.Eñ naden costumē seggen
si inde brieuē gebrec te zijn/als indē name/in sum
me/eñ in datū/eñ aē ander raserië leyt clein mach
te.Ten ware bi also / dat den brief valsch ware in
maior/in teekē/eñ in zegel.Eñ dats te verstaen in
name/in toename/in datum/in teekē/oft in zegel/
dwelc terstont betuycht mach zijn inden rechte.

B J.j.C.de famosis libellis.

Vandē accusacien van crisme

Dat.C.xviij.Capittel.

Nv dat ic getoont heb vandē crimē int
speciale/so wil ic nv tonen vanden ac
cusacien die daer op ghedaen mogen
wordē/eñ bi wiē/eñ hoe.Eñ weet dat
so wie iemant wil accuserē nadē rech
te/hi behoort te geuen in geschrifte die sake /daer
hi af accuseren wil / eñ alle die manieren vanden
feyte/eñ noemē so veel tuygen alsdā/ als hi meest
mach/daer hy hem toe verlaten wilt / op dat dye
rechter siē mach oft hi sake hebbē sal om hē te por
ren/eñ den misdadigen te vangē.Eñ als die rech
ter sien sal/dat hi hē schuldich is te porrē/bider sa
ke also ouer ghegeuen/ hi behoort borge te nemē
vandē wroeger/ dat hi veruolgen sal zijn daghen
oft sake/tottē eynde toe.Eñ oft hi daer in gebrec
kelijc waer bi drie reysen/te veruolgen zijn proces
hi behoort te vuallen in sulcke pene als de rechter
sien sal dienende wesen/ nader gelegentheyt van
der sake/eñ inde costen vander sake. C Eñ nae
die opinie van sommighe so behoort daer toe pene
de talio/daer ic hier na af spreken sal inden ande
ren boeck/in die rubrike vanden penen.

C l.qui crimē publicū.C. de iis qui accus. non possunt.

Itē dat bescreuē recht en gehenget niet/dat de
een broeder dē anderen mach accuserē van crisme
daer hi zijn lijf om vliesen mochte.Mer willē die
rechtē/dat die broeder/die also dē anderē wroeget
sal voelen eñ draghen grote pene van exil. D
Itē het recht en gehēget niet/dat de sone mach
accuserē sinē vader vā crisme.Mer wel mach die
vader accuserē sinē sone/bi also dat hi hē gewacht
oft verspiedt hadde/om hē te slaen/eñ anders niet
Ten ware dat die vaderlike ontfermenisse hē be
dwonge/eñ hi sinen toorne wederiepe. E
Noch suldy weten/dattet na dē rechten ghecon
senteert is/dat een vrouwe dye veruolgēde waer
de doot vā harē man/vā haren sone/vā harē broe
der/oft vā haren naestē maghē/sal ontfangē wor
dē.Maer wel behoret te vallē in die discretie van
dē rechter/aēgesien dē staet vāder vrouwen/haer
discretie/eñ wie haer porret die te wroegen:eñ oft
si vast is in haer woordē eñ propoosten.Wāt lich
telijc en behoret si niet ontfangen te wordē/noch
gelooft bi harē woordē/sonder aen te sien cōiectu
rē/eñ presupposicien/ dat si warachtige moedere
oft suster is/oft seer na maghe vāden genen die si
wroeghet.Eñ oft die crime daer si af wroeget sulc
is/dat vrouwē daer toe ontfanclic zijn/eñ oft eeni
ge andere dan si/dat mochte oft woude wroegen.
Eñ des niet/si en behoort daerom niet te ghemis
sen/recht te hebben. Want seer herde sake soude
wesen/oft nyemant anders en wroechde/oft hem
partie maken en wouden dan si/dat si daeromme
gheen recht en hadden. F

D J.si magnū et capitale C. eodem.

E J.propter insidias. C. eodem.

F l.de crimine. C. eod.

Van actien ciuilē / eñ eerst vā compacten.

Dat.C.xix. Capittel.

Op dien state van dat voorscreuē is/
eñ ghetoont vanden actien crimine
len/also wel int generale als int spe
ciale/ so wil ic nv seggen eñ toonen
int speciale/vanden actien ciuilē/eñ
hoe si wtspruyten/eñ eerst van com
pacten eñ voerwaerdē.Weet dat cōpact is/accor
deringe oft cōsenteringe/die gedaē wort bi twee
personē oft meer/in accoort bi belouēde eñ oblige
rende des te houdē.Eñ daerom suldy weten / dat
belofte eñ compact/ gedaen bi eenighe personen/
abel te doen compact redelijc eñ behoorlijc/in goe
der trouwen/behoort gehouden te wesen/eñ zijn
die gheobligeerde daer toe te bedwingen/ by alle
behoorlike weghen. Exempel.
Het gebuerde dat een goet mā.ij.sonē hadde/die

ren was geheetē Jacob/eñ die andˀ Jan. Die vadˀ
maecte zijn testamēt/ordinācie/ eñ uterste wille/
dat zijn erue eñ lant soude bliuē aē zijn twee sonē
als aē zijn proper erfgenamē/in sulcker manierē/
dat oft die eē storue sondˀ wettige gheboorte/die er
ue weder comen eñ eruē soude opten anderē. Die
vadˀ sterf. Die.ij.sonē na zijn doot gebleuē/ deden
een cōpact te samē/dat Jan/die welc sculdich was
zijn eruē te besteruē op Jacob/in diē hi storue son
der oor/hē soude geuē terstont het derde deel vā
zijn eruē/eñ voort vā tsurplus soude hi sinē wille
doen. Na dese sakē also gedaē/ die voorß Jan had
eenē sone/eñ dese sone creech noch eē andˀ sone/eñ
wert afliuich die sone vā dē voorß Jan/welcke Jā
oude vadˀ bleef vā dē lestē sone/welc leste sone tot
tē keyser quā/seggende/hoe wel dat zijn oude va
der bi zijn testamēt geordineert hadde/dat zijn erue
bliuē soude eñ comē aē zijn broedˀ Jacob/bi condi
cie/in diē Jā storue sondˀ wettige kinderen te heb
bē/die voorß erue soude weder comen aen Jacob
nochtās en was die voorß Jā niet gestoruen sondˀ
oor te hebben/mer was daer af gecomen zijn vadˀ
waerō de voorß gifte/die de voorß Jacob eñ Jan
gebroeders gedaē haddē/en behoorde geen stadt
te hebbē/mer behoorde wedˀ te hebbē dat derden
deel/dat zijn oude voorvadˀ gegeuē hadde met cō
pact Jacob sinē broeder/als ongedaen sake/want
zijn vadˀ niet gestoruen en was sondˀ oor. Op welc
ke questie wert geātwoort bidē keyser/dat die cō
pact die gedaē wert tusscen die.ij.gebroeders / so
voorß is/te wetē van Jacob eñ Jā/niet en was on
behoorlijc eñ onwaerlijc/ō dat Jā kinderē hadde.
Wāt tē was niet seker dat hi kinderē hebbē soude
oft niet/eñ om dat de sake niet seker en was/wert
gedelibereert bidē keyser eñ sinē grotē rade/dat
die cōpact rechtuerdich geweest hadde/eñ behoor
de onderhouden te zijn/eñ dattet derdendeel bli
uen soude aen die kinderen vanden voorß Jacob.

¶ Een exempel van eenen man.

Een mā hadde.ij.sonen/eñ maecte zijn testamēt/
bi welcken testamente hi begeerde eñ woude/dat
so wie afliuich worde voor dē āderē/soude zijn deel
latē aendē anderē. Die vadˀ doot zijnde/die kinde
rē maectē cōpact te samē/dat hoe wel die ordinā
cie vā harē vader begeert heeft/dattet erue vā dē
eruē wedˀ comen soude optē anderē/na dattet nie
māt anders aen en ginc dā hē beydē / si waren te
vreden dat elc soude mogen sinē vrijen wille doen
vā zijn deel/eñ dat beloofdē si malcādere. Die een
is gestoruē/ die erfgenamē vandē anderē maectē
daer op gescil/eñ woudē hebben die erue vanden
dodē also bidē vader harē voorvader geordineert
geweest hadde. Die erfgenamē vanden lestē dodē
seydē daer tegens/eñ quamē tottē keyser. Bidē
keyser wert gesept/dat die compact vanden.ij.ge
broeders behoorde gehoudē te zijn/eñ dat dye ee
ne vanden erfghenamen gheen reden en hadde te
eysschen/dat aendeel vander erue oft lande. A

A l. cum pro- ponas. C. de pactis.

¶ Exempel van twee ridders.

¶ Twee ridderen en gebroeders togē in battalie/
eñ maecten cōpacten deen mettē anderē/dat dye
gene die leuēdich ontcomen soude/erfgenaē sou
de zijn vandē genē die inde battalie bliuen soude
in dien haerō een bleue. Gheschil gebuerde daer
af tusscen sommige vandē anderē broeders/eñ wert
bidē keyser geuraecht oft die cōpact vā waerden
zijn soude. Bidē keyser eñ sinen rade wert geant
woort/dat hoe wel sulc cōpact tusscē ander perso
nē nz waerdich en ware wāttet niet en hadde die
cracht vā gifte gedaen in uterste wille / also hier
na gesept sal wordē/ inde rubrike vāder giftē ge
teekent bidē getale. CC.xlv. Noch ten was geen
cōpact beuoerwaert/tot iuste eñ seker tijtle/dye
sulcke sake behoort te wesen/tusscē beloftē eñ cō
pactē. Niet te min/om dat was tusscen ridders eñ
in sulcker sake/eñ dat diveē dede in sulc compact
gelijc als die ander/ tusscē twee ridders eñ in sulc
ker sake/het behoorde onderhoudē te zijn. B

B l. licet inter germanos. C. de pactis

¶ Exempel van drie ghebroederen.

¶ Het warē drie gebroedˀs/die.ij.storuen eñ si lie
ten alle haer erfnisse aē eē vreemt persoō/eer die
derde broeder gestoruē was. Daer rees clachte te
gens dē gene die dat erue hadde van zijn gebroe
ders/eñ so vele/dat si te samē een cōpact maectē/
dat si die eruē deylen soudē half en half deē tegen
den anderē. Eñ midts diē die broedˀ soude hē ver
dragē van dien eysch. Dat gedaen/die gene die al
so vādē eerstē die erfnisse hadde/was gebreckelijc
te volcomē dat cōpact/eñ en wilde die belofte niet
houdē/die si te samē gedaē haddē. Die broeder be
geerde aendē keyser/vā seker goedē die zijn broe
ders hieldē die hē behoordē toe te horen/na dat hi
dat cōpact tusscen hen beidē gedaē/niet en wilde
ondˀhoudē: oft dat hi bedwongē soude wordē dat
compact te houdē tusscen hē beiden ter goedˀ trou
we gedaē. Die keyser dede daer op antwoordē bi
dē rade. Gelijc als ghi zijt int besidt vandˀ sake/eñ
u wederpartie u des eyscet/ghi moecht u werē bi
actie van cōpact eñ belofte. Maer in diē u weder
partie hout/eñ is in besidt/eñ ghi des eyscht/hi he
uet tegens u exceptie van naecte cōpact/ō dat tus
scen dat cōpact en is geē stipulacie. Eñ van naectē
cōpact en spruyt geen actie die hyn gehouden is te
volbrenghen/ten si dattet hem belieft/want men
daer toe niet en mach bedwinghen. C

C l. cum pro- ponas. C. de pactis.

¶ Een exempel van eenen man.

Een man maecte zijn testamēt/eñ liet zijnre huis
vrouwe seker goeden eñ deelē. Van welcken man
bleuē warē vier erfgenamē. Het gebuerde dattet
wijf bi haer belieft te liet/eñ quijtscelde twee vā dē
voorß erfgenamē/al tgene dat si hen ludē moche
eisscen/ter cause vā harē mā. Als de andˀ twee erf
genamē dat wistē/wildē oec quijtsceldinge hebbē
vā haer aendeel/eñ seyden dat si warē vā gelijcke
cōdicie/eñ aengesiē dat si deene quijtscelding ge
daē hadde/behoorde si eñ was gehoudē die ander
mede quijt te scelden wāt quā al vā een generacie
Den eysch quā voor dē keiser. Het wert geseit dat
daerō niet en behoorde die andˀ quijt gesceit te zijn
wāt die vrouwe was vrouwe gemaect van haer

ghifte/bi ordinācie van harē man/diet alſo hadde begeert. Ende daerom mochte ſi haren wille daer af doen. A

¶ Een queſtie.

B l. ſi actionē legati. cum gloſa. C. de pactis.

¶ Ghi zijt ſculdich te weten/dat dit cōpact bi ſommige geordineert / eñ ghedaen tuſſchen hemlieden dat die eene oft die ander twee ſoudē betalen alle die ſculdē vandē doden/bi ſeker contract/die actie vandē crediteers vandē doden/tegens een vandē genē die erfgenaem was vandē voorſ doden/als ſucceſſoer/ſeggende datter een was vanden erfgenamen/die ſculdich is die ſcult te betalen/bi ſekere belofte eñ compact/die ſi te ſamē hadden/waer by hi daer aen niet gehouden en was/maer die gene diet beloeft heeft. De crediteer antwoorde dattet hē niet aen en ginc/wat cōpact dat ſi te ſamē hadden/want aen hē als erfgename/ hi dat eyſſcende was. Ergo. ⁊c. Gheuraecht wert tegēs dē keyſer wat daer af weſen ſoude. Dye keyſer antwoorde bidē rade/dat de belofte/die de erfgenamē te ſamē gedaen hadden dē crediteer niet en wert/noch dē eyſch verandert/noch actie vādē crediteer/die gedaen is ſonder ſinen conſent. Want biden rechte/elc is ſculdich zijn aendeel te betalen/ſonder ſcult oft ſchulden. G

B A. debitorū pactionib⁹. eum. l. ſeq. C. eodem.

¶ Een ander queſtie.

Het gebuerde dat een man compact maecte met een ander/met lichtē wille/eñ ſeyde. Ic ſal v geuē elc iaer. x. lb/eñ heeft die betaelt bi eē iaer oft twee eñ daer na en woude hijt niet meer betalen/maer was des weygerēde aenden genē dien hijt hadde beloeft. hi tooch aendē keyſer/eñ verſocht raet aldaer. Daer op ſeyde die keyſer. In dien inden compacte die ic v hoore ſeggen/gheen ander ſtipulacie oft brieue en is/ghi en hebt geen actie voorder die x. lb. te eyſſcē/dā hiſe betalē wil. Wāt ghi en hebt op hē anders niet dan v actie naecte/ſonder brieuē van ſake/noch van reden/waer om hi v die beloeft heeft te betalē. Want wt genuechte heeft hi v des beloeft/eñ ſondē brieue/eñ tot zijnre belieftē mach hijt wel laten te betalen. Want waerom en ſoude hijt niet laten te betalen tot zijnre beliefteñ/ aengeſiē dat hi bi proper ſtipulacie dat nv beloeft en hadde te betalē/eñ om ſeker ſake. Eñ oft die ſake niet rechtuaerdich en ware/oft dat hi ter goeder trouwen/oft bi ſekere ſakē des beloeft hadde/ſo ſoude hi daer af vry zijn met rechte/in dien hi daer af clagede: waerom dan als hy tot zijnre ſimpelder beloftē beloeft heeft eñ ſonder ſake gealligeert noch ſonder brieuen/en ſoude hy daer af niet quijt weſen tot zijnder beliefteñ. C

C l. ſi certis annis. C. de pactis.

Van cōpact op toecomende ſake.

¶ Een queſtie rees. ⁊c. Om te wetē wat dat recht ſegghen ſoude op tghene/dat twee oft meer hope hebbē te gecrigen bi ſucceſſie/dat erue van eenige daer ſi erfghenaē af zijn/in dien hi aflijuich worde ſonder dat te ordinerē tot ſinē wille dwelc hi doen mach/alſo lange als hi leeft. Het ghebuert dat dye voorſ erfgenamen cōpact maectē tuſſcen hēluden eñ vā dien eruen vercochten eñ verbondē alle tgene dat hē daer af comē mochte. Die keyſer ſeide bi dē rade/dat ſulcke belofte onſeker is eñ tegen goede zeden vā compact te makē / op tghene dat noch inden wille vā andere is/eñ dat niet geweteñ en is ofmē dat hebbē ſal/oft niet. Eñ daerom ordinerē wi dat alſulcke cōpactē niet waerdich zijn en ſullē Wāt de rechtē en hengē geen cōpacten te maken op andē ſaken/ſondē die wete vandē genen dien dyet toebehoort. Eñ bi ſtercker redene en hēget trecht niet/dat hoe wel dat die gene/die noch leuende is die dat erue hout/daer af maecte cōpact tot deſen eynde te latē na zijn doot/tē ware met recht eñ cōſent vandē heere. Eñ oft met recht ware/ ſo ſoude hi dat mogen wederroepē telckē dattet hē beliefde Daerom/wāt compact dat daer af gemaect wort en is niet waerdich/na dattet wederſeyt is. D

D l. de queſtione tali. C. de pactis.

¶ Een exempel in compact.

Het huwelijcte een vrouwe die ic op geuoet hadde in mijnen huyſe/eñ ic gaf haer. C. lb. bi condicie dat oft ſi ſtorue ſonder geboorte/dat icſe weder hebben ſoude. Ic maecte dit cōpact bi mi ſeluē/ſonder dat mi yemant des beloefde weder te geuē/ oft te volbrengen. Het gebuerde dat dit wijf ſterf ſondē oor. Ic dede eyſch van die. C. lb. weder te hebben tegens haren man/die ick hem ghegheuen hadde. Haer man die was daer tegens ſeggende. Wij toghen totten keyſer/eñ ſeyde die keyſer biden rade dat deſe compact was al te naect/die van mi gedaē was tot mi alleene. Wāt alſo voorſ is partie is die conſent van ſommigē in een concluſie. Eñ hier en is oec geen conſent dan van een alleen bi hem / eñ ſonder eenige brieuen. Eñ daerom en ſpruyt daer gheen actie van ſulc compact. Wāt ic en hebs niet ghedaen noch gegeuē bi forme vā rechte/ noch by forme van gifte/na dat ict weder hebben woude Eñ oec en hadde ict niet gedaen by leeninghe na dat ict weder hebbē woude. Maer ic hadt gedaen bi compact om dat weder te hebben/eñ niemāt en beloefde mi weder te geuen. Daerom ⁊c. E

E Vnde q⁹ actor iſti⁹ ō operis oino hic errauit. Expſſe dicit contra legem hic allegatā/cuius legis intendit dicere caſuz: nō quāq̄ ut ſi ſi pactū eſſet nudū/ ſimpliciter non veſtitum rei interuētu/ tunc pactū nullū eſſet. ſed ſic non eſt nudum ſimplr/ immo veſtitur rei interuētu/ſcz pecunia / quā in dotē dedit ipſe ſue alumne.

¶ Die rechten willen dat die leſte compacten woorden gehouden ende bewaert. F

F l. pacta nouiſſima. C. eodem.

¶ Exempel eñ arreſt daer op.

Een man was mi ſchuldich ſeker penninghen. Ic dede belofte daer op dat ic hē niet eyſſchē en ſoude Eñ daer bi was hy ſculdich ongenoept te blijuen eñ ic en ſoude hē niet eyſſchen. Ic dochte hoe dat ic die compact ſoude mogen ignoreren bi nyeuwen cōpacte/op dat die eerſte compact te niete zijn ſoude. Eñ ic volchde ſo lange dat ic met hē tracteerde eñ hi beloefde mi/dat in dien ic hē die voornoemde penningen eyſſcede /hi en ſoude hē niet behelpen van eenige exceptie vā betalinge. Deſe laetſte compact docht mi dat ignoreerde dye eerſte die ic hem gedaen hadde dat ic hem niet eyſſcen en ſoude. Eñ daerom woude ic betaelt weſen/eñ hebbe hē betogen in rechte. Hi verweerde hem eñ proponeerde dat compact bouen geſchreuen eñ geallegeert/dat ict hem niet eyſſchē en ſoude als voorſ is/eñ daer bi begeerde hi ontſlagen te zijn. Ic dwerde mi bidē rechte dat de laetſte cōpact houdē ſoude/eñ niet die eerſte/eñ dat hi tegens mi cōpact gemaect hadde eñ beloeft/dat hi ō die ſculde nimmermeer en ſoude

hē behelpen met exceptie van betalinge tegens mi noch vā andere. Hi meynde des niet te houden/ en̄ vri daer af te zijn/ bi dat ic hē des niet eysscē en soude/ als voorß is. Ic sette hem te voirē dat hi hē niet verweerē noch behelpē en soude vā geēre exceptiē en̄ dat hi niet en mocht pioponerē noch betuigē betalinge/ dwelc is die pure en̄ warachtighe maio:. En̄ dat ind̄ waerheit/ sond̄ te toonē vā sculde warachtige quitancie mē niet differerē en mach vā solucie. Waerom. ec. Daerop werdē wij ghesonden aendē keyser. Die keyser seit bidē rade/ dat ic word̄ om heerē mach tot mijnē eerstē eysch/ en̄ dattet reden was/ dat hi betalinge toonē soude. En̄ dat de eerste cōpact te niet was/ so wel bidē anderdē compacte/ als met redene en̄ iusticie/ die welcke willen dat satisfactie ghedaen si van tghene/ datmen ghetrouwelijcken schuldich is. A

A
pacta no-
sima .C.
de pactis.
l. si venne
pactus ne
teret. ff.
dem.

Noch confoirterēde/ en̄ in onderstant van tgene dat voorß is / seyt dat anderde recht dat na coemt Dat in alle comanscap die gedaen woit bi cōtracte vandē eenē persone tottē anderen/ het moet v̄staē wesen dattet contract si/ dat eenige ter goed̄ trouwe/ oft cōtract vā rechte daer af volcht dat int cōtract warachtich/ oft eenich compact si die gedaen is ter goeder trouwe/ in die comanscap. Vt dese cōpact is gesproten seker actie/ en̄ ontfanclijc. Maer ist gedaen zedert den coope/ wt die compacte niet en spruyt dan exceptie/ ende niet actie. B

B
in bone fi-
ei contrac-
tibus .C. eo
tit.

Cōpact ghedaen op erue sonder beneficie vā rechte en houdt niet.

Exempel daer op.

Een goet man hadde eenē sone en̄ eē dochter / en̄ hi huwelicte zijn dochter/ en̄ gaf haer die huwelijcsche goedē/ die indē huwelike toegeseyt en̄ ghelooft waren. En̄ voort dede hi beloefte en̄ compact aen sinen swager dat in dien hi storue/ so woude hi dat zijn dochter hebben soude/ die helft vā zijn lāt oft erue/ bouen tgene dat hi haer in huwelicke gegeuen hadde. En̄ in langen tide daer na/ die vader die zijn dochter also gehuwelijct hadde/ wilde zijn testamēt maken/ en̄ bi zijn voorß testamēt woude wech geuen al/ oft eensdeels van dye voorß erue/ ouer die helft die hi beloeft hadde/ also voorß is/ en̄ willēde daer af ordinerē al heel tot sinē wille. Die mā vā zijnre dochter seggende ter cōtrarie/ dat hi vā die helfte vāder voorß erue niet en behoorde te ordinerē/ noch te maken testament tegens noch in preiudicie vand̄ beloefte vandē compacte die hi hē daer af gedaē hadde indē huwelijc. Die vad̄ seyde contrarie/ en̄ dat hi genoech redelijc gegeuen hadde zijnd̄ dochter vā sinē goede/ en̄ so vele / dats genoech was na zijn vermogē. Wāt oft hi eenich cōpact alsdan gedaen hadde/ so en wast niet sulcx als dattet hē mach noch en behoort te verbindē hy en mach vā zijn goedē legaterē na sinē wille. Alle ghesien het wert ghesëyt biden keyser in sinē raet dat die vader bi sulcke cōpact niet en was verbondē so dat hi vā zijn eruen/ dat hi vry heere af was en̄ inne besidt ende possessie vredelijck/ hi en mocht wel ordineren/ en̄ specialijc legaterē tot sinē wille. C

C
.l pacta q̃
dotali .c. de
pactis.

Een ander exempel daer af.

Het gebuerde dat een man die twee sonē hadde maecte zijn testament/ en̄ ordineerde bi zijn testament/ en̄ maecte zijn twee sonē erfgenamē vā alle zijn erue/ bi condiciē/ dat als die eene storue/ soude die erue oft lant weder comē opten anderē/ in dien hi geen wettige kinderē en hadde. Het ghebuerde dat die vad̄ sterf/ zijn twee sonē haddē alle zijn erue/ en̄ deeldense half en half/ na die voorß condicie En̄ daer na auiseerdē dat si te samē cōpact maken soudē/ aengesien dat si waren vri heerē vand̄ sake En̄ desgelijcx ouermidts dat si geē kinderē en hadden/ doodē si die ordināciе van harē vadre/ en̄ dat cōpact dat hi daer af ghemaect hadde/ en̄ wouden dat elc van hē sinen wille mocht doen/ vanden aendeel zijns erfs/ die si vā harē vader haddē. So quamen si aendē keyser vragen/ oft si des mochtē doē Die keyser seyde dat zijt wel mochtē doen aengesien dat si waren rechte heeren vander saken. D

D
l. cum pro-
ponas .c. de
pactis.

Van sommige te maken cōpact.

En̄ oft gebuerde dat sommighe maecten oft deden belofte tegens een ander/ een scult te betalen en̄ hen daer toe obligeren elc een voor al. En̄ dan een vanden geobligeerden ginc aenden crediteer betalen sulc aendeel en̄ portie/ als hē mocht aenlopē te betalē/ gelijc als oft nyet en waer elc eē voor al/ en̄ die crediteur dat ontfangt/ gelijc alsinē somtijts begeerlijc is ghelt te ontfanghen. Weet dat daer na die crediteur niet en mach die sculde eisschē dā op portie elc vā henlieden zijn aendeel noch specialiken aenden genē die zijn aendel betaelt heeft En̄ is daer mede ghedoot en̄ te niete/ dat compact vā hē elc een voor al: bider betalinge die hi daer af verscreiden ontfangen heeft. Want daer is ghelijc als nieuwe compact/ en̄ mutacie oft veranderinge van comparte. E

E
.l. si credito-
res vost ..
.c. de pactis

Van compactē die niet te houden en zijn.

Dat .C. xx. Capittel.

DAer zijn oock compacten/ hoe wel dat si sekerlijck beloeft zijn te doene / so en behooren si niet ghehouden te zijn na obeschreuen recht. Als oft ghebuerde dat yemant beloefde te doen eenighen doorslach oft te doen eenighe diefte/ oft te doen eenich verraet / oft yemant te slaen / te iniurieren/ oft te beschadighen in feyte oft in woorden. Weet dat sulcke compacten niet te houden en zijn noch trouwe noch pene noch stipulacie daer toe ghestelt en̄ gedaen/ en is niet waerdich. Maer behooren daer af ghecorrigeert te zijn die ghene die des begheren te doene. F

F
.l. pacta q̃
côtra leges
.c. de pactis

Noch suldi weten/ dat so wie beloeft hadde/ dat hi nemmermeer yemāt veruolgē en soude/ om misdaet die hi gedaen soude hebbē/ die begeerē soude punicie vā rechte. Weet dat sulcke cōpactē niet te houden en zijn. Wāt die rechten niet en willē dat eenighe misdaet blijft onghecorrigeert. G

G
.l. pacta
de pactis

Item so wie compact maect/ en̄ hē verbindt tot

onmogelike saken/weet dat sulck compact niet en is te houden. Want die rechten en willen niet dat yemant hem sal verbinden tot onmogelike saken dye hy nyet machtich en is te houden. A

A
l.impossibilium.ff.de regu. iuris.l.non mortem.ff.de cond. et demonst. et pacta.s.c.nemo potest de reg. iur. lib. sexto.

C Item so wye cōpact maect tegens goede zeden/ oft tegen die geboden des keysers/dats te weten/ vā sinen ouersten heere/dat die clerckē heeten plebiscita/oft datmen yemant schadelick si. Weet dat alsulcke beloften nyet te houden en zijn. Noch obligacie daer op ghedaen en is nyet waerdich. B

B
l. pacta que contra leges c. de pactis/ a uctius l. iurisgentium §. prior ait. ff. eodē tit.

C Itē oft geburde dat yemant onderwijst eenen anderē compact te makē bi dol/of bedroch/oft dat daer eenich dol mach zijn. Weet dat sulc compact nyet weerdich noch te houden en is. C

C Itē nadē decretale/alle beloftē vā goeder trouwe/duechdelijc eñ eerlijc/die belooft zijn te houdē by manier van goeder trouwe / hoe wel dat daer nyet en si contract/oft stipulacie/oft verbandē expres/si zijn eñ behoren gehouden te worden. D

C
l. aduersus c. de except. seu prescrip. l. si unus. § illud nulla pactione. ff. de pactis l. pacta que contra leges c. eodē titu. et l. generaliter/ et l. si plegiu. ff. de verb. oblig.

C Cōpact gemaect tot anď meyninge/en is niet te houdē. Wāt eens anders sake en machmē niet obligerē oft belouē/dat dye gene die daer aen gehoudē ware soude houden/alst hē niet en beliefde. E

C Itē by cōpact gemaect vā toecomende tijdē/ en behoortmen geenē rechter te vindē/die hē daer af behoort te onderwindē/ten si dat daer seker stipulacie oft vbant si/makēde expres mencie vandē tijde/vanď plecke/vanden dage/eñ vander sake. F

C Van actien de dol.

C Dat.C.xxi.Capittel.

Dol na dē rechte is/wāneer surple oft arghelist geuonden wort in eenighe contract/oft in eenighe stipulacie/oft in eenige quitancie. Oft beloften belooft ter cause vā reconuencie/ oft in eenige transactie gedaen ter cause vā renunciacie. Eñ is gesept dol/vā valsche machinacien/dat sommige by loosheyt eenen anderen doet/inde voorš sakē/oft in dyer gelike saken/verswijgende de warachtichept inden contracte te doen. G

D
c. pactiones q̄ a vobis/ v c. i. de pactis extra Insti. de inutilib. stipu. §. si quis alium.

E
l. stipulatio ista. §. nemo. ff de verb. oblig.

F
l. i. quamuis. c. de vsuris.

C Eñ ghi sult wetē/dat actie de dol nz en behoort geallegiert te zijn/so lange alsinen ander actie hebben mach/den sinē te vhalen. Wāt dol is leelike sake aen dē proposant/in dyen hi daer af veruielen eñ het is een leelike sake te onderhoudē. Eñ het recht sond blijckelike cōiecture/en behoort des nz te ontfangen. Eñ oft daer eenige coniecturē zijn/daeraf behoort eerst gekēt te wesen voor de principale sake. Wāt in dyen daer dol geuondē wort/dye principale sake waer te niete om dē eysscher. Daerom behoort eerst daer af ghekent te wesen. H

G
de dicitur in summa azo nis. l. ij. in tit. de dolo malo.

H
l. de dolo actio. c. de dolo malo.

C Noch suldy weten/dat so wie allegerē wil actie de dol/hi behoort te intenterē voor dē rechter dye daer af kennē mach/binnē den tijt van. ij. iarē. Eñ oft hi langer beyde/sonder te hebben geintenteert oft aengeleyt actie/voor rechter competent/hi en waer daer toe nyet ontfanckelijck. I

I
l. si. c. eodē.

C Vanden transactien

C Dat.C.xxij.Capittel.

Transactie is van twijfelende saken/ eñ onseker/oft van saken ongeeyndt oft nyet volbrocht/ maken compact/ eñ seker accoort. Oft anders. Transactie is permutacie oft veranderinge van dye een plecke in dye andere. Eñ daerom behoortmen te thonen wat transactie is/ want deen daelt vanden anderen. So suldy weten/dat int generale te spreken/valt eñ wort gemaect transactie in veel manieren. Ghelijck oft ghebuert dat twee partien zijn in proces deen teghens den anderen/ voor recht/eñ om die costen te schouwen maken accoort/eñ vereenighen te samen bi sulcker manierē dat dye een gehouden sal blijuen tegens den anderen/in een seker summe van ghelde oft anderen saken/eñ maken daer af obligacie te samen. Dats te wetē/so wye dattet si die hem verbijnt te gheuen eñ te betalen/tghenē daer si af vereenicht zijn. Dese sake is naden rechte geheeten trāsactie/ om dat den eysch/die dē eysscher plach te doen/van te segghen voor recht/dat hi actie hadde van eysschen tegens den verweerder/die sake is te bekennē eñ heuet dat gebrocht eñ geset in sekere sakē/dats te wetē in bekende sake/eñ sekere. K C Exempel.

K
l. i. ff. de transac.

Ich hadde een suster die questie tegens mi maecte voor rechte/om seker erue dye si seyde haer toe behorendē. Eñ om dat ick schouwen woude materie vā proces/ maecte ic cōpact teghen mijn suster vā. x. lb. pap. so dat si mi in vrede houdē eñ latē sonde/de welcke ic haer beloofde te betalē eñ te geuē. Daer na gebuerdet/dattet mi berouwde/ want ic sekerlijc wel wiste/dat si ongelijc hade mi des te eysschen/eñ ick en woude haer die voorš. x. lb. also belooft/niet betalē. Si betooch mi in rechte/ voor dē keyser. Alle ghesien/het wert gesept/dat het ghene dat ic belooft hadde om vreese van proces/was te houden/na dat si daer af gecessee rt ware vandē proces/ende daer af ghedaen hadde transactie/by middele vanden. x. lb. also voorš is. L

L
l. cum proponas. c. eodem tit.

C Een ander exempel op die foume vā trāsactie. Een ionge hadde voechdē eñ regeerders. Hi ghecomen zijnde tot sinen dagē/betooch zijn voechdē eñ regeerders in sake/om rekeninge te hebbē van sinē goede. Twist eñ proces daer af geschiede/ om te weerē alle materien vā proces/ si maecten tegē dē ionge transactie vāden geschille/eñ hi scheldese quijt van alle tgene dat si aen hē gehouden mochten wesen/om een seker summe ghelts/dye si daer af beloofdē te betalen. Eñ daer af dedē si seker cōpact/eñ also dede hi van tgene dat si tegens hē gehoudē waren/bi actie vā gemaecte saken/ eñ sette weder in trāsactie vā nieuwe vbanden oft ouerijē/ dat die clerckē heeten stipulatio aquiliana/Datis te seggen/vā sakē onsekere/settē in sekere obligacie met woordē. Het gebuerde dat dye voechdē corts daer na storuē eñ afliuich werdē. Ic auiseerde dat si noch haddē van minē goedē te hemwaerts/also dat icse betooch voor recht. Die erfghenamē woudē hē daer tegens weeren/biden voorš trāsactien eñ seyden/dat icse om een summe ontslaghen ende

geurcht hadde/ic antwoorde dattet wel waer was dat icse quijt gescho̅udē hadde/van dat si mi geregeert haddē in ontfanc/maer van tgene dat si van mi haddē in iuweelen/oft in andere dier gelike sakē niet. Sij seydē daer tegens/eñ dat de quitancie was vā alle sakē int generale. Op dit geschil wert geseyt by den rechte/dat dye quitancie ghesien eñ ghetoont soude wesen/ eñ in dien si mēcie maecte/ dat ic vanden iuweelen gheda en hadde quitancie/ oft desgelijcx/so generalic eñ specialijc/dat si daer in begrepen zijn/eñ verstaen mochten zijn/die quitancie waer van waerden. Ende is des nyet/den eysch waer ontfanclijck. A

A l. age cum Geminiano. c. eodē.

¶ Binnē welcke tijt/vā exceptiē mach zijn gheintenteert in tijden van transactien.

¶ Eñ oft gebuerde/dat biden voecht/na dye transactie gedaen/die minor oft ionge bedroghen waer / eñ dat also beuonden wort/partie gehoort. Mocht die ionge dat thonen binnen twee iaren na dye transactie/hi waer noch ontfanclijc daer toe. Eñ oft hi langer beyde / nyet naden nachte/eñ sonder te proponeren deceptie of bedroch/eñ dat te thonen teghens die transactie/ dye ionghe en waer nyet ontfanclijck. B

B l. actione ad ministrate. s. de admini strationibus Pro hoc est contra in. l. actiōe eodē Vult di re- cesi sētias le- lesum resti- tuitur qñ ꝓ bat dolum intra tp ain ter que do- lus probari potest.

¶ Erfnisse veranderē bi cōdicie.

¶ Itē twee gebroeders waren erfgenamen vā haren vader/alleen eñ voor al/welck vader gemaect en geordineert hadde bi testamēte/dat lant oft erue die hi achter latē soude/sinē twee sonē/bi sulcke cōdicie/dat oft die eene storue sonder wettige kinderen te hebbē/so soudt weder comen aen dē anderē broeder. Die vad is gestoruen/dye twee sonen gebroeders eñ erfgenamen van haren vader/bi harē vrijen wille quijtscheldē eñ ontsloegē malcanderē vā dese ordinancie vā harē vader/eñ maectē transactie deen dē anderē daer op/ dat elc soude mogen doen sinē vrien wille/vandē lande oft erue hē toebehorende/bider doot vā harē vad. Het gebuerde dat een tijt daer na/een vandē gebroeders aflijuich wert sonder oor/eñ maecte by testamente/eñ ordineerde vā sine erue. Die broeder die gebleuē was woude coopē tegens die ordinācie van sinē broed eñ seyde dat zijn vad geordineert hadde. ⁊c. eñ dat hy daer by nyet en mocht gemaect hebben eenige transactie/die doodē mochte die ordinancie vandē wtersté wille vā haren vader/vandē ghiftē die zijn broeder gestoruen gemaect hadde bi zijn testamēt. Die erfgenamē seyden ter cōtrarie/eñ dat de ordinancie vandē vader/bidē wille vandē twee gebroeders/was vandert eñ getransligneert in tghene/ dat elc mocht sinē wille daer af doen/als voorß is. Die broed leuende/seggende ter contrarie/eñ dat oft transactie gemaect geweest hadde tusschen hē lieden/so was hi bedrogen. Eñ biden seluē rechte compact gemaect in deceptie oft bedroch en is niet te houdē/noch ooc trāsactie die daer af volcht/desgelijcx na dat binnen dē tijt van twee iarē men actie daer af maect/eñ vervolcht. Op dit geschille so wert geseyt bidē vonnisse vandē keyser bi sinē rade/dat die transactie gedaen tusschen die twee gebroeders/was te houdē eñ te cōserueren. Hoe wel nochtās dat die een vandē tween/ionc eñ in voechdien geweest hadde/als dye voorß transactie ghedaen was. Want si was verseker ter goeder trouwen/eñ dat die eene niet en begeerde die doot vā den anderen. Noch daer inne en was gheen deceptie noch bedroch. C

C l. de fidei cō misso. c. eodem.

Trāsactie ghedaē buten erfnisse

¶ Na dbescreuen recht suldy wetē/dat also grotē machte behoort te hebbē/die transactie met rechte gedaen tusschē eenige partien/als doet die sentencie gegeuen vandē rechter. Want geen sake en behoort vromer te zijn/dan dat recht vandē mannen te houden/eñ te onderhoudē tghene dat si belooft hebbē. Eñ om dat eenige seydē/ dat die transactie dye gedaen was aen dē minor/buten tijde/niet en was te houden/Weet dat dese questie gestelt voor dē keyser/het wert geseyt biden rade/dat die trāsactie gedaen ter goeder trouwen/is te houdē/wāneer eñ tot wat tijde dattet gedaen si. Noch geen sake en behoort te beroerē die vrije cōsent vā eenē man/die abel is cōpact te maken rechtueerdich/eñ dye iaren heeft/hy en ist wel machtich te doen. D

D l. non minorem authoritatem. C. eodem.

¶ Transactie ghescheit by gheueynstheyt.

¶ Item oft gebuerde dat een man eysschede een huys/tegens een ander die dat wederseyde/so dat si transactie maectē bi middele vā. xx. lb. dat de dweerder gaf dē eysschere/op dat hi hē verdragen soude vā sinen eysch. Eñ om sekerlic haer cōpact te makē so steldē si in cōdicie dattet huys bliuē soude aendē dweerder/als in coop/ eñ daer af soudē gemaect wordē brieuen/dye welcke inhoudē souden vā coop/om een seker summe verclaert inde brieuē voorß. Een tijt ghebuerdet/dat die eyscher woude eysschē den prijs/die indē name vandē coop/inde voorß brieuē begrepē was/daer hi niet af betaelt geweest en had/noch voldaen/so hi seyde. Die dweerder seyde/hoe wel dat dē brief mencie maecte van tijtle vā coope/eñ vanden prise v̓claert/niet te min wast waer/dat bydē selue trāsactie/eñ by middele vā. xx. lb. de selue huysinge gebleuē was aenden dweerder/als zijn proper erue/ hoe wel dat daer in tijtle vā cope v̓claert si/om sekerliker daer in te doene. Op desen twist die sake wert gebrocht voor den rechter. Wert geseyt by grote deliberacie vā rade/dat om niet eyscht de eyscher/dē prijs begrepē indē voorß brieue/ die daer in by geueynstheyt gheset wert. Want naden rechte/het gene dat gheueynsdelijc ghedaen is/ dat behoort te wesen als nyet ontfanclijc. E

E l. cujus qui transactionis. C. eod.

¶ Transactie op erffenisse.

¶ Item het gebuerde dat een man meynde erfgename te zijn vā eē andere/eñ daerom betaelde hy eenige vā sinen schuldē. Eñ als hi sach dat hi so vele sculdich was/om te scouwē die scade/maecte hy trāsactie aen die crediteurs/ eñ betaelde hē liedē ee

deel vandē sculdē/so vele dat si te vredē warē. Eñ dit dede hi/ō dat hi erfgenaē meynde te zijn van dē doden/eñ gecrigen bi successie/die reste vā alle zijn goedē. Het gebuerde dat een andꝰ quā/dye nader was/eñ wert geseyt erfgename. Als de ghene diet also betaelt hadde/sach dat hi geen erfghenaē zijn en soude/woude hi weder eyscen eñ hebben/ tgene dat hi betaelt hadde also voorſ is. Dye ghene die des ontfangen haddē/seydē/ dat hi bi transactie vā betalinge henlieden betaelt hadde tgene datmen hē sculdich was/eñ daerom niet gehoudē en warē dat weder te geuē maer dat hi hē betrecken soude aē die erfgenamē/die daer af vrij bleuē Die eysscer seyde daer tegens. Dese sake wert gebrocht voor dē rechter. Het wert geseit bi deliberacie vā rade/na dat hi na dye trāsactie dat gedaen hadde eñ betaelt/wel also hadde voor hem gesien/ want hi dat niet weder hebben en mocht rechtelic om dat hi des niet ghedaen en hadde als borghe/ nochtoor als bedwonghen met crachte. A

Transactie ghedaen bi Weezen.

B — L. nec fuera tio credito rum. C. eodem.

Het gebuerde dat eē weeze aenspiac sinē voecht om rekeninge te hebbē vandē sinen. Die weeze gecomen tot zijn iaren/eñ die pleyte begonnē/om sake vandꝰ voechdie. Daer na gebuerdet dat hi hē bedachte/dat hi niet gedaē en hadde eysch/ vā al het gene/daer zijn voorſ voecht handelinge af hadde gehadt. Hi dede nieuwē eysch/ eñ betooch hem int recht. Die voecht heeft hē beholpē vā zijn transactie/die gedaē was tusscen henlieden/eñ seyde dat hi behoort ontslagē te zijn vā alle die voorſ voechdie. ꝛc. Die voorſ weeze seide daer tegens. Eñ oft in haer reckeninghe erroer waer/so behoorde hy daer af gereleueert te wordē. Want cōtract/noch cōpact/noch trāsactie a dol oft turple niet en is te houdē tegēs goede zedē noch tegēs die waerhede vāder sake. ꝛc. Eñ daerom/oft ic in eysch trede dē eersten dach/ eñ dat ic niet en wiste alle tgene dat mi behoorde toe te horē /eñ ghi mi daer af niet en seyt/maer verswegēt/daer ghijt wel wist oft mocht weten/tegens v/eñ in v preiudicie. Eñ is die interpretacie te doē. Waerō. ꝛc. Die voorſ voecht seggende ter contrarie. Het wert geseit bi vōnisse vā den rade des keysers/als dat die weese tot goeder memorien vā rekeningen mochte eñ behoorde te comen/ende dat alle deceptien behoorden verstecken/ende achter ghestelt te wesen. B

Trāsactie by stipulacie aqliane.

B — L. si de certa ii. C. eodē.

Hier na volcht nv een gelijc recht/eñ op ghelijcke sake. Ic pleyte tegens eenē man/om seker sake die hi van mi hadde/tusscen sommige ander sakē. Eñ om te scouwē materie vā proces/bi middel vā minē vriendē maecte ic vrede/ eñ vereenichde van dier sake aendē seluen voorſ/midts sekere trāsactie die wij te samē maectē/bi aquiliane stipulacie/ die hi mi daer af beloefde te geuē. Eñ midts diē so maecte ic hē quitancie eñ ic beloefde hē dat ic hem niet eisscē en soude/eñ gaf quitancie generale dat ic nz en seide noch en vclaerde inde quitācie dattet was om die selue sake: maer ic seyde dat ic quitācie dede eñ gaf/vā alle tgene dat ic hē mochte oft wiste te eysscē. Eē tijt daer na gebuerdet/dat ic hē eysscede om sekere andꝰ sake/die ic tegēs hē te doen hadde/eñ dat hi vandē minē ontfangen eñ ghehādelt hadde/eñ betooch hē daerō int recht hi vweerde hē met ter quitācie die hi vā mi hadde seggende / hoe dat ic hē bi seker trāsactie die voorſ quitācie gegeuē hadde waerō hi segghen woude/dat si sulc/eñ gñael was/als dat ic hē nēmermeer niet meer en soude mogē eysscē. ꝛc. Ic ātwoorde/dat ic hē quitācie gegeuē hadde/bi cōtract vā sekerē cōtracte/dewelcke wi te samē gehadt haddē op allodanigē sake daer wi doen ter tijt af voorrecht warē/eñ daervoer gaf ic hē quitancie. Eñ hoe wel dat die quitācie spreect dat ic hē niet meer eysscē en soude nochtās en hadde hi niet andꝰ tractaet tegēs mi/dā vā dier sake daer wij doē ter tijt af in questie warē/noch ic en hadde noc niet gedaē eysch vā eenige ādere sakē dā vā dier. Waerō volcht/dat in diē ic toonē mach dat hi vā ādere sakē in mi gehoudē si/dat ic daer toe behoore outfangē te zijn. Eñ en behoort zijn quitācie hē niet weerdich te zijn/dā vā dier sake daer wij op die tijt geschil af haddē: wāt als dā is men gereleueert in erroer vā rekeninge. Alle gesien/het wert geseyt bi vōnisse vā dē rade vā den keyser/dat te eyscen rekenige vā dē anderē goeden eñ saken/ic ontfanckelic was/nyet tegēstaēde die quitācie/aengesiē dat in die selue niet en was specialic vclaert die sake/oft eēs deels. C

Transactie sonder stipulacie.

C — Dicta. l. a de certa re.

Twee gebroeders waren gebleuē sondꝰ vader eñ moeder/daer die oudtste af houdēde was seker erue oft lant/de welcke die twee iongē eyscedē te hebbē voer recht. Het geschil was schinēde lāge te dueren/eñ daerō maectē si transactiē te samē dat die een pleyte af geset wert/bi seker middele/dz die oudtste belo ofde hēlieden daer af te doene eñ daer toe haddē si gedinge tegēs hē om dz hi als haer oudtste/geweest hadde haer voecht eñ eyscedē hē rekeninge vā haren goedē. In corte si maectē eñ gauē hē quitācie vā als/op hope eñ om deswille dat hi gheen kinderē en hadde/ eñ dat hi hēludē na zijn doot/latē soude zijn erue sonder eenige ander ordinācie daer af te makē so hi hēludē beloefde. In seker tijt daer na/ werdē si geware/dz hi zijn erue elders ordinerē eñ makē gewoude/so dat si hē daerō betogē voor recht seggende dat si bedrogē warē/eñ dat die voorſ quitācie te niete waer/oft dat die belofte hēludē gehoudē werde. Die oudtste broeder seggēde ter contrarie/eñ dz bedroch nz en mocht zijn indꝰ sake de welcke men betuygē mach indē cōpact gedaen. Eñ oft hi hēludē beloeft hadde zijn erue na zijn doot te latē/so en was daer geen stipulacie oft bi ieue / noch met redene en mocht hijt nz belouē bi simpelē cōpacte/de welcke die naect is/eñ alsulcke en is nz waerdich noch te houden. Waer

om.xx. Die voorß broeders segghende ter contrarie/ eñ dat si die quitancie gegeuẽ hadden ter goeder trouwen/ eñ op hope/ dat hi zijn belofte houdẽ soude. Waerõ/ in dien hi des niet schuldich en is te houden/ si bedroghen waren/ want contract by bedroch niet en is te houdẽ. Alle gesien nadẽ text vanden bescreuen rechte/ die keyser daerop wijsde/ dat bedroch geen stadt en neemt/ op geen sakẽ diemen bedenckẽ mach/ inden contracten doende/ noch sake naectelijken beloofft/ specialijc op erue/ en is nyet te houden by bedwanck. A

A l. cũ.donationis. C. de transact. Adde ꝙ in dicta lege bene ponit casum/ sed non solũ secũdũ illã.l. donatiões fratris ipsi duo nõ fuerunt decepti/ vt hic sumat/ sed est ibi decisio ꝯtraria huic. Nã dicit ibi/ ꝙ fres ex quo fuerunt scientes/ non possunt allegare dolum./ sꝫ tenetur stare transactioni/ vt ibi.

Van stipulacie int generael.

Dat.C.xxiij.Capittel.

Stipulacie/ die welcke is een generacie van obligacie/ eñ van beloften/ eñ van voorwaerden die gemaect wordẽ met woordẽ/ eñ by antwoorde vãden eenẽ belouende dẽ anderen. Dats te wetẽ/ hẽ verbindende met woordẽ willichlic/ sonder dat daer sake si/ waerom men hem verbindt/ die daer te voren nyet geschiet en is. Exempel.

Ten waer niet properlijc obligacie bi stipulacie/ oft ic yemãt schade oft hinder gedaẽ hadde/ eñ om hẽ te recõpenseren eñ te beterẽ/ ic mi tegens hẽ obligeren eñ verbinden soude in eenige sake. Maer het is obligacie/ wãneer ic segge tegens een andr. Ic beloue v te betalen telckẽ iare.x.lb. Eñ oft die gene dient also belooft is/ eyschet eñ seyt. Belooft ghi mi des te betalẽ? Eñ die belouer antwoort iae. Wãt in stipulacie behoort belofte/ eñ antwoorde. Eñ dit is properlijc stipulacie/ de welcke hẽ verbindet eñ obligeert bi cõpact. Eñ daerom seyt de wijse/ dat cõpact sonder stipulacie is naect/ eñ niet en genereert actie/ gelijc hier na geexẽpleert sal mogen blijckẽ. Eñ oft ghi doet v dochter by yemant belouẽ/ in forme vã stipulacie/ dat hy haer gheuen soude een seker summe van ghelde. Weet dat hoe wel dat v dochter in v onderdanicheyt is/ daerom en ist niet/ stipulacie en hout en is vã waerdẽ/ mer v dochter/ so lãge als si in uwer macht is/ en mach dat niet geschien. Mer ghi moget eyschẽ veruolgen/ hebben/ eñ opheffen/ bi crachte vã dye voorß stipulacie. Eñ aen v so behoortmen te antwoordẽ/ want et v aengaende is. B

B l. si filie tue C. de cõtrahen. et committen. stipul. Pater stipulando filio aut filie: videt ur stipulari si bi ipsi.

Van stipulacie ghedaen tot andere dye nyet in presencie en is.

Oft gebuerde dat yemãt doet belouen/ die also veel waerdich is in woordẽ/ als belofte tot yemãt dat ghelt dat hi hẽ gheleẽt heeft/ oft dat hi hẽ sculdich is/ te geuẽ aen een ander die daer nyet tegenwoordich en is. Weet dat sulcke stipulacie niet wel seker en is/ noch en heeft niet [illegible] comelijc actie die gene dient also geseyt [illegible] schẽ. Eñ nochtans oft betaelt waer [illegible] diet also belooft was/ so soudet [illegible] wedercoepẽ die gene/ diet also hadde doen [illegible] aen den ghenẽ diet ontfangẽ hadde bi die [illegible]ie/ bi actie vã gedaen sakẽ/ eñ hi waert sch[illegible] recht weder te hebbẽ. C

C l. si cum petuniãt nam C. eodem.

Van stipulacie wt vreese.

Noch suldy wetẽ/ dat stipulacie gedaẽ bi vreese vander doot/ oft vã eenigẽ tormente cõstant/ niet en is te houdẽ/ mer in dien ghi hẽ des beloofde wt vreese/ op dat hi v niet en wroechde vã eenige misdaet die ghi gedaen hebt/ oft dat hi v daer af woude wroeghen/ in dient warachtich waer/ weet dat sulcke stipulacie goet is/ eñ te houdẽ. Mer waert in cas criminele/ dat dye accusacie tegens v vallen mochte/ weet dat sulcke stipulacie nꝫ weerdich en is. Wãt in cas criminele/ trãsactie noch stipulacie en nemẽ noch en houdẽ gheen stadt/ die wroeger mach alsdan wel weẽ comẽ oft accusacie doen. D

D l. si quidẽ ꝯ noui. C. eodem.

Vã stipulacie ter goeder trouwe

Dat bescreuẽ recht wilt/ dat alle stipulacie ghedaen ter goeẽ trouwe/ gae eñ weerdich si totte erfuẽ oft erfgenamen/ het si vãder eenre side oft vander ander. Dats te wetẽ/ totten erfgenamẽ vandẽ genẽ diet belooft heeft/ eñ dat si gehouden zijn sulcx te voldoen/ het si voor dẽ erfgenamẽ vandẽ ghenen dient belooft was/ dat zijt veruolgen mogen hoe wel dat inde voorß stipulacie oft belofte si begrepẽ/ oft niet. Wãt waerom en soudẽ si niet mogen doen/ tgene dat haer vooruaders belooft hadden te doen. Eñ niet tegenstaende die subtijlheit die de oude geseyt hadde/ dat na dat den persoon doot is/ zijn erfgename niet inn sake doẽ en mochte/ tgens dat zijn vooruader/ in dien hi geleeft hadde/ gedaen mocht hebben: want het was teghens goede zeden/ aengesien dat die stipulacie oft belofte seker is. Eñ wij en willẽ niet/ dat dese exceptie van nu voortaen stadt hebben sal. E

E l. [illegible] [illegible] C. eodem.

Stercker reden is nadẽ rechte inde stipulacien eñ seyt also/ dat in dien yemant maecte transactie van eenige sake/ daer in si stipulacie/ het si sekere oft onsekere/ mach zijn geeyscht eñ veruolcht. F

F l. si scrib[illegible] C. eodem.

Vanden stipulacien dye nyet te houden en zijn.

Dat.C.xxiiij.Capit.

Want wi nu geseyt hebbẽ vanden stipulaciẽ die te houdẽ zijn eñ te cõserueeren/ so wil ic nu tonẽ dye ghene die niet te houden en zijn. Weet dat stipulacie die yemant doet/ wesende onder zijn iaren/ nyet en is te houden. G

G l. C. de in[illegible] [illegible] pula. Adde ꝙ [illegible] est simpliciter verum/ imo stipulatio facta a minore tenet. l. nep[illegible] C. de cõtrahẽ. et cõmit. stipul. Justi. de inutil. stipu. §. pupil[illegible]

Van stipulacie int tractaet vã huwelijck.

Noch verclarẽ die rechtẽ stipulacie die niet te houden en is. Want oft eenich huwelijc getracteert waer/ eñ belooft te doen/ eñ op dat hẽ daer af niet berouwẽ en mach/ men belooft daer bi een seker pene vã een seker summe vã gelde. Het gebuert dat eenich van hẽ/ het si die man/ oft het wijf/ hẽ berout vandẽ huwelike/ eñ en wilt niet voort gaẽ. Weet dz so wat stipulacie of belofte daer si tusschen hẽ beyden/ noch oock wat sake dat daer belooft si/ en is niet te houdẽ/ wãt die huwelijken behoren te zijn bi vryen eñ liberalen wi[illegible]

le/eñ niet bi bedwange. A Noch bi sulcke stipulacie oft belofte/en spruyt actie negheene. B

B Iuxta illud Matrimoniū solo cōsensu ztrahitur.

B l. libera matrionia. C. de inutilib. stipulati. c. gemis mulier. extra. de sponsalibus.

Van stipulacie tot persone nyet teghenwoordich.

C Hoe wel dat sommighe zijn vā opinie/datmē wel belouē mach eñ verbindē/aen persone niet tegēwoordich/het si in die anderde oft derde persoon/niet te min seyt dat bescreuē recht/dz stipulacie niet weerdich en is noch te houdē/ghedaē tottē ghenē die niet tegenwoordich en is. Wāt in stipulacie oft belofte behoort te zijn persoon diet belooft te betalē/ eñ persoon die de belofte ontfangt/eñ die seyt Geloeft ghijt also te gheuen eñ te voldoen? Eñ die gheuer antwoort iae/also voors is. Eñ dat heetmen stipulacie. C Dit heb ic v ooc tanderē tiden ghetoont/in eē rubrike daer toe dienēde/eñ ooc inde rubrike p̄cedente.

C l. vt iter ab sētes. C. de inuti. stipula. l. iter stipulantē. ff. de vbor. obliga. Insti. de inutilib. stipul. §. si quis alium et. §. alteri

Van stipulacie vā wien dat noch te vschinen waer.

C Weet dat stipulacie oft belofte gedaē oft erue/die noch te vschinen is indē wille vanden genē die des vrylijc gebruyct en is niet weerdich/noch te houden/bi redene/dat nadē rechte/belofte gedaē teghēs goede zeden/en is niet te houden. Eñ dese stipulacie waer directelijc teghens goede zeden/ergo belofte daer op gedaen/en is nyet te houden. D

D l. ex eo instrumento. C. de inutilib. stipul. l. vlsia. C. de pactis.

Te stipuleren oft belouē meer dā men sculdich is.

C Eñ oft ghebuerde/dat yemant dede stipuleren eñ belouē yemant breder dā hi ghelēent hadde in goetrouwe. Weet dat so wat belofte men daerō dede/ eñ dat hi nz en moch te hebbē exceptie ter cōtrarie bider seluer stipulacie ter quader trouwen/die en is niet te houdē, telckē datter surple gheschiet. E Eñ also moecht ghy weten eñ verstaē vā alle stipulacie oft belofte verbonden/ compacten/eñ contractē. Wāt also haest als daer surple gheschiet/soe weet dat alle des niet weerdich noch te houden en is.

E l. dolo vel metu adhibito. et. l. si quia vestra C. de inutilibus stipulationibus.

Van sommighe te samen verbonden/ende elck een voor al.

C Dat.C.xxv.Capittel.

Ghi sult weten/dat oft ghebuerde/ dat sommighe te samen zijn vbonden eñ gheobligeert/ oft elck een voor al / teghens yemandt. Die ghene dien men sculdich is/mach die sculde eysschē wien dat hē belieft/ eñ die ist na bescreuē rechte hē ghehouden te voldoen eñ te betalē. Maer die rechter/in dient de obligacie begeert/mach helpen voorderen dē gheobligeerdē/dat hi mach roepen zijn garant oft zijn gesellē/om hē te helpen/eñ ontscadigen/ eñ betalē haer portie eñ aendeel vā dier sculde. Nochtās na opinie van sommige wisen/ eñ specialiken na sommige costumen locale/so ist vā noode dat die vbonden also bedwongen si/ten eerstē dat hi betaelt oft ātwoort/inder sake doet voort roepē oft dachuaerden sinen ghesellē oft gesellen/om hē te helpē eñ te

vryen vā dier scult/oft allegerē dat si also verre ghehoudē zijn/als hi is/ aengesien dye obligacie alsoe ghedaen een voor al/gelijc als voors is. F

F l. creditor phi teri nō potest. C. de duob. reis stipulan. et promitt.

C Itē maer oft ghebuerde/ dat elck waer gheobligeert eñ verbondē int speciale voer zijn aēdeel dat waer eē ander sake. Wāt alsdan so en soudemē elc niet meer mogen eysschē dan zijn aendeel. G

G l. exprimere debueran C. eodem

C Soe suldi weten optē voers rechte/als dat elck gheobligeert alleene eñ voer al/is te bedwinghen voer die gheheel sculde. Eñ wel mach hi soeckē zijn ghesellē. Mer die keyser seit eē authētica/die daer op ghemodificeert is/eñ seyt / dat wel blijct eñ genoecht te eysschē op eene/als die ādere oft anderē niet en is/noch en zijn indē lāde/eñ so arme zijn/dat aen hē niet te vhalen en is/noch de sculden te ghecrigē. Want anders en behoortmē niet te vallē op die een alleen/om dat inō waerheyt te vstane/ mē gheen borghe en neemt/dan om sorge van quader betalinge. Eñ men set daerō meer dan een/om die vreese dat die een alleene niet en waer soluent. Eñ oft die een ghebrake/dat die ander mocht voldoen eñ volbrenghen. Want niet meer dā eens en mach noch en behoort een scult betaelt te zijn. Eñ en ware van geenen doen borge te hebbē/in dien die sculdenaer soluēt ware. Eñ daer om corrigeert die authentica die strenghicheit van dē rechte/inder manieren voorscreuen. H

H Authentica hoc ita pactum fuerit. et ibidem p Bar to. C. eodem

Van reiuendicatio.

C Dat.C.xxvi.Capittel.

Reiuendicatio is een actie diemen behoort te hebben/teghens den ghenen die eenich dinc houdē soude / teghens den danc vanden genen die des toe behoorde sonder iuste tijtle. Ghelijc so wie houdē soude mijn goet bi diefte/eñ dat hijt ghestelt hadde inde handē/oft inde bewaernisse van sulckē/daer ict onder vonde. Oft so wie vandē sinen geedificeert hadde op eēs anders erue. Oft so wie ghedaen hadde eenige beteringe/oft nieuwe edificie /op eenighe goedē die men in bewaernisse hadde eñ administracie/eñ die ghene dien die goedē toe behoordē/sulc ware/ dat hi niet en soude willen hebbē noch die costen rekenen dattet ghecost hadde. Weet dat die ghene die des hadde doen makē/bi den rechte vā reiuendicatio/soude moghē afbreken/ wech nemen/ eñ wech draghen het ghene/dat hi daer hadde doen makē/ op dat hi weder stelde eñ ordineerde die goedē/ in dē state alsoot te vorē was / eñ also soluēt. Oft sake geleēt bi huescheit/eñ die ghene dient gheleent ware/dat ghinc versetten. Daer om en ist niet dat die ghene die hē dat gheleent hadde/also voors is hi en soudet weder hebbē/ bi rechte vā reiuendicatio sonder te betalen die voors leeninghe/daer op geleent. Eñ also moecht ghijt vstaen van alle dier ghelijcke saken die ghebueren mogen.

Van reiuendicatio te doene in cas van edificie op yemants erue.

C Ic hadde een stuc landts/daer op was een begin

sel vā een muer. Mijn gebuere de naeste gelegē der seluer/edificeerde/so dat hi zijn balckē stelde geheelic op minen muer. So haest als ic des geware wert/seyde ict al mijn te behorē/tghene dat op minen muer was/ eñ op mijn erue. Mijn ghebuer seyde ter contrarie/dattet gene dat geedificeert was soude bliuē geedificeert/mer wel woude hi des beteren/bi seggen vā wercludē. Wāt edificie is van sulcker cōdicie/na dattet gemaect is en behoort nz af ghebrokē te zijn/hoe wel nochtans dattet ware in geschil/bi beclachte vā nieuwichede/dwelc sake ghepriuilegeert is na bescreuen rechte/met meer ander redenē die hi allegeerde xc. Optē geschil vā partie alle gesien/het wert geseyt bi vonnisse van den keyser indē rade/dat gesticht op mijn goeden behoort mi toe te hooren/also lange alst also staet geedifiert. Maer in dien die edificie wort ghebrokē/alsdan soude weder keerē die sake/bi dē rechte van reiuendicatio/aen dē ghenen diet hadde doen maken/hoe wel dattet gheedifiert waer in goeder trouwe oft anders. Ten ware dat die ghene/diet hadde doen makē/haddet gemaect bi wille des te gheuē. Wāt also soudet bliuen metten erue. A

A
l. si inferiorem cum sequenti. c. de rei. vendic.

Van reiuendicatio ghedaē op zijn erue/die vercoft waer bi sulcke/die daer aen niet en hadde.

Ic mach v eē ander exēpel toonen van reiuendicatio op possessie die v toebehoorde/de welcke vercoft ware bi eenige/die gheē recht en hadde des te vercoopen/hoe datmē des mach eñ behoort te reiuendiquerē/opten genen dye dat ghecoft hadde/hoe wel dat hijt ghetrouwelijc ghecoft hadde. Eñ daer op die keyser wijsde bi consilie vā bescreuen rechte eñ seyde. Ghi moecht eñ zijt sculdich te hebben recht vā reiuēdicatio/tegens die gene die v eruen cochtē/hoe wel dat si ghecoft hebbē in goeder trouwe/eñ dat si meyndē/dat de gene die des vercofte dat doen mochte/eñ keerē weder aen v eruē vrilijc/op dat ghi so lange niet en ȳbeit/dat dē cooper hē mach behelpen bi possessie van langen iarē eñ dat hi recht heeft van prescriptie. B

B
l. aduersus eos. C. eod.

Te saeyen oft planten in eens anders erue.

Oft yemandt saydе in eens anders erue/oft potede eenige poten/boomen/oft hagē/weet dat na dattet saet/oft pote also geplāt wortele genomē hadde/het soude behoren/eñ bliuen aenden genē dien dat erue waer. Maer bidē rechte vā reiuendicatio/oft die sayer oft die plāter sinē eysch dede vā zijn saet/oft vāden arbeyt die hi daer toe gedaē hadde/eñ ooc die planter van zijn poten eñ arbeyt. Weet dat hijt sculdich is weder te hebbē/oft die weerde vandē sade oft poten/dat tet weerdich was/ten dage dattet ghesaeyt was eñ geplant/met ooc haren arbeyt. Gelijc alsmen seyt inden landen costumiere/hi is sculdich weder te hebben saet eñ arbeyt. C

C
l. si quis sciens C. eod.

Te houden eens anders erue daermen met vonnisse af verste ken waer

Ende oft ghebuerde dat eenige hout eens anders erue/daer hi af verstekē waer met rechte/die ghene die obtineert heeft sake van reiuēdicatio/eñ behoort weder te hebben alle dye vruchten vandē tijt dat die ander ghebruyct heeft zijn erue. Maer oft hi hadde eenige titel van ghifte vā coop/oft vā successie/oft van transactie/daerō dat hi posseseerde/hoe wel dat die verstekē worde met recht/daerom dat die ghene vā wien hi houdē de was dat erue/daer aen gheen recht en hadde/ Weet dat hi alsdan niet ghehoudē en is te keeren vāden vruchtē/dan vāder tijt dat die proces tegēs hē begonnē is: bidē rechte die seyt. Possideo quia possideo. Noch van andere tidē en behoort weder ghekeert te wesen. D

D
l. certū est. C. eo. Qui a male fidei possessore nec de fructibus perceptis et percipiendis. Et ne fidei. de extantibus: sed post litem contestatam de omnibus. l. allegata.

Exempel op eens anders goet ghelt te leenen.

Item oft eens anders dinc/eenen anderē geleent oft in bewaernisse ghegeuen/brocht ware/oft verset/die heer wiē des is mach dat reiuēdiquierē eñ aen hē treckē tot sinē rechte. Ende in wat manierē des ghescien mach/daer af sal ick v een exempel toonen.

Een borger van Parijs/hadde doen dragē in een bleickers huys/een stuc lakens om te bleyckē. Het ghebuerde dat dye bleycker gelts te doē hadde eñ broech dat selue lakē tot eenē iode woeckenaer/eñ leende daer op een seker summe ghelts. Seker tijt daer na/die borger woude zijn laken weder hebbē Die bleycker en mochtet niet weder geuē/wāt hi dat niet en hadde. Ten eynde als die borger wiste dat zijn laken inde lombaerde totten iode was/die borger vā Parijs/en mochte den voorß bleycker niet betreckē voor recht/want hi was geulodē eñ wech geloopē om zijn schuldē vā vreese om dat hy des borgers lakē ter lombaerde tottē iode ghedragen hadde. Eñ daerom dede die borgher den iode betreckē voor den pronoost die welc is rechter eñ conseruatoor vandē ioden/eñ dede eysch vā zijn laken. Die iode bekēde dat lakē te hebbē/mer hi hadde daer op gelt geleent/so dat hijt binnē sinen huyse gebrocht hadde/eñ hi wildet hem gaerne weder geuē midts weđgeuēde tgelt daer op gheleent eñ dat opgeloopē gelt. Die borger seyde/dat aengesien dat hi bekende dat stuc lakēs te hebbē/hi woude betuygē dattet sine was/eñ dat hijt sulcken gegeuen hadde om te bleyckē eñ en hadde noot daer af eenige sake gedaē tē behoordē zijn te wesen eñ te bliuē/waerō dat hijt sculdich was weđ te hebbē sonđ yet te betalē vandē principale noch vandē opgeloopē ghelde xc. biden rechte van reiuendicatio Die iode seggende ter cōtrarie eñ dat hijt niet gehaelt en hadde binnē dē huyse vādē bleycker/mer haddet hē gebrocht binnē sinen huyse/dat hi woeckenaer was openbaerlijc eñ kenlijc. Eñ des te doē was hē oorlof gegeuen vādē coninc/waerom dan die penningen hē behoordē betaelt te zijn sonderlinge als hi nz en seyt die sake hē gestolē te zijn. xc. Die borger seyde ter cōtrarie/dat aēgesiē dat hi wiste

waer zijn goet was/ hi behoorde des weder te hebben.
Eñ int ghene dat die iode allegeerde zijn sake van
woecherie/ hi allegeerde turpitude/ tot welcker hi
niet ontfanckelic en was. Want het is een sake verbo
den vanden gheestelike rechte. Eñ en was hem van
gheenre noode/ dat te allegeren als gestolen: want
met rechte was ter plecke/ daer hijt wel mocht seg
gen hem toebehoorende/ bi den rechte van reiuendicatio
na dat hi beuonden hadde/ dattet zijn goet was/ oft
dat te segghen sine als ghestolen/ aenghesien dat hi
eerst gecoft hadde dat recht van reiuendicatio was
hi ontfanghen/ eñ behoorde weder te hebben zijn goet
[illegible]erende tot dien eynde. Die voorseyde iode re: pli
quierde/ dat hi iode was/ eñ dat hi sulc woude zijn
eñ dat bi zijn recht/ het feit van woeckerie betuycht
was/ eñ gecõsenteert/ eñ specialijc bi den coninc/ na
dat hise laet wesen eñ wonen in zijn lant/ eñ dat si
zijn in zijnre bewaernisse eñ hoede. Alle gesien eñ
ghehoort/ het wert geiugeert biden prouoost van
Parijs dat die borgher/ weder hebben soude zijn la
ken/ sonder te betalen de principael leeninge daer op
ghedaen/ noch dat opghelopen ghelt. Eñ daer toe
was die iode gecondemneert inde costen/ die taxacie
ghereserueert. Van welcke sentencie wert geappel
leert vanden voorseyde iode/ int parlement. Die sake van
der appellacie ghereleueert eñ gedinget/ het wert
ghesept bi arrest/ wel geiugeert bi den prouoost/ eñ
qualic gheappelleert biden iode. Eñ hi wert ghecõ
demneert inde costen/ eñ in boeten van quaden appiel.

A ¶ Een ander exempel.

B Hoc proba tur per. l. in eiusdem rem et p. l. ciuile est t. de furtis.

¶ Item een exempel van ghestolen sake warachtich
was dat bi een borger van Dornic wert beuonden
dat een pansier dat hi verloren hadde/ was int huys
van eenen ouden cleercooper/ in die selue stede/ eñ hi
heeft daer geuonden zijn pser dat hi verloren hadde
hi eyschedet al zijn goet/ voor den rechter. Die coo
per seyde/ dat hijt gecoft eñ betaelt hadde/ tegens
een persoon diet hem te coop brochte/ eñ om dat pser
hem zijn penningen gaf/ waer om hi seide dattet pser zijn
was/ eñ oft die borger des weder wilde hebben dat
hi sculdich was hem weder te gheuen/ tghene dat hi
daer af betaelt hadde/ aengesien dat hi seyde dattet
niet gestolen en was. Die borger seide ter cõtrarie
eñ biden rechte van reiuendicatio/ dat hi zijn pser ge
uonden hadde/ hi behoordet vrij weder te hebben. Eñ
hi en hadde nye gheen sake daer af ghedaen/ ten was
eñ behoorde zijn te wesen/ waer om hi bi den rechte van
reiuendicatio/ dat sculdich was weder te hebben.
Die voorseyde cooper seggende ter cõtrarie/ eñ dat bi
openbare costume aengesien dat hijt niet weder en
eyschede als gestolen/ hi niet en was ontfanclijc. Eñ
ten anderen/ in dien hi ontfanclijc ware/ eñ dat hijt
behoorde weder te hebben/ so behoret te zijn midts
also veel weder gheuende/ alst hem gecost hadde. Want
bi costume locale/ na dat hijt niet als ghestolen en
eyschede/ behoordet alsoe ghewesen te zijn. Eñ die
costumiers daer op beraden/ seyden dat/ na dat hijt
niet en eyschede als ghestolen dat hi behoorde die co
sten te betalen. Die gerechte hem beraden heeft te Pa
rijs. Alle gesien/ het wert gesept dattet recht van

reiuendicatio soude sorteren eñ stat houden niet te
genstaende costume ter cõtrarie/ de welcke in dese
sake nz en was tollerabile/ tegens den bescreuen rech
te/ eñ die constitucie van den prince/ die macht heeft
biden bescreuen rechte. B Eñ also die bor
ger behoorde weder te hebben zijn pser/ niet tegen
staende costume/ noch redene gepreponeert biden
seluen cooper sonder cost. Gedaen eñ geraden bi die
notabelste aduocaten eñ raetslieden vanden parle
mente/ sulcke als meester Jan kanaert/ mijn heer van
den mares/ meester Jan anchier/ eñ meester Jan van
habancourt/ eñ meester Eustasse de la pierre/ eñ na
den bescreuen rechten. C Eñ also moechdijt
weten eñ verstaen/ van allen saken die gelijc waren
den voorseyde saken. Want ten mach niet al gescreuen
noch geexempleert zijn. Mer van ghelijcken saken
behooren te volgen gelijcke vonnissen/ na bescreuen
rechte/ die sept. De similibus idem est iudicium. D

B Quod principi placuit legis habet vigorem.

C l. re etiã apud alium C de rei ven dic. Et ven di canti re propriã ne cessitas offerendi p̃cij nõ incũbit. l. si mãcipium. C. eodem.

D l. nos possũ ff. de legib.

¶ Van compensatie.

¶ Dat. C. xxvij. Capit.

Compensatie is een recht eñ actie die
spruyt/ wanneer een sculdenaer doet
dachuaerden eenen anderen voor recht
eñ die gene die ghedachuaert is/ wil in betalinghe
bekeeren/ tghene dat dye ander hem sculdich is gelijc
als ghesept is naden rechte. E

E C. de compens.

¶ Weet naden stijl van waerlike houen/ compen
satie (dat de sommige heeten recõuentio/ eñ dye ru
ralen heeten cõtrepennoz/ dwelc allelees is/ mer na
die clercken is zijn rechte naem compensatie) en woort
gedaen om gheen brieuen. Maer het is behoorlijck
dat in dien die eene inden anderen ghehouden si/ dat
voor elcke sake si geantwoort op hem seluen/ eñ daer
op doen dachuaerden voor de rechte oft anders men wa
re niet gehouden te antwoorden/ die daer om bedach
uaert ware. Eñ also ist gheuseert in werliche houen
Mer in geestelike houen ist anders geuseert/ want
daer in sommige manieren wort ghedaen/ eñ heeft
stat cõpensacie. Eñ ooc so begeert die keyser Alexan
der/ dat cõpensacie stat hebben sal in sommige manie
ren/ in houe die ic v hier na declareren sal/ om dat hem
yemant daer af behelpen mach/ het si bi exceptien/ oft
anders. Eñ het behoeft dicwils dat die rechter daer
op vertoeft. Eñ daer op suldy weten na opinie van
den keyser Justinianen/ die op alle rechten daer te voren
gedaen/ vanden anderen keysers/ die geordineert/
hadden/ dat cõpensacie stat hebben soude/ na datmen
toonen soude moghen. Maer om dies wille dat so veel
frauden daer af quamen/ eñ dat dicwils wanneer dat
scult bekent was voor den rechter/ die ander partie wil
de haer dan beginnen te behelpen van cõpensacie/ eñ
begheerde daer toe ontfangen te worden/ eñ also ver
langeden si die processen bi geschille eñ cauillacie/ de
welck niet en waren te onderhouden. Daer om so wert
daer in voorsien vanden voorscreuen keyser Justini
aen bi een recht/ die welcke also begrijpt alle die an
dere/ eñ seit. Hoe wel dat onse voorvaders/ makers
eñ insetters des rechts/ hadden geordineert/ dat in
allen eysschen mocht ghedaen zijn compensacie bi

bescreuẽ recht sonď eenige differẽcie van actie inď sake/ si si personele oft andere/ om te schouwen die frauden ẽn loosheyt/ diemen daer in dede.

¶ Wi willen ẽn ordineren/ dat compẽsacie niet en si ontfangen indẽ rechten/ tẽ si van eenre saken comẽde van eens selfs sake. Ghelijc oft eenige twee personẽ hebben geselscap inde comanscap/ te samẽ ẽn ghe set haer gelden/ ẽn daer aen besteedt bi sulcker manierẽ/ dat die een beleit die comãscapẽn die ander mede. Oft die eẽ coopt ẽn die ander ṽcoopt ẽn in haer rekeninge vãdẽ eenẽ tottẽ anderẽ wat gebrec is hier mach verstaẽ zijn compensacie. Oft in dien ghi eenige erue coopt/ diemẽ v vry vercochte/ ẽn die meer belast is dan indẽ coop v te kẽnẽ gegeuen was. Hier mach verstaẽ zijn cõpẽsacie. Oft dat ghi vooecht geweest hebt vã eenige weesen/ oft administratoer van yemãt/ ẽn int sine te ontfangẽ ẽn zijn sake doende/ ghi vandẽ uwẽ daer geset oft geleent hebt/ oft dat hi v sculdich is inder seluer saken. Ghelijc oft ghi ṽdient hebt eenigẽ loon/ ẽn in die rekeninge ghi v wout behelpẽ van compẽsacie hier mach zijn ṽstaẽ cõpensacie. Ẽn also moechdi voc mede ṽstaen vã andere gelijcke sakẽ/ wãt si en mogẽ niet alle bescreuẽ zijn. Maer nochtãs willẽ die rechtẽ/ dat die rechter seer discutant si/ hoe wel dat hi ontfangẽ sal cõpensacie. Dats te weten/ die sake waer om men des begeert/ het si van een gelike sake/ spruytẽde als voorß is. ẽn dat die cõpensacie geeyscht si indẽ beginsel/ ẽn begeert eer die litiscontestacie gedaẽ si inder sake. Want onredene waert/ dat na die eysscher hebben sal zijnen eysch so geuordert bi proces/ als dat hi ghedaen sal hebben litiscontestacie ẽn sal mogen bi auonture hebben zijn proces so verre gebrocht/ als totten betuyghen te behooren/ ẽn so na als tot eẽ einde vander materien/ ẽn gedaen groote costen ẽn veel moeytẽ om waer te maken sinẽ eysch/ dat alsdan mẽ soude doen staterẽ zijn proces bi compensacie/ alsdan begeert. Ẽn dat die warachtige sake waer ghestaect om die onseker sake/ noch dat condẽnacie van rechte cesseerde ẽn af liete/ om cõpẽsacie te arguerẽ/ de welcke noch warẽ te bekennẽ. Ẽn daerom so begheren ẽn willen die bescreuẽ rechtẽ/ dat die rechter den welckẽ des toebehoort/ hẽ daer op niet vertoonẽ sal/ ẽn dat hijs niet en ontfãgt tẽ si dat hi sie oft des begeert is om ontfanckelike sakẽ in rechte in tide/ ẽn in plecke behoorlike/ ẽn tusschẽ personẽ in rechte daer toe ontfanclijc. Ẽn in de sake accordeert wel dat bescreuẽ recht/ cõpensacie ontfangẽ te worden/ ende anders niet. A

A
l. si constat pecuniam. l. si propter fructus. quoniam li. berum fundum. l. inui cem debiti. cõpensatio nes / vlti. C. de compensatio. Ponit hic i effectu casum. l. fina Et de materia recõuentionis vide c. j. de mut. petit. et l. cum Papinianus et Authẽ. Et consequenter. C. desen ten. et inter lo. omnium iudi.

¶ Van ghiften. ¶ Dat. C. xxviij. Cap.

Daer zijn drie manieren van ghiften/ na den beschreuen rechte te weten gifte ter cause vander doot/ oft ter cause van suspectie der doot. Ghifte tusschen den leuenden. Ende ghiften voor bruylofte. Ende nyet meer tijtelen oft saken van ghiften en vintmen/ daermen af vseert in houen ende in rechten ontfanckelijc zijn. Ende dye eerste vanden voorschreuen ghiften is gheheeten.

¶ Ghifte om sake vander doot.

Ẽn is ẽn behoort gedaen te zijn ẽn te verstaẽ/ als yemãt gheeft/ oft achter laet eenige sake/ eenẽ anderen/ bi gifte vã testamente ẽn vterste wille. Ẽn behoort dese gifte vastelic gehoudẽ te zijn/ in dyẽ die ghifter afliuich ghewordẽ waer. Wãt in sinen leuẽdẽ liue/ en mach daer af niet geeyscht zijn/ om deswille dat een gheuer dat wedroepẽ mach/ so lãge als hi leeft. Ẽn noch willẽ die rechtẽ/ dat oft die gene/ dien de ghifte ghegeuen is/ afliuich woort voor den geuer/ dat die gifte te nietẽ si/ hoe wel de geuer nochtãs des niet en wederriepe. Ten ware bi also/ dat de geuer in zijn testamẽt besprokẽ hadde/ dat hi hẽ des geeft oft sinen erfgenamen. Noch vã sulckẽ ghiften/ dat die clerckẽ heetẽ lay/ en maghen spruytẽ geen actien/ voor die doot vandẽ geuer: ẽn noch na alle sculden vandẽ geuer betaelt. Ẽn is geseyt ẽn gheheeten/ alle giften ghedaen/ roerẽde die doot/ oft vreese der doot/ dattet is gegeuẽ/ om te heffen nader doot vanden geuer. Ẽn sulcke giften zijn geheeten lay. B

B
Institu. de donatio. in princ. et. §. sciendũ est. tũ ꝙ et. h.

¶ Ghiften tusschen den leuendẽ.

¶ Die ander maniere van gifte/ is geheeten gifte tusscen dẽ leuẽdẽ/ so voorß is. Ghelijc als alle giften die gedaen wordẽ bi liberalẽ wille. Ẽn alsulcke giften/ die gedaẽ wordẽ tusscen den leuenden/ en mogen niet wederoepẽ wordẽ/ na die costumẽ. Maer nadẽ rechte mogen si wel wedroepen worden na sommige manieren. Ghelijc als na die gifte gedaẽ/ die ghene dien de ghifte gegeuen ware/ worde viant vandẽ geuer/ als te ṽuolgẽ zijn doot hẽ te slaen/ hẽ te wroegen/ hẽ te vermaren van oneerlijcke saken/ oft van scande. &c. C

C
Institu. de dona. §. sciendũ est. l. fina. C. de reuocã. dona. In qua l. ponũtur cause reuocande donationis.

¶ Ghiften voor huwelijc.

¶ De derde maniere vã gifte is/ voor oft om sake vã huwelijc. So suldi weten/ dat dese gifte also gedaẽ/ niet en is te houdẽ/ om wat beloefte dat daer af gedaẽ si/ tẽ si bi also/ dat dẽ huwelijc/ die om die gifte gedaen woort/ waer volbrocht metter heyliger kercken. Ẽn daerom ist properlijck gheheeten gifte voor dẽ huwelijc oft bruyloftẽ/ so dat daer te voren gedaen moet zijn. Wãt naden huwelijc ghedaen/ sulcke ghifte en heeft geen stat/ ẽn en spruyt daer af geen actie/ wãt dat niet en houdt/ noch en is waerdich. D

D
l. l. cũ legi. bus. C. de de donatio. ante nuptias. Et nota ꝙ talis donatio. pter nuptias consistẽ te matrimonio valet/ ꝙ dicit hic expresse cõtra Institu. de dona. §. est et aliud genus.

¶ Ghifte vã huwelijc na sommighe costuimen.

¶ Ghi sult wetẽ dat op dese ghifte zijn sommige rechten/ ẽn sommige costumen in diuersche landen. Ẽn daerom ist vã noode die sommige daer af te toonẽ/ ẽn in effect te setten So weet dat na die costume vãder castelrie vã Ryssele oft daer ontrẽt/ ẽn herwaerts die riuiere vãd somme int meeste deel/ Als een man eẽ wijf neemt in huwelijc/ ẽn het gebuert dat die man sinẽ wijue maect eenige bewisinge oft sekerhede voor de onstrouwe/ vã een seker summe van pẽningen ẽn dan

ghebuert dat die mã eer afliuich wort/sonder kint oft kinderẽ te hebbẽ wittige/Weet dat die mã en mach geenssins belastẽ die sekerhede vã sinen wijue/of om die proper schuldedie si te samen gehadt hadden eñ ghebrocht/biden wille eñ consente dye eene vanden anderen.

¶ Van sekerhede oft bewijsinge op erue die de heere aen hem soude willen betreckẽ.

¶ Eñ oft gebuerde dat eenighe vrouwe waer ghesekert in cas vã huwelike op eenige erue/eñ dye heere van wien dat die erue gehouden waer / maecte auctoriteyt met rechte/op die voorß erue /om die selue erue tot hẽ te betreckẽ/eñ aẽ hẽ te nemẽ tot zijn tafel/ bi faulte vã rente onbetaelt/oft bi anď sake/het si in cõfiscacie oft anders. Weet dat daerom die vrouwe haer recht vã haer huwelike gauẽ/niet verliesen en sal op dat erue versekert/maer sal daer af ghebruycken alle haer leuen. A

A l.ß, quis post hac. c. de vs. prescript.

¶ Van een wijf van haren man te gaen.

¶ Item oft een man eñ wijf vergadert zijn in huwelijc/eñ also si/dattet wijf tanderẽ tide gehuwelict geweest si/eñ noch houdẽde is eenighe giften vã harẽ eerstẽ man. Eñ oft gebuert dat by eenige wegẽ dat wijf scheyt van harẽ man hoe wel nochtãs dattet waer ouermits quaet leuẽ Weet dat daerõ niet zijn en soude/die vrouwe en soude haer lijftochte hebbẽ/op die voorß ghifte eñ bewisinge. Eñ ic hebt also sien wisen in sommighe houen. Eñ die reden is/dattet wijf niet en behoort gebrec te hebbẽ/bi tgene dat van harr ceẽt. Mer het behoort wel voorsien te zijn/na dat si haer keeret wt goedẽ rade/byden heere eñ bi haer vriendẽ

¶ Van een weduwenaer die weder huwelijct/ kinderẽ hebbẽde.

¶ Itẽ bider costume vã sommige plecken/speciali kẽ vanď castelrie vã Rijssele/eñ van Tournesis/oft eẽ weduwenaer weď huwelijct/weet dat hi nz en mach gifte in huwelijc/noch sekerhede doen tot sinẽ wijue/vã eenich lant/noch rentẽ/die stadt heeft ist dat hi eenige kinderẽ heeft van zijn eerste wijf/ten si by consente vanden voorß kinderen. Eñ oft hy des doet/het en waer nyet waerdich. B

B Ista consuetudo est satis conformis iuri scripto q̃ cauet vir habẽs liberos ex priore matrimonio non post plus dare secũde vxori/q̃ alijs filijs prioris matrimonij. hac edictali c. de secũdis nuptijs.

Cõpact in huwelike by bedroch.

¶ Het gebuerde te Risel dat een ioncfrou quã totten rechter/eñ seyde dat si wtgegeuẽ hadde in huwelike/een van haren dochterẽ/eñ hadde haer gegeuen indẽ huwelijc seker giften/bidenwelckẽ die dochter eñ haer man/haddẽ quijt geschouwenalle die successie eñ besterfnisse/dievã haer comẽ mochte. Sij seydẽ dat dit niet weerdich en was/ eñ dattet was cõpact vã bedroch/wãt si warẽ bedrogen. Eñ in deceptie of bedroch behoort restitucie/waerom si behoordẽ weder te comẽ tot iuste eñ getrouwe deelinge/eñ huwelike haue/aengesien die rijchheyt der seluer iõcfrouwe/ eñ de gauẽ die si hadde gedaen haer anď kinderen. ꝛc. De voorß ioncfrou seide ter cõtrarie/eñ dat bi seker tractaet vã huwelike voorwaerden/die si met hẽ liedẽ hadde/ dat si haer quijt geschoudẽ haddẽ/eñ in haer handẽ weder gestelt hadden alle successie eñ besterfnisse/ eñ dat anders niet geschiet en was/oft si en hadde hẽ haer dochter nye gegeuen. ꝛc. Alle gesien eñ ghehoort bider voorß ioncfrouwe/die ghifte eñ compacten voorß/het wert geseyt eñ ghewesen totter intencie eñ meyninghe der seluer ioncfrouwe. C

C Ad de. q̃ istud capitulũ nõ haberet locũ de iure ciuili q̃ filia renuncians bonis paternis nõ preiudicat filiis l. si quis. §. 1. c. de in offi. testam. l. pacti q̃ dotali cũ fil. c. de pactis. De iure th canonico/si iuramen. a filia interuenit/ valet pactũ vt extra de pac. c. quãuis pactum li. vi.

¶ Vanden costumen van Parijs Orliens/eñ Augi.

¶ Item by costume vãder borchgraefscap vã Parijs/vã Orliens/van Augi/eñ van Thouraynẽ/ weet dat een edel man houdt zijn leuẽ lanc/al tgene/dat hẽ niet zijn huysvrouwe/in huwelijc voor de kercke/inď trouwen gegeuen is/na de doot vã zijnre huysurouwen/in dien hi daer af geẽ kinderẽ en hadde/oft dat hi vã haer eẽ sooñ gehadt heeft/die ter werlt leuẽ gehadt heeft/eñ dattet wijf hem voor maccht gegeuen si. Want in dien hyse weduwe geuonden hadde/ oft openbaerlijc gedisfameert geen maecht te wesen/ ďs gifte en soude na haer doot nz houdẽ. Eñ na de voorß vsancien/oft gebuerde dat een edel man huwelicte zijn dochter/eñ quaẽ voor de kercke/ voor der trouwe/oft die moeď/ in dien si geenen vader en hadde/oft een anď die des mocht doen/eñ seyde Ic geue v in huwelijc dese ioncfrouwe met so veel van minen goedẽ/als hi daer ṽclaerde. ꝛc. dat ic v geuen wil/eñ uwen eruẽ/in dien ghi eenige crijcht in vorderinge vã desen huwelijc. In dient also gebuerde dat si kinderẽ cregen/eñ die vader afliuich wort/eñ die moeď die leuẽdich blijft/ weder huwelicte/daer kinderẽ af quamen/na welcke sake dese moeď afliuich wort/eñ die kinderẽ vanden laetstẽ man begeren aen die outste kinderẽ vandẽ eersten huweliken/deel te hebbẽ vãden lande/dat gebleuẽ is vã haren vader. Eñ die outste kinderẽ antwoordẽ. Wij en zijn niet gehoudẽ v daer af yet te doen/ noch het en behoort v niet/want dat lant wert gegeuen minen vader/eñ mijnre moeď/eñ den kinderen die van hẽ beyden comẽ souden. Eñ des ben ic bereyt te betuygen eñ te thoonen in dient noot si. Weet dat oft die ander kinderẽ des ontkennẽ als des betuycht is/de gene dict betuycht/dats te verstaẽ dat eerste kint oft kinderẽ/die sullẽ des behouden. Eñ oft si des niet en betuychdẽ/dat derde deel vandẽ voorß lande oft erue/soude bliuẽ aen de kinderen vanden laetsten huwelike/ van des vaders wegen. Maer die outste kinderen vanden eersten huwelike/die soudent winnen in parage.

¶ Eñ oft also gebuerde/dat vandẽ eerstẽ huwelike anďs nz achter en bleue dã eẽ dochter eñ si mocht te betuygen tgene dat voorß is/Weet dat alle die goedẽ haer wesen eñ bliuen soudẽ/eñ die gene die daer na geboren warẽ/en soude daer af niet hebbẽ Eñ oft si des niet betugẽ en mocht/dye oudtste sone oft meer/in dien daer eenige meer warẽ/soudẽ daer aen hebbẽ die twee deelẽ/ eñ si dat derde deel

eñ niet meer. Maer hi soudet houdẽ in parage/ eñ soude daer af doen hulpe/ in diet behoorde gedaen te zijn/ also die costume vand plecke dye wt wijsen soude. ¶ Item na de meeste costumen localen/ dye ghifte ghedaen bi huwelijc/ in dient lant si/ eñ die personẽ afliuich wordẽ/ sonder wettige geboorte/ weet dat die weder gaen aen die side vã daer si ge comen zijn. Ten ware bi also/ dat die costume gehẽ gede/ dat aenden lesten leuende/ eensdeels daer af bleue/ de helft/ dat derde deel/ of dat vierde deel eñ dat roerẽde goedẽ werdẽ gedeylt half en half. Eñ also wordet gemeynlijc gheuseert. Eñ daerõ vã sulcke sakẽ moetmen hẽ reguleren/ na die costumen vander pleckẽ: want ten mach hier niet al bescreuen zijn/ ghelijc volcomeliker geseyt sal wordẽ inde rubrike vandẽ huwelijc eñ vander gifte/ dye indẽ huwelijc niet geschien en mach/ indẽ anderen boec/ inde rubrike gheteekent metten getale. xxx.

¶ Van giften na bescreuen recht

¶ Dat. C. xxix. Capittel

Ghi sult weten na den bescreuen rechte/ ende bi exempel/ dat oft gebuerde dat yemandt/ in hope te hebben dye dochter oft nichte/ gheeft den vader oft der moed/ oft dẽ oom/ hebbẽde macht die dochter te huwelikẽ/ eenighe dingen/ eñ die dochter bi eenige wegẽ daer na/ niet en wil hebbẽ in huwelike/ den genen die also gegeuen sal hebben. Weet
A l. si. preside. C. de donatio. ante nupt.
dat de gifte also gedaen/ niet waerdich en is/ noch te houden/ om dat die sake waerom hi des gheeft/ niet en wort gehouden noch volbrocht. Eñ in sulken sake/ ghifte van huwelijck/ ten si dattet volcomen wort/ en is nyet waerdich. A

¶ Van giften te geuen een vrouwe inder trouwẽ/ bi andere dan bi haren man.

¶ Na dbescreuen recht suldy wetẽ/ dat het gene dat gegeuẽ is eender vrouwen in trouwe/ bi andere dan vandẽ genen die behoort haer man te zijn/ in dien dat gegeuẽ si bi sulker cõdicie/ dat na dẽ huwelijc gedaen/ die sake al-
B l. quod spõse. C. eodẽ.
so ghegeuen/ si weder geuen aenden geuer/ weet dat sulcke ghiften niet weerdich en zijn/ geseyt ende ghehouden te zijn/ als condicie van ghifte. B

Van giften voor die ondertrouwe eñ trouwe.

¶ Om dat ghi segt dat v man maecte simpel ghifte/ oft twijfelachtich/ het mach zijn dat hi v maecte sulcke ghifte indẽ trouwe oft indẽ huwelijc. So suldy weten dat dese questie moet eñ behoort also vstaen te zijn. Dat oft die gifte gedaen was/ dat wijf noch wesende in harẽ huyse. Dat behoort verstaen te zijn/ dat dat gedaen si voor dye trouwe. Mer oft dat wijf waer gegaen
C l. cum in te simplicem. C. eodem.
ten huyse vanden man/ dat behoort verstaen te sine/ dat si alreede is als zijn wijf/ ende daerom dye ghifte en is nyet weerdich na bescreuẽ rechte. C

¶ Een vrouwe te geuen voor de trouwe/ ende die ghifter afliuich wort voor dye trouwe/ op hope dat huwelijck te volbrenghen.

¶ Item eñ oft gebuerde/ dat die man hopende te hebbẽ eenich wijf in echtscap/ gaue der seluer eenige ghifte voor dye trouwe/ eñ daer na ghebuerde dat eer dat huwelijc volbrocht is/ hi afliuich wort/ in hope te perseuererẽ tottẽ voors huwelijc/ weet dat daerom nyet en ware/ die ghifte en bleue van waerden. Want bi gebreke van wille des nyet te doen/ noch by ander sake contrarie den huwelike en waert nyet achter ghebleuen. D
D l. si tibi res proprias. C. eodem.

Te gheuẽ voor die trouwe/ daer de huwelick gescheyden worden soude.

¶ Eñ oft gebuerde/ dat dye moeder gaue haerder dochter eenige goedẽ/ oft den bruydegom voor dẽ huwelijc/ sond cõdicie des te wederroepẽ. Siden seluẽ rechte stelt si hẽ int besidt vãden seluẽ goedẽ also gegeuen. Eñ nochtans oft ghebuerde/ dattet selue huwelijc also gedaen/ worde gescheyden by eenige wegen/ oft by vonnisse der kercken
E l. si mater vestra. C. eodem.
daerom en ist nyet/ die ghifte en sal stadt houden/ ende nyet verscheyden worden. E

¶ Te geuẽ der vrouwen voor de trouwe/ daer die eene oft die ander afliuich wort.

¶ Item ende oft dye bruydegõ geeft der vrouwen eenige goedẽ/ oft eenige ghifte/ voor de trouwe/ eñ het ghebuert dat die mã oft dat wijf afliuich wordẽ voor de trouwe Ist ge[b]uert/ dat si tsamẽ gehadt hebbẽ so veel ghemeynschap eñ vriẽtscap/ dat tusschẽ hẽ beydẽ si gegeuen een soen/ Weet dat die rechtẽ willẽ/ dat de helfte vander gifte also gedaen/ bliuen sal aenden leste leuende/ alst hẽ belieft/ eñ dander helft weder keerẽ aende erfgenamen vãden doden. Eñ na die doot vanden leste leuende vã hem beydẽ/ het sal al heel weder keeren aenden erfgenamen vandẽ geuer. Mer oft daer geen cussen oft soen geweest en hadde/ weet dattet al heel wed keerẽ soude aen de erfgenamẽ/ daert met rechte sculdich waer te gaẽ eñ die gifte waer te nyete. Mer het soude anders zijn/ oft dat wijf voor die trouwe/ gaue dẽ bruydegom eenich dinc oft goedẽ (dwelc niet dicke en gebuert) want alsdan hoe wel dat daer een soene oft cussen gheweest hadde/ in dient wijf afliuich wort voor die trouwe/ alsdan soudet weder comẽ op ha-
F l. si a sponso. C. eodem
re erfgenamen. Want die condicie cesseert vãder vrouwen/ na den rechte bouen ghescreuen. F

¶ Man eñ wijfen moghen malcander niet gheuen.

¶ Ghy sult weten dat hoe wel dat expresselijc verbodẽ si/ dat de man gedurende den huwelijc/ niet en mach geuẽ sinen wijue/ noch zijn wijf hem. Eñ dit wort gedaen by groten eñ rijpen rade/ die de keyseren daer toe geporret hebben. Want alte seer soudẽ die vrouwen

genegen zijn harē man te geuen/om hē te belieuē
Oft om bedwanc dit dicke ghebuerē mochte : oft
bi motiue vā luxurie. Eñ daerom geen redene en
mogen hē daer toe geuen dat te consenteren. A
¶ Nochtās willen die bescreuē rechten/ eñ gehen
gen/dat oft de man deuocie heeft/eenich dinc sinē
wiue te gheuē/eñ dat hi in zijn wterste laet eñ con
firmeert bi wterste wille/sulcke gifte mogē stadt
hebbē. Want het schijnt dattet meer is om minne
eñ bi dattet cōscientie also begeert/eñ dat hi daer
meer aen ghehouden is/dan anders. B

A L.i.cū legaē ti.ff. de donati. inter virū & vxo. et ux.

B .l. donatio nes quas parentes. C. eodem tit.

Costume vā Henegouwe daer op

¶ Na dye costume van Henegouwe weet/dat die
man geuē mach wie dat hē belieft/die minste helft
vā zijn erue/het si in leen oft and lāt. Dats te wetē
dat in dien daer is. L. lb. tsiaersaen lāt oft meer/of
min/hi mach daer af gheuē die .xix. lb. x. s. bi cōdi-
cie dattet vā hē gehoudē sal zijn/in dient leengoet
si/eñ behaluen die consent vā sinē heere. Eñ oft hi
die rechte helft wech gaue/dat en waer vā geenre
weerdē/om geen possessie diem en daer af hebben
soude/die erfgename oft die gheuer en mocht wel
daer weder aen comē/in dient hē beliefde. Eñ oft
gewetē worde/bi sekerē tijde daer na/dat de ghif
te also gedaen als voorš is/geschiet ware by eeni
ge wegē/ō gelt oft anders/eñ dat niet en waer ō
puere ghifte/die sake also gegeuē soude verbuert
zijn aen dē heere daert af gehoudē waer. Oft dat
mochte gewetē oft vernomē zijn/dat daer te vorē
die geuer oft zijn erfgenaem daer af een seker deel
gegeuē hadde/so dat al gheset eñ gekeert aen een
die in voorledē tijde daer af gegeuen waer metter
tegenwoordiger gifte meer bedroech dan de helft
vanden leen/daermen dye gifte af gedaen hadde.
Weet dat des gecomen ter kennisse vandē erfghe
namen/eñ by hem daer af rechtelijc beclacht/ al-
sulcke gifte soude te nyete zijn/eñ dye erfgename
soude weder comen aen alle zijn erue.

¶ Van ghiften eñ rauestissementen dye gheschien tusschen man eñ wijf.

¶ Dat.C.xxx. Cap.

R Auestissemēt dat is een maniere van
actie/die geconsenteert is met recht/
dat dye man eñ dwijf / gheduerende
haer huwelijc/ moghen malcanderen
vbeteren eñ besprekē by ghelijc besprec. Want an
ders en soudt geē stadt hebbē/eñ en waer vā geen
der weerde tgene dat tusschē hē lieden geschiet eñ
gedaen ware. Eñ hier toe accordeert costume loca
le/de welcke wil/dat oft man eñ wijf dye gehuwe
lijct zijn/eñ die geen kinderē en hebben wettighe/
weet dat si wel gifte moghen maken eñ beteringe
by ghelike manieren. Dats te wetē/dat si wel mo
gen malcanderē maken/ghelijc alst te latē den lest
leuendē/so lāge als hi oft si leuē sal/alle die roerē-
de goeden eñ hupsraet/die welcke si te samen ghe
bruyckē/eñ alle die erue oft lant te houdē/so lāge
als die laetstleuēde leuēdich is. Eñ nader doot vā

dien/soude die erue oft lant weder comen aenden
rechtē erfgename/daer si schuldich warē te keerē
eñ met recht weder te comen. Eñ die laetstleuē de
mach vandē roerende goeden/eñ vandē hupsraet
sinē wille doen. So is te wetē/ dat in dese gifte eñ
vbeteringe vā rauestissemēt/behoort te zijn estima
cie vā hoe veel dat elck mach/eñ sal mogen maken
zijn testament. Eñ also vele sal moetē makē deene
als dandere/want het behoort al gelijc te sine. Eñ
dit gehenget dat bescreuen recht. C Nochtans
seyt dat bescreuē recht dattet weerdich is/eñ dat-
tet also gecōfirmeert is bidē testamēte vandē eer-
sten gestoruen. D Eñ so doet mede costume loca
le/op dattet gedaen si/ eñ geleden voor recht/ tot
sulcker manierē alst die plecke begeert/eñ dat brie
uen daer af gemaect zijn voor dē rechter/daer die
erue oft lant af gehoudē si/daer dat rauestissemēt
af gemaect soude wordē. Eñ hoe wel dat daer nae
eenige erue vercocht wort/indē lande/eñ onder den
heere voor wien des gedaen ware/ so soude inden
rauestissement begrepen zijn alle tghene dat daer
na by den man eñ dwijf verkreghen wort ghedue
rende den tijt dat si te samen leuen. E

C L. si cōstāte. Iuncta glo. Sed si necesse est. c. de dona. an te nupt.

D L. si maritus quodā vxoris sue. c. de dona. inter virū & vxo.

E Adde q de hoc. c. mirū sit quidā / putāt illud pcessisse ex malo intellectu legum & maxime ti tu. de dona. inter virū & vxo. quo cauet / q vir aut vxor nō posset zstante matrimonio donare. &c. ꝗ tit. hz locū qñ alter cōiugū ex eo ꝙ efficeretur / pauperior aut qñ non donauit in vltia volun tate. &c. in quibus duo bus casibus est pbibitū donare / verū nō reue stamētū / vt & cōcedit q nō liceat do nare i vltia volūtate vt scz diuitus viuēs posse deat dona q certe non bn pōt dici rauestamētū / vt videt sonare vb ū nā hoc cōt iure zcedit vt posit moz tē aliquid capiendū re linquatur. Rauestamē tū aūt vz re sic vtio cōtāsgesact a & nō est op restitutiōe. Aut vt melius loquamur / zcessio ne speciali / cū hoc cōt iure zcedit. Et. § ille processit hic ex mala interpretatione iuris.

¶ Dinhoudē des briefs vanden rauestissemēt.

¶ Dat.C.xxxi.Capittel.

A L den ghenen dye desen tegenwoor-
digen brief sullen sien oft hooren lesen
den schepenen van Doinick / salupt.
Weet een yegelijc dat gecompareert
eñ voor ons gecomen zijn / ten daghe
vander date van desen tegenwoordigen brief/in-
der halle te Doinic/in haren properen persone/de
se M. eñ ioncfrou M. zijn ghetroude wijf/ dye wel-
ke by haren vrijen eñ goeden wille/eñ bi warach-
tich verstant van memorie/cōsidereren dat si geen
kinderen en hadden ghebooren noch ghewonnen/
by hen lieden leuende/by warachtighe minne / eñ
ghelike beteringhe eñ bespreck/die si deen den an
deren maken willen/hebben gemaect in onser pre
sencie/ als in presencie van rechte/makē deene den
anderē wel/eñ tot alle behoorlicheyt van rechte/
alle die roerende goedē eñ hupsraet/die si hebben
eñ hebbē sullē mogen te samē/waer datse zijn/ oft
in wat plaetse datse gelegen zijn / vercregē oft te
vercrijgen. Eñ daer toe alle die eruē eñ landen/die
si hebben/eñ te samen vercrijgen sullen mogē indē
begripe eñ aenhoudē vanden voorš schependōme
by sulcker manieren/dat so wie hi si vā hem beydē
die eerst afliuich sal wordē/mach eñ sal mogen ge-
uen om gods wil/ eñ doen sinē wille vand summe
vā M. pondē/eñ niet meer te nemē in haer gereet
ste roerende goedē vā hē lieden gebleuē/midts de
sculde eñ dootsculde betaelt vā die selfde goedē eñ
midts des al ghedaen eñ volbrocht/ alle dat ouer-
schot vā haren goedē sal blijuen eñ behooren lāstle
uende/sonď eenige deylinge te doen/tegēs eenige
ander personē/die recht vā successie eñ besterfnis
daer aen eysschē oft hebbē mochtē/ ten waer dese
tegenwoordige rauestissemēt. Eñ oft hi oft si van

hē beyden die eerst afliuich wort/ niet en gaue om
gods wil die voors summe / oft min/so salt al heel
bliuen aendē lestleuēde/sonder deelinge tegēs ye
mant te doen/als voors is. Eñ van haren eruē die
gene/oft de gene die den anderen verleuen sal/sal
hi houdē/gebruyckē eñ posseserē vredelijc/zijn le
uen lanc/midts die rente betalende/eñ getrouwe
eñ rechtueerdige ondhoudinge in rake eñ in dake
Eñ nadē ouerlidē vandē lestleuēde/alle die voors
erue oft lāt also gehoudē sal weder keerē daert be
hoort te comē met recht/eñ ordancie der plecke. Dit
verstaen/dat die voors man eñ wijf/so lange als si te
samē leuē/sullē mogen die voors erue/alle/oft een
deels/vercopē/oft wtgeuen/verliden/of om gods
wille geuē/eñ daer af haren wille doen /op dattet
si bi liberale consent vandē eenē eñ vandē anderē
te samē. Eñ oft deene vandē voors .ij. man oft wijf
die lande oft erue comēde vā zijnre side/woude ee
nichsins vercopē/oft veranderen/wel soude hijt mo
gen doen/midts reseruerēde die lijftochte vanden
anderē/eñ dat recht vā desen tegēwoordigē raue
stissement. Eñ dye eerste afliuich geworden/so sal
mogen eñ mach die lest leuende/vāden aendeel vā
dat lant oft landē/comēde vā zijnre side/voor doen
zijn wterste wille/sonder te betalē eenichsins dat lāt
oft erue vandē eerstē afliuigen. Welck rauestisse
ment also gedaen/eñ met rechte also voors is/ die
voors versament/woudē eñ willen/dattet vast eñ
van goede waerden si tegens alle/eñ een yeghelijc.
Ten ware bi also/ dat bi harē cōsent eñ wille voor
schepenē nu wesende oft namaels/wederoepē/ver
andert oft vernieut ware. Ons biddēde/dat om die
meeste sekerhede/ eñ als sake ghedaen eñ geleden
voor recht/wi hē willē geuen/accorderen/ eñ ver
leenē brieuen/tot begeerte vandē voors te samen
versamet. Wi hebbē alle de voors rauestissement ont
fangen/gedaen/gegeuen/eñ rechtelijc verleent/eñ
daer af vleent eñ gegunt tot haerd begeerte brie
uen, op dattet si eñ mach wesen vast eñ perpetuele
memorie. Ghedaen eñ ghemaect in twee brieuen/
daer wij den eenen af genomen eñ besloten hebbē
in onse schependoms kiste/eñ den anderē hebbē wij
gegeuen eñ geleuert in handē vanden voors ghe
rechten. Eñ dit al gedaen bi goetduncke van sche
penē/daer die namē af zijn N. N. Int iaer ons heerē
M. CCC. eñ. lxx. den. xij. dach der maent Januarij

Van Contributie.

Dat. C. xxxij. Capittel.

Contributie is/wanneer dat een per
soon verbonden/eñ so veel schuldich is/
veel schuldenaers/dat tot voldoen eē
yegelijc vā tgene vā dat hi hē schuldich is/die goe
dē vandē schuldenaer niet en soudē mogen betalē
Eñ alsdan willē die rechten eñ redene/dat oft ghe
buert/ dat die sculdenaer aengesprokē si voor zijn
sculde/met rechte/hoe wel dat de ondachtiaerdinge
vādē houe iudiciarie wil/dat de eerste scultē eerst
betaelt wordē so verre als si blijckē. Niet te min en
wil dat recht vā cōtributie/dat so haest alst blijckē
sal/dat so veel schuldē eñ schuldenaers wesen sullē

dat de goedē vandē schuldenaer niet en mogē vol
doen eñ al betalen eenen yeghelikē tgene datmen
hē schuldich is/dat alle die goeden zijn gebrocht in
een summe van penningen/eñ van dier summe sal
betaelt wordē eē yegelijc vādē schuldenaers/dats
te wetē/die gene dien die sculdenaer sculdich is/al
so wel die leste comēde als die eerste/na aduenant
vand schulde/op dattet also si begeert/bi wien dat
tet si vandē sculdenarē. Eñ dit is geheetē recht vā
contributie. Eñ men en sal also niet twijfelē/tē sal
gedaē zijn/in dient begeert wort. Hoe wel nochtās
dat dē verbondē/om wter vangenisse te comē/be
geerde dat cōtributie op zijn goedē gestelt ware.
Wāt niet meer en soudē die sculdenarē mogē eys
schē/noch voorder bedwingē/ maer soude daer af
geledē zijn/eñ ontslagen vā zijn schuldenaers. Eñ
also werdet gesept bi exēple/op arrest vādē parle
mente/tusschē meester Jan blanckaert/secretaris
vāden coninc/eñ een vrouwe vā religie/die geble
uē was erfgename van een vā haren broeders/die
so veel verbonden was in sinē leuendē liue/ tegē die
gene die hi schuldich was/dat alle zijn goedē niet
genoech en warē te betalē. Waerom gesept wert
dat si alle vercocht soudē worden/eñ die penningen
gecōtribueert elc vandē sculdenaers/na aduenāt
vand scult/so verre als de summe vandē goedē sou
de mogen streckē/eñ daer bi soude vrij bliuen dye
verbonden. Eñ was doen presidēt mijn heer vā Cor
bie. Gedaen int iaer. M. CCC. lxxi. dē. xx. dach in
Februario. Eñ desgelijcx heb ict sien wijsen in som
mige onderdanige houen/sonder te appelleren in
twijfele. A Sommighe wijsen willen ver
staen eñ seggen/dat dese contributie warachteijc
stadt neēt op dye schuldenaers/hoe wel dat si brie
uen hadden/dat si hem niet en betoogen te zijn te
rechte/die een eer dye andere/ om betaelt te zijn.
Maer aen den ghenē die eerst recht gesprokē had
de om betaelt te zijn/dye waren schuldich inder be
talinghe voren te gaen naden rechte. B

A
l. pupillus. ff. q in frau dē credito.

Van prescriptie

Dat. C. xxxiij. Capittel.

Prescriptio/dwelc die clercken heeten
te vercrigen eñ te houdē possessie / is
Wanneer yemant tot iuste tijtle ghe
houdē heeft eenige possessie/bij so langen tijt/ dat
tet behoort/eñ hē schuldich is toe te behorē. Dats
te weten/ter wete/eñ ten gesichte vanden ghenen
die daer af recht willen eysschē oft clamerē/ die in
dē lande tegenwoordich zijn/biden tijt van. x. iarē
eñ tusschen dē absenten biden tijt van. xx. iarē. Eñ
dese houdinge is geheeten prescriptie/ die welcke
verwerft recht vā houdinge/oft van possessie recht
ueerdich/die also gehoudē wort tot iuste tijtle/bij
dē voors iaren/gebruyckende vāder sake reele oft
erue. Eñ tegens der kerckē vcrijchtmen possessie
binnē den tijt van. xl. iarē. Eñ tegēs die kercke vā
Rome/bidē tijde vā. C. iaren/eñ anders niet. C
Also geeft dat bescreuē recht oft modificatie daer
af/eñ so doet oec mede costume locale in sommige
manierē/eñ daerō wil ic daer af sommige toonen.

B
Qui prior est tpe prior est iure. l. si fundū pig nori. l. prior quidē credi tor. ff. l. si ge neraliter. C. qui potio in pign.

C
Auchent. quas actio nes. C. de sacrosanctis eccle.

¶ Wat persone besidt eñ possessie vercrigen moghen biden rechte vā prescriptie.

¶ Ten eerstē so suldi weten naden bescreuen rechte/dat so wie vcrigen wil prescriptie/ō besidt eñ possessie te vcrigē eñ te houdē/die moet zijn vri persoō/ eñ abel sulc recht te vcrigen/te houdē eñ te bewarē. Wāt een eyghen des niet en soude mogē doen. A So en soude ooc een ander/die houdē soude eenige tegens hem in voechdie. Noch teghens dē ghene dien hi in bail houdē soude. Noch tegens dē ghene voor wien hi bedienē soude/eñ noch alle andere dier gelike sakē Wāt tot greenen eynde/ prescriptie tot quaď trouwe en wort vcregen die waerdich si. Noch niemāt en mach vcrigen besit oft prescriptie sonď zijn wete. Dats te wetē/oft niet en houdt die sake tot warachtige wete/eñ dz hi des hout als sine/in sulcker meyninge. Wāt wie houdē soude bi inaduertēcie eñ sonder wanē te houdē/ daer in en soude vercregen wordē negheene possessie/die mochte oft sculdich waer goet te wesen tot sinen profite. B

A
Lex q ser-
uus possidere nō potest
nomine pro
prio/sed do
mino possi-
det.

B
C. de acqui
ren. et reti-
nen. possess.

¶ Itē tot dit voorš recht mach zijn sulcke twifele. Oft yemāt gaue tot eenigē weese eenige possessie eñ hē stelde in possessie/eñ yemant daer af voor hē ghebruyckte eñ vseerde bi lāghen tijt. Te wetē/dat om dies wille/dat die weese niet en verstaet/oft hi dat houť in possessie/ om dattet schijnt dat hi noch ghee discrecie en heeft/daerō soude schinē dat hijt niet vcrigen en mochte/noch prescriptie. Weet dz na dē wisen Papiniā/die een seer wijs beleydē des rechts was/ die weese en mach noch en behoort te vcrigen possessie. Maer die keyser/die veel rechtē vbeterde/bi dē boec Codex/ die leswerf gemaect wert/eñ weerde bi den seluē boec veel twifelē/die vā oudts warē. Eñ ordineerde / dat die weese aen wien rechtelijc gegeuē waren eenige possessiē/oft ghelatē bi successie/oft anders/mach bi yemant in sinē name vercrigen prescriptē/op dat die weesen mochten bewaert worden in rechte. C

C
... rerū. C. eo.

¶ Besidt te houden bi corragie of wille.

¶ Noch seyt dat bescreuē recht/dat hoewel datmē niet wel possessie vcrigē en mach bi corragie alleē/nz te min men macht wel behouden bi corragie oft wille. Gelijc oft ic hadde een stuc lants oft erue/die ic gewoōlijc was te gebruyckē/te eyren/te saeyen/te doē vruchtē dragen/eñ die afwinnen. Eñ om vreese vā mijn viandē oft anďs/late ic dat lāt te gebruyckē/eñ het blijft ōgebout. Weet dat daerō niet en blijft/ dat ō dē tijt dat ict also sal ghelatē hebbē/ ic niet verliesen en sal mijn rechte besidt daer op oft possessie/diemē gelijc heet. Want alsdā hebbe ic meyninge eñ wille weď daer op te comen/als ic eerst sal mogen. Eñ daerō bi meyninghe eñ wille/mach ic cōtinueren eñ bewaren mijn besidt eñ begeeren/maer vercrigen niet. D

D
l. licet posses
sio nudo a-
nimo. C. eo
dem.

¶ Van lant oft erue gecoft/sonder ghesetet te zijn in behoorlijcke possessie.

¶ Itē ghi sult weten/dat oft yemāt cochte eenich lant oft erue / eñ hadde betaelt dat ghelt/eñ bi hēseluen hē sette in besidt vander sake sonder auctoriteyt vā rechte/eñ die voorš vercooper daer niet teghens en seyde. Weet dat daer inne niet vercregen en waer iuste besidt. Ten ware bi also/dattet waer vā een huys/eñ die vercooper daer af die slotelen gegeuē hadde. Wāt het waer is dat hi nemmermeer die slotelen daer af ghegeuen en soude hebben/het en hadde gheweest bi sinen wille eñ wete. Twelc also waerdich is als tradicie van possessie/daer bi contrarie opinie qualijc mach vercreghen worden possessie eñ besidt van eenighen eruen. E

E
l. nec ex ve
ra venditio
ne. C. eod.

¶ Twee manieren vā possessie.

¶ Itē bi die cōstitucie vanden bescreuē rechte eñ vandē wisen eñ edelē keysers/makers des rechts vintmen twee manieren van possessie. Die eene is diemē onthout indē sinne oft wille. Die ander is/ diemē houdt corporelijc. Van dese twee possessien mach ghesept zijn recht/ op datse gefundeert zijn tot iuste tijtle/eñ datse verleden oft prescriptē zijn van voorleden tijt/vā besidt vā. x. oft van. xx. iarē op dattet si dat hijt noch houdende is corporelijck oft bi meyninghe. F

F
l. nemo am
bigit. C. eo
dem.

¶ Noch is sekerlijc gecōfirmeert biden bescreuen rechte/die haer daer toe accordeert/eñ costume locale/dat so wie bi iuste tijtle heeft gepossesseert bi den tijt van. x. iaren tusschē den tegenwoordigē/ eñ bidē tijt vā. xx. iarē tusschē den absentē/hi behoret te zijn/eñ is rechte heere vāder sake. Eñ oft hē belet daer af gedaen wordt bi yemāt/dat behoort hē verclaert te zijn/eñ ontslagē. Ten ware dat die ghene/die den twist daer in stelt/ hadde iuste sake vā restitucie/ twelc ghesept sal wordē indē tweedē boec. Wāt nēmermeer sulcke prescriptie en behoort wederseyt te zijn. G

G
l. i. C. de pre
script. long
temp. rc.

¶ Te gebruycke bi ghehēgenis.

¶ Eñ oft ghebuert dat yemant eenen anderē laet eñ gehengt te gebruyckē eñ vserē vā eenige eruē swigende/ō dat hi meynt dattet zijn erue is/eñ hy en heeft hē anders in gheē besidt ghesetet eñ gestelt vāder sake. Eñ daer na coēt yemāt die daer twist aen set/ eñ hi weet daer aen meer rechts dat erue te eysschē/die stadt heeft. Weet dat sulcke houdinghe niet en is te houdē/eñ en is nyet waerdich tot iuste peticie. H

H
l. diuturna
possessio. C.
eodem.

¶ Van coope ghedaen bi surple oft arghelist.

¶ Dat recht en mach niet gehengen/dat oft yemant vcregen heeft besidt vā houdinge/bi langen tijt/vā tghene dat hi ghecoft heeft bi loosheyt. Weet dat niet tegēstaende besit vā langen iarē/in dien yemant is die wedseyt/ter cause vā sulc besit/en is niet waerdich. Wāt besit vercregē/op coop ghedaē/bi loosheyt/en behoort niet waerdich te zijn/noch ondhoudē te wordē. I

I
l. ij. et. l.
fraude & do
lo. C. eod.

¶ Itē noch mach daer een twifelinghe ghe schien tusschen die wisen/dats te wetē/dat om dies wille

dat de rechtē willē/ dattet besidt vā .x. iaren waer dich si tusschen dē tegēwoordighen. Hoe eñ in wat manierē sal verclaert zijn die presencie vandē possessore/ eñ vandē eysscher/ oft dat si beyde behooren woonachtich te zijn in een cōtree/ oft in eē lāt. So sal ic v thoonē tgene/ dat dit rechtē daer af toonē in harē text. Weet dat niet vā node en is te onderhoudē/ dat die partien tegenwoordich zijn/ dats te wetē die eysscer eñ die possessoor aē wiē mē eyscht dat si in eē stede oft stadt woōachtich zijn. Meer is genoech dat si woōachtich zijn in eē cōtree/ so dat mē den eysscer niet houdē en mach voor wtlādich gelijc alst zijn soude in Vrancrijc/ in Lōbaerdiē/ ouer zee/ oft in ander sulcke landen/ daer hi niet wel en mocht wetē dē staet vans sake/ daer hi hē af soude willē behelpē vandē rechte vandē wtlandigē/ gelijc ins rubrike daer af mēcie makēde/ vclaren sal/ alst tijt eñ vā noode zijn sal/ geteekēt bidē ghetale CC. eñ .viij. Eñ ten is niet vā node dat die sake cōtenciose/ eñ die possessoor/ eñ die eysscer beyde zijn in een lātschap/ om hē te behelpē vā besidt vā .x. iarē/ die welcke is dat besidt tegēs dē tegēwoordigē op dat de possessoor die dat besidt heeft/ eñ die eysscher die daer aen seyt recht te hebbē/ zijn in eē ander lant. Eñ daerō en sout niet bliuē/ dat dē besidt vā .x. iarē/ als tusschē den tegēwoordigē/ en soude stadt houdē. Maer so gheringe als die eene vandē partien bliuē soude buytē lants/ alsdā soudemen hē moetē behelpē vā besidt vā .xx. iaren/ die stadt heeft tusschen den absenten/ oft anders die possessie waer te versteken. A

A vlt. C. eo.

Waer in men behoeft ꝑscriptie vā .xx. iaren.

¶ Bi een recht nieuwelijc gegesticht in een Autētica vā Codex is gheseyt/ dat oft die possessoor die gepossesseert heeft op quade trouwe/ hē verureemt van den lande met die sake gepossesseert/ alsdā cesseert die prescriptie vā lange iarē. Dats te wetē vā .x. iarē tusschē den tegenwoordigē/ eñ vā .xx. iaren tusschē den absentē. Ja oft die ghene die is/ eñ behoort te zijn rechte heere vandē sake/ des niet en weet/ eñ dat zijn sake aldus verureēt is/ aldan soude die possessoor dat moeten gehoudē hebbē .xxx. iarē/ in dien hi hē behelpē wilde vā prescriptie in dier sake. Maer oft die rechte heere vāder sake/ wiste die verureēthept vāder sake/ eñ daer af swege onder die .xx. iarē/ hi en soude niet droech genoech comen om dat te wederroepē ouer die prescriptie verreghen. B

B autē. mandet possessore. C. deo.

Ghifte van keyser oft vā prince.

¶ So wie possesseert bi ghifte van keyser oft van prince/ die machtich is te gheuē in sine lande/ weet dattet warachtighe eñ iuste tijtle is/ te verrigē possessie/ eñ dat te bewarē/ eñ houden prescriptie tegens een yegelijc/ tot dien tijtle. C

C ōnes qui ualcunq s. et. l. be- a zenone ;. de quaten. precript.

Besidt tusscen broeders eñ susters

¶ Alle broeders eñ susters deen tegens dandere/ en mogen niet verrigen possessie oft besidt die waerdich is/ deene in preiudicie/ vandē anderen.

¶ Besidt teghens wtlandighe.

¶ Noch teghens wtlandighe/ die rechtelijc wtlandich zijn. Men wil seggen nadē rechte/ die wt waren om die gebodē des heerē/ oft om welvaren vā den lande. Oft dat si warē ouer die zee/ in oorloge tegens die ongelooughe. Oft in bedenaert vā Romen/ oft ouer zee/ oft ten heyligē graue oft tot sinte Jacob in Cōpostelle. Wāt niet meer bedeuaerdē en recōmanderē die heylighe scriftē. Maer die costumiers houdē alle wtlandige/ waer dattet gedae si/ wten cōtree als voorē is. Eñ die wtlandige weder gecomē zijnde/ eñ hi binnē iaers na zijn wedercoēste hē daer af beclaecht/ vāde best tegēs hē vcregē/ voor rechter/ die des behoort te kennē. D

D ff. ex quib. causis maiores. xc.

¶ Die costumiers vā Rijssel eñ vā Dornic willen seggē/ dat tot prescriptie te verrigē/ sonderlinge tussce dē tegenwoordigē/ behoorē .xxi. iarē te zijn.

Van houdinge die ghesciet ter cause van pachte.

¶ Na dbescreuē recht oft yemāt ter goeder trouwe gheeft zijn lant tegē een ander in pachte/ die de sommighe heetē vastic heyt oft winninge. Eñ die ghene dient also ghegeuen is/ dat hout bi langen tijt/ het si bi .x. iarē/ oft bi .xx. iarē/ oft meer/ eñ noch hadde die ghene diet also hout/ afgecoft/ oft af gelost die houdinge van harē rentē/ oft andē sculdē diet dē here sculdich ware/ so dattet bleās bleke/ dat properlijc toebehoorē soude dē ghenē diet houdē soude in pachte oft winninge/ so voorē is/ eñ noch hadde die rechte heere vāder sake zijn brieuen verlorē/ die hi daer op hebben machte/ oft dat die pachtenaer hē des subtilijc ontnomē hadde. Weet dat daerō niet weerdich en ware/ die ghene die de houdinge also houdēde ware/ dz die rechte heer ware alsdā/ eñ bleef rechtuerdige heere. Eñ en waer die andē niet waerdich gee houdinge/ die hi tot diē tijtle gehadt hadde. E

E l. i. C. ne quibus causis cess. long. t. porꝭ prescript.

¶ Te houden per indiuis.

¶ Noch seyt dat bescreuē recht/ dat ofter twee zijn die eenich goet houdē bi indiuis/ hoe wel nochtās dat bi tide vā prescriptie/ die een alleene dat hielt/ so en sout daerō niet bliuē/ die eene en soude wel comē aen zijn part/ so geringe als hi daer af clachte dede. Eñ die sake waer aendē rechter. Wāt die exceptie vā tlant te deelē/ en cesseert niet om lāge houdinge/ men en mach altijt daer af wel geraken so gheringe alst voor recht gheeyscht is. F

F l. vetus in diuiduum. C. eodem.

¶ Van ghelt gheleent/ oft goet in bewaernisse.

Itē prescriptie en heeft gheen stat in ghelt/ noch in sake gestelt in bewaernisse/ die rechte heer vander sake en behoort daer weder aen te comē/ so geringe als hy daer af clachte doen sal. Oec en heeftse gheen stat tegēs die gene die geuangē warē om die oorloge vanden prince/ hi en ware weder gekeert tot sinen huyse. Eñ na die costumieren/ om wat vangenisse dattet ware. G Eñ van den weesen. H Eñ vanden wtlandighen om den heere. I

G l. si possessor. l. ab hostibus captis. C. ubi in obtic. long. tēporis prescript.

H l. non aliter cognitum. C. eodem.

I l. i. et. ij. C. eodem.

Vanden coninc/ vandẽ prince eñ vander kerckẽ/ eñ gemeente.

Daer is eẽ recht die expresselijc seit eñ declareert dat prescriptie niet vercregen en wort tegẽs dẽ gheuer/ dats te wetẽ tegen dẽ coninc/ noch tegẽ dẽ prince vandẽ lãde/ bi eenige zijn subiect. Die sommige twifelen bi herẽ/ bi middelẽ/ bi consequẽt tegẽ dẽ heere vã zõmige subiect. Noch tegẽ der kerckẽ die ghesticht eñ gefundeert zijn bi orloue vãdẽ heere. Noch tegẽs die sake vanð ghemeynte vã eenre stede oft lant/ vã outs gegeuen/ eñ ghewoonlijc/ tot rechte eñ vtiliteit der seluer gemeynte/ eñ vã dye ghemeyn sake. Noch tegẽs weese noch wtlandige bi die wtlãdicheit die de beschreuẽ rechtẽ betuygẽ. Eñ dat meer is wil dat bescreuẽ recht/ dat oft yemãt waer/ die tegẽ hẽlieden cofte eenige sake/ hoe wel dat tot tijtle vã diẽ coop hi vercregen hadde prescriptie vã tide tẽ si dat dẽ coop beuondẽ wort seer rechtueerdich/ eñ dz des geweest is bekeert in seer groot profijt/ om die kercke oft om dẽ coninc/ oft õ tgemeẽte. Eñ oft anð officierẽ daer na comen/ eñ si mogẽ toonen dat des gedaen is geweest ten minsten profite vãden voorsz/ oft vã nu ter tijt des profitelijc ware totter kercke/ tottẽ coninc/ oft aendẽ prince/ oft eẽ gemeynte haer sake weder te hebbẽ in dien die cooper gerecõpenseert si totter redelicheyt/ tot goeder mannẽ seggen. Wãt die kercke/ die coninc/ die prince/ eñ die gemeyntẽ/ hebbẽ alsdan geinterineert restitucie/ om hen eñ haer sakẽ. Eñ daerom/ so wie coopt teghens den prince wel mach hi voor hẽ sien. Want alsdan salt die prince weder hebbẽ om zijn profijt: so sal die kercke mede/ ten si dattet si ghecõfirmeert bi haer ouersten. So soude oocmede die ghemeynte/ ten waer gecõfirmeert vanden prince souuerayn/ eñ dat/ dat is gedaen geweest om haer openbaer profijt/ eñ dat si argerẽ coop souden moeten hebben gedaen tot preiudicie vanden ghemeynen saken. A

A
l.vniuersas terras.cum l.fina.C.ne rei domini[-]ce. &c.

Van vsucaptio. Dat.C.xxxiiij.Cap.

VSucaptio is die possessie die yemandt heeft eñ mach vercrigen op sake vercocht/ van houdinge. Oft op roerẽde goeden/ als vã gout oft vã siluer/ oft ander panden. Eñ na opinie van sommigen/ weet dattet recht vã besidt van vsucaptio vercregen wort bidẽ besidt vã drie iarẽ/ op dattet si op iuste tijtle. Wãt alsdã behooret gedaen te wesen tot iuste tijtle/ oft anders des en is niet waerdich. Maer teghens kerckelike goedẽ weet dat bi geenẽ tijt vsucaptio vercregen en wort So en soudt ooc mede tegẽs die goeden vãden coninc/ noch vã den prince/ noch tegens dẽ weese/ noch tegens die sake vãder gemeynte van eenre steden. B

B
l.vnica.C. de vsucap. transfor. &c. Institu. de vsucapcio. post princi.

Te vercoopen eens anders sake op decsele van vsucaptio.

Dat.C.xxxv.Capittel.

EEns anders sake oft goedẽ te vercoopẽ onder tdecsel vã houdinge vã vsucaptio dat is also te verstaen bi bescreuen rechte. Oft die ghene die houdende waer eens anders goet/ eñ hi daer af eensdeels vercofte/ eñ dãder onthielde te hẽwaert. Na dat die vercooper des onrechtelijc houdẽde waer/ weet dat die rechte heer vanð sake/ alsdan des mach eysscẽ eñ wederroepẽ. Eñ de ghene diet also hout/ is ghehoudẽ dat weð te gheuen/ met allẽ die vruchtẽ die hi daer af gehadt heeft. Eñ dat stuc dat hi daer af vercoft sal hebbẽ/ mogen desgelijcx eysschẽ/ tegens die gene diet houdẽde is. Eerste gekent oft hi wiste als hi des cofte/ dattet een ander toebehoorde/ weet dat hijt sal moetẽ weder keeren/ eñ sal dat ghelt verliesen/ om die redene vã argelist/ dat hi dede vã wettelic des te doẽ eñ te copen goet/ dat hi wel wiste dat niet en was oft toe en behoorde dẽ genẽ diet vercofte. Maer nochtãs ð ghierichevt/ oft õ eẽ anð te bedriegẽ eñ te fraudeeren heeft hi dat ghecoft. Eñ oft hijt ter goeð trouwen cofte/ eñ dat hi meynde dattet waer eñ toebehoorde dẽ ghenẽ die des vercofte/ daerõ en ist niet die rechte here vãð sake en macht wel weðroepẽ mer de ghene diet ghecoft hadde ter goeð trouwe sal weder hebbẽ zijn ghelt/ vãden ghenẽ daer hijt af ghecoft heeft. Eñ ooc oft met crachte ghenomẽ waer/ het en behoort niet te houdẽ noch weerdich te wesen tot besidt vã vsucaptio/ noch tot coop die daer af ghedaen ware. C

C
l.si partem possessionis

Te vercoopen onderpande.

Item oft yemãt eenich goet in pãde ghe set hadde tot een andere/ eñ die ghene diet in onderpãde hadde des vercofte/ Weet dat die rechte here vander sake/ des alsdan wederroepẽ mach/ eñ weder eysschen/ eñ hi behoret weder te hebbẽ. Want dat recht vã vsucaptio niet en wort vereghẽ bi furple oft arghelist. Eñ hier is furple/ want die vercoper des doende/ doet diefte heymelijck. D

Van ghegheuen sake.

Itẽ het is anðs waert vã ghegeuẽ sake hoe wel dat die ghenẽ die des gaf/ tot iuste tijtle vã ghifte dat gehoudẽ hadde bi sulcker tijt/ alstot besidt vã dẽ tegenwoordigẽ oft absentẽ mach toe behoorẽ/ weet dat ghi alsdan daer af heere gemaect soudet zijn/ eñ ghi soudt v moghẽ verweeren bi exceptie vã langen besidt/ eñ soudt bliuẽ in possessie vanð sake tot indiffinitiue. Wãt ghi geẽ possessoor en soudt gemaect zijn tot quað trouwe/ in dien dat ghi wel meynde dat die gheuer daer af rechte eñ warachtige heere was. E Maer na opinie des rechts Tot iuste sake en moecht ghi niet houden eens anders goet/ na dattet coemt tot kennisse. F

Vã een exceptie/ geheeten meer te eysschen danmen schuldich is.

Dat.C.xxxvi.Capittel.

MEer te eysschen is een exceptie/ spruytende bi vier manierẽ. Eñ die clerckẽ heetent/ de plus petit. Eñ dicke verliest die eysscher sinen eysch/ bi een vã dezẽ vierẽ. Als bi cause/ bi sake/ bi tide eñ bi plecke

.C.de vsucap.pro empt.

D
l.cũ sit probatũ.C.eo. Adde φ male ponit hic casuz in hac l.cũ sit pbatũ nã loquitur in ipso debitore cõtrectante rẽ datã/ & traditã pignori quo casu si vendat debitor nõ pscribit ẽptor p hãc l. Iste autẽ itelligit hãc l.in ipso creditore vendẽte pignus qui nõ cõmittit furtũ qñ saltẽ vendit cũ solẽnitate. l. a diuo Pio.§.φ si res.ff.de re iud. et melius in l.si cõuenerit.ff.de pigno.act.debitor autẽ cõtrectãdo furtũ suũ pignus qð creditori tradidit furtũ cõmittit. l.in actions §.qui rem.ff.de furtis. glo.in.d.l.cũ sit pba.

E
qð iustũ est petito. His pm⁹ auctor est errauit dicẽs/ φ aliud est in re donata/ & aliud in re vẽdita/ siue in pignore vẽdito/ p ipm debitorẽ qui erat dñs. Nã quantũ ad vsucapionẽ nihil/ nã qz fidẽ bonã habuit vsucapit donatũ ita est ẽptor vsucapit vide glo.i.l.cũ sit pbatũ.C.de vsuc.p emptore.

F
.l.i.C.de vsucap.p donato.

dat de rechtē willē/dattet besidt vā.x. iaren waer dich si tusschen dē tegēwoordighen. Hoe eñ in wat manierē sal verstaē zijn die presencie vandē posses sore/eñ vandē eysscher/ oft dat si beyde behooren woonachtich te zijn in een cōtree/oft in eē lāt. So sal ic v thoonē tgene/ dat die rechtē daer af toonē in harē text. Weet dat niet vā node en is te onder houdē/dat die partien tegenwoordich zijn/dats te wetē die eysscer eñ die possessoor aē wiē mē eyscht dat si in eē stede oft stadt woōachtich zijn. Mer is genoech dat si woōachtich zijn in eē cōtree/ so dat mē den eysscer niet houdē en mach voor wtlādich gelijc alst zijn soude in Vrācrijc/in Lōbaerdiē/ouer zee/oft in ander sulcke landen/daer hi niet wel en mocht wetē dē staet vanď sake/daer hi hē af soude willē behelpē vandē rechte vandē wtlandigē/gelijc ins cubrike daer af mēcie makēde/vclaren sal/ alst tijt eñ vā noode zijn sal/geteekēt bidē ghetale CC.eñ.viij. Eñ ten is niet vā node dat die sake cō tenciose/eñ die possessoor/eñ die eysscer beyde zijn in een lātschap/om hē te behelpē vā besidt vā.x.iarē/die welcke is dat besidt tegēs dē tegēwoordigē op dat de possessoor die dat besidt heeft/eñ die eysscher die daer aen seyt recht te hebbē/zijn in eē an der lant. Eñ daerō en sout niet bliuē/dat dē besidt vā.x.iarē/als tusschē den tegēwoordigē/en soude stadt houdē. Maer so gheringe als die eene vandē partien bliuē soude buytē lants / alsdā soudemen hē moetē behelpē vā besidt vā.xx.iaren/ die stadt heeft tusschen den absenten/oft anders die posses sie waer te versteken. A

I ...olt.C.20.

Waer in men behoeft p̄scriptie vā.xx.iaren.

¶ Bi een recht nieuwelijc gestickt in een Autētica vā Codex is gheseyt/ dat oft die possessoor die gepossesseert heeft op quade trauwe/hē verureemt van den lande met die sake gepossesseert/ alsdā cesseert die prescriptie vā lange iarē. Dats te wetē vā.x.iarē tusschē den tegenwoordigē/ eñ vā.xx.iaren tusschē den absentē. Ja oft die ghene die is/eñ behoort te zijn rechte heere vanď sake/des niet en weet/eñ dat zijn sake aldus verureēt is/aldan soude die possessoor dat moeten gehoudē hebbē.xxx.iarē/in dien hi hē behelpē wil de vā prescriptie in dier sake. Maer oft die rechte heere vāder sake/wiste die verureēthept vāder sake/eñ daer af swege onder die.xx.iarē/hi en soude niet vroech genoech comen om dat te wederroepē ouer die prescriptie vercreghen. B

B ...uthē.ma... fidei pos... sore.C. de...

Ghifte van keyser oft vā prince.

¶ So wie possesseert bi ghifte van keyser oft van prince/die machtich is te gheuē in sinē lande/weet dattet warachtige eñ iuste tijtle is/te vercrigē po ssessie/eñ dat te bewarē/eñ houden prescriptie tegens een yegelijc/tot dien tijtle. C

C ...ōnes qui ...alcunq ...i. et.l. be... ...a zenone ...de qua... ...en. pre... ...ipt.

Besidt tusscen broeds eñ susters

¶ Itē broeders eñ susters deen tegens dādere/ en mogen niet vercrigen possessie oft besidt die waer dich is/deene in preiudicie/vandē anderen.

¶ Besidt teghens wtlandighe.

¶ Noch teghens wtlandighe/die rechtelijc wtlan dich zijn. Men wil seggen nadē rechte/ die wt wa ren om die gebodē des heerē/oft om welvaren vā den lande. Oft dat si warē ouer die zee/in oorloge tegens die ongeloouige. Oft in bedeuaert vā Romen/oft ouer zee/oft ten heyligē graue oft tot sin te Jacob in Cōpostelle. Wāt niet meer bedeuaer dē en recōmanderē die heylighe scriftē. Maer die costumiers houdē alle wtlandige/ waer dattet ge daē si/wten cōtree als voorß is. Eñ die wtlandige weder gecomē zijnde/eñ hi binnē iaers na zijn we dercoēste hē daer af beclaecht/vāde besit tegēs hē vcregē/voor rechter/die des behoort te kennē. D

¶ Die costumiers vā Rijssel eñ vā Dounic willen seggē/dat tot prescriptie te vercrigē/ sonderlinge tussčē dē tegenwoordigē/behoorē.xxi.iarē te zijn.

D ff. ex quib. causis ma... iores. etc.

Van houdinge die ghescheit ter cause van pachte.

¶ Na dbescreuē recht oft yemāt ter goeder trouwe gheeft zijn lant tegē een ander in pachte/ die de sommighe heetē vastic heyt oft winninge. Eñ die ghene dient also ghegeuen is/dat hout bi langen tijt/het si bi.x.iarē / oft bi.xx.iarē/oft meer/eñ noch hadde die ghene diet also hout/afgecoft/oft af gelost die houdinge van harē rentē/oft andē sculdē diet dē here sculdich wa re/so dattet bicās bleke/dat properlijc toebehoorē soude dē ghenē diet houdē soude in pachte oft win ninge/so voorß is/ eñ noch hadde die rechte heere vāder sake zijn brieuen verlorē/die hi daer op heb ben mochte/oft dat die pachtenaer hē des subtilijc ontnomē hadde. Weet dat daerō niet werdich en ware/die ghene die de houdinge also houdēde wa re/dz die rechte heer ware alsdā/eñ bleef rechtuer dige heere. Eñ en waer die andē niet waerdich geē houdinge/die hi tot diē tijtle gehadt hadde. E

E l.i.C.ne... bus caus... cess. long... poris pre... script.

¶ Te houden per indiuis.

¶ Noch seyt dat bescreuē recht/dat ofter twee zijn die eenich goet houdē bi indiuis/hoe wel nochtās dat bi tide vā prescriptie/die een alleene dat hielt/ so en sout daerō niet bliuē/ die eene en soude wel comē aen zijn part/ so geringe als hi daer af clach te dede. Eñ die sake waer aendē rechter. Wāt die exceptie vā tlant te deelē/ en cesseert niet om lāge houdinge/men en mach altijt daer af wel geraken so gheringe alst voor recht gheeyscht is. F

F .l. bonis in... diuiduum. C.eodem.

¶ Van ghelt gheleent / oft goet in bewaernisse.

Item prescriptie en heeft gheen stat in ghelt/noch in sake gestelt in bewaer nisse/ die rechte heere vander sake en behoort daer weder aen te comē/so geringe als hy daer af clach te doen sal. Oot en heeftse gheen stat tegēs die ge ne die geuangē warē om die oorloge vanden prin ce/hi en ware wed gekeert tot sinen huyse. Eñ na die costumieren/om wat vangenisse dattet ware. G Eñ van den weesen. H Eñ vanden wtlandighen om den heere. I

G l.si possessio... l.ab hosti... bus captus. C.de... ...obijc. long... tēporis pre... script.

H .l. non solū... cognitum. C.eodem.

I l.i.et.ii.C. eodem.

Vanden coninc/vandē prince eñ vander kerckē/ eñ gemeente.

Daer is eē recht die expressellijc seit eñ declareert dat prescriptie niet vercregen en wort tegēs dē gever/dats te wetē tegen dē coninc/noch tegē dē prince vandē lāde/bi eenige zijn subiect. Die sommige twifelen bi herē/bi middelē/bi consequēt tegē dē heere vā zōmige subiect. Noch tegē der kerckē die ghesticht eñ gefundeert zijn bi orlove vādē heere. Noch tegēs die sake vanđ ghemeynte vā eenre stede oft lant/vā outs gegeuen/eñ ghewoonlijc/tot rechte eñ vtiliteit der seluer gemeynte/eñ vā dye ghemeyn sake. Noch tegēs weese noch wtlandige bi die wtlādicheit die de beschreuē rechtē betuygē Eñ dat meer is wil dat bescreuē recht/ dat oft yemāt waer/die tegē hēlieden cofte eenigē sake/hoe wel dat tot tijtle vā diē coop hi vercregen hadde prescriptie vā tide tē si dat dē coop bevondē wort seer rechtueerdich/eñ dz des geweest is bekeert in seer groot profijt/om die kercke oft om dē coninc/oft ā gemeēte. Eñ oft anđ officierē daer na comen/eñ si mogē toonen dat des gedaen is geweest ten minsten profite vāden voors/oft vā nu ter tijt des profitelijc ware totter kercke/tottē coninc/oft aendē prince/ oft eē gemeynte haer sake weder te hebbē in dien die cooper gerecōpenseert si totter redelic heyt/tot goeder mannē seggen. Wāt die kercke/ die coninc/die prince/eñ die gemeyntē/ hebbē alsdan geintegreert restitucie/om hen eñ haer sakē. Eñ daerom/so wie coopt teghens den prince wel mach hi voor hē sien. Want alsdan salt die prince weder hebbē om zijn profijt: so sal die kercke mede/ten si dattet si ghecōfirmeert bi haer ouersten. So soude oocmede die ghemeynte/ten waer gecōfirmeert vanden prince souuerayn/ eñ dat/ dat is gedaen geweest om haer openbaer profijt/eñ dat si argerē coop souden moeten hebben gedaen tot preiudicie vanden ghemeynen saken. A

Van vsucaptio. Dat. C.xxxiiij. Cap.

Vsucaptio is die possessie die yemandt heeft eñ mach vercrigen op sake verrecht/van houdinge. Oft op roerēde goeden/als vā gout oft vā siluer/ oft ander panden. Eñ na opinie van sommigen/weet dattet recht vā besidt van vsucaptio vercregen wort bidē besidt vā drie iarē/ op dattet si op iuste tijtle. Wāt alsdā behooret gedaen te wesen tot iuste tijtle/oft anders des en is niet waerachtich. Maer teghens kerckelike goedē weet dat bi geenē tijt vsucaptio vercregen en wort So en soudt oocmede tegēs die goeden vāden coninc/noch vā den prince/noch tegens dē weese/noch tegens die sake vāder gemeynte van eenre steden. B

Te vercoopen eens anders sake op deesele van vsucaptio.

Dat. C.xxxv. Capittel.

Eens anders sake oft goedē te vercoopē onder tdeesel vā houdinge vā vsucaptio

I. l. vniuersas terras. cum l. fina. C. ne rei domini. &c.

B. l. vnica. C. de vsucap. transfor. &c. Institu. de vsucaptio. post princi.

C. l. si partem possessionis

dat is also te verstaen bi bescreuen rechte. Oft die ghene die houdende waer eens anders goet/eñ hi daer af eens deels vercofte/ eñ dāder onthielde te hēwaert. Na dat die vcooper des onrechtelijc hou dēde waer/weet dat die rechte heer vanđ sake/als dan des mach eyscē eñ wederroepē. Eñ de ghene diet also hout/is gehoudē dat wed te gheuen/met alle die vruchtē die hi daer af gehadt heeft. Eñ dat stuc dat hi daer af vercoft sal hebbē/ mogen desge lijcx eyschē/tegens die gene diet houdēde is. Eer ste gekent oft hi wiste als hi des cofte / dattet een ander toebehoorde/weet dat hijt sal moetē weder keeren/eñ sal dat ghelt verliesen/ om die redene vā argelist/dat hi dede vā wettelic des te doē eñ te copen goet/dat hi wel wiste dat niet en was oft toe en behoorde dē genē diet vcofte. Maer nochtās ð ghierichept/oft ð eē anđ te bedriegē eñ te fraude ren heeft hi dat ghecoft. Eñ oft hijt ter goed trouwen cofte/eñ dat hi meynde dattet waer eñ toebehoorde dē ghenē die des vercofte/daerō en ist niet die rechte here vāđ sake en macht wel wedroepē mer de ghene diet ghecoft hadde ter goed trouwe sal weder hebbē zijn ghelt/vāden ghenē daer hijt af ghecoft heeft. Eñ ooc oft met crachte ghenomē waer/het en behoort niet te houdē noch weerdich te wesen tot besidt vā vsucaptio/noch tot coop die daer af ghedaen ware. C

Te vercoopen onderpande.

Item oft yemāt eenich goet in pāde gheset had de tot een andere/eñ die ghene diet in onderpāde hadde des vercofte/Weet dat die rechte here van der sake/des alsdan wederroepē mach/ eñ weder eyschen/eñ hi behoret weder te hebbē. Want dat recht vā vsucaptio met en wort vereghē bi furple oft arghelist. Eñ hier is furple/want die vercoper des doende/doet dieste heymelijck. D

Van ghegheuen sake.

Itē het is anđs waert vā ghegeuē sake hoe wel dat die ghenē die des gaf/tot iuste tijtle vā ghifte dat gehoudē hadde bi sulcker tijt/alstot besidt vā dē tegenwoordigē oft absentē mach toe behoorē/ weet dat ghi alsdan daer af heere gemaect soudet zijn/eñ ghi soudt v moghē dweeren bi exceptie vā langen besidt/eñ soudt bliuē in possessie vanđ sake tot indiffinitiue. Wāt ghi geē possessoor en soudt gemaect zijn tot quad trouwe/in dien dat ghi wel meynde dat die gheuer daer af rechte eñ warachtige heere was. E Maer na opinie des rechts Tot iuste sake en mocht ghi niet houden eens an ders goet/na dattet coemt tot kennisse. F

Vā een exceptie/ geheeten meer te eysschen danmen schuldich is.

Dat. C.xxxvi. Capittel.

Meer te eysschen is een exceptie/spruytende bi vier manierē. Eñ die clerckē heetent/ de plus petit. Eñ dicke vernest die eysscher sinen eysch/bi een vā dezē vierē. Als bi cause/bi sake/bi tide eñ bi plecke

.C. de vsucap. p ēpt. D

I. cū sit pro batū. C. eo. Adde p ma le ponit hic casuz in hac. l. cū sit pbatū nā loquitur in ipso de bitore cōtrectante rē datā/ 2 traditā pignori quo casu si vendat debitor nō pscribit ēptor p hāc. l. Iste auctē itelligit hāc l. in ipso creditore vendēte pignus qui nō 2mittit furtū qñ saltē vendit cū solēnitate. l. a diuo Pio. §. q si res. ff. de re iud. et melius in. l. si cōuenerit. ff. de pigno. act. debitor autē cōtrectādo furtis suū pignus qđ creditori tradidit furtū 2mittit. l. in actione §. qui rem. ff. de furtis. glo. in. d. l. cū sit pba.

E qđ iustū est petito. His pm' auctor est erravit dicēs/ p aliud est in re donata/ 2 aliud in re vēdita/ siue in pignore vēdito/ p ipm debitorē qui erat dñs. Nā quantū ad vsucapionē nihil/ nō qr fidē bonā habuit vsucapit donatū ita est ēptor vsucapis vide glo. l. l. cū sit pbatū. C. de vsuc. p emptore.

F l. l. C. de vsucap. p donato.

Nv wil ic v thoonē en̄ verclaren elck bi hem seluē.

¶ **Bi cause.** ¶ Die eerste maniere van meer te eysschen/ gheschiet bi cause. Gelikerwijs oft eē man belooft twee sakē oft dingen int generale/ en̄ de gene dien des belooft is/ daer af die eene eyscht int speciale. Weet dat sinē eysch niet waerdich en is noch ontfanclijc. Wāt hi is en̄ blijft inder vrijh vāden belouer/ te seggen en̄ te verclaren/ die welcke vā beyden hi verstaet in desen stuckē. A

A
Insti. de ac tio. §. Huic aūt qui loco

Exempel/ ic beloofde Jan te geuē een rijdt peert Weet dat tot desen eynde die voorß Jan niet ontfanclijc en is. Wāt het is noch indē wille vandē genē diet belooft heeft/ te verclarē welc vā beydē hi sal willē geuē/ oft dē roshengst/ oft dat rijdtpeert En̄ vāden ghenē die welcke hē beste belieft/ sal hi hē moghen vrijen. En̄ anders gheenen eysch so en mach hem daer af ghedaen zijn.

¶ **Bi sake.** ¶ Die tweede maniere vā meer te eysschē/ is bi sake. Ghelikerwijs ic ben Jan sculdich.xx.lb. en̄ hi.xxx.lb. eysschet/ en̄ also bi meer te eysschē dannen sculdich is/ vliest die eysscer sinen eysch. En̄ daerō die wise eysscer behoort sinē eysch te makē en̄ te formerē ten naestē vāder waerheit en̄ rechtueerdicheyt/ also hi alder sekerlijcste can/ en̄ alder best mach. En̄ hi sal hē bedwingen van al so vele als hi sal moghen thoonen. B

B
Instit. eod. §. plus autem quatuor modis.

¶ **Bi plecke.** ¶ De derde maniere vā meer te eysschē/ is bi plecke. Gelikerwijs so wie belooft hadde te betalē eenich dinc/ oft sake te doen betalē tot een plecke en̄ men des woude eysschen in een ander plecke. Ghelijc als te belouē tot Parijs/ en̄ men des eysschē woude te Orliens. Weet dat sulkē eysch niet weerdich noch ontfanclijc en is. C

C
Instit. eod. §. loco plus petitur.

¶ **Bi tide.** ¶ De vierde maniere van meer te eysschē/ is bi tide. Gelijc so wie belooft hadde te betalen te kerssauōt en̄ men hē des eysscede tot alre heyligen dach. Weet dat die eysscher tot desen eysche niet ontfanclijc en is. D

D
Instit. eod. §. tempore uero plus petit si quis .... C. de plus petit. Instit. de acti. §. tripli.

¶ **Bi ericherie.** ¶ Weet dattet bescreuen recht seyt en̄ wil op dese materie/ dat oft yemāt is die bi bedroch/ oft wt ghierichēyt hē voordert te eysschē meer dā men hē sculdich is/ gelijc voorß is. Weet dat na des tot kennisse des rechters gecomē is/ en̄ dat hi also wt loosheyt en̄ bedroch dat heeft geeyscht/ niet alleē en is hi sculdich te vuallen vā sinen eysch/ om dat hi meer eyscht dannen hē sculdich is/ maer behoort te vuallen vā alle tghene dat hi daer af sonde mogen eysschē. Gelijc oft hi eyschte bi argelist tot alre heyligen/ tghene datmē hem niet sculdich en waer voor kerssauōt/ hi behoort te vuallen/ dat hi nemermeer tot dsen eysch comē en mach/ noch ontfanclijc zijn en sal. En̄ also sult ghijt verstaen vā die andē sakē vā meer te eysschē/ etc. Ten ware bi also dat nochtās die eysscer na dē eysschē begōnen te doē/ en̄ eer die verweerdē hē begrepende si vā verweeringe voor dē rechte/ hē vergrepe vā sinen eyssce/ en̄ bekende die waerheyt vandē sake oft sculde/ als dā en behoort hi niet te vuallen

in schadē. En̄ alsdan oft daer op ghemaect worde eenige apointemēt tusschen dē partiē/ die rechter behoort sonder boeten des toe te laten. E

E
l. vnica. C. de plus petitionib.

¶ Van vernieuwinge vā sculdē

¶ Dat.C.xxxvij. Capittel.

VErnieuwinge van schulde/ is die vernieuwinge die eenige doen in haren eysch/ wāneer hi gaet vandē eenen schuldenare tot ten anderē. En̄ daer af spreect dat bescreuen recht meer dā de costumiers doē/ en̄ seyt also. Die verkeeringe oft vernieuwinghe die deē doet dē anderen vā eenige sculden/ wāneer een gheeft sinē sculdenaer in zijn stede. En̄ dit en mach nz rechtelijc geschien/ ten si dat die sculdenaer daermē op wil gaen/ daer tegenwoordich si/ en̄ dat hi dat consenteert/ en̄ belooft te betalē die schuldē aendē genen die welcke aen hē gewijst is. En̄ dat die ghene diemēt also belooft te gheuen en̄ te betalen/ hē bedraecht en̄ bekeert aen den schuldenaer voorß/ oft anders en waer dat niet waerdich te houdē. F

F
l. j. C. de nouat. et delegati. Delegatio inuito debitore fieri nō potest sed inuitum cessio fieri potest eo inuito.

¶ Voort seyt dat bescreuen recht/ dat hoe wel dat men niet en mach sinen sculdenaer bekeeren noch vernieuwē vāden eenen schuldenaer optē anderē sonder dē wille en̄ cōsent vandē ghenē diemēt sculdich is te betalen/ so ist reden. G

Datmē mach vercopen zijn sculde

G
l. debitorū C. de pactis

¶ So suldy weten dattet daerō niet en blijft/ dat eenige schuldenaers en mogē wel haer sculdē vercopē/ en̄ geuen haer actie eenē andere/ sulc alst hē belieuē sal: welcke sake houdt en̄ is vā weerdē. En̄ die cooper mach om dese sculde makē en̄ intenterē actie vandē vbondē sculde/ telckē dat hē belieft. H

H
l. j. §. nominis aūt. C. de nouatio. et delegat.

¶ Sculde te veranderen sonder partie.

¶ Weet dat niemant en mach/ noch en is sculdich tegens sinē wille en̄ cōsent/ te zijn bekeert/ oft gewesen te betalē yemāt anders/ tgene dat hi eenē sculdich is. Ghelikerwijs oft Jan sculdich is Jacob/ en̄ Jacob is sculdich Robert/ Jacob en mach niet veranderē zijn sculden/ sondē dē wille vā Jan/ dat Jan Robert sculdich si. Wāt die redene wil en̄ begeert dat elc houde zijn staet aē hē seluē sondē verandert te zijn teghēs sinen wille. I

I
l. si soluere tibi pecuniam. C. eodē

¶ Bi simpele woorden en verandert men gheenē brief.

¶ En̄ na de opinie vā sommige costumiers/ lichtelijc is verandert sommige beloofte/ oft sommige obligacie/ die de eene hebben aende andere/ bi ignorerē somtyts den dach vā betalinge/ die belooft oft verbondē is inder beloofte/ het si dattet si bi brienē/ oft anders Gelikerwijs oft een man geobligeert is teghens eenē anderen/ vā eensumme vā penningē/ tot sommige dagen te betalen/ en̄ hi henget vā een vandē daghē/ bi delay oft vrsettinge te geuē tottē anderen dach/ het schijnt dat hi heeft vandert zijn brieuē en̄ obligacie/ en̄ dat die cōpact oft brief vā obligacie/ daer bi si vandert/ vā zijnre eerster waerdē: en̄ also houdent sommighe wisen. So sal ic v daer op

toonē tgene dat die nieuwe rechtē daer af wisen. Die keyser seyt alsō in zijn boec/ vā tgene dat lest werf gedaē was eñ gewesen biden rade. Wij willen vbeteren die brieuē/ die vā vnieuwinge sprekē vāden actien/ hoemē die verandert vādē eenē persoō totten anderen. Eñ willen declarerē die oude twifelē vāden rechtē/ die daer op warē seer obscure oft duyster. Eñ ordinerē/ dat oft eenige schuldenaer si/ die andere met hē stelt/ oft dat hi verādert sinē eysch vandē eenē opten anderē/ oft die pandē ontfanct op sculde/ oft vermeerdt of vmindert de sculde/ oft set tijt oft cōdicie inder betalinghe. Oft dat hi vernyeut/ oft af doet/ oft ōtfanct brieuē vā mindre ghelt dā hē eerst belooft ware/ oft doē eenige ander sake/ waerō die oude rechters seydē dat die obligacie vandert was. Wij niet en willen dat daerō verādert mach zijn eenige sake vanđ eerste obligacie/ mer sal die eerste obligacie in haer weerde bliuen/ eñ sal die eerste van so vele ghesterct eñ vhoocht zijn. Ten ware bi alsō dat die sculdenare eñ die ghene diemē sculdich waer/ specialijc seydē eñ declareerdē daer op/ die eerste obligacie vā geēre weerdē te zijn bi die anderde/ eñ die af ghingē/ eñ anders niet. Wāt wi willē/ eñ this redene/ dat die vanderinge vā den obligacien/ die ter goeder meyninghe gedaē zijn/ niet en worden verandert noch vnieut ten si dat bi sonderlinge eñ rechtuaerdich consent ghedaen si/ eñ niet bi lichte oft simpele woorden. Eñ ooc niet met rechte/ ten si bi alsoo dat beyde die partiē des verclarē/ eñ verliden expresselijck alsō te wesen/ so dat daer gheen fraude noch bedroch gheuonden en si. A

A l.nouatio. num. nocen tia corrigen tis. C. eod.

Die maniere van obligaciē te veranderen.

Na opinie vāden oudtste stichters des rechts/ eñ der eerste boeckē/ mach innouacie gheschiē bi veel manierē. Te veranderen die terminē vander betalinge/ begrepē inde obligacien. Te veranderen die summe belooft/ daer af nieuwe cōtract te makē/ tegēs dinhoudē vāder obligacien. Te nemē pande vandē sculdenaer/ die obligacie niet te veruolgē binnē.xxx.iarē/ tot sommige pleckē binnē.xl.iaren/ eñ in Picardien/ binnen xxi.iaren. Van vrouwe die in weduwē staet waer geobligeert/ eñ daer na weder huwelijct/ oft in religie oft clooster gaet/ eñ pfessie doet na de obligacie. Ten ware bi alsō dat die obligacie inhoudende ware in religie oft daer buytē. ꝛc. Alle dese voorscondicien vnieuwen obligaciē/ so bouen geseyt is ten si bi alsō dat bidē partien vclaert si/ dat so wesmen daer af doet/ si sonder preiudicie van die eerste obligacie. ꝛc. B

B Illud enim q hic dicit non pcedit de antescrip tis/ qz nō fit nouatio istis modis de q bus hic dicit nisi expresse dictū sit inter partes/ q volūt nouationē fieri istis modis. C. et. l. preallega. et Instit. quibus modis tol. oblig. § preterea nouatione.

Van solucie/ eñ deliberacie vā schulden.

Dat. C. xxxviij. Capittel.

Solucie eñ deliberacie van schulden is hē te vernoegē vā eenige schulde/ oft beloofte/ bi betalinghe oft satisfactie van partie/ so dattet met redene behoret ghenoech te zijn. Eñ nae dien dat ic getoont hebbe vander obligacien eñ vāden mutacien oft veranderinge vā schulden/ so wil ic nv toonē vāden solucīē. So suldy weten/ dat oft eenige sculdenaer yemāt sculdich is veel sculdē/ vā veel sakē/ eñ tot veel stondē/ eñ hi betaelt die eene sonder inde betalinge te seggen om wat sake/ oft om wat sculde. Weet dattet is tot electie oft cuer vanden ghenē diet betaelt/ die betalinge te bekeeren voor wat sculde dattet hē belieft. Maer oft hi daer af niet en seyde oft vclaerde inder betalinge/ eñ daer na die sculdenaer aflijuich worde/ sonder des te seggē oft te vclarē/ so waer die electie oft kuer aendē ghenen diet ontfangē hadde. Eñ oft si beyde aflijuich werdē/ eñ daer af gheē vclaringe aen niemant ghedaen en haddē/ waer si die betalinge bekeerē wouden/ eñ die erfgenamē daer geschil om haddē/ wetet dat si aen beyde sidē gheē electie hebbē en souden/ die betalinge alsō gedaē/ te bekeerē voor eenige vāden sculdē int speciale. Maer soude wordē bekeert eñ gerekēt in betalinge vandē outstē sculdē die deen sculdenaer dē anderē sculdich ware. C

C l. l. C. de solut. et liberati.

Te betalē eens anders schult.

Het is te weten dat gheen actie en spruyt tegēs ander crediteur/ daerō dat ghi hē biedt het ghene dat v sculdenarē v hē schuldich zijn. Eñ dat ghi begheert eñ wilt/ dat hi v gheue dat recht vanđ obligacie/ die hi heeft tegēs uwē sculdenaer. Wāt ghi en moecht dat recht niet hebbē/ ten si sake dat ghi die sculdē gecoft hebt vā hē. Hoe wel dat na bescreuē recht/ in dien yemāt si/ die betaelt aendē crediteur/ tghene dat hē een ander sculdich is/ bi dier betalinghe moechdy weten/ dat die obligacie ontslaghen eñ geurijt is/ op dat hi om des te doene/ verclaert die betalinge die hi doet. D

D l. nulla tibi aduersus. C. eodem.

Te consignēren zijn schult.

Itē oft die sculdenaer biedt oft wilt geuen den ghenē dien hi sculdich is/ tghene dat hi hē sculdich is/ eñ die ander des niet en wil ontfangē/ bi eenige subtile weghē/ die sculdenaer mach consignerē eñ stellen die ghelden in seker plecke/ bi bewijs eñ cōsente vāden gherechte. Eñ dat gedaen suldy weten dat sonđ twifel die sculdenaer mach daer bi ontslagē eñ ontlast zijn/ eñ is vri alle perikel daer af. E

E l. obsignatione totius debite pecunie. C. eod.

Te scriuē die betalinge opten rugge vandē brief.

Oft gebuerde dat yemāt vbondē oft geobligeert si met brieuē eñ dat hi betaelt oft af quite die schult/ weet dattet meerder sekerheyt is/ dat te scriuē opten rugge vandē brief/ dā den brief te schoren/ oft weder te gheuen. Want bi auontueren mocht dē brief vnaect worden vāden notarisen/ oft geuondē in zijn protocolle/ in toecomēde tiden. Maer als opten rugge van den brief betalinge ghescreuen is/ so en machmen daer na gheē veruolch meer doen. F

F l. pecunie solute professio. C. eodem.

Den brief oft obligacie weder te hebbē.

Item eñ oft ghebuerde/ dat den brief vā obligacie/ daer mede yemāt verbondē wa

re tegens een ander/weder ghegeuē worde dē genen die also verbondē ware/ tegens den danc oft wete vandē genē diemen sculdich waer. Weet dat des niet en waer tot preiudicie vandē ghenē/dien ment schuldich waer/ noch heetē soude die obligacie/gheē cracht noch recht benemē noch hinderen Eñ daerō ist datmē v also bekent oft ontkent/eñ die rechter dat wetē mach/hi is sculdich v te doen betalen/ gelijc als hi te voren gedaē soude hebben oft behoorde te doē/niet tegenstaende dat die sculdenaer hē wilde behelpen/ dat hi dē brief van obligacie bi hem oft te hēwaerts hadde. A

A l.qđ debitori tuo.C.eodē. Et debitor debet ꝓbare chyrographū sibi redditū duobus testib⁹/ nisi in duobus casibus

¶Te betalen voor andere.

¶het is waer dat oft yemāt die scult betaelt daer ic in verbondē ben/ hoe wel dat ic niet teghēwoordich en waer in die betalinge/ weet dat die obligacie daer mede te niete eñ doot is/aengesien dat die ghene/dien ic also sculdich ben/in sulcker manierē des ontfanghet. B

B l.manifesti iuris est / et l.nulla tibi aduersus. C.eodem.

¶Possessie gegeuē in betalinge.

¶Also ic dē keyser raets vraechde/so antwoorde hi mi eñ seyde. Also ghi segt dat ghi een erue gegeuen hebt in betalinge vā een summe van pēningē die ghi schuldich waert dē ghenē die v dat geleent hadde/want als hi v erue een seker tijt gehouden hadde/eñ die seer verbetert hadde ouermidts sinē arbeyt eñ neersticheyt. Eñ daerō als ghi hebt ghesien/dattet erue beter was dā doē ghi hē des ouergaeft/begeerde v erue weđ te hebbē/seggēde dat ghi bedrogen zijt. Weet dat sinen arbeyt/eñ sinen sin die hi daer toe geset heeft/en sal hi niet verlorē hebbē/maer het sal hē wordē geintegre. Want en waert ōder zijn handē niet geraect/ghi en soudes niet begheerē weder te hebbē. Eñ daerō ist reden in diē ghi v erue weder hebbē wilt/ eñ hi dat in betalinge houdt/ ghi zijt sculdich hē te betalen sinen arbeyt/eñ zijn sinnē die hi daer aen geleyt sal hebbē. Eñ oft hi dat hout eñ genomē heeft in betalinge/eñ hi daer in geerft is/daer en behoort gheē restitucie. Wāt al heeft hi dat erue verbetert/ het is verlorē dat weđ te begheerē. C ¶Exempel.

C l.cum ꝓ pecunia.C.eodem.

¶Oft v vader nyet en maecte transactie aen zijn schuldenaers/vā wien hi dingēde was/ na dat die pleyte begonnen was/ vā sake die in twifel was/ maer bekēde dat hi betaelt was vā alle/eñ hi maer eensdeels en hadde/noch hi en scelde niet quijt die reste aendē ghenē die aen hem verbonden waren eñ hi en hadde noch gheenē wil die reste te gheuē Weet dat daerō nyet en blijft / men en mach wel die reste eysschen. D

D l.si inter patrē tuū. C. eodem. Hoc exēplum rat contra.l. interest multum. C.eo. & l.si quidē C.de transactionibus.

¶Vā acceptilacie. Dat.C.xxxix.Cap.

ACceptilacie is de quitancie die eenige doen vandē schulden diemen hē schuldich is/eñ die quijtscheldinge die si haren schuldenaers doen/eñ kenne wel voldaen te zijn. So suldy wetē dat of yemāt bi zijn loosheyt eñ bedroch dede/dat hi quitancie gecrege vāder sculde die hi schuldich waer/ Weet dat niet tegenstaende die quitancie also gedaē die ghene die also bi subtijlheyt bedrogen ware/mach repeteren eñ weder roepē die sculde. Eñ beloste vā quitācie gedaen bi loosheyt oft bedroch en is niet waerdich tegēs goede rechtuaerdicheit Want van een rechtuaerdighe beloofte/ behoort rechtuaerdich acquijt oft ontslach. E

E l.si pactum intercesserit. C.de exceptio. seu prescripti. Nā bā hic allegat / sed potest allegari.l.generalē C.de nō numer.pec.nā potest excipere intra triginta dies creditor dicens sibi solutum nō esse.

¶Een scult te betalen eñ niet al heel onwetens.

¶Eñ oft ghebuerde dz die gene die v sculdich is.xl.lb. eñ noch.xl.lb.eñ ghi hē alsdā in onwetēscap quitancie gheeft vā alle des ghi hē eysschē moget/eñ hi des also houden wil. Weet dat ghi wel eysschen mocht het ghene dat hi v schuldich is/ niet tegenstaende die quitancie voorß die ghi hē also hebt gedaē in onwetēscap eñ versumenisse. Eñ oft hi hē seluen wil behelpē tegens v/vāder quitancie die ghi hē ghegeuen hebt ghi moecht v seluen daer tegens behelpen van bedroch/eñ dat ghi in des doende bedroghen waert. Eñ hier in sult ghi ontfanghen worden. F

F l.si ex maiore.C.de exceptio.seu prescript.

Vā quitancie in onwetenschap.

Weet dat quitācie in onwetenscap/niet en is betalinge. Ghelijc oft yemāt ontfangt vā eenige sculde oft obligācie/eensdeels eñ daer bi bekende/dat hi al heel betaelt waer/eñ hi ind waerheyt niet dā eensdeels ontfangen en hadde/eñ dat hi int verlidē niet en heeft bekēt/al heel betaelt te wesen met ghereedē eñ getelden ghelde/voor goede mannen eñ dat hi ghenen wille en hadde die reste te gheuē bi testamente oft anders/ weet dat dye quitancie niet waerdich en is. G

G l.si inter patrem tuum. C.de solut. et liber.

¶Van rechtueerdige quitancie.

¶Ghi sult weten dat quitancie ghemaect bi weesen/oft bi furiosen/duerende haer siecte. Oft quitancie gedaē bi crachte oft wt vreese/op dat hi des daer nā niet en ratifierde. Oft quitancie gedaē bi bedwāge vā vāgenisse/oft quitācie bi bedroch/also voorß is/oft quitācie in onwetēscap/ dese en behoortmen niet te houden. Eñ in contrarie/alle quitācie gedaen ter goeđ trouwe/eñ bi goeden sinnē eñ wt goede gedachtē/en zijn niet teghēs te comē Eñ so wie daer teghens coemt/hi behoort gecorrigeert te zijn de quadruplo/in dien hi yet heeft aen te verhalen met zijn lichaem. H

H C.de acceptilationib⁹ per totum. Hic melius allegaretur d.l.si pactū. Et multum allegat circa finē de pœna infligenda negantī propriā scripturā. Nā allegaret Autheticā cōtra qui propriā scripturā. C.de nō numer.pecu. Nec est pena quadrupli/ ut hic dicit sed dupli.

¶Van erue aen te sprekē bi faulte van renten onbetaelt.

¶Dat.C.xl.Capittel.

VEt dat bi faulte vā renten onbetaelt die heere mach dat erue/also van hem ghehouden/aenspreken bider manierē hier na volghende. Eerst behoort die here oft zijn baeliu clachte te doē rechtelijc vā onbetaelde rente. Eñ daer toe behoort geantwoort te zijn met rechte/dattet erue ghesēt sal wordē in des rechters hāt bi bestellinghe. Eñ men sal verbieden inganc eñ wtganc/ op seker boeten. Eñ dat te doen cōdighen den ghenen die dat erue hout/oft ten naestē huyse/in diē op die plecke geē

huys en staet/die de rentẽ sculdich is/eñ hẽ te doẽ dagẽ den eersten dingdage. Den dingdach ghecomẽ/die heere/oft die baeliu voor hẽ/ behoort hẽ te presenterẽ tegens dẽ ghene die dat erue houdẽde is/eñ wederbrengen zijn clachte in rechte/seggende dat hi sinen dach beware tegens dese.N.tegẽs wien hi dach heeft. So dat bidẽ mannẽ eñ sergiãt mach blijckẽ/daer si afschuldich zijn relacie te doẽ oft den schepenẽ/in dien schepenẽ zijn. Eñ dat gedaen/behoort hi te seggen. Ic clage tegens dese.N. daer dẽ dach op huydẽ dient/ om gebreke vã rentẽ van deser/eñ van sulcker tijt onbetaelt. Cõclusie doẽde tegẽs dẽ voorś.N.in dien hi al hier is/dat in dien hi bekennẽ wil/dat hi die voorś erue houdende is/midts die voorś rẽte betalẽde/hi sal die waerheyt bekennẽ/eñ sal mijn rente voorś sculdich zijn mi toegewesen zijn betaelt te wordẽ/van alle den voorś iaren/eñ vã elckẽ termine/als voorś is/metten costen eñ boeten daer toe ghewoonlijc.&c. Eñ in dien hi des ontkẽt/ic sal so veel toonẽ/so wel bi besidt/bi tunge als bi brievẽ/dats genoech zijn sal &c. Eñ oft de gene die dat erue houdẽde is/niet en quame ten dage gheassigneert eñ beteeckent/so behoort nochtãs den dach tegens hẽ bewaert eñ ghehouden te zijn/totter vre gewesen. Eñ als die vre gewesen is/ die clachte behoort vuiert te zijn/ als voorś is/doende clachte te hebbẽ epsch/ op sulckẽ profite/bidẽ deffaulte alsẽ hi seggẽ sal. Het behoret geiugeert te zijn die eerste deffaulte/eñ dẽ erfhoud wed te vdachuaerden ten anderẽ.xiiij.nachten/op sine anderden dach. Eñ alsoo bewaert die voorś.xiiij.dagẽ/eñ hẽ dan wedte verdachuaerdẽ ten derdẽ.xiiij.dagen/als op sinẽ derden dach. Eñ dien dach bewaert/ behoort hi weder vdachuaert te zijn ten vierdẽ.xiiij.dagẽ/õ te siẽ wisen eñ iugeren die deffaultẽ vandẽ drie.xiiij.daghẽ. Ten welckẽ behoort gesept te zijn/ als dat die rẽtenier wel geraect heeft sinẽ epsch vã zijn rentẽ/eñ ooc mede vãden boetẽ die daer toe dienẽde zijn. Eñ die houder vã die voorś erue/in dien hi dat erue tot hẽ betreckẽ wil/so soude hi alsdã moetẽ doẽ nyeu clachte daer/eñ vã nieus dat erue si relapsi/eñ doen cõdigen als voorś is. Eñ drie.xiiij.dagẽ daer op gehoudẽ na die clachte/ wed gebrocht daer op tot sake/ eñ dẽ dach beteeckẽt bi drie.xl.daghen. Eñ ten lesten dach/wed dach te stellẽ ten iare/gerekẽt vã den dach af vandẽ eerstẽ.xiiij.dagen vand beclachte vã dat erue wed aen hẽ te betreckẽ. Dat iaer gecomẽ/noch behoortmẽ dẽ dach te bewarẽ te houẽ. Eñ alle die dagẽ te bewaren/tot dat die sterrẽ aen dẽ hemel zijn/also wel die.xiiij.dagẽ/als die.xl.dagen/ aengesien dat des aengaet dẽ gront van dat erue. Maer die.xiiij.dagen vãder rentẽ aen te dingen/en behoeftmẽ niet te wachtẽ na die sterrẽ/om dies wil dattet dẽ grõt niet aen en gaet. Mer nochtans salmẽ hẽ daer af regulerẽ / na dẽ stile vãden houe. Wãt die sommige houdẽ dat erflicke renten aengaen den grõde/eñ de sommige segghen cõtrarie/eñ willẽ segghen dat niet en is dã pecune daer bygheset/eñ daerõ en ist niet grondelijc/ hoe wel dattet op lant is. Eñ daerõ salmẽ vseren na dẽ stile vãder plecke daer des gebuert. Eñ als dat iaer bewaert is/so voorś is/behoort dat erue ghestelt/ eñ betogen te zijn aenden heere. Maer in dien die houd des erfs betalẽ wil binnẽ dier tijt die renten eñ costen/hi sal weder comen tot sinen eruen.

¶ Bi hoe veel manierẽ/ preuencien in beclachte voor den rechter souuerayn stadt neemt daer gheen renuoy af en gheschiet.

¶ Dat.C.xli.Capittel.

Weet dat bi.x.manierẽ stadt neemt preuencie/ in beclachte voor dẽn rechter souuerayn. Vanden welcken/ eñ van elckẽ bisonder/die rechter souuerayn voor wien des gheburt/niet en is ghehoudẽ te renuoyeren aen sinẽ rechter/oft dẽ rechter diet begheert. Welcke sakẽ zijn dese. ¶ Ten eerstẽ in cas vã nyeuwichede. A ¶ Ten.ij.in cas vã ghifte in huwelijc. ¶ Ten.iij.in cas van ghifte in testamẽte. B ¶ Ten vierdẽ in cas vã duwarie. Eñ dese leste twee porceelẽ machmẽ formerẽ bi mise de faict. ¶ Ten vijfstẽ/ gelijc als van dingen gestelt in bewaernisse van yemant/in dien men actie eñ epsch daer af doẽ moet/het is sake vã preuẽcie. Eñ die kẽnisse daer af blijft aendẽ oppersten rechter/na datmen eerst die versoect. C ¶ Ten sesten/als saken vã sekerhede oft vrede begheert/deen tegens den anderẽ. Want alsmen des eerst begerẽde is vandẽ rechter royale/so behoort hijt te geuẽ/eñ die partien daer toe te dwinghen/ om dweluaren van payse. So soude ooc mede een and rechter/hoe wel dat hi die partie/daermẽ den vrede of sekerhede af begeert te hebbẽ/clerc ware eñ specialijc gehuwelijct. D ¶ Ten seuenstẽ in dien eenige vrouwe oft ioncfrouwe haer betooch voor dẽ rechter souuerayn/õ sake datmẽ haer met crachte eñ gewelt vongheluijct hadde/ oft vã haer erue vsteken. Wãt dan en behoort daer geen renuoy gedaen te zijn/ nochtans hoe wel dat die sake waer reele/oft vã erue. Ja seggẽ die rechtẽ/in diẽ si haer betoghẽ totten geestelikẽ rechter bi preuẽcie/so en soude hi daer af gheẽ renuoy doẽ. Eñ oft sake waer/dat daer geen cracht oft gewelt en ware geschiet/ alsdã en soude daer geen preuẽcie verstaen zijn/maer behoorde die sake gerenuoyeert te zijn aen dẽ rechter daer si ond geseten ware. E ¶ Ten.viij.in cas vã fiscus. Dats te vstane vã alle sculden/toebehoorende dẽ domeyne vãden coninc oft dẽ domeyne oft heerlicheyt vãdẽ prince/oft vãder stadt/oft gemeyne saken aengaende. Eñ dese schulde is properlijc ghehetẽ schulde fiscal: eñ behoort bi haerder naturẽ toe te hoorẽ der camere vã rekeninge des coninex/des princẽ/der stadt/of stede/oft vander gemeyne sake/daer des gebuert oft toebehoort. Eñ aendẽ opperstẽ rechter behoret die kẽnisse/alsmẽ des tot hẽ betrect/eñ aen niemant anders/noch gheen rẽuoy en mach noch en be

A
.l.j.C.vti possidetis
l.j.C.vbi in possess.agi oportet.

B
.l.vnica.C.de ador etc. peti oport.
.l.qd legatur.ff.de iudicijs.

C
.l.si quis vel pecunias cũ Authẽt.sed iã cautũ est C.depositi.

D
Ita fuit dictũ per arrestum curie parlamenti pro Joãnequet/ burgeñ Tornacen/ contra dñm Gerardũ de Hebdin. Anno.M.CCC.lxxvij.

E
.c.ex te nore literarũ.c.ex parte extra de foro cõpetenti.

A l.fiscus.et.l. aufertur.cũ glo.ff.de iu re fisci.Me lius facit.l. ad fiscũ per tinẽtes cum l.seq.C.ubi cause fisci.&c

hoort daer af ghedaen te zijn. A ¶Ten.ix.in cas vã port darmes/die welc is sake vã preuencie/ eñ so gepriuilegeert / dat die kennisse behoort aen dẽ rechter royale/eñ aen zijn officiers/ eñ aen gee nen anderen rechter. ¶Ten.x. in cas vãder sau uegarde vãden coninc/ oft vander sauuegarde vã dẽ prince/ daer die kẽnisse af toebehoort dẽ coninc oft prince/eñ aen haer officierẽ eñ andere.Eñ geẽ renuoy en behoort daer af gedaen te zijn aen ghee nen rechter/wie hi si.Aengesien dattet is vanden edelen domeyne vanden coninc. B

B l.j.C.de ve ter.iure enu clea.&c. ubi dicitur Dia nostra fact mus/ quib[9] authoritatẽ nostrã im partimur.

¶Van erroor van rekeninghe.

¶Dat.C.xlij.Capittel.

Erroor van rekeninge/dat die clercken heeten de errore calci/is.Wanneer in eenige rekeninge/oft in eenige trans actie/ oft in ander saken erroor is/ het si in rekeninge/oft in daghe/ oft in ge scrifte.Eñ daer af seggen die rechtẽ.Ghebrec van rekeninghe vã een sake/ en doet gheen preiudicie aen die waerheyt te gherakẽ/ten moet weder ge keert zijn/vã erroor tot goede rekeninge/eñ totter waerheyt vãder sake/hoe wel nochtãs/ dat die sa ke oft rekeninge/ gedaen eñ gherekent gheweest hadde/meer dan eens.Eñ dat daer laps vã langẽ tide/waer in erroor op geloopẽ/ vandẽ beghinsel vãder sake/ten daghe toe vã den eyssche/die reke ninge behoort te zijn ghecalculeert/ eñ die erroor bekẽt oft datter si laps vã tijde/ vã deẽ rekeninge tot vãdere.Ten ware bi also/dat die rekeninge ge daẽ geweest hadde/eñ gepasseert oft gegeuẽ voor recht cõpetent eñ behoorlijc. Eñ daer op recht be gheert/eñ bi sentencie waer gedecideert vãder re keninge/sonđ appiel.&c.Wãt alsdã en waer daer gheen erroor nẽmermeer/ oft ten ware dat tusscẽ die partiẽ/daer af eenige transactie ghedaẽ ware inder sake/eñ daer af brieuẽ blijcken. C

C l.unica.C. de errore calculi.

¶Laps vã tide en neemt gheen stat in erroor.

¶Noch suldy wetẽ/dat in erroor vã rekeninge/ laps vã tijt geẽ stat en heeft men en coẽt altijt tot goede rekeninge alsẽ niet ge passeert en waer bi võnisse/ als voorß is/ hoe wel dattet geledẽ waer.xx.iarẽ/oft.xxx.iarẽ/oft meer Wãt gheen laps en heeft stat/so lange als die par tien leuẽ/in dient in anđ feyte oft sake si/dã in ont fangerscap/wãt dat moet tot allen tidẽ weđ comẽ tot goede rekeninghe.Eñ hoe wel dat die ontfan ger doot ware/so soudẽ zijn erfghenamen daer af goede rekeninge moeten doẽ.hoe wel dat niet en ware vã harẽ tijt/ niet te min en souden si daer in gehoudẽ zijn/na dat si gheapprehẽdeert eñ gheno mẽ hebbẽ succes sie vandẽ ontfanger voorledẽ. D

D l.curatorẽ tibi.et.l.ad uersus eos. C.de nego. gestis.

¶Van proces op erroor.

¶Noch suldy wetẽ/dat in feyte vã rekeninge/in dië daer om eenich geschil is/die valt in feyte vã tuygẽ/eñ die tuygẽ daerõ werdẽ gehoort die produsanten moghen eñ behooren te hoorẽ die deposicien van den tuygen.Die redene is/dat si sulcke sakẽ moch

Dat.C.xliij.Capittel.

ten seggen/dattet vã noode waer/dat die produy sant daer op dede ter cõtrarie. Wãt die deposant soude moghen tuygen/dat hi daer af niet gehadt en hadde/tgene dat hi gehadt soude hebbẽ eñ also souden si deposerẽ eñ tuyghẽ tot sinẽ profite.&c. Eñ also werdet geseyt bi arrest vandẽ parlemen te/om dẽ procureur eñ ontfanger vãder stede vã Dornic/int iaer.M.CCC.lxxij.

Van eens anders sake ghedaen te hebbẽ/ sonder ghebot vanden ghenen diet behoorde te doen.

¶Dat.C.xliij.Capittel.

Sake gedaen sonder tghebot vanden ghenẽ diet behoort te doen/is te doen eñ te sollicitterẽ die saken van yemant die absent waer/ sonder beuel vã des te doen/maer die ghene die des doet/ soudt doẽ als maghe eñ vrient/oft als vrient/sonđ dattet geschiede in proces/ noch voor rechte daer geschil ware.Want aldaer en soude nyemãt hem mogẽ onderwindẽ vã eens anđs sakẽ/ sonder pro curacie. Maer waer nemẽ tot eens anđs sake wt vrientscap/sonđ procuracie/mach wel geschiẽ met redene.Eñ tghene dat bi alsulcke vrient gedaẽ sal wordẽ voor een ander/behoort geaccepteert te zijn vandẽ ghenẽ/die dat also vint tot sinẽ profite/ eñ is schuldich eñ gehoudẽ weder te gheuẽ/den genẽ die hẽ sulckẽ dienst gedaen sal hebbẽ/ die costẽ die hi voor hẽ int veruolgen redelijc gedaen eñ geleẽt sal hebbẽ.Eñ daer in is hi gehoudẽ bidẽ rechte vã gedaẽ saken/dat de clerckẽ heeten de negocijs ge stis.Eñ daerõ wil ic v daer af thoonẽ sommige exẽ plen/die kẽnisse gheuen allẽ anderen/om declara cien te hebben/vandẽ rechte vã gedaen sakẽ. E

E l.sine pro fratre.C. eodem.

¶Exempel vandẽ eersten sakẽ vã dit recht.

¶Ic eñ mijn broeder warẽ erfgenamen vã onsen vađ/die sculdich was veel sculdẽ/die te betalẽ wa ren vã mi eñ vãn minẽ broeder/ daerõ dat wi te sa mẽ zijn erfgenamẽ warẽ. Mijn broeđ was buitẽs lants/ die goedẽ vã minẽ broeder warẽ geoppres seert eñ bedwongẽ / den schuldenaers te betalen. Waerõ bi rade vandẽ wisen mannẽ/eñ om te scou wen eñ te vlien die scaden eñ interest/ ic betaelde die schuldẽ van minen broeder.Mijn broeder quã weder thuys/ hi en woude niet cõtribuerẽ tgene dat ic betaelt hadde/so wel voor hẽ als voor mi.Ic seyde dat hi betalẽ moeste zijn porcie eñ aendeel/bi dẽ rechte eñ iugimente vã ghedaen sakẽ. Hi seyde ter cõtrarie. Alle gesiẽ/die keyser seyde bi aduijs vã sinen rade/dat hi sculdich was te betalẽ het ge ne/dat ic voor sinen aendeel betaelt hadde/ bi den rechte van ghedaen saken. F

F Dicta.l.si ne pro fra tre.

¶Vanden schaden die ghebue ren mochtẽ den ghenen/die eens anders sake veruolghen.

¶Den ghenẽ die ander luyden sakẽ doen/ in dië gebuert dat in des doende/ oncoẽt eenighe schade

weet dat si daer in gehoudē zijn/ten si bi also/ dat so wat auontuerē daer op comen/ si gehoudē zijn weder te gheuen. A

A l.negotium gerētes.C. eod. Jtud captū non est contra.l. allegatam. Nā negotiorū gestor de casu fortuito nō tenetur / nisi hoc fuerit conuentum vt habetur in.l. allega.

Vanden saken des Weezen.

Vandē kinderē is geordineert bi bescreuen rechte/dat in dien eenige weese/eenige sakē heeft/ die tegen zijn profijt gaen/ eñ hi geen voechdē en hadde/eñ wt vrietscap/eenich van sinē vriendē zijn saken veruolcht/so dat bi zijn veruolch eñ diligentie die weese daer profijt aen heeft/hoe wel dat de gene die des doet/zijn voecht niet en is.Nochtans na dattet keerē sal tot profijt vandē weese/ weet dat hi die costen/die hi om tveruolch van dien gedaen sal hebbē/de welcke gekeert zijn tot profijt vandē voors weese/bidē rechte vā gedaen sakē/ sal weder hebben gheheelijc. B

B l.contra impuberes.C eodem.

Exempel.

Een wijf hadde kinderē/daer die vader af gestoruen was/die noch warē in ionchept/eñ hadden regeerders eñ voechdē. Si werdt gheware/ dat die voors voechdē niet en dedē het profijt vā harē kinderē/eñ si brochte dat dē rechter aen/eñ veruolchde dat si mocht hebben ander voechden.Eñ biden gebreke vandē voors voechden/vuolchde si so verre/dat den voors weeskinderen geordineert wert ander voechdē te hebbē.Die moeder verleyde de costen/daer na eyschte si die costen weder te hebben op die goedē vāden weesen.Die voechdē seydē ter cōtrarie/eñ oft si voor hē yet gedaē hadde si was dat sculdich te doē/eñ daerō en behoorde si daer af niet weder te hebbē.Die moeder seggende/dattet ghene dat si gedaen hadde/was om tprofijt vā haren kinderē.Alle gesien het wert geseyt bidē keyser/bi aduijs vandē rade/ dat oft die moeder hadde gedaē eenige costen ō haer kinderen/eñ om hare profijt si was dat sculdich te doen bider redenē vā moederlike minne.Eñ en waren die goeden vā den weesen daer inne niet ghehouden. C

C l.i.C. eod.

Exempel. Een man die ghenaemt was Juliaen/eyschte ghelt vā Jan/ welcke Jan tgelt sculdich was Jacob/eñ Jā betaeldet/eer Jacob die dz ghelt behoorde te ontfangē/des wiste. Hi quā tot Juliaen/eñ vraechde hem/waerō hi zijn ghelt ontfangē hadde.Een seker tijt daer na/Jacob woude zijn ghelt weder hebbē vā Juliaen/de welcke des weygerde te betalen/so dat dē geschil quā voor dē keyser.Hi seyde bi aduijs vāden rade/dat Jacob actie hadde op Juliaen/bidē rechte van ghedaē saken. D

D l.si pecuniā tuā. C. eodem.

Een ander exempel.

Ghi hadt stief kinderen van v wijf/de welc ghi onderhout in uwen huyse/als ws selfs kinderē eñ als oft ghi vader daer af waert/eñ dedet hēlieden leeren haer ambachtē/gelijc oft v kinderē waren Eñ des also ghedaen/ in tiden namels/ ghi eyscht op die voors saken v costen/gelijc als oft si vreemde warē.Die voechden vāden voors kinderen seggende ter cōtrarie/ eñ dat het ghene dat ghi daer om gedaen eñ ghegeuen hebt/dat is gheweest als stiefuader/eñ ter cause vā haer moeder/v wijf: eñ bi natuerlike redenē/ter cause vā haer voors moeder/hebt ghi harē kinderen gelijc dē uwen gedaē Eñ daerō en behoort v niet weder ghegheuen te worden/na dē wisen man die seyt. E Eñ ghi stiefvader segt ter contrarie/eñ dat bidē rechte vā gedaen saken sculdich zijt weder te hebbē/tghene dat ghi daerō gedaē eñ ghegeuen hebt/sonderlinghe aengesien/dattet ghekeert is tot hare profijt. Waerō.rc. Alle gesiē/ het werdt geseyt bi aduijs vanden rade vāden keyser/dat in dien die stiefvader/int aennemē vandē kinderen/mencie of voorwaerde maecte/dat so wes hi verleggen soude/in hēlieden te voedē/eñ te doen leeren/hi weder hebben woude/eñ daer af maecte voorwaerde of protestacie aen die voechdē vanden voors kinderē/hi ist sculdich weder te hebbē/tot iuste extimacie.Eñ in diē hi des niet en besprac/eñ aennam die kinderen om zijns wijfs wille haer moeder/om dies wille/dat als hi haer troude si die kinderē bi haer hadde/ghelijc als een moeder behoort haer kinderen te hebbē. Eñ ghi zijt als stiefuader/die tweede vader vanden voors kinderen/eñ ghi dat also gedaē hebt/ghi en behoores niet weder te hebben. F

E Eñ patris matrisque pie succurrere nato.

F l.si paterno affectu. C. eodem.

Teghens voechden.

Jtē weet dat actie teghens voechden eñ regeerders/ en expireert noch en blijt niet om haer doot men en heeft eñ behoort te hebben actie nae haer doot/ter cause vā haer voechdie/die si in handē gehadt hebbē/aen haer goeden/eñ aē haer erfgenamen.Eñ haer erfgenamen sullen gehoudē zijn te antwoordē eñ gheuē rekeninghe/ in dien haer ouders dat niet gedaē en haddē in haren leuēden lijue eñ dat biden rechte van gedaen saken. G

G l.curatoris etiā successores.C.eo.

Wat men veruolgen sal met rechte.

Na bescreuen recht/die actie vā ghedaen sakē/en veruolgen niet die sake gedaē eñ gesolliciteert/bidē ghenē diet vuolcht / maer volget den persoon/om wien men veruolcht eñ ghedaen heeft/eñ hē behoortmen aen te sprekē/ eñ niet aen die sakē biden rechte van ghedaē saken. H

H l.negotiis gestis.C.eo.

Laps van tide en heeft gheen stat in ghedaē sakē.

Jtem oft een mā wtlandich is bi langē tide/ eñ het gebuert dat een zijn goet vrient/duerende dien tijt/procureret eñ veruolget die sakē/op die costē vanden ghenē die wtlandich is/eñ daer na die weder gecomen rekeninge hebbē wil van zijn saken/oft van sinen goede/eñ die ghene die zijn saken gedaē sal hebbē weder seyt rekeninge te gheuen vā zijn saken eñ goeden/bi exceptie van langē tijt. Weet dat in sulcke saken laps vā tiden gheē stat en heeft/maer moet rekeninge wordē gedaen tegens den erfgenamē vāden ghenen die sulcke saken gedaē hadden. I

I l.curatori tibi/et.l. aduersus eos. C.eodem.

Van moeder die eyschē soude die houdinge van haren kinderē

Jtē die moeder die haer kinderen teten gheeft/ eñ die onderhoudt so lange/als si oudt zijn eñ dan gebuert dat si hēlieden eyschen wil die houdinge

die si ghedaen heeft. Weet dat si des niet en mach doen/ wāt die liefde eñ ontfermherticheyt vāder moeder behoort dat te doen. Maer in dien si in anderer maniere hēlieden haer saken ghedaen hadde daer si profijt af gehadt hadden/ dat soude si moghen eysschen. A

A l. alimenta ... gundem. C. eodem.

¶ Van saken gedaen bi crachte/ oft wt vreese.

¶ Dat. C. xliij. Capittel.

Nae bescreuen rechte/ en behoort nyemandt bi crachte/ oft wt vreese/ ghebracht/ oft bedwonghen te wesen/ te doen oft te belouen eenige sake. B Eñ oft also gedaen ware/ ghi sult weten dattet niet weerdich/ noch houdelijc en is. Eñ oft gedaen waer/ so soudement noch mogē weder roepen/ eñ weder hebbē/ biden recht vā restitucie interinee/ aengesien dat des gedaē ware wt vreese constant. Dats te seggē/ als die vreese eñ cracht daer op gedaen/ waer gedaen bi so sterche persoō tegens so simpele/ dattet blijckē mach te zijn vreese constāt. Ghelijc oft een cleynder dan ic in crachte/ in persone/ eñ in geslachte/ mi dreygende/ eñ bi mijnre simpelheyt/ wt vreese van hem ic sinen wille doe. Want behoort dat een man hē thoonen eñ hart hebbē sal. Eñ hoe wel dat ic vromer waer dā hi is/ eñ die dreygement niet seker en is/ eñ dat hijt om simpele dregement doet/ weet dattet niet en is vreese constant. ¶ Item hoe wel dat die sake gedaen wt vreese/ van vrouwe als totter beloofte. Weet dat in dien die beloofte/ sonder vreese oft bedwanc betaelt wort/ daer en valt nemmermeer restitucie. Want also te doen is die vreese wt. So sal ic v daer af thoonen sommige exēpelen/ om te beter die sake te verstaen. Want bi ghelijcken rechte/ behoort dat ander verstaen te wesen.

B C. de his q vi metusue cau. s. per totum.

¶ Exempel.

¶ Het ghebuerde dat een man sterker dan ic/ mi bedwanc/ hē te betalen een summe van penningē met crachte. Den dach gecomē/ ic betaelde hē/ om des wil dat ic niet en dorste laten. Als ic die summe betaelt had/ wert ic beradē dat ic tottē keyser gaē soude/ daer ic remedie vinden soude vā restitucie. Als ic totten keyser quā/ seyde hi mi. Hoe wel dat ghi beloaft hadt met crachte/ die beloofte en is vā gheenre waerdē/ in dien ghi als dan gecomē hadt om remedie vā restitucie/ men soude des wel beter voorsien hebbē. Maer na dien dat ghi hē daer na betaelt hebt sonder crachte/ ghi hebt betuycht eñ voldaen die betalinge. Wāt inder betalinge/ nyemāt en heeft v crachte gedaē oft bewesen. Eñ dat en was gheen vreese cōstant aengesiē dat inder betalinge geen crachte en was/ also wel als int belouen. Wāt doen die crachte eñ vreese v gedaē was doē waert ghi sculdich te comē om remedie. C

C l. cum te nō solū. C. eo.

¶ Van eenighe eruen te vercoopene by crachte/ oft bi ghewelt/ oft wt vreese.

¶ Een man hadde eenen grootuader die gedwongen wert met crachte zijn erue te vercoopen. Desen coop gedaen/ die grootuader werdt aflijuich/ eñ wert die selue mā zijn erfghename. Die man siende dat hi erfgename was/ vā sinen grootvader hi sochte raet hoe hi dat erue wederō soude mogen gecrigē. Eñ hi vant hoe dat die ghene/ die dat erue vā sinē grootuader gecoft hadde/ met crachte/ oft wt vreese/ dz hijt voort vercoft hadde eenen anderen. Eñ hi socht voort raet wat hi daer op soude mogen doen/ eñ eyschte den keyser brieuē van restitucie. Die keyser seyde mi/ ghi sult hebbē naden rechte vāder plecke/ mits weder geuēde dē prijs/ dien die anderde cooper daer af betaelt heeft/ welc coper was rechtuaerdich eñ in goeder trouwē/ na uwē aenbrengen. Also suldi gerestitueert wordē vāder erue/ die uwe grootuader/ daer ghi erfgename af zijt/ met crachte vcoft heeft. Maer siet ghi wel toe/ dat de leste coper die rechtuerdich is/ dat erue so lange gehoudē eñ beseten heeft in tegēwoordicheyt vā v/ dē tijt van. x. iaren/ eñ in v absentie dē tijt van. xx. iaren/ wāt also en soudt ghi niet weder mogē gecrighen. D

D l. si ... ... C. eo.

¶ Exempel.

¶ Twee broeders waren houdende een erue. Het gebuerde dat een machtich man/ dien si tot eenen gebuere haddē/ hēlieden dede vercoopen dat erue met crachte/ eñ wt vreese die si hadden vā zijn dreygement/ eñ dat hise in geuangenisse leggē soude/ als hi seyde. Dat gedaen die twee broeders toogē totten keyser eñ begeerden daer op prouisie/ dat si weder mochtē comē aen haer erue/ die si also wt vreese vercoft hadden. Henliedē werdt geseyt/ dat in dien zijt veruolgē deden binnens iaers om restitucie/ het behoorde ghebetert te zijn de quadruple vā also veel gelts als si ghehadt hadden van haer erue. Eñ in dien zijt vuolchdē dat iaer eerst eñ als voirē bekent vāder crachte eñ vreese/ ghi sult restitucie hebbē vā uwer sake alleē/ als den prijs daer af weder gegeuen is/ als voorf is. E

E l. si per ... C. eodē. ... quod ... causa ... annū ... ad ... pl ... nō ... nā ...

¶ Erue te vercoopen om sake vā crisme.

¶ Een man die begheerlijc was te hebben een erue die ic hadde/ dreyehde mi/ segghende dat hi mi accuseren eñ wroegē soude aen den rechter/ vā eenē dootslach eñ dede mi daerō vele moeyenissen/ eñ wt vreese vercofte ic hem dat erue/ op dat hi mi niet accuserē en soude. Eñ daer na woude ic weder gerestitueert wordē vā mijn erue/ eñ dede daer af begeerte aendē keyser. So werdt mi ghesept dat mijn begheerte was onredelijc/ want het niet gedaen en was om redelike sake. F

F ... nis ... te. C. eodē.

¶ Exempel zijn erue te vercoopen.

¶ Een baeliu was tegēs eenē man die woonachtich was in zijn baeliuscap/ die welcke daer af veruaert was/ eñ wt die vreese vcofte hi hē een erue/ die hi niet vercoft soude hebbē/ ten hadde geweest ō vreese vandē seluē baeliu. Dat gedaen/ die man hadde daer na raet te treckē tottē keyser eñ toogh aldaer/ eñ eyschte daer op remedie. Die keyser ordinerde dat die baeliu bedwongen soude wordē dat erue weder te gheuē/ dat hi also vā dē mā ...

toebehoorde gecoft hadde/ en dat die selue baeliu verliesen soude/ also vele als hi daer af betaelt had de tot profijt vandē heer/ hoe wel nochtans dat die baeliu voorß/ subtijlic eenē anderē daer in hadde doen setten/ al wast zijn wijf en behoort die baeliu gheprijueert te wesen van sinen dienste. A

A l.metum. C.eodem.

Wat vreese niet waerdich en is/ noch te houdē.

Ghi sult wetē/ dat so wie hem behelpē wil van restitucie bi vreese/ hi moet die betuygē gedaē te wesen bi feyte cōstant en niet bi simpele en ydele oft onachtsaē woorden vā dreygemēte alleen. Wāt anders die rechter en soude niet daer op thoonē. B En bi cōtrarie redenē in die de vreese is vā feyte/ sult als die rechter daer op rusten en toeuē mach/ weet dat al het gheen dat daer bi gedaē is/ het si bi ghifte/ bi vcoopinge/ bi trāsactiē/ bi pactē en cōpacten niet waerdich en is/ noch en behoort ondhouden te zijn. C

B l.si per impressionem. C.eodem.

C l.fina.C.eodem.

Van argelist. Dat.C.xlv.Capittel.

Argelist/ dat de clercken heeten de dolo malo/ is. Wanneer in eenige cōtracten oft coop/ geschiet eenige fraude bedect/ die men heet dol tusschen die practisijnen/ in houen. So suldy wetē en verstaen/ dat so haest als partie die gedaē heeft eenige cōtractē/ oft coop/ oft pactē/ ghevoelt dat daer is dol oft surple/ so mach hi alsdan comē tot ten rechtere/ en begheeren/ en obtinerē als dat hi voorsē mach worde op die dol en surple daer hi af bedrogē is biden subtilen list vā zijn partie/ inden voorß coop/ dwelc hi wel wiste. So sal ic v daer af thoonen een exempel in cas van rechte.

Een man was borge voor een ander/ die welck midts zijn borchtochte/ om seker daer af te zijn/ dede dē sculdenaer settē seker pandē in zijn handē in sekerhede. Die borge dede die voorß pandē bi subtile wegē vcoopē bi andere dā bi hē/ en sonder dat de sculdenaer/ noch hi mede bedwongen werden om die schulde/ maer wt ghierichept hadde hi die vercoft/ om min ghelts dā si weerdich warē/ en hi hadse doē vcoopen sonð auctoritept vā rechte. Dē sculdenare vernā des/ en dede daer af clachte tegē sinen borghe. Die keyser seyde bi sinē rade/ dat de voorß borge qualijc gedaē hadde en dat hi sculdich is weder te gheuē die pandē/ sonð die costen. D

D l.j.C.de dolo malo.

En also moechdy verstaē vā allē coop/ daer dol is en surple. De ghene die bedrogen is/ sal gereleueert wordē/ op dat hi die dol behoorlijc doet blijcken/ binnen dē tijt van twee iaren/ na dē coop ghedaen/ en niet na datmen dies ghewaer wort. Wāt het recht de dol niet voorder en strect te eysschen dā.ij.iarē. En die daer na eysch dede/ ten waer by also dat hi wtlandich ware bi rechtueerdige noot sakē/ hi en soude niet ontfangen worden. E

E l.nō possunt obesse.l.si in quaestione.et.l. fina.C.eo. Hec actio de het hodie intra biennium equoreciter ... ordinari: alias ipso iure tollitur: et istud tēpus currit absenti: et ignorāti.D.l.fina.

Van penninghen die nyet ghenombreert/ oft ghegroot en zijn in vercoopinghe van erue.

Coop te maken/ vercoopinghe/ trāsactien/ oft een ander partie/ bi middele van penninghen/ daer brieuen af worden ghemaect/ en in die selue brieuen nyet ghenombreert oft verclaert en is die summe vanden penningen/ maer om specialijc des gheschiet oft ghedaen wort/ en die vercooper verlijdt dat ghehadt en ontfangen te hebben en is nyet waerdich. En is al die contract te repeteren/ sonderlinghe so haest/ als die sake veroudt en dat des valt in actie op den erfgename vanden vercooper/ die de sake heeft te ignoreren die faulte die niet verclaert en is/ alst recht bewijst. &c. Eenige seggē/ dat hoe wel dat hi vercoft heeft en geleuert eenige sake/ oft belooft te doen/ oft wedertē gheuē/ en daer af gemaect en gegeuē heeft brieuen/ in sekerhedē en ghi niet betaelt en zijt vandē pēningen die ghi daer af hebbē sout/ noch dē brief en maect daer af gheen mēcie/ dattet gelt v gegeuen en betaelt was. Weet oftmen daer na wil gebruyckē vāder sake/ het is vā noode te toonē betalinge/ eer si bedwongen mogen wordē bi dē brief vāder vercofte sake/ oft belooft te leueren/ oft te gheuen/ oft anders die cōtract en waer vā geēre waerdē. F Ic dencke oft yemant geobligeert is bi brieuē/ in een summe vā penningē weder te geuē/ bi also stercke obligacie alst mogelijc sal wesen. En in die obligacie niet genōbreert en si die summe vāden ghelde/ en dat ghi bekēnt hebt ontfangen te hebben in penningen gereet/ wel getelt. Weet dat oft die ghene daer ghi tegens vbonden en geobligeert zijt/ v daer af vuolgen wilt/ hi moet betuygē dat hi v geleuert heeft die penningen wel getelt/ en bi v ontfangē/ oft daer sal vonnisse teghens v ghegeuē wordē voor hē. G En also moechdijt verstaē in dien ghi minder gelt ontfangen hebt/ dā den brief vā obligacie begrijpt Wāt alsdan soude hijt moeten betuygen/ oft het en waer hē vā gheenre waerdē. H Maer indient also niet en waer alst voorß is/ en ghi begōnet te betalē eensdeels daer af eer dat ghi clachte dedet vandē rechte/ vāden pecune ongenōbreert/ weet dat ghi te tide niet comē en soudt/ en ghi soudet moeten altemael die schulden betalen. I

F l.j.C.de nō numera.pec.

G l.si ex cautione tua. C.eodem.

H l.minorem pecuniā. C.eodem.

I l.cum ... cautionis. C.eodem.

Te comen teghens dat ghene het welcke gescreuen waer van zijns selfs hant.

Ghi sult weten/ dat oft ghebuerde dat yemant hē behelpen woude vā pecune ongenōbreert/ teghens den ghenē dien hi sculdich ware/ en hi die obligacie ghescreuē hadde met zijns selfs hande. Weet dat die obligacie hoe wel dattet niet en hielde dat ghetal vanden penninghen/ en waer hē van gheenre waerden die exceptie/ tegēs het ghene dat hi met zijns selfs hant ghescreuē hadde. En oft sake waer dat hi daer teghens voor recht quame/ hi soude alsdā gecōdemneert worden/ dat dubbelt ouer te gheuē. Het en ware bi also/ dat hi bi sinen eede dan bekende die

waerheyt/dã en warẽ daer gheẽ boetẽ/op dattet waer eer ander tuygẽ/daer af gehoort warẽ. A

A
...uchẽ. con ... qui pro... ...iã. C. eo.

¶ Vandẽ tide vander exceptien vanden pecune onghenõbreert.

¶ Om dat sonderlinge geordineert ẽn gheinstitueert is geweest/als dat oft yemãt ware/die hẽ wilde behelpen vã exceptie vã pecune ongenõbreert/ oft vã eenige sakẽ onghehoudẽ/die soude moeten sprekẽ binnẽ dẽ tijt vã vijf iarẽ/oft tẽ was vã geẽre waerden/ ẽn was daer af die exceptie gheexpireert ẽn verledẽ. Weet dat bidẽ nieuwẽ rechte/geordineert bidẽ rade des keysers/men gecort heeft den voorš tijt vã vijf iaren/tot twee iaren/in welcker tijt ẽn iaren mẽ des doen moet/die hẽ behelpẽ wil metter exceptie vã pecune ongenõbreert. B

B
...ty. contra ...bus C. eo ...m.

¶ Vanden vsufructuarien oft vãden vruchtẽ. ¶ Dat. C.xlviij. Capittel.

Vsufructuarie is die ghene/die in handẽ heeft/in onderpãde/in coop/ in gifte/oft anders/eenige erue oft possessie/daer hi af nemẽ ẽn heffen mach zijn leuẽ lanc/oft een seker tijt de vruchtẽ vãder erue/die hi also houdẽde is. So is te weten dat die vsufructuarie behoort te gebruyckẽ vã alle die vruchtẽ des erfs/duerẽde zijn leuẽ oft sinen tijt. Ẽn daerõ oft uwẽ vader gelatẽ zijn die vruchten vã eenige possessien/so haest als hi doot is/ghi en hebt daer niet aen/bi dẽ ghemeynẽ rechte/ ten waer bi also dat ghijt specialijc behoorde te houdẽ na zijn doot. Wãt vruchtẽ keerẽ tot haer proprieteyt/so gheringe alst mogelijc is. Maer niet indiẽ die heere vander proprieteyt storue/wãt daerõ en soude die vsufructuarie niet verliesen zijn recht. Ẽn die vsufructuarie oft de ghene die de vruchten heffen/is ghehoudẽ die plaetse te houden ẽn te onderhoudẽ in rake. Ẽn behoort die sake weđ te gheuen in also goedẽ state/alst was/alst hẽ gheleuert wert. Ẽn daer af is hi gehoudẽ borge te stellẽ/ ẽn hi is schuldich daer in te tredẽ bi inuẽtorie/oft anders mochtet keerẽ oft comẽ tot zijn preiudicie. C

C
...si patri ...l. vsufru... ...u ...do. ...eũ ad quẽ C. de v... sufruct. et ab.

Van prescriptie in vsufructuarie

¶ Hier op suldy wetẽ/dat so wie heeft vsufructuarie vã eenige sake/ om dbesidt vã langẽ tide die hi also hebbẽ mach/ tot dũ tijtle en vercrijcht hi geẽ proprieteyt/noch actie vã proprieteyt. D

D
...ne ... fru... uariũ ad ...inendã. ...eodem.

¶ Te gheuen vsufructuarie.

¶ Ẽn oft gebuerde/ dat yemãt die vsufructuarie vã eenige erue oft huysen/minẽ kinde geeft/so lãghe tot dat hi gecomẽ sal zijn tot zijn iarẽ. Dat is te vstaen tot zijn .xxv. iarẽ. In diẽ hi afliuich wert binnẽ dier tijt/noch hebbẽ de sõmige twifele/ dat die erfgenamẽ soudẽ houdẽ die vsufructuarie/tot dat die .xxv. iarẽ volcomen soudẽ zijn/ na die doot van minẽ sone. Wãt het schijnt dat die gheuer meer behagens hadde int volcomẽ vandẽ iarẽ/ dan inđ doot/ ẽn daerõ behooret te gaen ten naesten vandẽ wille des gheuers. Andere seydẽ/dat aengesiẽ dattet kint doot was/die ghifte te niete was/wãt hi niet weder comẽ en mocht/om te voldoen sinen tijt/ꝛc. Op dit geschil wert geseyt bidẽ rade vãdẽ keyser/dat die vsufructuarie behoorde te cesserẽ/ bider doot vandẽ ghenẽ dient gegeuẽ was/want alsdã is die ghifte te niete/mer niet bider doot vã den ghenen diet ghegeuen heeft. E

E
...l. habitatio... ...ope ...tur. et. l. ... dignitate. C. eodem.

Te verhueren die vsufructuarie tegens een ander.

¶ Itẽ noch is een twifel in vsufructuarie/dats te wetẽ of die ghene diet heeft des voort mach vhueren/ ẽn eenen anderen in handẽ setten/duerẽde dẽ tijt dat hijt sculdich is te houdẽ/oft houdẽ mach. Want sommige seggen dattet niet wt ghegeuen en is/dã om bewaert ẽn ghehãdelt te zijn/vã den genẽ diet ghegeuẽ is oft ghelaten/ẽn anders niet. Andere seggẽ dattet gelaten is/om dẽ genẽ zijn profijt te doen/dient ghelaten is/ẽn is daer af heere gemaect/duerẽde den tijt dat hijt houdẽ mach. ꝛc. Het wert daer op gheseyt bidẽ keyser inden rade/dat die gene/ die heere gemaect is vãder vsufructuarie dat wel voort verhuerẽ mochte/op dattet onđhoudẽ si/ẽn bewaert in sulcke sakẽ als hijt sculdich was te bewarẽ. Wãt also moetmẽ dit vstaẽ/hoe wel dattet niet en si die consent vãden genen die de proprieteyt toebehoort. F

F
...l. ... ...gentes. C. eodem.

F ¶ Vanden vsufructuarien te niete te zijn.

¶ Hoe wel die vsufructuarie mach te niete zijn ẽn weder veenicht metter proprieteyt/seggẽ die bescreuẽ rechtẽ/dat bi veel manieren mach te niete zijn die vsufructuarie/ ẽn keerẽ weder totter proprieteyt/ ẽn weđ veenicht zijn in een. Gelijc als bider doot vandẽ ghenẽ diet houdẽde is/ oft dat hi permuteerde oft vanderde zijn lichaem/vã waerlikẽ state in religie/ hi soude doot zijn inđ werelt. Ẽn daerõ werdet gheordineert bi dẽ vrvedẽ/te settẽ in die brieuẽ vandẽ lijftochtẽ/in religie oft daer buytẽ. ꝛc. Oft dat hi gebannẽ ware wtẽ lande/ vandẽ liue: wãt alsdã behoort hi gehoudẽ te zijn voor doot. Ẽn daerõ settẽ die vroedẽ inde brieuẽ vãden lijftocht/ in wat state oft conditiẽ datse zijn. ꝛc. Oft dat de sake oft erue daer dat op bewesen is te heffen/si ghedestrueert/wãt alsdan wort verloren die vsufructuarie. Ẽn en is die proprieteyt/oft die gene dien dẽ gront toebehoort niet gehoudẽ dat weder te keerẽ. Oft dat die vsufructuarie quame bi zijn sculde/vã vryhede/in onvryhede. Bi alle die voorš wegen keert die vsufructuarie weder aenden proprieteyt. G

G
...l. ... ...nem. C. eo...

¶ Noch seyt dat bescreuẽ recht/ dat oft gebuerde dat vsufructuarie vcrijcht die proprieteyt bi eenige manierẽ/also haest als die vsufructuarie heere gemaect is vãder proprieteyt/so is die vsufructuarie daer bi doot ẽn te niete/ẽn weđ vertogẽ aenden proprieteyt/wãt daer en mach geẽ dobbel actie zijn H

H
Institu. de vsufructu. §. ... ...

¶ Vanden vruchten vanden water.

¶ Is te weten/dat oft yemant hout in vsufructuarie/dat water oft vhuerẽ vã yemãt/tot

tide/oft in lijftochte/eñ het gheburde dat die vsu fructuarie aflivich wort/oft die huermā/eer dz water oft viuer gheuischt wort/eñ dat daer bi die proprietarie/oft die dē viuer toebehoort/seggē wilde dat die visch sine behoort te wesen als gheuonden goet op zijn erue. Weet dat de wise costumiers seggen/dat die ghene/diet also tot tide oft in lijftochte heeft/sondlinge in dien hi dat iaer niet en heeft geuischt dat water of viuer/zijn erfgenamē sullēt mogē visschē als die visch coēt/midts betalēde die pacht oft huere/die hi daer af behoorde te betalen op dat die voorś viuer onderhoudē si/ na de voorwaerde vandē coop/daer op gedaē. Eñ dit accordeert dat recht/dwelc seluē sept/ dat beclachte vā nieuwichede daer op stadt nemē mach/ op dat die huermā aendē vsufructuarie gehoudē si in rechtē te heffen eñ te visschen sinē visch/die hi daer in geworpen heeft. Eñ die erfghenamē vandē vsufructuarie zijn hē des sculdich waerdich te warē. A

A ff. de loc. publ. l. volca. § plane. ff. ut in flumi. pub. l. sc.

Vandē palen/ eñ erfscheydinghe. Dat. C.xlviij. Capittel.

Palen zijn die teeckenen eñ differenciē/ oft verschepdinge vanden lande/van deene gebuere en dādere. Eñ behoort te ghesciē bidē gerechte/partien ghe roepē/eñ alle die oude persoēn vander plecke/tot eenē sekerē dach te wesen ter plecke/ daer geschil af is: Eñ dan behoort die ghene die de pale epscht/ te seggē eñ te wisen tot waer toe hi hout eñ epscht dat zijn erue strect. Eñ die andṙ partie desgelijcx behoort te seggē eñ te teekenē/ tot waer toe zijn erue streect daer tegēs. Eñ oft si niet eens en werdē/ dat gerechte behoort die oudē te vermanē/eñ doē daer elckē sweerē opt heylich euāgelie gods dat si seggē eñ wisen ten besten dat si connen oft mogē/ na dat si gesiē hebbē in voorledē tide/dat recht vā dat erue/dat elc als epsscer eñ verweerder epscht eñ vandē mannē aldaer wesende/te hebbē in haer hāden een cleyn stocckē/eñ dat inder aerdē stekē/ al daer si wetē dattet erue vā elc gaet eñ streect Eñ aen die side daer die meeste stēmen vallē/daer behoort bi vōnisse vā schepenē geset te zijn een pale. Eñ tot een getuyge behoort elc vandē schepenen te worpē indē put/daer den pale geset sal wordē/ eenē steen/eñ dan daer op stellen eñ sluyten die pale/op dat in toecomēde tide/die steenē toonē/ hoe veel schepenē geweest hebbē/om die pale te wisen eñ te settē. Eñ dat gedaē behoort geseyt eñ geroepen te zijn/dat vā nu voort aen/ nyemāt en roere noch en belette die pale voorscreuē/op te veruallē in crisine van diefte.

Als die partien eēs zijn/ te setten palen.

Itē eñ oft geburde dat die partien eens warē/om te settē palen eñ erfscepdinge tusscē hēlieden/wel mogē zijt doen/sonder te roepen het gerechte oft andere/dā haer gebuerē sulcke alst hēlieden belieuen sal/ eñ nemen eñ gheuen vā haer erue deen den anderē/also vele alst hē lup dē belieft/op dat si niet en doē/dat dē heere tegēs gaet vā zijn gerechte eñ iusticie. Ghelijc oft si ghebuerē eens zijn te settē een pale tusschē hēlieden/ wel mogen zijt doē/ op dattet niet aen en gaet dē heere/oft der ghemeyntē. Wāt dan so waert van noode daer toe te roepē den heere/eñ de gemeynten. Eñ die pale also gheset mettē gebueren/mach wel geschiē/mer daer en sullen gheē steenē onder zijn als tuygen van schepenē/ om dat daer gheen schepenen toe gheroepen en zijn.

Te gheuē deen den anderē eenighe erue.

Itē oft gheburde dat deen gebuere metten anderē eens worde/te setten een pale sondṙ tghērechte/ eñ bi eenige maniere die eē den anderē gaue vā zijn erue goetwillich/eñ daer steldē die pale. Eñ dat dan daer na worde vnomē dat zijt also malcanderē gegeuē haddē/sonder die wete vāden here/eñ om te scouwen zijn recht. So soude die heere dat recht hebbē vā also veel erfs/ als dat waerdich ware/tghene dat also ghegeuen waer/ouer dat recht dat die pale geset is voorder dan dat behoorde.

Van twist op palē.

Item oft geburde/dat eenige opgeheuē hadde geschil tegen zijn gebuere/eñ bi erfscepders/ oft bi vōnisse van tuygen hi daer af vuiele/ mettē boetē vandē heer daer hi in vualt/ midts te epsschē dat erue vā sinē gebuere: welcke boetē zijn.lx.lb.paraś/ in diēt eygen lant oft erue is.x.lb: hi is sculdich te verliesen also veel lants/als hi epscht/dwelc behoort te zijn tot profijt vandē heere/eñ die costē van partie/tot taxacie vandē heere. B Hoe wel dat biden ouden rechte/dat so wie niet meer op sinē gebuere en epsschede dā vijf voet/daer en vielen gheē boeten af. Maer bi dat nieuwe recht/om dat die loosheyt eñ scalcheit inde werelt so seere vermenicht is/het wert voorsien op die boeten/so geringe als die eene opten anderē epsschende is. C

B l. si constituerit eum. C. finium regund.

C l. quinque pedum pscriptione. C. eodem.

Houdinge vā langhen tide en heeft gheen stat teghens trecht vāden palen.

Noch daer tegēs en vcrijcht men gheen recht bi.x.iarē noch bi.xx.iarē/noch so en doet ooc nieuwichede. Wāt tot alle tidē als erfsteydinge geepscht wort/en behoortse niet geweygert te zijn/eñ en is daer tegēs waerdich loosheit ten sal al achter gestelt wordē bidē rechter/so ghe ringe alst tot zijnder kēnisse comē sal. D

D l. fina. C. eodem.

So suldy weten hoe wel dat hier bouē geseyt is dat so wie epscht eens anders erue/hi valt in boeten/hoe wel dattet waer in erfscepdinge; Ja in diē alst gheeyscht wert bi erfscepdinghe/niet ghesept noch geprotesteert en waer bidē epsscer dat hi des epscht/also verre als bi erfscepdinge mi toegeseyt sal wordē toe te behoorē/eñ niet voorder. Wāt bi deser maniere/hoe wel datmē vualt in sinē epsch/ men en soude niet veruallē in eenige boetē/groot noch cleyne; Maer anders so soudemen veruallen

A l.fiscus.et.l. aufertur.cū glo.ff.de iu re fisci.Me lius facit.l. ad fiscū per tinētes cum l.seq.C.vbi cause fisci.&c

hoort daer af ghedaen te zijn. A ¶Ten.ix.in cas vā poort darines/die welc is sake vā preuencie/ eñ so gepriuilegeert / dat die kennisse behoort aen dē rechter royale/eñ aen zijn officiers/ eñ aen gee nen anderen rechter. ¶Ten.x. in cas vāder sau uegarde vāden coninc/ oft vander sauuegarde vā dē prince/ daer die kēnisse af toebehoort dē coninc oft prince/eñ aen haer officierē eñ andere.Eñ geē renuoy en behoort daer afgedaen te zijn aen ghee nen rechter/wie hi si.Aengesien dattet is vanden edelen domeyne vanden coninc. B

B l.j.C.de ve ter.iure enu clea.&c. vbi dicitur Dia nostra facti mus/ quib⁹ authoritatē nostrā im partimur.

¶ Van erroor van rekeninghe.

¶Dat.C.xlij.Capittel.

Erroor van rekeninge/dat die clercken heeten de errore calci/is.Wanneer in eenige rekeninge/oft in eenige transactie/ oft in ander saken erroor is/ het si in rekeninge/oft in daghe/ oft in ge scrifte.Eñ daer af seggen die rechtē.Ghebrec van rekeninghe vā een sake/ en doet gheen preiudicie aen die waerheyt te gherakē/ten moet weder ge keert zijn/vā erroor tot goede rekeninge/eñ totter waerheyt vāder sake/hoe wel nochtās/ dat die sa ke oft rekeninge/ gedaen eñ gherekent gheweest hadde/meer dan eens.Eñ dat daer laps vā langē tide/waer in erroor op geloopē/ vandē beghinsel vāder sake/ten daghe toe vā den eyssche/die reke ninge behoort te zijn ghecalculeert/ eñ die erroor bekēt oft datter si laps vā tijde/ vā deē rekeninge tot vādere.Ten ware bi also/dat die rekeninge ge daē geweest hadde/eñ gepasseert oft gegeuē voor recht cōpetent eñ behoorlijc. Eñ daer op recht be gheert/eñ bi sentencie waer gedecideert vāder re keninge/sond appiel.&c.Wāt alsdā en waer daer gheen erroor nēmermeer/ oft ten ware dat tusscē die partiē/daer af eenige transactie ghedaē ware inder sake/eñ daer af brieuē blijcken. C

C l.vnica.C. de errore calculi.

¶Laps vā tide en neemt gheen stat in erroor.

¶Noch suldy wetē/dat in erroor vā rekeninge/ laps vā tijt geē stat en heeft men en coēt altijt tot goede rekeninge alst niet ge passeert en waer bi vōnisse/ als voorß is/ hoe wel dattet geledē waer.xx.iarē/oft.xxx.iarē/oft meer Wāt gheen laps en heeft stat/so lange als die par tien leuē/in dient in anđ feyte oft sake si/dā in ont fangerscap/wāt dat moet tot allen tidē weđ comē tot goede rekeninghe.Eñ hoe wel dat die ontfan ger doot ware/so soudē zijn erfghenamen daer af goede rekeninge moeten doē.hoe wel dat niet en ware vā harē tijt/ niet te min en souden si daer in gehoudē zijn/na dat si gheapprehēdeert eñ gheno mē hebbē successie vandē ontfanger voorledē. D

D l.curatore tibi.et.l.ad uersus eos. C.de nego. gestis.

¶Van proces op erroor.

¶Noch suldy wetē/dat in feyte vā rekeninge/in diē daer om eenich geschil is/die valt in feyte vā tuygē/eñ die tuygē daerō werdē gehoort die produsanten moghen eñ behooren te hoorē die deposicien van den tuygen.Die redene is/dat si sulcke sakē moch ten seggen/dattet vā noode waer/dat die produy sant daer op dede ter cōtrarie. Wāt die deposant soude moghen tuygen/dat hi daer af niet gehadt en hadde/tgene dat hi gehadt soude hebbē eñ also souden si deposerē eñ tuyghē tot sinē profite.&c. Eñ also werdet geseyt bi arrest vandē parlemen te/om dē procureur eñ ontfanger vāder stede vā Doornic/int iaer.M.CCC.lxxij.

Van eens anders sake ghedaen te hebbē/ sonder ghebot vanden ghenen diet behoorde te doen.

¶Dat.C.xliij.Capittel.

Sake gedaen sonder tghebot vanden ghenē diet behoort te doen/is te doen eñ te sollliciterē die saken van yemant die absent waer/ sonder beuel vā des te doen/maer die ghene die des doet/ soudt doē als maghe eñ vrient/oft als vrient/sonđ dattet geschiede in proces/ noch voor rechte daer geschil ware.Want aldaer en soude nyemāt hem mogē onderwindē vā eens anđs sakē/ sonder pro curacie. Maer waer nemē tot eens anđs sake wt vrientscap/sonđ procuracie/mach wel geschiē met redene.Eñ tghene dat bi alsulcke vrient gedaē sal wordē voor een ander/behoort geaccepteert te zijn vandē ghenē/die dat also vint tot sinē profite/ eñ is schuldich eñ gehoudē weder te gheuē/den genē die hē sulckē dienst gedaen sal hebbē/ die costē die hi voor hē int veruolgen redelijc gedaen eñ geleet sal hebbē.Eñ daer in is hi gehoudē bidē rechte vā gedaē saken/dat de clerckē heeten de negocijs ge stis.Eñ daerō wil ic v daer af thoonē sommige exē plen/die kēnisse gheuen allē anderen/om declara cien te hebben/vandē rechte vā gedaen sakē. E

E l.sive pro fratre.ff. eodem.

¶Exempel vandē eersten sakē vā dit recht.

¶Ic eñ mijn broeder warē erfgenamen vā onsen vađ/die sculdich was veel sculdē/die te betalē wa ren vā mi eñ van minē broeder/ daerō dat wi te sa mē zijn erfgenamē warē. Mijn broeđ was buitē lants/ die goedē vā minē broeder warē geoppres seert eñ bedwongē / den schuldenaers te betalen. Waerō bi rade vandē wisen mannē/eñ om te scou wen eñ te vlien die scaden eñ interrest/ ic betaelde die schuldē van minen broeder.Mijn broeder quā weder thuys/ hi en woude niet cōtribuerē tgene dat ic betaelt hadde/so wel voor hē als voor mi.Ic seyde dat hi betalē moeste zijn porcie eñ aendeel/bi dē rechte eñ iugimente vā ghedaen sakē. Hi seyde ter cōtrarie. Alle gestē/die keyser seyde bi aduijs vā sinen rade/dat hi sculdich was te betalē het ge ne/dat ic voor sinen aendeel betaelt hadde/ bi den rechte van ghedaen saken. F

F Dicta.l.si ue pro fra tre.

¶ Vanden schaden die ghebue ren mochtē den ghenen/die eens anders sake veruolghen.

¶Den ghenē die ander luyden sakē doen/ in dien gebuert dat in des doende/opcoēt eenighe schade

weet dat si daer in gehoudẽ zijn/ten si bi also/ dat so wat auontuerẽ daer op comen/ si gehoudẽ zijn weder te gheuen. A

A
l.negotium gerẽtes.C. eod. Illud captiis non est contra.l. allegatam. Nã negotiorũ gestoꝛ de casu foꝛtuito nõ tenetur / nisi hoc fuerit conuentum vt habetur in.l. allega.

¶ Vanden saken des weezen.

¶ Vandẽ kinderẽ is geoꝛdineert bi bescreuen rechte/dat in dien eenige weese/eenige sakẽ heeft/ die tegen zijn pꝛofijt gaen/ eñ hi geen voechdẽ en hadde/eñ wt vꝛiẽtscap/eenich van sinẽ vꝛiendẽ zijn saken veruolcht/so dat bi zijn veruolch eñ diligentie die weese daer pꝛofijt aen heeft/hoe wel dat de gene die des doet/zijn voecht niet en is.Nochtans na dattet keerẽ sal tot pꝛofijt vandẽ weese/ weet dat hi die costen/die hi om tveruolch van dien gedaen sal hebbẽ/de welcke gekeert zijn tot pꝛofijt vandẽ vooꝛs weese/bidẽ rechte vã gedaen sakẽ/ sal weer hebben ghehelijc. B ¶ Exempel.

B
l.contra impuberes.C. eodem.

¶ Een wijf hadde kinderẽ/daer die vað af gestoꝛuen was/die noch warẽ in ionchept/eñ hadden regeerders eñ voechdẽ. Si werdt gheware/ dat die vooꝛs voechdẽ niet en dedẽ het pꝛofijt vã harẽ kinderẽ/eñ si bꝛochte dat dẽ rechter aen/eñ veruolchde dat si mocht hebben ander voechden.Eñ biden gebꝛeke vandẽ vooꝛs voechden/vuolchde si so verre/dat den vooꝛs weeskinderen geoꝛdineert wert ander voechdẽ te hebbẽ.Die moed verleyde de costen/daer na epschte si die costen weder te hebben op die goedẽ vãden weesen.Die voechdẽ seydẽ ter cõtrarie/eñ oft si vooꝛ hẽ yet gedaẽ hadde si was dat sculdich te doẽ/eñ daerõ en behooꝛde si daer af niet weder te hebbẽ.Die moeder seggende/dattet ghene dat si gedaen hadde/was om tpꝛofijt vã haren kinderẽ.Alle gesien het wert geseyt bidẽ keyser/bi aduijs vandẽ rade/ dat oft die moeder hadde gedaẽ eenige costen õ haer kinderen/eñ om hare pꝛofijt si was dat sculdich te doen bider redenẽ vã moederlike minne.Eñ en waren die goeden vã den weesen daer inne niet ghehouden. C

C
l.j.C.eod.

¶ Exempel. Een man die ghenaemt was Juliaen/epschte ghelt vã Jan/ welcke Jan tgelt sculdich was Jacob/eñ Jã betaeldet/eer Jacob die dz ghelt behoorde te ontfangẽ/des wiste. Hi quã tot Juliaen/eñ vꝛaechde hem/waerõ hi zijn ghelt ontfangẽ hadde.Een seker tijt daer na/Jacob woude zijn ghelt weder hebbẽ vã Juliaen/de welcke des weygerde te betalen/so dat dẽ geschil quã vooꝛ dẽ keyser.Hi seyde bi aduijs vãden rade/dat Jacob actie hadde op Juliaen/bidẽ rechte van ghedaẽ saken. D ¶ Een ander exempel.

D
l.si petunt dos tuã.C. eodem.

¶ Ghi hadt stief kinderen van v wijf/de welc ghi onderhout in uwen huyse/als ws selfs kinderẽ eñ als oft ghi vader daer af waert/eñ dedet hẽlieden leeren haer ambachtẽ/gelijc oft v kinderẽ waren Eñ des also ghedaen/in tiden namels/ ghi epscht op die vooꝛs saken v costen/gelijc als oft si vꝛeemde warẽ.Die voechden vãden vooꝛs kinderen seggende ter cõtrarie/ eñ dat het ghene dat ghi daer om gedaen eñ ghegeuen hebt/dat is gheweest als stiefuader/eñ ter cause vã haer moeder/v wijf: eñ bi natuerlike redenẽ/ter cause vã haer vooꝛs moeder/hebt ghi harẽ kinderen gelijc dẽ uwen gedaẽ Eñ daerõ en behooꝛt v niet weder ghegheuen te woꝛden/na dẽ wisen man die seyt. E Eñ ghi stiefvader segt ter contrarie/eñ dat bidẽ rechte vã gedaen saken sculdich zijt weder te hebbẽ/tghene dat ghi daerõ gedaẽ eñ ghegeuen hebt/sonderlinghe aengesien/dattet ghekeert is tot hare pꝛofijt. Waerõ.ꝛc.Alle gesiẽ/ het werdt geseyt bi aduijs vanden rade vãden keyser/dat in dien die stiefvader/int aennemẽ vandẽ kinderen/mencie of vooꝛwaerde maecte/dat so wes hi verleggen soude/in hẽlieden te voedẽ/eñ te doen leeren/hi weder hebben woude/eñ daer af maecte vooꝛwaerde of pꝛotestacie aen die voechdẽ vanden vooꝛs kinderẽ/hi ist sculdich weder te hebbẽ/tot iuste extimacie.Eñ in diẽ hi des niet en bespꝛac/eñ aennam die kinderen om zijns wijfs wille haer moeder/om dies wille/dat als hi haer troude si die kinderẽ bi haer hadde/ghelijc als een moeder behooꝛt haer kinderen te hebbẽ. Eñ ghi zijt als stiefuader/die tweede vader vanden vooꝛs kinderen/eñ ghi dat also gedaẽ hebt/ghi en behooꝛes niet weder te hebben. F

E
Eñ patris matrisque pie succurrere nato.

F
l.si paterno affectu.C. eodem.

¶ Teghens voechden.

¶ Itẽ weet dat actie teghens voechden eñ regeerders/ en expireert noch en blijt niet om haer doot men en heeft eñ behooꝛt te hebben actie nae haer doot/ter cause vã haer voechdie/die si in handẽ gehadt hebbẽ/aen haer goeden/eñ aẽ haer erfgenamen.Eñ haer erfgenamen sullen gehoudẽ zijn te antwooꝛdẽ eñ gheuẽ rekeninghe/ in dien haer ouders dat niet gedaẽ en haddẽ in haren leuẽden lijue eñ dat biden rechte van gedaen saken. G

G
l.curatoꝛis etiã weechsoꝛes.C.eo.

¶ Wat men veruolgen sal met rechte.

¶ Na bescreuen recht/die actie vã ghedaen sakẽ/en veruolgen niet die sake gedaẽ eñ gesolliciteert/bidẽ ghenẽ diet vuolcht / maer volget den persoon/om wien men veruolcht eñ ghedaen heeft/eñ hẽ behooꝛtmen aen te spꝛekẽ/ eñ niet aen die sakẽ biden rechte van ghedaẽ saken. H

H
l.negotiis gestis.C.eo

¶ Laps van tide en heeft gheen stat in ghedaẽ sakẽ.

¶ Item oft een mã wtlandich is bi langẽ tide/ eñ het gebuert dat een zijn goet vꝛient/duerende dien tijt/pꝛocureret eñ veruolget die sakẽ/op die costẽ vanden ghenẽ die wtlandich is/eñ daer na die weder gecomen rekeninge hebbẽ wil van zijn saken/oft van sinen goede/eñ die ghene die zijn saken gedaẽ sal hebbẽ wederseyt rekeninge te gheuen vã zijn saken eñ goeden/bi exceptie van langẽ tijt. Weet dat in sulcke saken laps vã tiden gheẽ stat en heeft/maer moet rekeninge woꝛdẽ gedaen tegens den erfgenamẽ vãden ghenen die sulcke saken gedaẽ hadden. I

I
l.curatoꝛẽ tibi/et.l. aduersus eos. C.eodem.

¶ Van moeder die eyssché soude die houdinge van haren kinderẽ

¶ Itẽ die moeder die haer kinderen te eten gheeft/ eñ die onderhoudt so lange/als si oudt zijn eñ dan gebuert dat si hẽlieden eysschen wil die houdinge

die si ghedaen heeft. Weet dat si des niet en mach doen/wãt die liefde eñ ontfermhertichept vãder moeder behoort dat te doen. Maer in dien si in andere maniere hẽlieden haer saken ghedaen hadde daer si profijt af gehadt hadden/ dat soude si moghen eysschen. A

A l. alimenta quidem. C. eodem.

Van saken gedaen bi crachte/ oft wt vreese. Dat. C.xliiij. Capittel.

NA bescreuen rechte/ en behoort nyemandt bi crachte/ oft wt vreese/ ghebrocht/ oft bedwonghen te wesen/ te doen oft te belouen eenige sake. B Eñ oft also gedaen ware/ ghi sult weten dattet niet weerdich/ noch houdelijc en is. Eñ oft gedaen waer/ so soudement noch mogẽ weder roepen/ eñ weder hebbẽ/ biden recht vã restitucie interinee/ aengesien dat des gedaẽ ware wt vreese constant. Dats te seggẽ/ als die vreese eñ cracht daer op gedaen/ waer gedaen bi so stercke persoõ tegens so simpele/ dattet blijckẽ mach te zijn vreese constãt. Ghelijc oft een cleynder dan ic in crachte/ in persone/ eñ in geslachte/ mi dreygende/ eñ bi mijnre simpelhept/ wt vreese van hem ic sinen wille doe. Want behoort dat een man hẽ thoonen eñ hart hebbẽ sal. Eñ hoe wel dat ic vromer waer dã hi is/ eñ die dreygement niet seker en is/ eñ dat hijt om simpele dregement doet/ weet dattet niet en is vreese constant. Item hoe wel dat die sake gedaen wt vreese/ van vrouwe als totter beloofte. Weet dat in dien die beloofte/ sonder vreese oft bedwanc betaelt wort/ daer en valt nemmermeer restitucie. Want also te doen is die vreese wt. So sal ic v daer af thoonen sommige exẽpelen/ om te beter die sake te verstaen. Want bi ghelijcken rechte/ behoort dat ander verstaen te wesen.

B l. C. de his q vi metusue cau. ḡ. per totum.

Exempel.

Het ghebuerde dat een man stercker dan ic/ mi bedwanc/ hẽ te betalen een summe van penningẽ met crachte. Den dach gecomẽ/ ic betaelde hẽ/ om des wil dat ic niet en dorste laten. Als ic die summe betaelt had/ wert ic beradẽ dat ic tottẽ keyser gaẽ soude/ daer ic remedie vinden soude vã restitucie. Als ic totten keyser quã/ seyde hi mi. Hoe wel dat ghi beloeft hadt met crachte/ die beloofte en is vã gheenre waerdẽ/ in dien ghi als dan gecomẽ hadt om remedie vã restitucie/ men soude des wel beter voorsien hebbẽ. Maer na dien dat ghi hẽ daer na betaelt hebt sonder crachte/ ghi hebt betuycht eñ voldaen die betalinge. Wãt inder betalinge/ nyemãt en heeft v crachte gedaẽ oft bewesen. Eñ dat en was gheen vreese cõstant aengesiẽ dat inder betalinge geen crachte en was/ also wel als int belouen. Wãt doen die crachte eñ vreese v gedaẽ was doẽ waert ghi sculdich te comẽ om remedie. C

C l. cum te nõ solũ. C. eo.

Van eenighe eruen te vercoopene by crachte/ oft bi ghewelt/ oft wt vreese.

Een man hadde eenen grootuader die gedwongen wert met crachte zijn erue te vercoopen. Desen coop gedaen/ die grootuader werdt aflijuich/ eñ wert die selue mã zijn erfghename. Die man siende dat hi erfgename was/ vã sinen grootvader hi sochte raet hoe hi dat erue wederõ soude mogen gecrigẽ. Eñ hi vant hoe dat die ghene/ die dat erue vã sinẽ grootuader gecoft hadde/ met crachte/ oft wt vreese/ dz hijt voort vercoft hadde eenen anderen. Eñ hi socht voort raet wat hi daer op soude mogen doen/ eñ eysschte den keyser brieuẽ van restitucie. Die keyser seyde mi/ ghi sult hebbẽ naden rechte vãder plecke/ mits weder geuẽde dẽ prijs/ dien die anderde cooper daer af betaelt heeft/ welc coper was rechtuaerdich eñ in goeder trouwẽ/ na uwẽ aenbrengen. Also suldi gerestitueert wordẽ vãder erue/ die uwe grootuader/ daer ghi erfgenãme af zijt/ met crachte vcoft heeft. Maer siet ghi wel toe/ dat de leste coper die rechtuerdich is/ dat erue so lange gehoudẽ eñ beseten heeft in tegẽwoordichept vã v/ dẽ tijt van .x. iaren/ eñ in v absentie dẽ tijt van .xx. iaren/ wãt also en soudt ghi niet weder mogẽ gecrighen. D

D l. si vend[illegible] mem. C. eo.

Exempel.

Twee broeders waren houdende een erue. Het gebuerde dat een machtich man/ dien si tot eenen gebuere haddẽ/ hẽlieden dede vercoopen dat erue met crachte/ eñ wt vreese die si hadden vã zijn dreygement/ eñ dat hise in geuangenisse leggẽ soude/ als hi seyde. Dat gedaen die twee broeders toogẽ totten keyser eñ begeerden daer op prouisie/ dat si weder mochtẽ comẽ aen haer erue/ die si also wt vreese vercoft hadden. Henliedẽ werdt geseyt/ dat in dien zijt veruolgẽ deden binnens iaers om restitucie/ het behoorde ghebetert te zijn de quadruplo vã also veel gelts als si ghehadt hadden van haer erue. Eñ in dien zijt vuolchdẽ dat iaer eerst eñ als voirẽ bekent vãder crachte eñ vreese/ ghi sult restitucie hebbẽ vã uwer sake alleẽ/ als den prijs daer af weder gegeuen is/ als voorſ is. E

E l. si per [illegible] mopta. C. eodẽ. [illegible]

Erue te vercoopen om sake vã crisme.

Een man die begheerlijc was te hebben een erue die ic hadde/ dreychde mi/ segghende dat hi mi accuseren eñ wroegẽ soude aen den rechter/ vã eenẽ doot slach eñ dede mi daerõ vele moeyenissen/ eñ wt vreese vercofte ic hem dat erue/ op dat hi mi niet accuserẽ en soude. Eñ daer na woude ic weder gerestitueert wordẽ vã mijn erue/ eñ dede daer af begeerte aendẽ keyser. So werdt mi gheseyt dat mijn begheerte was onredelijc/ want het niet gedaen en was om redelike sake. F

F [illegible]

Exempel zijn erue te vercoopen.

Een baeliu was tegẽs eenẽ man die woonachtich was in zijn baeliuscap/ die welcke daer af veruaert was/ eñ wt die vreese vcofte hi hẽ een erue/ die hi niet vercoft soude hebbẽ/ ten hadde geweest õ vreese vandẽ seluẽ baeliu. Dat gedaen/ die man hadde daer na raet te treckẽ tottẽ keyser eñ tooch aldaer/ eñ eysschte daer op remedie. Die keyser ordinerde dat die baeliu bedwongen soude wordẽ dat erue weder te gheuẽ/ dat hi alsſ vã dẽ mã [illegible]

toebehoorde gecoft hadde/ eñ dat die selue baeliu
verliesen soude/alsoo vele als hi daer af betaelt had
de tot profijt vandē heer/ hoe wel nochtās dat die
baeliu voorš/ subtijlijc eenē anderē daer in hadde
doen setten/al wast zijn wijf eñ behoort die baeliu
B l.metum. C.eodem. ghepriueert te wesen van sinen dienste. A

C Wat vreese niet waerdich en is/ noch te houdē.

C Ghi sult wetē/dat
so wie hem behelpē wil van restitucie bi vreese/ hi
moet die betuyngē gedaē te wesen bi feyte cōstant
eñ niet bi simpele eñ ydele oft onachtsaē woorden
vā dreygemēte alleen. Wāt anders die rechter en
B soude niet daer op thoonē. B Eñ bi cōtrarie
l.si per impressionem. C.eodem. redenē in diē de vreese is vā feyte/sulc als die rech
ter daer op rusten eñ toeuē mach / weet dat al het
gheen dat daer bi gedaē is/het si bi ghifte/bi vcoo
pinge/bi trāsactiē/bi pactē eñ cōpacten niet waer
C dich en is/noch en behoort ondhouden te zijn. C

C Van argelist.

C Dat.C.xlv.Capittel.

l.fina.C.eodem. Argelist/dat de clercken heeten de do
lo malo/is. Wanneer in eenige cōtrā
cten oft coop/geschiet eenige fraude
bedect/ die men heet dol tusschen die
practisijnen/in houen. So suldy wetē
eñ verstaen/dat so haest als partie die gedaē heeft
eenige cōtractē/oft coop/ oft pactē/ gheuoelt dat
daer is dol oft surple/so mach hi alsdan comē tot
ten rechtere/eñ begheeren/eñ obtinerē als dat hi
voorsiē mach wordē op die dol eñ surple daer hi af
bedrogē is biden subtilen list vā zijn partie/ inden
voorš coop/dwelc hi wel wiste. So sal ic v daer af
thoonen een exempel in cas van rechte.

C Een man was borge voor een ander/die welck
midts zijn borchtochte/om seker daer af te zijn/de
de dē sculdenaer settē seker pandē in zijn handē in
sekerhede. Die borge dede die voorš pandē bi sub
tile wegē vcoopē bi andere dā bi hē/eñ sonder dat
de sculdenaer/ noch hi mede bedwongen werden
om die schulde/ maer wt ghierichept hadde hi die
vercoft/om min ghelts dā si weerdich warē/eñ hi
hadse doē vcoopen sond auctoritept vā rechte. Dē
sculdenare vernā des/eñ dede daer af clachte tegē
sinen borghe. Die keyser seyde bi sinē rade/dat de
D voorš borge qualijc gedaē hadde eñ dat hi sculdich
l.l.C.de dolo malo. is weder te gheuē die pandē/sond die costen. D

C Eñ also moechdy verstaē vā allē coop/ daer dol
E l.nō possunt obesse.l.si in perscite.et.l.fina.C.eo. is eñ surple. De ghene die bedrogen is/sal gerele
ueert wordē/op dat hi die dol behoorlijc doet blijc
ken/binnen dē tijt van twee iaren/na dē coop ghe
daen/eñ niet na datmen dies ghewaer wort. Wāt
Het actio de het hodie in tra biennium mouerituer minari: alias ipso iure tollitur: et istud tēpus currit absenti: et ignorāti.d.l.fina. het recht de dol niet voorder en strect te eysschen
dā.ij.iarē. Eñ die daer na eysch dede/ten waer by
also dat hi wtlandich ware bi rechtueerdige noot
sakē/hi en soude niet ontfangen worden. E

C Van penninghen die nyet ghenombreert/ oft ghegroot en zijn in vercoopinghe van erue.

Coop te maken/vercoopinghe/ trāsa
ctien/oft een ander partie/bi middele
van penninghen/daer brieuen af wor
den ghemaect/ eñ in die selue brieuen
nyet ghenombreert oft verclaert en
is die summe vanden penningen/maer om specia
lijc des gheschiet oft ghedaen wort/eñ die vercoo
per verlijdt dat ghehadt eñ ontfangen te hebben
en is nyet waerdich. Eñ is al die contract te repe
teren/sonderlinghe so haest/als die sake veroudt
eñ dat des valt in actie op den erfgename vanden
vercooper/ die de sake heeft te ignoreren die faul
te die niet verclaert en is/alst recht bewijst. ꝛc. Ee
nige seggē/dat hoe wel dat hi vercoft heeft eñ ge
leuert eenige sake/oft belooft te doen / oft weder
te geuē/eñ daer af gemaect eñ gegeuē heeft brie
uen/in sekerhede eñ ghi niet betaelt en zijt vandē
penningen die ghi daer af hebbē sout/noch dē brief
en maect daer af gheen mēcie/dattet gelt v gege
uen eñ betaelt was. Weet oftmen daer na wil ge
bruyckē vāder sake/het is vā noode te toonē beta
linge/ eer si bedwongen mogen wordē bi dē brief
vāder vercofte sake/oft belooft te leueren/oft te
gheuen/ oft anders die cōtract en waer vā geēre F l.l.C.de nō nume.pec.
waerdē. F C Ic dencke oft yemant geobli
geert is bi brieuē/in een summe vā penningē we
der te geuē/ bi alsó stercke obligacie alst mogelijc
sal wesen. Eñ in die obligacie niet genōbreert en
si die summe vāden ghelde/eñ dat ghi bekent hebt
ontfangen te hebben in penningen gereet/wel ge
telt. Weet dat oft die ghene daer ghi tegens vbon
den eñ geobligeert zijt/v daer af vuolgen wilt/hi
moet betuygē dat hi v geleuert heeft die pennin
gen wel getelt/eñ bi v ontfangē/oft daer sal von
nisse teghens v ghegeuē wordē vodi hē. G G l.si ex cautione tua. C.eodem.
Eñ also moechdijt verstaē in diē ghi minder gelt
ontfangen hebt/dā den brief vā obligacie begrijpt
Wāt alsdan soude hijt moeten betuygen/ oft het
en waer hē vā gheenre waerdē. H Maer in H l.minorem pecuniā.C.eodem.
dient also niet en waer alst voorš is/eñ ghi begō
net te betalē eensdeels daer af eer dat ghi clachte
dedet vandē rechte/vāden pecune ongenōbreert/
weet dat ghi te tide niet comē en soudt/eñ ghi sou
det moeten altemael die schulden betalen. I I l.cum fidē cautionis. C.eodem.

C Te comen teghens dat ghene het welcke gescreuen waer van zijns selfs hant.

C Ghi sult weten/ dat
oft ghebuerde dat yemant hē behelpen woude vā
pecune ongenōbreert/teghens den ghenē dien hi
sculdich ware/eñ hi die obligacie ghescreuē hadde
met zijns selfs hande. Weet dat die obligacie hoe
wel dattet niet en hielde dat ghetal vanden pen
ninghen/en waer hē van gheenre waerden die ex
ceptie/ tegēs het ghene dat hi met zijns selfs hant
ghescreuē hadde. Eñ oft sake waer dat hi daer te
ghens voor recht quame/hi soude alsdā gecōdem
neert worden/ dat dubbelt ouer te gheuē. Het en
ware bi also / dat hi bi sinen eede dan bekende die

B — ...thẽ. con qui pro... L.C.eo.

waerheyt/dã en warẽ daer gheẽ boetẽ/op dattet waer eer ander tuygẽ/daer af gehoort warẽ. B

¶ Vandẽ tide vander exceptien vanden pecune onghenõbreert.

¶ Om dat sonderlinge geordineert eñ gheinstitueert is geweest/als dat oft yemãt ware/die hẽ wilde behelpen vã exceptie vã pecune ongenõbreert/ oft vã eenige sakẽ onghehoudẽ/die soude moeten sprekẽ binnẽ dẽ tijt vã vijf iarẽ/oft tẽ was vã geẽre waerden/ eñ was daer af die exceptie gheexpireert eñ verledẽ. Weet dat bidẽ nieuwẽ rechte/geordineert bidẽ rade des keysers/men gecort heeft den voorß tijt vã vijf iaren/tot twee iaren/in welcker tijt eñ iaren mẽ des doen moet/die hẽ behelpẽ wil metter exceptie vã pecune ongenõbreert. B

B — ...ỹ contra ...bus C. eo...

¶ Vanden vsufructuarien oft vãden vruchtẽ. ¶ Dat. C.xlvij. Capittel.

Vsufructuarie is die ghene/die in handẽ heeft/in onderpãde/in coop/ in gifte/oft anders/eenige erue oft possessie/daer hi af nemẽ eñ heffen mach zijn leuẽ lanc/oft een seker tijt de vruchtẽ vãder erue/die hi also houdẽde is. So is te weten dat die vsufructuarie behoort te gebruyckẽ vã alle die vruchtẽ des erfs/duerẽde zijn leuẽ oft sinen tijt. Eñ daerõ oft uwẽ vader gelatẽ zijn die vruchten vã eenige possessien/so haest als hi doot is/ghi en hebt daer niet aen/bi dẽ ghemeynẽ rechte/ ten waer bi also dat ghijt specialijc behoorde te houdẽ na zijn doot. Wãt vruchtẽ keerẽ tot haer proprieteyt/so gheringe alst mogelijc is. Maer niet indiẽ die heere vander proprieteyt storue/wãt daerõ en soude die vsufructuarie niet verliesen zijn recht. Eñ die vsufructuarie oft de ghene die dz vruchten heffen/is ghehoudẽ die plaetse te houden eñ te onderhoudẽ in rake. Eñ behoort die sake wedo te gheuen in also goedẽ state/alst was/alst hẽ gheleuert wert. Eñ daer af is hi gehoudẽ borge te stellẽ/ eñ hi is schuldich daer in te tredẽ bi inuẽtorie/oft anders mochtet keerẽ oft comẽ tot zijn preiudicie. C

C — si patri ... l. vsufru... ...a zdruto. ...eũ ad quẽ C. de vsu & fruct. et ab.

Van prescriptie in vsufructuarie

¶ Hier op suldy wetẽ/dat so wie heeft vsufructuarie vã eenige sake/ om dbesidt vã langẽ tide die hi alsa hebbẽ mach/ tot diẽ tijtle en vercrijcht hi geẽ proprieteyt/noch actie vã proprieteyt. D

D — ...ne. ...s fructuariũ ad ...tinendã. C. eodem.

¶ Te gheuen vsufructuarie.

¶ Eñ oft gebuerde/ dat yemãt die vsufructuarie vã eenige erue oft huysen/minẽ kinde geeft/so lãghe tot dat hi gecomẽ sal zijn tot zijn iarẽ. Dat is te vstaen tot zijn .xxv. iarẽ. In diẽ hi afliuich wert binnẽ dier tijt/noch hebbẽ de zõmige twifele/ dat die erfgenamẽ soudẽ houdẽ die vsufructuarie/tot dat die .xxv. iarẽ volcomen soudẽ zijn/ na die doot van minẽ sone. Wãt het schijnt dat die gheuer meer behagens hadde int volcomẽ vandẽ iarẽ/ dan inẽ doot/ eñ daerõ behooret te gaen ten naesten vandẽ wille des gheuers. Andere seydẽ/dat aengesiẽ dattet kint doot was/die ghifte te niete was/wãt hi niet weder comẽ en mocht/om te voldoen sinen tijt/ &c. Op dit geschil wert geseyt bidẽ rade vãdẽ keyser/dat die vsufructuarie behoorde te cesserẽ/ bider doot vandẽ ghenẽ dient gegeuẽ was/want alsdã is die ghifte te niete/mer niet bider doot vã den ghenen diet ghegeuen heeft. E

E — l. ... ...

Te verhueren die vsufructuarie tegens een ander.

¶ Itẽ noch is een twifel in vsufructuarie/dats te wetẽ of die ghene diet heeft des voort mach vhueren/ eñ eenen anderen in handẽ setten/duerẽde dẽ tijt dat hijt sculdich is te houdẽ/oft houdẽ mach. Want sommige seggen dattet niet wt ghegeuen en is/dã om bewaert eñ ghehãdelt te zijn/vã den genẽ diet ghegeuẽ is oft ghelaten/eñ anders niet. Andere seggẽ dattet gelaten is/om dẽ genẽ zijn profijt te doen/dient ghelaten is/eñ is daer af heere gemaect/duerẽde den tijt dat hijt houdẽ mach/ &c. Het wert daer op gheseyt bidẽ keyser inden rade/dat die gene/ die heere gemaect is vãder vsufructuarie dat wel voort verhuerẽ mochte/op dattet ondhoudẽ si/eñ bewaert in sulcke sakẽ als hijt sculdich was te bewarẽ. Wãt also moetmẽ dit vstaẽ/hoe wel dattet niet en si die cõsent vãden genen die de proprieteyt toebehoort. F

F — ...

F ¶ Vanden vsufructuarien te niete te zijn.

¶ Hoe wel die vsufructuarie mach te niete zijn eñ weder veenicht metter proprieteyt/seggẽ die bescreuẽ rechtẽ/dat bi veel manieren mach te niete zijn die vsufructuarie/ eñ keerẽ weder totter proprieteyt/ eñ wed veenicht zijn in een. Gelijc als bider doot vandẽ ghenẽ diet houdẽde is/ oft dat hi permuteerde oft veranderde zijn lichaem/vã waerlikẽ state in religie / hi soude doot zijn inde werelt. Eñ daerõ werdet gheordineert bi dẽ vrõedẽ/te settẽ in die brieuẽ vandẽ lijftochtẽ/in religie oft daer buytẽ/ &c. Oft dat hi gebannẽ ware wtẽ lande/ vandẽ liue: wãt alsdã behoort hi gehoudẽ te zijn voor doot. Eñ daerõ settẽ die vroedẽ inde brieuẽ vãden lijftocht/ in wat state oft conditiẽ datse zijn/ &c. Oft dat de sake oft erue daer dat op bewesen is te heffen/si ghedestrueert/wãt alsdan wort verloren die vsufructuarie. Eñ en is die proprieteyt/oft die gene dien dẽ gront toebehoort niet gehoudẽ dat weder te keerẽ. Oft dat die vsufructuarie quame bi zijn sculde/vã vrijhede/in onvrijhede. Bi alle die voorß wegen keert die vsufructuarie weder aenden proprieteyt. G

G — l. ... C. ...

¶ Noch seyt dat bescreuẽ recht/ dat oft gebuerde dat vsufructuarie vercrijcht die proprieteyt bi eenige manierẽ/also haest als die vsufructuarie heere gemaect is vãder proprieteyt/so is die vsufructuarie daer bi doot eñ te niete/eñ wed vertogẽ aenden proprieteyt/wãt daer en mach geẽ dobbel actie zijn H

H — Institu. de vsufructu. §. ... ...

H ¶ Vanden vruchten vanden water.

¶ Is te weten/dat oft yemant hout in vsufructuarie/dat water oft riuerẽ vã yemãt/tot

tide/oft in lijftochte/en het ghebuerde dat die vsu
fructuarie afliuich wort/oft die huerma/eer dz wa
ter oft viuer gheuischt wort/en dat daer bi die pro
prietarie/oft die de viuer toebehoort/segge wilde
dat die visch sine behoort te wesen als gheuonden
goet op zijn erue. Weet dat de wise costumiers seg
gen/dat die ghene/diet also tot tide oft in lijftoch
te heeft/sonderlinge in dien hi dat iaer niet en heeft
geuischt dat water of viuer/zijn erfgename sullen
moge visschen als die visch coet/midts betalende die
pacht oft huere/die hi daer af behoorde te betalen
op dat die voors viuer onderhoude si/ na de voor
waerde vande coop/daer op gedae. En dit accor
deert dat recht/dwelc selue seyt/dat beclachte va
nieuwichede daer op stadt neme mach/ op dat die
huerma aende vsufructuarie gehoude si in rechte
te heffen en te visschen sine visch/die hi daer in ge
A l.ii.ff.de loc. worpen heeft. En die erfghename vande vsufru
publ. l. vec- ctuarie zijn he des sculdich waerdich te ware. A
tig. §. plane.
ff. ut in flu-
mi. publ. &c.

Vande palen/en erfscheydinghe. Dat. C.xlviij. Capittel.

Palen zijn die teeckenen en differencie/
oft verscheydinge vanden lande/van
deene gebuere en dadere. En behoort
te ghescie bide gerechte/partien ghe
roepe/en alle die oude persone vander plecke/tot
eene sekere dach te wesen ter plecke/ daer geschil
af is: En dan behoort die ghene die de pale eyscht/
te segge en te wisen tot waer toe hi hout en eyscht
dat zijn erue strect. En die and partie desgelijcx be
hoort te segge en te teekene/ tot waer toe zijn er
ue strect daer teges. En oft si niet eens en werde/
dat gerechte behoort die oude te vermane/en doe
daer elcke sweere opt heylich euagelie gods dat si
segge en wisen ten besten dat si connen oft moge/
na dat si gesie hebbe in voorlede tide/dat recht va
dat erue/dat elc als eysscer en verweerder eyscht
en vande manne aldaer wesende/te hebbe in haer
hade een cleyn stocske/en dat inder aerde steke/
al daer si wete dattet erue va elc gaet en strect En
aen die side daer die meeste stemen valle/daer be
hoort bi vonnisse va schepene geset te zijn een pale.
En tot een getuyge behoort elc vande schepenen
te worpe inde put/daer den pale geset sal worde/
eene steen/en dan daer op stellen en sluyten die pa
le/op dat in toecomende tide/die steene toone/ hoe
veel schepene geweest hebbe/om die pale te wisen
en te sette. En dat gedae behoort geseyt en geroe
pen te zijn/dat va nu voort aen/ nyemat en roere
noch en belette die pale voorscreue/op te veruallen
in crisme van diefte.

Als die partien ees zijn/ te setten palen.

Ite en oft geburde dat die par
tien eens ware/om te sette palen en erfscepdinge
tussche heliede/wel moge zijt doen/sonder te roe
pen het gerechte oft andere/da haer gebuere sulc
ke alst heliede belieuen sal/ en nemen en gheuen
va haer erue deen den andere/alsoo vele alst helup
de belieft/op dat si niet en doe/dat de heere teges
gaet va zijn gerechte en iusticie. Ghelijc oft si ghe
buere eens zijn te sette een pale tussche helieden/
wel mogen zijt doe/ op dattet niet aen en gaet de
heere/oft der ghemeynte. Wat dan so waert van
noode daer toe te roepe den heere/en de gemeyn-
ten. En die pale also ghesett mette gebueren/mach
wel geschie/mer daer en sullen ghee steene onder
zijn als tuygen van schepene/ om dat daer gheen
schepenen toe gheroepen en zijn.

Te gheue deen den andere eenighe erue.

Ite oft ghebuerde dat deen
gebuere metten andere eens worde/te setten een
pale sond tghcrechte/ en bi eenige maniere die ee
den andere gaue va zijn erue goetwillich/en daer
stelde die pale. En dat dan daer na worde vnome
dat zijt also malcandere gegeue hadde/sonder die
wete vaden here/en om te scouwen zijn recht. So
soude die heere dat recht hebbe va also veel erfs/
als dat waerdich ware/tghene dat also ghegeuen
waer/ouer dat recht dat die pale geset is voorder
van dat behoorde.

Van twist op pale.

Item oft ge
buerde/dat eenige opgeheue hadde geschil tegen
zijn gebuere/en bi erfscepders/ oft bi vonnisse van
tuygen hi daer af vuiele/ mette boete vande heer
daer hi in vualt/ midts te eyssche dat erue va sine
gebuere: welcke boete zijn .lx.lb. paras/ in diet ey
gen lant oft erue is .x.lb: hi is sculdich te verliesen
also veel lants/als hi eyscht/dwelc behoort te zijn
tot profijt vande heere/en die coste van partie/tot B
taxacie vande heere. B Hoe wel dat biden ou l. si constitu-
de rechte/dat so wie niet meer op sine gebuere en eri cum. C.
eysschede da vijf voet/daer en vielen ghee boeten finium re-
af. Maer bi dat nieuwe recht/om dat die loosheyt gund.
en scalcheit inde werelt so seere vermenicht is/het
wert voorsien op die boeten/so geringe als die ee C
ne opten andere eysschende is. C l. quinque pe-
dum pscrip-
tione. C. eo-
dem.

Houdinge va langhen tide en heeft gheen stat teghens trecht vaden palen.

Noch daer teges en vercrijcht
men gheen recht bi .x. iare noch bi .xx. iare/noch so
en doet ooc nieuwichede. Wat tot alle tide als erf
scheydinge geeyscht wort/en behoortse niet gewrij
gert te zijn/en en is daer teges waerdich loosheit
ten sal al achter gestelt worde bide rechter/so ghe
ringe alst tot zijnder kennisse come sal. D D
So suldy weten hoe wel dat hier boue geseyt is l. fina. C. eo-
dat so wie eyscht eens anders erue/hi valt in boe- dem.
ten/hoe wel dattet waer in erfscepdinge: Ja in die
alst gheeyscht wert bi erfscepdinghe/niet gheseyt
noch geprotesteert en waer bide eysscer dat hi des
eyscht/also verre als bi erfscepdinge mi toegeseyt
sal worde toe te behoore/en niet voorder. Wat bi
deser maniere/hoe wel datme vualt in sine eysch/
men en soude niet veruallen in eenige boete/groot
noch cleyne: Maer anders so soudemen veruallen

ghelijckerwijs als voorscreuen is.

¶ Die forme van landē te metē.

¶ Die forme vandē maten vandē lande is te wetē die quātitept dat elc stuc lants hout/ oft een stuck weplants/oft houtlant oft waterlant. Eñ dat geschiet bi veel diuersche namē/ in summe van matē ghelijc die ghewoontē vandē pleckē zijn. Wāt in sommige pleckē zijn die maten geheetē arpens/in andere iournelē/in andere mencaudees/in andere matē/eñ in andere bōniers. Eñ nochtās het wort al gemeten bi ghetale vā voetē/ gebracht tot roedē tot welcke roede men behoort te hebbē.xx.voetē int viercant. Eñ al daermē bi bōniers rekēt/is in een bōnier.xvi.C.dwelc is een bonnier. Eñ inden lande daermē rekent bi cleyn bōnier/ is.xiiij. C.eñ elc.C.behoort te houdē.xxv.roedē. Aldus is te wetē dat inde roede is.xxv.voete/eñ int.C.xxv roedē/eñ indē bōnier.xvi.C. Also zijn indē bōnier vā alle getale vā voetē.viij.M. Eñ hoe wel dat in diuersche pleckē/in die namen vāden maten/is differencie eñ onderschept/ghelijc als van arpens eñ iournelen/mencaudees/maten.&c.niet te min zijn altijts gerekēt.iiij.C.voor die cleyne matē/als voorgeseyt zijn die arpens/iournelē/ eñ mēcaudees &c. Eñ altijt comende die vier manieren vā matē/ tot een bonnier van lande.

¶ Vā geselscap inder comāscap.

¶ Dat.C.xlix.Capittel.

Gheselschap inder comāschap mach gedaen zijn in sulcker manieren/als dat die een dat ghelt wtleyt/eñ die ander den arbeyt daer toe doet. Itē het geschiet noch in ander manieren/dat die eene in leyt meer ghelts/dā die ander/eñ die ander meer sinnē eñ arbeyts. Wāt naden gerechte/ geselscap inder comanscap en is anders niet dan een vergaderinge vā persone/ de welc gedaē wort bi vereeninge eñ vgaderinge vā pecune/ eñ bi deylinge vā ecnige saken/om te winnen/ eñ tot meerder profijt ende winninge te samen te brenghen. Wāt also veel is in deser saken gepresen die sinnen/den arbeyt/ eñ die woetenisse/als dat ghelt. A

A .l.C.pro so. Iustit. od.§.nam ita coiri.

¶ Te ordineeren in rechte op participacie vā comāscap.

¶ So suldy weten/dat in participacie vā comāscappe/behoort na reden eñ bescreuen recht/ altijt ghenomen eñ verstaē te zijn rechtueerdichept. Wāt dicwils die cooplude en doē haer dingē oft voorwaerdē nyet voor mannē/voor recht/ oft voor and' iugē/mer si doen se te samē onder malcanderē ter goeder trouwen Eñ daerō/in dien daer af gebuert eenich gheschil binnē haren leuendē liue/ oft daer na biden erfgenamē vandē coopliedē/om die deylinge oft participacie vād comāscap/weet dat de rechter sculdich is te procederē ter goed trouwe/ten naestē na dat de sake eyscēde is ter warachticheit. Eñ nauolgende diē/te makē appointemēt tusscē die partiē. B

B cū in societatis.C.eo. societates nodo trācunt ad heredes.l.alle.

¶ Deelinghe ghedaen op participatie van comāscap.

¶ Eñ oft gebuerde/dat cooplude die in geselscap zijn/ te samē in comāschap gedeylt hebbē haer goeden/ bi egal partien / eñ daer af gemaect hebbē brieuē/eñ dan eenich vā henluydē afliuich wort/sonder and' ordinācie oft testamēt te doē. Weet nochtans dat die participacie bi hēlieden also gedaen/ sal bliuen in waerde eñ vastichept. C

C .l.si societatis inter.C.eodem.

¶ Den tijt dat participatie gheduert in comāscap.

¶ Op participacie seyt dat recht/dat also lange als coopliedē te samē zijn in participacie eñ vergaderinge vā comāscap so lange duert actie. Wāt in dien si die actie willē doen cesserē/het is van node dat si deelē die participacie. Eñ rekeninge te samen gedaē zijnde/eñ die participacie/vā diē dach af cesseert/oft anders die actie gheduert altijt. D

D .l. tamdiu societas durat.C.eod.

¶ Sommige coopliedē te coopē comāscap oft warē.

¶ Sōmighe twijfelen/oft participacie vā comanschap ghedaē soude mogen zijn duechdelijc tusschē coopliedē / dat hoe wel dat een groot heere quā in een lātschap/als een keyser oft eē and' machtich heer oft prince/ eñ sommige coopliedē costē veel comāscapen/ om meerder winninge te doē opte coemste vandē here: oft dese soude mogen geschien sond' mis doē? Weet dattet recht daer op gheordineert heeft/dat participacie vā comāscap puerlijc mach geschien/ eñ onder cōdicie/so dat die wille vandē ghenē/ die hē daer toe obligerē eñ vbinden willē/vast si eñ bewaert. E

E .l.de societate.C.eod.

¶ Rekeninge te eysschen tegens een die onabel ware.

¶ Eñ oft gebuerde dat yemant/die in participacie van comāschap ware/hē yet op quame so dz hi onabel ware/meer ind' participaciē te zijn/ weet dat zijn medegesellē hē mogen latē/eñ eysscē rekeninge van hē. Eñ na dien dach behoort te cesseren die participacie. Eñ oft die een dul wert oft furioos so behoorē zijn medegesellē te veruolgē aendē gherechte/om voechden/eñ tegens die voechdē rekeninge te doen van haer comanschap. Wāt totter tijt toe dat zijt also gedaen sullen hebbē/sal die participacie gedueren eñ in waerdē bliuen. F

F .l.si unus.C.eodem.

¶ Van restitucie in participacie van comāscap.

¶ Het ghebuerde dat een vanden medegesellē deelachtich zijnde inder comāscap/ wtgesondē wert om die feyte vandē anderē hi werdt ghevangen vandē viandē des lants/ eñ geset tot rātsoen/eñ daer bi ontquā hi vā zijn viandē. Hi woude hebbē vā zijn medegesellen hulpe vā zijn rātsoen eñ pine/ eñ dat si daer aen mede deelē soudē/aengesiē dat hi also wel wt was om haer sake/als ōder sine. Zijn medegesellē antwoordē/dat si daer aen niet gehoudē en warē/ eñ dattet hē vā gheenen noode en was te settē in perikel/ aenghesien dat hi wel wiste eñ mocht weten die oorloghē

vāden lande/die openbaer eñ kēlijc waren/ eñ en was niet te ghelijcke/ ghelijc oft hi gheuangē ge-weest hadde van moordenaers daer hē nyemāt af hoedē en can. Eñ oft hi geuangen was/ so was hi bi zijn vreese oft veruaernisse incōstant/ geset op rantsoen/ ēn meer dā hi behoorde/na zijn facultept eñ vmogen / om eer vāder geuāckenisse ontslagē te zijn Waerō/ ꝛc. Itē so was hi oocgeset op meer der rantsoen / om dat hi vermaert eñ bekent was voor een rijc mā/ hebbēde grote goeden eñ posses-siē buitē/ eñ meer dā haer participacie vādet comā schap/ met vā ander grote comāscap/ die hi gemeē lijc hātereende was/ waerō si niet ghehoudē en wa ren te contribueerē oft te gheldē aen zijn rantsoen noch aen die pinē die hi om zijn veruaernisse gele den heeft/ daer hi hē wel haestelijc wt geholpē/ eñ verlost hadde. Eñ ist dat si daer aen gehoudē zijn/ so en ist niet dā na discretie eñ onderschept vandē rechter/ eñ vander participacie vander comāscap eñ also veel als dat dragende is. ꝛc.

¶ Die ander was replicerēde eñ seyde/ dat oft die orloge openbaer was/ si wistē wel als si hē wtsonden inde voorš nootsakē/ wāt het en was gheē sa-ke haestelijc op ghecomē. Eñ aengesien dat si des wisten/ eñ si hē daer op wtsondē/ ontsculdt en is hē liedē niet waerdich. Eñ oft hi duaert is gheweest dat waer redelijc eñ cōstant/ wāt het was op peri-kel vā sinē liue. ꝛc. Eñ oft hi rijcker was/ si wistē wel/ eñ si hebben hē wtghesonden als voorš is int-sept vā haer participacie/ eñ om anders geē comā schap. Eñ aengesien dat si hē wt gesondē hebben/ daerō zijn si daer aen gehouden. Alle ghesien/ het wert geseyt bi vōnisse vādē wisen/ dat alle die par ticipāten eñ deylders gehouden warē te cōtribue-ren/ eñ mede gelden na quantitept vā haer coman schap die si te samen deden.

¶ Van depos. ¶ Dat .C.I. Capittel.

D Epos / dat die costumiers heeten / in bewaernisse te geuen/ eñ in conserua cie van yemant eenich dinck oft sake ghegeuen/ het si ghelt/ oft huysraet/ ten eynde dat weder te hebbē vut/ ter belieste vanden ghenē diet also te bewarē gheeft. Eñ daer af seyt dat bescreuē recht/ dat in dien die sake oft dinc/ ghestelt in bewaringhe/ verloren is biden schulden vāden bewaerder/ weet dat die be waerder daer aen gehouden is/ eñ zijn erfghena-me in dien hi doot waer. Eñ oft bi fortuyne onbe-grijpelijc verloren waer/ hi en soude daer aen niet ghehouden zijn/ noch zijn erfghenamen. A

A .ff. C. depo siti. Hic ad-uerte quod depositari-us nō tene-tur de leui culpa. Inst. Quib[9] mo dis re con-trah. oblig. .§. preterea et is apud quem.

¶ Van hē te behelpē mett ē ghel de/ hem in bewaernisse ghestelt.

¶ Oft eenich mensche in bewaringe geset hadde een seker summe ghelts aen eenē anderē/ eñ dā de ghene die dat bewaerde/ hē daer mede beholpe/ so dat die ghene dien dat toebehoorde/ des niet weder en can gecrigen in zijn nootsaken/ eñ hi daer bi sca de heeft/ weet dat de ghene die hē daer mede also behelpt/ is ghehouden weder te gheuen die scadē eñ interresten. Eñ is alsulcke houdinghe nādē be-screuen rechte simpel diefte. B

B .l. si deposi. C. eodē. Si depositari-us vtatur re deposita inuito depo nente/ furtū facit. d. l.

¶ Van saken ghestelt in bewaer nisse en valt gheen compensacie.

¶ Ghi sult weten/ dat vander saken ghestelt in be waringe/ gheen compensacie en valt/ maer het be hoort weder gegeuē te zijn/ so haest alst wort ghe-eyscht vandē ghenen/ diet in bewaernisse gheset heeft/ oft vā zijn ghemachticht. Eñ weet dat daer noch gheen cōpensacie vallē en soude/ hoe wel dat elc geset hadde in bewaernisse/ deen tottē anderē eenige saken. Gelijc oft Jan in bewaernisse geset hadde tot Jacob/ een seker summe vā gelde/ oft an der saken. Eñ desgelijcx ooc Jacob geset hadde in bewaernisse tottē seluē Jan een andˀ summe gelts Die sakē also gestelt in bewaernisse in dien eenich vā hē beyden hē excuseert seggende dat hi Jā gaer ne zijn goet weder geuē sal/ als Jan mi weder ge-geuen sal hebbē het ghene dat hi vā mi heeft te be-waren. So weet/ dat so wāneer dat gewetē wort dattet bewaringe is/ elc is gehoudē weder te geuē voor alle wercken/ die sake die hē aldus te bewa-ren ghegeuē is. Eñ dan dat gerechte sal ordinerē vandē surplus/ op die peticie vandē partien. C

C .l. si quis vel pecunias. C. eod. l. ff. in fine. C. de cōpensat.

¶ Van interreste dat weder be-hoort te hebben/ die de saken oft goet verloren heeft.

¶ Itē weet/ dat so wie in bewaernisse heeft eenige saken eñ specialijc ghelt/ eñ hi maect eenighe difficultept dat weder te geuē/ als hi daer af vsocht wort/ vanden ghenen diet hē te bewarē gegeuē heeft/ of bi gemachticht van hē. Weet dat in dient bi zijnder schult achter blijft/ bi looshept oft dat hi hē daer mede beholpen heeft/ oft dat hi dat verloren heeft ongeuallijc/ bi quade bewaringe/ hoe wel dattet hē gestolē waer bi qualijc te settē/ eñ dat zijn huys oft zijn camere niet en waer gecasseert oft ghebroken/ oft dat hy daer mede niet en waer vcracht bidē wege. Weet dat hi gehoudē is/ wedˀ te geuē die schade eñ inter-rest die daerō hebbē sal die gene diet hē te bewarē heeft gegeuē/ oft sinen gemachticht/ ter disposicie vāden gerechte/ op dat hi dat eysschede int mede te hebbē die principale sakē/ daer af hi dē eysch ge-daē heeft. Eñ oft hi des niet en eysschede/ eñ die sa ke in bewaernisse gestelt/ hē toeghewesen werde/ eñ daer na woude eysch doen vā zijn scaden eñ in-terrest/ hi en waer daer toe niet ontfanclijc. Wāt men behooret al tessens te eysschē met eenē eysch/ hoe wel nochtās dat principale alder eerste beho-ret te zijn ghedetermineert. D

D .l. si deposi ta. C. depo siti.

¶ Van saken oft dingen die een gast in zijn herberghe te bewa ren gheeft als hy al daer gheher-bercht is / oft inder herberghen

ghecomen is.

Dat. C. li. Capitt.

GAende altijt bi regule voort in mijn materie/ eñ ghesien vanden depos of bewaernisse/ so volcht daer na te seggen eñ te thoonen/ vant ghene dat gelept is in die bewaernisse eñ last vanden weert/ alsmen coẽt in een herberge/ oft in een taueerne/ oft caberet/ oft alsmen gaet in een schip opter zee/ oft in een riuiere vãden eenen lande int ander. Want dese vijf punctẽ voorß/ zijn alle van een condicie in rechte alst gegeuen oft gestelt is in bewaernisse/ als voorß is. So is te weten dat alle weerdẽ/ die opẽbaerlijc herberghe houdẽ/ so haest als yemãt treedt oft coẽt in haer herberge/ al tgene dat si daer brengen eñ setten in bewaernisse aẽ den weert/ hi behooret te bewarẽ na zijnder macht te tegens een yegelijc. Eñ die saken gebracht bidẽ gastẽ inder herberge/ zijn vter bewaringe vandẽ weert/ als die gasten open camer genomen hebbẽ inder herbergen/ eñ daer af genomen dẽ slotel/ eñ met hẽ gedragen oft doen dragen bi harẽ knechte. Wãt als yemãt dẽ slotel neẽt/ so neemt hi aen den last van sinẽ goedẽ/ die in die camer zijn/ eñ ontlast daer af dẽ weert eñ zijn huysgesinne. Maer in diẽ dẽ slotel gebleuẽ waer aendẽ weert/ eñ inde camere vloren waer eenige sake/ hoe wel dattet niet getoõt geweest en hadde inde herberge aẽ dẽ weert oft huysgesinne/ so waer die weert gehouden des weder te geuen/ bidẽ slotel/ die in zijn handẽ eñ bewaringe ghebleuen waer. Eñ die gast soude ghelooft zijn bi sinen eede/ in dien hi waer een man vã gelooue eñ van eeren eñ van goed famen. Eñ alsist ooc vã saken die butẽ der camerẽ zijn soudẽ/ het si peert oft peerden/ in dien si geherbercht zijn.

Vãden gast die dẽ slotel vã der camer mede ghenomẽ heeft / eñ daer na dẽ weert wed ghegeuen

Eñ oft ghebuert/ dat die gast vã eerste dẽ slotel vand camere genomẽ hadde/ eñ hi dien daer na dẽ weert/ oft der werdinne weder gaue/ eñ hise oft si se op hingen aen eenen nagel/ op dattet geweten mocht wordẽ vã meer anderẽ/ die ooc ind camere gelogeert zijn/ oft om dies wil/ dat die weerdt oft weerdinne daer inne veel te doẽ hebbẽ/ eñ daer in yet vlorẽ waer/ dat waer op perikel eñ scade vãdẽ weert. Wãt gelijc als voorß is/ als dẽ slotel blijft inden last eñ bewaernisse vandẽ weert oft vã sinẽ gesinne/ dat perikel eñ schade staet op hem.

Van thuysghesin vander herberghen diefte te doẽ.

Oft dat huysgesin vander herbergen eenich dinc gestolẽ hadde vanden gastẽ/ eñ dat also beuondẽ waer/ dat waer op perikel eñ last vandẽ weert. Wãt hi behoort voor hẽ te sien/ wat huysgesin hi op slaet in zijn huys.

Vander camere ghebroken bi dieuen.

Eñ oft ghebuerde dat die camer

ghebroken waer/ oft doorsteken dat en soude niet zijn tot perikel vandẽ weert. Mer in dien si in quamẽ bi dat die dore/ oft vensterẽ opẽ gebleuẽ warẽ dat soude zijn tot perikel vandẽ weert. Mer in diẽ men beuindet/ dat daer mede gestolen zijn vã des weerts goeden/ alsdan soudet blijcken dattet ware sonder de schulde vandẽ weert. A

A l. debet exercitor. § itẽ si prodixerit. ff. naut. caupo. stab. &c. l. j. C. de loc. et cond.

Van accommodacien.

Dat. C. lij. Capittel.

ACcõmodacie/ dat die costumiers heeten/ leeninghe van eenighe dinghen/ ghedaen wt vrientschap / is een sake die met recht in genereert eñ spruytet actie des weder te hebbẽ eñ te eyschen/ sonder weder te seggen met schade eñ achterstel. Eñ daerõ suldy wetẽ/ dat alle dinc dat minlijc geleent is/ behoort wed ghegeuẽ te zijn so wel te passe/ dat de ghene diet hẽ gheleent heeft/ daer by gheen schade en lijdt. Ten ware dat die ghene dient gheleent waer / haddẽ rechtuaerdighe sake van excusacie. Ghelijc als oft ghi mi leent minnelijc eenich dinck/ eñ dat mi met crachte ghenomen wordt/ oft ghestolen/ weet dat ic alsdan niet ghehouden en ben in eenige schade oft interest/ ten si bi also/ dat ic int ontleenen belooft hadde des weder te gheuen/ op alle sorghen die daer op souden moghen comen eñ vallen. B

B l. j. C. commodati.

Exempel. Ic contleene teghen mijn ghebuer een peert/ dwelc mi ontnomen wort bi den vyãden des lãts. Weet dat ic daer aen niet gehoudẽ en bẽ ten si dat ic int aennemẽ dat peert aenghenomen hebbe/ op perikel eñ schade vã alle fortuinen. C

Van eenighe sakẽ te leenen/ om te versettẽ.

In dien ghi leent eenighe saken oft dinc yemãt wt vrientscap/ om die te mogẽ versetten/ om hẽ daer af te hebbẽ eenige finãcie/ die hi alsdan vã node heeft/ eñ die finãcie die daer op geleent was/ betaelt eñ voldaen is/ bicans/ al heel oft dat meerõ deel. Weet dat ghi hebt actie tegẽs den genẽ dien ghijt geleent hebt/ oft sinẽ erfgenamen/ te begheeren v dinc/ bi actie vã leeninge. Eñ ghi zijt dat sculdich weder te hebbẽ bi correctie/ op ten ghenen dien ghijt ghelecnt hebt. D

C D. l. j. et Inst. Quib. mod. re contrah. oblig. §. It is qui [...] berendum.

Van compensacie vã gheleende dinghen.

Weet dat gheleent dinc is vã sulcker actie gheprivilegiert/ dat oft die ghene dient geleẽt is/ yet sculdich is dẽ ghenen diet gheleẽt heeft/ hoe wel dattet si geleẽt ghelt/ eñ die gene die dat geleent heeft/ dat weder soude hebben/ weet dat die ghene dient ghelecnt is/ niet en mach maken compensacie/ maer hi moet dat gheleende dinc weder gheuen voor alle wercken. E

D l. De restit. eadem rebus C. commodati.

E l. final. C. eodem.

Condicie van dingen diemen niet schuldich en is.

Dat. C. liij. Capittel.

COndicie van dingen diemẽ niet schuldich en is te betalen / meer dan men

sculdich is dwelc valt in actie vā onsculdige saken/ dat in genereert recht eñ actie te repeterē eñ weđ roepen dat dinc also betaelt/bouen tgene datmen sculdich is. Daer af sept die keyser in zijn consilien Ten is geen twifel/ist dat iemant betaelt eenigen persoō door in aduertēcie eñ door misrekenē weet dat daer na/al ist dat hi bi protestacie betaelt heeft nochtās mach hijt weđom hebben / door die actie vā condicie niet sculdich/dat de clerckē heetē de cō ditione indebiti. Ten ware bi also/dat betaelt wa re bi vonnisse/eñ met rechte also ghewesen. Want alsdā en waer daer geen repeticie/eñ dye actie vā condicie van onsculdige sakē soude dā cesserē. A

Te belouen yemant eenige schulden diemen niet schuldich en is.

¶ Noch sept dat recht op dese rubrike/dat oft ghe buerde/dat yemant daer toe genegē wert/te belo uen eenige seker sculdē die hi niet sculdich en waer maer soude die belouē/om te ontlastē eenen ande ren vā zijn sculde/sonđ eenige transactie oft belof te/weet dat ghi niet en moget hebben ontslach oft v̇hael vanden genē daer ghi also vore beloeft hebt aēgesiē dat ghijtmet uwē vriē wil hebt gedaē mer ghi moet voldoen eñ volbrengen v beloefte. B

¶ Te betalen bi argelist.

¶ Jtē nochtans willen die wijse seggen/dat so wie beloeft eenige sakē te betalen bi in aduertēcie hoe wel dat bi hē daer in v̇bint met brieuē/ niet te min aengesien dattet waer doē blikē gedaen te zijn by furple/hi heeft actie van onsculdige sakē/ eñ men mach hē daer mede verwerē bi desen rechte. C

¶ Jtē hoe wel dat die rechtē willē/dat in betalen bi argelist eenige summe/mē al recouuererē mach eñ verhael/bi actie vā condicie/vā onsculdige sakē niet te min suldy wetē/dat oft yemāt betrect in sa ken eenē anderē voor tgerechte/eñ om te scouwē dē eysch vā partie/oft ontkennē vā meer te eysscē danmē sculdich is/ō vreese van rechte/eñ hi daerō betaelt/oft beloeft eenige sakē/weet dat hi daerō geen recht en heeft te repeterē mer sal vast houdē tgene dat hi beloeft/oft daer af betaelt sal hebbē. Wāt also cesseert daer in actie van condicie vā on sculdige sakē. Men sept dat so wie eenige sakē be loeft in furple oft ō vreese vā rechte/oft om dat hē geē recht gebuerē en sal/dese condicie cesseert/ eñ en heeft geen stadt/wāt daer inne en is geen vree se/noch crachte/noch onghelooue. D

Te betalem datmē waende sculdich te wesen.

¶ Oft ghi betaelde een se ker summe ghelts/die ghi waende sculdich te zijn eñ daer af niet sekerlijc en wistet eñ ghijt niet scul dich en waert/eñ dat ghi des betuygē moget voor recht. De gene die des ontfangen sal hebbē/sal be dwongen worden weder te gheuen het ghene dat ghi daer af betaelt sult hebbē/bider actie vā condi cien van onschuldighe saken. E

¶ Eñ desghelijcx ist oock oft ghy betaelt eenighe ghiften in testamentse oft legatien. F

A
l.j.C.de cō dict.indeb.

B
l.si citra vi lam trāsac tionem.C. eodē. Adde q̄ p̄mi⁹ au ctor nō bñ intellexit.l. hic allega tā. q̄z qui a lieno credi tori p̄omit tit p debi tore / habet cōditionē indebiti cō tra debito rem p quo p̄misit / vt dicit p̄dic ta lex: dicit eñ verū / q̄ tenet solue re credito ri cui est de legatus.

C
l.cū et solu ta indebita C.eodem.

D
l.ea que per infirmatio nem.C.eo.

E
l.i.§ per ig norantiam facti.C.eo.

F
l.fidei cōmis sum / lega tum.c.eod

¶ Van condicie by leelike saken.

Ondicie bi leeli- ¶ Cap.C.liiij. ke sakē is/te belouē/oft te verbinden tot yemant eenige sake/op dat hi doē wil eenige leelijcke saken oft werckē die onrechtelijc/eñ leelijc gedaen wa ren. Als te bedwingen / oft hē te verbindē yemāt te slaē/oft doot te steken. Oft te v̇coopē zijn wijf/ dochtere oft nichte. Oft te doen tegens de eere eñ wet ō heyliger kerckē/tegēs goede sedē tegēs dat welvarē vandē rechte/oft te dragen valsce tuygē eñ veel andere dier gelike onredelike eñ leelike sa kē die hier niet al bescreuen noch v̇claert en mogē zijn. Eñ alle sulcke beloftē en zijn niet weerdich noch te onđhoudē/noch en ingenererē geen actie aendē eysscer. Mer nochtās/oft onder tdecsel vā dien ie mande yet gegeuen waer/eñ de ghene dient ghe geuē waer daer af here gemaect eñ int besidt wa re/weet dat hi daer af niet en soude weđ hebbē/al waert gegeuē om leelijke sakē. Wāt in dit stuc he uet die besitter dat beste recht/naden rechte. G

¶ Te belouen eenighe saken aen den genen dien men zijn goet ontnomē hadde.

¶ Oft gebuerde dat yemāt geeft oft beloeft eē seker summe gelts/ō weder te geuen tgene dat hi hē ontnomē hadde/ eñ om dat hi die beestē vanden velde v̇iaecht hadde/op dat si mochtē comen inden stric vā zijn mede gesellē om die te mogen nemē eñ ontscakē. Oft bi ander lose wegen bi hē gedaen/op datter tot geenre kēnissen comē en soude. Weet dat hi gehoudē sal zijn weđ te geuen tgene dat hi daer af genomē heeft/ om te scouwē die kēnisse eerst eñ voor alle werc Nochtās sal hi daer na worden gecorrigeert vāder misdaet bidē rechter dien daer af die kēnisse behoort. H

¶ Vā locatien/so wel vā huysen als anders.

Dat.C.lv.Cap.

Ocacie is te verhuerē een huys/lāt/ oft ander possessie eñ hoemē daer aē gehoudē is/oft niet/die clercken hee ten dese rubrike/de locato et conduc to. So weet dat de here garderobe/die des yemāt v̇huert heeft/ō daer in te settē eenige dingen in be waernisse/oft gebuerde dat de goeden die daer in gehuyst werdē in bewaernis/of in ander verhuer de plaetsen/verlorē werdē bi dieuē die dē gardero be hebbē gebrokē/ sonder scult vanden heere diet v̇huert heeft/dat en is niet tot zijn perikel oft ach ter deel. Maer in dient sonder crachte/bider dorē oft vensteren verloren ware/dat waer op perikel vanden genen dyet verhuert hadde. I

Vā huysen te verhuerē.

¶ Hebdy vā yemāt eē huys gehuert om sekere prijs/ eñ ghi be taelt hebt die huere/weet dat hi v die termijn nz be treckē en mach vandē huyse/ten waer dat hi daer selue wonē wilde oft dat grotē noot waer dz huis te v̇timmerē/so datmē daerom moeste vt trecken

G
in turpib casib⁹ mel or est 2diti possiden tis l. cum t p̄pter tur pē causam C.de 2dict ob turpem cau. P toto isto t tu.solum d cēdū est d trib⁹ casib scz Aut est turpitudo ex p̄te vtri usq3/scz da tis /et rec pientis: t tūc fiscus petit post traditione Aut est t pitudo ex p̄te dantis tm/tunc militer no repeti; l. dem. §. s qd̄ meret ci.ff.eod Aut est t pitudo e p̄te accipi tis tantū tūc repet d.l.idem. quotiēs.s eodem.

H
l.ob resti enda ea.e l.fine.C. condict. turpē ca

I
l.j.C.de l ca. et con

Eñ nadẽ costumierẽ/ oft de ghene dien thuys toe
A behoort/des vcofte oft met rentẽ wt gaue tegens
.l.ede quam een ander. Eñ dit gehengtdat bescreuen recht. A
te conductã

C.eodem. Van goeden wesende in gehuerden huyse.

Ten is van geenen noode aendẽ
heere vandẽ huyse/ om zijn huere te soeckẽ ander
borgen/dan die goeden die int huys zijn gebrocht
bidẽ hueman/want alle tgene dat daer inne is be
B hoort/eñ is verbonden voor die huyshuere/eñ nie
l.certi iuris mant anders en mach daer aen spreken / voor dat
est.C.codẽ. hi voldaen sal wesen van zijn huere. B

Te huerẽ lant tegens een ander.

Eñ oft yemãt huert een stuc lants midts betalẽ
de alle iaer een seker summe gelts oft korens eñ in
die huere niet en waer besprokẽ/ dat oft eenige tẽ
peest oft onweder op quame/vã donre blixem/oft
droochte/oft vã heruaerdẽ openbaer/dattet waer
op zijn perikel. Weet dat oft bi deser manierẽ sca
de hadde/bi sekere iarẽ duerẽde die huere/eñ daer
inne niet geuallẽ en zijn iaerscarẽ/dat hi na discre
cie daer bi begroot mach zijn. Weet dat ghi reden
eñ actie hebt te eysscẽ restoracie vander scaden/die
C ghi bi sulckẽ ongeual gehadt hebt/ eñ het behoort
.l.licet cert. also gewesen te zijn/in dien daer af gescil valt. C
annuis.c.eo

dem. Te bliuẽ twee huerẽ op eẽ plecke

Item oft yemant gehuert hadde een huis oft er
ue bi seker iaren/om sekeren prijs elc iaer/ eñ het
gebuert dat hi sonđ weder te hueren daer in bleue
ouer die iaren genoẽt inde huere. Weet dat daerõ
niet en ware/hi en waer gehouden voor elc iaer te
betalẽ/die hi meer daer in bliuẽ soude ouer die hue
D re also vele als hi te vorẽ betaelt hadde tsiaers. Eñ
.l.legẽ qui- die huysheere en soude niet meer mogen eysschen
dẽ.C.codẽ. ten ware dat daer belofte gedaen waer. D
l.item queri
tur.§.qui
impleto.ff.
codem.

Een ander voort te verhueren zijn pachte gheduerende.

Eñ oft gebuert dat yemant gehuert hadde eeni
ge erue oft lãt/eñ hi dat voort verhuerẽ woude ee
nen anderẽ tot alsulcke tijt als hijt in huerẽ hadde
weet dat hi dat wel doen mach. Maer de heere vã
der sake en heeft geen actie vã optẽ eerstẽ huermã
E ten ware bi also dat die huere oft voorwaerde sulc
l.nemo pro- warẽ/dat hijt een anđ wel mochte verhueren. E
hibetur.C.
codem.

Te vcoopen een huys dat verhuert is.

Eñ oft gebuerde/dat die heere
van eenen huyse vcoopt dat selue huys/die ghene
die dat huys gecoft heeft/en is niet gehouden dye
huere te houdẽ/ten si dattet hẽ belieft/ten ware bi
F also/dat in die vercoopinghe daer af voerwaerde
.l.emptorẽ ghemaect waer/die huere te houden. F
qndem fun
di.c.codem.

Te verhueren teghens een/ende daer na een ander.

Item oft gebuer
de dat yemandt ghehuert hadde een huys oft an
der lant/eñ daer na die gene diet ghehuert heeft/
dat voort vhuert eenen anderẽ alheel oft eẽ deels
weet dat die here vander sake heeft alsdan zijn ex

ceptie oft verhael aenden eersten huermã. Eñ oft
gebuerde/dat die eerste hueman waer in ghebre
ke vã betalinge/ so mach hi aenspreke den anderẽ
huermã/als tot zijn goedẽ die hi vindẽ soude in zijn
huys/oft op zijn lãt also vhuert. Wãt aẽ de goedẽ
heeft hi actie/eñ niet aẽt lijf vãdẽ anderẽ huermã
noch aen zijn anđ goedẽ/voor dattet recht daerop
gewesen is/partie geappelleert oft geroepen.

Te leenen een huys oft erue.

So wie geeft bi leeninge eẽ ander zijn huys oft
zijn erue te houdẽ/sonđ forme vã cõtract weet dat
hier geen actie en is te recouurerẽ oft te verhalẽ
eenige huere oft loon optẽ genẽ diet also gehoudẽ
heeft/noch aenden genẽ diet voort van hẽ gehou
dẽ hadde tot sulcker condicie. Wãt bi leeninge oft
bi bede/en genereert noch spruyt geẽ actie vã hue G
re/noch die goedẽ en zijn niet te vuolgẽ noch te be l.j.ff.de pre
dwingen die op die erue geuondẽ souden zijn. G ca.

Te huerẽ eenighe sake vanden ghenen diet in lijftochte houdt.

Oft yemãt een huys gehuert heeft/vanden ge
nen dien dat huys toebehoort/tot sinẽ liue. Eñ oft
die viagier oft lijftochter afliuich wort/eer die ter
myn oft tijt gecomen si/daerõ en ist niet/die huer
mã en blijft indẽ huise eñ erue/sinẽ tijt eñ iaer dat
hijt gehuert heeft midts betalẽde die huere op dat
daer niet en si dã dz iaer dat die lijftochter afliuich
is. Want al hadde hijt langer gehuert /die ghene
dien dat erue oft huis toebehoort/en soude des nz
houdẽ/ten ware dattet hẽ beliefde. Eñ also van ee
nen meersch oft hoplant/machmẽ despolieren oft
die vruchtẽ daer af nemen midts betalẽde die hue
re vandẽ iare/eñ niet meer. Eñ also van eenẽ boo
gaert te hueren eñ te nemẽ die vruchten die binnẽ
dat iaer vanđ huerwaerde rijp wesen soudẽ maer
die onripe niet. Eñ also vã eenen viuer/op dat die
huerwaer oft huerman des gelaten hadde/hi sou
de mogen visschẽ in behoorliken tijt/midts betalẽ H
de die huere van die iaerschare/hoe wel dat die lijf l.j.ff.de loc.
tochter gestoruen ware in sayson oft tijde. H pubi.fruc.

Van actie die de clerckẽ heetẽ emphyteosis/te setten zijn landt oft erue in winsel.

.l.vnica.§.
piane.ff.vt
in flum.pu
bli.&c.

Dat.C.lvi.Cap.

Als wi gesien hebben vandẽ loca I
ciẽ so volcht daer na te stellẽ zijn .l.j.et.ij.C.
erue oft lant in winninge/dwelc de iure em
geẽ sake en is in vcopinge/ noch phy. Instit
in huerwaer noch incoop. So sul de loca.et
di wetẽ dat sommige setten haer conduct.§.
erue oft lant tot winsel aẽ yemãt adeo. Sed
oft haer beesten/daer bi dat si hebben de helfte vã male hic di
den profijten/eñ dye winner die daer op doet alle cit quod ius
costen/die ander helfte so dat die beestẽ zijn gepre emphyten
sen eñ dat conquest oft winsel daer af wort gedeilt ticariũ ?sti
half en half/ den ghenen die dat wtset om te win tuitur hoc di
nen/eerst hebbende zijn prin cipale. I cẽdo / si mi
hi dederis
me dicatem
fructuum.vt
l.alleg.

Van fortunen op sulcke saken.

¶ Itẽ weet/dat oft in sulckẽ sake/dat de clercken heeten/te stellen zÿn goedẽ tot winsele/ghebuert eenige fortune/so dat al vloren wert bi fortune of ongeual vã orloghe/vã tẽpeeste oft onweder/tgene dat die winner niet en hadde mogen vhoeden/dat behoort al heel te vallẽ opten genẽ diet wt set tot winnẽ/eñ niet optẽ winner. Mer oft daer op eenige fortune quame/bi feyte vã sayson oft tÿde waer bi eñdeels vãder sake verlorẽ waer/eñ niet al/dat waer op perikel vãden winner/ die de sake houdẽde waer/eñ niet vãden ghenen diet wtgegeuen heeft. Eñ van sulckẽ coop oft voorwaerde/behoorẽ gemaect te zÿn brieuẽ/oft dẽ coop oft voorwaerde waer in twÿfel/eñ nyet houdelÿck. A

A .C. de iure emphyteu. Male hic distinguit de damno illato.

¶ Te ghemissen op sulcke voorwaerden oft beloften.

¶ Itẽ oft gebuerde/dat sulcke coop oft voorwaerden gedaen zÿn bi brieuẽ/daer gebrec in is inde beloftẽ/die niet gehoudẽ en wordẽ vãder eenre sidẽ oft vander ander/dat ingenereert actie de amphiteorique/dwelck mach vuolcht zÿn tot iuste tÿtle te volcomẽ die beloften begrepen in die gescriftẽ/daer op ghemaect. Eñ men mach den ghebrekere daer af bedwinghen/hem eñ zÿn goeden. B

B l. in emphyteuticarii s C. eodem.

¶ Die winner en mach nyet vercoopẽ zÿn winsel oft vbeteringe

¶ Die rechten segghẽ/dat die winner die sulcken voorwaerdẽ heeft aenden wtsetter/ niet en mach vcopen eenige vbeteringe/die hi behoort te doẽ of te hebbẽ opten lãde also gegeuẽ/ oft op die beestẽ sonder cõsent vãden wtsetter. Eñ oft hi desdede/de wtsetter soude hẽ mogẽ vuolgen met rechte eñ hẽ doẽ bedwingẽ/ dat also behoort gedaẽ te zÿn. C

C l. cum dubitabatur. C. eodem.

¶ Te pande setten zÿn goeden.

¶ Dat. C.lvij. Capittel.

In onderpande te settẽ eenige sakẽ is te settẽ eenige goedẽ oft huysraet/in handẽ vã yemãt/totter tÿt toe dat hi voldaen si/eñ betaelt si tgene datmẽ daer op leent/op hope oft meyninge dat als des betaelt is/ weder te hebbẽ zÿn pande. So seyt dat recht also. Tgene die creancier hou dt in onderpande/eenige saken oft erue / daer hy af ontfanghen heeft die vruchtẽ/Weet dat alle dye vruchtẽ/na dat die sake in onderpande gestelt is/behoorẽ gerekent te zÿn in betalinge. Eñ oft die sake detrimẽt hadde in sinẽ tÿt/so is hi ooc gehoudẽ des te beterẽn/bi actie van onderpande. D

D l. creditor qui predia C. de pign. actione.

Te verliesen die onderpande.

¶ Eñ oft die creãcier/dien eenige pãden/te onderpãde in handẽ geset is/vliest dat pãt dat hi in onderpãde hadde/sonder zÿn schult/Weet dat hÿt niet en is schuldich oft gehoudẽ weder te geuẽ. Maer indiẽt anders beuondẽ werde/hi waer daer aen gehoudẽ/gelÿc voorscreuen is int capittel vãdẽ locatien. E

E l. si creditor sine vitio. C. eod.

Vã sakẽ vã auontuere op pãde

¶ Noch suldy wetẽ/dat op pãde gebuert cas van

auontuere/diemen niet en mach vhoeden/gelÿc als vã brande/oft van oplope van dieuẽ/oft vã ander dier gelike sakẽ. Weet dat die gene die daer af bewaernisse heeft/daer inne niet gehouden en is/indiẽt vlorẽ wert. Eñ daerõ en is die schuldenaer niet ontslagẽ vander schult/ten ware by also datter waren eenighe voorwaerden tusscen hẽliedẽ /sulcke dat oft die pãde vloren waer bi sulcke sake vã fortune so enwaer die sculdenaer niet quÿt vã scult F

F l. que fortuitis casibus accidunt., C. eodem.

¶ Men behoort niet te argeren eenige onderpanden.

¶ Dat bescreuẽ recht seyt/dat de gene die in onderpant houdt eenige sakẽ/hi en machse niet vcoopen/noch in pande stellẽ. Eñ indiẽt huysen oft ander eruẽ zÿn/so en behoort hi des niet te argerẽ/noch af te houdẽ boomen/tuyningen noch anders/ Eñ oft gebuert ware/so behoortmen weder te keerẽ/eñ te beteren. G

G l. creditor qui fundũ. C. eodem.

Van den creancier yet te doẽ makẽ op die saken hẽ ghestelt in onderpãde.

¶ Eñ bi ander reden/indiẽ die creancier set eenighe sake/ eñ maect eenighe refectie oft vbeteringe vã onder houdenisse/hi behoort weder te hebbẽ opten sculdenaer. Want hi en is niet gehoudẽ die sake te houdẽ in state/alsoot hẽ ghegeuen is/ eñ die vruchten die hi daer af ontfanghet zÿn gherekent in betalinge vander scult. H

H dicta l. creditor qui fundum.

In onderpande en is gheen prescriptie.

¶ Item weet dat om langen tÿt dat die creãcier hout eenige sakẽ in onderpãde/daerõ en mach hi niet vcrigen possessie/ noch prescriptie Want die vruchtẽ die daer af ontfangẽ wordẽ by den creancier moetẽ gerekẽt zÿn in betalinge/ eñ hi moet dat pant weder geuẽ den schuldenaer/ so geringe alst betaelt is/in behoorlikẽ state. Eñ oft des niet/hi ist schuldich te beteren aenden schuldenaer/by goetduncken vanden rechter. I

I l. nec creditores/et. l. si na. C. eodẽ.

Van sommige goeden te gheuen tot sommighe creanciers.

¶ Itẽ oft eenige goedẽ/behorende eenẽ die schuldich is/gegeuen zÿn sommighe creanciers dye hy schuldich is/Met onrecht clameren of seggẽ si die goedẽ hemliedẽ toebehoorende/ten si by also dat si specialÿc vbonden zÿn. Want anders in dien daer eenige ander schuldenaers zÿn weet dat si mede verhael hebbẽ souden aen die goeden/eñ sullẽ moeten zÿn bekeert tot alle dẽ creanciers of schuldenaers also verre als dye goeden strecken. K

K l. pro debito C. de bon. auth. iud. &c.

Vã actie exercitore eñ institutore

¶ Dat. C.lviij. Capittel.

Actie exercitore eñ institutore is / dat recht dat eenige knechtẽ vandẽ coopmãs hebbẽ in comãschap tegens den meester/die doen eñ exercerẽ de sakẽ vã harẽ meesters in comãschap doẽde/het si te lande of te water. Eñ daer af seyt dbescreuẽ recht/of

ic eenige voorwaerde make aen dē regeerder des schips ō de sake des schips/ oft ō de comāschap die daer in is. Weet dat die meester so wie hi is/ is gehoudē des goet te doen/ eñ hebbē actie teghens hē om de belofte vā sinē knecht/ gelijc als de gene die om dye feyte eñ comanschap van eenighe/ by den meester vander saken gemaect eñ ghestelt is. A

A l.j.C.de in stit'. & exercit.acti. Huic titulū posuit i pn cipio et exrcipio et exaruit i pn cipio: nam putat, esse has actiōes qñ ipsi seruū mutuāt aliqd dñis suis.

Van ghelt gheleent den coopknecht.

Oft v knecht int beleydē vā uwer comāscap leent eenich ghelt voor v/ eñ dat bekeert wert in uwen orbaer/ daer v die knecht rekeninge af gedaen heeft/ weet dat ghijt behoort weder te gheuen/ ghelijc als oft v gheleent waer. B

B l.j.& l.ex cō tractibus seruorum C.eodem.

Vanden knecht des wissels.

Actie institore is wel beuesticht by dē bescreuē rechte/ daerom die ghene die ghestelt heeft eenich ghelt indē wissel vā eenige opēbaerwissellaer bi cōsignacie behoorlijc/ welc ghelt geset waer aenden knecht/ zijn meester daer niet tegēwoordich zijnde na dient gedaen waer indē name vandē meester/ die meester soude moeten goet doen/ al het ghene dat ic sinen knechte ghedaen waer sonder daer teghens te differerene. C

C l. institoria tibi.C.eodē Etiā mulieres tenentur institoria & exercitoria actiōe l.et si a muliere C.eo. & ex ctra du facto cū procuratōre. specialit, datur ctra dominum bdi lis actio institoria. l. si mutuā pecuniam C. eodem.

Van tghene dat gehouden is rechtelijc/ wanneer dattet geconfirmeert is.

Dat.C.lx.Capittel.

Dat is beter/ eñ met recht ghehouden alle dat gedaen is eñ gheconsenteert vanden partien gesamentlijc eñ daer ghetuygen af zijn sonder ghescrifte daer op ghedaen/ dan dat ghene dat bi loochept/ oft surple blijckē soude gedaen te zijn eñ daer ghescriften af waren sonder ander tuygē Daer af spreket dat recht in een rubrike/ dat dye clercken heeten. Plus valere qđ agitur/ quā qđ simulato concipitur. Eñ seyt also. Die waerheyt vā eenighe contracte/ behoort gehouden te zijn ende bewaert rechtelijc/ van tgene dat bi getuygē blijcken sal gedaen te zijn in goeder trouwen/ dat dan tghene dat by gescrifte blijct sonder tuyghen/ by suspectie/ oft twijfel van arghelist. D

D l.i.C. plus valere qđ agitur, &c.

Van getuygen tegens brieuē.

Oft eenich mensche bi fantasie dede scriuen tgene dat hi doet/ oft ooc tgene dat hē een ander doet eñ daer na hē daer af behelpt tegens yemāt/ weet dattet ghene dat beuonden sal worden gedaen in der waerheyt/ beter is/ dan al dat gene dat gescreuen sal zijn by fantasie. E

E l.si quis gestum a se. C.eodem.

Dubbel verstant te doen tegē eenen brief.

Oft v procureur dede maken gescrifte tegens tgene dat ghi hē geuraecht hadt/ te doen verhuerē eenige vā uwe eruē oft lāt. Eñ aen dē ghenē daer hi teghēs gecomanschap hadt/ dede scriuē in v gescriftē oft brieuē/ anders dan de comanschap ghedraecht/ oft ghedaen was/ eñ ghi noch v procureur niet en doorsaget die gescriften

bi die grote cōfidencie of betrouwen/ die ghi hebt aen partie. Weet dat bekēt die waerheyt daer af het behoort ghesept te zijn dē coop te niete. Want in coop oft voorwaerde vā goeđ trouwe/ behoort te zijn die consent van een yeghelijc gehouden/ eñ bewaert/ oft des en is van gheenre waerden. F

F l.fin.C.eodem.

Van litigie/ diemē seyt vāden sakē die niet en behooren vercoft te zijn/ hanghende die pleyte oft ghedinge.

Dat.C.lx.Capittel.

Litigie is/ als yemāt vercoopt saken daer gheschil oft ghedinge af is/ dat die clercken heeten vitium litigiosi. Eñ daer af seyt dat bescreuen recht. Wij verbieden eenē yegelikē als dat si niet en vercoopē die sakē daer ghedinghe oft geschil af is/ tot wat persone dattet si. Wāt al waert gedaen/ daerō en soudet also nyet bliuē/ die pleyte oft gedinge soude voort gaen/ als oftet niet vercoft en ware/ eñ soude sorterē die sentencie daer op gegeuen zijn effect/ eñ soude des derven die vercoper/ eñ die cooper mede/ die des also wetēs soude coopē. Die vercoper die also vercofte die saken hangende int proces/ soude vervallen in boetē van also vele als die sake weerdich ware/ eñ soude die vercoopinge te niete gedaen worden. Eñ die cooper/ in dien hi wiste/ dat die sake litigioes ware/ of in gedinge/ soude verliesen also vele/ als die coop bedragen soude/ tot profijt vandē heere. Eñ oft dye cooper dat niet en wiste/ dat de sake was litigiose hi en soude niet verliesen/ noch en soude niet zijn in eenige schade/ mer soude weder hebbē zijn ghelt/ eñ die coop soude te niete zijn. Eñ die vercooper soudet beterē tegens dē heere/ vā also vele als dē coop bedraecht. Eñ also mochdy dat verstaen/ in dien de sake litigiose waer biden verweerder ghegeuen yemant anders/ diet ontfangen hadde/ weet dat alsdan die sake genomien soude zijn/ om te hebben die boeten die voorscreuen zijn. G

G l.fin. ... de l. comunis.C.de litigiosis.

Te gheuē in testamente dinck litigiose.

Oft yemant laet in zijn testament dingē litigiose tot andere/ hoe wel dattet waer aē den heere/ of tot eenich ander/ machtich om te stellen in sterker hāt/ weet dat daerō die ghifte also gelaten/ den ghenē dien dat gegeuen is/ niet en is ontfanclic int recht om te recouuererē of te epsschē die sake litigiose. Maer die erfgenamē vandē doden/ moetē aen nemē die excepcienten/ eñ voldoen querele/ noch andere en zijn daer niet te ontfangē. Maer om te volcomen die meyninge vanden doden haren voorsater/ behoorē dat te geuen den ghenē dien dat dinc litigiose was gegeuen oft bespro ken/ alsoo vele alst weerdich is/ tot iuste estimacie oft prisinge. Eñ die profite oft auontuere vanden dinge litigiose/ sal bliuen aen den gerechten erfgename. Eñ also sult ghijt verstaen vanden schulde twijfelachtich oft litigiosen. H

H l. ... litigiosa C.eodem. l.cognitione per Auth. ... C.eod.

¶ Daer toe cõt een Authẽtica/die vbetert ẽn supple ret oft vuult tottẽ rechte voorſ/ ẽn ſeyt alſo. Dat hoe wel dattet recht geordineert heeft/dat die erf genaeme vanden ghifter/ gehouden ſal zijn dat te geuẽ den genen dien dat ghegeuen is alſo vele als weerdich ſal zijn die ſake litigioſe die ghegeuen is ẽn aen dẽ erfgenaeme ſal behoorẽ dat vuolch. Weet dat de erfgename vandẽ ghifter /gehoudẽ ſal zijn die ſake litigioſe alſo gegeuẽ/te ontfangen/ẽn be lendẽ oft voerẽ dat gedinge/daer op begonnẽ/tot deciſie/ten coſten vandẽ goedẽ des geuers. Ẽn of die pleyte gewonnẽ wert bidẽ erfgenamen/die ſa ke gegeuẽ behoort te gaẽ tot proffijt oft orbaer vã den genẽ die dat gegeuen is/ſonder coſtẽ. Ẽn oft die ſake gegeuẽ/verloren wert bidẽ proces vandẽ erfgename/die gegeuẽ en ſal niet hebbẽ te eyſſchẽ tottẽ erfgename/ wãt tſchijnt met redene dattet die geuer niet gegeuẽ en heeft dan ter auontuerẽ vãder ſake/dat in dien ſi gewonnẽ wert indẽ pro ces/dat die ghene dient gegeuen is/ des ſal hebbẽ ẽn oft verlorẽ waer/ dat hi niet hebben en ſal dye ſake/noch die waerde/maer die auontuere. A

A Sachẽ. nũc ſi heres C. eodem.

¶ Vanden vercoopingen ẽn coopingen/dye ghedaen worden by middele vã penninghẽ oft ghelt.

¶ Dat. C.lxi. Capittel.

Vercoopinge ẽn coopinge werdẽ ghedaẽ bi middel vã penningẽ/die daer om ouerdraghẽ ẽn geaccordeert is/ bidẽ middel der vanderinge oft wiſſelinge/dye daerõ gedaen wert/het ſi vã lande tegens lant/oft van ſakẽ roerende tegenslãt/oft vã lande tegens ſakẽ roerende/oft vã roerende ſakẽ tegẽs ander roerende ſakẽ/oft vã arbeyt ẽn loon gedaen tegẽs lant oft erue/oft tegẽs roerende ſaken. Ẽn weet dattet niet vã noode en is/ te weſen op die ſake vercoft/ oft op dye plecke daer dat is/ als tottẽ voorwaerden vandẽ coop te doen/want daerom en ſoudet niet blijuen/die ſake ẽn vercoopinghe en waer vaſte/ẽn gheinterineert. B

B l.j. C. de cõ trah. empt. & vend. Nõ ſolũ hic differentiã inter emptionẽ/ vẽditionẽ /& permutationẽ: tũ eſt digna: q̃ ẽptio fit pecunia numerata. Permutatio vẽ re ad rẽ. l. i. ff. de contra. & empt. & vend. Inſt. eo. §. preciũ & ff. ad. §. cũ aũt emptio. l. empt. hdes. C. eo

Hoe vercoopinghe gheſchiet.

¶ Noch ſeyt dat beſcreuen recht/dat coop ẽn vercoop is gedaẽ/wãneer die twee partien accorderẽ ten prijſe vandẽ coop/het ſi dat dẽ prijs te betalẽ ſi in toecomende daghẽ/oft terſtont/oft dat daer geſcriften vã memorien af gemaect zijn/oft niet. Ẽn nochtãs gehenget dat beſcreuẽ recht wel/ dat oft daer af memorie bi geſcrifte is/ dattet hẽ noch berouwẽ mach ſond ſchade/ten ware bi alſo/ dattet erres gegeuen waer biden coper aen dẽ vercoper ten eynde om dẽ coop te houdẽ. Ẽn oft dẽ vcoper berouw ſo behoort hi te verlieſen die helft meer dan de erres. Ẽn oft den cooper berout/ ſo en verlieſt hi niet dan die erres alleene. C

C Inſtitu. de empt. & vend. in prin.

Van vercoopinge pure/ oft onder condicie.

¶ Noch ſeyt dat recht/dat coop is gedaen oft pierlijc/oft onder cõdicie purelijc/ghelijc als abſolutemẽt. Onder cõdicie/ gelijc als te ſegghen. Ic vercoope v een ſake om .x.lb. op dattet genoech waer binnen ſulcker tijt.&c. D

D Inſti. eod §. emptiõ tam ſub cõditione.

¶ Van vercoopinge vã een man die dul is.

¶ Weet dat in vercoopinghe behoort te zijn recht cõſent/oft anders en is niet houdelic. Ẽn want in eenẽ die furiẽs oft dul is/ geen cõſent en is cõſtant/daerõ en mach ſulc man geen vcoopinge doen/die waerdich ſi/oft te houden is/ Maer ſo haeſt als die raſerie van hẽ is/ dan mach hijt wel doen/op dat hi ſi in behoorlikẽ tijt/oft ſelf mondichheyt. Ẽn is te houden ẽn waerdich tghene dat hi bouen zijn ſourſonnerie doen ſoude. E

E l. emptionẽ & venditionem. C. de cõ tra. empt. & vendit.

Van vercoopinghe ẽn ghifte te ſamen.

¶ Ghi ſult weten dattet is dubbelde actie vã vercoopinge ẽn ghifte/ẽn daerom in dien bi ghifte v eenige ſakẽ gegeuẽ zijn/ghy en moget noch en zijt niet ſchuldich te nemẽ daer in wegẽ vã vcopinge/ wãt ghi ſoudt cõtrarieren vãden eenẽ ten anderẽ/twelc niet zijn en mach/wãt zijns ſelfs ſake en machmen niet coopẽ. Ẽn bi arreſt vã parlemẽte heb ic dat ſien wijſen ẽn ſeggẽ tuſſchẽ de kinderẽ van mijn heere Huwedailli/heere van Kume ter eenre ſide/ẽn mijn heer vã Vanuay ter andꝰ ſide om ſommige ghiftẽ die de voorſ van Ailli gedaen hadde tot ſommige kinderẽ baſtaerden die hi hadde/welcke ghiften hi gegeuẽ hadde op die heerlicheyt vã Kume/in Tourneſis. Ẽn daerom te cõforteren haer actie/ẽn eyſch die ſi dedẽ/tegens die vã Vanuay voorſ/ſeyden oec dat ſi hadden tijtle van ghifte ẽn coop/welcke ſakẽ niet en mach ſuſtinerẽ dat beſcreuen recht. F

F l. ſi donationis cauſa, et. l. cũ rei ... donatãs. C. eod

Van vercopinge ſonder voldaen oft betaelt te zijn.

¶ Oft eenighe vercoopinge gedaẽ wert bi cõſente ẽn toelaet vandẽ vercooper ẽn cooper/ghelijc voorſ is/ẽn dat die prijs vanden coope ſi genaẽt ẽn verclaert/ẽn daer ſi de vercofte ſake gegeuẽ oft in handẽ geſet vandẽ cooper/weet dat hoe wel dat die prijs /die ghenoẽt is/ indẽ coop/niet betaelt en ſi/daerom en iſt niet/die coop en is vaſte/ẽn en mach die vercoper niet eyſſchen dan den prijs bi actie van vercoopinghe/ ẽn niet wederkeeren aen die ſaken vercocht. G

G l. emptiones ac vẽdi. C. eod

Van coopinghe gedaen bi prijſe.

¶ Die ſake vã deſen artikel ſeyt/dat dẽ prijs moet zijn genoẽt ẽn verclaert/want ghi zijt ſchuldich te weten/dat in wat vercoopinghe die gheſchiet is/ daer gheenen prijs in en ſi genombreert van penninghen dat bedraecht/dien coop en is niet te houden/iſt dat hi daer bi wil reprocieren. H

H D.l. emp. ac vendi.

¶ Van vercoopinge ſonder krienen te maken/noch waringhe.

¶ Noch ſeyt dat recht/dat die vcopinge niet en is te onuaſter/om dat de brieuẽ terſtõt niet gemaect en zijn/maer wordẽ gheſeyt te maken. Ẽn dat waringe vãder ſake wert belooft. Wãt de gene die th

in zijn besidt/bidē consente vandē vcooper/dat be
sidt is hē weerdich eñ houdt stadt. Eñ hoe wel dat
dē prijs niet en waer/noch en is betaelt/daerom en
is dē coop niet onuaster/dat de cooper/ oft de ver
cooper hē berouwē/ten ware dat si beyde te vredē
waren/dat die coop te niete eñ ongedaen si. A

A ...non ideir ...o.C.eodē ...iustit. eod ...ita tamē

C Van vercoopinge ghestelt indē wille vā een ander.

C Item oft in
dē coop oft voorwaerde vā eē vercopinge te doe
ne/die sake gestelt is indē wille vandē vcooper of
cooper. Weet dat bi dit/die obligacie vander vcoo
pingen/in diē daer eenige ware/te niete is/ in diē
dat een vā beydē siden/in die vcoopinge niet eens
oft geaccordeert en ware. Eñ bi bescreuen rechte
niemāt en is bedwongē/noch en behoort te wesen
sinen wille in vercopinge van erue te gheuen/ten
ware dat hi specialiken/eñ bi obligacie executoire/
daer toe geobligeert ware. B

B C. tu dicta ...in vendē ...is vel emē ...is.

C Eñ oft die gene wien dē coop is gestelt te taxe
ren/den prijs taxeert/alsdan moetmen die vercoo
pinge vaste eñ vā weerden houden. Eñ oft hi des
nyet en wil taxeren/dye coop is te nyete. C

C ...finali. C. ...odem.

C Van procureur te vercoopen eenighe sakē om schulden fiscael

C Eñ oft gebuerde dat die procureur vanden co
ninc/oft vā eenigē prince oft heere/ter cause vā of
ficie oft diēst/dede vcopen eenige goedē/om schul
de fiscael/oft om ander schuldē/toebehoorende den
heere/dat zijn ondersate vuallen waer tegēs hem
weet dat die cooper wel voor hem behoort te sien/
Wāt oft die eruē also vercoft schuldich warē eeni
ge schulde/oft de gene voor wien men vcoopt/ die
ghene die des coopē soude/ waer gehoudē te beta
lē die schulde/die schuldich soude zijn de gene/daer
men af vcoopt die goeden/daer dat erue in gehou
dē waer/eñ die meester vā wien des vcocht waer.
Wāt die heere die cōfisquiert/neēt sonder te beta
lē oft te ontlastē eenigen last. Maer is weō te soec
kē aen die creāciers/opten cooper/eñ tot zijn peri
kel. Eñ also is daer geuseert bidē coninc in zijn co
nincrijc/eñ ic hebt sien wijsen bi arrest vā parlemē
te tusschē den dekē/eñ dat capittel vā Doinic/op
die goedē van eenē/geheeten Jan bosquet/ poor
tere van Doinic/eñ den procureur vandē coninc.
Ende also henghet dat bescreuen recht. D

D ...j. C. de he ...e. vel acti. ...edi. Adde ...[illegible] l. ha ...[illegible]ultas ...[illegible] fatides ...vā in aliq ...us casib⁹ ...scus tene ...ar de euic ...one: et te ...etur ex fide ...e credito ...ibus here ...itariis. vi ...e glosā et ...Doct. i hac ...alleg.

C Die vercoper heeft alle actien tot sinen coop.

C Ten is geen twijfele/dat
de gene die coopt eenige erue/aen dat self erue hy
en heeft alle die actien die de vercoper hadde/ hoe
wel dat na de opinie vāden wisen makers der rech
ten/het beliefde/dat de coper soude hebbē recht bi
sinē coop/eñ tot dien seluē tijtle/ tegē dē sculdena
re des erues/eñ dat hi vā alle zijn priuilegien hē be
helpen mach/in dien hi eenige heeft mettē rechte/
vanden coop/na dat hi in possessie des erues is. E

E ...emptor he ...reditatis. ...C. de here ...l. vel act ...vendi.

C Te vercoopen zijn schulde.

C Eñ oft yemāt vcoopt zijn schulde eenē anderē/
weet dan dat die gene/die de sculde coopt/niet en
heeft die heerlicheit des sakē die geobligeert was
om de sculde/ten ware dat bi procureur gemaect
waer vāden vcoper/oft anders hi en mach hē niet
behelpē inder saken/dan vā sinen coop alleene. F

F l. ex nomi ...nis emptio ...one. C. eod.

C Na dattet recht gehengt/datmē mach engaige
rē/oft in handē settē/die actien diemē heeft tegēs
dē schuldenarē seker sake/is geordineert/dat nae
dat die schulde die geobligeert was/ vcoft is/dye
cooper behoort te hebbē zijn actie/tegēs die gene
die aender saken gehouden zijn. Eñ bider cracht
van sinen coope/heeft hi al het ghene dat hi daer
op raken eñ hebben mach met redene. G

G l. postquā ...eo decursū ...est. C. eod.

C Eñ het behoort te hebbē die ghene dye de actie
coopt vā een ander/zijn recht inder saken en heeft
daer af machte eysch te doen/telcken dat hem be
lieft. Want het is al een recht/recht te hebbē tot
ter saken/oft recht te hebben inder saken. H

C Welcke dingē niet en moghē vercocht zijn.

H l. finali. C. eodem.

C Dat. C. lrij. Capittel

Nu wil ic v toonē/welcke dinghen dat
niet en moghen vercoft wordē/ aen
gesien dat ic ghesegt heb vanden din
gen diemen vercoopen mach. Want
by een exempel moechdy wetē eñ ver
staen vanden anderen/na dat bescreuen recht dat
segt. I Want ten is geen boec diet al begrij
pen noch inhouden mach/dan deen te verstaen bi
dandere. So weet dat te obuieren den fraude vā
sommigen subtilē begeerlijc/het is vbodē te vco
pen eñ te vweñ purpur/het si dattet is in side/oft
in wolle/dwelcke gehcetē is blace/oft oligace/oft
tainture. Eñ oft eenige zijn/die vcopen die wolle
vā sulcke beesten/hi sal inde boeten vuallen te ver
liesen zijn goet/eñ dlijf sal zijn indē wille vandē hee
re. Eñ weet datter andere vboden gedaen zijn by
dē princē/elc in zijn prouincie/na dat die saken ge
ordineert zijn/si zijn precioos oft vremde/ daer de
prince eerst af hebbē wil eñ begheert die kennisse
dwelc met goeder redene eñ rechte gheschien eñ
zijn mach. K Ghelijc als in eenige landen daer
merct is openbaer eñ gemeyne/ die heere verbiet
dat sommige preciose comāscapē nyemāt en coop
voor dat hi daer af gehadt heeft sinē kore of belief
te. Eñ also moechdy weten eñ verstaen vā veel an
der sakē die te cope zijn/dattet wel is indē princē
te verbiedē tot harē wederseggē/bi den bescreuē
rechte. Eñ nyemāt en behoort hē daer af te vwon
deren/want het is van des keysers recht. L

I De similibus simile est iudiciū.

K Quia post ...[illegible] ...[illegible] et ...le paces.

L C. quae res ...vendi non ...poss. vē. per ...totum.

Te vercoopen tegens den vianden vanden prince.

C Noch macht zijn
verboden/te vercopen/oft te dragen aen dē vian
den des princē/wijn/olie/meel/korē/oft eenige an
der liquorē of sustentatie vā lijftochte oft anders.
Eñ sonderlinge geen sakē vā verweringe/als hāt
bogen/voetbogē/bussen/noch eenige ander arte
lerie/oft wapenē/noch geen rehāde sakē noch din
gen/daermen hē af soude moghē sustenterē bi co

nighe weghen oft manieren dattet si/ op te veruallen in dye indignacien vanden princen/ ende op te verliesen dat hijt ende goeden. A

A
l.j. et.ij. C. que res exportari non debent.

¶ Te vercoopen zijn kinderen.

¶ Itē noch ist vboden/ dat gheen kint vercoft en wort by vader noch bi moed/noch bi and/in geen re manierē/noch ghegeuen/noch te pande ghesetr hoe wel nochtās dat de gene dien dat vercoft / oft in pāde geset waer/ nyet en wiste dattet gestolen waer/Ten soude daerō niet bliuē/die boetē en souden vallē optē ghenē die dat gestolē hadde/oft op ten vercoper/oft optē coper arbitrarie/tot discrecie des rechters.Ten waer bi also/dat de vad bi gebreke eñ armoede/eñ vā honger versette zijn kint indē dienst vā eenigē redelikē/alsdan soudt houdē Eñ daer en vallē geen boetē in die sake/ noch van den vader/noch vandē cooper.Eñ de vader soude alsdan zijn kint weder hebben/oft andere van sinē vrienden/hoewel dat int versetten/daer af niet en ware ghesept oft beuorwaert. B

B
l.fina. C. de patribus qui filiosuo distraxerit.

¶ Hoemen ontmaect dē coop die ghemaect is.

¶ Dat.C.lxiij.Capittel

Die vercopinge dye ghemaect waer te ontmaken/ is Alsmen beuondē waer oft datmen siet datter is inden coop doende loosheyt/oft bedroch/oft valsche verstant oft van minderen prijs van dye helft/dat dye sake weerdich is/ oft dattet nyet geleuert en mach zijn Eñ daer af sept dat bescreuē recht also.Oft ghi vcoft hebt de sake/die vā groten prijse is/om minderen prijs dan dat weerdich is/tot estimacie vā min dan de helft/ dat weerdich behoort te zijn/Weet dat in dien ghy daer af duolch doet aen den rechter/ ghi sult recouuererē byden rechte/by sulcker manieren/om dat de rechten willen .Eñ het waer deerlike sake / dat yemāt by ignorancie mach zijn versteken van zijn recht/ men en sal toe voorsien/in dient coēt totter kennisse vanden rechter. Daer zijn twee manieren van prouisien op ghemaect oft gheordineert. Dats te weten/dat oft ghi vercoft hebt een erue/ende ghi weder geuen wilt den prijs die ghi daer af ontfanghen hebt/daer ghi v af beclaecht.Dye cooper sal gehouden zijn/v weder te gheuen die saken by hē ghecoft/bider discrecie vanden rechter. Eñ want een sake eens gecōcedeert oft vercoft/ behoort gehouden te zijn na den rechte dat sept. C Eñ oft hi dat onthoudē oft behoudē wil/ dat mach hi doē Maer hi sal gehoudē zijn te beterē tegens dē vercooper/die sake bi hē ghecoft/ouer dat gene dat hi te voren ghecoft hadde/so vele alst ghepresen worden sal/by gode wijse mannen/ hem daer toe kennende seggen sullen/dattet bouen den coop weerdich is/eñ also dat mach hi behouden. D

C
Qd semel placuit amplius displicere non potest de regu. iur. lib. vi.

D
l.rem maioris precij.c. de rescindē. venden.

Van hem te behelpen vanden beneficiē des rechts.

¶ Enighe mēschen onder dat decsel van beneficien vā dērechte/willē hē behelpen vandē beneficiē van rechte/eñ be geeren aendē rechter/na dat si haer erue oft lātdcoft hebben/dat si wel behoorē te weten met redē wat dat waerdich is/eñ dat hi bi alle verstant dat ghe geuen heeft om minre prijs dā dat weerdich iseñ dat hi daer op voorsiē wert Weet dattet recht wil om des wil dat niemāt en behoort te comē tot ignorancie/dat is vgetelheit vā zijnre eruē/wat die weerdich is/wel mach hi hē beraden int vcoopen. Wāt in diē inde coop ghe een disceptie en is/daer en is gheen vhael om actie vā min dan die helfte van iusten prijse/bidē redenē voorß. Want nyemāt en behoort te zijn so ignorant vā zijn erue/hi en mach wel weten wattet weerdich is/hi en si furioes/oft weeze/eñ daer om en heeft hy geen repeticie. E

E
l. ad resdendā vna ditionē. C. dolo aduersarij deceptum. c. eod. Qñ aūt vēditor vlera medietatē iusti precij decipiē/potest preciū restitui do … recuperare nisi emptor malit iustum precium supplere. l. rem maioris prech. C. eodem.

¶ Van vercoopinghe sonder bedroch.

Eñ daer teghens suldy wetē/dat die vcopinge vā erue/die gedaen is op goed trouwe/ sonder eenich quaet/eñ daer na die vercooper wil ontmakē zijn vercopinge/by te willē weder geuē die helfte meer dā hijt vercoft heeft/weet dat daer om dē coop niet weder roepen noch ontmaect en mach wordē.Mer moet dat gene dat gedaen is bi dē partien eñ sonder bedroch/vaste eñ vā weerdē houden. F Oft die penningen nyet en warē gegeuen in betalinge om eenighe vercopinge/ eñ inder stede vā betalinge zijn ghegeuen beesten of wolle/oft winē/oft ander coināscappē/Weet dat daerom niet en is/dē coop en blijft vaste/na datter was biden consente vanden vercooper. G

F
l.nō est probabilis. C. eodem.

¶ Van officierē haer saken bedectelic te vercopē.

¶ Itē weet dat die gene die dienaers oft officierē zijn/in eenige steden oft landē/om vreese eñ duchte vā haer officien willen wech treckē oft absenterē/ eñ bedectelijc ruymen eñ daerō vcopen haer goedē bedectelic.Weet dat sulcke vcopinge niet en is weerdich/eñ sal niet rechte wederroepē wordē.Eñ de ghene die des gecoft sullē hebben wetens/sullen verliesen tgene/dat si daer aen bestect hebbē/eñ die vercoopinghe sal te nyete gerekēt zijn.Maer in dyent geweten mach wordē inder waerheyt/dat si vā zijn schepdinghe eñ wech gāc niet en wistē/si en sullē niet verliesen tgene dat si daerom gegeuen hebben/mer sullent weder hebbē/eñ den coop sal te nyete zijn. H

G
l prech ca … C. eodem.

¶ Van officieren te coopen eenighe dinghen.

¶ Eñ oft die officieren van den princen hē voorderden te coopen eenighe dinghen/inder stede oft indē lande vā haerē heere speciaelijc cleederen/iuweelen/oft anderen huysraet/ dat vercoft wert byden ondersaten vanden heere weet dat dyen coop gheen stadt hebben en sal/ eñ dye coopers sullen verliesen het ghene dat si daer om ghegeuen sullen hebben. I

H
l. hi qui in … posita. C. eodem.

¶ Van scade oft profijt vāde vercochte dingen.

¶ Is te wetē dat die schade oft profijt vāden vcoften dingē/na dat dē coop

I
l.fina.C. eodem.

gedaen eñ voldaē is met goeder trouwe/behoort toe dē coper/ten si dat daer si eenige sake daer eenige actie wtsprupt die begeert waringe/dat die clerckē heetē euictio. Wāt in sulcke sakē behoort te summerē eñ te appellerē zijn garād/die gehouden is des aen te nemē. Eñ in alle ander sakē weet dat die vercooper nz gehoudē en is/ noch ō sake die spruyten mach om dinck vercoft oft gecoft. A

A l.c. de per com. rei vend.

Vā vercoopinge ghedaen van eenighe dinghen.

Weet nae dat den coop gedaen is van eenighe sakē oft dinghē daer dat gebrec van leueringe niet en is aendē vercoper mer aenden coper. Weet dat die scade die daer af volgen mach/ behoort den ghenē die gebreckelijc gebleuen is te volbrengē den coop/het si bi dē cooper/ oft vercooper naden rechte die sept B

B Mora sua cuilibet est nociua de reg. iur. li. vj.

Exempel van vercoopinghe.

Item wanneer die belofte of voorwaerden ghemaect zijn tusscen dē vercoper eñ cooper/om seker vatē wijns/in dien die coper geen vertrec en neēt te ontfangē dē wijn. De scade vandē wijn die verargert is/en behoort niet te zijn optē coper/maer om des wille dat ghi allegeert/dat alle dē wijn die indē kelder was/vercoft was sonder mate/eñ dat die slotelen vandē kelder gegeuē werden dē copere/na dat die coop ghemaect eñ ghedaen was. Weet dat de schade die daerō geualt vāden wijn/ behoort dē coper/daer bp/dat hi die slotelē/ als sake hē geleuert/ontfangen heeft. Eñ alsus moechdi dat verstaen vā alle andr saken. Ghi sult weten/so wel bi dē bescreuē rechte/als bp redenen natuerlike/dattet sekere sake is/dat in alle coop behoort te wesen goede trouwe/na den rechte dpe sept. C

C In cōtract bus bona fi des est ad hibenda.

Eñ daerom so weet/dat die cloechept/ oft loosheyt/oft bedriechlichept des vercopers/ en soude nyet hinderlijc noch schadelijc zijn den coper van goeder trouwen. D

D Dolum ali bonis c. &c. ver et com. rei vendit.

Van vercoopinge sond gescrifte.

Die sake vercocht ter goeder trouwen/ eñ dpe voldaen eñ geleuert is/hoe wel dat die ghescrifte daer af nyet gedaen en si/daerō en ist niet/ dat perikel eñ schade en is eñ blijft aen den cooper/ als aen den heere vander sake. E

E l. cum inter emptorem. C. eod tit.

Van saken vercoft/ verlozen.

Eñ oft die sake vercoft/bloren waer bi fraude/of bi ander ongeual/weet dat dpe schade daer af soude bliuē aendē ghenē/op wpen dat gebrec ware. F

F l. cū species venditam. C. eodem. Et iuncta prima dictū Mora sua cuilibet est nociua.

Vanden actien die spruptē vā den vercoopen eñ coopen.

Dat. C. lxiiij. Capit.

Vanden actien die spruyten vandē coopen eñ vercopē/suldy wetē datse zijn in twee manierē. Dats te wetē of om recht totter sakē/oft ō te hebbē recht totter saken. Eñ daerom suldp weten/dat ghi mochet pleptē tegens dē ghenen/dien ghi v lant vercoopt oft v goedt. Want na die vercopinge/ ghi en hebt geen actie/dan te veruolgen den cooper/om dē prijs datt et vercoft waer/ eñ die de coper daer om schuldich is/ oft om die reste/maer niet om weder te keeren aen die vercochte saken. Want ghp dpe actie daer af verloren hebt. G

G l. i. c. de act. empti. et vend.

Te vercopen zijn erue/ eñ daer af te houdē tbesidt.

Die gene dpe vercoopt zijn erue/mer daer af behoudt dat besit tot hē/eñ en erft daer in niet dē vercoper/weet dat hi noch blijft heere vāder sake. Mer nochtans mach hi bedwonghen worden te doen dat onterf/ eñ den coper te eruen vander sakē/in dient erue is/of zijn hāden te ledigē/in diet roerende dinc is. Wāt dpe waerheit vandē coop/en behoort niet te zijn bscepdē/Maer in dien de sake die vercoft is/waer min oft meer belast dā dat gesept was indē coop doende/alsdan sprupt actie te repeterē op die vercofte dingē oft ghelt/vandē prijse vā meerder laste/minder ghelt/eñ van minder laste/meer ghelts. H

H l. si pure j tunc/cum l. seq. c. eodē.

Vā niet te leuerē den coop/ oft comāschap ghedaen oft vercoft.

Het is claer eenē pegelike/dattet bescreuē recht cōfirmeert/dat so wie niet en leuert dē coop/dien hp gedaen eñ vercoft heeft/ in tijde/ eñ in plecke/ eñ die coper dan neēt eenige schade/bp dpe faulte oft gebrec vandē vercoper/dpe vercoper is gehouden vander schaden tegens den coper/tot taxacie vanden rechter/na den rechte. I

I l. venditor et cio/ et l. si em[illegible]

Vercoopinge vā vette beesten.

Die vercopinge vanden beesten oft schapen die voldaen is/hoe wel datse niet en zijn geleuert / eñ si des gedurende phaonneren oft lammeren onder die handē vandē vercoper. Weet dat die lammerē zijn aendē coper/midts dat die schade/die vercooper gehadt sal hebbē/biden voetsele oft houdinge der beesten/behoort weder gegeuē te zijn den vercoper/biden coper. Ten si dattet gebreck van leueringhe der beesten coemt byden vercoper. K

K l. post perfe ctam vendi tionem. C. eodem.

Van coop ghedaen indē name van andere.

Dat. C. lxv. Capittel.

Te coopen in eens anders name / oft om eens anders ghelt/wat men daer af doen mach/in dpen daer questie af gheuiel oft sprote. Ghp sult wetē dat oft v vader coste lant oft erue/van sinen penninghen / inden name oft voor zijn moeder/ende daer af ghesedt ware in possessie / weet dat si daer bp ghemaect is vrouwe. Maer oft ghp dpe erfghenaem zijt van uwen vader eysch doen wilt vanden penninghē/dpe bp uwen vader daer omme betaelt waren/om v aendeel / ghp mogt des epschen voor den rechter / ende zijt daer toe ontfanclijck. L

L [illegible]

Te coopē erue/ eñ daer af ghesedt te zijn in besidt.

Oft ghi gecoft hebt een erue/ eñ daer af zijt ghesedt in besidt/ als

also sonder twifel wort ghi gemaect heere/ hoe wel dat die name vā dijns wijfs moes gheset is inden brief/ die van den coop gemaect is/ om sommige te denen. Weet dat ghi daerō niet en behoort te twifelen/ dat om den brief die si daer af heeft/ eñ haer daer mede wil segghē vrouwe te zijn/ dat ghi daer om moghet versteken zijn van uwen rechte. Wāt die rechter bekent vander saken/ sal v doen blijuē inden rechte. A

A l. quamuis instrumētis C. eodem.

Te setten dē naem vand vrouwen inden brief van den coope.

Eñ oft ghi coopt eenige erue met uwen ghelde eñ bi eenige sakē ghi dedet scriuē inde brieuen die daer af worden ghemaect/ den name van uwē wijue/ eñ ghi haer die hebt ghegeuen te bewaren/ eñ daerom so wil si haer daer af vrouwe houden. Eñ waert dat ghi daer teghēs sept/ al waert sake dat ghi haer inden brief hadt doen setten/ dat was om haer liefte te doē/ eñ niet om dat si daer af vrouwe soude zijn alleene eñ voor al/ eñ om haren wille te doen daer mede. Eñ daeromme dat si sach datmen daer teghens seggen wilde/ si gaf haer dochter dē brief/ eñ dat recht dat si daer af hadde. Aendē keyser werdt geuraecht het recht daer af. Hy seyde bi rijphept vandē rade/ dattet wijf haer heeft geporeet tegens redene/ wāt si en mach uwe goedē niet wech gheuē/ sonder uwe wete oft consent. Eñ die rechter sal schuldich zijn/ v weder te doen gheuē v erue metten vruchten daer op ghegeuen. B

B l. cum propria pecunia C. eodem

Te coopē bi v seluē/ oft bi v Wijf.

Grote differencie ist/ oft ghi betaelt dat ghelt/ vāder sakē die v wijf gecoft heeft/ de welcke haer ghegeuē/ oft in handē ghesēt is/ oft dat ghi dē coope in uwen name ghedaen hebt/ eñ dan dedet scrijuen inden brieue/ dē naem van uwen wiue/ ghelijc als oft si waer cooper. Wāt bi een maniere spruyt een actie daer in/ eñ bi dāder maniere spruyt actie contrarie. Eñ daerō/ oft v wijf des cofte in haren name/ weet dat ghi hebt actie/ te recouuererē den prijs/ eñ niet die sake/ daer ī dat ghi daer af zijt armer/ eñ si rijcker/ om dat ghi voor haer dat ghelt hebt betaelt. Maer oft ghi die sake selue hebt ghecoft/ eñ v dat waer ouergheguen oft in handē geset/ eñ alleen den naem vā uwen wiue ghescreuen waer indē brief/ weet als dat meer is waerdich de waerhept vander sake/ dā desen brief. Maer hier lept een eerlike eñ notabel redene/ want oft int beghinsel ghi woudt doen die sake vā uwē wiue/ eñ rochtet in harē naē/ weet dat si daerō niet en wint actie vā coop/ noch voor v/ noch voor haer. Want ghi en hebbet voor v niet ghedaē/ eñ voor haer en moechdijt nyet doen buytē haer tegēwoordicheit oft auctoritept. Eñ daerom/ die ghene sal hebben tbeste recht inde sake vander heerlichept/ diē die heere vāder sake des geleuert sal hebben. C

C l. [illegible] interest. C. eodem.

Te coopen van eens andēs ghelt/ in sinē name.

So wie coopt van eens anders penninghen eenige saken/ in zijns selfs na

mē/ daerom en ist niet/ hi en wint actie van coope eñ die ghene dien die penninghē zijn/ en heeft aen die ghecofte saken niet te epsschen oft te clamerē.

Exempel. Oft v vader cofte eenighe saken metten penninghen die ghemeyn waren tusschen hem eñ v/ eñ questie daer af si/ ghi en hebbet gheen actie/ dan te epsschen oft te verhalen v penninghen/ ende niet die sake. D

D l. qui alienis pecunia. C. eodem.

Watmen nyet en behoort te vercoopē/ noch wech te gheuen.

Dat.C.lxvi.Capittel.

Men en behoort nyet te vercoopen oft te gheuen eens anders sake/ noch te vervreemden. Oft v man vercofte v sake oft erue/ die uwe was/ sonder v wete oft consent/ weet dat hoe wel dat ghi by den ontsich vā uwen man/ beseghelt hebt dē brief van der vercoopinge/ oft bi andē subtijlhept vā uwen mā eñ dat hi v ghaf quade oft valsche informacie. Alle des en heeft gheē sekerheit aen dē cooper/ ten si bi also/ dat die cooper dat dile iaren gehouden heeft ist roerende goet/ oft erue bi prescriptie. Wāt ten is niet waerdich/ het si bi huysraet/ oft bi erue. E

E l. i. et ij. C. de rebus alienis non alienan.

Oft v vader vercoft heeft v erue zedert dat ghi geweest hebt wt zijnre macht/ sonder uwen wille eñ ghi niet en waert zijn erfghename/ daer bi dat hi vervreemt oft gegeuē heeft zijn goeden/ eñ die cooper niet en heeft gehoudē die sake/ bi den tide van vsucaptio/ oft van prescriptie/ weet dat ghi actie hebt te verhalen uwe saken. F

F l. si fundum tuum. C. eodem.

Noch suldy wetē/ dat oft op eenighe sake/ het si huysraet oft erue/ ghemaect eñ geordineert inden testamēte/ biden ghenē die daer af heere was/ dat na zijre doot niet en si vercoft/ noch bekeert in andere vsancie/ dā die gheuer gheordineert hadde bi sinen wtersten wille. Weert dattet nēmermeer en behoort vercoft te zijn/ noch anders belast/ dā die gheuer geordineert heeft. Eñ oft gedaen ware/ so behoort weder ghebracht te zijn inden state vander ordinanciē vanden gheuer/ in dient versocht werdt aen den rechter. G

G l. fina. C. eodem.

Dye eene te vercoopen opten aendeel vanden anderen.

Oft sommige hebben deel te samen op eenige sake/ eñ die een vercoopt op dat deel vandē anderē. Weet dat ghi opten cooper hebt actie te epsschē v aendeel/ tē si bi also dat die cooper/ die sake gehouden heeft/ bi tide vā vsucaptio/ in roerēde sakē bi dē tijt vā.iij.iaren/ oft bi.x.iarē bi prescriptie op saken reele. Eñ oft hijt bi sulckē tijt gehoudē heeft/ dā is hi daer af ghemaect heere. Mer daer na moghet ghi recouuereren oft verhalen uwe sakē/ opten ghenen die dat vercoft heeft/ dwelcke hi nyet schuldich en was te doene. H

H l. i. C. de communi. re. alien.

Te vercoopen eensdeels vand sake tusschē sommighe/ bidē participanten/ oft bi den procureur.

¶ Jtem weet/ wãneer differencie valt opt ghene daer twee erfghenamẽ zijn met v in een sake ghemeynlic/ vercoftẽ si die saken/ oft eendeel daer af/ sond v cõsent/ oft dattet die procureur vandẽ prince vercoft hadde. Weet oft die erfgenamẽ sonder v wete des vercoft haddẽ/ si en soudẽ v niet mogẽ comprehenderen noch verbindẽ. Maer oft die procureur gedaen hadde/ dat soude weerdich zijn/ eñ vast gehoudẽ/ noch en waer die coop niet te ontmaken/ om dies wille dat hijt sonder v wete gedaẽ heeft/ om die gebrekẽ vandẽ anderẽ/ oft eenich vã den anderẽ/ in dien de sake niet deylbaer en ware Mer v deel sal bewaert zijn aen ghelt.

¶ Een man in zijn dootbedde en mach gheen vercoopinghe doen die van waerden si.

¶ Dat. C. lxvij. Capittel.

Weet bi costume locale/ dat na dat een persoon beuallen is siec te bedde/ daer af dat hi sterft/ ter wilen dat hi siec is/ weet dat hi nyet en mach doen ghifte/ transpoorte/ vercoopinghe/ noch veranderinge van zijn erue/ tot preiudicie van sinen erfghenamen/ die weerdich si/ hoe wel dat hijt dede voor den heere eñ gherechte daert erue af ghehouden waer/ eñ dat die mannẽ seyden dattet wel eñ rechtelijck ghedaen waer.

¶ Exempel daer op/ eñ arrest.

¶ Het ghebuerde inder castelrie van Tuway/ dat Geraert vã Auby/ vcoft seker lãt/ dat hi hadde in leen/ tegẽs mijn heer Monton de Gersees/ eñ erf de hẽ daer in met rechte/ mer hi dede des na dat hi beuallẽ was in zijn dootbedde. Eñ om te bat eñ behoorliker te doen dat onterf daer af/ cleede hi hẽ/ eñ also in presencie vandẽ gerechte passeerde/ dede eñ bekẽde die voors. vcoopinghe/ eñ dat onterf vãden voors. leen. Dat gedaẽ/ hi quã vã dier siecten ter doot. Sijn erfghenamẽ releveerden eñ beletten die voors. vercoopinge/ eñ seydẽ/ dat si niet en mochte onderhoudẽ zijn met redene/ wãt hi en hadde des niet gedaẽ in state/ dattet mocht waerdich wesen/ het ghene dat hi daer af dede/ in preiudicie van sinẽ erfgenamen/ na dat hi des ghedaen hadde/ duerẽde zijn siecte. Die heere van Gersees seggẽde ter cõtrarie/ eñ dat hi was in behoorlikẽ state/ gaende eñ staende bi dẽ weghe/ eñ ghecleet manne vil/ die vandẽ sinẽ mocht doẽ zijn believte. Waerõ het ghene dat gedaẽ was/ aengaende die vercoopinge/ mocht wel geschien sonder fraudẽ/ eñ met redene ghehouden wesen. Die erfgenamẽ seyden ter cõtrarie/ eñ dat die vercooper nyet en was in behoorliken state/ sulck als om te moghen vercoopen zijn erue/ dat houdẽ mochte. Eñ oft hi gecomẽ is voor den mannẽ/ het en was niet in behoorlijcken state/ want hi was ghecleet tot caute le/ om die vercoopinghe te doene/ eñ op ghestaen vã zijn dootbedde/ eñ terstont weder gaẽ liggen/ daer na hi corts ghestoruen is. Eñ ten was hẽ van geenen noode te vercoopen bi armoede/ noch om te besteden aen meer lants/ noch bi consente vã sinen erfgenamẽ en hadde hijt niet gedaen. Eñ oft die mannẽ daer bi gheweest hebbẽ als gherechte/ oft die heere/ so veel hebben si te meer misdaẽ oft misbruyct/ nae dat si hẽ in sulcke punctẽ wisten/ eñ sulcke onterue ontfingen. Na veel redenẽ vander eenre side eñ vander andere/ õ dat die mannẽ voor wien des gedaen waer als rechters/ hieldẽ dattet wel gedaẽ was. Eñ die erfgenamen seydẽ ter contrarie. Die sake werdt betogẽ int parlement. Het werdt geseyt bi arreste/ dat die vercoopinge geẽ stadt houdẽ en soude/ eñ dattet die erfgenamẽ weder hebben soudẽ. Eñ die heere/ eñ die cooper die des geledẽ eñ gepasseert haddẽ/ werdẽ gecondemneert in die boetẽ vandẽ coninc. Itẽ het werdt also geiugeert in des conincx hof/ tot Mare in Tournesis voor Agnes vanden dale/ teghens die kinderen van Phanuel de tẽplaine/ in Dossemer/ daer af dat die voors. kinderẽ appelleerdẽ int parlemẽt In welc hof/ die sake gehoort aen deẽ side/ eñ aen vãdere/ eñ dat proces daer op gesien/ het wert geseyt bi arrest/ wel geiugeert eñ gewesen/ eñ qualijc gheappelleert bi den voors. kinderẽ/ eñ werdẽ gecõdemneert in die costen eñ boeten. etc.

¶ Hoe een man vercoopen mach zijn patrimonie.

¶ Ghi sult weten bi costume locale/ hoe dat een mã mach vercoopẽ zijn patrimonie eñ erue/ die hẽ van vader eñ moedere ghecomẽ is. So weet/ dat sonder die condicien die hier na volgẽ/ een man niet en mach vcoopen zijn erue/ die hẽ van vader eñ moeder coẽt/ dats te weten bi drie cõdicien. Die eerste cõdicie is/ biden cõsente eñ toelate vã sinen erfgenamẽ. Die ander cõdicie is/ bi armoede in dient warachtich waer. Eñ na die vsancie vã sommige pleckẽ/ in leengoeden/ hi soude moetẽ met hẽ derden sweerẽ/ dattet also ware. Die derde cõdicie is/ om te besteden in meerder oft beter erue. So is te weten dat so wanneer yemãt vercoopt bidẽ toelate eñ cõsente van sinen erfgename/ oft bi armoede/ of om te bekeerẽ in beter erue/ bi wat wege dattet si/ so moetmen die erue op dragẽ die vercoft is inde handẽ vandẽ heere bi trecken vã rechte/ eñ dat die cooper ooc daer in met weghen vã rechte geerft si. Eñ in des doende geseyt si/ oft dat erue ergẽs belast is/ oft beswaert eñ dat die vercooper hẽ daer af houdt aen die penninghen/ voor vernoecht eñ wel betaelt. Eñ dat hi gheloeft eñ sweert/ dat hy nemmermeer teghens die vercoopinge comẽ noch doen en sal/ bi hẽ seluẽ noch bi andere/ eñ dat die heere hẽ hout voor voldaen vã sinẽ rechte/ eñ die mannẽ van haren salarisen/ eñ dattet si na vsancie eñ costume vand plecke/ behoudẽ eẽ yegelijc zijn recht. Eñ alle dese solemniteyt specialikẽ bewaert/ die aduest vanden erue mach eñ behoort gedaẽ te wesen nader vsancien vander plecken.

¶ Vandẽ petillagiẽ die de coopliedẽn houden in comanschap.

¶ Dat C. lxviij. Capittel.

Pétillages/dat die costumieren heetē ordinanciē eñ costumē/ de welcke die cooplupdē hebbē eñ houdē in hare comanschapē/ eñ vandē tollen daer af. Eñ ghi sult weten dat daer af is eenē tijt geaccostumeert/ dat die coopliedē houden tusschen hēlieden/ dat na dat.v.iaren geledē zijn/ cōtinuerende een sake/ in feyte vā haer comāscap/ dat is hēlupden costume/ oft geaccostumeert/ ten ware bi also dz daer af geschil gewecst hadde voor die v.iaren pleyte oft gedinge begōnen/ wāt alsdā dese costume en soude niet verlidē bi prescriptie. A

A — .l.et.ij.C. de vectig.et com. Adde q autor hʼ aperis hic multū erra uit/ qz intēdit ponere casum legis hic allegatum/ sed nō video quō ponit casuz illius: nam ibi est singularis casus. Qui ei trāsiuit non solum vectigali ciuitatem aliquā perdit merces/ secūdū formā.l.cōmissa. ff. de vectig. Nā tunc res cadunt in cōmissum/ et applicātur fisco. Nisi post hoc in quenium trāsiuerit/ sic eius excludi dicitur a vendicatione. Hoc dicit hec.l. si.ne q cōmissuz.

¶ Hoe die tollen eñ ander settinghen op gheset zijn.

¶ Weet dat na den keyserlikē rechtē/ die tollē werden op gheset/ doen die rechtē eñ statuten gemaect werdē aen dē ghemeynē volcke/ eñ was om die onderhoudenisse vanden saken/ die op dye ghemeyntē behoordē ghenomē te zijn. Eñ op datmen weten soude wat daer passeerde vā deen lant int andere/ dat die heeren vander pleckē mochtē wordē gheauiseert/ eñ daer af gedient eñ bekent wordē. Eñ werdt geordineert/ dat dit seer scerpelijc ghehouden worden soude/ sonder eenich inbrec op te vervallē in sekerr boetē/ na dat die comāscapen zijn/ eñ die steden/ eñ pleckē. Eñ en wert dat niet geordineert om de comanschapē/ die ghedragē eñ verdragen worden in eens selfs lant/ mer die ghedragē eñ gevoert zijn van deen lant oft heerlichept/ in dādere/ op dattet niet gedragē en wordt wt een heerlichept/ sond de wete vandē here. Eñ oft ghi segt datmē nv ter tijt heeft tollē oft settingen in elc lant weet dat dat is om dat die landē alsō zijn vercregen aen eenē heere. Wāt als des werdt gheordineert/ en was des niet al van eenen heere ghehouden.

¶ Wat goeden oft personen tol betalen.

¶ Itē weet dat die goedē van eenē heere niet sculdich en zijn tollen. Die goedē vandē clerckē vander vniuersitept vā Parijs. Die ghedē vā eenen ridder/ op dat hi gheē coopmā en si vans sake. Noch tegēs dit en zijn weerdich eenige priuilegien diemen heeft/ men en moet betalen die tollē ten si dat die heere vandē tollen selue des gheeft. Eñ noch is daer een recht die niet en wil/ dat daer af die waerlike ridders vri zijn/ si en betalē die tollen ghewoonlijc. Eñ oft gebuerde dat die ondersate oft gemeynte vanden heere/ sondē eenige ghiften aendē heere/ dat en is gheē tol sculdich. B

B — .l. vniuersi prouinciales .l. omnibus militibus. l omniū rerum. C.eo.

¶ Vandē tollen oft settinge van den soute.

¶ Itē weet dat vāden beghinsel vanden constitucien des rechts wert geordineert te nemē die tollē vandē soute/ eñ bi sulcker manieren/ dat die prince ordinerē mach solderen vā soute/ eñ doen verbiedē/ dat niemāt en coope sout/ dā aen sinē solder/ op die boete van te verliesen het sout eñ den prijs die hi daer voor betaelt soude hebben in dien hi elders gecoft hadde. Eñ het sout dat al

so ghecoft is/ behoort toe te hoorē dē ghenē die de solders houden van des heeren weghen. C

C — .l.si quis sine persona C.eodem

¶ Itē ghi sult wetē/ dat so wat brief/ die ghe impetreert mach werdē vandē prince/ tegens dat recht vandē tollē/ daer aen en behoort niet geobedieert te zijn/ ten si dattet doēt bidē specialen gebode vādē prince/ diet also hebbē wil vā zijnre cōsciencien eñ specialijc dat daer af si gebleken behoorlijc. Eñ die rechtē die geordineert zijn in die stedē/ om die ghemeynē welvaert/ dat die gehoudē werden vastelijc/ eñ bewaert. Eñ also ist ooc gheordineert in die stedē/ dat daer niemāt vri af en si/ na dat hi inder stede resideert eñ woont. D

D — .l. quicquid cōtra vectigales/ cum .l.finali.C. eodem.

Nyemāt en behoort op te stellen tributen oft tollē/ dan die prince

¶ Het is geordineert bider keyserlike rechtē/ dat niemāt so cloec en si/ die opstelt/ oft imposeert nieuwe tollen oft settingē/ sonder die wetē eñ consent vandē princē. Desgelijcx die prince en behoort niet op te stellē/ noch ordinerē sond grote sake/ eñ dattet si om die ghemeynē saken/ eñ om te schouwen meerder scade oft incōuenientē. Eñ des te doen is verboden/ op te vervallē in die indignacie vandē princē/ eñ op sinen wille arbitrarie. E

E — .l.l.C. vectigalia noua institui non posse.

¶ Niemāt en heffe meerdē tollen oft insettingē/ dā vā outs geordineert is/ op te vvallen in dē indignacie vāden prince vā lijf eñ vā goede. Eñ die rechter ond wien des gedaē waer/ in dien hi daer gheē remedie en set/ eñ hijt wiste/ op ghelike boetē. F

F — .l.finali.C. eodem.

¶ Te draghen billioen.

¶ Itē het is ooc seer scerpelijc vboden/ dat niemāt en drage billioen/ noch vboden munte vandē prince binnē sinen lāde/ op te vervallē inde indignacie vāden prince/ vā lijf eñ vā goede. Eñ die rechtere ond wien des gedaē ware/ in diē hi daer geē remedie en stelde/ eñ hijt wiste/ op gelijcke boetē. G

G — .l.nō solum Barbaris. C.de commercijs et mercatoribus.

¶ Die rijcke en moghen niet coopen.

¶ Noch is verbodē bi obescreuē recht dat die rijcke mannē vanden steden/ niet en doē comāscap/ die tegen dat gemeyn profijt vandē cleynen volcke si: eñ dat si daer af niet hebben en moghen om die rijchept eñ grote comāschap vandē machtigen. Noch dat si niet en heffen so veel comāschappen teffens/ dat si doē vallen die saken/ in groote preiudicie vanden cleynen volcke. H

H — .l.nobiliores natalibus. C.eodem.

Te vercoopen yemāts erue bi executie/ oft anders.

¶ Dat.C.lxix.Cap.

Menichwerf gebueret/ dat bider crachte van sommige obligacien/ bi ghebreke vā betalinghe/ oft contract/ oft bi sentencie/ oft bi arrest vā parlemente dat erue van sommige werdt vercoft bi executie van iusticie/ hoe wel dattet waer tegēs den wille vanden ghenen dien dat erue toebehoorde/ na dat de ghene van wien men dat coopt/ daer toe is verbondē. Want sonder des en behoort niemandts erue vercoft te worden.

¶ Van erue van een weese.

¶ Eñ oft gebuerde dat yemant geobligeert had-de zijn erue/ tot vcoopinge voor sculde/ eñ daer na afliuich werdt/ eñ van hē bliuē kinderen ondr haer iaren/ daerō en soudt niet bliuē/ men en soude dat erue vcoopen bi middele vā rechte eñ vā voechdē oft regeerders. Wāt die minoriteyt niet en helpt aen den weesen/ dā op dat si niet bedrogen en woer dē/ eñ niet andere te bedriegē/ noch te houdē in on rechte. Eñ oft hi niet geobligeert en waer aen die vcoopinge/ men en soude des niet mogen vercoo-pen/ maer de vruchtē salmē setten in betalinge/ bi also dat die weese af te leuen hadde/ in dien hi an-ders niet en hadde.

¶ Die maniere te setten een erue tot vercoopē.

¶ Itē alst coemt te vercoo-pē eenige erue/ het behoort dat die sergiāt die dat exployt doen sal/ cōmissie hebbē sal des te doen/ in diēt si bi rechter royale subiect. Eñ in dien dat si bi parlement oft chastelet/ dā mogen si daer af geuē eñ doē decreet vā hēseluen. Mer is vā node des te doen/ eñ cōfirmeren haer decreet/ bi brieuen van dē coninc. Eñ oft is bi cōmissie vā rechter subiect/ dā mogen si doē die vcoopinge tottē decreet te ge uen aen harē rechter. Eñ die sergiant hebbēde die cōmissie/ behoort te comē totten sculdenaer/ eñ hē signeren/ dat hi tot hē is ghesent/ waerō in dien hi betalē wil het inhoudē vanō cōmissie/ oft tgewijs-de/ daert mencie af maect/ hi sal daer af hoē makē quitācie. Eñ oft des niet/ hi moet zijn cōmissie in-terineren. Eñ daerō so stelle ic die landē oft eruen geobligeert oft geypotequeert inder obligacie in handē vandē heere/ eñ dat si tot vercoopinge gere-kent sullē wordē/ ten si dat hi voldoet. Dat gedaē die sergiant behoort te condigē inder kerckē/ dat oft yemāt is/ die coopen wil sulcke erue/ die come tot hē/ eñ hi salt vercopē bi executie eñ verhoogin ge/ eñ gaerne sal hi ontfanghen dē godspenninck. Eñ dat gedaen/ weder te comē aendē sculdenaer/ eñ significeren hoe dat hi ontfangē heeft dē gods pēninc/ om sulckē prijs/ op zijn erue/ eñ oft hijt niet en wil coopē om sulckē prijs hi sal voort procederē na behoorte. Want in diē hi noch wilde coopē zijn erue/ hi soudet noch mogen doē om dien prijs/ oft om te betalen die schulde metten costē. Eñ oft hijt niet coopē en wil/ die sergiāt behoort te procederē tot vcoopinge/ alsdan bi vhooginge/ eñ na die co-stume vāder plerkē/ die altijt behoorē bewaert te zijn. Eñ naden godspēninc ontfangē/ in dien hem vhoogingen comē/ hi is die sculdich te ontfangen. Eñ die voors erue behoort ten eerstē sondach daer aen/ na de vcoopinge begonnē/ roepē eñ subhaste ren inder kerckē vāder prochiē daer dat erue ondr gelegen is/ bi cedulen oft gescriftē. Eñ behoort te exposeren die vercoopinge/ en den prijs/ den gods penninc eñ die verhooghingē/ in dien daer eenige zijn. Die ghelegentheyt des erfs aen wien dat ge-legen is/ die laetste/ eñ wat iaerlicsce sculdē dattet sculdich is. Eñ oft is die eerste/ oft die anderde/ oft die derde/ eñ also doen bi drie sondagen. Eñ tot elc ken nieuwe cedule/ die inhout die staet vāder ver-coopinge/ in wat state dattet is/ eñ wat vhooghin gen datter zijn ten dage dattet geschiet/ eñ alle te bewarē/ op dat dē decreet daer af mach mēcie ma-ken. Eñ die sergiāt oft die vcooper behoorde in die drie wtroepingē altijt te ontfangē godspenningē in diē daer yemant is diet geuē eñ verhoogē wilt.

¶ Die forme vander cedulle van der vercoopinghe.

¶ Men laet v weten van des coninx weghen (in diēt vercoft werde bi officiet royale) oft bi eeni ge andere/ te noemē den heer/ na der costume der plerkē/ dat alsulcke erue oft lāt/ staēde tot sulcker plercke/ liggende naest dese/ met sulcke last is vcoft met rechte so veel. N. Eñ daer zijn so veel godspē-ningē. N. welcke vcoopinge geschiet is bi verhoo-ghinge. Eñ isser yemāt die meer gheuē wil/ die co me tot desen sergiant. N. om te coopen/ eñ te vhoo ghen vā sulcke vhooghinge/ tot sulckē profijt/ eñ men salt gaerne ontfangen. Eñ is op hudē de eer-ste wtroepinge/ eñ van hudē in acht daghē die an-derde/ eñ in deser kerckē ter hoochmissen tijt ghe-daen/ tot sulckē daghe. etc. Eñ also behoort hi te de-clarerē dē dach tot elcker wtroepinge die dese wt-roepingē/ eñ hoe veel verhoogingen daer zijn. Eñ in diē daer niemāt en is/ die binnē die voors wtroe pingen vhoocht/ die coop behoort daer onderhou dē te zijn/ eñ te bliuē aen den ghenē/ die daer laest geboden heeft. Eñ behoort al te geschien binnē de drie wtroepingē. Die selue geleden/ die executoor behoort vā nieus te comen aen den sculdenaer/ hē summeren eñ seggē. Ic heb vercoft v erue om sulc ken prijs/ op alle verhooginge eñ wtroepinge ge-daen: noch vmane ic v/ in dien ghijt coopē wilt vo re alsulckē prijs/ ghi moget doen. Oft des nyet/ ic laet v weté/ dat ic voort procederē sal in mijn vcoo pinge te doen/ eñ te gheuē decretie aendē cooper. Eñ des ghedaē/ so behoort die sergiant executoor vā alle des ouer te scriuē aen sinē meester/ de welc ke gesien die rescriptie/ behoort den sergiant te ge uen iteratiue cōmission/ bidē welcken die coopere behoort bedwongen te zijn/ zijn hādē te ledigen van den pēningen/ die dē coop bedraecht/ in die hā den vandē sergiāt. Eñ dat die cooper/ eñ de ghene daermē af vcoopt/ verdachuaert wort tot sekeren daghe/ om te sien gheuē aendē cooper/ die posses-sie eñ erue vandē coop/ met intimacien dat die ghe ne vā wiē men vcoopt/ coēt oft niet/ men sal proce deren alst behooren sal. Tot welckē daghe also be-hoort gedaen te zijn/ eñ daer op te geuen die gros aenden cooper executoor. Hoe wel dat die rechter van wien die erue gehoudē is/ behoudt zijn recht eñ een yegelijc set hē daer inde erue/ eñ mogē dage af maken ghescriften/ daer die decreet in gheincor poreert si/ eñ anders nyet.

¶ Die schuldenaer te comen aen den decreet te gheuē.

Noch is te we-

ten/dat int gheue vandē decreet aendē cooper/die
sculdenaer quame mettē gereede penningē/ noch
soude hi weder hebbē zijn erue midts betalēde die
oncostē/dats te wetē den godspēninc/ eñ exployt
van iusticie alleene/eñ niet die verhooghinghe.

¶ Van den opposicien.

¶ So suldy weten/dat oft gebuerde die voorš wt
roepinge/eñ eer die decrete gegeuen si/als voorš
is/In dien yemāt opponeerde segghende recht te
hebbē/oft eenige scult op die erue Weet dattet de
sergiāt maer en behoort te ontfangē tot opposiciē
noch dach op die opposicie te assignerē eer dat zijn
meester hē ontfangē heeft. Want aen den sergiāt
en behoort die kennisse niet/dā vandē geobligeer
de alleen. Mer daerō en sal hi niet cesserē van zijn
exployt te doē/maer sal voort gaen totten eynde.
Eñ die reden is/ō dat oft die opposant ōuiele van
zijn opposicie/het hadde simpelijc ghecesseert ghe
weest. Eñ oft hi obtineerde zijn opposicie/ alsdan
soude die rechter mogē versien tottē rechte vā dē
opposant/eñ alsdā setten te niete die exploten eñ
wtroepingē daer op gedaen/ ten costē vanden on
gelijc. Maer is wel te weten/ dat duerende die op
posicien/oft die wtroepingē voldaen waren/so en
behoort mē niet weder te procederē/ter tijt toe dat
B die opposicie gedetermineert sal worden. A

¶ Itē so mach hē mede opponerē die ghene daer
men dat erue af vercoopt/bi onsouffissante wtroe
pinge oft exploten/bi onsouffissante significaciē
eñ bi sommige andere manierē/ die eer dē decreet
gegeuen is/moeten worden gedetermineert.

¶ Exempel van ghelijcke saken.

¶ Ic wil v daer af een exēpel toonē/ dat ghebuer
de int parlement/anno. M.CCC.lxxviij.tusschē
mijn heer Roci du Fay ter eenre side/ eñ Jan van
Venderesse ter andere/die doē ter tijt was baeliu
vā Senlijz. Het gheuiel dat wt crachte vā seker ar
restē/daer in die voorš du Fay was gecondēneert
tot executie vā erue/om een seker summe van pen
ningen/tegēs den voorš van Venderesse. Hi dede
heffen cōmissie executorie/ ō te executerē dē voorš
du Fay/tot vcoopinge van erue/gedaē aen sekere
sergiāten. Die sergiant voorderde hē te stellen tot
vcoopinge die erue oft landē van dē voorš du Fay
eñ begonste die te executerē/bi gebreke vā roeren
de goedē oft huysraet. Wāt nade regule vā te pro
cederē. Men mach niet vcoopē die eruē oft landē
so verre alsmē vindē mach eenige roerēde goeden
oft huysraet/tē waer sake/dat hi geobligeert wa
re bi brieuē/inhoudende detencie vā sinē persone/
niet tegenstaēde/dat hi roerende goedē oft eruen
hadde/so mach mē houden den persoon geuangen
tot dat executie gedaen si/op dat gheē faulte en si
inder betalinge. Eñ alsdā heb ict siē wisen int par
lement/daer doē presidēt was mijn heer Aernout
vā Corbie. Het ghebuerde dat totter executie van
dē sergiāt die des dede/die voorš du Fay opposeer
de bi sommigē reysen/eñ die opposicie quā int par
lemēt. Tot welckē dach geassigneert werdt biden
voorš du Fay/geseyt die sake vā zijnder opposicie
bi veel redenē. Deene was dat die officier gedaen
hadde onsouffissante wtroepinghe/bi tghene dat
die eruē/die hi sette tot vercoopinge/warē gelegē
in sommige prochiē/eñ hi en dede zijn wtroepinge
niet dā in die eene. Wāt in diē hi zijn wtroepinge
gedaen hadde in alle die prochiē daer die eruē wa
ren gelegen/also hi sculdich was te doē/veel meer
coopliedē soudent gewetē hebben. Dander reden
was/dat die voorš sergiant niet gedaen en hadde
die declaracie/in zijn wtroepinge/ vanden stucke
vandē lāde oft erue/dier vele warē/ eñ aen wien
die gelegē warē/eñ waer datse gelegē warē/welc
ke sake inder vclaringe toebehoort. Die derde re
dē was/dat die sergiāt niet en hadde gheweest op
elc stuc lāts/als hi die exployt dede/eñ die sette in
de hāden vandē coninc. Die vierde is/dat hi inden
decrete/oft inde cōmissie iteratiue nz en declareer
de die wtroepinge/noch dē dach/welcke sake van
node was met redene/eñ die interuallē tusschē elc
ke wtroepinghe/daer op wesende. Cōcluderende
daer bi/ eñ bi ander redenē/daer af dalēde/dat al
le die exployt wert gerekēt te niete. Die voorš vā
Venderesse segghēde ter cōtrarie/eñ dat daer die
opposant seyde/als dat qualijc gedaē geweest had
de in tghene/ dat inde eruē vāder vcoopinge/ die
vele warē/niet en haddē wtgeroepē geweest dan
in een kercke/eñ warē gelegen in sommige pleckē
daer bi/datter veel stuckē warē/ wāt met redene
behoordē si wtgeroepē te zijn/in also veel prochi
en/alsser gelegen warē/op dattet meer liedē wetē
mochten. Wert gheantwoort bi dē voorš de Ven
deresse/dat bi orloue vandē proposant/wel gedaē
hadde geweest/eñ ten was geē doen datmēse wt
roepen soude/dā in een kercke/ eñ sonderlingē in
die kercke/daer dat hooftleē vandē vercōftē lāde
ghelegē was. Wāt si warē gehoudē van een leen
eñ aengheseē dat si in die principale plecke wtghe
roepen warē/het was genoech. Itē tot dat ghene
dat die voorš du Fay seyde/dat qualijc gedaē ghe
weest hadde/int gene dat die executoor nz en had
de vclaert de stuckē/eñ waer datse gelegē waren.
Antwoorde die voorš de Venderesse/ dat bi oorlo
ue vandē pposant/wāt na dat die executoor gede
clareert oft vclaert hadde eñ geseyt/ dat hi vcofte
sulc leē gehoudē vā dese/met sulcke rentē alst scul
dich was/eñ waert gelegen was/houdēde so vele
&c. Ten was gheē noot expresser declaracie te doē
want ander sake ist/dan oft waer vā eygen landē
oft erue ghehoudē van diueersche heerē. Itē tot
dat ghene dat die opposant seyde/dattet ōsouffis
santelijc gedaen geweest hadde daer bi/dat inden
decreet hi niet en declareerde die wtroepinge/tot
wat dagen datse gedaen gheweest hadden/eñ wt
geroepē/eñ wat distācie datter tusschē die wtroe
pinge was. Antwoorde die voorš de Venderesse/
dat hi qualijc seyde. Wāt na dat die eerste wtroe
pinge vclaert is/eñ van dien dach in acht dagē/eñ
van dien in.xiiij.dagen/ het is genoech sonō meer
andōs te noemē/oft meer te vclaren die wtroepin
ghe. Waerō.&c. Alle ghesien/het werdt gheordi

Ita ordinatum fuit in parlamēto/ Anno dñi. M.CCC. lxxviij. pro dño de Uēderesse contra dominū de Fay.

neert bidē houe vandē parlemēte/ om dat die par
tien hē warē ymetende vāder costume vand plec
ken/ daer die wtroepingē gedaen geweest haddē
eñ die vercofte sake gelegen was/ dattet hof ver
nemē eñ ondersoeckē soude/ vāder costume vāder
plecke/ eñ soude daer af recht doen. Wāt bi consti
tutien royalē/ hoe wel dat eenige executie werde
gedaē bi sergiant royale/ nochtans moet die sergi
ant royale zijn exployt doē/ na de costume vander
plecke. Eñ het wert also geseyt bi arrest vā parle
mente/ in die voors sake/ om die voors de Wederes
se. Eñ wert geseyt in dien daer roerende goeden
warē/ die soudē eerst vercoft wordē/ voor die eruē
oft landē/ eñ ghemuentaciseert bi ghescrifte/ daer
toe geroepē den heere vāder plecken. Eñ in dien
daer gheen roerende goedē en zijn/ dan salmē gaē
totten voors eruen/ eñ die selue ghestelt in handē
vandē coninc/ daer toe eerst geroepen den sergiāt
vand pleckē/ bidē ghebode vā sinē heere/ eñ gaen
vā stucke te stucke vā lande/ eñ die hant gestelt al
eermen dat exponeert tot vercoopinge/ eñ dā die
significacien voorscreuen/ oft anders/ ist dattet on
souffissantelijck ghedaen is.

Van cas proximiteyt.

Dat. C.lxx. Capittel.

Cas proximiteyt/ dat die clercken hee
ten cas vā betreckinghe/ naden costu
men localē is. Wanneer yemant ver
coopt erue/ die hem op coemt van suc
cessie oft besterfenisse/ eñ sommighe vā haren ma
ghen/ vand siden daer dat erue af coēt/ dat weder
hebbē willē/ om sulcke pēningen alst vercoft was.
So weet dat so wie des doē wil/ hi moet gecomen
eñ gedaelt zijn vand side/ daer af dat die vercofte
erue coēt eñ daelt/ eñ dat die naeste vander side vā
den erue also vercoft/ eysschē wil bi maechschap.

Die naeste heeft proximiteyt.

Eñ in dient gebuerde dat een maghe eysschede
weder te hebben eenige erue bi maechscap/ eñ bin
nen die tijt dat hijt eysschē mach bi costume locale
een ander mage die nader ware vandē vercooper
vand side des eels/ quame te houe/ om te eysschen
die selue proximiteyt. Weet dattet die naeste heb
ben soude met rechte. Maer in dien hi verbeyde/ dat
dē tijt te eysschē die proximiteyt/ na costume vand
pleckē/ geleden ware/ hi soude te spade comen/ eñ
die eerste eysscer vand voors proximiteit sout hebbē

Hoemē eysschen sal proximiteyt

Eñ om des te eysschē/ diet behoorlijc doen wil/
men moet des doen binnē der tijt dat die costume
vander plecke eñ houe/ daer dat erue af gehoudē
is/ dat begeert te doen/ oft hi soude te spade comē.
Eñ men moet daer af clachte doen rechtelijc in diē
si inder plecken daermen vseert by vermaninghe
vā rechte. Eñ ist in houe daermē vseert bi cōmissie
men moet doen bi cōmissie/ eñ bi vdachuaerdinge
tot sekerē dage/ tot welckē dage men behoort we
der te brengen sinē eysch tot feyte/ eñ biedē sulcke
pēningen/ als die coop ghedragē heeft vanden er
ue/ also eyscht hi maechschap in penningē gereet.
Wāt also begheeret die costume daer toe geintro
duceert oft gesticht/ anders soude sinē eysch wesen
onsouffissantelijc weder gebrocht tot feyte. Wāt
die cooper en behoort niet verder te gaen om zijn
penningē te hebbē/ dan in recht aldaer/ ten si dat
tet hē belieft. Eñ die beclachte gewesen met rech
te/ die voors eysscer behoort te doen rechtelijc ostē
tacie vāden erue oft lāt/ geeyscht vā stucke te stuc
ke/ voor die octaue dat die partie behoort verdach
vaert te zijn ten. xiiij. dagen/ eñ buytē octaue. Eñ
behoort alle fraude daer af betogen te zijn/ eñ alle
dol/ eñ exceptie/ om des te bat te gerakē/ eñ datter
gheē fraude beuondē en si. Oft de gene die eyscht
proximiteyt/ begeert in rechte/ dat die cooper eñ
vercooper werdē bedwongen bi eede/ te seggen die
waerheyt/ vāder forme vā die vercoopinge/ si behoo
rē te sweerē behoorlijc/ eñ te seggen alle die waer
heyt/ op dat die eysscher vand voors proximiteyt
mach sien eñ weten/ die forme vandē coop/ eñ alle
tghene dat daer af gedaē is. Eñ dit werdt gesticht
om die malicie oft loosheyt vā sulcke vercoopinghe/
die om af te nemē die proximiteyt/ des doen/ die er
tot lijftochte/ eñ daer na die grōden. Want in diē
des beuondē is/ gedaen bi een godspenninc/ eñ by
een persoon/ daer is fraude in/ om te benemen die
proximiteyt. Oft noch die grōt teghēs een ander/
na dattet beuonden ware/ dat dat gedaē waer by
eenē man alleē/ in cōclusie te bliuē lijftocht eñ grō
de. Mer in dien beuōden wert/ dattet gedaē wert
bi twee godspēningen/ eñ tot twee personē/ dē ee
nen om die lijftocht/ eñ den anderē om den gront/
elc op hē selue/ eñ sonder fraude/ sulcke coop is ge
seyt sond fraude/ eñ is te houdē/ eñ en is daer geē
proximiteyt te eysschē/ als lijftochte. Mer dat sou
de proximiteyt vallen opten grōt/ die eyscht te ne
men nade lijftochte also gedaē sonder fraude/ als
voors is. Wāt dat recht vā proximiteyt wert ghe
sticht/ op dat die landē oft eruē/ niet en werdē ver
vreēt vā haer recht oft maechscap/ om die vercoo
pinge vāden possessoor/ als daer eenige magē zijn
diet hebbē willen/ voor alsulcke penningē alst ver
coft is/ alst is vandē gront eñ proprieteyt. Wāt in
lijftochte en is gheen proximiteyt/ om dattet niet
vercoft en is dā een tijt/ eñ die tijt geledē mach die
proprieteit weder comē aen die rechte erfgenamē.
Eñ daerom en is op lijftochte gheen proximiteyt.
Eñ also werdet gewijseert int parlemēt/ tusschen
sekere partien/ inden iare. M. CCC. eñ. lxxx. Eñ
dit werdt bescreuen bi bescreuen rechte.

Costume van Doornick.

So is te weten/ dat nade costume locale vā Tour
neys/ dē tijt te eysschē die proximiteyt/ indē lande
gehoudē te leen is binnēs iaers/ na dat die cooper
daer in geerft is met rechte. Eñ ist vā eygen lant/
het moet geschien binnē die wtroepingen die daer
af geschiē/ eñ anders en soude hi niet te tide comē.
Eñ die redē is/ om dat een leengoet niet en wordt
wtgeroepen/ daerom is daer dat iaer toe. Want
binnēs iaers en behoort niemāt te ignoreren. Eñ

int eyghen lant/moetmen comen binnē die witroe
pinge. Wāt sulc lant en mach niet wordē vercoft/
noch de cooper daer in gheerft/ten si dattet witge
roepen si binnē drie sondagē/ inds kercken ter hoo
ghemissen tijt/eñ die proximiteyt ghebodē aen de
erfgenamē/oft zijt hebben willen. Eñ daer om/ist
dat si binnē die witroepingē niet en comē/so comē
si te late.

¶ Costume vā Cysoing.

¶ Itē bide costume van der baronie vā Cysoing/
weet dat in leengoeden binnēs iaers/ eygen lant
binnens iaers/eñ in schependō binnen.xl.iaren.

¶ Costume van Ghendt.

¶ Itē na de costume vā Ghent/ eñ van dē steden
die resorteren tot Ghent/eñ tot Denremonde/in
leengoedē binnen dē tide vā drie witroepingē/die
daer af gheschien binnē drie.xiiij.dagē eñ niet meer
Eñ in eygen lant/binnē drie witroepingē/die daer
aen gheschien bi.iij. sondagē aen een/eñ niet meer.

¶ Costume van Henegouwe.

¶ Itē na de costume vāder graefschept vā Hene-
gouwe/ in leengoet en is ghēē tijt vā proximiteyt
eñ in eyghen lant een iaer.

¶ Costume vā Lense.

¶ Nade costu
me vā Lense/eñ ontrent Valencijn/ en is ghēē tijt
vā proximiteyt/dā om dē heere/in diē hijt eyssche
wil/om te betreckē tot zijnē tafele/eñ anders niet.

¶ Costume vā Rijssel.

¶ Weet dat
na de costume vander sale vā Rijssele/in eygen lāt
ist een iaer. So ist oec mede in leengoedē/behaluē
die landē eñ pleckē/gehoudē vander graefschept
vā saint Pol/hoe wel datse resorterē vand sale vā
Rijssel. Nochtans indē eygē lande en ist niet meer
dā.xl.dagen/eñ in die leengoeden een iaer.

Costume vā Dornick.

¶ Inde stadt
vā Dornic en is ghēē proximiteyt/noch in allē ste-
den die useren vāden rechte der seluer/ eñ daer tē
rade comē. Maer in leengoedē ist iaer eñ dach.

¶ Costume van sinte Amand.

¶ Itē na de costume vāden lande vā.s.Amand/in
den leengoedē is den tijt vā een iaer/ eñ in eygen
lant ist den tijt van.xl.daghen alleene.

¶ Costume van Mortaigne.

¶ Nade costume vā Mortaigne/in leengoet is dē
tijt vā een iaer. Eñ in eygen lant/na den erf gedaē
aen den cooper/ so moet die vercooper dat cōdigē
aen zijn naeste magē/binnē den eerstē woonsdach
eñ merct dach/die te Mortaigne zijn sal/na dē erf
gedaen. Eñ ist dat hijt hē also behoorlijc condicht/
dat die mage des niet en mach ignorerē/eñ oft bin
nen dien merctdach die mage niet en neēt die prox
imiteyt/oft ander nader mage/ daer na en coēt hi
niet te tijde. Eñ in diē dat niet gecōdicht en wort/
die magen hebbē dach te eysschē/also lange alst hē
belieft/eñ ter tijt toe dattet hē ghecōdicht worden
sal/gelijc voors is/het si een iaer.ij.iarē.x.iarē/oft
meer/ binnen welcke iaren zijt behoorē te hebbē/in
dient zijt eysschē niet rechte. Noch anders en zijn si
nz daer af ūsteke/ eer de ūcopinge hē gecōdicht is
geweest. Eñ als dan in diē zijt nz en eysschedē bin-
nen dē eerstē merct dage/si zijn daer af ūsteken.

Costume vā Duway eñ Orchi-es.

¶ Itē nade costumē vander casselrie vā Du
way eñ Orchies/ vandē leengoedē binnē een iaer
eñ vanden eygen lande also veel/ eñ van Orchies
desgelijcx. Mer daer is in dese twee pleckē/so wel
in Duway als in Orchies/sekere pleckē/daermen
useert vā wisselen oft mangelinge/ tot welcke lan
den die also gehoudē wordē/proximiteyt is van.xl
dagen. Eñ in ander pleckē/so wel inde casselrie vā
Rijssel/als in ander casselrien hier bouen voors is
geaccostumeert/ dat oft eenige rentē zijn op eygē
lant/ oft op huysen/ onder renten wesende/ eñ de
ghene diē de renten toebehoorē/dat ūcoopt: weet
dat die ghene/dien dat lant oft huys is/dat weder
mach hebbē ghelijc als de proximiteyt. Bi redene
dat den grōt hē toebehoort / eñ is om hē te ontla-
stē/eñ te vrijen zijn erue. Eñ hoe wel dat die rente
vercoft waer/aen een neue oft mage vandē ūcoo-
per/so soudt nochtās weder hebbē de ghene/ dien
dat erue toebehoort/bi redenen bouen ghescreuē/
om zijn erue te vrijen.

¶ Itē/ eñ oft in die graefschept van Henegouwe
is vercoft eenich leen/daer en is ghēē proximiteyt
ghelijc als voors is. Maer die graue vā Henegou
heeft daer sulcke heerlicheyt/dat in diēt hē belieft
dat leen aen hē te houdē/ hi macht wel doen om al
sulckē prijs alst ūcoft sal zijn/eñ sal daer af doē swe
ren den vercooper eñ dē cooper. Vā den prijs diet
vercoft sal zijn/sal hi mogē af rekenē zijn recht/dz
sulcx is/ dat ō also veel.xx.s. als dē coop bedraget
die graue vā zijn recht heeft daer aen die.x. eñ.ix.
s.eñ.vi.d.eñ de ūcooper en sal daer nz meer af heb
bē/dā also veel reisen.vi.d.alsser is.xx.s.indē voor
seydē coop/ Eñ in dien hi gracie doē wil /hi macht
wel doē/mer hi en derft niet doen. Eñ ten meesten
so en neēt hi vandē ūcooper niet dā den vijfstē pē-
ninc nochtās mach hi dat surplus nemē/in diēt hē
belieft.

¶ Item oft ghebuerde dat eenighe ionc
frou die gehouwet waer/woude weder hebbē ee-
nich goet oft eyghē lāt/bi proximiteyt die vā haer
der side quame/ weet dat si dat wel mach doen vā
haer seluē/sonā dat si om des te doen/ gheauctori
zeert si vā haren mā. Eñ mach daer af clachte doē
rechtelijc/biedēde die pēningen/om weder te heb
bē eñ te betreckē die voors proximiteyt/eñ al des
te doen eñ ordineren vā haer seluē/ter tijt toe dat
daer wederseggē oft opposicie valt vā partie/eñ
dattet schijnt dat daer proces eñ costen wt spruytē
moghen. Want so gheringe alsser weder segghen
valt te houe/eñ proces/als dā moet die ioncfrouwe
geauctorizeert zijn van haren man/oft anders die
proces waer inutile.

¶ Dat inhouden van een cōmis-sie executore.

¶ Dat.C.lxxi.Capittel.

Dat. C.lxxi. Capittel.

OM te maken ende formerẽ een commis-
sie executore/die maniere is dese/om
datter is dbeghinsel vander vercoo-
pinge/ wil ic v thonen bi formulaire
hoe datmẽ die formerẽ mach. Tristā
vandẽ Bossche/heer van Famechon/ende van Rin-
cheual/raet des Coninex/ende baeliu van Vermen-
dops/ aen den eersten sergiant vandẽ coninc indẽ
voors. baeliuscap/aen wien dese cōmissie eerst coēt
salupt. Wij hebbẽ ghesien een obligacie beseghelt
metten seghel royale/geordineert ende ghecommis-
teert bidẽ coninc/binnen Dornic/ende den lande der
seluer/bidẽ welckẽ ons is gebleckẽ/dat Jan vandẽ
berghe/was geobligeert tegens Jan vandẽ dale/
verclaert in die selue obligacie/inder summe vā.x.
muddẽ korens/ op .vi.d. na die rasiere naden bestẽ
te gheuẽ ende te betalẽ biden voors. vandẽ dale/bi se-
kere forme ende maniere/begrepẽ inde voors. brieuẽ
obligatore. Van welcke summe voors. dye voors.
vanden berghe/is daer op gebreckelijc gheuallen
tot groote preiudicie ende hinder vandẽ voorseyden
vandẽ dale/begheerẽde daer op/bi ons voorsiẽ te
wesen met iusticie. Ons dienẽde voor dẽ coninck/
vand. pene begrepẽ indẽ brief voors./vā.xl.s. tour
noys/daer in die voors. vandẽ berge veruallẽ is/
bi zijn gebrec. Ende op dat ghi dese obligacie hẽ doet
interinerẽ ende volbrengen / alst redelijc wesen sal/
daerō ist dat wi v ōtbiedẽ ende beuelẽ/dat die voors.
vandẽ berge/ghenoemt in die voors. obligacie/ in
dien hi niet tot uwer summacie ende vermaninge en
wil voldoen ende betalẽ die voors. obligacie / ende wil
volbrengẽ rechtelijc/ende behoorlijc/ ghi executeert
ende bedwinghet hẽ rigoreuselijc sonder delay / oft
sonder eenich vertrec/te betalen bidẽ voors. van-
dẽ berge/aendẽ voors. vandẽ dale/ die summe be-
grepẽ inder obligaciẽ. Vandẽ welcken bidẽ voors.
vandẽ dale/v sal wordẽ ghebleckẽ/ die intimerẽde
na haren inhoudt/met die boete gegeuẽ dẽ coninc
bi crachte van dien. Des doende bi aentastinghe/
ende vercoopinghe van sine goeden ende eruen/ het si
roerende goeden/oft huysraet/oft cateelẽ/ende dat
hi ooc mede si gestelt tot detencie vanden lichame
aengesiẽ dat hi daer toe v̄bonden is/ende in cas van
opposicie/die hant bewaert ende geconserueert van
der waerde vāder obligacie/voor alle werckẽ. As-
signerẽde dach aendẽ voors. opposant oft v̄weer-
der/in des coninex hof tot Dornic/voor ons/tegen
den voors. vandẽ dale/om te segghẽ die saken/ ende
feyten vandẽ opposicien/ daer op te procederẽ ende
voort te antwoordẽ tegens dẽ voors. vandẽ dale /
als redelijc ende behoorlijc zijn sal/ouerscriuẽde ten
voors. dage/alle tghene dat daer af gedaen zijn sal
Des te doene ende te volbrengẽ gheuẽ wi v machte
ontbiedẽ ende beuelen aen allen ondersaten vander
voorscreuen baeliuschap ende heerlicheyt/biddẽ aen
allen anderen / als dat si v des doende obedieren
neerstelijcken. Ghegeuen. &c.

C Dinhoudẽ vandẽ ouerscriuen vanden sergiant daer op gedaen

Dat. C.lxxij. Capittel.

NV volcht hier die forme van den
ouerscriuen daer op bi maniere
van formulaire. Aenden hoogẽ
edelen ende moghendẽ mijn heere
de baeliu van Vermendoys/oft
aen sinẽ stadthouder in Tourne
sis/ mijn here ende meester. Jā vā
Kent/sergiāt vādẽ coninc/in Tournesis/ende uwer
eerbaerheyt/dienst/reuerẽcie/ende onderdanicheit
Lieue beminde heere ende meester/v belieue te wete
ne/dat bi crachte vā uwer cōmissie aen mi gecomẽ
door die welcke dese mijn relacie is gehecht. Jc om
die selue te interinerẽ/ ten v̄soecke vā Jan vandẽ
dale in mijn cōmissie/optẽ .xvi. dach in Junio / int
iaer. M.CCC.lxxxiij. mi trāsporteerde/ ende tooch
inder stadt vā Dornic. Ende om te sien doen mijn ex
ployt/so begeerde ic aen dẽ prouoost/geheetẽ heer
Peter vā Musy/dat hi mi v̄leenẽ soude eenẽ sergi
ant/om te sien doen exployt/die ic in meyninge bi
uwer cōmissie was te doẽ. De welcke heer Peeter
vā Musy/mi verleende Jan Cardō/sergiant van
der stadt vā Dornic/hẽ beuelende/dat hi mi obedi
encie soude doen hebbẽ ende vercrigen al om/bi den
subiecten vāder voors. stadt / in dẽ voors. exployt
doende ende intenderẽde. Ende inde presencie der sel-
uer/ic quā ten huyse vandẽ voors. vandẽ berghe/
ende aen zijns selfs persoon/de welcke ic al daer ge-
uondẽ heb/ende gesummeert/gheseyt/ende ghetoont
hoe dat aen mi/als aendẽ sergiant royale/was ge
comen sulcke cōmissie/mettẽ brieue vā obligacie/
de welcke ic hẽ dede lesen. Ende dat in diẽ hi betalen
woude die voors. obligacie/ic soude hẽ daer af doẽ
hebbẽ behoorlike quitācie. Ende om dies wil dat ick
hẽ beuondẽ heb delayerẽde des te doen/in presen-
cie vandẽ sergiant/ende ander assistẽs/heb ic gheno
mẽ ende gestelt bi iuste inuentorie/in die handẽ van
dẽ coninc/alle de goedẽ roerẽde die ic in sinẽ huy-
se gheuondẽ hebbe/ ende elders daert mi ghewesen
was hẽ toebehoorẽde. Ende daerō dat bi rade daer
toe geroepẽ ende des kennẽde ende belidẽde/mi geble
ken is/als dat die roerẽde goedẽ/niet en soudẽ mo
gen volbrengẽ noch betalẽ / dat inhoudẽ van der
voors. obligacie. Jn presencie vandẽ voors. sergiāt
stelde ic in handẽ vandẽ coninc/een huys ende erue/
gelegẽ binnẽ der stadt vā Dornic/inde strate van
Maruis vā eenre sidẽ houdẽde aendẽ huyse van
Gillis darbitte/ende vā die and. side aendẽ huyse vā
Jan vāder meersch/welc huys toebehoorẽde den
voors. vandẽ berghe/also alst begrepẽ is/ die vier
eyndẽ ende dmiddel/heb ic gestelt inde handẽ vandẽ
coninc/om te inuentaurisẽrẽ al dat selue/so verre
als totter volcominge vand. obligaciẽ. Ende alle des
heb ic gesignificeert ende geerondicht dẽ seluẽ dach/
aendẽ scepenẽ vā Dornic/in wiens iurisdictie dat
voors. huys gelegẽ was/ hẽlieden beuelende van
wegẽ des coninex/dat si vā nv voort niet wesen en
sullẽ tot belastinge oft v̄coopinge/die de voors. vā
den berge/soude willẽ doẽ van sinen goedẽ oft er
uen/totter tijt toe dat mijn exployt al reede begō
nen soude zijn geinterineert ende voldaẽ/welcke sce

penen mi antwoordē eñ seydē / dat si hē wachten souden van misdoē. Eñ om te volle te interineren mijn cōmissie/aengesiē dat die voorß vandē berge was in purē gebreke vā betalinge eñ van voldoen Ic in presencie vandē voorß sergiant/mi gegōt eñ verleent/dē.xij.dach vander voorß maēt/in volle merct eñ opēbaerlijc heb ghestelt eñ geexponeert tot vcoopinge/bi vhooghinge/roepēde die goedē vandē voorß vandē berge/so verre als si mi gewesen eñ gethoōt warē/eñ icse geuindē conde/eñ elc stuc op hē seluen/na zijn weerde eñ prisingē/eñ bi drie roepē op elc stuc/so dat des bi alle vhoogingē ghedaen eñ ghepasseert is/tot sulcker costume eñ vsancie/als ter plecke toebehoort te doē. Die vcoopinge en beliep niet meer dā.xx.lb.tournoys/ ghelijc als bi die vcoopinge die ic heb bi gescrifte autētike/tegēs den voorß sergiāt breed mach blijcken eñ verstaē zijn. Eñ dat gedaē heb ic gecōdicht aen den voorß vandē berge/ die voorß vcoopinghe eñ wat sake/eñ om wat prijs/ eñ dat in diē hi binnen iij.dagē des niet en lossede / oft wed en coste voor dien prijs/het soude bliuē vercocht aendē coopers Welcke derden dach ghelede/ om dies wil dat die voorß vandē berge niet weder en sochte eenige sakē/ic declineerde/eñ ghaf ouer aen die voorß coopers/tghene dat si vercoft haddē/ midts betalēde die penningē vandē coop/welcke penningen ic genomen heb/ eñ houde mi daer af voor genātiseert tot profite vā mijn voorß execucie Itē eñ om te onderhoudē mijn voorß execucien/eñ dat gebrec dat daer noch ghebrac aen die voorß obligacie/ ic inde presencie vandē voorß sergiant/mi gheleent/tsondaechs optē.xviij.dach vand seluemaent/ind kercke vā sinte Brice/in welcke prochie dat voorseyde huys gelegen is/exponeerde tvoorß huys tot vercoopinge/significerēde een yegelijc/dat in dien yemant ware/die tvoorß huys coopē wilde/ die spreke mi toe/ eñ ic salt vercoopē bi vhooghinge/ met xij.scell.van rente/ die mi geseyt was dattet iaerlicx sculdich was Eñ ic exponeerdet bider prisinge van dē mānen daer toe geeedt/inder voorß stede/ tot.CC.franckē/vā der munte des coninex om dē eerstē godspēninc. Eñ om elckē godspēninc die gegeuē soude wordē van vhooghinge.xx.scell. daer af de.xv.bliuē souden tot profijt vā vercopinge/ eñ dander.v.tot profijt vāden vhooger. Dat gedaen quā tot mi Jan vandē velde/de welck bi coop ghemaect/ten besten dat hi mochte/bi rade vāden gesworen makelaers der voorß stadt vā Doinic / vā mi coste tvoorß huys/ō de summe vā.C.xl.fräckē eñ.vi.d.tot god/vā verhooginge die hi daer op sette. Welcke vcoopinge ic liet wetē dē voorß vandē berge/eñ oft hijt weder woude coopē/midts betalende de summe/ die dē coop bedraecht/ eñ ooc die verhooginge eñ dē godspēninc/so mach hi dat selue huys wed aen hē nemē. Die welc mi ātwoorde dat hi wel gehoort hadde/tghene dat ic seyde. Op welcke ātwoorde / ō dat si niet en was souffisant ter sake/procederēde op mijn voorß execucie/ic dē voorß sondach daer aen.xx.dagē inde voorß maēt

dede wtroepē in die voorß kercke vā sinte Brice/ ter die daer toe gewoōlijc/die voorß vercoopinge eñ bi cedule / inhoudēde tgene dat hier na volcht.

Die forme van den cedulen.

Men laet wetē vā des coninex wegē/dat Jan vā Kenti/sergiāt vandē coninc/bi crachte vā seker cōmissie aen hē ghecomen/vandē baeliu vā Vermendoys/oft sinē stadthouder in Tourneſis/om die interinacie vā sekere obligacie/daer in de voorß Jan vandē berge/gehoudē was teghē den voorß Jan vādē dale/heeft die voorß sergiāt vercoft eē huys eñ erue/gelegen in de voorß stede vā Doinic/ind streate vā Marius/ liggēde aen deē side naest den huyse vā Gilliß darbite/ eñ vā dander side aen dē huyse van Jan vand meersch/gelikerwijs dat erue vandē voorß huyse begrijpt/vore eñ achter/die viere eyndē eñ dmiddel/tot.xij.ß.te rente iaerlijcx eñ erflijc/tot twee terminē te betalē tsiaers/dat is te wetē/deē helft te kerssauōt/eñ de and helft sint Jansmisse: bi condicie/ dat in dien daer noch meer rentē opgeuonden warē/dat soude zijn in verminderinge vandē ghelde. Eñ in dient min schuldich waer/ dat soude zijn in vermeerderinghe vanden voorß ghelde/ten goetdunckē vandē gesworē prisers. Eñ daer is voor den eerstē godspēninc.C.eñ xl.goudē franckē/vander munte vā den coninck/ tot.vi.d.vā verhooginge/daer op verhoocht. Eñ op huyden is die eerste wtroepinge/ eñ vā huydē ouer.viij.dagen ter hoochmisse tijt die anderde eñ vā huydē in.xv.dagen/dwelc zijn sal ouer wekē ter hoochmisse tijt/ salt die derde zijn. Isser yemandt die zijn profijt daer inne voelt/eñ die daer meer af gheuē wil/die mach comē bi den voorß sergiāt/ hi salt gaerne ontfangē/alst redelijc eñ behoorlijc sal wesen. Lieue eñ wel bemīnde heere/alle tgene dat voorß is/certificere ic v warachtich te zijn bi deser mijn rescriptie/gezegelt met minē segel/ ghedaen eñ gescreuen opten dach/eñ inden iare voorscz.

Dinhouden van een cōmissie iteratiue/ om vercoopinghe van lande oft erue. Dat.C.lxxiij.Capit.

Die forme te maken een cōmissie bi cas vā vercoopinge van lant oft erue/ is dese. Tristam vanden bossche/ridder heere vā Famechon eñ van Kincceual raet vā.etc.aen Jā Kenti/sergiant vā dē coninc/inden voorß baeliuschap/salupt. Als bi crachte vā een seker cōmissie bi ōs gegeuē/ eñ aen v gecomē/tē versoecke vā Jā vandē dale/ō te interinerē/eñ te stellē tot execucie die obligacie / inde welcke hi vbonden was in een seker summe vā koren/die voorß Jan vandē berge/tegēs den voorß vandē dale/gestelt hebt eñ geexponeert in vercoopinge/bi gebreke vā roerēde goeden/ vandē voorseydē vanden berge/die niet en mochtē volbrēgen die summe/eē huys eñ erue toebehoorēde dē voorß Jan vandē berghe/als aen dē meesten ghebot/eñ laetste vhooginge/is dat voorß huys gebleuē aen

Jan vand meersch/om dē prijs eñ somme vā.CC.
goudē franckē/ghelijc ons breeder geblekē is bi v
rescriptie/daer op ghemaect:bide welcke ons oot
mach blikē/dat alle die voorß vcoopinge ghedaen
eñ gepasseert is sonder wederseggē oft opposicie
negheen . Waerō aendē voorß cooper behoort te
bliuē het voorß huys/ghelijc als zijn proper erue.
Ontbiedē eñ beuelen v/dat ghi v trāsporteert tot
den voorß cooper/eñ doet hē gebot/dat hi die pen
ningē die bedragen die voorß vercoopinghe/in di
nē handē stelt oft in handē vandē wisselē/ in uwē
name/eñ daer toe hē bedwinget/ bi alle behoorli
ke wegē/in dien hi weygerende waer.Eñ dat ghe
daen/hē vdachuaert voor ons oft onsen stadthou
der/tot sekere behoorlike dagen/om hē te decrete
ren van sinē voorß coop/intimerende aendē voorß
geobligeert/ vā wient vcoft is/ dat hi si ter voorß
plecke/in dient hē goet dunct/ om te sien doē wed
coepē eñ allegerē tghene dat vā redene behooren
sal/midts intimacie/dat in diē hi coēt oft niet/men
sal ꝓcederē alst met redē behoorē sal.Des te doen
gheuen wi v machte/ontbiedē eñ beuelē wient be
hoort/biddē eñ begheerē aen allen anderē/dat si v
aen des doēde/obedierē neerstelijc. Ghegeuen te
Doornic/dē.iij.dach Julij/int iaer. M.ccc.lxxxiij.

Dinhouden vander rescriptie vanden sergiāt/daer op gedaen.

Dat.C.lxxiiij.Capittel.

Den hooghen/edelen/moghenden hee
re/mijn heer die baeliu van Vermen
dops oft sinē stadthouder in Tournē
sis/Jan van Kenti/ sergiant vanden
coninc/inde voorß baeliuschap/eñ vā
uwer eerbaerheyt/in allen dienst/eere/eñ reuerē
cie/eñ met alle obediēcie. Mijn lieue heere eñ mee
ster v wil belieuē te weten/bi cracht vā uwer com
missie iteratiue/aen mi ghecomē/aen de welcke de
se mijn rescriptie is gehecht/eñ om te interineren
ic ter begeerte vā Jan vandē dale/ begrepē inder
cōmissien/den.xiiij.dach der maent Julij/ int iaer
M.CCC.lxxx.ic mi trāsporteerde inder stede vā
Doornic/eñ om te sien doen mijn exployt/begheer
de ic aenden prouoost/Peeter vā Mus/ dat hi mi
verleenē soude eenē sergiant/om te sien doen den
exployt/ die ic bi uwer cōmissie/in meyninge was
te doen.Welcke prouoost mi verleende Jan cardō
sergiant vander voorß stede/hē gebiedēde/ dat hi
mi obediencie soude doen hebbē al om/vā den on
dersatē/indē voorß exployt doende.Eñ in presen
cie vāden voorß sergiāt/ quam ic tot Jan vander
meersch/cooper vā eenen huyse eñ erue/ die ic by
uwer cōmissie hē vercoft hebbe ter begeerte vādē
voorß vandē dale/toebehoorēde Jan vandē berge
ter cause vā een seker summe koren/daer in ver
bondē was die voorß vandē berge/tegēs dē voorß
vandē dale/dē welcken ic gebodē hebbe vā des co
ninck weghē/dat hi in mijn handē stellē soude die
summe vā.CC.franckē/oft op dē wissel/in minen
naē/dat die voorß coop bedraghē heeft. De welcke

Jan vander meersch mi terstōt gegeuē heeft/ uit
den voorß coop/daer af dat ick mi houde voor wel
vernoecht eñ genātizeert.Eñ dat gedaen/ic in die
presencie vāden sergiant/ dē voorß dach hebbe ge
intimeert aendē voorß vāden berge/dat hi quame
voor v of uwē stadthoud/ter voorß plecke vā Door
nic/in dient hē goet dochte/ eñ vāden vijfden dach daer
aen in acht dagē/tegen den voorß vandē dale/ om
te sien makē die decreet vāden huyse eñ wedercoo
pen/oft allegerē tghene dat redelijc zijn sal/midts
intimacie/dat in diē hi coēt oft niet/mē sal procede
ren gelijc redelijc eñ behoorlijc zijn sal:eñ dat ick
hē te dien dage doē soude goede rekeninge eñ re
liqua/vā alle tghene dat ic vercoft heb vā zijn goe
den.Dwelcke ic seyde mijn lieue heere eñ meester
vā alle dat voorß is/ ic certificere v warachtich te
sine/bi dese mijn relacie/geseghelt met minē segel
gedaen optē dach eñ inden iare voorscreuen.

Forme te makē een obligacie.

Die forme te maken eñ te formeren een obliga
cie/op sekere coop oft cōtract/is dese/bi der forme
die ghi vindē sult geformuleert in die rubrike van
dē obligacie/verclaert eñ getekent bi den ghetale
lxij.eñ daerom passere ic die te maken.

Dinhouden van een decreet/ op die vercoopinge van eenige erue.

Dat.C.lxxv.Capittel.

Die forme eñ maniere te maken een de
creert/op eenige vercoopinge van er
ue/gedaen bi executie van iusticie/ is
dese.Tristam vāden bossche/ ridder/
heere vā Famechō eñ Kinchenal/raet des coninck
eñ baeliu vā Vermēdoys.Al den genē die dese let
terē sullen sien oft hoorē lesen/saluyt.Cōdt eñ ke
lijc si allē luydē/dat Jan vander meersch/heeft on
lanc ghecoft bi executie royale/een huys eñ erue/
gelegē.&c.die vcoft is bi Jā vā Kenti/sergiāt van
dē coninc/bi crachte vā sekere cōmissie executore/
hē bi ons gegeuē/oft vā onsen stadthoud/om te in
terinerē eñ te stellē behoorlicke executie ō sekere
summe vā penningē/daer in dat Jan vandē berge
gehoudē was/tegen Jan vāden dale/bi sekere ob
ligacie/besegelt mettē zegel royale/ vand baeliu
schap vā Vermēdoys.Eñ is dat voorß huys geble
uē aen dē voorß Jā vand meersch/als aen dē laet
stē dhooger/begeerēde bi ons daer af te zijn gede
creteert eñ gecōfirmeert/ghelijc alst redene is/eñ
die stijl vand plecke dat wtwijsen sal/gesiē die rap
portē eñ bewijsingē daer op gemaect eñ gescreuē/
daer af dinhout hier na volcht.Eerst vā die voorß
brieuē van obligacie/inhoudēde dese nauolgende
forme.Al den genē.&c.Om welcke brieuē te stellē
tot executie behoorlick/ cōmissie executore is daer
op gegeuē daer af dinhoudē hier na volcht.Tristā
vandē.&c.Om dwelc te volbringē/eñ om te stellē
die voorß cōmissie tot executie behoorlic/die voorß
vāden dale/heeft gebracht tot Jā vā Kēti/sergiāt
vandē coninc/ die van dē exployte daer op gedaē
is heeft ouergescreuē als dinhout hier na volcht

Aen hooge/edele/eñ mogende here.⁊c̃.welcke rescript behoorlijc/eñ om voort te procederen/ eñ te doen die voors vcoopinge tot die volcominge vāden voors brieuē van obligaciē/eñ ten vsoecke vā den voors vander meersch/cooper: wij op die selue rescriptie gegeuē hebbē onse cōmissie iteratiue waer af dinhoudt hier na volcht. Tristam vandē bossche.⁊c̃.Na welcke cōmissie iteratiue/eñ die selue geintérineert na haer forme eñ inhout/nade instancie vander pleckē/ eñ nade costume aldaer bewaert eñ geobserueert sonđ wedersеggē/ghelijc als na die rescriptie iteratiue/ōs daer op gesеpnt mach blikē/waer af dinhoudē hier na volcht. Aen hooge eñ moghēde heere.⁊c̃. Op welcke exploytē gedaē eñ voleyndt/aen ons/ als aendē rechter souuerayn/ouer gescreuē eñ ouer gesеpnt is/also tot sulcker sake toebehoort. Die gesien/ eñ nerstelijc geexamineert/eñ aengesien dattet sonđ wedersеggē oft opposicie gedaē eñ beleyt is gheweest/ die costume solēniteyt/eñ rechtē vander plecke gehoudē eñ bewaert/dat ghelt vāder vcoopinge in onsen handē gestelt/ gekeert eñ beleyt in acquijt eñ betalinge vander voors obligacie. Eñ gecōsideert alle tgene dat ōs sculdich is/ eñ mach porrē na summacie gedaē/aen den voors vandē berge/ dat wi op huydē geuē sullē daer op/decreet eñ volcominge/vandē exploytē bouē gescreuen/ eñ dat hi dat soude comen sien doē/in diēt hē goet dochte midts intimacie/die welcke niet gecomē oft gecōpareert en is. Eñ daerom aen den voors cooper/ wij dē voors coop/ eñ die exploytē daer op gedaē bi onser sentencie/eñ om recht/louē/ consenteren ratificerē/ approberē accorderē eñ geuē dē voors cooper/die possessie vandē huyse/voor hē/eñ voor zijn eruen/ eñ lakē van hē hebbende/ als zijn proper erue/eñ behoudē alle rechten. So geuen wi in gebode/dē heere vanđ plecke/vā wien dat gehouden is/dat si dē voors cooper/midts onsen decrete eñ cōmissie executoire/daer op geuen dat erf vā den huyse eñ erue voors/midts satisfactie vā harē rechtē/eñ daer op geuē gescriftē eñ brieuen / sulc als si gewoonlijc zijn/bi harē rechte/ten costē van dē cooper/in dien si daer af vsocht wordē/de welc si stellē in haer forme/als vā den coop/also gedaē behoorlijc is te doene. Des te getuyge.⁊c̃.

¶ Van vercofte saken die te niete gaen/eer si gheleuert worden.

¶ Dat. C.lxxvi. Capittel.

Die rechten segghen/ dat so wanneer eenighen coop ghedaen/ met coopen eñ vercoopē van eenige sakē/so haest als den prijs gheaccordeert is eñ den godspenninc ghegeuē/die vercoopinge en mach niet ontmaect wordē/ ten ware bi cōsente vandē cooper eñ vcooper/maer niet die een sonder danđ. Want al waert dattet den eenen beroude/so en soudet niet mogen geschien/ ten ware dat si beyde dat eens warē. Eñ daerō/ als dat contract ghemaect wert tusschen.ij.partien/ het moet na bescreuē recht/ghehouden zijn als vaste/ eñ van waerden. A So ist dat hoe wel die coop gedaen is/ghelijc voors is/ eer dat besidt proprietaire daer af gegeuē si vanden vercooper aendē cooper/met rechte so die costume vanđ plecke dat begeert te doen. In dient gebuert/dat bi auōtuere vā brande/oft vā tempeeste/ oft vā heyruaert vā princē/die sake die vercoft waer/vginge te niete/oft werde bedoruē/ sonder die schulde vā dē vercooper: weet dat die scade daer af/is dē cooper/hoe wel dat hi nochtās nz betaelt en hadde de pēningen vā die vcofte sakē/oft dat hi in possessie niet geset en ware/als voors is/ eñ niet tegēstaende dat die brieuē vanđ comāscap niet gemaect en warē noch geleuert. Mer in diē dat gebrec vandē coop te leuerē/ware aendē vcooper/eñ daer op ō geual quame/die scade vā die sake vcoft/soude alsdā wesen optē vcooper/eñ niet optē cooper. B

A l.venditi actio. C. de actio. empt. et vend.

B l.j.et.l.cum speciem venditam ... peri. C. ... rei veet c. Institu. de empt. et vend. §. cū autem emptio/ ... §. sed et post emptionem.

¶ Van sake mobile oft roerende

¶ In roerēde goedē/ in dient gebuert dat die vercooper ghedaē heeft coop expres tegē den cooper eñ dat ghebrec vā die vercofte sake te leuerē/en is niet aendē vcoper/weet dat in diē die sake argert nadē coop/dat sal zijn tot perikel vā dē cooper/eñ niet vandē vcooper. Eñ waert eenich goet/datmē leuert bi matē/eñ die cooper nadē coop gedaē/ aē neēt die slotelē eñ bewaernisse vā die vcofte sake/ in dient na dē coop argerde/dat soude zijn tot perikel vā den cooper/eñ niet vā den vcoper. Maer in diē die cooper de slotelē oft bewaernisse nz aen en name/het soude zijn tot scade des vcopers. C

C l.dolum ... thoris/ et. ... cum inter ... emptorem ... C. eodem ...

¶ Van sake vercoft by executie.

¶ Eñ oft gebuerde dat de sake/die vcoft soude zijn bi execuciē vā iusticiē/dats te wetē bi wtroepinge oft vhooginge/dat huys oft die sake vcoft/vghinge te niete bi brāt bi ōgeual/bi tēpeest/oft bi oorloghe/wāt dien niet tegēstaende/dat die comāschap vander vcoopinge gedaē waer bi sekerē prijs eñ godspēninc ghegeuē/ dwelc schijnt te zijn cōtract vā goeden wille/also voors is. Nochtās om dat die coop niet en is vast noch geslotē/om datter vhooginge geschiē/eñ datmē noch niet en weet aē wiē dattet bliuē sal/oft wie die laetste vhooger zijn sal die prijs vā die vcofte sake/blijft op de sake eñ niet optē cooper / ter tijt toe dat die wtroepingē al gedaē eñ geleden warē/ eñ dat cōmissie iteratiue behoort gegeuē te zijn/om te gheuen die possessie aē den cooper/ eñ hē doen ouer geuē de penninghen die de vercofte sake bedraecht. Ten waer dat bidē vcoper/oft bi zijn sake waer geschil/oft opposicie inde vcofte sake. Wāt duerēde die selue/eñ ter tijt toe dz daer af gedetermineert waer/dat waer tot perikel vāden vercoper eñ niet vandē cooper. Eñ in dien vanđ side vandē cooper quame dat wedersеggē oft opposicie/ eñ tot daer af waer gedetermineert/het soude zijn optē cooper. Eñ also wert geradē bide wise aduocatē eñ procureurs van dē parlemēte/eñ specialijc bi mijn heer de cācellier vā Bourgondiē/geheetē heer Jan Canart.

Jan vand' meersch/om dẽ prijs eñ summe vã.CC.
gouden francken/ghelijc ons breeder gebleken is bi v
rescriptie/daer op ghemaect: bide welcke ons oec
mach bliken/dat alle die voorß vcoopinge ghedaen
eñ gepasseert is sonder wederseggẽ oft opposicie
negheen. Waerõ aendẽ voorß cooper behoort te
bliuẽ het voorß huys/ghelijc als zijn proper erue.
Ontbiedẽ eñ beuelen v/dat ghi v trãsporteert tot
den voorß cooper/eñ doet hẽ gebot/dat hi die pen
ningẽ die bedragen die voorß vercoopinghe/in di
nẽ handẽ stelt oft in handẽ vandẽ wissele/ in uwẽ
name/eñ daer toe hẽ bedwinget/ bi alle behoorli-
ke wegẽ/in dien hi weygerende waer. Eñ dat ghe
daen/hẽ vdachuaert voor ons oft onsen stadthou
der/tot sekere behoorlike dagen/om hẽ te decrete
ren van sinẽ voorß coop/intimerende aendẽ voorß
geobligeert/ vã wient vcoft is/ dat hi si ter voorß
plecke/in dient hẽ goet dunct/ om te sien doẽ wed
coepẽ eñ allegerẽ tghene dat vã redene behooren
sal/midts intimacie/dat in diẽ hi coẽt oft niet/men
sal ꝓcederẽ alst met redẽ behoorẽ sal. Des te doen
gheuen wi v machte/ontbiedẽ eñ beuelẽ wient be
hoort/biddẽ eñ begheerẽ aen allen anderẽ/dat si v
aen des doẽde/obedierẽ neerstelijc. Ghegeuen te
Doinic/dẽ.iij.dach Julij/int iaer. M.ccc.lxxxiij.

Dinhouden vander rescriptie vanden sergiãt/daer op gedaen.

Dat.C.lxxiiij.Capittel.

Den hooghen/edelen/moghenden hee
re/mijn heer die baeliu van Vermen-
doys oft sinẽ stadthouder in Tournẽ
sis/Jan van Kenti/ sergiant vanden
coninc/inde voorß baeliuschap/eñ vã
uwer eerbaerheyt/in allen dienst/eere/eñ reuerẽ
cie/eñ met alle obediẽcie. Mijn lieue heere eñ mee
ster v wil belieuẽ te weten/bi cracht vã uwer com
missie iteratiue/aen mi ghecomẽ/aen de welcke de
se mijn rescriptie is gehecht/eñ om te interineren
ic ter begeertẽ vã Jan vandẽ dale/ begrepẽ inder
cõmissien/den.xiiij.dach der maent Julij/ int iaer
M.CCC.lxxx.ic mi trãsporteerde inder stede vã
Doinic/eñ om te sien doen mijn exployt/begheer
de ic aenden prouoost/Peeter vã Musi/ dat hi mi
verleenẽ soude eenẽ sergiant/om te sien doen den
exploit/ die ic bi uwer cõmissie/in meyninge was
te doen. Welcke prouoost mi verleende Jan cardõ
sergiant vandet voorß stede/hẽ gebiedẽde/ dat hi
mi obediencie soude doen hebbẽ al om/vã den on
dersatẽ/indẽ voorß exploit doende. Eñ in presen
cie vãden voorß sergiãt/ quam ic tot Jan vander
meersch/cooper vã eenen huyse eñ erue/ die ic by
uwer cõmissie hẽ vercoft hebbe ter begeerte vãdẽ
voorß vandẽ dale/toebehoorẽde Jan vandẽ berge
ter cause vã een seker summe koren/daer in ver-
bondẽ was die voorß vandẽ berge/tegẽs dẽ voorß
vandẽ dale/dẽ welcken ic gebodẽ hebbe vã des co
nincx weghẽ/dat hi in mijn handẽ stellẽ soude die
summe vã.CC.franckẽ/oft op dẽ wissel/in minen
naẽ/dat die voorß coop bedragẽ heeft. De welcke

Jan vander meersch mi terstõt gegeuẽ heeft/ die
den voorß coop/daer af dat ick mi houde voor wel
vernoecht eñ genãtizeert. Eñ dat gedaen/ic in die
presencie vãden sergiant/ dẽ voorß dach hebbe ge
intimeert aendẽ voorß vãden berge/dat hi quame
voor v of uwẽ stadthoud'/ter voorß plecke vã Doi
nic/in diẽt hẽ goet dochte/ eñ vãden dijsdach daer
aen in acht dagẽ/tegen den voorß vandẽ dale/ om
te sien makẽ die decreet vãden huyse eñ wedercoo
pen/oft allegerẽ tghene dat redelijc zijn sal/midts
intimacie/dat in diẽ hi coẽt oft niet/mẽ sal procede
ren gelijc t redelijc eñ behoorlijc zijn sal: eñ dat ick
hẽ te dien dage doẽ soude goede rekeninge eñ re-
liqua/vã alle tghene dat ic vercoft heb vã zijn goe
den. Dwelcke ic seyde mijn lieue heere eñ meester
vã alle dat voorß is/ ic certificerẽ v warachtich te
sine/bi dese mijn relacie/geseghelt met minẽ segel
gedaen optẽ dach eñ inden iare voorscreuen.

Forme te makẽ een obligacie.

Die forme te maken eñ te formeren een obliga-
cie/op sekere coop oft cõtract/is dese/bi der forme
die ghi vindẽ sult geformuleert in die rubrike van
dẽ obligaciẽ/verclaert eñ getekent bi den ghetale
lxij. eñ daerom passere ic die te maken.

Dinhouden van een decreet/ op die vercoopinge van eenige erue.

Dat.C.lxxv.Capittel.

Die forme eñ maniere te maken een de
creet/op eenige vercoopinge van er
ue/gedaen bi executie van iusticie/ is
dese. Tristam vãden bossche/ ridder/
heere vã Famechõ eñ Kinchenal/raet des conincx
eñ baeliu vã Vermẽdoys. Al den genẽ die dese let
terẽ sullen sien oft hoorẽ lesen/saluyt. Cõdt eñ kẽ
lijc si allẽ luydẽ/dat Jan vander meersch/heeft on
lãcx ghecoft bi executie royale/een huys eñ erue/
gelegẽ.&c. die vcoft is bi Jã vã Kenti/sergiãt van
dẽ coninc/bi crachte vã sekere cõmissie executoire/
hẽ bi ons gegeuẽ/oft vã onsen stadthoud'/om te in
terinerẽ eñ te stellẽ behoorlicke executie õ sekere
summe vã penningẽ/daer in dat Jan vandẽ berge
gehoudẽ was/tegen Jan vãden dale/bi sekere ob
ligaciẽ/besegelt mettẽ zegel royale/ vand' baeliu-
schap vã Vermẽdoys. Eñ is dat voorß huys geble
uẽ aen dẽ voorß Jã vand' meersch/als aen dẽ laet-
stẽ vhooger/begeerẽde bi ons daer af te zijn gede
creteert eñ geconfirmeert/ghelijc alst redene is/eñ
die stijl vand' plecke dat uutwijsen sal/gelijc die rap
portẽ eñ beroepingẽ daer op gemaect eñ gescreuẽ/
daer af dinhout hier na volcht. Eerst vã die voorß
brieuẽ van obligacie/inhoudẽde dese nauolgende
forme. Al den genẽ.&c. Om welcke brieuẽ te stellẽ
tot executie behoorlick/ cõmissie executoire is daer
op gegeuẽ daer af dinhoudẽ hier na volcht. Tristã
vandẽ.&c. Om dwelc te volbringẽ/eñ om te stellẽ
die voorß cõmissie tot executie behoorlic/die voorß
vãden dale/heeft gebracht tot Jã vã Kẽti/sergiãt
vandẽ coninc/ die van dẽ exploite daer op gedaẽ
ons heeft ouergescreuẽ ind' manierẽ hier na volgẽ

Aen hooge/edele/eñ mogende here.etc.welcke rescript behoorlijc/eñ om voort te procederen/ eñ te doen die voors vercoopinge tot die volcominge vā den voors brieuē van obligaciē/eñ ten versoecke vā den voors vander meersch/cooper: wij op die selue rescriptie gegeuē hebbē onse cōmissie iteratiue waer af dinhoudt hier na volcht. Tristam vandē bossche.etc.Na welcke cōmissie iteratiue/eñ die selue geinterineert na haer forme eñ inhout/nade vsancie vander pleckē/ eñ nade costume aldaer bewaert eñ geobserueert sond wederseggē/ghelijc als na die rescriptie iteratiue/ōs daer op geseynt mach blikē/waer af dinhoudē hier na volcht. Aen hooge eñ moghēde heere.etc. Op welcke exployctē gedaē eñ voleyndt/aen ons/ als aendē rechter souuerayn/ouer gescreuē eñ ouer geseynt is/also tot sulcker sake toebehoort. Die gesien/ eñ nerstelijc geexamineert/eñ aengesien dattet sond wederseggē oft opposicie gedaē eñ beleyt is gheweest/ die costume solēniteyt/eñ rechtē vander plecke gehoudē eñ bewaert/dat ghelt vāder vercoopinge in onsen handē gestelt / gekeert eñ beleyt in acquijt eñ betalinge vander voors obligacie. Eñ gecōsideert alle tgene dat ōs sculdich is/ eñ mach porrē na summacie gedaē/aen den voors vandē berge/ dat wi op huydē geuē sullē daer op/decreet eñ volcominge/vandē exployctē bouē gescreuen/ eñ dat hi dat soude comen sien doē/in diēt hē goet dochte midts intimacie/die welcke niet gecomē oft gecōpareert en is. Eñ daerom aen den voors cooper/ wij dē voors coop/ eñ die exployctē daer op gedaē bi onser sentencie/eñ om recht/louē/ consenteren ratifficrē/ approberē accorderē eñ geuē dē voors cooper/die possessie vandē huyse/voor hē/eñ voor zijn eruen/ eñ lakē van hē hebbende/ als zijn proper erue/eñ behoudē alle rechten. So geuen wi in gebode/dē heere vanđ plecke/vā wien dat gehouden is/dat si dē voors cooper/midts onsen decrete eñ cōmissie executore/daer op geuen dat erf vā den huyse eñ erue voors/midts satisfactie vā harē rechtē/eñ daer op geuē gescriftē eñ brieuen / sulc als si gewoonlijc zijn/bi harē rechte/ten costē van dē cooper/in dien si daer af versocht wordē/de welc si stellē in haer forme/als vā den coop/also gedaē behoorlijc is te doene. Des te getuyge.etc.

Van vercofte saken die te niete gaen/eer si gheleuert worden.

Dat.C.lxxvi.Capittel.

Die rechten segghen/ dat so wanneer eenighen coop ghedaen/ met coopen eñ vercoopē van eenige sakē/so haest als den prijs gheaccordeert is eñ den godspenninc ghegeuē/die vercoopinge en mach nyet ontmaect wordē/ ten ware bi cōsente vandē cooper eñ vercooper/maer niet die een sonder danđ. Want al waert dattet den eenen beroude/so en soudet niet mogen geschien/ ten ware dat si beyde dat eens warē. Eñ daerō/ als dat contract ghemaect wert tusschen.ij.partien/ het moet na bescreuē recht/ghehouden zijn als vaste/ eñ van waerden. A So ist dat hoe wel die coop gedaen is/ghelijc voors is/ eer dat beside proprietaire daer af gegeuē si vanden vercooper aendē cooper/met rechte so die costume vanđ plecke dat begeert te doen. In dient gebuert/dat bi auontuere vā brande/oft vā tempeeste/ oft vā heyruaert vā princē/die sake die vercoft waer/verginge te niete/oft werde bedoruē/ sonder die schulde vā dē vercooper: weet dat die scade daer af/is dē cooper/hoe wel dat hi nochtās nz betaelt en hadde dē penningen vā die vercofte sakē/oft dat hi in possessie niet geset en ware/als voors is/ eñ niet tegēstaende dat die brieuē vanđ comāscap niet gemaect en warē noch geleuert. Mer in diē dat gebrec vandē coop te leuerē/ware aendē vercooper/eñ daer op dē geual quame/die scade vā die sake vercoft/soudē also vā wesen optē vercooper/eñ niet optē cooper. B

Van sake mobile oft roerende

In roerēde goedē/ in dient gebuert dat die vercooper ghedaē heeft coop expres tegē den cooper eñ dat ghebrec vā die vercofte sake te leuerē/en is niet aendē vercoper/weet dat in diē die sake argert nadē coop/dat sal zijn tot perikel vā dē cooper/eñ niet vandē vercooper. Eñ waert eenich goet/dat mē leuert bi matē/eñ die cooper nadē coop gedaē/ aē neēt die slotelē eñ bewaernisse vā die vercoftē sake/ in dient na dē coop argerde/dat soudē zijn tot perikel vā den cooper/eñ niet vā den vercoper. Maer in diē die cooper de slotelē oft bewaernisse nz aen en name/het soude zijn tot scade des vercopers. C

Van sake vercoft by executie.

Eñ oft gebuerde dat de sake/die vercoft soudē zijn bi execucie vā iusticie/dats te wetē bi witroepinge oft verhooginge/dat huys oft die sake vercoft/verghinge te niete bi brāt bi ōgeual/bi tēpeest/oft bi oorloghe/wāt dien niet tegēstaende/dat die comāschap vander vercoopinge gedaē waer bi sekerē prijs eñ godspēninc ghegeuē/ twelc schijnt te zijn cōtract vā goeden wille/also voors is. Nochtās om dat die coop niet en is vast noch geslotē/om datter verhooginge geschiē/eñ dat mē noch niet en weet aē wiē hattet bliuē sal/oft wie die laetste verhooger zijn sal die prijs vā die vercofte sake/blijft op de sake eñ niet optē cooper / ter tijt toe dat die witroepingē al gedaē eñ geleden warē/ eñ dat cōmissie iteratiue heb[illegible] gegeuē te zijn/om te gheuen die possessie aē den cooper/ eñ hē doen ouer geuē de penninghen die de vercoftē sake bedraecht. Ten ware dat bide vercoper/oft bi zijn sake waer geschil/oft opposicie inde vercofte sake. Wāt duerēde die sekie/eñ ter tijt toe dz daer af gedetermineert waer/dat waer tot perikel vāden vercoper eñ niet vandē cooper. Eñ in dien vanđ side vandē cooper quame dat wederseggē oft opposicie/ eñ tot daer af waer gedetermineert/het soude zijn optē cooper. Eñ also w... het geradē bide wise aduocatē eñ procureurs van dē parlemēte/eñ specialijc binnē heer de cācellier vā Bourgondiē/geheetē heer Jan Canart.

A
l.venditi
oo.C.de
oo.empt.
et vend.

B
l.j.et.l.cu
speciem v...
ditam
peri. C
rei veet c.
Instru. ...
empt.et v...
di.§.cū...
emptio/...
§.sed et
post empt...
onem.

C
l.dolum ...
thoris/ et
cum inte...
emptore...
C.eodem

¶ Wie die vruchten vanden vercoften saken toebehooren.

¶ Eñ oft gebuerde/ dat inde vercofte saké eenige emolumenté oft ander profité gheuielé te heffen/ eñ te ontfangé/ na die comãschap vandé coop ghedaé/ tot die leueringe väder possessie proprietaire gelijc voorś is. Weet dat in dié den coop gemaect is/ bi pueré eñ liberalé wille eñ consent/ vandé vercooper eñ cooper/ alle die profité/ comende na die vcoopinge väder sake/ behooré aendé cooper/ hoe wel dat hi daer in niet en waer geerft/ noch possessie corporele/ noch brieué daer af gemaect/ oft geleuert. Maer in diét gedaen waer bi vcoopinge/ die gedaen waer bi execucie vã iusticien/ eñ bi verhooghinge/ dan en soudé die emolumenté niet toebehooré aenden cooper/ ter tijt toe dat die decreet gezegelt/ gegeué waer aendé cooper/ eñ die possessie midts betalende die peningé vandé coop. A

¶ Exempel. Den derdé dach oft daer ontrent voor sint Jansmisse/ een huys si vercoft bi liberale consent/ tussché den vercooper eñ cooper/ voor de wtroepinge vã die voorś vercoopinge/ sint Jansmisse coét eñ verschijnt die huere vandé voorś huyse/ oft behoort betaelt te zijn. Dye cooper wil dat hebbé om dat hi sept dattet hé toebehoort/ als na vcoopinge eñ comãschap gedaen bi goedé willé. Die vcooper sept ter cõtrarie/ eñ dat hi hé daer in noch niet geerft en heeft/ noch possessie gegeuen. Het wert gesept bi dé wisen costumiers vandé parlemẽte dattet dé cooper toebehoorde. Mer waert geschiet bi verhooginge/ eñ bi execucie vã iusticie niet: ter tijt toe dat alle die wtroepinghé geladen soudé zijn/ eñ dé decreet besegelt/ ghelijc voorś is/ na dat die emolument gheepscht waer geworden nadé dach väder vercoopinge. Maer in dient ware eenige sake in wesen/ ten dage väder voorś vercoopinge/ dat soude bliué tot profijt vandé cooper. Ghelijc oft waer van eené wijngaert die vercoft ware/ oft eené boomgaert met vruchté geladen. Oft een velt geladen met zijn behoorte/ die gehruen eñ gesproten waren wter aerdé/ als dan soude des bliué aen dé cooper/ hoe wel dattet bi verhooghinge vercoft werde. Wãt ten dage vander vercoopinge/ die sake in wesen is toecomende. B

¶ Item gelijc voorś is/ dat die schade toebehoort dé cooper/ als bidé vcooper niet en blijft/ dat de sake niet geleuert en is binné behoorlijké tide/ so salmé weté dat in dien daer profijt is/ dat behoort toe dé cooper/ also wel als die schade. C

¶ Van koré/ hauer/ gherst/ saet ende andere dier ghelike goeden vercoft op daghé.

Dat bescreué recht sept/ dat in dient bi des vcoopers scult is/ dat die sake vercoft/ niet geleuert en is ten dage gesept/ die schade blijft opté vercooper/ hoe wel dattet waer graen/ die opslage na dé dach vander vcoopinge totten dage toe dattet behoort geleuert te zijn. In dient geleuert wert ten dage voorś/ daer en soude ghéen actie vallé de quãti plurimi: maer na den dach/ in dient niet geleuert en waer/ als dan soude daer actie vallen de quanti plurimi. D

¶ Van beesten vercoft.

¶ Dat bescreué recht sept/ oft die beesté die vcoft zijn te leueren op dagen/ ionghen crighé eer dat si geleuert worden/ die ionghen soudé toe behooren aen den cooper/ midts den eersté coop. E

¶ Van brieuen sprekende op anderen name/ dan opten cooper.

¶ Oft gebuerde dat yemant cofte met sinen penning en/ eenige goedé/ eñ int maké vandé brieuen yemant anders daer in wort genoeḿt cooper te wesen/ die dé brief hadde van den coop/ eñ hi daer bi woude seggé/ heere daer af te zijn/ om dat hi den brief soude hebbé tot hé. Weet dat daer ǒ nyet en blijft met rechte/ die vcoopinge en sorteert effect/ eñ die ghene die de peningen daer af betaelt heeft en blijft heer vander sake/ ten si dat daer ander cõdicie oft voorwaerde tussché henlieden si. F

¶ Van huysen/ die duerende die vercoopinghe/ te niete gaen.

¶ Item oft gebuerde/ dattet huys gestelt tot vcoopinge eñ wtroepinge/ keerde tot onderstenisse/ eer de cooper dat mocht hebbé in zijn handé/ weet dat daer ǒ niet bliué en soude/ die cooper en soude moeten aentasten dat huys voor sine/ eñ die peningen betalen. Mer in dient gheuiel sonder zijn schult/ die vcooper waer gehoudé dat weder te stellen in sulcké state/ alst was té dage doen die godspeninc gegeué wert/ oft hi soude so veel te min gheits betalen/ alst gesept soude wordé bi wise mannẽ/ hen daer toe kennende/ dattet daer na geargert ware. Eñ in dient waer bi siné schuldé/ oft wederseggen/ oft opposicié/ oft bi zijn cõtradictie/ oft wedergeringe/ daer hi gheen redé toe en hadde des te doé/ so soudet also zijn. Eñ oft waer bi des coopers wederseggé/ eñ daer af vuiele/ hi en soude daer af gheen restoor oft beteringe hebbé/ eñ hi soude moeté betalen die penningé. Eñ het wert also gesept eñ gewesen/ bi arrest vãt parlemẽte/ tegés een poorter vã Doniic/ geheeté Hue mouton/ die inder seluer stede gecoft hadde een huys/ twelc seers verviel/ duerẽde die wtroepinge/ bi oppositie die de sommige daer op dedé/ sonder de sculde van dé cooper. Het werdt gesept/ dat hi om die voorś erue soude betalé die peningen vandé coop/ mer mé soude dz huys weder stellé in sulcké state/ alst was ten dage dat die godspeninc daer af gegeué wert/ oft hi soude daer af betalen so veel te min/ ten segghen van wijsen mannen. G

¶ Te vercoopen bi executie van iusticie meer eruen/ dan die somme gheits bedraecht/ begrepen inden brief van obligacien.

¶ Dat. C.lxxvii. Capittel.

A
.fructus
oñ perti-
num. C. de
acti. empti
vend.

B
l. ći traditi-
ó rei. C. eo.

C
Qui sentit
onus/ senti-
re debet cõ-
modum/ et
cõtra. De
reg. iur. lib.
vi. l. sicut pe
riculum. C
de acti. emp
ti. & vend.

D
l. vbera mo-
dium tritici.
. C. codé. l.
ij. C. de pe.
& cõmo. rei
vend. et. l. si
traditio rei
. C. de act. ép
ti. & vend.

E
l. j. C. de pe
ri. et com.
rei vend.

F
l. j. C. de pe
ri. et cõmo.
rei vend.

G
l. cum pro
pria pecuni
a. C. si quis
alteri vel si
bi. &c.

Het ghebuerde inden iare.M.CCC. lxxxiiij. dat een ridder van Amiens/ was gheobligeert in die summe van CC.lb.teghens eenē poorter der seluer stede/ onder brieuen van baeliuschap. Dye ridder was weygherende te betalen/ waerō den voorß borgher van node was te doen executerē den voorß ridder.Het gebuerde dat die sergiant aen wien die executoor quā hem voorderde te ūcoopē twee stercke huysen/die de ridder gehouden hadde vā een leen/van eenen heere/eñ die haer niet verschepden en mochten . Eñ die voorß vercoopinge beliep/ter summe vā twee. M.lb.eñ de ridder en was niet meer schuldich dan.CC.lb. Als die ridder sach datmē zijn huysen vercofte tot so groten summe vā twee.M.lb.om.CC.lb.die hi schuldich was/opponeerde hi tegen die vercoopinge/eñ daer bi dede hijt al cesserē. Eñ dit dede hi bi mandamente /daer af dat die opposicie ghinc int parlement.Ten daghe beteekent/die ridder sustineerde zijn opposicie/seggende dat redene niet en mocht gehengē/dat om die summe vā.CC.lb.vercoft soude worden twee huysen / eñ dat lant daer toe behoorende/die weert waren wel twee.M.lb. oft meer/eñ dat hi also onterft soude worden/ eñ wtgesteken van sinē lande die hē quam vā zijn patrimonie.Waerom.ꝛc. Die sergiant eñ zijn meester sustineerden haer executie/segghende dattet mocht ghedaen zijn/ eñ geschiē met veel redenen. Deerste was/dat bi die obligacie brieuē/die seluē landē oft eruē/daer in waren verbonden.Waerō ꝛc.Die ander redene is/dattet al een leen was/eñ van een lichaē/alleen van eenre houdinge/vā eenen versoecke/vā eenre manschap / eñ van eenen heere gehoudē.Wāt daer bi en mochtet niet gediuideert/noch verschepden worden/ noch nyet en mocht daer af betogē zijn gheen deel ūschepdelijc noch rente/noch bewijs daer op doē/bidē redenē dattet leēgoet was. Waerō/ghesiē dat die voorß ridder niet en hadde andlāt oft erue/diemē mocht vercoopē/noch huysraet/die hi te voorschijn brengē oft wijsen wilde.Het recht wilde/ dat die executie daer op begonnē/volbrocht eñ gheintermineert worde/niet teghēstaende dit opposicie daer op gedaē.Die derderedē is / dat die sergiant dē ridder hadde gesummeert/tot alle die solēniteyt der executiē.Dats te wetē/oft hi betalē woude ten eerstē godspēninc ontfangē/oft hijt weēcoopen woude ten eerstē wtroepinge/ oft hi yet meer woude seggē.Eñ niet tegēstaende alle des/die voorß ridder hadde altijt geuseert eñ laten lidē/sonder ander sakē te seggē/dā opposicie friuole.Eñ noch meer heuet hē die sergiāt gesummeert eñ vermaēt/ dat in diē hi yet seggē wilde/dat hijt seggē soude/ oft indien hi ander sake woude wijsen van sinē goeden dat hijt seggē soude.Eñ die sergiant was altijt bereyt aen te gaē/aē wat goedē dat hijt hē soude willen wisen/hē toebehoorēde/om te benemē/dat die voorß eruen/daerom hi ghepropponeert was/niet en werdē vercoft.Oft des niet/die voorß sergiāt

oft zijn meester seide/dat die executie bi hē ludē begonnē/behoorde voort te gaē/eñ volbracht te zijn niet tegēstaende opposicie ghedaen bi dē voorseydē ridder.Vāde welcke hi behoort te zijn verstekē midts cōdemnacie vandē costen eñ boetē/ als qualijc geopponeert.De voorß ridder dupliceerde eñ seyde ter cōtrarie.ꝛc.Alle gesien/het wert geseyt bidē houe vandē parlemēte/eñ bi arrest dat die executie begonnē/volbrocht wordē soude/eñ dat na die voorß ridder gesummeert eñ vermaent hadde geweest/eñ dat die voorß leen haer niet en mocht diuiderē oft ūsceyden/ūcoft soudē wordē aen den meesten bieder/eñ laetstē verhooger.Eñ dat ouerschot vanđ vercoopinge/dē creditoor betaelt met redelikē costē/soude weđ gegeuē wordē/met goede rekeninghe aendē voorß ridder.Eñ die ridder werdt gecondēneert inde costē. ꝛc. Waerom het schijnt/dat in dien men ander goedē hadde mogē vindē/ oft dattet erue ūschepdelijc waer geweest men en behoorde/noch en mach niet meer ūcoopē dā om te hebbē die summe geobligeert/die wijsselic doē wil.Eñ also heb ict sien wisen na die opinie vā alle dē wisen/die ic daer af geuraecht heb.Wāt alsdā salmē dē schuldenaer/so luttel beschadigen alsmē mach.Nochtās moet satisfactie gedaen zijn gelijc ghi vore gehoort hebt. Wāt om faueur/ en behoort noch en ismen niet sculdich/yemāt te houdē in ōrecht. Solucie eñ betalinge behoort te zijn gedaē/na dattet aendē rechter begheert wort.

Vandē heeren die hebben willen die heerlike rechten/van den eruen vercocht / eñ dat erf nyet ghedaen en is/ oft gheen onterf.

Dat.C.lxxviij.Capittel.

Somtijts ghebueret/dat na dat eenen coop ghedaen is van eenige erue hoe wel dattet onterf niet ghedaen en is/ so willē die heeren/daer af dat die erfien gehouden zijn/ hebbē haer rechten/also wel als oft onterf gedaē waer/bi hē eñ bi harē rechter.Eñ wāt dese materie daelt/eñ volcht die rubrike vāder vercoopinge/daer hier bouē af geroert is/eñ geteekēt biden ghetale.C.lxxvij.so wil ic v thoonē wāt ic daer af gehoort eñ ghesien heb bidē wisen/sō wel int recht ciuijl/als int recht canon. So weet dāt na dbescreuē recht eñ na de redene/tot welcke sake/ alle sakē redelijc consonerē oft anders waert corruptile/eñ niet costume tolerable:oft alsulcke voorwaerde/ oft coop van erue gedaē is/oft getracteert/ hoe wel dat die godspēninc daer af gegeuē is/eñ die coop beloost te doē/ nochtās dāt erf eñ onterf niet gedaen en is vāden erue/noch bekent voor den heere/om den coop also gedaen eñ beuorwaert/ die heere en heeft nyet te eysschē daer af/voor die tijt dattet onterf eñ erf gedaen si voor hē eñ zijn mannē.Want daer te voren en ist anđs nyet dan coop beuoorwaert.Noch voor dē tijt dat des ghedaē is gheweest met iusti

cie/so en is dat gheen erf geweest aendẽ coop. Eñ
oft gebuerde dat dẽ coop is beuoorwaert/ eñ allso
gedaẽ/ghelijc voorš is/sonder te zijn bekent voor
dẽ rechter oft gerechte/ eñ die partie hẽ betroude
vāden coop/ eñ dat si niet en woude procederẽ int
erf te doen/ daerō en soude die heere hẽ liedẽ niet
mogẽ betreckẽ in boetẽ/noch tot haer rechtẽ:wāt
si des moghẽ aengaẽ in diẽt hẽ belieft/ ter tijt toe
dattet voor dẽ heere bekent is. Eñ daer te vorẽ en
mach noch en behoort hi te eysscẽ eenich recht/ter
cause van zijn heerlicheyt. ¶ Exempel.

Het gebuerde dat een gheheetẽ Jan vanden stee-
ne/vā Splechin in Tournesis/ vcofte eenen gehee
ten Colart du bois.iij.bonnierẽ ackerlāts/ter ma
te vanš plecke/eñ werdẽ eens vandẽ prijs eñ beta
linghe/eñ die godspẽninc was ghegeuẽ/eñ so vele
daer op gedaẽ/partien geaccordeert/ dat die here
versocht wert om te doen dat onterf vandẽ voorš
lande oft erue/eñ dat hi aendẽ vcooper soude wil-
len houe doen:welcke sake gedaen wert. Het ghe-
buerde dat die partie twistẽde warẽ vandẽ voorš
coope/eñ en wilden niet voorder daer in gaen. Eñ
als die heere des sach/ woude hi zijn recht hebben
vā wtgāc eñ ingāc/eñ alle alsulc recht/ als oft dat
onterf eñ erf daer af voldaẽ geweest hadde/seggẽ
de dattet bi sinẽ gebreke niet en was/ dat die coop
daer af gedaẽ was/ aenghesiẽ dat die godspẽninc
daer op ontfangẽ was bi dẽ vercooper/coop ghe-
daen/genaẽt eñ verclaert daer op/ eñ die partien
veenicht/eñ om dat berou eñ gheschil vā partien/
hi en behoorde nyet te verkiesen zijn recht. Eñ die
here dede daer af voor recht beclachte. Die partiẽ
seggẽde ter cōtrarie/daer bi dat si seydẽ/aengesiẽ
dat daer af gheẽ onterf noch erf ghedaen en was
met recht/ hoe wel dat dẽ coop getracteert hadde
geweest/so voorš is/gheconsenteert eñ gheaccor-
deert vā partien/nochtās en hadde daer af niet ge
daẽ geweest voor recht/ daer die heere oft mannẽ
yet ouer oft onledich geweest hebbẽ/noch gedaen
vmaninge vā rechte/waerō die heere tonrecht hẽ
daer af beclagende is/eñ met onrechte dat eyschet
Alle ghesien/het wert geseyt bi den wisen clerckẽ
in rechte/ eñ bi den wisen costumieren vandẽ lāde
Die sake wel geconsidereert eñ gestelt inden ghe
schille vā sommige/ hoe dat sommige heerẽ hẽ dic
wils haddẽ geuordert te doẽ betalen haer rechtẽ
in gelijcke sakẽ/dat die heere daer toe en hadde re
den noch recht negheen. Eñ dien dat si niet en wa
ren ghecomẽ tot onterf eñ erf/die heere en mocht
hẽ liedẽ niet eysschẽ. Mer ō dies wil dat tot haerō
begeerte/die mannẽ vandẽ houe vgadert geweest
haddẽ/si behoordẽ te hebbẽ haer dach gelt/in diẽt
hẽ lieden beliefde/sulcx als si gewoonlijc zijn te heb
bẽ/wāneer si gheroepẽ wordẽ buytẽ dagen cōpe-
tent oft behoorlijc/te houe. Eñ in dient waer bi be
hoorlijcke daghen te houe/si en behoorẽ daer af niet
te hebben. Eñ daer af waer gehoudẽ die partie/bi
wiens ghebreke dattet achter gebleuen waer/ten
waer sake dat si daer af eens waren. A

A De hoc vi-
de per Spa
lpcetū in.l.
vlt. C. de iu
re emphy.
ppe fi. vsi.
quero ab
extra.

¶ Van recht gecōposeert aendẽ
heere/ende daer nae nyet te doen
dat onterf. ¶ Exēpel op die rubrike bo-
uen gescreuẽ/in veel stercker redenẽ. Het gebuer-
de dat een ghenaẽt Vincent vā Comene/vercofte
lant oft erue/dat hi liggẽde hadde onder dẽ heere
vā Kume/in Tournesis/tegens eene gheheetẽ Ja
cob vā Geertsberghe. Die coop ghemaect/eñ die
godspẽninc gegeuẽ/tusschẽ die selue partien / die
voorš Vincẽt vcooper/ om te hebbẽ beter coop vā
des heerẽ rechtẽ/ tracteerde eñ cōposeerde tegẽs
dẽ here/so dat vā.xvi.lb. die de here daer af behoor
de te hebbẽ/hi hẽ quijt heeft geschouwẽ om.vi.lb.
eñ daer op so warẽ te vredẽ die voorš heere/eñ die
cooper. Het gebuerde dat die partien oneens wer
den/eñ die coop ghinc te niete. Die heer siende dat
die coop van die voorš partiẽ niet geraect en was
heeft den voorš Vincent vcooper te rechte betogẽ
om te hebbẽ die.vi.lb. daer hi met hẽ af ouercomẽ
was/om te doẽ erf eñ onterf vandẽ voorš erue oft
lant:eñ daer af hẽ aensprac bi twee redenẽ. Deene
was/ biden generalẽ rechtẽ die hi daer in seyde te
hebbẽ/dat coop vā lande/van hẽ ghehouden/ ghe
daen eñ gheleden was/eñ die godspẽninc gegeuẽ
tusschẽ die partiẽ/waerō hi sculdich was te hebbẽ
zijn recht supuer. Aengesien dattet so verre is in-
dẽ cōtract/die partiẽ behoordẽ daer af bedwongẽ
te zijn te sweerẽ/eñ sonderlinge die vcooper/vādẽ
prijse/ daer hi af schuldich was te hebbẽ zijn recht
vāden thiensẽ pẽninc. Die ander redene was/als
dat die voorš Vincẽt daer af cōtract gemaect had
de/eñ met hẽ ouercomẽ was specialijc/eñ gedaẽ se
ker voorwaerdẽ inder summe vā.vi.lb. waer af hẽ
die heer veel gracien gedaẽ hadde/ waerō hi daer
aen geobligeert eñ ghehoudẽ was.&c. Die voorš
Vincent vcooper seyde ter cōtrarie/eñ dat bi veel
merckelike redenẽ. Wāt al wast dat daer eenigen
coop af gemaect geweest hadde tusschẽ de partiẽ/
so en wast niet geledẽ met rechte/noch ōterf/noch
erf ghedaẽ/waerō dat die heere eenich recht daer
in hebbẽ mochte. Eñ al hadde hi getracteert eñ ge
cōposeert met hẽ/inde summe vā.vi.lb. so was dat
ge weest/hopende dat die coop voortgaen/ eñ vol-
brocht soude wordẽ rechtelijck/met onterf eñ erf/
dwelc niet geschiet en is/waerō die heere met on-
recht hẽ te rechte betogẽ hadde/eñ behoorde daer
af quijt eñ ontslagẽ te zijn/eñ die voorš heere ghe
condẽneert in die costen. Alle gesien/het wert ghe
seyt bi sentẽcie/ indẽ voorseydẽ houe des conincx/
in Tournesis/ bi mijn heer de bailiu van Vermen
dops/dat die heere vā Kume/daer toe gheẽ reden
en hadde. Eñ hoe wel dat Vincent voorš teghens
hẽ ouercomẽ was vā.vi.lb. so wast inder waerheit
te verstaene/dattet was in diẽ die voorš coop pas-
seerde bi dẽ heere/ eñ bi die mannẽ. Wāt anders en
behoort die cōtract niet te wesen bi dẽ rechte van
onbehoorlike cōdicie. Eñ die voorš heere wert ge
condẽneert in die costẽ.&c. Het wert allso gheradẽ
biden [illegible] aduocaten van den pallayse vā Pa-
rijs/dinghende int parlement. B

¶ Vandē riuieren loopēde door dat lant van eenighen heere.

¶ Dat. C.lxxix. Capittel.

Het ghebuert in sommige pleckē/ dat door dlant van eenighen heere iusticier/ hooghe/ middele/ oft laghe/ loopen/ eñ haren ghanc hebben eenighe riuieren/ si zijn cleyne/ oft groot/ oft middelbaer. So is te weten/ dat alle riuierē loopēde doort tconincrijck/ toehoorē den coninc/ eñ alle den loop vandē water/ eñ men houdtse als wegen royalen. Gelijc die riuiere vander Seyne/ die riuier Doyse/ die riuier vander Somme/ die riuier vander Marne/ die riuier vander Scheide/ eñ andere die daer zijn. Mer die heere/ door wiens lant die riuieren liden/ eñ haer lant eñ heerlicheit gaet tot int water toe/ eñ hebbē dat af vandē geboōte/ in dien daer eenige zijn oft wassen/ daer die seylen vandē schepē niet en mochten passeren. Want so grotē geboōte en behoortmen daer nyet te laten. Eñ in dien zijt niet en dedē/ die schippers soudent moghē doen afsniden. Eñ oft die riuiere meerder wert/ bi harē loop vandē water/ het meerdert adē connic. Eñ in diē si minder wert/ dat is tot voordeel vandē heere/ door wiēs lāt si loopt/ als voorś is. Eñ vandē cleynē riuierē die gheē schepē en dragen/ eñ die alsulcke niet en zijn/ gelijc als dese hier bouen genoemt/ die toebehooren den heerē/ door wiens lant oft heerlichept si loopē. Mer die engelandē/ die liggen aen die riuieren voorś/ die hebbē haer eruē tot int water toe/ eñ alle die geboomtē die daer wassen/ wtgenomē dat die riuier behoort ghehoudē te zijn haer oude grootte eñ breede. Eñ in dien die enge landē daer af eenich belet oft hinder deden/ latende die riuiere veruullen/ oft benemende harē loop/ die heeren mogen hē daer af beclagen met rechte/ dattet belet wech gedaen si/ eñ weder gerepareert binnē .xl. dagen/ op die boeten Eñ die middel riuierē behooren te hebbē eñ breet te zijn .xiiij. voetē/ te nemen die .vij. voeten int middel vander riuiere. Eñ die cleyne riuierē .vij. voeten/ te nemen die vierdaluē voet/ int middel vander riuiere. Eñ heeft die heere/ eñ zijn ondersate ooch/ sulck recht als voorś is. Eñ die ondersate en mach daer gheen sluyse makē/ noch belet die riuiere en moet hebbē harē rechtē loop/ op die boeten/ ten ware bi also/ dat hi daer af gracie eñ remedie crege van den heere/ daer die riuieren af gehoudē werdē. Eñ die alder minste loop vā watere hooch ghelijc als die loop oft sloten vanden fonteynen/ behoort te wesen derdaluen voet breet/ na die ordinancie bouen ghescreuen.

¶ Dye differencie vanden huysraet/ cateelen/ eñ eruen/ oft lant.

¶ Dat. C.lxxx. Capit.

Want ic hier voor gethoont heb vandē eruen oft landen/ eñ van dercoopinge eñ vercoopinghe der seluer/ so wil ic v voort thoonē eñ seggē/ vandē huysraet eñ cateelen/ nader costume van waerlike houen. So weet dat die wijnpressen eñ al tgene dz daer toebehoort dat inder aerdē vast is/ grote wijncuppē/ die men niet tot doen en mach/ sond in stuckē te brekē/ die zijn erue. Eñ in dien die pressen zijn buytē der aerden/ eñ die cuppē/ so datmē se wech draghen mach sonder breken si zijn gehoudē voor huysraet.

¶ Van boomē/ vrucht dragēde.

¶ Itē weet dat alle boomen draghēde vrucht zijn erue/ wtgesept keersboomē van bosscagie/ eñ mispelaren die niet en zijn gheplant/ die zijn gehoudē voor huysraet. Pruymboomē/ peerboomē/ kersseboomē die grote kerssen dragē/ mispelarē geplāt/ wijngaerdē hallos/ die zijn uerclaert te wesen erue. Eñ alle andere boomē/ het si in boomgaerden oft daer buytē/ zijn gehouden voor huysraet.

Vā bosscagiē die af te houdē zijn

¶ Alle eshallōs in bosschē/ na datse out zijn .xl. iaer of meer zij huysraet/ eñ daer benedē ist erue. Hout af te snidē van .vij. iarē/ als amiois/ hagē van vijf iaren/ cōpillen vā hallos vā drie iarē/ akerē/ eyckē boomen/ zijn erue. Eñ eyckē die gheen akeren eyckē en zijn/ bouē vijf iarē tot .xl. iarē/ zijn huysraet Eñ onder vijf iaer eñ bouen .xl. iarē zijnse erue.

¶ Vān visschen.

¶ Itē weet dat alle visschen vā viueren/ oft ander graftē ontrent een slot/ zijn gehoudē voor erue Eñ alle ander visschē die niet en zijn vā graften vā ontrent een slot/ zijn gehoudē voor huysraet oft roerende goet.

¶ In wat tijt visch gehouden is voor huysraet oft erue.

¶ Noch suldy wetē dat visch vā viueren is ghehoudē voor huysraet/ zedert die midmaent van Septēber tot half Maerte toe/ daerō dattet visch tijt is/ sonder linge alst is in viuerē diemē af slaet bi sluyse.

¶ Costume van Henegouwe.

¶ Eñ in dient waer inde graeflichept vā Henegouwe/ hoe wel dattet waer indē visch tijt/ als voorś is/ so en soude gheen visch gehoudē zijn voor huysraet/ ten ware dat die selue sluyse/ geloopē hadde inder seluer tijt/ oft begonste te loopē/ maer soude bliuen erue. Eñ hoe wel dat in anderē tidē die selue sluyse geloopen hadde/ daerō en soudet geenē huysraet zijn/ hoe wel dattet waer om te visschē. Eñ die redē is/ om dattet geē tijt en is te visschen.

Van korē/ hauer/ eñ ander saet.

¶ Van mayssons suldy wetē/ dat korē/ groene hauer/ erweten/ &c. eñ alle alsulc saet/ ter wile dattet is aen die wortel/ behoort aen die erue/ so lāge alst niet gesnedē en is. Hoe wel dattet noch op dat lāt waer/ het is alsdā huysraet/ op dattet gesneden is in tide behoorlijc/ ghelijckmē somtijts doet om die beesten/ men soude dat moetē beteren aen den erfhouder/ die daer quame inde erue. Ten ware eenige sake die groen behoort gesnedē eñ ghegeten te zijn/ ghelijck als drauiere. ¶ Eñ na die costume

vā Henegouwe/ tgroene koren is ghehoudē voor huysraet. Na de costume vā Berghen eñ van Valencine/ ist gerepeteert voor erue.

Vandē fortereſſen/ eñ van tghene dat daer in is.

¶ Vandē fortereſſen ſo weet dat caſteel/ ſlot/ oft huys/ beſlotē met watere/ eñ alle tgene dat binnē die muerē vā een ſlot oft beſlotē huys is/ behoort toe tottē huyſe. Eñ alle gheboomten daer in waſſende/ zijn ghehouden voor erue. Eñ alſo zijn ooc die graftē die des beſluytē/ eñ drie voetē rontomme dē graftē/ eñ al het gene dat daer af waſſet. Eñ in dien daer in waer eenighe artillerie/ het ſoude bliuē metter erue. Alſo ſoudē ooc die wapenē oft harnaſch vādē herē/ toe behoorende der bewaerniſſe vāden ſlote. Eñ of in een beuanc/ warē twee plaetſen / al beſloten met graftē/ na dattet nz en waer vā eenē wtgāc eñ inganc/ daer en ſoude niet vallē vā een plaetſe/ daer die hooftſtadt weſen ſoude. Eñ alſo werdet geſeit bi arreſt vā parlemēte/ tuſſcē dē graue vā Artoys aen deen ſide/ eñ den graue vā Cleermōt aen dander ſide. Eñ in een ander ſake/ tuſſchē mijn heere vā Anxi/ eñ mijn vrouwe zijn moeder/ ter cauſe vā haer duwarie/ eñ ghegeuē bi ſentencie van coſtumieren/ inden caſteele van Lens in Artoys.

¶ Van dē amaſamentē oft timmeragien van platte huyſen.

¶ Itē ſo verre als die paue vā eenen huyſe ſtrect/ dats te ſeggen vander ſale/ eñ vander camerē/ die poorte/ die dore/ eñ dat duyf huys is erue. Eñ dat ouerſchot/ als ſchueren eñ ander timmeringe/ zijn ghehoudē voor huyſraet. Mer oft ghebuerde dat des verſterft op veel erfgenamē/ weet dat die gene/ diet tgros heeft vandēhuyſe/ dats te ſeggē dat erue/ die behoort te hebbē alle die eruē die gehoudē zijn voor huyſraet/ voor alſulckē prijs/ als were liedē hē daer toe kennēde/ dat priſen ſullen weerdich te weſen wech te draghen.

¶ Van die wint molen.

¶ Ghi ſult wetē/ dat die wint molen/ eñ alle tghene datter roert eñ wendet van der ſeluer molē/ is huyſraet/ eñ alle het gene dat niet en wendet dats te ſeggē/ die ſtake vander molen/ eñ dat cruyce die dat draghet/ dat is erue.

¶ Van den water molen.

¶ Vāder watermolē ſuldy claerlijc wetē/ dat alle tghene datter wēdet is huyſraet/ eñ alle tſurplus is erue. Eñ het huys dat der molē dient/ eñ warē daer ander huyſingē aen/ als kokene/ camere oft dier gelike/ is gherekēt voor huyſraet. Weet dat men gheē molen makē en mach/ ſonđ oorlof van ſinen heere/ maer na datſe gemaect is/ en iſt nēmermeer vā geenē noode/ dat de ghene dien de molen toe behoort/ weder gracie neēpt van die molen te vermaken/ oft te onderhouden/ in dien ſi verualt. Wāt het blijft altijt molē eñ erue / aen den ghenē diē dat erue is/ ſo lange als die ſake recht blijft als tottē wint molē/ eñ tottē water molē die ſpranck. Eñ in dien dat gebrake/ die heere vander molē en ſoude dat niet moghē vermaken/ ſonder dē danck van ſinen heere / hi en ſoude veruallen in boeten daer toe gheordineert.

¶ Van duyuen/ eñ duyfhuyſen.

¶ Itē dat duyfhuys vā eenē huyſe is erue/ eñ die duyuē die daer in woonē/ hoe wel datſe vā daghe te daghe vlieghē inden velde/ ſi moghen geenſins zijn voor erue. Mer na beſcreuē recht/ haddē ſi gelaten weder te comē/ drie daghen aen een/ int duyfhuys/ ſi en ſoudē niet meer gherekent wordē voor erue. Eñ die heere vanden duyf huyſe en ſoudeſe niet meer voor ſine goet moghen houden.

¶ Van dē ouen van eenen huyſe

¶ Item na opinie vā ſommighen/ die ouen vān eenen huyſe is ghehoudē voor erue/ eñ dat dac daer bouē dienende/ om den ouen te bedecken.

¶ Vanden beeſten.

¶ Itē alle die beeſten vā eenē huyſe zijn gehoudē voor huyſraet/ eñ alle ander vliegēde goedē/ als duyuē vandē duyfhuyſe/ wtgeſept dat peert vandē leenman/ eñ wtgeſept (na opinie van ſommigē) die twee ſwanen vā eenen viuere/ op datſe geteekent zijn mettē teeken vandē ghenē/ dien die viuer toebehoorde. Eñ na die opinie vā ſommige/ in dient zijn die ſwanē/ die hē trāſporterē oft vlieghen vā deen plecke in dandere/ ſonđ bi coſtume te cōtinuerē indē viuere daer bi datſe geteekent zijn. ¶ Itē alle andere iuweelē/ ſi zijn vā ſiluere/ oft vā goude/ oft vā ander materie/ linē laken/ oft ſidē laken/ eñ alle ander ſakē/ ſi zijn vā coper/ oft eerwerc/ vā yſer/ vā tin/ vā loodt/ oft vā houte/ zijn al te ſamē huyſraet/ wtgeſept aen den oudtſtē ſone dat harnaſch voor zijn lijf eñ voor zijn peert. Eñ aē die vrouwe oft ioncfrouwe een habijt tot harē liue/ den trou rinck/ eñ een fremale/ die voor wt toebehoirē den oudtſte kinderen/ eñ daer zijnſe gerreputeert tot cōdicie vā erue

¶ Van artillerie.

¶ Anginien eñ artillerie vā eenē ſlote oft huyſe eñ die ſteenē toebehoorēde oft dienēde ten angine zijn erue. ¶ Itē alle vruchtē nemēde wortel/ zijn erue.

Van ſiluer oft gout ghemunt.

¶ Itē ghemunt ſiluer oft gout/ comende vā erue/ eñ van die vercopinge vā erue/ die noch waer gheſtelt in depos oft bewaerniſſe/ ter cauſe vā accidencie van erue/ is ghehouden voor erue.

Vanden vercrijginghen.

¶ Somtijts ghebueret dat twee gehuwelijcte bi huwelijc oft echtſcap coopē eenige lijfrentē haerder beyder leuē lanc/ eñ die laetſt leuēde vā henbeydē al te houdē. So iſſer twifel/ te wetē/ oft die eerſte afliuich/ die leſte al behouden ſoude zijn lijftochte oft zijn erue. So macht alſo geſchien/ eñ is alſo beuondē/ dat die eerſte afliuich/ om dies wille dattet gerekēt eñ vercregen is voor huyſraet/ gecoft vā haerder beyder gemeyn goedē/ die erfghenamen

vandẽ dooden behooren daer af te hebbẽ die helft geduerende also lange/ als die lest leuende in leuẽ den liue is. Ten ware bi also/ dat die voors gheechten bi natuerlike ghiftẽ/ oft bi ghiftẽ van testamẽte/ daer af geordineert haddẽ. Eñ dat si wildẽ dattet weder quame nader doot/ vandẽ eenen opten anderẽ. Wãt in sulcke sake/ hoe wel dattet gesept is/ dat gheechte inder echtschap/ malanderẽ niet en mogẽ bespreuen/ nochtãs moghen si dat doen/ na tgene dat voors is/ gelijc als in rauestissement oft bespreck/ eñ als bi ghifte van testamente/ deen aen dander/ op dat die ghifte si egal/ oft redelijck eñ op dat niet en blijcke/ onbehoorlike faueur oft surple/ eñ dat die eene alsoo veel doet oft maect/ als die andere. Eñ als dan en waert niet te houdẽ ter cause van liefden/ als totten man/ oft ter cause van vreese oft anxt/ als van der vrouwe.

¶ Costume vander baeliuschap van Rijssel.

¶ Mer na die costume vander baeliuschap van Rijssele/ die laetste leuẽde ge bruyct vã alle den renten/ na dat inden brieue begrepen is/ die laetste leuende al te houdẽ: maer in and' costumen niet eñ is daer in bewaert dat recht vandẽ lijftochtẽ. Eñ weet dattet also geuseert is vã alle acquestẽ oft v'cregen goedẽ/ duerende dat huwelijc vandẽ geechtẽ. Nae die doot vandẽ eenẽ so zijnse te deelẽ als huysraet/ ten ware bi also dat leengoet waer/ wãt dat soude bliuẽ aenden ghenẽ die daer in geset waer met rechte/ oft aẽ zijn eruẽ.

¶ Jtẽ ghi sult weten/ dat hoe wel eenige erue vercreghẽ bi betreck van ghelofte/ na die opinie van sommigen/ soude schinẽ dat waer/ oft behoorde te wesen acqueste/ om dattet is gecofte sake/ vanden gemeynen goedẽ vandẽ geechten inder echtschap eñ dattet daer bi deelachtich wesen soude aen den ghemeynẽ erfgenamẽ/ na dat daer gheẽ kinderẽ en waren. Noch ist ghesept biden wisen costumieren vã Artoys/ eñ van Tournesis/ dat des niet en is acquest/ deelachtich als acquest/ die by belofte niet en waer betogẽ. Maer soude gaẽ bi successie aẽ die side vã daer dattet comẽ soude/ bider naturen vandẽ rechte/ vãder beloofte bidẽ welckẽ dattet ghecomẽ is aen die side/ van daert gecomen eñ gedaelt is. Eñ also behooret weder te gaen/ niet tegenstaende den coop/ die de ghene daer af gedaen heeft/ die dat bider beloofte betrect. Wãt daer bi so heetmẽ beloofte/ dat weder coẽt aendẽ naesten vandẽ geslachte/ eñ dattet also behoort weder te gaen. Mer sommige wise ondhoudẽ/ dat die helft vã also veel gelts/ als die beloofte gecost heeft/ behoort weder genomẽ te zijn optẽ anderẽ/ vanden huysraet vandẽ ghenẽ die beloofte heeft/ in diẽ si tusschẽ die partiẽ/ daer dẽ huysraet deelachtich is eñ tusschẽ die partiẽ daerse niet deelachtich en waren/ niet.

¶ Vanden lijfrenten.

¶ Vanden lijfrentẽ so weet datse zijn ghehouden voor õroerẽde huysraet/ eñ incorporele. Also werdet ghesept int parlemẽt bi arreste/ indẽ iare. M. CCC. lxxx. om die schepenẽ van sinte Amand/ teghens den bisschop vã Dornic/ eñ eenẽ gheheeten Jan de la boue/ welcke Jan ghecondẽneert hadde geweest/ bidẽ voors schepenen/ in sulcker sentenciẽ/ daer af dat hi appelleerde int parlemẽt/ eñ het wert gesept/ wel gewesen eñ qualijc geappelleert Eñ wert die voors Jan gecõdemneert in die boeten van. xl. lb. om quade appeel. Om die welcke te executerẽ/ bidẽ sergiant royale/ werdt die voors de la boue bedwongen/ eñ hi werde clerc. Die sergiãt geraecte aen seker lijfrentẽ/ die hi hadde opt clooster vã sinte Amand/ eñ heeft die ghestelt tot v'coopinge. Die voors Jan woude des v'biedẽ met zijn clercschap/ als clerc. Daer tegens wert gesept Die sake gecomẽ int parlemẽt/ het wert ghesept/ dat hoe wel die voors Jan de la boue/ gheuonden was clerc/ niet te min zijn rẽte soude wordẽ v'coft/ als gheẽ huysraet/ om dattet is sake incorporele/ eñ onroerẽde/ eñ die niet volgen en mach dẽ lichame vandẽ clerc. Eñ dat huysraet anders niet en is dã tghene dat dẽ lichaem volghẽ mach/ eñ draghelijc is. Nochtans daerõ en blijuet niet/ dit wert gedeelt bidẽ erfgenamẽ/ als huysraet/ om de redene dattet gheẽ erue en is/ grõdelijc noch proprietaire

¶ Van differencie die is tusschen huysraet/ eñ gheenen huysraet.

¶ Eñ daerõ so settẽ sommige wisen/ tusschẽ huysraet eñ cateelẽ differencie oft onderschept/ gelijc als die sommige seggẽ in obligacie huysraet/ cateelen/ roerende/ eñ onroerẽde/ eñ erue. So weet dat huysraet eñ cateelen/ zijn vã eenre efficaciẽ/ gelijc als huysraet diemẽ wech dragẽ mach vander eenre plecken in dander/ eñ die den lichaem volghen. Onroerẽde goeden/ zijn sakẽ die dẽ lichaẽ niet en mogẽ volgẽ/ noch verlept wesen vãder eenre plecken in die andere. Als huysen/ eñ bosschagiẽ wassende/ die niet gehoudẽ en zijn voor erue. Cateelẽ begrijptse alle beyde/ dats te wetẽ roerẽde eñ onroerende/ eñ alle tghene dat gheen erue en is.

¶ Vanden coninen.

¶ Ghi sult wetẽ dat die coninen van den conijnsberch/ erue zijn aendẽ heere/ diẽ dẽ berch toebehoret. Eñ also werdet gewesen indẽ casteele vã Lens om die erfghenamẽ van mijn heere Chambala/ in Tournesis. hoe wel dat na bescreuẽ recht alle beesten die int velt wassen/ niet en mogen geeygent zijn/ maer behoorẽ toe te hoorẽ den genẽ diese eerst vanget. Eñ also oec vandẽ anderen beesten.

¶ Vandẽ vtensilẽ. Dat. C.lxxxi. Cap.

VTensilẽ zijn tghene/ dat ghemeynlijc daghelijcx achter huyse gaet/ eñ daer yemãt hẽ vã dage te dage mede behelpen moet. Als banckẽ/ stoelen/ pottẽ pannen/ tafelen/ scraghen/ bancquiersen/ siluerwerc/ lijnwaet/ cussens/ platteelen/ schotelen/ tinnen potten/ tafellaken/ dwalen/ dekens/ oorcussens/ hooft doeckẽ/ siluerẽ schalen/ eñ siluerẽ lepelen/ also vele als totten huyse toebehoort/ eñ niet meer. Eñ en soude niet ghehoudẽ worden

voor vtensile ander siluer werc/herselen/croonen
noch sulcke iuweelē/oft eenige cleederē/ noch bee
sten/oft peerdē. Noch ooc en zijn vtensilen scrinē/
kisten/cofferē/custoden/het si wapencassen oft an
der saken/bedsteden/candelaren/lanternen/eñ al
le ander vtensilen oft huysraet. B

B l.ff. de rec. le.

C Van den makinghen dye yemandt sinen kinderen doet.

C Dat. C.lxxxij. Capittel.

VAn te bespreken/oft te maken den kinderē
suldy weten dat oft een edel man veel kin
deren heeft/eñ sonderlinge dochterē/eñ hi die ee-
nige ghifte maken wil/om hēlieden voort te settē
eñ te voorderē tusschē haer broeders/ die bi natue
ren vrij wech dragen al dat leen goet/ wel mogen
si dat doen/bider manieren hier na volgende. Eñ
daerō/na dat ic gethoont hebbe vādē huysraet/
eñ cateelen/ so wil ick nv thoonen/ hoe dat die va
der eñ moeder haer kinderē mogen voorderē/dee
ne meer dan dander/bi costume vā waerlike houē
So weet oft een edel mā kinderē heeft die hi voor
derē wil/hi mach dat doen bi cōsente eñ goetdunc
ken vā sinen oudtstē sone. Eñ wes also ghegeuen
besproken eñ gemaect is bi vader eñ moeder/a en
die susterē vāden oudtstē sone soude stadt hebben
eñ vā waerden bliuē/daer toe gheroepē die vrien
den vandē vader eñ moeder/ hoe wel dattet daer
te voirē waer/ op dattet te nemē waer nader doot
vāden vader eñ moeder. Wāt daer te voirē en sou
de alsulcke voorderscap vā geenre weerdē wesen/
ten ware dat die heere daer af gedient ware. Ge
lijc als oft geschiede tusschē die vrienden/ eñ men
en macht niet doen dan tusschen zijn kinderen.

C So weet dat indē lande vā Henegouwe is dye
costume seer onderhoudē/eñ heeft stat/eñ is daer
af dickent gheuseert/ om dat die ionckste kinderen
niet en hebben dan twijfstendeel indē leengoeden
Want op ander lande/dat gheen leengoet en is/en
heeft dese costume gheen stat/eñ het en is vā gee-
nen noode/ die consent oft wille vāden oudtstē so
ne/daer toe te hebben. Wāt het is inden vader eñ
moeder des te doē/tot haerder believen/daer toe
gheroepē die vriendē eñ maghen van beydē sidē/
sonder dat die heere daer af eenich recht heeft/dā
na haer doot. Eñ oft die oudtste sone woude seg-
gen ter cōtrarie/nader doot vandē vader/so sou-
de hi bedwōgen worden met rechte/te onderhou
den eñ te volgen/die makinge eñ bespiec vanden
vader: het waer indē houe royale/oft inden houe
van sinen heere/op dat hi daer af si veruolcht.

C Exempel daer op.

C het ghebuerde dat die vader vā Boudijn pont
celet/gemaect eñ besproken hadde seker bespieck
zijnre dochter/op zijn heerlicheit vā Beauinez vā
een seker summe vā penningen/biden cōsente vā
den voorß Boudijn sinē oudtstē sone. Eñ na dat
die vader afliuich was/die broedē belette zijnder su
ster te gheuē/tghene dat haer gemaect was. Sy
dede hē te rechte betreckē/voor den bailiu vā Ar-
recht/begeerēde te hebbē haer makinge De broe
der segghende ter contrarie/ eñ al waert dat haer
vader/haer gemaect hadde seker bespiec/so hadde
si dat verbuert/om dat si haer seluē gehuwelijct had
de/buitē sinen cōsent/eñ tegens sinē danc/eñ nyet
so behoorlijc alst wel behoorde. Waerom. &c. Die
voorß suster dupliceerde/dat si niet ghehouden en
was te huwelikē bi sinen danc/ ten waer dat haer
beliefde. Wāt al en hadde haer broedē haer nz wil-
len huwelikē/daerō en was si niet gehouden/on
gehuwelijct te bliuē/aengesien dat si niet gehuwe
lijct en was bi quadē wille. Eñ hoe wel si dat also
ghedaē hadde/so en was si niet schuldich te verlie
sen die ghifte van harē vadere. &c. Alle gesien/het
wert geseyt bi vōnnisse vā mannē in dē houe van
Artoys/dat die voorß suster soude geset wordē in
haer ghifte eñ bespiec/eñ dat die broeder gehoudē
was des te doen/ eñ haer te betalen eñ voldoē die
voorß ghifte/midts dic achterstallē daer op geual
len/eñ die broedē wert gecondēneert in die costē.

C Van vader oft moeder te gheuen den eenē kinde eenighe ghiften meer/dan den anderen.

C Itē oft eenige kinderē zijn van eenen vader oft
vā een moeder/eñ also si/dat die vader eñ moeder
gemaect hebbē den sommigen/een groote ghifte/
meer dā dē anderen. So weet dat na sommige co-
stumē/eñ sonderlinge bider costume vā Rijssel/ in
diē die vader eñ moedē afliuich werdē/ de gene die
also ghiftē gehadt hebbē/ist dat si mede deelē wil-
len haer aendeel inder successien van harē vader
eñ moeder / met haer ander broeders eñ susters si
moetē weder inne brengen/ alle tgene dat si te vo
ren wech gehadt hebbē/ eñ van als eenē hoop ma
ken/eñ dan also deelen gelijc eñ broederlijc. B

B Hec cōsue tume verifi catur secūd .l.j. in fine. C. de colla. cū Authen. sequen.

C Hemseluē doot te maken voor sinen sone.

C Itē noch mach die vader / in-
dien hē dat believet/sinē oudtstē sone vorderen/van
den leengoede dwelck hi houdēde is/bi deser con-
dicien eñ manierē. Dat is te verstane/indiēt hem
believet eñ goetdunct te wesen/hi mach hem seluen
daer af doot maken/voor den heere/van welcken
dat hi des houdēde is. Eñ hi sal segghen voor den
seluē heere. Heer vandē leengoet. N. het welcke ic
houdende ben vā God eñ van v/tot sulcker condi
cien eñ relief/oft versoecke die na mijn doot comē
soude/bi successie naturele/aē desen. N. die hier te
genwoordich is/minen oudtsten sone / ic make eñ
houde mi daer af rechtevoort als doot/eñ ic cōsen
tere/ dattet mijn oudtste sone / die daer af rechtes
erfgename is/sal houdē / ghelijc alst hē na mijnre
doot soude mogen toe behooren. Eñ dat hi die ge-
lijc als oft ic doot waer/vā v verheffen eñ verdee
ken mach/als aen sinē heere/eñ daer af doen eedt
eñ hulde/als van zijns selfs leen eñ erue. Van den
welcken ic mi gheheelijck verdraghe/ eñ dessitere/
ghelijc als doot. Eñ die heere behoort hem dan te

ontfangen bi der manieren voorß/ midts nemēde zijn relief alleene/eñ hē ontfanghen in trouwe eñ hulde/oft māschap. Maer in dient die vader doen woude aen een ander kint/dā aen sinē oudtstē sone/die heere en soude hē niet ontfangē / ten waer dattet hē beliefde/sond te hebbē and recht/ dā oft ghegeuen waer in puere ghifte. Eñ wel mach die oudtste sone voor hē sien/die also aen neēt die successie vā sinē vader. Wāt wāneer dat hi alsdā veruolcht waer vā zijns vaders sculdē/hi soudtse moeten betalē/gelijc als oft die vader doot ware/ hoe wel nochtās dat die vader noch leuendich ware/ō dat hi also doot gemaect waer/eñ dat die sone also geapprehendeert eñ aengenomē soude hebbē/successie van leengoedē/die hi versocht soude hebben also voorß is. Wāneer vader eñ moeder voorderen willen een oft meer vā harē kinderē/bouen dē anderen/weet dat zijt wel mogen doē indē huysraet eñ inden eygen landē/oft erue/bi also dat ten tidē dat die vader eñ moeder aflijuich werdē/alle die kinderen gehuwelijct zijn. Wāt in dien daer eenighe waren ongehuwelijct/eñ de gene die gehuwelijct warē/eysschtē te deelen/tegens die kinderē ongehuwelijct. De ghene die gauē oft voorderinge gehadt haddē inden huwelijc/soudē dat moeten weder inbrengen indē hoop/eñ van als makē die deelinge/also veel aen deē/als aen dander. Ten waer dat die vader/dē ghenē die hi also voorderen woude/die voordschap gegeuē hadde voor wte/eñ dat daer brieuē af waren. Maer op leengoet en mach gheen besprec geschiedē / ten waer bi consente eñ toelaet vandē genē/die dat leen eruē soude. Wāt men mach leengoet niet belastē buyten dē cōsent vā sinen heere/ten si dattet si in cas vā doode pandē/tussché broeders eñ susters eñ niemant anders Ghelijc voorß is in die rubrike daer af mencie makende/gheteekent metten ghetale van.lxij.

Vanden deelinghen.

Dat.C.lxxxiij.Capittel.

NA dat ic ghesept eñ ghethoont heb vāder makinge/eñ van die voorderinge de welcke vader eñ moeder makē willen haren kinderē. So volget hier na te weten dye deelinghe vandē eenen erfgename totten anderē/ eñ die de kinderen sculdich zijn te doen/ die deelachtich willē zijn inde eruen/die hē opcomen van haren vader eñ moeder. Hoe die kinderē gehouden zijn weder in te brengē haer voorderinge oft ghiften/in dien si mede deylen willē/met haer ander broeders eñ susters. So suldy weten/dat hoe wel dat sommige costumierē maintinerē/dat vā rechte reden eñ costume de kinderē schuldich zijn/ eñ behooren te doen rappoort oft wederbrengen indē gemeynē hoop/het ghene dat si vore wech gehadt hebbē/ oft verbetert gheweest hebben vā vader eñ moeder/bouen die andere kinderē/in dien si deel hebbē willē metten anderē Het is te wetē dat hier behoort declaracie/hoe dat is te verstaen. Ten si bi also/dat die vader geordineert heeft bi zijn testamēt/dat sinē wille is/dat so wes hi gegeuen eñ geordineert heeft. N. dattet si voor wt/eñ dat hi daerom niet en wil/ dat de gene dien hi also geordineert heeft/versteken oft wtghesloten si/van zijn ghemeyne deelinge. Eñ also ghehenget wel die costume/eñ recht bescreuē seyt Dat duwarien/in dien si ghegeuen zijn/oft ander ghiften/ niet gehouden en zijn weder in gebrocht te wesen tot deelinge/ na dat die vader seggen sal in zijn testament/dat so wes hi gegeuen heeft/dat dat is voor wte. A

Van den ghiften ghegheuen sommighen kinderen.

Eñ oft die vader veel kinderē hadde/ eñ aen de sommige van henliedē maecte sonderlinge ghiftē den eenē in zijn huwelijc/eñ den anderen om te comen in die comanschap. Eñ daer toe heeft hi eenighe emancipez/oft wt sinen broode gedaen/ eñ heuet hem ghegeuen vanden sinē/die andere ghehuwelijct/eñ dien ooc gegeuē eensdeels vandē sinen eñ die vader dan aflijuich wort. Eñ oft dan die kinderen also emancipez/ eñ ghehuwelijct/die gauen eñ bewijsingen ghehadt hadden/wouden hebben aendeel met haren broeders eñ susters/die gheen ghiften/noch bewisingē gehadt en hadden. Weet dat om dies wil/dat die vader gestoruen is sonder te seggen oft te oordineren daer van/in dien si aē deel hebben willen/aen die goeden die van haren vader ghebleuen zijn/ si moeten weder inne brenghen/in den ghemeynen buydel/ alle tghene dat haer vader/henlieden te voren gegeuen heeft/op dattet alle te samen gedeylt si broederlijc. B

Vander vrouwe die te vreden is met haer huwelijcke gauen.

Oft ghebuerde dat die vadere wtgheeft te huwelike een vā sinen dochteren/ eñ gheeft haer huwelijcsce gauē/eñ midts die huwelicsche gauē/die dochter haer also houdt voor te vredē/eñ bewesen vā haers vaders goedē/eñ belooft dat si daer aen niet meer eysschē en sal. Weet dat daerom niet en blijft/in dien die vader aflijuich wort/sonder daer op testament eñ ordinancie te maken/ dat hi nyet en wilt/dat si weder inne coemt. Die dochtere als haer vader doots is/midts weder inne brengēde haer ghifte/die si ghehadt heeft in huwelijcke/sal deelen met harē broeders eñ susters/ in die goedē ghebleuē van harē vader. C.rubri.dicta.l.pactum dotali instrumēto. Quia pactū hc futura successione/nō valet;et hoc quod dicit hic in p̄senti.c.locum habet de iure ciuili/ quādo filia nō prestat iuramētum/de vltra dotē aliquid petēdo/vt.d.l.hic alleg. Tamē si iurat filia/nō vltra dotē se aliqd petiturā de bonis paternis/seruare tenet iuramētū. C

Costume van Rijssel voor die ioncste dochtere.

Item het is costume openbaer inder castelrie van Rijssele/wāneer eenighe dochter/hebbēde broeders eñ susters/blijft sonder vader eñ moeder:dat bidē

B
l.j.C.de collationibus iūcta Authentica ex testamento

B
l.si pater intestatus, C.eod.

C
C.quāuis pactum/extra de pactis lib.vj.

rechte vand ionchept/inde woonstede eñ eyg͞ lã-
de/dese dochter behoort te hebbē alle die woonste
de/also alst besloten is/het si met mueren/met tup
ningen/oft met graftē/om also veel lants habon-
tant/oft streckēde aender stratē/ gehouden al vã
eenē heere/ eñ tot sulcke rente. Eñ oft si alsulc lãt
niet en hadde als voorß is/om des te recõpenserē/
so behooret si dat goet te doen/bidē seggen vãden
wisen costumiers vanden lãde. Itē behoort te heb
ben die selue ioncste dochter vore wt/die helft van
den hupse/oft penningen daer vore/eñ alle die ho
steus/die opt lãt oft eruen zijn. Eñ dē hupsraet ge
houdē voor hupsraet/na de costume vand plecke/
om sulcken prijs/als die priesters dat prisen sullen
So is te wetē/dat dese prisinge behoort ghedaen
te zijn/eñ stadt te nemē/van die eerste besluptinge
daer af die woonstede besloten is/vã mueren/tup
minghen/oft graften. Eñ het wert also ghesept in
der sale tot Rijssel om den here van Mantuepl/tot
Lambersart/Anno. M.CCC.rev.

Van den emancipez voor dye deelinge.

Eñ oft ghebuerde dat die vader
sterft/sonder testament te makē/ oft ordinãcie vã
sinen kinderē/eñ in die deelinge vã sinen goeden/
daer eenige zijn buptē die voechdie vandē vader/
hoe wel datse alle gadere daer wt warē. Weet dat
om deelinge te hebbē tusschen malcãderen/vandē
goedē gebleuen vandē vad/ten is vã gheenē noo
de te doē rappoort/oft weder in te brengē. Eñ om
des wille/dat elc vã henlupden ghifte ghehadt he
uet/het is ghenoech om die ghifte aen elck gedaen
eñ dat surplus die si vindē dat vandē vader blijft
alsdan deelē tusschen malcanderē. Maer in dien
daer eenige kinderē ghebleuen warē/die niet be-
gaeft en waren/tegēs die welcke si deplen woudē
alsdan waert vã noode dat si weder brochten die
goeden indē gemepnen hoop/om te deplē broeder
lijck. C. lib. vi. rubri. dicta. l. si emancipati. Vide hic
Bart. in hac. l. q̃ ponit nobilissimã/quemcunq; ho
die emancipati conferũt/profecutia aduenticia nõ
l. vt liberis. C. de co. li.

Vander winninghe van den begaefden oft emancipez.

Item oft die kinderē die begaeft zijn oft geemã
cipeert/eñ gedepit vã harē vader/bi ghifte oft an-
ders/bi huwelike gauen ghewonnē hadde eenige
sakē oft goedē/na der tijt dat si begaeft zijn/eñ na
haers vaders doot si epsscē wouden deplinge met
haer ander broeders eñ susters/de welcke niet be-
gaeft en warē/gelijc voorß is. Weet dat int wed
inne brengen dat si ghehoudē waren te doene vã
haer ghifte oft bewisinge/om deelinge te hebben/
het en waer vã geenē noode/dat si weder inbroch
ten/in den ghemepnē bupdel/die winninghe die si
daer af gedaen eñ vercregen haddē/ maer dat sou
de hẽlieden vri bliuē eñ toebehoorē. C. rubri. dicta
l. hec emancipati. Hec lex et siles intelligũtur de
bonis q̃ emancipati querũt post mortē patris. Ali-
as oĩa cogētur cõferre q̃ acquisierũt in vita patris.
vt eodē tit. l. ea demũ/excepto peculio castrensi vel
quasi. eodē tit. l. filie.

Dye Keyser sept in zijn recht.

Om dat wi gheheelijc mogen maken eñ ordine
ren/op dat weder inbrengen/dat die kinderen ge
houden zijn te doē/die deelinge hebbē willē vandē
goedē/die gebleuen zijn vanden vader/si zijn sonē
oft dochterē/neuen oft nichten/ oft si in voechdiē
zijn oft daer buptē. Wi willē adiouſterē daer toe/
datso wãneer die sonē deel hebbē willē vandē goe
dē achter gelaten bi den vader/die gestoruē is son
der eenich testamēt te makē. Eñ oft hi testament
maecte/dat sulck is/als dat vã gheenre weerdē en
is/oft dattet ontmaect is met rechte / oft daer bi/
dattet kinderē geweest hebbē postmis/ de welcke
vergheten warē inden testamēte/oft onterft/daer õ
dat dē testamēt verschepdē is. Weet dat nae dattet
gheē testament en is/dat houdelijc is/die kinderē
sullē dã gehoudē zijn/wed in te brengē/alle tgene
dat hen gegeuen is geweest vã vader eñ moeder.
Eñ daer in en willē wi niet dat eenige differencie
si ten worde al weder gebrocht indē gemepnē hoo
pe/na datter kinderē zijn in voechdie. Eñ oft si al
le begaeft haddē gheweest/alsdã soude die ghifte
houden/eñ dat ouerschot soude gedeplt worden/
ghelijc als die voorß rechten dat verclaren.

Voort sept eñ verclaert dat voorß recht/dat oft
neue oft nichte erfghenamen zijn van harē oom/
oft vã haer moepe/ daer veel neuē oft nichtē wa-
rē/eñ also si/dat die oom of moepe/eenige in harē
leuendē liue begaeft haddē/ om hē oft haer te hu-
welikē/oft anders: eñ dã die voorß oom of moepe
afliuich wort/sonder te verclaren/dat het ghene dat
hi ghegeuē heeft sinē neue oft zijn nichte / si voor
wte/inder successiē/als voorß is. In dien die gene
die also begaeft is vã sinen oom oft moepe / deplē
wil mettē anderē neuen oft nichtē/die gheē ghif-
ten noch gauē ghehadt en hebbē. Weet dat biden
rechte bouen geallegeert eñ verclaert/ die ghene
die de ghifte gehadt heeft/ weder in brengē moet
die ghifte/in die ghemepnē goedē/gebleuen van-
den voorß oom oft moepe/oft andere/eñ dattet al
gedeplt si broedlijc / oft anders en soude hi die daer
aen niet deelē. Want die rechtē houdense als broe
ders eñ susters/in successie oft besterffenisse te ne-
menē. Eñ daer en behoort gheen differēcie te zijn tus
schē die erfgenamen/na dat alle zijn vã eenre con
dicie oft vã gelikē grade. Eñ also heb ict sien seg-
gen eñ determinerē bi veel wisen.

B

Verclaringe vanden saken bouen gescreuen.

Item die Keyser sept
noch in zijn rechtē. Wi willē af nemē alle twifelē
die soudē mogen sprupte indē rappoortē oft wed
in brengen/dat die broeders eñ susters gehouden
zijn te doen/deen dē anderē/om deplinge te hebbē
vandē goeden/gebleuen van harē vader eñ moed
die gehadt haddē eenige ghifte/oft bewisinge/oft
huwelike gauen/oft anders. Eñ wi seggē eñ ver-

L. vt liberis ... C. de co-
lationibus

claren/dat oft eenige storue sonder testamēt te ma kē/die kinderē hadde/een oft meer/ eñ hadde eeni ghe kints kinderē/ vā eenige zijnre dochter die af liuich waer/oft dat eenich vā hēliedē afliuich wer de sond testamēt te makē/die sonen hadde/een oft meer/eñ kints kinderē hadde/ vā eenē sone oft vā een dochter die gestoruen ware/ eñ daer af sprote eenighen twifel/in wat maniere dat si dat erue be hooren te hebben. Wāt het is warachtich/dat die kints kinderē niet hebbē en souden/ dan die twee deelen vanden erue/dat harē vad oft moed toebe hoorde te hebbē/eñ dat derde deel soudē si moeten latē aen haer oomen eñ moeyen. Maer int weder brengen die huwelike gaue/die de doode gegeuen soude hebbē/voor sinē sone oft dochter die noch le uēdich waer/oft voor dē sone oft dochter die doot waer/om dat si seydē/dat gheen cōstitucie oft ordi nancie daer op ghemaect en was/eñ daerō weder seydē si sonen vandē persone die doot was: eñ sey den dat bi cōstitucie van den Keyser Honorius eñ Archadius si niet sculdich en warē weder in te brē gen/tegens harē oom/broeder van haerder moed eñ ooc niet aen die broeds noch susters vā harē va der/noch aen die susters vā haers moeders wegē. Daerō ist geseyt bidē Keyser/dat wi/ willende af nemen/eñ verscheydē sulcke twifelē/ gebiedē dat die kinderē vandē sone oft dochter die ghestoruen is/gehoudē zijn wed in te brenghen/die huwelike gauen die si van haren vader haddē/teghens den neuē oft nichten/ die gecomē zijn vandē sonen oft dochterē/die doot zijn. Eñ die neuē eñ nichten be hooren wed in te brenghen die huwelike gauē/die haer vader oft moeder gehadt hebbē/tegens haer oomen oft moeyen/also dat alle dese goedē tsamē gemengt zijn/ mettē goedē vanden voorß doode. Eñ die nichten eñ neuen/dats te vstane/kints kin derē/sullē hebben die twee deelen van tghene/dat haer vader oft moed behoorde te hebben. Eñ dat derde deel sal weder comē aen dē ooms eñ moeyē met dat ghene dat si hebbē vanden erue vā haren vad. Nochtās wil die Authētica daer op gemaect dat het derden deel/dat die kints kinderē min had den/dā haer vader eñ moeder behoordē te hebben si verbetert bidē laetstē rechte/eñ weder gebrocht tot ysnelethei. Want alle personen sullen hebben haer aendeel gheheelijck. B

B l. illam merito dubitationē. Iuncta Authen. sequenti. C. eodem.

¶ Van sone onghemancipez die eenighe winninghe dede.

¶ Noch willē die bescreuē rechtē/dat oft een sone die inde machte eñ onderdanichept si vā vader eñ moeder/eñ bi zijn prudēcie oft neerstichept/gewō nen eñ verctegen heeft eenige sakē oft goedē/ die hi vergadert heeft/eñ dan na die doot vāden vad gedaen si viden broeds oft susters eenich rapport oft weder in brengē/ also voorß is. Weet datmen niet en moet weder inbrengen/ het ghene dat die sone noch zijnde in zijns vaders oft moeders ond danichept/ghewonnē sal hebbē. Want gelijc als die ridder/oft die clerc die in sulckē state wint/dat

die clerckē heetē/de castrensi peculio/en is niet ge houden weder in te brengen/ also en is ooc die so ne die in sulcken state is. Eñ daerō en ist niet/hi en deelt metten broeders eñ susters. C

¶ Item ghi sult wetē/dat kints sone/ bi bescreuē rechte/deelt teghens sinen oom/eñ kints dochter tegens haer moeye/inden goeden eñ lande/comē de van dier side. D

C .l. de memini de cetero. C. eod.

¶ Vanden eruen comende op vele kinderen/ eñ van die deelinge daer van. ¶ Dat. C. lxxxiiij. Capittel.

D Authē. quē tertie portionis. C. eodem.

Het ghebuert dickwils dat een erue/ oft lant oft sommighe eruen / comen op veel kinderen/eñ daerō moeten si dickent deylen eñ verscheyden/het si in eyghen erue/oft lant/ oft anders. So sal ick v vertellen/ eñ thoonen tghene dat ick daer af heb ghesien/in plecken costumierē. Weet dat in dien een persoon si/die veel kinderen heeft eñ hi afliuich wordt/in dien daer eenige eruen ge houden zijn van veel heeren/ eñ het ghebuert dat die kinderen hē betrecken inden houe/van een vā den voorß heeren/om elc te hebbē zijn recht/ hy si bi heffen oft anders/inde deelinghe doende/weet dat/na dat si also betoghen zijn indē houe/ si sullē also moetē doen in alle den houen / daer af die er uen also verschinen/oft verstoruen gehouden zijn Noch het en mach nēmermeer āders gedeelt zijn/ dan bi consente vandē heere/eñ van elcken heere/ voor also vele als hē aengaet/eñ van hem gehou den is/eñ in elcken houe doen/eñ eysschen deelin ghe/dats te weten/aen elcken heere op hē si liett. E Eñ oft daer na een vandē kinderē woude verhef fen/oft voor al versoecken/so en soude hi des niet mogē doen/om des wille/dat elc hē alreede is ghe maect erfgename/in wat houe dat des is geweest Eñ sal die heere oft heeren/ moghē eysschen haer boeten oft diensten/aen elc vanden kinderē/gelijc alst van hē gehouden sal zijn. Also werdet ghewe sen inder sale tot Rijssele / om Heerlin du pont re waert/tegens die kinderen vā Philips maillet.

¶ Van weduwen dye kinderen hebben eñ weder huwelicken.

¶ Itē oft gebuert/dat een man een wijf neemt in huwelike/die eenige kinderē heeft vandē voormā eñ na dat hi die getrout sal hebbē/ eysschen deelin ge vā haers vads erfnisse. Weet datmen behoort te makē/vā alle den huysraet die si hebbē .iij. hoo pen/daer af dat den eenē hebben sal die moed/den anderē die stiefvader/eñ dē derdē die kinderē. Al so werdet geseyt eñ gewesen inder sale tot Rijssele om den voorß Heerlin/teghens dē voorß Philips.

¶ Van een man gehuwelyct/ te vercrighen erue oft lant / het si leengoet oft anders.

¶ Item eñ oft ge buerde / dat yemant vercrijcht eenige eyghen er

uen/tee wilen dat hi in huwelicke is/weet dat die helft daer af toebehoort sinẽ wiue voor haer eñ haer erfgenamen/in dien si gheen kinderen en hadden te samẽ/leuende/vā wetachtigẽ bedde. Maer in leengoet niet/ wāt het blijft aen den ghenẽ die daer in gheerft is/oft sinẽ erfgenamen. Maer de ghene die schuldich is te deelẽ in dat ander goet/ behoort te hebbẽ in alle/ die helfte vā also vele als dat leen goet ghecost heeft.

Van gheheele broeder oft halue broeder.

Item in dient twee gebroeders zijn/die eẽ suster hebbẽ/ eñ die suster veriget eygẽ lāt/het si in huwelijc oft daer buytẽ/de welcke afliuich wort/sonder erfgenamẽ te hebben van haer achter ghelatẽ/gewonnen vā wettigen bedde/eñ die een vā haren broeds geheel broed si/ eñ die and halue broed. Weet dat inde besterffenissen oft successie vā haerd suster/ die een so veel hebbẽ sal als dādere/indẽ huysraet. Wāt i erue/dz recht vā besterffenisse vā vader eñ moeder/behoort bewaert te zijn. Eñ also wilt dat bescreuẽ recht.

Van leengoedẽ toebehoorẽde veel kinderen.

Itẽ oft veel ghebroeders gebleuẽ zijn/nade doot vandẽ vader/welcke vader gehoudẽ hadde in sinẽ leuēden liue/ sommige leengoedẽ/die welcke alle ghehouden werden van eenẽ here. Oft sommige oft diuersche leengoeden/gehoudẽ vā diuersche heerẽ. Weet dat oft alle die leengoedẽ gehoudẽ zijn vā eenen heere/ alsdan soudẽ si deelen bi deser manierẽ. Te wetẽ dat die oudtste sone/soude eerst deelen eñ kiesen voor hẽ dat beste leen. Eñ die oudste daer na/dat beste daer aen. Eñ also van leẽ te leene/so lāgẽ als daer eenige zijn. Eñ oftmen moeste wederō keeren/eñ dat daer so veel leengoedẽ waren/als dā soude die oudtste sone weder eerst beginnẽ voor aen/die leenen die ghebleuẽ zijn/so lange als daer eenige souden zijn. Eñ oft daer eenighe leenẽ ghehoudẽ waren van andere heerlichent/die oudtste behoort te hebbẽ voor wt. Eñ oft die leengoedẽ gehouden zijn van diuersche heeren/als dā soudese nemen eñ wech dragẽ die oudtste sone/ bidẽ rechte vā zijnre oudthent/eñ en souden die ander broeders eñ susters/in diẽ daer eenige zijn/ daer aen niet hebbẽ dan den vijfsten penninc/op alle die voorś leẽgoeden te deylen onder henlieden alle te samen.

A
Authentica que tertie portionis diminutio C. eod. De hac materia clarius habetur in Authē. Cessante successione. & Authēti. post fratres autem C. de legitt. heredibus.

Van verscheydinge van leengoeden.

Eñ in dient in lande waer/daer die costume henget/dat die leen vscheydẽ si/oft vā also vele/als tvijfste deel weerdich is. Weet dz die vsceydinge gehoudẽ sal zijn also behoorlijc/als die proper leen. Wāt in dient hooge iusticie heeft/ so salt oic hebbẽ de gene/die daer af sal zijn vsceydẽ. Eñ die broeder wiẽ des sal zijn also vsceyden/ salt vsoeckẽ eñ houdẽ vandẽ heere/ daer af dattet leẽ goet is/in dient hẽ beliefT/oft vā sinẽ oudtstẽ broeder/in dient hem beliefT. Eñ die een ghenomen eñ ghecoren/nemmermeer en mach hi weder keeren totten anderen.

Wat tide mach eñ behoort eẽ leẽ te wesen quinties/oft dẽ vijfsten penninck daer op te hebben.

So suldi wetẽ/dat eẽ leẽ bi costume locale/niet en behoort te zijn quinties/dan eens/ binnen dẽ leuenden liue/vāden ghenẽ diet ghehoogen. Welc leuẽ is te vstaen/na die opinie vā sommige/ binnẽ xl. iaren eens. Wāt in dien si dicker mochtẽ wesen ghesmaldeelt/mette vijfstẽ deele/ binnẽ corten tide soude alle die leenẽ comẽ tot cleynẽ deelẽ so dat int eynde niet zijn en soude/noch vā geenre weerdẽ/noch incominghe vā leen. Eñ so wat ekllisement daer af wt gaet/bi quintage oft vijfste deel/ weet dat hi gehouden is/van also groote verheffinghe oft versoec/als tgros vanden leen.

Dat leen en mach nyet weder climmen.

Itẽ gheen leen en mach noch en behoort te climmẽ in deelinge van successie/vā zijnre naturẽ/mer moet dalen vā maechtale/het si trecht oft laterale. Mer ghi sult wetẽ/dattet weder climmẽ/nz en is te wedkeere aendẽ oudtstẽ mā oft wijf/ in dien daer gheẽ man en is. Ghelijc als oft twee broeds zijn/oft twee susters/eñ die eẽ oft die ander een kint heeft/ eñ een vā beydẽ een leen heeft/in diẽ hi afliuich wort/dat leen verschijnt eñ deelt aen zijn kint sond twifel. Nu nemẽ wi dat dit kint afliuich wort/ sond te hebbẽ eñ achter te latẽ eenige wettige kinderẽ vā hẽ. Weet dat dat leen vschinen sal/aen dẽ oom/oft aen die moeye/ in diẽ daer gheen oom en si vander side daer dat leen af coemt/eñ sal daer op comẽ voor dẽ neue oft ooms kint/hoe wel dat hi waer eẽ volle ooms oft moeyen kint/in diẽ daer eenich si. Eñ die costumiers en houden niet dattet si wederclimmen/ want het en gaet niet wed aen die maechtale daert af coemt.

Vā gehuwelycte dochter/die beghaeft ghe weest heeft/ te eyschẽ het vijfste deel vanden leen.

Eñ oft gebuerde/dat een dochter gehuwelijct waer/die begaeft geweest hadde indẽ huwelijc eñ eyschte tegens harẽ oudtstẽ broeder/ te hebbẽ het vijfstedeel vandẽ leen/ die harẽ broeder opghecomen is/bider doot van haren vader. Weet dat die vrouwe oft ioncfrouwe/ die des doet oft eyscht tegens harẽ broed/behoort al voorẽ weder in te brengen also vele/als dat vijfstedeel vandẽ voorś leen soude mogẽ weerdich zijn/ op die ghifte vā haren huwelike/eer si mede deel mach hebben eñ recht/ met harẽ broeder indẽ voorś vijfstedeel. So suldi weten eñ verstaen/dattet also is te seggẽ/ op dat also si/dat die vader vander vrouwe oft ioncfrouwe die des eyscht/ wtẽ leen die vā harẽ vader ghedaelt is/gehadt hadde bider ghifte eñ ordinancien vā harẽ vader/ghifte oft ander bewijsinge/dā het

vijfstedeel dat haer behoorde toe te hoorē / op dat leen comende vā harē voors vader. Want na dat si ghifte oft andͦ bewijs daer af gehadt hadde / eñ dan na die doot vā haren vader/woude hebbē oft eysschen het recht vā dat voors vijfstedeel/si soude gehoudē zijn/weder in te brenghen die ghifte/ die si ontfangen hebben soude/bi der ghifte eñ ordinancie vanden vader.

¶ Vanden broeder zijnre suster te genē oft te belouē ghifte/ sond quijt te schelden haer vijfste deel vandē leen.

¶ Eñ oft eenighe dochter waer/die geen ghifte/noch bewijs gehadt en hadde van haren vader/eñ daer nae/die sone die haer broeder is/dien dat leen op gecomē is/ bi sinē properē wille gaue zijnder suster eenige ghifte oft bewijs/sonder dat die suster quijt schelt haer ghifte vā vijfstedeel des leens oft ghifte/ daerō en sout niet bliuen na die ghifte oft bewijs gedaen/aengesiē dat si niet quijt geschouwē en hadde/ dat recht van harē vijfstedeel/ si en mochte dat wel eysschē eñ si behoordet tē hebben.

¶ Van geschil spruytende op eenighe vijfste deel te eysschen.

¶ Eñ oft eenigē vrouwe oft ionckfrouwe eyscht tē hebbē vijfstedeel vandē leen tegēs harē broeder eñ geschil daer af is die tot proces comt. Weet dat den proces geduerēde / die vrouwe oft iōcfrouwe behoort geset tē zijn in possessie/midts dat si stellē sal behoorlike cautie oft borchtochte/rechtelijc weder te gauē/eñ te restituerē/alle tgene/dat si daer af gegeuen eñ ontfanghē sal hebbē/ in dien si verliese/eñ geē recht daer aen en hadde. Eñ het wert also ghelept eñ geordineert inder voors sake / tot Rijssel/bi sentencie/ om die rechters vā mijn vrouwe vā Antoing/ dat deelinge ghedaē bi vader eñ moeder/eñ bi ghemeyn vrienden vā beyden siden houdelijck eñ waerdich was/al ist dattet niet ghedaen en was met rechte/anders dā bi die ghemeyne vriendē/ia om den huysraet eñ cateelen. Maer in eruen oft lant/ het soude gedaen eñ gepasseert moeten zijn voor rechte/ in dien men woude dattet vaste eñ van weerdē houden soude/van erfgename tot erfghename.

¶ Costume van Rijssele.

¶ Het na die costume van Rijssel/ oft man eñ wijf inder echt te samē eenich kint/oft kinderen hebbē eñ die man eenich lant heeft/dat vā zijnder sidē gecomē is/in dien die mā afliuich wordt/ eñ dat wijf weder huwelijct. Weet dat si heeft eñ behoort te hebbē recht vā haer lijftochte/inde landē oft eruē vā harē mā eñ die kinderē dat andͦ. Eñ oft gebuerde/dat die kinderen afliuich worden/weet dat die moedͦ bi lesen sal haer lijftochte/ eñ dat eruē gaet weder vrij aende erfghenamen vanden kinderen van haers vaders weghen. Eñ in dien si gheē kinderen en haddē/die eruē van landē gaen wedͦ aen die side vā daer si gecomē zijn. Eñ also ist oec vanden man. Eñ desgelijcx ist in Tournesis/die vrouwe die sonͦ kinderē blijft/en heeft gheen aendeel inde eruē/ die van haers mans wegen comē/maer si deelt inde helft/vā alle verregē goedē/eñ in die helfte vādē huysraet/met haer weduwelike recht dat sulcx is:ghelijc hier na ghesept sal wordē/ int capittel vanden weduwen/gheteekent biden ghetale. C.C.xxvij.

¶ Costume van Doornick.

¶ Bide costume vander stede vā Doornic/wie van beydē eerst afliuich wort/hoe wel dat si gheen kinderen en hebbē/die lest leuende/heeft die helft vā dē huysraet/eñ vā allen eruē tot eewigen dagen/ liggēde in die vrijheit der seluer stede oft stadt. Eñ in diē eenige kinderē achter blijuē/die vader doot eñ die moeder leuende/ die moeder sal gebruyckē vā alle dē huysraet eñ eruē/so langē als si ongehuwelijct blijft. Eñ in diē si weder huwelijct/die kinderen die si heeft/een oft meer/in dien si willē eysschen haer aendeel tegens haer/si behoorē te hebben/die helfte vandet eruen eñ huysraet. Eñ des gedaē/die moeder/vāder helfte die haer bliuē sal/ in die deelinge/mach doē harē properē wille/vercoopen oft geuen tot eewigen daghen. Eñ in dien die voors kinderē gheen deelinge en eysschen/als die moedͦ weder huwelijct/dwelc si doen oft laten mogen/die moedͦ blijft inde goedē/huysraet/eñ erue/so lange als si leeft. Maer vandē eruē en mach si niet vercoopē noch vanderen/hoe dattet si/ dat na haer doot al sal comē aen haer kinderē/een oft meer/in diē sise heeft/so veel deen als dāder. Eñ den huysraet wort ghedeelt na haer doot ten haluen tegens dē man. Eñ oft die moeder weder huwelijct/als voors is/eñ si kinderē heeft vā harē anderē mā/die kinderē sullen deelē tegens die eerste kinderē. Dats te wetē/ die eerste kinderē souden hebbē/de helft vanden erue/ gecomē vā haren vader/ om die besterkenisse comēde vā haren vader voors/eñ die andͦ helft/soude wordē gedeelt broederlijc/deene also vele als dāder. Eñ also behoort dat gedaen te zijn vā die eerste kinderē tegen die ander kinderē/vanden eruē comēde/ vāden anderen mā/nader doot/ tegens die kinderē vāden seluen haren man/eñ haren huysraet half en half.

¶ Van exceptien te nemen in yemandts besterf oft goet.

¶ Dat.C.lxxxv.Capit.

HEt is te weten/dat so wie apprehenderen wil besterkenisse van yemant/in diē hi duchte die aen te nemen/om die schulden vanden dodē/ weet dat hi heeft sulcke induce oft tijt des te doene / eer hijt behoort aen te nemen/ ten si dattet hē beliest/dē tijt vā een iaer. Eñ noch ten eynde vandē iare/in dien yemāt si/die recht hebben wilt/op die goedē gebleuen vāden voors doode/bi schulde oft anders/eñ datmē eenighe saken heeft/op die goe

hen ghebleuē vandē doode/oft sinen erfghename
oft sake van hem hebbēde/eñ men doet dagen den
erfgename/oft sake hebbēde vandē doode/om die
sculdē. Weet dat die gene die gedaecht zijn als erf
gename/oft sake hebbēde vandē voorš doode/in
dien si niet geapprehendeert oft aengenomen en
haddē/eenige goedē vandē voorš doode/ bi succes
sie oft besterffenisse/ hebbē een iaer vā prouisie/ō
te wetē oft si erfghename willē zijn oft nyet. Eñ
noch tē eynde des iaers/in dien si beuraecht wor
dē/oft si erfgenamē willē zijn of niet/so hebben si
noch .xl. dagē/vā bedenckē te antwoordē/oft si de
dootē aen nemē willē/oft niet. Eñ in diē si des niet
aen nemē en wildē/eñ men niet betuygē en mach
te tegē heleden/dat si daer af yet bi successie ghe
nomē oft gehadt haddē/hoe luttel dattet ware/si
en soudē niet gehoudē zijn te antwoordē voor dē
doode/noch voor eenige sculdē die hi sculdich wa
re/maer behooren daer af vredelijc te zijn eñ te blē
uen. Eñ ghi sult wetē/ dat dat iaer geduerēde/in
diē hē yemant eerfgename en maecte/die goedē
gebleuē vandē voorš doode/behooren te zijn gere
geert eñ beleyt bi des rechters hant/als in bewou
dene hant/tot also luttel costē/alst moghelijc is/
ter tijt toe dattet iaer geeynt si. Ten ware bi also
dat die gene/die rechte erfgename behoort te zijn
vandē dode/eer quame renuncierē rechtelijc/wāt
alsdan soudemē mogē inuētarizerē met rechte al
le die goedē/ eñ die bekeerē in die betalinghe der
sculdē vandē doode/ bi also dat si nochtans warē
gestelt met rechte op die goedē/ tot cōseruacie vā
rechte/eñ vā rechtelijke vouwerfinge der seluer. Eñ
also is daer af geuseert int chastelet vā Parijs/eñ
bi parlemēte ghehoudē eñ gheconserueert.

¶ Hoe men erffenisse aen nemen mach/sond perikel vand schulde.

¶ Eñ oft die doode so veel sculdich waer/dat zijn
erfgenamē vreesdē na hē te apprehenderen/te ne
men/oft te eysschē zijn erffenisse/ weet dat si bi in
uētorie des doē mogē/in deser manierē. Mē moet
impetrerē een mādement vāden coninc/inhoudē
de/hoe datter gebodē was/oft gecōmitteert aen
den rechter royale/ onder wiē die goeden gelegē
soudē zijn/dat alle die goedē/ghebleuē van sulckē
doode/gheinuentarizeert wordē bi beneficie van
rechte: eñ alle tghene dat bi die inuentarie geuon
den sal wordē/mach eñ behoort op borghe ghege
uen te zijn/aendē gheenē/die hē bi desen wege erf
genamē makē. Eñ alle tghene/dat bi deser inuēta
rie/also gedaen biden erfghename/ghenomen sal
wordē/dat sal vrijlijc/ eñ sonder sorghe ghenomē
zijn. Want hoe wel dat die doode meer sculdich wa
re/dan die voorš inuentarie bedraecht/so en sou
demē hē niet meer mogen eysschen/noch bedwin
ghē/noch vermeer en waer hi nyet schuldich reke
ninghe te doen. Eñ daer bi vā alle tghene dat dye
inuētorie bedraecht/mach hi hē veilijc erfgename
makē. Bi also nochtās/datmē niet en mach wetē/
dat die erfgenamē yet daer af gehadt hebbē/butē

diē inuētorie. Want in dien si yet anders genomē
haddē/si soudē gehouden zijn vandē schulden/ ge
lijck als zijn erfghenamen. A

A .l.vlt.C.de iure delib.

¶ Binnē wat tide men sculdich is aen te nemen erffenisse van yemant/ bi beneficie van inuētorie

¶ Noch is te weten/dat na tghene dat geseyt is/
hoemē nadē rechte apprehenderen mach erfnisse/
bi beneficie vā inuētorie. Sond twifel vandē scul
dē te betalē/die de voorsater sculdich was/daer dz
erue af daelt/ weet dat bi bescreuē rechte/mach eñ
behoort erfnisse also aen geuaet te wesen/bi bene
ficie vā inuētorie/op dat die erfgename/die des aē
vaten wil/coēt binnē eend maent/ na die doot vā
den ghenē/daer hi des doē wil/ eñ af begeerē aen
dē rechter eñ ghērechte/als dat die goedē ghebleē
uen vandē doode/geinuentarizeert wordē/ eñ op
borchtochte/na de voorš inuētorie gedaē/mach hi
die voorš erfnisse aen vatē/oft aen nemen. Eñ tot
sulcker manierē/oft cōdiciē behoort hi borchtocht
te doen/dat in dien die betuygenisse oft openbare
schuldē meer bedroeghē/dan die voorš inuentorie
so en soude hi niet gehoudē zijn/ voord rekeninge
te doen/dā die inuētorie bedraecht/sond ander sor
ge oft vreese/vā meer te verleggē/noch die heffin
ghe die hi daer af ghedaē soude hebbē/caucie. Eñ
moet die inuētorie/bi dē voorš gerechte/eñ al het
gene dat voorš is/ gedaen zijn binnē die maendē
na de doot vāden voorsater/ in diē die erfgename
oft erfgenamē indē lande warē/ten dage dat dye
voorsater afliuich wort. Eñ in dien si buytens lāts
warē/si soudē een iaer dach hebbē/ na den voorš
doode. Eñ dat is het gene daer hē die costumierē
meest op arresteeren eñ verlaten/als voorš is. B

B l. scimus in duas cessit. C. de iure delib. l. armite ca successisse ponis. l. ventrico. l. sancimus. C. cōmunia de success.

¶ Hoe die naeste vandē grade behoort te succederen in erffenisse/ het si op oft neder gaende.

¶ Dat. C.lxxxvi. Capittel.

Weet bi desen rechte Sācimus/tegen
voordelijc geallegeert/e/eñ bi een an
der sake die seyt. ¶ Het behoort
verstaen te zijn/dat die naeste vā gra
de behoort te succederen in erfenisse/
het si op/ oft neder gaende/ ten si in legen/ daer de
warrlike costiane niet en behoort wesē te cōmunē.
Eñ oft gebuerde/dat yemāt afliuich wort/die va
der eñ moeder hadde/oft een vā hē beidē/ weet dat
die successie vā hem/eer gaen soude aen voorš va
der eñ moed/ dā aen die broeders oft susters. Eñ in
dien hi ghēē vader oft moed en hadde/ alsdā sout
gaen aen die broeders oft susters vanden geheelē
bedde/ eer dāt aen die broeders oft susters vanden
haluē bedde. Eñ noch eer aen die kinderē vanden
broeders oft susters vandē gheheelē bedde/dat is te
verstaen/vā eenen vader eñ vā eender moeder/dan
aen die halue broeders oft susters. Eñ in diē daer
gheene en warē/ dā soudet succederē op die halue

¶ Qui prior est in gradu prior est in successione.

broeders eñ susters/eñ op haer kinderẽ in dien die vader eñ moeder afliuich zijn. Eñ dese declaracie suldy volcomeliker vindẽ in summa Azonis. A

A
ff.b.bl.x.biij
C. communia de success.

Hoe wel dat bi costume vã waerliche houẽ/die halue broeders eñ susters/ deelẽ tegẽ haer heele broeders eñ susters. Maer die declaracie is/dat dit is te verstaen inden huysraet/eñ inde vercreghẽ erue/die bi costume gehoudẽ zijn voor huysraet/ eñ bi der condiciẽ van acqueste.

¶ Vãde successie vã twijfste deel vandẽ leengoet.

¶ Willẽ noch die feyten vã costuymen/dat oft yemãt die leen heeft oft hout/veel broeders oft susters heeft/die dat recht vã twijfste deel betalẽ/oft dat vijfste deel niet gheeyscht en is rechtelijc/eñ bisonđ verscheydẽ op hẽ seluẽ/eñ de ghene die haer vijfste deel hebben/worden afliuich. Weet dat dat vijfstẽ deel/oft dat aendeel vã twijfstedeel/die niet verscheydẽ en is/verualt aen dat gros vandẽ leen/eñ die ander broeđs oft susters en hebbẽ daer af niet.

¶ Vãde successie van een verslaghẽ man/oft vermoort.

¶ Itẽ oft gebuert/dat yemãt verslagẽ/oft ṽmoort wort int heymelic/weet dat bi bescreuẽ rechte zijn successie oft erffenisse/niet en behoort te gaẽ aen zijn erfgenamẽ/tẽ si bi also/dat die voorš erfgename/grote eñ volcomelike diligẽcie doet/dẽ rechter te doẽweten/ wie die moort oft dootslach heeft ghedaẽ/ eñ dat daer af recht geschiet/so verre alsmen vinden mach/oft anđs soude schijnẽ/dat die erfghename waer geweest/gedooger oft rađ des doots. Eñ of die erfgename des also niet en doet die heere heeft redene/zijn hãt te stellẽ in die voorš successie. B

B
L.i.et.l.si ta
quaestio.et
per totum
C. de his
quibus vt
indig.

¶ Vãde proprieteyt van vsufructuarie.

¶ Dat .C.xxxvij. Capittel.

WEt is te weten dat dicke ghebuert/ dat eenighe vercoopen/ gheuen/ oft versetten de vruchten van een erue/ te houden eens anders leuen lanck. So ghebuert oock dat des ghescheit bi ghifte/oft huwelicke gauen/ eñ bi duwarie costumier. Daerom ghebueret dicke/ dat die ghene diens erue alsoo beswaert is/ in dien hy afliuich wordt/eer die vsufructuarie/diet zijn leuen lanck behoort te houden/ te weten/ aen wien die successie van der proprieteyt behoort te dalen: eñ wanneer/oft aen den ghenen die zijn rechte erfghename is vanden proprietaire/oft aenden ghenen diet zijn sal/ten daghe van vsufructuarie. Weet dat so gheringhe/als die proprietaire/ die alsoo gheordineert oft verbonden heeft zijn erue/afliuich wort die proprieteyt daer af/coemt ende succedeert aen zijn rechte erfghename/ hoe wel dat die vruchten blijuen aen dye vsufructuarie/ gheduerende zijn leuen. Ende hy is dat schuldich te releueren/ oft versoecken/in dient sake si/dye relief oft versoeck toebehoort.

¶ Costume van Mortaigne.

¶ Item na die costume vander stede/eñ vandẽ lande vã Mortaigne/weet dat de welcke dattet si/vã den man oft wijf/ die leuẽdich blijft sonder kinderen/en heeft daer aen niet meer dan twierendeel/ eñ na zijn doot dalet eñ comet weder aen die erfgenamẽ.&c. Eñ in dient een dochter waer/die mettẽ broeder is/si en heeft daer aen nyet/ als aen die erue oft lant. Maer als tot huysraet/ si heeft haer rechte aendeel ghelijc die andere.

¶ Enqueste ghedaẽ tot Rijssele.

¶ Itẽ het wordt beuolẽ bi enqueste/ inder sale tot Rijssele / dat een man die gheeyscht hadde een erue/die hẽ geuallẽ oft opgecomẽ was/ vã eene zijn moeye/op welcke erue/dẽ vader eñ moeder bewesen hadde/een van haren dochterẽ/ suster vander voorš moeye/vãder summe van.xl.lb. Eñ welcke erue een vreemt man gecoft hadde/eñ al rede bi lãghe iaren ghehouden hadde. Die eysscher behooret weder te hebben/als verwisselt. Eñ wert ghesept/dat die voorš erue behoorde te wesen discontingeren/aenghesien dattet wt quã/oft sprote vã rechten ghesłachte.

¶ Van drie manierẽ van besterf fenissen in successien.

¶ Eñ daer om suldy wetẽ datter zijn drie manierẽ vã besterffenisse vã erue. Die eerste coẽt bi successie/die anđ bi gracie/eñ die derde bi fortune. ¶ Die ghene die bi successie coẽt/is te hebbẽ van sinẽ maghe/ gelijc als van sinen vader/oft van sinen naestẽ/oft wanneer die heer apprehendeert/oft neẽt successie/by ghebreke dat die erfgename niet en coemt. ¶ Die ghene die bi gracie coẽt/is wãneer een bisscop/oft een gheestelijc man/ heeft bi ghifte eenige goeden bidẽ ouerlijdẽ van een ander/die in sinẽ leuenden liue/dat ghebruycte/eñ possesseerde. ¶ Die ghene die bi fortune coemt/dats te seggen bi auontuere/ dat is ghelijc als bi huwelike/na die costuyme van sommighen plecken.

¶ Van ghesłachte direct /oft col laterael.

¶ Het gebuerde dicke/ dat een erue coemt op eenige/die nyet en bestaen vã geslachte/den ghenen daer dat erue afcoemt: ghelijck als inden lande van sinte Amand.

Vandẽ afcoemsten van ghesłachten.

¶ Item vandẽ afcoemsten van ghesłachten suldy weten/dat die eene recht is/ eñ die andere lateraël. Die rechte is/ wanneer een erue af coẽt van rechter geboortẽ/vã vader oft vã moedere/aen dẽ sonen oft dochterẽ/ oft aen dẽ kints kinderen. Dat geslachte laterale/daelt vandẽ oom oft vander moeye/ van susters oft van broeders/ oft van andere side laterale. C

C
Institu. de
gradib. cog
nationis.

¶ Costuyme van Normandien.

¶ Bi der costume van Normandiẽ/nieuwelicx gehoudẽ eñ geinstitueert suldy wetẽ/ dat de sone vã

dē oudtstē/behoort te hebbē die oudtheyt. Eñ sonder hē en behoort niemāt erue te nemē/ oft te verwerē/noch aendē heere huide te doen/wāt hi daer af schuldich is te hebbē alsulc opcomē/als zijn vađ gehadt soude hebbē/in dien hi gheleeft hadde.

¶ Dye sone representeert sinen vader in goeder successien.

¶ Waerō het schijnt bi deser redē/dat dye sone representeert sinē vader/ in alle feytē vā successien. Eñ noch suldy wetē/dat besterfkenisse vā erue die niet en coēt vā rechter afcoēste tot erue/gelijc als die broeder/tottē erue vā sinē broeđ/eñ die neuen oft nichtē/aenden eruē vā haren oom. Wāt sulcke successiē comē bi ghestachte lateracl.

A Instit. de succ. quę inst. defe s. §. 1. et legati. ag succesl.

¶ Besterfkenisse die bi auontueren coemt/diuideert haer in drie manieren.

¶ Die eene coemt by besterfkenisse/ghelijc als een leen oft ander erue/wederom coēt aen den heere/bi faulte van kinderen/oft erfghenamen te hebben.

¶ Successie by establissement.

¶ Die andere coēt bi establissemēt/ghelijc als een leen oft ander erue/coēt aen eenē vreēden persoon bi feyte vā duwarie/oft vā weduwe/ghelijc die costumen van diuersche plecken/ dat seer diuersche lijck wijsen in sommighe plecken/ eñ in sommighe heerlijcheden/ eñ also als die costuymen aldaer gesticht /zijn gehouden eñ expresselijc bewaert.

¶ Successie van condicie.

¶ Die derde coēt bi cōdicie/gelijc als eenich leen vercocht is eñ ghetransporteert in vreem de handen/bi sulcke cōdicie dat so wanneer die ghene aflijuich wordt in diens handē dattet gestelt is/het sal weder comen aenden erfgenamē. Eñ die ghene diet also getrāsporteert heeft / oft bi ander cōdicie/gheordineert bi den transportoor/ eñ dye ghene diet in handen heeft/eñ vā lijfrenten vercregē bi twee personen/ die leste leuēd e vā hē beydē al houdēde is. Gelijc gesept is int eynde vanđ rubrike vandē huysraet daer in hier af breeder ghetracteert is/ eñ dese rubrike sprekēde ooc vandē lijfrentē/staet hier bouē gheteekent opt ghetal van. C.lxxx.

¶ Usancie van Normandien.

¶ Na de usancie vā Normandiē/tot welcker usancie hē sommige wijsen cōsoneren/ om dat si gefundeert is opt bescreuē recht. Die oudtste sone heeft dat leen oft erue/ die vander successie coēt vā sinē vader/eñ vā zijn moeder. Eñ in dien zijn sone storue voor sinē vađ eñ moeder/zijn oudtste sone daer na/staet in zijn stede/oft zijn naeste erfgename/ die van dier geboortē daelt. Eñ oft daer gheen kinderen achter en bleuē/die dalēde zijn vander voorś oudtstē sone/so salt zijn oudtste broeđ naest hē hebbē. Eñ also moechdijt verstaē eñ weten vandē nauolgēde. Eñ oft al die kinderen ghestoruē warē / voor dē vader/oft datter ghene kinderē af ghecomen en warē/het sal dā comē op den oudtstē broeder: oft aen sinē naesten erfgename/ die van hē gecomen sal zijn. Eñ oft die gheen broeders en hadde/noch broeders kinderē/so weet dat die successie weder comen soude/aenden ayeul. Eñ alsoo ist te wetē eñ te verstaen/vandē ghenen die van diē geslachte zijn/in cas van erue/eñ anders niet. Want den huysraet deelt hē seluē aen den naesten erfgename van wat siden dattet si.

¶ Van successie buytē rechtē geslachte.

¶ Itē noch is te wetē/dat oft een erue daelt oft coēt op eenighe/ vā sinen vader/eñ daer gheen broeders oft neuē en zijn / die vander side zijn van haren vader: die broeders oft neuen en sullē nyet moghē hebbē dat lant oft erue/ wāt het en coemt nyet van zijnre side/ maer het soude eer weder keerē aendē heere daert af gehoudē is. Maer het soude anders wesen/ vā vercreghē oft gecofte eruen/wāt die soudē wederkeerē aenden naesten erfgename/van wat side dattet ware. Eñ indien daer gheen broeder en blijft / dat erue sal comen optē neuen/eñ het en coemt gheen tijt opten ayeul/so lange alst vindē mach eenighen neue die dalēde is vander side/daer dat erue af gecomē is. Eñ dien men die nyet en vint/soo comet opten ayeul/gelijc als voorś is. Itē die kinderē die gecomen zijn vandē vrouwē/ van eenē anderē vader/ vandē verhuwelijke/die vrouwe en soude niet hebben/so lange alster eenige leuende ware/ gecomē eñ ghedaelt/vander side vandē sone. Na die voorś usanciē/ so comē die eruen weder aen die vaders/ wanneer dat daer gheen kinderē van henliedē en zijn gecomen. Eñ also moechdy weten eñ verstaē van der moeder vā ayeul/van vader/oude vader/ eñ ouer oude vader. Eñ bi consequēt vā den ayeule/vandē proayeule/eñ ooc vanden besayeule.

¶ Usancie van Artoys/vā Amiens/eñ van Tournesis.

¶ Itē eñ inde selue/nader usancie vā Artoys / eñ daer ontrēt/als Amiens/Vermendoys/eñ Tournesis/weet dat die sone behoort gheset eñ ontfangē te zijn indē eruē/daer zijn vader aflijuich wort int besidt. Ten ware in cas die hier na ghescyt sal wordē/ int capittel vandē minorē/ inder rubrike/ geteekentē bi den getale. van. CC.xviij. Wāt bider usancie vandē voorś pleckē/in alle successien/ die doode erft dē naestē na hē/ vander siden daer dat erue af coēt eñ daelt. Nochtans somtijts in sommige steden eñ pleckē/sietmen die contrarie. Want nadē wijsen/die regule is sterc/die niet en mist/oft gebrokē en wort. Eñ die ander sey. het en is gheē regule/die niet en wordt gebrokē. ¶ Eñ daerom sal ic v thoonen exempel daer op/hoe dat een man gheset wordt in een erue/ dat zijn vader nyet ghehouden en hadde.

¶ Exempel.

Het was warachtich/dat mijn vađ Wistasse vā Nyelle/sterf in Aragō/eñ hi had met hē gheuoert mijn heer Aymer sinē sone: welcke heer Aymer/int

wedkeeren vã der voorß bedeuaert/afliuich wert optẽ wech/maer het was ind graefschepe van Artops/bi zijn woonstede. Het was warachtich/ dat zijn sone heer Aymer/eenen sone hadde/oec gehe ten Wittasse/die daer na quã tot zijn mõdicheyt/ eñ hi weert gheset in alle die landẽ eñ eruẽ/die zijn vader houdẽde was. Dat gedaẽ/hi quã bi rade/in dat casteel tot Encle/daer af de voorß zijn oude vader/zijn goedẽ houdẽde was/eñ begeerde aenden heere vã der voorß plecke/ dat hi ghestelt mochte wordẽ in alle die landẽ eñ erue / die zijn oude vad houdẽde was/vandẽ voorß casteel/als naeste erfgename/ bi middele vandẽ voorß wilen mijn heer Aymer zijn vader eñ geboot daer af die mõt eñ de handẽ. Tot welcke begeerte gedaen bi mijn heere Wittasse/werdt werd sept bi eenẽ ioncheere seggẽde dat hi was de naeste erfghename/vandẽ voorß heer Wittasse vã Apelle/eñ bi die middel behoorde hi selue ontfanghẽ te zijn/eñ niet Wittasse/die sone vandẽ voorß heere Aymer. Eñ die voorß iõc heer seyde/dat die vad vandẽ voorß Wittasse/dat niet gehoudẽ en hadde/in hulde vandẽ here/waer om die also na was vã dier side/eñ bi cõsequẽt/ die oudtste vã iarẽ/behoort eer geset te wordẽ in den voorß lãde eñ successie/dã die voorß Wittasse/ die ionger was. Dese Wittasse duplyceerde ter cõtrarie/seggẽde dattet seker eñ claer sake was dat zijn vad voorß/was die oudtste sone/vandẽ voorß wilen mijn heer Wittasse/eñ bi consequẽt zijn rechte erfgename/eñ hoe dat hi vuytẽ sterf/ eñ dat indiẽ zijn vader hadde mogẽ weder cõmẽ/hi hadde gheweest/eñ was warachtich heere eñ erfgename vã sinẽ vader/eñ sonder difficulteyt tegheene/hadde geset geweest in dẽ lande eñ successie/daer zijn vader af possesseerde/ten dage dat hi afliuich werdt Eñ dat oft zijn vader weder gecomẽ hadde/hi hadde daer in ontfangẽ geweest/ waer bi het behoorde te wesen/eñ te behoorẽ dẽ sone/representerẽde sinen voorß vader/wilen mijn heerẽ Aymer. Die voorß ioncheer e repliceerde ter cõtrarie/eñ seyde dat na dat zijn voorß vader afliuich was/hi daelde eenẽ graet/eñ daer bi en was hi niet ontfanclijc tegẽ dẽ ioncheere die ouder was/&c. Alle gesiẽ/ het werdt geseyt bi vonnisse vã mannẽ/dat die voorß Wittasse/ae ngesien die sake/ soudẽ al eer wordẽ ghesef in de erue. Eñ oft die voorß iõcheer daer te gens segghẽ wilde/ eñ hẽ daer in rechts vermatẽ hi soude alsdan gehoort zijn/hẽ in zijn goede redenen recht doende.

¶ Van dye kinderẽ van een edel man.

¶ Op dese materie sult ghy wetẽ/dat dẽ kinderen vã een edel mã/niet en mogẽ noch en behoorẽ te hebbẽ onderhoudẽ/ op erue die haren vader oft moed verschijnt/oft besterft/vand side laterale. Maer si hebbẽt/ wãneer dattet op hẽ coẽt van rechtẽ geslachte. Eñ oft eenige besterffenisse coemt optẽ sone/vãder side laterale/zijn broeders oft susters en hebbẽ daer aen gheen besterffenisse/ men hebbẽ de kinderẽ gheen recht te eysschẽ/vã

inde leẽ dieden vader eñ moeder toebehoordẽ/ten dage dat si troudẽ/eñ int ghene dat si vercreghen souden hebben/gedueren de dẽ huwelijc.

¶ Vã den kinderẽ van een man poeste.

¶ Die kinderen van een man poeste behoorẽ te hebbẽ deel te samen aen den huysraet/ die ghebleuen is vanden vader eñ moeder/so veel aenden eenen als aendẽ anderen. Eñ also ist ooc mede vanden eyghen lande.

Hoe die leengoedẽ nyet ghedeylt en wordẽ.

¶ Ghi sult weten dat het leen goet nyet gedeelt en wort/wãt die oudtste draget wech/also voorß is inde rubrike/daer af mẽcie mакẽde die spreect van dẽ eruẽ verschinẽde aen sommige kinderẽ in deelinge/geteekẽt bi den ghetale C.lxxxiij. Maer die broed s eñ susters in diẽ daer eenige zijn/ hebbẽ twijfste deel/eñ si en mogẽ daer aen anders gheen recht hebbẽ/noch eysschen.

¶ Van doode pandẽ.

¶ Itẽ eñ oft si vercregẽ hebben eenigen leen/weet dat si daer op moghẽ eysschẽ sulcke summe vã ghelde/groot oft cleyne/alst hẽ belieuen sal: eñ assigneren oft bewisen op die selue leen/bi maniere vã dode pande/ also lange tot dat die oudtste sone dat gelost sal hebben/vand summe daer op gheassigneert. Maer tegens andere/dan aen die broeders oft susters/ en soudemen des nyet mogẽ doen/oft bewijsen.

Doode pandẽ te latẽ der kerckẽ.

¶ Eñ men soude dat noch moghen doen aender kercken/op dattet waer in ghifte van aelmissen.

¶ Costuyme van Henegouwe.

¶ Itẽ vandẽ seluen propooste/na die costume van Henegouwe/weet dat oft een mã/die leen houdet neẽt een wijf te huwelike vãde welcke hi een dochter heeft/eñ gheenen sonẽ/ die dochter sal dat leen houden. Eñ oft die vrouwe eerst afliuich wort/eñ die mã weder huwelict/eñ hi vã dien huwelijc crijget eenẽ sone/weet dat die sone dat leen hebbẽ eñ houdẽ sal/eñ nyet die dochter vã zijn eerste wijf.

Te comẽ op den erfgename van den erfgenamẽ.

¶ Item oft de ghene die leen houdt/eenige sonen oft dochterẽ heeft/eñ die eerste sone oft dochter/kint/oft kinderẽ heeft vã getroudẽ bedde/ welc kint noch heeft and kinderẽ/die afliuich wordẽ voor sinẽ vader oft moed Weet dat dat kint/dat vã hẽ achter bleue/niet en soude houdẽ/dat leẽ van sinẽ grootuad. Maer dz eerste kint soudet houdẽ leuẽde ten dage vanden ouerliden vãden grootuad/oft vãden ghenẽ daer dat leen af comẽ soude/hi waer sone oft dochter.

¶ Item oft die ghene afliuich wordt/ die leengoet heeft/sonder erfgenamẽ te laten van sinẽ liue/die successie van sinen leen/sal comẽ optẽ naesten erfgename vã zijnre sidẽ/ daer dat leen af dalende is Eñ dit selue recht is op die vrouwen mede/in dien si afliuich wordẽ sonder wettighe kinderẽ/dat die

vrouwẽ niet en hebbẽ dan haer duwarie/ oft indẽ
lande eñ erue vã alloes. Vã desen terme vã alloes
vindy hier na/int capit. C.C.ij. ¶ Itẽ oft die man
afliuich wort sonder wittige kinderẽ/ die weduwe
die vã hẽ blijft/ en heeft niet inde leengoedẽ/ noch
indẽ lande eñ erue vã alloes/ die vã des mans sijde
coẽt/ dan haer duwarie allẽ / eñ die vruchten op-
ten ackerlande/ van dat iaer dat haer man afliuich
wort/ eñ niet meer. Hoe wel dat dat leẽ oft lant vã
alloes vschenen oft bestouẽ waer/ gedurẽde dat
voorſ huwelijc/ oft niet. Wãt alsdan behoort we
der te keerẽ aen die sijde/ vã daert ghecomen is.

¶ Vanden leenman die leengoet heeft eñ kinderẽ.

¶ Itẽ oft die mã afli-
uich wort voor zijn wijf/ eñ hi leengoedẽ gehoudẽ
heeft. Weet dattet kint in diẽt/ selfmõdich is/ hou
den sal dat leen van sinẽ vader/ so dat die moeder
niet houdẽ en soude dan allẽ haer duwarie/ eñ de
vruchtẽ in dat ackerlant/ diemẽ in dien lande heet
lant vã winsele. Eñ oft dat wijf afliuich wort voor
harẽ man/ haer sone in diẽ hi selfmõdich is/ sal dat
leen houdẽ/ so dat die man nyet houdẽ en sal/ ten si
dattet si huysraet/ oft vruchtẽ optẽ ackerlant/ also
voorſ is: eñ in dat selue iaer van des wijfs doot al
leene. Eñ is die selfmoedicheyt gehoudẽ voor souf
fissant/ die vrouwen tot haer .xij. iaren/ eñ die mã-
nen tot haer .xv. iaren.

¶ Van leengoeden vercreghen by man eñ wijf/ inder echte.

¶ Itẽ oft mã eñ wijf/ die vergadert zijn inder ech-
te/ vercregẽ hebbẽ eenich leengoet/ durẽde haer
huwelijc/ eñ het gebuerde dat die mã afliuich wort
sonder kinderẽ te hebbẽ. Weet/ dat dat leen comẽ
sal op sine erfgenamẽ/ inder manierẽ als dat leen
vanden heere/ daert af gehoudẽ is/ ontfangẽ wort
in hulde. Maer tvoorſ wijf so lange als si leeft/ sal
si daer af hebbẽ die helft van den profijte / sonder
dat si gehouden sal zijn / daer af te doen hulde oft
dienst/ aen den heere van den leen.

¶ Vandẽ landen eñ eruen vã alloes/ vercreghen bi man eñ wijf.

¶ Itẽ oft man eñ wijf/ te samẽ inder echte vercre-
gẽ hebbẽ landẽ vã alloes/ eñ die mã voor dwijf afli
uich wort/ dat wijf sal houdẽ alle die voorſ landen
vã alloes/ in diẽ vã hẽ beyden gheẽ kinderẽ geble
uẽ en zijn. Eñ na die doot vã dat wijf alle des coẽt
weder/ aen die naeste erfgenamẽ vanden man.

Dwijf hebbẽde lant eñ erue van alloes/ te steruẽ voor harẽ man.

¶ Oft dat wijf/ van wien leenẽ oft alloes gecomẽ
gesuccedeert oft verstouẽ zijn/ afliuich wort voor
harẽ man/ weet dat de mã daer af hebbẽ mach die
bayl oft regiment/ ter tijt toe dat die kinderẽ oudt
genoech zijn. Eñ also soudet dat wijf hebbẽ/ in diẽ
haer man afliuich wort. Eñ in diẽt niet dan eruen
vã alloes en warẽ/ die man/ oft dat wijf/ soudense
houdẽ haer leuẽ lanc. Eñ oft die man eñ wijf afli-
uich worden/ eer die kinderen haer selfmoedicheyt
hebbẽ/ die magẽ vã hẽ lieden souden hebbẽ die bayl
oft regimẽt daer af/ durende haer ioncheyt.

Een man en mach zijn lant eñ erue vã alloes/ nyet stellen in eens anders handen.

¶ Item gedurende die ion
heyt / gheen man en mach eenichsins zijn alloes /
noch zijn leengoet setten wt sinen handen/ ten si bi
goetduncken van sinen heere.

Costume der prouoostheyt van Parijs.

¶ Na die selue vsancie vander pro-
uoostheyt vã Parijs/ dat alle besterfenissen die op
comẽ aẽ de broeders/ zijn aẽ de oudtste/ na de doot
vandẽ vader/ ten si dat si zijn vandẽ vader eñ moe
der/ eñ vanden grootuader oft vander grootmoe-
der/ die gheheeten zijn van rechtẽ ghestachte.

Te samẽ te coopen erue oft lant.

¶ Oft sommige te samẽ erue coften/ die ghene die
lanckste leuẽde waer/ soude zijn leuẽ lanc sinẽ coop
houdẽ. Eñ desgelijcx dat wijf/ in dien si harẽ man
verleefde. Eñ na haerder beyder doot/ soude we-
der comen die helfte vã sulckẽ coope/ aen elcker si-
den van des mans eñ wijfs weghen.

¶ Van kinderen van poeste.

¶ Itẽ oft man eñ wijf zijnde in houwelijc/ eenige
kinderẽ hebben de poeste/ so veel hebbẽ haer kin-
deren na hẽ in haer successie/ die eene so veel als de
andere/ in alle goedẽ/ het si in huysraet/ oft in er-
uis vercreghen/ oft in ander landen.

¶ Van ghehuwelijcte kinderen

¶ Eñ oft daer eenige kinderẽ gehouwelijct warẽ
so soudẽ si haer aendeel hebben broederlijc/ midts
dat si weder inbrengẽ soudẽ haer huwelike gauẽ/ in
diẽ si te vorẽ eenige gehadt haddẽ. Ten ware bi al
so dat geweest hadde lant/ daer si op gheedificeert
oft gemaect haddẽ huysen/ wijngaerdẽ/ oft ander
verbeteringhe. Wãt dan soude besiẽ zijn bi wijse
mannẽ/ hoe veel die beteringe weerdich ware/ eñ
hoe vele dat lant weerdich was/ ten daghe alst hẽ
was gegeuẽ. Eñ nyet meer en warẽ si gehouden
weder te brenghen in deelinghe.

¶ Van eenẽ sot wesende tusschẽ ander kinderẽ.

¶ Oft daer eenich sot
ware/ die zijn lant oft zijn ghifte hadde laten ver-
gegeuẽ/ oft hyselft hadde een deel/ vã tghene dat hẽ
also gegeuen waer/ als voorſ is. Weet/ dat daerõ
niet bliuẽ en soude/ hi en soude tot goetdunckẽ vã
goede mannẽ/ diẽ daer toe kennẽde/ hebbẽ zijn aen
deel. Maer het soude gewaerdeert/ besien eñ ghe-
preesen zijn/ hoe vele dat die argerschap ware/ eñ
het ghene dat hi daer af vercoft soude hebben: eñ
daer na soude zijn aendeel geordineert wordẽ.

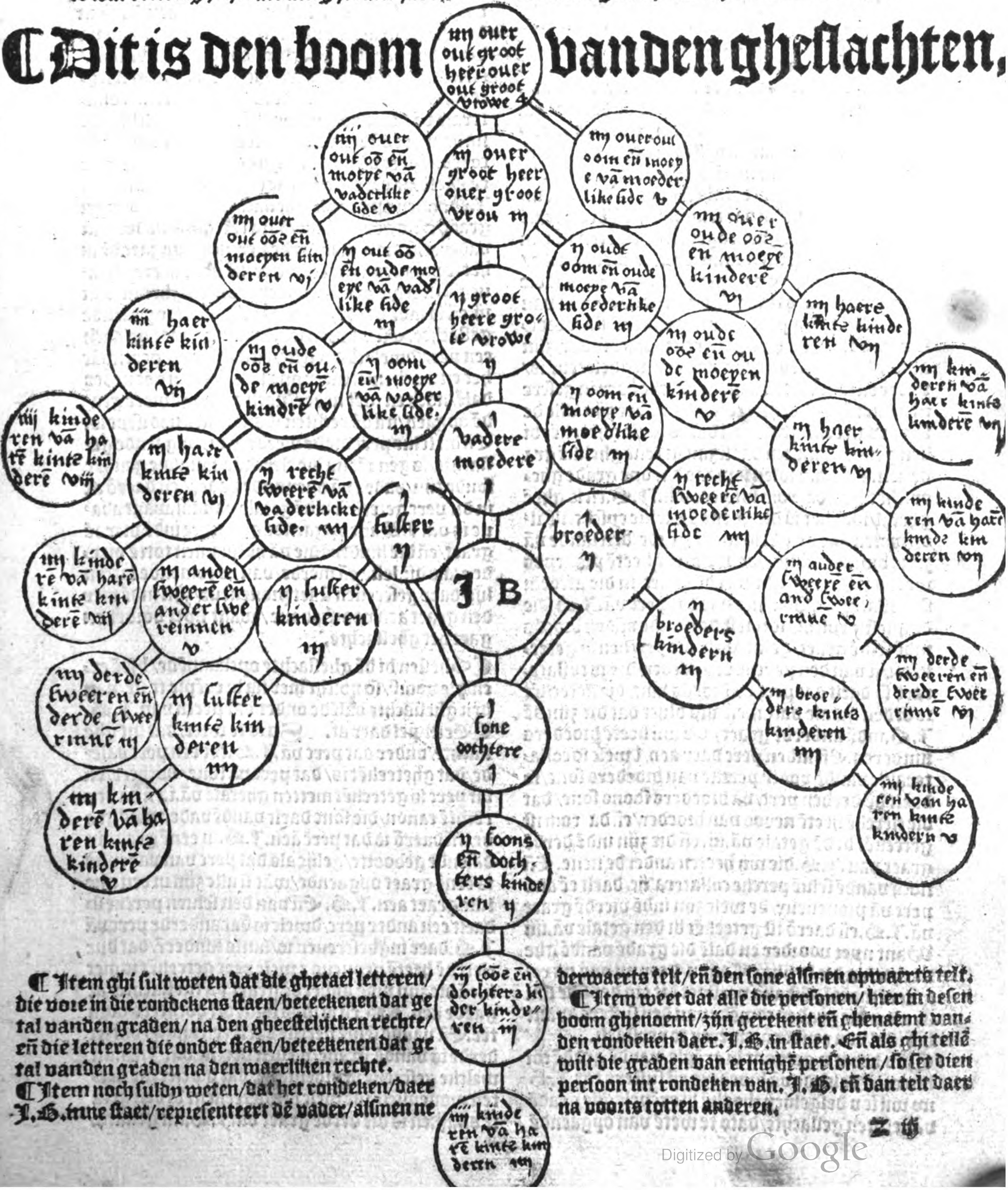
Te hebben meerder ghifte die een van dander.

¶ Oft gebuerde dat deen vã

den kinderẽ meerder deel oft ghifte gehadt hadde voor die deelinge tusschen hẽluden gedaen/ eñ om vreese hi niet en woude comẽ/ eñ weder in brengẽ tghene dat hi voor wech hadde. Weet dat die andẽ broeders eñ susters/ hẽ souden mogẽ vuolgen met rechte/ te comẽ tot deelinge/ eñ getrouwelijc wedẽ in te brengẽ in den ghemeynẽ hoop wtgeseyt/ dat so wat beteringhe hi daer aen ghevaen hadde/ dat soude hẽ blijuen tot sinẽ profite.

¶ Breeder verclaringe vã deelinge eñ bester kẽnisse machmẽ genoech wetẽ/ bi de costume vander plecken daert gebuert/ wãt si seer differẽt eñ diuersch zijn. Eñ gheen clerc en soude dat in een boec scriuẽ mogẽ/ eñ narrerẽ die affiniteyt vandẽ geslachten Daerõ toone ict v hier bider figuere/ geheetẽ den boom des geslachts/ also Joan. Andree scrijft.

¶ Dit is den boom vanden ghes‌lachten.

¶ Item ghi sult weten dat die ghetael letteren/ die vore in die rondckens staen/ beteeckenen dat ghetal vanden graden/ na den gheestelijcken rechte/ eñ die letteren die onder staen/ beteekenen dat ghetal vanden graden na den waerliken rechte.

¶ Item noch suldy weten/ dat het rondeken/ daer J. B. inne staet/ representeert dẽ vader/ alsmen nederwaerts telt/ eñ den sone alsmen opwaerts telt.

¶ Item weet dat alle die personen/ hier in desen boom ghenoemt/ zijn gerekent eñ ghenaemt vanden rondeken daer. J. B. in staet. Eñ als ghi tellẽ wilt die graden van eenighẽ personen/ so set dien persoon int rondeken van. J. B. eñ dan telt daer na voorts totten anderen.

¶ Vanden boom des ghesachts

¶ Dat. C.lxxxix. Capittel.

Den boom des ghesachts/ dalēde van
abauus/ van proauus/ eñ van sinē tac
ken/ vā auus/ eñ van sinen tacken/ vā
vader/ eñ van sinē tackē/ van sone/ eñ
van sinen tacken/ mach bliken bi den
boom vā dese voor gestelde figuere/ af dalēde van
den eerstē abaue/ vā percke te percke/ also wel vā
den rechten ghesachte/ als van geslachte collate-
rale/ ghelijc als in elck perc geteekēt is/ eñ blijckē
mach. Eñ die een is vander side sinistre/ om die af-
coēste masculine/ eñ die ander/ die side dextre/ om
die afcoēste feminine/ dalende desgelijcx van perc-
ke tot percke/ eñ van afcoēste tot afcoemste/ gelijc
ooc inder side dextre mach blijckē/ biden getale be
grepē in elck percke/ wtghesept dat perck dat in-
houdt. J.S. want bi dat selue perc/ eñ bi die selue
J.S. sal elck perc ghevraget eñ ghewetē zijn/ in
wat grade/ het si int opgaende oft nedergaende/
dat hi maech is. Exempel daer op aldus/ dat die
vier perckē/ dats te wetē/ ontrent dat perck van
J.S. ghelijc dat perc daer in gescreuē staet broe-
der/ eñ dat perc daer in gescreuen staet suster/ zijn
alle dalende/ vā den percke daer in ghescreuē is/
vader eñ moeder: eñ dander perckē daer in gescre
uen staet sone/ dochter/ die daer onder zijn/ alle de
se zijn van eenē grade/ eñ daerō is elc gheteekēt bi
den getale van. i. om dat si zijn in eenē ghelikē gra
de aen. J.S. om wien ic wane dat dyt grade ghe-
eyscht si. Eñ daerom int perc van. J.S. en is gheē
ghetal/ wāt het is die ghene die selue eyscht. Wil-
dy weten hoe vele hi is inder grade/ den kinde vā
zijns broeders sone/ dat de clerckē heetē pronepos
weet dat hi hē is indē vierdē graet/ in die afcoem
ste collaterale. Siet hier hoe dat perc vā. J.S. die
de questie eyscht/ is naest dē percke vāden broeds
indē seluē graet/ gelijc als bi die percken is getee-
kēt. Eñ van den percke vā broeder/ die is collate-
rael/ so daelt dat perc vā broeds kint/ die geteekēt
is bi den getale van. ij. eñ also blijct dat die zijn aē
J.S. indē anderdē graet/ die wij heetē broeders
kinderen. Eñ inden perc daer aen/ dwelc is colla-
teralijc vandē voors percke van broeders sone/ so
daelt dē derden perc/ vā broeders soons sone/ dat
die clerckē heetē nepos van broeder/ eñ daerom ist
geteekēt bi dē getale vā. iij. eñ die zijn indē derdē
graet van. J.S. die wij heeten anderde neue. Eñ
noch vandē seluē percke collateralijc/ daelt eē ander
perc vā proneueux/ de welc zijn indē vierdē graet
vā. J.S. eñ daerō ist geteekēt bi den getale vā. iiij
Want nyet voorder en dalē die gradē vandē ghe
slachte/ na die heylige Canon/ daer wi ons na re-
gulerē moetē. Eñ also verstaet dit om der side sini
stre/ om die graden comēde van den sustere/ want
het is al van eender manieren te verstaen.

¶ Nv heb ic v getoont bi exēple/ vandē gradē col
lateralē/ dalende vā broeders eñ susters tot. J.S.
nv wil ic v desgelijcx thoonē bi exēpelē/ die gradē
vā rechten geslachte/ dats te wetē van opgaendē
ghesachte.

¶ Exempel daer af.

¶ Te nemē dat perc nadē percke vā. J.S. deerste
geslachte opgaende/ is dat perc van vader eñ moe
der/ in welc perc is geteekēt dat ghetal van. i. om
dat die vier perckē/ dats te weten vader eñ moedē
op gaende/ eñ dat perc vā sone eñ dochter dalende
eñ die twee perckē collateralē/ aen die twee siden
van. J.S. dats te weten dē perc dextre van broedē
eñ dē perc sinistre vā suster/ si zijn alle aen. J.S. in
den eerstē graet vā vierē/ sonder dat perc van va
der int opgaende geslachte/ dat perc vandē sone/
eñ nedergaende dat perc vandē broedē in geslach-
te collaterale/ vā des vaders weghen/ eñ in colla-
terale vā des moeders weghē: daer af volcht/ dat
na dat perc vāden vader/ int opgaēde ghesachte
coēt dat perc vā aue/ die selue geslachte opgaende
eñ dat selue perc is geteekēt met. ij. Eñ aue is van
J.S. inden opgaendē ghesachte/ inden anderden
graet/ eñ is geheetē aue/ dats te segghē vader van
vader. Eñ die vandē derdē perckē na opgaende is
heetē proaues/ eñ na den clerckē ist geheeten tria-
ues. Dit selue perc is geteekēt bi den ghetale van
iij. eñ is indē derdē graet van. J.S. int opgaende
geslachte. Eñ van den seluē percke/ gaet op noch
een perc/ dwelc is dat leste/ eñ dat vierde perc: wāt
het en mach nyet meer opclimmē/ noch ooc neder
dalē/ noch en coēt neder/ noch en mogē meer gra-
dē opgaen/ na dē rechten Canon/ als voorsept is.
Eñ dit selue perc die de vierde is int opgaende ge-
slachte/ is genoēt na die clerckē abaue/ die genoēt
soude zijn/ vader vā ouer oude vader/ eñ daerō ist
in dit perc geteekēt bidē getale van. iiij. want aba-
ue is vā. J.S. int opgaende geslachte indē vierdē
graet/ eñ die kinderē die vā hē quamen tottē vier-
den/ als die leste eñ vierde/ van hē comende latera
lijc/ daer gescreuen staet proneueux/ zijn indē vier
den graet aen voors. abaue/ want nyet voorder en
gaet het ghesachte.

¶ Ghesien bi dē ghesachte opclimmēde/ bidē ex-
emple voors/ so volcht hier na bi exēple te siē/ van
den ghesachte dalēde onder dat perck van. J.S.

¶ Exempel daer af. Sy is te wetē/ dat int ghe
slachte/ onder dat perc vā. J.S. tot een perc dalē-
de/ dat gheteekēt is/ dat perc vā sone/ dochter/ eñ
dit perc is geteekēt metten ghetale vā. i. eñ na den
rechtē canon/ die sone daelt vandē vader eenē gra
de/ eñ daerō is dat perc aen. J.S. in eenē grade in
dalende geboorte/ gelijc als dat perc van vader hē
is eenē graet opgaende/ wāt si alle zijn in een ghe
like graet aen. J.S. Eñ van den seluen percke so
daelt een ander perc/ dwelc is dat anderde perc vā
J.S. daer inghescreuen is/ kints kinderē/ dat dye
clerckē heetē nepueus/ welc perc geteekēt is met
ij. eñ die zijn indē anderdē graet vā tgeslachte/ af
gaēde aen. J.S. eñ is soōs sone/ oft dochters doch
ter. Eñ vandē seluē percke daelt een ander/ dattet
derde is vandē grade/ vā den percke vā. J.S. int
welcke gescreuē is proensaus/ dat die clerckē hee-
ten pronepueux de welc is gheteekent bi den geta
le vā. iij. eñ is die derde graet vā. J.S. int geslach-

te neder gaende. Daer na coēt dat vierde/eñ leste
perc dalēde/eñ het en mach nyet leeger dalē/dat-
mē maechschap daer aen houdt. Eñ int selue perc
is geteekent abensans/dwelc is die vierde graet/
dat die clerckē heetē abneueux/welc perc is getee
kēt bi dē getale van.iiij.eñ daerom ist indē vierdē
graet vā.J.G.Eñ als dan moghen si malcanderē
te huwelijcke hebben.

¶ Eñ van den successien eñ besterstenissen suldy
weten eñ verstaē/dat si also bider forme vā manie
re dalen/als die gradē doen/die eene nadē anderē
Maer volghet de costumē vandē plecken/ na dat
die gheuseert eñ gewoonlijc is te doene.

¶ Noch wil ic v thoonē vandē anderen graden eñ
gheslachten/equalē eñ collateralē. ¶ Ghesien
vā den exempelen vandē gradē des geslachts da-
lende/eñ vanden graden des gheslachts climmen
de/vandē gradē des geslachts collaterael/dalēde
vā broeder/eñ vā geslachte collaterael/dalēde vā
suster/dwelc in een is van geslachte/wil ic v desge
lijcx thoonē vandē grade eñ geslachtē collateralē
Exēpel. Wildy op gaē vandē perc vā.J.G. so sul
dy wetē/dat die perc die climmēde is/is dat perck
vandē vader/tot rechtē geslachte. Nv wil ic comē
optē oom vā.J.G.gelijc aen geslachte equael col-
laterael/ten percke vā vader/eñ also ist dā dat der
de vā.J.G.bi collaterael int welcke ghescreuē is
oom/dat de clerckē heetē patruus/om dattet oom
is vā des vaders side. Eñ is ooc geheetē patruus/
om dattet gelijc is den vader/welc perc geteekent
is bi den getale van.ij. Eñ ter ander side dextre/in
dē geslachte collaterael/is gescreuē moeye dat de
clerckē heetē matertera / ō dat si moeye is vā des
moeders side. Eñ is ooc gheheetē matertera/ om
dat si ghelijc is der moeder/ welc perc is getekent
metten getale vā.ij. Eñ van desen perc van elcker
side/dalēde van oome eñ van moeye/daelt een an
der perc/int welc aende side vā oom is gescreuen/
broeder vā oom/die al van eenē vader souden zijn
mer si soudē alle zijn vā.ij.moeders/dat de clerckē
heetē patruus broeder/welc perc geteekēt is bidē
getale van.ij.te wetē/hoe vele si magē zijn van.J.
G.weet dat si hē zijn indē anderden grade/bi den
gheslachte equale collaterale/ dats te wetē oom.
Vā dit perc so daelt dat derde perc/daer in gescre
uen is/ooms sone/dat die clerckē heetē sonen van
hēluyden. Eñ dit selue perc is geteekēt bi dē geta
le vā.iij.om datse zijn indē derdē graet van.J.G.
Eñ vā dat perc vā ooms sone/ so daelt dat vierde
perc/daer in ghescreuē is ooms soons sone/dat de
clerckē heetē neuen oft nichtē/eñ dat selue perc is
gheteekēt biden getale vā.iiij.om datse zijn inden
vierdē graet vā.J.G.in dē geslachte equael colla
terael. Eñ also suldijt ooc verstaē van die ander si
de vandē boō/op die perckē die dalēde zijn vā des
moeders side. Eñ hoe wel dat dē voorß boom/op
gaende vā aue/proaue/eñ abaue/dat luttel gebue
ret/so comet dat vā node si so veel gradē te hebbē
wāt si belettē seer dat verstāt eñ calculacie vandē
gradē. Eñ nochtans dat perc daer in ghescreuen

is aue/ om voorder te wetē die gradē collateralē/
so weet dat dat perc collaterael is het ghene/daer
in gescreuē staet oudt oom/dat de clerckē heetē pa
truus de groote/eñ dat selue perc is geteekent bi
dē getale vā.iij.om dat die oudt oom/is vā.J.G.
indē derdē graet/bidē geslachte equael collatera-
le. Eñ vandē seluē percke/coēt equalijc eñ collate
ralijc een ander perc/int welcke gescreuē staet/so
nen van henluydē/geteekēt bi den getale van.iiij.
eñ en gaet niet tot des soōs sone/om des wille/ge-
lijc ic v hier voir geseyt heb/ dat dit perc is inden
vierdē graet vā.J.G.dat gescreuē is sone van hē
luydē alleene. Eñ in dien daer waer soōs sone/het
soude gaē tottē vijfstē graet/ dwelc die rechte Ca
non/daer wij af vserē moetē/gelijc ic v voir inder
figuere geseyt eñ ghethoōt heb/niet en mach ghe
hingen. Eñ daerō en mach daer nyet zijn dā twee
perckē inde selue geslachte equael collaterael/ te-
gens dat perc vā aue. Daer na volcht dat perc/het
welc is teghēs proaues. Eñ in dit selue perc is ghe
screuē ouer oudt oom/eñ tē mach niet voorð gaē/
wāt het soude comē totē vierdē grade/eñ daerō is
dat selue perc geteeckent bidē ghetale van.iiij.om
dat dit perc is indē vierdē graet vā.J.G.eñ en pro
cedeert noch en mach nyet voorder gaen indē ghe-
slachte collaterale. Dat leste perc is abaue/ dwelc
is dat opperste van al/eñ heeft gheenē collaterael
Maer alle die ander dalē van hē/procederēde van
dē rechtē geslachte/eñ vandē geslachte collaterael
tottē vierdē grade: gelijc ghi bidē boō gefigureert
moecht voelē eñ sien/ymaginerende van geslach-
te tot geslachte/vā elckē geslachte daer questie af
sal moghē geschien/eñ doende voor elck geslachte
eenē boom na dē buyc/eñ die rechte geslachten eñ
collateralē/die daer af volgē. Wāt sonder boom/
eñ sonder figuere ist sterc te rekenē / eñ qualijc te
calculerē. Met die deene verstaet/behoort ooc dā
der te verstaē. So is te wetē/dat so wes daelt van
perc te percke/vā rechtē geslachte/dat maect eenē
graet in rekeninge vā geslachtē/eñ int collaterael
moetē zijn twee perckē om eenen graet/dat daelt
vā rechtē geslachte twee gelijc te samē/een perck
maect eenē graet. Gelijc als die kinderē van twee
ghebroeders/broeders kinderē zijn/ om datse ghe
daelt zijn elc vā eē perc/eñ daerō zijnse indē ander
den graet. Maer die sone vā des broeders sone/en
is die broeder gedaelt niet dan een perc/bi geslach
te collaterael/ eñ daerō en is hi niet dan eenē hal-
uen graet gedaelt/in gheslachte collaterael/want
een perc en doet niet meer dan eenē haluen graet
in gheslachte collaterael. Eñ daerom heetmēt ghe
meynlijc/halue broeders kint.

¶ Een andð materie vanden boō des gheslachts/na dē keyser Justiniaen/eñ na dē rechte ciuile.

¶ Dat.C.xc.Capittel.

NA den bescreuen rechte eñ ciuile/In-
stitu.l.iij.rub.de gradibus cognat.

in prin. die also seyt. Wy behoorē te weten vandē gheslachtē/dat een is gherekēt climmēde/eñ dander dalende/eñ dander collaterael. So is te wetē dat die geslachte opgaēde/is die ghene die gherekent is opgaende van rechten geslachte/bouē die ayeul/die wi gemeynlijc heetē aue. Eñ die ghene die gherekent is dalende/is de ghene/die gerekēt is benedē dē sone/oft die broeders kinderē/eñ die afcomen vandē perckē/het si vā vader oft moeder Eñ zijn die geslachtē die comē/het si in opgaende oft nederdalende/gherekēt voor den eerstē graet Eñ die ghene die comē vandē collaterael/zijn ghe rekēt voordē anderdē graet. So is te wetē/dat in dē eerstē graet zijn die vader eñ moeder. Indē anderdē graet zijn die broeders eñ die susters. A

¶ Itē indē anderdē graet opgaēde/zijn die ayeulen/dats te wetē/oude vadš/oude moedš/eñ indē seluē graet besidē/zijn broeders eñ susters. B

¶ In den derdē graet opgaēde/zijn die ouer oude vader/eñ ouer oude moeder/eñ int nedergaende de nichte eñ neue/eñ besidē indē seluē graet/die sone oft dochter/vā den broedš oft suster/eñ die broeder oft suster vanden vadš oft vandš moeder. C

¶ Indē vierdē graet opgaende/zijn die ouer ouer oude vader eñ ouer ouer oude moeder/eñ int nedš gaende zijn die kinderē van des kints kinderē/eñ besidē zijn die broedš oft susters kinderē van den broeder oft suster/eñ die broeder oft suster van dē oude vader oft oude moeder. D Eñ hoe wel dat die rechte Canon niet meer en rekēt/dā tottē vierdē grade/daert houwelijc wedš mach beginnē tusschē de ghene die afgecomē oft gesprotē zijn vā eenē huyc/nochtās die rechtē ciuile/ om die successien houdē voor dat gheslachte totten seste grade toe. Eñ daerō suldy wetē/dat die vijfste graet opgaēde/is die vierde oude vadš/ eñ die vierde oude moedš. Eñ int nedergaende vā deerste lidt gecomē dats te seggē/die kinderē van den kinderē/vā des kints kinderē. Eñ oock vā besiden so schijnt die kinderē vandē broeder oft vander suster/oft vā ouer oude vader/eñ vā ouer oude moeder/eñ den sone oft dochter vā zijn achterkint. E ¶ Indē sestē graet zijn die seste oude vader/oft seste oude moedš int opgaēde geslachte/eñ int nedergaēde/die kinderē vanden kinderē vā susters/oft broedš kinderen: eñ besidē die kinderē van den kints kinderen vandē broeders oft susters/ eñ die broeder oft suster vādē derdē oude oude vadš/oft derde oude oude moedš/eñ die ghene die kinderē zijn/vā den kinderen/vā susters oft broeders kinderē. Het mach eñ behoort genoech te zijn vā deser declaracie/als vandē gradē des geslachts. Wāt bi tghene dat ic daer af geseyt eñ ghethoōt heb/ moghē gerekent zijn eñ gheset in gheslachte/het si opgaēde oft nedergaende/oft besidē. Wāt het geslachte vander moeder is also gherekēt/ ghelijc als die vader/eñ vandē seluen grade. F

A ...nstitu. de ...radi. cog- ...ni. §. Pri ...o gradu.

B ...nsti. eodē ...Secun- ...o gradu.

C ...nsti. eodē ...Tertio ...radu.

D ...nsti. eodē ...Quarto ...radu.

E ...nsti. eodē ...Quinto ...uma atta- ...us.

F ...nsti. eodē ...agnitio- ...is quoq ...radus.

¶ Costume nader castelrie van Rijssel.

¶ Ghi sult wetē/dat na die costume

vāder castelrie vā Rijssele/die dochteren tegēs die broeders en hebben gheē aendeel in erue/oft lant die vā patrimonie coēt. Dats te wetē/daer af dat die vader eñ moeder int gebruyc eñ besidt waren ten daghe dat si troudē. Maer in die vercreghen goeden eñ landē/eñ indē huysraet deylē si. ¶ Itē bi die selue costume/die ioncste heeft die woonste de voor wte/voor haer iōchept/alst geē leengoet en is. ¶ Itē die weduwe deylt die helft vā al den huysraet/eñ heeft voor wte eē habijt oft tabbaert tot harē liue/dē trou rinc/die croone/eñ die hecselen/in dien si te dien daghe noch heeft.

¶ Van tvijfste deel van den leen dye ghecomen zijn aen dye broeders eñ susters.

¶ Dat. C. xxi. Capittel.

Daer na volcht vandē vijfstē deel van den leengoeden / die dē broeders oft susters opghecomen zijn teghen die oudtste/ wanneer een van henlieden afliuich wordt / te weten/ aen wien zijn vijfste deel / oft zijn aendeel vanden vijfsten deel/mach eñ behoort te verschijnē/ oft te versteruen / oft aen den oudtsten / oft aen zijn ander susters eñ broeders/oft aen welc van beyden. Weet dat een leē/ daer af die vader oft mā afliuich wort int besit/zijn oudtste soon draghet wech met rechte/eñ die ander broeders of susters en hebbē daer nyet aen/dan tvijfste deel vanden seluē leen/ hoe veel kinderen dat daer zijn/ tot dat vijfstē deel te deelen tusschen hēlieden equalijc. Eñ sal dat vijfste deel verscheyden/eñ betoogen zijn op hēseluen van dat leē. Eñ sal elc hebbē eñ houdē zijn aēdeel op hē seluē/also edel/eñ also vrij/als tgros vandē leen ghehoudē sal zijn. Eñ elc sal moghen versoeckē eñ verdachuaerdē te houdē dat aendeel/dat elc hebbē sal/het si van harē oudtstē broeder/die dat leen houdt/oft vā dē heere/daer af die oudtste sone dat leē hout/daer dit vijfste deel af daelt. Wāt aen hē staet die kore oft dye electie te houden dat vijfste deel/vā den welckē dat hē belieuē sal. Meer alst eens versocht is vandē eenen/ nēmermeer en mach hi weder comē totten anderē. Eñ sal elc aendeel van dit vijfste deel/bliuē tot sulc versoec/ als tgros vā den leē schuldich is/oft van drie iaerscharen dat beste/in dien dat dat leen also cleyn waer dattet nyet waerdich en waer also veel iaerlijcx/ als dat versoec soude ghedraghen.

¶ Leengoedē te houdē van sommige heerē.

¶ Eñ oft gheburede/dat die ghene die houdende waer sommighe leenen/van sommige heerē/afliuich wort/eñ die veel kinderē hadde. Weet dat om des wil/ dat die leenen ghehouden zijn van sommighe heeren/die oudtste sone soude al die leenē nemen/ghelijck voorß is. Eñ die ander kinderē soudē hebben dat vijfste deel in elcken leen/eñ onder elckē heere/also vele/als oft se alle ghehoudē waren van eenen heere.

Hoemen zijn vijfstedeel behooret te eysschen in tide eñ in wijle.

Itē ghi sult wetē/dat het recht vanden vijfsten deel/den erfgename nyet toe en behoort/voor der tijt dat hijt eysschet voor dē heere/vā wien dat leē gehoudē is/ten si dat si andersvereenicht zijn met ten oudtstē broed. Eñ en zijn daer af niet sculdich achterstellē daer op gedaen/dan na dattet vijfstē deel/met rechte geeyscht sal zijn vandē heere. Eñ is te wetē/dat dit de costume is in Amiens/Boulenoys/Artoys/eñ inde castelrie vā Rijssele/Tournesis/indē lāde van sinte Amand/in Peule/ eñ in den lande van Mortaigne/op die schelde.

Costume van Vermendoys.

In Vermendoys en is gheen recht van den vijfstendeel te hebbē/op leēgoet/dan tot lijftochte alleen/eñ na aduenant vanden erfghenamen.

Costume van Henegouwe.

Indē lande vā Henegouwe en is gheen vijfsten deel/eñ en is daer nyet vā aduijs/oft makinge vā kinderē/dwelc doen moghen vader eñ moeder/bi goetduncken van magē van beyde sidē. Eñ is dat weerdich op alle erue oft lant/ indē voorf lande.

Costume van Vlaenderen.

Inden lande van Vlaendren en is nyet vā tderdendeel vandē leen/om die iōcste kinderē: dats te weten ghelijc in Vrancrijc/dat die ioncste kinderē hebben dat vijfstedeel/ in dat leen ghebleuen van den vader/teghen den oudtsten broeder/so als die ioncste kinderen/in Vlaendren hebben dat derde deel int gros van dat leē ghebleuen vā haren vader/eñ de welcke si schuldich zijn te hebbē also vri/ alsmen heeft het vijfstendeel/ eñ tot sulcker heerschappie. Eñ also moghē zijt versoecken eñ houdē van haren oudtsten broeder/oft vāden heere van wien dat leen ghehouden is.

Vam sommighe ionge kinderen/ na dat derdendeel voorscr.

Itē eñ oft daer veel ionghe kinderē zijn/ die behoorden te hebbē in dat leen van harē vader/ dat derdedeel/also voorf is. Vā dit derdēdeel versceyden op hē seluen/de oudtste van den ioncste kinderen mach voor hē houdē die tweedeelē eñ dander derdendeel gheuen sinē ionge susters eñ broeders Eñ dit recht heeft hy / om die redene van zijnder oudtheyt die hi heeft/ na sinen oudtsten broeder/ die dat gros heeft van dat leen.

Die maniere hoemen een leen ouersetten mach op een vreede.

Dat.C.xcij.Capittel.

Het is nv te ghesien hoe dat een leen verandert oft ouergheset mach wesen/ aen dye ionghe broeders oft susters/teghens die oudtste broeder/in landē costumiere/gelijc als gemeyne gewoonte/waer bi een leen mach verscheydē zijn sonder dē danc vandē here daert af ghehoudē is/ bider doot vā dē vader aende kinderē/ eñ tusschē gheen andere. Noch is te wetē/datmen bi andere manierē mach doē esclissement oft vervreemdinghe vā leen/tot andere dā aen zijn kinderē/so alst dē vader belieuē sal/op dat hi daer af oorlof heeft vā sinen here/ vā wien die voorf leen ghehouden is. Eñ het mach gheschien bi dese nauolgende maniere/eñ gheē ādere. Eerst so moet die ghene/dye zijn leen ouersettē wil/bi oorlof van sinē here/op draghen geheelijc vandē handen van sinen voorf heere/metter hant eñ met eenen stoc eñ in presencie vā rechte hē al heel daer af onteruen eñ dat leē gheset in handē vandē voorf heere. Eñ als dan de voorf heere/die also weder hebbē sal dat voorschreuen leen in zijn hant/ salt moghē sceyden eñ ouersetten alst hē belieuē sal/eñ daer af makē also veel mannē alst hem belieuē sal. Wāt sulc deel oft aendeel/alsmē metten eyghē ouercomē sal wesen/ eñ dat hē belieuē sal met rechte. Eñ die ghene die dat aēdeel heeft af ghetogen vā den voorf leen/is daer af leenman ghemaect aen dē voorf heere/eñ moet daer om eedt doē aenden seluē heere /handelinge eñ mondelinge. Eñ dat ghedaē die heere van dat ouerschot vandē seluē leengoet/behoort vā nieus met rechte daer in te eruē/eñ doen hulde / handelinghe/eñ mondelinge noch eenē anderen/in dyen hē dat belieft. Eñ also zijn daer twee mannen / eñ mach veranderinge oft ouersettinge gedaen worden aen dē vreemden/eñ anders niet. Eñ daerom moetmē wel hebbē oorlof vanden heere. Want al so veel rechts soude daer af vallen /als oft gheheelijkē vercoft werde. Eñ noch en soude hijt niet moghen ouersetten oft veranderē sonder oorlof van den heere.

Van sommighe leengoeden ghehouden van eenen heere.

Itē oft daer veel leengoedē warē/allē gehoudē van eenen heere/also voorf is/die oudtste sone sou de wech draghen dat alderbeste/eñ dan die ander sone daer aen/dat beste daer aen/eñ also van leen te leene/so lange alsser eenige leenē zijn. Eñ als dā en soude daer gheē vijfstedeel zijn/als aen die broeders/ om dat elc vā hē een leen hebbē soude. Mer in dien daer so veel leenē niet en warē als gebroeders/dat ouerschot vandē broeds die gheē leen en soudē hebbē ghehadt/soudē hebbē dat vijfste deel teghē die ander broeds eñ leen. Eñ also soudt ooc zijn vandē susters/in dien daer eenige waren.

Van zijn vijfstendeel versocht te hebben voor zijn doot.

Itē dat vijfstedeel also gedivideert aen elc zijn deel/in dient ghebuerde dat eenighe so wie dat tet waer/aflivich werde. Weet dat oft dē gene die al so aflivich is/vsocht hadde zijn aendeel vāden vijfstendeel/vā sinē oudtstē broeder/alsdā so en soude niet dat aendeel van dat vijfstendeel weder keerē aendē oudtsten broeder. Wāt dat waer weď opge

gaen. Maer het soude weder comen aen den oudtsten sone daer aen/ eñ en soude daer aen niet hebben dan die oudtste broeder.

¶ Van tvijfste deel versocht te hebben van den heere daer dat leen af ghehouden is.

¶ Itē oft also waer/ dat die ghene die aftiuich is/ dat vsocht hadde vandē heere/ van wien die oudtste sone dat leē houdt/ dā soudet weder comē aen dē oudtstē broeder/ bidē redenē dat geweest soude hebbē oft ghedaen/ vandē voors leen daert af gesprotē was/ so geringhe als de gene die aftiuich is/ vsochte eñ hulde gedaen heeft/ te houden vandē voors heere/ eñ daerom en waer des niet weder op ghecomnen/ maer soude gaen aenden rechten ghessachte/ aen den oudtstē/ gelijc als leen behoort te gaen.

¶ Noch soudet werē keeren aen dē oudtstē broeder bi also datter geē deelinge vā tvijfste deel/ dat die voors doode voor zijn aendeel behoort te hebben/ en blijue aen den lichaē van dat leen/ daer gheen deelinghe af geschiet en waer. ꝛc.

¶ Men mach niet hebbē t vijfste deel/ dan na aduenant vandē erfgenamen.

¶ Itē na die doot vā sommighe ionge kinderen/ die noyt geeyscht en haddē recht vandē vijfstedeel/ die leste leuende soudet mogen eyschē/ oft in dien daer vele warē/ souden eyschē recht vandē vijfstendeel/ tegens dē oudtsten broeder/ si en soudē niet hebbē dan haer aendeel na aduenant vanden ghenen die doot waer/ daer af dat recht soude werē gekeert zijn aē tgros vandē leen

Vanden boom van affiniteyt.

¶ Dat. C. xxiij. Capittel.

Nu heb ick groote begheerte/ om mijn materie te volbrenghen. Eñ want ick gethoont hebbe vanden geslachte bij twee reysen/ totten sesten grade toe/ daer nae volcht te sien van den boom vā affiniteyt. Eñ eerst suldy wetē watter is vā affiniteyt oft vereenicheyt. Soo weet dattet is die maechschap/ die coēt bi vleesschelijc geselschap deē metten anderē/ tusschē die ghene die vā gheenre maechschap en zijn/ na bescreuē recht. a Eñ en cesseert om die doot/ noch om copulacie/ affiniteyt oft vereenicheyt/ eñ nader doot/ dā gedueret duerende dleuē van den ghenē/ die vereenicheyt hebbē vergadert. xxxv. q. c. fraternitatis. ꝛc. Wāt nader doot/ die ghene oft dē ghenē daer ghi geselschap veenicht mede gehadt hebt/ ghi en moghet nēmermeer hebbē copulacie oft geselschap met haren neue of nichte/ sond oorlof vandē paus/ eñ om sake. So suldy weten bi desen regule/ dat oft eenighe/ die mi waer indē anderdē grade/ met copulacie oft vereenicheyt/ een wijf hadde: dat selue wijf soude mi wesen indē anderdē graet/ bider natuere vā vereenicheyt oft copulacie. Eñ also suldyt verstaen totten derden grade toe. Wāt die copulacie oft vereenicheyt/ ingenereert gelijcke gradē/ met ten wiue die vleesschelijc bekent is. b

a
ob facile
cognatis
scribsen
ff. de gra.
affinita.

b
Extra de
sangui. &
affini. c. j.
sequ.

Vanden graden vā generaciē.

¶ Itē bi regule generale/ in dien ghi weten wilt/ hoe na dat dat wijf v is/ die dynē neue veenicht is indē echtschap: weet dat si v is in alsulckē grade/ na die copulacie/ inde eerste generacie dat v neuē v is. Eñ oft een ander daer na crijcht dat wijf in huwelijcken/ bi copulaciē die hi hebbē soude met haer/ die uwē neue ghehadt soude hebbē/ soude v wesen in dē anderdē graet. Eñ oft die ghene die also bekēt heeft bi vleeschelike veenicheyt/ die gene die uwē neue bekēt heeft/ daer na een ander bekēt/ die sal v wesen indē derdē grade vā generacie/ het welc verbodē is in die copulaciē oft vereenicheyt. ꝛc.

Van vereeninghe tusschen die vrienden van man eñ wijf.

¶ Eñ nochtans suldy wetē/ dat gheen affiniteyt en is tusschē die vriēden van mā en wijf: wāt twee gebroeders moghē wel hebbē twee ghesusters in huwelike: also doet mede die vader eñ de sone/ met der moeder eñ dochtere. Maer daer is swagerschap tusschen die vriendē vandē man eñ wijf/ also haest als hi haer trouwet/ eñ heeft vleescelike bekēnisse. Eñ also ist oec tusschē die vriendē van den wijue eñ harē mā/ also haest als si malcanderē bekēt hebben. Eñ die reden is/ bidē graden van generacie: maer die vrienden vander eenre siden/ eñ vander ander/ en ingenererē niet. Eñ daerō wil ic v thoonen die forme vā die affiniteyt vā den gradē/ wāt in die middel celle is een deelle. Dats te wetē/ inde eerste is ghereechēt die eerste grade/ die welcke is tusschen broeders eñ susters/ de welc zijn in twee percken aen die rechte eñ luchter side collateralijc. Eñ noch in die twee collateralē/ daer in is gescreuē broeders wijf/ eñ in dandere susters man. Eñ daerō thoone ic v die figuere bi die twee liniē/ die dat beuatē/ als die susters man/ aen des broeders wijf/ indē eerstē grade vā alsulcke generacie. Eñ bi die perckē daer aen dalēde/ mach v claerlijc blijcken/ dattet wijf vā des broeders sone/ is tegēs die susters dochter indē anderdē grade vā generacie eñ die broeders sone teghens die susters dochters man in ghelijckē grade/ ghelijc die percken dalē. Eñ also moechdy verstaē vā alle die ander perckē die gefigureert zijn bi haer graden/ tot aldaer toe dat si malcanderē nemen moghē in huwelijc. Eñ die twee perckē/ die buytē aen zijn/ die een aen die rechter side/ eñ die ander aen die luchter side/ zijn daer geset/ om dattet zijn die gene/ aldaer die grade vā swagherschap vā generacie wtgaet/ eñ si en hebbē gheen verweerē. Eñ die twee linien die vā bouen vaten die perckē thoonē den eersten grade van affiniteyt/ biden welckē ghi moecht weten eñ verstaē alle die ander gradē/ dalende nederwaert na dat die clerckē dat bethoonē eñ onderwisen/ eñ die graden van middelen noch: want niet voorder

en mogen die affiniteyt oft swagerscap dalen / dā die percke dat toonē. Eñ nyet vooider en dueret die swagerscap vā generacie/ dā tussen dē ghenē daer die pleckē dat thoonen eñ wisen. A

B Joānes An dree in sum ma sua sup arbore/ vbi tractat de cō sanguinita te z affinita te.

¶ Leen te houden eñ hulde van eenighen heere / eñ dye maniere van eide oft hulde te doen.

¶ Dat. C.rriiij. Capittel.

T E houden leen eñ hulde van eenigen heere/ ende die maniere van hulde te doen/ wil ic v thoonen: in dien dat ick gesprokē heb van den leenen/ eñ hoe datse schuldich zijn te comen/ oft te be steruen aen den erfgenamen vanden ghenen diese houden/ na datse doot zijn. So volcht nv te weten hoe de ghene aen wien si besteruen/ die mogen eñ schuldich zijn te versoecken/ eñ doen daer af hulde aen den heere/ daer die leen af ghehoudē is. Weet dat bi der vsancie van warwicke houe/ so haest als de ghene doot is/ die dat leen ghebruycte eñ toebe hoorde/ ten daghe van zijn ouerlidē/ die oudtste so ne van hē comende/ van der side van daer dat leen coēt/ toe behooret te versoecken binnen .rl. dagen na den dach vander doot van dē ghenē diet toebe hoorde/ van sulc versoec als dat leen bi gewoonte schuldich is. Want die een zijn van meer/ eñ die an der van min. Eñ daerō en isser gheen regule die men scriuē mach. Eñ so wie des nyet en versoect/ die heer mach dat leen stellē tot boetē/ met beclach te op dat leen gedaen/ eñ behoort te houdē die sel ue leen/ so vele eñ so lange/ in sinen handen/ als die erfghename vertoeuen sal/ na die voorscreuen .rl. dagen te versoecken dat selue leen. Dat ghedaen eñ versocht / die erfghename behoort te begheerē aendē heere/ bi persone teghenwoordich/ dat hi hē ontfangē wil in trou eñ in hulde / vā sulc leen die hi vā God houdēde is/ eñ van hē/ om die welcke hi biedt mont eñ handē/ eñ te doen alle behoorlicheit datmen tot sulcker sake/ na die costuyme vanden lande ghewoonlijc is te doene.

B Adde quod dic.e hic de inuestitura petenda in fra. rl. dies aliter est de consuetudi ne feudorū scriptorum q̄ vasallus habet annū e vnū men sem ad petē dā inuestitu rā. ve. l. j. de feudis. ru. quo tēpore miles inue stit. petere debeat. c.j. q̄ nō obser uatur in a lijs : imo et anno et die elapso. Ex cluduntur alij non mi lites.

¶ Nv mocht yemāt vraghen: wat is hulde? Dat is aen sinē here belouē trouwe/ hulde eñ getrouwic heyt/ in rechtuaerdighe eñ nootlike saken/ eñ hem gheuē hulpe eñ raet/ hē draghen hulde eñ getrou wicheyt teghens eenen yeghelicken. C

¶ Die maniere te doen hulde.

¶ Die maniere van hulde te doen is dese. Eerst dē man gestipuert/ dats te segghen/ dē caproen af ge daē/ eñ sonder mes/ eñ sonder mantele/ oft huycke metten teekē vri / dat hi bereet is in recht te tredē voor sinē here/ in diē dat vā node si. Behoort oock zijn handē te samē te leggē/ in teeken van ootmoe dicheyt/ eñ stellen die tusschen die twee handē van sinen heere/ in teekē dat hi hē al vesticht eñ belooft hulde. Eñ die heere ontfangt hē alsō/ eñ belooft hē ooc te bewaren hulde eñ ghetrouwicheyt. Eñ die man behoort te seggē dese woordē. Heere ic come tot uwer hulde/ eñ in uwer trouwe/ eñ ick worde v man/ met monde eñ met handē/ eñ ic sweere v eñ beloue v hulde eñ getrouwicheyt teghens een ye gelijc/ eñ te bewaren v rechten/ na mijn vermogē/ eñ doen goet recht tot uwer vermaningē vā uwē baeliu/ na mijn wetenschap/ eñ helē dat secrete vā uwen houe. Dat gedaen zijnde/ behoort die hee re te antwoordē/ eñ te ontfangē in deser manierē. Eñ alsō ontfange ic v als mijn leenman behoudē mijns rechts/ eñ eens yegelijcx/ tot sulcke vsancie eñ costume/ als dat leen schuldich soude mogē zijn eñ zijn gehouden na vsancie eñ costume van minē houe eñ vanden lande. Eñ in dese beloofte/ in na me van hulde/ eñ van warachtigē heere/ behooret die heere den man te cussen voor sinen mont. C

C lib. de cō suet. feud rub. de he māda fid c.j.s.j.

¶ Hoe veel hulden oft māschappen men vindt.

¶ Nv is te wetē/ datter drie manierē vā manschap zijn. Deerste is gheheetē leenman: die ander is gheheetē man vā dienste: die derde is gheheetē hulde vā pays. Daer af volghet dat die eerste geheetē leenman/ is dese hier bouen verclaert. Die ander is/ ghelijc als sommige perso nen die ghehoudē zijn te doen eenighen dienst aen den heere/ eñ houden daer af possessien/ eñ hebben daer af eedt eñ hulde gedaen. Die derde is/ ghelijc als mannē die ghesworen hebben/ te doen houden eñ bewarē pays aen den heere. &c.

¶ Itē die wise seggē datter noch is ander māscap de welcke gehetē is māschap vā pleiure oft borch tochte. Want die man behoort te doen pleiure oft borchtochte voor sinē heere/ ter eeren vā hem. Eñ dat is al/ in recht eñ redene. Eñ dat hebben mogen siē bi den conint van Vrancrijc / die geuangē was in Engelāt/ hoe dat geordineert wert dat somige edel baroenē/ die zijn mannē warē/ togē in Enge lant inde geuanckenisse voor hē / eñ vborchde hē.

¶ Itē weet/ ist dat pays gemaect is aen den heere so sul di verstaē/ dat hi daer in mach vbindē zijn mā nen/ dē pays te onderhoudē. De welcke gehoudē zijn des te houdē/ bi dē eedt vā harē manschap.

¶ Itē vander māschap van dienste suldy wetē eñ vstaen/ dat die man gehoudē is sinē heer dienst te doene/ tot allen tijdē als hi des versocht wort / eñ bi der trouwe die hi sinē heere schuldich is/ en mach hi des nyet weygheren.

¶ Eñ van alle dese exemplen mach men sien eñ merc ken/ van alle den heerē die edel māschappē hebbē wāt daer toe zijn die mannē verbondē/ bi dē eedt vā haerder māschap ghedaen/ als voors. is.

¶ Van den differencien vanden leenen.

¶ Is te wetē bi bescreuē rechte/ dat ter zijn twee manierē vā leenē. Te wetē/ leen vā cōdicie feudael/ eñ leen vā condicie onfeudael. Leē vā cōdicie feudael/ zijn alle leenē/ die neemt eñ sor teert cōdicie feudael/ gelijc als hulde te doen mon delinge/ eñ metter hant/ oft getrouwicheyt te doē in dien die heere daer niet tegēwoordich en waer. Eñ van sulc leen moet successie eñ bi versoec doen eñ betalē een mā/ zijnde in possessie/ eñ bi hulde/ eñ

eedt ghedaen te hebbē aen den heere/ oft bi faulte oft sekerheyt vandē houe/ oft anđs het en is geen leen vā condicie feudael. Eñ dattet si corporele/ eñ niet incorporele/ gelijc als een leen tangibile/ daer men de hant op setten mach/ op dat lāt/ oft huys/ oft boom. Eñ dat selue leen en mach zijn / noch is schuldich getracteert noch beleit te zijñ/ dāmet rechte/ eñ bi vonnisse vā mannē/ eñ desgelijcx houdēde in leen tot vermaninge vandē heere. Eñ leen van cōdicie onfeudale is/ gelijc een sake die betogen is vā leen incorporele/ eñ niet tangibile/ dwelc mach gedaen zijn/ eñ bewijsen optē lichaē vandē leen/ bi brieuē/ gelijc alsmē somtijts vercoopt/ op zijn leen goet eenige rentē/ oft iaerlijcsche lijfrentē/ eñ die heetmē leen incorporele/ eñ nyet tangibile. Eñ dit behoort te geschien bi den heere/ eñ bi den mannē daer af dat leen gehoudē is. Eñ zijn daer eewighe rentē/ die rētier sal daer af sculdich zijn vsoec/ sulc alsmē schuldich sal zijn van dat geheele leen/ eñ sal daer af man/ ghelijc die cooper wesen. Eñ in dient lijfrentē zijn/ so sal die rentier mā wesen zijn leuē lanc gedurēde/ eñ is sculdich hulde eñ eedt te doē also wel als aen een ander leen. Wāt niet en mach hē daer af vscheydē/ ten is schuldich te sorterē cōdicie vā leen. Eñ oft sulcke rentē vercoft warē/ so voorš is/ optē lichaē/ wāt op ēē deel en macht niet geschiē/ tē ware bi oorlof vandē heere/ eñ de gene die dat leen houdē soude/ soude verborē zijn rentē. Eñ in dien hijt vercofte/ die heere en soude nēmermeer daer af hebbē rentē. Wāt mē mach zijn leen niet ontleden buyten den heere. A

A de alie. feud. et aliena. vi. pro. ita per fecum.

Tot renten oft erflijck wt te gheuen een deel van zijn leen.

Maer ander sake ist/ als die ghene die een leen houdt/ eē deels vcoopt voor zijn profyt/ eñ om die vmeerderinge vandē voorš leen/ wtgeeft een stuc lants oft twee/ oft woōstede/ wel mach hijt doē op lijfrochte/ oft erflijc ondr sinē seghel alleene/ eñ sonder sinē heere vā wien hi dat leen houdt/ daer toe te roepen. Eñ des doende/ hi en ontledet noch en vscept dat leē niet/ eñ hi en neēt daer niet af/ noch en vanderet/ maer hi vmeerderet/ eñ dat leen en is indē lichaē niet gemindert. Wāt die rēte behoort te wesen/ eñ die ghene diet in erf rēte hout. Eñ sal vā die tijt voort/ dat selue lant geset zijn tot erfrēten/ inder forme eñ maniere so voorš is / gehoudē eñ geheetē erflant/ ghehouden vandē voorš leen eñ sal beleyt wordē biden mannen rentieren/ dalēde vanden voorš leen. Eñ also zijn alle landen dalende vanden leenen. Ende dit approbeert dat bescreuen recht. B

B feu. l. J. seque.

Hoe een mā vrij is aen sinē heere/ na dat hi in hulde ontfangē is

Dat.C.xxv.Capittel.

NA dat een man ontfangen is in hulde is hi vri aen den heere/ eñ hi houdt vā hem te leen vrijlijc eñ sonder middelen/ eñ is hem schuldich hulde eñ alle

getrouwichede. Eñ anders en behoort hi hē niet te wesen in pleytē/ noch in collaciē/ noch in wapeninge vā heyruaerdē/ noch in pleckē daer getracteert wort vanđ oneere oft scade vandē heere/ vā zijn wijf/ eñ van zijn kinderē/ eñ sonderlinge vā sinen oudstē sone. Eñ oft gebuerēde dat hijt woude doen/ voor hē oft voor andere/ vā zijnre vrientē/ so behoort hijt hē te seggē/ eñ eer hi yet daer af doet wederseyndē zijn manschap/ oft anđs soudē hi gehoudē zijn/ als verader vā sinē heere. Noch hi en is niet schuldich te tracterē oft te doē tegēs sinē heere/ eñ en mach zijn leē niet ontledē oft verschēdē buytē cōsent van sinē heere/ eñ in dien hi des dede ten ware vā gheēre werdē. Eñ hoe wel dattet si bi cōsent vandē heere/ so moet die vscheydinge diemen daer af recct oft doet/ weerdich zijn ten minstē tweewerf also vele/ als dat vder vandē heere/ dat geheele leen bedraecht. Wāt in gheēre wijs en machmē verscheydinge oft aftreckinge daer af doē het en si ghehoudē van alsulckē versoecke/ alst lichaē vandē leen schuldich is. Also soudt ooc zijn vā den vijfstēdeel/ die daer af betoghen ware/ ghelijc voorš is inde rubrike/ daer af mētie makende ghe teekēt bi dē getale. C.xxi. Eñ het wert also gewijsē inder sake tot Rijssel/ bi vonnisse van mannē voor mijn heere Gielon vā Aigremōt/ tegen mijn heere Jan Coset. Eñ des troostēde/ wert dit also gheraden tot Atrecht/ bi alle die wijste costumierē van Vermēdoys/ diemē daer vgaderen mochte/ tottē getale vā.xxv.toe/ die alle gehoort werdē in feyte vā costume. Eñ desgelijcx bi die wijste costumierē vā Vermēdoys/ diemē mochte vergaderē tot sinte Quintijn/ tottē getale vā.xiiij.toe. Noch wert dat also geraden in Tournesis/ bi die wijste costumieren diemē aldaer vgaderen mochte om eē sake die daer was/ die een tegens dē anderē/ te wetē mijn heer vā Machlen/ vā Lamays/ om een groot deel vāder heerlicheyt vā Rume/ tegens mijn vrou Katherine constans/ weduwe vā mijn heer Hue/ wilē heere vā Rume. Vā welcke sentencie also gegeuē ten rade vandē voorš costumiers/ wert gheappelleert bi die weduwe Katherine/ int parlemēt. Alle ghesien/ het werdt gewijst/ wel gewesen/ eñ qualiken gheappelleert.

Van leen te houdē bi middelē.

Dat.C.xxvi.Capittel.

ALs ic gesproken eñ ghethoont heb vā den leen goeden/ die ghehouden zijn vrijlijc/ so wil ic nv seggen vandē leen goeden/ die gheheetē zijn bi middelen. So weet dat een leen ghehouden is bi middele/ in leē/ daermē af heeft mannē ondr hē/ bider natuere vandē seluē leene/ eñ nochtās ist gehoudē van een ander heere. Ghelijc als Jan die heer is vandē bossce/ daer hi iusticie heeft vā borchgraefscap/ of groōdelijc/ eñ houdet vandē heere vā Forest/ die hooge iusticie heeft. Eñ ghi suit wetē/ dat so wie bi middele houdt/ hi en mach van sinen leen niet doen eenige nyeuwichede/ sonder sinen heere, ꝛc.

¶ Exempel daer op. Myn heere van Aillp
heer van Kume/in Tournesis/ woude gheuē sinē
bastaert kinderē/die hi hadde bi Katherine cōstās
die hi daer na troude/maer hi en mochte die kinde
ren niet ghetrout oft wettachtich makē/om dat die
voorß Katherine/ten dage vanď gheboorte der kin
deren/eenē ghetroudē man hadde leuende. Noch
tans die voorß heere vā Kume woudē hēliedē be
wisen op zijn heerlichept vā Kumē/vā seker ghiftē
die hi maecte elcke vā sinē kinderē besondere. Eñ
dit dede hi bi zijns selfs ghērechte vā sinē leenman
nen/iugerēde in sinē houe vā Kume/ eñ sette hēlie
dē in dat erue/bi rain eñ stoc/also solēnelijc als hē
mogelijc was. Eñ van die ghiftē gebruyctē eñ pos
sesseerdē die voorß kinderē/so lange als die voorß
heere leuende was. Eñ daer nae vijf iarē oft daer
ontrēt/warē die voorß kinderē als mannē in iuge
mēt sittende / ter cause van den leenen eñ landen/
als die voorß heer hēlieden gegeuē hadde. Eñ wa
ren daer af brieuē ghemaect/ de welcke die voorß
heer eñ mannē beseghelt haddē. Het gebuerde dat
die voorß heere van Kume afliuich wert/ zijn erf
ge name legitisme/geheeten heer Matheu vā La
mays/relineerde eñ versochte al dat landt eñ heer
lichept vā Kume/vandē baeliu vā Tournesis van
den welckē inden name vanden coninck/de voorß
heerlichept vā Kume ghehouden was. Die voorß
kinderē woudē onderhoudē haer ghiftē. Die van
Lamays voorß/daer tegen seggēde/dat oft die hee
re vā Aillp/ ghegeuē haddē bi sinen leenmannen
eñ gerechte/eenighe ghiftē oft eenigē bewillinghe
dat en mochte hi niet ghedaen hebbē/dat waerdich
was/oft dat houdē mochte/na dat hijt bi sinen hee
re eñ mannē met hē/niet gedaen en hadde. Dat is
te wetē/bi mijn heere die baeliu vā Tournesis/ eñ
bi die mannē vandē coninc/iugerende ter manin
ghe vandē voorß baeliu/die welcke ghenooten zijn
genden voorß baeliu/heere vā Kume. Waerō. ⁊c.
Die voorß kinderē segghende ter cōtrarie/dat die
die voorß van Aillp/vrij heere was vander voorß
plecke vā Kume/eñ mocht daer af doē ghelijc van
zijns selfs goedē oft sakē/geuen wien dat hē beliefdē
de. Eñ hoe wel hi des hadde willen doen voor sim
ple mannē/ so soudt eñ behoordet weerdich te zijn
sonderlinge na dattet was aen zijn proper kinde
rē/eñ niet aen vreēde personen oft erfghenamen/
dwelc is sake fauorable/eñ die met alle rechte is te
cōserueren. ⁊c. Waerō. ⁊c. Elc sustineerde zijn fey
ten eñ veel ander redenē. Alle gehē/het werdt ge
sept dat die ghifte nyet houdē en soude/ eñ werdt
gewesen bi dē mannē vandē coninc/in Tournesis
van welcker sententie werdt geappelleert int par
lement. Die sake van appeel dooighesiē int parle
mēt/het werdt gesept bi arreste/wel gewesen/ eñ
qualijc geappelleert. Eñ werdē die voorß kinderē
gecondēneert in die costen/eñ oec in die boetē van
quaden appeel.

¶ Leen te houdē als mansman.

TE houden als mansman is/ ghelijck
alsmen houdt eenich leen bide twee
de/ oft derde hant. Ghelijck als dye
heer van Kume/daer vore af ghespro
ken is/houdt die heerlichept van Ku
me vrij/eñ sonder middele/vanden coninc: eñ dye
heere vā Colome houdt Taingenies/ een stede ge
leghen bi Kume/in leen/vanden voorß heere van
Kume vā sinē houe/eñ hulde vander voorscr plec
ke van Kume/ eñ dat houdt hi van den voorß hee
re van Kume bi middelen/om dattet die heere van
Kume/die zijn heere was/ houdende is van dē co
ninc/also voorß is. Eñ een ander houdt een ander
leen vanden voorß heere van Colome/ van zijnre
heerlichept/houe eñ hulde van Taingenies. Welc
leste leen is mansman vanden coninc/ biden midde
voorß/waerō het ander niet en mach zijn geheetē
dan mansman/hoe wel dat die sommige dat ander
de leen heeten mansman/so soudē die oock dat der
de leen. Maer het is behoorliker/die derde leen te
heeten mansmā/dan die anderde. Eñ also en mach
oec die derde leenman nyet meer doen van sinen
leen eenighe transpoort oft nieuwichede/ sonder
den heere middele/ noch sonder zijn ouerste heere
ghelijc voorß is bi exēple/ inde rubrike precedēte.
¶ Item so wie leen houdt/het si vri/middele/oft la
ghe/weet dat hi gehouden is sinen heere te dienē/
telcker reysen dat hi daer af vermaent wordt / in
twee saken. Dats te weten/in zijn ghedinghe/om
recht te doē/eñ en mach hē niet excuseren/sonder
sonderlinge onleden. Eñ in dien hi woonachtich wa
re wt der prouincien/oft dat hi veruallen ware in
crancheden van ghesichte/van leden/ van sprake/
oft van sinnen/so behoort hi te hebben eenē man/
die voor hem spreke/die in sulcker sake zijn leen be
dient: oft anders die heere mach clachte op zijn leē
vā boeten/eñ hē te bedwingen zijn leen te bedienē
oft een man diet verantwoorde/die daer woonach
tich is in die heerlichept vanden heere/ al daermē
hem vermanen mach/ten ghedinge vanden heere
telcken dattet van noode zijn sal. Eñ alsoo heb ict
sien doē bi so veel exempelē/ eñ so veel reysen/dat
daer gheen twijfel aen en is.

¶ Vā dienst in feyte vandē heyrvaerdē.

¶ Itē oft die heere oft prince/zijn
leen te doen heeft/om zijn eer te bewaren/oft om
zijn lijf eñ zijn lant te bewerē / weet dat hi hē ont
biedē mach/ de welcke is ghehoudē te comen inde
wapenē/eñ te peerde na dattet leen sculdich is/eñ
daer in oec den heere dienē/biden tijde vā.xl.dagē
Alsdā so soudet wesen optē costen vanden heere/
Eñ oft die leenman ghebrekelijc valt tot deser ver
maningē/weet dat hi hē stelt zijn leen te verliesen
eñ geappliqueert te zijn aen den heere/eñ noch ge
reputeert te zijn als quaet eñ viant vā sinē heere.
Ten ware bi also/dat hi sulcke onleden hadde/dat
tet redelijc waer/dat hi voor onschuldich/oft geex
cuseert ghehoudē si: welcke onleden seer groot eñ
nootlijc soudē moeten wesen. Eñ in dient waer vo

A
per Sp...
de feud.
quoniam
per hom...
gis. ibi g...

ere so na gemage/ dat die leenman lieuer gebrecke lijc waer sinē heere/ dā zijn maghen/ so is hi schuldich hē te wederseggē zijn manschap/ eer dat hi hē wapenē mach tegens sinē heer. Wāt in dien hi anders dede/ hi soude gereputeert zijn als verrader eñ ongetrou/ eñ soude zijn leen vliesen dat aen dē heere geappliqueert soude wordē. Eñ gheē excusacie oft ōtschult en soude daer mogē zijn/ om eenighe maechschap: ten ware dattet ware tegēs eenē anderē heere/ vā wien hi ooc leen houdende waer eñ daer hi hadde gelike ghelooste te houe. Want andz excusacie en weet ic gheene. In dien die here vmaent sinē leenmā te garn in heyruaerdē/ aldaer die heere is/ eñ hi gebreclijc valt/ hi vbuert .lx. lb. Eñ oft hi hē anderwerf vmaent om eē heyruaert eñ hi noch in gebreke valt/ hi soude zijn leē vliesen. Eñ na de sommige/ daer behoorē te zijn drie vmaninghen. Die eerste is/ inde heyruaerden te gaen/ wāneer die heere reysen oft schuldich is te gaē/ dā zijn die boeten sulck/ alst versoet vanden leen is. Ten tweedē/ als die heere int heyr te velde is/ die nyet en coēt tot dier vermaningen/ daer staet toe lx. lb. so voorsz is. Ten derden/ die nyet en coēt verliest dat leen/ eñ behoort gereputeert te wesen als quade viāt vandē heere/ als voorsz is. Ten si dat hi sonderlinghe behoorlicke onledē heeft gedaen eñ ghethoont in tide eñ in plecke. Eñ also werdet gewesen biden costumieren van Rijssele/ inden iare van .CCC.lxxxvi.

B piūcie in .feu. ru. milite va lo/ qui cō nat est.

☙ Te houden in maechschap.

☙ Dat .C.xcviij. Capittel.

IN maechschap te houdē is/ wanneer de ghene die eenighe sake houdt/ eñ die ghene van wient ghehouden is/ ghelike partiē zijn oft goedē/ bi redene vā maechschap/ eñ dat die voorsz houdinge vā haren voorvaders coēt/ eñ coemt bi successie van maechschap/ gelijc indē pleckē/ eñ sonderlinge in Normādien/ oft indē leenē vā broeders/ comende vandē vadere. De oudtste heeft dat gros eñ twee deelē/ eñ die ionckste hebben dat derdedeel/ bidē redenen vā deelinge eñ van successie. Dit stuck oft goet is gehoudē in maechschap/ wāt si zijn ghelijc indē leen/ hoe wel dat deen groter si dā dander/ eñ nochtās hout hijt also edelijc/ als die oudtste doet dat gros/ eñ si zijn gelijc in maechschap. Eñ nochtans willē die rechtē/ dat de iōcste houdt van den oudtstē in maechschap/ eñ gaet also tottē sestē grade toe vanz maechschap/ de ghene diē des coēt/ is alsdā schuldich te doē hulde aendē oudtstē/ dats te seggē/ dat hi representeert dē oudtstē/ die alsdā tgros vandē leen houdēde is. Eñ aendē seuensten graet/ die ghene diet dā houdē wil/ is schuldich hulde eñ eedt te doene om dat leen. Eñ alsdan coemt dat leen weder gehoudē te zijn geheelijc van den oudtsten broeder/ oft vandē ghenē die dan tgros vā den leen houdt/ eñ alsdā ist gehoudē in manschap eñ dā niet meer in maechschap. Eñ weet dat in dē houdinge vā maechschap/ die oudtste heeft op dē ghenē diet also houdt/ die iusticie eñ bedwanc vā zijn renten/ eñ vandē dienstē/ die den ouerstē heer toebehooren/ vā ongelijcke oft broecke/ ghedaen hē oft sinen volcke/ eñ van gheen sake meer.

☙ Usancie van Orliens.

☙ Na die vsancie vā Orliens/ so wie in maechschap houdt/ hi heeft also iusticie/ alsulcke als de oudtste eñ en is niet ghehoudē hulpe/ noch dienst te doen/ dan aen den ouerstē heere/ noch die heere en mach daer op settē dienst/ so langhe alst gehouden is in maechschap. Veel ander costumē zijn daer in houdinge vā maechschap/ mer om dat si so ghelijc zijn ten plecken vā Normandiē/ int beghinsel daer mē af vseert/ eñ dattet al wordt geuseert bi gescrifte/ anders dan men elders doet in lande costumiere. Ic wil dat in corte passeren/ eñ procederen van te houdē in bourgayge.

☙ Te houden in bourgayge.

☙ Dat .C.xcix. Capittel.

TE houden in bourgayge/ is te houden landē/ pachtē/ rentē/ wooningē/ oft ander erue/ die sonder eenige leen ghehoudē zijn/ eñ die ooc niet schuldich en zijn hulde/ noch māschap aen gheenē heere/ dan die renten/ ten termine gewoonlijc. Eñ mach de ghene diet also houdt/ doen vā zijn landē sinē wille/ vercoopē/ oft geuē/ midts betalende dē dienst vandē heere/ het si dē wille vā den heere oft niet/ eñ daer op settē rentē/ eñ rentē afsetten. Eñ dat en machmē niet doen op dē leen/ sonder cōsent vādē heere/ also voorsz is. Eñ en zijn schuldich aen den heere ander dienstē noch schuldē/ dan die rentē/ ten terminē/ eñ die sommige ter doot van dubbelde renten.

☙ Usancie van Normandien.

☙ Na die vsancie vā Normandien/ daer in en valt belofte noch vtrec/ eñ hebbē die vrouwē die helft na die doot vandē mannē/ op datter zijn acqueste oft vercregē goedē. Eñ in maechschap/ die susters deylē also wel als die broeds. Eñ na die selue costume vā Normandie/ so en zijn si schuldich dienst noch verbeck.

☙ Te houden in corterie.

☙ Dat .CC. Capittel.

TE houden in corterie/ bider vsancie vā costume locale/ is te houden alle eygen landē eñ possessie. Dats te seggen/ die niet gehouden en is in leen/ dat gemeynlijc heet tusschen die costumierē/ eygen lande/ eñ en zijn schuldich manschap/ diensten/ noch heyruaerden/ dan die renten aen dē heere/ ten terminē gewoonlijc/ eñ ter doot dubbele rentē/ in sommige pleckē. Maer zijn schuldich aen harē heere dienst vā schependom. Wāt die heere van sulcke erfhouders/ mach makē zijn schependō/ om te tracteren eñ te helpen die eruē/ tusschē sulcke zijn ondersatē/ eñ is ghehoudē te doen daer af erf eñ onterf vandē erue/ te kennē eñ doē betalē die rentē/ die sulc erf schuldich zijn/ eñ anders niet/ ten si dat die heere recht eñ iusticie heeft/ gh priuilegieert vā sijnē ouerstē/ die sulc recht geuen mach/ gelijc als prince ouerste vanz plecke.

¶ Te houden in pachte.

¶ Dat.CC.i.Capittel.

TE houdē in pachte/ is te houdē lant vā yemādē in pachte. Dats te seggē/ in se ker schulde/ diemē heet pachte/ welcke is om die sa ke gestelt op die landē. Wāt si aldus gehouden zijn vā dē here daer si af gehoudē zijn/ so en zijnse scul dich anders ghēē renten/ noch ongeldē/ noch sche pendom/ dā als die heere van node heeft te hebbē recht/ om eenige pachtē/ oft scepdinge die eē tegē den anderē. Eñ hi mach eysschē sinen pachthou ders/ eñ machse vermanē te doē/ eñ recht seggen: eñ si zijnt sculdich te doē/ ter vermaningē vā harē heere. Eñ en is daer anđs ghēē schependom/ noch meer/ dan viere oft vijue vandē mannē/ houdēde in pachte/ die eerste die dē here ontbiedē wil voor dien dage/ eñ en hebben anders ghēē kennisse/ dā van erf eñ onterf/ vandē landē ghehoudē in pach te. Eñ het en behoort oec nyet ghedaen te wesen noch ghewesen bi andere.

¶ Te houden in alloes.

¶ Dat.CC.ij.Capittel.

TE houdē in alloes/ is lant te houdē vā God alleene/ eñ en zijn schuldich pach ten/ rentē/ ongeldē/ noch dienst/ ofte/ noch anđ scul den negheene/ in leuē noch in doot: maer de gene diese houdē/ die houdēse vrij vā god/ eñ hebbē al daer alle laghe/ iusticie/ gelijc vā trouf/ vā clachte eñ vā kennisse van simpel delict te wijsen bi haer gewoude/ houdēde in alloes die vanđ casselrie zijn eñ die een alloes binnen dē anderē/ sonder heere oft beclim/ begheerēde aen den heere souuerayn/ dat hi in hulpe vā rechte wil doē settē haer vōnis se tot executie/ bi sinē sergiant. Eñ die heere is scul dich te doē dat erf eñ onterf vā alle die alloes/ eñ vermanē deen dē anderē daer af/ eñ geuē daer af brieuē eñ decreet/ die houdelijc eñ waerdich zijn/ gesegelt met haren segelē/ eñ in sommige plecken om te doē wtroepinge vā zijn alloes/ al daer en be hoeft niet dā die kēnisse/ die de vercooper daer af doet voor notarisen oft tabellioen/ eñ brieuē daer af op heffen/ oft voor mannē onder sinē segel/ in dien hi segel heeft dat bekent is/ daer af brieuē ghemaect wordē. Eñ in dient gheappelleert wort van haer sententie/ na sommige pleckē/ die vrij alloes houdē sent inde wapenē/ eñ anders niet. Eñ naden rech ten/ het mach gereleueert zijn voor goede mannē. Maer die diuisie vandē alloes/ behoort bewaert te zijn/ so verre alst redene waer.

¶ Te houden bi aelmissen.

¶ Dat.CC.iij.Capittel.

BI aelmissen te houdē/ dat is te houdē het ghene dat ghegeuē is der kerckē/ bi sulc ker manierē/ dat die gheuer also vri gegeuē heeft dat die kercke/ daer af is puere gebruycker/ sonđ middelē/ eñ dattet niemāt en houdt dā God ten si bi also/ dat die ghifte geconsenteert/ eñ geamorti ficeert si vandē prince/ daer af dat als ouerste ghe houden is. Want alsdā so en is die kercke daer af

schuldich versoec/ dienstē/ noch schulden/ hoe wel dattet is leen/ oft edel houdinghe.

¶ Item/ eñ hoe wel dat die ghifte niet en si gecon senteert/ noch oec geamortificeert vā dē souerayn oft ouerste/ daerō en ist niet/ die ghifte en sal ghe houdē zijn vāder heyliger kerckē. Maer het is vā noode te hebbē eenen man/ die antwoort voor die houdingen. Eñ moeten na zijn doot/ de ghene die zijn vanđ siden vandē geuer/ daer stellē een āder/ doende die beliestē vanden heere/ daert af gehou dē is/ dats te segghen/ die sake ghegeuen. Oft des niet/ die heer vā wien des gehoudē is/ bi beclachte daer bi rechtelijc gedaen/ mach aldaer settē eñ stel len die hant vandē rechte/ so langhe alsmē daer af ghedaē sal moghen hebbē zijn goetdunckē. Eñ al so macht oec geschien vā man te man/ als si steruē so lange dat bi dē ouerste oft vandē heere geamor tificeert sal worden. Eñ als des gheschiet so moet daer toe gheroepē zijn die heere oft ouerste/ daer die ghifte af gehouden is. Wāt sonder den midde len heer te roepē/ die ouerste heer en mach noch en is schuldich te amortificerē eenige possessie/ ten si dattet van hē alleen puerlijc ghehoudē mach zijn/ eñ ten si oec dat die heere middele/ wie daer heeft interrest/ eñ hi oec descōsenteert/ eñ dat zijn recht daer aen bewaert si. Eñ in dient also niet ghedaen en si/ die heere vā wien des gehoudē is macht doē vercoopē/ niet tegenstaende die ghifte/ gedaē aen die kercke. Eñ oft hijt nyet en doet vercoopen/ so moet hijt hebbē/ in diē hi hē daer af nyet vōdragen en wil/ alle die kēnisse op die sake ghegeuen/ als hi te voren hadde/ eñ dat hē geleuert si man leuende eñ steruēde/ vāder sake ghegeuen/ eñ dat hijt be dient bidē oorlof vandē heer/ vā wien des gehou dē is/ gelijc voorš is. Eñ voldaen aen dē heere tot zijnre beliestē oft anđs/ die here salt in zijn handē houdē/ als in des heerē hant/ bi ghebreke vā man.

¶ Vanden amortissementen.

¶ Dat.CC.iiij.Capittel.

AMortissement is so veel te doen aen den heere souuerayn/ eñ aendē heere subiect/ vā wien die sake diemē amor tificeren wil/ gehoudē is/ dat si cōsen teren eñ ouergheuē/ dat die sake si eñ bliuē mach tot eewighen daghē/ sonder schult oft onghelt ne gheen/ eñ daer af brieuē hebbē van dē oudtstē her re/ eñ vandē cōsent vandē middelē heere. Eñ van die tijt voort/ en valt/ noch en mach dye heer/ tot gheenē daghē daer op eysschen oft hebben eenich recht/ exployt/ boetē/ noch cōfiscacie/ mer blijft aē die kercke/ sonđ anđ dienstē noch recht aendē hee re/ gheestelijc noch waerlijc van eenighē heere.

Te houden bi Wille.

¶ Dat.CC.v.Capittel.

BI wille te houdē is/ wānneer yemant van sinen leen gheeft eensdeels enē anderē eñ behout selue die manschap daer af. Ghelijc dat so wie.xx.lb.iaers te renten hadde op een leen/ eñ daer af gaue die.xij.lb.aen anđ partie/ keerēde die

mãschap tot hẽ seluen/eñ behouden die manschap voorß/van sinẽ man. Wãt die ghene diẽ des also gegeuen is/en doet geenẽ eedt oft hulde/ noch en is gehoudẽ te doen/om tghene dat hẽ gegeuen is. Eñ nochtãs houdt hi die rente edelijc. Want geẽ sake en is ghestelt oft gewesen op leen/ het en sorteert edele cõdicie/ bider redene vandẽ leen daert wt sprupt / ten si bi consente vanden heer die des geuet/die des mach laten in eyghen rentẽ/in dien hẽ believt. Hier af en is niet also geuseert in Picardien/wãt die rentẽ die ghegeuẽ oft vercoft warẽ/ soudẽ gehoudẽ zijn in manschap bidẽ seluen.

Te houden bi digniteyt.

Dat.CC.vi.Capittel.

Bi digniteyt te houdẽ/is te houdẽ eenighe officie in leene / by forme van digniteyt. Ghelijc als te houdẽ heerlicheden eñ ander officien in erue eñ in leenẽ/ghelijck als erfmeyer. Oft te houdẽ in leen/daermẽ vri eñ quijt af is vã eenige sculden/diemẽ ghemeynlijc ghewoone is te betalẽ in dẽ lande/eñ mẽ niet en betaelt bidẽ rechter vandẽ leenẽ/daer op men woont. Ghelijck als een huys vri is vã excise vandẽ lande te betalẽ / die dat and volc betaelt. Oft recht te hebbẽ in ouẽs oft molẽs bider vrihede vandẽ leen. Eñ alle ander sulcke vrihedẽ die bidẽ besitte oft houdinge vandẽ leen zijn aendẽ ghene diese houdẽ eñ hebben. Want alle al sulcke houdinghe zijn geheetẽ houdinge vã digniteyt/eñ zijn vri eñ edele tusschẽ den anderen.

Vanden versoeck dat die leen goedẽ schuldich zijn aen de heere

Dat.CC.vij.Capittel.

Want dat versoeck/dat die leengoeden schuldich zijn/volcht na die houdinge vandẽ leenen/so wil ic nv daer af spreken. So weet datter gheen leenen en zijn/si en zijn schuldich verheffinge of versoec. So is te wetẽ/datter zijn drie manierẽ vã versoec te betalẽ. Die eerste is/wãneer die ghene die dat leen gehoudẽ heeft/afliuich woꝛt: zijn outste sone is gehoudẽ te releuerẽ oft te versoeckẽ vã sinen heere/van wien dat leen ghehoudẽ is/na die doot vandẽ genen die doot is/vã sulc versoeck/eñ binnẽ sulcker tijt/ als die costume vandẽ lande eñ vãder plecke dat wt wijst. Wãt na sommige plecken moet mẽt versoecken binnen.xl.dagen/eñ na sommighe ander pleckẽ/ binnens iaers/ eñ na die sommighe binnen.vij.daghen.

Itẽ na die costumẽ vanden pleckẽ zijn die vsoecken. Wãt die een zijn lyege/die andere half lyege. Die liege zijn schuldich.x.lb.vã vsoec. Die half lyege zijn schuldich.v.lb.vã versoec. Sommige leenẽ zijn sculdich peerdẽ bi prise Die ãdere zijn sculdich witte hãtschoenẽ/witte spere. Die and zij sculdich lx.ß. Eñ also moetmẽ hem reguleren na die costume vandẽ pleckẽ. Eñ daerom en ist van gheenẽ node daer af veel te seggen. Die ander maniere van versoec te betalẽ is/wanneer die ghene die dat leen heeft eñ aengaet/gaet in religie oft clooster. Wãt alsdã suldi wetẽ/dat die ghene die daer na behout vandẽ leenẽ te possesserẽ/behoort te doen eñ te betalẽ aendẽ heere/alle versoec/gelijc als oft de ghene/die int clooster gegaen is/doot ware. Die derde maniere vã versoec te betalẽ is/wãneer dat leen valt in reginẽt vã bail: wãt alsdan moet die bail releuerẽ oft versoeckẽ indẽ name vandẽ iongen/ oft weesen/eñ hẽ leenẽ dat versoec/ter tijt toe dat hi self mondich is/eñ alsdã is die iõge hẽ dat schuldich weder te gheuẽ/ eñ niet eer. Eñ in dië gebrec viel bidẽ bail/dat dat versoec niet en geschiede in tide/dat soude zijn tot perikel vandẽ bail/eñ ooc vã gheen ander. etc. Nochtãs zijn die sommige vãder opinie/dat die bail schuldich is vsoec/ ter cause vã zijn bail/om dat hi tredẽ moet indẽ bail met recht eñ dat hi bedient dat leen. Eñ also doet ooc die erfgename vandẽ leene/wãneer hi self mondich is/eñ eedt doet/eñ betalen dat versoec. Maer ic heb geuondẽ die meeste deel vandẽ wijsen/zijnde vã opinie cõtrarie/ eñ dat daer gheen noot en is meer dã een vsoec/dat die bail schuldich is te leenẽ/int ingaẽ oft intredẽ vandẽ bail. Eñ weet dz tot alle mãschappen moet zijn vsoec oft recht/oft anders die natuere vandẽ leẽ en soude niet zijn gereformeert oft volbracht. Eñ daerõ in transactie doẽde hulde eñ versoec/is in een te samẽ vereenicht bidẽ adueu eñ schulde die daer af gedaẽ is aen dẽ heere. Wãt sonder des niemant en mach vallẽ in hulde oft mãschap. Mer dies en is gheẽ noot te doẽ int intredẽ vandẽ leen/eñ in mãschap om die doot vã eenige. Wãt alsdan en moetmẽ niet betalẽ dan versoec/ eñ gheenẽ anderen dienst / daerõ dat daer gheen nieuwe mãschap en is. Wãt het en is niet nieuwe mãschap vandẽ naestẽ erfgename vandẽ doodẽ te ontfangẽ. Wãt hi en doet niet/dã te presenteren zijn voorsatẽ/daerõ/ dat die heere niet en behoort te zijn sonder man vã sinẽ leẽ. Eñ leen bi zijnre naturen behoort te gaen vã erfgenamẽ tot erfghenamen. Eñ nadẽ wisen/het en behoort niet te zijn verandert oft veruremt in vreẽde handẽ/ten ware bidẽ sakẽ die int recht zijn. Hoe een man mach vercoopẽ zijn houdinge/eñ zijn erfgenamẽ onteruẽ/ daer ic hier bouẽ af gheroert hebbe/ indẽ rubrike daer af mẽcie makende/die seyt/hoe dat nyemant in zijn dootbedde/en mach vercoopinge doen/die van weerden si. Eñ daerom noch/so wie doen wil nieuwe hulde oft mãschap/men moet daer af doẽ hulde aen den heere.

Itẽ so wie gheẽ mãschapheyt en doet/ vã vsoec te betalẽ binnen den tijt/hi veruallt inde boetẽ ghewoonlijc tegẽs dẽ heere/ eñ die heere sal houdẽ dat leen sonder mã/also lange alsmẽt ghehoudẽ heeft sond heer. Dats te wetẽ/so wie leen houdt vã witte spere/oft witte hantschoẽ/vã versoec/hi valt in also veelboetẽ/als dat leen lyege sculdich is/dat is x.lb. eñ dat leen halue lyege.v.lb. Eñ weet datter gheẽ leen en is vã meer dã vã.lx.ß.tournoys. Eñ oft dat leen so cleyn waer/dattet niet weerdich en

waer.ii.dier schellingē iaerlijcx/oft and leē dat nz weerdich en waer zijn vsoec/weet dat die heer behoort te hebbē die beste vruchtē vandē leen/in diē hē dz believt/die binnē drie iarē daer op comē sullē

Van leen van sergianterie.

Itē van leen vā sergianterie/na dē costume vā der sale tot Rijssel/ en zijn nyet dan op.xxx.s.van versoeck/eñ tot.xxx.s.van dienste.

Costume van Mortaigne.

Na die costume vā Mortaigne / alle leenen zijn op.xl.s.vā versoeck/oft van die iaerscharē die beste/ghelijck als voorś is.

Van leen van weesen oft ionghen onder haer iaren.

Itē en valt gheē weese oft ionghē onder zijn iaren/in gheen boetē/ om dat versoeck niet betaelt. Mer die heere mach daer af beclachte doē/ eñ mē behoort hē te wisen/te nemē zijn versoec/op die in sommingē vandē leen/sonder boetē. Eñ also werdt gesept eñ ghewesen inder sale vā Rijssele/om Jan vandē houssiere/onder zijn iarē/ter cause vā zijn leen vā Peronne/die ouerschot geweest hadde/bi meer dā een iaer/ om dē geschil die vanden voorś leen was/bi proces hangende inden voorś houe.

Eñ oft gebuerde/dat na de doot vā eenighe/die houdēde waer sommige leenen van sommige heeren/eñ achter bleuē sommige kinderē vā hē/ sonē als voorś is: die oudtste soude wech dragen al die leenē/ in dien datse gehoudē warē van sommighe heeren. Eñ oft se alle ghehoudē zijn vā eenē heer/ die leenen soudē gaen na aduenāt vandē sonē. Eñ daerō/in dien si gehoudē zijn vā sommige heeren/ si comen alle te vsoechen aendē oudtstē sone/vā alle die heerē daer si af gehouden zijn. Eñ zijnse ghehoudē al vā eenē heere/elc vandē sonen soude versoecken dat leen/dwelc hi sculdich waer te hebben eñ also is die heer schuldich hē liedē te ontfangen. Eñ en is niet sculdich hē liedē te weygerē/ten ware bi also/dat dese leenē ghehoudē van sommigen heerē/die ioncste sone quame om te versoeckē/ eñ die oudtste sone niet en quame/alsdā en salt die heere niet houdē/ tē si dattet hē believt/om dat hi wel weet datter een oud sone is die met redene dat leē sculdich is te houdē/eñ te hebbē: ten si dat die heer sekerlic weet/dat sond fraude/noch sond ander recompensacie/die oudtste cesseerde te comē vsoecken eñ dat die oudtste hē daer af niet en vdraecht / om gheē sake/dā om te voorderē sinē broed/die luttel goets hebbē soude/het en ware dat des geschiede. Wāt anders de heere soude behindt oft bedrogen zijn in zijn heerlijc recht vā zijn thiēde/dwelc hi nz en behoort te vliesen/om gheē rekeninghe/noch ō trāsactie die hi doet tegens den cōsent vandē heere. Oft in dient also niet en ware/ dat die oudtste sone hē verdroege vā alle die successie/die vā sinen vader gecomen was/oft vā zijnre moeder/in dien dat leen quame vāder siden vā zijnre moeder/ oft dat hi niet ghetredē oft ghegaē en ware in religie

oft clooster/eñ professie ghedaen hadde/eñ aldaer bleue. Want anders die heere en heeft ooc gheen sake hē te vdraghen/ten si dattet hē believt/eñ dat hē oorlof daer af ghegeuē si: oft anders het soude schinē dattet fraude waer teghens dē rechte heerlijcke. Eñ also werdet gewesen indē houe tot Cysoing/om mijn heer Peeter vā Bertain/tegēs mijnen heere zijn oudtste broed/welckē broeder wou de verheffen eñ versoeckē een leen/gheheeten die hooft: maer die heere en woude hē niet ontfangē/ om dat hi wel wiste dat daer een oud broeder was die schudich was te versoeckē. Eñ daerō seyde die heere/ dattet waer was blijckelijck/dattet middel was tusschen hē lieden/bi veranderinge vā landē/ oft van ghelde/daerō die ioncste also quā versoecken/eñ die oudtste sweghe. Daer op geuiel proces indē houe tot Cysoing/eñ gedueren de langē tijt/ eñ so langhe dattet ghevonden werdt bi den rade vandē wisen van Rijssel/dat die heere niet gehouden en was ten voorś versoecke te nemē / noch te ontfangē/ ten ware dattet hē beliefde/ eñ moeste die wille vanden heere ghedaen zijn.

Itē also werdet mede gesept vā een ander leen in Tourneſis/te houdē vandē here vā Warcoing tusschen Jacob vā Waudripont/oudtste sone van mijn heere vā Waudripont/ eñ Aerdt zijn ioncste broeder/welck leen ghelegen is tot Esquermes.

Itē het werdt noch also gesept vā een ander leē gelegen tot Cysoing inder manierē hier voorś.

Vāden heyrweghē eñ weghē.

Dat.CC.viij.Capittel.

VAn dat recht vanden weghen sprekē die rechten/eñ so doen oock die costumieren/eñ daerō wil ic v thoonē tghene dat ic daer af ghesien hebbe. Weet dat bi sommige namen wordē genaēt rechten vā wegen. Dats te wetē/wege/pade/sentier/carriere/trauers/heyrweghen/loopen van riuieren. Wāt alle moghē si geheeten zijn weghen. Die sommige zijn geheeten priuees/eñ die andere gemeyn oft openbaer. Die priuees zijn de ghene/ die eenen yeghelijcken niet gemeyn en zijn. Gelijc als die sommige hebbē recht/ te lijden door die velden van haren ghebueren/ om te gaen tot zijn lāt oft erue/ die gheenen anderen wtganck en heeft. Eñ die is geheeten weghe/oft pade/eñ behoort te wesen breedt derdaluen voet. Eñ in desen weghe en mach ghemaect zijn brugghe/oft hecken/eñ en behooren aldaer te liden oft te gaen eenige beestē sonder boeten. A

Itē sentier is breeder wech/eñ moghen daer ge leydt zijn beestē/eñ men en mach daer niet maken brugge noch heckē. Maer mach daer door geuarē zijn in alle tiden/eñ behoort te zijn open gehouden eñ behoort breedt te zijn vijf voet/oft also vele dat ter waghens moghen liden. B

Carriere is eenē wech also ghemeyn/datter een yeghelijc mach gaen eñ comen/te voete/te peerde met wagen eñ kerrē/ sond verbot oft wedseggen Mē en mach daer makē brugge noch and belettin

A Institu. seru. § .ii est ius.u

B Institu. serui. .. preda. § aus est i modi.u

A Institu. de rerū. rust. pred. §. via est ius eun di.

gen/eñ behoort te zijn.x.voetē breet te minstē. A
¶ Trauers is eenē wech die dweers gaet vanden eenen lāde int andere/eñ is gemeyn aen yegelijck om volc/om beesten/eñ om gerijdt/oft waghens. Eñ ghi sult ooc wetē / dat die dweerse weghen in Vrancrijc/behooren bewaert te zijn/eñ onderhouden. So behoorē dese dweerse wegē breedt te zijn als die costumierē eēs zijn.xx.voetē oft.xxij. B

B Institu. eo. §. inter vicinorum.

¶ Cheynwegē zijn grote weghē die vandē eenē lāde int ander gaen/ eñ vāder eenre stedē int dande re/eñ en behoort daer niet gedoluen/noch gepoot te zijn. Den wech houdt.xl.voetē breet/op die boeten van.xl.s.tegens dē coninc indē conincrike/eñ in ander landē tegens dē prince. Wāt aen dē ouersten heere/behoort die regiment eñ kēnisse vandē groten weghen/ eñ vandē sakē die daer gebuerē. Hoe wel datse doorliden eñ dweersen / in eñ door dat lant eñ heerlicheit vā een hooch iusticier/so en behoortmē niet te ackerē eenige landē/ die aendē grootē wech geleghē zijn/ten si in wederkeerēde dat lant in zijn regule/aen die side vā dat lant/ eñ niet optē weghe/op die boeten na/op dattet lant niet en winne optē wech/eñ toonēde datter heerlike wegen zijn/op die boetē van.lx.s. Maer wel mach die ackermā sinē ackere keeren eñ weyndē opten weghen/sonder te verbueren.

¶ Itē van riuierē loopēde/die vā sulcker maniere zijn/is inde rubrike/daer af dienēde/volcomelicker verclaert eñ geroert/die welcke geteekēt is bi den getale.C.lxxix.daerō lide ic dat nv voorbi.

¶ Vandē ridderschap die de heeren eysschē/ wāneer si huwelikē haren oudtstē sone/oft dat hi ridder wordt. ¶ Dat.CC.ix.Capittel.

Veet dat bi dē rechte seignourale eñ ridderscap/die herē zijn wel gewoōlijc te eysschē op haer leenmannē eñ op haer mannē houdēde in cotterie de ridderschap vā harē oudtstē sone Wāneer dat hi ridder wordt/eñ ooc dat huwelijc vā haren dochteren/ om die grote costē die de heeren daerō doē. Eñ ghelijc die sone bi natuere gehoudē is/te batē te comen sinē vader/ met rechte heerlike/die leenmannē eñ ondersaten van eenen heere/die haer hooft is / eñ haer vader in heerlicheyt eñ in eere/eñ inder noot/behoorē si hē sekerlic te batē te comē in deser sake/sonderlinge alst is om sinē oudtstē sone/die verbeydē is haer here te wordē/of bi zijn oudtste dochter/ die moch te wordē haer vrouwe. So is gemeynlijc de hulpe vandē leenmannē houdēde ligement van.x. lb.eñ vande halue liege.v.lb.eñ vandē ghenē die houdēde is in cotterie/vā dubbele renten. Eñ also ist wel geaccostumeert in veel plaetsen. Mer oft ghi my vraecht/oft dat vā rechts weghen daer toebehooreet. Weet dat die here dat niet eysschē en mach bi rigoor/mer ō dattet geaccostumeert is also te doē Eñ gehengenisse is ōter kenisse/na opinie van Jā.

inigen. Wāt het volcht/die mannē niet lidē of passeren en mogē/te doē eñ presenterē eens een hueschept eerlijc/als vā eenen verguldē cop/oft ander iuweelē/nadē staet eñ macht vandē leenmannen/eñ vandē heerē. Mer diet wijsselijc doē wil/het behoret telcker reyse nieuwe dingen te zijn / op dattet niet en keere tot gewoonte. Eñ en mach die heer daer af geenē eysch doē bi bedwāc/ noch met rechte/maer eysschē bi hueschept. ¶ Exēpel daer op.

Het gebuerde dat die here vā sinte Venāt/eysch te sine mannē eñ leenmannē/om thuwelijc vā zijn dochter/eñ die ridderscap vā sinē oudtstē sone/ te hebbē volle dienstē vā leen. Dats te wetē/ aen volle leen.x.lb.aen halue leen.v.lb.eñ aendē ondersatē in cotterie dubbelde rētē. Die mānen vandē heer vergaderdē te samen/eñ hen daer op wel beradē/si antwoordē harē heere/dat si daer aen niet gehoudē en warē/mer tot zijnre eeren willē si gaerne eē hueschept eñ present/sulc alst hē believē soude/niet dat si anders gehoudē oft verbōden warē/noch hare leenē oft houdingē. Die here en nā dat niet dāckelijc/eñ seyde dat hē daer af recht gedaē worden soude/eñ dede hē liedē verdachuaerdē voor dē ouersten here indē sale tot Ryssel. Die sake gehoort/het wert geseyt bi mannē/dat si niet daer af geweesen en haddē/noch sien noch hoorē wisen/eñ daerō en soudē si gheen vōnisse daer af gheuen/eñ die leenmannē eñ ōdersatē/ en warē daer aen niet gehoudē met rechte. Mer bi mannē vā rade/riedē si die voorsē mannē/dat si bi hueschept/haren heere/ter feeste van sine kinderē/eenich present doen soudē het ware in siluerwerc/in wijn/oft anders/wāt zijt also haddē sien doē/maer anders en wildē si daer af niet seggē. Eñ wildē si des voord wetē / si mochtē treckē totter hooftstadt dats te wetē in die camer vandē coninc: om dat doē ter tijt/die stede van Ryssel toebehoorēde dē coninc/daer die mannē dagerēde inder sale/gewoōlijc warē te gaē/als si in twijfel warē vā eenige sakē. Noch in ander houen en heb ict niet sien wijsen/noch hebbē niet vōnisse.

Vandē leenen die sculdich zijn te hebbē herbegayge op die pleckē. ¶ Dat.CC.x.Capittel.

Men vint sommighe leenen/ oft ander houdingen/ die bi haer natuere behoren te hebbē herbegayge/op die plecken die si designerē. Eñ oft ghebuerde datter gebreec si in eenige plecke/ eñ datter geē herbegayge en si/die heere mach clachte doē rechtelijc/dat alle de gene/oft die ghenē die tot sulcker woonstede oft plecke behoort genaemt te zijn/ eñ willē hebben/oft vermeten hen rechts/ dat si ghemaect hebbē beghinsel vā herbegayge/continuerēde die volcominge vandē seluē / op die boetē daer op gestelt/binnē.xl.dagen naestcomēde/na datter op die plecke ghecōdicht sal wesen met rechte/ eñ tot beclachte vanden heerē behoort also ghedaen eñ ghecondicht te wesen op die plecke. Eñ in dien dat binnen die.xl.daghen/niet ghedaen en is/ die

here sal doē anderde beclachte/ te hebbē herbegay
ge binnē.xl.dagen/ als vāderde reyse/ men behoo
ret te wisen eñ te condigen. Eñ in dient binnē die
anderde reyse/ oft.xl.dagē dā niet gedaē en is/ men
behooret te wisen/ eñ te doē derdewerf/ dat binnē
xl.dagē herbegayge daer ghedaē si. Oft des nyet
de heere sal vierde clachte doē/ alsē veel te hebben
vā elcke vā die eerste twee reysen die daer gedaen
is geweest/ te wijsen zijn boetē: eñ men behoort hē
te wisen/ voor elc vā die twee reysen.ij.ℓ.vā boetē
eñ om die derde reyse.lx.ℓ.vā boeten. Eñ die woō
stede/ oft plecke/ oft huysinge/ geset eñ gehoudē te
zijn in sinē handē so lange als die ghene diet toebe
hoort/ borchtochte gedaen sal hebbē/ dies te doene
binnens iaers. Maer recht is te doē tot elc vandē
deffaulte vā.xl.dagē te wisen/ als vādē boetē/ son
der te ōbeydē/ te doē wijsen die drie boetē te samē.

Costume vāder prouoostheyt van Parijs/ Normādie/ Orliēs

So weet dat nade costume vāder prouoostheyt
vā Parijs/ Normādie/ eñ Orliens/ oft die heer vā
noode heeft te makē herbergayge/ molēs oft dam
men/ eñ zijn ondersate heeft wooninge oft plecke
die hi vā hē houdet/ die heere mach dat nemē/ om
te makē zijn herbegayge/ molēs/ oft dāmen/ ō die
prijs/ dat prisers hē daer toe bekennen/ die dat pri
sen soudē: oft om māghelinge van ander lant. Eñ
ghi sult weten/ dat die māschap lyege schuldich is
herbegayge vā.x.lb. eñ die halue lyege.v.lb. eñ al
so na aduenāt van meer meer/ eñ van min min.

Van erue dat dye heere mach betrecken/ bi ghebreke van dienste/ oft van rente onbetaelt.

Dat.CC.xi.Capittel.

Item bi gebreke vā dienste/ oft van rē
ten onbetaelt/ mach die heere betrec
ken tot sinen demaynen/ dat die rura
len heetē/ tot zijnre tafele/ die houdin
ge/ die van hē ghehouden is. So weet/ dat so wan
neer daer gebrec aen is/ eñ die heere hē daer af be
clagen wil aen zijn gherechte/ men behoort hem te
wisen/ dat hi op die plecke/ waerom hi hē beclaget
doet bi hē roepen voor de mannē vandē rechte/ dē
ghenē/ van wiē hi zijn beclachte doet/ bi faulte vā
dienste/ oft vā rentē/ eñ welcke sake is bouē geex
poneert/ seggēde dat bi faulte vā sulckē dienst oft
van sulcke rentē onbetaelt/ hi clachte doet/ te heb
ben sinē dienst/ oft zijn rentē met die boetē gewoō
lijc vā.lx.ℓ.oft van.&c. Oft des niet/ betogē te we
sen tot zijnre demayne/ die voorscr erue/ daer op
hi die voorś rēten oft dienste sculdich is.&c. Eñ dā
op die beclachte vā dē voorś heer/ behoort die plec
ke gheset te zijn indē handē vanden heere/ seggen
de oft yemāt is/ eñ sonderlinge dese.N. die daer te
gens weet/ oft segghen wilt/ dat hi come ten.xiiij.
dagen/ ten dingdage/ tegens den voorś heere/ eñ
redene sal hē geschien. Eñ in dien ten.xiiij.daghen
niemāt en coemt/ die voorś heere is sculdich te heb
bē deffault. Eñ bi nieuwe beclachte/ die partie vā
nyeus behoort verdachuaert te zijn indē houe/ als
voorś is/ om te siē iugierē die deffaulte oft profijt
vā dien/ geobtineert bidē voorś heere. Eñ also tot
vier.xiiij.dagen geleden/ in dien die ōdachuaerde
niet en quame. Eñ die vier.xiiij.dagen ghelēdē die
heere is schuldich te hebbē zijn rentē/ eñ die boetē
van.lx.ℓ.oft sulcke.&c. Eñ also doende clachte by
vier.xl.daghen/ eñ alle tot pericule vā boeten/ in
dien die ōdachuaerde niet en quame/ die vier.xiiij
dagen geleden/ eñ die vier.xl.dagē/ die here heeft
geraect optē ōdachuaerde zijn rentē/ eñ die boetē
vā.lx.ℓ. Eñ in dien die gedaechde noch niet en co
met/ die heere behoort weder te beghinnē zijn be
clachte/ ghelijc als bouen/ bi vier.xiiij.dagen/ eñ bi
vier.xl.dagen. Maer dese reyse en is hi niet schul
dich te doen/ noch causerē ghee beclachte vā ghel
de/ dan aen hē betogen te hebbē aen zijn demayne
dat erue/ also alst leyt/ eñ is/ oft was vā hē gehou
den/ bi gebreke vā dienste/ oft vā rentē onbetaelt.
Eñ die voorscr.xiiij.dagen eñ.xl.dagen geleden/
den here behoort toegewesen te zijn/ dat erue aen
hē betogen te zijn/ bi ghebreke vā dienste/ oft van
onbetaelde renten. Dats te weten/ alle die.xiiij.da
ghen eñ.xl.daghen daer op/ sonder te hebben eeni
ghe interruptie.&c.

Vandē prise vā koren/ hauer capoenen/ hinnē/ eñ ander sakē.

Dat.CC.xij.Capittel.

Ghi sult weten/ hoe korē/ hauer/ capoe
nen/ hinnen/ hostes/ eñ tenans behoo
ren ghepresen te zijn in prisinge van
erue/ eñ ander saken/ die in prisinghe
mogen comē/ na die oude vsancie. Eerst is gepre
sen die rasiere vander tarwe/ tot.v.ℓ.vi.ð. Die ra
siere vāder hauere/ tot.ij.ℓ.ix.ð. Die capoen vā rē
ten/ tot.ix.ð. Itē zijn gepresen twee hinnē voor ee
nen capoen. Itē die capoenē vā herbegayge zijn
ghepresen/ die twee voor eenen capoen vā renten.
Eñ behoort die capoen van rentē/ te wesen souffi
sant/ eñ in dien si niet souffisant en warē/ men be
hooret af te slaen na aduenant.

Itē is gepresen een man lyege tot.xx.ℓ. tsiaers
van renten/ eñ die halue.x.ℓ. Item is ghepresen
een hostes/ tot.ij.ℓ. Eñ een tenans tot.xij.ð. Ende
die manscap lyege is sculdich herbegayge vā.x.lb
eñ die halue van.v.lb. eñ die grote oft cleyne na ad
uenant. Item in dien si haddē prisinghe van
lant/ daer casteel oft slot op is/ weet dat die casteel
na die costuyme vā Vermēdoys/ eñ veel ander co
stumē behoort gepresen te zijn also menichwerue
x.lb. als dat lant behoorende aenden voorś casteel
menichwerf mach wesen weerdich hōdert.lb. iaer
lijcx. Gelijc als een lant dat weerdich is ses hōdert
lb.tsiaers/ tottē welckē een casteel is daer toebeho
rēde/ die gestelt behoort te zijn tot prisinge. Weet
dat die casteel ghestelt sal zijn op.lx.lb.tsiaers. Also
ist gestelt geweest in prisinge tusschē veel heeren/
bi prisers vanden wetten daer toe gecommitteert.

¶ Itẽ is gepresen een hallot/ een penninc tsiaers. Eñ oft gebuerde/ dat in eenighe ambacht heerlicheit waer/ eñ iusticie daer toebehoorẽde waer: weet dat die prisinge sulc behoort te zijn/ als tot. C. lb lants. x. lb. voort. Dats te wetẽ/ dat om. C. lb. also gehoudẽ in iusticie eñ heerlicheyt/ gelijc voorß is/ men behoort daer te settẽ die prisinge vã. x. lb. eer dat die heerlicheyt eñ iusticie behoort gepresen te wesen/ also ghesept is/ voor casteel oft slot/ in dien daer eenighe si.

¶ Van den koren/ eñ verboden vanden oogst. Dat. CC. xiij. Capittel.

Nv wil ick v thoonen van die koren eñ verbodẽ vanden oogst/ het ghene dat die waerlike houen daer af doẽ. Ghemeynlijc behooren si gedaen te wesen in dingdage/ bi beclachte van baeliu eñ bi vonnisse vã mannen. Eñ daer na behooren si ghecondicht te zijn bi mannen/ oft bi sergiant/ in alle kercken van den baeliuschap/ in welcke plecke men borte nemen mach. Eñ de forme vanden ghebodẽ te makẽ is dese. Wij makẽ die ghebodẽ vãden oogst bi sulckẽ heere. N. eñ verbiedẽ datter niemant en si/ die inder oogst naent vaert voor dẽ opganc oft nederganc vander sonne/ ten ware bi also/ dat hi geladen eñ geporret waer vandẽ velde voor dẽ afgãc vander sonne/ op die boete vã. lx. ß. ¶ Itẽ dat niemãt en gae gerwẽ oft koren binden noch wech en drage eenige garwe voor eẽ ander/ op die boetẽ voorß/ ten waer bidẽ volcke dien dat goet toehoort. Eñ in diẽ die misdaet bi nachte bevõden waer/ het soude gereputeert zijn voor diefte. ¶ Itẽ dat niemãt en gae fouragierẽ in yemãts boõgaerde/ na die tijt datse beslotẽ worden op die boete vã. x. ß. ¶ Itẽ dat niemãt en houde quade herberghe/ noch en onderhoude hoerẽ oft boeuẽ/ dobbelaers/ oft ander spelen/ op die boetẽ van. lx. ß. ¶ Itẽ dat niemãt en gehenge te setten beesten/ in eens anders lant/ voor die tijt/ dattet korẽ drie dagen daer af geweest is/ op die boeten vã. lx. ß. Eñ is den derdẽ dach te verstaẽ/ gelijc oft dat koerne wech geuoert waer tsmaendaechs die beestẽ moghen daer gaẽ tswoonsdaechs daer aen. Welcke ordinancie gedaen wert bi mijn heere sinte Lodewijc/ coninc vã Vrancrijc/ op dat die arme menschẽ aldaer mochtẽ gaen rapen. ¶ Itẽ dat niemãt en vogele na entuogelẽ/ voor alre heyligen dach/ op die boetẽ van. lx. ß. ¶ Itẽ dat nyemãt en vogele na patrisen/ op die boetẽ van. lx. ß. eñ in sommighe pleckẽ op die boetẽ van. x. lb. eñ die nettẽ verlorẽ. ¶ Itẽ dat niemãt gheen wapẽ en drage bider costume vandẽ lande/ ghelijc als hantbogẽ/ strale pijckẽ/ haylsen/ daggẽ/ beslagẽ stockẽ/ scarper dã vã drie duymẽ lanc/ beslagẽ vorckẽ/ op de boeten vã. lx. ß. Eñ die boghe op die boetẽ van. x. lb. Eñ also vandẽ voetboghe/ na dattet gedragen waer bi inuasie/ eñ dan oock dat harnasch verlooren. ¶ Itẽ dat niemãt en si/ die eenige beestẽ laet gaen oft set te gaen tot eens anders scade/ op die boetẽ die hier na volgen. Dats te wetẽ om een volẽ. ij. ß. om een koe. iij. ß. om een scaep. ij. d. eñ also vã elc/ so lange alsser een is: om een hoop gansen. vi. d. Eñ die schadẽ die bi dẽ voorß beestẽ ghedaẽ zijn/ weder te geuen/ ten seggen eñ goetdunckẽ vã goede mãnen/ die daer toe gecõmitteert zijn. Eñ in diẽt beesten warẽ/ die inde bewaernisse vã eenẽ wachter zijn alsdan en is dẽ hoop niet meer schuldich dã eẽ boete alleene/ eñ die scade weder ghegeuen.

De boete vãdẽ voorß beestẽ in tournesis/ is. lx. ß.

¶ Itẽ dat alle loop vã waterẽ ontstopt zijn/ eñ weder gestopt tot harẽ rechten loop/ vã half meerte voort binnẽ. xl. dagen/ op die boete van. lx. ß.

¶ Itẽ dat niemant en begraue eenige heyrwegẽ/ noch ghemeyn weghẽ/ op die boeten vã. lx. ß.

¶ Itẽ dat niemãt en vissche met nettẽ/ vã paesschẽ af/ tot bamisse/ noch met cupelẽ/ die in alle tidẽ verbodẽ zijn/ op te boete vã. lx. ß. eñ die nettẽ verlorẽ.

¶ Itẽ dat niemãt en vissche vã sinte Iansmisse tot paesschẽ toe met nettẽ/ diemẽ heet muchte/ dwelc is een visscherie om blieckẽ/ op die boetẽ van. lx. ß eñ die nettẽ verlorẽ. ¶ Niemãt en behoort te visschen in tide dat die visschen schietẽ/ op hondt voetẽ na die plaetse/ al daer die visschẽ schietẽ/ op die boetẽ voorß. ¶ Itẽ is verbodẽ in alle tiden te visschen na palingẽ. ¶ Itẽ en is elcke visscher niet meer schuldich te hebben dã twee bacqueeren oft scuytkẽs/ eñ in elcke ses nettẽ. Maer vã mince tot mince mogẽ si wel meer hebbẽ. Eñ en mogẽ in elc schuytken nyet meer hebben/ dan. viij. palinc korvẽ/ eñ. xv. vrewins/ op die boete vã. xl. ß. eñ die netten eñ schuytkẽ verlorẽ. ¶ Niemant en is schuldich te visschen/ dan met nettẽ/ ten maylle vandẽ coninc. Dats te weten/ dat door die cleyne niet en mach lidẽ/ dã eẽ tournoys pẽninc/ eñ in die grootste een tournoyse grotẽ/ op die boetẽ van. lx. ß. eñ die nettẽ vloren. ¶ Itẽ dat niemãt en vissche in riuierẽ royale oft ghemeyne/ met trapsuel/ ten si na sinte Bauon/ tot lichtmisse/ op die boete vã. xl. ß. eñ die netten verlorẽ. ¶ Itẽ dat niemãt en vissche in eens anders vijuere oft puttẽ/ op die boetẽ van. lx. ß. eñ die nettẽ verloren. Eñ bi nachte gereputeert voor diefte. ¶ Item dat niemãt en houwe in eens anders bosch/ oft hout/ op die boeten gewoonlijc ter pleckẽ. Eñ in dient so grof waer/ eñ so lanc als eens mans lengde/ datmẽ daer in boorẽ mochte met een boor/ op die boeten vã. lx. ß. eñ die schade weder gheuẽ. xx. Eñ in dient gesnedẽ hout waer van eens mans lengde/ so groot datmen die mocht boren met een boor/ int smaltste eynde/ op die boetẽ van. lx. ß. Eñ waer eenich gesnedẽ hout in rolle/ datmẽ wech droech/ dat soude voor diefte gehoudẽ zijn. Eñ oft yemant droech eenich gesneden hout/ door dat lant vanden heere/ eñ hi beset wort/ hi is sculdich te wisen/ waer hi dat gesneden heeft/ eñ datter weder valt tot snede/ oft hi sal verbueren teghens sinen heere/ alsoo vele/ als oft hi in zijns selfs hout ghesneden hadde.

¶ Te betreckẽ aen hẽ die iusticie

van sinen heere/onder decsel. &c.

¶ Dat.CC.xiiij.Capittel.

TE trecke tot hem die iusticie van sine heere/onder tdecsel van eenighe iusticie oft heerlichept/ wanneer men heuet onder sinen heere/ende die heere hem daer af beclaghet/men sal daer af procederen in deser manieren. Oft die ondersate beuonden wordt int besidt vander sake/ hi behoort daer in te bliue/hanghende die querele/hoe wel dat tot clachte vanden heere/des rechters hãt ghestelt is/op die sake contenciose. Maer so haest als die subiect compareert te houe/ eñ hi begeert dat die hant af ghedaen si van zijn erue/ eñ dat hi bereet is trecht te verbeyden/ zijn goede redene gehoort/weet dat des rechters hant behoort ghegeuen te zijn/eñ behoort ghesept te zijn aenden ondersate/dat in dien hi vermeet van rechte/dat hi daer af heeft hantuest/oft ander sake/mencie makende vã zijn recht/dat hi die te houe brenghe/eñ daer op sal hem recht gedaen zijn. Eñ in dië hi tuygen heeft van manne/inden houe ghenoot met hë so dat hise noemt eñ doet hooren/hë sal recht ghedaen zijn. Eñ oft des niet eñ hi tuygen heeft van haren particularë/dat hise noemt: eñ die heere behoort hem houe te doen/eñ dach ordinarie/ eñ behoort hë te leenen mannen vandë houe/ ten costë vandë ondersate/eñ leydë op die plecke/ eñ doen ondersoec vander iusticien/ sulc als die ondersate hë vermeet te hebbë. Eñ in dien hijt betuycht/ die heere behoort hë in vreden te laten/eñ accorderen brieuen van zijnre iusticie/sulcke als hi betuygen sal. Eñ in dien hi verualt/hi verualt inde boetë vã lx. lb. teghens dë heere. Eñ na opinie vandë sommigen/so verliest hi zijn houdingen.

¶ Vandë ghenen die ouerjarich zijn/eñ cranck. ¶ Dat.CC.xv.Capittel.

VAnden ouerjarighen eñ crancke suldy weten/na dbescreuen recht/biden keyser Constãtijn/ die sept. Wij stichten bi onser ordinancie/ dat die ouerjarige/crãcke eñ impotentes/niet bedwongen en sullë mogen worden bi onsen ondersaten/te comë voor ons/ oft onsen rechters/ noch wt haer castelrie/baeliuscap oft prouoosthept. Eñ willë dat dese regule hë gehoudë si. Dats te wetë dat si vã haren sakë niet gehoudë en zijn te cõpareren/dã bi procureur/ hoe wel datse vdachuaert warë in persone: eñ in dient in eysche waer/dat si noch ontfangë wordë bi procureur oft pcuratoor Wãt vã createur behoorë si bewaert te zijn/nadë stile vã warachtien houe. Eñ oft in eysch waer met brieuë van gracien vandë coninc/nadë stijl vandë conincrijcke eñ die prince behoortse te hebbë in zijn bewaringe/in dien si getrauilleert worden met machte/oft bi rechter rigoreux oft importuyn. Eñ oft si hë aldaer beroepen tot onderstant/ eñ deden clachte/ weet dat aldaer de kennisse vander sake soude moeten blijuen. Want van sulcker sake/ behoort die kennisse aen den ouersten.

¶ In drie manieren zijn die Wtlandighe beschermt int hare.

¶ Dat.CC.xvi.Capittel.

VEet dat na sommige costumieren/ de wtlandige in drie manieren bescermt zijn indë haren. Deerste maniere is/ Oft die wtlandige so lange wten lande zijn/dat bi lanchept van tide/eenighe willë vercrigen tegës hë possessie/bi prescriptie/oft vsucaptie. Die ander maniere is/vanden rechtë/vsancië/costumë of vrihedë/daer si af vseerden eer si wt toghë daer bi si verlorë hebbë die possessië/ daer bi dat in haren name/noch oor voor hë lieden/niemant daer af gheuseert en heeft/duerende dë tijt dat si wtlandich geweest hebbë. Des derde maniere is/ datse durende den tijt dat si wtlandich zijn moghë vercrijgen recht vã possessie/alsowel als oft si tegëwoordich warë. So suldy weten datmë na dbescreuë recht/niet meer dã drie manieren vã wtlandichept en vindt / die te bewarë zijn. Deerste maniere is/in dien die wtlandige wt ghesonden is/om die gemepne weluaert vã sinen lande oft vãder stede daer hi woõachtich is/eñ dat bi goetduncke van sinë heere. Die.ij.maniere is/als hi wtgesonden is/bi den gebode van sinen prince. Die derde maniere is/als hi is in eene vandë twee bedeuaerdë/die thof vã Rome approbeert/als die heylige bedeuaert vã Jerusalem/oft totten altatë vã Rome/indë tiden duereñdc/oft in die bedeuaert vã sinte Jacob tot Cõpostelle/bi beloofte gedaen Wãt bi sulcke wtlandichept mach ingenereren repetitie voor die wtlandigë/eñ sonderlinge om die wtlandichept ten ghebode vandë prince. A

¶ Voort sept dat recht/ dat in dien die wtlandige õ zijn wtlãdichept bescadicht is/weet dat hi na zijn wedcoëste eë iaer ontfanclic is tot restitucie. B

¶ Dat recht sept/duerëde die wtlãdichept/ eñ de goedë vanden wtlãdigen vercoft werdë/ hoe wel dat si met recht vercoft warë/die wtlãdige sal die weder hebbë/mits betalëde die scult/ daer si õ vercoft werdë/sonder ander costë oft ongeldë. C

¶ Noch sept dat bescreuë recht/dat in dien die wtlandige afliuich wort butens lãts/zijn erfgename in sinen naë/heeft alsulcke actie vã restitucie/ als die wtlandige gehadt soude hebbë/ in dien hi weder binnë sinë lande gecomen waer. D

¶ Een exempel daer af.

EEn goet man hadde een vsancie in een weylant so dat hi wt tooch om zijn comãschap/daer hi bleef dë tijt vã drie iarë/eñ in dier tijt en vseerde niemãt in sinë name/vã die vsancie. Als die man weë ghecomen was/eyschte hi eñ woude vserë zijn vsancie ghelijc als hi ghedaë hadde eer hi wt tooch. Daer werdt tegens gesept bi den laetstë possessant/dat hi was in possessie vri te possesserë dat voorß weylant/sond dat yemãt eenich recht hadde te gaë/ te comen/weghen oft padë te makë door dat lant/eñ dattet niet gehoudë en was vã eenige seruaige oft

A
.l. ignorare non debes C. de resti. militũ quãquã hic dicat q his tribus modis tantũmodo restituũtur absentes / sunt tamen innumerabiles alii modi / quibus restituũtur oẽs qui causa rei publice absunt vt patet per toti. et quibꝰ causis ma rx.ã. ff. [illegible] et clausula generali / [illegible] que mihi i[illegible] sta causa [illegible] su fuerit. [illegible] iul. m. ff. e[illegible] dem.

B
.l. quod te[illegible] pore militie. C. de r[illegible] stitu. mili.

C
.l. si cum m[illegible] litaribꝰ. C. codem.

D
l. vlt. C. e[illegible]

dienst. Die man seide ter contrarie/ eñ dat hi was bi hẽ eñ zijn voorsaters in goet besidt/ te gaen tot zijn lant/ sond datmẽ makẽ mochte bruggen heckens/ oft dẽ wech benemẽ/ oft becõmeren. Eñ dat oft hi des ghediscõtinueert hadde/ dat hadde geweest ter cause vã zijn wtlãdichept. En dat alsoo haest als hi weder ghecomẽ was/ hi woude vserẽ zijn recht/ eñ hi en hadde daer na niet verbeit iaer dach/ noch tijt/ waerõ hi en behoorde niet vsteken te zijn van zijn besidt eñ possessie. Die tegẽ partie seyde/ dat oft hi wtlandich geweest hadde dat en was niet geweest bi ghebode vã zijn ouerste noch om die ghemeyne sake/ noch om oorloghe vã sinen here/ noch vandẽ ongelouigen niet in vangenisse gehoudẽ geweest en hadde. Eñ en hadde niet wtlandich geweest/ dã tot zijnre beliefte eñ genoechten/ tot welcker wtlandichept/ eñ in deser sake en was hi niet te releueren. Waerõ. &c. Alle ghesien het wert gesept/ dat die wtlandicheit niet en was souffissant/ noch oec behoorlijc: eñ aenghesien dat hi van zijn besidt niet gebruyct en hadde/ noch niemant anders in sinẽ name/ dat was hẽ onterffenisse/ eñ den anderen besidt.

¶ Een ender exempel in ghelijcke saken.

Een man werdt gebodẽ van sinen heere/ te gaen wten lande/ om die sake vã tghemeyne weluaren in verre landen. het was gebuert luttel tijts daer te voorẽ/ dat een lant vercoft wert/ dwelc eẽ mage eysschede bi proximitept/ eñ die tijt geduerẽde dat die wtlandige wt was/ die selue ghebruycte proximitept. So gebuerdet dat wãneer die wtlandige weder ghecomen was/ die drie iaren wt gheweest hadde oft meer/ hi woude daer tegens seggẽ/ bi redene vã zijnder wtlãdichept eñ begeerde audiẽcie te houẽ/ õ die selue proximitept. Daer wert tegẽs verweert/ seggende/ dat hoe wel dat hi wtlandich was/ bi gebode behoorlike/ eñ dat in rechtuaerdige sakẽ/ daer hi sculdich waer in bescherṁt te zijn so en behoorde hijt niet weđ te hebbẽ in deser sake Want hoe wel dat hi indẽ lande tegẽwoordich geweest hadde/ so en hadde hi oock nyet ghehadt die proximitept. Waerõ des hẽ niet weerdich en is al heeft hi so langhe wtlãdich geweest/ als voorś is. Die man repliceerde/ seggẽde ter cõtrarie/ eñ dat hi sculdich was te comen in tide/ in sulckẽ state als hi ghedaẽ mocht hebben/ als hi wt trooch. Alle ghesien/ het wert gesept/ dat die proximitept stat houden soude. Wãt daer die wtlandige gherelevert zijn/ om sake vã haer wtlãdichept behoorlike/ dat en is nyet dan int ghene/ daer si af bedrogen of behindert soudẽ zijn. Maer niet õ een and onghelhe te doẽ/ oft schade/ niet meer dã die weezen en doẽ.

¶ Welcke ghehouden sijn voor wtlandige.

¶ Itẽ die rechtẽ willen/ dat hi gehoudẽ si voor wtlandige/ de ghene die gheuãghen is/ het si gesloten vangenisse/ oft vangenisse bi ghebode te houdẽ op isi eñ op goedẽ 28

B l. Idcirco. C. ex quibus causis maiores.

Gheuangen te sijn van vianden

¶ Itẽ behoort gehoudẽ te zijn voor wtlandige/ de

ghene die ghehoudẽ oft geuangẽ is bidẽ vianden eñ onthoudẽ in vangenisse. Wãt in dien hi loopende waer vãder battalie vã sinẽ heere/ aen hẽ en behoort geen bescermenisse oft restabhissemẽt. B

B l. vlt. C. eo.

¶ Te zijn ouer die zee.

¶ Itẽ behoort gehoudẽ te zijn voor wtlandige/ de ghene die ouer zee is tegens die ongelouige/ hoe wel dat hi daer bi sinẽ wille ghetogẽ waer/ op dat hi nz loopende geweest en is vanđ battalie. C

C l. quod si pore militie. C. de restitu. milit.

¶ Ghebannẽ te zijn wten lande.

¶ Itẽ behoort noch gehoudẽ te zijn voor wtlandige/ de ghene die ghebannẽ is wten lande/ op dat si in cas crimineel/ daer af hi zijn leuẽ verlorẽ soude hebbẽ/ in dien hi gheuondẽ gheweest hadde. Ten ware bi also/ dat die coninc hẽ weder vleende zijn conincrijc/ eñ hẽ weđ sette in gracie/ eñ in zijn goede fame/ eñ in zijn goedẽ die hi te voren hadde. &c. Maer noch in deser sake seggẽ die wijsen/ dat van die tuygen/ die tegens hẽ geuondẽ soudẽ worden en soude hi niet wesen restaurabilis/ oft bescermt.

¶ Pelgrimagie te Iherusalem.

¶ Itẽ behoort gehoudẽ te zijn voor wtlandige de ghene die is inde heylige bedeuaert vã Ierusalem vã Rome/ oft van sint Iacob in Cõpostelle/ oft also gebuerde dat si wt bleuẽ langer dan een iaer.

¶ Van wtlandighe ghebannen te wesen ter wilen dat hi wt is.

¶ Itẽ oft gebuerde dat een wtlandige/ binnẽ dye tijt van zijnre wtlandicheit gebannẽ wert vã sinẽ lande/ eñ als hi weder coẽt/ woude dẽ heer te rechte comẽ tot purge/ hi behoort ontfangen te zijn/ also wel als oft hi hier geweest soude hebbẽ/ die appeel ghe duerende int beghinsel vander bãninge.

¶ Vanden rapoort oft aenbrengen/ dat die heerẽ eysschen moghen/ wãnneer si eerst comen op haer lant oft heerlichept.

Dat.CC.xvij.Capittel.

Alsoo haest als een heere nyeuwelijc coemt op zijn heerlichept/ daer hi iusticie heuet hooghe/ oft middele/ oft grondelike/ weet dat hi doen mach beclachte te rechte/ te hebben rapoort oft aenbrengẽ eñ ghetale/ ghedaẽ binnen. xl. daghen/ vã alle dye leenen eñ houdingen/ die van hẽ gehouden zijn op die bqetẽ. Eñ also behooret hẽ toegewesen te zijn bi zijn gherechte. Ist bi leenmannen/ die rapoorte behoort gedaen te zijn bi gescrifte/ onder dẽ segel van sinen leẽman/ vandẽ leen vã hẽ gehoudẽ. Eñ ist in eyghen lande/ het behoort ghedaen te zijn bi mannen houdende in eygendom/ eñ by haer ghewijsde/ bider manieren hier na volghende. het behoort gedaen te zijn bi dẽ gherechte vanden voorscreuen heere/ het si bi leenman/ oft bi mannẽ van cotterie/ dattet gecõdicht si inder kercken vãder plecke/ daer die heerlichept gelegen is bi sonne da

ghē oft heylige daghē geuryt in presencie vanden baeliu eñ mannen. Dat alle die ghene die houden vā sulckē heere/ ghedaē hebbē behoorlijc rapoort eñ aenbrengē in getale/eñ van alle die houdingen die si houdē van den voorß heere binnē.xl.daghen vā dien dach af/op die boetē daer toe gewoonlijc/ die des niet ghedaen en hadde. Eñ alsdā ghealsig neert die plecke daermē gewoonlijc is te houden/ die gedingen vandē voorß heere/ genoemt eñ verclaert drie daghē binnē.xl.dagen/daer tusschē elcken dach/ten minstē si vij.vij.dagen/dats te wetē bi drie sonnedagē. Eñ na sommige sal daer zijn.xv dagen vāden eenē totten anderē/dat is in drie.xv. daghen inde voorß.xl.dagen/tot welcke dagen eñ pleckē also verclaert int condighen/die voorß heere/zijn baeliu/oft stadthouder eñ mannē/sullen al so veel vrē zijn alst gewoonlijc is/gedinget te houden. Eñ so wie binnen die voorß drie daghē gheen diligencie en doet vā zijn rapoort te doē/ eñ so dat hi hē laet cōtumasseren biden voorß drie daghē/hi behoort vuallen te zijn inde boetē/in den voorß lesten dach die vre gheleden. Eñ mach die baeliu oft zijn stadthouder/daer af clachtē doē/eñ vermaninge van recht daer op hebbē. Eñ tot sulcke vermaninge behoort gesept te zijn met rechte. Dat geslē die drie dagen geledē/biden welckē sulch [illegible] breclijc is te doē aenbrengen/ oft r[illegible] zijn houdinge/ eñ dat die vrē is om [illegible] den/ die gebreclijc is geuallen in[illegible] onlijc: eñ daer toe behoort ghesep[illegible] se houdinge oft leen/si inde handē vād[illegible] re/eñ so lange bi hē geregeert te wordē/dat dye ondsate gedaen sal hebbē zijn voorß rapoort eñ ghetale. Eñ oft ander gedaen is/daer en vallē gheen boetē. Eñ oft in leen is/het rapoort behoort gedaen te zijn bi gescrifte/ onder dē segel vā ndē leenmannē. Eñ ist in cotterie/het mach ghedaen zijn sonder regule.

Maer het is vā node/dat die gheene die de houdinghe oft lant houdt/selue die rapoort in persone doet/eñ dat affirmeert sulc te wesen/oft anders boeten mochtē daer af spruptē/want een ander soude hi mogen makē. Mer die leenman macht wel doē bi andere dā bi hēseluen / om datter sinē segel aen behoort te zijn/dwelc hi niet maken en mach. Eñ die cotterie oft huysmā macht wel doen bi monde in dient hē belieuet. Eñ die heere behoort te hebbē een clerc op sinē cost/die des in ghescrifte sette/ ter voorß plecke eñ daghe.

Itē so wie zijn rapoort dede vā min dan hi schuldich ware/die heere soude mogen aen hē betreckē dat surplus: eñ anders gheē boeten en staen daer toe. Want hi en houdt niet vandē heere/hi en wilten si dat daer ander verbanden toe zijn.

Itē so wie zijn rapoort doet ōsouffissant/ ten is niet ōtfanlijc/ten si dat dē heer belieft/eñ mach beslagē zijn vā boetē bi onbehoorlijc rapoort te doen so wel als vā niet te rapporterē/oft in te brengen.

Itē so wie niet in en brenget binnē die voorß daghen/eñ binnē die vre vā gewoonlicke ghedinghe te houdē/hi en bregt niet aen/oft en rapoorteert behoorlijck/eñ mach beslaghen zijn van boeten.

Ghi zijt schuldich te weten/ dat so wie doē wilt zijn rapoort/ hi behoort te noemē die houdingen/ die hofstes/eñ die houders die hi daer af heeft/wat iusticie eñ heerlicheit hi aldaer heeft/eñ die last die daer op staet/eñ wat vōdet hi daer af schuldich is/ ist in leen. Eñ ist in cotterie/hi behoort te noemen eñ te grootē die stuckē wat si houdē/ hoe veel houdingē daer zijn/wat last/wat rentē/eñ wat sculde het si ter doot/oft ten leuē/oft anders die rapoort en soude niet souffisant zijn noch ontfanclijc/ ten ware dattet den heere beliefde.

Die forme vā rapoort te doē.

Die maniere te makē eñ te formeren zijn rapoort is dese. Dit is die rapoort eñ nōbre dat. N. doet tegens edele eñ mogēnde heeren. etc. vā al dat leengoet eñ houdingen/die hi vā gode houdt/eñ van hē in sinē lande/iusticie eñ heerlichept/vā sulcke plecken. N. eñ tvoorß leen begrijpt eñ bout so vele. etc. so veel mannē. etc. eñ elc mā so veel hofstes houdēde etc. tot sulcke sculdē. etc. eñ tot sulc versoec ter doot etc. welc rapoort die voorß. N. etc. om te obedieren ten gebode daer op gedaen/bi protestacie/ dat oft daer meer oft min waer dat hi des niet en weet/so doet hi daer af/ eñ wilt doen getrou eñ behoorlijc rapoort/soud te willē begripen ander recht/noch den sinen te laten. Des toorconde. etc.

Hoe dye ghene dye leengoet coopt / sculdich is rapoort te doen.

Ghi sult weten/ dat in dien yemāt leen vercrijcht oft andd houdinge / die versoec sculdich is: so haest als hi daer in gheerft is/behooret hē beuolē te zijn bidē baeliu oft stadthoud/dat hi binnē.xl.daghen daer af rapoort doet/op die boetē. Eñ dat behoort gedaen te wesen tot seker dingdaghen binnen die voorß.xl.daghen/oft hi verualt in boeten.

Vanden pupilles oft Weezen.

Dat. CC. xviij. Capittel.

Ghi sult weten dat pupilles zijn die kinderen die onder haer iaren zijn/als sonen onder.xv. iaren/eñ dochteren onder.xij.iarē/eñ na bescreuen recht onder.xxv.iaren. A So dat die weese is vader sake te bewaren/eñ behoort te zijn sonder verminderinge vā contract/eñ vā coope die si doet/ noch en mach doen verbant/vercoopinge/noch coop. Dat in dien hi des dede/oft andere voor hē/het en hout nyet/hi en si daer af bescherint/ eñ weder in geset eñ mach eysschē eñ hebben recht vā restitucie integrum/na dat hi daer in yet verliesende is/of bedrogen. Eñ wat hi doet/ten hout niet ten ware dat hi voorsiē waer vanden beneficie vanden tutoor oft voecht. Noch en mach eñ en is schuldich die tutoor eenige sake te doē vā zijn erue/daer hi in bedrogē mach zijn/hi en gecrijcht daer af restitucie/oft die tutoor soudet moeten beteren. Want hoe dattet is sonderlinge vā haer erue/en mach gheen veruremdinge gedaē zijn/tot harē preiudicie/ten ware by

A
Male sc[…]
du m:s scr[…]
iū diff:ni[…]
nit pupilli[…]
nā pupill[…]
est āte.xiii[…]
pupilla e[…]
xij.ennu[…]
Sed min[…]
est annis […]
te.xxv.a[…]
num cōpl[…]
tum/ qui […]
sunt resti[…]
.l.pupillu[…]
ff.de verb[…]
signi.cū […]
nib:bus.

also dat die vad' gheobligeert waer bi brieuen/tot vcoopinghe vā erue/ eñ alsdā soudemen moghen vcoopen/ daer toe geroepen die tutorien oft voechden. ¶ Noch willen die rechten/dat oft weese ghedaē hadde eenigē coop/daer in hi niet bedrogē en ware/eñ hi daer op eysscede restitucie/dat hi dā daer toe ontfangē si/ wāt het en is niet behoorlijc te tracteren/oft teghens hē te coopen. A

A Institu. de auctoritate tu. §. patri vo. q̄ ad. §. tutor autē stā tim.

¶ Vandē profite vandē weesen tot restitucie.

¶ Nu machmen vraghen/ Oft die weese eenigen coop gedaen hadde daer hi profijt oft winninge af hadde voor hē/ eñ dan bi sinen willē daer af woude hebbē restitucie met rechte/eñ hē daer af beclaechde/te weten/oft hijt sculdich waer te hebbē. Weet dz na dz de rechter daer in siē soude pfijt voor dē weese/eñ die partie daer tegēs bescadicht waer/in deser sake en soude hi nz zijn gerestitueert. Wāt restitucie wort dē weesen geordineert/om dat si niet bedrogē en soudē wordē/eñ om harē wille oft schadelike genoechte niet te volbrengē. Maer oft indē coop/die weese nz en hadde winnige noch vlies/ eñ hi eyschte restitucie hi ist sculdich te hebbē/om die redene dattet si nauwe oft stercke sake is vā weesen recht/ dat in dien hē winninge niet en is prompt/hi heeft alsdan restitucie/op dat hi binnē zijn ionchept/oft binnens iaers/na dat hi voter voechdiē is/des eyschte. B

B Adde q̄ hic in fine dic. expresse contra. l. verū. §. sciendū. ff. de minor. Nā cum dē mū ei succurritur / quādo captus est/ alias secus vt in. d. §. vide de hac materia. l. vlt. cū glo. C. de in integ. resti. mi. et. l. j. ff. qui et aduersus quos in integ. resti. nō poss.

¶ Eysch vanden vader teghens sinen sone die weeze is.

¶ Nach machmē vraghen/ oft die vader houwelijcte sinē sone voor zijn mōdichept/eñ hē emācipeerde van hē seluen/eñ daer na die vader eenigē coop dede tegens dē sone/eñ die sone/na dē coop gedaē eysschede restitucie te wetē/oft hijt schuldich ware te hebbē. Weet dat hijt niet hebbē en soude/ so en soude hi ooc niet tegens zijn moeder/om die reuerencie paternele oft vaderlike. Mer tegens andere soude hi weder hebbē/ten ware dat vsancien vandē lāden dat weerdē/ die welcke soudē moetē wesen seer geapprobeert in sulcker sake. &c. C

C Li. et. l. fi. C. qui et aduersus quos.

¶ Vā den weese schinēde te hebben zijn iaren/eñ niet en heeft.

¶ Noch machmē vragē/oft een weese niet en hadde zijn iarē/mer schinende zijn iarē te hebbē/ eñ also maintineerde dat hi zijn iarē hadde/eñ dz swoere eñ affirmeerde/eñ daer op dede eenigē coop/ in welckē hi verlies hadde/eñ daer op restitucie woude hebbē/te weten/oft hijt sculdich waer te hebbē. Weet dat na opinie vandē wijsen/hi niet sculdich en is te hebbē restitucie/bidē redenē dat hijt heeft gesworē. Hi was wel also subtijl om een andere te bedriegen/oft een ander te willē bedrieghē/eñ het recht en macht niet gehengen/dat yemāt bi cautele/obtineren sal beneficie van recht. D

D L. ij. C. si minor se ma. dix.

¶ Binnē wat tide die weese sculdich is te eysschen restitucie.

¶ So weet dat binnen iaer eñ dach/dat die weese gecomē is tot zijn iarē/volcomelijc mach eysschen dat besidt/daer af zijn vadēr int besit was/ geerft eñ onterft/daer die weese in zijnre iōchept af vervreemt soude wesen. Mer oft hi na dat iaer vbeyde/hi en soude hē niet meer mogē behelpē vanden beneficie vāden weesen/mer het soude moetē ghedaen wesen bi eyssche vā simpele personen/als vā simpel besidt/oft van proprietept. E

E Adde q̄ hic errat/ quia habet quatuor annos post cōputans minorem etatē. l. vlt. C. de tēpo. in integ. resti.

¶ Van restitucie / eñ punicie oft vander misdaet vanden weesen.

¶ Eñ daerō volcht daer nā een vraghe daer op/te wetē/oft die weesen also wel gerestitueert zijn in haer misdaet/als in haer profijt. Weet dat oft de weese vā kennisse is/te wetē/wattet is wel doen/ eñ quaet laten/eñ dat malicie oft scalchept suppleret aen die iarē/daer en valt geē restitucie. Want in misdaet/eñ sonderlinge in crisime/ en zijn de weesen niet te verdragē om haer ionchept. Wāt in misdaet en is niemant geexcuseert bi ionchept/ ten si dat die ionchept sulc si/dat hi so ionc eñ onnosel is dat hi niet weten oft geuoelen en mach/ wattet is goet oft quaet te doen. Eñ nochtans/in dien hi yemant misdede/ hoe wel dat hē die ionchept eenichsins bewaerde/so is hi gehoudē te beteren/oft weder te gheuē die schade/ oft die ghene die hē bewaren. Wāt niemāt en behoort gehoudē te zijn in onrecht/om [illegible] vā andere/sonder restitucie. Eñ het wert also gewijst bi arreste vandē parlemēte/ indē iare. M. xciij. om eē knechtkē vā. xi. iaren/ de geslagē hadde een ionge dochter van. iiij. iarē/oft daer ontrent/ ō dat si hē af getogen hadde sinē capproē/eñ hi was schorft/so dat hi seer toornich was eñ hi sloechse met eenē steen doot/eñ doen stack hi haer wech in een risinge bider stede. Eñ om dat hi daer in gheuonden werdt malicioos/oft subtijl/so werdt hi gewesen te hanghen.

Van restitucie op gewesen sakē.

¶ Nochtans willē die rechtē/dat die weese restitucie heeft vandē sakē/die ghedaē soudē zijn so solēnelijc/als bi vonnisse/na dat si daer in bedrogen waren/eñ dat haer recht daer in niet bewaert en ware/hoe wel dat si al daer teghēwoordich haddē tutoors oft pcureurs voor hē/op datse daer af eyschdē voor haer mōdichept/ oft binnē een iaer daer aen. Wāt in gheenē staet en machmē hē in onghelijc oft preiudicie settē noch latē vuallen/ so lange als si in voechdie zijn. Noch die voecht teghēwoordich en mach ooc daer tegēs niet helpē. Wāt si en zijn ghee voechdē dan om hē te bewaren/ eñ nyet om hē preiudicie oft schade te doen. F

F L. si et nequa ... C. si ... [illegible]

¶ Hoe die heere sculdich is te eysschen restitucie voor den weese.

¶ Mer op dit recht moechdi weten/dat oft die minor oft weese/niet en eysschet restitucie/ binnē dē voors. tijt/na dat bi tutoors of voechdē die sake sal ghedaē zijn eñ gepasseert / in forme van gewesen sake. Eñ oft die weese niet en hadde voechden ge-

ordineert om hē te bewarē eñ te dweeren/ so beho ret eñ ist sculdich te doē die officier van iusticie oft rechter/ oft die heere/ in gebreke vā hē luydē. A

¶ Van eens weesen erue te vercoopen bi hē/ eñ daer op borghen gheuen.

¶ Eñ oft gebuerde dat die weese vercofte eenige erue hē toebehoorēde/ eñ settede borge vā waringe/ eñ daer na woude dat erue recouereren oft weder hebbē/ oft andere voor hē/ ondtdecsele van iōchept. Weet dat in diē daer anders niet en is dan onmōdichept/ na dat dē coop hadde gheweest sonder bedroch eñ deceptie: maer sal geweest hebben cōtract tot goeder trouwen/ eñ dat des ghedaē sal hebbē gheweest bi auctoriteyt van rechte/ eñ om dat profijt vandē weesen. Weet dat die waringe te houden is/ om dien coop te waren/ Maer in dien daer eenigē deceptie geuondē wert die weese/ oft die saecweldighe/ eñ die borghe zijn daer af geuryhdt eñ ontslagen sonder schade. G

Van weese wesende inde bewarenisse van vader oft moedere.

¶ Vandē weese die noch in regiment oft bewaernisse vā vader oft moed' is/ suldy wetē/ dat in dien hi eenige borchtochte dede voor anderē dat en soude hē niet hinderē/ ten si dat hē belieft. Noch hi en behoort daer toe niet bedwonghē te wesen.

¶ Eñ oft hi by stercker redē die borchtochte dede om sinē vader/ eñ zijn vader hē verureemde vā zijn erue/ dat hi nade doot vā sinē vader niet en hadde so en soude hi ooc daer aen niet gehouden zijn/ eñ daer af macht hi eysschē restitucie interinee. C

¶ Vā tutoor oft curatoor te ghehengen/ dē weese te bedrieghen.

¶ Eñ oft die tutoor oft voecht tegenwoordich wäre ten sakē vandē weesen/ te doen eñ te accorderē/ eñ nochtans in diē die weese in behoorlikē tijt bethoonē mach/ dat hi daer in bedrogen is gheweest weet dat daerom niet en blijft/ hi en gherechticht restitucie. Wāt gelijc voorš is/ de tutoors oft voechden en zijn niet geordineert om die scade van den weesen/ maer om haer profijt te doen. Eñ oft ghebuerde dat die tutoor des dede bi cautele/ bi looshept/ bi simpelhept/ oft onwetelijc/ hi ist schuldich te beterē tegen dē weese/ in diē daer anders ghee verhael en ware. D Want in alle saken also veel tegens die tutoors als tegens die andere hebben die weesen restitucie vā harē sakē/ op dat zijt eysschē in behoorlikē tijt. Dats te wetē binnē viere iaren nā zijnre mondichept. E

¶ Noch die tutoors en mogen vercoopē/ verureemden/ noch verminderē die goeden vandē weesen/ maer si mogen die wel vermeerderen. F

¶ Van weese in sake betoghen/ sond tutoor oft voecht te hebben

¶ Oft die weese betoghen wort in sake voor eenigen rechter/ eñ het gebuert dat die rechter dē weese gheē voecht en gheeft/ om zijn recht te bewarē. Weet dat al tgene dat tegens den weese gedaē is hē niet en hindert. Maer waer hi voorsien oft bewaert vā voechdē/ dā soude de sentēcie vā weerdē zijn. Mer noch willē die rechtē/ dat als die weese gecomē is tot zijn mondichept/ in dien daer yet gedaen is dat niet recht en is/ hi mach daer op hebbē restitucie/ op dat hijt eyscht in behoorlikē tijt. G

¶ Van sake vercoft biden weese

¶ Noch heeft die weese restitucie in die sake die hi vercoft soude hebbē/ in dien hi eenichsins bedrogē geweest hadde. Maer in dien sonder deceptie oft bedroch vercoft gheweest hadde/ eñ die weese des ghesworen hadde te houdē/ alsdan en soude daer gheen restitucie wesen. Wāt dat recht en behoort gheen oorsake te wesen vā versweeren/ na dattet is in contract van goeder trouwen. H

¶ Vanden eedt vanden weesen

¶ Eñ nochtans willē die rechtē/ dat den eedt ghedaē biden weese/ gehoudē si/ na dat hi oudt is .xij. iaren/ oft daer ontrēt/ na dat dē eet niet gedaē en hadde geweest bi crachte/ wt vreese oft anxt. I

Exempel op ghifte van weesen.

¶ Een weese hadde een ionckfrou lief/ eñ troudese. Eens ghinc hi haer besien oft versoeckē met sinē voecht/ eñ gaf haer iuweelē eñ ander sakē in tegēwoordichept eñ wete vā sinē voecht/ het gebuerde dat in sekerē tide daer na/ de weese woude wed' roepē zijn ghiftē/ eñ hi eysschedese wed' te hebben Ghescil viel daer op Die questie quā voor dē keyser. Die keyser seyde dat in dien die sake sulc waer dat tusschē den weese eñ die iōcfrou/ wesen mocht cōtract vā huwelijc/ sond beset vā maechscap/ die ghifte en is niet te wederroepē (Dubito de isto capitulo) hoe wel nochtans dat die sake waer reele. Eñ in dien daer belet ware/ waerō dat voorš huwelijc tusschē hē beyden niet toegaen en mochte/ die ghifte reele waer te wederroepen/ mer die gifte van roerende goeden niet. K

¶ Exempel op gelijcke saken.

¶ In iōchept en is niet weerdich eenige ghifte die de weese doet/ hoe wel nochtās dattet waer biden rade vā sinen vader/ oft van sinē voecht. Wāt gelijc voorš is/ hi en mach zijn goet niet verminderē sonder rechtelike feyte/ ghelijc als ic v bi exemple thoonen sal. Een vader hadde eenē sone die weese was/ eñ nochtās hadde hi hē gemancipeert/ het gebuerde dat hi hē ghaf een seker gaue/ eñ binnen sekerē tide daer na/ die vader woude geuē die selue gaue eenē anderen/ eñ dede sinē sone des cōsenteren eñ toelatē/ die welckē noch was in zijnre iōcheit onder zijn iaren. Die ionge oft weese gecomē tot kennisse/ woude hebbē restitucie vā die ghifte Ghescil daer af gheuiel. Die keyser seyde dat na dattet eens ghegeuen was dē weese/ die vader en mocht hē niet weder nemē/ sonder sinē wille. L

Tegen dē weese wort niet vercreghē prescriptio/ noch vsucapio.

Marginal notes (left): A Adde/ de hoc glo. ... nihil de iure scripto cautum ... quidem ... de hoc sa ... ab ipso petat restitui ... licet ... effectu suo debet minor ... in integrum restituere: sed hoc debet intelligi/ si minore perita fuerit restitutio. l. iij. §. hoc ... ff. de dāno infect. B l. j. C. de fi. iussi. mi. Adde q hoc dicit contra. l. quam allegat: nā quādo quis pro minore fideiussit dicit ... minor nō tenetur sed fideiussor ... habet actionem mādati cōtra minorem/ qui minor si super ea actione restituatur q potest iam fideiussor teneatur. l. in causa in princi. ff. de mino. C l. filius fami. lias si mi. nor. C. de filio fami. minore. rc. D l. minoribus annis. rrv. l. etiā. C. si tutor vel curato. interr. E l. j. C. supra eodem. F l. si curato. l. etiā

Marginal notes (right): ... curatoribus. C. supra eo ... G l. cum s ... notes vos ... C. si ad ... iudica. H l. j. C. si ad ... I Authen. sacramēta puberum ... l. 6. C. ... K l. j. C. si ad ... donatione. Nam et male ... quia ista ... loquuntur de ... ff. de neg. gest. ... L l. si in ... C. eodem

¶ Ghi sult wetē dat teghens weesen niet en wort verteghen vsucaptio/noch prescriptio/si en hebben daer af restitucie/so haest als si des eysschē. A

.l. vnica. C. si aduersus vsucapionē Imo ipso iure nō currit prescriptio aduersus mino. in minore etate cōstitutum/ ideo nō est opus restitutione. l. vlt. C. in quib⁹ causis in inte. resti. est necess.

¶ Van ghelt geleent den weese.

Eñ oft die weese eenich ghelt ontleent vā yemāt eñ de ghene diet hē leent/des weder hebbē wilt of wil daer af hebben bate oft woecker. Weet dat in dien dat ghelt niet bekeert en is tot profijt vandē weese blijckelijc/eñ dattet nyet geweest en is ō te vteren oft wech te brengē eenichsins: die weese en is niet ghehouden des weder te geuen/ten si dattet hē belieft/maer is daer restitucie interine. Eñ elck wachte hē/henlieden te leenen/ten si proper om sinen noot/eñ tot sinen profijt. B

¶ Exempel van weese. Het ghebuerde een sulckē sake. Eenre dochter die weese was/besterf dat erue vā haren oudeuader. Om vreese vander sculde wert haer geraden/ dat si haer seluē gheen erfgename makē en soude vāden seluē besterfkenisse. Daer na ghebuerde dat haer vad afliuich wert eñ haer besterf desgelijcx dat erue vā harē vader. Eñ want haer vader veel sculdich was/so en wilde si desgelijcx niet apprehenderen dat goet eñ besterfkenis vā harē vader: eñ dachte welcke besterfkenisse si apprehenderen soude/ oft de besterfkenis vā harē vader/of vā harē oude vad. haer wert geradē dat si die erue vā haren oudeuader/die minst belast was/apprehenderē soude. Dwelc si doē wilde. Gheschil viel daer op/om dat si dat tanderē tide gelatē hadde. Si seyde dat si eysscede dat recht vāden weese/eñ die beneficie daer af. Het wert geseyt bidē keyser dat want si dat recht vā restitucie noch eysschet in behoorlike tijt/si behoort te hebben/eñ was daer toe ontfanckelijc. C Maer nochtās in diē die weese dese restitucie heeft/hi sal gehoudē zijn die sculde te betalē / vanden ghenen daer hi tbesterfkenis af neemt/gelijc als een ander soude/die bi ioncheyt oft minoriteyt niet en hadde dese restitucie. D ¶ Eñ ist besterfkenisse die coēt vā precessoor precedēt/ghelijc als vā grootuader/ haer vader deylt met ten anderē susters eñ broedes die hi hadde/in dient vā noode si inder sake. Eñ ist dattet die ander susters eñ broeders begeerē/hi is sculdich te doē rapoort/oft die weerde dat zijn vader/in ghifte/vā sinen vader/ die oudeuader was vā den weese/ daer die sake af is/ op dat si alle zijn een/in recht vā successie/die ghedeylt hebbē. E

B .l. cum τ ipse. τ. l. sequ. C. si aduersus credi.

C l. si. C. si minor ab here. se abst.

D Authen. si omnes creditores. C. eodem.

E .l.i. cum sequēti. C. si de omissi here di. τc.

¶ Van tide van restitucie.

¶ Ghi sult wetē bidē bescreuē rechte/ dat den tijt vā restitucie om dē weese/in cas vā erue/duert alle dē tijt vā zijnre onmōdicheit. Eñ nochtās na desen weghe die hier na volcht/ hoe dat die onmōdicheyt geduert/oft die weese bi hē/oft sinen voecht/ oft raet/verbeyde te eysschē restitucie/ouer den tijt vā vier iarē / het schijnt dat hi daer na niet te tide comē en soude. Maer dat recht vā minoriteyt oft onmōdicheyt/gaet bouē al. Eñ daerō so hebbe ict in dese sake gestelt/want het is somtijs van noode te hebbē eenighe exceptien. F

F .l.ij. C. in quib. cau. in integr. rest. τc. et. l. vlt. C. de tēp. in integr. rest. τc.

Vanden voecht die ghezvorghe en stelt.

¶ Weet dat al dat ghene/dat gedaen is bi tijtle vā tutoor oft voecht/die ghezvorghe gestelt en heeft/vā ghetrouwelijc te doen zijn voechdie/eñ goede rekeninge daer af te doen/en is niet weerdich. Wāt daerō hoe wel dat bi sulckē voecht eenige sake ghedaē/geleden/eñ geaccordeert ghe weest hadde/en waert niet voor den weese/oft tot profijt vā hē/eñ hi daer af eysschet restitucie interinee/weet dat hijt sculdich is te hebbē/also verre als hi dat eyscht in behoorliken tijt. G

G .l. si tutorem. C. i quib. cau. i integr. resti. Adde q hic omnino nō bene ponit casum. l. si tuto; nā. l. ista dicit q non est op⁹ restitutione quādo est aliquid actū per tutorem qui tenebatur cauere non autem cauit / licet transiuerit tēpus in integr. resti. hic dicit contra. qui op⁹ tenda ta restitutio quasi mulier .l. indubiū nō venit. C. de tuto. vel satis nō de. l. si tuto; τc. C. in quib⁹ causis in integr. resti. nō est necess.

Van exceptie van pecune onghenōbreert.

¶ Eñ oft gebuerde dat eenigen weese toebehoorde/te eysschē rekeninge van gelde/die niet ghegroot oft genōbreert gheweest en hadde/eñ die beloofte waer te betalen/eñ daer af gheē behoorlike quitancie en bleke/om welcke sake is exceptie vā pecune ongenōbreert/die niet lāger en duert/tusschen dse ghene die selfmōdich zijn dā dē tijt vā .ij. iaer. Weet dattet tusschē weesen al tijt geduert/so lāge als si in voechdie zijn. H

¶ Van weesen ghestelt in eenige officie.

¶ Oft gheburrde dat eenighe weese werdt gestelt in officie/ door tgoet regimēt dat in hē beuonden waer/eñ dat hi hē wijsselijc gedragē hadde in zijns selfs sakē/eñ dat meer is/ die voorst dienst daer hi in geset waer/waer vandē ghemeynen saken. Daerō en ist niet/in dien hi in zijn sakē bedrogen waer in eeniger manieren/ hi mach wel hebben restitucie van alle tghene daer hi af bedrogen waer/ eñ die beneficie van onmondicheyt die soude stadt hebben. I

H .l. si C. ea.

¶ Vāden weese die aende prince veruolghende waer zijn iaren.

¶ Eñ oft ghebuerde dat eenige weese/om te doen sinē wille/veruolchde aenden prince/om gehoudē te zijn voor iarich/eñ selfmōdich eñ dede eenige comanscap oft coop/hoe wel dat hi daer in bedrogen waer / daerō en soude hi niet recouureren oft verhalen restitucie. Want zijn malicie en behoort hē niet te profiteren/noch weerdich te wesen daer in noch oock in anderen manieren. K

I .l.i. C. qui et aduersus quos in integr. rest. non pot.

¶ Vanden weese die te verstaen gheeft zijn iaren te hebben/ende niet en heeft.

¶ Oft die weese bi loosheyt geeft te verstane/dat hi hadde zijn iaren cōpetent eñ niet en hadde/eñ dede comāscap/ daer hi af soude willē hebbē restitucie. Weet dat hijt daer in onsculdich en is te hebbē. Wāt deceptie oft bedroch en hadde niet stadt in rechte. L ¶ Eñ weet dat dese weese/die vercolcht heeft bi gifte vandē prince zijn iarē te hebbē/ en mach daerō nyet vercoopen noch vutreemdē zijn erue/sonder auctoriteyt vandē rechter/ons dien hi ondsaet is/op dat hijt tot dwasen wille niet en doet. M ¶ Exēpel daer af.

K .l.i. C. de his qui ven. eta. impetra.

L .l.ij. C. si minor se maio. dix.

M .l. omnes adolescentes cū. l. sequen. C. de his q ven. etat. impetra.

Het gheburde dat een bacheleer oft iongheline was buytens lants in een wapeninge vā oorloge/ eñ hē bestert een erue/ eer hi weder comen mocht wter wapeninge/ eñ hi wert ooc afliuich. Syn erfgenamē eysschedē te hebbē bi restitucie/ ter seluer tijt dz sijne voorvaes gehadt mochte hebbē die voorscreuē erue. Weet dat hijt schuldich is te hebbē gelijc alst een weese oft pupille hebbē soude.

ij.C.de re a liē.milit.

Te seggen dē weese diffamacie.

¶ Itē oft eenighē weese is verweten eenige sake die schandelijc schijnt te wesen aendē weese/ oft dat tet roert eenighe materie vā verwijt vā sinē persone: weet dat het bescreuen recht onderwijst/ dat ōdes wille/ dat so edel sake is vandē man/ eñ dat tutoors eñ curatoors niet gehadt en hebbē aduertencie/ noch en behoorē te hebben aendē lichaē: wāt si niet en zijn dā op dat regimēt vanden goeden/ eñ niet aen die eere vandē lichaē. Alle die materie al so diffamatorie aendē weese/ behoort te cesserē ter begeerte vandē voechdē oft curatoors/ ter tijt toe dat die weese coemt tot zijn volle iaren/ eñ dat hy selue zijn sake verweerē mach/ die hē roert aē zijn eere. Dats te weetē dat hi.xv. iarē heeft volcomelijc/ eñ dat hi dat selue verantwoordē mach.

ij.§.fin.ff. de Carbō edict.

¶ Eñ tverstant vā dit recht moechdi verstaē/ ghelijc hier na volcht/ dat so wie eenē weese aenseyde dat hi eyghen waer/ eñ hi behoorde vri te zijn. Oft datmen hē aenseyde dat hi waer illegitisme oft ongetrout/ eñ dat hi legittime waer. Eñ ander sake die roerē mogen tot verwijt vā haren persoon.

Thertochdō van Normandien.

¶ Itē ghi sult weten dat int hertochdom vā Normandiē/ die hertoge heeft dat regimēt vandē weesen/ eñ vā hare goedē/ landen/ eñ leengoeden/ ter tijt toe dat si oudt zijn.xxi. iaren. Eñ ist een dochter si blijft in bewaernisse/ ter tijt toe dat si is in state om te huwelikē/ eñ dan sal si gehuwelijct wordē bi rade van harē heere/ in dien haer vriendē daer toe niet en wouden verstaē. Ooc voor die tijt dat een vrouwe huwelijct/ en is si niet wt bewaernisse/ noch en is ghehetten vrouwe/ gecomen tot hare volle iaren/ voor dat si oudt is.xx. iaren. Maer in dien si eer huwelijct/ dat huwelijc geeft haer iarē cōpetent/ eñ daerō gaet si wt die bewaernisse.

Vā man die in leen niet en hout.

¶ Eñ oft gebuerde/ dat een man die niet in leē en houdt/ eñ daer bi niet sculdich en waer bewaernisse/ eñ name een wijf die in leē houdt eñ daer bi sculdich waer bewaernisse. Weet dat die heere hē liedē houdē soude in bewaernisse/ tottē iaren vandē man/ want aen die cōdicie vanden wiue resorteert dese costume. Eñ die heerē die dat in bewaernisse hebbē/ zijn sculdich te houdē die emolumentē van tghene dat si in bewaernisse hebbē/ in waerde sonder te verminderen/ eñ sonder verureemden/ eñ sonder onredelike costen.

Vā den bails die de weesen te bewaren hebben. ¶ Dat.CC.xix.Capittel.

Na dat wi ghesproken hebben vanden weesen/ so volcht daer na te segghen vanden bailles/ diese in bewaernisse hebben/ eñ administracie behooren te hebben vanden weesen die leengoeden hebben. Weet dat die costume locale in deser materie meer stat heeft/ dā die bescreuen rechten. Wel moghen zijn bail eñ regeerders vā een weese/ eñ van zijn leen/ die moeder/ wāneer die vader afliuich wordt: oft die oom/ wanneer die vader eñ moeder afliuich wordē: of die moeye/ wāneer daer gheen oom en is: oft die suster/ wanneer si ouder is dan die broeder. Ende corteliick te spreken aenden naesten behoort die bewaernisse ende administracie van den bail/ die vāder sijde coemt daer dat leen af daelt.

¶ Het additio eiūs habet locū de iure scripto ut.l. ad agnatos. cum .l.seq.C.de legiti.tuto. et Authen. matri et auie.C. quādo mulier tutelle officio fungi potest.

¶ Van den bail te compareren.

¶ So weet bi costume locale/ die comen wil tottē regemente vandē bail/ die moet cōparerē voor dē rechter/ vā wien dat leen gehouden is/ eñ doen beclachte die bail te hebben/ bewaernisse/ eñ administracie/ vā den weese/ eñ van zijn leen. Want weet dattet leen so edel is vā natuere eñ cōdicien/ dat so wie heeft die bail vā yemant/ bi der redene vandē leen hi heeft ooc die bewaernisse vā allen anderen landē wāt het recht vandē leē wilt also hebbē. Eñ daerō behoort/ eñ is sculdich/ dat die bail geset si indē voorš bail met rechte/ daer toe geroepen die maghē vāder eere sijde/ eñ vāder andere/ eñ dat hi daer in gheset si met rechte/ nader vsancie eñ costume vāder plecke/ eñ treedt in hulde eñ māschap vā den heere. Eñ in alle sinē tijt/ geduerende die bail stelt sekerhede eñ cautie speciale/ dat hi dat weder gheuē sal den weese/ als hi tot zijn iaren gecomen is/ sonder sorge/ sond last/ eñ sonder sculde/ eñ ooc sonder bande van huwelijc. Eñ dese sekerhede eñ borchtochte is generale in allen pleckē/ eñ in allen costumen/ niet tegenstaende datter ander vsancie particulare si/ ghelijc als hier na volcht. Want in sommige pleckē eñ costumē/ die bail heeft sake vā dat recht vā zijn bail in allen huysrade/ cateelē/ eñ emolumentē vā erue/ het si in leen oft in eygē lāt/ als voorš is. Wāt die nature vandē leen is so edel datse wech draget alle administracie. Eñ midts diē dat die bail heeft dē huysraet eñ cateelē also voorš is/ hi is gehoudē te betalē alle die sculdē/ die de doode sculdich was/ ten dage dat hi afliuich werdt: eñ behoort te leuerē den weese daer af al quijt eñ vri ten dage vā sinen iaren oft selsinodichept. Eñ wel behoort die voorš bail hē te auiserē oft te voorsien aen te nemē die voorš bail/ wāt hi ist sculdich also weder te gheuen/ eñ daer af is hi schuldich borghe te stellē. Eñ hoe wel dat hi die sculdē niet gheuijt oft betaelt en hadde/ ten daghe dat de voorš weese gecomen waer tot zijn iarē/ so en waer des gheen last aen den weese/ noch aen zijn erue/ mer dē last daer af soude bliuē aendē bail/ aen zijn erue/ eñ aē zijn goet: wāt sulc is die totale natuere vāden bail. Eñ daer tēghēs oft daer veel meer goedē waren/ behoorende aendē bail/ vā sculde/ dat soude al heel

bliuē aenden bail/sonder rekeninge daer af te doē Wāt al gheheelliken den bail neemt alle die heffingen oft incomminge vāden lande/eñ alle den huysraet eñ cateelen/bi die voorŝ condicie. Eñ mach af doen houwē bosschen/eñ visschen/op dat hi des in behoorlikē tijde doet. Eñ gheduert dē tijt vanden bail/optē sone/ter tijt toe dat hi oudt is.xv.iaer eñ op die dochter tottē.xi.iaren. Eñ dese costume vā bail heeft stat in die castelrie vā Rijssel/vā Duway van Orchiens/eñ van Tournesis.

Costume van Artoys eñ Vermendoys.

Nadē costumen van Artoys eñ van Vermendoys/die bail heeft alle die profitē eñ emolumenten/ comēde eñ wassende op alle die landē aendē weese/als voorŝ is. Maer hi en heeft niet vandē huysraet/maer bliuē tot profijt vandē weese/eñ van sinē broeders eñ susters/in dië hi eenige heeft. Eñ ō die redene/die bail en is niet sculdich/noch ghehoudē vandē schaldē te betalen. Eñ oft hi die betaelt/so en doet hi niet/dan hijt dē weese leent. Eñ mach die/ eñ ist sculdich weder te hebbē/ten eynde vā zijn bail/op die goedē vandē weese/oft so lange zijn lant houden/ ter tijt toe dat hi weder gereinboseert eñ voldaen si van als.

Wat bail doen mach.

Itē so wie houdt in bail/hi en mach niet eysschē noch hebben mettē rechte vā bail/aen eenige sake daer die vader als hi sterf int besidt niet af en was Maer oft aen den weese/duerende die voorŝ bail op quame eenige besterffenisse/wel mach hijt eysschen eñ veruolgen/ so wel ter cause van zijn bail als ter cause vanden voorscreuen weese.

Te eysschē eenige sake aenden bail/oft weese.

Eñ oft ghebuerde dat men eysschede aendē bail/oft aenden weese/oft aē beyde te samē/eenige sake daer die vader voor die doot int besidt af was/ eñ al hadde hijt met onghelijc gehouden. Weet dat die bail/noch die weese/ noch eenich van hē niet gehoudē en zijn te ātwoorden/ter tijt toe dat die weese tot zijn iaren gecomē is. Wāt vā alle tgene/daer die vader gebruyck af hadde/ten daghe van sinen ouerlidē/ sonder gheschil vā proces/behoort den bail te gebruyckē/duerende sinē tijt. Want bide redenē vā rechte vāden bail/hi is schuldich eñ gehouden weder te gheuen aenden weese/gecomē zijnde tot zijn iarē/ dat lāt eñ niet meer belast/noch verbonden dant was ten daghe vandē ouerliden van des weesen vader.

Hoe die bail schuldich is te leenen dat versoec/dat die leene sculdich is.

So weet dat die ghene die dē bail heeft/schuldich is te leenē dat versoec / die de leen schuldich is aendē heere vā welckē dat ghehoudē is/in tide/so datter gheen gebrec/ noch ooc schade en si aenden weese: want het soude zijn tot perikel vanden bail/eñ niet vanden weese.

Vandē bail die sculdich is te leenen die ghiften/die de doode ghedaen heeft in zijn dootbedde.

Ghi sult weten dat die bail schuldich is te leenē die aelmissen/ die de doode ghemaect heeft in zijn dootbedde: eñ die weese gecomen tot zijn iaren/ist hē sculdich weder te geuen/eñ die sepulture vā dē doden is die bail sculdich te betalē op zijn bail. Eñ ooc is die voorŝ bail sculdich te betalē alle die costē vander wtuaert/ter cause van zijn bail/eñ sonder de costen vanden weese.

A

Vanden doot vanden weese.

C.xi. E. de administr. tuto.

Itē oft gebuerde/ dat na dat die bail aenghenomen is/met rechte eñ vsancie als voorŝ is/die weese afliuich wort/eer de tijt vāden bail wt ware/ eñ eer die voorŝ weese ghecomē waer tot zijn iaren/ Weet dat daerō niet bliuē en soude die rechte erfghename vanden weese/en soude alsdan wech draghē eñ hebbē de possessie vāder erue vandē weese niet tegenstaēde dattet in bail ware. Eñ die erfgename salt hebbē alsoo wel sonder sorge/eñ sonder sculdē/als die bail des sculdich soude zijn te gheuē aenden weeze/als hi tot zijn iaren ghecomē ware Wāt die doot vandē weese/en draecht gheen preiudicie aendē erfgenamen. Eñ also ist ghelugeert eñ gewesen bi veel reysen/eñ om veel personē also wel inder sale van Rijssel / als men doet in Artoys eñ in Vermendoys.

Hoe die bail wech draecht dye emolumenten vandē leen /in sinen tide.

Eñ oft gebuerde/dat duerende den tijt vandē bail/dat leen daer de bail af is/ sulc ware/datter heerlichept waer/daer toe behooren de bidē welckē eenige cōfiscacie quame/aent recht vandē voorŝ leen/ gelijc als tottē leen toebehoorde hooge iusticie/oft borchgraefscap. Weet dat de bail mach eñ behoort te betreckē tot zijn profijt/alle sulcke cōfiscacie/die op de voorŝ leen geuonden sal wordē/het si in huysraet/oft in erue. Eñ in dien in erue waer/eñ die bail dat vrochte/binnēs iaers dattet gecōfisquiert waer/dat soude bliuē tot zijn profijt/sond rekeninge daer af te doen. Eñ oft hijt binnēs iaers niet vercoft en hadde het soude bliuē totten profijt vandē voorŝ leen. Eñ dat soude alsdā ooc weder keerē aendē erfgenamē met sinē leene als hi tot zijn iaren eñ discrecie ghecomen is.

In eyghen lant en valt gheen bail.

Dat.CC.xx.Capittel.

VEet dat in eyghen lant en valt gheen bail/maer daer behoort toe bewaernisse vā kinderen eñ bewaernisse van goede/eñ gheen bail en behoort daer toe/dan tot edel bant/eñ tusschē edel personen. Waerom/wāneer kinderē van man de post/die niet en hout dā eygen lant/weezen bliuē/ die moetē bewaert eñ gheregeert zijn bi voechdē

eñ curatoors/de welcke hebben die sorge eñ bewaringe van hẽlieden/eñ van harẽ goedẽ/ met recht eñ auctoriteyt vã tutele oft voechdie/gelijc voorſ is inde rubrike vã dẽ tutoors eñ curatoors. Maer edel pupille/oft weese vã edel coemste/ eñ vã edel houdingẽ/en behoort gheen tutele/vã die bail/ de welcke heere is vã al/duerẽde sinen tijt/eñ sonder rekeninge te doen. Eñ en heeft gheen last/dã te õderhouden die huysen vãden weesen: mer hi moet dat doen op zijn costen.

Hoe dye bail sculdich is weder te gheuen den weese zijn lant in zijn hant/als hi tot zijn iaren gecomen is. Dat.CC.xxi.Capittel.

Als die bail den weese zijn lant weder gheuen wil in sinen handẽ/ als hi tot zijn iaren gecomen is / eñ wil wt dye bail gaen/hi behoort alſ dã/om sekerlijc daer wt te gaen/ den weese doen verdachuaerden inden houe vanden heere / daer die bail af gehouden is/eñ die alder naeste magen vanden weese/also wel vanden vader als vander moeder tot sekeren dagen/daer op gheassigneert om den bail weder te gheuen den kinde oft weese die tot zijn iaren ghecomen is. Eñ dien dach gecomen/in presencie vanden mannẽ vanden houe/die bail behoort te segghen. Heere/eñ v mijn heerẽ de mannen/dit kint het welc weese geweest is tot desen daghe toe/heb ic gehouden in bail/eñ zijn goeden/ghetrouwelijc na mijn vermoghẽ/ eñ sonder fraude. Waerom ic mi/voor v/voor wien ict ghenomen hebbe/ oft voor v voorsaters/ na de costume eñ vsancie van desen houe / ende vandẽ landẽ hier ontrent/vanden voorſ bail/eñ administracie also wel vandẽ kinde/als van zijn lant eñ woonstede/nv ontlaste/eñ af stelle/eñ ic leuert sonder sorge/sonder last/sonder bande van huwelijc/die ick weet oft weten mach. Eñ van den voorſ bail heb ic also wel gedaen/als daer af behoort te zijn ghedaen/na alle vsancie eñ costume. So begheere ick daer af geurijt eñ ontslagen te zijn met recht/ghelijc als ict met recht aengenomẽ hebbe/eñ daer af brieuẽ te hebbẽ/voor mi eñ minẽ erfgenamẽ. Dan behoort die voorſ heere dẽ kinde te vragen/oft hi oft eenighe maghen voor hẽ/yet segghen willẽ teghens die bail/ dat hi niet gedaẽ en heeft al tgene dat een ghetrou bail behoort te doen. Eñ en weet daer niemãt tegens te seggen/die bail behooret al weder te brengen met recht/ dat recht vandẽ bail die hem met recht werdt in zijn hant geset/in handen vandẽ heere rechtelijc. Eñ dat gedaẽ/die heere behooret weder te settẽ met rechte behoorlic/in handẽ vandẽ kinde/gecomen tot zijn iaren/gelijc als zijn propere sake eñ erue. Eñ des ghedaẽ met ghewijsde vandẽ rechte/behoort dẽ kinde te doen eedt aenden heere/ belouẽde sinen houe te dienen eñ te wesen zijn leenman eñ houder. Mer om des te doen/die heere en heeft niet dan zijn chãbrelage noch daer en is anders gheẽ recht toe dã zijn dach ghelt/eñ dat dach ghelt vãden mãnen/noch daer en behoort gheen vsoer. Want om een hoot en behoort maer een versoec/eñ een hulde. Eñ dat ghedaen/het behoort te zijn biden gewijsde vandẽ mãnen/dat die bail daer af so veel gedaen heeft / dat wel volbracht is die regule daer toe dienende. Eñ voort behoort gesept te zijn met vonnisse/ dat die selue bail is wel eñ rechtelijc ontlast van dẽ voorſ bail/ eñ dat hi daer af geurijt behoort te zijn voor hem eñ voor zijn eruen. Welcke costume die noch voort te voldoen is/is dese: dattet behoort gesept te zijn met vonnisse van mannen/ dat om den bail ontslach te hebbẽ vãden seluẽ bail/ voor hẽ eñ zijn eruen/men sal doen oproepẽ oft condigẽ/inde prochie vanden naesten ghelegen vanden leen/daer die voorſ bail af gehoudẽ geweest is/ bi sonnedage/oft apostel dage/oft ander heylige dagẽ/dat in dien yemant si/ die eenige saken weet te seggẽ oft te eysschen aen dese. N. ter cause vandẽ bail die hi gehouden heeft om dese. N. het si ter cause vãden vader oft moeder oft ter cause vãden leẽ lant/aencleuinge vã dese. N. die weese geweest is/die comẽ voort eñ cõparerẽ/ binnen eenẽ iare naestcomẽde na deser publicacien/eñ men sal doẽ volcominghe vã reden. Eñ oft binnẽs iaers niemãt en coẽt noch en cõpareert/dat is op sulck perikel/so dat hi daer na niet te tide comẽ en soude/õ eysch te doen daer op/daer die bail oft dat kint aẽgehoudẽ waer. Eñ also behooret geroepẽ eñ gecondicht te zijn bi sergiant eñ mannen/inde drie kerckẽ voorſ eñ bi drie dagen voorſ/eñ bi drie.viij.dagen aen een. Eñ dat ghedaen/ in dien niemant binnens iaers voort en coemt/die yet aen den bail weet te eysschẽ/dat lant eñ leen vanden kinde/blijft daer af geurijt tot ewigen daghen.

Die weese gecomen tot zijn iaren / mach doen dachuaerden sinen bail/in dyen hy mercte difficulteyt vanden bail/van hẽ nyet te willen setten in zijn goet.

Oft gheburede/ dattet kint gecomẽ tot zijn iaren/geschil hadde tusschẽ hem eñ zijn bail / eñ dat die bail hẽ niet en woude settẽ in zijn goedẽ/hi behoort te doen dachuaerdẽ sinen bail/voor sinẽ heere tot sekeren dage vãden houe. Eñ ten dage daer op geassigneert/behoort hi te seggen. Heere ic heb in bail geweest tot noch toe/ic en behoore noch en wil niet langer daer in zijn/wãt ic heb mijn volcomen iaren/ waerõ ic v bidde/ dat ghi mi ontfangt in v hulde/eñ in v manscap/eñ ic presentere v daer vã mont eñ handen. Eñ oft die ghene/die ghehouden heeft mijn bail/oft andere/wil seggen oft opponerẽ ter cõtrarie/ic ben bereyt te betuygẽ mijn iarẽ/bi petre eñ metre/eñ andere/so vele dats genoech sal zijn. Eñ in dien tgherechte dat nu en weder sept/het kint behoort ontfangen te zijn/eñ die bail behoort bedwonghẽ te zijn/hẽ te bedragen eñ

te versekeren van zijn bail/ eñ doen ostentacie vandẽ wooninghẽ/ hoe dat si gehouden zijn. Eñ ter begeerte vandẽ kinde behoort gheordicht te zijn in drie kerckẽ/ dat in dien yemãt yet segghẽ wilt/ op die voorś woonstadt eñ lant/ also voorś is. ꝛc. Eñ oft die bail opponerẽ oft daer tegens segghen wil/ so mach eñ behoort die heere/ dat kint te ontfangẽ in hulde eñ manschap/ eñ dat behoudẽ een yegelic zijn recht/ aengesiẽ dat van zijn iarẽ blijckelijc is. Wãt bi natuere is hi zijn man/ eñ vã hẽ houdende bi den rechte/ daer die doode erft den levenden. Eñ in deser forme eñ manieren voorscreuẽ/ so wilt dat bescreuen recht. A

A l. si tutores testamento C. de test. aut. Et de hac materia tractatur ff. de tuto. haer totum.

¶ Vanden sonen adoptijfs.

¶ Dat. CC. xxij. Capittel.

Vanden sonen adoptijfs wil ic v seggẽ eñ thoonen/ na dat ic gheseyt heb vãden weesen/ eñ van haer bewaerders. Soo weet/ dat so wanneer yemandt gheen kinderen en heeft/ hi mach nemen tot hem eenighe kinderen/ eñ daer af makẽ zijn erfghenamen bi adopcie: eñ sulcke zijn gheheeten adoptijfs. ¶ Weet dat dese maniere meer valt int bescreuen recht/ dan in costume. Eñ men is daer af niet veel gewoone te vserẽ/ sonderlinge in lãden costumeren/ nochtans het recht gehẽget/ eñ bewijst des te doen. Eñ daerõ wil ic int corte segghen het ghene dat ick daer af ghesien eñ ghehoort hebbe vanden wisen clercken inden rechte.

¶ So weet dat na bescreuẽ recht zijn twee manieren vã adopcie. Deerste is die ghene/ die gemaect is biden brieuen vandẽ prince/ oft bi dẽ gebodẽ vãden heere. Die ander is/ bi auctoriteyt vandẽ keyser/ gelijc de ghene/ oft dẽ ghenẽ die zijn van haer rechten/ oft die gene die zijn vã eenige poeste. Eñ dese maniere vã adoptie/ heetẽ die clerckẽ arrogatio. So weet dat vã deser manierẽ/ na die gebodẽ vandẽ meester/ mach geschiẽ adopcie/ vã wat grade dattet si. Dats te weten vã drie gradẽ/ daer af die eerste is/ sone oft dochter. Die anď is/ neue oft nichte/ te wetẽ broeds oft susters kint. Die derde is susters oft broeders kints kint. B Maer het is geordineert in die statutẽ daer op ghedaen vãder suster/ dat so wãneer die natuerlike vader/ sinẽ sone geeft eenẽ vreemden bi adopcie/ die poeste en gebreect daerõ nyet aendẽ vaď naturele. Noch gheen sake die hi heeft/ en coemt niet aendẽ vader adoptijfs/ noch hi en is niet in zijn poeste/ hoe wel dattet bidẽ keyser gecõcedeert si/ die poeste te hebben zijn eerue/ in dien de vader adoptijfs hem niet en laet in adopcie. C Oft die natuerlike vader zijn kint gheeft in adoptie aendẽ oude vader vãdẽ sone/ vã des moeders side/ oft aen sinẽ oude vader vã zijns vaders side. In deser sake/ met rechte natuerlijc/ bi deser adopcie vanden vader adoptijfs/ die sake is volcomẽ met natuerlikẽ bãde. D

B Insti. eod. de adop. in prin.

C Insti. eod. §. sed hodie Vide de hac materia. l. i adoptionibus. C. de adop.

D Instit. eod. tit. §. si vero.

¶ Eñ also na dat adoptie geschien soude tusschen also na magẽ/ dat bi natuerlikẽ geslachte/ die sake mochte metter doot weder comen aendẽ rechten grade of erfgename. So is te wetẽ/ dat so wãneer een sone die binnẽ zijn iarẽ is gheadopteert/ bider concessie vãden keyser/ dwelc geschiẽ mach/ is ten schine eñ equipollent vã adoptie. Eñ dattet soude zijn om sake sonder turpitude/ eñ bi seker cõdicie. Eñ die aduoe vandẽ pupille/ cautie oft borge stelt behoorlike/ oft dat die pupille oft weese wordt affinich/ eer hi tot zijn iarẽ gecomẽ is/ hi sal zijn goedẽ laeť aendẽ ghenẽ/ die alsdã natuerlike erfgenamẽ behooren te zijn/ oft anders aduotorie en soude in dit stuc niet behoorlijc zijn. ¶ Eñ noch suldy weten/ dat die ghene die dẽ aduoe eñ dẽ weese houdet en mach hẽ niet settẽ oft stellen tot en bail/ eer dat hi volcomelijc tot zijn iarẽ gecomen sal zijn. Eñ in diẽ hi des dã doen wilt/ so sal hi ooc dã ghehouden zijn hẽ weder te gheuẽ alle zijn sakẽ. Eñ in diẽ die vader dã wt zijn eerue treedẽ wil/ die sone die aduoeert is vã hẽ/ sal alsdan mogen wesen wt zijn bail eñ bewaernisse. Maer hi sal hebbẽ dat vierde deel vã sinen goedẽ/ ouer die goeden die hi gebrocht heuet aen sinẽ vader adoptijf/ eñ ooc bouẽ de ghene die hi hẽ zedert vercregen sal mogen hebbẽ. E

E Instit. eod. §. cum aut.

¶ So suldy wetẽ/ dat so wie eenẽ anderẽ hebben wil in adopcie/ hi is ten minstẽ sculdich te hebben xviij. iaren meer/ dã die weese/ dien hi in adopcien neẽt/ oft in aduoerie/ oft anďs en soudet dat recht niet mogen gehengen. Wãt het soude onbehoorlike sake zijn/ dat die vader adoptijfs/ iõgher soude zijn/ dã die sone adoptijfs. F ¶ Also mach ooc ghenomẽ zijn in adoptie oft aduen/ wien men wil/ op dattet si dẽ wille eñ danc vanden ghenẽ/ die zijn sal adoptijf oft aduoe. Wãt het behoort bi den bescreuen rechte/ dat die ghene die des ontfangẽ sal dat hi des cõsenteert. Eñ daerõ behoorẽ si also out te zijn/ dat si geuoelẽ eñ verstaẽ mogen/ alsulcken sake te cõsenteren eñ te gehengen/ oft anders en ist nyet weerdich. Eñ ghi sult weten/ dat een man die gelubt ware/ en mach niet nemẽ eenen sone adoptijf. Maer in dien een man is vã natuerlike cõdicie/ eñ dã nochtãs gheẽ kinderẽ en heeft/ ghelijc alst dicke wel gebuert/ dattet God niet en belieft oft om dat si vercout zijn/ oft gedebiliteert zijn vã oudtheyden. G

F Instit. eod. tit. §. minorem natu.

¶ Itẽ die vrouwẽ en mogen ooc niet accepterẽ oft nemẽ sonen adoptijf/ noch aduoes. Want haer eygen sonẽ en mogen si niet hebbẽ in haer poeste/ eñ daerom en moghen si gheen ander sonen hebben. Maer nochtans bi die permissie vandẽ prince/ die des keysers potestaet/ of machte hadde/ die soudet mogen doen/ eñ het soude also ooc moeten geschiẽ. Eñ na sommiger opinie/ wãt die keyser cõditoor is vanden rechte. H ¶ Eñ ghi sult weten/ dat in dien eenige heere/ maecte sinẽ sone adoptijf vã zijn eygentheyt/ hi soude hẽ vrien. Eñ oft gebuerde/ dat yemant die selue natuerlike kinderẽ hadde gemaect waer bi yemant sone adoptijfs/ daerõ en zijn si gheen kinderẽ submis ten poeste vanden vader bi adoptie/ maer zijn kinderẽ zijn also gemaect gelijc als oft si warẽ nepuetis adoptijfs. I

G Instit. eod. tit. §. sed et illud.

H Instit. eod. tit. §. sumus.

I Instit. eod. tit. §. apud Catonem.

¶ Van den illegitisimes/ oft ba-

staerden. ¶ Dat. CC.xxiiij. Capittel.

NV wij ghesproken hebben vanden ad optijts/ so volcht hier na vanden kinderen illegitisimes. So weet dat illegitisime is/ een die ghewonnen wort buten den huwelijc/ oft binnen den huwelijc/ die niet en waer legitisime oft ghetrout: oft dat si na den huwelijc volbracht/ ghescheyden waren bi maechschap/ swagherschap/ oft gheuaderschap. Maer in dien si om ander saken ghescheydẽ warẽ/ eñ si kinderen te samen haddẽ/ daerõ en souden si niet geheetẽ zijn illegitisime. Noch die ghenẽ die voor den huwelijc gheborẽ zijn/ en souden niet gheheetẽ wordẽ illegitisine/ als die vader daer na die moeder troude/ hoe wel dat die moeđ eenẽ anderẽ man gehadt hadde/ tusschen die gheboorte eñ die trouwen vanden vader.

Exempel daer op/ dat Goudijn vã Pas/ burger tot Atrecht/ geborẽ wert in echtscap/ daer na werdẽ zijn vader eñ moeder vscepden metter heyliger kercke/ eñ elc van hẽ mocht huwelikẽ/ in dient hẽ beliefde. Het gebuerde/ dat na dat die voorś Goudijn gestoruen was/ tvolc vandẽ heere vã Artoys besteldẽ alle zijn goedẽ. Sijn wijf opponeerde daer tegens/ eñ seyde dat haer man gewonnẽ eñ geborẽ had geweest inder echte/ gedaẽ eñ volbrocht in der heyliger kercke/ eñ daer bi behoorde te zijn/ eñ was haer man ghehouden voor legitisine. Eñ dat meer was/ zijn magen haddẽ met rechte ghenomẽ eñ gehadt deylinge tegens haer/ na de costume vã der plecke/ als van een mã van liberale/ eñ gerechte condicie/ dat hi sulc gehoudẽ geweest hadde eñ gereputeert/ eñ nye en was gewesen ter cõtrarie. Waerõ. ꝛc. Tvolc vandẽ heere vã Artoys seggẽde ter cõtrarie/ eñ dat hi gheboren geweest hadde in huwelijc/ was warachtich dattet huwelijc illegitisine was/ alst blijct/ wãt si werden verscheydẽ vã bedde. Eñ wãt daer vscepdinge vã bedde was eewige/ so dat si anders huwelikẽ mochtẽ/ hi was gehouden eñ ghereputeert voor illegitisine. Alle ghesien/ het werdt geuonden dat die voorscreuen Goudijn ghehouden werdt illegitisine. A

A
Crẽdo male fuisse iudicatum: qz cõtra. c. cuz inter extra qui filij sint legitimi. Nã si vterq3 coniugũ vel alter sit in bona fide quãuis inter eos matrimonium esse nõ potuit/ tamẽ proles est legitima/ y. C. eo. et alios Canonistas

¶ Een ander exẽpel vã een man ghebozen sonder huwelijc/ eñ daer na die vader eñ moeder hadden malcanderẽ in huwelijc/ maer daer was ander huwelijc tusschẽ beyde. Het gebuerde dat een man houdẽde was een leen inde castelrie vã Rijssel/ eñ hadde een sone illegitisine/ vã een ioncfrou ongehuwelijct/ eñ die man was ooc ongehuwelijc/ dat die clercken heetẽ de soluto ꝛ soluta. Het gebuerde dat die mã huwelijcte met een anđ ioncfrouwe/ eñ hadde daer af eenẽ sone legitisime. Daer na die ioncfrou moeđ vandẽ sone legitisime/ wert afliuich/ eñ die man bleef weduwaer mettẽ twee sonẽ/ die een illegitisine/ eñ die ander legitisine. Die vader van dese twee sonẽ/ siende dat die moeđ vã sinẽ sone illegitisime/ was een goede ioncfrou/ eñ die sone een schoõ kint/ hi troudese/ eñ daer mede maecte hi dẽ eerstẽ sone legitisine. Na dese sake also geschiet/ de vader wert afliuich. Dese twee sonẽ te wetẽ de eerste geborẽ/ die also illegitisime was/ eñ nv ten dage vandẽ ouerlidẽ vã sinẽ vader was gelegitisimeert daer bi/ dat zijn vader getrout hadde zijn moeder eñ die ander sone die geboren was legitisime/ daer die moeder afliuich af was/ elck seyde dattet leen vandẽ vader hẽ toebehoorde. Die eerste seyde dat hi de oudtste was/ ende behoorde dat leen al heel te hebben/ eñ hẽ toe te behooren/ want zijn vader hadde na zijn gheboorte zijn moeder ghetrout/ des en hinderde hẽ niet/ hi en was getrout/ eñ die oudste. Die ander seyde dat leen behoorde hẽ toe/ wãt hi was gewonnẽ eñ geboren in echtschap/ eer zijn broeder/ eñ dat oft zijn broeder ouder was vã iarẽ van gheboorte/ behoorde voor niet gerekent te zijn wãt het en was niet rechtueerdich noch legitisine noch sulcx dattet hẽ geuẽ mocht eenige dignitept teghens hẽ/ die gewonnẽ eñ gheboren was in huwelijc/ eñ dat zijn gheboorte/ als tot gheboorte eñ erue te ontfangẽ/ eñ tot dignitept/ sonderlinge in so edel natuere als vã leen/ en behoorde niet ghesept zijn/ noch weder voor dẽ tijt dat haer vađ getrout hadde zijn moeder/ dat langhẽ tijt was na die gheboorte vandẽ ghenẽ/ die geboren was in echtscap. Die anđ broeder seggende/ dat aengesiẽ dat zijn vader getrout hadde zijn moeder/ de soluto ꝛ soluta hi hadde hẽ geurijt/ also dat hi was eñ mocht ghesept zijn legitisine/ eñ die oudtste/ noch dese maior en mochte hẽ nyet hinderẽ bi redene. Waerõ. ꝛc. Alle gesien/ die wise costumiers vã Rijssel en dorsten hẽ niet determinerẽ sekerlijc/ eñ wert die sake gesondẽ inden raet te Parijs/ vã welckẽ rade weder wert gebrocht/ Dat die sake gecõsidereert die een broeder also veel hebbẽ soude als die andere. Eñ dat voorś leen wert ghedsuideert eñ gedeylt aen twee deelen equalen effen veel. B

B
Doctor ... c. si pro te. de rescrip. li. vj. dicunt qz ille legitimatus nihil habebit sed legittime natus totum/ de hoc tamen vide c. tãta extra qui filij sint legit.

¶ Een ander exempel in ghelijcke saken.

Een man die gehuwelijct was/ genaemt meester Symon de harnaschmaker in sinẽ tide woghẽde te Dornic/ tooch butens lants/ eñ was wt dẽ tijt van xv. iarẽ oft meer. Sijn wijf bleef thuys/ die na dat haer man wech was teyndẽ. xi. maendẽ/ creech eẽ kint. Het gebuerde datter seker tidingen quamen dat haer man doot was. Die suster vandẽ mã quã eñ woude hebbẽ die succesie vã haren broeder/ tegens de voorś weduwe. Die weduwe seyde ter cõtrarie. Eñ dat si een kint hadde gewonnẽ in huwelijc/ waerõ haer eñ harẽ kinde toebehoorde die succesie van harẽ man. Die suster seggende ter cõtrarie/ eñ dat oft si een kint hadde/ so behooret ghereputeert te zijn voor illegitisime/ wãt het en was nz geboren vã sulcker tijt/ naden wtghanc van haer man/ die bi redene gesept oft vstaen mocht zijn haren man toebehoorẽde: wãt het was gheboren. xi. maendẽ oft meer/ nadẽ wtganc vãden man duerẽde/ welcke tijt de mã/ die ouer zee was/ niet weder herwaerts ouer en quã/ noch en was gesien/ noch gewetẽ inden lande/ dat hi tvoorś kint mocht hebben gewonnẽ/ eñ bi cõsequent so ist redene/ dattet ghesept wort eñ gheheetẽ illegitisime/ waerõ haer behoorde toe te behooren die succesie. Die moeder

seggende ter cõtrarie eñ na diẽ dattet warachtich was/dat si een ghetrout wijf was vandẽ voorscr Syrnõ/eñ dattet warachtich was/dattet kint zijn kint was/eñ dat die twee maiores niet en mochtẽ zijn gewraect/eñ dattet kint geboren was/duerẽde den huwelijc/met alle redenẽ behoort ghesept te zijn legitisme/ eñ bi consequent hebbẽ successie. Wãt oft si ten eynde vã.xi.oft.xij.maendẽ eẽ kint ghehadt heeft/het was mogelijc eñ natuerlijc/wãt een wijf mach wel.xi.maenden dragen natuerlijc. Eñ ten anderẽ hoe wel dattet langer was dan.xi. maenden/ so wast moghelijc dat haer man weder heymelijc in gecomen was teghẽs haer sprekẽ. Eñ oft hi hem niet geopẽbaert en hadde/ dat was om zijn sculden gheweest / dat hi niet bestelt en soude wordẽ/wãt daerõ was hi wech getogen. Waerõ. ⁊c̃. Dese questie gecomẽ eñ doorsien int parlemẽt vander eenre side eñ vander andere/int iaer. M. eñ.lxxv.alsdã president mijn heere Arent vã Corbie. het werdt gesept dattet kint ghehoudẽ soude zijn voor legitisme/eñ erfgename van sinẽ vader/ eñ dat die suster niet en was õtfanclijc/eñ wert de suster gecondẽneert inde costen/ de taxacie ghereserueert. Dit accordeert dat bescreuẽ recht. A

Van kinde ghebozen in adultre.

Itẽ bi cõtrarie argument mach zijn gesept dat een kint gheborẽ in adultre oft ouerspel/het si dat die man si bi zijn wijf/ oft niet/ behoort gehouden te zijn illegitisme. Eñ naden decretale. B

Dat recht de Carbonio edicto bouẽ geallegeert sept daer op/ dat het kint behoort gehoudẽ te zijn voor legitisme/dat geborẽ is/duerende den huwelijc / hoe wel dat die man butens lants geweest is bi so langen tijt/dattet gedacht mach zijn/dat hijt niet gewonnẽ en mach hebbẽ/hanghende den tijt dat hi wt geweest is. Wil also verstaen eñ vclaert zijn/dat oft also gebuerde/dat die mã wtlandich si eñ duerẽde den seluẽ tijt/ zijn wijf een kint ghecrighet: daerõ en ist niet/dat in dien die man afliuich wort/eñ dat kint leuende blijft/weese die also ghe boren is/daerõ dat hi indẽ huwelijc geboren is/so behoort hẽ toe die successie vã des woeders man/ als vã sinẽ vader. Eñ also ist hijt sculdich te hebbẽ eñ geset te zijn inde successie van sinẽ vader daerõ dattet behoorliker is gesept te zijn legitisme/eñ in huwelijc gewonnẽ/dan niet. Eñ dat behoort hi te hebben/ouermidts borge stellẽde/weder te geuen die successien daer hi in geset wort/wãneer hi ghe comen is tot zijn iaren/ in dien die partie cõtrarie betuygẽ mach/dat hi gewõnen is in adultre oft ouerspel/dat seer sterckelijc te betuygen waer. Eñ in diẽ dat kint iarich waer als die mã afliuich wort oft dat hi daer nae afliuich ware/oft dat de weduwe des eysscede ter cause vanden kinde/daer si erfgename af waer/so soude zijt hebben/ ouermidts stellende die voorsz borchtochte.

Exẽpel van kinde illegitisme.

Noch wil ic v thoonẽ exempel van successien vã kinde eñ van illegitisme gehuwelijct aen een wijf illegitisme. Eñ nochtans die kinderẽ van hẽ comẽde/warẽ gestoruẽ sonder te hebbẽ ander kinderẽ.

Het gebuerde in die castelrie vã Rijssele/dat een man illegitisme/troude tot eenẽ wiue/ eẽ vrouwe ooc illegitisme/eñ gecregen kinderen in echtscap/ de welcke warẽ legitismes. Daer na ghebuerdet dat die vader eñ moeder afliuich werdẽ, haer kinderẽ succedeerdẽ/om des wille dat si warẽ legittismes Daer na dat een vandẽ kinderẽ afliuich wert eñ zij broedẽ succedeerde in dat erue/ alst redẽ was Noch gebuerdet dat dese anđ ooc afliuich wert/eñ die erfgenamẽ woudẽ succederẽ. Die heere onder wien des was/seyde hẽ toe te behoorẽ eñ te hebbẽ dz erue/als here/eñ als sake espaue. Wãt hoe wel dat die kinderẽ warẽ legittimes/nochtãs en mochten si gheen linie/ oft ghestachte makẽ. Wãt haer vader noch moeđ en haddẽ geẽ gestachte oft linie eñ sonder gestachte/successie en mach niet gheapprehendeert zijn. Wãt niemãt en mochte hẽ seggẽ erfgename gheborẽ vã gestachte aendẽ kinderen/ wãt si en haddẽ vã vader/noch vã moeder niemãt die hẽ aengaẽ mochte/vã gestachte legitisme. Die magen seggẽde ter cõtrarie/eñ na dat si legitisme gestoruẽ waren/ die heere en hadde daer aen niet te eysschẽ/wãt met redene en hadde hi niet dã aen den illegitismes. Waerõ. ⁊c̃. Eñ oft hi seggheẽ wil dattet waer sake espaue/bi sinẽ oorloue/na datmẽ weet warachtich/vã wien dattet gecomẽ is/tenis gheẽ sake espaue. Waerõ. ⁊c̃. Alle gesien het wert gesept bi võnisse van mannen/die saken wel gedisputeert/dat die goedẽ toebehoordẽ den heere/als sake espaue/eñ datse niemãt aen en ghingen/daer om dat die kinderẽ/ hoe wel dat si legitismes ghecomen warẽ/so en was daer niemant/die hẽ daer erfgename mocht makẽ/noch en mochten maken gestachte. Mer haer kinderẽ/in dien si eenige ghehadt hadden/ soudẽ dan hebbẽ beghonnen maechschap oft gestachten/op dat si legitismes warẽ/ eñ also voort van grade tot grade.

Een ander exempel in ghelijcke saken.

Het gebuerde dat een wijf illegitisme/troude eẽ man legitisme/eñ cregen inder echt een dochter/ welcke dochter si wtghegeuẽ hebbẽ inder echt/eñ hebben haer gegeuẽ grootelijc vã harẽ goede. Eñ ooc dese dochter heeft met harẽ mã vercregẽ goeden eñ lant. Daer na die vader wert afliuich eñ de moeder bleef weduwe. Daer na die dochter wert afliuich sonder kinderẽ achter te laten. So werdt questie eñ geschil vander successie vã deser dochter also gestoruẽ voor haerder moeđ / om te wetẽ aẽ wiẽ dese successie comẽ soude/ oft aẽ die moeđ oft aẽ dẽ here. Die moeđ seggẽde/dat hoe wel dat si il legitisme is/nochtãs de dochter was legitisme/eñ tot haer huwelic goet hadde si haer grotelijc begauet/waer om si schuldich waste succederẽ. ⁊c. Die heere seggẽde ter cõtrarie/wãt vã illegitisme/ en mach gheen successie comẽ. Eñ hoe wel dat si haer begaeft hadde/so mocht si wel trãssignerẽ tot andere/ eñ daer om en had si gheen recht vã successie Eñ oft haer dochter legitisme was/daer õ en had

L.i.⁊.ij. C. de Carb. edict. Ite. ll. par faciunt ad propositum sed contra hoc est textus in Authen. de restitu. et ea q̃ parit in.xj. mẽse. ⁊c. §. Mulier enim ad virũ. ⁊c. vsq; ad finẽ Colla. quarta: quia ibi dicitur qđ partus non potest exten di vsq; ad. xj. mensem. Sed posset responderi: q illa Authen. intelligit quando vir mortuꝰ et vxor eius parit post mortem suã in.xj. mense Hic vero non erat vir mortuꝰ sed distarat absens / et potuit forte se crete reuerti ad vxorẽ suam / nam semper presumitur pro matrimonio/vt.l. filiũ enim definimus ff. de his qui sui vel alieni iur. sunt. De hoc tamen dubito propter textum illius .l.j. C. de Car. edict.

.c. causam extra qui filii sint legiti.

de si gheē recht vā successie. Eñ oft haer dochter le gitisme was/daerom en heeft si haer niet geabsti teert te succederē. Alle gesiē/het wert geseyt dat die moeder niet hebbē en soude die successie/ noch possessie/maer soude bliuē aen dē heere. Eñ oft de dochter gehadt hadde broed oft suster/oft broeds oft susters kint/die successie soude gecomē hebben op hē lieden/na dat si vā linie oft geslachte ghecomen haddē geweest. Eñ also accordeert dat bescrē uen recht. ¶ Itē ghi sult wetē dat het bescreuē recht verbiet te settē oft te cōpareren die kinderē illegitismes/aen die pupillē oft weesen legitismes Ghelijc oft een man heeft kinderē illegitismes/eñ legitismes/ eñ bi subtijlheyt vāder moeder vāder illegitisme/oft bidē goedē wille vāden vad/si willen haer kinderē illegitismes cōparerē oft ghelijc kē in die goedē als haer kinderē legitismes. Weet dat des niet schuldich en is gehenget te zijn. Noch eenige ghifte/die in dier manierē/bidē vadere/tot sulcke kinderē gedaē wort/en is niet te houdē/na die doot vandē vader. Eñ hi en is hē niet sculdich te laten/ dā cleyn deel vā sinē goedē na aduenant vā sine andere kinderē/gelijc dat.xij.deel van tgene/dat hi eenē kinde legitisme achterlaet. ¶ Noch seyt dat recht/dattet niet werdich en is dat hē yet ghelatē si/ mer aen haer moeder mach gelatē zijn dat.xxiiij.deel vā des vaders goedē om daer mede haer kinderē te moghen onderhoudē/bi also dat si vā goeden regimente zijn. Eñ dat soude die vader moghen doen/maer niet die moeder. # A

¶ Maer ghi sult wetē dattet anders zijn soude vā een man die kinderē hadde illegitismes/de soluto & soluta: dats te weten vā ongehuwelijcten/eñ sonder verbant vā der heiliger kerckē/eñ die dat wijf mocht hebbē inder echte/daer hi die kinderē bi he uet/bi also dattet wijf ooc si ongehuwelijct/eñ sonder bāde vāder heyliger kerckē oft andere. Eñ dz tusscē hē liedē en si geen maechschap noch swagerscap/ waerō si malcāderen niet en mōgen hebben in huwelike: sulcke zijn geheetē de soluto & soluta. Eñ van sulcke mach die vader/met zijn ander kinderen legitisme/ gheuen eñ laten zijn goedē na sine beliefte/eñ hi machse promouerē tot digniteyt/ geestelijc oft waerlijc/eñ legittimerē bi onsen aertschen vader/ in dien hi hē promoueren wil tot geestelijken state/oft legittimerē vandē keyser/in diē hi hē promoueren wil tot waerlike digniteyt. Hoe wel dat nu ter tijt vele daer af zijn gepromoueert oft verheuē tot waerlike digniteyt/ghelijc als tot ridderschap/tot officie van iusticie/oft andere/als zijt waerdich zijn. Eñ is wel gehenget eñ ghecōcedeert/want een goet mā en machmen nyet te hooghe verheffen. So weet noch/dat bi kercker redene die moeder vāden kinde de soluto & soluta doot zijnde/ghelijc voorś is/ die vader mach sinen sone erfghename maken/eñ hem houden legitisme/ by permissie vanden keyser die welcke hē mach legittimeren eñ habiliteren als legitisme/bi sinen brieuen eñ maken hē abel/om te ontfangen die successie van sinē vader. Jae die here subiect/onder wiē dat des gheroepen ware. B

¶ Vanden kinderen de soluto & soluta.

Dats te verstaen/als die vader eñ moeder beyde onghebonden zijn.

¶ Itē confortérende oft troostēde tgene dat voorscreuen is/so volcht hier na een Authētica/die also seyt. Dat in diēt gebuert/dat yemāt eenige kinderē heeft illegitismes/eñ hi die heeft/so dat si beyde ongebondē zijn/en dat si malcanderē wel hebben moghen in huwelike/ eñ die moedere afliuich wort eer si malcanderē hebben. Weet dat daer na die keyser/tot begheerte vandē vader/mach legittimerē die kinderē also gheboren/eñ mach die maken eñ disponeren erfgename vanden vader. ¶ Noch seyt dat recht/dat die kinderē also gheboren/als voorś is/oft die vader hē niet en coemt aē den keyser also dispenserē/als voorś is/eñ hise kinderē noemt/sonder te seggen bastaerdē/ eñ dat hi daer in afliuich worde/sonder daer af te hebbē tuigen oft brieuen. Weet dat na bescreuen rechte/hē des niet weerdich en is. Maer het beste is/dat si legitisme ghemaect zijn bi den prince. C

¶ Noch seyt dat bescreuē recht/dat oft gebuerde/ dat yemāt hadde eenige kinderē illegitisme vā eenigen serue oft eygen/eñ daer na troude die moedē die kinderē soudē bliuen vri eñ legitismes. D

¶ Van die condicie vandē illegitismes.

¶ Als wi gesien hebben hoe die illegitismes mogen zijn gelegitismeert/so volcht hier na te sien vander condicie vandē illegitismes. Eñ weet dat oft eenighe illegitisme heeft eenige sake/ten dage van sinē ouerliden/ onder eenige heere/ dat behoort hē toe bi sinen rechte seignourale / na die waerlike costume. Eñ oft hi onder eenige andere heerē/hadde eenige goeden/hoe wel dat hi niet en waer zijn ondsate/oft dat hi aldaer niet en storue/daerō en soudet niet bliuē/die heere onder wiē des geuondē ware/en soudet hebbē / eñ ooc wech draghen/bi dē rechte costumiere oft ghewoonlijc. Want aen illegitisme/en mach niet versceinē/noch op comē/noch vā hē en besterft aen niemāde/ dan aen den heere/onder wien eñ waer des geuondē wort/ter cause vā sinē rechte heerlijcke. Ten ware bi also/ dat die illegitisme ghegheuen hadde eenighe sake tot yemāt/binnen sinē leuendē liue/gaēde eñ staēde bidē wege eñ des properlijc wech te dragē.

¶ Vandē testamentē vanden illegitismes.

¶ Itē na dat die illegitisme beuallen waer in zijn dootbedde/en mach hi niet geuen noch ooc bespreken sake/die waerdich si bouē vijf scellingen. Eñ die heere en is niet gehoudē te doen meerder exequiē oft vtuaert/hoe wel dat hi vandē sinen hadde/bi zijnre heerlicheyt. Maer so wes hi doet vercoopen/ oft transporterē soude in sinen leuenden liue/gaende eñ staende bi den weghe/om wech te dragen/eñ te hebben. Hi wesende in diē state/het soude houden eñ van weerde bliuē

A l. matre/ vel legitimis su[...] his cum Au[then]. sequē. Nunc si [...] li beri. C. de natur. liberis. Hic errat primus auctor/ quia putat q l. hic allegata loquatur in spuriis/ aut ex damnato coitu natis/ q falsum est Et ij errat q pater potest certātibus filiis legittimis relinquere quod velit. l. humanitatis. C. eodem.

B l. si quis. C. de natura. libe. Quis enim dubitat q nō ex coitu dānato possit imperator legitimare et habilitare ad successionē saltē cū clā non obstāte tali. l. auct. ex cōplexu. C. de natur. liber.

C Authen. quis liberos habens naturales et Authen. praeterea qui legitimā nō habet prolē. C. de natur. liber.

D Authē. noua alia constitutio. C. eodem.

Eñ na dat hi in zijn dootbedde beuallē waer/en sou
der niet houdē noch waerdich zijn. Maer bi bescre
uen rechte soude waerdich wesen zijn testamēt na
dat hijt in goeder memoriē gedaen hadde. A

B C. qui testamentū facere possunt vel nō. per totum.

¶ Daert gesept is vandē hedē die des niet en mo-
ghen doen/ eñ aen allen anderen ist permis eñ toe
gelaten. Eñ in dien hi wittige kinderen heeft/ het
sal al houden eñ waerdich zijn/ wes si doen/ gelijc
als van een ander persoon vā vrie condicie. Eñ in
dien si gheē wettige kinderē en hebbē/ eñ si gehu-
welijct zijn/ alsdā die heere heeft eñ neēt die helf-
te van die roerēde goedē/ eñ dat wijf die weduwe
blijft/ die ander helfte. Eñ in dien daer lant oft er-
ue zijn/ die weduwe behoudt die helfte/ haer leuen
lanck/ het si leen oft ander eyghen lant.

¶ Dye heere en betaelt gheē sculden vanden illegitismes.

¶ Itē oft die heere bi zijnder heerlichept apprehē
deert oft neemt die erffenisse eñ goeden/ van eeni
ghen illegitimes. Weet dat hi niet gehoudē en is
te betalē eenige sculdē die hi sculdich is. Mer wech
draecht die goedē vri/ sonder sculde/ ghifte/ oft be
sproc/ hoogher dan vijf ß. ten si dat hem belieft.

¶ Costume vā Vlaendren/ Cassele/ ende Tournoys.

¶ Itē so weet dat na de costume vā Vlaendren/ vā
Cassele/ eñ van Tournoys niemant en is bastaert
vā zijns moeders side/ daerō dat si segghen/ dattet
een seker sake is vader moeder/ eñ onsekere vadē
vader: eñ hebbē vā haers moeders wegē successie
jae als die moeder gheen leuēde kinderē en heeft
vā getroudē bedde/ ten daghe vā harē ouerliden.
Maer na bescreuen rechte/ aen dē illegitismes en
coemt niet van des moeders side. Wāt si zijn scul-
dich te houden haer reynichept.

¶ Vanden kinderen postmis.

¶ Dat.CC.xxiiij.Capittel.

POstmis zijn kinderen die geborē zijn
nader doot van harē vader. So weet
dat oft twee personē vergadert zijn
ind echte/ eñ oft die eene/ dats te we-
tē die mā/ assiuich wort eñ daer bi maecte testamēt
oft dat hi maect zijn ordinācie eñ wterste wille/ giff
tē/ oft achmissen/ het si aen zijn ander kinderē. Oft
andere so wie hi si/ eñ hi swijcht vanden kinde/ die
noch is in zijns moeders lichaē/ eñ hē en maect ee-
nich bewijs oft ordinācien van sinen goeden. Hoe
wel dat hi niet en weet dat zijn wijf kint draecht/
eñ hi daer in assiuich wort/ eñ die sonē oft dochter
die in des moeders lichaē is/ coēt tot erfdō. Weet
dat die testament vāden vader/ bi die geboorte vā
den kinde/ geheelijc eñ al te niete is/ eñ sal dat kint
also geboren/ weder comē tot gherechte natuerli-
ke succesie. Eñ die redene is/ dattet gheen twifel
en is/ dat in dien hi gheweten hadde/ dat zijn wijf
kint gedragen hadde/ hi en soude gheensins geor-
dineert hebben/ dat het kint dat in zijns moeders
lichaem was/ versteken soude hebbē geweest van

zijn rechte naturele eñ ghewoonlijck B

B .l. si qua illustris. C. ad senatus consul. Orficianū. Ite la. l. habet locū in dis strib' feminis/ nō aūt in aliis. per dic. l.

¶ Vanden kinderen abortijfs.

¶ Dat.CC.xxv.Capittel.

KInderen abortijfs dat zijn die ghene
de welcke sonder leuen ter werelt co
nen. Van alsulcke kinderen weet dat
si gheen recht en hebben/ noch nye-
mant van haren wegen/ om te eysschen erffenisse
Maer si zijn gehouden als gheen kinderen/ noch
erffenisse en gaet hem gheensins aen. C

C .l. l. C. de postu. heredi. insti. vel exhere.

¶ Vāden abscisez. Dat.CC.xxvi.Cap.

DIe abscisez/ dat is te segghen/ die ghe
ne die ghesneden zijn wt haers moe-
ders lichaem leuendich/ hoe wel dat
die moeder doot si/ eer si daer wt ghe
sneden wordē. Hier af sept dat bescre
uen recht. Oft gebuerde dat eenige vrouwe/ kint
draghende/ doot bleue/ eer si natuerlijc vandē kin
de beuiel/ eñ om dat kint te behoudē/ men die moe
der opsnede/ eñ also dat kint op de aerde mocht co
men leuendich/ eñ men hem sien mocht roeren een
lidt/ van wat lede dattet ware/ mettē monde/ met
ten ooghē/ metten voetē/ oft metter borste/ dwelc
deerste is dat hem roert/ eñ datmen siet ventilerē
dat velleken op die borste van den kinde/ weet dat
hi weerdich waer cristdom te hebben/ oft ten min-
stē het sept vanden cristdom/ die de vroedevrouwē
wel gewoonlijc zijn te doen in haestighe sakē. Eñ
bi consequent so soude hi gehoudē zijn voor kerstē
eñ erfgename naturele/ eñ successoor.

¶ Eñ hoe wel hi nochtans gheen ghelupt en dede
metten monde/ dat die clerckē/ eñ sonderlinge die
Logici/ heetē sonus vox/ eñ dat hi si in forme huma
ne. Weet dat sulcke gehoudē zijn voor oor oft erf-
gename legitisme eñ ooc naturele. Eñ hoe wel dat
haer vader ghestoruen waer/ eer si ghesnedē wor
den/ so soudē si gehouden zijn voor rechte erfghe
namē/ eñ soudē verschepdē die testamentē bi harē
vader ghedaē zijnde/ daer si niet in begrepē en wa
ren/ ghelijc voorß is vanden postmis. D

D .l. utrobis ab optu/ et .l. quod certa num est cū .l. seque. C. eodem.

¶ Van dat recht van doarie/ die dat wijf hebben mach nade doot van harē mā. ¶ Dat.CC.xxvij.Capittel.

VRouwe die weduwe blijft/ in dien
si gehuwelijct oft wijf gheweest is
van eenē die edel houdinge hadde/
dats te seggen dat hi leengoet hou
dende was: si behoort te hebben bij
rechte costumier/ recht van doarie
in die helfte vā alle die leengoedē/ die haer man/ tē
dage dat si troudē/ possesseerde: eñ daer hi af ghe-
hupcte ten daghe van sinen ouerliden. Eñ ooc vā
alle die leengoeden/ die vander side vandē man op
ghecomen zijn/ duerende dat huwelijc.

¶ Costume van Vermendoys.

¶ Eñ waert in Vermendoys/ die vrouwe oft ionc
frouwe en soude geen recht hebbē van die wedu-

schap met doarie.

Costume vā Artoys / Amiens / Rijssele / eñ van Tournesis.

¶ Maer in Amiēs / inde castelrie vā Rijssel / oft in Tournesis / die vrouwe soude hebbē met haer doarie recht vandē weduwē / also hier na vclaert worden sal int capittel vandē weduwē / geteekēt bidē getale. CC.xxxi. Eñ soude daer af bliuen inde hulde eñ manscap vandē here / sonder vloet oft sculde te betalē aendē voors here / op dat si haer bidē here heeft doē setten in doarie met rechte. Wāt niet eer en heeft de vrouwe oft iōcfrou doarie / voor dz zijt rechtelic geeyscht heeft / eñ dat si haer doet settē in haer doarie. Noch si en heeft niet die achterstallē / diemē daer af sculdich mach zijn / vā dat si verbeyt heeft haer te doē settē in haer doarie. Eñ behoort te hebbē een huys vā doarie / na aduenāt vāder waerdē eñ grootheyt vanden leene. Dat is te seggē die hofstede / oft sulcke huys souffissant / als die weerde vandē leē mach gedragē. Eñ dat na de costumē vā Artoys / vā Amiens / vā Rijssele / eñ vā Tournesis / eñ vandē landē daer ontrent.

¶ Costume van Vermendoys.

¶ Nade costume vā Vermendoys / die vrouwe oft ioncfrou sal hebbē bidē rechte vā doarie / die beste hofstadt eñ woōstadt vandē leen oft leenē / die gebleuē soudē zijn vā harē mā / het si casteel / oft niet. Noch om doarie in alle costumē / en sal dē weduwe niet vliesen dat recht vā dē weduwē si en heeft die helft in alle die acquestē eñ vercregen goedē / die si tesamē vercregen hebbē. Eñ sal houden bi cracht vā haer doarie / die helft vandē voors leen / also vri eñ so edelijc / vā dē heere vā wient gehoudē is / als de rechte erfgenaē doet / die dander helft heeft / oft die heele leen / in dien daer geē doarie en waer. Eñ sal hebbē haer aendeel vandē manscapē harē baelliu / haer sergiāt / eñ haer hof. Eñ sal vā haer gehoudē zijn ter cause vā haer doarie so lāge als si leuē sal als vāden here: het si dat si wed huwelijct oft niet.

¶ Eñ oft daer in ghebrec waer / so mach si haer beclagē oft beclagen / aen een van den drie heeren / diet haer belieuen sal. Te weten aendē heere van wien dat leen gehouden is / oft aen dē heere souuerayn / oft aendē coninc / ist indē coninccrijc: want aē welcke [illegible]reect / hi is haer sculdich recht daer af te doē. Eñ in dien si treect aendē coninc / oft ouer [illegible] / aldaer behoort die sake dā te bliuē. Want in sulcke sake en is gheen renuoy.

¶ Hoe dye vrouwe renuncieren mach die manschap / tot profijt vandē erfgenamē.

¶ Eñ oftet gebuerde / dat die vrouwe oft ioncfrou / int aennem en vā het doarie / niet en woude hebben in haer doarie [illegible] dat si bleuē al heel aendē erfgename [illegible] vāden leen: si mach haer wel daer [illegible] dient haer belieft / eñ dat staet tot haer. [illegible] daerom en salt niet bliuē / si en sal hebben die helfte vāden heerlike emolumentē / die tot ter helfte vandē leen behoorē / eñ die vander heerlicheyt des selfs leens mach eñ behoort toe te hooren. Want men machse daer af gheenssins fraudere oft hinderen / si en si daer af ghereleueert / eñ oec mede geholpē / so geringe als die selue vrouwe oft ioncfrouwe dan daer af clachtich valt.

Hoe die vrou renuncieren mach vāden cateelen van haren man.

¶ Itē die vrouwe oft ioncfrou die doarie heeft / in dien si niet deylen en wil / om te betalē die sculden vā harē man / alsdā mach si renuncierē vā dē huysrade eñ cateelen / eñ ouermidts dien blijft si vri eñ quite vā allē die sculdē eñ draecht vri wech haer doarie / sonder datmen haer om die schuldē veruolgē mach / hoe wel dat si geobligeert waer inden tidē vā haren man. Maer in dien si daer aen waer ghe obligeert / eñ si goet oft lant hadde / die ghecomen waren van haer side / die selue goeden soudemen moghen aenspreken / van also vele als si gheobligeert waren eñ niet meer.

Van die exceptie dye de vrouwe daer op soude moghen hebben / na opinie van sommighen.

¶ Noch willen sommige vsancien / eñ sommige wisse costumieren / dat die vrouwe daer tegens exceptie hebbē soude. Dats te seggē / dat si daer aen niet gehouden en waer / daer bi dat zijt ghedaen soude hebben wt vreese / oft bi ontsich van harē man / eñ dat si hem niet verstooren en dorste / waerō si daer aen niet ghehouden en ware.

¶ Gheen vrouwe en verliest haer doarie.

¶ Also en mach noch en behoort een vrouwe niet tē vliesen haer doarie / noch dat recht dat si daer aen heeft / om vercoopinge oft veruremdinge die haer man doet van sinen leen. Noch possessie / noch prescriptie ter cōtrarie en is niet waerdich tegens die vrouwe oft ioncfrouwe. Eñ so gheringe als si daerō recht spreect / si sal eñ behoort ontfangen te zijn / eñ geset in rechte van haer doarie / behoudē eenē yegeliken zijns rechts. Eñ hoe wel dat si binnē den leuēden liue vā haren mā daer af quijtsceldinge gedaen hadde / eñ brieuē daer af bleken / dat en is niet waerdich / si en soude daer teghens gehoort zijn / bi die exceptie die niet en gehenget / dat vrouwe oft ioncfrouwe in deser sake gefraudeert oft bedrogen mach zijn / hoe dat tet si / tē ware dat bi sonderlinge wegē daer op geordineert waer. Dats te weten dat si daer aen gerenuncieert hadde / daer bi dat si gerecōpenseert waer van ander erue / daer si vredelijc int gebruyc af is / eñ daer inne waer haer cōsent / bi also dat si daer op wel geauiseert eñ beraden ghewecst hadde bi tide vā delsberacie / eñ bi veel reysen / om dieswille dat die vrouwē twifelachtich zijn. Oft andts die renunciacie die si daer op gedaē soude hebben en soude niet houdē noch vā waerden zijn.

Authē. [illegible] a me / [illegible] ab alio. [illegible] ad senat[illegible] cōiul. [illegible] leia.

Van vrouwe haer doarie quijt te sceldē na de doot vā harē man dye helfte van den huyscaet.

¶ Meer in dien si na der doot van harē man/ quijt
gescouwen hadde/gegeuen/oft getrāsporteert/
dat soude houden eñ weerdich zijn: wāt dan mach
si daer af haren wille doen/vercoopen/oft vanderē.
So soude ooc haer mā/in dien si weder huwelicte
duerēde haer leuē lanc/eñ niet langer. Eñ als ha-
re man doot waer/si sondet weder gecrijgē in dieñ
haer beliefde. Wāt (gelijc voorś is) si soude mogē
allegerē/dat si daer toe bedrogen was. &c. Eñ sal
die vrou oft ioncfrou/die voorś doarie vri houden
so lange als si leuē sal/ eñ sal woonen int huys vā
dē leen/in dient haer believet/sonđ daer wt te schey
dē/so lange als haer die erfgename gemaect eñ be
looft sal hebbē huysinge oft woonstede souffisant
na de weerde vanden leen ghelijc voorś is.

¶ Eñ oft die vrouwe oft ioncfrou neemt die helft
oft dat si deylt indē huyscaet/si is gehoudē borgē
te stellen/te betalen die helfte vāden schuldē eer si
eenighe profiten schuldich is oft behoort te nemen
aen den doarie.

¶ Costume van Tournesis.

Is te wetē/dat bide costume van Tournesis/vrou
we oft iōcfrou/die doarie behoort te hebbē in dien
si vreest voor die sculde/die haer man sculdich we-
sen mach/si mach vrijlijc eysschē sonder sorge/ dat
derdedeel vandē leē/in rechte doarie/dwelc si heb
bē sal/sonder die sculdē te betalē. Eñ hoe wel dat
bi sommige so geuseert si/ om af te nemē die sorgē
vāden sculdē. Nochtans na de opinie eñ na de mee
ste deelen vāden landen costumierē/eñ vandē wi-
sen. In dien die vrouwe oft ioncfrou/die doarie be
hoort te hebbē/renūcieert aē dē huyscaet eñ catee
len/si is sculdich vri te zijn vāden sculden/ eñ haer
doarie vri te hebbē/ghelijc voorś is. Maer in dien
si niet en renuncieert/eñ dat si neēt volle doarie /
eñ deylt die helft vandē huyscaet eñ cateelen/si is
sculdich die helft vāden sculdē teghēs dē erfgena
mē. Eñ in diē si deylē wil aendē huyscaet/ si deylt
den alle tgene dat geheetē is huyscaet na die costu
mē vāden lande/het si in woōstede die gehoudē is
voor huyscaet/eñ anders. Wtgeseyt dat die erfge
name sal behouden zijn hostes/ die ghehoudē zijn
voor huyscaet/voor alsulckē prijs/ als si gepresen
sullen zijn wech te draghen vāder plecke.

Costu. vā Rijssel eñ Tournesis.

¶ So sildy wetē/dat oft vrou oft ioncfrou/ neēt
dat derdēdeel vā doarie/na die costume vā Rijssel
eñ van Tournesis/si behoort vri te hebbē/ghelijc
voorś is/en behoort te hebben tderdendeel vandē
leē op die een side/eñ dattet leen gedeylt eñ vscey-
den si in deien. Welcke deelinge die weduwe scul-
dich is te doene eñ te ordineren/alst haer best goet
dunckē sal. Eñ dese deelē also gedaē/die erfghena
me sal kiesen/eñ nemē die twee deelē / alst hē goet
duncken sal/eñ dat derdēdeel sal bliuen aen de we
duwe voor haer duwarie. Eñ also werdet gedaen
bidē wisen costumierē van Rijssel eñ vā Tournesis
voor mijn vrou vā Walaincourt/tegen Jan vā Wer
cin harē sone/voor zijn heerlicheyt vā Erloing.

¶ Hoe dye vrouwe haer doarie deylen mach tegens die erfgenamen.

¶ Oft gebuert/dat die vrou oft ioncfrou
die recht van haer doarie behoort te hebben/ niet
vereenigen en mochte metten erfgenamen/te dee
len die doarie op hē seluē/weet dat die ioncfrou is
schuldich te doē twee deelē/vā die waerde vā alle
die leenē/oft vāden leē te nemen eñ te setten in .ij.
collen. Eñ dat ghedaē/die erfghename behoort te
kiesen ten eerstē/ wat deel hi houdē wil/eñ dāder
deel sal bliuen aen die doarie/duerende den leuen
den liue van die doagiere.

¶ Die vrouwe en is niet gehouden eenige ondhoudinge te doen

¶ Itē weet dat die vrouwe of ioncfrou die doarie
neemt/niet gehoudē en is te doē eenige refectie of
onderhoudenisse/aendē huyse van haer doarie/tē
si dat haer belieft. Bi gebreke vā dien en machmē
haer niet veruolgen. ¶ Itē si en is ooc niet ghe
houdē te betalē die vtuaert oft sepulture vā harē
man/ mer het behoort den erfgenamen te doen eñ
te betalen/ eñ en competeert noch en gaet der ioñ
frouwen niet aen/ten si dat haer belieft.

¶ Van der vrouwen die doarie hadde/haer te misbruycken.

¶ Item oft vrou oft ioncfrou die doarie hadde oft
gauen/vā een anđ man die si voortijts gehadt he-
uet/haer misbruycte eenichsins/so dat haer ander
mā die si hebben soude daer in tonvredē ware/eñ
hise van hē wech iaechde. Weet dat daerō niet bli
uen en soude/si en soude hebben haer leuē lāc haer
doarie oft gaue/na harē staet. Wāt onbehoorlijc
eñ herdt waert biddē om tghenē dat vā haer comt.

Hoe die vrouwe schuldich is cautie oft borchtochte te stellen/dye scaldē te betalen/ in dyen si neēt

By faulte vā renten en mach de heere nyet comen oft roeren aen die doarie.

¶ Itē oft vrou oft iōcfrou doa-
rie heeft/of gaue vā huwelijc/eñ het gebuerde/ bi
faulte vā renten oft ander maniere/die heere aen
wien des gehoudē is aen hē betrect dat erue/daer
op die doarie oft bewisinge gheordineert sal zijn.
Weet dat die here niet en mach roerē aē dat recht
vandē doarie oft bewisinge/na dattet mettē recht
ghedaen sal zijn. Eñ daerom ist seer expedient oft
van node/vrouwe oft ioncfrou van hē te laten set
ten/in haer doarie oft bewisinghe metten rechte/
ghelijc voorscreuen is.

¶ Hoe die vrouwe doarie heeft in al dye leenē die haer man heeft

¶ Itē oft ghebuert dat die man die affinich wort/ houdēde is sommige leenē/ vā eenen heere/ oft vā sommige herē/ daerō en ist niet/ die vrouwe oft iōt frou en heeft op al die leenē voors vū haer doarie.

Die vrouwe mach haer doarie setten op een vanden leenen.

¶ Eñ oft die vrou oft ioncfrou / die recht vā haer doarie behoort te hebbē eñ die erfgename te vredē waer/ dat die doarie geset si/ op een vandē leenen op hēseluen: het mach geschien eñ gedaē zijn bi ha ren goetdunckē eñ consente/ sonder dat die heerē van wien die ander leenen ghehoudē zijn/ daer af en mogē eysscē noch hebbē rechtē noch ander sakē Wāt gelijc voorscreuē staet/ doarie en is niet ghe houden vāden quint/ noch deelinghe te doen/ ver soer/ inganc/ noch wtganck te betalen.

Doarie en cesseert niet / om dat dye man oft wijf twee werf hu-welijct.

¶ Ghi sult wetē dat recht vā doarie niet en cesseert daerō/ dat die man oft wijf tande- ren tiden gehuwelijct geweest hebbē eenwerf oft meer/ daerō dat si ghēē leuende kinderē en hebbē oft dat die leengoedē die si houdē/ niet bestoruē of opghecomē geweest en hebbē/ aen eenige vā harē kinderē die doot zijn. Want in sulcke punctē zijn die man eñ wijf/ die also weder huwelijken/ sonder kinderen te hebbē leuendich/ ten dage dat si huwē liken/ als damoiseaulx oft ionghelingen/ eñ in con dicie van ioncfrouschap.

¶ Bi wat manieren vrouwe oft ioncfrou gheen doarie en heeft noch recht om die te eysschen.

¶ Dat. CC. xxviij. Capittel.

Wet dat vrouwe oft ioncfrou / gheen doarie en heeft/ noch ooc recht dye te eysschen/ bi veel manieren eñ redenē na costume van waerliken houe. Gelijc als wanneer een vrouwe oft ioncfrou eenē man neēt/ die voortijts een wijf gehadt heeft daer kinderen af ghebleuen zijn.

¶ Costume van Vermendoys.

¶ Nade costume van Vermēdoys/ hoe wel dat die man gehuwelijct is gheweest/ eñ kinderen haddē so soude dat wijf hebbē doarie op die leen goeden comēde vander side vā haren man/ eñ niet van dē leenē die hi noch houdēde waer vā zijn eerste wijf

Costume vā Artoys/ Amiens/ Rijssele/ eñ van Tournesis.

¶ Na dese voors costumen/ in dien die man gehuwelijct is geweest/ eñ leuende kinderē hadde/ dat anderde wijf en soude gheen doarie hebben.

¶ Costume locale.

¶ Noch is te weten nade costume locale/ dat wel mach zijn eñ ghebueren/ dat op een leen zijn twee doarien. Ghelijc als dat eerste wijf vandē man wech draecht haer doarie costumiere vand helft vā also veel leenē/ als hare man ten dage vā sinen ouerliden houdēde was Dit seluē wijf doot/ in dien hi een ander neēt/ daer die moeder noch doarie hout vāder helfte/ ghelijc voorscreuē is. Die sone weder gehuwelijct/ na zijn doot dat wijf heeft doarie: dats te weten dat vierendeel vāder ander helfte vanden leen.

¶ Van leen ghegeuē aendē mā.

¶ Itē weet dat vrouwe oft ioncfrou/ gheen recht en hebben/ in doarie/ in leē dat harē man gegeuē is geweest bi coningē/ grauē/ oft ander heerē/ om den goedē dienst/ die de man dē heere oft zijn voorvaders gedaen soudē hebbē/ ghelijc als heerē somtijts gegeuē hebbē/ hoe wel dat die man kint heeft vā hē gecomē. Eñ die redē is/ dat hoe wel dat die ghifte weder quame nader doot vāden mā/ oft vā den ghenē diet gegeuē waer/ aen zijn kint van hē gecomē/ dat soude weder keerē aendē ghifter/ eñ daerō en heeft daer iōcfrou noch vrouwe recht vā doarie. Maer die erfghename vā hē gecomen behoort vū te houden terstont na des vaders doot voors.

¶ Vandē leen vercregen

¶ Itē en heeft eē vrouwe noch ioncfrou recht vā doarie/ in leen dat haer mā vercregē heeft/ duerēde dat huwelic/ eñ daer na weō vercoft heeft/ hoe wel dat si in die vercoopinge ghēē consent gegeuen en hadde. Eñ die redē is/ dat een man van zijn vercregē goedē doen mach sinē wille/ sonderlinge int vercoopen: hoe wel dat ooc als vā penningē daer de vrouwe deelachtich in was/ ghecoft wert dat leen eñ daerō soudet schinen dattet haer aen ghinc. Al so wel worden die penningen weder gemaect alst vercoft wort/ eñ die vrouwe reintegree.

Te hebbē bewijs bidē vrouwē.

¶ Ghi sult wetē dat die vrouwe oft iōcfrou ghēē recht en heeft vā doarie/ in diē haer man inde huwelike voorwaerde/ haer gheuordert hadde vā eenigen sakē oft bewijs op zijn erue. Wāt twee doarien en mach si niet vergadert hebben/ maer si moet haer aen een van beyden houdē/ die haer best ghe lieuē sal/ oft aen dat bewijs oft aen die doarie ghewoonlijc. Eñ also is daer af gheuseert.

¶ Exempel daer op.

Het gebuerde dat mijn vrou vā Helly/ weduwe vā mijn heer vā Helly/ inde huwelike voorwaerde tusschē hēbeyden/ beloofte oft voorwaerdē warē vā eenige voorderinge/ dat hoe wel die voors heere/ in leen houdēde was sommige eruē/ nochtans dede hi haer ander voorderinghe/ eñ op die voors voorderinge hadde die voors heere borghe gestelt Als nv die heere doot was die weduwe wilde hebbē haer recht vā doarie eñ bewijs op alle. Dats te wetē/ dat recht vā doarie costumelijc/ dat recht vā der voorderinge oft gaue eñ voorwaerde des huwelijcx/ die verclaert wert int tracterē vandē seluē huwelike. Die erfgenamē seydē daer tegens. Die

questie quā int parlemēt. Alle gesien/ het wert geseyt dat de voorš vrouwe nyet en mochte hebben dat recht van doarie tweesins/ dats te weten/ het recht van doarie costumelijc/ eñ die huwelijcsce bewisinge te samē. Maer si moeste haer houden/ aen welcke van beyden dat haer beliefde.

¶ Vanden rechte van viuelotte

¶ Dat. CC. xxix. Capittel.

Viuelotte is dat recht/ dat die vrouwē hebben/ inden eyghen landen oft eruen/ comende vander side van harē man. So weet dat inden landē oft erue gehouden in cotterie/ dat die sommige heeten in eygendom oft eyghen lant/ inden pleckē oft landē daer die costume locale sulc is/ dat viuelotte stat heeft. Dat wijf die weduwe blijft/ heeft daer aen sulc recht/ dat si na die doot van haren man/ gebruyct van alle die landen eñ eruen ghecomen vander side van haren man/ die gehouden zijn in cotterie oft eyghendom haer leuen lanc/ hoe wel dat si kinderen heeft/ oft niet. Maer in dien si kinderen hadde/ eñ si weder huwelijcte/ si soude die helft daer af verliesen. Eñ oft hare kinderē huwelicten/ so en soudē si daer af niet hebbē duerende des moeders leuen lanck.

¶ Van den montcosten dye een dochter onghehuwelijct mach eysschen haren broedere.

¶ Dat. CC. xxx. Capittel.

Men sal weten dat bide costume locale van sommigen landen. Die dochters ongehuwelijct/ die sonder vader blijuen/ mogen eysschen haer leuē/ oft costē/ oft onderhoudenisse/ tegēs harē oudtstē broeder/ die dat gros heeft vāder successie vā harē vadē Indē lande daer die dochterē ghēē lāt oft erue en nemē. Welcke sake die broeder haer sculdich is te geuen/ na die grootheit oft weerde vāden leen/ eñ vāder successien. Maer warēt dochterē vandē anderen huwelike/ tegēs dē broeder vandē eerstē huwelijc/ si en soudē daer af niet hebbē/ tē ware bi also/ dat die vader also vercregē hadde eenige erue/ duerēde dat anderde huwelijc: wāt daerop soudet die dochter hebben. Eñ si behoort daer in geset te zijn met rechte/ in dien zijt begeert/ terstōt/ also vrij als vrouwe oft ioncfrou behoort gheset te zijn int recht vā haer duwarie: ter tijt toe dat die erfgename/ partiē ghehoort/ ghetoont sal hebbē in recht/ sakē waerō si daer in niet en behoort te wezē noch oec te bliuen. ¶ Exempel daer op.

¶ Ic sach een dochter vā mijn vrouwe vā Scelles de welcke getrout hadde tot eenen man Boudijn vā Atrecht/ die welc daer te voren een ander wijf gehadt hadde. Nade doot vanden voorš Boudijn geschil geuiel tusschen die voorš dochter/ eñ dē sone vandē voorš Boudijn/ gebleuē van den eerstē huwelike. Eñ dede die selue dochter vdachuaerdē dē sone vdachuaerdē tot Beaquesue/ voor dē prouoste royale aldaer. Die voorš dochter begeerende oft eysschende te hebben haer leuē oft costē/ op ten lande die harē vadē toebehoorde/ eñ daer af hi possesseerde/ tē dage vā sinen ouerlidē. Die voorš broeder daer teghēs seyde/ so vele als hē mogelijc was. Niet tegenstaēde sake die hi ter cōtrarie seyde de voorš dochter wert terstōt geset int recht vā harē costē/ eñ onderhoudenisse vandē lande gebleuen vā haren vader/ naden vmogen eñ grootheyt der seluer eñ nadē getale vāden erfgenamē. Eñ also bewisent die redenē. Wāt het leuē en heeft ghenen tijt/ eñ daerō behoort die dochter terstōt daer in geset te zijn/ als zijt met recht begeert. Eñ gelijc als vrou oft ioncfrou/ behoort terstōt geset te zijn in haer doarie/ als zijt begeert eñ daer op gehoort te zijn in recht/ eñ dz daer op dach beteekēt si aēdē partiē. Maer in dien die erfgename begeert/ daer op in recht gehoort te zijn/ eñ daer op aen die partien dach beteekēt si/ die rechter ist sculdich te doē om daer op recht te doē/ partien daer op gehoort. Eñ behoort die hāt van iusticie daer af te heffene/ in dient op hē vandē erfgename begeert si/ om eñ tot profite vandē erfghename. Eñ die dochter begeert te hebbē aendeel opten erfgename/ om haer leuen eñ costē/ eñ om den proces te onderhoudē/ si ist sculdich te hebbē/ vāden derdendeel vā haer costē/ die si sculdich waer te hebben/ alst haer volcomelijc toegewesen waer. Eñ also behooret oocmede te hebbē die vrouwe oft ioncfrou/ in feyte van haer doarie/ in dien daer ghesciil af gheuiel. Also werdet geseyt int iugemēt tot Beauquesue/ inde voorš sake/ ō de voorš dochter. Eñ ooc int hof tot Maire in Tournesis/ in cas vā doarie/ ō mijn vrou vā Kume/ weduwe gebleuē vā mijn heer vā Kume tegens mijn heer Mathieu vā Lannays/ erfgename vā dē voorscreuē heer vā Kume. Daer af hi appelleerde int parlemēt/ tot welc geseyt wert/ wel gewesen/ eñ qualiken gheappelleert.

¶ Het recht vanden weduwen.

¶ Dat. CC. xxxi. Capittel.

Het recht vanden weduwen/ dat alle weduwen hebben moghen eñ behoorē te hebbē/ bider vsancie eñ costume vandē weduwen is mettē doarie die si hebben in alle die leenen van haren man/ ghelijck int capittel precedent geseyt is. So hebben si ooc inden eyghen landen sulck recht/ als int capittel vanden Viuelotte verclaert is.

¶ Item hebben si ooc de helfte van alle die vercreghen goeden eñ landen/ die si te samen vercregen hebben/ het en si in een leen/ daer haer man in gheerft gheweest is. ¶ Item hebben si biden rechte vanden weduschap/ dat beste cleet tot harē rugghe toebehoorende. Den trouwinck/ den hecsel/ eñ die ornamenten vandē hoofde/ eñ ooc haer bedde gestoffeert/ eñ die gordinen/ in dien daer eenighe zijn. Eñ ooc een bedde voor haer dienstioncfrou/ in dien si een edel vrou oft ioncfrou is/ van alle bestieulx een/ eñ die beste die si kiesen [illegible] siluer oft vergulde coppen/ vatē eñ [illegible]

[illegible]

¶ Hoe een vrouwe oft ioncfrou doen mach/ dat si gheen recht vā doarie en heeft. ¶ Dat.CC.xxxij.Cap.

Hoe wel dat by faulte costumiere oft ghewoonlijck/ vrouwe ende ioncfrou recht van doarie heeft in alle die leenen/ daer haer mannen ten daghe van haren ouerliden af zijn possesserende/ wtghesept die saken bouen gescreuen. Nochtans suldy weten / hoe wel bescreuen recht eñ costume/ seere laboreert voor heliedē/ alst redelijck is/ so mach die vrouwe oft ioncfrou wel doen bi haren wille/ dat si gheen recht van doarie en heeft bi veel manieren. Deerste maniere is / wanneer die man vercoopt dat leen/ daer die vrouwe oft ioncfrou op bewesen is/ welcken coop si toelaet eñ consenteert/ ouermidts dat si gherecompenseert is vā den anderē lande/ dat also veel weerdich is/ eñ die man van haers mans side coemt/ dat recht van doarie en heeft gheē stadt. Inde welcke si gheerft is haer leuen lanc/ biden heere eñ biden mannen des gedaen. Als si also gerecōpenseert is/ nēmermeer en mach si weder keeren aen die doarie / noch oec die eysschen/ hoe wel dat si vercofte oft verureemde haer recōpensacie. Die ander maniere wāneer si daer af renuncieren mach/ is wanneer si ouermidts seker summe vā gelde/ daer af renūcieert in presencie vāden geestelikē rechte/ eñ dat si sweert bi haer trouwe/ dat si nēmermeer tegens die renūciacie comē en sal/ op pene vander excommunicacie. Want daer na en is si niet schuldich ontfangē te wesen daer reghens te comen. A

B ɛ.quāuis. de pact.li. vi.

¶ Eñ niet tegenstaende/ dat bi haer daer af gerenūcieert geweest hadde als voorš is eñ na de doot vā haren mā/ si haer beclaechde aenden ouerstē eñ begeerde geset te zijn int recht vā haer doarie/ vā den leen die harē man toebehoorde/ eñ dattet haer gedeylt waer/ eñ bepaelt/ eñ datmen haer daer af dede gebruycken eñ vserē/ ghelijcmen van doarie behoorlijc is te doen. Eñ in dien yemāt is die opposeert/ seggende dat si daer af gedaē heeft quijtsceldinge/ als voorš is eñ dat si daer aen gerenūcieert heeft: si mach seggen eñ antwoorden/ dat so wes si dede / dat heeft si gedaen wt vreese vā harē mā eñ dat zijt oec niet latē en dorste/ maer si soudet nochtans gaerne gelaten hebbē/ eñ als bedwongen/ eñ oec wt vreese heeft si dat gedaē/ waerō si des niet houden en wil. ꝛc. Die waerlike rechter en behoort niet te ontvuen op die quijtsceldinge vā die renūciacie/ die si daer af gedaē heeft voor dē geestelikē rechter. Mer oft die opposant haer daer toe bedwingen wilt/ hi behoort haer te dagen/ eñ te betreckē om die trouwe/ eñ setten haer indē ban by een iaer eñ dach. Eñ die alsdan metter waerliker hant sal hi haer moghen bedwingen biden waerlikē heere. Die derde maniere is/ in dien si gerenūcieert heeft dē rechte/ datmē heet Velliani/ dat is dz recht/ dat die keyser Velliaē dede oft maecte/ ōdat recht vāden vrouwē of iōcfrouwē/ diese releueert

in cas eñ in haer saken/ eñ doet heliedē hebbē dat recht vā doarie. Eñ daer te voorē/ bi trecht vanden anderen keyserē was geordineert dat die vrouwē also wel doē eerden die mannen / als die mannen nv ter tijt die vrouwen doen.

¶ Eñ daerō is differencie tusschen dos eñ doarie. Wāt dos is tghene dat die vrouwe in huwelic brēget/ daer op de man na de doot vāder vrouwe oft ioncfrouwe/ neēt eenige lijftochte/ alsser gheē kinderē af en blevē. Eñ doarie is tghene dat de man ten huwelike brengt/ waer op die vrouwe oft iōcfrou bewesen is vā doarie. Eñ also suldy wetē eñ vstaen vandē doariē/ dat de costume die wi wijst/ wāt bi bescreuē rechte/ en is nz veel daer af gesept Eñ meer is daer af gesept/ om dē man/ dā om dat wijf. Mer die costume locale gheeft daer af geheelijc onderwijs daer op/ eñ ghi sullet vinden, B

B ɛ.si nupt. secū.mul.a rub.de doc. promiss.et rub.de iure dot.et cu bi.ti.i bro. acti.et rub. de pact.con uen.et rub. de dote cau ta. Et ad hoc facit sūt versus isti. Talibus in senis mulier sponsam do tenetur. Pro liberta tate pro do te reūnciet. Et si decipi at primū ca piat/ caueat q secundū.

¶ Van doarie eñ van prouisie.

¶ So suldi wetē/ dat oft vrouwe oft iōcfrou eysch dede/ geset te zijn in haer doarie/ eñ oft daer op ge schil geset wert/ wert dat si sculdich is te hebbē op dat leen/ prouisie te leuē/ vā haer recht te begeerē vā dat derde deel/ dat weerdich is/ eñ wesen mach die doarie geeyscht/ alle de proces gheduerēde: eñ sonder dz die ioncfrouwe sculdich is te doene noch te gheuen ander caucie/ dan iuratorie.

¶ Exempel daer op.

Het gebuerde dat mijn vrou Catherijn Cōstans weduwē gebleuē vā mijn heer vā Rume/ in Tournesis dede eysch int sconincx hof tot Maire in Tournesis/ om geset te zijn int recht vā haer doarie vā der voorš heerlicheit vā Rume. Die erfgename vā die voorš heerlichept/ gheheetē mijn heer Mathieu vā Lānays daer tegens seyde eñ opponeerde/ seggēde veel redenē/ bide welcke zijt niet en was sculdich te hebbē. Eñ si seyde ter cōtrarie. het wert gesept bidē baeliu vā Vermēdoys/ die op die tijt baenke oft gedinge houdende was/ dat si sculdich was te hebbē prouisie/ die proces geduerende. Dats tē wetē van tderdedeel vāder helfte/ vāder waerdē/ vā alle dē voorš leen. Vā welcker sentencie gheappelleert wert bidē voorš heer vā Lannays/ int parlement. Die sake vā appeel geuentileert int parlement/ vā elc vandē voorš partien/ het wert gesept bi arreste vāden parlemēt te Parijs/ wel gewesen biden voorš baeliu/ eñ qualijc geappelleert bi den voorš heere vā Lannays. Eñ hi wert oec ghecondempneert in die costen eñ boeten. C

C Her etiā de iure sūt scri pta/ q viduā debet ali post annum luct. [illegible] restitutionis dos. Vide Aug. i cpta in.d.l mo tis in princ. ff. soluto ma trim. ꝛc.

¶ Vandē bewisinghen eñ voorderingen van huwelikē die ghedaen worden/ op onedele/ oft eyghen lant. ¶ Dat.CC.xxxiij.Capittel.

Als ic ghesept heb vanden doarien toebehoorende den vrouwē oft ioncfrouwen/ ter cause vanden leenen eñ edele houdingen. So volcht daer na te seggen eñ te thoonē vanden bewisingen oft veruoorderinge vāden huwelikē/ opte lāde no

edel/oft eygen lant/gehouden in eygendõ/eñ wat recht die vrouwē of ioncfrouwē daer aen sculdich zijn te hebben/so wel biđ costume locale/als biden bescreuen rechte. So weet dat die vrouwe oft iõc frou nađ doot vã harē mã/indē eygē landē die vã hē comē/na dz hi daer af geē kinderē en heeft/mach eñ behoort te hebbē dat recht viuelote. Eñ this al so geheetē bi die waerlike/om dat te seggē is/ dat leuē eñ noottruft vandē vrouwē oft ioncfrouwē.

Costume van Vermendoys.

So heeft de vrouwe oft ioncfrou/om trecht vãdē weduschap/in landē gehoudē bi schependom/ die helfte/so lãge als si leeft. Eñ in dien si vã harē mã kinderē gehadt heeft leuēdich/hoe wel dat si ghestoruen warē voor dē vader/si heuet in erue eewelijc. Eñ inden landen ghehoudē in pachte eñ cotterie/en heeft si nyet.

Costume van sinte Amand.

Inden lande van sinte Amand is die gewoonte dat die huwelijc doteert die vrouwe eñ daerom behout si alle die erue oft lant/so lãge als si leeft. Eñ oft si kinderē gedragē heeft/in dien si leuē gehadt hebben/hoe wel datse voor den vader afliuich zijn si behoudet al tot eewighen daghen.

Costume van Rijssele/eñ van Tournesis.

Inde castelrie van Rijssel eñ vã Tournesis/die weduwe die sonđ kinderē blijft en heeft niet aen die eruē/die vã haers mãs wegē comē. Maer in dien si daer af kinderē heeft/si ghebruyct daer af so lange/tot die kinderē iarich zijn eñ dan behoort si te deylē tegens haer kinderē/eñ haer leuē lanc heeft si die helfste vã dē voorš eruē. Eñ in diē si weder huwelicte/si is sculdich te deylē tegens die kinderē/vãder helft/ so lãge als si leeft eñ die kinderē die ander helfte. Eñ in diē haer kinderen storuē/si verliest haer lijftochte/eñ dat gaet vri aen die erfgenamē/van daert coemt. Eñ inden huysraet/neēt si voorwte/ vã die cleederē dienende tot harē liue/die alder beste/bidē rechte vã weduschap. Eñ voort is allē anderen huysraet te deylen half en half/so gheringhe als si sonder kinderē weduwe blijft.

Costume van Mortaigne.

Itē nade costume vã Mortaigne/op die Schelt die lest leuende vãden man oft wijf ghebruyct dat vierendeel vandē lande oft erue/gebleuē vanden dodē. Eñ na die leste doot/keeret weder aendē erfgename van daert ghecomen is/ eñ den huysraet wort gedeylt half en half.

Vandē ghiftē die man eñ wijf malcanderen gheuen/ die vergadert zijn inder echte.

Dat. CC.xxxiiij. Capittel.

Nv volcht hier vãden ghiften/die man eñ wijf malcanderē daer af doen willen/vgadert zijnde inđ echte: so weet dat die ghifte/die de man sinē wiue doet/ duerēde dē huwelike niet en hout/noch waerdich en is/na die wise. Eñ die redene is/dat in dien die man sinē wiue gaue/ het soude schinē te geschiē bi barnēde luxurie. Eñ oft dat wijf harē man gaue/het soude meer schinen te geschiē wt vreese eñ ontsich/dã by ander redenē. Eñ daerõ sulcke ghiftē en zijn nyet te onderhoudē/noch ooc te ontfangene/wãt si en hebben gheē verwe/redelike noch tollerable. A

Maer bi ander redenē moghen geschien eñ gedaen zijn ghiftē eñ verbeteringhe tusschē man eñ wijf/die de waerlike gemeynlijc heeten rauestissement. Eñ zijn ooc daerõ allso geheeten/want daer in die eene alls wel verbetert wort als die anđ. Eñ moet geschiē eñ gedaen zijn met rechte/oft anders en soudet niet houdē/gelijc voorš eñ getoont is in de rubrike vandē rauestissementen/gheteekent biden ghetale. C.lxxxvi. B

A: C. de dona. inter viru. et ux. et un. lim. l. i. C. eod. tit.

Van een vrouwe haer dingen wech te brenghē.

Itē oft ghebuerde dat een wijf/wesende met harē mã/bi quadē rade wech brochte eenighe saken vã haren man/eñ dat hemelde/ofte vcofte. Weet dat die man daerõ dat wijf niet vuolgē en mochte vã diefte/noch vã anđ sake/dã om weder te hebbē zijn goet oft zijn scade daer hi die soude mogen vindē oft wetē. Noch en soude daerõ zijn wijf niet mogen belastē noch doē vanghen/dan đ te weten waer zijn goet waer/oft wie haer dien raet gegenē hadde. Eñ die redē is/ dattet wijf also wel vrouwe daer af is/ als die mã heere. Eñ het en is indē man niet/ zijn wijf te mogē belasten/noch crimmelijc noch anders/ ten ware dat si getracteert oft gedaen hadde eenige sakē om zijn leuen te corten. C

B: l. si maritus uxori l. i. ff. quen. [illegible] glo. C. eod. Maritus [illegible] a iure com[illegible] [illegible]: quare oportet q[illegible] [illegible] que de[illegible] [illegible] cõfirmatur [illegible] [illegible] Nã certum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] marit' qu[illegible] Dam. C. ea.

Die forme om vrouwe oft ioncfrouwe te stellen in haer doarie.

Dat. CC.xxxv. Capittel.

Weet dat die forme oft maniere/ om eē vrouwe oft ioncfrou te setten in haer doarie/ mach gedaen zijn eñ geschien in drie manieren. Ten eerstē bi brieuē eñ mandement vãden coninc/ die alle weduwen te bewarē heeft. Die ander maniere/bi beclachte gedaē met rechte/aendē gerechte vãder plecke/daer af dat leē gehoudē is. Die .iij. maniere is/bi cõmissie vã mise de fayt. Eñ dese leste maniere is de gewoonlijcste eñ sommiere/ eñ mach ghegeuē zijn bidē rechter vãden resort vandē leē/ oft bidē rechter royale ouerste vãđ plecke. Eñ bi dier cõmissien/is die vrouwe oft iõcfrou / bi feyt geset int recht vã haer doarie. Eñ oft daer tegens geo[illegible] poseert wort/so hout la mise de fayt tot indecise/[illegible] die reden/dat doarie is dat leuē vã die vrouwe [illegible] ioncfrouwe/eñ int leuē en is geenē tijt. Eñ d[illegible] behoort si geset te zijn int recht vã haer doarie/[illegible] geringe als zijt eyssċē/niet tegē staende eenige o[illegible] posicie. Eñ daer op en behoort geē renuoy/die so[illegible] uerayn en sal daer af hebbē die kennisse sonđ [illegible]

C: l. Diuortio causa. C. de [illegible] cum amo- [illegible]

uop/eñ daerom wil ic u toonen die forme van eenre commissie van mise de fayt/in cas van doarie.

Commissie van mise de fayt.

Tristram vandẽ bossce/ridder/heer van Famechon/eñ van Rincheual/raet des coninex/eñ baeliu vã Vermendoys/aendẽ eersten sergiant vã den coninc int voorſ baeliuscap die daer op versocht sal wordẽ/salupt. Vãder side vã deser weduwe gebleuen vã wilen dese. N. is ons getoont gheweest in beclachte/hoe dat bidẽ gemeynẽ rechte/ eẽ vrouwe weduwe gebleuen van eenẽ man/die ten dage van sinẽ ouerlijdẽ/ gebruyckende eñ possesserẽde was leenen/een oft meer/eñ hi die hadde ten dage dat si troudẽ/of daer na vercregẽ: vãde welcke haer cõpeteert of toebehoort de helfte vãdẽ incomingẽ profiten/eñ emolumẽten vandẽ seluen leenen also wel in rechte vã heerlicheit als ãders mettẽ hooftstadt/oft woonstat vanden voorſ leene oft leenẽ õ die woõstede vand voorſ vrouwe/dat na de werde vanden voorſ leene oft leenẽ behoort toe te hooren eñ toebehoort/ter cause eñ recht van haer doarie voorſ/haer leuen lanc geduerende. Eñ also si/dat de voorſ beclager/si van nyeus eñ noch binnẽ haers weduwe gebleuen van wilen. N. die in sinen leuenden liue/eñ ten dage van sinẽ ouerliden houdende was sommige leenen/eñ specialiken eẽ leen gelegen in alsulcken plecke. N. vanden welckẽ/oft welcke/die helfte vanden incomingen/profiten eñ emolumentẽ/sufficie/eñ heerlicheit/aẽgaet eñ toebehoort die voorſ weduwe/biden rechte van haer doarie ghewoonlike metten hoofthuyse/het si casteel/oft ander slot/oft huys competent. Woelende oft sorgende/daer in te wesen gerepertuwert/gehindert/eñ ooc mede belet te wesen / also si seyde. Eñ daerõ begeerde si daer in voorsien te wesen eñ in rechte gehouden. Eñ daerom ist dat wij die aen die vrouwen/eñ ioncfrouwen/oft weduwẽ/in die voorschreuen saken willen in rechte voorsiẽ. V ontbieden/eñ om dat des/in cas van preuentien/daer af aenden coninc behoort de kennisse/v beuelẽ/dat ghi v transporteert opten leene oft leenẽ/alsdã vã dẽ voorſ ouerledene gebleuen/in den termine oft begrijp vanden voorſ baeliuschap/eñ op die selue daer toe geroepen/den heere oft heeren/haer volc eñ officieren van wien des gehoudẽ is/oft sinẽ stedehouder stelt met feite/die voorſ beclager oft hare procureur voor haer/in die helfte vã alle die leenen/exploiten/eñ emolumentẽ/rechten eñ heerlicheden/aendẽ voorſ leen oft leenen toebehoorende metten hoofthuyse vandẽ seluen leen oft leenẽ in dien daer eenige zijn/om van alle tgene dat voorſ is/bider voorscreuen weduwe te gebruyckẽ eñ te possesseren vredelijc/haer leuen lanc gelijc als eenrecht doarie mach/eñ toebehoort te doene. Eñ dat gedaen/ghi v transporteert tottẽ erfgenamen vã den voorſ ouerledene henliedẽ significerẽde/niet te hinderen die voorſ mise de fayt. Ten eynde dat oft si opposerẽ willen/so geeft hẽluden dach/eñ af [illegible] daer op tot sekeren eñ behoorlijckẽ dage [illegible] coninc/tot sinte Quintijns voor

ons oft onsen stathoudere. Eñ niet te min opposerende oft niet/ghi sult henluden dagen ten voorſ dage eñ plecke/tot sekeren dage. Oft in diẽ si niet gheopposeert en zijn/om te sien houden eñ bewaren den voorſ beclagẽt/oft haren procureur voor haer/aldaer ghi haer hebt geset met fayte/ om hẽ lieden daer af te opposeren/oft tegens te seggẽ/in diẽt henluden goet dunct. Eñ om die voorſ weduwe te doen eñ te leueren huyse in dien daer eenige zijn sulcke eñ souffissante/als ten vermogẽ vandẽ leene/ met redenẽ sal mogen eñ behorẽ toe te horẽ procederẽ de daer op: eñ voort circunstantes eñ dependãtes/alst behorẽ sal ouer scriuẽde daer af. &c. Van welcx te doene wij geuen v. &c. Welcke mise defayt daer approbeert die bescreuen rechten. A

Eñ dese mise de fayt en neemt geen stat/dan op twee saken. Dat is te wetẽ in cas vã doarie/eñ op ghiften legatarie. Eñ dat zijn saken vã preuencien õ die fauoer vã haer seluẽ/so dat wie eerst beroert aenden souuerayn oft ouerste bidẽ rechter subiect en behoort daer af niet geeyscht te zijn noch geen renuoy gedaen/die kennisse en blijft aen hẽ/ als aẽ die ouerste/eñ ooc als vã saken vã preuenciẽ. B

Van kinderen te emanciperen oft wten broode te doene.

Dat.CC.xxxvi.Capit.

Als wij nv geseyt hebben vanden weesen/vanden weduwen / ende vanden ghenen die ghehuwelijct zijn/ eñ hoe dat si hem hebben mogen nae tghene dat ic daer af gesien heb biden ouden wijsen. So wil ic v seggen hoe dat ic heb sien emanciperen/dat die ruralen heeten/zijn kint te setten wt sinen broode oft costen. Dats te seggen/dat na die tijt/dat kint is buyten dẽ regimente vandẽ vader eñ moeder/ eñ is zijns selfs regeerdõ eñ beleydõ Eñ wat hi doet/tracteert/coopt/oft vercoopt dat is waerdich eñ vaste/hoe wel dat hi ongehuwelict is. Noch om zijn saken en behoort niet gecomen oft gekeert te zijn aenden vader/noch aen zijn goedẽ. Ende ic sal v toonen hoe ic dat hebbe sien doen.

Exempel daer op.

Het gebuerde dat mijn vrouwe vã Kaysse / wilde settẽ buten haren broode oft costẽ eñ regimẽte/ mijn ioncfrou vã Wyrte haer dochter/die si hadde gehadt van wilen mijn heere vã Kaysse/haren mã Want hoe wel die voorſ ioncfrouwe wel .xi. iaren hadde oft daer ontrẽt so hadse haer vrou moed op dien tijt in haer bewint eñ regimẽt/eñ si vraechde raet/hoe si des wel behendelijc soude mogen doen Eñ si hadde daer op dẽ raet vã alle die wijsste costumieren vãder castelrie vã Rijssel eñ van Tournesis aldaer die voorſ vrouwe haer goedẽ liggende hadde. Haer wert geraden dattet haer van node was te doen met rechte voor dẽ heere vandẽ welcken si houdende was die meeste possessien vã haren goeden / eñ aldaer si gewoonlijc was meest haer residencie oft stat te houden eñ voor dien ouerstẽ. Eñ hier om so tooch si voor dẽ baeliu van Vermẽdoys

A
.l.quamui[s]
quis se fili[...]
um.et.l.ed[...]
cto diui A[...]
driani. c.de
edicto diui
Adria.toll[...]

B
.l. unica.C[...]
quãdo In[...]
[...]era .intr[...]
[...]upil.et vi[...]
[...]uã. Et a[...]
[...]e qd hic [...]
[...]ne non b[...]
ne dicit :[...]
habet loc[...]
in duobus
solũ casib[...]
vt in her[...]
de institut[...]
in ipso ex[...]
errore . vt [...]
de.Xart.in[...]
. l. fin.c. de
edict.diui.
Adria.toll.
§.si autem
aliquis.

daer si liggende hadde eē groot deel vā haren goe
den. Eñ die rechtere was souuerain oft ouerste in
Tourneesis/eñ dede clachte voor dē rechte/dat hof
gespannen van leenmannē/so vele/dat met rechte
genoech was om des te doen/ tot dien eynde / dat
haer geseyt soude wordē bi vonnisse vandē rechte
hoe dat behoorlijc eñ bider costume vander plecke
si hebbē soude die dochter geemancipeert eñ geset
buten haer costen eñ bewint. Dese clachtē hem ge
daē zijnde/die baeliu vermaende zijn mannē vā rech
te te seggen. Waerom biden mannen geseyt wert
den baeliu/dat hi die voorß vrouwe seggen soude/
dat si bi haren eedt seggen soude eñ swerē/waerō
si des dede. De welcke seyde/dat zijt dede om tpro
fijt vā haer dochter/eñ om ander sakē negeene eñ
oec dat zijt dede sonđ fraude/sonđ eenich quaet eñ
sonder deceptie oft argelist/voor haer dochtere eñ
voor yemant anđs. Eñ si moeste oec bi harē eede
seggen/oft haer dochter.xi.iaer out was oft meer
Eñ oft si sensibel oft wijs genoech was haer seluē
eñ haer goet te bewaren. Welcke vrouwe in tegē
woordichevt van dē rechte seide bi harē eede/dat si
des dede sonđ fraude/deceptie/eñ argelist voor ha
re dochter/eñ voor anders geen personen. Eñ si af
firmeerde dat si oudt was ouer.xi.iarē oft daer on
trent/eñ dat si nut eñ wijs ghenoech was/haer sel
uen eñ haer goedē te bewarē. Daer na wert geseit
indē mannen/aenden voorß baeliu/ dat hi oec der
voorß ioncfrouwen Johanna vragen soude/oft si
het gene dat haer vrou moedvoor haer begeerde/
eñ geaffirmeert hadde in haer presentie/ des wou
de toelaten/eñ consenterē bi harē goedē wille son
der vreese oft duchte/die ye vā haer daerom is ge
daen oft getoont: eñ oft zijt also begeerde bi haer
seluen eñ bi harē wille. Welcke ioncfrou seyde dat
zijt also begeerde/eñ dattet haren wille eñ haer cō
sent was/sonder dat si ye daer af was bedwongē/
oft geoppresseert van yemāt. Eñ dat also gedaen
die voorß baeliu vermaende zijn mannē / dat gesien
dat die voorß vroumoeder/eñ die voorß ioncfrou
we/eñ oec Pepijn vā Kapse/oom vā des vaders si
de/ affirmeerdē dat die voorß ioncfrou oudt was
xi.iaren oft meer/eñ dat si wijs ghenoech was om
haer seluen te regerē/eñ dattet al gesciede sonder
fraude/also voorß is/Sij wildē seggen dat hi daer
af doen soude/eñ sculdich was te doene bider vsan
cie eñ costumē vandē houe eñ vander plecke. De
welcke gehoort/die begeerte vander voorß vrou
we/eñ het gene dat voorscreuē is/eñ dat si geaffir
meert hadden/die begeerte toe te laten/eñ oec die
consent vander voorß ioncfrouwe mettē consente
vandē oom van des vaders side. Eñ voort ghewe
ten vā wat hulpe si haer woude voorderē om haer
huwelijc te beginnen. Welcke vrouwe haer gaf in
voorderinge eñ hulpe daer vā/eenen guldē cop be
deckt/eñ daer inne een seker summe vā goude/so ve
le dattet der ioncfrouwen wel genoechde/eñ ghe
noech was/eñ dat si wel te vredē was. Eñ daer na
wert geseyt mettē rechte/dat die emācipacie/dye
de voorscreuē ioncfrouwe doen woude wel mocht

ghescien eñ gedaē zijn/na die vsancie eñ costume
vanden lande: eñ dat si wel genoech eñ behoorlijc
die voorscr. Johanna haer dochter geemancipeert
hadde/eñ buyten harē brode/bewinde/oft regimē
te geset hadde/ghelijc als na die vsancie eñ costu
me vandē lande toebehoorde/eñ dienēde was/om
die voorß ioncfrouwe Johanna vā dien tide voort
te wesen eñ te bliuen regeerder vā haer seluen/eñ
van harē goedē. Van welcker sake die voorß vrou
moeder/eyssche de te hebbē brieuē/de welcke haer
geaccordeert werden. Eñ wert voort gheseyt eñ
geraden oft dat die voorscreuē vrouwe/vā dië tijt
voort haer dochtere met haer woude hebbē dattet
wesen soude bi contracte vā voorwaerden gedaen
tusschen haer eñ haer dochtere/eñ om sekerē prijs
Oft anders het soude schinen/dat die emancipacie
die ghedaen is/soude gedaen wesen onbehoorlijc/
eñ men soudet daer bi mogen reproceren. A

Hoe hē yemant emancipeert van selfs.

¶ Item van henseluen zijn sommige
gheemancipeert/het si sone oft dochter/ bi huwe
lijcke. Want bi costume vandē waerlikē houe zijn
si geemancipeert / hoe wel dat si naden bescreuen
rechte/niet en zijn abel oft nutte/haer eruē te ver
coopen/ten si dat haer iaren hebben. Dats te we
ten die man tot.xv.iarē/eñ die vrouwe tot.xi.iarē
B ¶ Item noch is yemant gheemancipeert
van hēseluen/wāneer hi priester wort/oft clerc vā
officie die in hem maect eñ draecht teeken. C
¶ Itē noch emācipeert hē seluē die sone/als hi rid
der wort/hoe wel dat hi niet gehuwelijct en ware
¶ Item noch emancipeert hē seluen die sone/wan
neer hi aen neemt officie van rechte/oft eenige an
dere digniteyten van poorterie.
¶ Is te weten/dat die gene die geemancipeert be
hoort te zijn/eñ hi vader eñ moeder heeft het moet
gescien tot hare begeertē met harē sone oft doch
ter. Eñ in dien hi geenen vader en heeft /het moet
geschien bider moeder/eñ biden naesten vā des va
ders side. Eñ also biden vader/in dyen die moeder
doot is/eñ bi die naeste van des moeders side. D

Van stipulacie te gheuen/ende hem teghens yemant te obligeren oft te verbinden.

¶ Dat.CC.xxxvij.Capit.

Hier voire inden capittel vanden
differencien vanden actien/in die
rubrike daer toe dienende geteec
kent biden ghetale van.lvij. ende
lviij. hebbe ic v getoont wat stipu
lacie is. Maer nu wil ic v seggen
wat ic hebbe sien houden van stipulacie die also ve
le te seggen is/als hem te obligeren oft te verbin
den/eenige sake te geuen/ende te betalen.

¶ Te beloouen eenen kinde.

¶ So suldy wetē/dat oft yemāt beloofft hadde tot
eenen kinde/bi stipulacie/eenige sake hē te geuen

A Hic ponit nouam formam emancipationis: nam dicit hic/ quod mater filiam emancipauit quod est contra omnia iura: cum mater filium vel filiam in potestate si habeat et in hoc casu non est ou emancipatione. § feminę Insti. de adoptio. l. mulierem C. eodem. et ideo mulier adoptare non potest. Item dicit hoc obster idum / vt emancipanda/vel emancipandus sit .xi. annorum: quod est contra. § . preterea. Insti. quib. modis ius pa. potest. soluit. Et certum est quod est beneficium emancipare aliquem / vt. l. nec auus. C. de emancip. libe. et dicit expresse contra. l. iubemus. C. eodem.

B Hic errat/ immo secundum dominum suos scripta predia minorum. xv annis / non possunt alienari sine decreto: licet verum quod minor etiam post annum .xiiij. bene vendere potest / sed restituetur .l. ij. et seq. C. de pred. minor. non alien.

C Vide de hoc Bald. in .l. apud hostes in si .col. ver sic. extra / que cog. C. de suis et leg.

D Nota hic quod scđm iura scrip tum sunt duodecim dignitates que liberant aliquem curialem a curi ali conditione. C. de decurio. l. fins lib. decimo. Et ille etiam dē liberant a patria potestate. vt in Authen. constituto. que dignitatib. § .i. et. § . Sener aliter.

weet dat so lange als dat kint in regiment eñ bewint vandē vader/die vadis heeft dese actie tegēs den genen diet beloeft/ende heeft machte te doen dachuaerden/om des te volcomen. A

A l.si filie tue C.de cōtrahen.et commit.stipul.

Te leenē op yemant eenich gelt.

¶ Eñ oft gebuerde dat yemant gelt leende eenē anderē. Gelijc oft yemāt Jan leēde sulckē summe N.eñ dede Jan obligerē/dat hijt weder geuen soude Jacob die daer niet tegēwoordich en ware. Weet dat die obligacie niet en is waerdich/dattet Jacob eyssen oft veruolgen mach. Wāt tot persone absent en is stipulacie niet weerdich. Eñ daerō oft Jacob bi eeniger manierē eysschede Jan sulcke pēningen/om dat hi gehoort soude hebbē/dat Jan tegens hē verbondē waer/eñ hi hem des gauc/ ghy hebt actie tegens Jacob/die dit gelt ontfangen heuet/bi actie van gedaen sakē. Wāt met redene Jā behoort daer af vri te wesen/na dat hijt Jacob also gedaen soude hebbē bi sulcker ordinācie. Maer Jacob ist v schuldich weder te geuen/eñ oft Jan des Jacob niet en hadde willen geuen/eñ hi hē daer tegens hadde willen verweeren. Jacob en hadde bi dier obligacien niet ontfanclijc gheweest. B

B l.d.l.si cum pecuniā tuam.C.eod. Institu.de inuti.stipula.§.alteri stipulari.

Van die crachte der stipulacien.

¶ Itē ghi sult wetē dat so wes eenē anderē belooft is stipulacie te doē dat crachte vand stipulacie sulcke is/eñ so sterc/dat si draecht eñ gaet opten erfgename/nade doot vanden genē diet also heeft gestipuleert. Eñ men mach veruolgen den erfgename te doen eñ te voldoen die beloften van sinen voorsater/daer hi sake af heeft/eñ die successie. C

C l.veteris iuris alterationem.C.de contrah.et cōmit.stip.

Hoe die stipulatie gheen stadt en heeft.

¶ Dat.CC.xxxviij.Capittel.

Ghi sult wetē/dat so wes eenige weezen obligeren oft belouē/al ist dattet gedaen si bi forme van stipulacie/soo en ist niet waerdich/het ghene dat si daer af doen. D ¶ Stipulacie oft huwelijck die bider heyliger kerckē niet geconfirmeert en worden/en zijn niet te houden. E

D l.j.C.de inutili.stipu.

¶ Itē en is stipulacie niet waerdich/die in genere ren mach friuole obligacie/tē si dat die stipulantē daer tegenwoordich zijn. Noch de twee tegēwoordich/en mogen niet verbindē den derdē absent tē si vbindende zijn erue/om sonderlinge sake. F

E l.libera matrimonia.C.eodem.

¶ Item en is stipulacie niet waerdich vā toecomēde successie/wāt het is tegens goede zeden. Eñ so wes ghedaen wort tegens goede zeden/dat en is niet te houden. G ¶ Item en is stipulacie die gedaen is bi vreese constant/niet weerdich. Eñ wat vreese constāt is/heb ic hier vore gesept inde rubrike geteekent biden getale.C.xliiij. Noch stipulacie gedaen bi loosheyt/fraude/noch deceptie en is te houdē mē macht al wederroepen.

F l.vi inter absentes.C.eodem.

G l.ex eo instrumento.C.eo. Nisi esset iuramento talis stipulatio velata.c.q̄ uis pactū.de pact.lib.vj.

¶ Van sommighen die te samen doen eenighe stipulacie.

¶ Dat.CC.xxxix.Capittel.

Als twee oft meer/doē stipulacie te samen/eñ het ghebuert dat die een veruolcht wort/eñ bedwongē te betalē/weet dat hi schuldich is te doen dachuaerden zijn mede geselle/die met hē vbondē is. Eñ wil hi hē daer in geen geselscap houdē/als hi rechtelijc daer af gesummeert eñ beteekēt wort/ eñ dat hi des betalen moet/daerō en ist niet dat de gene die also betaelt bi stipulacie die hi daer af gedaen heeft/hi en mach wel daer na vuolgen zijn mede geselle die met hē verbondē is so dat hi hē geselscap doen sal te betalen/eñ weder geuen zijn aēdeel vādē sculdē die hi daer af betaelt heeft ō die stipulacie daer in si vbōdē warē. Eñ die rechter behoort hē alsdan daer toe te bedwingen. H

H l.dolo vel metu adhibito.C.eod.

Mer op dit recht volcht hier na eē Authētica die sept dat warachtich is/dattet voors recht sept/eñ bewijst/in diēt also si/dat al de gene/ die so geobligeert zijn/niet en zijn indē lande: oft dat die eene so arme si dat hi niet en heeft waer mede hy betalen mach/dā machmē dē eenē alleē aēspreken. Mer in diē si alle int lāt zijn/machtich genoech te betalē dā behoortmēse al te samē aē te sprekē/eñ die rechter behoortse te bedwingē/die stipulacie te voldoē. I

I l.creditor phiberi nō potest.C.de duob.reis stipul.&pmit.

¶ Itē hier na volcht eē ander recht/die dat voors recht confirmeert/ in cas vā stipulaciē/eñ sept. Na dat sommige geobligeert zijn om eē sculde/op dattet si eē voor al/sonder and exceptie. Weet dat die gene diement sculdich is/in hē heeft dē genen aen te sprekē/ dien dat hē believē sal vandē vbondenē eñ die sal moetē antwoorden/eñ satisfactie doē vā alle die sculde/in dien hijt heeft te voldoē. Mer hi sal hebbē zijn wederkeer/opten genē/waerom/eñ voor wien hi geobligeert wert. In dien hi eer hi litiscontesteert inder sake hē summeert eñ vermaēt met rechte te quiten. Want in diē hi na litiscontestacie summeerde/hi soude te late comen/eñ en soude geen verhael hebben. Ende oft elc geobligeert waer voor zijn aendeel anders so en souden si niet mogen veruolcht wesen. K

K Authē.hoc ita si pactū.C.eodem.

¶ Van borghe eñ borchtochte.

¶ Dat.CC.xl.Capit.

Vanden borgen/die de clerckē heeten/fideiussores/ende dye ruralen borchtochte wil ic v seggē tgene dat ic daer af gesiē eñ gehoort heb. So weet/dat nāde opinie van sommigen/men vint drie manieren van borgen. Dats te weten borchtochte stipularie/borchtochte accidentale/eñ borchtochte simple. Borchtochte stipularie is wāneer yemant hē obligeert bi stipulacie/eñ belooft sculde te betalen voor eē and eñ maect daer af zijn sculde hē obligerēde bi trou eñ bi pene/tot sekerē dage te betalē. L

L l.expressimere debueras.C.eod.

De erfgename is gehouden van der borchtochte.

¶ Borchtochte accidētale spruyt eñ daelt vand borchtochte stipularie Ghelijc als die erfgename vanden genen/die also zijn sculdē gemaect heeft voor eē ander/also voors is/als hi aflijuich/wort/is gehoudē die selue sculde

te betalē/bi tgene dat haer vooruader zijn proper
sculde daer af gemaect heeft. Oft na sommige/wā
neer successie coemt op sommighe/bider doot van
eenen/die met sculden belast was van sinē vooruā
der. Eñ die gaet van erfghename op erfghename
B Institu. de fideiussori. §. fideiussori. so lange tot dattet betaelt si. A

Die erfghename en is niet ghe houden vander borchtochte.

Die derde borchtochte die simple is/ is als iemant
borge is/dat die ander betalē sal dē derdē persoon
sulckē sculde, ꝛc. Eñ dese borchtochte is geheeten
simple/daerō dat die borge daer af alleen zijn scul
de niet en maect/eñ voor al. Eñ voor desen borghe
en is de erfgename vādē borge niet sculdich. Wāt
als die borge doot is/ die borchtochte sterft mede
So weet dat van die twee voorß manieren van
borchtochtē/te wetē die stipularie eñ de accidētale
moet hi op hē seluen vantwoordē/die vdachuaert
wort voor recht. Noch waringe noch ghesellschap
en heeft haer stat/daerō datmen daer af gemaect
heeft zijn proper sculde/sonð eenige modificatiē die
hi tot sekerē saken/eñ bescreuen recht daer set/ge
lijc hier na geseyt sal worden inde rubrike ghetee-
kent opt getal. CC. xli. Noch ooc vander accidē
tale en heeft hi geen exceptie om dat die successoor
oft erfgename/representeert die stede vādē prede-
cessoer oft voersater/die so geobligeert was. Mer
indē simple is exceptie/eñ mach begeren te roepē
den genen/om wien hi borghe is/eñ dat hi hē daer
af vrijt eñ ontslaet: die welc des sculdich is te doen
in dien hi so veel heeft. Wāt so lange als die princi
pale yet heeft aen te verhalē/mē mach/noch en be
hoort dē borge niet aen te sprekē. Mer oft die prin
cipale arm ware/eñ niet en hadde om te betalē/dā
soudet die borge moetē betalen. Oft dat die princi
pale wtlandich ware/so dat hi wt ware so langen
tijt/als die expatriacie oft wtlādicheyt begeert ge
lijc voorß is inde rubrike daer toe dienende/getee
kent metten ghetale. C. xxix. Also moetmen ant-
B Authē. presente tamē vtroqꝫ. et. l. si fideiussor. C. de fideiusso. et mā da. woorden ende voldoen. G

Pande te nemen om borchtochte

Somtijts gebuert dat die borghe pande neemt
vandē genē voor wien hi borge is. Eñ ooc gebuert
somtijts/dat die crediteer pande neemt eñ borghe
voor zijn sculde. So weet dat die borge die de pandē
heeft tot hem/in diē hi veruolcht wort/hi behoort te
sommerē zijn principael/eer hi die pandē mach verco
pen oft aensprekē. Wāt het en is niet dā sekerheyt
dat die principale nz en bareot. Mer die crediteer
die borge neēt voor zijn sculde/eñ pande/weet dat
in dien hi die borge aen sprekē wil/hi is sculdich hē
lieden in handē te settē in pandē oft pāt/ oft anders
en soude hi niet ontfanclijc zijn. Wāt in dien hi die
pandē voort verset hadde/so soudet genoech zijn/
dat hi die weder brochte in wesen/goet eñ gheheel
eñ settense in handē vandē borgen: oft si en soudē
niet gehoudē zijn te antwoorden. Want nadē som
migen/het schijnt dat hi hem gedragen eñ gehou-

den heeft aen die panden/eñ die borgen/ gelaten/
als hi hem behelpt in ander manieren. C

Zijn sculde te vanderē tot ander

C l. creditori qui pro eodem. C. eo.

Eñ oft eenige die borge hadde om zijn schulde/
die vanderde vanden eenē op eē andere/ weet dat
die borgen/die vā eerste borge waren/zijn ontsla-
gen van deser borchtochte/tē si bi also/dat si hē an D
derwerf van nieus bekennen borge te wesen aen- l. nouatione. C. codē.
den anderden crediteer. D

Bi borgē te eyssen zijn garant oft acquijt.

Item biden rechte in Codice
bescreuē/is geseyt/dat die crediteer machte heeft
te latē den principalē/eñ aen te spreken die borge/
ten ware bi also/datter ander voorwaerdē warē.
Maer bi eē Authētica/die dit recht volcht/eñ mo
dificeert bi dat nieuwe recht/te eyssē zijn garāt of
acquijt bidē borge/dat is de principale. Eñ leit die
Authētica dat als si beide tegēwoordich zijn/dats
te wetē die principale eñ die borge die crediteer en
mach/noch en is sculdich yet te eysschē den borge/
ter tijt toe dat die sculdenaer geuonden si so arme
dat hi niet voldoē en mach/of dat hi hē absenteert
eñ wech gegaē si: wāt dā soude die borge bedwon-
gen zijn te betalē. Nochtans moet die borge/in diē
hijt begeert/dach hebbē cōpetēt/te appellerē zijn
garant/eñ dat hi hē contumascere. Wāt alsdan in
dien hi niet en coemt/die borge sal bedwongē zijn
Mer die eisscer sal sculdich zijn te geuē alle zijn eere E
mentē/dē borge also bedwongen/op dat hi in tide l. haec mo-
eñ in wile vhalen mach zijn principael. Dats te seg dera. et Au-
gen/dē gene daer hi also vore betaelt sal hebbē. E thē. Prae-
sente. l. vnd. quae. l. iubē.

Te sborgē bi teekē/oft anðs.

Dat bescreuē recht en maect geē twifel/in dien
also si/dat eenige hē vermeet van borge te hebbē/
eñ hi des eysscet te hebben: eñ die borge ghecomen
daer op antwoort in ander tale dā inde gemeyne/
dat hijt gaerne doē sal/oft dat hijt doet met teekē. F
Want also veel is de een tale als die ander/na dat l. blandiū tibi est. C.
tet blijct/dat die consent daer toe is. F eodem.

Vandē crediteer aen te sprekē een vanden borgen/ eñ die andere te latē wesen.

Oft ghebuerde dat
sommige te samē borge warē om een sculde/eñ die
crediteer aē sprake met rechte dē eenē voor dē an
deren/eñ die gene die also aengesproken waer/en
hadde niet al te betalē/eñ de crediteer daer na we
der woude keerē op de ander borgē/eñ si haer ver
weren woudē bi exceptie/dat hi eerst hadde gesct
indē proces eē ander eñ gedaen den eysch vā al de
sculde eñ daer bi en mach hi hē niet/noch en is scul
dich te betreckē. Weet dat daerō niet en blijft/hy
en sal vā die reste/daer hi niet af betaelt en ware/
dē āderē aēsprekē/ter tijt toe dat hi betaelt sal zijn G
na dat hi rechtuerdigē eisch heeft. Mer in diē hi te l. liberū fuit. et. l. reos
gēs dē eersten vuiele vā onrechtueerdigē eysch bi principales.
cōsequēt so soude hi ooc mede vandē anderē in diē C. eodem.
si alle warē vā eenre condicie eñ borchtochte. G

¶ Dat vrouwe oft wijf en mogē gheen borghen worden.

¶ Ghi sult weten bi bescreuē rechte/dat vrouwen geen borgen en mogē zijn voor andere. Wāt vrouwen om haer selue/noch om een anđ/en mogen hē niet obligerē/dat die obligacie van waerden si. A

A l.i.c.ad sena. consul. vel leianum. Quod non est verum / imo in casibus suprascriptis legatis patet.

¶ Te gheuē borghe souffissant.

¶ So wie belooft een ander seker borge te stellen oft cautie/weet dat hi niet en stelt seker borge hoe rijc dat si zijn/die niet en stelt borge ond dē gerechte gesetē/daer die questie geschiet/ten si in gemunten gelde. Wāt erue te geuē/is te doen eñ in generē sakē/dat die rechtē niet en gehengē. Wāt andere soudē mogen seggen / dat si daer op bewesen soudē zijn eñ geypotiquiert/of dat hi daer aē eerst soude hebbē doen setten des rechtershāt. &c. waerom des wesen soude nieuwe sake/eñ ander proces in dyen dat daer tegens werde verweert. B

B l.ij.ff qui sa tisd. cogāt. l. sancimus c. de verb. significat.

¶ Die creditoer mach betrecken oft aenspreke welckē borghe dat hi wil.

¶ Item na dat ghesept is in die rubrike precedente/van stipulacie/geteeckent biden getale CC.xxxix. oft sommige zijn borge voor een ander hoe wel dat inde borchtochte niet begrepē en si elc een voor al/daerō en ist niet/die crediteor en mach wel aen sprekē wien vanden borgen dat hē believt eñ die borge sal moetē antwoordē. Mer die borge also vuolcht met rechte/mach eysschē zijn garāt/op dat hi des doet/eer hi gelitiscōtesteert heeft in zijn sake. Wāt in dien hijt daer na dede/ die anđ borge noch dye principale dyemen soude mogen roepen/ soude onghehouden zijn te procederen. C

C Institut. de fideiussor. § si plures sūt fideiussores Et quilibet tenetur in solidū: sed habet bñficiū diuisi onis ex epistola diui adriani. § D.

¶ Vā ander manieren vā borghen.

¶ Dat.CC.xli.Capittel.

Ander borchtochten worden ghedaen tusschē partien. Ghelijc yemant verborcht eenē anderen hē weder te brenghen te houe/oft in rechte te staen/of vonnisse te betalē. Want bi dese drie manierē valt dicke borchtochte in sulcke sake. So suldy daer op weten/dat in dien yemāt si/die een anđ verborcht hē weder te brengen te houe/oft in rechte te staen eñ het is gebuert dat dye borghe afliuich wort eer dē dach coēt te houe beteekēt/Weet dat die erfgenamē vandē borge/daer af vrij eñ quijt zijn. Mer oft die borge niet te houe en quame/ tot sinē dage beteekent/eñ daer nae afliuich werde/ daerom en soudē die erfgenamen niet vrij zijn. Eñ also moech dy weten eñ verstaen oft die gene die verborcht is afliuich wort voor den dach. D

D l.si decesserit. eum.l.sequen.l.sancimus.c. de fideiusso.

¶ Itē oft yemāt in een sake borge zijn wil voor eē ander/is hi niet ondersate/geseten onder dē heere voor wien men die borchtochte doē sal/oft ten minsten hebbēde eenige goedē/ gelegen inder iusticie vandē voorß heere/weet dat zijn borchtochte niet en is souffissant/noch ontfanclic/hoe wel dat hi in ander plecken rijck eñ machtich ware. E Eñ die reden is/dattet zijn soude eñ in genererē vā sake te sake/nieuwe sake eñ actie. Wāt bi ander heeren/soudemē moetē doē executie vāder borchtochte/daer in vallen soude euocatie/oppositie/eñ anđ nyeu proces/die niet en is cōsonant tot sulcke sakē. Eñ nochtās redenē willen/ dat oft die geuangene gheē ander borge en mocht hebbē/dan wthe ysche vāder iusticie daer hi geuāghen soude zijn/ op dat si zijn vāder prouincie/eñ in diē si hē obligeren eñ vbindē willē daer toe/alstot verledē sake tot haer begeerte/in crachte vā gewesen sake / belouende dat te houdē/bi trouwe eñ bi penē/ eñ dat si hē obligeren des aen te nemen/eñ te rechte staen: dat si daer toe ontfangē wordē/oft āders en ist nz weerdich. Eñ oft noch die sculdenaer niet en mocht gecrigē sulcke borchtochte oft sulcke borge/die voor hē borge bleue/eñ die sake niet en begeerde tot dētencie vādē liue/Weet dat eer de partie bliuē soude sonđ te hebbē iusticie/mē behoort hē te ontfangen tot caucie iuratorie/oft vā swerē hē verbindē de. Eñ bi trouwe eñ bi pene tewezē te rechte/in dz selue hof/daer bi dat hi daer geuōden eñ gheroepen is te cōpareren tot alle zijn dagē/ op die pene vā te veruallē inde profitē van dē deffaulte/ vādē dage / na dattet dienen sal/te betalē tgewijsde eñ die costē/ter taxacie vādē houe. Ja in diēt si i houe souuerayn vāđ plecke/die alle andere begrijpt/eñ specialijc dattet si houe royale/wāt i anđ houē nz

E expresse in l. c. xo. de ... [illegible]

F ¶ Van borge in cas vā delict

¶ Itē oft yemant borge wort in cas van delict te rechte te staen/weet dat in alsulckē staet als hi is/ dye borge is hē schuldich weder te brengē/eñ te leueren. Want in dien hi hē sette in anderē habite/ eñ wert clerc/hi soude hē onsouffissantelijc weder brengen. Oft dat hi ter wile/eer den dach quame/ impetreerde eenige priuilegie van eeniger vrijhede/dan soude dye borge veruallen in dye sake/ eñ in dye penen daer toe ghesedt. G

F De hac iuratoria cautiōe loquit Baldus in Authen. generaliter. c. de episco. et cler. melius tū hic dixisset scđm casum. l. iudicatū solui. ff. de iu. soluen. In tantum em̄ tenentur quātū iuder estimauerit.

¶ Van borge dat gewijsde te betalen.

¶ Ghy sult weten/dat so wye hy si/ dye borge wort/die vonnissen oft gewijsde te betalen is geobligeert tot in decisie/eñ en heeft geē exceptien/want hy moet dat vonnisse betalen. Dats te weten het principale eñ dye costen/eñ ooc dye boeten/indyen sise ingenereren. H

G l. si quis quā quā cū. l. sequen. ff. si quis cauti. Dñs tamen Cardinalis in clement. de casib⁹ dicit q̄ si quis pmisit reū laicū sistere corā iudice laico/ si reus interī fiat clericus fideiussor non tenetur eū sistere corā iudice laico

¶ Vanden verborchde niet te comen/ ende den borghe te comen.

¶ Itē oft gebuerde dat de ghene die verborcht is/ weder te rechte te brengen/te houe niet en quame eñ de borge quame/eñ de eysscer eyschte deffaulte tegens dē verborchde/eñ eysch geraect/oft ander profijt/na dē dage eñ der sake. Weet dat de borge niet en soude mogē dienē noch occuperē dyē dach om dē genē dye hi vborcht soude hebbē/ ten ware dat hi zijn procureur ware. Mer soude die eyscher hebbē deffault tot sulckē profite/als regel vā rechte geuē soude. Eñ dye borge en mach die sake van den genē die hi verborcht heeft/nyet argerē noch beterē/wāt hi en diēt niet dan vā zijnre borchtochte/als ten principale. Mer na die opinie vā sommi

H l. iudicatū solui stipulatio. ff. iudi. solu.

gen/die borge om zijn borchtochte te onderhoudē mach wel hebbē seker exceptiē ē̄n executien/ō dye sake te ondhoudē in cas dilatorie/ē̄n anders geen.

Van schade van borchtochte.

¶ Itē oft die borge scade hadde om de borchtocht/ bi de sculde vandē genē die hi v̇borcht heeft/ weet dat die verborchde schuldich is hē weder te gheuē ē̄n te restitueren alle die schaden/die hi daerom gehadt ē̄n ghedragen sal hebben. A

A. s.peruenit et.c.cū secun eus extra de fideiuss. In secū.eodē tit. §.si. quid autem.

¶ Int recht te staen op pene.

¶ Itē te rechte te staen op pene daer op gedaē/ē̄n bi borchtochte/op te vuallen in pene/ in eē summe vā ghelde/die ten dage geassigneert soude vuallē/ wil ic v segghen ē̄n thonen/tgene dat biden keyser Iustiniaen geordineert wert/in die leste ordinācie die hi maecte bi sinē rade/daer opvergadert ē̄n gehoudē. ¶ So weet dat oft yemant is/die eenē anderē v̇borcht te rechte te comē te houe / tot sekerē dage genoēt/op te veruallen in seker pene tegens dē heere/ē̄n die verborchde niet en coēt te houe tot dien dage. Ghi sult wetē/dat in die hi niet en heeft seker onledē/hi is gehoudē inde pene/ē̄n is verrēregen aendē heere/bidē deffault vāden dage/ bi der manierē hier na volgende. Wāt die borge heeft te leuemēt/dats te wetē/dat hi sculdich is te hebbē al so veel tijts te betalē de summe v̇buert/allser tijts geweest is vandē dage vander borchtochte/ tottē dage die geassigneert wert dē verborchde te houe te comē/al daer hi gebreckelick geuallē is te comparerē. Ē̄n oft binnen dien dage/die borge so veel doen mach/dat hi dē ghenen daer hi borge voor is brengen mach te houe/hi behoort ontslagē te zijn vāder seluer summe/also v̇buert bidē deffault. Ē̄n oft dē dach te cort waer/so behoort de borge te hebbē eenē redelikē dach des te doen/dats ten minstē van.xv.dagen. Die rechtē seggē meer/dat doē ter tijt/die dingdagen veel langher warē. Ē̄n na sommiger opinie behoort te zijn.iij.wekē/oft.vi.wekē ē̄n niet meer. Wāt die oude rechtē/geuē in dit stuc vi.maendē/ten hoochsten. Maer is wel te denckē dat die dingdagen niet en diendē van/xv.dagē tot xv.dagen/alst nv is. Ē̄n in dien hi v̇werē oft vantwoordē woude/den ghenē daer hi borghe voor is nadē rechte is hi daer toe ontfanclijc/op dat hi des beghint te doen binnē dē dage/dat hy anderwerf den ghenē daer hi borge voor is/ weder gebrocht sal hebbē. Mer daer na moet hi die pleyte beleydē ē̄n ten eynde brengē. Ē̄n hi en soude niet ontslagē zijn daer na/om weē te brengē die v̇borchde/hi en soude betalē die pene op hē geuallen/bidē deffaulte vand contumacien bouē gescreuen. Ē̄n noch en sal hi niet mogen weder brengē/noch met feyte aēnemē dē verborchdē/ten ware dat hi daer af eenigen last ghehadt hadde/int beghinsel vand borchtochte doēde. Ē̄n oft hi dē anderdē termijn/die hy sculdich is te betalē/verleyde: dats te wetē/die anderde.xv.dagē/oft die maent/oft die.vi. wekē/ in diē daer so veel tijts waer/nēmermeer en soude hi alsdan doen mogē/noch aennemē die pleyte voor zijn borge/noch vrij wesen/hi en soude moeten betalen/dye pene daer op verbuert. B

¶ Eenen anderen te ontbieden dat hi borghe wort voor hem.

B. l. sancimus. C. de fideiuss.

¶ Itē oft gebuerde dat yemāt een ander ontbode dat hi borge voor hē zijn soude/van eenige beloftē coop oft cōtract/ē̄n die ghene dient also ontboden soude zijn/voort ontbode eenē anderē/dat hi borge soude willen zijn voor desen/daer hi af was gebeden om borge te zijn/ē̄n die gene dient also weder oft lestwerf ontbodē sal zijn/des doet ē̄n wort borge/hi mach hē daer af weder betrecken aenden genen/die hē ontbodē heeft. Ē̄n de gene die eerst ontboden was/ē̄n daerō gebeden/mach hē wederom betreckē aendē eerstē ontbieder/oft diet eerst ontbodē ē̄n gebodē heeft/die welcke na dattet bliken sal vāden gebodē also gedaen/sal gehoudē zijn/ in dien daer geschil af valt/al goet te doen/ē̄n te ontlastē/oft schadeloos te houdē/deen ē̄n dander/mer dat sal zijn sond reconuencie Wāt elc heeft een sonderlinge actie deen tegens dē anderē/bi actie van gebode. Ē̄n elck sal gehoudē zijn te antwoordē vore hem seluen. Maer is warachtich dat dye eerste gebieder sal vrij ē̄n schadeloos houden den ghenen dye hy eerst ghebeden oft beuolen heeft/ē̄n die ander sal vrijen den derden. C

Vandē borghe onledē te hebben

C. Contrarie actione mandati.

¶ Nochtās seyt dat bescreuē recht/ dat oft yemāt eenē anderē verborcht te rechte te brengē/dats te seggē te houe/ē̄n de ghene die also v̇borcht is/niet weder comē en mach/ouermits sekere onledē dye hi heeft/dat die borge dyen dach gehouden si voor geexcuseert of ontschuldicht. Nv mach zijn geuraget/oft die borge hē niet belooft en hadde te brengen/dā tot dien dage/ē̄n hi tot dien dage heeft die voorss onledē: te wetē oft daerom die borge vrij ē̄n ontslaghen sal zijn van zijnre borchtochte? Weet dat na opinie van sommigen/ hi niet ontslagen en wort/wāt hi en brengt hē niet weder tot behoorlikē dage. Wāt al hadde hi ten eerstē dage seker onleden/daerō en is hi niet weder gecomen ten dage om te rechte te staen/na dat dē v̇weerder toebehoret/ē̄n sculdich is te cōparerē/ē̄n te dienē ten eerstē dage oft niet. Ē̄n nochtās salmē wetē/dat in sulcke sake is seker noot/onledē presupponeert oft behoorlijc stadt te hebbē/ē̄n dattet si weder te comē ten dage vāden houe/eēs te minstē in sulckē state als die v̇bonden was ten dage dat hi des beloofde ē̄n ten dage dat hi bi regule vā proces behoorde te dienen eerst vanden dage vander borchtochte. D

¶ Vandē borge wter borchtochte te gaen.

D. l. si. § si quis iudicio se si [illegible] ... si quis conuenit.

¶ Item oft gebuerde dat yemant borge si voor een ander/ē̄n daer na dat hi alsus borge gebleuen waer eenen sekeren tijt/woudewt deser borchtochte zijn/het si ō des wille dat hi siet/dat de gene daer hi borge voor is/bederft oft wech brēget zijn goet/oft dat hi hē anders qualijc regeert/ so dat hi daer bi vreest/dat hi hē nz vrijen oft ontsla

ten en sal mogen/ten ware bi also/dat hi daer inne
getredē waer bi sulcker cōdicie/dat hi daer tot tre
dē machte te tijde/oft tot condicie. Weet dat hi an
ders toter borchtochte niet comē en mach. Eñ van
borchtochte en mach niemāt tot tredē/sonder con-
sent van partien. Dats te weten vanden ghenen/
dyemen dye schulde schuldich is/eñ vanden borgē
dye met hem daer voer borghen zijn. A

A l. si pro eo cōtra quā a. mādati et l. Lucius Titius. ff. eodem tit.

Van actie die de borghe heeft/ tegens den ghenē daer hi borghe voor is.

So bouen geseyt is in dese selue
rubrike/in een recht gefundeert optē decretale/so
wye geeft eñ betaelt ghelt voor borchtochte/weet
dat hi heeft actie vā wederhael/optē genē daer hi
borge voor is: op dat hi die borchtochte gedaen he
uet tot zijnre begeerten/eñ dat die borge sinē mee
ster doet dachuaerdē voor recht/ō hē te vrijen eer
hi betaelt: wāt anders en soude hi geen v̄hael mo-
gen hebben. Eñ daerom/ dye sekerlijc proced eren
wil/nyemāt en behoort hē te vorderē/ borge voor
een ander te zijn/sonder bede oft begeerte: wāt an
ders en is daer geen verhael. Eñ ist gedaen ter be
de vā een ander/dats te seggē/ter begeerte vā an
dere/weet dat die borge/in dien hi bescadicht wort
mach des weder halē aen dē ghenē/voor wiens be
geerte hi dat gedaē heeft. Hoe wel dat om sekerlic
te procederē in sulcke sake/men mach eñ behoort te
begherē/dat die ghene/daermē borge voor wort/
hē belooft te vrijen/Wāt dan is daer belofte vā sti
pulacie/de welcke is dē sekerstē wech. Maer nabe
screuē recht/in dien daer af geen ander geschil en
waer/vā om die generale maniere/te begherē bor
ghe te wesen/so is daer actie vā veruolghē van ge
bode/van hem te vrijen eñ te quijten. B

B l. si et eam fideiussio nis. c. mādati. Instit. de fideiuss. § si quid autē si deiussor.

Te ontbiedē biden verborchde/ dat zijn borghe voor hē procede- ren soude.

Noch seyt dat bescreuen recht/
dat oft die borge veruolcht wort met rechte / voor
zijn borchtochte/eñ hi des liet wetē aenden ghenē
daer hi borge voor is/eñ hi den borge voorś ontbo
de te procederen eñ te verwerē tegens dē eyscher
daer hi borge tegen is/eñ die borge hē daer op ver
weert met rechte/hoe wel die borge bi eenige neg
ligencie bi hē gedaen veruiele van die accessore of
principale/oft in boeten/oft in costē/Weet dat die
gene daer hi borghe voor is/ die hē also gheboden
heeft te verwerē/is gehoudē/hē weder te gheuen
eñ te restituerē die schulde/die in dit vuolch doende
die borge gehadt sal hebbē. Niet tegenstaende/dat
bi faulte vandē voorś borge/gehoort si dye senten
tie aenden voorś borghe. Ten ware by also dat die
v̄borchde mocht dē borge also gebreckelijc oft neg
ligent arguerē de dolo: eñ dat hi qualic eñ bedriech
lijc gedaen heeft/die negligencie oft ghebrec bi hē
geschiet. In welcke sake alsdan die borge gehoudē
soude zijn vanden voorś costen eñ boeten. C

C l. si fideius- sor. et l. si p ea. suncta glo. fina. c. mandati.

Van pandē ghestelt in nampt oft te pande/om schulde dyemen schuldich is.

Dat. CC.xlij. Capittel

Na dat ic ghesien eñ ghetoont hebbe/
vanden borgen eñ fideiussores/so vol
get hier na te thonen eñ te seggē van
den pandē/die in nāpte oft pande ge-
set zijn/om schuldē diemē schuldich is
Eñ daer af seyt dat bescreuen recht. Dye schulde-
naer en is daerom nyet ontslagen vander schulde
dat hi pant in nāpte oft te pande geeft/ter tijt toe
dat dye pande vercoft is/ om te wetē oft also veel
weerdich is/als die schulde bedraecht. Wāt in diet
min weerdich waer / dye schuldenaer is schuldich
te voldoen die surplus: eñ in dient meer weerdich
is/hy ist schuldich weder hebben. D

D l. ij. C. de pignor.

Pandē te obligerē int speciale eñ int generale.

Somtijts gebueret/dat
een schuldenaer obligeert eñ verbint eenighe sake
int special/oft bisondꝰ met alle zijn goedē int gene-
rale oft int gemeyne/eñ die crediteur oft de ghene
diemē schuldich is/daerop houdē wil dattet al ver
bonden is/eñ dat hy vandē sinen oft zijn goedē hē
niet en mach behelpē/bidē v̄bande/die hi seyt daer
op/bi hē gedaen te zijn. Weet bidē bescreuē rechte
dat in dyent also si/dat die goeden/ dye verbondē
zijn int speciale/mogen gaer ghenoech zijn/eñ vol
brengen tgene daer si om verbonden zijn/ so en is
van ghenen noode/datter meer verbonden oft be
commert zijn. Want pande te geuen en is anders
nyet/dan den ghenē dyemen schuldich is/te setten
sekerhede van wel betaelt te zijn. E

E l. quamuis constet. C. eodem.

Pandē te vercoopē sonder recht.

Itē wanneer yemant pant geeft/het si erue/oft
roerēde goedē/op voorwaerde eñ op condicie/dat
in dient binnē seker en dage niet gelost en wort die
gene/in wyens handen dat geset is/hē daer in stel
len mach int besidt/of doen dat v̄copen/Weet dat
hi hē niet en mach behoorlic setten in possessie van
der sake/noch die doen vercopē/ten si dat hi bi aue
toriteyt vā rechte des doet. Eñ nochtās hēget dat
bescreuē recht/dat in dien hi des dede sond auctori
teyt vā rechte/so en waer daer aen niet misdaē. F

F l. creditores qui non. C. eodem.

Van vsucaptie op panden.

Dye ghene die te pande geeft eenighe saken/eñ
die ghene dien des ghegeuē is te pande/ dat voort
set tot eē andꝰ/hoe wel nochtās dattet si tot iuste ti
tele/eñ de ghene dient also lestmael in handē geset
is/dat hout drie iarē/twelc is tijt vā vsucaptie/eñ
daer bi gemaect si als heere vandꝰ sake. Daerō en
ist niet/dat die gene die des eerst te pande gegeuē
heeft/daer af v̄lorē heeft zijn recht/hi en mach des
wel recouuererē oft verhalē. Eñ die gene diet lest
in hādē geset is/mach zijn wederkeer oft v̄hael soec-
ken aendē genē diet hē in handē geset heeft. G

G l. vsucapio pignoris. C. eodem.

Van prescriptie op panden.

Itē weet/dat oft yemāt te pāde sette eenige pos
sessie vā erue/eñ die gene in wyēs handē dattet is

ghe set/dat hout bi langen tijt/ dat hi daer om niet en heeft vercregē possessie noch prescriptie. De gene die des also te pāde geset heeft/oft zijn erfgenamen/sullen eñ behoren dat weder te hebbē/so ghe ringe als zijt eysschē/midts rekenende die vruchtē dat die possessie weerdich geweest is/eñ die costen dye daer aen geleyt zijn/om te laborerē oft te bouwen/afgetogen/eñ midts betalende die achterstel vāden schuldē/in dien daer eenich achterstel si. A

A l. si dominium eius possessionis. C. eodem.

Van pandē geset in eens anders hant.

¶ Jtē in dien eenigh e pande bi yemant geset wort in eens anders hāt/ om een ander te be talen tot sekerhede/eñ in die betalinge ghebrec si. Weet dat eer die crediteur/of die gene diemē schuldich is/ aenspreke mach dē pant/hi moet summerē oft eysschē die schulde/aen dē schuldenaer/ende in dyen hi dan in ghebreke waer / hy soude den pant moghē aenspreken met rechte/eñ anders nyet. B

B Authē. hoc ita, C. de pignor.

¶ Oft dat die pant die verset is/geset eñ getransporteert/oft verureemt si biden genē diet bewaerde/oft behoorde te bewaren/het si bi testamēte oft anders/Weet dat alsdan die gene diet also te pande geset heeft/oft zijn erfgenamē/dat mach weder roepē/eñ ooc veruolgē/tot alle pleckē eñ plaetsen waer hi die weet/midsbetalēde die sculdē/daert ō verset was. Eñ dese actie heetmē actie ind sake. C

C l. debitorem neq; vendentes. l. pignoris vel hypotect. C. eodē. Nota q; non bene ponit hic casum. l. debitorē: nā loquitur q; qñ ipse debitor alienat rem obligatam: tūc creditor sp habet et retinet ius pignoris.

Van panden verloren bi den bewaerder.

¶ Jtē weet dat die ghene/die in bewaernisse heeft pandē vā een ander/in dien si verloren wordē bi sinē schulde eñ versumenisse/ oft bi quade bewaernisse/hy is gehoudē die weder te geuen. Eñ daer en is anders gheen excusacie/dan in dien si hem gestolē waren/oft genomē bi crachte/ met ander sakē van sinen goedē/ eñ ooc dat claerlijc bleke/dattet waer sond sine schulde. Dan soude daer wesen excusacie oft ontschulde. D

D l. sicut bin maiorē. c. de pignor. ı. l. que fortuitis. c. de pignor. &c.

Van sakē te samen geobligeert/ sonder geobligeert te zijn bisōd

¶ Dat.CC.xliij.Capittel.

Ghi sult weten dat die sake somtijts is gheobligeert teffens eñ tsamen/ sonder dat si belast oft verbonden zijn bisondere. Eñ weet by dese rubrike by dē bescreuē rechte/dat alle de goedē vanden genē die schuldich zijn inde gemeyne sakē/oft vādē here bi dese selue natuere eñ cōdicie/ zijn si geobligeert eñ verbondē/eñ zijn als pandē/waer datse zijn. E

E l. i. c. in quibus causis pig. vel hypo. tac. contrahi.

¶ Van die sculde vanden heere.

¶ Desgelijcx alle dye goedē vandē genē/die schuldich zijn aende boerse vandē here of procureur fiscael. Dats te seggen/de goedē vanden genē die dē heere schuldich zijn/daer si ond geseten zijn/zijn geobligeert oft vbonden als pandē/eñ wordē betaelt voor alle and schuldē. Eñ men geraect eñ verhaelt die selue schuldē/op die goedē eñ pandē vandē sculdenaers/waer datse zijn/ind iusticie eñ onderdanicheyt vandē here/eñ bi natuere vā recht zijnse daer

toe geobligeert eñ verbondē. Maer sommige willen seggen/dat in dit stuck niet en behoort begrepen noch verstaen te zijn/dan om die schulde vandē heere souuerayn/eñ dye recht heeft fiscael. F

F l. ij. C. eodē

¶ Van die goeden van een weduwe/die weder huwelict/ eñ niet eerste en veruolcht/ om voochdē voor haer kinderen te hebben.

¶ Oft geburede dat enige vrouwe kinderē hadde ond haer iarē/eñ si weder huwelijct/ eñ si dā daer op niet en vuolchde/om voechdē oft regeerders te hebbē voor haer kinderē/oft hē liedē niet en gaue haer deel/als si weder huwelicte/of niet enbetaelt het gene dat si hē lieden schuldich soude zijn/weet dat die goedē vanden anderē man/die si genomen soude hebbē/soudē vbondē zijn te refonderē/of te restituerē die scade vandē kinderē/hoe wel dat de man/vandē kinderē geen ondwint en hadde. G

G l. si mater legitime. C. eodem. Et est casus specialis in quo vir secundi matrimonij tenetur pro debito sue vxoris.

Hoe de goedē die in een huys zijn panden zijn voor dye huyshuere.

¶ Het is een seker sake/dat alle die goedē die in eē huys gebracht zijn/datmē in huerwaerde heeft pānden zijn voor de huyshuere/bider natuere vanden bescreuē rechte. Eñ en behorē niet getrāsporteert noch geporteert te zijn wtē huyse/na dat de huysheere des verbonden sal hebbē. Wāt daer en behoeft anders geen iusticie/noch sergiant/dan dye heere vanden huyse. Also wordet gehouden eñ bewaert byden costumieren alle sins. H

H l. sancimus de inmedis. C. eod. Et non solū in Italia/sed etiā in prouincia/et vbiq; locorum inuecta & illata sunt iis presumptio tacite obligata locatori.

¶ Hoe die saken van andere niet en moghen verset worden.

¶ Dat.CC.xliiij.Capittel

Nochtans willē die bescreuen rechten dat oft yemāts procureur/om de sake van sinen meester/ eñ om zijn sake te onderhoudē/ verset eenigē huysraet om sinē voorß meester/ eñ de meester dat wederseyt weder te geuē eñ te betalē. Dat die ghene die hē des geleēt sal hebbē /mach ontfangē wesen die pande te vcopen/ na dat des bekeert sal zijn in profite/bydē feyte vā sinen procureur. I

I l. ij. C. si aliena res pignori data sit.

¶ Te versetten eens andersgoet bi loosheyt.

¶ Item by desen rechte blijct claerlijc/dat nyemāt en mach vsetten eens anders goet/als in die rubrike precedēte geroert is. Noch seyt dat recht/dat of yemāt gehēgde bi fantasie zijn goedē te versettē/om andere te bedriegen / eñ dat voor die hāt wel wiste. Oft dat yemāt versette eēs anders goet/wetēs/dat sine niet en waer/mer dede des om een ander te bedriegen/ weet dat in sulke sake die pāde soude stadt houdē/eñ soude waerdich zijn/eñ men en soudt niet mogē verhalē gelijc ander sakē. Wāt de tricherie oft bedroch die daer zijn soude/en soude niet gehengē/ de pande en soude houdē eñ waerdich zijn/ om dē ghenen aen dien

hey-

dat verbonden ende verset is. A

A l.si pbatie=ris pℓsidi.c eodē. Nota q̄ hic male ponit casū l. si pbatie=ris :nā dicit si ego sciēs rem aliená dam pignori/ opignus tē .quod est manifeste contra tex. etc. sed bñ dicit in principio secundū ca. l. ij. d

Wat tutoers oft voechdē eñ curatoers moghen versetten.

Oft die tutoer oft curatoer vā yemāt/ versette den eenige saken vāden ghenē/die si in bewaernisse hebben/om haer recht eñ querelle te onderhouden/weet dat des wel te houden is. B

Van saken dye niet en moghē noch eñ behoorē versette wesen

Dat.CC.xlv.Capittel.

Die bescreuen rechten seggen/ datter saken zijn/ die nyet en moghen/ noch en behooren verset te zijn/ noch oock verbonden. Ghelijck/ hoe wel nochtans dat dye sommighe verbinden alle haer goedē generalick/hi en mach daerom niet versetten zijn wijf/ in dien hi eene heeft/ noch zijn kinderen/ in dien hy eenighe heeft/ noch na die opinie van sommighen/ die ghemeyne oft daghelicsche cleederen vā sinen liue:want die redene niet en ghehenghet dat hi naect gaen sal. Eñ dat meer is/zijn behoorlike noottrufte/wāt reden des niet en soude mogē ghehingen. Eñ ooc en waert niet behoorlijc dat hi om sculde/soude gaen tot perdicie oft verlies. C

B l.curatoꝛ adulti.c. eodē

C l.j.c.que res pig.obliga. poss.vel nō.

Vandē paerden/ eñ ploeghen ende van haren toebehoorten.

Item is verbodē den executoren/als doorwaerders te executerē om sculde/die paerden wagenē/ploeghen/eñ ander dier gelijcke dingen daer toebehoorēde/daer af die labeur vā den lande soude mogen cesseren:wāt dat soude zijn tegens de gemeyne sake. Eñ sulcke gooden en mogen niet verset wordē/ noch vercoft/so lange alsmē andere vindē can. Eñ dbescreuē recht wil/ dat die rechter die des gebiet te vcoopen/ si gecondēneert dat te beteren. Noch sulcke goedē en behoorē niet te vstaē te zijn i obligacien/als een mā alle zijn goedē generalic obligeert D Noch seyt dat recht hier na volgende/ dat niet behoorlijc noch vā node en is/in pande te settē noch tot vcopinge/eenige goedē/die de bouwerie vandē lande oft lātwinninge toe hoort eñ aēgaet Die redene is/ ō dattet gebesicht wort inden ghemeynē orbaer. Noch sulcke goedē en behoren niet te vallē in executie/so lange alsmē andere vindē cā hoe wel nochtās/datmē den mā moeste in geuangenisse settē dyet sculdich is/in dien dat hi selue die ploech niet en voerde oft bouwerie en dede. E

D l.executores a quo cunq; iudice.C. eodem.

E l.pignorum gratia.C. eodem.

Toecomende goedē te obligeren

Eñ oft gebuerde/ dat yemāt obligeert alle zijn goedē/bi generale woordē/na dat die stipulacie of belofte behoorlijc eñ rechtuaerdich wesen sal/ eñ dat hi dese generale obligacie also ghedaen. Weet dattet behoort vstaen te zijn/ dat also wel vbondē zijn alle zijn goedē toecomēde/ als oft hi dat seyde bi woordē expres/eñ die goedē noemde. Want obligacie/na datse gemaect is ter goeder trouwē/eñ rechtuerdich is/is te houdē in alle sakē eñ contracten. Eñ daer teghens en behoort niet gecomen te wesen noch sich te exceptie en behoort. als dā daer inne niet ontfanghen te worden. F

F l.si.quis c.eodem.

Vanden ghenen dye dmeeste recht heeft aen den panden.

Dat.CC.xlvi.Capittel.

Bi tghene dat hier na volcht/blijct wie dat meeste recht aē die pan den heeft. So is te wetē dat die gene die hē eerst treet te rechte oft te recht spreect/oft de gene in wiēs handē die pāden eerst geset zijn/oft de gene aen wien de pāde eerst vbonden is die heuet meeste recht optē pāde. G Eñ si eerst gaet het optē pande/hoe wel dat eenige gehouden zijn totter gemeyne sake/de welcke sake is gepriuilegieert. Nochtans/ oft op den genen die also aen de gemeynte is verbondē: oft om dijn scult eerst recht gesprokē wert/of des rechters hāt daer op geset/oft eerst aendē panden genoemt/eñ met rechte gecōsigneert/weet dat niet tegenstaende die sake gepriuilegieert/ oft die ghemeyn sake/ als voorś is/zijn pant also gesigneert eñ geroepē sal met rechte passeren eñ voortgaen tot executie/ eñ tot dijn recht/so verre alsghi daer af doet blikē H Oft die anderde creditoor zijn schuldē wilt verhalē/so ist behoorlic dat hi den eerstē creditoor zijn ghenoechde heeft van zijnre schult/eñ alsdan so sal dye hem geheelijken toebehooren. I

G l.si decreto pretoris. qui pot.in pig.hab. c. qui prio rem tēpore de re iudi. lib.vi.

H l. si. fund. pign.c.eod.

Dbescreuē recht seyt/dat die obligacie generale begrijpt in haer seluen ooc mede die speciale.

Exempel daer op.

Jan heeft verbonden alle zijn goedē generalijc tegens.N. om seker gelt dat hi haer schuldich was Eñ daer na die voorś Jan/om seker and̄ sake/obligeerde tegens Thomas/namelijc seker sake van sinē goeden. Weet dat Thomas aen wien die sake oft aendeel geobligeert is/ niet en mach obligeren oft bekerē die obligacie/die de voorś.N. heeft Die welcke is generale/sal stadt houden op die obligacie ghenaemt int speciale : eñ dye generale sal ten eersten voldaen worden. K

K l.si.generaliter.c.eod.

Dye goeden te vercoopen bi den eerstē creditoor aenden anderen.

Dat.CC.xlvij.Capittel.

Oft die eerste creditoor vercoopt den pant/ die voort tegē andere verbonden is anderwerf vā hem hi mach des wel doen/sonder hē daer af te begrijpē. Eñ oft die schuldenaer vrij vcofte oft gaue dē pant aen dē eerstē creditoor/ hi macht wel doē/eñ daerō en sult ghi v schuldē niet meer vliesen/dā oft hijt vcofte eñ gaue eenē andrē daer hi nz toe en waer vbonden. Eñ oft ghi liet dē eerstē crediteer aē wien die pāde verbondē is/tgene datmē hē schuldich is optē pāt:weet dat die pāde v behoort te bliuē in onderpāde van v schulde. L

L l.j.c.si antiq. credi. pig. vend.

Pande te vercoopē om sculde.

Hoe wel dat bi veel vsancien van landen is geordineert eñ gehoudē/dat so wanneer eenige pandē vercoft wordē om schuldē/ter begeertē vandē cre

bitoor/men stelt eñ beteckent hẽ dach na sommige plecke van .iij. dagen/eñ na ander plecke vã .vij. dagen eñ .vij. nachtẽ. Weet dat na bescreuẽ recht/na dat die pãt vercoft is/eñ die sculdenaer des weder hebbẽ woude voor dien prijs/hi en waer daer toe niet ontfanclijc. Want die cõtracie eens gedaẽ vã een houdelike sake/en behoort niet vscepdẽ te zijn

A l. obligata pignoris in re.c. eodem

B Eñ die anderde creditoor/en mach niet beletten/die eerste en sal wel mogẽ die pande vcoopen/also haest alst hẽ belieuẽ sal/ten si dat die anderde dẽ eerstẽ betaelt eñ op lept/tgene datmen hẽ sculdich is. Eñ also soude hi heere zijn vãden pãde. B

B l. quid mini creditor. c. eodem.

Pãde te vercoopẽ voor sculde.

Men en sal niet alleen nemẽ die roerẽde goedẽ ghelijc als sadelẽ/peerdẽ/eñ ander goedẽ/aen den ghenẽ/op wien die rechter gebiet/datmen pande nemen eñ heffen sal. Maer so machmẽ ooc de schulden/die andere hẽ schuldich soudẽ wesen/nemẽ eñ veruolgen/daer op geordineert biden tegenwoordigẽ/datmen wel comẽ mach op die schulde vandẽ schuldenaer/alsmen anders geen goedẽ en vint te executeren/maer eer niet. Eñ is behoorlijc dat die rescriptie vanden executoor daer af mencie maect ende dat dye schulde bekent si. C

C l. j. c. de pret. pig.

Pande te vcoopẽ bidẽ creditoor.

Jtẽ weet/dat oft biden rechtere geordineert is/te vercopen eenige panden/om dẽ creditoor te vol doen/eñ dyen pant geexposeert eñ geseidt tot vercopinge/niemãt en is diet coopen wil/om die vreese vanden genen diet toebehoort/oft om zijn loosheyt/Weet dat dye creditoor dat wel mach copen om den prijs/eñ is daer toe ontfanclijck. D

D l. eñ in causa iudicati et. l. in causa iudicati c. si in causa iudica. pig. capi. sit.

Panden te versettẽ tegens een ander/bi gebreke vã betalinghe.

Jtẽ het is te wetene/dat oft ic gheobligeert eñ verbondẽ hebbe weghẽ/oft lant/oft ander sakẽ of pandẽ/wel mach die ghene/aen wien ic dat verset sal hebbẽ/voortaen eenen anderen versettẽ/bi gebreke van mijnre betalingen/eñ die anderde creditoor sal aendẽ pande recht hebbẽ/also tot rechte vã pande toebehoort. Meer in dyent lant waer/eñ ict niet verset en hadde dan die vruchtẽ/dyeghene in wiens handẽ ic des gheset soude hebben en soude nyet mogẽ versettẽ dat lãt/eñ in dien hijt versette eñ ic dẽ eerstẽ creditoor betaelde/die versettinge die hi daer af gedaen soude hebbẽ/en soude nyet houden/eñ ic soude weder hebbẽ mijn lant/sulck als ic dat vinden soude/sonder cost noch interest te restitueren aendẽ anderdẽ daert aen verset waer. E

E l. j. c. si pig. datum sit.

Die pande te vercoopẽ om die reste.

Eñ oft dye creditoor/dye in pande houdt eenige houdinge oft ander goeden/betaelt ware vander helfte/oft van dat meeste deel vand schulde/daerom en ist nyet/dye reste vander schulde en soude moeten betaelt worden. Eñ om des te doene/men mach wel vercoopen dye panden/eñ dye vercoopinghe sal houden. F

F l. quamdiu non est inte gra pecunia c. de distra. pig.

Te consigneren/eñ te summeren die betalinge.

Oft dye creditoor aen wien dye pãde verset is/niet ontfangẽ en wilt tgenẽ datmen hẽ schuldich is/eñ dye schuldenare hẽ biedt te betalẽ/nyet te min de sculdenare behoort te cõsigneren eñ te vermanen dye betalinghe voor goede mannen. Eñ dat gedaen/oft die creditoor dye panden daer op vercofte/men soudet moghen wederroepen/eñ dye consignacie soude stadt houden/dye daer op ghedaen ware. G

G l. si pignus ... c. eodem.

Van een vrouwe pande te versetten voor een ander.

Oft een vrouwe obligeert of verbint eenige pande voor een ander oft voor haer seluen tegens yemant/eñ de gene in dyens handẽ dye pande verset is/dye voorts woude verbindẽ voor hẽ/tegens yemant/oft vercoopẽ. Weet dat hy des nyet en soude mogen doen sonder dat wijf voor rechte te roepen. Meer dat moet ghedaen worden by auctoriteyt van rechte. H

H l. mulier ... cet specialiter. c. eodem. Errat hic i... eo q dicit/ si pro se pignus dat/ nam tunc non licet creditori illud vendere/ nec per alio dãs pignus/ propter Velleianum. l. ij. § ... sin. ff. ad Velleia.

Die pandẽ te vercoopen ter begeerte van een vandẽ creditoren

Eñ oft gebuerde dat eenige saken geobligeert/oft verbondẽ werdẽ in maniere vã pande tot veel creditorẽ/eñ een van hẽ lieden de pande bewaerde aen wien des mede vbondẽ waer/weet dat in dien een vãden creditorẽ begeerde aenden rechter/dat die sakẽ vercoft werden voor hẽ eñ voor die ander te betalẽ/weet dat si sculdich zijn vercoft te wesen ter begeerte van een vanden creditoren/wye hi si. Mer vande penningen vander vercoopinge/dye eerste creditorẽ soudẽ eerst betaelt zijn/hoe wel dat dye vercopinge nyet en waer gedaen tot haer begheerten/so verre als dat ghelt geduerde. Eñ dye vercoopinghe is nochtans ontfanclijck. I

I l. si in hoc quod ... tibi debetur c. eodem.

Vanden testamenten.

Dat.CC.xlviij.Capittel.

Na dye costume eñ vsance van waerlijcken houen/Testamendt eñ ordinancie vanden vtersten wille/vanden gheenen dye des maect eñ ordineert/is te houden eñ te conserueren by alle rechters/so verre alst daer af behoorlijc is te doen blijcken. K

K l. testamẽ... causa. c. de testa. & qui admo. ...

Wie testament maken mach

Eñ daerom wil ic v toonen/wye testament maken mach/eñ wye nyet. So weet dat die sone/dye onder zijn iaren/eñ in de onderdanicheyt van vader eñ moeder is/en mach gheen testament maken/dat waerdich eñ behoorlijck si.

Jtẽ outheyt vã iaren/noch siecte en belet niet te mogen makẽ testament/op dat si haer naturelike sinnen hebbẽ. L Nochtans wille die bescreuen rechtẽ/dat na dat een ionge .xiiij. iarẽ out is/testament sal mogẽ makẽ/dat met rechte weerdich zijn sal. So is expresselijc ghesept int recht/dat die iongen ouer .xiiij. iarẽ/testamẽt mogen maken. Eñ is wel vclaert/dat in dien ouer .xiiij. iar niet meer en

L l. senium quidẽ ... et l. nemo ... c. qui testamẽ. fa. c. poss. vel nõ.

ware dan een vie/so souden die.xiiij.iaré volcomé zijn:wát het is vá node datse volcomen zijn.Eñ is noch te ǒstaen/dat opté sone behoren die.xiiij.iaré volcomé te zijn/eñ op die dochter.xij.iaren. A

B l.si frater patrueli. C.eodem.

Van testament gemaect voor desperatie

Eñ oft gebuerde/dat iemant die testament ghemaect hadde/hem despereerde oft hé selué dode bi raserie vá hoofde/bi siecté/oft bi ander accidentalen.Weet dat daerom dat testament niet gebrokë noch verscepdé en soude wesen het en soude houden/ eñ met rechte weerdich zijn Mer in dié hi hé verdede midts vreese vá pine/oft vreese vá vonnisse die hi meynde te hebbé midts zijn misdaet.Weet dat zijn testament niet houdé noch waerdich zijn en soude hoe wel dat hi des/daer te voren/in goeder memorien gedaen hadde. B

B l.si is qui eo.c.eodem.

Van testamenten vá furiosen

Ghi sult weten biden bescreué rechte dat die gene/die in crancheyde vá sinné is niet en mach maké testament dat waerdich is so langhe als zijn siecte geduert.Maer so geringe als hi wt zijnre siecten is/eñ weder gecomé is tot zijnre goeder memorie weet dat ter wile dat hi in alsulcké state is mach hi wel maké zijn testamét.Eñ also/hoe wel dat hi die wijls in goeder memorie is eñ dicwils weder valt in zijn furioesheit oft siecte:nochtás is hi in goede memorie/die tijt dat hi zijn testamét maect/ in presencie vá goede manné/diet in goeder memorie betuygen mogen:dat testamét sal waerdich zijn.Eñ in dien hi indé tijt vá zijnre siecté eenige sake dede dat en soude niet houden noch waerdich zijn. C

C l.furiosum eo.[illegible] c.eodé.

Vandé testamente vá stommen.

Noch suldi weten/dat oft yemant stom geboren is/bi sulcke redené is hi ooc doof:eñ daerom so en mogen sulcke gheen testament maken/noch ordinancie van wtersté wille/die weerdich zijn soude. Maer in dien eenige tot anderen tiden gesproken hadden/eñ stom geworden waren bi eenigen accidente/sulcke mogen wel maké testament eñ ordinancien van wtersté wille:het si bi teekené/oft bi gescriften/na dattet blijcken mochte/dat hi dat bi sinen wtersten wille also hebben wilt. D

D l.discretis [illegible] eo.c.eodem.

Van testamétevan dé illegitimes oft bastaerdé.

Jté biden costumen localen willé die costumieré seggen eñ houdé dat die illegitimes niet en mogen maké testamét vá haré goedé/die waerdich si/ten si bi also dat alle die giften die hi bi sinen testamente geeft / doet dan wech dragen/elcken die hyse gegeué heeft ter stont voor zijn doot,Wát na dat de illegitisme doot wesen soude/die heere onder wien die goedé alsdá [illegible] sullé zijn /soude seggé/eñ bi die voorß co[illegible]den die goedé voor hem/na dat die ille[illegible] daer in geuonden soude wesen on[illegible] ten dage van sinen ouerliden/niet te [illegible] testamét/dat die voorß illegitisme [illegible] hebben,Eñ also stetment da

gelijc doen eñ hantieren inden landé costumiere Mer weet dat dese costume/niet geapprobeert en is biden bescreué rechte.Wát nadé bescreué rechte/si mogen alle testament maké diet het bescreué recht niet en verbiet gelijc voorscreuen is. E

E c.qui testá. fac.poss.vt non/per totum titu. Quia oés possunt testari / q per leges expresse non prohibétur.Et esset ónino absonú qd illegittim9 non possit testari.

Vanden testamente vá prelaten eñ religiosen.

Item een prelaet en mach geen testamét maken vandé kercklike goeden/mer vandé goeden die hi hebbé soude vá zijn proper erue/mach hi testamét maké tot zijnre beliefsten. F

Item religiosen geprofessijt/en mogen geen testament maké/dat waerdich si. G Jté clercké gebeneficieert vá goedé verregé vand kercké en mogé geé testament maken dat waerdich si. H

F c.quorúdá extra de testa.et viri.volun.

G C.quia ingredientibus extra eo.

H c.cum in officijs extra eodem.

Hoe testaméte goet eñ waerdich zijn.

Hoe wel dat van oudts bi bescreuen rechte van noode was dat testament onbehoorlijc bekent eñ geapprobeert te wesen gedaen moeste zijn voor seuen tuyghen/eñ besegelt van een van henlieden oft meer/oft anders ten was van geenre waerden.Weet dat des is gemodificeert eñ geordineert in sulcker manieré dat nu tegéwoordich is/eñ geconcedeert/eñ toegelaté testament te maken / aen alle de genen die met redene des mogen doen/eñ die niet begrepen en zijn vanden saké bouen gescreuen in dese rubrike/die des niet doen en moghen. Eñ dat nyeuwe recht sept/ist testament gemaect voor die testamétoors/dat is te seggen/ voor siné pastoor eñ twee ander tuygé daer mede so ist waerdich eñ te houden als cracht vá testamé te behoorlijc gedaen.Noch costume ter cótrarie en behoort geen stat te hebben/dat testament also gedaen en sal stadt hebben eñ waerdich zijn. J

Noch te oost een ander decretael dit stuc/eñ seit dat oft dat testamét gedaé is bi redelike aelmissen sond onredelike fauoer/eñ sonder ontamelike giften/eñ sond te frauderé zijn rechte erfgenamen / weet dat sulc testament/gedaé voor twee tuygen witachtige/is te houden eñ te conserueren. K

J c.cum esset in nostra extra eodem.

K c.relatú est quod cú ad vestrú . extra eo.Jd c.est directe contra consuetudiné / Mechliniensem.

Dat testament te condighen voor recht.

Oft ghebuerde/dat na dat dat testamét voor recht gecondicht waer/eñ die copie onder recht gebleué/dat testamét verloré worde bi eenige auontuere/daerom en soudet niet bliué het en soude stat houdé eñ waerdich wesen.Eñ dá die copie die onder recht waer / soude vernyeut worden byden tuyghen die daer ouer gheweest souden hebben teghenwoordich. L

L l.publicati semel.C.de testament. et que mad. modum.te.

Vandé testamente te wederroepen/oft te approberé.

So wie dat testament approberé wil/ten is vá geenen node te redarguerë/oft die tuygé vri zijn oft niet/noch wie si zijn/op dattet geen valsche tuygen en zijn.Wát anders en is daer tegens geen wederroepé.Institute verclaert daer af meer in zijn boec gelijct blijcken sal int eynde van deser rubrike. M

M l.i.c.cod.[illegible]

Van testamēt in vreemde talen.

¶ Noch suldi wetē/dat oft een clerc/die testament bescrijft/en dat hi dat bescreue na eē ander manie re dā hi sculdich ware/na verstant vandē testamē toer/en vandē tuygen die daer tegēwoordich zijn het waer dattet die clerc dede wetelijc/oft onwete lijc/daerō en soudet niet bliuē dat voorß testament en soude niet waerdich bliuē/so verre als die tuy gen daerop gehoort waren. Oft noch in dient ge buerde/dat de voorß clerc een woort hadde gescre uen in vreemde talen. Ghelijc als oft die clerc scul dich waer te scriuē/dat die testatoor gegeuē heeft een scale wegende eē marc/en die clerc dā vergate te scriuē eē scale. Weet dat dat gebreckelijc woort also gescreuē/oft vā eē ander dien gelijc/en sal den testamēt niet hinderē ten sal goet en van waerden bliuen: ende soude worden gheuestichts biden rech ter/ dattet een siluerē schale wesen soude. Ende also behooret verstaen te wesen van anderen woor den in dien dat ghebuerde. B

B ff. ex ore scribentis. et. l. ambi guitates. § vel imperi tia. C. codē

¶ Testamenten te geuen aen die clercken/oft aen die tuyghen.

¶ Die bescreuen rechten hengen wel/dat die testa toor mach laten en geuen in zijn testamēt eenige sa ke/aenden genen die dat testamēt bescrijft/en aen die getuygen die daer toe geroepen zijn. En en sul len daeromme niet ghewraect worden. C

C l. dictantib' testamenta. C. codem.

Testament ghemaect ouer langen tijt.

¶ So weet dat testamēt die gemaect waer ouer. x. iaren gheleden/oft meer/daerom en ist niet verscheeden/noch te niete/ten si bi also dat terg etoont si/dat die testatoor/daer na eenē ande ren wille gehadt heeft/en een ander testament ge maect heeft/voor behoorlike tuyghen. D

D l. sancimus. C. codem.

¶ Vanden giften te vercoopen.

¶ En oft gebuerde/dat die ghifter/ na dat hi eeni ge sake gegeuē hadde het waer erue oft ander ros rēde goedē/en hi die vercofte/oft consigneerde en daer op asiuich wert/soud te wedroepē zijn testa mēt. Weet dat die gene/dient gegeuen oft bespro ken is/heeft sake zijn gifte te eysscen/ bi actie lega tarie. En de testamentoors oft erfgenamen/sullen moeten volcomen en volbrengen die gifte aenden genen diet gegeuē oft besprokē is niet tegenstaen dattet dan vercost oft verset ware bidē gifter. E

E l. qui post testamentū c. delegatis

Te maken bi testament aumousnier en parchonier.

¶ Ten is niet ver boden bi bescreuē rechte/mē en mach zijn aumous niere en parchonier vā eenige sake. Dats te seggē hebbē legaet voor rute/en zijn erfgename vā eenige psone/hoe wel veel costumē contrarie zijn vā desen F

F l. cū respon so. c. codem. Nota que. d. l. hoc non dicat licet sit bona: si di ent cū quis est heres in stitut' & le gatarius/si non adeat/non perdit legatū: s. c' econtra. le.

¶ Testament en is niet waerdich sonder die sculdē te betalen.

¶ Dat testament en is niet waerdich/ sonder dye scult te betalen. En en mach niet gheschien/bi wat persoō dattet si/tē si dat eerst en voor alle wert/de sculdē betaelt zijn. Dit betuycht dat bescreuē recht. G

G l. si vniuer se facultates. c. codē.

Te geuen pande die verset is.

¶ Oft gebuerde dat die testatoor verset hadde ee nige vā zijn iuweelē/tegens eenige vā sinen vrien den/om sculde/van gelt dat hi hē gheleent hebben soude: oft dat hi hē sculdich ware/ bi wat maniere dattet si/en hi hē in zijn testament die pande gaue sonder te betalen tgene daer si om verset ware en hi daerop asiuich worde/sonder die sculdē te beta len. Weet dat die erfgenamen zijn gehouden te be talen die sculde niet tegenstaende dat die gifte oft pande hem gegeuen is. H

H l. creditor si a debito re. c. eodem.

¶ Vanden man zijn wijf te geuē

¶ Itē weet/dat hoe wel dat costume contrarie si/ dat die mā niet en mach zijn wijf vbeterē oft geuē Nochtās willē die bescreuē rechten/ dat die mā in zijn doodbedde/mach sinē wiue geuen en bespiekē seker behoorlike giften/en desgelijcx dat wijf harē man. Want dā is die onbehoorlike oft onbetameli ke fauoer ouer geledē in dat stuc/om de welcke ge ordineert is/dat man en wijf malcanderē niet vbe terē en mogen in ander rechtē. Dats te seggē/wā neer si te samen in gesontheit zijn om die saken bo uen geallegeert. Want ghifte tusschen leuendige en mogen si hem malcanderen niet moeyen. I

I l. non tantum dum mensium. c. codem.

¶ Te legateren van erfgename tot erfgename.

¶ Hoe wel die sommighe houden/datmen niet en mach legateren noch ma kē condicie/dat die derde erfgename sculdich is te houden/ten si dat hē belieft. Weet dat bi bescreuē rechte/die testatoor oft geuer/is vri here vā zijnre sake/en mach daer af legaterē/en ordinerē in zijn testamēt tgene dat hē belieft/ hoe wel dattet si op erue oft lant. En die ordinancie die hi daer op ma ket/sal houdē en weerdich zijn vā erfgenaē tot erf gename. Oft si en latē die sake niet geordineert. K

K l. in conditionibus legatis. C. codem.

¶ Te legaterē eenē persoon eens deels vāder sake/en eenen anderen een ander deel daer inne.

¶ Oft yemāt waer die in zijn testamēt ordineerde vā eenige sake/oft vā eenige erue/tot eenē persoō alleene. En dan daer na op de selue sake/oft op de selue erue ooc mede ordineerde tot eenē anderē eē deel daer af. Weet dat daerom zijn testamēt nyet en soude zijn gecorrumpeert/noch wederroepē. Wāt met redene en recht ist geordineert/dat een yeghe lijc/so lange als hi is in goede natuerlike sinnen hi mach vmeerderen/en wederroepen zijn gifte. En daerō/oft hi te voorē gegeuen heeft die geheele sa ke/hi mach ooc wel daer af geuen en betreckē dye gifte/en geuen eenen anderē een deel. So soude hi ooc mede die geheele sake/in dient hē beliefde. L

L l. cum que stio talis. C. codem.

Testamēt te helē oft verswigen

¶ Dat bescreuē recht begeert/en ordineert/om af te nemen en te scouwen alle fraude en bedroch int

sept van testamēte/ eñ dat die uterste wille vandē doodē volcomen mocht wordē/ so nÿ lanc vertreckt dat in dien eenige zÿn/ die mistakē/ af niet voort en bringen dat testamēt van yemant na zÿn doot/ eñ dat retarderē/ dattet tot kēnisse eñ effect nz comē en mach/ weet dat so wāneer dat testamēt tot kennisse gecomen sal zÿn/ dye gene diet also achter gehouden eñ bedect heeft/ behoort te verliesen al die profitē eñ beneficien/ die hē biden testamēts soudē mogen comen/ eñ behoorde te hebbē. Eñ en soude hē daer af niet gegeuē worden. Eñ oft hÿt bi eenige subtyle wegen/ oft anders genomen hadde/ gecregen/ eñ gegeuē/ so is hy des schuldich weder te geuen/ eñ behoort daer toe bedwongen te zÿn/ eñ noch tot discrecie vandē rechter/ om des wille dat hy met loosheyt verswegheu eñ achter gehouden heeft dye ghiften/ eñ dye aelmissen vanden armen eñ vander sielen vanden testatoor. A

A
U. si legata
eius. c. eodē

Te testaterē/ om te bespreken dat dat wÿf niet weder huwelicken en sal.

Die bescreuē rechtē vbieden dat in testamēte oft anders die man en mach zÿn wÿf niet vbieden weder te huwelikē na zÿn doot/ noch dattet wÿf gehoudē si daer op te swerē. Eñ in diē si daer op sweert/ om harē man te gelieuē/ oft wtvreese/ so en soude des niet werdich noch te houdē zÿn. Eñ hoe wel dat dye mā dat also ordineerde in zÿn testamēt/ dat oft dat wÿf weder huwelÿcte/ si vliesen soude. rc. Oft dat si soude wekē zÿ vā sulcker sake. rc. Oft dat in diē si niet weer en huwelict si soude gebruyckē sulckē sake. Oft in dien si weer huwelict/ si salt vliesen. Weet dat alle des nz weerdich en is: wāt in diēt der vrouwen belieft/ si mach weder huwelikē/ eñ daerom en salse niet verliesen haer recht/ dat si bidē testamēt mach eñ sculdich is te hebbē/ bi de generale costume vāden lande. Mer ghesien tghene dat haer man haer gelaten hadde/ in dyen si ongehouwelÿct blÿft. B

B
L. si. c. de indict. viduit. s leg. rc.

Te willen seggen teghens een testament.

Het is/ eñ behoort te zÿn in die discrecie vāden rechter/ te estimeren eñ te begripē welc oft hoedanich die wille vāden doodē was/ by alle behoorlike weghē eñ ondersoec/ eñ bi alle tgene dat hi daer af onderuindē eñ vernemen sal mogen/ eñ daer na ordineren eñ maken/ dat den wille vāden doodē volbracht mach wordē/ so na alsmen dat raken eñ doen can. Hoe wel dat eenige om zÿn singulaer profÿt/ daer tegens is/ by loose eñ onbehoorlike weghen/ oft by barat seggende is. C

C
J. voluntatis defuncti questio. C. de fidei cōmis.

Van testament nyet volbracht binnēs iaers.

Tis wel genoech gestileert eñ ghewoonlÿc gheuseert/ dat so wanneer dye testamentoors oft executoors/ aengenomen hebbē eenige testament/ in dyent binnens iaers nyet volbrocht en wort/ si mogē begrepē zÿn voor dē erfgenamen vandē testatoor/ of bidē rechter rekeninge te doen vandē voorś testamente eñ ordinancie/ eñ dz si daer af nz meer en hebbē de bewaernisse/ noch administracie/ eñ si zÿn schuldich te vliesen de ghifte eñ profÿt/ dat si in dat testamēt schuldich zÿn te hebbē. Eñ dat testamēt/ sal bidē rechter geset wordē inde handē vandē erfgenamē/ mits borge stellēde/ dat si dat testamēt behoorlÿc volcomē sullē. Eñ in dient de erfgenamē niet en dedē/ so ist indē rechter dat hi dat selue wel doē mach/ ter cause vā zÿn officie. Eñ vādē wille des dodē te stellē tot behoorlike executie/ behoort dat te geschien bidē geestelikē rechter/ dan biden waerlikē rechter/ hoe wel dat dye waerlike rechters/ eñ sonderlinge dye coninc in zÿn coninc rÿc des gewoonlÿc is te doene.

Van hē te betreckē aen dye camer vander rekeninghe tot Parÿs/ om ghifte van testamente.

Noch suldy wetē/ dat oft de testamētoors dat testament niet volcomē/ noch rekeninge daer af gedaen en hebbē binnens iaers/ eñ daer yemāt si/ die ter cause vā ghifte oft bespreec legatarie/ of ter cause vā successie/ hē wil betreckē aen de camer vāder rekeninge tot Parÿs/ hi macht wel doē bide cōmissie vandē here vāder voorś camere/ eñ aldaer doē dachuaerdē de voorś executoors/ om daer inde camer rekeninge te doē/ vā alle dat testamēt eñ achter latē alle ander rechters royalē. Eñ vā daer en salmē geen renuoy makē/ want die voorś camere is daer af die ouerste. Eñ also ist gedaen geweest tusschen sommighe: eñ onlancx by M. Peeter van Soysson/ tegens die executorē vā Jan bon enfant poorter vā Doornick/ bi gifte legatarie. Wāt in de camer vā rekeninge vandē coninc te Parÿs/ is dz ouerste hof/ daermen van alle rekeningē mach eñ ooc schuldich is/ eyndelike eñ totale rekeninge te doen. Want aldaer behorē rekeninghē gedaen te zÿn eñ nergēs anders/ om eē eyndelike decisie/ eñ die voorś camer en dient van geen anđ saken. Eñ daerō machmen aldaer treckē om sake vā rekeningen van testamentē/ als daer af eenich geschil is. Mer wel macht geschien/ dat in diē men eē ghifte legatarie betoge voor eenē anderē rechter royale dat hi daer af sculdich waer te kennē legate oft nz legate. Mer ō decisie oft rekeninge totale vā testamentē te hebbē/ men macht nz sekerliker betreckē dan in die voorś camer. Het gebuerde bi exempele inde voorś sake/ dat bidē testamente vandē voorś Jan bon enfant/ poorter vā Doornic/ gegeuē wert M. Peeter vā Soysson/ wonende tot S. Quintÿn in Vermēdoys/ eē Bybel inde walsche tale/ die de voorś bō enfant hadde. Questie eñ geschil daerop geuiel tusschē dē voorś M. Peeter/ eñ die testamētoors/ die hē dē voorś Bybel niet geuē en woudē. De voorś M. Peeter dedese vdachuaerden bi een mandemēt vanđ camere vā rekeninge. Si begeerdē gerenuoyeert te zÿn voor de schepenē van Doornic/ als voor haer rechters. Sÿ werdē aldaer gerenuoyeert/ om dat die questie niet en roerde dan van gifte. Mer in dient geweest hadde om rekeninge te hebbē/ die sake soude aldaer gebleuē hebbē. D

D
Authē. hoc amplius. C. eodem.

Te legaterē schulde diemen niet schuldich en waer.

¶ Jtē oft ic legatere in mijn testamēt.xl.gu/ dye ic Jā sculdich bē/ eñ na mijn doot beuondē ware/ dat ic hē niet sculdich en ben/ weet dat daerō nyet bliuē en soude/ die voorſ Jan en soude hebbē die .xl.gu by actie legatarie. A

A ...etiā si ve-...tas. c,de ...l.cau. ad-...ect.leg.&c.

Van die vruchten vanden eruen die besprokē zijn.

¶ Jtem wanneer in testamente eenige erue besprokē wort tot yemāt/ die iaerlicx eenige vruchtē draecht/ eñ de gene diē dat gegeuē is des niet en eyschet eenē sekerē tijt na de doot vādē testatoor/ eñ daer na daer af eysch doet Weet dat hi niet hebbē en sal eenige vruchte/ dye daer af ontfangen si/ oft geweest is nader doot vā den legatoor. Eñ en sal die vruchten nyet hebben/ dan vander tijt dat hi dye geeyscht sal hebben. B

B ...in legatis ...t fidei com...missis c. vsu...fructi. le...um.&c. ¶ Nota q ...ic non bñ ...icit indi...tincte: nā ...ertū est/ q ...b adita he...reditate do...miniū rei le...gate spectat ...d legatari...um. l.a. Ti...tio.ff. de fur...tis/ ergo et fructus. Sed ista. l. ff. hic allegata intelligitur quando res aliena legata ē.

¶ Van zijn kint te onteruē biden testamēte.

¶ Daer is een recht datmen heet vandē testamēt van deernisse oft medelidē. Dat is wāneer de vader eñ moeder onteruē haer kinderē sonð sake oft redē. Eñ dat bescreuē recht seyt/ dat oft dye vað onterft zijn kint/ sonð dattet kint des vdient heeft tegēsdē vader/ met hē te seer te vtoornen/ oft hē geraect oft geslagen te hebbē bi violencie/ oft getracteert te hebbē van zijnre doot/ oft vā zijn oneere/ of sonð verraderie tegēshē veruolcht te hebbē. Weet dat die sone sake heeft te comen tegens dat voorſ testamēt/ biden welckē hi also onterft is/ eñ is daer toe ontfanclijc. Eñ so haest alshi daer af recht spreect eñ dattet blijct dʒhi daer af is rechte erfgename/ hi behoort geset te zijn in possessie vanð sake/ vbalijc oft bi woordē. Dats te seggē die sake behoort geset te zijn in sinē handen/ biden rechter/ eñ dach beteekēt aendē partien/ om daer op te procederen/ alst behoren sal. C

C l. quāuis de inofficioso c. de inoffi. testa.

¶ Te ordinerē sinen kinderen in testamente.

¶ Oft ghebuerde dat man oft wijf maectē haer testament/ eñ ordineerdē van haer vercregē goedē/ die si te samē indē huwelijc vercregen haddē/ aen elckē zijn porcie oft aendeel/ eñ dā die moeð beurucht waer vā eenē kinde/ eñ dan dē kinde die also in zijns moeðs lichaē waer/ niet toegeuoecht en waer/ eñ daer op eenich vā hē beydē afliuich wort/ die dat testamēt gemaect haddē/ So weet dat dit testamēt also gemaect/ niet weerdich en is/ noch te houden. Eñ dat kint dat also na des vaðs doot geborē sal zijn/ sal dat testamēt verschendē eñ doden/ daerom/ dat hi int testamēt vergeten is/ dwelc met redene niet geschien en mach. Maer in dien dē kinde dat na ghe borē sal zijn/ als voorſ is bewesen wort vā zijn aēdeel int testamēt dat voorſ testamēt soude houdē eñ waerdich zijn Eñ sulcke kinderen zijn geheeten postmis/ om dat si geboren zijn na de doot van haren vader. D

D l. si mater/ si lijs duobus c. eodē. Et si mater instituat extraneos nō facta mētione de posthumo/ non rūpit testamentū matris/ sed habet querelā inofficiosi testamenti ut hic.

¶ Van testamente tegens medelijden oft deernisse.

¶ Om dat int penultime recht geseyt is/ dattet testamēt niet te houdē en is/ dat so hart isonð medeliden/ dat die vað onterft sinē sone/ weet dat bi eē Authētica daer na volgende/ geseyt is/ dat waerdich is/ dat oft die vað/ te minsten niet en laet sinē kinde/ dat derdēdeel vā sinē goedē in deser manierē/ dat indien daer vier kinderē zijn/ oft min/ si zijn schuldich te hebbē dat derdedeel vāden eruē vādē vað/ ten minstē dat hi hē lieden laten mach/ Eñ in diē daer vijf kinderē zijn oft meer/ so behoort hi hē liedē te latē ten minstē/ dat hi hē laten mach na tbescreuē recht/ de helft/ welc aendeel/ tewetē dat derdedeel aendē vier kinderē/ oft daer benedē aen elc zijn aendeel na aduenant/ eñ aen die vijf kinderen eñ daer bouē die helfte/ aen elckē zijn aendeel. Eñ dat en mach hihē lieden niet onthoudē/ noch en ist schuldich hem te ontrecken/ oft te ontnemen/ noch ooc die vruchten vanden voorscreuen eruen. E

E Authen. nouissima lege c. eodē. Recurre ad doctores.

¶ Te gheuē deen van sinē kinderen meer/ dan den anderen.

¶ Noch wil dat bescreuē recht/ dat oft die vað een vā sinen kinderē meer geeft vā sine eruē ouer maten/ dan dē anderē/ dat die gene die also onterft is oft zijn/ dat mogen vhalen tegens den genē dyen die ouermatē/ bi ordinācien begaeft zijn/ na de redene eñ quātiteyt vandē voorſ recht. Eñ hoe wel dʒ men in vele costumē localē/ die cōtrarie hātiert eñ dat die vað dē eenen van zijn kinderē meer sal mogen geuen/ eñ den anderē min/ tot zijnre beliefsten Nochtās ist warachtich eñ openbaer/ dattet recht daer af spreect/ dat tē eynde indien men des vā node heeft/ men hē daer mede behelpē mach. Eñ het schijnt een harde sake te zijn/ also te geuē den eenē meer/ eñ den anderē min/ ten si aenden outsten. F

F Authen. unde et si parēs. c. eodē. Licet videtur hic dicere q de iure scripto parē nō vni donare plus alteri filio nō bene dicit/ sed econtra hoc permittit/ dūmodo non donet tātū/ q aliis non relinquatur/ legitima. Authen. quītē quāmale hic allegat/ dicit/ q pat fecit vni filiorum immensam donationem.

¶ Te legaterē oft bespreken yemant eenighe saken/ die een ander toebehoozen.

¶ Oft die legatoor in zijn testament geeft eenige sake die een anð toebehoorde/ eñ dat wel wiste. Als oft ic geue in mijn testamēt sulcke huysinge/ staende tot deser plecke of anð sake/ die ic wel weet dat mine niet en is. Weet dat de erfgenamē vāden legatoer/ zijn gehoudē te volcomē die ghifte/ eñ so veel te doen aendē genen diet gegeuē is/ dat hi te vredē si voor dye weerde. Eñ oft die gifter gaue eenige sake/ die hi meende dat sine waer/ eñ hem nyet toe en behoorde/ weet dat die gifte niet houden en soude in dit stuck. G

G l. cū alienā rem. c. de legatis.

¶ Weet dat so wie achterhout of bedect testamenten bi eenige gedaen/ so dattet tot kennisse niet comen en mach/ bi bescreuē recht is hi sculdich te verliesen alle de giftē of profitē/ die hi biden testamēt mocht eñ behoorde te hebben/ so geringe alst bi auentūcke ter kennisse coemt. H

H l. si legatarius. c. eodē

¶ Vanden Codicillen.

¶ Dat.CC.xlix.Capittel.

Nu volcht hier nae vanden codicillen/ Ghelijc hoe wel dat also si/ dat een pe

B
.l. si ne mi-no. C. de codicillis. Hic errat primus co-pilator di-cens / codi-cillos esse solum addi-tamentum ad testamẽ-tum / nã est species, a te-stamento di-sincta / et potest fieri per eũ qui nũquã cogi-tauit facere testamentũ vnde differẽ-tiam Insti. de codicil. per tot. nã est differen-tia ratione solemnita-tis intelligi-tur testamẽ-tum et ra-tione institu-tionis herẽ-dum ec. et ad hoc con-traquitur ar-ticulum vbi Perlus er-rat dicens / quod codi-cilli debent sequi testa-mentum est etiã tit. iur. .sed diui fratres. In-sti, de codicil.

ghelijc die in state is van goede sinnen/ eñ redelikẽ eñ vrien wille/mach testamẽt maken. So suldy weten/dat desgelijcx na dattet testament ghedaen is/ men mach dat selue testamẽt vermeerẽ/eñ diminu-eren oft verminderẽ/eñ men mach nieu giften maken/naden testamẽt eerst gedaen/bi forme vã codicille. Eñ is codicille geheeten/een addicie/die de testatoer doet/tot die ordinancie vã sinen testamẽte die hi eerst gedaẽ heeft/sonđ dat dat testamẽt pet gecorrũpeert oft verargert si/in zijn principale effect. Eñ daerom suldi wetẽ/dat codicille niet en is dã addicie tot testamẽt. Mer nochtans ist van sulcker auctoritept/dat bidẽ codicille/mach een ghifte inden testamẽte zijn geaugmenteert /oft gediminueert/sonder daer õme te corrumperen dat testament. Eñ biden codicille en behoort dat testament niet gecorrũpeert noch te niete gedaen te zijn: wãt codicille is/eñ behoort te zijn nadẽ testamente. Eñ daerom in alle codicillen behoort te zijn begrepen dattet is/sonđ te wedroepen die cracht eñ macht vandẽ principalen testamẽte/in alle ander saken dat in die selue/die bi dese tegenwoordige codicille zijn gemodificeert eñ verclaert. Eñ die codicille behooret te confirmeren ende te vestighen dat testament in alle zijn andere termen. A

¶ Hoe die eysscher vander ghifte behoort te verclaren/bi wat manieren dat hi dat eysschet. ec.

¶ Itẽ oft gebuerde dat yemant waer/die eysscede erfnisse oft ander ghifte/bi gifte legatarie oft van testamẽte. Weet dat hi gehouden waer te declareren/oft hi des bi gifte van testamente eyscet oft bi anđ gifte/als vã codicille. Want men mach sommige maken op dat si niet en zijn contradictoriẽ deen tegens dandere. Eñ oft hijt bi testamẽte eysscede eñ die codicille des wederroepen hadde/die ghifte soude frustre ende te niete wesen. B

B
l. si. C. e. codẽ

C
Hic errat idem compi-lator dicẽs quod donatẽ obligat do-natio cau-sa mortis / cum o do-natio cau-sa mortis si-cut legatũ potest reuo-cari, l. mor-tis causa donatio. ff. de dona. cau-sa mortis / quia habet se instar vl-time volũ-tatis vt. C. eodẽ. l. fina.

¶ Vanden lay /oft giften/eñ vãder manieren te legateren/oft te ghenen in zijn testament.

¶ Daer na volcht vandẽ lay oft giften/eñ vander manierẽ te legaterẽ/oft te geuen in zijn testament. So is te weten/dat lay is die gifte/die eenige eenẽ anderẽ maect in zijn testament. Eñ daerom datter veel manierẽ eñ differenciẽ zijn in gifte van testamente/so is vã node/int corte te verclarẽ het gene dat ic daer af gesien heb. ¶ Die waerlike segghen datter drie manierẽ vã gifte zijn in deser sake. Te wetẽ /gifte tusscen den leuendẽ/gifte om sake vander doot/eñ gifte vã lay oft testamẽte. Eñ om die twee eerste giften/obligeert eñ verbint hẽ die gifter /dat is bi die gifte tusschen den leuenden/eñ bi die gifte om sake vander doot. C ¶ Maer bi gifte van lay oft testament/eñ verbindt die geuer hẽ seluen niet/hi en mach wel al zijn leuen gedurẽde wederroepẽ die gifte/in dient hẽ belieft. Eñ in die hi asiuich wort/sonđ die gifte te wederroepẽ zijnẽ erfgenamen zijn gehoudẽ te betalẽ eñ te volcomẽ die gifte van des doodẽ goeden eerst die schult betaelt wesende. So is te weten/dat lay weerdich is. als bescreuẽ recht/eñ is te houdẽ eñ te bewarẽ by allẽ goede rechters. Wãt geen sake en is so fauorabel oft behoorlijc/als te volcomẽ dẽ uterstẽ wille vandẽ dooden. D ¶ Eñ also mach een man dye in state is testament te maken/zijn goeden legateren oft bespreken/bi zijn testament tot zijn proper believe/als die behoorlic gedaen eñ geapprobeert is. Ende zijn erfghename sal ghehouden zijn dat te volbrengen/so verre als die goeden vanden testamentoer waerdich zijn. E

D
Insti. de legatis, § .i. Nostra autem constitutio.

E
Insti. eod. §. Non solum aut ex testatoris.

¶ Hoe een man eenen anderen legateren oft bespreken mach tot zijnre believen.

¶ Eñ dat meer is/dat bescreuen recht wil dat een man niet alleen bespreken of legaterẽ mach vã zijn goedẽ tot zijnre cõsciẽtie maer mach oec mede legaterẽ oft besprekẽ vã eẽs anders goet. Wãt een huys dat sine niet en waer na dat hijt bi testamẽt verclaren soude mach hi legaterẽ oft geuen wie dat hẽ belieft. Gelijc als oft Jan wech geeft het huys/ dat Niclaes toebehoort dwelc hi Jacob besprekẽ mach/eñ alsdan die erfgenamen vandẽ legatoer/souden so vele moetẽ doẽ tot Jacob dattet huys van Niclaes gepresen eñ gewerdeert worde bi gesworen prisers. Wãt Jacob en soude dat huis niet mogen gecrigen/om dattet niet toe en behoort den genen diet besproken heuet. Mer dat recht verstaget also/dat Jã die also dat huys vã Niclaes besprokẽ heeft/dwelc hi wiste dat hẽ niet toe en behoorde/die selue Jã/woude Jacob verbeterẽ vã sine goedẽ/van also vele/als thuys vã Niclaes gepresen oft geweerdeert soude zijn. F

F
l. cum aliẽ-nam rem. ff. de legatis.

¶ Te legaterẽ dat sine niet en is.

Eñ oft gebuerde/dat Jan legateerde een sake tot Jacob/die Jã sekerlic meynde dat hẽ toebehoorde eñ sine niet toe en behoort. Weet dat sulcke ghifte niet weerdich zijn en soude. Wãt hi meynde te legateren oft te besprekẽ tgene dat hẽ toebehoorde/eñ ten is sine niet. Eñ daerõ sulcke giften en zijn niet weerdich. G ¶ Noch in dien Jan legateert oft geeft eenige sake/die hi wel weet dat hem niet toe en behoort gelijc voorś is eñ tgene dat hi also legateren soude/sulcx waer/datmẽ niet coopẽ oft vercoopen en mochte bidẽ gemeynẽ rechte. Weet dat sulcke gifte niet weerdich noch te houdẽ en is. Gelijc oftmẽ legateerde een stuc lants dat die gemeinte vander stede toebehoorde: oft dat velt dat geordineert is tot campẽ van batalien te doen: oft eenige sake die der kerckẽ toebehoorde oft der gemeinte vander stede: oft sake die geuocht eñ geamortificeert ware: of cappelle oft godtshuys: sulcke giften en zijn niet waerdich noch te houden. Want hoe wel dat die legatoer/oft die ghene diet besproken heeft/wel weet dattet hẽ niet toe en behoorde eñ dat hi dẽ genen/die hijt also gegeuen heeft/wilde so vele verbeterẽ/ nochtans sulcke giftẽ en zijn

G
Nisi testa-tor legaue-rit comune te persone vel propri seu alij / cui est versimi-le testatorẽ voluisse le-gare / etiam si sciuisset alienam re esse. ff. d. tũ alienã rem.

niet te houden. Want die sake diemen niet coopen oft vercoopen en mach/en machmen oock niet legateren oft bespreken. A

A Institu. de legatis. §. non solum et. d. l. cum alienã rem.

¶ Te coopen eenige sake die ghe legateert eñ besproken is.

¶ Itẽ oft eenige sake besprokẽ is/eñ de gene dient besproken is coopt die selue sake/na dat bespreec gedaen/eñ daer bi daer af heere gemaect si/ duerẽde noch dat die legatoer leuẽdich is/ eñ daer na die legatoer afliuich wort. Daerom en ist niet/die erfgenamen vandẽ legatoer/en zijn gehoudẽ aendẽ genen dient besprokẽ is/also vele/als die besprokẽ sake weerdich was/ten daghe dat si besprokẽ wert. Want tgene dat also gecoft is biden genen dient besprokẽ is/en is voor hẽ geen winsel / maer eerlike acqueste. Mer in dient by andere gegeuen ghe weest hadde/eñ daer bi heere daer af ware/oft behoorde te wesen/alsdan en soude die gifte bi deser manierẽ niet waerdich zijn. Wãt twee winselẽ/en mach noch en behoortmẽ niet te hebbẽ op een sake. Noch twee giften en mogẽ met rechte nyet gedaẽ zijn op een sake. Eñ oft een sake/eenen persoon gegeuen waer bi twee testamentẽ/ weet dat daer in valt differẽcie. Wãt oft bi een vandẽ testamenten die Jan gemaect sal hebben/die selue sake hẽ gegeuen waer/so dat hi daer af heere gemaect si byder ghifte/weet dat biden anderdẽ testamente/dat Jacob makẽ soude/mẽ niet en soude mogen epsscen/ noch hebbẽ die selue sake. Wãt also voorsz is/eẽ sake en machmẽ niet hebbẽ bi twee manierẽ. Maer oft bidẽ eerstẽ testamente/de gene dient besprokẽ is/die selue sake niet gehadt en hadde/dã die weerde vander sake ouermidts dat de gene diet behoorde/des niet en woude ouergeuen/alsdan soude de gene dient besprokẽ is/biden anderdẽ testamente mogen epsscẽ die sake/oft dẽ prijs oft weerde daer af: eñ die erfghenamen vanden legatoer souden des moeten voldoen. B

B Instit. eod. §. si alienas res.

¶ Van een sake gegeuen bi twee testatoers.

¶ Itẽ oft een sake besprokẽ of gelaten waer tot twee persoñẽ te samẽ/oft dat die selue sake gelaten si twee persoñẽ elc bisonder/weet dat in dien daer af geschil valt/die sake behoort te zijn gedeylt in tween/in dien die sake dẽ testatoer oft den genẽ diet besprokẽ heeft/toebehoorde. Eñ oft eene vandẽ genen dien de sake besprokẽ is afliuich worde/eer die gene diet besprokẽ heeft alsdã soude die gheheele sake toebehooren den ghenen/ diet mede besproken was/oft dat een van hem beyden die ghifte niet accepteren en woude. C

C Institu. eod. §. si eadem res duob⁹.

Itẽ oft die sake die mi toebehoort/ besprokẽ worde bi een anď/weet dat sulcke giftẽ niet waerdich en zijñ. Wãt die sake die mi toebehoort/en mach mi bi eẽ ander niet gegeuẽ worden eñ besproken. D

D Institu. eod. §. sed si rẽ legatarij.

¶ Den sculdenaer te legateren tghene datmen hem sculdich is.

¶ Die sculdenaer die laet eñ bespreect sinẽ crediteure/tgene dat hi hem sculdich is/dat en is niet weerdich/wãt hi en soude niet doen dan betalẽ/ten ware dat hi hẽ gelaten hadde meer dan die schulde bedraecht. Maer in dien hi meer liete/als voorsz is eñ daer na dẽ tijt quame/dat hi hẽ schuldich is/oft onder condicie/die gifte en is niet waerdich/daerom dat die schulde alreede betaelt is. E

E Institu. eod. §. ex contrario.

Te legaterẽ den kinde dat noch in zijns moeders lichaem is.

Dat kint die noch in zijns moeders lichaẽ is/mach wel gemaect zijn erfgename/ bi legatie van iemãt. Maer die wisen twifelẽ/ datmen niet legateren en mach kinderẽ die noch te winnen zijn/die dese/oft die/vã dese hebbẽ sal. Gelijc oft yemãt bi testamẽte seyde. Jc late oft bespreke dẽ eerstẽ kinde/dat dese oft die/vã dese hebbẽ sal/sulcke ghifte/wele kint noch te winnen waer/waer af dat die moeder niet en schene groot te wesen/oft kint te dragen. F

F Institu. eod. §. Postumo quoque. Hodie cui posthumo alieno po legari. §. ...

Te versetten die sake besproken duerende dat leuen vanden legatoer.

Noch suldy weten/ dat oft yemant eenige sake besprokẽ wort/eñ duerende dat leuẽ vandẽ legatoer/die selue sake verset oft verbint tegens yemãt anders. In diẽ die voorsz legatoer binnẽ sinẽ leuenden liue/die ghifte bi hẽ gedaen/ niet en wederroept/die gifte soude houden eñ waerdich zijn eñ die erfgename soude des goet doen. G

G l. qui post testamentũ. ff. de legatis.

Te legaterẽ zijn dochter eñ daer na haer dye ghifte in huwelijck geuen.

¶ Item oft die legatoer een dochter heuet/die hi bi zijn testament maecte eenige gifte/eñ zijn dochter daer na huwelicte/ eñ hi haer gaue in huwelic/tgene dat hi haer voortijts besproken soude hebbẽ/eñ die vader afliuich worde/eñ die dochter haer gifte woude epsscen/weet dat zijt niet epsschen en mach. Wãt si en mach niet hebbẽ dubbelde actie in dese sake: dats te weten actie van ghifte legatarie/eñ actie van huwelike gaue. H

H l. filia legatorum. C. eodem.

Te zijn erfghename/eñ aumousnier

¶ Item ghi sult weten/dat hoe wel dat sommige costumieren seggen/datmẽ niet en mach zijn erfgename/eñ aumousnier. Nochtãs dat bescreuẽ recht henget wel/dat die gene die erfghenaem is/ selue wel mach zijn aumousnier. Wãt zijn proper sake/die met recht hẽ bi successie aẽ gaet / en mach hẽ niet gegeuen wordẽ/noch die twee actien machmen niet te samẽ hebbẽ. Mer oft die testatoer veel erfgenamen heeft/wiẽ hi zijn goedẽ latẽ wil / wel mach hijt doen/eñ bespreken deen meer dã dander na dat hijt hen voor wt makẽ wil: eñ dat hi hen so veel voor wt voorderen wil/met woorden expresse. Eñ daer af en sal niet de ghene die also besproken is/erfgename zijn met simpel aumousnier. I

I ...

Eñ hoe wel dat geseyt si/ dat een alleene noch erfgename mach zijn aumousnier eñ erfgename/ daerom dat zijns selfs sake hem niet gegeuen en mach zijn dat wort geapprobeert biden bescreuen rechte. K

K l. proprios ... legati. C. ...

¶ Te legateren eenige sake van erfghenaem tot erfghename.

¶ Bidden bescreuẽ rechte suldi wetẽ/dat die legatoor/die vri here vander sake is/mach legaterẽ vã erfgename tot erfgename eñ ordinerẽ dat de eene niet en mach vercopen noch versetten/ tgene dat hẽ also besprokẽ sal zijn/het en sal weder comẽ optẽ anderen. Eñ also van erfgename tot erfgename. A

A l. in annalibus legatis C. eodem,

Te legateren iemant eenige sake eñ eenen anderen eensdeels daer af.

¶ Itẽ oft die legatoor bi zijn testament gaue yemant eenige sake/het waer reele oft roerẽde eñ daer na bi codicille/oft bi gifte van uterstẽ wille gaue eenẽ anderẽ eens deels daer af sonder mencie te makẽ van die eerste gifte. Weet dat die selue sake/behoort na die opinie vanden legatoor/ verscheyden ende ghedeylt te wesen. B

B l. cum questio talis. C. eodem.

¶ Hoe veel tuyghen behooren gehoort te zijn op recreancie van nieuwichede.

¶ Item beclachte vã nieuwichede op feyte van recreancie en neẽt geen stadt eñ daer op cõmissariẽ gegeuen zijn. Weet dat op die recreãcie het si vander eenre side/oft vanõ andere mẽ niet meer en behoeft/om elcke partie te hoorẽ dã twee tuygen/op alle die feytẽ vã elc vandẽ partien. Tẽ ware bi also/dat die materie so groot ware/dat partie gehoort/om die grootheyt eñ differencie vander sake/men behoefde meer te horen. Ende alsdan en behoort die rechter niet meer te ordineren dan .xvi. tuyghen om een partie.

Hoe veel tuyghen op een artikel.

¶ Itẽ op elc article van feyte vã contrarie/mogẽ ghehoort zijn .x. tuygen eñ niet meer. Eñ in dien daer meer betogen werden/ten soude niet waerdich zijn/noch haer deposicie en soude den produysant gheen profijt draghen.

Die maniere te doen setten eenighen persoon bi mise de fait/ in zijn ghifte legatarie/ oft besprec van testamente.

¶ Dat. CC. L. Capit.

Weet/dat also wel als vrouwe oft ionc frouwe/haer mach doẽ setten in haer doarie/bi mise de fayt/also mach hem doen setten eenich persoon bi mise de fayt/in ghifte legatarie/oft in ghifte van testamente/ ende bi alsulcke crachte/ende by alsulcke commissie. Eñ daerom wil ic v toonen die maniere/te maken ende te formeren die selue commissie/bi maniere van formularie. C

C l. i. C. communia de legatis.

¶ Cõmissie op ghifte legatarie.

Tristã vandẽ Bossce/ridder/heere vã Famechõ eñ van Rinceual/raedt vandẽ coninc/eñ baeliu vã Vermẽdoys/aendẽ eerstẽ serglãt vandẽ coninc/in die voorꝭ baeliuscap/die daerop versocht sal wordẽ/ salupt. Wij hebbẽ gehoort die grootlike clachte vã dese. N. inhoudẽde/hoe dat bi wilen dese. N. in sinẽ leuendẽ liue/bi zijn testamẽt eñ ordinancie vandẽ utersten wille/hẽ gegeuen si eñ besproken te hebben/eñ toe te behooren/terstont nader doot vandẽ voorꝭ defunct/een sekere huysinge eñ erue staẽde in sulcke plecke. N. met die profiten eñ emolumenten/die daer af spruyten eñ comẽ soudẽ mogen. ꝛc. Oft die vruchtẽ van sulckẽ lant eñ woonstede. ꝛc. te nemen eñ te heffen/terstont nader doot vanden voorꝭ geuer: oft sulcke ghifte roerende. Eñ also si dat õ die selue gifte eñ besprec te hebbẽ/alst hẽ ghegeuen eñ achter gelaten is biden voorꝭ geuer/na de doot vandẽ voorꝭ geuer oft legatder: die voorꝭ clager getogen si tot die ghene/aldaert behoorde eñ van node was/om die voorꝭ gifte te gecrijgen/ binnẽ tide betamelijc eñ daer toe behoorlic. Eñ bi veel reysen hẽ vmaent/eñ begheert heeft/niet te min zijn si daer af delayerẽde vã des te doẽ/dwelc is in zijn groote preiudicie eñ schade/als hi seyt/tẽ ware dat bi õs daer inne voorsiẽ wort met behoorlike prouisie. Daerõ ist dat wi v ontbieden/ eñ om des wille/dat aẽdẽ coninc/eñ aen zijn rechters toe behoort die kennisse/eñ bi preuentie vanden giftẽ eñ testamentẽ/alsinẽ eerst tot hẽ betrect. Gebiedẽ eñ commiterẽ/dat in diẽ v blijct vander voorꝭ gifte eñ lap oft besprec/also gedaen eñ gelaten aendẽ dẽ voorꝭ clager/also voorꝭ is/bidẽ testamẽt vãdẽ voorꝭ afliuige/oft anders behoorlijc. Ghi v transporteert op die voorꝭ erue/ ghifte eñ besprec/also besproken als voorꝭ is/aenden seluen clager daer toe roepẽde dẽ here vander plecke/oft sinẽ baeliu oft stathoudẽ. Stelt met feyte/eñ hout met rechte/ in gifte van aelmissen/eñ hem vander voorꝭ gifte eñ aelmissen/doet eñ laet gebruycken eñ vserẽ vredelijc. Verbiedende allẽ/eñ een yegelijc wyent behoort/eñ daer af ghi versocht sult wordẽ/dat vã die voorꝭ gifte si laten gebruycken eñ vseren vredelic den voorꝭ clager/bidẽr formen eñ maniere alst hẽ besprokẽ is/op alle tgene dat si in sulcker sake misdoẽ mogen. Significerẽde eñ beteekenẽde eẽ iegelijc wient behorẽ sal/eñ daer af ghi vander side vã den voorꝭ clager versocht sult wordẽ/op dat in dien si opposerẽ willen/dat biden dach daer op gegeuẽ eñ beteekẽt si/voor ons oft onsen stadthouders/in des coninc̃ houe tot sinte Quintijn/tegẽ dẽ voorscreuẽ clager/om aldaer te seggen eñ te allegeren die sake van haer voorꝭ opposicien oft om daer op te procederẽ/alst na redene behoorẽ sal. Eñ niet te min/oft si daer tegens niet en opposeren/eñ dat si negligent warẽ/oft delayerende/so verdachuaert hẽ tot sekerẽ behoorliken dage/indẽ houe vanden coninc/tot sinte Quintijn voorꝭ/tegẽ dẽ voorscreuen clager/om te sien met rechte houdẽ/daer inne ghi hem met feyte geset sult hebben/oft daer op te opposeren oft tegens te seggen/in dient hẽ belieft. Eñ oft des niet/om hẽ daer in te sien decreterẽ/also des met redene behooren sal te doene. Van des te doene geuen wij v. ꝛc. Des te ghetuyghe. ꝛc.

¶ Hoe dat testament eñ codicil-

len behooren betuycht te zijn.

¶ Dat.CC.li.Capittel.

Nv wij gesien hebben vanden testamē-ten ē codicillen/hoe ē in wat manie ren si behoren ghemaect te zijn/so vol get hier/ hoe ē by wat tuyghen dat si mogen gheapprobeert ē betuycht zijn. Weet dat onwijsheyt is/aendē testamētoors aen te nemen executie vā testamēte si en doen ter stont/ als die testatoor afliuich wort/dat testamēt settē tot probacie/voor dē rechter daer die sake ge buert: ten ware dat gedaen hadde geweest ten tijde vandē legatoor. Ē dat gedaen/dat si doen sec ten bi beneficie vā recht ē inuentorie/alle die goe den/daerop dat testamēt hē bespreect ē daer si ex ecutie af sculdich zijn te doen biden seluē testamēte Daer af dat gerechte sal hebben deene/ē si lieden dandere. Ē daer na mogen si sekerlijc tredē inde executie vādē voorß testamēt. Andos inde rekenin ge doende/in dien si also daer niet inghetreden en warē/het mocht hēlieden geimpropereert oft ver weten wordē/dat die gene die doot waer /in sinen tide veel meer goets ghehadt soude hebben/dan si rekenē. Ē dat ten dage van sinē ouerlidē daer af mare was. Ē daer toe souden/die ghene die daer tegens seggende zijn ontfangen worden. Ē daer om so en behoort ooc niemant daer inne te treden/ sonder beneficie van rechte.

¶ Die maniere van testament te approberē.

¶ So weet dat die approbacie vanden testamēte sulc behoort te zijn dat terstont nade doot vandē legatoor/als voorß is/ het vā no de is/datse die testamentoors voor recht brengen/ ē begeren die geapprobeert te hebbē met rechte So ist behoorlijc dat besloten ē besegelt si/mettē zegel vā een vandē tuygen/ē dat die tuygē daer tegēwoordich zijn die voor rechte betuygen dat si daer tegēwoordich warē/daer dat selue testamēt gemaect wert ē gelesen / van woort tot woorde/ voor dese. N. die welc leuēdich was/in goede sinnē ē memorie/alst scheen: ē diet also begheerde /ē gedaen wonde hebbē/sonder dat hi daer af yet we derriep/oft tegēs seyde. Ē begeerde op hēlieden dat si daer bi als tuygen soudē willen zijn. Dat ge daen/dat testamēt behoort met rechte ontfangen te zijn/ ē gecopieert: daer af deene behoort geset te zijn onder recht/ē die ander onder die testamē toors/om die executie daer af te doē/ ē te voldoē Ē in tegēwoordicheyt vā rechte behoorē si aē te nemē/dat testamēt te doen ē te volcomē/ten nae sten ē ten besten dat hē moghelijc zijn sal na haer beste wetenschap ē vermogen/na die forme ē in houdt der seluer. Ē dat zijt binnēs iaers volcomē sullen hebben/ in dient hē mogelijc is. Ē van alle tgene dat si daer af ghedaen sullen hebben /goede ē getrouwe rekeninge te doē/binnē den seluē ia re: daer toe geroepē de gene die sculdich zijn daer toe geroepē te zijn. Ē oft vā sulcker solemniteyt niet en blijct gedaen biden voorß testamētoors na

die opinie van sommigen/het schijnt dat si zijn on souffissantelijck ghefundeert/om te doen ē te in tenteren actie van testamentoors.

Bi wat tuygen testament gheap probeert ē betuycht mach zijn.

¶ Nv is te weten/bi wat tuyghen /dat testament mach ē behoort gheapprobeert te zijn. Na die opi nie vā sommigen suldi weten/dat also ic bouen ge seyt hebbe/inde rubrike vandē testamenten getee kent bidē getale. CC.xlviij. Dat bescreuē recht be geert daerop vā tuygē/ē dat het voorß testamēt gesloten si/ē gezegelt metten seghel van een van dē tuygen oft vandē sommigē. Ē naden rechten canon/die Decretael henget dat des gedaē si voor sinen pastoor/ē .ij. tuygē/ ē dat die pastoor daer aen hange sinē zegel. En noch henget die Decreta le/dat des gedaē mach zijn voor .ij. tuyghen daer toe nut. Ē si mogen in testamente tuygen zijn al le die gene die bi bescreuen rechte testamentē mo gen maken/ē anders geene. Ghelijc als stomme doove/eygen/furiosen/weesen/onnutte/ē die ge ne die in voechdie zijn/oft in onderdanicheyt van andere/bi ioncheit vā iaren/oft bi cleyne sinnē/oft bi quadē regimente/dē welckē dat bescreuē recht verbiet tuygē te zijn. Noch die gene die in deposte is/vanden genen die dat testamēt maect. Maer in dient waer die sone/die in depoest waer vandē va der/ē hi zijn testamēt maecte vā tgene dat hi ver cregen hadde in ridderscappe/hi soude daer af mo gen maken testament. Maer zijn vadere/noch die gene dien hi in zijn poeste hebben soude/ en soude gheen tuyghe mogen wesen. Noch generalijc/ nie mant die eenige gifte heeft inden testamente. A

A Nota q(uod) pri m(us) compi lator hic ò mino erra uit adiiciē co(n) tra calum. §. legatari js. Insti. de testa. Nam legatarij et fidei cōmis sarij possunt esse testes in testamento

¶ Want het is te wetē/dat alle testamentē zijn te gens die erfgenamen/ē teghen niemant anders. Ē die gene die begaeft zijn indē testamente/ zijn verstaē voor erfgenamē/als vā tghene/ dat hē na die doot ghelaten oft besproken is. Ē daerom /si soudē deposeren van haren giften ē erfnisse wan neer si deposeerdē dat dat testament weerdich wa re int generale. Mer het soude and sake wesen/te deposeren oft een gifte/eenen anderen gedaen oft gegeuē waer/oft tot andere: dat soude weerdich zijn. Ē daerom ist genoech ghehenget/dat in ghe tuychnisse wel gebrocht zijn/in testamente de ghe ne die giften hebben/om die betuygen. Maer tot discretie vandē rechters is/ē behorē seer scerpe lijc aen te sien / ē te examineren haer disposicie. Want het en is niet warachtich getuychnisse/dat een mā die niet en is mendicāt/of logenachtich/ē die niet wrakelijc en ware in anderen saken/ē die indē testamēte niet en hadde dā een cleyne ghifte/ als van vijf. ß. oft dier gelijcke om sulcke ghifte te hebbē/souden willē liegen. Maer so veel profiten mocht hi daer in hebbē/dat zijn disposicie te wegē ware/ē dat wrake daer op stat hebbē soude. B

B Insti. eod. §. sed pro dictis quid nomina. §. possunt et §. pater. § in testibus. et. § sed ne que heres.

¶ Van testament onbeschreuen.

¶ Noch willē die bescreuē rechtē/dat in diē yemāt si die testament maect/ē hi geenē tijt en heeft die

te scriuē/oft in gescrifte doen setten/in dien hi wil dat houde eñ weerdich si/dat hi dat doe eñ passere voor.vij.tuygē.Anders en ist niet waerdich noch te onderhouden. Maer die costumieren passeren drie ghetuyghen/oft meer. A

A Iustit. eod. §. si quis autem sine scriptis.

Van dye approbacie oft ghetuyghenisse vanden tuyghen.

Dat.CC.lij.Capittel.

Tuyghen is te segghen/die approbacie oft ghetuychnisse vander sake / ende van twijfele te doen warachtige notificatie ende claer betoon.Het si bi tuyghen / oft by instrumenten/oft onder zeghel autentijc/oft cedullen geapprobeert:so dat die sake die in twijfel is/ ende onbekent / na mach comen tot clare ende volmaecte kennisse van warachticheden. B

B Ioan. Andree in summa sup.ij. Decreta.ti tu. de iuramento / vbi fere oia sequentia habētur. Probatio est rei dubie per testes vł instrumenta/ aut alias veras et iustas causas notificatio. Et iuxta illud. Testes debent esse luce clariores.

So suldi weten/datter zijn neghen manieren van probacien na die wise stichters des rechts.

Deerste maniere is vā manifeste presumptie vā feyte. Ghelijc als oft geuonden woꝛt/ dat een mā naect gelegen waer met een wijf/vredelijc/dattet wijf geen gelupt en gaue.Eñ als daer af dan questie oft gescil geuiel/het behooꝛt claerlijc verstaen te zijn eñ gepresupponeert dat die feyte vleesschelike also hier geschiet is.Eñ dat is weerdige volcomen approbacie oft getuychnisse in dit stuck.

Die tweede maniere is/bi ghemeyne mare/ die is van yemants werc.Gelijc als yemāt vermaert is/gemeynlijc te doen quade wercken/eñ ooc ghemeynlijc te doen eenige saken .Eñ in gemeyne wegen oft contreyē daer hi vkeert gebuert eenige sake die in twifel is/na datmen gecrigē mach eenige presumpcie oft vermoedē op hē het is te wetē dat hi des meer gedaen heeft/dan yemant anders.

Oft anders/in diē/een mā wonachtich is in vreēde plecken oft landē/met eenen wiue/eñ si hebben daer langē tijt eñ veel iaren/belept een eerbaer leuen/eñ gecontinueert deen metten anderē/ als of si geweest hadden ghetroude man eñ wijf: eñ dat si also aldus gewoꝛdē zijn/sonder dat daer tegen eenich betoon ter contrarie gecomē si. Eñ alsdan na die doot vandē eenē/oft van hē beyden/mē wil de seggen/dat een vandē kinderē/oft alle die kinderen bastaerdē zijn. Al waert datmēt niet en seyde dan bi auontuere/eñ ooc sonder daer af te doen eenige feitē die ontfanckelijc zijn. Weet dat sulcke mare/als vā getroude echtscap/weerdich is approbacie in dit stuc/eñ in alle diergelijcke. C

C Certum est si intelligat quod fama plene probat / errat : sed semiplene enim probat.g. est in l.admonēdi ff.de iure iur et.l.bone fidei.C.eod. Dēs eñ iste sunt presumptiones cōtra quas admittitur probatio in contrariū. Cetera vide per Specu.in tit.de phati. §.i. vsi. vltimo queritur.

Die derde maniere is/bi supposicie vā feyte oft van woordē. Ghelijc als oft ic yemant gedreycht hebbe/te dragen scade in zijn lijf/oft in zijn goedē/ Eñ het gebuerde/dat binnen sekeren tijt daer na/ eñ sonder dattet blijct/dat ic oyt vrientscap oft geselscap met hem gehadt hebbe/hi misdaen oft gheiniurieert si/oft doot ghessagen/oft bescadicht vā den sinē/bi so bedecte feyte/datmē niet claerlijc en mach vernemē/wie des gedaē heeft/ noch anders geen presumptie vernomen en mach worden/ dan die dreygement die ic daer af ghedaen hebbe voor eenige persōnē/heymelijc oft openbaer/ na dat al sulc dreygement betuycht sal woꝛdē. Het is te wetē dattet weerdich is approbacie oft betuychnisse opten genen die also dat dreigement gedaen heeft dat hi die misdaet gedaen heeft/ oft doen doen.

Die vierde maniere/bi clare experiencie oft gelijckenisse vā saken/dienēde ten saken. Ghelijc als oft gescil waer vander outheit vā eenē persoō die al reede gebaert waer/ten waer geen twifel/hi en soude wel oudt zijn.xv.iaer volcomeliken.

Die vijfste maniere is/bi eedt ghedaen. Ghelijc als yemant hē bedraecht ten eede vā eenē anderē daer af dat tusscen hēlieden questie is. Dats te weten eñ te verstaen/dattet dicwils gebuert/ dat die eysscer hē bedraecht/ten eede vandē verweerder. Eñ oft die verweerder dat niet en woude sweren dat hi des weder wil setten aendē eedt vanden eisscher. Alsdan moet eñ behooꝛt die eysscere te sweeren/oft anders hi soude moeten verliesen zijn saken/naden rechte/die seyt. D Eñ oft die verweerder niet sweerē en wil/eñ ooc des niet setten en wil aendē eedt vanden eysschere/eñ dat hi niet doen en wil noch deene noch dandere. Alsdā behoret die rechter aendē verweerder te amonesteren eñ te beuelen/na dat hi hem niet geheelijc en wilt bedragen aenden eedt vandē voorē eysscer/dat hi gehouden is te sweerē/ eñ daer op te ondersoeckē biden eede vanden verweerder. Eñ na die opinie vā sommigen/behooꝛt hi ooc te doen sweerē dē eysscher/dat hi sinen eisch doet met rechtuaerdige eñ goede sake. Eñ dat hi noch niet daer af voldaen geweest en is/noch niemant vā sinen wegen. Eñ bedwingen daer op den verweerder bi gebreke van niet te willen sweeren inder sake. Noch affirmerē sinen verweerder bi sinen eede/gelijckerwijs alst in rechte van proces ghewoonlijcken is te doene/ dwelcke die clercken heeten iuramentum. E

D Posset hic dici quod actor / et quādo tenetur iurare: certū est quod triplex est iuramētū/iudiciale/ necessariū / et extra iudiciale. Vide hoc.g.in.l.j.et .l.generaliter. C.de rebus credi.&c.

E Litis decisoriū.l. i bone fidei contractibus. C. supra eodem.

Die seste maniere is/ bi brieuen eñ instrumentē opēbare/oft onder zegel autentijc/ oft onder segele vā een man die segel heeft / eñ te hebbē behooꝛt bi costume vandē lande/gelijc als die leenmannen eñ edel mannen/eñ die gene die heerlicheden hebben/eñ iusticie /datmen ooc heeten mach segel brieuen oft ghemeyne. In welcker sake /men behooꝛt voor alle werc/sinē segel te kennē/oft te ontkennē &c. ghelijc in die rubrike vanden brieuen eñ instrumentē te niete te doen oft te onderhoudē/volcomeliker ghesept eñ getoont sal worden/de welcke sal geteekent zijn biden getale.CC.lvi. Eñ dese ghetuychnisse is waerdich/eñ ooc te houden. F

F C.de fide instrumen per totum.

Die seuenste maniere is bi brieuen gemaect eñ ghescreuen met zijn proper hant/want dat is volcomen tuyghen. Ghelijc als ghesept is vanden zegel datmen dat ooc moet kennē/oft ontkennē. In dien hi kent dat gescrifte van zijnre hant het is volcomē tuygen. Eñ in diē hijt ontkent eñ sept dattet sine niet en is/eñ dat betuycht si/dattet vā zijnder hant gescreuen is/hi is ghereputeert voor valsch eñ die getuychnisse is tegen hē weerdich. G

G Authē. contra qui propriem.&c. generaliter. C.de nō numera. pe

len behoozen betuycht te zijn.

¶ Dat.CC.li.Capittel.

Nu wij gesien hebben vanden testamēten eñ codicillen/ hoe eñ in wat manieren si behoren ghemaect te zijn/ so volget hier/ hoe eñ by wat tuyghen dat si mogen gheapprobeert eñ betuycht zijn. Weet dat onwijsheyt is/ aendē testamētoors aen te nemen executie vā testamēte si en doen terstont/ als die testatoor afliuich wort/ dat testamēt settē tot probacie/ voor dē rechter daer die sake gebuert: ten ware dat gedaen hadde geweest ten tide vandē legatoor. Eñ dat gedaen/ dat si doen setten bi beneficie vā recht eñ inuentorie/ alle die goeden/ daerop dat testamēt hē bespreect eñ daer si executie af sculdich zijn te doen biden seluē testamēte. Daer af dat gerechte sal hebben deene/ eñ si lieden dandere. Eñ daer na mogen si sekerlijc tredē inde executie vādē voors. testamēt. Ende inde rekeninge doende/ in dien si also daer niet inghetreden en warē/ het mocht hēlieden geimpropereert oft verweten wordē/ dat die gene die doot waer/ in sinen tide veel meer goets ghehadt soude hebben/ dan si rekenē. Eñ dat ten dage van sinē ouerlidē daer af mare was. Eñ daer toe souden/ die ghene die daer tegens seggende zijn ontfangen worden. Eñ daerom so en behoort ooc niemant daer inne te treden/ sonder beneficie van rechte.

¶ Die maniere van testament te approberē.

¶ So weet dat die approbacie vanden testamēte sulc behoort te zijn dat terstont nade doot vandē legatoor/ als voors. is/ het vā node is/ datse die testamentoors voor recht brengen/ eñ begeren die geapprobeert te hebbē met rechte. So ist behoorlijc dat besloten eñ besegelt si/ mettē zegel vā een vandē tuygen/ eñ dat die tuygē daer tegēwoordich zijn die voor rechte betuygen dat si daer tegēwoordich warē/ daer dat selue testamēt gemaect wert eñ gelesen/ van woort tot woorde/ voor dese. N. die welc leuēdich was/ in goede sinnē eñ memorie/ alst scheen: eñ diet also begheerde/ eñ gedaen wonde hebbē/ sonder dat hi daer af yet wederriep/ oft tegēs seyde. Eñ begeerde op hēlieden dat si daer bi als tuygen soudē willen zijn. Dat gedaen/ dat testamēt behoort met rechte ontfangen te zijn/ eñ gecopieert: daer af deene behoort geset te zijn onder recht/ eñ die ander onder die testamētoors/ om die executie daer af te doē/ eñ te voldoē. Eñ in tegēwoordicheyt vā rechte behoorē si aē te nemē/ dat testamēt te doen eñ te volcomē/ ten naesten eñ ten besten dat hē moghelijc zijn sal na haer beste wetenschap eñ vermogen/ na die forme eñ inhoudt der seluer. Eñ dat zijt binnēs iaers volcomē sullen hebben/ in dient hē mogelijc is. Eñ van alle tgene dat si daer af ghedaen sullen hebben/ goede eñ getrouwe rekeninge te doē/ binnē den seluē iare: daer toe geroepē de gene die sculdich zijn daer toe geroepē te zijn. Eñ oft vā sulcker solemniteyt niet en blijct gedaen biden voors. testamētoors na die opinie van sommigen/ het schijnt dat si zijn onsouffisantelijck ghefundeert/ om te doen eñ te intenteren actie van testamentoors.

Bi wat tuygen testament gheapprobeert eñ betuycht mach zijn.

¶ Nu is te weten/ bi wat tuyghen/ dat testament mach eñ behoort gheapprobeert te zijn. Na die opinie vā sommigen suldi weten/ dat also ic bouen geseyt hebbe/ inde rubrike vandē testamenten geteekent bidē getale. CC.xlviij. Dat bescreuē recht begeert daerop vij. tuygē/ eñ dat het voors. testamēt gesloten si/ eñ gezegelt metten seghel van een van dē tuygen oft vandē sommigē. Eñ naden rechten canon/ die Decretael henget dat des gedaē si voor sinen pastoor/ eñ .ij. tuygē/ eñ dat die pastoor daer aen hange sinē zegel. En noch henget die Decretale/ dat des gedaē mach zijn voor .ij. tuyghen daer toe nut. Eñ si mogen in testamente tuygen zijn alle die gene die bi bescreuen rechte testamentē mogen maken/ eñ anders geene. Ghelijc als stomme doove/ eygen/ furiosen/ weesen/ onnutte/ eñ die gene die in voechdie zijn/ oft in onderdanicheyt van andere/ bi ionckheit vā iaren/ oft bi cleyne sinnē/ oft bi quadē regimente/ dē welckē dat bescreuē recht verbiet tuygē te zijn. Noch die gene die in deposte is/ vanden genen die dat testamēt maect. Maer in dient waer die sone/ die in depoest waer vandē vader/ eñ hi zijn testamēt maecte vā tgene dat hi vercregen hadde in ridderscappe/ hi soude daer af mogen maken testament. Maer zijn vadere/ noch die gene dien hi in zijn poeste hebben soude/ en soude gheen tuyghe mogen wesen. Noch generalijc/ niemant die eenige gifte heeft inden testamente. A ¶ Want het is te wetē/ dat alle testamentē zijn tegens die erfgenamen/ eñ teghen niemant anders. Eñ die gene die begaeft zijn indē testamente/ zijn verstaē voor erfgenamē/ als vā tghene/ dat hē na die doot ghelaten oft besproken is. Eñ daerom/ si soudē deposeren van haren giften eñ erfnisse wanneer si deposeerdē dat dat testament weerdich ware int generale. Mer het soude and sake wesen/ te deposeren oft een gifte/ eenen anderen gedaen oft gegeuē waer/ oft tot andere: dat soude weerdich zijn. Eñ daerom ist genoech ghehenget/ dat in ghetuychnisse wel gebrocht zijn/ in testamente de ghene die giften hebben/ om die betuygen. Maer tot discretie vandē rechters is/ eñ behorē seer scerpelijc aen te sien/ eñ te examineren haer dispositie. Want het en is niet warachtich getuychnisse/ dat een mā die niet en is mendicāt/ of logenachtich/ eñ die niet wrakelijc en ware in anderen saken/ eñ die indē testamēte niet en hadde dā een cleyne ghifte/ als van vijf. s. oft dier gelijcke om sulcke ghifte te hebbē/ souden willē liegen. Maer so veel profiten mocht hi daer in hebbē/ dat zijn dispositie te wegē ware/ eñ dat wrake daer op stat hebbē soude. B

A Nota q plurim[us] compilator hic h[...] nimo errauit. dicit cōtra calum. §. legatarijs. Insti. de testa. Nam legatarij et fidei cōmissarij possunt esse testes in testamento

B Instit. eod. §. sed pro dicta quib[us] nominata [...] possunt [...] §. pater. § in testibus. et §. sed neque heres.

¶ Van testament onbeschreuen.

¶ Noch willē die bescreuē rechtē/ dat in diē yemāt si die testament maect/ eñ hi geenē tijt en heeft die

te scriuē/oft in gescrifte doen setten/in dien hi wil dat houde eñ weerdich si/dat hi dat doe eñ passere voor.vij.tuygē.Anders en ist niet waerdich noch te onderhouden. Maer die costumieren passeren drie ghetuyghen/oft meer. A

B Instit. eod. §. si quis autem sine scriptis.

Van dye approbacie oft ghetuyghenisse vanden tuyghen.

Dat.CC.lvij.Capittel.

Tuyghen is te segghen/die approbacie oft ghetuychnisse vander sake/ende van twijfele te doen warachtige notificatie ende claer betoon. Het si bi tuyghen/oft by instrumenten/oft onder zeghel autentijc/oft cedullen geapprobeert: so dat die sake die in twijfel is/ ende onbekent/na mach comen tot clare ende volmaecte kennisse van warachticheden. B

B Joan. Andree in sum ma sup. ii. Decreta.li. eii. de iuramento/ vbi fere sic sequentia habetur. Probatio est rei dubie per testes vel instrumenta/ aut alias veras et iustas causas notificatio. Et infra. Testes debent esse luce clariores.

So suldi weten/datter zijn neghen manieren van probacien na die wise stichters des rechts.

Deerste maniere is vā manifeste presumptie vā feyte. Ghelijc als oft geuonden wort/ dat een mā naect gelegen waer met een wijf/vredelijc/dattet wijf geen geluyt en gaue. Eñ als daer af dan questie oft gescil geuiel/het behoort claerlijc verstaen te zijn eñ gepresupponeert dat die feyte vleesschelike also hier geschiet is. Eñ dat is weerdige volcomen approbacie oft getuychnisse in dit stuck.

Die tweede maniere is/bi ghemeyne mare/ die is van yemants werc. Gelijc als yemāt vermaert is/gemeynlijc te doen quade wercken/eñ ooc ghemeynlijc te doen eenige saken. Eñ in gemeyne wegen oft contreyē daer hi verkeert gebuert eenige sake die in twifel is/na datmen gecrigē mach eenige presumpcie oft vermoedē op hē het is te wetē dat hi des meer gedaen heeft/dan yemant anders.

Oft anders/in diē/een mā wonachtich is in vreēde plecken oft landē/met eenen wiue/eñ si hebben daer langē tijt eñ veel iaren/beleypt een eerbaer leuen/eñ gecontinueert deen metten anderē/ als of si geweest hadden ghetroude man eñ wijf: eñ dat si also astiuich gewordē zijn/sonder dat daer tegen eenich betoon ter contrarie gecomē si. Eñ alsdan na die doot vandē eenē/oft van hē beyden/mē wilde seggen/dat een vandē kinderē/oft alle die kinderen bastaerdē zijn. Al waert datmēt niet en seyde dan bi auontuere/eñ ooc sonder daer af te doen eenige feitē die ontfanckelijc zijn. Weet dat sulcke mare/als vā getroude echtscap/weerdich is approbacie in dit stuc/eñ in alle diergelijcke. C

C Certum est si intelligat quod fama plene probat/ errat: sed semiplene enim probat.g.est in l.admonendi ff.de iure iur et l.bone fidei.C.eod. Des est si te sunt presumptiones et cetera quas admittunt probatio in contrarium. Cetera vide per Spe cu. in tit. de proba. §.i. versi. vltimo queritur.

Die derde maniere is/bi supposicie vā feyte oft van woordē. Ghelijc als oft ic yemant gedreycht hebbe/te dragen scade in zijn lijf/oft in zijn goedē/ Eñ het gebuerde/dat binnen sekeren tijt daer na/ eñ sonder dattet blijct/dat ic opt vrientscap oft geselscap met hem gehadt hebbe/hi misdaen oft gheiniurieert si/oft doot ghesłagen/oft bescadicht vā den sinē/bi so bedecte feyte/datmē niet claerlijc en mach weten wie des gedaē heeft/ noch anders geen presumptie vernomen en mach worden/ dan die dreygement die ic daer af ghedaen hebbe voor eenige persōnē/heymelijc oft openbaer/ na dat al sulc dreygement betuycht sal wordē. Het is te wetē dattet weerdich is approbacie oft betuychnisse opten genen die also dat dreigement gedaen heeft dat hi die misdaet gedaen heeft/ oft doen doen.

Die vierde maniere/bi clare experiencie oft gelijckenisse vā saken/dienēde ten saken. Ghelijc als oft gescil waer vander outheit vā eenē persoō die al reede gebaert waer/ten waer geen twifel/hi en soude wel oudt zijn.xv.iaer volcomelijken.

Die vijfste maniere is/bi eedt ghedaen. Ghelijc als yemant hē bedraecht ten eede vā eenē anderē daer af dat tusscen hē lieden questie is. Dats te weten eñ te verstaen/dattet dicwijls gebuert/ dat die eysscer hē bedraecht/ten eede vandē verweerder. Eñ oft die verweerder dat niet en woude sweeren dat hi des weder wil setten aendē eedt vanden eisscher. Alsdan moet eñ behoort die eysscere te sweeren/oft anders hi soude moeten verlesen zijn saken/naden rechte/die seyt. D Eñ oft die verweerder niet sweerē en wil/eñ ooc des niet setten en wil aendē eedt vanden eysschere/eñ dat hi niet doen en wil noch deene noch dandere. Alsdā behoret die rechter aendē verweerder te amonesteren eñ te beuelen/na dat hi hem niet geheelijc en wilt bedragen aenden eedt vandē voorß eysscer/dat hi gehouden is te sweerē/ eñ daer op te ondersoeckē biden eede vanden verweerder. Eñ na die opinie vā sommigen/behoort hi ooc te doen sweerē dē eysscher/dat hi sinen eisch doet met rechtueerdige eñ goede sake. Eñ dat hi noch niet daer af voldaen geweest en is/noch niemant vā sinen wegen. Eñ bedwingen daer op den verweerder bi gebreke van niet te willen sweeren inder sake. Noch affirmerē sinen verweerder bi sinen eede/gelijckerwijs alst in rechte van proces ghewoonlijcken is te doene/ dwelcke die clercken heeten iuramentum. E

D Posset hic dici quod actor/ et quibus do tenetur iurare: certum est quod tenet pler est iuramentum decisale/ necessarium/ et extra iudicial ale. Vide hoc.g.ff. l.i. et l.generaliter. C.de rebus credi.etc.

E Litis decisorum. l. i bene fidei contractibus. C.supra eodem.

Die seste maniere is/bi brieuen eñ instrumentē opēbare/oft onder zegel autentijc/ oft onder segele vā een man die segel heeft / eñ te hebbē behoort bi costume vandē lande/gelijc als die leenmannen eñ edel mannen/eñ die gene die heerlicheden hebben/eñ iusticie/datmen ooc heeten mach segel brieuen oft ghemeyne. In welcker sake/men behoort voor alle werc/sinē segel te kennē/oft te ontkennē etc. ghelijc in die rubrike vanden brieuen eñ instrumentē te niete te doen oft te onderhoudē/volcomeliker ghesept eñ getoont sal worden/de welcke sal geteekent zijn biden getale.CC.lvi. Eñ dese ghetuychnisse is waerdich/eñ ooc te houden. F

F C.de fide instrumentorum per totum.

Die seuenste maniere is bi brieuen gemaect eñ ghescreuen met zijn proper hant/want dat is volcomen tuyghen. Ghelijc als ghesept is vanden zegel datmen dat ooc moet kennē/oft ontkennē. In dien hi kent dat gescrifte van zijnre hant het is volcomē tuygen. Eñ in diē hijt ontkent eñ seyt dattet sine niet en is/eñ dat betuycht si/dattet vā zijnder hant gescreuen is/hi is ghereputeert voor valsch eñ die getuychnisse is tegen hē weerdich. G

G Authe. contra qui propriam etc. generaliter. C.de non numerata pecu.

¶ Die.viij.maniere is/bi getuychnisse van tuygē singulierē/niet wrakelijc vā eenige sakē souffisāt met rechte oft anders. Eñ bi so veel tuygē dattet mach eñ behoort met rechte ghenoech te zijn. Dat is/bi twee tuygē ten minstē/in cleyn sakē. Wāt bi bescreuē rechte/een tuyge en is niet weerdich. A

A l. iusiurādi C. de testib⁹

¶ Die.ix.maniere is/bi campe vā battalie morte-le:wāneer yemāt eenē anderē op seyt eenige sake die begeert cāpe van battalie eñ die ander dat ont kent. Eñ alsdā die eysscer seyt/dat hijt anders ooc niet en soude mogen betuygen/dan met zijn lijf te gēs zijn lijf bi pande vā battalie/in beslotē campe eñ binnē der sonnē scijn/in dese sake in diē hijt ver wint/hi het vpricht sinen eysch. Ghelijc vore geseyt is inde rubrike vanden campen van battalie/geteekent biden getale eñ int capittel van.lxxv. B

B De his spe- ciebus pro- bationū be ne tractat. Specul. ti. de probat. §. Videndū eestat:et po ne.xiij. spe cies probati onum.

¶ Vanden tuygen particulieren eñ de welcke niet en mogen noch en zijn sculdich te dragē oorcōde.

¶ Nv ic geseyt eñ ghetoont hebbe/vanden.ix.ma-nieren van probacie int generale/bidē welckē alle forme van getuygenisse verstaen mach zijn/geset eñ gearguceert/in waerlike houen. So volcht hier-nv na te sien int speciale/vandē getuygen particu lieren/die ghescien eñ ghedaen mogen zijn bi de-posicie van tuyghen/betogen op die selue sake/de welcke int ontkennē geset is. So weet dat verbo dē is/dat niemāt in zijns selfs sake tuygē en mach ten si bi also/dat die partie aduerse haer bedraecht aē sinen eedt/eñ aen zijn deposicie/ghelijc als inde rubrike precedente/op die vijfste maniere vander probacie vanden tuyghen voorschreuen is. C

C l. omnibus in re ppria c. de testib⁹ et l. nullus idoneus. ff. eodem.

¶ Gheen aduocaten/noch procureurs/en mogen tuygē zijn ind sake die si beleydē oft tracterē. D

¶ Item gheen executoors/ noch geen tutoors oft voechden/noch curatoors/inder sake die si tracte-ren oft beleyden/en mogen gheen tuygen wesen.

D c. romana ecclesia de testib⁹ lib. vi.

¶ Geen kinderen onder haer.xv.iaren en mogen tuygen/noch tot getuyge geroepen zijn. Wtghe-seyt in dien gescil eñ questie waer/ vanden feyten gebuert in zijn kintheyt/daer hi gheweest hadde Daer af soude hi mogen gehoort zijn in ghetuych nisse/om die redene dat vandē saken gebuert men geen kennisse en mach hebbē/dan biden genen die aldaer geweest zijn. Maer te doen eenich tractaet oft belofte/daer eenige getuygen behoeuē te zijn/ daer en behooren gheen kinderen geroepen te we sen/onder haer.xv.iaren. E

E Hic errat si secundum ius scriptū hoc asserat nam suffici unt anni xiiij. comple ti/nec.xv. re quirūtur l. testium/ § l. lege Julia ff. eodem.

¶ Gheen ioden/noch geen ongeldouighe/en mo-ghen ghetuygen draghen tegens den kersten. F

F Ut p Spe-cul. li. de te stibus. vil. ver. item q si iudeus.

¶ Item die vaders en mogen geen getuyghe dra gen/inder sake van haren kinderē tē si in drie sakē Dats te wetē/vanden sakē die spruytē souden van tgene/dat haer sone gewonnē soude hebben in rid derscappie/oft indē stride/dwelc die clerckē heetē de castrēsi peculio. Dander sake is te betuygen af finiteyt vā maechscap/in diē daer af gescil oft que stie waer. Die derde sake is/te betuygen belofren eñ tractaten van huwelicken saken gedaen tusscen

zijn kinderen eñ tusschen ander persoonen. G

G l. parentes et liberi. c. eodem.

¶ Item een eyghen en mach teghens sinen heere geen getuyge draghen. Eñ na opinie van sommi-ghen so en doet hi mede tegens andere. H

H l. seruos. c. eodem.

¶ Item wtsinnige oft dulle persoonen en mogen geen getuygen dragen. Dats te weten/also lange als die siecte haer gheduert.

¶ Itē verwonnē vā crisine. Gelijc als een man ge bannē is vā zijn cōtree/voor sulc crisine/dat in diē hi geuonden waer/hi zijn lijf verliesen soude. Weet dat in diēt blijct bi brieuē/oft dattet opēbaer si oft dat hijt bekent oft bekent heeft hi en behoort niet gehehoort te zijn in getuychnisse/wāt hi en is niet weerdich te leuē. Want hi is vand doot ōwonnē eñ gediffameert/ten si dat hi remis oft vergiffenis se heeft vanden prince geuerificeert/ die hem stelt in goede fame. I ¶ Item die gene die vander familie zijn van sommigen/eñ nade sommige fami lien oft huysghesinne / en zijn niet schuldich ghe-tuyge te dragen voor haren heere oft meester. K

I c. testimo-nium. et de testib.

K l. etiam in re ciuili. c. eodem.

¶ Itē die indē ban der heyliger kerckē zijn in diēt blijct/dattet bider heiliger kerckē verboden si dat met hē geen conuersacie oft participacie ghedaen en si eñ dattet ind kerckē int openbare gecondicht hadde geweest. Sulcke en mogen noch en behoorē geen tuygen te zijn/voor dat si gheabsolueert zijn Maer ten si dattet blijct properlijc bi brieuen eñ bi vsancie vandē houe / daer en behoort niet tegens ghedifferreert te zijn. Want om des te willē betui ghen / en soudemen hem nyet laten te hooren in waerlijcken houen. L

L Spec. tit. eo. ver. etiā q excōmu-nicatus.

¶ Item gemeyne vrouwen en behooren geen ge-tuyge te wesen/dan vanden sakē bi auontuerē ge buert/die si gesien souden hebben/eñ daer si tegen woordich geweest hadden. Want also voorsz is/in de rubrike vandē kinderē onder.xv.iarē. Men be hoort ondersoec te doē vandē feyten gebuert/dye waerheyt bidē genē die daer bi oft tegēwoordich geweest hebben. Want om quaet te doen en roept men niet gaerne tuygen / eñ daerom moetmē die waerheyt ondersoecken bi al die gene diet gesien eñ gehoort hebbē. So geuen die wijse dese versen oft articulen. Condicio/sexus/etas/discretio fama Fortuna/fides/in testibus ista requires.

Nv wil ic v daer af toonen nadē bescreuē rechte Weet dat nadē bescreuē rechte als voorsz is tusscē die waerlike tuygen domestiques zijn wrakelijck. M ¶ Noch seyt dat bescreuē recht/dat die tuyge die gheen redene en geeft van tgeue dat hi tuycht ter deposicie oft getuychnisse/van sulcke ghetuy-ghen en salmen gheen geloone dragen. N

M l. etiam iure ciuili.

N l. solum te-stationem. C. eodem.

¶ Die vaders tegē de kinderē/oft die kinder tegē dē vader / en zijn niet ontfāclijc in tuychnisse. O

O l. parentes et liberi. C. eodē.

¶ Eñ oft gebuerde/dat iemant voor recht quame oft dat hi geuondē wert in zijn iurisdictie/eñ men te doen hadde vā zijnre deposicie oft getuychnisse eñ die selue tot een ander iurisdictie eñ heerlicheit ware/eñ dat hi woude differerē te deposerē eñ be geerde gerenuoieert te zijn af sinē rechter/oft dat men hē seynt halē bi gracie. Weet dat na dat hi be

uonden waer in die iurisdictie vanden ghenen die zijn
depositie begeert/ oft hebben woude/ hi soude moe-
ten tuygen en deposeren/ en gheen exceptie en sou
de daer tegens weerdich zijn/ hi en soude bedwon
ghen worden daer toe/ bi alle behoorlike weghen.
Maer in dien hy niet alsoo geuonden en waer tegen
woordich/ en dat hy in een ander iurisdictie waer/
men soudet moeten gecrijgen bi commissie requisitore
A — l. milium ... mitus. c. eod.
en anders niet/ en dattet zijn here consenteerde. A
¶ Het is behoorlijc/ dat so wye hem wil beheipen van
tuygen/ van betalinge op obligacien/ van schulden
oft van testament te sien doen: dat dye tuyghen spe
cialijc versocht worden/ des te sien doen: en dat dye
tuygen daer op gehoort worden/ in dient noot si/ en
daer op versocht worden. Want tuygen tot getuych
nisse te doen of te wesen/ en behoort hem niet van hem
seluen te lugeren/ oft te porren. En in dien hi dat doet
B — Authen. rogati. c. eodem.
hy is te wraken. B Want na den rechte/ si be
hooren daer toe versocht ende gheroepen te zijn.
¶ Item noch seyt dat recht/ dat tuygen die om een sa
ke betogen geweest zijn voor den rechter/ oft gebuer
de dat questie oft geschil gheuiel van sulcker saken
voor eenen anderen rechter/ si mogen wel tuygen
C — l. si quis testibus. c. eo.
zijn oock voor dien seluen anderen rechter. C
¶ En desgelijcx/ oft tuygen geroepen geweest zijn
en gehoort voor arbiters/ en dye sake weder coemt
voor den rechter/ daerom en ist niet/ die tuygen en
moghen wel gehoort zijn voor den rechter. D
D — l. iii. C. eo.
¶ Noch seyt dat recht/ dat versworen die deposeert
bi suppositie/ noch ooc bi twijfele en is niet weer-
dich oft te houden/ noch daer en is geen geloue aen
te dragen. E ¶ Noch seyt die Decretale/ dat te
E — c. testimonium ext. de testibus.
gens die depositie van sommighen/ een tuyghe al
leene/ niet en is waerdich noch ontfanclijck/ noch
hy en is nyet te hooren voor den rechter. F
¶ Item in feyte van tuyge behoort vertoeft te zijn/
F — c. bernes in si. extra eodem tit.
na dat daer twijfel is opten minsten betuycht. Om
dat so wie betuycht op die meeste/ hi betuycht ooc
mede dat minste. Want so wie dat meeste betuycht
G — c. plus semper. de reg. iur. lib. vi.
met redene/ hi betuycht dat minste. G

¶ Waer die getuychnisse mach ende behoort te arresteren.

¶ Item ghi sult weten/ dat tuygen geroepen als tuy
gen/ in testament te maken/ bi bescreuen rechte sulcke
tuygen mogen en behoren te dragen getuychnisse
totter probacie vanden testamente/ daer si toe ge-
roepen geweest hebben als tuygen. Niet tegenstaen
de dat in dat selue testament hen gegeuen si eenige
H — l. ... ex testamento C. de testamentis et Institu. eo. ... de legatariis.
ghifte. En si en zijn daer by nyet wrakelijc. H

¶ Op sake accedentale.

¶ Ja seyt die expositoor/ in dyen die voorscreuen tuygen gehoort wa
ren op sake accedentale/ ten voorscreuen testamente.
Want in dien si op die adnihilacie vanden voorscreuen te
stamente gehoort waren/ alsdan soude die wrake
weerdich zijn. Want dat voorscreuen testament geadni
hileert oft te nyete ghedaen/ haer ghifte soude te
nyete zijn. Waerom. etc. Maer in sake particulier
[illegible] wel deposeren/ nyet tegenstaende dat
si daer inne hadden ghifte legatarie.

¶ Van dye erfghenamen vanden testamentoors.

¶ Item behoort verstaen te zijn dat dye erfgenamen vanden testamentoors
ooc zijn te wrake/ in sake van dat testament te niet
te doen. Want dat testament te nyete gedaen/ die
testamentoors souden hebben te restitueren tghe
ne dat si byden seluen testamente behoorlijck ghe-
daen hadden. En alsoo exponerent die expositoors
vanden rechten bouen gheallegeert. I
I — Institu. eodem §. sed neque heres.

¶ Van tuyghen gedaecht.

¶ Item is te weten/ dat oft eenige tuygen zijn verdach-
uaert/ om te deponeren in sake/ voor rechters of com
missarien/ en die fergiant/ die de verdachuaerdinge
gedaen sal hebben/ relateert dat hi de verdachuaert
heeft aen haren persoon/ oft tot haren huyse/ en de tu
gen alsoo verdachuaert niet en comen/ oft niet en seyn
den onlede competent/ waerom si ten seluen dage niet
en hebben mogen comen. Die rechter oft die commissa
rien mogen gaen oft seynden tot hem/ aldaer hi woont/
om hem te hooren/ en dat sal gedaen zijn tot sinen co-
sten. En noch sal hi schuldich zijn te beteren die on-
gehoorsaemheyt/ die hi gedaen sal hebben/ in dient
in houe subiect si. En ist in houe van parlemente
oft royale/ dye boete sal wesen arbitrale.

¶ Vanden probacien vanden brieuen/ ende dat daer by mach ghedaen zijn.

¶ Dat. CC. iiij. Capittel.

Ghi sult weten/ dat dye scrifte/ dye ghe
naet is bi yemant met zijns selfs hant/
weerdich is tegen hem: maer voor hem
en ist nyet weerdich/ en men sal daer
aen geen geloue draghen. Ghelijc als
oft ic beloue yemant te betalen eenighe schulde/ en ic
hem daer af gescrifte gheue van mijns selfs hant/ weet
dat hem des weerdich is ghetuychnisse. Maer oft ic
scriue met mijnre hant mijn schulden/ en dat mi dese
so veel schuldich is. etc. Weet dat die gescrifte geen
ghetuyge en draecht tegens den genen/ op wien ic
dit gescrifte gescreuen heb/ in dien zijt wraken. K
K — l. exemplo perniciosum est. C. de probatio.

¶ Van valsche brieuen hem te vermeten.

¶ In dien hem yemant vermeet int recht van brieuen/
die valsch gheuonden werden/ weet dat hi behoort
gereputeert te wesen valsch/ en maker van valsche
brieuen. L
L — l. Iubemus C. eodem.

¶ Van brieuen verloren.

¶ En oft yemant te zens eenige g heobligeert en
verbonden waer met brieuen/ en daer nae die brie
uen werden verloren by auontuere/ daerom en ist
nyet/ men en mach bi tuyghen/ dat inhouden van
den brieuen altijt wel betuyghen. M
M — l. i. §. i. sicut iniquum est C. de fide instrumen.

¶ Ghecondemneert te wesen bi qualijc vseren van eenige brieuen.

¶ En oft yemant gecondemneert wort bi qualijc te
vseren van eenige brieuen/ als valsche/ en een andere
vseren wil vanden seluen brieuen. Daerom en is dye an
derde nyet gehouden noch gereputeert voor val-
sche/ ten si dat die brieuen en haren inhoudt gecon

dẽneert si voor valsch. Wãt om dẽ eenẽ soudt wel mogẽ valsch geseyt zijn/ eñ om dẽ anderẽ niet. A

A
l. si vero instrumento. C. codẽ.

¶ Van brieuen contrarie deen den anderen.

¶ So wye hem behelpt in rechte vã twee brieuen/ contrarie deen dẽ anderẽ op een probacie/ Weet dat dye eene vernielt/ oft te nyete doet dye anderẽ/ eñ gheen ghetuychnisse en is waerdich om den produysant. B

B
l. scripture diuerse. C. eodem.

¶ Vã een die hẽ behelpt vã brieuen bi ghetuychnisse/ eñ dye andere met tuyghen singulieren.

¶ Eñ oft gebuerde/ dat in rechtẽ/ dye eẽ partie hẽ behelpẽ wil van brieuẽ in getuychnisse/ eñ dye ander partie hẽ behelpẽ wil met tuygen singulieren Weet dat leuende stemmẽ te bouẽ gaet vigoer oft crachte vã brieuẽ/ in dyen die tuygen cõtrarie zijn dẽ brieuen. Eñ die rechter behoort meer te arresteren/ oft te bedragen/ aen die depositie oft getuychnisse van tuygen/ die met goeder memorien deposeren oft betuygen/ eñ geuen redene van haer getuychnisse/ dan aenden inhouden vanden brieuen dye gheen sake oft redene en gheeft. C

C
l. in exercendis litibus iuncta glo. c. eod. Ita. l. non dicit hoc q auctor i t e in nuere vuls/ Imo dicit q eandem vim habent testes et instrumenta. Hec ei sunt vba textus in exercendis litibus eandẽ vim obtinent tã fides instrumentorũ q depositiões testium. Ex qua. l. colligitur/ q instrumentũ aliqñ per testes reprobatur: vt est am patet p t. cũ Joannes extra de fide instrument.

¶ Van brieuẽ geapprobeert oft nyet.

¶ De brieuẽ die niet gedaen en zijn voor rechters/ oft voor andẽ heeren die machtich zijn of auctoriteyt hebbẽ des te doen/ oft bi notaris/ of bi baeliu/ opẽ baer met tuygen daer op geroepẽ/ oft die niet en zijn onder dẽ zeghel vanden geobligeerde/ in dien een man si/ die bekende zeghel heeft/ als heerẽ vassalẽ/ die iusticie hebbẽ/ oft heerlicheit feudael/ en zijn niet ontfanclijc in forme van getuyge volcomẽ/ de getuychnisse waerdich si/ ten si datter andere tuyghen mede zijn. Eñ en soude niet meer gerekent zijn dan om memorie van tuyghen daer op te accorderen. Eñ die tuyghen souden moeten tuyghen op dat inhouden der seluer. D

¶ Vanden brieuẽ gheleden daer eenighe die begheerden te sien.

D
l. cõparationes literarũ. c. eod. Et q sint de essentia publici instrumẽti tractat Felinus in. c. ad longum extra de fide instrumẽt.

¶ Oft gebuerde/ dat yemant die brieuen oft hantuesten hadde van zijn erue/ oft vã ander seker sake hẽ toebehoorende/ die eens gepasseert geweest hebbẽ voor goet eñ van weerden. Eñ langhẽ tijt daer na yemãt si/ die seggẽ wil/ recht eñ sake te hebben aen die brieuẽ eñ hantuestẽ te sien/ eñ dat hy daer tot redene oft sake heeft. Die partie dien de brieuẽ aengaen/ seggende dat hi niet gehouden en is die te tonen/ eñ dat zijn brieuẽ/ die hẽ ouer lange iarẽ gegeuen eñ verleent zijn op zijn erue/ en is hi niet gehoudẽ te toonẽ/ ten si dat hẽ belieft. Dye ander partie seggende ter cõtrarie/ eñ dat hi die sculdich is te sien/ wãt de gene diese heeft/ eñ diese tot sinẽ profite houdt/ heeft tot ongelike. Want de voorß brieuẽ zijn quaet eñ valsch/ eñ sulc datse niet weerdich en behoren te zijn/ tot profijt vandẽ genẽ dye hẽ daer mede behelpet/ eñ sulcke wil ic die bewisen te zijn. In dien hi begeert daer op dach tegẽs hẽ te hebben/ eñ dat hi daer op ṽdachuaert si met sinen brieuẽ/ hi behoort ṽdachuaert te zijn tot sekerẽ dage/ eñ dye brieuen mede. Eñ ten dage dye partien cõparanten/ so haest als dye eyscher sinẽ eysch geopent heeft/ hy behoort te sweerẽ eñ te affirmeren op die heylige euãgelien van god/ waerom dat hy eyscht te besien de brieuẽ oft hantuestẽ/ en is geen loosheyt/ noch om geen argelist bedect/ noch õ des wille int speciale/ dat hy gehoort mach hebben oft presumerẽ mach/ datse eenichsins ṽloren zijn/ noch datse die ṽweerder tot hẽ heeft: maer is õ de waerheyt te seggẽ/ om seker sake hẽ daer toe porrende. Maer wil oft meynt die voorß brieuen oft hantuesten/ te betuygen eñ te tonẽ quaet eñ valsch te zijn eñ sulcke/ datse niet weerdich en behorẽ te zijn/ om den genen dye hẽ daer mede behelpen wil. Eñ dat gedaẽ/ dat hy maken sal oft god wil/ protestacie te begeerẽ op die goedẽ eñ die possessien/ daer af dye voorß brieuen oft hantuesten mencie makẽ/ dat hy hout/ eñ langen tijt gehouden heeft met ongheluc sulc recht die hẽ behoort toe te behoren/ eñ om dye selue te recouuererẽ eñ te verhalẽ. Die ṽweerder behoort te verhalẽ/ dat die voorß brieuẽ oft hãtuesten/ om hẽ eens gepasseert eñ geiugeert zijn gheweest voor goet/ eñ dat hi nyet gehoudẽ en is dye te tonẽ/ ten si dat hẽ belieft. Maer oft die eyscher yet wil tonẽ/ by wat redene/ eñ bi wat brieuẽ hi hẽ verweerẽ sal/ in tijde alst hẽ vã node zijn sal. Hi sal hẽ behelpẽ met zijn brieuẽ/ in dient hẽ goet dunct/ eñ van alle tghene dat hẽ na zijn aduijs waerdich sal mogẽ zijn. Weet dat dye rechter bedwingẽ sal den voorß verweerder/ zijn brieuẽ eñ hantuestẽ te tonen/ hoe wel nochtãs datse die eyscher tanderẽ tijde gesien hadde. Eñ also willẽt die rechtẽ/ want alsdan alle suspicie vã fraude eñ argeliste/ behoort afgenomẽ te zijn/ na dattet tot kẽnisse comẽ mach Eñ oft dye verweerder dye nyet en woude thoonen/ dye brieuen oft hantuesten souden gheheelijc ghereputeert wesen voor nyet.

¶ Itẽ oft de verweerder hẽ woude behelpẽ/ te seggen/ dat hi dye voorß brieuen oft hantuesten/ bi hẽ niet en hadde/ eñ dat hyse niet en soude mogen toonen/ ouermits dat hi nyet en weet waerse zijn/ oft wiese bewaert/ oft in wiens hãdẽ datse zijn/ eñ dat in zijnre macht niet en is die te gecrijgẽ. Weet dat alsdan hi behoort bedwongẽ te wordẽ/ te sweeren eñ te affirmerẽ op de heylige euangelien van god dat hi vãde voorß brieuen oft hãtuesten/ die de eyscher ṽclaert eñ eyscht te siẽ/ niet en weet/ eñ dz hi geen en heeft/ eñ dat hi nyet en weet wie datse heuet/ eñ dat hijse niet en weet te gecrigen/ bidẽ eedt die hi ghedaen heeft. Eñ dat hy des seyt indẽ waerheyt/ om te affirmerẽ sondẽ loosheyt/ cauillacie/ exceptie/ fraude/ noch argelist neghene. Mer in dien hi wiste waer datse zijn/ hi soudt gaerne seggen. etc. Weet dat bidẽ eedt also ghedaen/ hy behoort daer af gehouden te zijn voor gheexcuseert. Eñ in dien hijt niet sweeren en wil/ die voorß brieuen oft hãtuesten/ behooren gehouden te zijn voor doot/ eñ te nyete/ eñ als quade eñ valsche. Eñ van dien tijt af

voor sulcke gehouden eñ gereputeert te zijn. A

A ,l. cū quidā instrumen- tū, c. eodem

Tuyghen by leuende stemmen/ doen brieuē te nyete.

¶ Nu is te weten/ dat in dien hē yemant vmeet te betuygen zijn sake met brieuen/ weet dat in dien die verweerder seg- gen wil/ dat hi alle die brieuen reprocheert met le- uende tuygē/ hi is ontfanclijc. Eñ die reproche vā den leuēde tuygen sal weerdich zijn tegen die brie- uen/ eñ in dien daer reproche souffissant si/ die brie- uen sullen te nyete zijn/ eñ niet weerdich. B

B l. cum preci bus. c. de p bat, Et re- stat instru- mento do- nec probet contrariū. Vide Jn- nocen. in. c cū Joānes extra de fi- de instru.

¶ Oft ghebuerde dat hē yemant vmeet/ dat ic hē gegeuē hebbe eenighe sake/ eñ dat hi mi daer af in rechte betrect/ eñ die nyet te betuyghen/ eñ te too- nen met brieuē/ weet dat oft ict seggen wil/ eñ de- poseren by leuende tuygen/ tegens die brieuē/ dat ict hē vercofte/ ic waer daer tegens ontfanclijc. C

C d. l. cū preci bus.

¶ Oft yemāt seyde eenige sake te wesen opēbaer eñ manifeste/ weet dat daer op meerder actie is/ die stemme van tuygen/ dan die brieuen. D

D l. si arbiter ff. codē tit, Specu. tit. de notorio crimine. §. iam de na- tura.

¶ Waer in brieuen meer weer- dich zijn dan tuyghen.

¶ Hoe wel dat hier bouen geseyt eñ ghetoont is/ dat leuēde stem- me te niete doet dat inhoudē vandē brieuen/ weet dattet behoort te liggē in die discrecie vandē rech- ter/ eñ zijn examinacie. Nochtās suldy weten/ dat tegens iaerlijcsche rentē/ noch pachtē die van iare te iare behoren betaelt te zijn/ in sulcke zijn de brie- uen meer te ghelouen/ dan die leuende tuyghen.

Noch by deposicie en behooren die oude brieuen daer op ghemaect/ niet te niete gedaen te zijn/ ten waer dat conuenient eñ van den eersten terminen van betalinge/ men daer tegens proposeren woude valschede/ op dye brieuen. E

E l. census et monumēta ff. de pbat.

¶ Vrouwe en is niet ontfanclijc tegēs tgene dat si gesworen eñ ghelooft heeft te doen bi brieuen. F

F l. antiquelu iurisdictionis C. ad sena- tusc. Vel- leian.

¶ De alibi.

¶ Ghi sult wetē dat alibi is een feyt/ dat so wie betuycht/ hi antwoort eñ betuycht tot negacie. Ghelijck als van een feyt daermen af waer gheimposeert oft belet/ te segghen innocent te wesen bi alibi. Eñ men moet betuygen dye alibi vā sulcker distancie/ datmen geensins geweest en mach hebben ter plecken daer des gheschiet mach wesen/ oft anders het en is nyet weerdich. G

G l. optimam questionē. C. de contra hen. et com mitt. stipu.

Van vrouwe teghen haren man

¶ Noch suldy wetē dat yemāts wijf/ hoe wel dat si met hē wonachtich ware/ eñ zijn getroude wijf is/ mach eñ behoort gehoort te zijn/ in sake tegens harē man/ niet tegenstaēde dattet schijnt te wesen zijns selfs sake. So soude ooc die verweerder in diēt die eyscher begeerde/ na der sommiger opinie/ eñ na die sommige niet/ want het is haers selfs sake. Eñ het schijnt/ dat alsment op haren eedt nyet en set/ dat si nyet en moghen tuyghen.

¶ Copie te hebben vanden brie- uen gheset in ghetuychnisse.

¶ Na dat die brieuen geset zijn in getuychnisse/ in wat sake dattet si/ voor waerlike rechter of waer- like cōmissarien/ in dien die partie daer af begeert te hebbē die copie/ om te reprocheren/ in dyent hē goet dūct. Weet dat dan in presencie vā dē rechter oft vāden cōmissarien/ hi daeraf behoort te hebbē gesichte/ eñ int langhe hooren lesen/ in tegenwoor- dicheyt vā sinen rade/ eñ sien oft daer in geen rasu- re noch vicien en zijn te wrakē. Mer hi en behoort daer af anders geen copie te hebbē/ dan tbeginsel/ tmiddel/ eñ dat eynde. Dats te wetē die saken dat die brieuē in houden/ eñ den datū dat si ghemaect werdē/ eñ dye redene waerō dat hy daer af geen copie en heeft/ om datmen in waerlike houen niet gehoudē en is te doen publicatie van tuygē/ so en behoortmen ooc vā brieuē/ ten ware bi also datter openbare brieuē waren gegeuē te houe/ om die sa- ke/ daer af geschil soude wesen oft cōmissie/ oft re- scriptie daer op/ daer af men by weerlike costumē copie behoort te hebbē/ so wie des eyschet. Eñ van brieuē iudiciarie en is men gheen copie schuldich/ mer men mach daer af also veel te houe nemen als men schuldich is te hebbē bi rigoer. Mer in houen daermē vseert vādē bescreuē rechte/ als in geeste- like houē/ weet dat daer van alle tuygen/ eñ van harē getuychnisse/ eñ ooc van alle brieuen/ gheset wesende in forme vā getuychnisse/ men is sculdich publicacie aen partie aduerse. Eñ hy behoort van als te hebben copie op zijn costen/ in dyen hy dat eyscht eñ begheert/ om alsulcke reprochen daer op te doen/ alst hem lieden goet duncken sal. H

H l. j. § edenda sunt om nia. ff. de edendo.

¶ Itē so suldy noch wetē/ dat in feyte vā productie si voor cōmissarien oft andere/ men mach hē wel behelpē met brieuen/ in getuychnisse. Eñ oft ghe- buerde/ dat voor cōmissarien of andere/ productie begonnē is/ bi eerstē/ anderde/ eñ derde productie eñ bi de vierde/ in dient vā node waer/ reprochē eñ solucien gegeuen/ eñ tot dat proces te cōcluderen om te sien arrementē eñ stucken wederkennē/ oft tot recht te eysschē. Eñ welcke vāden partien dat tet waer/ dye daer op geuē woude redenē vā rech- te in forme van ghetuyge oft brieuē peremptorien in haer seluen/ aldaer gheen feyte van ghetuygen en vielen/ dan die peremptorie vande seluē brieue/ Weet dat dye voors brieuen behoren ontfanghen te wesen om waerdich te zijn het ghene dat redene gheuen sal/ recht daer op gedaen in speciale decla- racie: eñ sonder twijfele also doen redene vā rech- te tot dye sentencie te gheuen.

¶ Te doen sweren die tuyghen/ eñ die te examinerē.

¶ Dat. CC. iiij. Capittel.

DIe tuygen te doen sweeren/ eñ hē lie- den te interrogeren eñ te examinerē/ so ist behoorlijc dat dye tuygen eeden doen by den rechtere/ voor partie ad- uerse ten eynde/ oft dat hy dat seyt eer hy tuycht. Want na dat hi getuycht soude hebbē/ en soude hi niet te tijde comen/ aengesien dat hi hē hadde sien sweerē/ sonder te wraken. Ten ware bi also dat de partien eēs warē/ in dien dattet si in audicie/ bi en- queste te doen/ dat die tuygen gehoort worden/ al

so wel in absencie als in presencie / verdachuaert en
niet verdachuaert/ op dat namen en toenamen ge
geuen worden ten eynde vander audicie. En dat als-
dan weerdich zijn die reprochen/ indien men eenige
doen wil. A ¶ En also behoren si te sweeren/
en te setten dye hant op dat missale/ segghende by
woorden expres. Ghi sweert op die heylige euãge
lien vã god/ die hier in bescreuen zijn/ bi de trouwe
die christen menschen schuldich zijn te houden van god
bi dat heylige doopsele dat ghi ontfangen hebt/ en
op v aendeel hemelrijcx te vliesen/ dat ghi die waer
heyt seggen sult na v beste wetenschap/ van tgene
dat wij v vragen sullen/ op die sake daer ghi op be
togen zijt. En dat en suldi niet laten/ om lief noch om
leet/ noch om profijt/ noch om schade/ noch om ghifte oft
belofte/ die v daer af gedaen zijn/ oft gedaen sullen
worden/ oft dat ghi daer af hoept te gecrigen/ noch
om vreese oft last dye v daerom gedaen si/ oft ghe-
daen sal worden/ also moet v god helpen/ en alle zijn
heyligen. En dat gedaen/ de rechter behoort te zijn
in een heymelike stede/ seker en betamelike/ en be-
hoort bi hem te hebben een vanden houe/ het si mannen
of schepenen/ om te sien oft te horen die deposicie oft
betuychnisse vander sake. En doen scriuen die gehee-
le deposicie vã woorde te woorde/ gelijc als hi dat
betuycht/ so verre dattet gene/ daer op dye deposi
cie stadt neemt/ dat behoort te begripen. Want buten
die articulen en behoort niet te zijn geuraecht noch
gescreuen. En oft die tuyge voorder deposeren wil
de/ so en behoort hi niet ontfangen te zijn. Wãt het
is quade presumptie/ wanneer die tuyge hem voor-
dert te deposeren/ ouer dye termen van dye arti-
culen oft vander interrogacie.

¶ Item behoort dye tuyge redene te geuen en sake
waerom hi tuycht tgene dat hi tuycht/ oft anders
zijn getuychnis behoort te zijn in suspectie oft twifel.

¶ Item en behoren niet gehoort te zijn/ meer dan
x. tuygen op een artikel/ oft op een propoost/ en son
derlinge wanneer die sake is in tijtle. En behoort
ne eestelijc geexamineert en onderuraecht te zijn in
de deposicie/ vanden tijde/ vanden dage/ vãden prijse
van dat sien en hooren / oft dat hy tuyghet by dat
hi daer tegenwoordich was/ oft bi hooren seggen/
oft dat bi daghe was/ oft bi nachte.

¶ Item behoort te zijn bi den rechter geauiseert en
doersien oft hi tuycht bi warachtige wetenthept oft
sciencie. Oft hi niet cõtrarie en is in hem seluen/ en in
zijn deposicie/ bi der maniere vã zijn getuygenisse
Oft dat si zijn yet twifelende/ of discoort in haer ge
tuychnisse. Ghelijc als die wise dat betuygen biden
bescreuen rechte/ bi desen woorden. B

¶ Vã die diuersiteyt aenden ghetuyghen.

¶ So is te weten dat in depositie
oft getuychnisse vã tuyghen wel valt diuersiteyt
Dat is te weten/ diuersiteit vã saken/ diuersiteyt vã
personen/ en diuersiteyt vã graden. Daer af volcht
dat diuersiteyt vã saken is/ wãneer een getuyghe
tuycht vã een sake/ oft vã een feyt/ oft vã een plecke
En een ander daer op betogen/ tuycht ongelijc oft
cõtrarie/ dan is op sulc getuygenisse presumptie.

¶ Diuersiteyt vã personen is/ wanneer een tuyge
tuycht/ dat Jan geslagen heeft. En een ander tuy
ghe daer op betogen/ tuycht dat Jacob ghesslagen
heeft. En also van anders saken/ want in getuychnis
daer sulcke diuersiteyt is/ is presumptie dattet niet
souffissant en is. ¶ Diuersiteyt vã grade is/ wan-
neer Jan seyt in zijn deposicie/ dat Robert aengaet
Jacob/ inden derden grade. En een ander tuyge daer
op betogen/ tuycht dattet is inden vierden grade/
Sulcke ongheliike getuychnisse en is nyet te hou-
den/ by presumptie dye daer is. En dye tuygen be
hoortmen seer scherpelic te examineren/ op de waer
heyt vander sake. En die variacie oft twifelinge vã
den tuyge/ tot welcken eynde dat gedaen is/ so dat
dye argelist dye daer op geuonden soude worden
mach zijn gecorrigeert. ¶ Item dye tuygen beho
ren meer te wesen gheexamineert in grote saken/
dan in cleyne. Inden groten/ gelijc als van crisme
inden cleynen/ gelijc als van saken personelen/ want
dye deposicie oft getuychnisse/ dye vonnisse mach
en behoort te dragen/ behoort also claer te zijn/ als
dye sonne schijnende opten middach. C

¶ Maniere om die tuyghen te examineren.

¶ Ende daerom zijn geordineert
vier manieren van examinacien van tuygen. Die
eerste maniere is/ by horen/ by sien/ by geloue/ oft
by introductie. Dye ander maniere is vanden iare/
vander maent/ vanden dach/ vander vre. De. iij. manie-
re is/ oft beter is/ waerom/ en tot wat sake. De. iiij.
maniere is/ by dage/ by nachte/ by name/ by clee-
deren en ander examinacien/ als nader sake dienende
en behoorlijc sullen zijn te doene en te ondersoecken.
En die rechter behoort te cõsidereren/ oft die tuyge
tuycht bi clare en behoorlike maniere/ sonder twij
felinge/ sonder bloseren/ sonder beuen/ en sonder ver
we te vanderen. Want het zijn alle quade presum
pcien tegens zijn tuyge en zijn tuygenisse. Item be-
hoort getoont te zijn aen den tuyge/ so geringe als
men hem siet twijfelen/ de pene/ en wat perikel dat
tet is valscelijc te tuygen. En in dien hi warachtich
propoost niet en hout/ hi behoort vercost te zijn op
dat de waerheyt van zijnre gedachten mach wor-
den geraect by examinacie/ en anders ter meester
neerstichept dat geschien mach na der sake.

¶ Van valsche tuyghen.

¶ Ende oft hy geuonden waer valsche tuyge/ by
wetenschap/ om gelt/ hy soude te corrigeren zijn als
valsch en anders niet. Want hi en is niet gehouden
noch gereputeert als valsch getuyge/ de gene dye
tuycht anders dã de waerhede/ op dattet si by on-
wetenscap. En sonderlinge (na sommige wisen) so
wie niet en tuycht valschelijc met wetenscap/ en om
ghelt/ anders en behoort hi niet gecorrigeert te zijn
Noch oec/ hoe wel dat yemant tuycht in zijns selfs
sake/ dye nochtans op zijn ghetuychnis bedragen
waer/ hoe wel dat hy tuycht ander saken dan dye
rechte waerheyt/ daerom en sal hi niet begrepen wor
den als valsch/ noch sulcke eedt en getuychnis/ en

A c. in nomine dñi extra de testibus. Testes aũt iurare debent se non pẽtiato odio/ nec amicitia/ nec ꝓ aliquo commodo quod habuerint/ vel qđ habent/ vel habituri sint/ ad iurandũ inductos ex le. c. quotiẽs extra de testibus.

B Res/ persona/ gradus/ locus/ sunt hic colona tempus. De his per Specu. de testi. §. 4.

C Luce meridiana, et e... liter. testes debent esse luce clariores. l. sciant cuncti. C. de probat.

zijn niet dan eedẽ calũnieusen/daer valsheit geen
stat en heeft. Oft gebuerde dat yemãt deposeerde
oft tuychde valschelijc/eñ bi sinẽ eede meynde die
waerheyt te tuygen. Te weten is oft hi gehouden
soude zijn voor valsche tuyghe? Weet dat niet.

¶ Exempel daer op.

Het gebuerde dat een man die anderwerf gehu
welijct geweest hadde/in die stede vã Parijs/zijn
wijf so veel sloech dat si haer vã hẽ absenteerde/eñ
mẽ wiste nie waer dat si beuoer. Nyeumare ghinc
hoe dat hi zijn wijf geslagen hadde/so dat iustície
haer porrede/bi informacie daer op gedaẽ. Die mã
wert geuangen bi tuygen/de welcke tuychden dat
si dat wijf hadden hoorẽ slaen oft criten/oft roepẽ
Eñ na die tijt en haddẽ si haer niet gesien noch en
wistẽ niet waer si beuarẽ waer. Bi deser deposicie
wert die voorß mã gecondẽneert ter doot. Als hy
gecondẽneert was/bekende hi dat hi daerom niet
en behoorde te steruẽ/maer wel hadde hi den doot
verdient om ander sakẽ wãt hi zijn eerste wijf ver
moort hadde/eñ bedoluen inder aerdẽ. Alle gesien
hi wert geexecuteert ter doot. Daer na wert que
stie op die tuygen/die getuycht hadden/dat hi dat
anderde wijf gedoot hadde/gelijc als si seyden/ bi
tghene dat si daer af gesien eñ gehoort hadden/si
gehouden souden zijn voor valsche tuygen. Weet
dat niet. Want si hadden getuycht na haer weten
scap de waerheit/als si warachtelic meynden. Eñ
daerom in alsulcke sake en is geenen valscen eedt
Ghedaen eñ gewesen int chastelet van Parijs/eñ
gheconfirmeert bi arreste. A

A
Hec sũt iu. et scripto conforma l.i.§.i.et.ij. ff.ad legem Corn de fal sis.

B
Acta ps non pro bante reus absol uitur.l.qui accusare. c.de edendo.

¶ Te stellen die ghetuychenisse/ totten eede van den verweerder

¶ Het gebuert dicw[illegible] dat vã node is/ghetuych
nisse te doen van sake/oldẽ eysscher oft biden ver
weerder. Ghelijc als die eysscer zijn ghetuychnis
wederstelt inden eedt vandẽ verweerder. Wãt so
wat hi daer af seggen wil bi sinẽ eede/is waerdich
eñ heeft vigoer oft crachte vã volnaecten ghetuy
ghe/in dien hi dat sweren wilt. Eñ oft ghebuerde
dat de voorß verweerd niet sweerẽ en woude/mer
dat wederstelde indẽ eedt vandẽ voorß eysschere
alsdan so is die getuychnis opten eysscer. Eñ dese
getuychnisse heeten die clercken referre iuramen
tum. Dat is/weder te stellẽ die getuychnis vandẽ
verweerder/opten eysscer. Eñ in dien die eysscher
in deser sake niet sweeren en wilt/hi behoort te ver
uallen vã sinen eysch. Wãt na bescreuẽ recht. B

¶ Eñ oft gebuerde/dat die getuychnis wederom
gestelt wert aendẽ verweerder/eñ die verweerer
dat niet en woude sweren/noch oec wederstellẽ in
den eedt vandẽ eysscer: die rechter behoort dẽ ver
weerder te condẽneren/als cõtumax vander sakẽ
Eñ behoort den eysscher toe te wijsen sinen eyssce
biden deffaulte/daer die verweerder niet volco
men en wil die regule van rechte. C

C
l.cum et iu dices.c.de iu reiur.propter calumni am dando que ler loquitur de iura mento calũ nie sed non de iuramen to necessa rio / quod iuder defert parti / hoc enim non potest recu sari aut re ferre: sed iu ramentũ iu diciale sic / nam nec ac tor in hoc iuramento iurare tene tur / sed alis probare potest.l.ge neraliter.§ finaliter m.c de rebus credi.

¶ Van den Reprochés oft Wrakinghen.

¶ Dat.CC.lv.Capittel.

Vanden reproches die gedaen mogen
worden/op die tuygen bet ogẽ nader
vsancie vanden waerliken houe wil ic
v segghen eñ tooyen/het ghene dat ic
daer af gesien eñ ghehoort hebbe/by
die wijse/mijn meesters/eñ ander. So weet datter
zijn twee manierẽ van reproches. Te weten/repro
ches van rechte/eñ reproches vã feyte. Reproches
van rechte zijn gelijc so wie hem voidert te depo
seren oft te tuygen/meer dan totter sake behoort
te dienen/eñ dan hi onderuraecht oft ondersocht
soude zijn. Die bi malicie oft loosheyt/zijn deposi
cie oft betuychnisse te voren openbaert. Die buy
ten die termẽ vanden articulẽ tuycht. So wie gel
redene en geeft vã zijnre deposicie. Meer dã .x. tui
gen te hooren op een artikel. So wie coemt depose
ren oft tuygẽ/sond daerop verdachuaert te zijn oft
ontvodẽ vã sinen heerẽ/ten ware dat die partien
ouerdragẽ haddẽ/dat alsowel gehoort souden we
sen partien niet vdachuaert als vdachuaert. Welc
ke reproches vã rechte vallẽ in die discretie vandẽ
rechter/hoe wel dattet die partien weder seggen.
Die reproches vandẽ feyten zijn gereputeert ghe
weest te hebbẽ als valsch/als versworen/als open
baer infamis/als gebannen vã sinẽ lande voor cri
me/bi cõtumacie: ten ware bi also/dat bidẽ coninc/
oft bidẽ keyser int keyser rijc/hẽ die sake vset/oft
vergeuen geweest hadde/eñ weder gestelt hadde
in zijn goede fame eñ mare. Als gebannen vander
heyliger kerckẽ/in dien daeraf opẽbaer blijcke wa
re bi brieuen/eñ anders niet. Dese reproche van ex
cõmunicacie en is niet geuseert in waerlike houen
maer die gebannẽ (als voorß is) bider kercken sou
de gehoort zijn. Want het waer seer onbehoorlijc
dat om die excommunicacie/die produysant gemis
sen sonde tot ghetuychnisse/die anders geen tuy
ge en hadde daer tegẽwoordich. Als te wesen van
dẽ rade vandẽ produysant/als te hebbẽ aendeel in
der sake/ als te wesen vanden geslachte vandẽ pro
duysant/so na dat hi zijn erfgenaẽ zijn soude. Als
te wesen viant tegens den genen/daer die produc
tie tegens gedaen wort/eñ anders niet. Als geseit
te hebbẽ by dreygemente/datmẽ scade doẽ soude
in lijf oft in goede/den genen daer die productie te
gens gedaen wort. Als te zijn vã zijnre familiẽ tẽ
tide vã die deposicie/daer te voren/oft daer na/eñ
sonderlinge tẽ tide vã die deposicie. Welcke repro
ches vallẽ in feyte vand sake/in diẽ datse millaert
wordẽ. Eñ men moet die betuigen/oft an ders die
reproche daer op gedaen/en is niet waerdich. D

D
Hec omni traganti in Spe. i testi.§.i.

¶ Van productie op reproches oft Wrakinge.

¶ Item ghi sult weten dat
op productie van rep roches/niet meer en valt dã
eẽ productie alleẽ/die de rechter sculdich is te bekẽ
nen binnen behoorliken tide/na dat die partien ge
hoort/behoorẽ sal gedaen te zijn. Eñ in dien mẽ bin
nẽ sulcker tijt also betreckẽt/niet en doet productie
op die reproces/mẽ en coẽt daer na nz te tide mer
mẽ behoort daer af te vuallẽ eñ verstekẽ te wesen

¶ Van den feyte op saluacien.

¶ Noch suldi werẽ/dat op saluaciẽ gedaen op re-
proches/niet en vallẽ eenige feiten: noch en behoo
ren daer eenige tuygen/maer valt in discretie van
dẽ rechter.

¶ Van gelijcke saken.

¶ Itẽ noch suldi weten/dat die gene wrakelijc is/
die gelijcke sake heeft te tracteren eñ te beleyden
voor hem seluen/naden Decretale/die seyt. A

A
A testimo-
niorũ vari-
tione repel-
litur simili
morbo la-
borans. de
testibus. c.
personas ec-
clesiarum ex
tra.

¶ Vanden tuyge op testament.

¶ Itẽ zijn te wraken tuygen/die in sakẽ van testa
mentẽ tuygen soudẽ/die daer in hadden gifte lega
tarie/oft ander profijt/na dat si gehoort warẽ op
die destructie vandẽ testamẽte oft anders niet. In
cas accidentale moghen si gehoort wesen.

¶ Vanden erfgenamẽ vandẽ testamente.

¶ Itẽ zijn oock te wraken die erf
genamen vandẽ testamẽt/in sake vandẽ testamẽte
te niete te doen / eñ particulare saken niet. Want
dat testamẽte te niete gedaẽ/de testamẽtoor soude
moetẽ restituerẽ tgene/dat biden testamente also
te niete gedaen/betaelt/eñ ghedaen soude wesen.
Eñ also exponerent die stichters des rechts. B

B
ff. de testi-
monijs. In
testis. codẽ.
§. sed neqꝫ
heres scrip-
tus.

¶ Vanden brieuen gestelt in feyte vā ghetuyge.

¶ Item brieuen gestelt
in getuychnisse/mogen ghewraect worden bi ra-
sure/als in name/in summe/in plecke/in date/in se
gel in hanteekẽ/eñ in brieuen niet autentijc. Ghe
lijc de ghene die niet en zijn onder seghel autentijc
also hier na geseyt sal wordẽ/inde rubrike daer af
sprekẽde/geteekent biden getale van. CC.lvi.
Oft als die brieuẽ inhoudẽ sake/datmen bi leuen-
de tuygen/ter contrarie betuygen mach. Want le
uende tuyge compeert brieuen. C

C
l. in exercen
dis litibus
iuncta glo.
C. de fide
instrumen.
Spec. codẽ
tit. §. restat
videre.

Sinẽ broedẽ te hooren tot tuyge.

¶ Ic sach een sake daer de eysscer hadde doẽ hoorẽ
sinen broeder in depositie oft getuichnis. De dweer
der wedsleyde hẽ seggende dat die broedẽ niet en be
hoorde gehoort te wesen voor den broeder. Want
bi sekerẽ tide soude hi mogẽ wesen zijn successoor
eñ erfgename. ꝛc. Die produysant solueer det also
dat zijn broeder niet en was zijn erfgename wãt hi
hadde wettige kinderen. Eñ hoe wel dat hi gheen
kinderẽ en hadde/so hadde hi ouẽ broeder/die zijn
erfgenaẽ wesen soude. Waerom. ꝛc. Het wert ge-
delibereert daerop bi die clerckẽ inden rechten/eñ
wisen costumierẽ/dat die reprochesoft wrakinge
geen stadt en soude hebbẽ. Eñ die depositie oft ge
tuychnis vandẽ broeder soude waerdich zijn. D

D
Per glo. et
Doct. in l.
parentes et
liberi. C. de
testib. Et in
ciuili cau-
sa frater p
fratre põt
testificari/
sed nõ cogi
tur secus in
criminali
vide Bart.
in. l. qui te
stamẽto he
res. §. que-
sũque. ff. de
testamẽtis.

¶ Sinen borge te hooren totten ghetuyghenis.

¶ Ic sach een ander sake
daer die eysscer hadde doen hooren sinen borge in
ghetuychnis. Die verweerder wraecte hem /seg-
gende/dat die borge niet en behoorde ghehoort te
wesen/voor den ghenen daer hi borghe voor was.
Want die borge hadde daer af zijns selfs sake ghe
maect/als hi borge was geworden. Eñ niemãt en
behoort ghehoort te zijn in zijns selfs sake. Die pro
duysant solueerde daer tegẽs eñ seide/dat die prin
cipale rijck ghenoech was/eñ dattet geen noot en
was/daerom den borge te wrakẽ. Want geen sea
de en mocht stat nemẽ optẽ principale ꝛc. Het wert
geseyt bi clerckẽ indẽ rechte/dat na dat die princi-
pale soluent genoech was/wel mochte die borghe
tuygen/eñ wrakinge en soude geen stadt hebben.

¶ Van den brieuen/hantuesten instrumenten / oft ander munimenten in ghetuyghe.

¶ Dat. CC.lvi. Capit.

Na dat wi geseyt hebben vandẽ tuy
gen vanden leuenden stemmen/ eñ
vā die selue te examinerẽ/eñ die for
me vandẽ reproches/oft wrakinge
op die selue tuygẽ. So wil ic nu seg
gen vandẽ brieuẽ/hantuesten/eñ instrumentẽ/ eñ
ander munimenten daer af mẽ hẽ mach behelpen/
in forme van getuige. So weet datter zijn veel for
men eñ manieren vā brieuen/eñ zijn bi veel namẽ
genaemt na gemeyne vsancie vā sprake/in waerli
ken houen. Gelijc als brieuẽ gegeuen in hantue-
sten/onder tzegel vanden prince oft vā ander herẽ
Eñ sulcke brieuen worden gemaect onder een ze-
gel alleen. Daer zijn andere/die geheeten zijn hãt
uesten/eñ daer aen zijn veel zegelen/als vā heeren
eñ leenmannẽ. Ander brieuẽ zijn/dye geheetẽ zijn
hantuestẽ/als die brieuẽ zijn die onder geestelike
zegel zijn vā bisscop/vā capittel/oft vā ander clo-
stere. Generalijc behoortmen die brieuẽ te heeten
hantuestẽ/het si datse eenen zegel hebbẽ/ oft meer
na datse brieuẽ alleen bliuẽ op die sake/ daerõ dat
se ghemaect zijn eñ geordineert/te ghedueren ee-
welijc/oft tot lijftochte/in diẽ dat die sake begeert
¶ Item ander forme eñ maniere vā brieuẽ zijn te
maken eñ te ordineren tusscen partiẽ/om die voor
waerden eñ ghelooften/die daer af geschien: eñ op
dat daer af seker getuyge mach volgen/ in toeco-
mende tiden/in dient vā noode si. Eñ dese brieuen
zijn geheeten openbare brieuen/ de welcke wordẽ
gemaect na bescreuen rechte/in drie manieren vā
brieuen. Eñ die zijn geheeten bi bescreuen rechte/
openbare instrumentẽ. Die eerste maniere is/ als
brieue die ghemaect/verleden eñ gheaccordeert is
tusscen die partien/eñ bi harẽ consente/[illegible]
die contract tusscen die selue partie. Eñ dat is ghe
daen eñ verledẽ voor singulare tuygẽ die daer toe
specialijc geroepen zijn/eñ die brieuen gescreuẽ bi
simpel hant. Dats te seggen bi een clerc die niet en
is notarius noch tabellioen. Eñ dese brieuen [illegible]
getuyge eñ machte/so lange als die tuygen [illegible]
maer als si doot zijn/is die machte vā [illegible]
ment eñ brieuen geexpireert. Die ander maniere
van ghemeyne brieuen eñ instrumenten te maken
is gelijc brieuen die gemaect worden tusscen par-
tien/voor die notarisen of tabellioenen [illegible]
het welc geheeten is openbare oft geme[illegible]

eñ gheteekēt met zijn hātteekē/in presencie vā tuy
gen daer toe geroepē. Eñ hoe wel dat dye tuygen
inde brieuen eñ instrumēten vclaert/ assiuich wer
den daerō en ist nyet/die brieuen eñ instrumenten
en zijn wel waerdich/eñ houdē stat/na dat bi ghe-
meyne oft openbare hāt geteekēt sal zijn / Eñ die
tuygē en zijn daer nz geroepē / dā in adiutorie oft
hulpe vā getuyge. Want hoe wel dat daer gheen
getuyge geweest en hadde/ dā die openbare hant
teekē/ so ist sculdich waerdich te wesen. Die derde
maniere is/wāneer die brieue oft instrument ghe-
maect is eñ verleden onder tzeghel autentijc/ ghe
lijc als onder tzegel royale/onder tzegel vā stede
die iusticie heeft/onder tzegel vā prelate/hebbēde
iurisdictie. Eñ sulcke brieuē oft instrumēt gedue-
ren tot eewigen dagen/indē termen daert eewelic
mach en behoort te streckē. Ghelijc oft waer in ee
wige renten/oft in sake vā erue/oft vā ander voor
waerde a perpetuite. Ghelijc in sekerhede vā pap
se/in sekerhede vā huwelicke. ✠c. Wāt in sekerhede
vā sculde/om eens te betalē/is sekerē tijt vā iaren
ghelijc hier na ghesept sal worden. A

B
.c.scripta
vero au-
thentica ex
tra de fide
instrume.

C Itē/eñ hoe wel dat biden voors Decretale nz en
zijn ge naēt noch ghesept/dā drie manierē vā brie-
uē oft opēbare instrumēten/als voors is/ Nochtās
bi vsancie vā waerliken houe seggē dye costumie-
ren/datter vier manierē zijn/eñ niet meer. Alshāt
uesten onder tzegel vāden prince/oft heere/oft he
een die de machte hebben te doen eñ te bezegelen.
Itē brieuē et instrumentē /onder hantteeken van
notarisen oft notabiloen opēbaer. Itē brieuen oft
instrumēt/gedaen eñ verleden bi scepenen/ die in
twee oft drie partien wort gemaect/daer die rech-
ter die eene bewaert/eñ die ander partien diet aen
gaet elc een. Eñ sulcke brieuen zijn geheetē naden
rechten ciuijl/apocha. B Itē daer zijn brieuen
die geheeten zijn gemeyne/daerom datse zijn ghe
maect bi gemeyn oft simpel hant. Ghelijc als brie-
uen die gemaect worden op sommighe contracten
oft beloften gedaen voor singuliere tuygen/eñ ge
screuē van simpel hant/bi eenen die geen notarius
noch tabellioen en is. Item die ander forme eñ
maniere vā simpel brieuē is/ Als yemāt scrijft met
zijns selfs hant/die tractaet oft voorwaerdē die hi
tegens dē anderen heeft daer hi hē in verbint te be
talen/die hant eerst bekent wesende int rechte. ✠c.
Itē die ander forme eñ maniere is gelijc wāneer
eenich edel man/leengoedē houdēde is die behoor
lijc is een segel te hebbē maecte eenich contract oft
belofte onder sinē segel/want dat sal houden eñ is
waerdich op sinen segel. Mer eerst behoort vdach
uaert te zijn de ghene/die dat besegelt heeft om te
bekennen sinen segel/eñ die selue bekent/ is execu
toer. Eñ in dien hi sinen segel ontkende/so soudemē
dat moetē betuygen. Eñ oft tegens hem betuycht
worde sinē zegel/ hi soude grootelijc beterē tegēs
dē heere/na zijnre faculteyt. Eñ soude gecondem-
neert zijn in beteringe/eñ inden costen vā partiē.

B
l.plures a-
pochis. C.
eodem.tit.

C Vandē priuilegie van Stedē.

C Noch zijn daer ander brieuen/gheheetē priuilegi
en/die gegeuē zijn vandē coninc/vandē prince oft
van ander heerē/aen haer stede eñ ondersaten. Eñ
zijn geheeten priuilegien/daerom dat si priuerē of
af brekē het recht. Dat is te weten/dat si geuen aē
dē ondersaten eñ steden/dat si hebben meer/ eñ an
der recht/dan dat gemeine recht gheeft eñ onder
wijst te hebbē. Eñ meerder vryheyt eñ libertept dā
dat gemeyn recht eñ vsancie/ gheeft eñ beteekent
te hebben. Eñ daerom zijnse geheeten priuilegien
eñ zijn vā bescreuē rechte. Eñ daerom zijnse meer
te restringerē/dan te amplierē oft te vbreydē/ om
dat si breeder zijn dan tgemeyne recht. Eñ so wye
vseert vā trecht van priuilegie hi en behoort noch
en mach meer noch voorder gaē / dā die priuilegie
wt wijst te doen. Eñ in dien men vandē priuilegie
opposeert/men behooret te toonen. Eñ in diē men
hē in getuychnis daer af behelpē wil /men is nyet
gehouden/dat in gescrifte te geuen/dan die articu
le/die mencie maect van tgene/daer af geschil sou
de zijn. Maer vā priuilegie en behoortmen anders
niet te geuen. Eñ die reden is/wāt in priuilegie is
gemeynlijc begrepen veel sakē/aengaēde die statē
vandē steden/oft collegie/die priuilegie hebbē dat
vā geenen noode en is te toonen/dan wāneer daer
af gheschil is van elcker sake op hemseluen. Eñ dit
betuycht hem seluen biden Decretale. C

De his spe
ciebus in
strument
rū tract
Specu. d
instrumen
edi.§.nun
dicendum
restat.

C Eñ en is van geenē noode te beleydē eenige tuy
ge op die termē van priuilegie / noch op sake daer
in begrepē. Want aenden prince die de priuilegie
geeft/is te impetrerē alle tgene dat twijfelachtich
waer/oft dat difficulteyt zijn soude indē priuilegie
Eñ die interpretacie daer af/en behoort aē niemāt
anders/dā aenden geuer vandē priuilegien. Noch
oec getuychnisse eñ is daer tegen niet ontfanclijc
bi argumēt contrarie. Wāt die prince in zijn edele
discretie dat heeft te distinguerē/eñ niemāt anders.
D C Eñ en zijn noch en behooren priuilegien ge
geuen te wesen/om sake te gheuen eenen anderen
ongelijc te doen/noch om ander te hinderen. E
C So suldi wetē/dat in dien yemāt si/ die hē voor
rechters/oft arbiters/oft commissaris/ oft in iuge
ment/hē behelpen wil vā brieuē/in forme van ghe
tuychnisse: het si dat hi zijn partie heeft doen dach
uaerdē oft niet/om die te sie ouerstellē in forme vā
getuychnisse. Oft die partiē/ tegens wien mē dat
doen woude/hē behelpē wil vā die selue brieuē/in
forme van getuychnisse/het si vā alle/oft eendeel/
wel mach hi dat doē/eñ is daer toe ontfanclijc hoe
wel dat die partie/die de brieuē amministrerē/ver
weerder oft eyssther waer. Eñ van wat partie die
brieue geamministreert zijn in ghetuychnisse/dye
and partie mach hē oec daer mede behelpen in zijn
getuychnis / op dat hē helpen eñ waerdich wesen
mach. Also ist gehouden eñ ghedaen bi minen hee
re vandē parlement/telcken dat die sake gebuert.

C
c.cōtingit
extra de fi
de instrum

D
C.de legi
l.si imper
alis.ver.
Si enim
ne alleg
ret / deb
ret allega
.l.si.C.
supra ius
vel vet.p
bi i.cū si
libus.

E
.l.ij.c.de p
uileg.ich
la.lib.xij

C Vanden gescriften ghegheuen biden Prince committimus / oft ander rescriptie.

Dat. CC. lvij. Capit.

Na dat ic getoont heb vandē brieuē
hantuesten eñ instrumētē/oft ande
re munimenten/eñ desghelijcx van
priuilegiē. So volcht daer na te siē
eñ te toonē/vā die rescriptie biden
prince gegeuen/het si bi committimus oft anders.
So weet dat oft die prince ontbiet eenige vā sinen
rechters: oft prince vā eenige plecke/ vā eē sake te
kēnē bi committimus/welcke sake si in die iurisdic
tie vandē rechter/dien dat beuolē is bi scriuen vā
den prince. Daerō en ist niet/dat die rechter daerō
verliest zijn ordinarie noch dat zijn iurisdictie daer
af gemindert oft ghediminueert si. Maer ghi sult
wetē/dat met die iurisdictie ordinarie die hi te vo-
ren aldaer hadde dat vermeert is bidē committimus
aen hē gecomen. Eñ moghen aen hē begeert zijn/
alle sulcke solēniteyt/induces/eñ exceptie/dat niet
tegenstaende die voorß rescriptien mogen gedaen
geweest hebben/in dient die voorß rescriptie ende
committimus niet en ware.

Itē oft die rescriptie eñ committimus gheimpe
treert warē bi personē/daer af vā die selue kēnisse
toebehoorde aē dē rechter/die ordinarie daer af be
hoort te kennē/Weet dat sulc rescriptie/ oft anders
genoēt mandemēt/ bi cōmittimus niet en behoort
af te nemē/die iurisdictie ordinarie vandē rechter.
Ten ware bi also/dat indē rechter ordinarie waer
gebrec geuonden/in remissie van rechte/ oft wey-
geringe van redene/oft dat aen hē waer fauoer of
aendeel onbehoorlijc. Oft dat die partie impetrāt
niet en mocht hebben raet voor die ordinarie/ō die
ontsich/oft machte vā zijn wederpartie: oft dattet
sake waer/die begeerde resport oft reformacij oft
ander dierghelijcke accidenten eñ saken/waerom
aendē ouersten rechter/oft sinen gecommitteerdē
daer af behoorde/eñ mocht toebehorē die kennisse
eñ afgenomen te wesen vanden ordinarie/bi iuste
sake eñ redelike. Eñ dat die rescriptie oft cōmitti
mus daerop expresselijc waer gecauseert/oft men
tie makēde: wāt ten soude anders niet waerdich zijn
Eñ noch soudet moeten geschien dat die partie ge
appeleert waer/eñ die rechter ordinarie die op die
cōmittimus gehoort soude zijn. Wāt in dient niet
rechtueerdich gemaect en waer/eñ datmē dē prin
ce daer af qualijc geinformeert hadde/eñ dat in diē
in sulcke sake/die waerheyt te kennen gegeuen ge
weest hadde/sulc committimus niet gegeuen ghe-
weest en soude hebbē. Weet dat die sake is te repu
teren bidē rechter ordinarie/eñ aen hē behoort die
kēnisse weder gegeuē te zijn. Wāt bi bescreuē rech
te/niemāt en behoort te vermeeren dat recht vandē
anderē/mer behoort te geuen bi mate/eñ bewaren
dat recht bi partie/na bescreuen rechte.

Van brieuen eñ obligacien die ghemaect worden onder zeghel royale.

Dat. CC. lviij. Capit.

Vanden brieuen obligatorien/die wor

den gemaect onder den zegel royale/suldy weten/
dat si behoren te zijn goet/geheel van zegel eñ ge
scrifte/eñ ten minsten in plecke defect. Ghelijc als
in name/in summe/in daghe oft dagen/in date/eñ
in zegel. Eñ behoort in te houden die sake waerō
datse gemaect eñ verledē zijn tusscen die partien/
dat si inhouden/eñ ooc behorē in te houdē/die sum
me vandē contractē/oft vandē vercoopingen. Beho
ren ooc te begripen/dattet si bidē liberalē wille eñ
consent vandē vercooper/oft vandē genē die hē ver
bint: eñ scriuen dat die partien zijn bekēt te ontfan
gen/eñ ooc te vliden/ eñ oft dat aldaer zijn tuygē
de welcke hē lieden kennē: eñ welcke tuyge die no
tarius sculdich is te kennē. Behoort ooc in te hou
den moghelike sake/eñ niet onmoghelike. Want
tot onmoghelike saken en mach hem niemant ver
binden/naden bescreuen rechte. A

A l. pacta que cōtra leges c. de pact.

Itē behooren ooc in te houdē dattet is om redeli
ke eñ eerlike sake. Eñ oft een mā hē verbonde tot
illicite oft oneerlike sake: gelijc als hē te verbindē
yemāt te quetsen/oft doot te slaen/oft tegens sinē
vader oft moeder te doen/ oft te machinerē/oft anđ
sake/dat en soude niet waerdich noch te houdē zijn

B Itē behooren noch te houdē/ dattet saken
zijn/die tegens die heylige kercke niet en zijn noch
tegen dē prince/noch tegen die vsancie eñ ghemey
ne obseruancie oft tegens tgemeynte vandē lande
openbaerlijc gesticht/noch tegens dat heylich ghe
loove. Noch tegēs dat bescreuē recht/sonderlinge
in sake tegens goede zeden. Want bi eenige vā de
sen sakē/en soude niz waerdich zijn tgene dat daer
af beloeft eñ gescreuen waer. Eñ dit suldi weten
eñ verstaen also te wesen/in alle brieuē eñ contrac
ten/hoedanich dat die zijn.

B l. impossibilium. ff. de reg. iuris.

Itē ist brief bezegelt met coninckliken zeghel/die
obligacie maect/eñ die geobligeerde oft verbondē
tegen die beloften/die hi daer in gedaē heeft comē
wilt/weet dat die crediteur daer op begeren mach
executie. Eñ oft daer op geopposeert wert/die op
posant behoort te nāptiserē in hande vā iusticie/al
so vele als die summe vanden verbande weerdich is
aendē executoor oft anders hi en sal geen dach heb
ben vā zijn oppositie. Eñ alst genāptiseert is hem
behoort eenē behoorlikē dach beteekēt te zijn op zijn
oppositie/alst behoorē sal met reden om daerop te
procederē. Eñ die nāptisacie behoort gedaen te si-
ne met gelde/van also vele als die summe contectio
se bedraecht/eñ niet met andere pāden. Wāt in diēr
met ander pande gedaen waer/dat soude ghedaen
zijn eñ in ghenereert sake van sake/welcke niet en
behoort te geschien in termen van iusticie. Eñ dye
reden is/dat so wie nāptiseert vā ander pande dan
van gemunte penningen het waer in saken/silner
werc/paerdē/erue oft ander goedē/in dien datmē
die vercoopen moeste/dat soude zijn tot coste eñ nieu
we actie/die lichtelijc soude moghen op comen eñ
spruytē/int vercoopē vandē seluen pande/daer bi
dat iemant anders seggē mochte/recht daer aen te
hebben/oft dat yemant anders daer af bestellinge
gedaen hadde/oft datse tegens hē verbondē ware

oft datse onbehoorlijc vercoft waer/oft voor min der waerde:oft by veel ander manierē die vertrec kingen wesen souden/aen die executie royale/dat dye redene nyet gehengen en mach.

¶ Itē oft die geobligeerde oft verbondē/gestoruē waer voor die executie/weet dat die obligacie dan niet vallē en soude in executie/mer in euocatie/eñ sonder nāptisacie vā iusticie/in cas vā opposicien/ noch anđs/alst vā simpele obligacie gewoonlijc is te doen. Want die geobligeerde oft v̄bonden doot wesende/die erfgename en is daerom niet geobli geert tot executie/eñ daerom en vallet niet dan in euocatie eñ kennisse vā sake. Hoe wel nochtās dat tet niet en waer dā vā bestellinge te doē/so en valt daer in niet/na dat die gheobligeerde doot is/dan euocatie. Wāt die hāt van iusticie te stellen/oft de stellinge te doē/tot wat sake dattet si/bi cracht vā brieuen obligatoir/en is niet dā tot cōseruacie vā der obligacie. Eñ daerom en macht gheen stat ne men/dan op die goeden vanden geobligeerde / eñ duerende sinē leuendē lijue. Want het is als belof tē/oft voorwaerde van executie. ¶ Eñ bi bescreuē

B l. i. C. de ex ecu. rei iu dica. rechte/nyemant en is te executeren voor vonnisse het en si dat hy daer toe verbonden is. A

¶ Itē in dien een vrouwe geobligeert is bi brieuē executoren/eñ si weder huwelijct/weet dat biden huwelike/die man is gehoudē voor heere van alle haer goedē. Eñ bi cōsequent/na dat die goeden hē toe horen/eñ hi nyet geobligeert en is/die brief en is daer na niet executoor / maer euocatoor: eñ dye mā behoort daer op v̄dachuaert te zijn bi euocatie

¶ Vanden brieuen verleden/ eñ ghemaect bi simpel contracte.

¶ Dat.CC.lix. Capittel.

Alle brieuen gemaect eñ verledē voor mannē/bi forme vā kennisse/oft anđs het zijn cedullē/instrumentē/oft slech te zegele/en vallē niet dan in euocatie sonđ nāptizacie in cas van opposicie/ noch sonđ bestellinge te doen/voor die kēnisse van der sake/eñ vōnisse daer op gegeuē. Mer blijft de possessoor in zijn possessie/duerēde dē twist eñ pro ces/ter tijt toe dattet recht by vōnisse eñ kennisse vā sake hē daer af v̄stekē sal/nadē bescreuē rechte

¶ In wat tide brieue expireert.

¶ Eñ ghi sult wetē/dat brieue obligatoir/in actie personele/naden wijsen eñ raetsheeren/so wel vā den parlemente als van anderen houeu localen en de subiecten/haer expireren byden tijden van.xxx iaren/na dat binnē dier tijt/daer af gheen ghedin ge oft proces begonnen en waer/ voor rechter cō petent/eñ dye daer af behoort te kennen. Eñ in ac tie ypoteque dye brieuen expireren by dē tijde on trent van.xl.iaren/also voorš is/ nae datter ghe

B l. cum noti ssimi. C. de prescripti. xxx. vel .xl annorum. seidt noch proces af begonnen en waer. B

¶ Vanden reproches oft weder segghe/ die men op die voorscre-

uen brieuen heeft.

¶ Dat.CC.lx.Capittel.

Als wij gheseyt eñ getoont hebbē van dē brieuen eñ instrumentē / so volcht hier nv te sien vandē wedersegghē eñ reprochen/dye daer op geseyt eñ ghe daen mogen worden/eñ die selue brieuen eñ instru mentē/te niete te doē/eñ te vernielē. So suldy we ten ghelijc voorš is/oft gebuerde dat brieuen ghe maect warē/tegens die termen voorš/eñ dye brie uen behoren te hebbē/die bi behoorlike forme beho ren gemaect te zijn/zijn te wrakē. ¶ Itē zijn noch te wraken de gene/dye gemaect zijn sonder tijt: of andere met toecomēde/oft tot tijde ouer.xxx.iarē in actien personelē/eñ in schulde die teffens eñ tot eē reyse betaelt wort. Oft wāneer die sake niet en is geexpireert binnē dat ghene dat voorš is. Oft wāneer die summe vandē contracte oft v̄coopinge daer in niet en is v̄claert/oft dat de summe v̄claert niet en is voldaen eñ betaelt. Eñ dat die crediteer hē hout voor v̄noecht bidē brieue/ oft dat dē brief gecancilleert is/of vicioes vā rasure/in behoorlike stede/als in name oft namen/in summe/in date/in prouincie/in stede/oft in treckē/oft zegel/oft by na racien vā voerwaerdē/gelijc als vā respijt/vā qui tancie/van anđ borge/van anđ pande/ vā anđ ter men. Oft die gheobligeerde doot wesende/oft we duwe wesende gehuwelijct oft bider vrouwen die beneficie de doarie et de Velleiaen/dye niet gehen gen/dat die vrouwe haer v̄bint voer andere/noch datse vā yet ontfangē wort/om haer gemeyne fra giliteyt/oft vā persone die hē niet en mach oblige rē oft v̄binden/gelijc als weesen/eyghē/kinderen in voechdie/furiosen/duerēde de tijt vā haer furio siteyt/oft na sommiger opinie stommē by naturee Oft hem te verbindē by onmogelike sake/ of sake dye sine niet en is/oft gemeyn sake/oft heylige/of geamortificeert. Oft tegen dat heylich geloue/oft tegen den prince/oft tegen dat heylige Canon/oft tegēs dat recht eñ die gebodē van rechte. Oft om sake onbehoorlike/gelijc als te sweerē/in vuylheit te leuen/in woeckerie/van anđ te bedriegē wesen de/te beloué yemāt te quetsen oft doot te slaen/of hē te verspien om des te doen. etc. Te ontghinnen pleyte oft gedinge/sonđ te condigen sinen warin ge oft waerborge/oft vsufructuarie/te verbinden vā proprieteyt oft vā brieuē cōtrarie hē seluē/wāt dye eene doot dē anderē. Oft om copie van brieuē ten si dat dye originale gesien geweest hadde/goe de eñ geheel/oft collacie gedaen op zegel autētijc/ oft by leuēde stēme/wtgeseyt in cas vā pachte/ eñ rentē/want alsdan soudē de brieuē verwinnē/dye tuygen. In speciale obligacie/ die de generale sim pele doot eñ te niete doet/ Eñ bidē brieue gemaect eñ verleden voer den rechte/oft crachte van recht Ghelijc als tabellioen openbaer/dye welcke doot simpele brieuen / dat is te segghen / brieuen ghe maect eñ verleden voer simpel besidt.

¶ Vanden brengher des briefs.

Dat.CC.lxi.Capittel.

NU volcht hier vanden brengheere des
briefs/dat dye clercke heeten/ de por-
tatore literarū. So weet dat houder
des briefs is de gene/aen wyen biden
heere principale vanden brieue / den
brief is belast eñ beuolē/veruolch daer af te doene
Op dat dye voorß brieuen inhoudē/dattet oock al
so wel vbonden is/aen dē houders des briefs/bidē
inhoudē der seluer/als aendē principalē creditoor
So suldy weten/dat na dat dye voorß houder des
briefs aengeleyt heeft eñ begonnē/dye sake eñ pe
ticie vandē seluē brieue/te houe/ hi is gemaect hee
re vanden veruolge eñ actie der seluer ghelijc. Eñ
hi mach daer af makē alst hē belieft/vliesen of win
nen in rechte/gelijc propere eñ principael partye.
Daer af te makē quitancie oft ghifte/gelijc alst hē
goet dünckē sal. Ghelikerwijs oft die heere princi
pale/ghenaect inden voorß brief/selue quame eñ cō
pareerde te houe/om gehoort te willen zijn tegē
dē houder des briefs/hi en soude daer toe niet ont
fanclijc wesen. Ten ware bi also/dat hi woude pro
poseren/dat dē brief hem ghestolen geweest hadde
bidē houder des briefs. Eñ noch/ in dien hi so lāge
verbeyde/dat de vōnisse op die proces gedaen/ by
den houder des briefs gegeuen waer/ hy en soude
niet te tijde comen/te seggen tegens dat gene dat
dye houder des briefs daer af ghedaen hadde.

Wie houder des briefs wesen mach.

Houder des briefs moghen zijn alle
persoonē die ontfanclijc zijn te houe/gelijc voorß is
inde rubrike vandē houder des briefs/geteekēt bi
dē getale vā.xxij. het si dat de principale aen wien
men indē seluen brief verbondē is/doot si oft niet,
Want men en mach gheen houder des briefs wa
ken/ ten si datmen proposeert/ voor dye kennisse
daer op ghegeuen/dat dye houder des briefs/dye
brieuen ghestolen heeft/oft dat hijse qualijckē ghe
cregen heeft/ghelijc als voorscreuen is.

Welcke houder des briefs ver volghen moghen bi procureurs.

Maer so wes bidē houder des briefs begonnen
is/dat moet bi hē volcomen/volbrocht/eñ ghedeci
deert wesen/oft bi sinē procureur/ dye hi indē sake
geinstitueert soude hebbē/ na dat hi die sake begō
nen eñ aengeleyt hadde/op dat hi brieue vā gracie
hadde. Noch nyemant anders dan zijn procu
reur/en soude die sake mogē veruolgē. Wāt daer
en behoort niet dā een houder des briefs te wesen
oft anders dē verweerer en soude nyet helpē partie
geformeert noch sulcke als eē recht behoort te heb
bē. Want so wie sake vuolcht/so wel mach hi ver-
liesen als winnē. Eñ gelijc voorß is/die houder des
briefs/is gemaect heere vander sake. Eñ daerom
behoort die recht er de brieuē onder te houdē/also
haest als die geexhibeert zijn tot indiffinitiue. Eñ
is verboden in waerlikē houe/ dat nyemant hē en
mach makē noch clamerē houder des briefs vā an

dere/eñ procureur in dye selue sake/eñ voor dē ge
nē in wiēs name dye brieuē sprekē. Want houder
des briefs eñ procureur te samē/en is niet ontfanc
lijc: daerom dat de houder des briefs heere was vā
der sake/eñ de procureur niet/eñ dat die meestere
eñ procureur te samē procederē/en is niet mogelic
Want daer moet zijn partie direct/eñ so geforme
ret/dat aldaer niet en zijn twee partien/mer eē al
leen/die waerdich si. Wantet absurde sake eñ on
gewoonlijc zijn soude/dat een man zijns selfs pro
cureur waer. Eñ die houder des briefs/is heere vā
der sake/daer hy procureur selue af zijn soude.

Van sakē ghedaen ten ghebo de vā andere.

Dat.CC.lxij.Capittel.

DIe sake ghedaen ten ghebode van an
dere/dat dye clercken heeten/de man
dato/daer op suldy wetē/dat in dien
yemant si/dye eenē anderen gheordi
neert heeft/te doen exerciteren eñ re
geren zijn saken eñ negoces/ eñ dye gene dien des
also geordineert is/ghedaen heeft/eñ verleyt van
zijns selfs goeden/in des doende / oft eenich ghelt
leende om dat te doen/ Weet dat hoe wel dattet al
so si/dat de ghene dye also gedaen heeft zijn nego
ces/geen brieuē en heeft van acquijt/op tgene dat
hi daer af doen sal. Daerō en ist nyet dat al tgene
dat in des doende verleyt eñ geleent is/ en si eñ be
hoort weder gegeuē te zijn/bidē genen/voor wien
dye saken also gedaen geweest zijn/op dat dye sa
ken eñ negoces/behoorlikē gedaen eñ beleyt ghe-
weest hebbē. Dats te segghen/dat de ghene dyent
beuolē was/gedaen heeft/na dat in sulcke sake be
hoort gedaen te wesen. Dats te seggen/dat dye sa
ken daer toe dienende/neerstelijc gedaen zijn. Ge
lijc als van hofsteden eñ huysen te onderhouden.
Vā lant te bouwen oft te winnē/oft te besayē/wa
teren eñ geboomte te houdē/ eñ te vollē/vā rechte
van saken eñ querelen/te obseruerē vrijhedē eñ li
berteytē. &c. Mer te makē nyeuwe edificien/nieu
we reparacië/nyeu proces te nemē eñ nieuwe que
rele/oft nyeu geschil/en behoort hē niet toe te doē
sonder sonderlinge beuel vā zijn meester/ eñ bi brie
uē/oft by speciael oft sonderlinge beuel vā dies te
doen. Eñ also heb ic dat sien doen tusschē veel gro
te heerē/eñ hebt met rechte sien wijsen. So suldy
wetē/dat sake gedaen ten gebode van andere/ ge
eyndt is/so geringe als dye ontfanger vanden ge-
bode/afliuich geworden is. Eñ dye erfghenamen
vandē doode/en zijn nyet gehouden/ te volcomen
dye gebodē. Maer vā rekeninge te doen/ vanden
tijde van haren predecessoor/ zijn si gehouden.
Item hier af vindy breeder ghesprokē/ inde rubri
ke vandē coopliedē/hier na volgende inden ander
dē boec/gheteekent bidē ghetale van. CCC.xxv.

Van costume cōtrarie tot zijn hofsteden/ daer die subiecte ho uen te rade gaen.

Dat.CC.lxiij.Capittel

Veet dat bi sommige plecken eñ subiect
te houen / zijn somtijts contrarie den
hofsteden/daer dye subiecte houen te
rade gaen. Ghelijc als sommige rech-
ters vā subiecte houē/wanneer si niet
vereenigē en mogen vā sommige saken/ si eyssché
te gaen ten hofstede te rade. Eñ als dan moet dye
heere hē lieden aldaer brengē/ten costen vandē ge
nen op wien die sake begeert des gedaen te wesen
Eñ oft gebuerde/dat in sommighe houen also wa
re/dat daer de costume/die cōtrariewaer vā desen
so behoort dat hof souuerayn/dat weder te brengē
tot een vsancie eñ costume. Want hoe souden dye
liedē mogē hebbē vsancie cōtrarie haerō hofstede?
Eñ also ist gedaen geweest eñ wedergebrocht tot
een vsancie/bider sale tot Rijssele/eñ van sommige
houen subiect. Nochtās oft sulcke saken gedrocht
wordē int parlemēt/weet dat die heerē vandē par
lemente bewarē de costume locale/na dat si is con
sonant den bescreuē rechte/eñ anders niet. Want
costume cōtrarie dē rechte/heeftmen gesien/dat si
te niete gedaen hebbē. Ghelijc als si deden te Du-
way de catongue/daer si af pleghen te vseren. Eñ
ooc inder stede van Doornick dye kayne / daer af si
plegē die geuanghē van criminele feytē te beslup
ten. Eñ van meer ander plecken daer si also doen.

Hier eyndet dat eerste boeck.

Van den rechten royalen / eñ vanden resorten eñ regalen.

Dat.CC.lxiiij.Capittel

Hier vore heb ick ghesept eñ ghe-
thoont vanden rechten eñ consti
tucien imperialen/eñ hoe dye co-
stumen localen daer op accorde-
ren/dus wil ic v nv thoonen van-
den coninclijken rechtē. So weet
dat dye coninc van Vrancrijc/kep
ser is in zijn conincrijck / eñ mach maken ordinan-
cien/dye houden eñ waerdich zijn. Recht ordinerē
eñ constitueren. Alle constitucien bescreuen/mach
hi weder stellē/quijt schelden/eñ vergeuē alle cri-
me criminele/crisme ciuile. Te geuen gracie eñ res
pijt van schulden/te vijf iaren/te drie iaren/eñ tot
een iare. Legittimeren/vrijen/eñ edelen. Relieuerē
van negligencie/gheuen staet in sake oft sakē. En
generalijck/te doen alle/eñ so vele/als tot rechten
royalen behoort toe te behooren.

Van cas van preuencie.

Itē heeft de coninc/eñ aen hē behoort/eñ aē zijn
rechters/die kennisse van alle sakē vā preuencien.
Dat is te wetē/van beclachte vā nieuwichede/ na
datmen aen hē/oft aen zijn rechters eerst betreet.
Eñ daer en wort geen renuoy af gedaē/ten waer
dattet ware tusschē subiecte/die hē beclaechdē vā
harē heere/want daer behoort renuoy/ in diēt die
heere begeerde. Eñ also heb ict sien wisen bi arrest

vā parlemēte/tusschē die schippers vāder riuiere
vāder Schelde/in Doornick/eñ die prouoost eñ ge-
swoorē vander seluer stede/eñ tusschē dē heere van
Ligne/eñ dē heere van Mortaigne op die schelde/
eñ tusschē de vleeshouders vā Doornic/eñ den pro-
uoost eñ gesworē voorš/ eñ tusschē sommige anđ.
Eñ anders en behoort geen renuoy in sulcke sakē

Vanden testamenten.

Itē heeft die coninc die preuencien eñ kennissen
vandē testamentē/alsmē eerst betreet aē zijn rech
ters eñ officiers: of dat testamēt geledē waer eē ia
re/eñ men betreet aen zijn rechters eñ officiers. Ic
heb dit siē wisen in veel houē/als tot Amiēs/tot .S.
Quintijn/eñ tot Laon/ende dat meer is/ int parle
mēt/bi arrest/bi veel sakē/eñ ooc tusscē veel partiē

Vanden duwarien.

Dat.CC.lxv.Capittel.

Item heeft dye coninc die preuencien
eñ kennissen vanden duwarien / den
vrouwen/iōcfrouwen/ eñ weduwen
toebehoorende/hē liedē daer in te hou
dē/te bewarē/eñ te doen in settē/so wel met feyte
als met rechte/eñ daer af geen renuoy te doen/in
dien men aen hē eerst betreet. Eñ also heb ict sien
wisen/ō mijn vrouwe vā Rupine/int waerlike hof
tot Doornick. Eñ om veel anđ duwarien/in veel co
ninclike houē.

Van port van wapenen oft vechtelijc.

Item heeft dye co-
ninc die preuencien eñ kennissen vanden sakē dye
vechtelijc geschien/eñ gedaen wordē bi inuasie of
verraet/eñ met feyte oft lage ghemaect. Eñ vā de
se sake en behoort niemāt die kēnis/dan dē coninc
eñ sinē rechters eñ officiers. So weet hoe dat wel
dat sommige wijse seggē eñ houden/ dat port van
wapene oft vechtelijc/niet en behoorē vstaen te we
sen/ten si bi also/ dattet gheschiet eñ gedaen si by
vgaderinge eñ twist vā gewapende mannen int o
penbaer/die malcanderē beuechte / eñ datter zijn
thiene/oft meer. Niet te min so is te wetē/ dat alle
afficierē royalen/eñ ooc mede dat hof vandē parle
mente zijn also vecnicht/dat in dien daer meer zijn
dā drie gewapēt/die met voorraet eñ feyte yemāt
beuechtē oft bespringē/na dattet zijn sal met voor
raet eñ voordachtichept/dat behoort gehouden te
zijn voor port vā wapenē/daer af die kēnisse toe be
hoort dē coninc/vā allen delict/eñ nyemāt anders
hoe wel dat de misdaet geschiet si inde heerlichept
vā een hoge iusticier/of niet. Eñ sonderlinge/ had
de die hoge iusticier begonnē daer af te doen eeni
ge exployt van iusticie/so soude hi des moetē af la
ten eñ cesserē geheelijc/eñ dat de coninc daer af kē
nisse draecht. Want aen hē behoort de kennisse/eñ
aen niemant anders. Eñ redene en mach niet ghe
hengen / dat een misdaet ghecorrigeert worde by
twee rechters/ten si datse zijn par iudicijs.

Maer oft gebuerde/ dat tot eē misdaet met her
ten bloede ende tot haestichept waer .x. oft .xx. oft
.xxx. oft meer/oft min/oft also vele alsser warē ge-

wapē/na dattet nz en waer met voorraet eñ mēt
voorbachtigē feyte/west dat des niet en soude ge
houdē zijn voor port vā wapene. Eñ die hoge iusti
cier en was niet schuldich te verliesen die kennisse
onder wien dattet gheschiet waer. Eñ also heb ick
des sien wijsen eñ radē/bi den rade vā Parijs/om
dē geschil/die daer op sette dē raet eñ stede vā Dor
nick/tegens die officierē vandē coninc in Tourne
sis: eñ also wertet sonder twifel geradē. So weet
dat na den Decretale in dien vechtelijc inuasit ge
schiet by sommigen / hoe wel dat si nyet gewapēt
en zijn/op dat si met steenē/oft met ander stockē in
uasible gesorteert oft voorsien zijn/daer af si doen
harē aenspronc op eenighe/ dat is gehouden voor
port vā wapene. Want port van wa henē geschiet
by heete vergaderinge/die de clerckē heetē turbā
coadunatā/de welcke vergaderinge is vanden ge
tale van thiene/eñ nyet meer/noch min.

Vanden geboden van Augusto.

[illegible] Insti. de ... ab. tud. §. ... kē ler cor ... ctis. l. si. § ... ff. vi. bon. ... ipt.

Itē heeft die coninc die preuencie eñ kēnisse vā
den gebode vā Augusto/die eerst bi sinen sergian
ten oft dienaers geuonden wordē/eñ bestelt inder
misdaet/sonder daer af te doen eenich renuoy/hoe
wel dat des si onder heerlichept vā hooge iusticier
oft ander. Dats te weten/te ladē/oft te varē voor
der sonne/eñ na der sonne. Van beesten te vinden
op [illegible] koppelen/voor den derdē dach/duerē
de de [illegible] Augusto.

Vandē bewijsinghen eñ huwelijcken gauen.

Itē heeft die coninc die preuencie eñ kēnisse van
den bewijsinghen eñ huwelike gauen/ na datmen
eerst treect aen zijn officiers/sonder daer af te doē
eenich renuoy/tot eenigen rechtere oft heere/wie
hi si/noch waer dye bewijsinghe ghesitueert zijn/
circumstanten ende dependenten.

Vandē rechte vandē weesen.

Itē heeft die coninc preuencie eñ kēnisse vandē
rechtē der weesen/in dien si bi gebreke vādē rech
ter subiect/oft bi machte van eenige gehindert/be
schadicht/oft belet warē. Wāt anders en behoort
die kennisse den hoogē iusticier oft rechter niet ge
nomen te zijn.

Vanden weduwen.

Itē heeft de coninc de kennisse vāden weduwē
in dien hē recht gebrake/oft dat macht van gedue
een hē appelleerde. Want aen dē coninc behoort
die bewaernis eñ beschermenis vandē weesen eñ
weduwen/in dien si tegē redene soudē zijn geper
turbeert oft belast/ oft by violencie gemolesteert
van yemant.

Van pays/bestande/ eñ van sekerhede.

Item heeft dye co
ninc die kennisse vā payse/bestāde/eñ sonderlinghe
vā sekerhede/gegeuē by zijn rechters eñ officierē
in dient gebuert/dat eenige infractie oft ingebrec
daer op gedaen si/hoe wel dattet si in lāde of heer
lichept vā hoge iusticie oft andere/ eñ van anderē
subiect. Eñ en doen zijn rechters daer af geen ren
uoy/noch niemāt anders en behoort die punicie te
doen/noch boeten daer af te nemen noch te heffen

Te gheuen sekerhede.

Itē heeft de coninc die kennisse/zijn hof te doen
eñ te ordinerē aen wat persoon die des begeert/ se
kerhede/het si dat hi daer tegenwoordich si of niet
Te doē dachuaerdē partië/si om de voorš sekerhe
de te gheuen/eñ in cas vā wederseggen te appelle
een oft roepē aenden rechter vandē coninc/ter cau
se vanš voorš sekerhede: eñ daerom eñ bliuet niet
ten si ghepronunciëert met rechte.

Vandē ghebannen vanden conincrijcke

Itē heeft de coninc die kennisse vandē gheban
nē vāden conincrijcke/bi rechters eñ officiers. Eñ
hoe wel dat si geuondē wordē/ in lande oft heer
lichept vā hooge iusticier/so moetē si bi dē hoogen
iusticier weder gegeuē zijn/ aenden volcke vandē
coninc. Wāt gen geen anš rechter en behoort dye
kennisse/noch punicie/ten ware bi also/dat hi bidē
hoogen iusticier/daer te voren/gebannen geweest
hadde vā zijnre heerlichept/criminelic/eñ daer na
geuangē waer op die selue heerlichept. Als dā sou
de die hooge iusticier hē mogen corrigerē crimine
lijc/om dat hi hē eerst gebannen eñ geuangen sou
de hebbē. Also wert gesept bi arreste vandē parle
mente/indē iare. CCC. xxv. inde maent vā Julio/
om eenē gebannen/ dye gedaen eñ geperpetreert
hadde eenē dootslach/gebannen biden baeliu van
dē bisschop vā Dornick/in zijn heerlichept eñ stede
vā Helchin/daer die sake gebuerde. Eñ daer na so
wert gebannē die voorš dootslager by den coninc
wten conincrijcke/het gebuerde dat die voorš ge
bannē/wert geuangen indē heerlichept vandē bis
schop/tot Helchin/eñ inde geuanckenis geset. So
heeft als dat volc vandē coninc dat wisten/ si wou
den hē hebben/als balline vandē conincrijc/eñ sey
den dat aen hē stedē behoorde die kennisse/om des
wil dat hi balline was vandē conincrijc. Dye bael
iu vāden bisschop seggende ter cōtrarie/eñ dat hy
eerst gebannē was wt haerē heerlichept/ eñ daer
op by hem geuangē/waerō dye kennisse schuldich
was aen hē te bliuē. etc. Die questie wert ghesept
int parlement. Het wert gesept dat dye voorš ghe
uangē schuldich was te bliuē/ aendē voorš baeliu
vandē bisschop. Itē in ghelike saken werdet ge
sept/om een dye gebannen was van Waurlo/om
eenē dootslach/eñ daer na wert gebannen om dye
[illegible]/wten conincrijcke/bi dē voorš volcke vā
den coninc/tot Rijssel. Hi wert daer na geuangen
op die voorš heerlichept vā Waurlo/biden officie
ren vanden heere der seluer plecke. Het gebuerde
dattet volc vandē coninc des wisten/ eñ wildē hē
weder hebbē. Daer tegens wert gesept. Alle ghe
sien/het wert gesept bi vonnisse/inder sale tot Rijs
sel/dat hi aenden voorš baeliu behoorde te bliuē.

Vanden ghercepen aen des coninck rechten.

Item heeft [illegible]
kennisse vandē genen die tot haer recht [illegible]
zijn criminelic/eñ van alle [illegible]

dat die misdaet geschiet si inde heerlichept vā hooge iusticier/ eñ dat die hoge iusticier daer op recht woondert/dē delinquant te roepen/daerō en blijft niet/die coninc en doet hē oocroepē. Wāt die hooghe iusticier en mach niet bannē/dan wt zijn heerlichept/eñ die coninc bant wt al dē coninccrike. Eñ daerō en sal die hooghe iusticier nyet aflaten / om die wederroepinge vandē coninc. Eñ ooc en sal dē coninc niet aflaten/om die wederroepinge vāden hooge iusticier/ten si bi also/ dat dese misdader hē geuangen gaue vā dier sake/aen den hooghe iusticier/eñ dat des gecōdicht si aendē coninc: begheerende dat hi doe cesserē vā zijn wederroepinge. Wāt die delinquāt/oft die ghene daerinē op vermoede is gecomen hē geuangen gheuen/ om te rechte te staen teghens een yegelijc. Eñ alsdā is die coninc schuldich af te laten/eñ anders niet.

¶ Vāden gardes oft bewaernissen royalen.

¶ Item heeft dē coninc de kennisse van al den ghenē/die infrangieren oft brekē die bewaernissen/bi hē ghegeuen/ optē ghenē die preallables zijn te bewarē. Ghelijc als zijn alle officierē/alle muntenaers vā zijnrē muntē eñ werclieden daer op. Alle personē die geestelijc zijn/ die bi natuere zijn in bewaernisse. Dats te wetē kercken cathedrale/ eñ kerckē die zijn vā fundacie royale. Wāt ander kerckē/en zijn bi natuere niet in bewaernisse/noch andē volc/ dā die officiers eñ muntenaers vāden coninc als voorš is. Met haer sakē eñ familien/zijn daer in natuerlijc. Noch zijn inde bewaernisse/eñ mogē wesen ander personē/ daer die brieuē vandē coninc ghegeuen eñ geset zijn/eñ bi sine officierē geinterineert eñ gecondicht: wāt anders en zijnse niet waerdich / eñ hoe wel dattet si tusschē personē subiect puerlijc vandē coninc eñ sonder middelē. Want tusschen ondersatē vā hooghe iusticierē/en mach/noch en is sculdich te houden noch waerdich te zijn die bewaernisse/ten ware bi also/dat si waer geinterineert/eñ gecondicht aenden hoge iusticier/eñ aen sinē ondersate/sonder dat daer tegens gheopposeert si biden hoogen iusticier. Wāt dan soude die significacie eñ interinacie ghesept zijn/als geleden sake/in crachte vā vōnisse. Noch van alle infractien eñ bewaringe en is niemāt schuldich/ noch en mach bekennē bi ander rechters/dā royale/boetē genomen/noch ghegeuen/hoe dattet si. Want na den bescreuen rechte/ een misdaet is genoech aen eens te corrigerē / eñ niet meer.

A l. sanctio legum. ff. de penis.

¶ Vanden officieren/ende dienaren royalen.

¶ Itē heeft die coninc die kennisse vā alle zijn dienaers eñ officierē/ in allen sakē/in harē dienst doende. Eñ vā al den ghenē/die hen in harē dienst misdedē/het si dat si zijn ondersate vā hooge iusticier oft niet. Noch andē rechter en behoort daer af eenige kēnisse/noch boetē te nemē/noch te heffen.

¶ Vandē valschē muntenaers.

¶ Itē heeft die coninc die kennisse vā alle valschē muntenarē op zijn munte/alleene/ eñ anders geē rechter. Hoe wel si onder hooge iusticier geuangē worden/men moetse weder seyndē eñ weder gheuen aen den volcke eñ rechters vāden coninc. Eñ hoe wel nochtans/dat die voorš valsche muntenaren des niet en hadden doen slaē noch muntē/na dat si dat wetentlijc gecoft soudē hebben/vanden ghenen diet gemunt eñ gheslagen hadden.

¶ Te contrefeyten den coninclijken seghele.

¶ Item heeft die coninck die kennisse/optē ghenē die valschen eñ contrefeyten soudē sinen seghel. Eñ gheen andē rechter en mach noch en is schuldich te kennen/noch aen hem daer af eenighe kennisse te betrecken.

¶ Te valschen brieuen oft teekenen royalen.

¶ Itē heeft die coninck die kēnisse opten genē/die valscē oft cōtrefeyten soudē eenighe coninclike brieuē/ oft eenige teekenen van sinē notarisen/waer dat die misdaders woonachtich/oft ondersatē zijn. Noch aen gheenē anderen rechter en behoort die kennisse oft correctie.

¶ Vandē eruen vandē coninck.

¶ Itē heeft die coninc die kēnisse/vā alle zijn plecken eñ eruen/hoe wel dat die saken/den rechte of heerlichept van andere/hebbende hooghe iusticie Want van sinen eruen en bekent niemant/dan hi alleene: eñ hi en heeft gheen ouerste. Eñ en mach noch en is schuldich ghedaen te zijn/dat waerdich si sonder te roepen sinen procureur.

¶ Vandē visscherien.

¶ Itē heeft die coninc dē kennisse vāden visscherien in alle riuieren royalē/eñ aen sine officiers eñ rechters vandē waterē/behoort daer af die kennisse/eñ aen gheen andere. Dat is te wetē/dat dese zijn gehoudē riuierē royalē/die coninclike wegē zijn/dragende groote schepē/vāder eender plecke totter andere/eñ van deen lant int andere. Ghelijc die riuier vanš Seyne/de riuiere Oyse/de riuier vander Somme/de riuier vāder Schelde/eñ andere dier ghelijcke.

¶ Vandē bosschen eñ wildernissen royalen.

¶ Item heeft die coninc die kennisse van zijn bosschagien eñ foreesten/eñ van den saken aldaer gebuert. Eñ aenden meester vā den bosschagien eñ foreesten behoort die kennisse eñ aen niemant anders.

¶ Van crisme de lese maieste.

¶ Itē heeft die coninc dē kennisse vāden sakē van crisme de lese maieste/ wāt aen hē eñ aen zijn rechters behoort die heele kēnisse/eñ aen gheē andere Eñ na sommige wisen/ aenden coninc selue/ten si bi also/dat hi daer toe cōmitteert/eñ mach daer af zijn gedaen executie/waer dat die misdader geuōden wordt: hoe wel dattet si in die heerlichept van hooghe iusticier. Eñ also wordet ghesept bi arreste vanden houe vanden parlamente/ tusschē den prouoost eñ gheswoorne vāder stede eñ stadt van

Doornic/eñ dē gouuerneur vāden coninc/ die welc hadden sommige vlamingen vā Ghent/die ondsa ten warē vandē coninc/harē ouerstē heere/daerō dat si rebel gheuallē waren/ harē heere eñ coninc daerō warē si veruallen in crisme de lese maiestē/ de welcke hi ō die misdaet hadde moeten doen ont hoofdē/binnē der stede vā Doornic. Die voorß pro uoost eñ gesworen/seggende dat si warē hooge iu sticiers/in lichame eñ ghemeyne: eñ dat hi in lan de oft heerlichept vā hooge iusticier/ en behoorde te doē eenighe executie vā iusticie/mer iß sculdich te doē in landē vanden coninc.⁊c. Die voorß gou uerneur seggēde ter cōtrarie/ eñ dat vā crisme de lese maiestē/in allē plecken vandē coninckrijcke/ hi des doen mach/so dat hi mede vā allen crimē/daer af die hooge iusticier niet en soude moghē kēnen. Ghelijc als van een/gebānen vāden coninckrijc/hi soude dien moghē sleppen/door die heerlichept vā een hooge iusticier/eñ hangē aen zijn galghe. Oft van een sekerhede royale ingebrokē. Oft van een dootslager/ inbrekēde die bewaernissen vandē co ninc. Eñ vā alle sakē daer die hoge iusticier niet af en soude mogē kēnen/als voorß is. Op dese gescil eñ twist/is die sake gecomē int parlemēt / int iaer M.CCC.lxxxiij. Alle ghesiē/ het wert gesept bi dē houe/dat die officier royale/als die ouerste hāt die sulcke executie ghedaen hadde/inden lande oft heerlichept vandē hooge iusticier/ niet en preiudi ceerde/noch en hinderde aenden iusticier.

Van scriften eñ mandementen.

¶ Itē heeft die coninc kēnisse vā alle zijn gescriftē mādementē/eñ cōmittimus/ geimpetreert vā par tien/teghens andere/hoe wel dat die partie impe trant/oft tegens wien des geimpetreert is/onder sate si vā hooghe iusticier/ eñ dat nochtās die sake sulcke si/dat die hooge iusticier daer af mach eñ be hoort te kennē. Mer in diē die iusticier/eñ die par tien/te samē begheerē dat renuoy vāder sake/dat en mach hi niet doē/die coninc aen wien die sake is gecōmitteert oft gheset/en sal eerst kennē/oft dat mādemēt is subreptijfs/oft niet/als ten cōmittim⁹. Wāt in dient weder geset wort sonđ surreptie/dā blijft die kēnisse vāder sake/ aendē rechter royale niet tegēstaende dat die rechter/ eñ die partie dat wed begeerē/als voorß is. Wāt voor niet soude de prince geuē zijn gescrifte eñ cōmitimus gaēde aen dē rechter/ter begeerte vā partie ten waer dattet resorteerde zijn effect/ na dattet gecauseert soude zijn met waerhede/eñ die gebodē van dē prince en soudē niet volcomē zijn/ als si behoort te zijn / want zijn gebot is waerdich/als dat bescreuē recht sept

B A ¶ Eñ in dien subreptie gheuonden wordt int

Quod prin cipi. placu it | legis ha bet vigorē.

voorß mandemēt/daer af eerst bekēt als voorß is alsdan mach zijn begeert/by den rechter eñ partiē subiectē/die saken eñ kennisse daer af: op dattet sa ke waer/dz de rechter die des behoort/daer af sou de mogen kennen/eñ dat die partie ondsate eñ sub iect waer. Eñ dā ist dye rechter sculdich te rēuope ren. Wāt bider subreptie gheuondē aen dē cōmit timus/die mandemēt van dē rechter is abolp eñ te niete/eñ die cōmittim⁹ daer op ghegeuē/ oft gebo den/ooc. Eñ also ist gerekent eñ gehoudē als niet waeromme die rechter royale behoort die sake te renuoyeren/gelijc oft sonder cōmittimus/gedaen waer/eñ anders en valt daer gheen renuoy.

¶ Brieuen onder zeghele royael

¶ Itē heeft die coninc de kennisse vanden brieuen gesegelt vandē coninclike seghele/circūstantes eñ dependētes/sonder daer af te doen eenige renuoy. Eñ alle exployt die daer af volcht te doē/het si op erue oft op roerende goedē / oft op sculdē diemen sculdich is/oft op een persoon daer toe verbondē. So wil ic v daer op toonē een exēpel/die op die sa ke quā int parlemēt/ inden iare. M.CCC.lxxxv.

¶ Exēpel daer op.

¶ Een ioncfrouwe die weduwe gebleuen was van Kassein Gruntbot/poorter vā Doornic/ die welckē verbondē was tegēs een ander/onder tsegel roy ale. De ghene daermē tegens vbondē was/bi ghe breke vā betalinge/dede vervolgen/ aendē rechter roy ale/in Tournesis. Die rechter gaf cōmissie execu tore. Die partie daer tegēs opposeerde. Ten dage vāder oppositien/partie opposant quam te houe/ mettē procureur vāder stede vā Doornic/begheerē de weder te hebbē die sake/eñ dat renuoy daer af/ als vā harē poorter eñ inwoonende.⁊c. Die procu reur vandē coninc seggēde daer tegens/eñ dat vā alle zegelen/ eñ sonderlinge vāden seghel royale/ aendē coninc behoorde die kēnisse. Partie seggen de ter cōtrarie/ eñ dat daer niet vā drie seghelē en zijn/ daer af die kēnisse alleen dē coninc toebehoor de. Te weten vandē seghel vandē chastelet vā Pa rijs/vā Montepelier/eñ vandē marcten van Chā paigne. Alle gesien/het wert gesept biden rechter royale/dat die kēnisse daer af dē coninc toebehoor de. Daer af wert gheappelleert indē parlemente. Het werdt gesept biden seluē houe wel ghewesen/ eñ qualijc gheappelleert. Eñ wert die voorß stede ghecondemneert in die boeten.

¶ Vandē brieuen eñ ghemeyne seghelen.

¶ Itē heeft die coninc de costume te kennen van alle brieuē beseghelt/onder wat se ghel dattet si/na dat bi preuencie/ eñ eerst men be treet/aen zijn rechters eñ officieren / sonder daer af te doene eenighen renuoy.

¶ Vander fortune van goeden.

¶ Itē heeft die coninc de kēnisse aē hē te betrecke die fortune eñ vindinge vandē goedē in zijn coninc rijck.

¶ Vanden saken ghehoort voor den rechter royale.

¶ Item heeft die coninck eñ zijn officieren alleene die kēnisse van allen sakē/gebuert voor zijn rech ters/na dat des weet eñ aengaet sinen procureur alleen sonder ander partien te maken.

¶ Exempel daer op. ¶ In een baeliu schap royale/gelijc als in Vermendoys/oft in an der baeliuschappen/daermē ghewoonlijc is te wi

sen bi leenmannē / ter vermaninge vanden baeliu wānneer alst ghebuert / dat eenige perpetrerē een misdaet / daer niemant hē partie af en maect / dan die procureur vandē coninc / bi informacie precedē te. Want anders en is nyemāt te houe betogē / dā bi ondachuaerdinge ter begeerte vāden procureur vanden coninc. Dat gedaen / somtÿts die gene die ondachuaert is / wil hē declineren / seggende dat hi wil getracteert eñ gewesen zÿn bi mannē / oft met beclachte / oft bi cōmissie precedēte. Ist in plecke al daermē useert bi cōmissie / die procureur vandē coninc behoort te segghē cōtrarie / eñ dat die baeliu vā hem seluē dat behoort te wisen / eñ te kēnen vā der sake / aengesien datter anders ghēē partie en is dā die coninc / eñ dattet gesciet bi informacie precedēte. Alle gesiē / het wert gesept bi arrest vā parlemēte / int iaer. M. CCC.lxxvi. dat die baeliu bi hē seluē allēē / eñ bi sulckē rade als hē goet dochte daer af mocht eñ behoorde te kennē / aengesiē dat des niet en roerde dā dē coninc / eñ dat informacie precedēte daer af ghedaen was. Eñ het wert so gewesen / om een sake hāgende te Perōne in Vermēdops / tusschē mijn heer Andries vā Rope / eñ tegē dē procureur vāden coninc / ter seluer plecke / daer af geappelleert wert int parlemēt / bidē welckē gesept wert / wel gewesen bidē voorś baeliu vā Vermendops / eñ qualÿc geappelleert bidē partien.

Vanden rechters eñ officieren vandē coninc.

Itē heeft die coninc dē kennisse vā sinen rechters eñ officieren in zÿn prouincie / te gheuē remedie op alle rechtors subiect / die in gebreke zÿn / eñ in omissiē / vā recht te doē be dwingēde dē rechter subiect / dat hi procedere recht te doen / tusschē die partien / op die sake: eñ oft des niet / hi sal als ouerste daer toe voorsiē vā remediē. Eñ in dien daer op ghebrecħ / eñ dat wederō daer af beclachte coēt aendē rechter royale / hi mach geuen cōmissie iteratiue dat binnē sekere behoorlike tide die rechter subiecte gedetermineert heeft dat recht. Oft des niet / hi sal daer in voorsien worden met behoorlike prouisie. Eñ na die sommighe / ter eerster clachte mach hi gheuen dese commissie.

Itē / in dien daer in gebrec si vandē rechter subiect / eñ dat hi niet geprocedeert en heeft / na der sake voor hē hangende. Want nadē state vanden seluen / behoort die rechter royale / te geuen prouisien / behoort die rechter royale / te geuen prouisie eñ cōmissie iteratiue / inhoudēde / dat al die proces in sulcken state / met partien daer op voor hē verdachuaert wort / tot behoorliken daghen te comē / om daer op te ordinerē bi die ouerste hant / als vā redene behooren sal te doē / in gebreke vandē rechter wien des aenghinc eñ behoorde te doen. Eñ bi ander forme noch ghebreke en behoort dye coninc niet te tredē op zÿn subiect / sonder hinderen.

Van cas van appeel.

Itē heeft die coninc die kennisse bi zÿn rechters eñ officieren / elc in haer prouincie vandē sakē van appeel / na dat partie gehindert / daer af geappelleert vāden rechter subiecte eñ vā alle die sake oft saken / vāden voorś appellant / in wat manierē dat tet si / die verweerder / eñ die selue dweeringē houden eñ bewaren / datter geē faute in en si. In welcke sake / in dien si die cōtrarie vindē / si apprehende ren eñ aen hē betrecken soudē den acruanc eñ die boeten bi die ouerste hant.

Vanden woeckersen / eñ vā saken van woeckerē.

Itē heeft die coninc de kennisse vā woeckerien / eñ vandē sakē vā woeckere / eñ vā een cōtract vandē woeckenaers. Eñ mach daer stellen eñ cōmitteren cōmissarien / eñ inquisiteurs / eñ die condēnerē tot boete om feyten vāden woeckere. Eñ also is hi gewoonlÿc / eñ mach dat doen / het si inde heerlichept oft indē lande vā hooge iusticier / oft andere. het si in stede gepriuilegiert / oft in lande vandē genootē vā Vranckrÿc / oft vandē baenrootsen. Want aen hē behoort die kennisse / eñ aenden bisscoppen / eñ aen ghēē andere / wie si zÿn. a

Vandē acquesten vāden ōleden.

Itē heeft die coninc die kēnissen vandē acquestē ghedaen vandē landen eñ possessien / gehouden in leen / vercregen bi onledē / te vernieuwē van .xl. iarē tot .xl. iarē cōmissarie daer op / te wetē van tghene wes dat binnen dier tÿt bi onlede ghecregen is: eñ daer op te nemē financie vāder waerdē vandē acqueste oft vercregē goet vā .vi. iarē / oft na dat die acqueste waerdich is / eñ wt wÿst te doene. Eñ die reden is / dat hē niemāt en mach edelē / sonder die auctoriteit vandē coninc / in zÿ coninckrÿc / die nyet en coēt van edel gebooite / eñ bi vercregen edel houdinge. het schÿnt dat si hē / bi langhē tÿt dat te houdē soudē edelen / die in haren handē veroudē soude.

Vanden eruen oft landen te amortificeren.

Itē heeft die coninc die kennisse eñ die heerlichept / te amortificeren erue oft lant / binnē sinen coninckrÿcke / eñ niemant anders. Want in dient bi andere ghedaen waer / eñ daer eenighe confiscacie toebehoorde / hi en soude daer af niet houden / ten waer dattet hē beliefde / noch anders dan bi zÿnre gracien. Eñ en is nyet waerdich noch te houden / tghene dat bi eenige andere daer af ghedaen ware.

Vanden regalen.

Itē heeft die coninc die kēnisse vanden regalen die in zÿn coninckrÿcke veruallen / eñ verschinen. Want also geringe als daer eenighe bisschop afliuich wort / alsdan mach eñ behoort die coninc in sinen handen te nemē / tot sinen profite sonder daer af rekeninge te doene / vā allen den tēporalē goeden vandē bisschop. Eñ van alle die waerlike iustitien / mach hi makē eñ stellen nieuwe baeliuwē eñ officieren / in dient hē beliefst. Oft die oude weder te stelē / eñ doē die rechters sweerē tot hē. Indē name vanden coninc makē nieuwe ontfangers. Doē af houden / eñ visschē viueren / eñ ander visscerien dats te wetē / die bosschē in diē si zÿn in behoorlike

wasdom eñ die vivieren eñ visscherien/in dien dat
tet si indẽ tide vã visschen/mogen nemen eñ wech
dragen groote houtẽ wten bossche oft wegen. Te
vivieren lãt oft pachte/ten tide behoorlijc/ eñ niet
eer te applikerẽ/eñ aen hẽ te betreckẽ alle tghene
dat tot grõde eñ realiteyt toebehooret/ eñ alle die
hostilen daer toe behoorẽde. Hi behoort oor te heb
ben de bewaernisse vandẽ huysen/sloten eñ castee
lẽ/in dien daer eenige zijn. Daer in stellen nieuwe
castelleynen eñ officierẽ/in dient hẽ belieft. Eñ in
dien daer eenige landẽ/ten dage vandẽ ouerliden
vãden bisscop/besaeyt eñ beurucht zijn/op dat die
niet wtgegeuẽ en zijn/weet dattet al aen een gaet
eñ toebehoort dẽ coninc. Ten ware bi also/dat dye
vruchtẽ/ten dage vandẽ ouerliden/af gesnedẽ wa
ren: wãt alsdã souden si toebehoorẽ dẽ testamẽto-
re oft testamẽtoors/oft der kerckẽ/in dien hi geen
testamẽt gemaect en hadde. Wãt die coninc en he
uet gheen toeseggẽ aenden huysraet noch roeren
de goedẽ/noch aen die geestelike iusticie. Mer be-
hooret aen die capittel/ daer af te doẽ dat behoor-
lijc is/te makẽ nieuwe officierẽ/als nieuwe officia
lẽ/nieuwe segelaer/nieuwe promoteur. ꝛc. Eñ te
geuẽ die beneficiẽ die de bisscop gegeuẽ soude heb
ben/in dien hi noch leuende waer. Eñ die coninck
gheeft die prebẽden oft prouẽ/ vacerende binnen
dat iaer vander doot/vandẽ voorś bisscop / inden
kerckẽ cathedralẽ vanden bisdõ . Eñ also werdet
geseyt/geradẽ eñ geordineert/ bidẽ volcke eñ hee
ren vãder rekeninge/te Parijs om den bisdõ van
Doornic/nader doot vã mijn heer Philips van Er
beys bisscop der seluer stede vã Doornic / indẽ iaer
M.CCC.lxxvij. Eñ brieuẽ daer op gecõmitteert
aenden baeliu vã Vermẽdoys / als aendẽ rechter
royale/op die tijt die naeste aldaer geseten. Eñ vã
de welcke brieuẽ dat inhoudt hier na volcht.

¶ Brieuen van regalen in latijn

¶ Dat. CC.lxvi. Capittel.

Carolus dei grã Francorum rex/balli
uis/ ac receptoribus /aut eorum locũ
tenẽtibus/ salutem. Cum temporali-
tas episcopatus Tornacensis/ ad no-
stram regaliã/ratione obitus Philippi Derboes/
nuper defuncti/vltimi episcopi/pridẽ a die obitꝰ sui/
de nouo deuenerit: vobis/et vestrũ cuilibet/prout
ad eũ pertinuerit/cõmittimus ꝛ mãdamus/quate
nus tẽporalitatẽ/ac iurisdictionẽ secularẽ/episco-
patus ꝑdicti/ad manũ nostrã ponẽtes/omnes fru
ctus/redditus/ꝓuentus/iura/ꝛ emolumenta quẽ
cũqȝ ipsius episcopatꝰ dicta durãte regalia/ꝑ vos
ꝛ a vobis/seu vestrũ alterũ deputatos/leuetis/re
cipiatis/expectetis ac etiã gubernetis/prout hacte
nus fieri cõsuetũ est. Qua de causa/si aliqui fructꝰ
redditus/prouentus/iura/ꝛ emolumẽta/ ad dictã
temporalitatẽ pertinentia/ a die obitus huiusmo-
di/vsqȝ ad diẽ receptionis ꝑsentiũ literarũ aliena
ti fuerint vel distracti/vobis/ꝛ vestris deputatis/
nostro noĩe ꝛ ꝓ nobis faciatis restitui sine mora.
Distractores ꝛ alienatores/ad hoc si necesse fuerit
viriliter ꝛ debite cõpellẽdo. Sic super premissis vos
taliter habituri/quod de negligẽtia nõ possitis ali
qualiter reprehendi. Datum Parisijs. ꝛc.

¶ Eñ na dese brieuẽ volcht dẽ brief vãden heeren
vander camere vã rekeninge/den welckẽ behoort
gehecht te zijn/aen die merge vanden voorś brief/
bi een signet van een vãden voorś heerẽ/eñ getee
kent int witte vã sommigen haer hanteeken/daer
af dinhoudẽ hier na volcht. Den volcke vãder cã
mere vãder rekeninge vandẽ coninc/te Parijs/aẽ
den baeliu eñ ontfanger vã Vermẽdoys/oft aẽ ha
ren stadthoud/saluyt. Wij ontbiedẽ v liedẽ/eñ elc
van v besondere/ als dat behoorẽ sal/ eñ cõmiterẽ
dat die brieuẽ gehecht aen desen tegenwoordigen
onder tsignet vã een vã ons/ghi volbrengt eñ inti
meert/bider forme eñ maniere als die coninc bege
ret eñ ontbiedt. Ghescreuẽ te Parijs. ꝛc.

¶ Eñ is te weten dat bi dẽ graue van Vlaenderẽ
wort geobedieert/ aenden brieuen vanden coninc
van alle tghene dat waerlijc was dẽ voorś bisscop
domme toebehoorende / wesende in Vlaenderen/
sonder eenige difficulteyt.

¶ Vandẽ sculden vãden coninc.

¶ Itẽ heeft die coninc pueere executie vã al zijn scul
den/eñ vã al tgene datmẽ hẽ sculdich is/ waer dat
zijn sculdenarẽ/oft haer goeden gehoudẽ worden
hoe wel dat si gheuondẽ wordẽ inder heerlicheyt
vã hooge iusticier/oft in stedẽ gheprivilegiert: oft
dat yemant anders/ met recht daer op des rechters
hant hadde doẽ stellen/oft bestellinge gedaen: oft
bi ander sculdẽ. Oft dat vercoopinge bi ander daer
af ghedaen si/oft begonnẽ te doen/ so soude die co
ninc daer af eerst eñ voor alle werc/betalinge heb
bẽ voor ander sculdẽ. Eñ also werdet geseyt bi ar
rest vanden parlamẽte/indẽ iare. M.CCCC. eñ
lxxv. tusschẽ den deken eñ capittel vã Doornic/eñ dẽ
collectoor vandẽ coninc/op die goedẽ van Jan bos
schet. Welcke Jã bosschet geweest hadde fermier
vandẽ voorś capittele. Eñ daerõ was hi tegẽs hẽ
lieden gehoudẽ in een groote summe vã penningẽ
om welcke summe hi geobligeert was tegens die
voorś vandẽ capittel/met brieuẽ/onder tsegel roy
ale. Eñ wt crachte vã dien/van tsconincx weghen
was die hantgheset op zijn goedẽ / eñ begonnẽ te
executerẽ vã een boete vã. lx. lb. daer die voorś bos
schet in geuallen was/bi eẽ quade appeel/ die hi ge
daen had/vã een sake/die bi souuerainteyt behoor
de te gaẽ int parlemẽt. Welcke sergiãt vandẽ cha
stelet/niet en heeft geuondẽ ander goedẽ vanden
voorś bosschet/dã die goedẽ/daer op die voorś ca
pittel die hant hadde doen stellẽ/als voorś is. Die
sergiãt arresteerde eñ bestelde de voorś goedẽ/eñ
heeftse gestelt tot vercoopinge/ om den coninc te be
talẽ. Die voorś vandẽ capittel opposeerdẽ daer te
gen seggende/bidẽ sakẽ bouen ghescreuen/eñ hoe
hi geobligeert/eñ tegen hẽlieden verbonden is / als
inde hant vandẽ coninc: hoe iusticie daer op bestel
linge eñ executie vã haren wegen gedaen hadde.
Die voorś segiant seyde/dat niet tegenstaende ee
nige saken/die sculde vandẽ coninc soude eerste be
taelt wordẽ eñ hi en soude zijn exployt niet cesseren

die voorß vandē capittel daer op appelleerdē int
parlemēt. Die sake doorsien/het wert geseyt dat-
tet qualijc geappelleert was/eñ dat die sculde vā-
den coninc/was voorgaende alle ander sculden eñ
die voorß vanden capittelen veruielen inde boetē.

¶ Vanden edelen/eñ van haren misdaden.

¶ Item heeft die coninc de ken-
nisse/na de costume van sinē conincrijc/ wtgeseyt
in Picaerdien/vā alle edelē/eñ van harē misdadē
eñ breucken/bi hē eñ sinen officieren/sonder daer
af te doē eenich renuoy/aen eenigen heere subiect
wtgeseyt in saken reelē: want daer af behoort die
kēnisse aenden heere/vā wien die eruen gehoudē
zijn. Eñ si zijn gehoudē voor edele/die gene die vā
edel geslachte gecomē zijn/in dien si vercregē heb
ben eenige leen/in eenige plecke. Desgelijcx de gē
ne diese vercregē hebbē onedel en zijn niet gehou
dē voor edele/ten si dat si woonachtich zijn optē leē

¶ Itē zijn gehouden voor edele/ die bi den coninc
gheedelt zijn/eñ daer af brieuen hebbē/gepasseert
bider camere vander rekeninghē.

¶ Vanden appeelen.

¶ Itē heeft die
coninc die kēnisse van allē saken/vā resort/vā res
sus/oft weygeringe van rechte/vā alle rechtē sub
iectē/vanden appellaciē/spruytende van harē vō
nissen/sentenciē/gewijsde/eñ appointement. Eñ
oft gebuerde/dat tusschē twee rechters twist ghe
viele van haer iurisdictie/so mach die coninc daer
op zijn hāt settē/eñ tot hē treckē/duerēde dē twist
oft geschil als ouerste hāt/ter tijt toe dat met rede
ne daer af geordineert sal wordē. Wāt met recht/
de coninc en ontsteelt noch en verachtert niemant
om eenigen arrest/die hi doet inde heerlichept vā
sinē subiect die hi heeft. Eñ hi en doet vā ghee̅ be-
treckinge die hi doet/restitucie oft restablissemēt
wātet hē niet toe en behoort/ ter cause van zijnre
hoochept. Eñ ō die sake en mach hi niet ontreckē
noch vachterē/eñ hi en doet niet dā dz int recht te
houdē. ¶ Eñ oft gebuerde/ dat bi sinē sergiantē
gedaē worde eenige vāginge / inđ heerlichept vā
iusticier subiect/ daer af die kēnisse dē subiect toe-
behooret/op dattet bidē subiect versocht wort/die
rechter royale behoort hē weđ te ghevē/sonđ anđ
restablissemēt te doē/dā den geuangē weđ te ghe
uē/mettē sakē daer af questie soude wesen. Eñ ge
nen brieuē/dat so wes daer af gedaē is/ is gedaen
sonđ preiudicie vanđ iurisdictie vāden subiecte eñ
behoort daer mede de subiect te vredē te zijn. Wāt
het is grote sake voor dē subiect/eñ seer waerdich
wāneer die coninc hē weder bekent zijn iusticie bi
brieuen. Eñ also ist gedaē/gehouden eñ bewaert/
bi alle rechtē royalen/int conincrijc vā Vrancrijc.

¶ Van eenen man te edelen.

¶ Itē heeft die coninc de kēnisse/vā eenen man te
edelen/eñ van hē gracie te geuē/dguldē harnas
te dragē/also wel te paerde als te voete/in alle stā
ten/gelijc als oft hi ridder were: eñ sonder dat hē
hoeft van node si ridder te worde / ten si dat hem
beliest. Eñ het wert also gedaen van eenē poorter
vā Doornic geheeten Jacob mouton/die welc ghe-
edelt wert bidē coninc/ eñ daer toe georloft te dra
gen dguldē harnasch/in alle sine statē eñ zijn ha-
biten. Eñ niemant en behoort dat te dragē/sonder
oorlof vandē coninc/hi en si ridder also voorß is.

¶ Bastaerden te legittimeren.

¶ Itē heeft die coninc de kēnisse te legittimerē ee
nen bastaert/op dattet si na sommige opinien/ als
vā libere vader eñ moeder/ dat die clerckē heeten
de soluto & soluta. Dats te seggē/dat die vader eñ
die moeder vanden bastaerde/niet gehuwelijct en
zijn/noch eenich van hē beyden. Eñ de gene die al-
so gelegittimeert is/mach hebben eñ apprehende-
ren alle eeren/alle officien/ghiftē/ eñ poorterscap
sonder datmen hē mach oft behoort daerō te ver-
steken oft te wraken. Eñ na die sommige mach hi
hem abilijteren/te possesserē in erffenisse te ontfan
ghen van vader eñ van moeder.

¶ Vandē gebannen criminelijc.

¶ Itē heeft die coninc die kennisse/ te vāgen eñ te
arresterē inde heerlichept vā sinē subiect/eenē die
gebannen waer criminelijc. Mer na die sommige
gebannen also geuangen/ eñ ghearresteert inder
heerlichept vā sinē subiect/hi nz en behoort te voe
ren/oft te brēgen wter seluer heerlichept/sonđ die
wete vandē heere subiect/in wiens iusticie des ge
daen is. Mer die subiect en mach/noch en behoort
met redene daer tegēs te differerē noch en bestellē
eenich belet/die officiere royale en sal daer af doē
zijn volcomē executie van iusticie: hoe wel dat des
te doē waer inde heerlichept vā hooge iusticier/in
dien vā noode waer. Eñ also werdet geseyt bi mi
nē heer de baeliu vā Vermēdoys/doē ter tijt ghe-
heeten heer Tristā vandē Bossche/riddere/inder
stede vā Doornic/die aldaer gheuangē had/ Jacob
vā Roye/die gebannē was vanden conincrijc: eñ
dede hē executeren ter doot/ niet tegēstaende dat
die prouoost eñ gesworen vander voorß stede/dye
daer in geschil stellen woudē/ ter cause vā haer iu
sticie eñ ghemeyne lichaem.

¶ Item wert also gedaen biden seluē minen here
Tristā/als gouuerneur vā Rijssel/vā Duway/eñ
van Orchies inde stede vā s. Amand/van eenē die
gebannen was vandē conincrijc/niet tegenstaēde
dat die van s. Amand dien geuangen hadden. &c.

¶ Itē ghi sult weetē/dat in dien die coninc afliuich
werde/weet dat of bi gracie vandē nieuwē coninc
niet en coemt/het is vā node allen officierē/te ver
nieuwen haer brieuen van machte.

¶ Itē/eñ oft die sommige brieuen hebben vanden
coninc die niet en zijn begōst te stellen tot executie
weet dat van node is die te vnieuwen vandē nieu
wen coninc. Eñ vandē bewaernissen royalē weet
dat in dien si geintermeert warē inden tide vandē
coninc/daer si af geimpetreert souden zijn/alsdan
soudē si houdē eñ waerdich zijn. Mer in diē si niet
geintermeert en warē binnē dien seluen tide/men
soudese moeten vnieuwen vandē lestē coninc. Eñ

ende werdē si vernieut nade doot vā coninc Caerle
int iaer.M.CCC.xx.diens siele god genadich si.

Vandē dienaers vandē coninck.

Itē heeft die coninc die kēnisse bi zijn hofmeesters
waer dat hi is/vā alle zijn dienaers vā sinen houe
eñ in wat iurisdictie dat hi coēt in zijn conincrijck
op.xl.milen ront om van hē. Eñ zijn die selue hof
meesters/meesters vandē requestē/reformatoirs
eñ rechters van allē saken/eñ vā alle beclachtē/na
datmē aen hē betreet.Eñ mogen daer af geuē cō
missie in cas vā reformacie/ als nad sake dienē sal.

Vanden financien op oude ac questen/oft verereghen eruen.

Itē heeft die coninc financie op oude acquesten
die geschieden bidē onedelen aendē edelen/op alle
leenen alleux/ eñ landē die in pachte gehoudē zijn
vandē coninc.Dats te wetē/ op leenen gehouden
puerlijc vāden coninc/die finācie van.vi.iarē/alst
als dat leen weerdich is voor eē iaer. Eñ also veel
als dat leen weerdich is bi.iiij.iaren/vā den leenē
die gehoudē zijn bi middelē. Eñ vanden leenē die
gehoudē wordē bi middele vandē derdē/also vele
als dat leen weerdich is vā drie iaren.Eñ vanden
leen gehoudē inden vierdē grade/gheen financie
en behoort daer op stat te nemē/bi zijn langhe des
faultē.Eñ in dient waer in alleux/oft in lāden ge
houdē in pachte vāden coninc/gelijcke finācie sou
de daer op stadt nemen.Eñ also ist ghesien wisen/
houden/eñ vseren/bi alle cōmissarien daer op ghe
cōmitteert biden coninc/eñ bi haer instructie bese
gelt:op dattet acquest si sedert dē tijt vā.xl.iaren/
wāt van langerē tijt gheē financie daer op stat en
neēt.Eñ op die leenē/oft alleux/ oft pachtē voorsz
lijfrenten die verereghē zijn binnē die.xl.iaren van
onedelen/daer af volcht financie van vier iaren.

Vanden rechten toebehorēde den Connestable vā Vrancrijck

Dat.CC.lxvij. Capittel.

Nv volcht hier dat recht vāden conne
stable van Vrancrijc/die welcke is de
hoochste officier vanden coninc:eñ hi
representeert den edelen persoō van
dē coninc.So weet dat aenden cōne
stable ter cause vā zijn edel officie/ toebehoort eñ
aengaet/ die kennisse vā alle den sergiāten vā wa
pene vāden coninc.Eñ aen hē oft aen sinē stathou
der/behoortmē daer af te keeren/eñ bi hē geuenti
leert eñ belept te zijn/in allen sakē/die verwerē te
doē soudē hebbē/ eñ daer af si veruolcht eñ belast
soudē zijn/vā eenigen anderē rechter oft partiē in
den conincrike.Eñ voor ander rechter en zijn si nz
sculdich noch ghehoudē te procederē/ten si dattet
hē belieft.Wāt bider nature vā haer officie zijn si
daer af exempt eñ vrij. Eñ ic en heb niet gesiē/dat
oft een sergiant belast geweest is voor ander rech
ter/het si dat des geweest is in cas vā delict oft an
ders/die sake en heeft moetē weder keerē/voordē
voorsz cōnestable oft sinē stathouder/ter tafele vā

marbre/tot Parijs.Wtgesept die saken eñ actien
reelē/ wāt daer af moet belept eñ gedetermineert
zijn voor die rechters/daer af dat erue contenciose
gehoudē is.Eñ also ist gedaen gheweest bi so vele
saken eñ exempelen/dat sonder getal is.Eñ so ve
le/dat gheen twifel noch difficultept en is/ na dat
tet aengaet haerder officie van sergianterie.

Itē heeft noch die connestable kennisse van allē
officieren van zijn domicilie/eñ van sinē huyse.

Itē ter cause van zijn officie doet hi eenē eedt aē
dē coninc eñ hulde/representeert den coninc/eñ is
des coninex stathouē als die coninc niet tegēwoor
dich en waer:oft dat hi ghecōmitteert oft ghesent
waer in heyrvaerde vā wapeninge/ oft in frontie
ren.Eñ mach gheuen brieuen/staten/eñ respiten/
als stadthouder vanden coninck.

Itē oft die coninc absinich worde/so soude hi dat
conincrijc regeren/ totter tijt toe dat daer een co
ninc oft sergiant ware/ter cause vā zijn officie.

Itē bidē rechte vā zijnre officien/is hi opperste
ouer dē volcke vā wapene vādē coninc/optē volc
ke geordineert op die frontierē. Eñ heeft den eer
sten dach vā wedden/oft soldie/van al dē genē die
ontfangē zijn in feyte vā wapene/tot wapenscou
winge.Die tresoriers ten anderē: eñ die clercken
vāder tresorien/ten derdē voor harē arbeyt eñ sa
larisen/eñ ten feyte vander winninge/ vāder buy
tinge van heyrvaerden.

Itē die cōnestable/ter cause vā zijn officie/heeft
het si in stede gewonnen bi oorloge/oft anders/al
tgout/eñ siluer/eñ ander goeden/ eñ ornamenten
Wtghesept tinnewerc/eñ paerden/de welcke toe
behooren aenden maerschalcken van Vrancrijc.

Itē hi heeft dat regimēt van die battalie vā des
coninex wapeninge/hoe wel die coninc self daer is

Itē hi heeft die last/te comē alle auōts vragē dē
coninck/die roep oft seyn vander nacht/ eñ dat te
doen weten aendē maerschalckē: eñ die maerscal
ken sullent doen weten aendē capiteynen vanden
volcke vanden wapenen.

Itē is sculdich te dienē deerste gerechte vā des
coninex tafel in alle tide een hoeykē van bloemen
op zijn hooft/een witte roede in zijn hāt/eñ versel
schapt vā sinē ridderschappe. Eñ oft die coninc te
rade is/so is hi sculdich te vraghen vander questie
totten persone toe vanden coninck.

Van den rechte vanden maer schalcken van Vrancrijcke.

Dat.CC.lxviij. Capittel.

Als wi gesien hebben het recht van cō
nestable/so volcht daer na te sien/dat
recht vander maerschalckē van Vrāc
rijck:eñ daer af dat si mogen/eñ scul
dich zijn te kennen / by haer recht eñ
edel officie.So suldy wetē/ dat inden eedt te doen
vanden maerscalc/si doen hulde/ter cause vander
voorsz officie:eñ hebbē haer recht/telcken dat dye
coninc in heyrvaerde/oft wapeninghe treet/te lo
gieren alle geselschap of veruolch vandē coninck

Eñ niemant en heeft/ nach en behooiet te hebben recht te logierē/ten si dat hi gelogiert si bidē maerscalcken/eñ dat haer teeken daer aen gheset si.

¶ Itē ter cause vā haer officie hebbē si die kēnisse vā feyten/crimē/eñ maleficien oft misdaet/hoedanich die zijn/die gebuerē ind wapeninge/oft heyr vāden coninc/het si in stede/oft daer buytē. Eñ vā alle dēn ghenē die dat heyr volgen/na dat si tot haren huyse getredē zijn/om te comē in dat heyr oft wapeninge/ter tijt toe dat si wederō gekeert zijn. Itē hebbē si die kēnisse/vā alle die winninghe eñ buytinge/gedaē in dat heyr oft wapeninge/na dz daer af twist zijn soude. Itē hebbē si te stellē dat heyr of wapeninge/rechte plaetsen eñ stratē te geuen. Eñ en mach niemāt daer vcoopen eenige goeden/sonder haer licentie oft oorlof. Eñ niemāt en mach wijn vcoopē/hi en moet hēluden daer af geuē.iiij.stoopē wijns vā excise. Vā elcke craem.ij.s. vā elcken wagen.ij.s.van eenē peerde.vi.d. Vā elcruywaghē.ij.d.vandē vleeschouders die voet eñ scouder vandē verckē.ij.s.vanden stal. Itē si zijn sculdich sauffcōduyt oft geleye aē alle de gene/die lijftocht oft victalie int heyr brengē. Eñ si zijn sculdich/ten coste vandē coninc/te hebbē seker ghetal vā volcke vā wapene/ om die victaliers te geleyē eñ te bescermen. Itē hebben si diē wapenschouwinge eñ onthoudinge vāden volcke vā wapene/ eñ behooren die in gescrifte te hebbē: eñ hebbē vā elcke mōstre oft wapenscouwinge.vi.s. Eñ in elcke monstre en behoort niet meer dā.x.mannen te zijn. Eñ in dien daer meer in waren/dat soude zijn tot haren profite altijt voor.x.mānen een monster. Item si zijn sculdich van brieuē/straten/eñ vā geleyē/eñ van elckē zijn si schuldich te hebben.vij.s. Eñ so wiē daer tegens doet/oft daer tegēns roet/ die veruallt in.lx.lb.vā boeten. ¶ Itē allsmē rijdt in heyruaerdē/die gepresen zijn om weder te hebben/in dien die voorś paerdē weder gegeuē wordē aendē coninc/om den prijs dat si gepresen zijn geweest/die coninc behoort die penninghē wed te geuen/eñ de peerdē behooren toe dē maerscalckē.

¶ Itē si hebbē van haer recht/ als die coninc is in viandē landē/daer yet vcregen wort vā buetinge alle die beestē:het si paerdē/ossen/koeyen/oft dier gelijc. Eñ die andere behooren toe den ghenē diese vcrigē oft winnē. Eñ si hebbē oōc coperwerc/eerewerc/eñ tinnewerc/ghemaect mettē hāmer/eñ niet meer: eñ dat ander behoort toe dē ghenē diet winnē oft vcrigen. Itē si hebbē van haer eygen ter cause vā haer officie elc.xxx.muddē hauerē die xv.te nemē optē back/oft verre vāder poorte/ tot Neully bi Parijs. Welcke maerscalckē makē mogen eñ cōstitueren eenē prouoost/ die welc mach eñ behoort te hebbē machte vā hēbeyden/ al daer die wapenen vandē voorś maerscalckē geset zijn/ eñ eerst vandē eerstē maerscalcke. Voor welc prouoost behorē alle die sakē/vandē voorś maerscalcken/aengaende haer recht/ghedecideert eñ bekēt te wesen. Eñ die prouoost behoort te hebbē vā elcke cōmissie.ij.s. Van elcke boete vā.lx.lb.daer inne

hi cōdemneert behoort hi te hebben.xviij.s. Eñ des gelijcx oft die boetē warē vā.lx.lb.daer in een yegheliic veruallt/die tegēs die statutē vandē voorś maerscalcken coemt of doet/heeft hi oock.xviij.lb.

¶ Itē heeft die voorś prouoost/ die kēnissen vā allen sakē/die gebuerē int heyr oft wapeninge vandē coninc: eñ die coninc vāden ribaudē/heeft daer af die executie. Eñ oft gebuerde/dat yemant verbuerde zijn lijf/eñ geexecuteert wort die prouoost heeft vā zijn recht/alle tgout eñ siluer vā dē rieme vāden misdader: eñ die maerscalckē hebbēt paert/harnas/eñ alle and goedē die daer zijn. Wtgeseyt die cleederē hoedanich si zijn/daer si afgecleet zijn de welc toe behooren dē coninc vāden ribaudē/die daer af de executie doet. Die coninc vā dē ribaudē wort geheeten telckē dat die coninc in heyruaerdē trect/die executoor vandē sentēciē eñ gebodē des maerscalcx/eñ vā harē prouoost. Die conīc vandē ribaudē/heeft vā rechte/eñ vā zijns diēsts wegen die kennisse vā allen speelē/dobbelspel/kegelspel/ eñ ander die int heyr oft wapeninge vā den coninc gheschien. ¶ Itē op alle logien van bordeelen oft ghemeyn huysen vā vrouwen behoort hi te hebbē van elck.ij.s.ter weke. Itē ter executie vā crisme heeft hi van zijn recht/de cleederen vanden ghenē die gheexecuteert worden bi iusticie/criminelijck.

¶ Vanden rechten des meesters vanden voetboghe schutters.

¶ Dat.CC.lxix.Capittel.

Nu volcht hier nae vanden rechte des meesters vāden voetboghe scutters/ de welcke heeft van zijn recht/die bewaernisse vā aministracie/ met kēnisse vanden voetgangers / wesende int sconincx heyr oft wapeninge. Van allen voetboge/scutters vandē buschmeesters/van alle grauers oft pionieren/eñ van alle die artelerie vanden heyre/tot diē mōstre ter ordināцie daer af/heeft hi die eerste bataljie. Hi stelt die nacht cruypers/eñ hi sendet om den roep vāder nacht. Eñ in dien eenige stedē/sloten oft casteelen ghewonnē worden/alle die engienen/bussen/eñ artelerien sal hi hebbē/eñ sullen hē toebehoorē. Eñ oft van die artelerie van dat heyr beghonnen is te schieten op die viandē/ dat eerste vand artelerie behoort hē toe. Itē hebbē si vā haer recht/die open eñ die gheyten die gerooft oft ghepilleert wordē/op die vianden vandē coninck.

¶ Van dē rechte vanden officieren generalen vanden coninck.

¶ Dat.CC.lxx.Capittel.

Also geseyt is vandē officieren vandē coninc int speciale/so sullen wi nu segghen vanden seluē officieren int generale. So is te weten/dat alle officieren generale vandē coninc/ als baeliu/stadthoud procureur vandē coninc/oft substituyt/aduocaet vāden coninc/sergiāt vandē coninc/te voet/oft te peerde Clerc van houe royale/ bewaerders vā vāgenissen

royalen/oft eenige ander officier royale/woonē de onder eenich hooghe iusticier/zijn gehoudē te antwoordē/eñ te sorterē aendē seluē iusticier/in alle actie/reele eñ personele: wtgesept vandē ghenē alleen/die roeren oft aengaen hare officie royale. Want daer af zijn si gehoudē eñ schuldich te sorteren voor den rechter royale in cas criminele.

Vandē rechte vandē doorwaerders/oft sergianten vā wapene.

Dat.CC.lxxi.Capittel.

Die sergianten van wapene zijn die gene/die de coninck heeft in zijn officie/ die welcke dragē dē scepter voor den coninc. Dese zijn geheeten sergiantē van wapene/ om dat si zijn voor den lichaē vandē coninc. Eñ moghen eñ zijn schuldich alsdan/te dragen haer wapenē/totter camere toe vander rekeninge vāden coninc: eñ si mogen haer officie vā sergianterie doē/alle dat coninckrijc door eñ si zijn sculdich te hebbē weddē vanden coninck

Item si zijn sculdich vri te wesen van alle bedē/ eñ ongelden loopēde indē lande: eñ si en zijn nyet sculdich te hebbē ander rechter dan den coninc/eñ sinen connestable sonderlinge in vweerēde. Noch ander rechter dā die cōnestable en behoort van hē kennisse te hebbē: noch voor ander rechter en zijn si niet sculdich verdachuaert te zijn. Eñ in dient hē beliest/si mogē al daer andere vden dachuaerden om haer saken eñ querelē/na dat si zijn soudē personele. Eñ haer officie is tot haer lijftochte oft leuē lanc. Wāt hoe wel dat die coninc altijt wout eñ hoe wel dat alle anderē officierē/ wordē verset vā hare officien/bider doot vanden coninc/nochtans en worden nyet verset de sergiantē van wapene/ maer si bliuē haer leuē lanc/ ten si dat zijt verbueren. So weet/hoe wel dat gesept si/dat si voor ander rechter dā voor die cōnestable/niet sculdich en zijn te sorteren/niet te min so geschiede/dat Jacob door/de welc sergiant van wapene was/ gequetst werdt vā een poorter vā Dornic. Die voorś Jacob dede hē vdachuaerdē/ter tafele vā marbre/te Parijs/voor dē connestable vā Vrancrijc/in cas vā delict/eñ sauuegaerde enfrainte. Die prouoost eñ geswooren der voorś stede/begeerdē dat die sake ghe renuoyeert soude wordē int parlemēt/alsoo si daer sculdich zijn te resorterē bi preuilegie/ eñ wert die sake begeert bi eenē doorwaerdō vandē parlemēte eñ al daer dach ghestelt ten daghe dienende. Mijn heer de connestable quā selue in persone int parlement/ eñ begeerde die kēnisse te hebbē vā sinē sergiant vā wapene.&c. Die voorś prouoost eñ gheswoorē seydē ter cōtrarie/eñ dat die feyte vāder iniurie niet geschiet noch geweest en hadde/in sinen dienst doēde/eñ dat daer bi/ die cōnestable gheen recht daer aen en hadde. Alle ghesiē/het wert ghesept/ dat die voorś sake int parlemēt bliuē soude. Maer wel mocht wesen/dat in dien des gheweest hadde voor dē rechter subiect/dat die sake daer gerēuoyeert geweest soude hebbē/aen dē voorś connestable. Eñ het werdt alsoo gesept in die sake van een ander sergiant vā wapene/geheetē Jacob vā Endiue/ de welc gequetst geweest hadde vā eenē poorter vā Dornic/eñ geuangē bidē gerechte der seluer stede/om dat hi eenē man ghequetst hadde/ eñ ghesett in vreese vander doot. Hi dede hē weder begeerē biden connestable/de welcke hē wert gesepnt/geuangen wesende: eñ wert weder begeert te hebbē/ aengesien dat des niet geschiet en was/ in zijn officie doende/eñ dat die stadt hē geuangen hadde/eñ daer af gedaen het ghene dat behoorlijc was/eñ daer en was geē faulte in beuondē/ waer om si vkiesen mochten die kēnisse. Alle gesien/ het wert gesept bidē stadthouder vāden connestable ter tafele van marbre/dat die voorś stede/ daer af en soude hebbē gheē rēuoy/maer de kēnisse soude bliuē aendē connestable. Eñ den raet dat de voorscreuē stede vā Dornic heeft te Parijs/en dorsten niet raden vā die sentencie te appelleren,

Vant recht vanden baroenē.

Dat.CC.lxxij.Capittel.

Weet dat baroenen hebben alle iusticie hooghe/middele/eñ laghe/in haer lādē eñ heerlichept. Eñ dese heerlicheit eñ mach niet verscepdē wordē bi broederschap/noch anders/ ten si bi alsoo dat bi dē vader hē liedē gemaect si eenighe aendeel eñ diuisie/in sinen leuendē liue. Maer die oudtste broedē is sculdich te doē deelinge redelike/ tot zijn ionckste broederen/vandē sakē die deelachtich zijn. Eñ in dien daer eenighe dochterē zijn/die oudtste broeder is die sculdich wt te ghenē/eñ te huwelikē biden aduijs eñ goetduncken vāden vrienden.

Itē heeft die baroē in zijn lant oft heerlicheit so hooghe iusticie/dat hi kēnen mach vā moort/ van rapt/eñ van alle ander iusticie/ daer aen volgēde. Eñ heeft dat ghedinge eñ kēnisse vā zijn mannen onderesatē. Eñ oft bi ander heerē/in tegēwoordichept des misdaets/oft anders/eenighe geuangen wordē/oft bi sakē/die begeerdē cōfiscacie/ so behoret hē die kēnisse daer af/so verre alst onder hē geuondē wordt. Itē mach die baroē om sulcken sake voort roepē/eñ om alle andere sakē criminelen/in dien hi dē delinquant niet en heeft geuangen/ tot zijn rechtē/vā drie dagen tot drie dagen oft ander sulcke dagen/ als die costume locale begheert/ten eynde vā bāninghe eñ van cōfiscacie. Eñ weet dat niemāt en hout in baronie/ten si bi alsoo/dat hi dat hout bi verscepdinge vā baronie/ oft broederscap oft dat hi des heeft bider ghiften vanden coninck sonder yet te behoudē vā dier resoort/die hi in zijn lant oft heerlichept heeft/openbaer maect/ ten waer ghe expresse. Eñ nader sommiger opinie eñ parage. Eñ ter cause vā haer baronie/behoorē si vdachuaert te zijn voor dē coninc/ die welcke is haer ouerste allē. Eñ dit behoort te geschien als baroen/eñ bider forme dat die baronie toebehoort. Eñ hi en is niet gehoudē te dinghen van zijn baronie / dan in houe souuerayne. Wāt voor eenigen prouoost die hi heeft/ en is hi niet gehoud en te antwoordē

ten si datter hē beliefst.
¶ Itē heeft die barōē in zijn heerlichept die kēnis
se vā alle claims/ghiftē/penen/dienstē/ vijfstē pen
ninc/daerme hē af mach obligerē oft verbindē/bi
brieuē/oft cedulle/oft besegelde brieue. Eñ van al
le sakē/die tot iusticie eñ heerlichept van baroene
toebehoorē mach. Ghelijc als te brandē/om saken
die rouer begeerē: te steppē/eñ vangen/ om moort
om rapt/eñ na opinie vā sommigē/te siedē/vā val
sche munte/behaluē vā des coninc munte. Want
van des coninc munte behoort die kēnisse aendē
coninc eñ aen niemāt anders. Te vangē om dief
te/om valsche comāscap vā munte: te slastrier/ oft
te teekenē/vā sakē die des begheerē. Te stellē op
die kake/met openbaer teekē/ō sakē die des beghee
ren. Ooren af te snidē aendē genē diese verbuert.
Bannē criminelijc oft ciuilijc/nae dat de costume
eñ sake dat wt wisen. ¶ Vandē beclachtē tusschen
reelen/eñ personelē. Vā die testamētten vā beclach
te vā nieuwichede: vā propriētept/ eñ van simpele
besidt: eñ generalijc vā alle sakē die tot iusticie mo
ghen/eñ sculdich zijn toe te behoorē: wtgesept van
die saken van resort/eñ de lese maieste/die welcke
aendē conīc behoort/eñ aen nyemant anders.
¶ Itē hi heeft die apprehensie oft aentreckinge vā
der bastaerdē goedē/die onder hē gheuonden zijn
als geuonden sake. Itē heeft hi die fortune vandē
sluer. Itē heeft hi die vanghinge van sinen baeliu/
onder heerlichept van sinen subiect/ eñ hi mach hē
vanghen/sonder sinen subiect yet te quetsen.
¶ Itē hi heeft die resort van sinen subiect eñ mach
daer in voorsiē/ in cas vā weygeringe van rechtē
recht te doē in cas vā appellacie/in cas van weder
keere aendē souuerayn oft ouerste/eñ vā chiefstieu
Eñ van te diuidere oft vscepden leen/oft edel hou
dinge/dat sond die consent eñ orlof vandē ouerstē
niet en mach noch en is sculdich gedaen te zijn.
¶ Itē heeft hi ooc dat iagen/vervolgē/eñ vangin
ge vā wilde beesten waer dat si gaen/na dat hi die
op geheuen heeft. ¶ Itē hi mach hebben galghe
met vier voeten/in dient hē beliefst. Eñ oft gebuerē
de/dat hi yemāt bande/om cas van crisine/eñ daer
na/om die selue sake ghebannen wordt vanden cō
nincrijc/eñ daer na wolde die gebannē/geuangen
biden hooghen iusticier/hi behoort hē te bliuē niet
teghenstaende dē ban vanden conincrijc. Eñ also
werdet ghesept bi arrest van parlemente/om een
die geuangen was tot Helchin/inde heerlichept vā
den bisscop vā Dornic/ daer af eene gebannē was
hoe wel dat die voorš bisscop niet en is baroen/an
ders dan hooghe iusticier.

¶ Van dat recht vanden vannas seurs oft vassalen.

¶ Dat. CC.lxxvi. Capittel.

Vanden rechten vandē vānasseur/ na
usancie vanden waerliken houe suldi
weten/ dat een edel man dye heerlic
heyt hout/ vā hooge iusticier alleene/ is geheeten
vānasseur wāt hi en heeft gheē marct. Eñ hi en hē
met anders gheen recht/dan zijn voorš hooghe iusti
cier/eñ tgene dat daer af coēt/eñ niet het gene dat
hoogher is: wāt dat behoort toe dē baroenē/ghelijc
voorš is inde rubrike precedente. So weet dat die
vannasseur niet en mach vrpen vandē sine sonder
die consent vandē baroenē vā wien hi houdēde is.
¶ Itē hi en mach niet/noch en is sculdich te kennē
vā sakē vā resort/ die toebehooren aendē baroen/
van wien hi hout. ¶ Itē hi heeft die kennisse vā
moort/eñ dootslagē/eñ ooc vā diefte/gedaē in zijn
heerlichept: eñ mach steppen/hangen/ barnen/eñ
bannen in zijn heerlichept/eñ hebben galghe met
drie voeten/in dient hē beliefst. ¶ Itē mach hi kē
nen vandē saken reelē eñ personelē/te ontfangen
dē vijfstē penninc eñ penen/tusschē zijn ondersatē
bi beclachtē op brieuē/mer op vreēde seghelē niet.
Ten ware bi also/ dattet waer ond tsegel vā eenē
leenman/die vā hē houdende waer/om dat hi hem
soude bedwingen/sinē segel te kennē/oft te ontkē
nen. Mer dat en soude hi niet moghen doē van eē
die van hē niet houdēde en waer: eñ van segel rop
ale en is hi hē niet sculdich te onderwinden. Itē hi
en heeft gheē iachte/ noch vuolgh vā wilde beestē
buytē zijn heerlichept: noch sinē baeliu en mach hi
niet vangen/noch eysschē. Itē hi en behoort geen
leen van hē gehouden/te verureēden/noch te ver
minderē/hoe wel dat sommige costumierē die con
trarie seggen/om dies wille/ dat des doende daer
meer profijts is om den ouerstē heere/ dā scade/bi
redene/dat hoe daer meer mannē zijn/so zijn daer
ooc meer houdingē/auentueren eñ profitē voor dē
heere. Itē na sommiger opinie/ en behoorē si nyet
te hebbē ouen/noch molens/eñ die sommige seggē
de cōtrarie/eñ daerō moetmen hē daer af bedragē
aen die costumen vanden plecken. ¶ Itē en be
hoort hi niet te cōsenterēn/ noch te maken eenige
amortificacie/wāt des niet waerdich zijn eñ soude
tot preiudicie vā sinen ouerstē heere. Waerō ic ge
sien hebbe inde graefslichept vandē lande van Ar
toys/ bidē baroenē/ dats te wetē biden officieren
van Artoys/seker een questie eñ ondersoec gedaē
wert/door alle dat lant/op alle die ghene/die ghe
daen eñ verledē hadden amortificacie/sond haren
ouerstē heere. Eñ op al die ghene die des ghedaen
hadden/het warē gheestelike mannē of waerlike
weet dat si gecōdemneert worden totter waerdē
vāder houdinge oft leenen/ also gheamortificeert
eñ verminderet bi drie iarē. ¶ Itē heeft hi die cō
fiscacie vandē goeden oder hē gheuondē. Die sake
espaue/die treuf/eñ die bastaert/dats te seggē/die
erfnisse vandē bastaerdē. ¶ Itē en behoort de vā
nasseur in hooge iusticie/niet meer dā twee sergiā
ten/een baeliu eñ een stathoud vandē baeliu/noch
hi en behoort niet te hebben meerder boeten/ dan
vā.lx.š ten hoochsten opten onedelen. ¶ Itē hi
heeft die kennisse van sinē baeliu/gebannē om cri
men/in dien hi hē daer na mocht vanghen op zijn
heerlichept/niet tegenstaende/dat die voorš ghe
bannen/daer na gebannen gheweest hadde/om die
selue sake/wtē conincrijcke/tē ware dat hi proper

lijc bidē volcke vandē coninc geuangen waer/ op die voorš heerlichept vāden hoogen iusticier: wāt dan soudet bliuen aendē volcke vanden coninc.

Vanden vicōtiers oft Borchgrauen.

Dat. CC.lxxiiij. Capittel.

Item borchgrauen/ dat die costumiers en in sommige plecken/ heeten middele iusticiers. Dat is te seggē/ te houden onder hooghe iusticier. Eñ en heuet gheen iusticie/ dā te kennē vandē bloede/ in .lx. š. vā boetē/ ten hoochstē dat hi nemē eñ heffen mach. Eñ den dief mach hi doen hangen aē een galge vā .ij. voetē/ oft .ij. stakē/ sonder meer. Itē hi en behoort niet te kennen van dē vijfsten penninc/ vā ghifte/ noch vā pene/ dan van clachtē gedaen tusschē zijn ondersatē. Itē hi mach kēnen van simpel delict oft misdaet onder hē gedaē totter verbuerte toe vā .lx. š. eñ daer beneden/ eñ niet daer bouē. Itē maken eñ houden waerhede/ om zijn rechtē oft boetē te gecrigen/ eñ te gēraken/ eñ om anders niet. Wāt in dien daer hooger sake geuiel oft gebuerde/ dat soude toebehoren dē ouerste. Itē heeft hi geuondē goeden/ die spaue/ eñ die erfenisse vandē bastaerdē/ in zijn heerlichept. Eñ also werdet gheiugeert inď sake tot Rijssel/ int iaer. M. CCC. lxxix. tusschē den heere vā Vingē/ op die tijt here vā Mortaigne/ op die Scelde eñ die heer vā Foreest/ ghehoudē van dē casteel vā Mortaigne/ in borchgraefscap. het ghebuerde dat een gordel vā siluer geuondē wert inde heerlichept vā Foreest. Die here vā Foreest/ die niet eñ hadde dā borchgraefscap/ heeft die geheuē als heere. Die heere van Vingen woude dat hebbē/ als ouerste/ segghēde dattet hē als ouerste iusticier toe behoorde/ eñ dat een here vā Foreest niet en hadde dā borchgraefscap eñ dattet hē daerō niet sculdich en waer toe te hoorē. Die heere vā Foreest seggēde ter cōtrarie/ eñ dattet ter cause van zijn iusticie van borchgraefscap/ hē sculdich was toe te hooren ꝛc. Die sake gecomē inder sale vā Rijssele/ eñ wel geargueert vander eenre sidē/ eñ vander andere: het wert gesept bi sentencie/ dattet dē voorscꝛ vā Foreest toebehoorde. Ghedaē indē iare eñ daghe voorš. Eñ also ist geiugeert geweest in veel houē/ also wel tot Rijssel/ als elders.

Itē na opinie van sommigē/ borchgrauē en mōghē niet/ noch en zijn sculdich te hebbē galge van iusticie/ ten si dat die sake hē ghebuert/ eñ dat van diefte gheualt oft geschiet in zijn heerlichept geiugeert tegenwoordelijc. Eñ behoort die galghe geuest te zijn inder aerdē/ sonder stijlen beuoe. Eñ in dien si ter neder viele bi eenige auōtuere/ so en soude hi die niet mogen weder opheffen ten ware dat hi eenē nieuwen dief hadde te doen hangē. Maer na die costume van Vermendoys/ hi mach doen so stercke iusticie/ eñ so dicwils alst hem believt.

Itē en mach hi/ noch en is sculdich te vrien eenē man/ die vā eygen cōdicie is/ tot preiudicie vā sinē ouerstē heere. Itē hi en mach niet weder stellē noch relaxerē sake vā diefte n: mer hi moet dē dief

bi vōnisse wisen absols/ vri/ oft gecondemneert. Itē en mach hi niet ontfangen fournir/ bedwingē tot fournir/ noch doē eenige vāngingen van ceijnse hiren bedriecht zijn iusticie. Itē en mach hy niet amortificerē/ leen verscheyden noch verminderē sonď cōsent vā sinē ouerstē heere. Noch ooc te nemē dz leen/ ō te arrēteren/ sonď cōsent vā sinē heere. hi en mach ooc niet vercrigē eenige vsancie tegēs sinē heere/ ten si dattet come bi cōsent van sinē heere/ eñ dat hi des heeft bi priuilegiē oft hantuesten. Itē en mach ooc hebbē in zijn heerlichept eñ iusticie/ niet dan een sergiant/ eñ een meyer vā scepenē in dien daer schepenen zijn/ oft mannen cottiers. Itē mach die borchgraue in zijn heerlichept/ maken geboden vā oogst/ eñ van ghewoōlike wapen te verbieden. ꝛc. eñ daer af houden waerhedē oft ondersoeck/ eens siaers eñ niet meer.

Vandē rechte vā lagen iusticier.

Dat. CC.lxxv. Capittel.

Na dat ic gesept heb vanden baroenen/ hoe hē die houdende zijn in baroniē vā de hooge iusticiers/ eñ vanden borchgrauē/ diemē in sommige plecken heet middele iusticiers/ so wil ic nu seggen vanden lagen iusticiers. So weet dat de iusticieren die houdēde zijn lage iusticie is alleē te hebbē recht eñ iusticie/ van hē te doen betalē eñ daer op beclachte te doen/ indē bedriue vā sinē hostes oft tenans. Te hebbē boetē van .iij. š. oft daer benedē. Te hebbē een sergiāt/ de welcke is messier oft bewaerder vandē landē/ op de boetē van .iij. š. Eñ ander boeten noch vangingen/ en mach hi eysschen noch hebben. Eñ dese iusticie is gheheetē fonserie/ biden costumieren.

Vant recht vandē baenrootsen.

Dat. CC.lxxvi. Capittel.

Vant recht vandē baenrootsen / wil ic v thoonē tgene dat ic daer af gesiē eñ gehoort heb/ biden wisen costumierē. Wāt dit valt meer in feyte costumier/ dan in bescreuē rechte. Weet dat nad vsancie vā waerlike houē/ eñ vanden costumieren het si in iusticie middele/ oft laghe wel mach eñ behoort te hebbē recht vā baroenscap. Dats te seggē inde selue heerlicheit eñ iusticie/ dat recht seignoural: dat niemāt vandē ondersatē/ en mach noch en behoort/ te gaen backē broot oft anďs / dan aendē ouen vandē heer onď wien dat recht vā baroēscap is eñ behoort: noch ooc en mach noch en isinē schuldich te doen malē zijn korē oft anďs/ dan aendē molen vandē seluē heer. So weet dat die here subiect die recht heeft van bānerie/ nz en mach/ noch en is sculdich te gaen backē noch malē/ aen anď ouē oft molen/ dā vā sinen properē heere/ daer af hi baenrootse is. Eñ oft bi eenige auontuere/ die subiecte ghinc malen tot ander molē/ dan aen die molē van sinē heere. Weet dat die voorš heere/ oft zijn gecōmitteerde/ sullē mogen nemen/ eñ aen hēlieden betrecken dat meyl/ in dien si dat vindē moghen/ als verbuert. Ende oft die vreemde molenare/ die tot

dier molen is/schade gedaē hadde dē ghenē/die al so tot zijn molē ghecomē soude wesen/ hi en soude daer af geē restoor oft restitucie hebbē/ ter tijt toe dat hi dat gebetert soude hebbē aen sinē heere. Ēn desgelijcx oft die subiect zijn broot ghinc backē tot ander ouen/ēn dat volc vā sinen heere dat mochte vindē/die voorš subiect soude verliesen dat broot. ēn soude zijn geappliqueert aendē heere/die recht vā bānierre hadde. ❡ Noch ghelijc voorš is vanden molen/in dien hē bi den backer scade gedaen waer de ghene die daer waer comē backē/en soude daer af niet weder gecrigen/totter tijt toe/dat hi gebetert soude hebbē aen sinē heere. Ēn weet dat daer anders gheē verlies/oft verbuerte toe en staet/dā dat broot/die pasteyen/oft dat meyl allso geuonden te verliesen. Ēn na sommiger opinie/dattet geuonden si int wederbrengen vander molen/oft vāden ouen.
❡ Itē oft die subiect oft anď ondersaten/die backen gaen tottē rechten ouen vā harē heere/ēn het gebuerde dat die backer oft molenaer hē eenige scade doet/vā haer korē oft broot. Weet dat die subiect oft ondersate/vā dier tijt niet en is gehouden te gaen backē noch malē/aen die molen ēn ouē vā sinē heere/ter tijt toe dat die heere hē dat heeft doē beterē bi sinē backer of bi sinē molenare/die scadē die geuondē sal wordē bi haer versumenisse gecomē.
❡ Itē na die opinie vā ander costumierē/niemant recht hebbēde van bānerie/ en zijn sculdich te hebbē ouen noch molē in bānerie/ten si bi also/datter si borge/oft eens deels de bourg/oft anchiserie.

❡ Wat personen schuldich zijn oft behooren rechters te wesen/ ēn welcke persoonen nyet.

❡ Dat.CC.lxxvij.Capittel.

Oewel dattet also si/ datter ghesept is vāder heerlicheit ēn iurisdictie vā den iusticieren bouen ghescreuen/so volcht hier na te sien/ende te weten/ wat personen moghen ēn behooren te wesen rechters/ ēn iurisdictie te hebbē in bewaernisse/ēn dē welcke nyet. So weet/ datter zijn sesse condicien van personen aen wien dbescreuen recht verbiet/dat si niet en sullē zijn geinstitueert rechters/noch bewaerders vā iusticie. Dats te weten doove/stomme/blinde/dulle/vrouwē/ ēn weesen: dats te seggen onder.xv.iaren. Die doouen/daer bi/dattet onbehoorlijc waer/ dat een man die niet en hoort/dat hi rechter zijn soude. Desghelijcx vā den stommen/ēn vanden blinden/die niet wetē en soude wie/ oft wat sakē mē voor hēlieden propose ren soude. Die dulle en mach noch en behoort geē rechter te zijn/want zijn dulheyt/oft rasernie soude hem moghen op comen tot alsulcker vre/dattet zijn soude tot grote preiudicie / vanden welvaren vāder iusticie. Dat wijf en behoort/ noch en mach gheen rechter zijn / want aen den rechter toebehoort seer groote constancie / ēn discrecie. Ēn dat wijf is van haer proper natuere daer af onuersien ghelijck alst blijcken machte/aen vrou Calciforne die den rechter op liep. De weese en mach ooc geē rechter zijn/ō die redene/dat zijn ionckheyt niet en gehengt oft beuoelt die grote rijpheyt/ die inden rechter behoort te zijn/nadē Decretale die seyt. A
❡ Maer na den decretale/die daer af mēcie maect die weese iongher dan.xx.iaer/ mach wel zijn delegaet/na dat partien dat consenterē/ēn hi daer toe vercoren wort vanden prince. B
❡ Itē willē noch die rechtē in dese sake scrivē anď prohibitiē. Te wetē dat niemant rechter en mach zijn/inde heerlijcheit ēn iurediccie/daer hi in geboren is/ten si bi speciale gracie vandē prince/ēn dat die prince daer op zijn brieue gecōcedeert heeft. C
❡ Noch en behoort niemāt rechter te zijn/inde iuredictie vā daer hi ghebōrē is/ so lange als hi daer heeft tegēs ander partie gelike sake. Ēn na opinie vā sommigen/en behoort hi geē rechter te zijn/vā partie die zijn magen zijn/oft die vā orloge oft viantscap tegens hē zijn. D ❡ Itē is geordineert bidē bescreuē rechte/ dat als een rechter af gesedt wort vā zijn officie vā recht/ hi behoort daer na te bliuen/in die selue heerlicheyt ēn iurisdictie/ in seker eerlike plaetsen/dē tijt vā.L. dagē ten eynde/ dat in dien yemāt si die hē weet oft wil beclagē/dat daer af recht gedaē ēn volcomen mach zijn. E
❡ Itē is verbodē bidē recht/dat gheē rechter enigē goedē en vercrige in zijn prouincie/ēn sonderlingē erue oft lant/noch bi ghiftē noch anďs. Ēn dat hi ooc daer niet en huwelike/noch zijn kinderē/op die pene vā te veruallē op in die indignacie vandē prince/ēn die vercregē goeden te verliesen. F
❡ Itē oft gebuerde/dat eenich rechter hē liet corrūperen met ghelde/ēn daer bi mide/ēn laet recht te doē/ist in cas ciuile/weet dat hi ghehoudē is/ēn behoort gecōdēneert te zijn/in vier werf also vele als daer hi gebreckelijc af gecorrūpeert is: ēn daer toe gepriuceert ēn verlatē van alle officien vā iusticie. Ēn ist sake criminele/dat hi yemāt om gelt hadde doen steruē/hi behoort gecorrigeert te zijn capitalijc. Ēn oft hi om gelt/ verlost oft ontslegen hadde den ghenē die met rechte dē doot verdiēt heeft/ hi soude desgelijcx veruallē in pene capitale/met cōfiscacie van goedē. ❡ Itē na opinie vandē wisen/die punicie oft correctie in dit stuc/behooret te zijn arbitrale aendē rechter/na dattet niet en waren dan ciuile sakē: ēn dat die rechter also gecorrūpeert/bi zijnre corruptien/niet en hadde gecondēneert den onnoselen ter doot/ēn ontslaghen dē besculdichdē. Want dan soude daer vallen pene capitale. Ēn aen dye ciuile [illegible] na die facultept ēn moghenthe[illegible] delinquant.

❡ Vanden rechters delegniers.

❡ Dat.CC.lxxviij.Capittel.

Vanden rechters delegniers suldy weten/dat delegnie niet en mach subdelegnieren. Maer is van node/dat die duerste delegniert/ mer de delegnier en mach nyet subdelegnieren. Ghelijck als die prince/oft ander heeren hebbende alle iusticien mach delegnieren/ēn maken baeliuwen.

A Cum vici... mū annor... peregeris/... dari potu... sit in etate... huiusmodi... delegatus... c.cum vice... simū ex.de... offic.iud.d... leg. De ho... etiā in.l.ci... pretor.ff.de... iudicijs.

B Vigintī an... nos non ha... bens cōple... tos non po... test esse iu... dex/nisi in... duobus ca... b9/videlice... q: partes i... hoc cōsenti... ant.vl' si... legatus a... principe.

C De officio... rectoris pro... uincie/et... nulli partic... lae admini... stratio [illegible]... speciali per... misso princi... pis permit... tatur. Ēt e... tu.cl[illegible]. C.

D Specu. de... sent.§.octa... uo.

E l.i.C.de em... nes.iud.tā... ciuil.§.mi... lit.

F l.i.C.de co... tract.iud.... vel eorum... que sunt cir... ca eos.

Eñ die selue baeliu mach maken eenen stathouder biden ghemeynē styl. Maer oft yemāt is delegniert hi en mach niet subdelegnierē/noch geen stathouder/en mach eenē anderē stadthouđ maken/maer die heer oft baeliu soudet selue moeten makē/wāt anders en waert van gheenre waerde. Eñ daer ō suldy weten/dat rechter delegnie is de ghene/diē eenige sake gecōmitteert eñ beuolen is vandē heere/te kennē int speciale. Eñ is behoorlijc dat hi brieuen daer af heeft vandē ouersten/die hē also delegniert. Want den tijt vander delegnacie expireert die machte vandē delegnie/hoe wel dat die sake begonnē bidē gedelegniert/ oft gheeyndt/ duerde dē tijt vander macht vāden delegnie. A

A c. cum in iure. extra de offic. iud. de leg. Et delegatus ab alio q̄ a principe/ delegare non pōt. c. causam extra de appella. C. de iudicijs.

¶ Van den delagatoor doot.

¶ Noch suldy wetē/dat in dien die heere/ die gedelegeert heeft afliuich wort eer dat die delegacie eñ machte geexpireert si/dat die delegne oft gecōmitteert/vā alsulckē effect eñ vigoor is/ dat na dat eē sake/gedelegneert is/ oft gecōmitteert eñ beuolē is/te kennē al het ghene dat der saken aengaet oft aen cleeft: eñ sonder welcke dependentē/die principale niet en soude moghen gheraect zijn/geteckēt noch gheweten/na die bescreuē rechten. B

B .c. preterea. extra de offi. iud. dele. et per Bart. in l. ai. ff. de iurisd. omnium iud.

¶ Vanden tijt vander delegacie

¶ Itē eñ oft die rechter gedelegeert/ gebiedt zijn sentencie te setten tot executie/weet dat zijn machte vanđ delegaciē dan geexpireert is. Want hi en mach niet voorder dan zijn cōmissie van delegaciē hem machte en gheeft. C

C .c. in literis extra de offi. iud. dele. l. a diuo pio ff. de re iudicata.

¶ Van sommighe ghedelegeert ende die eene daer af doot.

¶ Itē oft sommige gedelegeert zijn in een cōmissie/eñ eene van dien afliuich wordt. Weet dat die machte daer af ghegeuen/gheexpireert is. D

D .c. vno delegatorum extra de offi. iud. deleg.

Eñ bi stercker redene/ in dien daer nyet dan eene en waer gedelegeert/eñ hi afliuich wort. Weet dz de gene die na hē comē soude/niet en soude mogen voldoen/ tghene dat biden eerstē ghedelegeert begonnē soude zijn. Ten ware bi also/dat die delegarie/die hi hebben soude/inhoudende waer/dat soo wes dese ghedelegeert/in sinē leuendē liue/in sulcke sake begonnē hadde/ eñ oft also gebuerde/ dat hangende dies/eñ eer dattet volcomē si hi afliuich wort/dat dese gedelegeert/ dat mach voldoen/ eñ bringen ter behoorliker volcominghen. &c. naden bescreuen rechten. E

E .d. c. vno de delegatorū. extra de offi. iud. deleg.

¶ Van den delegatoor te weder roepē die delegacie.

¶ Itē ghi sult weten/dat oft die legatoor/ ghedelegiert eñ gecōmitteert hadde eenige / eñ daer op die legatoor wilde wederroepen die delegacie/en resumeren die sake in hē/weet dattet wel mach geschiē/eñ alsdan cesseert die delegacie/na bescreuen rechten. F

F quod verū est re integra a's nō. l. iudiciū soluitur. ff. de iudicijs.

¶ Ooc soude die delegacie geexpireert zijn/in diē die gedelegeerde weder seynt die sakē aendē delegatoor. ¶ Itē is ooc gheexpireert die delegacie/

so haest als den dach geleden is vander delegacie. ¶ Itē is ooc geexpireert die delegacie/so haest als die gedelegeerde gepronuncieert heeft zijn sentēcie G ¶ Itē is ooc geexpireert/ als die delegatoor eenē anderē delegateert opten eerstē. Wāt dā cesseert die machte vandē delegaet/eerst gedelegeert ¶ Itē cesseert oock/wāneer van hē gheappelleert wort/wāt biden bescreuē rechte/cesseert alsdā die iurediictie/eñ die appellant maect hē daer af exēpt naden Decretale. H ¶ Itē expireert ooc delegacie/bi sake vā suspectie tegēs die delegateert na dat betuycht is/nadē Decretale. Maer is te wetē dat die sake vāder suspectie eerst behoort bekēt te wesen. I ¶ Itē ghi sult wetē/dat die ghedelegeerde nz en mach subdelegerē/tē si dat die machte vāder delegacie hē gheeft die auctoriteyt des te doē. Maer ist vā node dattet coēt properlijc vādē delegatoor/die subdelegeert dese in zijn absencie. K

G .c. in literis extra de offic. iud. de leg. et per Specu. de leg. § sexto.

H .c. ut debitꝰ honor. extr. de appella.

I Omnes isti modi habētur in glo. in .c. in literis. extra de offic. iud. de leg. & Specu. i titu. de leg. § septimo.

K D. l. a iudice .C. de iudicijs.

¶ Vandē baeliuwen/prouoostē eñ ander officierē in iusticie/ van tghene dat si schuldich zijn te doē na die cōstitucie vanden coninck S. Lodowijc.

¶ Dat.CC.lxxix.Cap.

Ghesien hebbende vandē ghedelegeerde eñ subdelegeerde/so volcht hier na te thoonen/ vanden baeliuwen/ prouoosten/senescaln ende ander officieren vā iusticie. Weet dat na diē constitucie vā s. Lodowijc/eñ daer na van coninc Philips vā Vrancrijc eñ van Nauerre/gedaē indē iare CCC. xv. vanden welckē/oft in substanciē so vele als tot dien propoost dient/dat inhouden hier nae volcht. Eerst willē wi eñ ordinerē dat gheē vā onsen officieren/en mach enigē persoon onthoudē geuangē/noch op hē doen executie/ten si dat hi daer toe gecondēneert si: maer dat hē recht gedaē si/nadē stile vander plecke/ na dat hi dat begeerē sal. Itē dat onse baeliuwen eñ officieren/ niet en moghen/noch en behooren aen te treckē/oft te bestellē/die leenē vā onsen mannē/sonder die wete vā zijn ghenootē eñ kēnisse van sakē. Noch ooc ander goedē/ ten ware in saken eminent pericule eñ dat die goedē mochten wech gedragen zijn.

¶ Itē dat niemāt van onse officierē en mach noch en is sculdich eenighe personē te roepē/ tot onsen rechtē criminelijc/ten si om sake die dē doot begeeret bi iusticie. In dien die misdader die geroepen/ is nz en mochte geuāgen zijn/ten ware bi also/dat eenige weygerende waer/ te gheuē sekerhedē tusschen vriendē/om sakē daer doot af spruytē mocht ghelijc van oorloghe oft viātscap. Dat is te seggē daer doot af geschiet ware / eñ datmen hē daer af soude willē wrekē/eñ dan soude hi mogen gebannen zijn criminelijc. Maer oft begeert waer om sake van twifel/oft vreese/ eñ die gheroepē nyet en woude comen eñ gheuen sekerhede/ dan machmē hem bedwingen bi correctie vā iusticien/eñ setten extra/diemē heet welleboen/op zijn goedē/ eñ die

bmeerderen vā dage te dage/also lange tot hi ghe
comen sal zijn tot obediencie/ die sekerhedē te swe
eñ alle zijn goedē te setten inde handē van iusticie.
Eñ daerō en ist nyet/dat hangende den tijt vā se
kerheyt te doē/ die sekerheyt en behoort te zijn ge
pronunccieert tusschen de partien/eñ dat sal houdē
eñ waerdich zijn/op pene capitale/so wie des breect
oft ouertredē sal/daer na dattet also met recht ge
condicht sal wordē. Eñ nochtans suldy weten/dat
oft die heere vandē partiē die sake weder begeert
hi is die sculdich weder te hebben/na dat hi sulcks
iusticie heeft van sekerheyt te gheuen.

¶ Item dat onse officiers/vermaende onse mannē
na dat si vermaent geweest zijn van recht te seggē
dat si niet en bliuē bi onse mannen tot occasie van
rechtē/maer dat si vertreckē so lange/tot onse mā
nen eens eñ vereenicht zijn vā recht te segghē. Eñ
dā mogen si wederroepē onse baeliuwē/om recht
te doē eñ te seggē tot haerder vermaningē.

¶ Itē dat onse officierē ontfangē onse mandamē
ten bi groter diligencie eñ die stellē tot behoorlike
executie/tē ware bi also/ dat si daer in vondē sake
waerō si des niet en behoorē te doen. Welcke sake
wi willē dat si scriuen optē rugge vandē brieue vā
den mandemēte/oft bi ander brieuē/ waerō si des
niet en mogen doē/ biden seluē brenger vandē mā
dement. Oft in dien si dat also niet en dedē/oft dat
in hē sake waer bi faulte/ oft ander manieren/dat
si bi wege oblique/oft ōbehoorlijc des niet en dedē
Wi willē dat si daer af gecorrigeert/eñ gecōdem
neert wordē inde costen eñ interrest vā partie.

¶ Itē dat onse officieren vā iusticie gheen stathou
der en hebbē/dan in noodlike sakē/mer dat si selue
haer officiē exercerē. Eñ dat si gheen salarisen oft
loon en nemē van eenige sake/haer officie doende
het si gheestelijc oft waerlijc. Eñ dat si gheē voor
waerdē/noch coop en maken/tegens eenighe offi
cieren/ter pleckē al daer dat si gheboren zijn.

¶ Item dat si niet en nemē op die subiecten oft on
dersatē/van onsen hooghen iusticierē middele oft
laghe/eenighe kēnisse van sakē/dat niet en is sakē
vā resort/ten ware in cas van appellaciē oft in cas
van ghebreke vā weygeringhe van rechte.

¶ Itē dat onse ouerste baeliuwē houden haer eysi
se/ter pleckē daer dat vā oudts gewoonlijc is in ha
re baeliuscap/eñ āders niet/vā drie maendē in drie
maendē. Eñ dat int eynde vā haer excise si doē we
ten/wāneer dat ander wesen sal/op dat hē een ye
ghelijc daer na voorsien sal eñ reguleren mach.

¶ Itē dat si niet en mogen maken notarius noch
tabellioen royalen/Wāt aen ons hebbē wi behou
den die auctoriteyt van des te doē/ eñ aen niemāt
anders. Eñ wij willen dat des si sonder preiudicie
vā onsen baroenē eñ subiecten/ die ghewoonlijck
zijn notarien te maken in haer heerlicheyt.

¶ So weet dat alle alsulckē macht heeft die stadt
houder/als zijn meester: wtghesey t dat hi nyet en
mach makē ander substituyt oft stadthoudꝛ. Eñ is
die stadthouder gecōmitteert vā sinen meester/re
presenterēde die macht van sinē meester/ in zijnre
absentie/dat die clercken heeten/vicegerentes.

¶ Van wat saken dye officieren moghen eñ behooren te kennen.

¶ Dat.CC.lxxx.Capittel.

NV volcht hier na te seggen/ vā wat sa
ken die officierē moghen eñ schuldich
zijn te kennen/in haer prouincien/na
dat ic v ghesept heb vanden officierē
royalen. So weet dat in die heerlicheyt
daer rechters zijn a pur/eñ sonder middele/die rech
ters mogen kennē van alle saken/sonder exceptie
negheene. Maer in die heerlicheit oft pleckē/daer
middele is/eñ daer si niet en hebbē dan resoort / al
daer en moghen noch eñ behoorē si niet te kennē/
dā van sakē resoort/eñ vā souuerainteyt/die sulck
zijn. Dats te wetē/te kennē/ eñ te geuē sekerhedē
royalē na datmēt aen hē begeert eñ daer sake si eñ
die partien daer teghēwoordich gheuondē zijn te
houe. Anders valt daer renuoy/in dient vandē he
re subiect/eñ van sinē subiect begheert wordē. Eñ
in dien datse ghegeuē zijn / wat daer af ghebuert
daer na/ behoort daer af die kēnisse aendē rechter
royale/eñ aen anders gheenē rechter hoe wel dat
die hantdadige warē ondersatē van een ander ho
ghe iusticier/eñ dat si die feytē ghedaen haddē on
der hē. Eñ die hooge iusticier en behoort hē/ noch
en is sculdich daerō te poirē. Eñ na dat die coninc
bekent zijn resoort/oft bi hoocheit/waer in dattet
si/die hooghe iusticier verliest daer af zijn kēnisse.
Wāt redenē en mach nyet gehengen/dat een mis
daet/ in twee plaetsen gecorrigeert wort. Eñ dan
na dattet die ouerste wech draecht/aen hē behoort
te blijuen die kēnisse/eñ aen niemāt anders. Itē hi
bekent vā allen delict/bi cas vā resoort/ gedaen in
sauuegarde enfrainte/eñ aen hē alleen behoort de
kennisse/eñ aen niemant anders/ hoe wel dat dye
delinquāt geestelijc persoon ware/oft simpel clerc
na dat hi misdaen hadde. Maer wel mach zijn/dat
die bisschop hebbē soude die detencie vandē lichaē
vāden clerc. Mer hi soude hē moetē brenghen tot
zijn daghē inden houe royale/eñ al daer op die sau
uegarden antwoordē/ eñ die boeten soudē wordē
geweesen/op zijn tēporale oft waerlike goeden/ in
dien hi eenige hadde/eñ anders niet. Eñ die hoge
iusticier of ander rechters/ onder wien des gedaē
waer/oft onder wien hi woonachtich waer/en sou
den daer af gheen kennisse hebben.

¶ Itē bekēt die coninc bi cas vā resoort/ vā alle de
lict oft misdaet/ die gedaē zijn in process vā wape
ninge/die also verstaen mach wesen. Dats te weten
dat in dient vechtelijc oft in vechtinghe gebuert/
mz opset eñ voorraet bidē getale vā thiene of meer
gewapende mannē/dat is sekerlijc ghehetē pors
van wapene: daer af die kennisse toebehoort dē co
ninc eñ nyemāt anders hoe wel dattet in zijn heer
licheyt gedaē eñ ghesciet waer. Eñ sommige seg
gen/dattet niet en behoort geseyt te zijn pors van
wapene/ten si dattet thiē aen is vechtende / gelijc
voorseyt is: daer af die kēnisse toebehoort dē coninck

Mer na opinie vāden officierē royalē/ als in vech
telijc is aen vechtēde/ eñ niet voorwaert sommige
cōplices: hoe wel datter nz dā vijf en warē/ so ma-
ken si daer af pors vā wapene. Eñ inder waerheit
so doet mede dat parlemēt/ wanneer die questie al
daer coēt. Eñ daerō na opinie vandē teghenwoor
dighen/ so heb ic dat ghesien bi also veel exempelē
als sonder ghetal. Eñ die boeten vandē pors van
wapene/ souden gewesen wordē/ op die waerlike
goeden vanden clerckē/ ghelijc als voorś is.

¶ Itē is ooc sake van resort eñ van souuerantheyt
alle beclachten vā nieuwichede/ na datmen hē be-
treect van die officierē vandē coninc. Eñ daer af en
begeert hi geē renuoy te doē/ ten ware dat die be
clachte waer/ vandē subiect oft onderlate tegēs sij
nen heere. Wāt van behoort daer af renuoy ghe-
daen te zijn/ ten ware gelijc voorś is/ inde rubrike
vandē rechtē vanden coninc/ bouen begrepen.

¶ Itē is sake van resort/ die gebodē eñ kueren vā
dē oogst/ na dat die officierē royalē daer af hebbē
deerste aenuanck: eñ aen hēlieden behoort daer af
die kennisse/ sonder rēuoy/ hoe wel dattet geuon-
den ware in die heerlichept vā hooge iusticier/ oft
andere diet begeerdē. ¶ Item is sake vā resort
alle erfscheydinge die roeren eñ aengaen aendē we-
ghē royalē. Die procureur vandē coninc in de pro-
uincie/ behoort daer toe geroepē te zijn. Wāt som-
mige voorscreuē procureurs/ en behoorē hen nyet te
vorderē des te doē/ bi wat weghen dattet si. Eñ so
wes daer af anders gedaē is/ en is niet te houden.

¶ Itē is ooc sake vā resort/ vā alle die ballinghen
vandē coninccrijc. Want waer dat si geuangē zijn
het si in landē vā hooghe iusticier oft andere/ daer
af behoort puerlijc die kēnisse aendē coninc/ eñ aē
niemāt anders. Eñ die selue ballingē/ behoorē we-
der gegeuē te zijn/ aendē officierē royalen/ eñ ghe
rēuopeert te zijn: het si dattet begeert si/ oft niet/ tē
ware bi also/ dat die hooge iusticier hē eerst geban
nen hadde wt zijnre heerlichept/ ghelijck voorś is
in die rubrike vāden rechten vanden coninc.

¶ Itē is sake vā resort vā beclachte vā mise de fait
Noch vāder kēnisse daer af/ en geschiet gheen ren
uoy/ aen wat rechter dattet si. Noch daer af en be-
hoort niemāt bi ordinancie/ na dat van die beclach
te vā mise de fait/ mē hē eerst betrect aendē coninc
Eñ waer op mise de fait behoort stadt te nemen/ is
genoech gesept/ hier vore inder plaetsen/ principa
lijc inde rubrike/ gheteekent bidē getale van. CC.
eñ. V. Eñ daerom sette ic dat int eerste ouer.

¶ Item is sake vā resort / die kēnisse vandē testa-
mente/ na datmē hem betrect eerst aen dē coninc/
sonderlinge als dat iaer gheledē is. Eñ daer af en
gesciedet geē rēuoy/ ten ware bi also/ dat vanā sa
ke/ daer af geschil eñ questie waer begōnen/ waer
om te kennē bidē hooge iusticier/ onś wiē die sake
kept/ eñ āders niet. Wāt aendē coninc toebehoort
te volcomē die wterste wille van dē afliuigen. Eñ
na den bescreuē rechte/ so behoort die kēnisse daer
af aendē bisschoppē. ¶ Itē is sake vā resort/ vā
[illegible] eñ ioncfrowē toebehorē

de. Eñ men mach hē daer af betreckē aendē coninc
Eñ alsmen daer betogē is/ die kennisse daer af be-
hoort daer te bliuē/ sonder eenich rēuoy te doene.
Wāt aendē coninc behoort die kēnisse eñ bewaer-
nisse daer af bi preuēcie. Itē desgelijcx vandē heer
liken ganē/ eñ huwelike bewilinge: gelijc gesept is
vandē doarien. ¶ Itē is sake van resort/ alle ap
pellacie/ eñ weygeringe van rechte. Want aendē
rechter royale vāder prouincie machmē hē betrec
ken/ als tot resort. ¶ Itē is sake van resort/ die
kēnisse vā allē brieuē onder tsegel royale/ sonder
rēuoy daer af te doē/ na opinie vāden officierē ro-
yalen/ die regerē die houē royalē/ gelijc als Vaon/
Vermēdops/ Amiēs/ Beauquesue/ eñ Tournesis.
Mer inbō waerhept/ daer en zijn niet meer dā drie
segelē royalen/ daer den officierē royalē die kēnis
se af toebehoort/ sonder rēuoy. Dats te weten die
brieuē onder tseghel vāt chastelet vā Parijs/ daer
af die kēnisse toebehoort aen dē prouoost van Pa-
rijs/ eñ aen gheen andere. Brieuē onder dē segele
vandē merctē van Chāpaigne. Eñ brieuen onder
tsegel royale. ¶ Itē is sake vā resort/ die kennis
se vandē tabellions royalen/ eñ van hare brieuen/
in dien daer ghebreclichept in waer/ eñ van haren
hanttecken. Eñ aen gheen andere en behoort dye
kennisse daer af/ noch oock die intepretacie.

¶ Itē is sake vā resort/ vā allen serglantē eñ offi-
cieren royalē/ haer officie doende: eñ aendē coninc
behoort daer af die kennisse/ eñ aen gheē andere.
Eñ in dien si woonachtich warē onder ander iusti
cieren/ eñ si te doē haddē in anderen sakē/ aen den
rechter onder wiē si woōachtich zijn / behoort die
kennisse daer af/ in dien hi sulckē iurisdictie hadde
des te kennē. ¶ Itē bi sake van resort/ heeft die
coninc die execucie/ inbō heerlichept vā hooge iusti
cieren/ vā allē sakē/ daer af die hooghe iusticier/ bi
zijnre iusticie niet kennē en mach. Eñ die hooge iu
sticier en is daer af niet gehindt/ het si dat die sake
si crimineel/ oft ciuijl: na dattet roert oft aengaet
crisme de lese maieste: oft ō sake vā souuerainitept.
Want sonder rechter/ en behoort gheē sake vā de
liet te bliuē. Waerō na dat die hooghe iusticier bi
zijnre iurisdictie daer af niet kennē en mach/ so ist
behoorlijc dat die ouerste daer af kent.

¶ Van crisme de lese maieste.

¶ Dat. CC. lxxxi. Capittel.

Crisme de lese maieste is / te doene / te
werckẽ/ te twifelē/ te veruolgen/ te
exployterē/ eñ te tracterē/ bi wat we
ghe ende maniere dattet si/ oft wesen
mach/ tegens die edele maiestept eñ croone vandē
coninc/ eñ van alle zijn coninccrijc. Gelijc als te co-
men oft te doen tegēs zijn edele heerlichept/ tegēs
sinen edelē staet/ oft tegens zijn domeyne/ tegens
zijn machte/ daer alle macht wt sprupt. Te doē/ mur
mureren/ eñ cōsideren teghens hē/ tegens zijn [illegible]
[illegible] zijn heerlichept. Te maken [illegible]
met zijn viandē/ die selue zijn viandē te troostē in
victalien/ in wapenē/ eñ hē administrerē sustenta-
cie oft bijstādichept. Te maken conspiracie/ oft [illegible]

nopole tusscē zijn ondersatē tegens hē te stellē/ oft
te bekeerē zijn ondersatē tegē hē in wat maniere
dattet si. Te cōtrefeyten eñ slaē zijn munte/ het si
vā goude oft vā siluer/ oft sinē segel/ oft teykē. A

A Hic ponit [illegible] ff. l. iulie maiestatis/ q certe oia q̃ sunt crimina lese maiestatis/ maxime vi[illegible] [illegible] sacrilegio crimen est/ q̃ maiestatis dicitur. De his vide. l. j. z. l. ij. C. ad. l. iu liā maiestatis.

Vanden accessoors die indē rade vā rechte zijn.

Dat. CC.lxxxij. Cap.

Ghi sult wetē/ dat accessoren/ die zijn in
den rade vandē rechter eñ vandē ho-
uen/ zijn die ghene/ die ghemeynlijck
geroepē zijn te rade vanden rechter/
eñ die aldaer bliuen eñ geuen vonnis-
se. Eñ weet dat sulcke zijn gehoudē voor officierē
also wel als die rechters. Eñ behooren/ als si schey
den oft vtrecken vā dien rade/ te bliuē den tijt vā
xl. dagē/ daer ter pleckē/ om te wetē/ oft yemāt vā
hē sal willē beclagen in eeniger manierē. Want si
soudē daer af moetē antwoordē als officieren. Eñ
daerō mogen si daer af nemē behoorlike eñ redeli
ke salarisen. Eñ in dien si anders doen/ si zijn ghe-
houdē te beterē vierwerf so vele/ alst gehoudē sou
de wordē/ dat si misdaē hadden. Eñ dat si gheē sa-
larisen genomē eñ ontfangen en soudē hebbē/ vā
deser beteringe/ soude die heere ond' wien des ge-
schiet waer/ die helfte hebbē/ eñ die partie dander
helfte. ¶ Itē is verbodden biden keyser/ eñ bi allē
consistorien vāden stichters des rechts/ dat gheen
wroeger/ eñ si in rade vā rechte/ in sinē houe/ ouer
vier maendē/ comende tegen die oude statutē/ eñ
stichtinge der keyserē. Eñ in dien si daer tegē doē
de keyser seyt. Wi willen dat si verliesen alle haer
goedē/ sond' remedie/ ten ware bi also/ dat hi daer
af hadde ordināCie oft gebodē speciale van des te
doē. Wāt in diēt also gedaē mocht wordē/ de opi-
nie vā sommigē/ soude dit te nietē doē/ die cōstitu-
cien vā onsen vooruaders/ dwelc seer herdt soude
zijn/ dattet tghene/ dat gedaē is bi cōsistorie gene-
rale/ eñ bi permissie vandē keyser/ soude wordē te
niete gedaen/ bide opiniē vandē particulieren/ eñ
bi haer dwase ghedachten oft genuechte. B

B l. fi. consiliariis/ et l. fin. in fi. e. C. de assessoribus. &c.

¶ Van den sergianten.

¶ Dat. CC.lxxxiij. Capittel.

Sergianten/ biden ordinarisen vandē
bescreuen rechtē/ eñ bi die constitucie
vanden stichters des rechts/ zijn ghe-
cōmitteert biden rechter/ te execute-
ren die exployten eñ gebodē vandē voorß rechter
Eñ si represēterē die teyte vandē heere/ haer offi
cie eñ sergianterie exercerēde. So suldy wetē/ dat
die sergiant niet en behoort noch is sculdich/ ouer
die geboden aen hē gedaen/ te doē noch te explop
teren ouer zijn commissie. Eñ ist sonder cōmissie/
ouer die gheboden aen hē ghedaen bi mōden. Eñ
daerō behoort hi te seggen/ also verre als hijt bi cō
missie doē mach/ eñ sculdich is te doen bi mōde: eñ
also ouerscriuē oft relatēren. Eñ in dien hijt and's
dede/ men heeft dā sake vā hē te appelleren: eñ die
perikel waer op hē/ eñ niet op sinē meester. Eñ in
dien hijt also doet/ eñ dan daer af geappelleert si/
dat is tot perikel vanden meester/ die hē die cōmis

sie oft ghebodē gegeuē heeft/ hoe wel dat daer af
geappelleert waer. ¶ Itē en heeft sergiant com-
missie vā eenigen sakē/ noch en behoort hē daer af
te onderwindē. ¶ Itē en mach hi/ noch en is scul
dich te tredē in die heerlicheyt vā hooge iusticier/
ō te doen eenige vāgenisse oft ōdachuaerdinge/ tē
si dat hi cōmissie heeft/ inhoudēde die sake/ waerō
hi al daer gaet. So en doet hi mede ind' heerlicheit
vandē vicōtier oft borchgraue ō sake daer af dye
borchgraue kēnen mach/ ten si dat hi ooc heeft cō-
missie inhoudēde die sake. Ten ware bi also/ dat hi
sake vonde/ oft misdaet in tegēwoordicheyt: daer
in mach hē die sergiant vorderen tot vanginge/ eñ
tot detēcie vā lichaē/ onder wat iurisdictie dattet
si/ op dattet si indē bedriue vāder baeliuscap/ daer
hi sergiant af waer/ eñ anders niet. ¶ Itē en be-
hoort noch en mach een sergiant van ander baeliu
scap/ te doē noch te executerē officien/ in and' bael-
iuscap/ ten si dat hi daer af heeft cōmittimꝰ vandē
coninc/ vā des te doene/ de welcke de sake inhout.
Eñ die sergiantē die des soudē willē doen/ souden
moetē toonen aendē baeliu/ op wien hi comen wil
executerē/ zijn mandamēt/ eñ ooc die executore die
hi heeft van sinē baeliu sergiāt te wesen. Eñ in diē
hi des nz en heeft/ hi en sal nz te obedierē zijn/ noch
hi en behoort nz te exployteren. Eñ in diē hi dat he-
uet/ dan is die baeliu/ op wien hi coēt om te explop
teren/ hē sculdich te leenē tot sinē costē/ een vā zijn
sergianten/ om met hē gaen/ eñ te sien doen zijn ex
ployt. Eñ in dient anders gedaen waer/ eñ aen hē
niet geobediert en waer/ daer en soudē gheen boe
ten toe vallen/ eñ die executie oft exployt die hi ge
daē soude hebbē/ en waer vā gheenre waerden.
¶ Itē en mach die sergiāt gheē ander cōmitteren
oft ghebiedē die exployt te doē die hē beuolen is.
Wāt delegue en mach gheen and' delegnierē/ ten
si dat die ghene die delegiert is vanden prince/ oft
ouerste/ hē die macht gheeft te delegnierē. C
Eñ daerō oft ghebuerde/ dat een sergiant niet en
mach zijn officie exercerē / hi mach wel impetrerē
gracie vandē prince/ zijn officie te ōpachtē/ so veel
iarē als die prince hē geuen sal/ eñ niet meer. Mer
de ghene diet wtgheeft/ is wel vā node te siē/ aen
wien hi dat ōpacht. Want in dien de ghene/ diet
ōpacht is/ eenige sake dede/ die begeerde preuēcie
vā officie/ het soude al ōloren zijn/ also wel voor dē
ghenē diet wt gheeft/ als voor dē ghenen diet aen-
neēt. ¶ Itē en heeft gheē sergiant/ hoe dattet si/
eenige kēnisse van saken vā wat saken dattet si. Hi
en behoort ooc geē procureur te zijn/ noch houder
des briefs. Want hi is sake van officie/ altijt om dē
coninc/ oft om sinē heer. Eñ so behoort hi te scriuē
alle zijn exploytē/ oft relaterē bi monde/ in diē dat
tet in plecke si/ daermen gewoōlijc is te relateren
bi monde. Eñ hi en mach niet exployterē ouer die
termē van zijnre cōmissie oft geboden. Eñ in dien
hi dat dede/ hi is dat sculdich te beteren: eñ so wes
hi daer bouē ghedaen hadde/ en waer van gheēre
waerden. Eñ in dien daer af gheappelleert worde
die appellacie waer rechtuaerdich. Eñ daerom en

C l. a iudice. C. de iudicijs.

behoort gheen sergiant een explopt te doē/sonder
cōmissie/ten ware vā saken/die hi vint in zijn tegē
woordichept misdaen: wāt dan so en behoeftmen
gheē cōmissie. ¶ Itē en mach ooc gheen sergiant
maken eē obrepdinge noch recreancie vā geuāge
ne/als hi die gearresteert oft geuāgē heeft/ met
hi is hē sculdich te brengē gheuangē/ in die vange
nissen vandē houe: eñ seggen den bewarer vander
gheuangenissen/die sake waerō hi hē geuanghen
heeft: oft is om crime/oft om schuldē/eñ welc/oft
hoe groot die is: op dat hi wetē mach/ hoe hi hem
geuāgen settē sal/eñ bewaren. Wāt in dien hi die
geuangenisse brake/eñ die bewarer hē g[illegible] had
de in lichte geuāgenisse/eñ die sake groot waer eñ
die sergiant hē daer af niet geseypt en hadde/die be
warer soude hē excuseren/eñ ontsculdigē bidē ser
giant: eñ die sculde eñ perikel soudē zijn optē sergi
ant. ¶ Itē is die sergiant sculdich te thoonē aen
dē bewarer/dat habijt oft cleederē daer inne hi dē
gheuangē brengt: eñ oft hi in clerckē habijt is/oft
dat hi tōsure heeft/oft niet. Wāt oft dat habijt of
tonsure/vandert oft vernieut ware inde geuāge
nisse/ dat soude zijn tot preiudicie vandē bewarer
eñ niet vā den sergiant/eñ men soude dē geuangē
weder stellē inden eersten behoorliken staet.

¶ Sergiantē zijn die executorē/ vandē ghebodē
sentenciē/eñ ordinanciē vāden rechter: het si bi cō
missie daer op gegeuē/oft bi ghebode vandē mon
de: eñ te doē vanghingē/eñ bestellinge vā iusticiē.
Eñ si behooren daer op ghestelt eñ geordineert te
zijn vandē heere/diē die heerlicheit oft iusticie toe
behoort: bi brieuē daer op gegeuē/ eñ bi eede daer
op gedaē aendē voorš heere/oft bi sinē baeliu: oft
anders en behoort aen hēlieden niet geobediert te
zijn. Ten minstē/ al en worde hē gheen obediencie
ghedaen/daer en waer niet aen misdaē. Eñ de ser
giant en mach/noch en is sculdich te doē explopt/
sonder cōmissie inhoudēde die sake/in dient in lan
de oft heerlichept si/ghehoudē bi middelen. Eñ ist
in lādē gehoudē a pur/ de cōmissie en behoeft niet
in te houden die sake expresselijc: mer is ghenoech
dat die heer doet dachuaerdē zijn ondersatē bi sinē
sergiāt a pur / om te antwoordē op tgene datmen
hē sal willē eysschē. Itē ist in lande locale/daermē
niet en vseert van cōmissie/om simpel betlachte vā
partie/is genoech te vdachuaerdē bi sergiāt. Mer
ist om actie reele/het soude moetē geschiē bi sergi
anten eñ mannen/so mach eñ behoort die sergiant
gelooft te zijn vā zijn relacie/ na dattet hē anders
niet aen en gaet/dan vanden explopt hē beuolen.
Mer nochtās behoort hi te hebbē tuygen van zijn
explopt vandē gebuerē die hi daer toe gheroepen
heeft: want anders en is hi gheē explopt sculdich te
doē. Ss weet/dat een sergiant mach wordē vdach
uaert/ō zijn officie voor sinē ouerste/eñ voor geen
ander. Eñ om zijns selfs sake/en mach hi gheē ser
giant zijn. ¶ Itē mach een sergiant vanghen/ eñ
arresterē al die gene/die hi vindē sal in tegēwoor
dichept des misdaets/sond ander cōmissie oft ghe
boden: eñ hi is die schuldich geuangē te brenghen

Wāt sergiant en is niet sculdich te doen eenige re
creanciē noch verbrepdinge. ¶ Itē hi en is niet
sculdich te wonē/in heerlichept vā ander herē oft
iusticierē/dan onder dē heere/daer hi sergiāt af is
Eñ in diē hi ond andere woonachtich ware/ so en
is hi niet schuldich/daer te doē eenige explopt van
sergiāterie. Eñ en behoorē niet gecorrigeert te zijn
in sake vā haren dienst/ dā biden here daer si sergi
ant af zijn. Eñ oft si in ander heerlichept woōach
tich warē/ si soudē daer gecorrigeert worden van
alle sakē/uutgesept vā haer officien/biden rechter
daer si onder woōachtich soudē zijn. Eñ zijn te ver
dachuaerdē voor dē seluē rechter/ also wel als die
borgers oft inwonēde: eñ zijn sculdich te participe
ren ghelijc die ander. ¶ Itē so en behoorē gheē
sergiantē te zijn/ ouer dat ghetal vā ouders geordi
neert. Eñ in dien datter meer warē/ bi eenigē ver
volch importunyt/in diēt yemāt waer diet begeer
de/die heere behoortse af te settē. ¶ Itē si en be
hoorē niet te nemē dan salarisen gheordineert. Te
wetē/die sergianten vāden conin̄c/te paerde/sal ā
risen vā .iij. š par. eñ die sergiāten te voete, .xviij. d
par. hoe wel dat si buytē ghingen eñ dat si veel ex
ploytē deden in eenen dach/ en om veel personen.
Mer dese regel wort dic gebroken: daerō hadden
die stichters des rechts goede redē/ dat si gheē or
dinancien daer af en maectē/op die sergiantē: wāt
mē vint gheene diese houdē. Eñ si en zijn niet scul
dich explopt te doē/in heerlichept gehoudē bi mid
dele/ sond te roepē den heer vāder plecke/ oft sinē
baeliu/oft sinē stadthouder/gelijc voorscr is; noch
sonder commissie inhoudende die sake.

¶ Costume vander castelrie van Rijssel.

¶ Na die costume der castelrie van
Rijssel/ist genoech/dat die sergiant die sake expo
seert/aendē heere oft baeliu/eñ si behoorē gelooft
te zijn bi haer relacie/daermē vseert bi ghebodē/
na dat si niet en woudē seggen/dat in hare officie
doende/men hē gedaen oft geseypt hadde eenighe
iniurie/daer af si eenige seyte soudē willē doē: dā
soudē si tuygē moetē hebbē. Wāt niemant en is in
zijns selfs sake gelooft/na bescreuen rechten. a
¶ Itē si en moghen noch en behoorē te excederen
die termen van haer cōmissie oft ghebodē: eñ in
dien si des dedē/si mogen daer af betoghen zijn in
rechte. Wāt anders en mach noch en ismen schul
dich te appellerē vā een executoor. Eñ die sergiāt
soude in die sake sculdich zijn te beterē eñ weder te
geuen die costē vā partie gehindert/ op tgenē dat
hi also geexcedeert oft ouergetredē hadde. Eñ oft
die executie vanden sergiant/gheē mencie en ma
kede/vā eenige te stellē in houdinge/ eñ besidt vā
eenige erue daer vruchtē te heffen warē/weet dat
de vruchten geset soudē wordē in des rechters hāt
tot indiffinitiue. Maer in cas vā appeel/de ghene
die appellerē soude/die geuondē waer in die hou
dinge vandē erue/soude bliuē in zijn possessie/ter
tijt toe dattet bekent waer vāden voorš appeel.
¶ Itē weet dat die sergianten sculdich zijn cautie

oft borgẽ te stellẽ van haer officie van sergiãterie in handẽ vandẽ ontfanghers van dẽ coninc: eñ die sergiãten vã ander heerẽ/ in die handẽ vã harẽ here. Wãt aldaer soudemẽ hẽ in alsulcke sake betrecken. ¶ Itẽ behorẽ si te doen eedt/ dat si behoorlijc eñ getrouwelijc sullẽ doen/ die officie van sergianterie/ bewarende dat recht vã harẽ hẽre/ eñ vã haren ondersatẽ: eñ en sullẽ niet nemẽ dan salarisen geordineert/ eñ behoorlijc eñ en sullẽ niet rapporteren oft aenbringẽ/ dã rechtuaerdige eñ getrouwe exployten eñ rapporterẽ na haer wetẽscap eñ machte. ¶ Itẽ en behoort ghẽẽ hooghe iusticier te hebbẽ in zijn iurisdictie/ min dã twee sergiantẽ Noch ooc een borchgraue eñ barden/ hebbende baronnie. Eñ also vanden steden.

¶ Dinhouden vãder macht van eenen sergiant/ bi formulaire.

Allen ghenẽ die dese tegenwoordige brieuen sullẽ sien salupt. Weet een yeghelijc/ dat wi betrouwẽde/ eñ seker wesende/ vandẽ goeden sinnen eñ getrouwicheden met goeder diligencie/ vã desen. N. dẽ seluẽ hebbẽ gemaect/ gecõmitteert eñ ghestelt/ eñ bidẽ inhoudẽ van desen tegenwoordigen brieue/ maken/ cõmitteren/ eñ stellen onsen sergiant/ in onser iusticie eñ heerlichept vã. N. eñ vander toebehoorten/ tot sulc recht/ profiten eñ emolumenten daer toe gewoonlijc/ welc officie nv tegenwoordelijc vacerende is/ bider doot vã dese. N. Eñ vã welcke officie eñ sergianterie/ die voorś. N. ghedaen heeft den eedt daer toe gewoonlijc/ van ghetrouwelijc te doen/ te bewaren/ eñ te executerẽ die selue officie/ so lange alst ons belieft. So geuẽ wij in gebode/ onsen baeliu vãder voorś plecke/ oft sinen stadthouder/ eñ allen onsen anderẽ officierẽ/ iusticieren eñ ondersatẽ: biddẽ eñ begheerẽ/ dat si onsen voorś sergiant/ obedieren eñ bi staen diligẽtelic doende zijn voorś officie van sergianterie: hẽ geuende eñ leenende hulpe eñ vangenisse/ in dien noot si/ eñ begeert wort. Welckẽ sergiant wi verbiedẽ bi desen tegẽwoordigẽ brieue/ alle kennissẽ vã saken. Gegeuen. ꝛc. So weet dat die sergiant doot wesende/ die actie vã zijnre misdaet/ in feyte vã sergianterie/ niet en daelt op zijn erfgenamen dã int tgene/ dat hi ontfangẽ soude hebbẽ inder execucie/ ter cause van zijnre officien.

Hoc etiam est consonũ iuri scripto/ quia heredes nõ tenẽtur ex delictis defunctorũ nisi quatenus ad eos peruenit/ si lis non fuerit cõtestata cũ defuncto alias tenentur .l. vnica .C. eodem. ex delict. defuncto. in quantum hered. con.

¶ Vander machte vandẽ baeliu der graeflichept van Henegou.

¶ Dat. CC.lxxxiiij. Capittel.

Veet dat die baeliu der graeflichept vã Henegouwe/ de welcke is vã des grauen weghen/ heeft dese iurisdictie bij brieuen beseghelt van den graue van Henegouwe/ in voorleden tidẽ/ dat hi mach makẽ alle saken/ gelijc die graue selue/ in dien hi teghẽwoordich ware. Wtgesept vãden erue vandẽ graue: eñ wtgesept dat hi die mãnẽ vandẽ graue/ niet en mach/ noch is sculdich te betreckẽ/ in sakẽ om hare eruen/ dã in presencie vandẽ graue. Maer vã dẽ huysraet eñ cateelen mach hijt wel doẽ/ sonder de tegẽwoordichept vandẽ graue. ¶ Itẽ so wie perpetreert dootslach inde voorś graeflichept vã Henegouwe/ hi verliest dat lãt eñ die graeflichept so lange tot hi versoent sal hebbẽ tegẽ die partie/ eñ tegens dẽ here/ vandẽ dootslach. Eñ weet dat alle purgien van crisme/ geschien indẽ hooghẽ houe te Bergen/ eñ nergens anders. ¶ Itẽ ghi sult weten/ dat alle iusticien eñ iusticierẽ in die voorś graeflichept vã Henegou/ alleleẽs zijn. Wãt also hooge eñ sulcke iusticie heeft daer die alder minste iusticier/ als die alder meeste eñ hoochste die daer zijn. Mer die graue heeft die ouerste van allen.

¶ Van die costumen eñ hantuesten der voorscr. graeflichept vã Henegouwe.

¶ Itẽ zijn die oude vsancien eñ die puncten vandẽ hantuestẽ/ te bewaren in alle sakẽ. Eñ oft daer gebuerde sakẽ die in die voorś costumẽ niet claer of opẽbaer en warẽ inde voorś hantuestẽ vã Henegou/ so is geordineert datmen daer af recht eñ vonnisse doẽ sal/ ten naestẽ datmen mach/ na bescreuẽ recht. Maer nochtãs salmẽ die costume eñ hantuestẽ houdẽ/ so lange alsmẽ mach. Eñ oft yemant ter cõtrarie dede/ eñ hi niet en bewaerde de costume eñ hãtuesten/ eñ zijn gewijsde/ weet dat de graue daer wel de hant op settẽ mach als ouerste/ eñ remedieren totten sakẽ. Eñ oft geburde/ dat in die graeflichept van Henegou/ yemant perpetreerde eenẽ dootslach/ oft dat daer leden zijn afghehouwen/ welcke datse zijn/ eñ die des gedaen sal hebbẽ/ geuangen si/ eñ in vãgenisse gehoudẽ/ eñ op die sake begeert wort datmẽ hẽ recht doet. Die ghene in wiens iusticie hi gheuangẽ sal wesen/ is gehoudẽ hem te bringen int ouerste hof te Berghen / voor dẽ baeliu/ met eenẽ man vandẽ graue/ eñ in dien hi daerõ die sake/ verwesen wordet ter doot/ men sal hẽ weder geuen den iusticier die hẽ gebrocht sal hebbẽ/ om hẽ te settẽ tot execucie in zijn heerlichept. Eñ in dien hi aldaer ontslagen wort/ so is hi daer af gheurijt eñ geabsolueert tot eewigen dagen/ eñ mach vredelijc gaen ouer alle die graeflichept/ tegẽs die vrienden vandẽ dodẽ eñ tegens alle andere. Eñ noch/ in dese sake/ die here die hẽ geuangen heeft/ en mach hẽ daer af gheẽ partie formerẽ/ mer die gheuangẽ moet hẽ metten rechte beclagẽ/ dat die vriendẽ eñ die alder naeste magen vandẽ doden/ ondachuaert sullẽ wordẽ/ om te wetẽ/ oft si hẽ partie vandẽ dodẽ makẽ willẽ of niet: wãt ander en zijn niet õtfanclijc. Eñ oft so gebuerde/ dat die magẽ vãden dodẽ in de selue graeflichept võden/ dẽ ghenẽ die haer maghen doot geslagẽ hadde/ daer af geẽ recht gedaen en waer/ eñ si hẽ sloegẽ/ weet dat si niet verbueren en soudẽ/ om dat si geslagẽ haddẽ den ghenẽ die vlãt des lãts is

¶ Itẽ en mach niemãt doen exployteren in anderẽ iusticie dã die sergiantẽ vanden graue/ die bi hoochept al õme mogen doen exploypt. Eñ men en doet gheẽ betalinge doen vã sculdẽ/ inder voorś graeflichept/ dã bidẽ sergiãten vandẽ graue/ die al õme

explopteren moghen/bi drie wegen. Ten eerstē bi
obligacie/gedaen voor den man vandē graue. Dē
ij. wech is/hulpe vā vrie stedē. Die derde is bi brie
nen/daer in dē vijfstē pēninc of pene is/daer af de
heere gediēt wort. Eñ bi een van dese drie wegen
mogen om sculdē / die sergiantē vāden graue al ō
executerē/in dien men aen hē eerst betreet. Eñ so
wie daer af wil veruolgen voor eenige iusticieren
vāder graeslichept/wel mach hijt doē. Mer de ge-
ne die vuolcht wort en sal niet antwoordē tē si dat
tet hē beliest/ter tijt toe dat hi ghesien eñ gehoort
sal hebbē die brieuē voor alle clerckē. Noch geē pre
scriptie tegen brieuē/noch gheē personē en zijn ōt
fanclijc bi procureurē in eysche/noch de graue en
heeft daer af gheē gracie/noch en mach/noch niet
gesien en wort. ¶ Itē gheē iusticier in zijn heerlic
hept en vanget/noch en mach arresterē yemāt vā
vrie stedē/om wat sake dattet si/ten si dat hi geuā
gen wort inde teghenwoordichept des misdaets /
het si om doot slach/oft om afgehouwē leden/oft ō
wondē/ oft om anđ sake daer die doot af spruyten
mochte. ¶ Itē oft yemant ghegeuē heeft pays
bestant/oft sekerhedē/diemen hiet gheddogen: eñ
dat gedaē/hi oft ander zijn vrienden/iaechden den
ghenē dien des gegeuen waer oft andere zijn vriē
dē/hoe wel nochtans dattet waer met ghetoghen
swaerdē/of anđ scerpe wapenē: weet dat die pays
bestant/oft sekerhede/daerō niet en soude zijn ge-
broken: hoe wel nochtās dat de ghene die geiaget
wert/viele/eñ hē quetsede.

¶ Itē niemāt in die graeslichept en mach brant ste
ken/panerē/noch conterpaneren/ dan die graue.
¶ Ghi sult wetē/dat alle officierē vāder graeslic-
hept vā Henegouwe/zijn hooge iusticierē. Mer so
voorš is/niemāt en mach kēnen van dootslach/dā
die graue/ten ware dattet waer om moort. Want
dan soude hi hē mogen wisen ter doot/bi rade vāsi
nen mannē/sonder hēlieden te vermanē. Eñ hi en
behoort daer af niet te doen/dā bi harē rade/eñ de
sen raet en behoort hi niet te nemē aen anđ/dā aen
zijn mannen. Wāt niemant de graeslichept vā He
negouwe en vmaent noch en coiureert/dā die gra
ue. Eñ die heere behoort also te begeerē op zijn leē
mannē/ oft si sulckē iusticie haddē te doen eñ te be
waren/als hi heeft/wat si daer af doē soudē nader
sake/eñ tot haer getrouwe cōscientie. Eñ dā beho
ren hē die mannē te antwoordē eñ te seggē. Heere
oft wi haddē te bewarē eñ te houdē sulcke iusticie
als ghi doet/eñ sulc feyt al daer gebuert ware/oft
sulcke sake veruolcht/als wi sien dat voor v is/ eñ
ghi daer af also wel die waerhept wist/ als wi doē
ghi soudt hē wisen ter doot. Eñ weet dat die heere
die hē also geuangen gehoudē heeft/ hē wel mach
laten gaen/eñ ontslaen zijnre cōscientie/in dien hē
beliest/op dat si gedaen sonder ghelt daer af te ne
men/oft ander corruptie. Eñ in dient geweten wor
de/dattet waer bi eenige corruptie/hi soude verlie
sen zijn heerlichept/eñ zijn lichaē soude zijn inđ ge
naden vanden graue. ¶ Itē ist om diefte/alsdan
soude die heere/die hē geuanghen/eñ iusticie had-

de/hē moeten doen steruen/na dat die diefte op hē
betuycht waer. Wāt daer inne en is die here niet
machtich gracie te doen/noch en mach daer op dif
fereren. ¶ Itē van sculde bi obligacie vandē vijf
sten penninc vā ghifte/oft vā pene/mogē die iusti
cieren kennē/bi hen/harē baelui/oft stadthouders
tot haer puere discretie/sonder mannē oft schepe-
nē daer toe geroepē. Eñ in dien daer gheenē vijf-
stē pēninc/ghifte oft pene en is/daer in die sculde-
nare verbondē si/so mach die crediteur genē op si-
nen costē/dwelcke also wel waerdich is/ nađ vsan
cie vandē lande. ¶ Maer oft die here niet gediēt
en is vandē vijfstē penninc/vā ghifte/ oft vā pene
eñ men clachte doet om die schulde/met rechte dat
behoort gedaen te zijn voor die schepenē vandē he
re eñ bi verdachmaerdinge. ¶ Itē vandē verswo
ren suldy vindē eñ lēe inde rubrike vandē verswo
ren/daer inne dat daer breeđ getracteert sal wor-
den. ¶ Itē desgelijcx vanden huysraet eñ ratelē
suldy vindē inde rubrike daer af mencie makende
ghetekent int eerste boec/bidē ghetale vā. C.lxxx.

¶ Vandē state vāden aduocatē.

¶ Dat. CC.lxxxv. Capittel.

G Hi sult weten dat die feyt vā aduoca-
tien/na die oude stichters der rechtē/
is ghehouden eñ gerekent als ridder-
schap. Want ghelijc als die ridderen
gehoudē zijn te vechten met tē sweer
de voor dat recht/also zijn die aduocaten gehoudē
te vechten/eñ te onderhoudē dat recht vā haerder
practike eñ sciencie. Eñ daerō zijn si in bescreuen
rechte geheetē/ridders vā rechte. Eñ si mogen eñ
zijn sculdich te draghen gout/als die ridderen. Eñ
die aduocaet behoort te zijn reuerent int habijt/in
wesen/in cōuersacie/luttel van spreken/eñ mode-
reerlijc/dats te segghen elders dan int ghedinge.
A ¶ Item behooren si te onderhoudē saken na
haer aduijs rechtueerdelijc/eñ te radē/ eñ anders
gheen te nemen salarisen/dā redelike na die saken
Eñ so wie ter contrarie doet/ oft so wie teghē die
partie beuoorwaert zijn saken te beleyen / om te
hebben die helfte / oft dat derdendeel van dier sa-
ke/weet dattet is fausonnerie/eñ sake die verbo-
den is biden bescreuē rechte / op pene van ghepri-
ueert te zijn vanden staet van aduocacie/tot groo
te schande eñ confusie. Maer behooren te nemen
haer salarisen/ in redelike summe van penningen
eñ niet vander seluer sake: want te veel valschedē
souden daer af moghen volgen/ bider subtijlhept
vanden aduocaten / die welcke vol practiken zijn.

B ¶ Die aduocaten en moghen
gheen rechters zijn. ¶ Itē so wie aduo
caet is in een hof/hi en mach noch en behoort daer
gheē rechter te zijn: wāt daer is differencie tusscē
rechter eñ aduocaet. Eñ die aduocaet behoort hē
te wachten/eenigē iniurie te seggē/aen die partie
aduerse. Wāt het is seer scerpelijc beuolē in feyte
vā aduocatie/bi den bescreuē rechtē/ten ware dat

A
.l. aduoca-
tos. C. de
aduocat. di
uer. iud.

B
.l. si qui ad
uocatorum
C. de postu
lando.

seer noostlijc diende totter sake. Eñ nochtās behoret hi daer af protestacie te doē/ dat hi seggē moet noostlijc/ om dat recht vā zijnre sakē te allegeren/ eñ te onderhoudē. Wāt hi dat niet gaerne en seyt noch seggē en soude willē/ in dien hi dat latē moch se sonder sakē te minderē. Eñ hi en is niet sculdich eenigen coop te doē/ aenden genē daer hi die sake af beleyt/ also lange als die sake gheduert. A

A l. quisquis C. eod.

Te doen eenige valscheden by den aduocaten.

Eñ oft gebuerde dat een aduocaet/ die aenghenomē hadde die sake van eenige valschede/ tegens sinē meester/ dat die clerken heetē bi costume preuaricatio: eñ dat die aduocaet hē adiungeerde metter andē partie/ bi wat manierē dattet ware/ tot preiudicie der andē sake van sinen meester. Weet dat die aduocaet des sculdich is te beterē/ tot discrecie vāden rechter/ na zijn faculteyt/ eñ aen die partie weder gheuē scade eñ interestē. Eñ is schuldich te wesen tot eewigen dagen gheprivueert vander aduocatie/ tot schande eñ tot grooter confusien. B

B l. i. hieta gl. C. de aduocat. diuer. auð. l. i. ff. de preuaricatoribus.

Te segghen aen den aduocaet eenige iniurie.

Eñ so wie dē aduocaet iniurie op seyde/ sonder saken/ hi soude grotelijc beteren aenden rechter/ eñ aen dē aduocaet/ vā eerlike eñ profitelike beteringe/ na die discrecie vandē rechter/ na die sake/ eñ na den persone.

Vanden winsel die de aduocaet doet.

Itē weet dat die winsel die de aduocaet doē mach in feyte vā aduocatie; oft gebuerde dat zijn vader oft moeder afliuich wert/ eñ aldaer andē kinderē zijn/ die aēdeel hebbē willē deē tegēs den anderē/ hoe wel dat die aduocaet zijn aendeel daer hebbē wilt/ eñ dat hi tot anderē tiden gehadt heeft ghifte oft bewilinge/ vā vader eñ moeder/ bi huwelike oft anders. Dat winsel gedaen in aduocatie en valt niet in deelinge/ maer blijft vri aendē aduocaet: so edel is dat winsel. Eñ also en doet ooc dat winsel gedaē in ridderschap. Want nadē rechte/ ghelijc voorß is/ zijn si alle gerekent vā eender condicie/ in ridderschap/ eñ aduocatie. C

C l. Fori cui cū Militiis / et l. cū aduoc. C. de aduoc. diuer. iud. et l. vlt. C. de inoff. testa.

Die aduocaet en is nyet schuldich te doen/ dan zijn officie.

Noch houdē die bescreuen rechtē die feyte van aduocacie so edel/ dattet verbodē is in allen steden eñ stat/ dat aen dē aduocatē niet en si beuolē noch ghebodē/ te doen ander dienstē/ dan die aduocatie noch āder lastē/ noch in officiē/ noch in wakē bi daghe oft bi nacht/ daer af haer aduocatie eenichsins soude mogen zijn geperturbeert oft verstoort/ ten ware bi also/ dat somtijts die rechter/ om haer goede sinnē/ haer mach cōmitterē rechter te wesen in her stede/ in sakē die si niet gheuoert en hebbē oft beleyt.

Dat bescreuen recht verbiet allē rechters/ dat si niet en ontfangen eenigē aduocaet/ tot ten eedē vā aduocacien/ ten si bi also/ dat hi eerst si geexamineert behoorlijc/ voor alle werc/ oft hi nut daer toe is: op dat die gemeynte niet bedrogen en wort/ settēde haer sakē in handē van aduocatē/ die vāder sake niet en wistē/ onder tdeesel vandē eede vāder aduocatie/ die hi te houe gedaen heeft/ daer bi dat schijnt/ dat hi souffissant oft soluent is.

Itē seyt dat bescreuē recht/ dat oft die aduocaet die onthouden is op iaerlijcsce pensie afliuich worđet/ oft dat hi ander statē neemt/ daerō en ist niet/ dat die ghene vā wien hi die pensie hadde/ en si gehouden te betalen dat geheele iaer vander pensie/ aen den erfgenamen vanden aduocaet. D

D l. sancimus de aduocatis. l. Nemini licere / et l. post duos C. de aduo. diuer. iud.

Vanden aduocaet van officie.

Weet dat die aduocaet vā officie/ behoort te zijn deerste aduocaet inden houe vāden heere/ dien hi representeert. Ghelijc die aduocaet van dē coninc indē houe royale/ na dat hi aduocaet vā officie geweest is ō eenigē heer/ die aduocaet heeft ter causē vā officie. Weet dat hi nēmermeer zijn en mach tegēs dien seluē heer/ in feyt van aduocatien/ hoe wel nochtās dat hi geē weddē noch pensie en hadde ghehadt vā den voorß heere: Nochtās willē die rechtē/ dat die aduocatē vā officie/ bi cōsent eñ licētie vandē heere/ daer af hi is/ oft geweest heeft aduocaet/ mach zijn indē rade vā eenigē here/ na dattet niet en ware tegēs dē here/ noch tegens die sakē die hi ō dien heere tanderē tidē gehoudē hadde. Eñ also machmē dat siē int parlemēt/ vandē aduocaet vandē coninc/ de welcke wel sustineert oft onderhout andē sakē dā vandē coninc. Desgelijcx doet hi in een sake vā appeel/ die geappelleert waer vā een officier royale/ so sustineert hi teghēs dien officier/ aen den rechter royale/ te segghē eñ te onderhoudē dattet qualijc gewesen eñ wel geappelleert is: hoe wel dat int qualijc appellerē/ die coninc soude hebbē .xl. lb. vā boeten: waerō het mach schinen wonderlijck te wesen/ hoe die aduocaet vanden coninc daer mach tegens zijn. Eñ dat dōen die aduocaten vanden coninc dicwils int parlement. E

E l. i. C. de aduocat. [illegible]

Vandē aduocaet missende int scriuen.

Itē weet dat oft die aduocaet/ int dingen/ oft int scriuen bi ongeual gemiste eenige sake te seggē oft te scriuē/ daer af die partie/ voor wiē hi aduocaet is/ scade hadde oft preiudicie in zijn sake/ eñ so vele/ dat sentencie gegeuē wert/ tegens dē ghenē die sulcken aduocaet hebben soude: eñ bi dit ongeual/ die partie voor wien des gedaen gheweest had/ daer af wilde doē eenich vuðlch/ om gerecouuereert te zijn/ bidē faute vā sinē aduocaet/ na die sentēcie gegeuē/ hi soude des te late doē. Wāt na dat die sake gelatē soude zijn/ eñ gepasseert sonder appellacie/ oft sonder wederroepen/ hi en soude niet te tide comen. F

F l. ii. v. iii. C. de error. aduocat. [illegible]

Vandē aduocatē die bi vergetelheyt eenighe sake niet en seyt.

Eñ oft ghebuerde/ dat die aduocaet int dingen vergate te seggē eenige sake/ die ter sakē dienēde is/ waerō hi dinget bi ignorācie oft vergetelheyt/

eñ daer af die sake meer soudē zÿn beswaert/weet dat die rechter/sond gerief oft hinder te doē aēde partie/mach arresterē/eñ vertoenē op die sake eñ properlÿc seggē/vmanen/eñ supplicerē/ten feyte oft ghebreke vandē aduocaet/na dat sake is dat regule vā rechte begeert ind sake eñ nz in feyte. A

A l.vnica.C. vt q̄ desunt aduocat. part.iudi. supra.

¶ Wie aduocatē tehoue mogen zÿn ende wie nyet.

¶ Dat. CC.lxxxvi. Capittel.

Ghesien hebbende vanden feyten vander aduocacie / soo volcht daer nae te thoonen / wat persoonen aduocaten moghen wesen/ ende wat persoonen niet. Inden eersten weet/dat

Weesen van.xvi.iarē/na den bescreuē rechte/ zÿn ghepriueert vandē feyten vā aduocatien/ om dies wille dat in hēluyden is groote ionchept/ eñ cleyne constancie eñ vrudelen.

Doouen zÿn daer af gepriueert/om die redene van haer impotencie eñ ghebreck.

Blinden zÿn daer af ghepriueert/om die sake van haer impotēcie. Eñ ooc/ so wel soudē si proposeren achter dē rechter/ als voze: gelÿc die aduocate Publius cecus/dede voor dē rechter Guit?/die dicwils proposeerde/eer die rechter gesetē was/oft achter dē rechter/dwelc is sake onbehoorlÿc. B

B l.i.§ casus. ff.de postula.

Vrouwen zÿn daer af gepriueert/bi redene vā haerder haesticheyt: gelÿc Calciturne/die niet en mocht gehengē/dat haer partie/in eenige manierē haer verweerde: noch dat die rechter eenich appointemēt gaf/sond te seggē haesticheit oft haestige woordē aendē rechter/oft aē die partie. C

C l.i.§.secum ff.eodem.

Furiosen die somtÿts vallē in furiositeyt oft raserie/zÿn daer af gepriueert/om die redene/dat si int dingen/in die cranchept machten keerē. D

D l.i.ff.eodē.

Sergianten zÿn daer af ghepriueert/ inde plecke eñ heerlicheyt/ daer si te exployterē hebbē om die redene van haerder officien/die welcke relacien begheert. Eñ oock dicwils gebueret te seggē eñ oock te exposeren ter contrarie.

Infamen zÿn daer af gepriueert/om die redē/dat tot so edele industrie eñ sciencie/die welcke gelÿckent is aen die edele riddscap niet en behoort dat een man wakelÿc/ hē daer af onderwindē sal. Wāt den aduocatē toebehoort/ te blameren eñ te verwitē blaemten eñ vices / eñ daerō behoort dat die aduocaet zÿn sal sonder vices eñ blaemte. E

E l.i.ff.eodem

Clercken zÿn daer af gepriueert in sakē van den bloede/om die redene vāder irregulariteyt.

Religiosen zÿn daer af gepriueert/ wtgenomen ter cause van haer monasterie. Wāt die gene die in een clooster is/en behoort hē niet dan in zÿn clooster eñ regule te houden. Noch si en behooren hē niet te onderwindē van waerliken sakē: wāt si behooren daer af te wesen exempt,

Clercken vā houen eñ notarissen zÿn daer af gepriueert/ō die redē vandē eerde secrete/die si te ondhouden eñ te bewarē hebbē int hof

Rechters ende accessoren indē houe zÿn daer af gepriueert/ om dat si hebben te onderhouden eñ te bewaren die iusticie.

¶ Eñ oft gebuerde dat die aduocaet seyde eenige sake/hinderlÿc tot sinen meester/dat en weert den meester nz/ten si dat hÿt vestecht eñ aduoyeert. Eñ daerō en behoort die aduocaet niet te latē/ te seggen in zÿn eynde/het is voor minē meester/behoudelÿc zÿn onthoudē in als. Eñ oft ghebuerde dat die aduocaet vā sinen meester niet gheuesticht en worde/daer hi dē heere in misdede/hi behoort ghecōdēneert te zÿn inde boetē vā.xx.k. Eñ het weert also geiugeert int hof vandē coninc te Kÿssele/tegens Jan vāder march/aduocaet om die redē dat hi niet en weert geuesticht van sinen meester/eñ hi sprack teghens den houe.

¶ Vā aduocaet te dinghen voor een and / sonder daer toe versocht te zÿn.

¶ Itē oft hē die aduocaet maect int eerste voor te sprekē/sonder daer af begheert oft onderhoudē te wesen/vandē ghenē voor wiē hi spreect/ so weet dat hi behoort gecondēneert te zÿn in.x.k vā boetē tegēs dē heere. Eñ ist in houe vā mannē cottiers/hi behoort te vuallen vā.ii.k. Itē oft ghebreet is inder sake/die de aduocaet onderhout vā sinen meester/het si bi vice/ oft bider sculde oft ghebreke vandē aduocaet: weet dat die aduocaet dan sculdich is te beterē vander sake eñ interest.

¶ Van den commissarien.

Commissariē zÿn de ghene/die geordineert/ ghegeuen/ eñ gecōmitteert zÿn biden houe te ondsoeckē die waerheyt vand sake/vandē ghedingen eñ proces/die in dē seluen houe is/op dat si partien gheroepē voor hēluyden/op die feytē van dē partiē/die besloten eñ gesegelt hē geseynt zÿn hooren mogē tuygen vāder eenre side/eñ van die ander ontfangē brieuen/ in forme van getuygen. Namē eñ toenamen vanden getuygen gehoort/te gheuen eñ ontfangen reproces eñ saluacien/in dien die brieuē vā haer machte dat inhoudē/ eñ anders niet: want voorder en zÿn si niet sculdich te doen/ dā haer macht hē kennisse eñ auctoriteyt gheeft te doē: noch ooc voorder houdē ondersoec/ dan haer machte geduert. Want anders/ noch meer en mogen/noch en behoorē/ noch en zÿn si sculdich te doē noch ooc aen te nemē/dan haer macht ondwÿst hē te doen. Eñ alle tghene dat si daer af gedaē sullen hebbē/oft mogen doē/duerende den tÿt vā haerē macht/het si dat si voldaen hebbē oft niet/ in sulckē staet als haer ondsoec is/ten tide oft daghe dat hare macht wtgaet so is sculdich eñ behoort partiē daer toe geroepē/alle geset te zÿn in eenē sack besloten / eñ toegesegelt mettē segelē vander voorsē partie/so wel vā de side des eyscere/als vā de side des verweerders. Eñ alle tgene dat si daer af heb

ben gedaē/in sulckē staet weder seyndē te houe/al daer si ghecōmitteert zijn. Partien daer op vdach uaert eñ geintimeert/daer op te cōpareren inden voorß houe/tot sekere eñ behoorlike dagen/om te henweder aen te nemē/eñ te ontfangē die proces eñ daer toe dat ondersoec die si gedaen hebben in alsulckē staet alst is / om daer op te procederen eñ voort te gaen/gelijc alst behoirē eñ redelijc zijn sal. Eñ alle tghene dat bouē gescreuē is/behoort eñ is schuldich te blijcken/bi proces verbael/ die bi den voorß cōmissarien/behoort eñ is schuldich gedaen te zijn in duse partiē: vā welcken die eerste eñ princypaelste behoort beslotē te wesen indē sac vanden voorß proces. Die āderde partie behoort te hebbē die partie eyssch̄ēde eñ beclaghende. Eñ die derde behoort te hebbē die partie dweerende. Eñ alle dese selue partien behoirē besloten te zijn eñ besegelt mettē seghel vandē voorß cōmissariē/eñ van ghe ander. Eñ daer en behoeft anders gheen verdachuaerdinge/om die partie weder te houe te seyndē met haer proces/ ghelijc voorß is/ dan dat proces verbael metten Euangelie/ dwelc gehecht is optē sac/daer die scriftuerē also in besloten zijn. Eñ om deser sake zijn die cōmissarien genaēt referēdares Wāt si en mogen in die materie niet voorder doē/ dan haer macht hē gheeft/eñ dan haer mādement eñ cōmissie inhoudt. Noch doē/noch geuen sententie oft vonnis/teghens/noch tot profijt vā eenige vandē partiē: maer sal hoorē al tghene dat die partien sullē willē segghen eñ proposerē/het si bi alle protestacie oft anders. Eñ si zijn sculdich al in ghescrifte te doen settē/eñ te sluyten inden sac/eñ also ghesloten eñ besegelt metten seghel vandē voorß partien/weder bringen te houe. Eñ daerō ghelijc voorß is/en zijn si proprelijc anders niet geheetē/ dan referendares.

A ve in Aotē. de referend. Hoe ri pal. A

Die maniere hoe die cōmissarien sculdich zijn te procederē in haer enqueste oft ondersoeck.

Dat. CC.lxxxvij. Capittel.

Nv suldy weten/na dat cōmissarien gegegeuen zijn in sake/ bi machte hēlieden daer op gegeuē eñ gecōmitteert biden houe. Die selue cōmissarien om te tredē in haer voorß enqueste oft ondersoec/so hebbē si alder eerst te doen dachuaerdē die partien voor hēlieden bi verdachuaerdinge eñ cōmissie van hē ghegeuen/in welcke cōmissie haer machte behoort int lange geuarreert te zijn/ eñ bi seker doorwaerder oft sergiant vand iuredictie/ daer si mede verdachuaert woldē/tot sekere eñ behoorlike dagen. Welcke cōmissie eñ mandemēt behoort int lāghe te begripē/hoe dat bi̇ auctoriteyt eñ crachte vander macht/hēlieden ghecōmitteert eñ gegeuē/si vdachuaerdē tot sekere dagē aldaer ghenoēt eñ geassigneert / biden doorwaerder oft sergiant/dese eñ dese/ter begeerte vā desen. N. eyscher in dese sake. Oft bi cōtrarie/ter begeerte vā desen. N. verweerder. Eñ oft also waer dat die eyscher niet en dede diligencie eñ behoorlichcit/tegē desen oft desen/also genoēt/ om te sien/oft te verstaen dis redenē vandē articulē eñ scriftuerē besloten eñ besegelt vandē houe/open te doē/ antwoordē/eñ affirmeren die selue/alst vā redene. ꝛc.

Item die voorß cōmissarien behoorē toe te sien/ eñ te hoorē tuygē sweerē inder sake oft sakē/voor de welcke si voor hēluyden betogē zijn. Itē mogē noch die cōmissarien zijn/brieuē eñ ander munimēten hebbē/die in forme van ghetuygen/gheproduceert eñ geamministreert sullen zijn: eñ hebbē die namen eñ toenamen vāden personen/ in dien dye macht vandē commissariē dat inhoudt: eñ gheuen daer op reproces eñ saluacien/in dient der partien goet dunct. Eñ daer toe om te verdachuaerdē tuygen ten dage geassigneert biden voorß cōmissariē eñ daghen op die selue enqueste oft ondersoeck te houdē eñ te veruolghē/midts intimacie/ dat oft si comē oft niet/partie verdachuaert/ daerō niet en sal bliuē/dat totter waerheyt vāden voorß enqueste te ondersoeckē/en si geprocedeert/ alst met redene behoorē sal. Eñ weet dat vandē datsi vander cōmissie/ tottē dage ghenoēt in die selue cōmissie/ die partiē te cōparerē voor dē cōmissarien/het behoort te wesen. xv. dagen tēts. Eñ tusschē dē dach van exployt eñ dē dach gheassigneert / behoort te wesen. x. dagen/ oft anders dē dach soude onsouffissant oft onbehoorlijc zijn: eñ daer soude in vallē opposicie redelike/nadē stijl vandē parlemēte/ eñ sonderlinge die eerste commissie.

Itē welcke sergiant also beuolē oft belast vāder voorß cōmissie/behoort daer op te scriuen/tghene dat hi gedaen eñ geuondē sal hebben. Dat gedaen ten dage geassigneert/partie die dese exployt heuet doen doē/partie aduerse cōparant/behoort te presenterē zijn articulē/beslotē eñ besegelt/begeerende die selue open ghedaē te hebbē. Eñ die open gedaen wesende/hi is sculdich die te affirmeren bi sinē eede/op die heylige euāgelie vā god/warachtich te zijn/eñ rechtuaerdelijc geaccuseert ten naesten dat hi mach oft weet/eñ na de waerheit vand sake/eñ vander materie subiect/na zijn beste wetēscap eñ machte: eñ dat van die selue articulē/in diē hi eenige sake daer in wiste niet warachtich/oft nz gedingt/hi soude doē roperen eñ wt doen / op dat die waerheyt volcomelikher geraect soude zijn/ eñ geweten: eñ dat hi in die sake niet administrerē en sal/dā warachtige eñ trouwe tuyge/ na zijn wetēscap eñ machte. Noch en sal oec belettē/tuygen vā partie aduerse/bi vreese oft anders. Te comē deposeren ghetuychnisse der waerheyt/ bi wat weghe dattet si/eñ aen die articulē vā partie aduerse/antwoorden/belouen oft missakē die selue/ten naestē vander waerheyt/ dat hi best sal connē eñ mogen weten. Eñ also suldijt vstaen/ vandē eenē als van den anderē. Dat gedaen so behoort die partie ghelesen te zijn/in presencie vāden voorß commissariē alle die articulē/eñ elc artikel affirmeren / ende diēt noot si te affirmerē: eñ antwoorden int eynde van elck artikele / tgene dat hi gheaffirmeert heeft eñ

gheantwoort/vā welcke affirmacie eñ antwoorde ghedaen eñ volcomen/partie behoort te hebbē copie bi extract/in dien dat hijt begheert. Dat gedaē die cōmissarien zijn sculdich/ eñ mogen procederē in audicie/eñ examinacie vā tuyge/op dat die partien eens zijn oft te vredē/in tegenwoordicheit vā den cōmissarien/dattet si alsoo wel in presencie eñ absencie als anders. Tuygen vdachuaert oft niet verdachuaert/ten dage genoēt in die cōmissie/oft niet ghenoemt/op dat int eynde vāder audicie/namē eñ toenamē gegeuē zijn/ om reprocces te doen/ eñ saluacien/in dient noot si. Eñ dat also gheaccordeert die selue cōmissarien moghen hoorē eñ examinerē tuygen/also wel vander eenre partiē/ als vāder ander: assignerende elcken vanden partien dach vā productie/die een naden anderē/geduerende dien tijt van haerder machte.

¶ Vā partiē niet te vredē zijnde dat die tuygen harē eedt doen in haer absencie.

¶ Itē oft ghebuerde dat partiē niet en wildē consenterē/ dat tuygē werdē gehoort eñ geexamineert/also wel in absencie als in presencie/alsdā si soudē moetē sweerē voor partie aduerse/daer si tegens betogē soudē wesen: eñ dat si gereprocceert oft ghewraeckt wordē/diese reprocerē oft wraken soudē willē: oft anders nēmermeer en soudemē daer te tide comē reproces te doē. Eñ daerō ist also wel gecōsenteert in absencie als in presencie. &c. op datmen int eynde reprocceren mach tot allen tiden/in dient goet dunct.

Te hooren meer dan x. tuyghen biden cōmissarien op een artikel.

¶ Itē en behoorē die cōmissarien/ niet meer dā.x. tuygen te hoorē op een artikel. Eñ in dien si daer op meer hoordē/dat surplus en soude van gheenre waerdē zijn/eñ daer bi soudē si verliesen haren tijt eñ arbeyt.

¶ Tuygen daer op ghehoort eñ gheexamineert/ so wel van deen partie als van dādere.

¶ Eñ oft die selue partiē willē voort setten brieuē in forme eñ maniere vā getuygē/ wel moghen zijt doē/in diēt hē believt. Maer eerst eñ voor al ist vā node/dat partie daer toe geroepē si: niet tegēstaende/ dat die selue partie gecōsenteert hadde tuygē te hooren/also wel in absencie als in presencie. Eñ die partie sal die brieuē hoorē lesen in presencie vā dē cōmissarien/eñ daer af hebben copie vāden beghinsel/vandē middel/eñ vanden eynde/in diē zijt begheerē: eñ si mogen daer af gheuen reproces/in dient hē goet dunct/eñ die macht vandē cōmissarien dat inhoudt. Dat gedaē eñ die tuygen gehoort so wel vander eenre side als vander ander/ brieuē oft productes/eñ voort ghebracht alle tghene/dat in forme vā ghetuychnis is te beliden/ eñ voort te setten/reproces eñ saluacien ontfangen/so wel vā der eenre side/als vāder ander/in dien dat die par

tien dat ouergheuen/ oft bedwongen wordē ouer te gheuē / eñ die machte vandē cōmissarien dat inhout. Oft des niet/die voorß cōmissarien eñ partien sullen hen bedragen van des te doen/eñ ouer te gheuē. Die cōmissarien mogen eñ behoorē te doen dachuaerdē die partiē/so wel eysscer als verweerder/voor hēlupden tot sekere eñ behoorlike dagen om te sien sluptē dat proces/also eñ bider maniere alst voor hēlupden belept geweest is. Eñ alle scriftuerē eñ munimēten daer toe dienende/besluyten in eenē sack. In welckē sac behoort al geset te zijn/ in presencie vandē voorß partiē/so wel dē eysscer/ als dē verweerder/metter eerster partien vanden voorß proces verbale/ gelijc hier bouē ghesept is. Eñ alle dese sakē besloten eñ bewaert mettē segel vā elck vandē voorß partien/eñ die voorß sake also beslotē eñ besegelt/eñ daer toe geruangiliseert te wesen bidē voorß cōmissariē/ aen die voorß partien indē houe vand heerlicheit/daer die proces eñ questie daelt/aen dē eerstē eñ naestē dingdage/na die voorß sluytinge eñ signatuere vādē voorß sac om die selue te sien ontfangē/oft sien wijsen eñ determinerē/tot behoorlike eñ redelike sentencie/gelijc alst vā redene eñ rechts weghen behooren sal.

¶ Een exceptie/te wetē oft deen vandē partiē/ oft alle beyde niet en mochten ghedaen hebben hare enqueste/duerende dye machte vanden commissarien.

¶ Dat.CC.lxxxviij.Capittel.

Item oft bi eenighe auontuere oft inconueniencie ghebuerde/ dat den tijt eñ macht vanden voorß cōmissarien duerende/eenich vanden partien/oft alle beyde/niet en mochten hebbē gedaen haer enqueste/daer bi dat si die tuygen/daer af si hē behelpen willen/niet gecrigē en mochtē tot harē wille/ eñ dat alsdā die voorß heerē cōmissarien/om meer noortsakē daer toe niet vstaē en mochtē. Weet dat om deser sakē niet en behoort te bliuē die selue cōmissarien en behoorē eñ mogen sluyten eñ besegelen den sac ghelijc voorß is/int eynde vā harē tijt/ gespecificeert in haer brieuen vā haerder cōmissarie/eñ die voorß proces/in sulckē statē alst was/ of wesen soude/seynden soude te houe aendē ouerstē rechters. Maer beyde die partiē cōparantē inden voorß houe in dien eenige vā die selue warē eysscende eñ begheerēde aendē rechters/te hebbē tijt prorogatie oft wtstellinghe / om dat eñ volcomelijker dat hof te informerē/eñ den rechter: hi ist niet rechte sculdich te hebbē: na dattet bider relacie vandē cōmissarien/oft anders behoorlijc blijckē soude/van den onledē vander partie/die des begheerde. Oft oec soude des geschien mogen/in dien dat die partie des cōsenteerde. Eñ also machmē maken tot.ij. prorogacien: maer de rechter mach daer geuē preuictie vā tide / ghelijc als hi sien mach dat die sake begeert: ouer welcke preuictie/nēmermeer en be-

hoort te zijn machte van cōmissarien wt ghestelt/ noch vernieuwt/ eñ die enqueste weder te houe ghebracht/ cōmissie behoort daer af ghedaen te zijn.

¶ Vanden redenē die de partien mogen allegerē voor de cōmissarien.

¶ Nu macht ghebueren/ dat in dese partie vāden cōmissariē/ difficulteyt daer op comē mach. So weet dat somtijts gebuert/ dat die partiē so vele redenē allegerē voor die cōmissarien/ dat si mogen cesserē haer audicie: eñ alsdan in dien datter redenē zijn/ daermen op behoort te droonen/ eñ in dien si cōmissariē zijn ter plecke/ si magē wel stellen eñ weder seynden aendē houe/ om dat si bi malcanderen gelegē zijn/ op dat lichtelic daer op geordineert mach wordē/ eñ die sake weder seyndē aen die cōmissarien/ om voort te procederen. Maer in dien die sake sulc ware/ datmē daer op niet en behoorde te droonen/ die cōmissariē en behoevē niet te cesserē/ si en mogen procederē/ haer voorß audicie eñ enqueste. Maer wel mogen si makē in haer proces vbale mēcie/ vāder allegacie vāder partiē/ op dat int wisen die proces redē daer af ghebuert. Eñ oft die cōmissarien gegevē zijn vāden houe vā den parlemēte/ eñ dat si in verre landē zijn/ sō en behoorē si niet te cesserē haer enqueste/ maer altijt te procederē in die selue/ eñ die difficulteyt vā partie doen screvē/ eñ setten indē sack vanden proces/ eñ dat haer proces verbale daer af mēcie maect: eñ alle te houe wed' brenget/ op dattet hof op al recht mach doen/ alst behoorē sal. Wāt het soude seer hart de sake zijn/ dat om frivole cautele oft enige redene vā eenige partie/ die cōmissariē vā verre landē cesseerdē haer enqueste/ wanneer als op al over te brenghen/ recht mach ghedaē wesen bi regule. Eñ nochtās behoort by die cōmissarien gedelibereert te zijn/ oft si om eenige redē geallegeert behoorden te cesserē oft niet/ op dat die proces/ die daer en boven gemaect soudē zijn/ niet en mach zijn frustre of defectijf. ¶ Itē behoort elc vandē partiē te cōparerē in persone/ in dié die sake personele is/ oft dat si bi procureur niet ontfangē en worden vāden houe: want die cōmissarien en mogen daer af nemen noch toe doen. Eñ ist om sake die begeert/ datmen bi procureur mach cōpareren/ so behooren die partien die daer niet tegēwoordich en willē zijn/ hē te presenterē bi procureur. Eñ ten is niet ghenoech/ gehadt te hebbē procuracie te houe/ mē moet voor die cōmissarien hebbē eñ over gheuē. Want daer sal moghen sulcke sake gesept eñ geargueert zijn dattet noot is dat daer procuracie si/ of anders daer soude zijn defectie. Wāt recht sal gegeuen wordē op tgene dat inden sack ghevondē sal worden/ sonder elders te convereren. Eñ daerō ist behoorlijc/ eñ van node/ dat procuracie al daer gegeven si/ indient bi andere dan bi die proper partien daer geprocedeert eñ vervolcht is.

¶ Vanden procureur vanden coninc/ hē te maken partie tegens andere.

¶ Itē het gebuert somtijts/ dat die procureur vāden coninc/ oft die procureur vā officie vāden houe/ daer af die cōmissarien ghegeuen zijn inde sake/ hē maect partie tegēs andere/ alsdā om reuerēcie vā officie/ hoe wel dat die procureur niet en quame voor die cōmissarien/ ten dage geassigneert/ so behoorē si hē te verwachten/ noch deffault en begrijpt hē niet voor dat die procureur in die sake yemāt anders heeft gesubstitueert. Wāt die procureur vā officie en mach niet zijn ghecōtumasseert/ daerō/ datmen niet en weet wat noodsaken dat hi heeft/ ter cause van zijnre officien.

¶ Tegens den procureur vandē coninc/ en mach gheen deffaulte ghegeuen wordē.

¶ Itē is te weten dat teghēs den procureur vandē coninc/ niet so lichtelijc deffault gegevē en wort/ als tegen and' partiē om die onledē die hi mach hebbē om seyte vanden coninc. Maer nochtans oft die procureur gebrectije valt tot sinen daghen/ deffault mach gegeuen zijn eñ mach stadt hebben om partie aduerse/ ten si by also/ dat die procureur heeft seker noodsake onledē om tseyt vanden coninc. Eñ nochtans is hi gehouden dat te ontbieden/ eñ te doen weten/ ten daghe dienēde behoorlijc/ of anders hi vervalt inde deffaulte/ also wel als partie aduerse doen soude. Eñ also werdet gedaē biden rade vandē coninc/ te Parijs te werē/ bi mijn heer vā Marez/ meester Jan kannaert/ aduocaet vanden coninc int parlement/ om die stede vā Dornic/ teghē dē procureur vāden coninc in Tournesis. Eñ daerō so ghereinge als eenighe sake geset is in audicie voor cōmissarien/ noch die cōmissarien/ noch die partie tegēs wiē die sake is om dē procureur/ niet en behoorē te scryndē van dē houe/ die procureur vā officie en hebbe in die selve sake/ gesubstitueert eenige voor hē/ om te procederē inder voorß sake/ als van redene behoorē sal: eñ alsdan tegens den voorß substituyt genomē worden mach deffault/ eñ profijt vā deffaulte/ ō waerdich te wesen also vele/ alst sculdich is waerdich te zijn. Want oft die procureur/ na dattet is in sauuegarde enfrainte/ oft vā delict/ sulc dat hi bidē houe is adiunct/ eñ die sake is per indiuis/ dan mach die procureur seggen: alle tghene dat bi mijnre partie adiunct ghedaen sal zijn/ ic aduoyeert oft vestricht bi mijnre officien/ eñ ic begheerē recht/ also verre alst mi aen gaen mach.

¶ Deen partie diligent te wesen eñ dander niet.

¶ Itē ist in sake van partien deen tegens den anderen/ eñ die een partie diligent is/ eñ die ander niet: weet dat dan mach geprocedeert zijn om die partie diligēte eñ tot zijn sake/ gelijc als die sake begeert/ eñ tegēs den deffaillant: om dat die machte vanden cōmissarien nyet en is dan tot wederbrengen/ gelijc voorß is/ eñ hare cōmissie is daertoe te procederē/ met intimacie comende oft niet/ alsdā sal gheprocedeert zijn ter

begeerte vandē diligencie. Maer tot alle die dagē iudiciarie/dats te wetē/al die dagen geassigneert voor die cōmissarien/die dexaillāt behoort behoorlijc verdachuaert eñ geroepē te zijn/ voor die dore vandē huyse/ oft aldaer die cōmissarie haer audiēcien doen. Eñ in dië oft hi coēt oft niet/ die cōmissarien behoorē altijt te procederen in haer productie eñ van alle dies mēcie te makē in haer proces verbale. Want weet datmē also wel behoort te dachuaerdē tot elckē dage/ als tottē eersten/ wāt si alle dienē totter sake vāder audicie/ eñ also wel die eē als die ander. Eñ oft anders gedaē waer / het hof soude dat proces te niete doē/ eñ soude die houden voor inutile.

¶ Men mach nyet appelleren van dye commissariē vanden parlemente.

¶ Itē ghi sult wetē/ dat vanden cōmissarien geordineert vandē parlemēte/ niet en behoort geappelleert te wesen. Eñ so wie appelleert van hē / si en soudē daerō niet cesserē noch aflaten in haer audicie: wātmen niet meer en mach appelleren van hē dan vandē parlemente/ diese cōmitteert. Eñ also werdet gesept bi arrest vāden parlemente/ om die commissarien/ die geordineert werdē vanden parlemēte/ om die stadt vā Doinic/ eñ om die vrouwe vā Kachie/ int iaer. M.CCC.xci. Maer vā āderē cōmissarien/ gegeuen van houe subiect/ mach wel zijn gheappelleert. Eñ dan moetmē dikereren die cōmissarien eñ weder seyndē die saken te houe/ vā daer si gecōmitteert zijn/ om twifel te attenteren eñ dat is die alder sekerste. ¶ Itē ghi sult weten dat oft die cōmissarien gegeuē zijn bidē parlemēt si en mogen niet procederē/ so lange alst parlemēt sittende is/ ten ware di also/ dat haer macht inhoudēde ware/ parlemēt sittēde oft niet. So weet dat somtijts mach geappelleert zijn tot een vandē cōmissarien/ oft tot alle beyde. Eñ oft die cōmissariē dat sien oft merckē/ [illegible] hoorē te cesseren eñ weder te keerē te houe/ eñ het is haer eere dat si des doē. Eñ nochtās oft die redenē friuoles zijn/ eñ die opposant niet en woude procederē/ op bi protestacie te onthoudē zijn opposicie/ eñ oft die opposicie geuondē worde friuole/ so weet dat hi verliesen soude zijn productie/ eñ soude bliuē in perikel vā die sake. Eñ daerō ist groot perikel/ te allegerē tegens die cōmissarien oft haer cōmissie/ sond seer grote sake eñ datmens seker is/ zijn opposicie eñ sake waer te maken. Eñ daerō behoort al daer geprocedeert te zijn bi protestacie. Wāt het is al te groten perikel te doē cesserē die audicie/ ō dē twifel oft vreese die daer af valt/ te verliesen tijt al daer gheordineert eñ oec gecōmitteert. Want so wie friuolijc opposeerde/ hi soude hēseluen alsdan setten in groot perikel/ vā zijnre audicien te verliesen. &c. ¶ Daer af sach ic/ dat in een sake hangēde int parlemēt/ werden gegeuen twee partiē van cōmissarien: deene vāden parlemente/ eñ dandere vandē lande. Dats te wetē/ deen om een vā den partiē/ eñ dander/ om die ander partie. Gebuerdet dat een vandē partiē waerde een vandē cōmissarien/ seggēde dat hi gheweest hadde vanden rade vā die ander partie. vā die cōmissaris geuoelēde sekerlijc datter also niet en was/ om zijn eerē te bewarē/ hi en woude in die audicie niet voorder gaē/ eer hi beradē was mitte houe/ so wert hē geradē/ dat oft die partie niet en woude seggē vā sommierlijc/ dat hi mocht wesen vanden rade eñ collacie van partie aduerse/ dat hi daerō niet laten en soude/ te procederē inder audicie daer op/ wāneer dat hijt met feyte niet en soude willē allegerē/ eñ die ander partie wilde dat hi alsdā procedeerde. Eñ oft die proposant op die suspecte niz en woude procederē/ dat soude wesen tot zijn perikel/ eñ tot perikel van zijn audicie. Eñ daerō mach blikē/ dat in een sake wel mach zijn twee partien van cōmissarien/ alle ghegeuen vanden houe daert die sake eñ materie begeert: eñ die sake hangende. Dats te weten deen cōmissaris om deē partie/ eñ die ander om dāder partie. ¶ Itē mogen noch wel ghegeuē zijn twee partie vā cōmissarien in een sake/ eñ diuersce commissariē: ghelijc als. ij. vā eenre siden/ eñ. ij. van dander side. Eñ het wert also gedaen indē houe vandē parlemēte/ in een sake hangende tusschē edele Geraert vāden steene/ eñ Willē Spihollaert/ in sake vā delict/ welckē partien waren vā Tournesis/ eñ werden geset in feyte van cōmissariē/ geset bidē houe/ dats te weten/ vand side vandē voorē Spihollaert: eysscer/ werdē gegeuē cōmissariē meester Jan van pinage/ eñ meester Jan vā Artrys/ beyde heerē vandē parlemente. Eñ om der side vāden voorē vandē steene/ verweerder: werdē gegeuē cōmissarien tot zijnre begeerten/ ter plecke in Tournesis/ Te wetē meester Jacob vā labbe/ eñ Vint Sottelgiers/ op die tijt baeliu vā Tournesis. Eñ elc vandē cōmissarien werdē gedaen die enquestē/ tot zijnre partiē begheerende/ eñ weder ghesepnt te houe: eñ daer op ghegeuen/ daert met rechte toebehoorde.

¶ Dye commissariē zijn sculdich te bewarē den stijl vanden houe.

¶ Itē ghi sult wetē/ dat die cōmissariē behoorē te bewaren alsdā/ den stijl vandē houe/ daer si af gegeuen zijn/ eñ om die redene/ datmē daer die decisie vand sake soeckē moet/ het eynde/ eñ vonnisse. Eñ oft voor hēlieden gheproposeert waer sake/ die belettede voort te gaen in audicie/ si en behoorē haer audicie daer op niet te cesserē: maer zijn schuldich dā te procederē/ mēcie makēde vā der allegacie dā vā partie/ in haer proces verbale: op dat so wāneert al gebracht is te houe/ recht daer op mach zijn gedaē. Eñ oft die partiē dat niet consenteren en wilden/ so moghē die cōmissarien hē ordineren te scriuen haer redenē/ die si daer op willen maintenerē voort te brengē tot sekerē dagen/ eñ die selue settē indē sack/ op dat recht daer af ghedaē mach zijn bi den houe/ eñ dat die audicie daerō niet en cessere/ noch om simpel accessoire/ eñ dat de waerheyt en si geweten/ na dattet ghēē sake en waer vā sulckē effect inder sake/ dat die cōmissarien sien souden/ tege

ne dat si daer af deden int voldoē vanđ audicie/ eñ werde te niete geset bidē houe. Wāt dan soudē die cōmissarien sculdich zijn die sake weder te stellē te houe/ eñ partien daer op v̄dachuaert wesende tot seker dagē/ om daer af te determinerē bidē houe/ als bidē rechter. Eñ dan hangēde dies/ so behoorē die cōmissarie te cesserē in haer audicie/ tot tijt toe dat bidē houe al daer geordineert sal worden. Eñ anders en zijn die voorſ cōmissarië niet sculdich te cesserē. Eñ daerō ist seer van noode in een sake te gheuen wise eñ expresse cōmissarien/ eñ dat si sien moghen/ waerom si schuldich zijn te cesseren/ eñ waerō niet. Want anders een loose oft subtile/ soude doen arresteren oft vertoeuen die audicie bi loosheyt oft bi subtile weghen.

¶ Itē somtijts gebuert dat die een partie bi cautele niet en wil/ dat die articulen open ghedaen werden/ eñ dā ter begeertē vander ander partie/ so behoorē si opē gedaen te zijn/ eñ voort geprocedeert/ ten ware bi also/ dat die partien contrariant/ allegeerdē sakē so euidēt of duechdelijc/ dat die discretie vāden cōmissarien geuoelde/ dat die sake daer stede hadde/ gelijc als voorſ is. Eñ om sakē die mz redenē niet ōtfanclijc en is/ en behoort niet vtgestelt te wesen. Mer in dien hi allegeerde/ dat die sake ō besegelt waer/ hoe wel dattet gheboden waer/ oft die articulē onbesegelt oft besegelt vā onbekendē seghel/ oft also gheafficieert oft v̄duystert/ datmē daer niet en kende prince/ noch ooc forme/ oft andere gelijcke saken/ die ontfanclijc zijn/ alsdan hebben de cōmissarien redene te cesseren/ so lange tot dat daer in voorsien werdt bi den houe.

¶ Te affirmeren articulen.

¶ Itē oft die een vandē partiē niet en woude sweren/ te affirmerē/ eñ te antwoordē aendē articulē ten ware dat hi seer euidente sake toonde/ waerō die cōmissarien behoorē te cesserē: wāt daer af vallen seer luttel excusacië/ die ontfanclijc zijn. Maer behoort daer af te zijn geprocedeert ten dage dienēde/ om dē diligētē/ het si te affirmerē/ oft te antwoorden. Eñ oft die ander partie ten daghe daer toe geset eñ geordineert/ niet en doet zijn behoorlicheyt/ te affirmeren oft te antwoordē/ eñ die partie diligent begheert/ dat hi bi zijnre negligētie eñ deffaulte/ daer af versteke si vtgeslotē/ na dat hi des niet en doet in daghē geassigneert/ eñ dat zijn redenē alleē bliuen ongewroect eñ niet tegens geseyt/ eñ daer af behoort hi te scriuē. Oft die ander partie daer tegens seyt/ eñ wil redenen toonē ter cōtrarie/ weet dat dese geschil/ die cōmissarien behoorē wedē te stellē die sake te houe/ eñ partie daer op sekere eñ behoorlikē dach beteekenē/ om te hebben determinacie vander sake: wāt het is wel een sake om te cesserē die audicie/ so verre alst zijn mach al het ghene dat daer op soude mogen gedaē zijn/ te voldoen die audicie/ om den negligēte/ die ghesept eñ gerekent mocht zijn voor niet. Eñ daerom is wel behoorlijc/ dat suic twifel weder geseynt si te houe. Eñ oft hi affirmeren wil/ weet dattet niet en behoort gehenget te zijn/ die partie te antwoorden/ dā op die sake vāden proposte/ gedaen vandē artikel/ int ghelouē/ oft wrakē/ sonder valschē oft glooserē zijn antwoordē. Eñ anders en is die cōmissaris niet sculdich te latē doē/ oft anders het waer twifel te latē gheuē inder sake/ eñ maken als nieuwe artikel/ dwelc niet en behoort gehēget te zijn.

¶ Vandē partien te eysschen respijt/ om te antwoordē op een artikele.

¶ Itē oft gebuerde dat eenighe partie niet en wilde antwoordē tot een artikel eñ daer af eyschte respijt om hē te beradē/ men ist hē sculdich te geuen/ tot des anderē daechs toe. Eñ oft hi dan noch niet en woude antwoorden/ die cōmissarien behoorē hē te summeren/ bi eerste/ anderde eñ derde reyse/ dat hi ātwoort eñ voort gaet alst behoort oft anđs si sullē daer in procederē/ alst redelijc zijn sal. Alsdā en zijn die cōmissarië niet meer sculdich te cesserē/ maer behoort geteekēt te zijn tegēs die artikel inde mergine vanđ rolle vāden articulē/ de summacie die daer af gedaē geweest is/ eñ hoe dat hi daer op niet en heeft willen antwoordē/ eñ niet te min cōmissarien zijn voort ghegaen/ eñ die discrecie vandē rechter mach daer in voorsien: eñ dat is gedaen ten eynde/ dat int visiterē vandē process daer in geordineert si/ alst behooren sal. etc.

¶ Itē so behoorē die cōmissarië te hebbē een clerc in haer audicie/ die de partië believt/ den welckē si sullē doen sweerē op die heylige euāgelien/ in presencie vandē partien/ dat hi getrouwelijc doē sal het feyt vāden voorſ enquestē oft ondersoec/ sonder fauoor oft haet vāder eenre sidē/ noch vāder andere. Eñ dat hi helē sal dat secreet vāder sake/ eñ dat hi daer wesen sal/ tot alle die daghē geassigneert/ behoudelijc noodlike onledē/ die welcke hi in tijts soude doen wetē/ op dat die partië daer in niet bescadicht en werdē/ noch geperturbeert in eeniger maniere. ¶ Itē die forme te antwoordē is/ geloue oft wrakē negatiue/ oft suppositiue/ oft impertinente. Oft in dient die artikel vā rechte waer/ dat valt inder discrecie vandē genē diet antwoort/ eñ indē verdachuaerde vandē articule. Wāt anders en mach gheen goet onderwijs gegeuen zijn. Eñ nochtās is daer af getracteert in desen tegēwoordigen volumē/ aldaer getoont is te procederen in deser saken/ in die rubrike geteekent biden getale van .xlviij. ¶ Item in dit stuc is genoech behoorlijc te doene: Dats te weten ic make protestacien/ dat ic antwoorde tot articulē negatiue/ oft tot articule suppositiue/ oft tot articule van rechte antwoort impertinente oft onbehoorlijc/ dat des niet en si geteekent voor antwoorde/ die hinderē of scaden mach dat recht vā mijnre sakē/ noch preiudicie dragen/ begeerende copie vāden diffamatorien/ eñ antwoorde van partie aduerse/ welcke sake hē behoort ghegeuen te zijn biden commissarien.

¶ Vandē daghen gheassigneert aen die partië biden cōmissarien.

¶ Die cōmissarien behoorē te assignerē aen die par

tien seker dagen vā productien/ eñ eerst aendē exa scher inder sake/ eñ te sien sweerē die getuygē der vandē anderē/ oft intimacie/ dat oft si [illegible] niet partie die dat hebbē sal men doet sweer[illegible] sal in der saken ghehoort zijn. Eñ in dië partie daer coft men behoort die ghetuyghē oft ghetuygen te doen sweeren in zijn presencie: eñ dan behoort hē geura ghet te wesen biden cōmissarien/ oft hi tegens die getuygē yet weet te seggē/ waerō si niet gehoort en mochten zijn/ om die partie die tegēs hē beleyt. Eñ oft hi daer eenige reprochie [illegible] wrake te seggē weet dat waerdich si/ sulcke dat hi woude of mocht te wesen: ten ware dattet waer reproche oft wrake/ die getuygen begeerden/ men behooret te doē bringen bi ghescrifte/ eñ settent int proces/ eñ die saluacien van partie/ op dattet biden houe gesien mach wesen. Eñ daerō en soudet niet bliuē/ die getuygen en souden ghehoort wesen/ om zijn deposicie waerdich te wesen/ het ghene dat behoorde waerdich te wesen met redene. Maer oft dye ghetuyghe bekende die reprochie/ in die presencie van den cōmissarien sulcke dat hi met rechte niet en behoorde gehoort te wesen/ alsdan en behooren hem die cōmissarien niet te hooren/ eñ behoren daer af te maken mencie in haer proces verbale. Maer dese materie en gebuert niet dickent. Wāt bi generale refugie vā deser materie ist geaccostumeert dat die partien accorderē/ dat die getuygen mogen gehoort zijn/ alsowel in absencie als in presencie: eñ niet gedachuaert/ bi alsodat int eynde vā audicie elc heeft naē eñ toenaē vanden ghetuyge beleyt/ eñ gehoort/ vander eenre siden eñ vander ander: eñ dat si moghen gheuen reproces eñ saluacien/ eñ al tghene dat tot fourme vā proces behoort/ het si tegens personen gehoort/ oft brieuē/ [illegible] dese fourne behoort henlieden te zijn geaccordeert bidē cōmissarien/ eñ die proces verbale/ daer af expresse mencie te makē. So weet dat die fourne/ die getuygē te doen sweerē/ eñ die te examinerē suldi [illegible] vinden in die rubrike daer af mencie makende/ die spreect vā den getuygen/ eñ van haer examinerē. ꝛc. Maer die cōmissarien behoirē hē wel te wachtē/ dat si op een artikel niet meer en hoorē dan .x. tuygē: want die regule vā rechte des verbiet. Eñ en soude niet waerdich zijn/ die deposicie daer ouer ghedaen.

¶ Itē die cōmissarien behoorē te wachten/ dat die deposicie vandē getuygē/ geset werdt in gescrifte in schoō fourne/ eñ dat elck besonder: eñ dat die getuygen segghen die sake/ hoe si weten tgene dat si getuygen/ eñ oft si dies weten/ bi dat si daer tegen woordich geweest zijn/ oft bi hooren seggē: in wat tide/ in wat plecke/ tot wat dage/ waerō/ waer in: oft si gebeden zijn dies te seggen/ oft dat si daer af gehadt hebben ghifte/ oft belofte. Want ghetuyge die gheen sake en gheeft vā zijnre disposicie/ op sulcke deposicie en salmen niet vertroeuen.

¶ Itē oft eenige brieuē gehoort zijn in fourme van ghetuyge/ dan moetmē partien roepen/ om die te sien ouersetten/ eñ behoort daer af te hebbē copie vā tbeghinsel/ eñ van deynde: alleen op dat in die

hi daer teghēs eenige reproche geuē eñ makē wil/ dat hi die maken mach. Eñ is ghenoech/ te stellē in getuyge die copie/ op dat die originalē ghebracht zijn voor die cōmissarien eñ partien/ daert tegens te doen is: eñ dat collacie daer af ghedaen si/ in presencie vā partien oft sakē diemē in getuyge set/ eñ tghetuyge/ eñ dat die originalen gehouden eñ gesien zijn/ tot sulckē daghe/ goet/ gans eñ gaue.

¶ Van die sluytinge vanden sac

¶ Hier volcht nu die sluytinge vandē sack. Weet dat die cōmissarien/ als haer enqueste gedaē is/ behooren te doen dachuaerdē die partien voor hēlieden tot sekere dagē/ eñ daer behoorē si te hebben al het proces/ eñ alle sakē op hē seluen/ eñ behoort op elc vāden sakē/ opten rugge geteekēt te zijn/ bi dē getale vā .N. Op welc stuc behoort een brief te zijn cōtre rolle/ aendē proces vbale/ van tstuck tot stuc eñ ooc alle te toonē aende partiē: eñ in haer presencie behooret al gheset te zijn indē sack/ eñ den sack gesloten eñ gesegelt mettē segel vāden cōmissariē inde presencie vanden partien. Dat ghedaē/ die cōmissarien behooren die partiē te assignerē eñ dach te betekenē te houe/ om te sien ontfangen die enqueste/ eñ die selue rechtelijc te wisen. Eñ tproces vbale behoort daer af vā als mencie te makē/ eñ behoort te cōcluderen. Eñ van die tijt af behoort die macht vāden cōmissarien/ eñ die proces vbale gheeyndt te zijn/ hoe wel dat haerē tijt vā machte noch niet en waer geexpireert. Wāt si en gheen anderē sakē macht en hebbē/ dā om die enqueste te doē eñ te voldoē. Eñ na dat si die sluytinge vandē sac/ eñ die vdachuaerdinge die welcke si die partien te houe doē/ om te sien wisen die selue enquesten/ gedaen hebben/ dan is haer cōmissie gheeyndt/ want zijt dan weder te houe ghesendt hebbē. ꝛc. Eñ oft gebuerde dat eenige vāden partien niet en wilden concluderen/ also den sack te sluyten/ eñ weder hē sien haer stucken/ weet dat daerō die cōmissarien niet laten en soudē/ totter sluytingen te procederē. Maer het waer vā noode/ dat si mencie maectē in haer proces vbale/ eñ dat si screuē/ hoe dat si haer daer toe behoorliken vdachuaert hebbē/ eñ die redenen/ die partien allegerē soudē/ van niet te sluyten: eñ alle die te setten/ eñ te sluytē inden sack vā den proces/ so dat biden houe daer in versien wert. Eñ desgheliicx behooret dan te wesen in deffaulte vā niet te cōpareren/ ten dage vander sluytinge.

¶ Dat inhoudē vander machte van den voorscr. commissarien.

¶ Dat .CC.lxxxix. Capittel.

Die machte vanden commissarien behoort in te houden dese fourme. Tristan vandē Bossche/ ridder/ heere vā Famechon eñ Rincheual/ raedt vanden coninc/ eñ regeerder vandē baelluschap vā Vermendoys eñ van Tournesis/ eñ vā haer toebehoorten/ aen onsen wel beminden dese eñ dese .N. N. mannen vandē rade vandē houe des coninckx/ inder stede vā Doníc. Wij bi den accoorde

en consent vande partien/dats te weten vä desen.N. eysser tegen desen.N.tweerder/de welcke inden gheschille en proces die si hebben inden voorß houe/ zijn gheordineert in feyts contrarie/en in enqueste te doen daer op gelijc als bi die scrituren väder een re partie/en vand ander v blijcken sal de welcke wi v seynden sullen/besloten en besegelt onder tsegel vanden houe. So ontbieden wij v/en gebieden/dat partien geroepen voor v lieden/die selue scrift uren en redene gheopent/ ghi die doet affirmeren en ant-woorden/ghelijc als regule vä rechte dat begheert gedaen te hebben/doende roepen en dachuaerden vo re v lieden/alle die ghetuigen/die de voorß partien v sullen doen gheuen en begeeren/om ghetuychnis se der waerheyt te dragen inder voorß sake.

¶ Item te doen sweren die waerheit/te deposeren oft te seggen/hen lieden te examineren/en te hooren/met alle brieuen en munimenten/die si sullen willen beley den. Ontfangen die proces en saluacie/in dien dat die partien eenige geuen willen/en concluderen in en queste/sluten die enqueste en proces daer op gedaen en an die partien dach beteekent/en weder keeren te houe/om die voorß enquesten te sien ontfangen en wisen/tot behoorliken einde en redelike. En al des ghedaen te hebben binnen den tijt van.iij.maenden in clusis/ghelijc die stijl vanden parlement dat wi wijst dats te weten die eerste productie binnen welcke tijt gheaffirmeert en gheantwoort si/ ten voorß arti-culen vand eenre side/en väder andere. Die tweede maent/vä die anderde productie. En die derde maent van die laetste en derde productie/in dien die partien ghehoort vä beyde siden/biden voorß houe/bi pro rogatie oft delay/niet daer in niet voorsien en wort. Wät des te doen geuen wi v macht/ontbieden en beuelen allen iusticieren en officieren vanden voorß baeliuscap/bidden en begheeren aen allen anderen/ dat si v in des doende/neerstelijck obedieren.

¶ Dinhouden der commissien vä den voorscreuen commissarien.

¶ Die commissie vanden commissarien behoort also te zijn ghecauseert/en geintituleert sulcke.

Commissarien ghecommitteert en ghedeputeert bi edele en mogende heeren/mijn heer die regeerd vanden baeliuscap van Doornic/en Tournesis:aen den eersten sergiant daer op versocht/Saluyt. Wij heb ben ontfangen die brieuen vä minen heer die regeer der/ons geuende machte van commissarien in dit stuck/waer af dat inhouden hier na volcht.

Tristan vanden Bossche/ridder.rc. bi crachte vä den welcken brieuen/wij v ontbieden/en ghebieden dat ghi ten versoecke vä dese.rc.verdachuaert tot sulcken dage.rc.dese.rc.voor ons/ten dage volgen de/die wij vaceren sullen inder audicie vä den enque sten/sien en hooren die articulen/bi ons op haer ge schil en proces/ghesept/ghesloten/en besegelt:die selue sien affirmeren/en daer op antwoorden/als re gule vä rechte des begeert/si en sweren die getuy gen diemen sal willen beleyden:brieuen oft muni menten sie beleyden oft hooren/in dient vä noode si concluderen in enqueste en audicie/sluyten die voorß enqueste en audicie/ten dage geassigneert/ weder keeren te houe/alst tijt en behoorlijc wesen sal/inder forme en maniere alst gewoonlijc is. En bi der machte ons ghegeuen en gheecommitteert/ moghen wij en behooren des te doen/midts intima tie/dat in dien si comen oft niet/wij sullen procederen in de voorß enqueste en audicie als behoort sal met redene te doen/en daer mede verdachuaert te voor screuen daghe en dagen volgende van onsen voorß enqueste alle die ghetuygen/ die op v geeyscht en begheert sullen worden te verdachuaerden/om ghe tuyge te dragen der waerheit inder sake/alsoo ver re als zijt weten. En van des te doene so geuen wij v machte.rc.

¶ Dat inhouden vander rescriptie oft ouer scriuen vanden voorscreuen sergiant/ behoort aldus danich te wesen.

¶ Aenden eerbaren en wijsen mijnen lieuen here mijn meesters/dese.rc. Seere/dienst/en reuerentie/met alle obediencie/mijn lieue heeren/v belieue te weten dat ic ontfangen hebbe een commissie/door de welc ke dese mijn rescriptie gheheecht is:vä welcke com missie/ic om die te interineren/ten versoecke vä de sen.rc.ghenoemt inde voorß commissie/den derden dach in Mey/ic mi transporteerde inder stede van sinte Amand/aldaer mi geseyt wert/dat dese.rc. woonachtich was / de welcke inder presentie van desen.rc.sergiant mi vleent/om te sien doen mijn ex ploit/biden prouoost der seluer stede/ic verdachuaer de dese.rc.te compareren ten dage beteekent in mijn voorß commissie/voor v lieden tot Doornic/inden hui se vä desen.rc.aldaer ghi vercoren hebt te houden en te doen uwe audicie/te sien doen en volcomen dat inhouden vander selue commissie/en al bider forme en maniere als biden seluen behoort ghedaen te we sen. Die welcke mi antwoorde/dat hi wel gehoort hadde/tghene dat ick ghescrit hadde/en begeerde aen mi/te hebben copie vä mijnre commissie en re scriptie:dwelc ic hem consenteerde/so verre als ic dat met redene mochte/oft schuldich was te doene,

¶ Item ten versoecke vanden voorß desen genoemt also voorscreuen is in mijnre commissie/ic verdach uaerde oec dese.rc.ten voorß dage en plecke /om te deposeren/en ghetuyge der waerheit te geuen inder voorscreuen sake. Die welcke mi antwoorde/ dat si hem wachten souden van misdoene/en hoe wel dat mi meer ander tuyghen ghenoemt waren te ver dachuaerden/om die voorscreuen dese.rc. Nochtans om sekere noodsake die ic hadde/aengaende mijn of ficie vä sergianterie/en om den conuic/ic en machte se op dese tijt niet mede verdachuaerden. Maer si be geerden op mi/dat icse tot anderen daghen soude verdachuaerden/welcke sake ic hem consenteerde. Al des certificeere ic v bi deser rescriptie/gesegelt met minen zeghel/den welcken ic gheheecht heb aen dese te genwoordige brieuen. In kennisse der waerheit.rc.

¶ Die maniere om te makẽ zijn proces verbael.

¶ Dat.CC.xx.Capit.

Die forme vanden proces verbale be-
hoort sulcx te wesen. Inden iare. M.
CCC.lxxxiij. op sulckẽ dage/ wi com
missarien ghecommitteert eñ ghede-
puteert in dit stuc. Ontfanghen heb-
bende die brieuen vandẽ edele eñ mogende heere
mijn heere dye regeerder van Tournesis ons ge
uende eñ attribuerende macht van commissarien
daer af dat inhoudt hier na volcht. Tristan vã-
den Bossche. &c. Welcke macht geuonden sal wor
den indẽ sac vã desen tegenwoordigen proces ge-
teekẽt opten rugge bi A. Wt crachte vã welcker
macht. &c. wij ten versoecke van desen genaẽt. N.
inde voorf macht/ cõmissie gegeuẽ hebben/ te gaẽ
tot sekerẽ sergiantẽ vandẽ coninc om te dachuaer
den die gene/ die te ṽdachuaerdẽ zijn. Welcke cõ:
missie eñ rescriptie daer af ghedaen/ geuonden sal
wordẽ inden sac/ geteekẽt opten rugge bi B. Eñ
desgelijcx om partie aduerse/ macht van commis-
sarien/ commissie/ eñ rescriptie/ die geuonden sal
wordẽ indẽ voorf sac/ geteekent opten rugge by
sulcke teekenen. &c. Eñ also vã stucke te stucke/ so
wel vãder eenre side als vãder ãder side/ alle settẽ
teekenen/ eñ scriuen alle dagen/ gehouden byden
voorf commissariẽ/ tot int sluyten toe vandẽ sac.

Hoemẽ dat proces behoort te euã gelizeren/ alst geconcludeert is.

¶ Dat.CC.xxi .Capittel.

Die forme te euangelizeren dat proces/ is
die euãgelie/ geheeten een cedulle die be
hoort te zijn geconsigneert buitẽ dẽ sac: die also be
hoort in te houden. Aen dẽ edelẽ eñ mogẽde here/
mijn heer die regeerder vandẽ baelliuscappẽ. &c.
Dese eñ dese. &c. cõmissariẽ gecõmitteert eñ ghe-
deputeert bi v inder sakẽ hangẽde indẽ houe des
coninex/ te Doznic. In welcke sake wij v doẽ te we
ten/ dat wi hebben geprocedeert eñ voort gegaen
om te ondsoecken die waerheit vand sake/ so neer
stelijc alst ons mogelijc geweest is. Eñ dat bijder
macht ons daer opgegeuẽ/ dat wi des mochtẽ/ eñ
sculdich warẽ te doẽ geheelijc/ eñ dat bi proces die
wi daer op gedaen hebben/ de welcke wi v weder
seyndẽ/ beslotẽ eñ besegelt vã onsen segelẽ/ sal mo
gẽ blijckẽ met die voorf partien/ daerop verdach
uaert/ tot sulckẽ dagẽ. &c. voor v/ oft uwẽ stathou
der/ inden voorf houe/ om te sien die selfde proces
ontfangen/ eñ daer in voort procederẽ/ alst beho-
ren sal/ Ghegeuen te Doznic/ op sulcken dach. &c.

¶ Vandẽ Arbiters.

¶ Dat.CC.xxij. Capittel.

Arbiters zijn ghesept na opinie van
sommighe arbiters: ende na opinie
van ander/ arbitratoers: ende na
opinie van ander minlijcke papsinakers Ende na
Ioan. And. zijn si ghesept dye ghene dye bijden
consente vã partiẽ zijn gecoren/ eñ op pene ṽbon-

den eñ gestipuleert te houden het gene dat si doẽ
sullen/ oft willen doẽ/ vandẽ geschil tusschẽ hen beiden
Oft anders/ arbitrages is eẽ wille oft machte ge
geuen eenige diet aen nemẽ wil/ determineerẽ/ eñ
pronuncierẽ/ opt geschil vander partiẽ/ het gene
dat redẽ daer af wtwijst. So weet/ dat so wel als
die rechter determineert tot sentẽcie/ so behoirẽ ar
biters te hoorẽ eñ te geuen recht/ daert behoort.
So sultdy wetẽ wat differẽcie datter is tusschẽ ar
biters eñ arbitratoors/ eñ minlike compositoors/
Arbiters eñ mogen inder sake hẽ gecommitteert
eñ gesubmitteert/ anders niet procederen/ dã bi re
gule vã rechte/ bewarẽde na dattet voor hẽ is ghe
allegeert oft beuesticht. Wãt geẽ tractaet en mach
noch en behoort hi daer in te doẽ/ niet meer dã by
dẽ rechte. Eñ en behoort niet meer fauoers oft gõ
sten te hebbẽ totter eenre partie/ dã totter andere
maer allẽ te latẽ gaẽ na regule vã rechte. Arbitra
toer is de ghene/ die vand sake is belast tot zijnre
conscientie/ regulẽ vã recht bewarẽde/ oft niet. Eñ
mach die partie appointeerẽ/ na dat hẽ goet dūct.
Minlike cõpositoors oft papsinakers zijn de ghe
ne die bijden consent vã partiẽ/ hẽ liedẽ accorderẽ
eñ vereenigẽ bi haer cõsent eñ vereeninge. Dats
te seggen/ dat elc vã dese partiẽ wel weet/ wat hi
daer af behoort te hebbẽ/ voor die wtsprake van-
der minlijcke compositie. A

¶ Nv suldi wetẽ dat die arbitragiẽ is aengenomẽ
oft cõpromis/ oft geset wãt men machse noemen
bi alle dese namẽ: eñ en is niet waerdich/ ten si dat
hi gefundeert si op. iij. fundaciẽ. Dats te wetẽ dat
daer si trouwe/ pene/ eñ dach. Daer behoort te zijn
trouwe/ om dat tot warachtich cõpromis/ moetẽ
hẽ de partiẽ ṽbinden bi trouwe/ te houdẽ tghene
dat die arbiterẽ sentencierẽ sullẽ. Noch moet daer
zijn dach prefix eñ genoẽt/ binnen welckẽ si beho-
ren gesept/ gesentencieert/ eñ gedetermineert te
hebbẽ: eñ ouer welckẽ dach die arbitragie niet ge
duerẽ en sal/ maer sal tot dien dage wt gaẽ. Noch
moet daer pene gheordineert zijn: wãt so wie ghe
breckelijc waer te ondhoudẽ die arbitragiẽ hi sou
de moetẽ vuallen inde pene daer in begrepẽ. Eñ
oft een vã dese die sakẽ gebrake in cõpromis het
waer ensouffissant/ eñ en is niet te houdẽ noch te
cõseruerẽ. Die arbitragien aengenomẽ bi dẽ ar bi-
ters/ si behorẽ te doen scriuen die cõpromis/ eñ be
horen daer af te heffẽ brieuẽ vandẽ rechter oft ta
bellioen. Wãt anders die arbiters souden procede
ren onbehoorlijc. Dat gedaẽ/ si behorẽ voor hẽ te
assignerẽ partiẽ/ sekerẽ dach eñ behoorlijc/ in eer
lijcke plecke/ daer si vrij comẽ mogen sond vreese
oft twifel/ eñ dat bi consent vandẽ partiẽ. Wãt sou
dient anders gesciede/ die partie die tẽ dage niet
en cõpareerde/ soude hebben rechtuaerdige onsc-
dẽ. Wãt tẽ dage geassigneert in arbitragiẽ/ daer
in zijn begeert dese solẽpniteytẽ. Dats te wetẽ dẽ
dach/ die plecke/ eñ die vre: oft anders in die daer
gebreec in waer/ eñ dat die een partie niet en cõpa
reerde/ hi soude daer af geexcuseert zijn. Eñ die re
dẽ is/ dat in dien si niet en vclaren dye voorf sake

a
Hic facit differentiam inter arbitratorem et amicabilem compositorem sed circa statut. l. qui cepit. § arbitratorum ff. pro socio et c. quintauallis de iure. iur. cum et ibi per Doct.

die partien mogent qualijc wetē/ ō dies wille dat die arbiters niet en hebbē gedingē/noch gewoon like dagen/als die rechters doen in harē houe. So weet datmē niemāt en mach bedwingen te wesen arbiters/ten si dattet hē belieft. Maer als hijt aē genomen heeft/die rechter mach eñ behoort hē te bedwingē/voort te gaē inde arbitragie/eñ voort te procederē/duerēde dē tijt vā haer machte. Eñ die macht geexpireert/die arbitragie is geheel eñ al te niet/eñ en hebbē niet meer machte: eñ mē en mach noch en behoort hē vooder te dwingē. Eñ in dien dat si binnē harē tijt niet gedetermineert en hebbē tot sentēcie diffinitiue/oft tot appointement tusscen die partiē. Weet dat alle tgene dat voor henliedē gedaen is geweest/ is ghexpireert eñ niet waerdich/nēmermeer weđ daer op te keeren/hoe wel dat si gehoort eñ geexamineert hadden/een groot deel vandē ghetuygen/eñ noch gehoort reprocen eñ saluacien: oft dat si vooder geprocedeert hadden tot recht te seggē/so en waert niet waerdich/na dat binnē haren tijt eñ machte/ die sake niet en waer ghedetermineert. A

¶ Eñ daerom/so wie wijsselijc doen wil/hi behoret te doē bi sulcker voorwaerde oft forme eñ maniere: dat in dient gebuerde/dat die arbiters niet eens en warē/vā recht gedetermineert te hebbē dē tijt vā haer macht/oft dat zijt niet doē en mochten/om wat sake dattet waer/dat die proces voor henliedē gedaē/ in den state daert in wesen soude ten dage dat haer machte expireert/alsdā gehouden soude wesen goet eñ waerdich voor dē ghenē dient toebehoorde weđ te brengen voor dē rechte eñ oec also voort te gaē daer in alst redelijc zij sal B Eñ so wie anders maect zijn compromis/die maket onbehoorlic/tē si bi also dattet si partie die alsdan wil differeren eñ wech gaen/alsmē die sake decideert. &c. ¶ Itē weet dattet indē rechter locael oft souuerain is/te bedwingē die arbiters vā wat state oft condiciē dat si zijn/na dat si aengenomen hebbē die sake eñ arbitragie. Eñ dat die sake sulc si/eñ vā sulcker candicie/dat die rechter daer af bekēt mocht hebbē/in dient mē aen hē versocht hadde eñ dattet si vā zijnder iuredictie; Eñ oft die arbiter niet gedecideert en heeft binnen sinē tijt dat die arbitragie eñ die proces gedaē si eñ gefundeert bi sulcker maniere/dat so wes daer af waerdich bliuē sal/om te procederē tot recht. Weet dat die rechter/mach na die macht vandē arbiters geexpireert/al euoceren eñ wederroepē voor hē/om te procederē eñ te determinerē totten rechte. &c. ¶ Noch suldi wetē/ dat hoe wel die partiē hē zijn gesubmitteert/ten seggen vandē arbiters/bi condicie vā haer seggē te houden/eñ dat daer in zijn die dite voorš condicien: te wetē trouwe/pene/eñ dach/eñ belouen dat si daer af nēmermeer appelleren en sullē/niet te min mogē die partien daer af appelleren. Eñ geen verbandē die si gedaen hebben vā niet te appellerē/en zijn waerdich si en mogen wel appelleren/so geringe als si hem daer af geuaelē behindert te wesen/het si in accessore/oft

A
Ar. C. de arb. l. j. §. j nec a senten. tia arbitri appellatur quia ex ea actio non g[...] citur / sed mera pene peteretur / quomodo cō promissum sit de iure perfectū / et sententia lata sit intra terminum compromissum.

B
Vide c. presentata ex. de testi. z. l. vl. C. de testi. vbi. s[...] biti facta probatur.

in principale. &c. C

Eñ ghi sult wetē/dat die appellacie gedaen voor arbiters/oft vā sentēcie vā arbiters/die appellāt mach releuerē voor wat rechter dat hē belieuē sal het si voor waerlike rechter oft geestelike. Want aē welke dat hijt releueert en behoort daer eenich renuoy gedaē te wesen/bi redenē vander submissie eñ compromis/daer in die partien hem gesubmitteert zijn. Want met meerđ redē en is te eyscē dat renuoy vandē rechter/aē wien men die appellacie gheereleueert heeft vandē arbiters: dā mē sake heeft te eysschē dat renuoy vandē arbiters/aē wiē hē partie gesubmitteert zijn. Eñ na bescreuē recht/vā appellacie gedaē vā sentēcie oft appointement vā arbiters/en valt geē prescriptie vā tijde te appelleren/noch ooc te veruolgē dat appeel van hen ghedaen. D

¶ Wat personen arbiters moghen zijn.

¶ Itē en behoren niet begrepen te zijn in cōpromis van arbitragie/eigen oft cuer murigen: noch op hē en behoort eenich geblijf te zijn gedaen. So en doet ooc op vrouwen noch op weezen/oft iongē/die zijn inde onderdanicheit of regiment vandē vader/om sake die dē vader aen gaet. E Wāt sentencie die bi sulcke arbiters gegeuē waer en is niet waerdich noch en behoort gehoudē te zijn. Eñ hoe wel dat in eenige arbitragie twee personē warē/eñ dat die eene vā sulcker cādicie ware/so en waer die sentētie nz waerdich ten ware bi also/dat na die sentencie gegeuē eenige vandē voorš condicien dan quame tot kēnisse/ eñ dat daer te vorē/de selue man gehouden eñ gereputeert geweest hadde voor vrij. Wāt dan soude die sentencie houdē. Eñ alle andere vā wat condicie datse zijn/mogen zijn arbiters /na datmens aen hemlieden blijuen wil. F

¶ Hoemen hē verdraecht vā arbitragien.

¶ Eñ hoe wel dat iemant aengenomē heeft te wesen arbiter vā eenige sake/ so mach hi hē daer af verdraghē bi veel manierē. Te wetē/so wāneer dat eē vandē partien/daer hi arbiter af is/hē seyt oft imposeert infamie oft leelic hedē/dā machmē hē verdragen vāder arbitragiē Noch geē rechter(na dat des indē waerheyt beuōdē sal worde)en mach hē bedwingen daer in meer te doen. Itē oft eē vandē partien viant wert tegē die arbiters/na dat die arbitragie aengenomē is die arbiter mach hē daer af vđragē/eñ de rechter en mach hē daer toe niet bedwingē. Itē na dat de arbitragie aengenomen is bi eenige arbiters /eñ die partie latende die selue arbiters/gingē tot ander arbiters/eñ daer na wildē weder keerē aē die eerste: die selue mogē hē daer af vđragen eñ ontlastē/noch die rechter en mach hē daer na niet bedwingen/hoe wel dat die partiē voor hē quamen/ om die selue sake/daer af si gesubmitteert souden zijn/eñ dan weder die sake woude settē aen die arbiters: so en soude hē die rechter daer toe nz mogē

C
Hoc quod dicit hic de appel. non est verū in arbitro appellari non potest. l. j. C. eo. sed in arbitratore est dubium an preciū conuentione possūt renūciari reductioni. ad arbitriū boni viri.

D
C. de tēpo. appell. Authenti. si tamen in medio. Aucentica non loquitur de appellatione interposita & sentencia arbitri sed dicit quod pendente compromisso in medio cause appellationis interiecto / tēporis instācie illius appellationis nō labitur quot cūq annis durauerit compromissum.

E
Istud non est verum / nam filiusfa potest esse etiam arbiter in causa patris. l. sed et filiusfa. cum. l. sequent. ff. de recept. arbi.

F
l. Pedius cum tribus sequent. ff. de arb. et. l. vlt. C. eod.

bedwingen. Wãt het is dẽ rechter te bespottẽ dat met redene niet gehengt en mach zijn: eñ die arbiters zijn rechters in haer arbitragie ergo. &c. Itẽ mach hẽ die arbiter daer af verdragẽ/ bi siecte die hẽ coemt. Itẽ mach hẽ daer af ōdragen/ wãneer hi belast wort vã sinẽ heere vã officie/ waerō hi des niet doẽ en mach. Itẽ wãneer hi aẽgenomẽ heeft te doen bedeuaerdẽ/ die hẽ vã node zijn/ oft die hẽ ghebodẽ werden vã sinen here oft bi bedeuaerdẽ die hi belooft heeft te doẽ. Itẽ mach hẽ daer af verdragen/ als hi te doen heeft voor hẽ seluẽ so grote nootsake euident/ dat hẽ die meer aengaet/ dã een anders sake: eñ dat hi gheenssins en soude mogen doen die eene eñ die andere/ sonder daer inne ghebreckelijck te wesen. A

B Hoc habet in. l. sed et si in seruum. §. sunt et alij. cũ duabus. ll. seq. et. l. licet ãt cũ seq. ff. de arbit.

¶ Itẽ weet/ hoe wel dattet ghebli̇̃f daer af si aenghenomẽ bi eenighe arbiters/ nochtãs macht zijn te niete/ hoe wel dat daer in warẽ die drie principale redenẽ voorß/ te wetẽ trouwe/ pene eñ dach/ so ist nochtans te niete bi ander manierẽ. Gelijc oft gheblijf gedaen waer bi sulcker manierẽ oft condicien/ dattet inden compromis begrepẽ waer. B Wij ons cōpromitteren op sulcke pene/ bi sulcker manierẽ/ dat so wes dese. &c. seggen eñ sentẽtierẽ sal/ die niet tegenwoordich en is int aen nemẽ/ die cōpromis en sal niet waerdich zijn: noch sulc gheblijf en is niet waerdich noch te houdẽ. Wãt alle gheblijf eñ arbitragie/ behoort te zijn vã vrhelibe ralitept als eẽ rechter/ oft ãders het en waer niet waerdich.

B In principio huius capit. vsq; huc cōcordant. ll. ff. de recep. arbit. l. sed et si in seruũ. §. sunt et alij/ cum duabus. ll. sequẽ. vsque ad. §. quod ait pretor. et. §. itẽ iulianus. et. l. Pōponius ait. et. l. licet aũt pretor. et. l. nō distinguem⁹ §. nō coget vsq; ad. §. Julianus.

¶ Itẽ en is niet waerdich gheblijf die gebleuẽ is in twee persoñẽ/ bi sulcker condicie dat in dien si niet en mogen veenigen/ si mogẽ nemẽ den derdẽ man/ tẽ ware bi also/ dat int gheblijf doẽde/ die selue derdẽ man/ daer inne genoẽt si eñ vclaert. Eñ die redẽ is/ dat die arbitragiẽ seker eñ claer zijn moetẽ/ gelijc als voorß is. Eñ oft die arbiters niet eens en warẽ te nemẽ die derde man te noemen/ eñ te kiesen/ dat gheblijf en soude niet seker wesen/ mer onseker. Waeromme. &c. C

C l. item si vnus. §. si in duos. ff. eo.

¶ Itẽ en is gheblijf niet waerdich/ als vandẽ drie arbiters ghenomẽ/ die derde daer niet en is: oft in diẽ hi daer si/ dat si niet veenigen en connẽ wantet vã node is/ dat alle die arbiters eens zijn oft anders en is niet waerdich. D Ten ware bi also/ dat die cōpromissie inhoudẽde waer/ dat vandẽ drien die twee veenicht/ soudẽ mogẽ sentencieren eñ determinerẽ dat gheblijf. Eñ die reden is/ dat in diẽ die derde daer tegenwoordich geweest hadde/ het mach zijn dat hi so veel goeder redenen voort ghebracht soude hebbẽ/ dat die voorß sentẽtie anders mocht geweest hebbẽ/ in dien si veenicht hadden Eñ oft si niet veenicht en haddẽ/ so en soude daer gheen sentencie gheweest mogen hebben. E

D Errat hic manifeste/ et dicit contra. l. si tres. ff. de arbi. Nam si plens sit tertius/ licet non assentiat. valet: et tenet/ duobus concordantib⁹. vt d. l. si inter sed si tertius sit absens/ arbitramentum nō valet cō sentientib⁹ duobus.

¶ Itẽ oft dat gheblijf is vã veel querelẽ/ malcãderen gelijckẽde/ eñ die sentẽcie vandẽ arbiters niet en vclaert alle die querelẽ/ die sentẽcie is vã selfs te niet. Mer ist vã sōmige querelẽ die malcãderẽ niet en geliken/ eñ die sentẽcie die niet en vclaert noch alle determineert daerōme en sal daer in die sentencie niet te nieute wesen: maer mẽ sal voort procederen op die ander querele. F

E Quod falsum est/ vt supra deductum est.

¶ Itẽ na bescreuẽ recht/ oft die arbitragie gedaẽ is bi lodtheyt eñ fourme de dol/ weet dattet vã hẽseluen te niete is. G ¶ Itẽ oft die compromis ghedaẽ is/ eñ gebleuẽ in een stede/ Weet dat die arbiters niet en mogẽ gaen in een ander/ noch ooc assignerẽ dach aendẽ partiẽ/ ten si bi also dat hẽ belieft. Wãt bi bescreuẽ recht/ daer die proces begonnẽ is/ daer behoortmẽse te eynden. Eñ bi dese selue redẽ/ moechdy des weten eñ verstaẽ/ indẽ gheblijue eñ arbitragie: wãt daert aẽgenomen eñ begonnen is behooret ghedecideert te zijn. H

F l. quod tamen. ff. eod.

G l. ita demũ. ff. eodem.

¶ Itẽ vandẽ sakẽ daermen niet op en mach cōpromitterẽ/ weet datter sakẽ zijn/ die niet en vallẽ in arbitragie vã iemãt: maer behoorẽ gedecideert te zijn bidẽ rechter/ die daer af behoort eñ mach kennen: ghelijc saken vã adulterie oft ouerspel/ saken van seruagien/ vã personen/ sakẽ vã huwelijc/ eñ alle gheestelijcke saken. I

H De hoc p̄dictum tamen legis in. l. item si vnus. §. si Pōponius vsq; ad. l. quale. ff. in pñia eodem.

¶ Itẽ geẽ sake crimineele en valt in arbitragie/ eñ sonderlinge vã rapt/ vã moort/ vã verraderie/ vã rooverie. Wãt hoe wel dat die partiẽ daer af waren veenicht/ so en soudet niet genoech zijn aendẽ heere/ eñ daerom verbiedet die iusticie seer scarpelijc. Eñ en mach niet gecōpromitteert zijn vã sakẽ die begeren souuerainitept vandẽ heer/ als in crisme. Wãt die actie en gaet niet aẽ die partiẽ/ mer aenden heere. ¶ Item en mach niet ghecōpromitteert zijn van saken die dat viere beghceren.

I Sed in crimi. f. trilig̃ ... de furto ... possit ... ciuili ... extra ... hed ... potest ... spirituali ... benef ... eccles.

¶ Item/ eñ hoe wel dat sommige hẽ compromitteren vã diefte/ op dat si die gestolẽ saken wedr mogen crigen: eñ ooc vã doorslage/ dat met schonẽ feite geschiet is/ om dẽ boete eñ beteringe/ eñ satisfactie van partiẽ. Daerom en ist nyet/ dat iusticie daer op behoort te storeñẽ/ si en neemt daer af punicie nader sake. Maer partie en mach niet ōbodẽ wordẽ/ dat vã dese twee sakẽ/ te wetẽ van diefte/ eñ van doorslach/ die partien en mogen wel accorderen eñ vereenigẽ/ in dient hẽ belieft: mer vã die criminele eñ voorß sakẽ/ eñ mach noch en behoort men niet te cōpromitterẽ. Eñ in dient ghedaẽ ware/ die rechter soudet ontdoen eñ verbieden eñ in dese sake valt pene. ¶ Item noch en behoort te zijn gecōpromitteert vã sake/ die hangende is int parlemẽt/ noch in houe royale/ sonder die licentie eñ oorlof vandẽ houe. Eñ in dient ghedaen ware/ tẽ soude niet houdẽ noch waerdich zijn/ eñ die ghene die dat deden/ soudent beteren. ¶ Item en mach noch en behoort ghecōpromitteert te zijn/ vã sake die begeert infamie oft scande. Mer die waerheit moet ghewetẽ zijn vandẽ rechter: wãt so wat daer afghedaẽ si bi arbiters/ daerō soudet niet bliuẽ tẽ soude moetẽ comen tot kẽnisse vandẽ rechter. K

Vã die machte vanden arbiters

K l. non distinguem⁹. §. Julianus. ff. eodem.

¶ Nv wij gesien hebben vanden gheblijue/ eñ submissie vã compromissie/ na dat die wijse costumieren daer af vseren in waerlike houẽ so wil ic v seggen tghene/ dat ic vandẽ clercken daer af heb horẽ seggen eñ houdẽ/ na bescreuẽ recht. So weet dat die arbiter geen machte en heeft/ iet te doene noch

te sentencierē inder sake oft gebliue/na dat dē tijt vā haer machte geexpireert is/ghelijc voors. is.
¶ Itē dat recht seyt/oft eenighe partie ghecōpromitteert/gebreclijc valt ten dage gheassigneert bi dē arbitragie/hi vervalt in pene gecōpromitteert. Mer na opinie vāden wise costumierē/die niet en zijn vāder meyninge/datmē om eē deffault die pene vercrigē mach tegēs die deffault: maer behoorē daer te zijn drie deffaultē/eñ die vierde om te sien iugierē die profite vāden drie deffaultē/teghēs hē gheobtineert/ghelijc dat in regule vā rechte eñ in waerlike houē/mach eñ behoort gedaen te wesen. Wāt hoe soude arbiter ghecōpromitteert tegens hē hebbē meerē macht eñ auctoriteyt/dan rechter ordinarie heeft? Mer bi deffaulte mach die partie diligente vercrigen die sake/eñ die pene/oft sulc profijt/als sulckē dach bewijst/nadē staet vāder sake.
¶ Ghi sult wetē na bescreuen recht/dat die arbiters behooren genomē eñ ghecoren te zijn/in dien gebliue/bi getale onghelijc/als. iij. v. ⁊c. A

A .l. item si v- nus. §. im- pari. ff. eo.

¶ Itē ghi sult wetē/dat in sake ghebleuē oft gecōpromitteert/en is/noch en mach zijn recōpensacie wāt daer te vorē en heuet gheē stat/noch en is ontfanclijc/ten si bi also/dat specialijc daer af si gecōpromitteert. ¶ Itē ghi sult weten/dat oft twee personen zijn gecōpromitteert in een ghebliue/eñ deene aflijuich wort/weet dat die arbitragie te niete is: noch die erfgenamē vandē dodē en zijn daer aen niet gehoudē te procederē/ten si dat hē belieft. Eñ in dien si daer in woudē procederen/so soudet moeten zijn bi auctoriteyt vā rechter/ oft anders en soudē si daer in niet moghē procederē/ noch en zijn daer toe niet ontfanclijc. B

B .c. ex parte tua. et. c. vl- ti. extra de arbitris.

¶ Itē dat gheestelicke sake niet en valt in arbitragie/daer af gedaen eñ gheordineert waer/ten soude niet van waerden zijn. Dit moechdy wetē bidē bescreuen rechte/inden nieuwen Decretale. C

C .c. contingit extra eod. ti tu. Vide hic ea que supra dixi quomo do et quali- ter in spiri- tualibus cō promitti de beat.

¶ Dat inhoudē vanden brieuen vā compromis. ¶ Dat. CC.xciij. Cap.

Ghi sult weten dat die forme eñ manierē te maken eñ causeren den brief vā compromis vanden ghebliue/ is desē. Al den ghenen. ⁊c. Condt si allen lieden/dat voor ons gecomē zijn in propere personen desē eñ dese. ⁊c. die welcke by hare propere eñ liberalē wille/om weluaren van payse eñ van eewige vrientscap te voedē eñ te onderhouden onder hēlieden/eñ om te schouwē den cost/eñ moeyte/die daer af soude mogen spruyten/vā alle twist/gescil/proces/cōtract/comāscap/eñ anders. ⁊c. die si hebbē/oft gehadt mogen hebben te samē ⁊c. die si hebbē/oft gehadt mogen hebben te samē voortijts/tot desen tegēwoordigen daghe toe/ eñ sonderlinge sulcke. ⁊c. hē zijn ghesubmittert/eñ submitteren geheelijc eñ al inder sentencie eñ arbitragie/bider forme eñ maniere getrouwe eñ rechtuerdich vā compromis/vā eerbare eñ wisen desen. ⁊c. Dats te wetē/dese vād side vā desen eyscer/in dessen sake/ter eenre side: eñ dese om die ander partie verweerder ter ander side: de welcke willē eñ cōsenteren dat ondersoecken der waerheyt/op dat ghescil eñ twist vāden voors. partien/ eñ daer in procederē in behoorlike forme tot indiffinitiue toe/die voors. arbiters daer in mogen doen eñ procederē als arbiters/arbitratoors/of minlike cōpositoors ghenedsen machte geuende eñ auctoriteyt/vā elckē vāden voors. partiē/vā des te doē eñ te arbitrerē. Eñ beloofden bi haer trouwe daer op gheswoeren in onsen handē/eñ op. xx. ß vā pene/te houdē voor vast eñ gestadich / alle tghene dat biden voors. arbiters/arbitratoors/oft minlike cōpositoors/ ghesēyt/gheordineert/gepronūcieert/ eñ gesentencieert sal wordē/bidien veenicht. ⁊c. inden voors. gebliue/eñ te cōpareren tot alle die dagen bi hē geassigneert/op te veruallen in sulcke deffaulte/als regule van rechte behoort/eñ die costume locale van dē houe souuerayne vand plecke. Welcke arbiters daer tegēwoordich wesende/ter liefte eñ contēplacie vāden voors. partien/dat aengenomē hebbē te doen binnē sulckē tijt/ bi maniere eñ condicie/ dat oft si binnē den seluē dach/ niet en haddē gedetermineert sentencie diffinitiue/ dat si mogē prorogeren eñ verlangen den dach/tot desen dage toe. ⁊c. Des te ghetuyghe. ⁊c.
¶ Itē na opinie vā sommigen/ het is seer vā node te cōpromitteren bi sulcker forme eñ maniere/dat oft die voors. arbiters/niet en haddē ghedetermineert/binnē dē seluē dage geassigneert/ op dat al het ghene/ dat bi hē gedaē sal zijn inde voors. arbitragie/niet verloren noch te niete en si / gelijc zijn soude/in dien dat sond dese cōdicien ghedaē ware dattet gespecificeert si/dat in diē die arbiters niet vereenicht en warē/wt te spreken die sentēcie/oft gedaen en haddē binnen die tijt vander cōpromissie/bi wat wege dattet ware/dat al het ghene dat bi hē ghedaen is/gelaboreert eñ ondersocht inder audicie vāden voors. compromis/het waer in tuyghe te hoorē/oft op reproces oft saluacie/dattet al waerdich zijn eñ houdē soude/ten profite van den rechte/om weder te brengē voor den rechter vander plecke/in diē dat die voors. arbiters/binnē harē tijt daer af niet ghedetermineert en haddē om die selue voort te wisen/deciderē eñ determineren om den ghenē dient dat recht toewijst. Wāt anders al het ghene dat voor die arbiters ghedaen ware/ soude verloren zijn eñ te niete/mettē costē/ten ware dat bi desen wege gereleueert ware. Eñ also werdet geseyt/bi arrest vāden parlemēt/ int iaer. M. CCC. eñ. lxxx. om een sake/de welcke meester Jā cannaert dingde/om seker personē vander bachuscap vā Dermēdoys/president op die tijt mijn heer Arent vā Corby. ⁊c. Dat doc geset si inden voors. cōpromis/ dat in dien dat vand sentencien vandē voors. arbiters gheappelleert wort/dat die appellant des sal gereleueert hebbē/ binnē drie maēden vandē rechter vander plecke/daer hi versteke soude zijn /als vā appellacie/eñ die sentencie geset tot executie/ten profite vandē partien non appellant want anders soudet frustre zijn/daerom dat daer gheen tijt en is te verkiesē appeel vandē arbiters.

¶ Vanden tabelliōs eñ notarië.

¶ Dat.CC.xxiiij.Capittel.

Als wi ghesien hebben vandē commissarien eñ arbiters die alle iugeren eñ determineren moghen van saken/ so volcht daer na te sien vandē tabilliōs So weet dat biden ordinancien eñ costumen royalen/ verbodē is allen senescalen/ baeliuwen/ prouoosten/ rechters/ eñ officieren vandē coninc/ te constitueren noch te maken tabellions/ oft notarië/ bi wat wege dattet si: wāt dese macht en is noch en behoort nyemāt toe/ dan den coninc. Wtgeseyt dat oft eenige baēroo tsen zijn gewoonlijc te makē bail oft officier in sinē houe/ die vseert van hantteeken/ dat hi des sal mogen doen om saken dienende in sinē houe alleē. Eñ is verbodē biden ordinarië royalen/ dat ghee tabellioen oft notarien royalen/ anders en make in zijn brieuē oft instrumentē/ daer in sal zijn ghifte/ dienstē/ vijftē penninc/ oft pene/ ten si eerst gegeuē eñ gediēt aē den coninc specialijc. Maer generalijc aen alle iusticierē/ eñ aen den eerstē daerinē hē sal willen betreckē. Eñ bi die selue ordinancie royale is expresselijc verbodē/ aendē bewaerders der segelē royalē/ dat si anders die brieuē niet en seghelē/ die daer op dienen: in dien dat si die beseghelden/ ten soude vā gheē re waerdē zijn/ daerō/ dat die partien/ die sulcke obligacie hebbē/ hen niet betreckē en soudē mogen aen wat rechter dattet hē belieft/ sonō misdoē/ eñ datmē hē mach betreckē/ tot wat here dat mē sal willē/ na dat hi hooge iusticie hebben soude eñ dan die goedē daer geuondē warē/ hi soude execucie mogen doen. Noch ooc biden officierē oft dienaers vandē coninc/ en mach hi daer af niet zijn geperturbeert/ ten ware bi also/ dat in hē gebrec ware/ oft weygeringe vāden rechte. Eñ oftmē hē eerste betreect aendē officierē vanden coninc/ daer sal die kennisse bliuen/ sonder daer af renuoy te doen

¶ Itē wi verbieden dat alle tabellions eñ notarië oft clerckē van officien vā onser iusticien seyt dye voors ordinancie eñ costume royale/ niet en nemē dā redelike salarisen. Dats te vstaen vā drie lignië eenē pennic/ eñ vā drie tot sesse/ twee pēninghen. Eñ elcke lignie sal lanc zijn een spāne/ eñ inhoudē lxx. letteren. Eñ in dien meer inhoudēde waer/ si nemē meer/ eñ van min/ min: na die quātiteyt alst voors is. Eñ also suldijt ooc verstaen vāden instrumenten vandē tabellions oft notarien eñ clercken oft ander scriuers/ dat dese forme eñ taxacie daer in gehouden si/ in dien daer af geschil ware.

¶ Itē so is verbodē bider voors ordinācie royale/ dat gheen tabellion en ontfangt eenige cōtracten voor hē/ ten si dat die partie kent/ oft dat met hē lieden zijn eenige personen gheestelijc/ diese kent/ in dien datse die tabellion niet en kent: eñ dat die instrument daer af mencie maecte. ¶ Itē dat die tabellions niet en ontfangē instrumēt te makē tegēs goede seden/ oft goede werckē/ noch tegens die kercke/ noch tegens dat heylich geloue/ noch tegens dē prince/ tot onmogelike/ noch tegens die

warachtighe termen vander iusticien.&c.

¶ Vanden eeden caluminien/ die een yeghelijc schuldich is te doen in zijn saken.

¶ Dat.CC.xxv.Capittel.

Ghi sult wetē/ dat den eedt van calumnie/ is den eedt/ die elc schuldich is te doen in zijn sake/ die hi voor den rechter heeft/ na dat hi daer af versocht is Dats te wetē dz hi hout te hebbē goede eñ rechtuaerdige sake/ den eysch te doene die hi doet/ eñ dat hi inder waerheyt also ghelooft. Eñ die verweerder/ dat hi hout goede rechtuaerdige sake/ van hē te verweeren/ eñ dat hi dat in goeder trouwe ghelooft op dat heylige euangelie.

¶ Itē ist te antwoordē tot articulē/ so behoort den eedt te zijn/ dat hi gelooft eñ affirmeert/ die articule bi hē ouergegeuē in zijn sake/ rechtueerdich eñ redelijc te wesen/ tē bestē eñ rechtueerdichstē dat hi weet: eñ oft hi daer in eenige sake wiste/ die niet waerdich en ware/ hi soudet doē wt doen eñ royeren/ na zijn beste wetenscap. Eñ vāder side vāden verweerder behoort gesworē te zijn/ dat hi antwoordē sal ten articule vāden eysscer/ also warachtelijc alst hē mogelijc zijn sal na zijre macht eñ beste wetenscap: belouēde dat alle tghene/ dat zijn cōsciencie hē vroegē sal waerdich te zijn/ niet te wraken. Eñ en sal geē sake seggē/ die hi niet en hout warachtich eñ rechtuaerdich te zijn. Eñ en sal gheē belet/ moeyenisse/ noch wederseggē doē aen die tuygen/ die partie aduerse sal willē beleyē eñ ouergeuē. Eñ om hē en sal hi gheē tuygē amministrerē/ si en zijn warachtich eñ rechtueerdich na zijn wetēscap. Eñ also behoort gesworē te zijn/ vāder sake vāden eysscher/ dat hi gheē tuygen amministrerē noch beleyē en sal/ si en zij warachtich eñ rechtuerdich/ na zijn beste wetenscap/ sond saluacien negerē: eñ en sal settē eenige delay noch belet/ aen dat recht vander sake/ bi friuole cautele/ oft cauillacie negheene. Eñ als dā behoorē die een partie/ eñ die ander te swerē: eñ daer op geuē die wise rechters sekere articulen/ die also inhouden.

Illud iuretur/ quod lis sibi iusta videtur:
Sic inquiratur/ quod verum testificetur
Nec procurabit vt falsa probatio detur:
Vt lis tardetur/ dilatio nulla petetur.

¶ Itē alle tgene dat voors is/ mach zijn gesworen bi procureur/ na die regule eñ feyte van procuracien. Eñ en is niet ghehoudē die procureur te affirmeren/ eñ die voors eedē te doen/ dā in die siele vā sinē meester. Maer weet dat hi wel behoort te weten/ eñ te ondersoeckē sinē meester/ also wel/ eñ also na die waerheyt/ alst hē mogelijc zijn sal/ op dat hijt sekerlijc doē mach. Wāt na die instructie van sinen meester is hijt sculdich te doen/ eñ tot zijn perikel. Eñ oft hi anders dede/ hi doet dies tot zijn eygen perikel/ eñ auontuere vā lijf eñ van siele.

¶ Itē te swerē inder sake eñ te dragen dē eedt vāden verweerder optē eysscer dat die clerckē in latijn heetē/ deferre iuramentū. Nu suldy wetē/ dat alle

3 ff. ... icti. ... Et iurandum gene... liter ... cū ... coram ... ciendo ... citum.

rechter sculdich is te doē sweren inđ sake/bidē eysscher/eñ ooc biden verweerder inder foune eñ maniere als voorš is. Nochtans ghebueret dicke/ dat die partien cōparantē voor den rechter die eysscer stelt sinē eysch/indē eedt vanden v̓weerder/eñ seit dat hi hē daer af gelooueu sal. So weet dat dā die v̓weerder sculdich is daer af te sweeren/eñ vā alle tgene dat hi bi sinē eedt daer af affirmeren wil/so behoort hi daer af gelooft te zijn/ sonder nemmer meer anđ tuygen/noch reproces/oft weđseggē te doen: eñ recht behoort daer op stat te nemē/pro/et cōtra. Maer in dien die v̓weerder daerop niet sweren en woude/eñ dat hijt also weđ wilde setten in dē eedt vandē eysscer. Weet dat die eysscer dā sculdich is daer af te sweren: eñ en mach noch en behoret des niet te weygeren. Eñ in dien hi dat niet en dede/hi behoort te veruallē in sinē eysch/eñ weder te geuē die costen. Eñ in dien hi dat sweren wil/na dattet aen sinen eedt geset is/hi behoort gelooft te zijn van al het gene dat hi daer af swerē sal sonder tegens te doen. Eñ oft gebuerde dat die v̓weerder niet swerē en woude/noch des niet en woude weđ setten tottē eede vandē eysscer/dan behoort hi verwonnē te zijn vandē eysscer/bi cōtumacie vā eede om die waerheyt. Eñ behoort also daer in ghecondemneert te zijn/eñ in die costen.

¶ Ghi sult wetē/datter seker sakē zijn/inden welcdē eedt te swerē inđ sake/niet en mach noch en behoort dan weder geset te zijn totten eysscer. Ghelikerwijs oft die mā querele maect tegēs zijn wijf om dat si hē van sinen goeden genomē heeft/inder sake den eedt en is niet weder te stellē op den man Want het getuygen behoort den man toe. A

A
l. ideo La beo scribit. ff. de act te eñ amot.

¶ Itē noch in ander sakē/oft die crediteer eenige pandē te pande heeft eñ hi die v̓coopt bi ghebreke vā betalinge/sonder te roepē dē sculdenare: eñ de sculdenaer wetē wil/waerom oft om wat prijs zijn panden v̓cocht zijn. Weet dat die creditoor gehouden is te sweren/om wat prijs dat hijt gegeuen heuet/sonder des weder te stellē totten eede vanden eysscher. B ¶ Itē ghi sult weten/dat also wel alsmen swerē moet in saken/also wel behoort gheswoorē te zijn bi bescreuē rechte/in eysch van coste.

B
l. delata sic ca. gl. C. de iure iur. et meli[9] in .l. §. §. vlt. C de bon au. ctor. iud. poss. ᷑c.

¶ Itē oft die clerc dach heeft int proces voor waerlike rechter/in eyssche/hi moet eñ is gehouden dē eedt te doen calumnieux/alst recht dat onderwijst Desgelijcx moet hi ooc doē int verweren na dat hi sorterē wil iuredictie: niet tegēstaēde eenige sake oft costumē ter contrarie: oft anđs /deffault sonde gegeuē worden tegens hē/gelijc als een waerlike.

¶ Oft gebuerde/dat yemant ghesworen hadde te betalen woecker/weet dat van sulckē eede gedaen mach zijn dispensacie. Nochtans oft gebuerde dat sonder dispensacie yemant met rechte veruolcht werde/weet dat om dies wille/dattet so scherpe sake is vandē eede/datmen houden eñ betalen moet bi protestacie. Den eedt is ghequijt wanneer hi betaelt heeft het gene dat hi ghesworen heeft. Maer die sake betaelt/eñ den eedt geurijdt/het gene dat also betaelt is/machmē met redene repeteren met rechte. Eñ daer is goede eñ rechtuerdige sake om des te doene naden bescreuen rechte. C

C
c. j. et .c. de bitores extra de iure iur.

¶ Item ghi sult wetē dat so wie eenigen eedt doet vā eenige sake te doen/eñ daer na hē te voren coēt dat dese sake also gesworē beter waer in ander maniere gedaē. Weet dat om die sake te verantwoorden/eñ in duechden te verbeterē/mē hē niet en versweert/mer is v̓beteringe vā eede op die sake. D

D
c. peruenit ij. extra de iureiu.

¶ Oft gebuert/dat yemāt door cracht oft bedwāc oft wt vreese constant/eedt doet vā eenige sake oft beloofte te doene/weet dat sulckē eedt niet en is te houden/na dattet is tegens redene eñ goede seden Eñ op sulcken eedt valt lichtelijc dispensacie. E

E
c. peruenit j. et. c. si vero alijs extra eo. tit.

¶ Item noch seyt dat voorš recht / dat een ridder wel behoort gedispenseert te zijn van valsce tuyge die onwetelijck coemt teghens sinen eedt gedaen/ sonder dat hi redene heeft te comen teghens andere/dan by zijnen properen wille. F

F
c. quanto extra eo. tit.

¶ Itē oft ic gesworen heb te doenē / tgene dat een ander mi gebiedē sal/eñ hi mi gebiet te doen tgene dat ic tanderen tijden ghesworen hebbe niet te doē Op dat hi mi gebiet sake onbehoorlijc/ghelijc als tegens die kercke oft tegen iusticie/oft tegens goede zeden/ic en ben daer aen niet gehoudē te obedieren/noch daerom en cōme ic niet tegens minē eedt met redene. G ¶ Noch seyt dat bescreuen recht oft gebuerde dat iemant eenen eedt dede tot andere van hem te doen sulcke ghelofte/op dat hi sulcke sake doet/dat in dien die gene/wien den eedt gedaen sal worden/gebreckelic valt te doen/het gene dat die gene die daer sweert/ meynt dat hijt doen soude/eñ die ghene die daer sweert/ ghebreckelijc valt vanden eedt/die hi hē belooft heeft. Weet dat hi niet en behoort ghehouden te wesen voor versworen noch van valschen eede. H

G
c. veniens ad presentiam extra eo. tit.

H
eo. c. peruenit. ij.

¶ Itē noch onđwijsen die bescreuē rechtē dat clercken dis in clercscap leuē/die niet en houden eenige tēporaliteit/niet gehouden en zijn te sweren noch eenigen eedt te doē met die waerlike personē noch die waerlike en mogense daer toe niet bedwingen in eeniger manieren. ¶ Item oft gebuerde/dat yemant gesworen eñ eedt gedaen hadde/ dat hi tegens yemant anders int speciale/nēmermeer wesen/comē/noch procederē en sal. Weet dattet daer si niet en blijft/oft de ghene die also gesworē heeft te doen/heeft in sinen persone tegens de gene daer hi also toe gesworen heeft hi macht wel doē sonder te comē tegens sinē eedt. Mer des en soude hi niet mogen doē/in dient gebuerde om kercken/oft om geestelike personen/als vā monasteriē oft vā collegien: noch ooc tegens sinen eygen lantsheere. I

I
c. petitio extra eodē. ᷑c.

¶ Itē oft die mā op seyde sinen wiue/dat si hē eenige goeden wech gesteken hadde buytē zijn kennisse/weet dat die mā tegēs zijn wijf niet en behoort ontfangen te zijn ten eede/noch die rechter en behoort hē daer af niet te gelouen.

¶ Itē oft yemāt eenich vuolch doet/om brieuen te sien/oft weđ te hebbē/welcke brieuē in bewaernisse zijn/oft in depost vā yemant anders/en die gene dyen mense eyscht/dan seyt dat hi geene en heeft:

weet dat hi gehoudẽ is te sweren ẽn te affirmerẽ dat hi geen en heeft/noch dat hi niet en weet waer datse zijn ẽn in diẽ hijt wiste/ hi soudet gaerne seggen ẽn doen weten: noch dat hi bi argelist die niet gegeuẽ oft getransporteert en heeft/om te belettẽ datse die eysscer niet hebbẽ en soude/hoe dattet si: noch dat hyse niet wech gesteken en heeft. Ẽn met so vele mach/ẽn is men sculdich te passeren.ꝛc.

¶ Itẽ ghi sult wetẽ dat gheen rechter met redene geordineert/en mach noch en behoort te bedwingen eenigẽ partie/te sweren ind̃ sake wtgeseit die sakẽ bi bescreuen rechte geordineert: ghelijc als te bedwingen te swerẽ in cas vã deposicie. Ẽn in dese sake is te bedwingẽ die tuyge gebracht om te tuygẽ/bi detencie vã vangenis/in dien hi dat niet tuygen en woude bi alle andere behoorlike weghen.

¶ Itẽ mach ẽn behoort te bedwingen te swerẽ in cas vã eede calumnieux/het si dẽ eysscer oft dẽ verweerder. Den eysscer in dien dat die verweerder hẽ bedroege op sinẽ eedt alsdan behoort hi te sweren oft sinẽ eysch te vliesen. Ẽn anders en behoort hi niet bedwongen te wesen/om te sweren.

¶ Itẽ en behoort niemant bedwongẽ te wesen te swerẽ in eens anders sake/ten si in deposicie vã getuygenisse. Itẽ so en behoort oec niemãt bedwongen te zijn te sweren/vã saken die openbaerlicken blijckẽ aendẽ rechter ter contrarie/noch tegẽ brieuen betuycht/hoe wel dat die eysscer hẽ bedroege indẽ eedt vandẽ verweerder. Itẽ en mach niemãt obligerẽ sinen erfgenaẽ oft successoer/te swerẽ na zijnre doot. Ẽn also werdet geseyt bi arrest vã parlemente/om dat capittel van Dornic/teghens den prouoest ẽn gesworen der selver stede. Welck prouoest ẽn gesworene seyden/dat die voorś vandẽ capittele/geobligeert warẽ tegens hẽ/bi hare predecessoers/te swerẽ vandẽ wine/die si in hare prouisien haddẽ/dat si niemãt daer af eenigẽ waerlickẽ personen en vercochtẽ/si en warẽ daer af gehoudẽ te sweren/hoe vele dat sijs vercocht haddẽ oft mogen hebben/om der stede den excise vã elckẽ stoop alsoot ghewoonlijc is in die stede/te betalen. Dye voorś vanden capittel/seggende dat si niet gehouden en warẽ te swerẽ/om die feyte vander composicie vandẽ canonikẽ voortijts/oft si haer daer toe vbonden ẽn geordineert haddẽ dat en behoort niet te begrijpẽ noch te vbindẽ/ den tegenwoordigẽ te sweren. Twifelike sake is vande geestelicheyt. het wert geseyt/datmẽ (naden rechtẽ) niet en behoorde te bedwingen te sweren/om die obligacie vã haren voorsaten/ten waer dattet hem beliefde.

¶ Itẽ naden decrete/men vint drie manieren van eeden/diemẽ doẽ mach in eenigen saken. Deerste maniere is gelijc als yemant sweert vã eeniger sake warachtich te wesen/ẽn nochtans niet warachtich en is. Die tweede maniere is/wãneer yemãt sweert van eenige sake warachtich te wesen/ẽn hi wel weet dattet niet warachtich en is. Die derde maniere is/wãneer yemãt sweert in eẽ sake dat hi wel weet dat valsch is. So weet dat dese alle drye faelgeren/om te dragen ghetuychnisse. Ghelijcken

wijs vandẽ eerstẽ/die sweert warachtich te wesen tgene dat niet warachtich en is. Wãt hoe wel dat hi meynt wel gesworen te hebben/nochtans so is die contrarie warachtich. Ẽn daerom en behoort niemant te swerẽ op onsekere sakẽ: noch op die feite van andere. Die tweede is puerlijc valsce tuyge ẽn is te condemneren. Dye derde desghelijcx is valsch ghetuyghe/ende is te corrigeren.

¶ Itẽ noch houdẽ sommige wijse/dat eeden geobligeert te doen in toecomẽde tiden tot successoors/waerbich behoort te houdẽ na dattet is om die gemeyne sake/oft õ die weluaert vã iusticie te houdẽ ẽn te confirmerẽ/op dattet bidẽ ouersten heerẽ geconfirmeert si. Ghelijc so wie prouoest oft baeliu zijn sal/hi sal sweeren vã nv voort aẽ sulcke sake.ꝛc

¶ Vanden eeden die sculdich zijn te doen dye rechters/ officieren/ aduocaten/procureurs/sergianten/ẽn ander dienaren.

¶ Dat.CC.xvi.Capittel.

Die rechters ẽn officieren van iusticie behoren te sweren op die heilige euangelie van god/ dat si na haer beste wetenschap ẽn machte/bewaren ẽn houden sullen iusticie / also wel aenden cleynen/als aendẽ grootẽ/sonder eenich verdrach fauoer/oft simulacie. Ẽn en sullen des niet laẽ te doen om lief/om leet/om vreese/om winsel/om verlies/noch om geen sake die hem daerop comẽ mach. Ẽn dat si sullen bewaren dat recht vanden coninc in dien si aenden coninc zijn: oft het recht van harẽ heere/het recht van weesen/van weduwen/vã vtlandigen/ẽn vander kercken. Ẽn en sullen nemen noch procureren te nemen /noch te hebben ghiften/ noch goeden ter cause van iusticie te doẽ van eenige personen/wie si zijn. Ẽn datse van harẽ heere niet nemen en sullen dan rechtuaerdige ẽn ghetrouwe salarisen die gheordineert zijn te nemen/ noch oec hueschept inde stede van dyen.

¶ Vandẽ eedt vã den aduocaten

¶ Die aduocatẽ behoren te sweren op die heylige euangeliẽ vã god/dat si ghetrouwelijc exerceren sullẽ tstette vã aduocatie ẽn en sullẽ niet ondhoudẽ dã goede rechtuaerdige sakẽ/na haer beste wetenscap ẽn macht: ẽn en sullen nemẽ noch eysscen/dan redelike ẽn behoorlike salarien. Ẽn en behoort een aduocaet vandẽ parlemẽte niet meer te nemẽ van salaris/hoe groot die sake si/dan.xxx.lb.aen gelde ẽn anders geen waerde oft goet: mer si behooren daer af te nemẽ na dat de sake wesen sal. Ẽn en sullen niet makẽ dã goede ẽn rechtuerdige scriftuere ẽn sullẽ die saken expedierẽ so geringe als hẽ mogelijc zijn sal: ẽn en sullẽ niet soeckẽ declinatoriẽ dilatoriẽ/noch exceptie ter cõtrarie vandẽ rechte ẽn en sullẽ niet belettẽ die audicie vã partie by loosheden oft subtile wegen. ¶ Item si sullen bewaren ẽn helpen bewaren die rechten vanden coninc/het recht van harẽ heere/ẽn die [illegible]

costumẽ vanden landẽ/na haer beste wetenscap.
¶ Itẽ dat si niet proposerẽ en sullẽ na haer weten scap/feytẽ impertinẽte oft onbehoorlijc/mer recht ueerdige/ontfanclike/eñ warachtige/dienẽde tot haer sake/sonđ de welcke si hẽ niet en soudẽ mogẽ passeren/oft liden/om dat recht van haren meeste re te bewaren/eñ anders niet.

Vanden eeden vandẽ procureur

¶ Itẽ die procureurs behoirẽ te sweren op die hey lige euãgelie vã god dat si getrouwelijc bewaren sullen die officie vã procuratie/en sullent exercerẽ na haer goede wetẽscap eñ macht. Eñ alle tghene dat hier voirt geseyt is vanden aduocaten/wtgeno men die feyte vã procuracie tegens die aduocatie Eñ naden stijl vandẽ parlemente en mogen si niet meer nemẽ/hoe groot dat die sake si dan.x.lb.mer si mogen wel min nemẽ: eñ si en sullẽ niet raden dã rechtueerdige sakẽ: eñ en sullẽ geenen arbeyt doẽ te impetrerẽ/dan goede eñ rechtueerdige cõmissie eñ interpretatie: eñ en sullen haren meester niet on derwisen tot corruptie: eñ si sullen frequenteren eñ bewaren die daghen gheassigneert.

Vanden eeden vandẽ clerckẽ/ notarien/eñ secretarien vanden houe.

¶ Dat.CC.xcvij.Capittel.

Die clercken/notarien/eñ secretarien vanden houe/behooren te sweren op die heylige euangelie van god/dat si die officie van clercschap bedienen eñ bewaren sullen na haer beste weten scap eñ machte: eñ dat si dẽ raet eñ tsecreet vãdẽ ho ue helen eñ bewarẽ sullen: eñ dat si niet nemẽ noch exigerẽ en sullen salarisen/dã redelijc eñ behoorlic eñ dat si dat recht vã partiẽ bewarẽ sullẽ so verre alst tot haer officie toebehooren eñ aengaen sal: eñ sonderlinghe dat recht vanden coninc/van haren heere vanden weesen/vanden weduwen/vanden wtlandighen/ende vander kercken.

Vanden eedt vandẽ sergianten.

¶ Die sergianten behooren te swerẽ op die heylige euãgelie vã god/dat si die officie vã sergiãterie/na haer beste wetenscap eñ machte/bewarẽ doen/eñ exercerẽ sullen als een goede eñ gettrouwe sergiãt behoort te doen. Eñ dat si bewarẽ sullen dat recht vandẽ coninc/van haren heere/eñ vander gemeyn te eñ dat si niet doen noch aenbrengen en sullẽ dan goede rechtuerdige vãgenissen rapoitẽ/eñ explop ten. Dat si getrouwelijc/so si eerst mogẽ/exercerẽ sullen haer cõmissie aen hẽ comende: dat si doẽ sul len goede eñ getrouwe rescriptien eñ dat si niet ne men en sullẽ dan behoorlike eñ geordineerde sala risen: eñ dat si aen hẽ niet nemẽ en sullẽ eenige ken nisse vã saken: dat si niet geuẽ noch doẽ en sullẽ be let noch hinder aendẽ ondersatẽ vandẽ lande noch aen haer goedẽ sonder rechtuerdige eñ redelike sa ke/na haer wetẽscap. Dat si helẽ eñ secreet houdẽ sullen/alle tgene dat hẽ geseyt eñ beuolen sal wor den te doen: eñ dat si getrouwelijc dienen sullẽ ha-ren heere/eñ dat hof.

Van verboden eeden.

¶ Weet dat vboden is bi bescreuẽ recht/te swerẽ om sake onbe hoorlic/eñ wie dat sweert ten is niet te houdẽ. Itẽ so wie sweert onmogelike sakẽ/oft yemãt doot te slaen/oft te mutilerẽ/oft geenen peys te doẽ eñ in dient ghedaen waer/dat hyt sweert te breken met crachte oft met vreese. Alle sulcke eedẽ en zijn niet te houdẽ. Noch mẽ vualt in geẽ penẽ/die sinẽ eedt vandert in beterscap: noch nadẽ rechte indẽ decre te/so wie mijdet te swerẽ die waerheyt/õ eens mãs lijf te houdẽ/die den doot niet vdient en heeft. A

A .C.ne quis arbitretur xxij.q.ij.

Vanden bewaerders vanden vangenissen.

¶ Dat.CC.xcviij.Capit.

Weet dat die bewaerdrs der vangenis sen/gemeynlijc genaemt zijn chepie ren/so wil ic v vã haer/eñ vandẽ ge uangenen seggen/al het gene dat ic daer af gesien eñ gehoort hebbe van die wise/wes dat recht daer af seyt. So weet dat bi bescreuẽ recht vboden is allẽ per sonẽ wtgeseit herẽ hebbẽde iusticie/te houdẽ oft te hebbẽ vãgenisse in haer huysen noch in haer lant. Eñ dit vbot behoort gehoudẽ te zijn op pene capi tale. B So weet dat die here/die iusticie heeft/ recht heeft te hebbẽ vangenisse in zijn heerlicheit/in deser manierẽ: te wetẽ beslotẽ vangenisse/een oft meer. Wãt grote misdaet eyscht swaerẽ vãgenisse dan cleyn misdaet: mer niet so swaer/dattet dẽ lic haẽ des geuangene cranckẽ mach. Wãt het soude seer onbehoorlijc zijn dat yemãts lichaẽ vdoruẽ wa re bi vãgenisse/eñ als die sake wel ondersocht wa re/hi onnosel beuondẽ waer. Eñ daerõ suldi wetẽ dat vãgenisse anders niet te vstaen en is/dan bewa ringe vã misdaders/oft die vã misdaet berucht zijn.

B .l. vnica.c. de priu. car ce.inhiben.

¶ Itẽ die vãgenisse behoort eenẽ bewaerdr te heb ben vã sheeren wegen/die administratie vanden ge uangenẽ heeft/welcke bewaerdrs behoirẽ te hebbẽ sulckẽ ordinancie/als dat si niet en mogen noch en behoren geit te nemen/noch eenige duecht/vandẽ genen/die dẽ geuangen inde vangenisse doen hou den. Wãt het waer seer ontamelijc eñ hart/dat die geuangene belast warẽ/bi corruptie vandẽ bewa rer. Mer si behoirẽ hẽ te administrerẽ redelike lijf tochte/na harẽ staet/oft na ordinancie vandẽ houe sonder haet oft nijt/eñ sonder ontamelike fauoer.

¶ Item en behoort geen geuangene geleyt te zijn in eenẽ put/oft in eenẽ kercker/sonder tgewijsde vã rechte/eñ dat die misdaet dat begeert. Wãt ae geen bewaerders en behoort/die geuangene indẽ kercker te leggen sonder dat gebodt vanden rech ter noch die rechter sonder dat gebot vanden ghe rechte: noch dat gherechte/sonder dat die sake des eyscht/daer af men volcomelijc behoort te zijn ghe informeert. Eñ ghi sult wetẽ dat bi bescreuẽ recht geseyt zijn kerckers/puttẽ/eñ alle vãgenisse sonđ licht/oft doncker pleckẽ. Wãt het is seer hart voor kerstẽ mensen in sulcke vangenisse te zijn tẽ si dat die misdaet seer groot eñ onbetamelijc waer. C

C .l.j.c.de cust.reo.

¶ Van vrouwen in gheuanckenisse te setten.

¶ Itē is verboden biden bescreuen rechten/dat een vrouwe niet geset en si in een kercker/in ysere/noch met mās persone/maer behoort geset te zijn in redelike vangenisse: als in beslotē camere eñ seker/eñ met haer eē ander wijf Wāt het is seer crancke sake van vrouwē eñ daer ō willen die rechtē/datse niet en zijn getormēteert vā vangenisse/om sake ciuile. Eñ is die sake criminele/so behorē si gelept te zijn in huessche eñ seker vāgenisse/sonder eenich tormēt vā haren lichaem Eñ ist om ciuile sake/eñ si borge mach crighen/oft sekerhedē/ daer bi behoort si verbrept te zijn so geringe als die rechter des doen mach. A

A
l. quoniam tam Aut'i. requēt. que contrariis disponit.

¶ Hoe dye bewaerder vander gheuanckenisse/borghe behoort te stellen.

¶ Ghi sult weten dat de bewaerder vander geuāckenisse/sculdich is borge te stellē soluent na die bewaernisse vanden houe: op dat in dien eenige geuangen ontgingen om ciuile saken dat hi antwoordē mach tot partie. Wāt om crime (na bescreuē recht) soude hi behoren te dragen ghelijcke pene. Maer die wise hebbent gemodificeert totter discrecie vandē rechter die interest vā partie bewaert. Want alle dat interest vā partiē/ behoortmen te recouuereren opten bewaerō/na dat die gheuangene bi zijn simpelheyt ontgaen is: mer bi crachte van die geuangenisse te breken oft bi ander violencie/niet. B

B
l. ad cōmentariensem. C. eodem.

Wat die bewaerders schuldich zijn te doen.

¶ Itē die bewaerōs vanō vāgenisse/behoren te condigen dē rechter vā maēde tot maende/oft eer/na die ordinancie vandē houe alle die geuangen/eñ die sake waerom si gheuangen zijn: op dat op hēlieden expedicie mach wordē gedaen/dat si niet getrauilleert en wordē vander geuangenisse/ouer mate/bi vergetelheit/si en hebben ontslach/tegens/oft mede. Eñ oft die bewaerders des niet en doē/si behoren te vuallen inde boete vā .xx. lb. Eñ op dat daer in geen gebrec en si in dien de rechters dat de bewaerders niet en ghebieden dattet hē also vermaent si die selue rechters behoren te vuallen in die voors boeten. C

C
l. de. his quos. C. eodem.

¶ Vanden geuangen te steruen.

¶ Itē oft die geuangen/die in geuāgenis lept / aflijuich wort: weet dat in dient om crisme is/ dat hi geuangen lept / die gene die hē geaccuseert heeft is ontslaghen vanō accusacie: eñ niet en behoort hē daer af geeyscht te wesen/noch vā partie/noch vā dē rechter: wāt het is al te niet eñ verduystert metter doot vanden geaccuseerde. Eñ in dient waerō ciuijl/eñ hi niet geobligeert en waer met brieuen/ die actie verduystert eñ gaet te niete/de daer afbegonnen was. ¶ Noch willen die rechten seggē/ dat oft die geuanghen om crisme/inde gheuāckenisse afflijuich wert/eer hi geraect eñ gecondēneert wert vā

crisme/daerom en zijn niet zijn goedē te nemen/te confisquierē noch te arresterē ten ware hi also dat hi hem selven doode/om vreese vā iustitien eñ van zijnder misdaet. D

D
l. his qui. et. l. defunctis reis. C. si reus vel accusator mortuus fuerit.

¶ Van vangenisse te breken om ciuijl.

¶ Noch na die vsancien eñ naden costumierē/in dien yemant geuangen si om cas vā ciuijl eñ hi ontgaet eñ breect die vāgenisse/hi bekent hē indē eysch verwonnē/daer hi om gheuangen was Eñ in dient om crisme waer hi soude die sake schuldich zijn: eñ tot dien eynde mach hi gebannen zijn vandē lande/als vā crisinen sake/eñ daerop contumasseren/bi vangenisse gebrokē. Maer na opinie vā sommige wisen/in dient gebuert/dat yemant si geuangen eñ hi de geuangenis breect/eer dē eysch gedaen si/oft gheimposeert si vanō sake/ waerom dat hi geuangen was/ weet dat hi daerom niet en behoort verwonnen te zijn noch in ciuijl/noch in crisme. Eñ die redē is/om dat hi niet en wiste watmen hē eyscē soude. Eñ daerō het alderseckerste is/ alsmen yemant geuangē sedt inde vangenisse/datmē hē terstont belaste met sulckē eysch alsmen hē wilt doen/eñ dattet voor hē verclaert si: op dat in diē hi de vāgenisse breect dattet si optē last eñ perikel vā den eysch tegens hē gedaen/eñ dat hi daer bi ghecontumasseert mach zijn bi deffaulten. Eñ in dient in crisme is /dat hi gebannē si vandē lande criminelijc. Nochtās in diē hi quame te appeaux oft voortroepinge/so behoort vōsteken te zijn declinatorie dilatorie/eñ alle anō exceptiē/wtgesept peremptorie.

¶ Vandē clercken / eñ van haer staten.

¶ Dat.CC.xcix.Capit.

Nv wij gesien hebben vanden rechten ciuilē/na die constitutie vandē keysers eñ van zijn recht/eñ ooc vanden costumen/so volcht hier na vanden clerckē eñ hoe si behooren getracteert te zijn. Ghi sult weten dat die beschreuen rechten willen dat die clercken anders getracteert sullē zijn dan die waerlike bider priuilegie van haer tonsure die betrect eñ exempteert vanden waerliken rechter eñ willen dat si niet getracteert en sullen zijn/dan bi haren bisschop daer si woonachtich onder zijn/ dien alleen de kēnisse daer af toebehoort/het si om cas ciuijl/oft om cas crimineel. Eñ si behooren getracteert eñ belept te zijn bider regule vādē rechtē Canon: dat is biden regulen vandē Decretale die gemaect zijn biden pausen eñ heylige consilien die niet en dienē vā crisme tot pene vander doot maer tot pene de dolor: dats te weten/tot perpetuele ofte ewigen kercker. Eñ dat recht/waerō die waerlike gereegelt eñ getracteert zijn by den keyseren eñ haer consiliē oft rade is de differēcie die daer is tusschē dat recht Canon eñ ciuijl. So suldi weten wat differencie dat recht sedt tusschē die clerckē/eñ die waerlike. Weet dat die regule eñ feyt vandē clercken behoort te wesen/god te dienē/ eerlijc leuē eñ verkeeren/in wercke/in woorden/eñ in habitē oft

cleederē te zijn buyten die regulē forme vanden waerlikē: maer behoort clerckelijc te leuē eñ te regeren. Want sulcke eñ gheen ander en behorē ge heetē te wesen clerckē. Eñ het is een edel naē clerc geheetē te zijn/ dwelc is te segghen coninc/ om dat die coningen hē so eerlijc behoren te regeren eñ te beleyen. Eñ also doē ooc mede die eersame clerckē Eñ daerom dragen si tonsure oft corone op thooft inder stede vander crone. Eñ die crone beteekent goet regimēt/ dwelc hi schuldich is te hebben eñ te beleyen op zijn ondersatē / eñ opten lande ondē hē ghelegen. ¶ Dye waerlike behoren te hebbē ander officie eñ regule: want aen hē behoort ander regimēt eñ regule/ als van tseyt vā bouwerie/ lātwinninge/ comāscap/ te wesen indē huwlikē staet/ eñ te laborerē. Eñ sulcke zijn gheheet en waerlike/ om dat si dē waerlikē behorē te regerē eñ te regulerē ¶ Cōforterende dat recht precedēt / so is geseyt in een ander recht/ dat niet alleen die prelatē/ die priesteren/ eñ ander geestelike personē/ niet en behorē alleen te zijn die ouerste/ in edel/ schoō/ eñ reuerēt regimēt/ maer ooc mede alle clerckē/ van wat state datse zijn/ na datse hē vā tonsure behelpē willē/ oft anders en behorē si niet gereputeert of gehouden te zijn voor clerckē/ noch si en mogen niet ghebruyckē die priuilegien vanō clergien. Eñ in dien zijt andēs doen/ si en zijn nz differēt oft ongelijc dē waerlikē/ mer zijn hē gelijc. Eñ aen die clerckē behoort die kercke/ eñ die regule eñ regiment vandē sakē oft dingen der seluer: eñ anders niemāt en behoort hē daer af te onderwinden. Die waerlikē en behorē niet te sittē noch te comē bidē outaer/ noch indē choor te wesen/ so lange alsmen den heyligen dienst doet/ wāt het toebehoort aendē clercken/ eñ aen nyemant anders. A ¶ Noch seyt dat Decretale/ dat die clercken niet en behoren te dragen wapenē/ wantet hē niet toe en behoort/ noch haerder officie/ eñ in dien si dat doen/ si behoren daer af gecorrigeert te zijn. B ¶ Item si en behoren oock geen woeckenaers te zijn/ noch geen kersten mensche en behoort woeckenaer te zijn/ want het is dē dienst vanden Jodē/ die dat vseren vāden oudē rechte/ indē welcke die woeckerie toegelaten was. Eñ in dien dye clercken ouer tghene dat voorē is / te weten/ dat si wapenen dragen/ oft woeckerie doē si zijn inden ban/ eñ behoren daer af gecorrigeert te zijn byden waerliken rechter. C

¶ Itē den clercken is vboden onbetamelike cleederen te dragē/ hi en si in forme eñ ordinācie vā clerc Eñ si en zijn ooc niet schuldich haer hayr te latē hāgē op haer scouderē/ noch harē baert te latē wassē hi en si gheschoren gelijc als een clerc. Wāt aenden clercken en behoort sulcke ordinancie nyet / maer aen den waerliken/ dye waerlijc behoren te leuen. Eñ in dyen si des doen/ si zijn inden ban/ eñ behoren te verliesen die beneficien vander clergien. D ¶ Itē ghi sult wetē/ dat indien clerckē zijn frequenterende nonnē/ eñ hen des vboden si van harē prelaet/ dat si daer af cesseren oft ophouden/ zijn si gebeneficieert/ si behoren te vliesen de vruchtē vā ha

A
c.j. extra de vita et honesta. clericorum.

B
c. clerici arma portantes / extra eodem tit.

C
c. clerici arma portantes. Extra eodem hoc q̄ dicit/ q̄ clerici arma deferentes corrigantur a iudice laico contra hoc dicit.c. allegatum.

D
c. si quis cū sequēt. ext. eodem tit.

re beneficie/ also lange als si bi discretie vandē rechter geordineert si. Eñ in dien si niet en zijn dā simpel clerckē/ si behorē te vliesen dye priuilegie vā tōsure/ eñ in dien si waerlijc zijn/ si behoren indē ban te wesen. E ¶ Item oft dye clerc leeft als eē goliard/ ribaut/ putier/ cockijn/ bordeel boruc/ dobbelaer/ speelman mettē mōde/ of met andē instrumenten in tauernen eñ caberettē/ hi en is niet waerdich te gebruyckē de priuilegien vā tonsure/ eñ sonderlinge/ in dien si daer af vermaent hebben geweest eñ si des nyet en latē. F Mer si zijn hē schuldich te houden eñ te regeren in state vanōclergie/ in habite eñ in conuersacie/ also voorē is/ oft si en behoren niet ghereputeert te wesen voor clerck. G ¶ Itē in dien een clerc hem onderwint vā waerlike sakē/ gelijc als procureur te zijn voor dē waerliken rechter/ oft waerlike officierē/ weet dat in diē si van harē prelaet/ bi drie reysen geadmoneert zijn eñ si bi drie monicië daer af nz en cesserē/ si behorē te vliesen di e priuilegie van tōsure. Eñ generalijc suldy weten/ dat bidē rechte Canon vboden is dat gheen clerc en sal zijn gokelaer/ dobbelaer/ dronckaert/ putter/ tauenier/ makelaer/ coppelaer/ vleeshouder / volder/ barbier/ ribaut/ toouenaer/ stillenager/ opē baer diffamatorē. Alle sulcke personen en behorē niet te gebruyckē die priuilegie van tonsure/ eñ sonderlinge tauerniers of tappers/ na dat si daer af zijn vmaent/ in dien si dat min/ dan eē iare ghedaen hadden. Mer in dyen si dat meer dan een iaer ghedaen hadden/ dan en ontbreken daer geen introductien anders/ dan die citacie summiere/ ofthem te ontslaen in tegenwoordicheyt. H

¶ Vandē clercken gehuwelijct.

¶ Dat.CCC.Capittel.

Ghi sult wetē/ dat na dē decretale/ in dien een clerck gehuwelijct wil ghebruycken die priuilegie van tonsure oft clergie/ het is van node dat hy si in zijn habijt eñ cleederē/ eñ in tonsure te samē/ oft anders in dien hi ghevangen waer om eenige misdaet/ sonō die twee voorē saken/ en behoort hi niet te gebruycken die priuilegie/ maer is te corrigeren als waerlike. Eñ also is daer af gewesen/ also wel int parlemēt als elders in andē houē royalē. Dats te wetē/ van een clerc eens gehuwelijct/ aen eē ongecorrūpeerde oft maghet. Eñ in dit stuc/ eñ in anders ghene/ en behoort hi te gebruycken die priuilegie. ¶ Voort seyt dat Decretale/ dat gehuwelijcte clercken/ hoe wel dat si hebben cleederen eñ tonsure/ in dien si hē onderwindē van waerlike saken als vā comanscap/ oft van waerlike diensten/ so eñ zijn si niet schuldich int vuolch vā dien te gebruycken de priuilegie vanō clergie/ maer behoren bidē waerliken rechter bedwongen eñ beleyt te zijn als waerlike/ eñ geset tot bede/ tot executie/ eñ tot alle subsidien. Eñ also ist gehouden inden raet van Parijs/ eñ anderē/ na dat een clerc gehuwelijct is eñ waerlijc leuende/ dat om wat cōtract oft comāscap die hi doet/ hi behoort daer af te vantwoordē voor dē waerlikē rechter/ eñ niet aēdē prelaet. Eñ

E
c. monasteria. extra eodem tit.

F
c. clerici officia. extra eodem tit.

G
.o. c. clerici officia. c. v nico. eodem tit. lib. vi.

H
.dic. c. clerici officia. C pdicta omnie satis c cordāt cum titu. de vi et honestate clericorum

oft die prelaet amonesteert dẽ rechter royale opte
ban/om des te doẽ/die rechter royale oft and'/nae
die copie ghenomen vander admonicie/behoort te
gheuẽ commissie ghehecht aen die voorš copie/eñ
dat te seyndẽ aen dẽ bisschop oft sinẽ officier/eñ hẽ
gebiedẽ dat hi reuocere oft wederroepe zijn moni
cie/eñ hẽ laet begaen van zijn edel iuredictie sond'
die te belettẽ/oft des niet/daer in sal voorsien wt
dẽ vã remedie. Eñ dat gedaen/oft de bisschop/ oft
zijn dienaer niet en obedieert/die rescriptie vã sergi
ant daer op gehadt/ten v'saecke vandẽ procureur
vandẽ conint/iteratiue cõmisse sal gegeuẽ wordẽ/
dat dye voorš bisschop cesseert. Eñ oft des niet/de
waerlike goeden vandẽ voorš bisschop/behooren
geset te zijn inde handẽ vanden coninck eñ by zijn
handẽ geregeert/ter tijt toe dat hi geobedieert sal
hebbẽ. Eñ oft daer af spruyt eenighen twijfel ter
contrarie/eñ oft hi clerc is gehuwelijct/in cleederẽ
eñ in tonsure/eñ anders niet/hi behoort terstõt we
der gegeuẽ te zijn. Meer oft ghebuerde/dat hy son
der cleederẽ eñ tonsure waer/of sonderlinge sond'
tonsure/hoe wel dat hi ongehuwelijct waer/so be
hoorde hi weder gegeuen te zijn/eñ daer af behoo
ret aendẽ waerlikẽ rechter die possessorie eñ die de
tencie/ter tijt toe dat hi bi zijn proper prelaet si be
kent/den waerlikẽ rechter gerreepen/ eñ die gene
die te roepẽ zijn/ oft hi scu'ldich is te gebruyckẽ vã
clergie/oft niet. Eñ behoort hi daer af niet gebruy
kẽ/hy behoort te blijuẽ aendẽ waerlikẽ rechter eñ
aen hẽ behoort die kennisse eñ detencie. Maer oft
gebuerde dat die geuangen ghevaen waer in clee
deren eñ tõsure/eñ sonderlinge in tõsure/eñ hi on
gehuwelijct waer/oft in cleederẽ eñ tonsure te sa
men/eñ hi gehuwelijct waer/eñ hi begheert wert
vã sine prelaet/na dat hy ghevonden waer in clee
derẽ eñ tonsure vã een clerc/hy behoort weder ge
geuen te zijn aen den prelaet/terstõt bi protestacie
vã hẽ te repeterẽ eñ weder te hebbẽ/in dien hi niet
en behoort te gebruyckẽ vandẽ priuilegien. Welc
ke sake bekẽt biden gheestelikẽ rechter/hi behoort
gegeuen te zijn aendẽ waerlikẽ rechter/eñ tot zijn
re iurediccie. Eñ also is daer af gewesen ghewee st
indẽ parlemẽte eñ elders/eñ sonderlinge ind' stede
vã Doinic/tegẽs dẽ bisschop vã Doinic/om eenen
gheetẽ Wouter mettẽ plattijn/ eñ een geheeten
Hanneken gordin/eñ oec sommige andere. So sul
dy wetẽ/dat onse herẽ vandẽ parlemente daer op
opdoen eenige audicie/eñ seggen/dat oft een clerc
geuãgen is biden waerlikẽ rechter/eñ alsdan dye
clerc hẽ seyt ongehuwelijct te wesen/eñ hi geẽ ton
sure en heeft sonderlinge/eñ hi leeft als eẽ waerlic
vã ambacht/eñ dat hi niet lesen en can/ als hi daer
af ondsocht sal wordẽ/noch dat hi niet en doet bli
kẽ van zijn priuilegie/eñ dat hi hẽ te voren niet ge
dragen en heeft als een clerc/si behoorẽ te bliuẽ aen
dẽ waerlikẽ rechter geheelijc. Want bidẽ decrete
niemãt en behoort te gebruyckẽ vandẽ priuilegien
vand' clergie/hi en leue als eẽ clerc schuldich is te
doen/eñ als zijnre tonsure (die als een crone is vã
dẽ conint die hẽ coninclijc regiert) sculdich is toete

behoren. Want gheen clerc en behoort noch en is
schuldich hẽ te onderwindẽ vã clergie/ eñ vanden
feytẽ der schier/die vandẽ beneficien eñ priuilegiẽ
van clergie gebruyckẽ wil/als hi hẽ niet en draget
als een clerck/ghelijc voorš is. Eñ also werdet ge
seyt eñ gheraden biden heerẽ vanden parlemente
tot veel sakẽ dat dye stede van Doinic te doen had
de teghens dẽ bisschop inden iare. M.CCC.xx.

Vandẽ clerckẽ die ridders zijn

Itẽ hoe wel dat hier vore ghesept is/dat ghehu
welicte clerckẽ behoorẽ te hebbẽ habijt oft cleederẽ
eñ tonsure/in dien dat hi clercscap gebruyckẽ wil/
Nochtãs is te wetẽ/dat ridders daerõ nyet en be
hoeuẽ te hebbẽ cleederẽ noch tonsure/hoe wel dat
si gehuwelijct zijn: want hi mach met eeren vandẽ
ridderscap dragẽ sulcke cleederẽ alst hẽ belieft/ eñ
wesen sond' tonsure/sond' daerom te verliesen die pri
uilegie vã clergie. Nochtãs alst is om cas crimine
le/sommige radẽ/om alle twijfelinge/dattet seker
sake is/te hebben cleederẽ eñ tonsure/hoe wel dat
die Decretale expresselijc seyt/ dattet van gheenẽ
noode en is. A Item ghy sult weten/ dat hoe D .c.vlti.de cler.coniuga.ex tra.
wel dat een clerc gehuwelijct si/ hebbẽde cleederẽ
eñ tonsure/nochtãs in dient begeert wort aenden
waerlikẽ rechter/te hebbẽ paps of sekerhede: dye
waerlike rechter mach hẽ bedwingen des te doen
om dat weluarẽ vanden paps. Eñ oft ghebuerde/
dat die clerc gehuwelijct/die also bedwongen ghe
weest hadde/paps of sekerheit te geuẽ/dat enfrein
geerde/daerõ en soude dat niet vallẽ te bedwingẽ
vã zijn lichaem aendẽ waerlikẽ rechter/na dat die
sake zijn soude criminele: mer soude zijn te bedwin
gen aendẽ gheestelikẽ rechter/vã zijn lichaem/ eñ
zijn huysraet eñ waerlike goedẽ/souden zijn te be
dwingẽ aendẽ waerlikẽ rechter. Eñ de redẽ waer
om dattet toebehoort aendẽ gheestelikẽ rechter te
corrigerẽ/vanden delict vãden payse of sekerhede
gebrokẽ/is daerom/dat die sake van paps alsulcx
is/dat si neẽt pretẽcie aendẽ rechter aen wien dat
tet begeert is om seker te wesen/dat alsdã daer af
gheen quaet en geschiede. Eñ also werdet ghesept
by arrest van parlemente/om Jan hocquet/poor
ter van Valenchijn/teghens mijn heere Engrant
doudin/president van heere Arent van Corbie.

Vandẽ clerck die ghevangẽ wa-re/eñ zijn habijdt veranderde in die geuanckenisse.

Item ghi sult we
ten/dat oft gebuerde/dat eenich clerc ghevangen
si bi eenẽ waerlikẽ rechter/sond' habijt eñ tonsure
eñ geset si in een waerlike ghevanckenisse/eñ dat
rende die selue vanghinge/hi bi loosheyt vandert
zijn cleederẽ eñ tonsure/eñ hi hẽ daer mede woude
behelpẽ/so haest als die waerlike rechter/ die hem
gevangen heeft/vernẽẽt sulcke loosheyt/mach hy
hẽ weder doen setten sond' habijt/in sulcke oft ghe
like habijt als hy hẽ ghevangen heeft / eñ daer op
ordineren eñ useren van hẽ/als geen clerck/eñ als
onabel te gebruyckẽ priuilegie van clergie. Eñ also

werdet gesept bi arrest van parlemēte/tegēs Jan
vā Rouair/die geuangen geweest had sondr habijt
eñ hadde zijn habijt verandert inde vangenisse vā
dē prouoest eñ gesworen vander stadt van Dornic
¶ Itē ghi sult wetē/dat oft eenich clerc geuangen
waer om eenich delict/eñ geuangē wesende/hy be
geertwerde vā sinē prelaet/als clerc: indiē hi onge
huwelijct geuondē waer/hebbende habijt eñ ton-
sure/oft alleen tonsure/hy behoort weder gegeuē
te zijn aen sinē prelaet/terstōt als hi begeert wort

¶ Vandē biganiē. ¶ Dat.CCC.i.Cap.

Vert dat bigame is een irregulariteyt
die daelt eñ coemt by faulte van sacra
mente. Oft anders/bigame is een ge-
brec/dat coēt van diuisie van vleesche
Dats te seggen/de ghene dye bi diuer
sche tijden gehadt heeft twee wijuen/ in wettiger
echtschap. Eñ die grammatice/bigamus is gesept
quasi bis gamus/dats te seggē/vā twee huwelikē
So weet dat die ghene gesept eñ gehoudē is biga-
me/dye een wijf trout die tanderē tijden gehuwe-
lijct geweest is/oft die selue eens gehuwelijct ghe
weest is. Eñ dese verliesen alle priuilegie van cler-
gie/in alle manierē/eñ nemmermeer en moghen si
hē daer af behelpē/noch tonsure dragē/ noch habi
te clericale/op de pene vandē ban/ mer zijn al heel
waerlijc/eñ aen dye kennisse vandē waerlikē niet
tegenstaende eenige costume ter contrarie. A
¶ Itē ghi sult wetē/dat oft eenighe hebbē sommi
ge concubinē/een oft meer/in sommige plechē/hy
en is daer om niet gehouden voor bigame/noch hi
en behoort niet te vliesen de priuilegien vā clergie
Want bigame geschiet bi huwelijc tot twee wijuē
oft tot een wijf die weduwe is/oft dat een man ge
trout hadde twee wiuē/deen voor/eñ dand na. B
¶ Noch suldy wetē/dat oft gebuerde/dat yemant
troude een weduwe/eñ het geuonden waer biden
wisen vroede vrouwē/dat si noch maget waer/ niz
gecorrūpeert wesende/de gene die haer ghetrout
hadde/en soude daerom niet wesen bigame/ maer
soude gehouden zijn als simpel gehuwelijct. C

¶ Vanden clerck weduwenaer.

¶ Dat.CCC.ij.Capittel.

Item weet dat een man weduwenare
dye clerck is/ so haest als hy weduwe
naer is/keert hi weder tot zijn vrijheyt
van clercschap/eñ soude moghen prie
ster werden/na dat hi eens aen een maghet ghehu
welijct gheweest soude hebbē/op dat hi dat habijt
hout. Eñ ist vrouwe oft iōcfrouwe/ die gehouden
waer in weduschap/ si behoort gehoudē te zijn eñ
bewaert/in harē weduwē staet/bidē prince. eñ by
alle rechters/gheestelijc eñ waerlijc. Eñ si behorē
gehoort te zijn summierlijck/ in haer querelen oft
clachtē/Eñ oft daer in gebrec waer aenden waer-
liken rechter/si mach haer betreckē aenden geeste
likē rechter/die in sulcke sakē/haerliedē behoort te
onderhoudē eñ te horen in haer rechtē: eñ anders
en behoort si daer niet te treckē al heeft si te doene
ten si dat aendē waerlikē rechter gebreck si. Mer
in dien si verongelijct waer van eenigen rechte/al
waert nochtās vā waerlike goedē/ so weet dat in
dien si haer eerst betrect aendē gheestelikē rechter
die sake is schuldich aldaer te bliuē: wāt het is cas
vā preuencie/eñ si behoort geremediceert te zijn/al
daer si haer eerst betrect/bi die bñficie vā haer we
duschap/ eñ andr sakē ordinarien/ als in eysche oft
verweren/si behoort te sorterē ondr dē rechter/ daer
si oft hi woonachtich is/eñ is daer te bedwingē. D

¶ Vandē priuilegien der clerckē

¶ Dat.CCC.iij.Capittel.

Ghi sult weten/ dat clerckē/die priuile
gie van clergie vieren willen / en be-
horen niet vrdachuaert te zijn om eeni
ge sake/dan voor haren rechter eñ pre
laet/het si crimineele oft ciuile sakē/dan alleē om sa
ke reele/oft in berlachte vā nyeuwicheyde/in sauue
garde enfrainte/eñ in port vā wapenen. Wāt vā
dese vier sakē moeten si antwoordē aenden waer-
liken rechter/hoe wel dat si priester warē/ bisscop
oft van ander digniteyt. Itē oft gebuerde dat een
waerlijc rechter bedwonge eenē clerc te antwoor
den tegens hē/na dat hi wiste dat hi clerc ware/hi
is indē ban/biden seluē rechte/ dat die clerckē hee
tē ipso facto. Maer het is te wetē/dat oft die clerc
inde kercke vcoopt/oft comāschap vā eenige sake
tegens een waerlijc/eñ daer af geschil valt/ daer vā
en blijft die kēnisse niet aendē rechter vandē clerc
maer aendē waerliken rechter. Want bi bescreuē
rechte/behoort elc gehoudē eñ getracteert te zijn/
voor sinē rechter/daer af die sake litigiose ondr da-
nich eñ gehoudē is/eñ niet elders. Eñ indient an-
ders gedaen is/so behoort die kennisse daer af ge-
renuoyeert te zijn aē dē rechter/vā wien de verweer
der ondersate is/oft die sake contenciose. ¶ Noch
sept dat bescreuē recht/dat eē waerlijc mā niz sculdich en is/eenē waerlikē man te doen dagen voor
tgheestelijc gerechte/dan bi gebreke vandē waer
likē rechter. Eñ in dien hi des doet/so behoort die
sake gerenuoyeert te zijn aen den waerliken rech
ter. Want het recht en gehengt niet/dat yemāt si
gedachuaert/dan voor sinē rechter ordinarie/ten
waer by gebreke van rechter. E ¶ Weet dat
oft dye clerc by sinē wille woude submitteren aen
dē waerlikē rechter/ eñ dat hi nochtās swoere eñ
beloofde zijn gewijsde te houdē/so en mach hi niet
submitterē dat houden mach/oft waerdich si/hoe
wel nochtās dat de partie aduerse dat cōsenteerde
Wāt het recht en mach niet gehengē dat yemant
betogē si voor een andr rechter/dā voor zijn rechter
ordinarie. F Eñ noch is dat recht so nauwe/
oft scerp/om dē clerc/dat in dyen gebrieck waer in
den gheestelikē rechter/om dē clerc/oft dat suspec
tie aenden geestelikē rechter waer/so behoort die
voorß rechter te cōmitteren eē andr rechter/om dē
clerc eñ rechter geestelijc. Want die clerc en mach
niet zijn vrdachuaert voor waerlike rechters/ dā
die vier voorß sakē/ten si dat si clerckē zijn/ wonē
de eñ residerende zijn/onder eenige gepriuilegeer

D c. vnico de bigamis li. bro sexto.

D c. quia circa extra eodem titu.

E c. debitum extra eodē.

D Hoc capit. debet intelligi / qñ vidua laicus esset negligens in iusticia administranda viduis / tūc iudex ecclesiasticus potest causam ad se trahere petente parte vt est de foro cōpet. c. ex tenore lcarū. Eñ protectio viduaꝝ pertinet ad ecclesiā: vt eodē titu. c. ex parte vbi Papa committit causam super violentia facta regine Anglorum viduæ.

E c. et tenore literarū.

F c. si diligenti. extra etc.

de/te kennē van harē volcke/eñ vā harē ondsaten
¶ Itē so wie eenē clerck slaet bi quadē wille/tottē
A c.si quis sua dente. xvij. q.iiij
bloede/hy is inden ban/bi den seluē rechte/dat die
clercken heeten ipso iure. A Eñ oft een clerck
slaet eenē waerlikē tottē bloede/hy behoort te be-
terē aen sinē prelaet eñ ordinarie/oft hi behoort te
zijn gedeposeert vā beneficie. Eñ oft die waerlike
slaet dē clerc/hoe wel dat hi waerlijc si/ hi behoort
daerom gecorrigeert te zijn biden prelaet/daerom
dat hi indē ban is. Wāt nyemāt dan de prelaet/en
behoort daer af te kennē. Maer in dient ghebuert
dat die waerlike eenigē clerc slaet niet wetēde dat
hi clerc is/weet dat hi daerō niet en is indē ban/of
te corrigerē bidē gheestelikē rechter/noch daer af
B c.si vero ali quis extra de sen.excō muni.
gecondēneert wordē. Nochtans soude die gheeste
like rechter de kēnisse hebbē/of hi wist dat hi clerc
was/oft nyet. B Eñ daer af behoort die waer
like vrij te gaen bi sinē eedt/ die hi daer af sculdich
is te doē voor dē prelaet: eñ anders en is hi hē niet
sculdich te ontsculdigē. Eñ in dien hi daer af nyet
en wil swerē/hi is gehoudē voor indē ban wesen-
de/bidē voorś decretale. ¶ Eñ oft ghebuerde dat
in spele yemāt sloege eenē clerc/hi en is niet inden
ban: maer in dient anders gedaen waer/dye abso
C c.j.extra eodem
lucie soude moeten comen vanden paus. C
¶ Itē hoe wel dat vandē clerc gequetst/satisfactie
si gedaen totter partie daerom en ist niet/ men en
moet daer af absolucie hebbē vanden paus. Want
dye prelaet en mach daer aen nyet roeren/dan vā
D c.quamuis extra eodē.
seker saken/verclaert inden rechten. D

¶ Vanden huwelijck.

¶ Dat.CCC.iiij.Capittel.

Dat huwelijc (properlijc te spreken) is een verbont/dye geschiet bidē consen te vanden man eñ vander vrouwe na dat haerder beyder herten consente-rē malcanderen te hebbē in huwelike/hoe wel dat ander solemniteytē van gebodē eñ van trouwen/daer af nyet gedaen en waren. Maer het is eerlijc diete doen inder hepligher kercken. E

E c.j.extra de sponsal.et matr.
¶ Itē weet dat gelijc alst huwelijc geschiet biden
consent alleene/also wordet/eñ macht af ghedaen
wordē/bi redelike diuersche af verscheydinge/ eñ
anders niet/gelijc hier na geseyt sal worden F
F quia quos deus cōiun xit homo nō separet.
¶ Weet na dē bescreuē rechte/dat bidē tijt vā.vij
iaren eñ daer bouen/machmen tracteren kinderē
in huwelijc/na datse van sulcken verstande wesen
sullen/dat si goet eñ quaet weten. G
G c.iuuenis extra eodem.
¶ Oft gebuerde/dat die mā/na die ondertrouwe
de futuro/vertoge eñ hē absenteerde wtē lāde/eer
hi zijn wijf vleeschelijc bekent hadde/ bi seer langē
tijt/dat wijf mach wel een ander trouwen. H
H c.de illis extra eodem.
¶ Itē oft een man eñ wijf belouē deen dē anderen
te nemē in huwelijc/met woordē tot sekerē tijt ver
claert tusschē hē beydē/si zijn gehuwelijct: eñ nem
mermeer en mogen si daer teghens comen. Eñ be
hoiren bedwongen te zijn bidē prelaet/ te volcomē
I c.ex parte extra eodē.
dat huwelijc/oft si zijn beyde indē ban/oft die ghe
ne by wien dat gebrec is/na dē voorś decretale. I

Te huwelicke teghens den danc vāder vrouwe.

¶ Itē oft eē vrouwe gegeuē is te huwelike tegē harē danc/eñ bi dē man ont houdē tegēs haren danc: daer en is geen antwoor de anders/dā sulc huwelijc niet waerdich en is. K
K c.de mulie-re extra eo-dem.
¶ Oft huwelijc geschiet bi woerdē obscuer oft duy
ster/oft van diuersche talē/eñ daer na/daer by ee-
nich geschil oft tegenseggen si/eñ deene seggē wil
dat hy dē anderē nyet verstaen en heeft. Dye rech
ter behoort te cōsidererē die outheyt/eñ de forme
vā procederē/wat si deden/eñ daer na ordinerē. L
L c.ex litteris extra eodē.

Te wederlegghen huwelijc met crachte.

¶ Item oft ghebuerde dat eenighe vrouwe bedwongen waer tot huwelic met yemāt met crachte eñ bedwanck/eñ si daer na weder hu welicte/op dat si nye consent ghedragen en hadde aen den seluen met crachte/ dat anderde huwelijc is waerdich/eñ nyet dat eerste. M
M c.veniens extra eodē.
¶ Ghy sult wetē/dat oft eenich huwelijc geschiet
is met crachte/als voorś is/nochtans daer na ghe
schiet dat vleeschelike bekennisse daer af volcht bi
dē cōsente vanđ vrouwen/sulck huwelijc is waer
dich eñ behoort geconfirmeert te wesen. N
N c.ad id ex. eo.et qui matrimo-nium ... extra que matri. acc. [illegible]

Vā vrouwē weder te huwelikē.

¶ Itē ghy sult wetē dat het wijf dye gehuwelijct is/eñ haer man wten lāde is/hoe wel dat hy lange iaren wt blijft/sonđ daer af tijdinge te horen: si en mach niet weder huwelikē/voor dat si seker tijdin ge gehadt sal hebbē van zijn doot/eñ dat hy ouer-leden is. Itē vandē seluē na den rechte ciuijl suldy wetē/dat oft een man wtreyst/eñ wtblijft den tijt van.vij.iaren/oft so langē tijt dattet wijf haer me gelijc weder huweliken mach/si macht doē op dat tijdinghe oft mare si/ dat haer man doot is/eñ dat daer af souffissante getuygen zijn/dyet getuygen Dats te seggē/dattet selue wijf heeft ten minsten eenē/dye getuyget dat hi hē sach in sulcke plecken Eñ ander die affirmerē dat si geweest hebben opt graf/daer hi begrauē was. Eñ andere die seyt dat hi was tot zijn exequie oft wtuaert. Want sulc ge tuychnisse (indien men geen anđ crijgen en moch te) soude ghenoech zijn tot mare vander doot. Eñ anders en mach si nyet weder huweliken/nyet te-genstaende eenich langhe wtblijuen. O

O c.in presen tia extra de spons. [illegible]

¶ Vanden trouwen de futur.

¶ Weet dat dye trouwen tegēwoordich/breken die trouwen de futur.&c. hoe wel dat de futur ge-sworen geweest hebben.&c. Maer in dyen na dye trouwe de futur geweest hadde vleeschelic bekent weet dat des soude doen weerdich zijn trouwe te-genwoordich. P ¶ Itē so wanneer kinderen co men tot sulcker outheyt/ dat si abel zijn te generē rē/so zijn si ooc abel te huwelikē. Nochtās seyt die decretael/dat kinderē niet en behoorē gehuwelijct te zijn/ten si om weluarē vā payse te mogē setten/ tusschē heerē dye lantschappē hebbē te regerē. Q ¶ Dye vader mach wel zijn kint/sonder sinen con

P c.is qui ... extra de sponsal. [illegible]

Q c. ... extra de spons. [illegible]

sent huwelicke͂/noch wesende in minoriteyt. Mer ander kinderen en soude hi daer toe niet brengen mogen/ten waer dat zijt selue consenteerden. A

A c.j. extra eodem.

¶ Van trouwe clandestine.

¶ Jte͂ trouwen cla͂destine zijn betuycht bi die heylige kercke in die͂ de partie͂ daer toe consentere͂. B

B Jstud non est verum: imo cla͂destine despo͂sationes sunt prohibite. c. vlt. extra de clandest. despens.

¶ Van een man ghetroudt hebbende twee wiuen.

¶ Oft ghebuerde dat yemant ghetroudt hadde twee wiuen/daer af die eerste tegenwoordich waer/en͂ die ander de futur/dat huwelijc soude houde͂ aen die eerste. Mer in dien die anderde waer va͂ tegenwoordicheyt en͂ die eerste de futur/dat huwelijc soude houden aen die anderde. C

C c.si inter virum extra de spo͂s. z matr.

¶ Huwelijcke͂ te interdiceren oft te verbieden.

¶ So gheringe als litigie geschiet van huwelike/so behoret interdict en͂ verbode͂ te wesen/ae͂ deene en͂ aen dander/dat si anders geen huwelijc en maken/duere͂de die litigie: en͂ in dien hi dat so dede/so soudet ontmaect en͂ gesepareert worden. D

D c. vlt. extra de matr. co͂tract. co͂tra interd. eccl.

¶ Vanden huwelijcsche gauen.

¶ Giften die geda͂e zijn ter cause van huwelijc en zijn niet te wedroepen/al cesseert dat huwelijc ten si dat daer af si expresse condicie van huwelijc. E

E Quod hic dicit est expresse co͂tra l. si presidi. et. l. si a spo͂so. c. de donat. ante nupt. per quas ll. dicitur q̃ donatio reuertitur ad donante͂ si matrimonium non sit subsequutum.

¶ Vande͂ condicie͂ vanden huweliken

¶ Jte͂ oft gebuerde/ dat in condicie van huwelijc/waer eenige sake oft condicie de turpitude weet dat die selue sake en͂ turpitude/soude worde͂ gerekent voor niet/en͂ als niet gedaen noch geconditioneert. En͂ also suldijt v͂staen in dien daer eenighe condicien zijn onmoghelijc: noch saken die tegens die substancien vanden huwelike zijn. F

F c.j. extra de condition. appos. et c.

¶ Van twee wiuen te trouwen

¶ Item oft gebuerde/dat yemant dat anderde huwelijc dede duere͂de dat eerste huwelijc hope͂de of meynende dat zijn eerste wijf doot was. Weet dat hi weder keere͂ mach ae͂ die eerste: sonder misdaet. En͂ oft hi vande͂ andere͂ kinderen hadde/so soude͂ die kindere͂ gehouden zijn voor legitisme/hoe wel dat hi weder gekeert waer totter eerster. Mer in dien hi dat ghedaen hadde/wetende dat die eerste noch leuende waer / dat en soude hi nyet moghen doen dat ander huwelijc en soude gheseyt zijn illegitisme: en͂ die kinderen die daer af gesproten waren/souden de adultre oft ouerspel zijn. G

G c.j. et. c. significauit extra de eo qui duxit in matr. qua͂ polluit per adult. ¶ Jstud q̃ hic in fine dicit no͂ est indistincte verum quia si secu͂da ignorauit censentur proles legitime. c. ex tenore extra qui filij sint legitimi. Ratio est / quia vt filij dicantur legitimi sufficit bona fides alterius pare͂tis vt dicit gl. in hoc d. c.

¶ Vanden huwelike͂ va͂ lazaren

¶ Ghi sult wete͂ dattet niet verbode͂ en is den lazaren/dat si niet huwelike͂ en soude͂ te same͂/oft aen andere dyet doen willen. En͂ dat recht en gehengt niet/dat oft gebuerde/dat die man oft dwijf welc van beiden dattet waer/die gehuwelijct zijn viele͂ in melezerie oft lazarie/dat si daero͂ versceyde͂ souden worde͂ van huwelike/va͂ malcander. Mer soude die gesonde de͂ siecke bewaren/ten ware dat hi reynicheit beloue͂ woude. Nochta͂s seyt dat recht dat oft daer ondertrou waer de futur/en͂ die ee͂ la-

zarus werde/die trouwe waer te niet/en͂ en soude niet gehoude͂ zijn te procederen in huwelike. H

H c.j. cu͂ duobus sequen. extra de coniug. leprosorum.

¶ Vanden huwelijcken vanden eyghen oft cuyrmuetinghen.

¶ Oft gebuerde/dat een man vry/ huwelicte aen een eyge͂ wijf/ignorende oft niet wete͂de dat si eygen waer weet dattet huwelijc niet houden noch weerdich zijn en soude/ten ware bi also dat die ma͂ na dat hi geweten soude hebben dat si eygen was bi haer geslapen soude hebben/en͂ haer vleesscelijc bekent. J

J c. proposuit extra de co͂iug. seruoru͂.

¶ Weet dattet huwelijc ghenomen tusscen den eersten en͂ den vierden graet van affiniteyt/niet waerdich en is. K

K c.j. extra de consang. et affinit.

Van huwelijc tussce͂ maechscap.

¶ Jte͂ ghi sult wete͂ dat die neuen vande͂ man/wel mogen huwelike͂/aen die nichten vande͂ wijue wt geseyt in graden verboden/gelijc ghi beuinde͂ sult in die tafel hier boue͂ gesedt. En͂ men behoort te beginnen rekenen/vande͂ buyc vanden boom. L

L c. quod super his / et c. ius nos extra eode͂.

¶ Die vad die zijn dochter onthout/die v͂bonde͂ is tot huwelijc behoort bedwongen te zijn bider heyliger kercke͂/te restituere͂ zij͂ dochter tot die volcominge vanden huwelijck. M

M c. no͂ est vobis extra de spo͂s. z mat.

¶ Huwelijc verschept he͂ wel/oft een neue vande͂ ma͂ mainteneert int secrete/dat hi dat wijf vleesschelic bekent heeft mer hi en derft dat niet seggen om vreese van iusticie/oft va͂ haren vrienden. En͂ daerom behoort hy daerop bedwongen te zijn die waerheyt te segge͂ bi sinen eede. En͂ in dien hi dat affirmeert het huwelijck verschepdet hem seluen. N

N c. preterea ij. extra eo.

¶ Vanden diuorses oft sceydinghe en͂ separacien van huwelijc.

¶ Dat. CCC. v. Capittel.

Na dat geseyt is vanden huwelijcken/so volcht daer na vande͂ separacie͂ diuorses/oft scheydinghen/dye daerop ghescien mogen. So weet dat diuorse mach ghescien in huwelijc/als tusschen man en͂ wijf is affiniteyt van maechschap so na dat si in huwelijck niet blijuen en moghen/ten ware dat si daer af ghedispenseert waren vanden aertsschen vader den paus. O

O c. porro extra de diuortys.

¶ Van swagerscap.

¶ Jte͂ alst beuonden wort/dat die man gehadt heeft vleeschelike bekennis/ae͂ een nichte van sine͂ wiue voor dat huwelijc/daerom en soudemense niet verschepden.

¶ Jte͂ oft tusscen de͂ man en͂ dwijft/beuonde͂ wort affiniteyt va͂ swagerscap/die trouwe en soude ne͂mermeer mogen volgen. Mer in dien des gebuerde na die trouwe/men soudese daer om niet moete͂ sceiden. Want bi dispe͂sacie mach daer af veel gereconuereert oft v͂haelt zijn. En͂ nochta͂sen behore͂ si niet met malcander te ligge͂ ter tijt toe dat daer af gedispenseert si. En͂ oft gebuerde dat een van beyden/het si die man/oft dwijf niet en woude neme͂ oft hebben dispensacie/dye eene soude den anderen moghen bedwinghen bijden prelaet. P

P c. j. et. ij. extra de eo cog. co͂sang. vx. sue.

¶ Te zijn vercout van naturen.

¶ Itē oft die mā sulc werde oft ware/dat hi vcout waer vā nature/eñ finaliјc gedisposeert dat hi niet en mocht hebben vleesselic geselscap met zijn wijf als tusscen man eñ wijf toebehoort/dat die clerckē heeten sculde vā huwelijc. Weet dat daer toe valt ewige versceidinge biden prelate. Eñ dat wijf sal weder mogen huweliken aen eenen anderen man in dient haer goet dunct. A

A extra de frigid. et malefic.

¶ Van een cort lede/oft debilite.

¶ Noch seyt die decretale dat oft gebuerde/dat die lede of vede vādē mā si al te seere bi siecte oft ands dattet cleyn is/oft sulcr/dat hi nz doē oft betalē en mach die schulde van huwelijc door zijn debiliteyt. Weet dat daer sceydinge gescien mach biden prelate/eerste bekēt vande debiliteit oft gebrec des lede in dien datter bi remedie vā medecinen niet weder gestelt oft gebetert en mochte worden. B

B c. quod sedem. et c. literis. extra eodē.

¶ Itē ghi sult weten/vā die debilite vand vrouwe gelijc als vanden man/oft gebuerde dattet wijf al sulc si/eñ so beslote dat si niet abel en si tot al tgene dat tot natuerlike vrouwen toebehoort te hebben alsinē vint sond auonture/noch ordinantie natuerlike van vrouwelicheyt. Weet dat die mā gehuwelijct aen sulc wijf/mach eyssce sceidinge. Eñ daer af bekent/hi ist sculdich te hebbē/ten ware bi also dat bi miracule/oft artificile eñ constelike saken daer toe mocht voorsien worden. C

C c. fraternitatis. extra eodem.

¶ Vanden ongheloouighen.

¶ Item daer valt scheydinghe/wanneer die man oft wijf hem bekeeren tot ongeloouicheyt. Eñ in dien si weder keeren totten heyligen geloove dan behoort die scheydinghe weder ghesedt te zijn/ eñ reiuncte tot huwelike als voren. D

D c. quanto. extra de divortijs.

¶ Te zijn in adultre oft ouerspel

¶ Itē mach diuorse oft scheydinge geschien bi cas vā adultre. Ghelijc oft die man wiste dat zijn wijf ouerspel dede/eñ dat indē waerheyt beuondē ware weet dat daer valt diuorse oft sceydinge vā bedde eñ van schotele/mer niet perpetuele. Wāt de rechten hopē/dat si noch wederkeeren sullē vā sondē. Want als si weder gekeert zijn in gracie van malcanderē dan keert weder die coniunctie vā huwelike te samē. Want in dien sulcke scheydinge valt in feyte/weet dat dan dat wijf behoort te hebbē porcie om haer leuen/na haren staet. Mer in dien dat wijf vā haren mā ghinc/bi harē wille/sonder daer af bedwongen te zijn van haren man oft dat haer man haer beuonde in tegēwoordige fornicatie/eñ hyse daerom wech iaecht van hē/weet dattet wijf dā niet hebbē en soude voor haer leuen. Eñ in dyē dat wijf verduwarijt waer/si soude haer duwarie verliesen. Nochtans willen sommige rechten/dat die vrouwē in dit stuc hebben enich aendeel vā haren goedē/bi sufferancie / op dat si ouermidts armoede niet en comē tot meerō bederfenisse. Wāt in dien dat wijf/die tyt geduerēde haer wijsselic regeerde eñ die mā in ouerspel viele/so dattet dwijf dat toe nen mocht/dā mocht dat wijf begeren aenden prelaet/dat si wed gesedt wort in cōiunctie vā huwelike met haer man: eñ het behoort haer also toe ghewesen te zijn. Eñ anders en behoort si niet te eisscē restitucie vā coniunctie vā huwelijc/tē si dat si dat betuygen mach. Eñ oft ghi vraget hoe dat betuyget soude mogen zijn: want het schijnt stercke sake te zijn dat te betuygē. Weet dat oft het wijf betuygē mach/dat haer mā heeft eenige concubine met hē wonende/binnē sinē huyse secretelijc/daer hi bi verkeert/eñ daer af mare si/het is alsdan genoech betuycht/om te gerakē totter voorß conclusie. E

E c. ex literis. extra eodem.

¶ Vāden vader oft moeder gheuad te zijn vā den mā oft vanden wiue.

¶ Itē geschiet diuorse oft scheydinge/ wāneer beuondē wort/dat die man oft wijf wtgesproten zijn/van twee vaders eñ moeders/die ghevaders gheweest hebben deene vanden anderen/ vanden seluen kinderen/die ghehuwelijct zijn.

¶ Item oft gebuerde/dat huwelijc gemaect wort tusschen die kinderen wtgesproten van gheuaderschap op dattet vyet en si van kinderen / vanden welcken dye gheuaderschap waer / daer en-valt gheen diuorse oft verscheydinghe. F

F c. j. et c. super eo. extra de cognat. spirit.

¶ Van kinderen te samen te heffen

¶ Itē oft gebuerde/dat yemant kinderen hief/die eene vandē anderen: eñ daer na gebuerde/dat een van hem beiden/die welcke dattet waer/weduwe werde. Weet dat daer na sulcke personen nemmermeer malcanderen te huwelike hebben en mogen. Ende in dien dat gheschiet ware/so soudemen dat huwelijc moeten scheyden. G

G c. Martinus et c. ex tenore. extra eodem.

¶ Van een man zijn wijf te quetsen oft te sniten.

¶ Item die sommige seggen/dat scheydinghe geschien mach/ wanneer die man keert tot sulcken wille/als gewoonlijc te sniten oft te quetsen zijn wijf/wāt het wijf dat niet verdragen noch liden en derf/ten si dattet haer beliefte. Maer dese sceydinge en is niet dā vā bedde/ wāt si weder te samen comen moghen. Eñ also werdet gedaen eñ ghewesen int hof vanden bisschop van Dornick/tusschen Peeter vanden cruyce/eñ Margriete van Puchts/zijn wijf.

¶ Vanden man te dissiperen oft qualijck wech te brenghen zijn goeden.

¶ Item oft ghebuerde dat die man hē keerde tot quadē belyne/zijn goeden qualijcken wech te brenghen/weet dattet wijf nade opinie van sommigen/sake heeft te eyssen sceydinge van bedde/oft sake te eyssē distributie oft deelinge vande goeden/eñ dat haer portie daer af ghedaen si. Eñ dan weet dat si tot deser portie ontfanckelijc is/eñ behoort haer gedaen te wesen/vā alle die goeden die si te samen hadden. Eñ in deser portie vanden goeden/ behoort dat wijf ghehouden eñ bewaert te worde/hoe tusschen hē dese portie eñ scheydinge

vā goeden gedaen is met recht. Eñ van dien dage voort/om eenige schulde die die man maect/totter porcie geordineert om dat wijf/en sal niemant mogen comen. Eñ desgelijcx aen die porcie vandē mā om die sculdē vanden wiue/ ten ware bi also dat si hē weder steldē tsamen te woonē. Also werdet gesept eñ gewesen om ioncfrou Marie vā cleremere tegens Enlaert van poncres haren man. A

A
De iure / scripto / si maritus incipiat male vti substantia /sua vxor poterit repetere dotem suā etiam constāte matrimonio. l. si constāte. ff. solat. mat.

Van deflozatie vā maechden.

Dat.CCC.vi.Capit.

Vv wij gesien hebbē vandē diuorses oft vscepdinge so volcht daer na vā der defloracië/diemē aen die maechdē doet/vā fornicacie/inceste/eñ adultre. Dats te wetē/dat in alle dese sakē is differēcie. Want defloratie(dat die clerckē heetē de stupro)is/wāneer een mā midts liefde/so veel vercrijcht aē een maecht/dat hise onteert. Eñ dit heetmen defloratie/eñ naden latine stuprū. Eñ daer volcht vā deser maniere vā stuprū/in dien dat wijf believt/haer te beclagen aendē rechter/eñ het beuonden waer dat hijse gedefloreert oft onteert had/die mā die des gedaen heeft/ behoort dat wijf te begauen na zijn facultept/oft hi behoortse in huwelijc te nemē. Eñ is indē man te kiesen /dwelc vā beyde dat hē believt/eñ daer mede sal dē twist cessereen. Eñ is een van beyden gehuwelijct/eer dat geschiet wort die vrijhept eñ kore is daer af geleden. Wāt si en mogen dan malcanderē te huwelijc niet hebbē/eñ daer bi soude dat recht/zijn crachte daer af vliesen/eñ die deflorer haer interrest/bi so lange gebept te hebben. Fornicatie is/ te doene ghehadt te hebbē/bi man oft wijf gehuwelijct/tot andere die niet gehuwelijct en is/als tot weduwe oft tot vrouwe vā religie/eñ daer in vallē grote boetē in dient betupcht wort. B Adultre is/mā oft wijf gehuwelijct/vleesschelijc te bekennen/aen andere die ooc gehuwelijct zijn. Eñ daer in vallē ooc boetē/in dient betupcht si/na haer facultept. C Noch is daer een/dat die clerckē heeten incestus dat is/zijn nichte tot een wijf te hebben. Eñ in dit stuck vallen ooc boeten/na die facultept/in diē dat tet betupcht wort. D

B
xxxvi.q.i.c. lex illa / ibi fornicatio autem.

C
D.c. lex illa ibi. Adulterium vero est

D
l.d.c. lex illa ibi: incestus est.

Van kinderē die bliuen in een huwelyck ghesepareert.

Dat.CCC.vij.Capittel.

Vandē kinderen die blijuen van mā eñ wijf/die versceyden worden bidē geestelikē houen/suldi weten/dat oftet gebuerde/datter scheydinge geschiet tusschen den man eñ dat wijf/in dyen daer kinderē zijn/eñ die versceydinge coemt biden sculden vandē man/zijn kinderēn behorē te zijn in die bewaernisse oft regiment vandē wiue /tot des mans costē: ten ware bi also/ dat die versceydinge perpetuele oft eewich waer/eñ dattet wijf dan weder huwelicte. Eñ in dien si dan wed' huwelict/die kinderē souden dā bliuen inde bewaernisse eñ regiment vandē vriendē aen beyden sidē/ten costen vā den vader eñ moeder. Eñ oft die sceydinge quame bider sculde vand' vrouwe/dan soudē die kinderen bliuen inden bewinde vandē vader totten coste vā der moeder/in dien si so rijc ware dat zijt mochten doen. Eñ oft des niet/dat behoort te bliuen totter discretie vandē rechter bidē rade vandē vriendē te nemē also vele op die eene als op die ander/ eñ dat meeste/optē rijcstē. Nochtās so is te considereren bi wien dat die sculde coemt: want die is schuldich dat meeste last te draghen. E

E
l.s.cum Anthē. sequēt. c. diuort. fac apō quē lib. mor. vel educ. deb.

Vandē kercken/ eñ van den saken der kercken toebehoorende.

Dat.CCC.viij.Capittel.

Vvi willen nv sien vanden kercken / eñ van die saken daer toe behorende. So weet dat dye kercke is gheheeten oft ghesept gods huys/oft een stede van gebet. Eñ behoort te zijn gesepareert oft verscheyden vā alle ander huysen. Eñ is vrij vā allen beden ongelden/eñ schulden: dats te weten die kercke eñ tgene dat der kercken gegeuen is /wāt die kercke is geheeten godshuys. Eñ zijn van oudts geweest twee kerckē. Die eene van goeden geloone: eñ die ander van quaden geloone. Eñ daerom wert ghe ordineert/dat die kercke van goeden geloone wesen soude/eñ toebehoren aenden kerstenen /eñ die ander aenden ongelouigen. Eñ worde alsdan verboden/datmē niet laten noch besprekē en soude in testamēte noch anders/aen die kercke vāden ongelouighen/maer dattet gelatē soude wordē aen de kersten kercke. Eñ daer om zijn die kerstē kercken so seer gemultipliceert / eñ worden vā dage te daghe. F Dat ghedaen eñ geordineert van den kerckē/ also voorß is /so woude elc na zijn doot begrauē zijn inder kerckē/die eene met machte/eñ die ander bi gifte van goeden. So weet dat na bescreuen recht niemāt en behoort begrauē te zijn in der kerckē/ten si dat hi clerc is. Want aen geenen waerlikē personē toe en behoort/begrauē te wezē inder kercken/maer behoren begrauē te wesen in den kerckhof/buyten die kercke. G Het schijnt bidē derden rechte vā Codex/dat geen clercken en behoren begrauē te zijn inder kercke dā proper de clerckē vander seluer kercke/eñ die daer verkeerēde eñ dienēde zijn. Eñ dat recht sedt tot een exēpel/de kercke vā sinte Sophie/vā Constantinopole/daer in een seker getal vā clerckē is / sond' daer meer te mogen zijn. Eñ also schinet/ dattet also behoort te wezē in alle kerckē/op dat elcke kercke haer getal hebbē sal: eñ dat geen ander clerc wesen en soude/ dan die gecoren inden getale vander kercken. H Itē inde kercke en behoort niemāt begrauē te zijn hi en si vā heyligē leuē/eñ clerc/so voorß is. Eñ na bescreuē recht/die hē inde kerc laet begrauē/eñ in dootsondē is/weet dat die eere meer is tot dānacie dan tot behoudenisse vand' sielen. Eñ so wie sulcx inder kercken begrauen wort/alsmen den heyligē dienst singet/dat is hē vernieuwinge vā zijn pine. Itē sepulture en behoort niet vercocht te wesen

F
l.s.c. de sacrosanct. eccl.

G
l. nemo Apostolorū c.eo. Ista l. nō dicit hoc quod nemo laicorū potest sepeliri in ecclesia sed dicit quod humana corpora nō debent sepeliri cum corporibus sanctorum.

H
l. nō plures c. eodē. Idē est hodie in aliis ecclesiis / vt pro facultati bus ecclesie constituantur.

en die waerlicke behoren begrauē te zijn indē kerc hof buytē der kercken/eñ die clerckē binnē dē kercken/sonder simonie/eñ sonder tgewide te vercoopen: want men daer aen grootelijc misdoen soude. Eñ daerō suldy weten/dat chemiterie oft ghewide stede is te verstaen in. ij. manierē. Dats te wetē dat aerde die niet gewijdt en is/mach vercocht worden / eñ aldaer mach geordineert wordē sepulture. Als vā

A
vt. ff. de re- lig. & sūpt. fun.

oudts die machtige plagen te kiesen haer sepulturen/daert hē beliefde. Maer die sepulture gewijdt en mocht niet vercocht wesen sonder simonie. B
Eñ inder aerde gewijdt/ dats te weten vā kercke eñ dat lant dat geordineert is tot sepulture/ daer en behoort geen sepulturē vercocht te wesen/ met zijn sculdich toe te horen den genen diet sculdich is toe te horen; Dats te weten/ den clercken vander plecke/eñ aenden waerlicken datkerchof.

¶ Desgelijcx so als die reliquiē vandē heyligen lichaem der heyliger kerckē/bi simonie niet en behoret vercocht te wordē/noch die ornamētē/also en behoren ooc die landen eñ possessien der kerckē/niet te geuen eenige beden/om wat sakē oft lasten dat indē lande geschien/maer behorē daer af vry eñ exempt te zijn. Wtgeseyt dat in dien gemaect moetē worden eenige bruggen/oft gemeyne wegen oft eenige wegen te vermaken die profitelijc gedaen warē: weet dat daer in moetē die kerckelike goedē contribuerē eñ gelden eñ daer af en mogen si hem niet ontsculdigen noch exempterē. Ooc en mogen si niet ontschuldicht zijn/wanneer die prince doort lant rijdt/ eñ afsitten wil in huyse van eenighe kercken/wel mach hy dat doen met rechte/ eñ nemen die goeden vander kercke voor hem eñ voor zijn volc: wantet al vanden heere coemt. G

B
placet / et ad instru- ctiones. c. de sacro sanct. eccl. c. j. de immunit. ecc. lib. sext.

Van hē te begeuen totter kercke.

¶ Itē weet/also haest als een mā oft wijf hē seluē begeeft in religie/zijn goedē zijn eñ toebehorē der kercke: eñ daeromme en mogen si niet makē noch ordineren testamenten/in preiudicie vander kerckē. Maer in dien si wittachtige kinderē hebben eer si daer in gaen/weet datmen hē daerop geen preiudicie doen en mach/haer recht en si bewaert: eñ si mogen wel hemlieden daer af ordineren. C

C
...thea. in ...esti. et ...athen. si a multi... c. eodē.

¶ Te gheuen die prochie kercke tot monasterie.

Item is te wetē oft die prochie kercke ghegeuen eñ bekeert mach worden in monasterie oft clooster: weet dattet wel geschiē mach bi consente vandē bisscop vandē plecke/eñ vā zijn capittel: eñ dattet niet en si tot preiudicie vandē kercke cathedrale.

¶ Van die ghene die gehangen zijn aen die galge.

¶ Itē weet dat die gene die aender galge gehangen zijn bi iusticie/ in dien dat si gebiecht zijn ghe weest voor die doot/eñ dat si gestoruen zijn in goeder memorie/niet teghenstaende dat si so leelijc eñ oneerlijc gestoruē zijn/dat en belet niet (in dien de heere wil/van wien die iusticie gehoudē is/eñ dye hē doet steruē) hi en mach wel ontfangen worden eñ begrauen in ghewijde stede. D

¶ Te beroouē de sepulturen van den doodē.

¶ Itē is expresselijc verbodē bi dē bescreuen rechte dat niemāt en beroone die sepultueren vandē doden/bi wat wege dattet si. Eñ so wie in deser manierē misdadich beuonden waer dat hi seer grieuelijc gecondemneert si. Dats te weten naden oudē rechte/in boetē ciuile/na die faculteyt vādē delinquāt eñ dat die rechter daer afdoet seer grieuelike punicie. Eñ in dien hi dat niet en dede /dat hi selue gecondemneert si in grote boeten. Maer nadē tegenwoordigē rechte so wie dat doet hi is schuldich gecorrigeert te zijn seer criminelijc: Wāt het is meerō quaet/te stelē aendē doodē dye niet sprekē en mogen/eñ inder kerckē wiēs recht dat behoort te zijn/dan te stelē aen leuēde personē. E

D
xiii. q. ii. quesitum, juncta gl. l. j. et. ii. ff. de cadauer. punit.

E
l. qui sepul. chra. c. de se pulch. viol.

¶ Die waerlicke en behooren niet te sitten inden choor vander kercke/ter wijle datmē dē dienst doet.

¶ Item seyt dat bescreuen recht dat die waerlike/die wile datmen den heyligen dienst doet niet en behoren te sitten indē choor vander kerckē noch bidē outaer comen. Eñ niemāt en behoorter te sitten/dan die clerckē/die clerckelijc leuen. F

F
c. j. extra de vita et ho nest. cler.

¶ Hoe dye kercke een vrijheyt is voor dē delinquāt.

¶ Item ghi sult weten/dat die kercke geordineert is te wesen vriheyt aendē delinquantē oft misdaders/die daer vriheit nemē willen/eñ wederkeerē/om te nemē eñ te hebbē die emunicie oft vriheyt vāder kercke. Wāt in den oudē testament so was geordineert een seker plecke voor die delinquantē oft misdaders vā delicte oft misdaet / daer remissie af ghescien mach eñ gracie/met recht eñ reden wederkeerē mogen tot refugie oft vriheyt eer si geuangē werden/ eñ dat partie te vreden gesedt eñ voldaē waer/eñ die prince daer verleenē mach zijn gracie. Wāt beter ist dat die sondige leeft/dan hi die strange dānacie ontfange/sonder te beterē aen partie. Eñ also wilt den text vandē Bibel. Maer biden nieuwē rechte/eñ daer na dat die kercke gheordineert was weert gheordineert/dattet zijn soude refugie oft vriheit vādē delinquantē oft misdaders/als in saken remissibile.

Wie niet en behooren te gebruycken dye vriheyt vander kercke.

¶ Itē in sakē niet remissible/ als straetrouers dat die clerckē heetē depredatores populorum /en behooren niet te hebbē refugie oft vriheyt/noch te nemē emunicie. So en behoren ooc moordenaers om die moort bi hē gedaen/refugie oft vriheyt te hebben noch emmuniteyt te ghebruycken/ na dat die moort openbaer eñ kennelijc waer. ¶ Ooc en behoort hi niet te gebruyckē van emmuniteyt/die hē voordt om te scandalizerē die kercke/oft die kerckē vilipendeert daer si bekeert zijn tot refugie oft vriheyt ge.

lijc die gene die vechtē/ oft twist makē inder kerc-
ken/daer si refugierē/die daer opēbaer cracht doē
oft fornicacie/oft die casteelē makē vander kerckē
Ghelikerwijs als si ghecomen zijn tot refugie/eñ
daer na wtgegaen / makēde eenigen twist oft kijf
eñ dan weđ keeren tot die selue kercke om vrijheit
A Eñ na de opinie van sommigen/ die noch ghin
ge op een anđ kercke/wāt nader scrifturē daer en
is nyet meer dan een kercke alleene/voor al. B
Want van sulcke sakē bouen gescreuē/en behoort
nyemant te gebruyckē van refugie noch emunitie
vander kercke. ¶ Item en zijnt ooc niet schuldich
te gebruycken de gene/die onder tdecsele vā refu-
gie vanđ kercke/v̀spien eñ verwachtē haer viandē
also nader kerckē/dat si hē daer iniurie doē/groot
oft cleyne/eñ dan om vreese vanđ iusticie/terstont
loopē inde kercke/sulcke en behoren niet te gebru
ken refugie. Eñ is te wetē dat des behoort gesept
eñ verstaen te wesen/dattet gedaen is onđ tdecse-
le vanđ vrijheyt eñ refugie vanđ kercke/na dat de
fept gedaen sal zijn bider kerckē met voorraet eñ
opsettē wille/sonder gedaen te zijn met heete ver-
gaderinge eñ fepte. Want na der scriftueren. C
Eñ also werdet gesept bi arreste vā parlemēte/in
cas vā fepte bi inuasie eñ oploop/bi een kercke om
meester Claes de bōsolaes/ pcureur int parlemēt
tegens een gheetē Jan de scriuer/de welcke indē
iare. M.CCC.lxxxij. of daer ontrēt/hadde v̀spiet
den voorś Bonsolaes/ die quā wt onser vrouwen
kercke te Parijs/eñ heeft hē aengewochtē by dye
voorś kerc/eñ seer ontamelijc gequest. Eñ als hy
dat ghedaen hadde liep hy tot refugie inde voorś
kerc. Die prouoest vā Parijs/ geinformeert vanđ
sake/quam hē halen in die voorś kerc/eñ bracht hē
ghevangen int chastelet. ¶ Itē wert also gesept
by arrest van parlemente/ om een geheeten Gla-
sot/die bider kercke vā s. Genoyt te Parijs/ doot
sloech meester Steuē baeliu/eñ terstont vertooch
tot refugie in die voorś kerc. Dat gedaen/die hee-
ren vandē parlemēte geinformeert vāder sake de
den hē vangen inde kercke/eñ deden hē rechtē cri
minelijc. ¶ Item het wert gesept bi arreste van
parlemēte/in cas vā casteel te makē vāder kercke
eñ de selue condēneren/als voorś is/tegēs die Co-
lenbiaux vanđ stede vā Abeuille/ die welcke ghin
gen wt een kerck e daer si in warē/om seker saken
eñ questien van eenē man daer inder stede. Eñ dat
gedaen/om vreese vā iusticien/ eñ sorchden dat die
kercke daer si wtgegaen waren/ hem liedē gheen
refugie oft vrijheyt wesen en soude/ghingen in eē
anđ kercke. Die waerlike iusticier gheinformeert
vanđ sake/eñ hoe dat si wtgegaen waren vander
eenre kerckē in dādere/dat behoort v̀staen te zijn
al een kercke/na dbescreuē recht. De rechter heeft
se gehaelt wt die ander kercke/eñ si deden daer af
proces int parlemēt. Alle ghesien/het wert gesept
dat dye kercke hē niet schuldich en was te helpen/
eñ si werden gecorrigeert na der saken.

¶ Van eenen man doot te slaen

om ghelt. ¶ Item ghy sult weten/ dat so wie
bi prodicie/oft om ghelt slaet/oft doet slaen yemāt
hi en behoort nyet te gebruyckē emunicie vander
kercke. Eñ in diē hi hē daer betrect/die sake waer
achtich beuōdē wesende/die rechter mach hē daer
af betreckē/die de kēnisse daer af sculdich is te heb
ben. Mer wel moet hi voor hē sien/dat hi heeft iu-
ste reckē/bi goede informacie precedente/eñ dat hi
dē geestelijkē rechter daer af v̀maent heeft/eñ dan
mach hi hē vā daer betreckē. Wāt die gheestelike
rechter en soude nēmermeer oerlof geuē / om die
irregulariteyt/daer hi in mochte veruallen. D
¶ Itē wert gesept bi arrest/in cas te contēnerē de
kercke/tusschē die kinderē van Peeter autompet
poorter vā Dornic/die hen om seker delict oft mis
daet bi hē gedaen/ hieldē tot refugie oft vrijheyt/
inde kercke van. s. Peeter/ eñ ghingen seer gewa
pēt staen voor die dore blinckende/eñ toondē haer
fept. Die rechter royale dede hē liedē ontnemē ha
re wapenē/eñ dede dye wech dragē. Daer op viel
geschil. Alle ghesien het wert ghesept dat die rech
ter royale dat wel mochte/eñ behoorde te doen/in
sulcke sake/eñ anders niet/wāt so wye hē behelpē
wil vanđ refugie oft vrijheit derkerckē/die ist scul
dich ootmoedelijc te nemē/eñ hem wachtē/ hopen
de satisfactie te doen aen partien/eñ aen iusticie.
Eñ anders en ist ooc niet te houdē noch waerdich

¶ Van goet te settē in die kercke

¶ Itē ghi sult wetē/dat oft yemāt om vreese vā iu
sticie/sette zijn goedē in eenige kercke/meynende
dattet daer vrij zijn soude/weet dat daerō de rech
ter niet en behoort te latē/in dien dattet si om bekē
de sake/hi en mach wel de goeden betreckē wt der
kerckē/om te doen satisfactie aen partien/ eñ sonđ
die kercke preiudicie te doen. Maer men behoort
eñ ist schuldich te doē in tegenwoordicheyt vandē
volcke vandē bisschop. Eñ na tgene dat voorś is/
die kercke en is niet gemaect/om anderē ongelijc
te doen/maer om redēne te doen/eñ te helpē doen
¶ Eñ en is die kercke niet geordineert tot refugie
oft vrijheyt/dan om den lichaem vanden mannen
om te schouwen die rigoer vā iusticie/so lange tot
dat satisfactie gedaen si aendē partien/eñ daer na
dye gracie vanden prince daer op mach strecken/
in dient dye sake begheert/eñ anders niet. Eñ an-
ders en is men niet schuldich in ander sakē te ghe-
bruycken emuniteyt. Eñ also werdet gesept bi ar-
rest van parlemente/tegens Jan brule vā Parijs
die welcke gegaen was inder kercken/eñ zijn goe
dē geset te wesen inder kercken/om saken/daer af
men nyet en denct verdachuaert te wesen. E
¶ Itē oft gebuerde dat yemāt dye in refugie van
der kercke hē geset hadde/om eenigē twifel/indiē
hi veruolcht wort bidē waerlikē rechter/eñ die sa
ke begeert/dat hi v̀dachuaert si om die sake/weet
dat daerō dat hi inđ kercken is/niet en blijft/men
en mach hē inđ kerckē wel v̀dachuaerden oft intie
meren/sonđ die kercke preiudicie te doen. Eñ ver
dachuaerdinghe oft intimacie dye aldaer ghedaen

A
l. denunciamus. C. de his qui ad ecclesia. confug. melius in. c. inter alia iū cta glo. ext. de immuni. eccle.

B
Non est vi[...]
ū sola eccle
sia sancta
Dei.

C
Ecclesia dei
non debet
esse spe lunca.

D
c. j. extra de homic. vo
lunt. [...]

E
Concordat
l. presenti le
ge decerni
mus. C. de
his qui ad ec
cle. confug

soude wesen/soude waerdich zijn/wāt also geseyt is/die kercke en is niet refugie in sulcke sake/mer om den lichaē vandē man te beschermen. Eñ also werdet geseyt by arrest voorf. Want by stercker redene machmen aldaer verdachuaerden/alsmen van daer eenen man betrecken mach/dye vander emuniteyt nyet en behoort te ghebruycken. A

B
...ppelen a ...ege decer ...mus.

¶ Hoe veel die refugie oft vrijhede schuldich is waerdich te zijn.

¶ Itē in ander sakeso willen die bescreuen rechtē dat so wye hē betreet totter emuniteyt vand kercke/op dat hijt deuotelijc eñ ootmoedelijc eyscht/de refugie is schuldich waerdich te zijn tegēs dē rechter. Eñ so edel is die emuniteyt vander kercke oft vandē kerchof/dattet schuldich is waerdich te zijn xxx. voeten van daer/ in dient waer om zijn nootgeuoech te doen. Want tsoude seer onbetamelike sake zijn/dat inder kercken oft kerchof/dat gewijde aerde is/gedaen soude zijn sulcke leelichent/als zijn natuerlijc gheuoech daer te doen/ eñ daerom behoort daer tē wesen dertich voeten. B

B
...ij.q.iiij. ...icut anti ...kas. et. ...fimtuis.

¶ Te doen eenich delict op.xxx. voeten na der kerckē.

¶ Eñ ter contrarie/in dien op.xxx. voetē na der kerckē of kerchof yemant dede eenich delict oft misdaet/eñ dan ghinghe inde kercke/dye kercke en behoort hem gheen refugie te wesen/ghelijck voorf is.

Te doen eenige saken contrarie der kerckē/oft den ghenen dye al daer is tot refugie.

¶ Item is expresselijc verboden bi bescreuen rechte/dat niemant en doe eenige sake/tegens dye emuniteyt vander kercke noch tegens dē ghenē die daer zijn tot refugie/anders dan in de voorf saken. Eñ so wie dat doen sal sal veruallen in sulcken pene/als oft hi verraderie dede/tegens sinē heere. Want gheen groter/noch rechtueerdiger heere en mogen wij hebbē/dan de kercke gods/de welcke zijn huys is van ghebede. Eñ is verbodē biden rechte/dat niemant en make twist/geschil/vergaderinge/noch muyterie/op te vuallen in pene capitale/die nv teghenwoordelijc modificeert tot pene arbitrarie/tot discrecie vanden rechter/na dye personen/eñ na der sake. C

C
...deli/et.l. ...enuncia- ...nis. C. de ...s qui ad ...ccl. cōfug.

¶ Van hē te settē ind kerckē om vreese van schulde/oft van borchtochte.

¶ Die hem tot refugie vander kercken stelt om zijn sculdē/ die en is daer toe niet sculdich bescheremenisse te hebbē inderkerckē:mer behoort daer af betogē te zijn mettē rechte. Want de kercke en is niet geordineert/om yemāt onrecht te doē. ¶ Itē oft borgen/om vreese van haer borchtochte hē settē tot refugie vander kercke/hi en sal geē refugie daer hebbē/gelijc voorf is: mer dat behoort ghedaen te zijn byden radē vanden prelaet. D

D
De ecclesia ...nullus debet ...extrahi siue ...ena crimi- ...nali siue ci- ...uili/ seruat ...do. l. pre- ...cunt legs. c. ...odem.

¶ Van hē te doen begrauen inde

kercke. ¶ Oft gebuerde dat yemāt bi presumptuose wille oft houerdie/hem na zijn doot doet begrauē inde kercke/eñ sonderlinge als dye zōmige doē bi grootheit/inde notabelste plecke vand kercke. Weet dat de gene die dat doen/vsweren de pijne haerd damnacie/want telckē datmen ind kerckē celebreert/so is haer pine inder hellē vernyeut. ¶ Itē weet dat de afliuige vā deser werelt/na dat si vā hier zijn vscheydē/ wetē tgene dat voor hē in deser werelt gedaen wort/van tgene dat si geordineert hebbē te doē/dat hē aengaet/eñ dat niet gedaen en is. Eñ dat wetē si door die goede engelen/ die zijn eñ habiterē tusschē dē leuendigē ind lucht dye welcke weten eñ sien al dat gedaen wort. E

E
Aut per ip...sos qui ad nos venire creduntur/ sicut Paulus dicitur esse raptus in paradisum. xiij.q.ij.c. fatendū est

¶ Van ander rechten der kerckē toebehoorende.

¶ Itē weet datter noch is and recht/toebehorende der kercke. Want dye sommige zijn int behout eñ speciale bewaringe vā den coninc/van recht speciale: die ander van recht generale/eñ die and en zijn daer in niet/dan alleen dat de coninc als haer ouerste heere/haer behoort te helpē bewaren/eñ verweren/van violencie/vā ongelijc/eñ van machte onbehoorlike/als vā recht generale. So weet dat alle kerckē/die welcke zijn vā fundacie royale/dat is/datse gesticht zijn biden coningen/zijn van fundacie royale. Eñ sulcke zijn vā haer natuere vandē gemeynē rechte eñ generale/indē behoede eñ speciale bewaernisse vandē coninc. Eñ si en behoeuē daer af geen brieuen/ ten si dattet hē belieft/het si kercke/of clooster/eñ mettē personē der seluer kercke/haer goedē/saken/eñ familie. ¶ Item van recht speciale zijn mede dye kerckē eñ cloosterē/die niet en zijn vā fundacie royale ghelijc voorf is / maer si hebbē geimpetreert vāde nconinc/brieuen vā sauuegarde/ eñ speciale/ eñ van seker sake/daer af si seggen sake te hebben vā des te doen. Eñ moet dese sauuegarde ghecondicht eñ wt gheroepē zijn/inde steden eñ plecken/ daer si hē vā behelpē willen: eñ aen die personen/ daer si vreesen van laste/vā ongelijc/oft vā violencie. Want anders en soudet niet waerdich zijn. ¶ Itē zijn ooc vā gemeyn recht eñ generale / inde voorf sauuegarde/alle kerckē cathedralē/dye personen vāden kerckē/haer lijf/haer goet eñ familie sond dat si daer af brieuen behoeuen. Eñ nyemant en behoort/noch en macht ignoreren met redene/ noch si en behoeuen anders gheen publicatie noch brieuē/dan die mare vand kercke. Eñ moghen eñ zijn schuldich te hebben haer gardien/van sergiāt royale/om dye conseruacie van haer bewaringhe van haren lijue/saken/eñ goeden. ¶ Itē ghi sult wetē/dat geen ander kerckē en zijn inde sauuegarde vādē coninc. Dats te vstane/dat so wie misdede tegens hē/haer volc/oft goedē/dat si daerom niet vuallen en soudē in fractie vandsauuegarde/tegen dē coninc/noch en soudē delict doē daer af die iusticier oft rechter/onder wien dat gedaen waer/vliesen mochte die kennisse/als vā sauuegarde enfrainte. Eñ aenden rechter royale en

behoort daer af niet de kēnisse/noch bi preuencie/
noch anđs/om daer af te benemē dye kennisse aen
dē rechter locale/dat en mach noch en behoort also
niet v̄staen te zijn. Mer zijn si inđ bewaernisse vā
der goeder iusticie vandē coninc. In dien men hen
woude doen eenige last/oft ongelijc/oft eenige mo
lestacie: eñ ist tegens alte machtigen heere/ dye co
ninc behoortse daer af te bewaren/te helpen/eñ te
troosten in haer recht. Eñ alsodoen ooc alle goede
rechters. Mer noch en is dat niet sake van preuen
cie/waerō die rechter locale/daer af v̄liesen mocht
die kennisse/ten ware bi also/dat in hē ghebrec wa
re/oft dat de delinquāt so machtich waer/oft sulcx
dat die rechter locale/daer af niet en mach noch en
derf/noch en weet te doen. Eñ also werdet gesept
eñ geraden biden rade van Parijs/om sommighe
kerckē/die te Dornic zijn/eñ bi Dornic/daer som-
mige delict gedaen geweest hadde bi eenige delin
quantē/daer af de procureur vādē coninc in Tour
nesis/woude doē comē die kēnisse/voor dē rechter
royale/ter seluer plecke. De procureur vanđ stadt
seggende ter cōtrarie/eñ dat de voorš kerckē niet
en warē inder sauuegarde vanden coninc. &c. Het
wert gesept/dat die voorš kercken niet en waren
vanđ fundacie royale/noch cathedrale/of dat si nz
en warē in sauuegarde opēbaer gecōdicht/ daerō
en behoren si niet gehouden noch gherreputeert te
zijn in sauuegarde. Waerō die rechter locale daer
af nz en behoort te v̄liesen die iurisdictie ordinarie
noch kennisse/ na dat in hē gheen gebrec geuondē
en is. Eñ also werdet ghesept by arrest van parle
ment/int iaer. M.CCC.lxxxij. om een kercke die
gelegen is inđ heerlichept vā mijn vrou vā Gapr.
In welcke kercke was een delinquāt/die daer ge-
gaen was tot refugie/om dat hi een man doot ge-
slagen hadde inde selue heerlichept. Het gebuerde
dat hi geuangen wert/eñ geset wt die voorš kerc-
ke/bidē waerlikē rechter/eñ wert geuanghen ge-
brocht biden magen eñ vrienden vāden voorš do-
den. Eñ dat volc vanden prelaet begeerde hē weđ
ghebrocht te hebbē inde kercke. Die rechter seggē
de ter cōtrarie/ eñ dat die fept gedaē geweest had
de so na derkerckē/eñ met opsettē wille/ō den doo
den te slaen/op hope terstont weder te mogen kee
ren/tot refugie inde kercke: eñ dat daer om geen
refugie hē sculdich en was waerdich te zijn: Voort
sepdē die magen eñ vriendē/dat si met hē lieder be
hoordē te hebbē den procureur vāden coninc/daer
om dat die kercke/die inder sauuegarde vāden co
ninc is/eñ behoort te zijn/gelijc als andere kerckē
die indē conincrijc zijn geweest/was grotelijc ghe
quetst eñ geiniuriert/bide extractie vā den voorš
geuāgen. &c. Die waerlike rechter seggēde ter cō
trarie/dat dese kercke niet en is kercke parochiale
vā hē seluē niet en behoorde te zijn in sauuegarde/
wāt si en is niet vā fūdacie royale/noch kercke ca
thedrale/noch ooc in sauuegarde speciale: noch hy
en v̄metes hē niet/ooc soude hi cōtrarie doē/waer
om. &c. Allegheslen/ het wert gesept dat die kerc
in dit stuc niet zijn en soude/alsin sauuegarde roy

ale/die mach oft behoort te enfraingerē oft te bre
ken. Maer wel mocht eñ behoorde die coninc te be
waren dat recht vanđ kercke/in tgene daer si inge
querst oft verlast ware/by violencie onbehoorlijc.

¶ Vanden prophanen plaetsen.

¶ Dat.CCC.ix.Capittel.

Rophane is ghesept eñ geheeten/om
dattet is een plecke bider kercken/eñ
nochtans en ist gheen gewijde stede/
noch men mach daer niemāt begrauē
Noch ten is geen plecke van emunitept/ daer een
misdader vrij mach zijn. Mer het is een plecke toe
behorende eñ gegeuen der kercke/eñ gheamortifi
ceret biden prince/dye nēmermeer vercocht noch
verandert en mach zijn. Eñ daerom/oft die kercke
dier des gegeuen is/eñ geamortificeert/iusticie eñ
iurediсtie heeft vander plecke/die geamortificeert
si ooc by den prince/eñ bi consent vandē heere on-
der wyen des is/aen dye voorš kercke behoort die
kennisse/eñ niet aenden rechter locale. Maer oft
daer eenich misdaet ghebuerde/aenden rechter lo
cale soude dye kennisse toebehoren.

¶ Vanden thienden.

¶ Dat.CCC.x.Capittel.

Ghi sult werē/dat biden geboden Gods/vā
den beghinsel des werelts/so wel int oude
testamēt als biden nyeuwen/ghemaect eñ
geordineert vā god onsen schepper/ het wert geor
dineert/eñ gebodē seer scherpelijc/dat van alle sa-
den/wassende inter aerdē/so wel bi labeure als an
ders/eñ van alle granē oft koerne/betaelt eñ ghe
geuē werdē tot god dat thiēde deel vandē profite
daer af comēde. Eñ bider vsancie vandē ouden te
stamēt was geordineert/dat om dat die thiende is
dat deel gods/eñ dat hē dat behoort gegeuē eñ be-
taelt te zijn/daerō dat si niet beter en wiste te sepn
den eñ te geuen tot god/so brandē si die thienden/
op dat dē rooc eñ die vlāme indē hemel gaē soude/
alđ naest god. Eñ sepdē dat dit was zijn betalinge
eñ sepden dat zijt so rechtueerdelic dedē/als si best
conden/eñ betaelden hē aldus sonđ gebrec: eñ sep-
den/hoe dye vlamme eñ rooc hoogher climmende
was/hoe god dat bat in dancke nam. So weet dat
in sommige tidē daer na/geordineert wert dat die
thiendē gegeuē soudē wordē/aen die priesters der
wet/eñ so betaelt indē name gods/eñ daerom/dat
si die ministrē gods zijn eñ dat si daer af leuen son
dē/eñ soudē eenē outaer hebbē daer toe gemaect/
eñ int middel vandē outaer soude een gat gemaect
zijn/daermen indē naē gods sacrificie doet vandē
beestē die si god schuldich warē/eñ dbloet vā dyen
beestē liep in dat gat/eñ voort in die aerde. Dat eē
deel gauē si dē priester/als tot god: eñ dander deel
werpen si opt velt/op dat al het gene dat god ghe
maect eñ geschapē heeft/daer aē deel hebbē soude.
M Maer zedert dē nyeuwen testamēte/biden hei
ligen kepserē/eñ bider discretie vandē heyligen cō
silien eñ gracie vā god/so ist geordineert geweest/
dat die thiende eñ fructificatie/soude zijn eñ toebe

horen dē pastoren ē vicarien vā god/die de cuer e
ē bewaernisse der sielē vanden christen menschē
hebbē/ē godlike personen/so dat aen hē gegeuen
ē betaelt soudē worden die thiendē vandē voorß
A goedē/inden name gods/ē alszijn rechte aendeel
c.cum contingat ext. eodem. ē porcie/vandē goeden dye hy ons verleent. A
¶ Nu is te wetē/dat vā alle goedē/die opteraerdē
wassen/bi wat maniere oft labuere dattet si thien
de betaelt moet zijn aen god. Datste wetē in gras
in vruchtē van bomē/in koerne/ē in alle anđ gra
nē. Van hinnē/gansen/ē ander beestē opgeuoedt
daer profijt ē vruchtē af comen mogen. Het si vis
schē ē garences/in profite vā molē/vā ouen. Het
si in minē vā yser/vā goude/vā siluer/ vā metalen
ē van steenen/ē sonderlinge van alle tgene dat
god doet wassen ē multiplicerē opter aerdē/wilt
god die thiēde hebbē/om aendeel ē lof. Desgelijc
wil god/datmen thiende geuen ē betalen sal/van
dē lichaem vāden man/gelijc als te vasten die hey
lige.xl.daghen/dye hy geordineert heeft te vastē/
dwelc is dat thiende vandē iare. Ē daer af is dat
lichaem schuldich tot gode thiende te geuen. B
B ¶ So is te wetē/datter twee manierē oft formen
c.Nuncios extra. eodē. vā thiendē zijn/Dats te wetē personalen ē predi
alen. Thiende personale is/thiēde dye behoort vol
daen ē betaelt te zijn/vāden werckē oft arbeyt die
een man doet met zijn lichaē/ē met zijn werc/ ē
costen/afgetogē zijn costē ten eyndē siaers. Vanđ
reste behoort hi te betalē thiēde tot god/ rechtuer
delijc na zijn cōscientie. Ē dat is thiēde personale
om dattet coēt byden wercke ē industrie vanden
man. Thiende prediale is/de gene dye coemt ē be
hoort te comē/vanden profite ē emolumentē/co
mende vāden vruchten der beesten/vogelen ē vis
schē/want daer af ismen god thiēde schuldich/son
der dat de costen daer af behoren geslagen te zijn/
als vāde thiende personale. Ē eer dat dye vruch
ten gedragen oft geuoert zijn vander plecke/daer
si gewassen zijn. Wāt eerst ē voor alle andere so
behoort god betaelt te zijn. Ē dat recht en maect
geen differencie/waer op dattet gewassen is/ het
si op eygen lant/op gepacht lant/op leen/oft op al
loes. ¶ So is te weten/dat dye thienden/dyemen
schuldich is/als voorß is/behoren ghegeuen ē be
taelt te zijn aendē pastorē ē priesterē/daermē de
sacramentē ontfangt/sonderlinge de thiende per
sonale. Ē die prediale behoort ooc betaelt te zijn/
aendē pastorē/ten ware bi also/dat die landē/daer
op die predialē wassen/gelegē zijn inder prochien
aldaer men woonachtich is. Oft des niet/men be
hoortse te betalen aenden pastoren/onder wyens
C prochie die landen ghelegen zijn/want aldaer be
c.ad apostolice sed 15.c. hoort die kennisse vanden thiend en te betalē. C
non est in potestate. c ¶ So behoort ooc na bescreuē recht betaelt te zijn
pastoralis extra eodē. de thiendē vandē vruchtē vanden beestē/aldaer si
haer voetsel nemē; wāt vā daer coēt die sustētacie
ē alimentacie daer si af leuen ē fructificerē/hoe
wel datmense tsauonts weđ brengt in een anđ pro
chie. Noch makē de wise op sulcke sake difficulteyt
ē seggen. Oft gebuerde dat een boom heeft sinē

struyc onđ een prochie/oft eenen wijngaert/ē de
wortelen daer af onđ die aerde/zijn onđ een ander
prochie/gelijct dicwils gebueren mach/als si so na
den eynden van twee prochien zijn. Weet dat die
thiendē van sulckē boom/oft vā sulckē wijngaert
mach ē behoort toe te horen aendē pastoor vanđ
prochie/daer die wortel wtspruyt. Wāt daer is dē
boō oft wijngaert gealimenteert ē geuoedt. Ē
also macht verstaen zijn van anđ dier gelike saken
Ē het mach geuraecht zijn/ na dat geseyt is bidē
rechte/dat van alle saken behoort thiende betaelt
te zijn/als voorß is/oftmen vanden saken die qua
likē vcregen/thiēde sculdich is/of behoort betaelt
te zijn: als vā woeckerie/vā rapine/vā diefte/van
excisen. &c. Weet dat niet/wāt dat en zijn geen sa
ken van god toegelatē/mer vboden saken/dye be
horen gerestitueert oft weder ghekeert te zijn/ē
daerom en behoort daer af gheen thiende betaelt D
te zijn. D So suldy weten dat thiende is vā sulc c.ex transmissa. ext. eodē.
effect/dat si nyet en mach noch en behoort vcocht
te zijn/noch verset/hoe dattet si/aen waerlike per
sonen/noch buytē der kercken. Ē in dient eenich
sins gedaē waer/so en ist niet te houdē/ wantmen
dat vanđ kercke niet vuyreindē en mach noch ooc
geen sake/die der kercke gegeuen oft gelaten is.
Itē en waer priuilegie ter cōtrarie niet waerdich
Ē oft yemāt waer die priuilegien daer af hadde
vā onsen aertschē vađ (wāttet niemant anders en
macht geuē/dat waerdich si) dat hi vā zijn labeur
oft arbeyt geen thiende geuen en sal/daerō en sou
det niet bliuē/dat van alle tgene daer af die priui
legie geen mencie makē en soude/hi en soude daer
af thiende geuen ē betalen. Want priuilegie van
geen thiende te betalē en machmē niet hebbē noch
ondhouden met rechte/mer men heeft wel by pri
uilegie/oft bi possessie/datmē niet en betaelt op ee
nich lant of plecke/danhalue thiende/oft de.xv.of
die.xvi. Want vā geen thiende te betalē en mach
geen remissie geschien/noch possessie ter cōtrarie
en machmē vercrigē. Want hoe wel dat yemāt af
laet thiende te betalē op eenich lant of plecke bidē
tijt vā.x.xx.oft.xxx.iarē oft meer/daerō en waert
niet waerdich/ dat so gheringe als dye kercke dat
gewaer werde/hi soude bedwongen zijn die thien
de te betalē. Mer men mach vcrigen possessie vā
niet meer te betalē/dan halue thiēde/oft vandē.xv
Mer vā geen thiēde te betalen/en machmen nyet
vcrigen. Ē die redē is dubbele. Want tegēs ghee
stelike sake en is geen possessie bidē waerlikē. Ten
anderē/ want geen vruchtbaer sake en behoort te
wesen sonder thiende te betalē tot god/bi zijn pro
per gebot/dat nyemant en mach/noch en behoort
te transgresserē. Ē oft bi eenighe wegen gedaen
ware/oft by subtijle arghelist/so en ist niet waer
dich/noch te houden/nyet te meer dan tegens dat E
heylich ghelooue te comen oft te doen. E c.nouit gnus extra eodem.
¶ Itē noch suldy wetē/dat vandē duwarie oft gif
te daer op dat een kercke geordonneert oft gefun
deert is/geen thiende en behoort betaelt te wesen
Maer daerō en ist niet dat vanden anderē landen

eñ possessien die de kercke hebbē soude/dat niet en waer vā haer proper eerste fundacie eñ die hem ge geuen geweest hadde/om die kercke te funderen. Dats te wetē/dat si geē thiende betalē en sullē/aē die kercke parochiale/eñ aendē pastoor vander sel uer kercke. Gelijc die landen eñ possessien die hen gegeuen geweest souden hebben/na die eerste fun dacie/oft dat si vercregen hadden/niet tegenstaen de dat si geamortificeert waren aen die kercke.

¶ Nu suldy wetē/dat oft yemant gebreckelijc wa re/int betalē vā die thiende die hi sculdich is vande goedē die hi fructificeert/eñ dat daer af waer ghe schil/hi en mach noch en behoort bedwongē te we sen te betalē/dan bi censure ecclesiastike. Want aē den waerlikē rechter en behoort daer af die kennis se niet/hoe wel dattet si in possessore/of in petitore Noch om lange iaren onbetaelt/en wort vercregē possessie vā niet te betalen noch prescriptie. Na dat bidē pastoor vander plecke de thiende geeyscht sal wordē/men sal moetē betalen dat iaer/daer in dat

A Bart. in.l. comperit. C.de pre- script. xxx. vel.xl. au.

tet geeyscht wort. Mer vanden voorleden iarē/na datse geledē zijn sonder te eyssen die thiende daer af en is niet gehouden te betalen die possessant ten si dat consciencie hem daer toe geneycht.&c. A

¶ Itē so volcht hier na te toonē/hoe dat sommige niet ghehouden en zijn thiende te betalen: eñ oft si daer aen ghehouden zijn/eñ waer in/eñ hoe veel. So weet dat witte monikē/templieren/eñ na dye opinie vā sommigen/die religiosen vā Chisteaulx oft Cistersienses/vandē landē die si doen bouwē/ die van harē domeynen zijn/vandē beestē die si op voedē op haer costen/eñ van alle tgene dat voors is/en zijn si geen thiende sculdich/noch vandē boō gaerdē die si houdē in harē handē. Mer in diē zijt

B x.er parte. cum.sequê. extra de de zim.primi. et oblat.

settē in anđ handē bi transactie/oft anđs bi rēte of gelt in lijftocht/oft anders/tē ware in rechte pach te hēludē toebehoorēde tot seker tijt vā iarē van al le des zijn si thiēde sculdich. B Maer anders ist vā canonikē/geregelt oft ongeregelt: wāt van al le haer possessiē zijn si thiēde sculdich/wtgesept vā dē noualles/die hēluden op comē soude/ eñ vandē boōgaerdē die si houdē in harē handē/vā haer bee stē die si doen op voedē om haer dispēsie oft costē.

¶ Itē is ooc geordineert/dat hē niemant en mach excuserē thiende te betalē/bi exceptie vā langen ti de niet betaelt te hebbē. Eñ datmen vā alle vruch ten die daer wassen thiende sculdich is. Eñ so wer det gesept eñ geradē biden aldermeesten raet dye men vindē mochte binnē der stede vā Parijs/van Loon/vā Amiens/eñ elders/ō dat capittel vā Dor nic/tegens die stede van Dornic/om die betalinge vandē thienden vandē boomgaerden binnen der seluer stede/aldaer sommige boomgaerdē zijn met gheboomte/met wijngaerdē eñ ander saet: waer af die vander stede seyden/geen thiende sculdich te wesen/daerom dattet henlieden niet gheeyscht ge weest en hadde van yemant/ende dattet was bin nen die sterckenisse vander stede van Dornic/niet

C d.l.compe- rit.

te min en moesten si dat betalen. C

¶ Vanden nouallen.

¶ Nouallē zijn die plecken eñ plaetsen die vā outs niet geboudt en zijn gheweest noch gesaept/daer bi dat saet oft vruchtē comen mochtē/daermē thiē de af mocht betalen/oft sculdich af was te betalen gelijc als oude bosschagien eñ plaetsen in bosscagi en/daer houtwast sonder te plantē. Oft in lādē of plecke/die noit besaept en was noch gebouwet eñ men dat vā nyeus boude/eyrde/eñ besaeyde. Oft gelijc van eenen viuere diemē om droochte vā wa tere eyrde eñ besayde. Wāt so lāge als sulcke plec ken bliuen in haren staet eñ nature/si en zijn geen thiende sculdich. Maer so geringe alsmense keert eñ set tot bouwē oft tot eyrē/si zijn thiēde sculdich Eñ dit is geheeten noualles. Want sulcke pleckē en zijn vā haerder nature geen thiende sculdich na dat si voortbrengē haer vruchtē/sonder labuer oft arbeyt. Mer ist datmēse sedt tot eyrē/het waer ee nen viuer/daer af noyt geē thiende betaelt en had de geweest: oft een plaetse daer een huys ghestaen hadde/daer af geen thiēde betaelt geweest en had de alle alsulcke plaetsen zijn thiēde sculdich na dat mē die sedt tot eyrē eñ sayen eñ dat heetē noualles Eñ oft eenige plaetse oft lant/die beeyrt oft besayt geweest heeft/daermen thiende af sculdich waer/ gemaect werden tot bosscagien/tot viuere/oft tot weylandē/hoe wel dat sulcke plaetsen niet gewoō lijc en zijn thiende te betalē/nochtās so geringe als mē sulcke plaetsen sedt tot viuerē/tot weilandē of tot bosschagien/men sal daer af thiende geuen eñ betalen/ghelijc alsmen te voren ghewoonlijc was te doene. Eñ generalijc weet dat alle landē die van oudts niet gewoonlijc en zijn besaeyt te wesen/eñ men die bouwet oft besaeyt/dese zijn gemeynlikē geheeten noualles/eñ daer af is men thiende schul dich. Wtgesept die broeders dragende dat cruyce vā den tēpel: want vanden nouallē en betalen si geen thiendē. ¶ Noch suldy weten/dat so geringe als een lant geweest hadde inden state/bi drie iarē oft meer/sonđ thiende daer af betaelt te hebbē. Weet dat so geringe alsmē dat set tot eyren eñ tot vruch ten te dragen mē soude daer af thiende sculdich we sen/gelijct te voren was. Nochtans soudet dan vā dier tijt voort geheeten wesen noualles. D

D Tractatu perglo. et. Doctores i c.cum con- tingat.ext. de decim. prim. et ob lati.

¶ Van vsurie/oft woeckerie.

¶ Dat.CCC.xi.Capittel.

G Hi sult weten dat vsure oft woecke rie naden bescreuē rechten/om twee redenē verboden is. Die eerste reden is/dat woeckerie verboden is om der gemeyntē wil/die van haerder naturen geneycht zijn tot ledicheyt/eñ en souden anders geen wer ken willen doē. Die ander redene is/om dattet ex presselijc verbodē is bider heyliger kercke/eñ daer toebehooren te obedierē alle goede christē menschē. Eñ so wie dat niet en doet/die en behoort niet ghe houden te wesen voor een kint vā onse moeder die heylighe kercke. So weet dat vsure ghesept is/eñ gedaen wort in vier manierē/hier na volghende. Die eerste is/als yemant int coopen hē obligeert/ ter cause van die recreancie/oft op borgen in meer

vā redelijc zijn soude/in diē hi betaelde zijn gereet
gelt. Die andˀ maniere is/te leenen een sake/ō we
der te hebbē in sekerē tide beter/bi beloefte expres
Gelijc els gerste te leenē oft te vercopē/om weder
te hebben tarwe bi expresse woordē. Die derde ma
niere is/bi forme eñ maniere van doode pande/die
geschiet bi voorwaerde/tusscen andˀ volc dan vā su
ster eñ broeder/bider ordinācie vā haren vadˀ. Die
vierde maniere is/gelt te leenē op pande bi winsel

A
In civita-
tua.c.cō
stant ex-
a de usu-
ris.

doende: want sulcke is manifeste woeckerie/die bi
bescreuē recht blijct. Dat woeckerie is/te borgē/ō
hooger te vercopē/is betuycht bidē decretale. A
¶ Item is bi bescreuē recht betuycht dattet woec
ker is/te leenē eenige sake/om beter wedˀ te hebbē
bi expresse voorwaerde: dit blijct bidē decretale B

B
c.in civi-
te tua.

¶ Itē te leenē op doode pande/blijct dattet woec
ker is/geformeert tusscen andere dan tusschen su
sters eñ broeders. Dit blijct biden bescreuē rechte.
¶ Is betuicht bi bescreuē recht/dattet woecker is
te vercopē te borge/eñ daerom meer te vercoopen
dant met ghereeden ghelde weerdt mach zijn. Eñ
alse macht wel schijnē/hoe dat die vier manierē vā
woecker/zijn sakē wraeckelijc met rechte: vā welc
ke manierē/die principale zijn/dalenen spruytē ve
le ander manierē van woeckerijē/die laterale zijn.
Dats te wetē/te wedersettē die vruchtē van eenē
pant/diemen hout in pande/in summe principale.
Ghelijc te setten eenighe possessie te pande/eñ die
vruchten daer af comende men niet en rekent noch

C
.i.ex.ij.&.c
ōquestus
extra eodē
t.l.j.c. de
usurac.pig

af en slaet/het is woeckerie. C
¶ Ghi sult wetē/dat die woeckenaer/int exsteren
vandē winsel vandē woecker niet ontfanclijc en is
Eñ oft yemāt waer/die gesworē hadde/den woec
ker niet te repeteren: hi mach wel repeteren als hi
gedispenseert is vanden eedt. Oft als die woecker
betaelt is/so mach hijt repeteren. Eñ daer af en is

D
.tuas du-
um extra
odem.

noch en behoort hy niet verstekē te zijn. Want
dese sake is dan restitucie interine. D
¶ Item eñ hoe wel dat eē andˀ woeckenaer/vā die
gene die eyscht betaelt te zijn vander usure/eyssce
de/eñ hem woude excuserē daer bi/dattet waer de
feyte vā ander/hoe wel dat hi waer de erfgenaem
vandē woeckenaer. Weet dat die erfgenaemē vā
dē woeckenaer zijn te bedwingen te voldoene van
dē usuren/genomen eñ gecreghen van haer voor

E
.tua nos
extra.eo.

vaders/hoe wel dat zijt bi haren tijt niet gedaē en
hebben. E ¶ So weet dattet recht een questie
maect/oft die coninc/oft prince die iusticie heeft eñ
heerlichept in zijn provincie/so hooge/dat hi ordi
neren mach rechten eñ edict/die te houden zijn als
rechtē. &c. oft hi makē mach recht/edict eñ ordinan
cie/die houdende is woeckerie te betuygen: eñ den
woeckenarē te oerloyē te leenen in harē lande. &c.
Weet dat si dat niet doen en mogen. Mer in dien
si dat doen/eñ clerc zijn/si zijn indē ban/bidē selvē
rechte eñ saken. Eñ oft si waerlijc zijn/si zijn inden

F
lemen.pri
ia eo.tit.

ban/biden aertsscē vader/oft bidē aertscē bisscop
oft biden bisschop der seluer plecken. F
¶ Itē dat bescreuē recht seyt voort/dat geen lant
heere en behoort te gehengen woeckerie woonēde

in zijn lant: noch hēluden en behoort niet gheleent
te zijn huys noch conuersacie negeene. Mer oft bi
eenige auonture/si daer in geuondē waren wonē
de so behoort mēnse vā daer te verstekē eñ uut te set
ten binnē drie maenden/na datment weten sal. Eñ
si behoren dat te doen/opte pene vandē ban/eñ op
pene van. C. marc siluers/te appliqueren aenden
prelaet/na dat si daer af geamonesteert zijnde bin
nen den voorš tijt dat niet gedaen en hebbē. G

G
c.j.eo.tit.li
bro sexto.

¶ Noch seyt dat bescreuē recht inden decretale int
seste boec/dat die woeckenaers zijn te verstekē vā
alle ander communicacie vandē kerstenē / eñ vandē
gewijden steden/eñ en behorē daer niet te hebbē se
pulture/noch eenich sacramēt/noch maken eenige
testamentē/die waerdich zijn. Tē ware bi also dat
si in harē leuendē liue weder gegeuen eñ voldaen
haddē vandē woecker die si genomen hebben: oft
in dien si geen restitucie en dedē/oft en ordineerdē
te doen. Eñ om des te doene/ op droegen alle haer
goedē in handē vander kerckē/so verre als si strec
ken eñ duerēn souden mogen op restitucie interine.
Andˀs en behorē si niet te hebbē biechte noch abso
lucie negeen. Itē weet dat hoe wel dat also si/dat
yemāt leent eenige sake/sonder te seggen/dat hi so
vele daer af hebbē sal vā winsel/bi usure/mer noch
tans neemt hi wel hueschept eñ giften. Alle sulcke
hueschedē zijn woeckerie eñ generalijc/so wes mē
daer af neemt/nadē dach vander leeninge gedaē.
Daer en is geen decsel diese excuseren mach. H

H
c. cōsuluit
extra eod.

¶ Itē ghi sult weten dattet geen woeckerie en is/
lijfrentē/noch losrenten/hoe wel dattet si te betalē
na beloopē des tijts/dat de clerckē heeten per vata
sponsis. Eñ die reden waer om dattet gheen woec
ker en is/is daerom dat so gheringe als de cooper
a[illegible] wort/die rente is geexpireert/ eñ dat gelt
blijft aendē vercoper/eñ om dattet fortune eñ auō
tuere is/en ist geen woecker. Mer in dien waer bi
[illegible]/het soude woecker zijn/na dat mē se niet
[illegible] en soude mogen coopen. Eñ also werdet ge
seyt bi arrest vā parlemēte/om Symon vā auuain
ge/tegens Jā goedefrow/int iaer. M.CCC.lxxvi

¶ Vandē genē die indē ban zijn.

Dat.CCC.xij.Capittel.

In den ban te zijn/dat die clercken hee
ten anathematisiez/is: hē te laten ver
uallen inden ban/bi sentencie vanden
prelaet/dat alle kerstenen sculdich zijn
te ontsien. Want so wie indē ban is/ hi behoort te
vliesen die verkeeringe oft die cōmunicacie vandē
sonen eñ dochterē der heyliger kerckē. Noch geen
geselscap noch participacie en behoort hē gedaen
te zijn: noch si en behorē geen amministracie te heb
ben vandē heyligen sacramenten vander heyliger
kercken. Maer hē is verbodē te wesen eñ te bliuē
inder kerckē/also lange alsmen dē heyligen dienst

I
c. nulli se
possunt ex-
tra de sen-
excōmun.

doet. ¶ Itē si en behoren niet te hebben geselscap
in comanscap met andere: noch en behoort hē ver
huert te wesen eenich huys/noch habitacie negeē.
I ¶ Itē na opinie vā sommige wisen verliesen si

antwoorde te houe. Dats te wetē/dat si gheen an
der enmogen doen dachuaerden voor recht/noch
tot harē eysch en salmē nz antwoordē/ noch tegēs
hem en behoort niet geprocedeert te zijn noch ghe
antwoort/so lange als hi in dyen staet is. Mer mē
machse wel doen dachuaerdē/op hen te eysscen in
dient noot si/eñ si moetē antwoorden na bescreuē
rechte. A ¶ Nu is te weten wie inden ban is/
eñ wie niet. So weet/dat wie eenē clerc slaet tottē
bloede/die is indē ban: eñ en mach daer af geen ab
solucie hebbē dan biden paeus oft sinen gecommit
teerden. B ¶ Noch seyt die Decretale/dat oft
clerckē bi genoechte vergaderden/eñ het gebuer-
de/dat si deen dander quetsten tottē bloede/daerō
en zijnse niet indē ban. Mer oft daer eenigen haet
ware/si soudē inden ban zijn/eñ dan soudē si moe-
ten hebbē absolucie biden paus/oft bi sinen gecom
mitteerden. C ¶ Item oft moniken in een cloo
ster malcanderen sloegen/si mogen geabsolueert
zijn bi haren abt. Eñ oft die sake groot waer/bi ha
ren bisscop. D ¶ Oft gebuerde dat yemant een
clerc sloech/die nz en waer in habite vā clerc/eñ dz
hi hadde iuste sake te ignorerē/hi en soude indē bā
niet zijn ter cause van die ignorancie die hē daeraf
onsculdicht. Eñ die slager behoort daer af gheloo
uet te zijn bi sinen eedt. Eñ in dien hi den eedt recu
seert oft wederleyt/hi sal gehouden zijn voor indē
ban. E ¶ Item oft gebuerde/dat een vrouwe
oft weeze eenen clerc slaet/si mach biden bisschop
geabsolueert zijn. Eñ desgelijcx oft gebuerde dat
een bewaerder van eenigher vergaderinghen oft
feesten/eenen clerc sloeghe bi in aduertencie. F
¶ Itē ghi sult wetē/dat die clerc/die bi drie reysen
vmaent is geweest vā sinen prelaet/ af te laten vā
eenige wapenen te dragen/eñ dat hise niet en laet
hi is indē ban/eñ daer toe ipso facto/verliest hi die
priuilegiē van zijn clercscap. Eñ ooc eē clerc die bi
drie reysen is geamoneesteert bi sinen prelaet/ we
der aē te nemē clercx habijt/eñ dat hijt niet weder
aen en neemt/eñ is tegens eenighe die hē settet eñ
habituerē vā so diuersce habitē/dat in alsulcke ha
biten/hi niet en behoort te gebruyckē vandē priui
legien der clercgien. G ¶ Item de gene die clerc
kē geuangen houdē zijn indē ban: eñ bi consequēt
die in tegenwoordicheyt daer af neemt inducatiue
oft correctie op hem/anders dan haer prelaet. H
¶ Item oft die ghene die inden ban is/hem seyt te
zijn geabsolueert/hi en is daer af niet te geloouen
ten si dat hi dat thoone bi brieuen. Eñ oock en ist
niet te geloouē die seggen woude dat een ander in
dē ban is/ten si dat hi dat toont met brieuē. Want
bi natuere so en is niemant inden ban/ tē si bi also
dat hijt si bi accident. ¶ Itē si zijn inden ban/die
gene die tegens die kercke doen: eñ die statupten
maken tegens die kercke/eñ die gene die dat recht
vander kercken onthouden. I ¶ Itē die clerc
is inden ban/eñ sonderlinge die waerlicke/ die we
tens verselschapt oft frequenteert metten genen
die inden ban zijn / eñ en is niet te absolueren dan
biden paeus/oft bi zijn ghecommitteerde. K

A c. intellexi-mus. extra de iudicijs.
B xvij.q.iiij. c. si quis suadente diabolo.
C c. j. extra de senten. ex-cōm unica.
D c. monachi extra eodē.
E c. si vero a-liquis. ext. eodem.
F c. mulieres extra eodē.
G c. cum non ab homine et. c. in au-dientia no-stra. extra eodem.
H c. le clares. de foro cō-peten. l. vi. Non tn̄ quo iudices ta-les sunt ex-coīcati ipso facto: sed debēt p iu-dices eccl'a-sticos zpel-li per censu-ram eccl'ia-sticā/ vt de-sistant / et hoc in ciui-libus. In captiōe cle-ricoꝝ et de-tētione bñ-dicit hic g. c vt fame. et c. nup a no-bis. ex t. de senc. ex c. vi.
I c. nouerit. extra eodē
K c. significa-uit. cū simi-libus. extr. eodem.

¶ Itē oft die gene die inden ban is /in die uterste
pine des doots is / eñ heeft contricie eñ berou/ eñ
begeert aen god ghenade/eñ absolucie /eñ dat hy
voldoet van tghene daerom dat hy inden ban is/
eñ astiuich wort: na zijn doot mach hi geabsolueert
zijn biden ghenen dye hem in sinen leuenden lijue
gheabsolueert mochte hebben. L

L c. a nobis ē. sepe. ti-titū. ext. eodem

¶ Vanden bras seculier.

¶ Dat. CCC. xiij. Capittel.

Die clercken heeten bras seculier/wan
neer hem yemant laet inden ban iaer
eñ dach / oft meer. Eñ daeromme ist
geheeten bras seculier/dat die bisscop
gheen executie seculier / daer op en
heeft begheert/bi zijn brieuen requisitoren/aendē
waerliken rechter/dat is aen die waerlijcke hant
bi middele van een zijn priester oft apparitoer die
bi hulpe van rechte begheert / weder te brenghen
desen. N. totten kerstē geloue/die iaer en dach of
meer/hem is als een houdt verslapende inden ban
dat hi bedwongen si bi detencie van lichaem te vol
doen: eñ hem weder te stellen tot obediencie eñ on
derdanicheyt vanō heyliger kercke/daer af hi ge-
priueert is bi sinen gebieke. Eñ die waerlike rech
ter ist sculdich te doen ter begeerte vanden prelaet
bider maniere hier na volgende. Die gheestelike
rechter behoort te seyndē een libelle/die inde houē
heet eōparamini/die behoort in te houdē / hoe dat
de gene die inden ban is/hē vermaent eñ condem-
neert/daer in hē is laten settē indē ban/eñ daer in
vslapen als een hout sonder vreese vā god in sentē
cie vandē ban bi een iaer/oft meer: eñ also soude hi
bliuen/oft wil bliuen ghelijc als hi thoont/in ach-
terdeel vā partie eñ vander kerchen/ten ware dat
daer in gheordineert wert/dat aenden waerlicken
rechter believē wil/onder wien hi wonachtich is/
hi geuangen si/eñ in vangenisse gehouden/eñ ghe
seynt aendē geestelikē rechter/so lange tot hi we-
der gecomē si ter obediencie vander heyliger kerc
ke/eñ aen partie daer hi aen ghehouden is. Eñ oft
de ghene die inden ban is/wech loopt/so mach dye
rechter so veel bedwingen vā sinen goeden/in diē
dat hyse vindē mach/om te voldoē die partien /vā
der sult. Eñ oft hi daer tegens opposerē woude eñ
die waerlike rechter die daer toe gebeden oft ver-
socht is behoort die ghebannen geuangen te seyn-
dē aendengeestelikē rechter/daer af die requisito-
re compt/ō te seggen die saken vā zijnre opposicie
wederseggen/oft weygeringhe. Eñ hi en behoort
daer niet weder geseynt te zijn/dan op die selue sa
ke. Want die bisscop en behoort niet te tracteren vā
andere saken. Eñ oft die voorseyde gheuangen hē
opposeerde/eñ begeerde dach te hebben daer op /
so behoort hi gheuangen gebracht te wesen totten
geestelicken houe/so lange/tot dat geweten si/oft
hi sake heeft van opposicien oft weder seggen/oft
niet. Eñ oft hi rechtueerdige sake van opposicie he
uet/die partie eysscende behoort dat te beterē. So
weet dat die waerlike rechter/in dien dattet hē be
lieft/nz en executeert dese requisitore vādē bisscop

want die bisscop en mach hẽ daer toe niet bedwingen noch amonesteren/dan bi requisitoir:mer na conscientie is hi daer aen gehoudẽ. Eñ daerõ sommige rechters en willens niet doen ten si dat si profijt daer af hebbẽ. Eñ in dient eerst betogen is aen dẽ coninc/zijn officiers mogent doen/sond daer af te doen eenich renuoy. Eñ de redẽ is/om dat in die voorst sake niet en is/dã executie vã sake. Want bi dẽ prelaet is daer af bekent:eñ oock behoort dẽ coninc toe/om dat hi bewaerd der kerckẽ is. Eñ dits begeert in hulpe vã rechte. Eñ weet dat in dese sake/voor defencie vandẽ lichaẽ bidẽ waerlikẽ rechter/die voorst geuangen/is sculdich bedwongen te zijn/bidẽ exployte vã zijn roerende goedẽ in diẽ hi eenige heeft:eñ in dien hi geene en heeft/zijn eruẽ in dien hi eenige heeft:eñ en heeft hi geene/bi detẽcie van sinen lichaẽ. Eñ in dien hi opposerẽ woude aen cõparamini/die hant vandẽ waerlikẽ rechter genãptizeert/bi hẽ so behoort die oppositie geren uopeert te zijn voor dẽ prelaet/daer af die comparamini coemt/wãt aen hẽ behoort die kẽnisse. Eñ also werdet gesept eñ geraden byden aldermeesten raet van Parijs/om die stadt van Doinick.

¶ Vanden Joden eñ Sarasinẽ.

¶ Dat.CCC.xiiij.Capit.

Vanden ioden eñ vanden sarasinen sul di weten/dattet geenẽ kerstẽ toebehoret/ te doen met henlieden eenige participacie/noch geselschap/noch sustentacie tegens die kerstenen. Eñ so wye
A des doet/hi ualt indẽ ban/eñ in cõfiscacie vã goeden:eñ hi is gerreputeert als verrader tot god/ eñ totten kersten menschen. A ¶ Itẽ si en behoren niet bedwonghen te zijn met crachte/ te bekeeren tot onser wet/ost tottẽ kerstendom. Noch geẽ kersten rechters en behoren hẽ daer toe te bedwingẽ
B maer men behoortse daer toe te brengen met schone woorden eñ anders niet. B ¶ Ghi sult wetẽ dat gheen mensche / hem en behoort te stellen tot dienst van eenige ioden noch sarasinen: eñ so wye des doet/hi is grootelijc te corrigeren. C
C ¶ Itẽ ost gebuerde/dat eenich iode quetste eñ sloege eenigen kersten clerc/hi behoort ghecorrigeert te zijn bi zijn temporale: eñ behoort gepriuueert te zijn vanden geselscape der kerstenẽ/so lange tot hi die feyte gebetert sal hebben. Eñ in dien hi een an
D der dan een clerc sloege/so soude hijt beteren bi hare conseruancie. D ¶ Itẽ die ioden en behooren niet te habiterẽ ost te ũkeeren tussen die kerstenẽ sonder teekẽ daer toe geordineert/op dat si tussẽ die kerstenẽ bekent mogen worden. Eñ si en behoren optẽ goedẽ vrijdach niet wt haren huyse te gaẽ noch doire noch venster open te doen:noch te doen
E noch seggen eenige sake/die comẽ mach tot oneere ost scande vandẽ heyligen dach op seker boetẽ. E ¶ Ost gebuerde dat een iode sert/kersten werde/ midts betalẽde.xij.scellingẽ vã redemptie vã zijn
F seruaige/hi is afgenomen van dien dienst. F

¶ Vandẽ apostas. ¶ Dat.CCC.xv.ca.

Apostas zijn de ghene die wech loopen van haer clooster eñ hen in waerlicke cleederen stellen/eñ hen geuen totten waerlikẽ state. Eñ daer af sept dat bescreuen recht/dat de gene die apostas zijn/uliesen die priuilegie vã clergie/noch diekercke en behoort hẽ geẽ bescermenisse te zijn in wat sake daer si af geuangen zijn. Eñ so wie niet en obedieert ten gebode van zijn prelaet/men behoort hẽ te houdẽ voor apostas. Eñ ist een waerlijc man/hi behoort indẽ ban te zijn:eñ ist een mã die clerc is hi uliest de beneficie vã clergie/eñ behoort seer strãgelijc gecorrigeert te zijn. Eñ generalijc sidy sculdich te wetẽ/dat apostas die hẽ seluen/anders niet onthoudẽ/noch castien en wil/dan bider vãgenisse behoort gesedt eñ besloten te zijn in eenen kercker so haest als hi gheuangen eñ geuonden mach worden. G

¶ Vanden hereses.

¶ Dat.CCC.xvi.Capittel.

Hereses zijn de ghene / dye nemen/ eñ houden twijfel in onse gelooue/eñ behoren ghecorrigeert te zijn/eñ verstekẽ vanden geselscap vandẽ kerstenẽ eñ zijn te reprocheren in cas van getuychnisse. H

¶ Te vergeselschappen hereses.

¶ Itẽ so wie vergeselscapt eñ participeert met hereses/wetẽs weet dat hi indẽ ban is/õ des te doen.

¶ Vanden goedẽ toebehorende dẽ hereses.

¶ Weet dat die goedẽ vandẽ hereses/behoren geconfiskueert te zijn hoe wel dat si kinderẽ hebbẽ/noch nẽmermeer en salt werdẽ aẽ hẽ liedẽ keerẽ/noch aẽ niemant van harẽ wegen. I

¶ Heresis en behoort gheen aduocaet te zijn.

¶ Itẽ heresis en mach in geenen staet aduocaet zijn noch notarius/noch geẽ rechãde officie exercerẽ/noch doẽ eenige feyte vã procuratie/noch ands:mer zijn geheelijc te reprocherẽ. K

¶ De forme eñ maniere vanden processen/sentencien/eñ executiẽ van iusticien.

¶ Dat.CCC.xvij.Capit.

Ghesien hebbende vanden actien/ also wel van recht canon/als van recht ciuijl / eñ costumier /ghelijck voorst is: so volcht hier na te sien / vander forme vã processen sententiẽ/eñ appeelẽ. Eñ eerst vã den repioces die te houe zijn/hoe eñ binnẽ wat tide dat die moghen gheordineert eñ ghewesen zijn. Weet dat allẽ rechters toebehoort/te deciderẽ die sakẽ voor hẽ begonnen/tẽ eerstẽ dat hem mogelijc is/eñ ten minsten coste dat hi sal mogen. Eñ en behoort niet te gehengen/partiẽ te seggen/noch ooc te eysscen eenige sakẽ friuole:noch te proposerẽ saken impertinẽte ter sake:noch delay/noch refugie impertinent/om te vertrecken die sake/noch oock die decisie vander saken.rc.

Margin notes: A c. qñ aliqñ extra de iud.sarrac. & eorum famul. — B c. sicut iu. extra eodem. — C ad hec. extra eodem. — D postulasti extra eodẽ. — E c. quia sup. extra eodem. — F c. nulli iu. eo.ext.eo. — G c.si.et. c. a nobis.ext. de aposta. tis.rc. — H c.i.extra de hereticis. — I c. vergẽtis in senium. extra eodẽ. — K c. si aduers. ext.ed.

¶ Itē die rechter en behoort niet te gehengē/te ve
leueren actie van sakē/tot anderē tijden geledē/in
crachte vanden saken ghewesen. Noch ooc daer af
dat anderwerf actie gedaen geweest sal hebbē/en̄
optē eysch inde tegenwoordicheyt vāden partien
hoe wel dat bi deffaulte die eyssche r gheobtineert
heeft zijn querele. Wāt actie eēs geraect/behoort
genoech te zijn/en̄ si en mach niet wed' vhaelt zijn.
¶ Itē die rechter en behoort niet te latē/hi en doe
die partien bringē haer redenē bi gescrifte/en̄ die
te doen affirmerē/en̄ antwoordē op elc artikel/op
dat op die artikel onbekēt/getuygen mogen ghe-
hoort zijn: wāt anders die proces soude mogē we-
sen defectijf. En̄ oft vā dien heer geappelleert wa
re/ten eynde/dat de rechter voor wien dattet wed'
roepē wert/sien mach die diligēcie en̄ neersticheit
vandē proces/en̄ datter geen faulte en si. Wāt in
dyen daer gebrec in ware/ het soude al gherekent
zijn voor niet. En̄ dat behoort in alle processen/dat
die eysscher hebbe acte/vā elckē dage dat hi dinget
mencie makende/van tgene datter gedaen en̄ ghe
exployeert sal zijn/om daer af te doē bewijs tē an
deren dage. Oft in dient also niet gedaen en is/de
verweerder soude begeerē te sien/waer op dat hy
dach oft ortikel hebbē soude/en̄ oft die eysscer daer
af niet en doet blijckē/de vweerd' soude oorlof heb
ben vandē houe en̄ costen/na dattet in houe waer
daermē dinget bi gescriftē. Maer in dyēt waer in
ander houē/het soude genoech zijn/te doen blijckē
biden regijster vanden houe. En̄ daerom moet dye
eysscher grote diligēcie doē/aendē clerc vandē ho
ue/dat die gescrifte vandē dage sekerlijc geregistre
reert si. En̄ dicwils gebuertet ooc/dat de verweer
der behoort te doen bewijs vandē dage/ dye daer
dient na dē staet vāder sake/en̄ oft die verweerder
meint daer profijt te hebbē. &c. En̄ dit betuycht eē
and' recht/die wil dat de scripturē/acten/en̄ zegelē
op die staet vā proces/geloofflijc en̄ waerdich si. A

D c. quoniam contra falsam. extra de probat.

¶ Vanden partien gheordineert te scrijuen in feyten contrarien.

¶ Itē/en̄ oft gebuerde dat die partiē warē in fey
ten cōtrarien/en̄ dat si geordineert zijn/te scriuen
die redenē geaccordeert/om te dingē bidē partien
dat behoort geregistreert te zijn opten rugge van
den redenē. En̄ dat gedaen behorē geaccordeert te
zijn oft debatuez/als gedinget oft niet gedinget/
en̄ dan dē cōmissarien te geuē/om te ondersoecken
die waerheyt vand' sake/vāder eenre side en̄ vand'
and'/die welcke schuldich zijn macht te hebbē van
des te doene/als voorß is inde rubrike vander cō-
missie/geteekēt bidēn getale. CC.lxxxix. Welcke
macht behoort te gedueren drie maenden/ oft also
lange als die vsancie vandē houe begeert. En̄ dien
tijt geledē/die partien keerē weder te houe/na de
cōtumacie/en̄ behorē te accorderē reproces vandē
getuygē/in dient hē goet dunct/en̄ op die selue re-
proces saluacien te beleydē/in dient noot si/en̄ con
cluderē int recht. En̄ dan behoort die rechter te vi
siteren en̄ te wetē die waerheyt/en̄ te toonē aende
partien daer op geroepē/oft ghepresenteert haer
process/om te wetē oft daer al heel is/ en̄ daer nae
dat te doen sluytē/en̄ doen bezegelē bidē raetslie-
dē vāden partien/oft anders/na de vsancie vandē
houe/en̄ daer na wijsen. ¶ Item oft dat voorß pro
ces niet voldaē en waer/so behorēt die cōmissarien
weder te seyndē te houe/in sulckē state alst is/met
ten partien vdachuaert/om te sien die selue proces
ontfangē/indē staet daert in is/en̄ daer na ordine-
ren met rechte. En̄ oft dat proces niet en waer vol
daen vand' eenre siden/en̄ vander ander/en̄ gecon
cludeert/en̄ die rechter vsocht waer te prorogerē/
of te vlangen die machte vandē cōmissarien het be
hoort gedaen te zijn eēs/tot sekerē dage prefix bin
nen welcke alle dinc behoort gedaen en̄ geconclu-
deert te zijn. Want dē dach die na drie maendē is/
also vlengt behoort te zijn bi prefixie. En̄ oft deene
vandē partiē begeerde te hebbē prorogacie oft ort
kel/en̄ dāder niet/die cōmissarien behorē gehoort
te zijn bidē rechter/op harē eedt te wetē wat dili-
gēcie gedaē geweest hadde/bidē genē die de proro
gacie begeert. Want in dien hi negligent geweest
hadde/dat soude hē gheimputeert zijn voor rigoe.
Maer feyte vā proxime is altijt fauorable/ en̄ dye
proces soude ontfangē worden om te wisen inden
staet dat geuonden waer/dye proces en̄ saluacien
midts productie doēde/ op die getuygen gehoort.
Maer oft die partie/dye getuygen niet en hadde
mogen crijgē/bi warachtige onledē oft and's/ dye
op hē ghecomen warē/en̄ ooc daer toe dede/en̄ be
wese goede en̄ rechtueerdige onledē/ dat soude hē
behoren goet en̄ rechtueerdich te wesen/ en̄ soude
hebbē zijn procuratie gepurgeert/tot discrecie vā
dē rechter. Alle rechters behorē te vstaen/tot goe
de en̄ cort omslach van sakē/als voorß is. En̄ en be
hoort een proces criminele/niet langer te dueren/
dā twee iaer: en̄ eē proces ciuijl/niet ouer drie iarē
En̄ oft hijt langer gehenget te duerē/ die ouerste
rechter daer op vsocht/macht euocerē voor hē/tot
cōclusie en̄ oneere vandē rechter/die also negligēt
geweest is in die sake en̄ proces. En̄ oftmen biden
eysscher niet voortgaē noch procederē en mach/of
bidē vweerder/behoort die rechter op.vi.maendē
bi dat eynde vandē voorß tijde/doē vdachuaerden
dē genē daert om achter blijft/ tot.x.dagē tusschē
beyde tē eynde/om te voldoene die voorß proces.
En̄ oft die partie geeuoceert/ daer is gebreckelijc
bi drie dagen/en̄ biden vierdē toecomende aenge-
sien dat hi gehadt heeft.x.dagen vandē eenē dach
totten anderē. In dien hi niet en coēt ten derdē da
ge/oft vierde/hi behoort vsteken te zijn van sinen
eysch/en̄ dye ander partie geabsolueert en̄ gecon-
demneert inde costen vanden voorß verweerder.
¶ Itē ghi sult weten/datter zijn proces ordinarie
en̄ proces extraordinarie. Proces ordinarie is/dye
gene die de rechter maect/in cas criminele/die ghe
schiet/wāneer yemāt om vermoedē van crisme/hē
coemt stellē/en̄ selue coemt te rechte/bi sinē wille/
oft anders/als innocent vand' saken te kennē/met
in dien hi coēt/en̄ thonen wil lijfs vweeringe/dat

die clerckē heetē vim pro vi/oft dat hi coest met gra
cie oft remissie vādenprince: oft dat die hātdadige
noch ghevangen by iusticie/ eñ hem woude setten
in alle enquestē/in alle sakē/behoort ontfangen te
wesen in proces ordinarie: eñ en behoort niet beto
gen te zijn/dan bi accusacie vā partie/oft vā officie
eñ bi tuygen/sond̄ questie vā partie negene/ noch
sonder daer af te doen eenige diepgement. Eñ be-
hoort altijt te hebbē redelike gevanckenis eñ com
petēt in alle zijn sakē. Die proces extraordinarie
behoort te zijn getracteert eñ gemaect/ in alle an-
der termē/sondlinge in grote crisme eñ misdaden/
die onbekēt zijn/eñ die heymelijc gedaen geweest
hebbē. Eñ en behoort die rechtere daer op nyet te
sparē/proces te doen extraordinarie/om die waer
heyt te wetē/van dage te dage/sonder ander inter-
valle/bi informacie oft ands. Eñ oft hy eenichsins
bevint/die tegēwoordige suspect/bi vehemēte pre
sumptie/hi mach eñ behoort hē te stellen in questie
na die persoon vāden gevangē. Wāt stercker que
stie begeert deen lichaē/dan dandere. Wāt aen al-
le eyndē behoort de rechter waer te nemen/dat hi
dē man niet en tormētere oft en pijnige/ so dat hy
lijf oft leden verliest/noch bi tormēt/noch bipinen
wāt het soude zijn tot perikel vandē rechter/eñ vā
den genen diet doē soude/eñ dat hi wachte vā que
stie mette viere/want het is vboden biden coninc.
Eñ in dien hi bi questie van pinē/niet en wil seggē
noch bekennē ter eerster reyse/de rechter mach hē
wel weder stellē ten anderen dage/eñ daer na ten
derden eñ vierdē/in dien dat hi siet dattet die sake
begeert/eñ dat daer so grote presumpcie si/eñ dye
gevāgenie vā stercker hertē si. Nochtās in dien hy
in questie niet segghē en wil noch bekennē/ eñ hy
bi tuygen niet vwonnen en worde/so behoret wel
dat hi hē om tvermoedē/bi langen tijde gevangē
sette/eñ bi exclamacie/op te mogen weten/oft nie
mant ter clachte comē en sal. Eñ oft in langen tijt
niemāt en quame/die penitencie vā gevanckenisse
dye hi geleden sal hebbē/sal hem gebetert zijn van
zijn quade presumpcie. Eñ dan behoort hy te zijn
verbieyt vander vangenisse/tot wederseggē van
dē rechter/op pene gheraect eñ verwonnē te zijn
vāder sake hē aengeleyt/oft gepresumeert. Eñ an
ders en behoort die rechter geen ontslach te doene
Eñ in dyen hi hem absolutement eñ haestelijc ont-
sloech/het soude schijnen/ dat hy hem met quader
cause ghevangen ghehouden hadde.

¶ Itē so behoort ghi te wetē/dat oft proces ishan
gende tusschē twee partien/na dat die vdachvaer
dinge gedaen is/die partien en mogen hē daer na
niet cōpromitterē/noch te samen pacificerē/op pe
ne vā boetē/op dattet si tot litiscōtestacie Eñ daer
om en soudet niet blivē/dat so wes te samen waer
getracteert/en ware waerdich/maer soude zijn ge
heelijc te nyete gerekent / alle welcke ghelofte eñ
obligacie daer op gedaen waer/ vandē eenē tottē
anderen. Eñ also ist geiugeert bi arrest van parle
mente/bi veel reysen. Eñ desgelijcx tusschen Jan
van Wendereesse/eñ den heere de Fay/int iaer. M.

¶ Vanden sentencien.

¶ Dat.CCC.xviij.Capit.

Nu volcht daer na vanden sentencien.
So weet/ dat dye proces weder ghe-
bracht te houe/ men behoort aen dye
partien te thonen die proces/wtgeseyt die secr. et
vandē tuygen. Eñ dat ghesien/so wort dat al we-
der geset inden sack/ghesloten eñ bezegelt/ mettē
zeghel vandē partien/eñ daer op recht eysschē by
die brieuen/eñ dat daer af gheeyscht eñ ghemaect
si een acte/die geset eñ bestreedt si inden proces/ eñ
dan evangelizerē. Eñ dat gedaen/dat die sentēcie
gemaect eñ geformeert si by ghescrifte/ eñ dat tot
seker daghen partien geappe leert oft gheroepen
recht te horen/die sentencie gegeven si bi gescrifte
Want anders en behoret niet gegeven te zijn/diet
sekerlijc weder gheven wil: eñ sonderlinghe wan-
neer dat proces gemaect geweest hadde by gescrif
te. Eñ oft die een vandē partien niet en quame als
men die sentencie gevē soude/so en soudet niet blij
ven/na dat hi daer toe geroepen eñ vermaent ghe
weest soude hebbē/men en sal die sentencie geven
Eñ behoort die rechter alsmen die sentencie geeft
te settē die proces/besloten eñ bezegelt/ in die han
den vā een die vandē houe niet en is: op dat in dien
daer af geappelleert waer/hi sekerlic seindē moch
te aendē oversten rechter/aen wien die appellacie
gereleveert waer: eñ oft niet gereleveert en waer
die proces sal te houe blijven. ¶ Eñ ghi sult weten
dat sentencie haer divideert in twee manieren.
Dats te weten sentēcie interlocutoire/eñ sentencie
diffinitive. Sentēcie interlocutoire is die gene dye
gegevē wort op seker accessoire/ diemen neemt op
die proces begonnē tusschen partien. Eñ daer om
ist geheeten interlocutoire/dattet nyet en is op die
principale/eñ en begrijpt absolucie/noch condēna
cie/niet dan appointemēt vandē accessoire interine
Eñ en behoort in dese sentēcie interlocutoire nz te
hebbē eenige condēnacie van costen/mer behoort
daer gereserveert te zijn tot indiffinitive. Senten
cie diffinitive is de ghene die decideert die sake/eñ
materie. Eñ behoort dese sentēcie gegevē te zijn/
op sekere sake. Wāt sentēcie op onseker sakē/en is
niet te houdē. Eñ behoort in te houdē absolucie vā
der eenre side/eñ condēnacie vander and/midts cō
demnacie van costē/dat taxacie gereserveert tottē
houe. Eñ ghi sult wetē/dat alle de woordē dye de
rechter seit/niet en behoren gehoudē noch vstaen
te wesen voor sentēcie/hoe wel dat hi dit seyt sittē
de indē rechte/oft daer buytē. Het is vā node/ dat
die partien hebbē geallegeert haer sake/vand een
re side eñ vander ander/eñ dat si daer op hebbē be
geert recht/aendē rechter/eñ dat de partien gepre
senteert zijn des te gheven/ eñ dat si geappelleert
geweest hebbē tot sekerē dage/als voorf is/oft an
ders ten is niet gehouden noch gereputeert.

¶ Bi hoe veel manierē die senten cie te niete is.

¶ Itē in vier manieren is sen
tencie geseyt te nyete te zijn/hoe wel dat nyet ghe

N. Na kanon dicta cōcor d. cū ... ex scripto.

appelleert en ware. De eerste maniere is/wãneer de rechter condẽneert dẽ procureur/die de sake beleyt heeft/eñ dẽ meester niet en condẽneert. Wãt op dẽ procureur en behoort geen sentencie stadt te nemẽ. A Die.ij.maniere is/wanneer erroer is/ indẽ sentẽcie sulcke/dat die selue bekẽt is die sentencie te reuocerẽ/of dat die sentencie gegeuẽ si in absentie vã partien/eñ sonder hẽ daer toe te roepen. Die.iij.maniere is/wãneer sentencie gegeuẽ is tegens bescreuẽ recht/eñ tegẽ oude vsancien vandẽ lande. B Die.iiij.maniere is/wanneer si gegeuen is bidẽ genẽ die gheen rechter en is. Eñ na bescreuẽ recht/sulcke sentencie en is niet te houdẽ. C

A l.j.c.de sent.& inter. omniũ iu.

B l.j.ff.q̃ sen. sine appell. rescind.

C l.vlti.c.si a non comp. iud.&c.

Men mach sentencie gegeuen niet veranderẽ.

Itẽ ghi sult weten/dat wanneer die rechter sentencie gegeuẽ heeft/hi en mach daer aen nyet roerẽ/ten si dat daer toe werdt geroepẽ si/eñ in dien hi dat dede/so en ist nz weerdich/hoe wel dat hijt vanderde bi mandement van dẽ prince/so en soudet niet waerdich zijn/sonď consent vanden partien. Itẽ wil dat recht/dat dye weesen sonď voechden/die onlandige/ die nyet bewaert en zijn vã curatoors eñ regeerders/moghẽ biden prince gerelcueert zijn/op die restitucie van der sentencie/dye teghens hem ghegeuen is. D

D l.j.et.l.ff.c. sent.rescindi nõ posse l.cũ et mi nores.c.si aduer.rem iudi.restit. potest.

Redenen te gheuen vã rechte.

Eñ dat recht wil datmen tottẽ wtspreken vander sentencie/mach geuẽ saken vã rechte/redenen peremptorien/tot voorderinghe eñ bekeeringe van zijnre sake.

Van gepasseerde sakẽ in crachte van ghewesen saken.

Itẽ ghi sult wetẽ/dat die sake gepasseert in crachte van ghewesen sake/by sentencie behoorlijc ghe profereert/en mach nemmermeer zijn ghere stringeert/mer behoort te sorteren zijn volle effect/na dat daer af nyet ghe appelleert en ware. E

E l.ij.c. sent. rescind. nõ posse.

Van sommigen gecondẽneert bi een sentencie.

Oft sommige ghecondemneert zijn bi een sentencie/sonď declaracie vã elc een voor al/bidẽ bescreuẽ rechte is geseyt/elck voor also vele alst hẽ aengaet / eñ voor zijn porcie eñ aendeel. F Item oft ghebuerde/dat sommige tutoors oft voechden / ghesett waren tot een voechdie/ eñ dat elc eenẽ procureur maecte op hẽ seluẽ/eñ dat dan elc procureur duolchdẽ sentencie op hẽ seluẽ. Oft sentẽcie gegeuẽ wort tegens eenige vanden voorś procureurs/oft tegens eenich vã hen/het sal wesen daerom dattet elckẽ aengaet eñ nyet op allen te samen. Eñ dye eene en is optẽ anderen nyet te executeren in eeniger manierẽ. G

F l.j.et.ij.C. de re iudi.

Itẽ oft sentẽcie gepronunciert waer/gelijc als yemãt gecondẽneert/waer bi valsche arrementen dat zijn partie voort ghesett soude hebbẽ/sonď dat hi voort gehoort hadde gheweest/als die arrementen eñ sentencie daer op gegeuẽ si/sulcke sentẽcie behoort te zijn restrainte/sonď appeel: maer al eer moetmẽ betuygen/die arrementẽ valsch te wesen

G l.j.c.si. plu. vna sentẽ. condemp. sunt.

Eñ oft gebuerde datse valsch zijn/ die executie vander sentencie behoort af te latẽ. Eñ of daer af eenige sake betaelt waer/so machment hetrecken / eñ eysschen weder te hebben/nae dattet betuycht sal worden/dat die rechter bedrogen is bi valsche brieuen. Eñ de ghene dye des ghedaen sal hebben / sal gheaccuseert zijn van valschede. H

H l.ij. c. de re iudi cat.

Vander executie van sentẽcie.

Dat.CCC.xix.Capittel.

Die executie vanď sentencie gegeuẽ behoort gedaen te zijn by forme executore/totter volle volcominge vanď sentencie/eñ daer en valt geen opposicie noch ander vtreck/ waerõ dye executoor hẽ schuldich is te vtoonen/vã zijn executie te doen. Noch dẽ executoor en behoort niet te excederẽ dye sentencie eñ cõmissie. Oft dye gecondẽneerde voelt/datmen hẽ hindert in dye executie doende/hy mach weder keerẽ aenden rechter/ dye dye sentencie gegeuẽ heeft/eñ exposerẽ van sinen hinder/eñ de rechter die handẽ die wijle te houdẽ van der executie/behoort daer in te voorsien/om te weten/oft die hinder sulck is/dat dye executore daerom schuldich is te cesserẽ. Anders en is daer gheen redẽ tegẽs/ten si dat die persoon appelleert. Wãt dan behoort dye executie te cesseren/hoe wel daer gheen appelacie en valt dye waerdich si. I

I l.j.cum.ibi seq.C.si ex fal.instru. vel test.&c.

Vander beloofte ghedaen nae die sentencie.

Gouẽ die seyt dat recht dat oft na der sentẽcie/ander gelofte zijn / oft stipulacie/die schuldich is die sentencie te vanderen bi ander contract: dan is te wetẽ/dat die executie vanď sentẽcie is innoue/eñ en valt niet dã in euocatie. K

K l.j.C.de execut.rei iudicat. l. ab executione c. quorum appell.non recip.

Op wat goeden dye executie schuldich is ghedaen te wesen.

Desgelijcx/oft na die sentencie ghegeuen/ verbeyt wort meer dan een iaer/die sentencie te stellẽ tot executie/weet dat daer inne nyet en valt executie/maer euocatie.&c. Item om te stellen sentencie tot executie/ist om pecune/men behoort hẽ eerste te beteren aenden huysraet daer na aen dye eruen/eñ daer nae aen den lichaem vanden gheobligeerde/in dyen hi anders nyet en hadde. L

L l. si causam c.de execu. rei iud.

Wie te executerẽ is bi sentẽcie

Itẽ ghi sult wetẽ/dat executie vã sentencie/nyemant en is schuldich te executerẽ/dan die gene die inder sentẽcie begrepen eñ gecondẽneert zijn. Eñ oft daer geen roerende goedẽ noch erue geuondẽ en zijn/noch den lichaẽ te executerẽ/dan machmen procederẽ aen die schuldẽ vãden gecondẽneerden eñ men behoort daer op die hant te stellen / eñ dye schuldenaers doẽ vdachuaerden tot betalinge om den gecondẽneerde. Eñ anders so en behoret niet geprocedeert te wesen aen die schulden. M

L l. a diuo Pio.§.in venditiõe. ff.de re iu.

Vanden sentencien inhouden de mettẽ costen weder te gheuen.

M l.etiam nomen.C.de execut.rei iud.

dā redelijc zijn soude/in diē hi betaelde zijn gereet gelt. Die andē maniere is/te leenen een sake/ō weder te hebbē in sekerē tide beter/bi beloefte expres Gelijc els gerste te leenē oft te vercopē/om weder te hebben tarwe bi expresse woordē. Die derde maniere is/bi forme eñ maniere van doode pande/die geschiet bi voorwaerde/tusscen andē volc dan vā suster eñ broeder/bider ordinācie vā haren vadē. Die vierde maniere is/gelt te leenē op pande bi winsel doende: want sulcke is manifeste woeckerie/die bi bescreuē recht blijct. Dat woeckerie is/te borgē/ō hooger te vercopē/is betuycht bidē decretale. A

A c.in ciuitate sua.c.cōsuluit extra de vsuris.

¶ Item is bi bescreuē recht betuycht dattet woecker is/te leenē eenige sake/om beter weē te hebbē bi expresse voorwaerde: dit blijct bidē decretale B

B c.in ciuitate sua.

¶ Itē te leenē op doode pande/blijct dattet woecker is/geformeert tusscen andere dan tusschen susters eñ broeders. Dit blijct biden bescreuē rechte.

¶ Is betuicht bi bescreuē recht/dattet woecker is te vercopē te borge/eñ daerom meer te vercoopen dant met ghereeden ghelde weerdt mach zijn. Eñ alsō macht wel schinē/hoe dat die vier manierē vā woecker/zijn sakē wraeckelijc met rechte: vā welcke manierē/die principale zijn/dalenen spruytē vele ander manierē van woeckerie/die laterale zijn. Dats te wetē/te wedersettē die vruchtē van eenē pant/diemen hout in pande/in summe principale. Ghelijc te setten eenighe possessie te pande/eñ die vruchten daer af comende men niet en rekent noch af en slaet/het is woeckerie. C

C c.i.et.ii.&c cōquestus extra eodē et.l.i.c.de distrac.pig.

¶ Ghi sult wetē/dat die woeckenaer/int eyssen vandē winsel vandē woecker niet ontfanclijc en is. Eñ oft yemāt waer/die gesworē hadde/den woecker niet te repeteren: hi mach wel repeteren als hi gedispenseert is vanden eedt. Oft als die woecker betaelt is/so mach hijt repeteren. Eñ daer af en is noch en behoort hy niet verstekē te zijn. Want dese sake is dan restitucie interine. D

D c.tuas dudum extra eodem.

¶ Item eñ hoe wel dat eē andē woeckenaer/vā diegene die eyscht betaelt te zijn vander vsure/eyssende/eñ hem woude excuserē daer bi/dattet waer de feyte vā ander/hoe wel dat hi waer de erfgenaem vandē woeckenaer. Weet dat die erfgenaemē vā dē woeckenaers zijn te bedwingen te voldoene van dē vsuren/genomen eñ gecreghen van haer voorvaders/hoe wel dat zijt bi haren tijt niet gedaē en hebben. E

E c.tua nos extra.eo.

¶ So weet dattet recht een questie maect/oft die comūe/oft prince die iusticie heeft eñ heerlichept in zijn prouincie/so hooge/dat hi ordineren mach rechten eñ edict/die te houden zijn als rechtē.&c. oft hi makē mach recht/edict eñ ordinancie/die houdende is woeckerie te betuygen: eñ den woeckenarē te oorlouē te leenen in harē lande.&c. Weet dat si dat niet doen en mogen. Mer in dien si dat doen/eñ clerc zijn/si zijn indē ban/bidē seluē rechte eñ saken. Eñ oft si waerlijc zijn/si zijn inden ban/biden aertsscē vader/oft bidē aertsscē bisscop oft biden bisschop der seluer plecken. F

F lexmen.pri.us eo.tit.

¶ Itē dat bescreuē recht seyt voort/dat geen lantheere en behoort te gehengen woeckerie wonēde

in zijn lant: noch hēluden en behoort niet gheleent te zijn huys noch conuersacie negeene. Mer oft bi eenige auonture/si daer in geuondē waren wonēde so behoortmense vā daer te verstekē eñ wt te setten binnē drie maenden/na datment weten sal. Eñ si behoren dat te doen/opte pene vandē ban/eñ op pene van. C. marc siluers/te appliquieren aenden prelaet/na dat si daer af geamonesteert zijnde binnen den voorś tijt dat niet gedaen en hebbē. G

G c.i.eo.tit.li.bro sexto.

¶ Noch seyt dat bescreuē recht inden decretale int seste boec/dat die woeckenaers zijn te verstekē vā alle ander cōmunicacie vandē kerstenē/ eñ vandē gewiden steden/eñ en behorē daer niet te hebbē sepulture/noch eenich sacramēt/noch maken eenige testamentē/die waerdich zijn. Tē ware bi also dat si in harē leuendē liue weder gegeuen eñ voldaen haddē vandē woecker die si genomen hebben: oft in dien si geen restitucie en dedē/oft en ordineerdē te doen. Eñ om des te doene/ op droegen alle haer goedē in handē vander kerckē/so verre als si strecken eñ dueren soudē mogen op restitucie interine. Andēs en behorē si niet te hebbē biechte noch absolucie negeen. Itē weet dat hoe wel dat also si/dat yemāt leent eenige sake/sonder te seggen/dat hi so vele daer af hebbē sal vā winsel/bi vsure/mer nochtans neemt hi wel hueschept eñ giften. Alle sulcke hueschedē zijn woeckerie eñ generalijc/so wes mē daer af neemt/nadē dach vander leeninge gedaē. Daer en is geen decsel diese excuseren mach. H

H c.cōsuluit extra eodē.

¶ Itē ghi sult weten dattet geen woeckerie en is/lijfrentē/noch losrenten/hoe wel dattet si te betalē na beloopē des tijts/dat de clerckē heeten per rata tēporis. Eñ die reden waer om dattet gheen woecker en is/is daerom dat so gheringe als de cooper aflivich wort/die rente is geexpireert/ eñ dat gelt blijft aendē vercoper/eñ om dattet fortune eñ auōture is/en ist geen woecker. Mer in dient waer bi vasticheit/het soude woecker zijn/na datmēse niet weder en soude mogen coopen. Eñ also werdet geseyt bi arrest vā parlemēte/om Symon vā auuainge/tegens Iā goedefrou/int iaer. M.CCC.lxxvi

¶ Vandē genē die indē ban zijn.

Dat.CCC.xij.Capittel.

Inden ban te zijn/dat die clercken heeten anathematisiez/is: hē te laten veruallen inden ban/bi sentencie vanden prelaet/dat alle kerstenen sculdich zijn te ontsien. Want so wie indē ban is/ hi behoort te vliesen die verkeeringe oft die cōmunicacie vandē sonen eñ dochterē der hepliger kerckē. Noch geen geselscap noch participacie en behoort hē gedaen te zijn: noch si en behorē geen amministracie te hebben vandē hepligen sacramenten vander hepliger kercken. Maer hē is verbodē te wesen eñ te bliuē inder kerckē/also lange alsmen dē hepligen dienst doet. I

I c.nulli se possunt extra de sen. excōmunic.

¶ Itē si en behoren niet te hebben geselscap in comanscap met andere: noch en behoort hē verhuert te wesen eenich huys/noch habitacie negeē.

I ¶ Itē na opinie vā sommige wisen verliesen si

antwoorde te houe. Dats te wetē/dat si gheen ander en mogen doen dachuaerden voor recht/noch tot harē eysch en salmē nz antwoordē/ noch tegēs hem en behoort niet geprocedeert te zijn noch ghe antwoort/so lange als hi in dyen staet is. Mer mē machse wel doen dachuaerdē/op hen te eysscen in dient noot si/eñ si moetē antwoorden na bescreuē rechte. A

A
c. intellexi-
mus. extra
de iudicijs.

¶ Nv is te weten wie inden ban is/ eñ wie niet. So weet/dat wie eenē clerc slaet tottē bloede/die is indē ban:eñ en mach daer af geen absolucie hebbē dan biden paeus oft sinen gecommitteerden. B

B
xvij.q.iiij.
c.si quis
suadente
diabolo.

¶ Noch seyt die Decretale/dat oft clerckē bi gewechte vergaderden/eñ het gebuerde/dat si deen dander quetsten tottē bloede/daerō en zijnse niet indē ban. Mer oft daer eenigen haet ware/si soudē inden ban zijn/eñ dan soudē si moeten hebbē absolucie biden paus/oft bi sinen gecommitteerden. C

C
c.j. extra de
senten. ex-
com unica.

¶ Item oft moniken in een clooster malcanderen sloegen/si mogen geabsolueert zijn bi haren abt. Eñ oft die sake groot waer/bi haren bisscop. D

D
c. monachi
extra eodē.

¶ Oft gebuerde dat yemant een clerc sloech/die nz en waer in habite vā clerc/eñ dz hi hadde iuste sake te ignorerē/hi en soude indē bā niet zijn ter cause van die ignorancie die hē daeraf onsculdicht. Eñ die slager behoort daer af gheloouet te zijn bi sinen eedt. Eñ in dien hi den eedt recuseert oft wederleyt/hi sal gehouden zijn voor indē ban. E

E
c.si vero a-
liquis. ext.
eodem.

F
c.mulieres
extra eodē.

¶ Item oft gebuerde/dat een vrouwe oft weeze eenen clerc slaet/si mach biden bisschop geabsolueert zijn. Eñ desgelijcx oft gebuerde dat een bewaerder van eenigher vergaderinghen oft feesten/eenen clerc sloeghe bi in aduertencie. F

G
c.cum non
ab homine
et.c.in au-
dientia no
stra. extra
eodem.

¶ Itē ghi sult wetē/dat die clerc/die bi drie reysen vermaent is geweest vā sinen prelaet/ af te laten vā eenige wapenen te dragen/eñ dat hise niet en laet hi is indē ban/eñ daer toe ipso facto/verliest hi die priuilegiē van zijn clercscap. Eñ ooc eē clerc die bi drie reysen is geamoneesteert bi sinen prelaet/ weder aē te nemē clercx habijt/eñ dat hijt niet weder aen en neemt/eñ is tegens eenighe die hē settet eñ habituerē vā so diuersce habitē/dat in alsulcke habiten/hi niet en behoort te gebruyckē vandē priuilegien der clercgien. G

H
c. se clares.
de foro cō-
peten. l. vi.
Non tñ. qd
iudices ta-
les sunt ex
cōicati ipso
facto: sed
debēt p iu-
dices eccl'a
sticos spel-
li per censu
ram eccl'ia
sticā / vt de
sistant / et
hoc in ciui
libus. In
captiōe cle
ricoꝝ et de
tētione bñ-
dicte hic p. e
vt same. et
c.nup a no
bis. ex t. de
sent. excōi.

¶ Item de gene die clercken geuangen houdē zijn indē ban:eñ bi consequēt die in tegenwoordicheyt daer af neemt inducatiue oft correctie op hem/anders dan haer prelaet. H

¶ Item oft die ghene die inden ban is/hem seyt te zijn geabsolueert/hi en is daer af niet te gelooue̅ ten si dat hi dat thoone bi brieuen. Eñ oock en ist niet te gelooue̅ die seggen woude dat een ander in dē ban is/ten si dat hi dat toont met brieuē. Want bi natuere so en is niemant inden ban/ tē si bi also dat hijt si bi accident.

¶ Itē si zijn inden ban/die gene die tegens die kercke doen: eñ die statupten maken tegens die kercke/eñ die gene die dat recht vander kercken onthouden. I

I
c. nouerit.
extra eodē

¶ Itē die clerc is inden ban/eñ sonderlinge die waerlicke/ die wetens verselschapt oft frequenteert metten genen die inden ban zijn / eñ en is niet te absolueren dan biden paeus/oft bi zijn ghecommitteerde. K

K
c.significa-
uit. cū simi
libus. extr.
eodem.

¶ Itē oft die gene die inden ban is /in die uterste pine des doots is / eñ heeft contricie eñ berou/ eñ begeert aen god ghenade/eñ absolucie /eñ dat hy voldoet van tghene daerom dat hy inden ban is / eñ astiuich wort: na zijn doot mach hi geabsolueert zijn biden ghenen dye hem in sinen leuenden lijue gheabsolueert mochte hebben. L

L
c. a nobis
eē sepe (...)
sitū. extr
eodem

¶ Vanden bras seculier.

¶ Dat.CCC.xiij.Capittel.

Die clercken heeten bras seculier/wanneer hem yemant laet inden ban iaer eñ dach / oft meer. Eñ daeromme ist geheeten bras seculier/dat die bisscop gheen executie seculier / daer op en heeft begheert/bi zijn brieuen requisitoren/aendē waerliken rechter/dat is aen die waerlijcke hant bi middele van een zijn priester oft apparitoer die bi hulpe van rechte begheert / weder te brenghen desen. N. totten kerstē geloue/die iaer en dach of meer/hem is als een houdt verslapende inden ban dat hi bedwongen si bi detencie van lichaem te voldoen: eñ hem weder te stellen tot obediencie eñ onderdanicheyt vanō heyliger kercke/daer af hi gepriueert is bi sinen gebreke. Eñ die waerlike rechter ist sculdich te doen ter begeerte vanden prelaet bider maniere hier na volgende. Die gheestelike rechter behoort te seyndē een libelle/die inde houē heet cōparamini/die behoort in te houdē / hoe dat de gene die inden ban is/hē vermaent eñ condemneert/daer in hē is laten settē indē ban/eñ daer in slapen als een hout sonder vreese vā god in sententie vandē ban bi een iaer/oft meer: eñ also soude hi bliuen/oft wil bliuen ghelijc als hi thoont/in achterdeel vā partie eñ vander kercken/ten ware dat daer in gheordineert wert/dat aenden waerlicken rechter belieuē wil/onder wien hi wonachtich is/ hi geuangen si/eñ in vangenisse gehouden/eñ ghesent aendē geestelikē rechter/so lange tot hi weder gecomē si ter obediencie vander heyliger kercke/eñ aen partie daer hi aen ghehouden is. Eñ oft de ghene die inden ban is/wech loopt/so mach dye rechter so veel bedwingen vā sinen goeden/in diē dat hijse vindē mach/om te voldoē die partien /vā der sult. Eñ oft hi daer tegens opposerē woude eñ die waerlike rechter die daer toe gebeden oft versocht is behoort die ghebannen geuangen te seyndē aendengeestelikē rechter/daer af die requisitore coemt/ō te seggen die saken vā zijnre opposicie wederseggen/oft weygeringhe. Eñ hi en behoort daer niet weder gesent te zijn/dan op die selue sake. Want die bisscop en behoort niet te tracteren vā andere saken. Eñ oft die voorseyde gheuangen hē opposeerde/eñ begeerde dach te hebben daer op / so behoort hi gheuangen gebracht te wesen totten geestelicken houe/so lange/tot dat geweten si/oft hi sake heeft van opposicien oft weder seggen/oft niet. Eñ oft hi rechtueerdige sake van opposicie heuet/die partie eysscende behoort dat te beterē. So weet dat die waerlike rechter/in dien dattet hē belieft/nz en executeert dese requisitore vādē bisscop

want die bisscop en mach hē daer toe niet bedwingen noch amonesteren/dan bi requisitoir:mer na conscientie is hi daer aen gehoudē. Eñ daerō sommige rechters en willens niet doen ten si dat si profijt daer af hebbē. Eñ in dient eerst betogen is aen dē coninc/zijn officiers mogent doen/sond daer af te doen eenich renuoy. Eñ de redē is/om dat in die voorß sake niet en is/dā executie vā sake. Want bi dē prelaet is daer af bekent:eñ ooc behooret dē coninc toe/om dat hi bewaerdō der kerckē is. Eñ dits begeert in hulpe vā rechte. Eñ weet dat in dese sake/voor defencie vandē lichaē bidē waerlikē rechter/die voorß geuangen/is sculdich bedwongen te zijn/bidē exploite vā zijn roerende goedē in diē hi eenige heeft:eñ in dien hi geene en heeft/zijn eruē in dien hi eenige heeft:eñ en heeft hi geene/bi detencie van sinen lichaē. Eñ in dien hi opposerē woude aen cōparamini/die hant vandē waerlikē rechter genāptizeert/bi hē so behoort die oppositie geren uopeert te zijn voor dē prelaet/daer af die comparamini coemt/wāt aen hē behoort die kēnisse. Eñ also werdet geseyt eñ geraden byden aldermeesten raet van Parijs/om die stadt van Doirnick.

¶ Vanden Joden eñ Sarasinē.

¶ Dat.CCC.xiiij.Capit.

Vanden ioden eñ vanden sarasinen sul di weten/dattet geenē kerstē toebehoret/ te doen met henlieden eenige participacie/noch geselschap/noch sustentacie tegens die kerstenen. Eñ so wye des doet/hi vualt indē ban/eñ in cōfiscacie vā goeden:eñ hi is gereputeert als verrader tot god/ eñ totten kersten menschen. A ¶ Itē si en behoren niet bedwonghen te zijn met crachte/ te bekeeren tot onser wet/oft tottē kerstendom. Noch geē kersten rechters en behoren hē daer toe te bedwingē maer men behoortse daer toe te brengen met schone woorden eñ anders niet. B ¶ Ghi sult wetē dat gheen mensche / hem en behoort te stellen tot dienst van eenige ioden noch sarasinen: eñ so wye des doet/hi is grootelijc te corrigeren. C ¶ Itē oft gebuerde/dat eenich iode quetste eñ sloege eenigen kersten clerc/hi behoort ghecorrigeert te zijn bi zijn temporale: eñ behoort gheprivueert te zijn vanden geselscape der kerstenē/so lange tot hi die feyte gebetert sal hebben. Eñ in dien hi een ander dan een clerc sloege/so soude hijt beteren bi hare conseruancie. D ¶ Itē die ioden en behooren niet te habiterē oft te vkeeren tussen die kerstenē sonder teekē daer toe geordineert/op dat si tusschē die kerstenē bekent mogen worden. Eñ si en behoren optē goedē vridach niet wt haren huyse te gaē noch dore noch venster open te doen: noch te doen noch seggen eenige sake/die comē mach tot oneere oft scande vandē heyligen dach op seker boetē. E ¶ Oft gebuerde dat een iode serf/kersten werde/ midts betalēde.xij.scellingē vā redemptie vā zijn seruaige/hi is afgenomen van dien dienst. F

A ... qd olim extra de iud. sarrac. et eorum famul.

B ... sicut iu... extra eodem.

C ... ad hec. extra eodem.

D ... postulasti extra eodē.

E ... quia sup... extra eodem.

F ... nulli in ... extra eo.

¶ Vandē apostas. ¶ Dat.CCC.xv.ca.

Apostas zijn de ghene die wech loopen van haer clooster eñ hen in waerlicke cleederen stellen/eñ hen geuen totten waerlikē state. Eñ daer af seyt dat bescreuen recht/dat de gene die apostas zijn/vliesen die priuilegie vā clercgie/noch die kercke en behoort hē geē bescermenisse te zijn in wat sake daer si af geuangen zijn. Eñ so wie niet en obedieert ten gebode van zijn prelaet/men behoort hē te houdē voor apostas. Eñ ist een waerlijc man/hi behoort indē ban te zijn:eñ ist een mā die clerc is hi vliest de beneficie vā clercgie/eñ behoort seer strāgelijc gecorrigeert te zijn. Eñ generalijc sidy sculdich te wetē/dat apostas die hē seluen/anders niet onthoudē/noch castien en wil/dan bider vāgenisse behoort gesedt eñ besloten te zijn in eenen kercker so haest als hi gheuangen eñ geuonden mach worden. G

G c. j. et c. a nobis. extra de apostatis. &c.

¶ Vanden hereses.

¶ Dat.CCC.xvi.Capittel.

Hereses zijn de ghene / dye nemen/ eñ houden twijfel in onse geloue/eñ behoren ghecorrigeert te zijn/eñ versteken vanden geselscap vandē kerstenē eñ zijn te reprocheren in cas van getuychnisse. H

H c. j. extra de hereticis.

¶ Te vergeselschappen hereses.

¶ Itē so wie vergeselscapt eñ participeert met hereses/wetēs weet dat hi indē ban is/ō des te doen.

¶ Vanden goedē toebehorende dē hereses.

¶ Weet dat die goedē vandē hereses/behoren geconfisqueert te zijn hoe wel dat si kinderē hebbē/noch nēmermeer en salt weđ aē hē liedē keerē/noch aē niemant van harē wegen. I

I c. vergētis in senium. extra eodē.

¶ Heresis en behoort gheen aduocaet te zijn.

¶ Itē heresis en mach in geenen staet aduocaet zijn noch notarius/noch geē rechādē officie exercerē/noch doē eenige feyte vā procuratie/noch andš:mer zijn geheelijc te reprocherē. K

K c. si aduo... sus. ext. eo.

¶ De forme eñ maniere vanden processen/sentencien/eñ executiē van iusticien.

¶ Dat.CCC.xvij.Capit.

Ghesien hebbende vanden actien / alsowel van recht canon/als van recht ciuijl / eñ costumner/ghelijck voorß is: so volcht hier na te sien / vander forme vā processen sentenciē/eñ appeelē. Eñ eerst vā den reproces die te houe zijn/hoe eñ binnē wat tide dat die moghen gheordineert eñ ghewesen zijn. Weet dat allē rechters toebehoort/te deciderē die sakē voor hē begonnen/tē eerstē dat hem mogelijc is/eñ ten minsten coste dat hi sal mogen. Eñ en behoort niet te gehengen/partiē te seggen/noch ooc te eysscen eenige sakē friuole:noch te proposerē saken impertinēte ter sake:noch delay/noch refugie impertinent/om te vertrecken die sake/noch oock die decisie vander saken. &c.

¶ Itē die rechter en behoort niet te gehengē/te ve
leueren actie van sakē/tot anderē tijden geledē/in
crachte vanden saken ghewesen. Noch ooc daer af
dat anderwerf actie gedaen geweest sal hebbē/eñ
optē eysch inde tegenwoordicheyt vāden partien
hoe wel dat bi deffaulte die eysscher gheobtineert
heeft zijn querele. Wāt actie eēs geraect/behoort
genoech te zijn/eñ si en mach niet wed᷑ ǒhaelt zijn.
¶ Itē die rechter en behoort niet te latē/hi en doe
die partien bringē haer redenē bi gescrifte/eñ die
te doen affirmerē/eñ antwoordē op elc artikel/op
dat op die artikel onbekēt/getuygen mogen ghe
hoort zijn: wāt anders die proces soude mogē we
sen defectijf. Eñ oft vā dien heer geappelleert wa
re/ten eynde/dat de rechter voor wien dattet wed᷑
roepē wert/sien mach die diligēcie eñ neersticheit
vandē proces/eñ datter geen faulte en si. Wāt in
dyen daer gebrec in ware/ het soude al gherekent
zijn voor niet. Eñ dat behoort in alle processen/dat
die eysscher hebbe acte/vā elckē dage dat hi dinget
mencie makende/van tgene datter gedaen eñ ghe
exployeert sal zijn/om daer af te doē bewijs tē an
deren dage. Oft in dient also niet gedaen en is/de
verweerder soude begeerē te sien/waer op dat hy
dach oft uytstel hebbē soude/eñ oft die eysscer daer
af niet en doet blijckē/de ǒweerd᷑ soude oorlof heb
ben vandē houe eñ costen/na dattet in houe waer
daermē dinget bi gescriftē. Maer in dyēt waer in
ander houē/het soude genoech zijn/te doen blijckē
biden register vanden houe. Eñ daerom moet dye
eysscher grote diligēcie doē/aendē clerc vandē ho
ue/dat die gescrifte vandē dage sekerlijc geregistre
reert si. Eñ dicwils gebuertet ooc/dat de verweer
der behoort te doen bewijs vandē dage/ dye daer
dient na dē staet vāder sake/eñ oft die verweerder
meint daer profijt te hebbē. &c. Eñ dit betuycht eē
and᷑ recht/die wil dat de scripturē/acten/eñ zegelē
op die staet vā proces/gelooflijc eñ waerdich si. ¶

ꝯ c. quoniam contra falsam. extra de probat.

¶ Vanden partien gheordineert te scrijuen in feyten contrarien.

¶ Itē/eñ oft gebuerde dat die partiē warē in fey
ten cōtrarien/eñ dat si geordineert zijn/te scriuen
die redenē geaccordeert/om te dingē bidē partien
dat behoort geregistreert te zijn opten rugge van
den redenē. Eñ dat gedaen behoirē geaccordeert te
zijn oft debatuez/als gedinget oft niet gedinget/
eñ dan dē cōmissarien te geuē/om te ondersoecken
die waerheyt vand᷑ sake/vāder eenre side eñ vand᷑
and᷑/die welcke schuldich zijn macht te hebbē van
des te doene/als voorſ is inde rubrike vander cō
missie/geteekēt bidē getale. CC.lxxxix. Welcke
macht behoort te gedueren drie maenden/ oft also
lange als die vsancie vandē houe begeert. Eñ dien
tijt geledē/die partien keerē weder te houe/na de
cōtumacie/eñ behoirē te accorderē reproces vandē
getuygē/in dient hē goet dunct/eñ op die selue re
proces saluacien te beleydē/in dient noot si/eñ con
cluderē int recht. Eñ dan behoort die rechter te vi
siteren eñ te wetē die waerheyt/eñ te toonē aende
partien daer op geroepē/oft ghepresenteert haer
proces/om te wetē oft daer al heel is/ eñ daer nae
dat te doen sluytē/eñ doen bezegelē bidē raetslie
dē vāden partien/oft anders/na de vsancie vandē
houe/eñ daer na wijsen. ¶ Item oft dat voorſ pro
ces niet voldaē en waer/so behoirēt die cōmissarien
weder te seyndē te houe/in sulckē state alst is/met
ten partien ǒdachuaert/om te sien die selue proces
ontfangē/indē staet daert in is/eñ daer na ordine
ren met rechte. Eñ oft dat proces niet en waer vol
daen vand᷑ eenre siden/eñ vander ander/eñ gecon
cludeert/eñ die rechter ǒsocht waer te prologerē/
of te ǒlangen die machte vandē cōmissarien het be
hoort gedaen te zijn eēs/tot sekerē dage prefix bin
nen welcke alle dinc behoort gedaen eñ geconclu
deert te zijn. Want dē dach die na drie maendē is/
also ǒlengt behoort te zijn bi prefixie. Eñ oft deene
vandē partiē begeerde te hebbē prorogacie oft uyt
stel/eñ dāder niet/die cōmissarien behoirē gehoort
te zijn bidē rechter/op harē eedt te wetē wat dili
gēcie gedaē geweest hadde/bidē genē die de proro
gacie begeert. Want in dien hi negligent geweest
hadde/dat soude hē gheimputeert zijn voor rigoe.
Maer feyte vā proxime is altijt fauorable/ eñ dye
proces soude ontfangē worden om te wisen inden
staet dat geuonden waer/dye proces eñ saluacien
midts productie doēde/ op die getuygen gehoort.
Maer oft die partie/dye getuygen niet en hadde
mogen crijgē/bi warachtige onledē oft and᷑s/ dye
op hē ghecomen warē/eñ ooc daer toe dede/eñ be
wese goede eñ rechtueerdige onledē/ dat soude hē
behoren goet eñ rechtueerdich te wesen / eñ soude
hebbē zijn procuratie gepurgeert/tot discrecie vā
dē rechter. Alle rechters behoirē te ǒstaen/tot goe
de eñ cort omslach van sakē/als voorſ is. Eñ en be
hoort een proces criminele/niet langer te dueren/
dā twee iaer: eñ eē proces ciuijl/niet ouer drie iarē
Eñ oft hijt langer gehenget te duerē/ die ouerste
rechter daer op ǒsocht/macht euocerē voor hē/tot
cōclusie eñ oneere vandē rechter/die also negligēt
geweest is in die sake eñ proces. Eñ oftmen biden
eysscher niet voortgaē noch procederē en mach/of
bidē ǒweerder/behoort die rechter op. vi. maendē
bi dat eynde vandē voorſ tijde/doē ǒdachuaerden
dē genē daert om achter blijft/ tot. x. dagē tusschē
beyde tē eynde/om te voldoene die voorſ proces.
Eñ oft die partie geeuoceert/ daer is gebreckelijc
bi dise dagen/eñ biden vierdē toecomende aenge
sien dat hi gehadt heeft. x. dagen vandē eenē dach
totten anderē. In dien hi niet en coēt ten derdē da
ge/oft vierde/hi behoort ǒsteken te zijn van sinen
eysch/eñ dye ander partie geabsolueert eñ gecon
demneert inde costen vanden voorſ verweerder.
¶ Itē ghi sult weten/datter zijn proces ordinarie
eñ proces extraordinarie. Proces ordinarie is/dye
gene die de rechter maect/in cas criminele/die ghe
schiet/wāneer yemāt om vermoedē van crisme/hē
coemt stellē/ eñ selue coemt te rechte/bi sinē wille/
oft anders/als innocent vand᷑ saken te kennē/mer
in dien hi coēt/eñ thonen wil lijfs ǒweeringe /dat

die clerckē heetē vim pro vi/oft dat hi coēt met gra
cie oft remissie vādeu prince: oft dat die hātdadige
noch ghevangen by iusticie/eñ hem woude setten
in alle enquestē/in alle sakē/behoort ontfangen te
wesen in proces ordinarie: eñ en behoort niet beto
gen te zijn/dan bi accusacie vā partie/oft vā officie
eñ bi tuygen/sonđ questie vā partie negene/ noch
sonder daer af te doen eenige dreygement. Eñ be-
hoort altijt te hebbē redelike gevanckenis eñ com
petēt in alle zijn sakē. Die proces extraordinariē
behoort te zijn getracteert eñ gemaect/ in alle an-
der termē/sonderlinge in grote crisme eñ misdaden/
die onbekēt zijn/eñ die heymelijc gedaen geweest
hebbē. Eñ en behoort die rechtere daer op nyet te
sparē/proces te doen extraordinarie/om die waer
heyt te wetē/van dage te dage/sonder ander inter
valle/bi informacie oft anđs. Eñ oft hy eenichsins
bevint/die tegēwoordige suspect/bi vehemēte pre
sumptie/hi mach eñ behoort hē te stellen in questie
na die persoon vāden gevangē. Wāt stercker que
stie begeert deen lichaē/dan dandere. Wāt aen al-
le eynđē behoort de rechter waer te nemen/dat hi
dē man niet en tormētere oft en pijnige/ so dat hy
lijf oft leden verliest/noch bi tormēt/noch bi pinen
wāt het soude zijn tot perikel vandē rechter/eñ vā
den genen diet doē soude/eñ dat hi wachte vā que
stie mettē viere/want het is vboden biden coninc.
Eñ in dien hi bi questie van pinē/niet en wil seggē
noch bekennē ter eerster reyse/de rechter mach hē
wel weder stellē ten anderen dage/eñ daer na ten
derden eñ vierdē/in dien dat hi siet dattet die sake
begeert/eñ dat daer so grote presumptie si/eñ dye
gevāgene vā stercker hertē si. Nochtās in dien hy
in questie niet segghē en wil noch bekennē/ eñ hy
bi tuygen niet vwonnen en worde/so behoret wel
dat hi hē om tvermoedē/bi langen tijde gevangē
sette/eñ bi exclamacie/op te mogen weten/oft nie
mant ter clachte comē en sal. Eñ oft in langen tijt
niemāt en quame/die penitencie vā gevanckenisse
dye hi geleden sal hebbē/sal hem gebetert zijn van
zijn quade presumptie. Eñ dan behoort hy te zijn
verbrept vander vangenisse/tot wedersegge van
dē rechter/op pene gheraect eñ verwonnē te zijn
vāder sake hē aengelept/oft gepresumeert. Eñ an
ders en behoort die rechter geen ontslach te doene
Eñ in dyen hi hem absolutement eñ haestelijc ont-
sloech/het soude schijnen/ dat hy hem met quader
cause ghevangen ghehouden hadde.

Itē so behoort ghi te wetē/dat oft proces is han
gende tusschē twee partien/na dat die vdachvaer
dinge gedaen is/die partien en mogen hē daer na
niet cōpromitterē/noch te samen pacificerē/op pe
ne vā boetē/op dattet si tot litiscōtestacie Eñ daer
om en soudet niet bliuē/dat so wes te samen waer
getractcert/en ware waerdich/maer soude zijn ge
heelijc te nyete gerekent / alle welcke ghelofte eñ
obligacie daer op gedaen waer/ vandē eenē tottē
anderen. Eñ also ist geiugeert bi arrest van parle
mente/bi veel reysen. Eñ desgelijcx tusschen Jan
van Wenderesse/eñ den heere de Fay/int iaer. M.

Vanden sentencien.

Dat. CCC. xviij. Capit.

Nu volcht daer na vanden sentencien.
So weet/ dat dye proces weder ghe-
bracht te houe / men behoort aen dye
partien te thonen die proces/wtgesept die secr. et
vandē tuygen. Eñ dat ghesien/so wort dat al we-
der geset inden sack/ghesloten eñ bezegelt/ mettē
zeghel vandē partien/eñ daer op recht eysschē by
die brieuen/eñ dat daer af gheeyscht eñ ghemaect
si een acte/die geset eñ besteedt si inden proces/ eñ
dan euangelizerē. Eñ dat gedaen/dat die sentēcie
gemaect eñ geformeert si by ghescrifte/ eñ dat tot
seker daghen partien geappeleert oft gheroepen
recht te horen/die sentencie gegeuen si bi gescrifte
Want anders en behoret niet gegeuen te zijn/diet
sekerlijc weder gheuen wil: eñ sonderlinghe wan-
neer dat proces gemaect geweest hadde by gescrif
te. Eñ oft die een vandē partien niet en quame als
men die sentencie geuē soude/so en soudet niet blij
uen/na dat hi daer toe geroepen eñ vermaent ghe
weest soude hebbē/men en sal die sentencie geuen
Eñ behoort die rechter alsmen die sentencie geeft
te settē die proces/besloten eñ bezegelt/ in die han
den vā een die vandē houe niet en is: op dat in dien
daer af geappelleert waer/hi sekerlic seindē moch
te aendē ouersten rechter/aen wien die appellacie
gerelevueert waer: eñ oft niet gerelevueert en waer
die proces sal te houe blijuen. Eñ ghi sult weten
dat sentencie haer diuideert in twee manierrn.
Dats te weten sentēcie interlocutoire/eñ sentencie
diffinitiue. Sentēcie interlocutoire is die gene dye
gegeuē wort op seker accessoire/ diemen neemt op
die proces begonnē tusschen partien. Eñ daerom
ist geheeten interlocutoire/dattet nyet en is op die
principale/eñ en begrijpt absolucie/noch condēna
cie/niet dan appointemēt vandē accessoire interine
Eñ en behoort in dese sentēcie interlocutoire nz te
hebbē eenige condēnacie van costen/mer behoort
daer gereserueert te zijn tot indiffinitiue. Senten
cie diffinitiue is de ghene die decideert die sake/eñ
materie. Eñ behoort dese sentēcie gegeuē te zijn/
op sekere sakē. Wāt sentēcie op onseker sakē/en is
niet te houdē. Eñ behoort in te houdē absolucie vā
der eenre side/eñ condēnacie vander anđ/midts cō
demnacie van costē/dat taxacie gereserueert tottē
houe. Eñ ghi sult wetē/dat alle de woordē dye de
rechter seit/niet en behoren gehoudē noch vstaen
te wesen voor sentēcie/hoe wel dat hi dit sept sittē
de indē rechte/oft daer buytē. Het is vā node/ dat
die partien hebbē geallegeert haer sake/vanđ een
re side eñ vander anger/eñ dat si daer op hebbē be
geert recht/aendē rechter/eñ dat de partien gepre
senteert zijn ders te gheuen/ eñ dat si geappelleert
geweest hebbē tot sekerē dage/als voorß is/oft an
ders ten is niet gehouden noch gereputeert. Na supra dicta cōcor d… c.j in … scripto.

Bi hoe veel manierē die sentencie te niete is.

Itē in vier manieren is sen
tencie gesept te nyete te zijn/hoe wel dat nyet ghe

appelleert en ware. De eerste maniere is/wāneer de rechter condēneert dē procureur/die de sake belept heeft/eñ dē meester niet en condēneert. Wāt op dē procureur en behoort geen sentencie stadt te nemē. A Die.ij.maniere is/wanneer error is/ inuā sentēcie sulcke/dat die selue bekēt is die sentencie te reuocerē/of dat die sentencie gegeuē si in absentie vā partien/eñ sonder hē daer toe te roepen. Die.iij.maniere is/wāneer sentencie gegeuē is tegens bescreuē recht/eñ tegēsoude vsancien vandē lande. B Die.iiij.maniere is/wanneer si gegeuen is bidē genē die gheen rechter en is. Eñ na bescreuē recht/sulcke sentencie en is niet te houdē. C

A l.j.c.de sent.z inter.omniū iu.

B l.j.ff. q sen. sine appell. rescind.

C l.vlti.c.si a non comp. iud.zc

Men mach sentencie gegeuen niet veranderē.

Itē ghi sult weten/dat wanneer die rechter sentencie gegeuē heeft/hi en mach daer aen nyet roerē/ten si dat daer toe wordt geroepē si/eñ in dien hi dat dede/so en ist nz weerdich/hoe wel dat hijt vanderde bi mandement van dē prince/so en soudet niet waerdich zijn/sonder consent vanden partien. Itē wil dat recht/dat dye weesen sonder voechden/die vtlandige/ die nyet bewaert en zijn vā curatoors eñ regeerders/moghē biden prince gereleueert zijn/op die restitucie vander sentencie/dye teghens hem ghegeuen is. D

D l.j.et.l.ff.c. sent.rescindi nō posse l.cū et mi nores.c.si aduer.rem iudi.restit. potest.

Redenen te gheuen vā rechte.

Eñ dat recht wil datmen tottē wtspreken vander sentencie/mach geuē saken vā rechte/redenen perēptorien/tot voorderinghe eñ bekeeringe van zijnre sake.

Van gepasseerde sakē in crachte van ghewesen saken.

Itē ghi sult wetē/dat die sake gepasseert in crachte van ghewesen sake/by sentencie behoorlijc gheprofereert/en mach nemmermeer zijn gherestringeert/mer behoort te sorteren zijn volle effect/ na dat daer af nyet gheappelleert en ware. E

E l.ij.c. sent. rescind. nō posse.

Van sommigen gecondēneert bi een sentencie.

Oft sommige ghecondemneert zijn bi een sentencie/sonder declaracie vā elc een voor al/bidē bescreuē rechte is geseyt/elck voor also vele alst hē aengaet / eñ voor zijn porcie eñ aendeel. F Item oft ghebuerde/dat sommige tutoors oft voechden / gheset waren tot een voechdie/ eñ dat elc eenē procureur maecte op hē seluē/eñ dat dan elc procureur vuolchde sentencie op hē seluē. Oft sentēcie gegeuē wort tegens eenige vanden voorś procureurs/oft tegens eenich vā hen/het sal wesen daerom dattet elckē aengaet eñ nyet op allen te samen. Eñ dye eene en is optē anderen nyet te executeren in eeniger manierē. G

F l.j.et.ij.C. de re iudi.

G l.c.si. plures sentē. condemp nat.

Itē oft sentēcie gepronunciert waer/gelijc als yemāt gecondēneert/waer bi valsche arrementen dat zijn partie voort ghesett soude hebbē/sonder dat hi voort gehoort hadde gheweest/als die arrementen eñ sentencie daer op gegeuē si/ sulcke sentēcie behoort te zijn restrainte/sonder appeel:maer al eer moetmē betuygen/die arrementē valsch te wesen. Eñ oft gebuerde datse valsch zijn/ die executie vāder sentencie behoort af te latē. Eñ of daer af eenige sake betaelt waer/so machment betrecken / eñ eysschen weder te hebben/nae dattet betuycht sal worden/dat die rechter bedrogen is bi valsche brieuen. Eñ de ghene dye des ghedaen sal hebben / sal gheaccuseert zijn van valschede. H

H l.ij.c.de re iudi cat.

Vander executie van sentēcie.

Dat.CCC.xix.Capittel.

Die executie vanā sentencie gegeuē behoort gedaen te zijn by forme executore/totter volle volcominge vanā sentencie/eñ daer en valt geen opposicie noch ander vtreck/ waerō dye executoor hē schuldich is te vtoonen/vā zijn executie te doen. Noch dē executoor en behoort niet te excederē dye sentencie eñ cōmissie. Oft dye gecondēneerde voelt/datmen hē hindert in dye executie doende/hy mach weder keerē aenden rechter/ dye dye sentencie gegeuē heeft/eñ exposerē van sinen hinder/eñ de rechter die handē die wijle te houdē vander executie/behoort daer in te voorsien/om te weten/oft die hinder sulck is/dat dye executore daerom schuldich is te cesserē. Anders en is daer gheen redē tegēs/ten si dat die persoon appelleert. Wāt dan behoort dye executie te cesseren/hoe wel daer gheen appelacie en valt dye waerdich si. I

I l.j.cum.iij seq.C.si ex fal.instru. vel test.zc.

Vander beloofte ghedaen nae die sentencie.

Houē die seyt dat recht dat oft na der sentēcie/ander gelofte zijn/ oft stipulacie/die schuldich is die sentencie te vanderen bi ander contract:dan is te wetē/dat die executie vanā sentēcie is innoue/eñ en valt niet dā in euocatie. K

K l.j.C.de execut.rei iudicat. l. ab executione c. quorum appell.non recip.

Op wat goeden dye executie schuldich is ghedaen te wesen.

Desgelijcx/oft na die sentencie ghegeuen/ verbeyt wort meer dan een iaer/die sentencie te stellē tot executie/weet dat daer inne nyet en valt execucie/maer euocatie.zc. Item om te stellen sentencie tot executie/ist om pecune/men behoort hē eerste te beteren aenden huysraet daer na aen dye eruen/eñ daer nae aen den lichaem vanden ghecondēmneerde/in dyen hi anders nyet en hadde. L

L l.si causam c.de execu.rei iud.

Wie te executerē is bi sentēcie

Itē ghi sult wetē/dat executie vā sentencie/nyemant en is schuldich te executerē/dan die gene die inder sentēcie begrepen eñ gecondēneert zijn. Eñ oft daer geen roerende goedē noch erue geuondē en zijn/noch den lichaē te executerē/dan machmen procederē aen die schuldē vāden gecondēneerden eñ men behoort daer op die hant te stellen / eñ dye schuldenaers doē vdachuaerden tot betalinge om den gecondēneerde. Eñ anders so en behoret niet geprocedeert te wesen aen die schulden. M

l.l.a diuo Pio.§.in venditiōe ff.de re iu

M l.etiam nomen.C.de execut.rei iud.

Vanden sentencien inhouden de mettē costen weder te gheuen.

¶ Somtijts gebueret dat die sentencie ghegeuen begrijpt/dat die gecōdemneert is metten principale/is gecondēneert inde costen/schaden eñ interresten/die taxacie gereserueert totten houe. Eñ dickwils gebuert/dat die sentēcie alleen inhout die costen/sond te roerē de schade eñ interrest. Eñ om alle te geraken/alst die sake begeert/ doen dan die aduocatē cōclusie/vā schaden eñ interrestē. Want de cōclusien vāden schadē eñ interrestē/of de sake on geeyscht in rechte/en mach niet toe gewesen wordē/dat die clerckē heeten/nō petita nō cōcedentur Wāt hoe wel dat die sentēcie inhoudt condēnacie vāden costē/schadē eñ interresten/eñ daer geē costen en warē/dan die costē inder sake/dat en belet niet die sentēcie/na dattet int dingen geeyscht geweest soude hebben. Want dan ist te verstaen dat tet is/also verre alsse geuonden worden bidē redenen dat die sentencie inhoudt. Eñ behoort altijt in te houden/die taxacie gereserueert aenden houe.

¶ Vā niet te wisen toecomende costen.

¶ Mer wel is hē dye rechter schuldich te wachtē/dat hi niet en wise toecomēde costen/op dat gene dat die aduocaten eysschē/dye costen ghedaen/eñ noch te doē. So suldi wetē datter differēcie is tusschē costē/schaden eñ interrestē. Costen zijn die costen vāden procureur/vandē aduocaten vāden sergiant/vandē tuygē/brieuē/scripturē/cōmissarien/eñ ander dier ghelijc. Schaden zijn gebrec vā betalinge/ten dage geassigneert. Oft niet te volbrengē belofte/daer schade af volcht. Als so wie belooft hadde te ackerē eñ te saeyen in tijde eñ men dat niet en dede/eñ daer bi schade gesciede aē den genen aen wien des gedaen waer.&c. Interest schijnt te wesen vā eē gelijc propoost/eñ nochtās so machmē noe hebbē interresten aendē sakē/ eñ nochtās daer en is geē schade geformeert. Ghelijc als ic schuldich ben te hebbē die taelste oft snede vā bosschagie/eñ ic des late af te houdē/lāger dan den behoorlikē tijt/om te hebbē groter eñ grouer hout. Die fructuarie die dē snede eñ hout vercocht soude hebbē/om dat ic achter bliue oft vtrecke vā der seluer tijt/en soude daer af geen schade hebbē/ noch dye coopman/maer die fonsier/oft die ghene dye dyen gront toebehoort/ soude daer af hebben interrest. Want den gront eñ dat wassen soude te argher wesen.

¶ Exempel in alsulcken sake

Het gebuerde int parlemēt/int iaer. M.CCC.lxx. dat een mā sentēcie gehadt hadde voor hē/op eenē brief obligatore/vā een summe vā penningē daer in een ander gehoudē was tegens hē/ eñ dye sentencie was inhoudēde costē/schadē eñ interrest Wāt die sentēcie dat inhout/moet bi cracht vandē sentencie gegeuen worden cōmissie te sien rapporteren schadē eñ interrest die si hebbē wil bouē die costen. Dat gedaen/die partien cōparantē te houe by zijn costen te mogē crijgen die taxacie vāden houe. Partien gehoort/seggende dat die schade eñ interrest niet ontfanclijc en was/gehoort sinē eysch eñ dat nyemant daer af gehadt en hadde indē sake daer af de sentencie mēncie maecte/niet te min dat daer in was begrepē schade eñ interrest. Die andē seyde dat hi schade had/wāt hi van verre quā zijn recht te halen/eñ hadde zijn bode berooft geweest optē wech/eñ hi hadde totten costen ghelt geleent om zijn sake te onderhoudē. Alle ghesien het wert geseyt by arrest van parlemēt/dat in seyte executore van obligacie/noch van sentencie/en was geē schade noch interrest dan dye costen alleen.

¶ Van sentencie inhoudende costen alleen cōpenseez.

¶ Item tgebuert dicwils dat die sentencie inhoudt cōdemnacie van costen/eñ somtijts zijn die costen gecōpenseert om dies wil dat elc vanden partien obtineert in sinen eyssche in eeniger manieren/eñ dan zijn die costen te cōpenseren. Eñ in dien dese sake daer niet en ware/weet dat dye gene/ dye in onghelijc beuonden waer/behoort ghecondemneert te wesen inde costen/oft dye sentencie en waer nyet goet. a

¶ Van die executie vāden costen

¶ So weet dat costē die getaxeert zijn/zijn te executerē als sentencie principale/sondē ander differēcie. Eñ also is daer af ghewesen geweest eñ geuseret opēbaerlijc/eñ sonderlinge indē houe vā Tournesis/bidē coninc/voor Jacob vandē plancke/tegēs Jan de soete/int iaer. M.CCC.lxxxviij.

¶ Itē wil dat bescreuē recht/dat hoe wel dat also si/dat die yemant priuilegie heeft/ daer bi dat hi niet en behoort te sorterē voor dē rechter/niet te min is dat hi eysscher is voor dē seluē rechter/daer af hi bi crachte vā zijnder priuilegien/wel voor andere berupcht mochte hebben/in dient hem belieft hadde/ eñ het alsdan gebuert/dat hi inder sake gecondemneert si/eñ inde selue costen/biden seluē rechter/hi moet aldaer recht sorterē/eñ doen volcominge/ niet tegenstaende dat hi hē vā zijnre priuilegiē/ nader sentencie behelpen wil.&c. ¶ Itē noch seyt dat bescreuē recht/dat hoe wel dat hi verweerder si/eñ hy niet en declineert vāden rechter bi zijnre priuilegiē mer aldaer antwoort eñ litiscontesteert/eñ alsoe voorts le procedeert/dat hi alsdan gecondēneert wort int principale/eñ oock mede in die costen/hi behoort eñ moet aldaer te vollē sorterē recht eñ sentencie. Eñ daer toe behoort hi bedwongen te wesen bi dē seluē rechter/van zijnre priuilegien die hi af gegaen eñ verlaeten heeft/eñ behoort hē dat te beteren. Eñ also weet datmē sculdich is te sweerē/int beginsel vandē sake/van zijn recht te doen/eñ te veruolgē sinē eysch/dat die clerckē heeten iuramentū calūnie Oock sa behoort gesworen te zijn bidē eysscher dye costē/de welcke te wisen zijn inder sake/als om die te eysschē als rechte sake/eñ alsulcke als die gedaē eñ betaelt geweest zijn indē waerhedē. Mer inden waerliken houen/en is daer af gemeenlijc niet geuseert vā dit laetste capittel. Gelijc als te sweerē in de costen/en is geen vsancie indē waerliken houe.

a Victus victori debet in expensis condemnari sacramento victoris taxandis lites subeundo de suo reficere debet. L. properandum. §. Sin autem C. de iudiciis

¶ Die maniere vanden costen te veruolghen.

N Al dat wij ghesept hebben vanden co-
sten tegens yemant diese hebben wilt
so moetmen hē daer af helpen bi com
missie daer op ghegeuen / eñ vanden
rechter gegeuen/die de sentencie ghe
geuen heeft/om te doen appellacie eñ te coopen dē
ghecondemneerden/ om te sien taxeren die voorß
costen/die opten proces zijn verloopen/eñ ten da-
ge in ghescrifte gebrocht: daer af partie copie heb
ben sal/in dien dat hē believe/eñ dach te dimimue-
ren/in dient hem goet dunct. Eñ in dyen hi hē laet
contumasseren om die eerste deffault/ de costen be
hooren getaxeert te zijn alst behooren sal eñ behooren
gestelt eñ geordineert te zijn bi gescrifte/ van stuc
ke tot stucke/bi commissarien/acten/eñ dagen de-
waert te houe/voor commissarië/bi gescrifte/ sala
risen vandē procureurs/vandē aduocaten/vandē
sergiantē/vandē tuygen gehoort/eñ alle bi articu
len gesigneert eñ gheteekent bi een/twee/drie vie
re. Want die rechter en sal daer af niet taxerē meer
dan hē bi gescrifte blijckē sal/na die stile vandē ho
ue. Eñ behooren geexecuteert te zijn biden gecon-
demneerdē / als gedaē bi principale sentencie. Eñ
oft daer scrifturē te taxerē zijn bi brieuē oft rollē
die taxacie na die sentencië eñ goede usancie vandē
parlemēte/behoort daer af gedaen te wesen/bider
maniere hier na volgende. ¶ So ist ooc mede vā
alle scrifturen /die in taxacie vandē waerlikē rech
ter vallen/eñ die gedaen worden bi ordinancie vā
den waerlikē houe/het si bi tabellions oft notariē
clercken/aduocaten/als totte arbeyt van gescriftē
eñ niet van sakē. Want daer so valt die taxacie/na
die sake eñ arbeyt vandē voorß scripturē geglosseert
eñ minuteren. So is geordineert/dat elcke regu-
le van gescrifte/het si in rolle oft brieuē/behoort te
hebben een spanne lanc. Dats te wetē in rolle. Eñ
ist in brieuē/dattet langer si/so ist te metē bi span-
nen int lange/als voorß is/oft ten naesten rekenē
lxx. letterē voor die spanne/daer die regel af is ge
taxeert/die drie voor een parasijs: eñ vā vier regu
len tot ses regulen toe parasisen: eñ also van meer
tot meer/na dat die ghescrifte wesen sal. Eñ behoo
ret die rolle so breedt te zijn/als een gemeyn bladt
pampiers/hoe wel dattet in Vrancrijn wave. So be
hoort een gemeyn lettere/te zijn vā dryer lengden
teyi si datter hantueste si/oft groote brieuē/die gro
te materien begrypen. Nochtans behooren si weder
gebrocht te zijn totten voorß taxe. Eñ also wiert dit
geordineert byden coninc Lodowijck/coninc van
Vrancrijc/eñ van Nauarre/eñ bi sinen rade/inden
iare. M.CCC. eñ. xv. inde maent van Meye.

¶ Vanden appellacien vanden sentencien.

¶ Dat.CCC.xx.Capit.

W Eet datter zijn drie manierē van ap
pellacien die geschien mogen inder sa
ke hangende voor dē rechter. Die
eerste is geheetē appel volage. Eñ
van dien so is gemeynlijc gheuseert
bi Vannois meer dan elders. Eñ dat

geschiet/so haest als yemant voor den rechter ver
dachuaert is tot sekere dagen / hi mach comen aen
dē rechter ten seluē dage oft daer te vorē het si dat
die sake begonnē is oft niet: eñ segghen. Heer rech
ter ghi hebt mi doen dachuaerdē voor v/tē versoec
ke vā desen. N. so mi gesept is/ eñ ic heb sake van v
te appelleren/eñ van uwer iurediction/eñ daerom
ist dat ic daer af appellere /van appeel volage. Eñ
hi ist schuldich ooc te noemen/als hi die appellacie
doet. Eñ om terstont te onderhouden mijn appeel
volage/ic vdachuaerde v/voor mijn heer dē baeliu
vā Vermendoys/oft sinen stathouder/ten eersten
sitdach tot Laon ten dage van sinen eersten gedin
ge/tegēs mi/om te sien onderhouden mijn appeel
volage: eñ in dien ghi meynt dattet goet si/ so coēt
aldaer. Eñ terstont intimeert mijn partie aduerse
dat si daer come/in dient haer goet dunct/om te siē
bi mi onderhoudē mijn voorß appeel volage. Eñ
en is geen doen eenige verdachuaerdinghe / noch
die rechter geappelleert/en soude daer na niet door
uen voort procederē/op pene te attēpteren. Eñ oft
die rechter niet en comparcert ten dage/die appel
lant soude hebben comparuit /eñ commissie om te
doen weder verdachuaerdē/eñ partie intimeren.
Eñ in dien die appellant dan betuycht hadde/ dat
hi dē rechter also hadde doen verdachuaerdē/dan
soude den appellant gegeuen worden die deffault
int cas vā appeel. Eñ is dese costume seer geobser-
ueert inden voorß lande van Vannoys/eñ daer om
trent. ¶ Die ander appeel is geheeten/appeel vā
grief oft hindere toecomende/dat die clercken hee
ten/a futuro grauamine. Eñ dit appeel geschiedet
eñ mach gheschien bi alle costumen/ eñ teghens al
le rechters / op datmen sake heeft des te doen. Eñ
men moet die appeel doen binnen drie maendē /in
dyen dattet int parlement gheappelleert is. Eñ in
dyeht gheappelleert is in houe royale/binnen die
eerste assise vanden appeel gedaen. Eñ men moet
verheffen bi commissie geobtinueert vanden rech
ter souuerayn: eñ verdachuaerden den rechter vā
wiē mē appelleert eñ intimerē zijn partie aduerse.
¶ Die derde appeel is te appelleren vander sentē-
cie gegeuen biden rechter/wanneer mē hem voelt
gehindert oft van weygeringe van rechte oft van
hinderlijc appointemēt. Eñ deser forme is die rech
te maniere te appelleren / eñ is te onderhouden/
wanneer alst wel gheappelleert is / eñ dye appeel
wel gefundeert is. Eñ men moetet also weder hef
fen ende releueren ghelijc als voorschreuen is/oft
anders daer soude ghebrec in vallen.
¶ Eñ oft gebuerde te relieueren int parlement/eñ
die drie maenden niet geheel en souden mogen we
sen/daer bi dat des alte geringe geappelleert sou-
de zijn/na sinte Martijns dage/de welc dye eerste
dagen zijn/vander ordinanciē vandē parlemēte so
moet des in behoorlijcken tide gerelieueert wesen
ten eersten naden appeel ghedaen/ eñ dach geuen
inden parlemēte extraordinarie. Eñ dat is so goet
eñ waerdich. Eñ dit suldy verstaen ten assise in ho
uen royalen eñ onderdanich aenden parlemente.

Eñ in deser formen soo is die propere oordinancie vandẽ parlement. Eñ alsoo werdet gesept bi arrest vandẽ parlemente/ om die ioncfrouwe Woutiere van Doinic/ tegens Jacob Gaubonat/ in cas van der appellacien/ inden iare. M.CCC.eñ.vij.

Wanneer men schuldich is te appellerẽ.

Itẽ ghi sult weten/ dat so wye appellerẽ wil vã eenige sentenciẽ hi ist sculdich ter stont te doen/ so haest als die sentencie gegeuen is dat die clerckẽ heetẽ illico. Oft anders die appellacie en soude niet waerdich zijn/ na dat die gene die sou de willẽ appellerẽ/ daer tegenwoordich soude zijn oft zijn procureur. Maer oft die voorß procureur oft die gene die soude willen appellerẽ daer niet te genwoordich en warẽ/ int geuen vander sentencie hoe wel dat hi daer toe geroepẽ waer/ eñ nochtãs niet gecomen en waer/ daerom dat niemant comẽ en derf recht hoiren ten si dat hẽ believt/ so behoort hi alsdan te appellerẽ/ so geringe alst tot zijnre ken nisse comẽ mach. Eñ is sculdich/ ten eerstẽ daer na dattet hẽ mogelijc is te comen voor den rechter/ eñ doen zijn appeel. Eñ dit mach hi doen/ so waer dat de rechter si/ het si dat de rechter te rechte sitte oft niet: op dat hi niet langer en vertoeue dan acht da ghen/ eñ naden bescreuen rechte thien dagen. A

A Authent. hodie. c. de appellat.

Item ghi sult weten/ dat na dat den appeel ghe daen is/ het si dattet rechtelijc ghedaen si oft niet/ het behoort al geheel gehouden te zijn biden seluẽ puncte/ gelijc alst was/ ten dage eñ tide vandẽ ap peel/ sonder daer af yet te vanderẽ noch te innoue ren biden rechter/ noch ooc biden partien geappel leert/ oft appellant. Eñ so wie des dede/ dat soude zijn attẽptas: eñ de ghene diet gedaen hadde/ sou de dat moetẽ beteren aendẽ ouerstẽ rechter/ vã.lx. lb. in dyen dattet is tẽ releuerẽ inden parlemente eñ in dien dattet waer te releuerẽ inden houẽ van ale/ van.lx.ß. Eñ so soude hi noode doen grote pre iudicie/ tot zijnre saken vã appeel. Eñ in dien hi at temptas aldaer ghedaen hadde/ so soudet moeten ghebetert zijn/ eñ ooc mede gherepareert/ eer dat daer in geprocedeert wesen sal. B

B .l.j.ß. nihil nouar. appellat. interp.

Item dat appeel gereleueert wesende voor den rechter/ ist bi also/ dat die proces/ daer af dat ghe appelleert is in gescrifte si/ eñ also weder gesepnt aenden rechter/ die appeel gesloten eñ ghezeghelt wesende metten zegelen vandẽ partiẽ/ eñ geuian gelizeert om recht te hooren. Bekennende dattet is dat proces/ daerop die partien weder ghekent sul len hebben haer stuckẽ vã proces/ wesende beslotẽ inden sack. So weet datmẽ alsdan geen ander pro ces en behoeft te doen noch te seggen/ dan qualijc gewesen eñ wel geappelleert. Eñ ooc condemna cie vandẽ costẽ/ om die partie vandẽ appellant. Eñ vandẽ partien vanden geappelleerde/ wel ghewe sen eñ qualijc geappelleert/ eñ condemnacie vandẽ voorß costen/ si die sake gerenuoneert wesende aẽ den voorß rechter van welckẽ dattet geappelleert sal zijn/ eñ dat alsdan die sentencie gesedt si ter exe cutie/ eñ dat hi is gehouden te beteren van quadẽ appeel.

Item so suldy weten/ dat oft dat proces vanden voorß appeel/ dats te wetẽ inder saken daer af dat tet gheappelleert ware/ niet en waer in ghescrifte geteekent/ eñ dat die sake waer inden monde vandẽ aduocaet/ alsdan en moetmẽ anders niet comen voor den rechter vandẽ voorß appeel/ dan te bren gen met hẽ zijn commissie eñ rescriptie/ in cas van den voorß appeel. Eñ dan al van nyeus beginnen te pleyten/ alle die geheele saken vanden beginsel totten eynde toe/ met tẽ voorß appeel/ daerõ daer af geappelleert is. Want weet dat in cas vanden appeel/ na dat die proces niet en is in ghescrifte ge teekent men moet alle dingen tessens/ die principa le eñ die appeel/ oft anders daer soude defectie zijn Eñ dan mach die aduocaet zijn sake verschoonen eñ confortere/ also vele als hi sal connen eñ mogen doen toebehoorende tot zijnder sake/ hoe wel noch tans dat inder sake eerst gedinget/ niet en is noch en waer ghemaect eenighe mencie. Eñ daerom so ist alte grote perikel aẽdẽ rechter/ subiecte de wel ke niet en doet scriuẽ de partien/ diemẽ voor hẽ pro cedeert/ eñ dat hi niet en doet settẽ die processen bi gescrifte. Wãt dicwils die aduocaten setten die in alle andere nieuwe feyten eñ proces voordẽ rechte re vandẽ appellaciẽ/ die niet gesept/ noch ooc ghe dinget en hebbẽ geweest voorden eersten rechtere daerom dicwijls ghesept is/ eñ daer bi wel gheap pelleert is/ eñ qualijc ghewesen.&c.

Itẽ so is noch te weten/ oft die commissariẽ zijn gegeuen van onsen heren vandẽ parlemẽtẽ/ op ee nige saken tusscen partien/ eñ die voorß commissa rien gecomen ter plecke oft stede/ om aldaer te doẽ daer enqueste oft vã eenige partiẽ is geappelleert vã hẽlieden/ waer inne dattet si: die voorß commis sarien en sullẽ niet cesserẽ te doen eñ te voldoen t a re voorß enquestẽ eñ audicie om die partie die niet geappelleert en heeft. Eñ daerom en valt daer ac n geen attemptas/ om dat te doen op die voorscreuẽ commissarien/ noch op die partie die zijn enqueste voldoet. Want vã onsen heeren vandẽ parlemẽte en machmẽ niet appellerẽ/ so en machmen ooc van den commissarien/ bi hemlieden gecommitteert.

Maer in dyen dattet gheuonden waer/ dat dye voorscreuẽ appellant gedaen heeft inden appeel/ hi soudet moeten beteren van.lx.lb.par. eñ ooc vã den costen vander instancien. Eñ daerom so en bli uet niet/ men en sal procederẽ eñ voort garn inder saken. Eñ die voorscreuẽ enqueste ghedaen eñ vol daen om die diligente/ so soudet wesen om die par tie/ de welcke geappelleert sal hebben/ in dien hijt begeert eñ gheeft vander voorß appellacie.

Eñ also werdet gesept eñ ghedaen in sekere sa ke/ de welcke die religiosen van sinte Nicolaes van der weerische/ bi Doinic/ eñ mijn vrouwe van Ronse/ eñ mijn ioncfrouwe van Rupine/ haddẽ tegens die voorscreuen stede van Doinick/ ter causen van eender afscheydinge die si eyscheden/ die welcke schuldich was ghedaen te wesen tusschen die voor screuen partien. Ende daer af werden ghegeuen

cõmissarien vandẽ parlemente. Eñ die selue gecomen tot Domic/die prouoost eñ gesworen vander voirs stede/woudẽ administrerẽ tusscẽ singuliers die procureur seggende dattet sculdich was ghedaen te zijn bi erfscepdinge/eñ dat tot anderẽ tidẽ in die voirs sake begonnẽ was. Die voirs commissarien appointeerdẽ/dat si hooren soudẽ alle die tuygen vander eenre side/eñ vander and side. Die religiosen vã sinte Niclaes/vã Kapsse/eñ vankume voirs/daer af appelleerden. Niet te min die voirs cõmissarien altijt procedeerden om die partie van Domic. haer appeel gereleueert/commissariẽ verdachuaert in cas vã attẽptas/het wert ghesept bi arrest/dat tot qualijc te appellerẽ en is geen attẽptas: eñ die appellant beterde elcken vã.lx.lb.par.

¶ Itẽ oft gebuerde/ dat de procureur vã yemant geappelleert hadde als procureur/eñ daer na dye meester vandẽ seluen procureur woude veruolgẽ die appeel die zijn procureur gedaen soude hebbẽ/ So weet dat hijt doẽ mach/eñ is daer toe ontfanclijc hoe wel dat die procureur daer niet tegenwoordich en ware. Aenden ghenen die appelleert/en behoortmen niet te doen noch te seggen eenighe hardicheyt/noch hem te onthouden geuangen in dien dattet si in cas pecuniele.

¶ Maer in dien dattet waer in cas criminele/dye appellãt behoort neerstelijc bewaert te zijn so lange tot hi ghesepnt mach worden aenden ouersten op die appeel. Die rechter behoort seer griefliken geblameert eñ beschaemt te zijn daer af dattet geappelleert wort. Ten si dat hi sept die sake vanden appeel geteekent bi gescrifte sekerlijc/vandẽ rechter vander appellacie/op dat alle allegaciẽ vander eenre partie eñ vand ander/ daerop geappelleert is/mogen gesien worden bidẽ rechter van appeel om te besien oft wel oft qualijc geappelleert is.

¶ Itẽ na bescreuẽ rechte ist behoorlijc/datmẽ zijn appeel gereleueert sal hebben voor dẽ rechter die daer af sculdich is te kennẽ binnen.xxx.dagẽ. Eñ oft die rechter/daer af geappelleert is/dat niet gedaẽ en heeft binnẽ dyer tijt/eñ gesepnt aendẽ rechter vandẽ voirs appeel alle die acten eñ andere bewisingen vander voirs sake/dan so behoort hijt te beterẽ tegens dẽ ouersten rechter. Eñ na die costumierẽ so zijn.xl.dagẽ vã die appeel te releuerẽ. A

D L.iudicibus. c.de appellatio.

¶ Te renuncierẽ tot zijn appeel.

¶ Eñ nohetãs dat bescreuẽ recht wil dat wel/ dat die appeel gereleueert si eñ ghesepnt bi ghescrifte aendẽ rechter souuerayn/de welcke vandẽ appeel sculdich is te kennẽ: eñ die appellant hẽ wil wederkeerẽ tot rechte/eñ in verdragen van sinen appeel wel so mach hijt doen. Wãt het en behoort niet geweygert te zijn/vã eenen yegeliken te laten hẽ wederkeerẽ/tot recht eñ reden. Eñ is tgene daer toe alle rechters zijn sculdich te contenderẽ/te appointeren partien. Eñ geen schoonder en mach wesen geappointeert/dan bi haren consente. Noch men en behoort yemant te bedwinghen / noch ooc te beleyden/te playderen. B

B L.si quis illellos. C. eodem.

¶ Te appelleren voor die sentencie ghegheuen.

¶ Itẽ ghi sult weten dat geen appellacie/gedaen wesende voor die sentencie gegeuen/in grief/hinder/oft refuys vã rechte/niet en is te houden. Want dat appeel gedaen wesende om vreese vanden toecomende saken / en is niet waerdich/noch ooc te houden.&c. C

C In casu t[...] de iure ant[...] sententiam pōt appellari p Innocenti. C romana.d[e] appella. libi.et.C.d[e] recte .extr[a] eodem.

¶ Maer so wie geappelleert heeft van sake/ eñ hi dan vã appeel renuncieren wil/so weet dat binnẽ dẽ tijt vã.viij.dagen/nadẽ dach vand sentencie gegeuen/hi dã renuncieren moet. Eñ na stile vã sommige houen royalen/eñ vã veel ander houen men moet renuncieren binnen.x.dagen. Eñ daerom so moetmẽ bedragen aen die stilen vandẽ houen: oft anders die sentẽcie soude houden/als gedaen sake in crachte van gewesen sake. Eñ die appellacie soude dan desert wesen eñ te niete/eñ die appellãt soude verualle zijn in die boetẽ vã quade appeel.&c.

¶ Item eñ oft int geuen vander sentencien/die gene diet teghens hẽ heeft/niet en is tegenwoordich noch ooc procureur voor hẽ eñ hi verdachuaert eñ geroepen geweest is recht te hooren. Weet dat die sentencie wel mach gegeuen zijn in zijnre absentie na dat hi daer op vdachuaert gheweest soude hebben gelijc als voirs is. ¶ Eñ oft hi daer na daer af appelleren wil bi hem seluen/oft bi sinen procureur/hi moet dat doen so gheringe alst tot zijnder kẽnissen coẽt/dat hi so daeraf appelleert/eñ comẽ appellerẽ aendẽ rechter/in dien hi int stede is. Eñ in diẽ dat hi so verre waer/dat hi so geringe biden rechter niet comẽ en mach/so behoort hi daer af te appellerẽ/waer dat hi si. Eñ behoort dat te doenẽ voor notarien oft tabellions/de welcke hẽ daer af brieuẽ geuẽ mach: oft bidẽ rechter vander plecke daer hi wesen soude/op dat bi brieuẽ blijckẽ mochte/vanden voirs dage dat hi gheappelleert soude hebben. Eñ dat gedaen/hi is schuldich te laten weten aenden rechter/van wien die sentencie ghegeuen eñ ghedaen gheweest is.

¶ Eñ het habundant vanden seluen te appelleren oft anders in sulcke sake so en is niet rechtelikẽ geprocedeert. Eñ daerom so segghen sommige wise/dat die gene/die niet en is/aldaer zijn sentencie gegeuen wort/oft procureur voor hẽ in zijn stede/hi is sculdich te hebben acht dagen om te appelleren/om dat hi ignorancie heeft: want hi dat niet eer en wiste/die sentencie en was ghegeuen. Eñ daerom so setten die wisen een prouisie/in deser manieren: dat so geringe als die sentencie gegeuen is teghen yemande/eñ die ghene teghens wien die sentencie gegeuen is/niet tegẽwoordich en is/noch ooc procureur voor hẽ. Hoe wel dat si verdachuaert hebbẽ geweest/so behoort die gene die met hem gaet/die sentencie begheert aenden rechter/te seggen also Heer rechter/ic en weet niet tot wat einde dat dese .N. niet gecomen en is om recht te hooren/ eñ daerom ic bidde v/dat die sentencie die ic voor my ghehadt hebbe/eñ die tegens den voorscreuẽ.N.is/op dat hi dies niet ignoreren en mach/dat ick hebben

mach sergiant/ die hẽ bi twee gebode mach betee
kenen. Wãt in diẽ hi dat dede/ eñ hi dã des niet en
appelleerde/ nẽmermeer en soude hi te tide comẽ/
na dat vand summaciẽ soude blijckẽ/ eñ dat hi niet
daer af geappelleert en hadde/ so haest als hi dat
geweetẽ hadde. ¶ Noch is een cautele/ die de som
mighe doen/ niet waerdich/ dat tot sentencie te ge
uẽ/ daer na dat si recht begeert hebben/ om die sen
tencie te hebben/ eñ daer na vertreckẽ/ so geringe
als die sentencie behoort gegeuen te zijn/ om occa
sie te hebbẽ seggẽde/ dat si tottẽ geuen der sentẽciẽ
niet teghenwoordich gheweest en hebben: eñ dan
na die sentencie gegeuen weder comen te houe/ eñ
willen daer bi dissimuleren/ dat si daer na acht da
gen schuldich zijn te hebben om te appelleren. &c.
So weet dat dese cautele niet weerdich en is wãt
men moet terstont appelleren/ alsmẽ weet dat dye
sentẽcie gepronunciert is gelijc voorś is. Noch en
behoort eenighe vanden partien/ noch procureur
alsmen die sentencie geeft/ wech te gane/ ten si tot
perikel vand sake. Eñ also werdet geseyt bi arrest
vã parlemẽte/ indẽ iare. M.CCC.lxxxviij. om Jã
vandẽ velde/ borger vã Dornic/ tegẽs Jã causayn
oec borger vã Dornic/ om dẽ appeel diẽ die voorś
Causayn gedaen hadde van mijn heer die gouuer
neur vand voorś stede/ daer die procureur vandẽ
voorś Causayn wech gegaen was/ alsmen die sen
tencie geuen soude/ eñ daer na quã hi teyndẽ acht
dagen/ eñ woude daer af appelleren. Het wert ge
seyt/ dat de appellacie daer af desert ware/ eñ hi be
terde vã. lx. lb. eñ die sake wert gerenuoyeert aen
den voorś gouuerneur. ¶ Maer wel is te wetẽ
dat so wie terstont appelleert vandẽ dach dat hi al
so geappelleert heeft/ bi costume locale hi behoort
te hebbẽ acht dagẽ/ om te renuncierẽ vandẽ voorś
appeel/ eñ anders niet. ¶ Item ghi sult wetẽ/ dat
oft twee sentenciẽ gegeuen zijn op een sake/ de an
derde en is niet waerdich: eñ daerom en ist vã gee
nen node te appelleren. Itẽ en is vã geenen noode
te appellerẽ/ van sentencie gegeuen tegens recht
noch tegẽs costume openbaer. Maer nadẽ costumẽ
mẽ moet daer af appellerẽ/ oft die sentencie soude
houden. ¶ Itẽ oft twee vercorẽ zijn een sentencie
te geuẽ/ eñ deene die geeft sonder den anderen die
sentẽcie en is niet waerdich/ eñ daerom en ist geen
noot te appelleren. ¶ Item ghi sult weten dat dye
appeel vandẽ genen/ die vermaent is recht te horẽ
eñ sentencie/ met hẽ oft tegens hẽ/ in diẽ hi niet en
coemt/ eñ na dat hi heeft horen seggen/ dat hi sentẽ
cie tegens hẽ gehadt heeft/ coemt appellerẽ/ atten
terende dẽ rechter/ sulc appeel en is niet ontfanclijc
ten ware dat hi iuste onledẽ hadde te seggen/ waer
om dat hi niet en coemt recht horen. &c.
¶ Itẽ ghi sult wetẽ dat in cas criminele/ vã crisme
openbaer genomen in tegenwoordicheyt des mis
daets/ oft betuycht in dien het misdaen is. Oft moort
oft rauissemẽt/ oft roouen/ na dat die sakẽ claerlijc
bleken. In sulcke en zijn sommige niet te ontfangẽ
tot appellacie/ noch om eenigen appeel die de mis
dader doet/ oft doen mach. Men en behoort niet te
procederẽ in die executie vã goeder iustitien/ maer
mẽ behoort seer neerstelijc te doen settẽ int gescrif
te/ alle die sakẽ eñ bekennẽ vandẽ misdader in diẽ
dat hijt bekent: oft die depositie vanden getuygen
in dien betuycht wort die ghemeyne mare/ die te
gẽs hem werct/ in dien daer eenige zijn. Op dat in
dien yemãt waer/ die vandẽ appeel woude maken
eenigẽ nieumare/ oft mẽcie voor dẽ ouerste/ dat de
proces eñ sake mach ghetoont wesen. Eñ dat ghe
ken/ ten is geen twifel/ ten soude al gehouden zijn
wel eñ behoorlijc gedaen. Eñ dat die appeel gheen
stat hebbẽ en soude/ wãt in diẽ sulcke appellaciẽ ont
fanclijc warẽ/ dan soude die criminele willẽ appel
lerẽ om te differerẽ zijn pene. Maer een andere sake is
vã crisme die niet seker en waer/ dã bi presumptie/
eñ daer af geen getuygen en waren: eñ oft die ge
tuygẽ twifeldẽ: oft sulckẽ staet/ dat sentencie seker
lijc daer op niet en mach stadt nemẽ/ als voorś is.
¶ Sentencie op onseker en is niet waerdich. Eñ
daerõ oft die gheaccuseerde appelleerde/ so soude
de rechter moetẽ differerẽ/ ter tijt toe dat die van
dẽ appeel/ soude gheordineert wesen/ bi dẽ rechter
die de kennisse daer af behoort te hebbẽ. Wãt hoe
wel dat sõmige seggen dat in crisme en is geen ap
peel: bi orloue vanden proposant/ daer en is ghoen
crisme dat seker is/ oft vã sentẽcie/ die op seker cris
me stadt nemẽ/ oft waerdich zijn mach/ ghelijc hier
voorś is. Maer op die sake van crisme onseker oft
daer die sentẽcie onseker zijn soude/ in diẽ daer ap
peel af coemt/ men moet daer op differeren: noch
mach die appeel zijn op die accessoren vand crisme
Eñ daerom behoren hẽ alle discrete rechters wel
eñ neerstelijc te wachtẽ/ dat si in cas vã crisme pro
cederẽ also seer peremptorie/ als si mogẽ/ ter rechter
waerheyt vander sake sonder te latẽ settẽ die sake
in accessorie/ oft in dilatorie hi en sal haest kennẽ oft
ontkennẽ die sake hẽ op geseyt. Wãt anders/ een
subtijl aduocaet soude daer haest geuondẽ hebben
declinatorie oft dilatorie: eñ dan soude hi daer recht
op willẽ hebben/ eñ haest daer na formerẽ appeel
õ te differerẽ die vonnissen vandẽ peremptorie. &c.
¶ Itẽ nochtans die decreet vandẽ bescreuẽ rechte/
dat oft yemãt geaccuseert hadde vã crisme/ eñ an
ders niet bekent en hadde zijn sake noch daeret an
ders niet betuycht en waer tegẽs hẽ/ dã bi torment
vã pine/ eñ na den torment als hi verlost eñ onge
bondẽ geweest is/ niet en bekent bi sinen proper en
wille/ die sake gedaen te hebben/ dat in diẽ hi daer
op appellerende is/ dat daer na gedifferert si: eñ
dat op hẽ niet voorder geprocedeert en si/ totter
tijt toe/ dat vandẽ appeel bekent sal zijn. Wãt hye
niet en hout voor warachtige getuigẽ/ zijn bekent
gedaen bi torment/ in dien hi daer na als hi verlost
eñ ongebondẽ is/ zijn misdaet niet en bekent. Voor
ander getuygen dan den rechter. Eñ dat dees in ge
scrifte geset si bi forme van getuygẽ/ hoe dat hi bi
sinen properen wille/ sonder bedwãc oft bande zijn
misdaet bekent heeft/ dan is die proces seker/ daer
die sentencie stat op nemẽ mach. Eñ het en is niet
te differerẽ/ te appellerẽ/ noch te rouwelerẽ. Maer oft

die geaccuseerde vercout zijnde/ voor getuyghẽ zijn misdaet niet bekennen en woude/ghelijc voor is/ dan soude daer appeel vallẽ/eñ men soude moeten differerẽ.Eñ is te wetẽ/dattet vã gheenẽ node en is/dẽ geaccuseerdẽ voor te legghen/ dat hi bekent heeft bi tormẽt/als hi coẽt voor die getuygen/ dat hi gheset is geweest tot pijnẽ/noch die getuyghẽ en zijn des niet schuldich te wetẽ/wãt het is genoech dat si hẽ sien sond bandẽ/eñ sonder torment: eñ in sulcke sake hẽ hebbẽ gehoort/ weder bekennende zijn saken eñ feyten/eñ dattet also gescreuẽ si.Eñ ten is vã ghenẽ node/daer af mencie te makẽ voor dẽ geaccuseerdẽ/want seer haest so soudẽ si verne men eñ ghewaer mogen worden/ datmen daer af twijfel hadde: eñ also en souden si nyet willen bekennen noch lijden voor den ghetuyghen/tghene dat si te voren bekent eñ gheleden hadden.

¶ Itẽ daer is eẽ wet oft loy/die seyt/eñ die niet en heugt/dat oft yemãt si/die proces heeft vãdẽ sakẽ die dẽ keyser toebehoren/als den coninc in zijn coninckrijc/voor dẽ ouerstẽ rechter vãdẽ here datmẽ vã zijn sentẽcie niet ontfanclijc zijn en sal tot appellacie/noch ooc appeel daer op gedaẽ/en sal nyet te houdẽ noch waerdich zijn/na dat die sentencie soude zijn op seker sake.Noch om appeel daer op ghedaen/en behoort niet te zijn gedifferecert/die sentẽcie en si alsdan ghesert tot executie/na zijn forme eñ inhouden. Eñ dit siet eñ mercktmen wel by exẽple warachtich/dat vãden iugemẽt/sentẽcie/of arrest gegeuen vãden parlemẽt/dwelc is die ouerste vãdẽ conincrijc/ daer en valt geẽ appeel. So en doet ooc mede noch en behoort/vã eenigẽ anderẽ rechter/in dien hi hẽ delegierde in eenige sakẽ/in zijn conincrijc. Ghelijc als hi somtijts maect eñ ordineert reformatorẽ/aendẽ welckẽ hi gheeft macht te kennen/te procederẽ eñ te sentencieren/sond dat men daer af appelleren mach.Eñ oft daer af waer ghe appelleert/so en wil hi niet dat daer op si gedifferecert/sonderlinge in zijn sakẽ/eñ die aengaen zijn domeyne/heerlicheyt oft camer fiscael.Dat is een sake dyemen hẽ schuldich is van zijn domeyne/eñ na sommighe wijsen in gheen ander saken.

¶ Itẽ dicwils gebuert/dat die sommige om te differerẽ tot satisfactie te doen/daer si in gecondemneert zijn/si appellerẽ vandẽ executoor/eñ nochtãs en hebbẽ si niet geappelleert vand sentencien/ eñ si willẽ alleẽ doẽ surseoir/oft stille staen midts der appellacie/die executie vand sentẽcie. So weet dz daer toe voorsiẽ is bidẽ bescreuẽ rechte/dwelc also seit. Ister yemãt die hẽ pijnt oft voordert te appelleren vandẽ executoor/ vand sentencie tegẽ hẽ gedaẽ; weet dat hi daer toe niet ontfanclijc en is/ten ware bi also/dat de executoor excedeerde de termẽ vand sentẽcien/eñ daerom so en behoorde hi nyet te differerẽ totter executie te doen: wãt nemmermeer sentẽcie en soude sorterẽ zijn effect.Eñ of die appellãt vheft oft releueert zijn appeel/eñ dat also geuondẽ si/dat de executoor heeft geexcedeert die termẽ vander sentencien/het sal geseyt eñ gewesen zijn/ist in sake mobile/dat die sake gegeuen si restabli/totter volcominge vand sentẽcien/mer geduerẽde dat proces vanden appeel/terstont behoort die appellãt te zijn stabili/in also vele als na den appeel geuondẽ sal wordẽ/dattet gedaen si eñ anders niet.&c.Eñ in dien hi beuonden waer quade eñ valsch appellãt/hi soudet altemael wedkerẽ eñ die costẽ eñ quade appeel soude hi betalẽ midts die boetẽ.Eñ oft die executie geschiede op sake reele/oft yemãt weder te settẽ in possessie/eñ appellacie daer af geschiede: alsdã weet dat de appellacie is gereleueert/duerẽde die sake vãden appeel/dye appellãt possesseert dan vand realiteyt/daer bi dz hi geuonden was in dat besidt. Eñ dat recht seyt. Melior est cõdicio possidẽtis.Eñ daerom blijft hy daer af possessoor. Maer die vruchtẽ daer af sullẽ geset wordẽ inde handẽ vand iusticie/eñ sal bi den seluen ontfangẽ worden/ter tijt toe dat vand appellacie geordineert sal wordẽ/om die te bekeeren aldaert behorẽ sal met redene. Wãt het waer seer onbehoorlijc eñ onredelijc/dat die appellãt bi quade appeel/eñ bi zijn subtijlheyt gebruyckte vanden vruchten/eñ dingede tegens dye sentencie teghen hẽ gegeuen/vanden welcken hi niet en heeft gheappelleert noch ghereclameert: eñ daer nae noch soude willen differeren/by frustre appeel. A

¶ Eñ oft gebuerde/dat die executoor die verdachuaerdinge doende/excedeerde die termẽ vã zijnre cõmissien/dat is te vstaen/dat hi gaue al te cort/of alte lãge dach/eñ dat zijn cõmissie inhoudẽde ware dach competent/ beteekent eñ geassigneert/ in dien dẽ dach te cort/oft te lanc waer/ het en soude niet zijn dach cõpetent/na die gedingen/eñ die distancie vandẽ houe/daer des te keerẽ waer. Eñ dẽ dach beteekent eñ geassigneert/ dan mach geseyt zijn aendẽ sergiãt. Ghe excedeert in alte cortẽ of in alte langen dach te assigneren eñ te beteekenẽ/so begheere ic aen v/dat ghi mi gheeft/assigneert/eñ beteekẽt dach cõpetent/oft in dien des niet/ic protestere te kerẽ tot uwẽ meester/die v dese cõmissie gegeuen heeft/eñ begheeren dach cõpetent. Eñ in dyen ic van hẽ appelleren moeste/ eñ niet en acceptêert dach/dat ghi mi daer op gheuen moecht/eer dat ic van eenẽ dach cõpetent voorsien sal worden men behoort ten eerstẽ datmẽ sal mogen eñ connẽ te keeren aendẽ heere/of hi niet en soude mogẽ appelleren van hẽ/van zijnre cõmissien/eñ vandẽ exployt vanden sergiant/het is genoech. Maer dye alder beste eñ sekerste is vanden rechter / op datmen dach hebben mach/voor den dach dien die sergiant ghegeuen soude hebben.&c.

¶ Itẽ die bescreuẽ rechten willẽ/dat oft yemant is die appellerẽ wil daer op/dat die testamẽt van eenige niet en si op gedaen; oft daer om/dat dye ghene die in dat selue testament gelegateert zijn/niet geset en werden in haer gifte vã aelmisse hoe wel nochtãs dattet ware in ghiften vã erue/ weet dat sulcke appellacien niet ontfanclijc en zijn. Eñ dye rechter die des ontfangt/ eñ die appellãt behoort dat te beterẽ. B

¶ Oft gebuerde dat yemant gecondẽneert si te verliesen lijf eñ goet/te zijn geco-

A
l. ab executione. C. quorũ appellat. non recipi

B
l. quisqui. c. eodem.

fisquiert aendē heere/eñ van dier sentencie gheap
pelleert si biden gecondēneerde/eñ hangende dye
sake vā appeel/de appellāt afliuich wert/eer de ap
peel gedecideert is/weet dat in so verre als dat aē
gaende is dye feyte van crisme/daer af dye appel-
lant gecondēneert was:die sake is doot eñ te nyet
bi sinē doot. Mer in so vele als dat sinē goedē aen
gaet/daer hi in gecondēneert was/oft zijn erfge-
namē dat hebbē wildē bi successie/het is van node
dat si veruolgē dat appeel vā harē predecessoer/so
lange dat daer af si ghesept/wel oft qualijc gheap
pelleert. Want in dien dat waer gesept qualijc ge
pelleert/so soudē die goedē blijuen aenden heere/
bider sentencie/de welcke gecōfirmeert soude zijn
Eñ in dien dat gesept waer/wel geappelleert/die
goeden soudē wesen eñ blijuē aendē erfgenamen
Eñ also soudet zijn/in dien die erfgenamen niet en
releueerdē dat proces/eñ si niet en resumeerden de
sake vandē appeel/want dan soudē si blijuē aendē
heere/als by proces geraect/eñ nyet weder aen ge

A
l. si isqui ad emptis bonis. c. si pēd appel. mors inter.

nomen. A ¶ Item maer oft dye sentencie nyet
en waer geset op dye goedē geconfisquiert/maer
alleen opten lichaē/op pene vanđ doot/eñ daer af
geappelleert waer/eñ hangende dē appeel/die ap
pellant afliuich wert/weet dat die sake vandē ap-
peel/geheelijc doot zijn soude/eñ de goedē vanden
appellant soudē blijuē aen zijn erfgenamē/sonder
belet dat de heere daer af soude mogē doen. Wāt
daer in en hadde hy niet gecondemneert geweest/
eñ daerō en mach dye sake vandē appeel dye nyet
begrijpen. Mer opt selue recht naden stijl vanden

B
l. altus qui requirendus. l. eodem.

parlemente van waerlike houen/ soo wye zijn lijf
verliest/hy verliest zijn goet. B ¶ Itē/eñ oft de
sentencie/vande welcke geappelleert is in ciuile sa
ken/na de doot vandē appellant/dye erfgenamen
moetē releuerē eñ resumeren dye sake vanden ap
peel/oft anđs de sentencie soude executeren op de
goedē vandē doden/de welc van hē gebleuen sou-

C
l. j. c. eodem

den zijn. C ¶ Item/ende oft die appeel nyet en
was op cas/die niet en is criminele/noch om pecu
ne geeyscht om dē appellant/noch op eenige erue
mer dattet waer op feyte vā officie aen te nemē of
niet aen te nemē/oft op anđ sake vandē welckē dr
geen interrest noch schadē en volchdē/noch om dē
erfgenamē/noch tegens/Weet dat bider doot vā
dē appellant/expireert eñ sterft de sake. Noch ten

D
l. si pater. c. eodem.

is van ghenen node te releueren dat appeel. D
¶ Item is te wetē/dat die vdachuaerdinge die ge
daen waer bi eenigē sergiant/het waer bi cōmissie
oft sonder cōmissie/in dien hi gaue alte cortē dach
daerō en behoort hi niet te appelleren/maer te cō-
pareren ten dage/eñ begerē remedie vā alte cortē
dach. Eñ die rechtere behoort daer toe te voorsien
van dach cōpetent. Eñ oft de rechter niet en geeft
dach cōpetent/van machmē daer af appellerē met
redene. Eñ nochtans willē die bescreuē rechtē eñ
die oude costumē van sommige plecken/eñ in som
mige houen/ dat hi daer af mach appellerē. Want
na dat die cōmissie inhout dach cōpetent/ alsu dat
sculdich is te doen/dan en behoort die sergiāt gee

ander dach te gheuen/daerom.&c.

¶ Dat inhouden van eenre com missien in cas van appeel.

¶ Dat.CCC.xxij.Capittel.

Een brief eñ dat inhouden van eender
commissie/in cas van appeel/behoort
sulc te wesen. Tristan vanden bossche
ridder/heere van Famechon/ eñ van
Rinceual/raedt des coninex/eñ bael-
iu van Vermendoys/aendē eersten sergiāt vandē
coninc inde voorś baeliuscap die daer op vsocht sal
wordē/saluyt. A en ons heeft hē vertoghen dese. N.
seggende geappelleert te hebbē van een sentencie
gegeuen eñ gepronuncieert bi desen baeliu. N. vā
deser plecke. N. in zij vierscare. N. om dese. N. eñ te
gens dē voorś appellant. Van welcke sentencie als
quade eñ valsche/de voorś appellāt wil makē feyt
so heeft hi ons gebedē/daer op mogen voorsien te
wesen van iusticie. Daerō ist dat wij ontbieden eñ
cōmitterē/in dient noot si/dat ghi dē voorś. N. ver
dachuaert/te wesen eñ te cōparerē voor ōs/ofton
sen stadthouder/ten litigie royale tot S. Quintijn/
tegēs dē voorś appellant/om te ondhoudē die sen
tencie of pronunciatie bi hē gedaen/ten profite vā
den voorś dese N. tegens den voorś appellant ant
woordē/in cas vā appeel/circūstances eñ depēdan
tes/alst vā redene behoorē sal:intimerēde dē voorś
dese. N. voor wien die voorś sentencie gepronunci
eert wert:dat si ten seluē dage eñ plecke/ tegēs dē
voorś dese N. appellāt cōparere/ō te siē procederē
inde voorś sake/in dien hi meynt dat de voorś sake
hē aengaet/eñ om voort te procederē daer op/ alst
vā redene behooren sal. Eñ oft ghi eenighe sake na
den voorś appeel gedaen vast/gheattēpteert / oft
geinnoueert / tot preiudicie vanđ voorś sake van
appeel/so brengt/oft doet weder brengen eñ werē
stellē inden eersten eñ behoorliken staet/ terstont
eñ sonder delay. Scriuende behoorlijck ten voorś
dage/eñ plecke/van alle tgene dat ghi geuonden
eñ gedaen hebt. Van des te doen geuen wi v mach
te/ontbieden eñ beuelen allen ondersaten vanden
voorś baeliuschap/dat si v des doende/ obedieren
eñ verstaen seer neerstelijck. Ghegeuen.&c.

¶ Van fisc/nae bescreuen recht.

¶ Dat.CCC.xxiij.Capittel

Na dē bescreuē rechte is fisc properlijc
te seggen/tghene dat totten puere eñ
proper domayne vanden prince vanđ
prouincien toebehoort. Ghelijck dye
domeynē vanden heerē zijn/ als tollē
veren/passagien/haer vortē signourale:als vā ha
een rechten in copen eñ vercopen/in vloer van lee
ne/in doode panden/in eenige dienstē/in ouden on
gheldē/in rentē/eñ generalijc alle tgene dat tottē
domayne vanden heere grondelijc eñ proprietaire
mach eñ behoort toe te hooren/dat hi nyet vercoopen
noch quijtscheldē en mach/sonđ zijn erue of domey
nen te vminderen/eñ te conserueren eñ te bewarē
Behoort de heere te hebbē eenē procureur die des

doet eñ mach cōserueren/diemē heet procureur vā den fisc. dat is te bewarē dat erue eñ domayne vā den heere. Ghelijc alsde coninc eenē procureur heuet ind' camere vand' rekeninge te Parijs/dye om properlijc te spreken/gheheetē is die camer vanden fisc: want daer werden ghereкent eñ aengebracht alle die domeynē vanden coninc. Eñ die domayne en mach niet geroert zijn sonder den voorß procureur/hoe wel datmē tegenwoordelijc lijdt met een procureur/so wel om dē fisc. als om den querelen. Want twee procureurs behoren daer te zijn/ dye eene vanden fisc/eñ die ander vander sake. A

A
l.j.et.l.ij.c. de priuileg. fisci. Et. C. quando fiscus vel priuat. per totum tit.

Vanden recht van cōfiscatie.

Dat. CCC. xxiiij. Capit.

Ghi sult weten/dat aenden heeren dye iusticie houden/by haren rechte seignourale/ aengaet eñ toebehoort het recht van confiscatie/op dye goeden vandē genen die haer leuen vliesen/om haer quade wercкē eñ misdaden/eñ daer af iusticie/ in dien si die lichamē hadden/eñ punicie doen souden capitale. Oft anders hebbē si noch recht van cōfiscatie op die goedē die si vindē/oft dye geuondē worden in haer iusticie/sond' weder seggen van yemāt/die daer af eyschen mach met redene. Oft op die goeden die in haer iusticie gebleuen zijn sond' successie van maechschap naturele eñ legitisme. Ghelijc de goedē vā een bastaert oft vā een bastaerdinne/die afliuich wort/sonder wettige geboorte. So suldy wetē/dat so wie vliest oft verbuert zijn lichaē/door sine misdaden bi iusticie/weet dat hi zijn goeden behoort te vliesen/eñ si blijuen geconfisquiert aendē heere. Eñ ist sake dat hi dē lichaem niet en vliest bi iusticie/daer bi dat hi niet gehouden en waer/meē bi deffaulten eñ contumasses gebannen waer van den landē oft heerlicheyt vāden heere/op de galge weet dattet daerō niet en blijft/ hi en behoort zijn goeden te vliesen/eñ aenden heer daer ond' die gelegen zijn gecōfisquiert/also wel als oft hi zijn lijf verloren hadde bi iugemēt of iusticie. Eñ dese confiscacie valt aen alle die heerē/daer die goedē ond' zijn geuondē/ten daghe vander sentencie/hoe wel dat die feytē onder hē niet gedaen en zijn/ noch die cōdemnacie vāden crisme bi hē gegeuē en si / op dat die heere onder wien die goedē geuondē zijn/sulke heerlicheit heeft/dat hi recht vā cōfiscatie heeft Want in sommige pleckē bi oude costumē/die heeren en cōfisquierē niet/gelijc int lant vā Henegouwe/int lant van S. Amand/int lant vā Mortaigne op de schelt/als na sommige inde casselrie vā Rijssele/eñ van Tournesis/eñ in sommige andere plecken/oft steden/daer ic mi toe gedrage. Eñ dit zijn costumē openbaer/indē landē die daer af vserē/also en ist van ghenen node/grote mencie oft memorie daer af te makē. So is behoorlijc aen eenē yegeliken heere/dat so gheringe als die confiscatie gebuert eñ gheeyscht is/het is behoorlijc/ dat hy terstont zijn hant doet settē/op die goedē onder hē geuondē/met rechte eñ met beclachte/tottē einde vā confiscatie/indien dattet si in plecke oft stede: daer men met beclachte dinget. Eñ ist in plecke daermē vseert bi gewoonte/men moet dat doen by cōmissie/eñ dan behoort die heere/die goedē te houdē in sinen handē/bi inuentorie/eñ doen dan blijcken behoorlijc/vand' doot vandē genen/dien dye goeden toebehoorden/eñ hoe dat hi geexecuteert is by iusticie. Eñ dan die rechters vāden heere/ mogen eñ behoren dē heere toe te wijsen dye goedē/als gecōfisquiert. Eñ also moechdyt verstaen/indien hi gebannē waer criminelijc/te doen blijckē vandē ban Also behoret gedaen te zijn bi gewijsde vonnissen daerō dattet dicwils gebuert/dat dye coninc vergeeft eñ gheeft remissie vander crisme/ eñ die goeden niet gecōfisquiert. Eñ oft het ghene nyet ghedaen en waer als voorß is/de remissie vandē coninc geimpetreert op die sake/so geringe dat de remissie ghebracht soude zijn aendē rechter royale/ om die te interineren/eñ dat de rechter royale dat hadde daer toe ontfangen: nēmermeer daer na en soudemense mogen confisquierē: noch dye goedē also geuondē als voorß is/aen hē betreckē. Want dye coninc hē gemeynlijc weder gheeft dat lant/eñ hare goedē niet geconfisquiert. Eñ daerom/ in dien dat si daer te voren gecōfisquiert waren/nemmermeer en soude die remissie te tijde comen/na dat si geconfisquiert soudē zijn. Eñ daer af dienen dese woordē ind' remissie/eñ in haer goeden niet geconfisquiert. Want in dien si gheconfisquiert waren/ dit woort soude wesen gheexpireert eñ gheleden. Eñ dit wert betuycht biden bescreuen rechte. B

Itē daer is noch een and' confiscatie die dē heere toebehoort/daer die goedē onder zijn soudē/als espaue: sonder datter yemāt si/die daer aē clameert eenich recht. Ghelijc die goedē geuondē by auonture die nyemant aen en spreect/ noch en derf aen spreken met rechte. Alle sulcke goedē behoren toe den heere/onder dien datse geuonden zijn. Eñ die heere mach die nemen/eñ aen hem appliquierē/by sinen rechte seignourale.

B
l. si quis intra prouinciam. C. de bonis proscript. seu damnat. Ista. l. allegata docet qualiter bona deportati debēt describi/ et qualiter debent ad principē referri / et punit negligentes.

Een exempel.

Het gebuerde dat een bastaert eñ eē bastaerdinne malcanderē haddē in huwelijck eñ creghen een wittige dochter. Die vader eñ moeder werdē afliuich/eñ die goedē quamē op die dochter/ met rechter successien. Het gebuerde dat langē tijt daer na dese dochter afliuich wert/eñ van haer bleef groot goet/ dat haer op gecomen was vā haer vader eñ moeder. Dye magen vand' dochter vā des vaders eñ moeders side/woudē deelen eñ hebben dye successie/seggende datse hem toebehoorde/eñ dat die dochter was vā wittigen huwelike/eñ daerō wilden si hebbē haer successie. De heere ond' wien des was/seyde recht te hebbē aen haer goedē/eñ diets houdē als espaue/eñ dat nyemāt schuldich en was die selue goedē bi successie te eysscē/noch met recht hebbē mochtē/wāt die dochter daer af dat die goeden quamen/was ghewonnen eñ geboren van vader eñ moeder die bastaert warē/eñ hoe wel dat si was legittime/nochtās si die doot was / en mocht niet gedaen hebbē estoc/noch maechscap begonnē na dat si sond' wittige kinderen gestoruē was. Eñ

na dattet geē maechschap en was so eñ ware daer
oot geen erfgenamē/die eysschē oft hebbē mochtē
die succeßie vā haer. Want nyemāt en mochte hē
seggē haer aen te gaen vā wittachtiger maechap
waerō die goeden vā haer gebleuē / behoordē te
zijn als espaue/eñ den heere toe te behorē. Die ma
gen vander dochter seggende ter cōtrarie/eñ dat
na dat die dochter wettich was/si mocht wel makē
representatie vā maechscap/noch de here en eysch
te die niet als bastaerdē goeden/mer als espaue eñ
als espaue en mochtē si niet zijn/na dat de dochter
was legittime eñ wittich. Alle gesien het wert ge-
seyt bidē wisen costumierē vāden lāde/dat de hee-
re die hebbē soude als espaue/al geliē dat de doch-
ter geen kinderē oft erfgenamē en had legittime.
¶ Itē noch is een and̄ cōfiscatie toebehoirende aen
dē heere/bi sinē rechte seignourale. Dats te wetē/
wāneer eenich bastaert oft bastaerdē aflinich wor
den/sonder wittige kinderē te hebbē/van hē geco
men. Want so geringe als hi doot is/alle zijn goe-
den toebehorē den heere/ond̄ dien si geuondē wa-
rē/het si roerende oft erue/wāt si bliuē aendē hee
re/daer si onder geuondē zijn/als verkregen sakē
eñ gecōfisquiert. Noch en mach die bastaert / daer
af nyet maken eenich testament oft ordinancie le-
gataire/van meer dan .v. ß. die de heere houdē sal/
B .§ si quis .c. de bonis. nae zijn doot/ten si dattet hem believt. Eñ dit wer
det betuycht biden bescreuen rechte. A
¶ Het is te wetē/dat oft een clerc perpetreert eeni
ge sake/daer hi om indē kercker gecōdemneert is
bi sinē prelaet oft ouerste/al zijn temporele oft waer
like goedē behoren te zijn gheconfisquiert aenden
waerliken heere/hoge iusticier/van dien dattet ge-
houdē is. Eñ in dien hy gecondēneert si om diefte
eñ om sake daer een borchgraue die kennisse af be
hoorde te hebbē/dan soudet die borchgraue hebbē
Eñ die roerende goedē souden toebehoren den bis
scop: want die roerende goedē volgen dē lichaem.
Noch zijn sommige vā opinie/dat oft een clerc ge-
bannē waer vandē bisscop/optē kercker/dat daer
cōfiscatie vallē soude: want het is waerdich als ge
condēneert. Eñ also werdet geradē bidē rade van
den coninc te Parijs/om Jan de bule/die ghecon
dēneert wert indē kercker bidē bisscop vā Dornic/
oft by sinē officiael/om die doot van Jan Dorquies
¶ Daer is noch een ander cōfiscatie/ toebehoirende
dē heere/om zijn recht seignourale/ dats te wetē zijn
goedē vandē genē die haer seluē verdoen oft doo-
dē/want na die costumierē haer goedē behoren bi
die misdaet gecōfisquiert te zijn aendē heere/ond̄
wien die geuondē zijn. Eñ na de costuyme/die lich
amen behoren gerecht te zijn/om iustitie hare rechte
te geuē. Dat is/alle dootslagers zijn waerdich ge-
set te zijn tot executie vā iusticie/dat die gene dye
dootslager is vā hē seluē/zijn lichaē behoort te zijn
tot executie vā iusticie: dan de gene de dootslager
is van hē seluē/zijn lichaē behoort te zijn tot execu-
tie vā iusticie. Mer na dē bescreuē rechte behooret
anders te zijn/wāt daer is differencie vā doodslach
van hē seluē. Die eene is bi somme vā wanhope/bi
sake criminele. Die and̄ is bi sake vā siecte vā furi
oosheyt. Die wāhope bi sake criminele is/wāneer
yemāt vlucht is van cas criminele/tot iusticie oft
wāneer hi daer af vlaecht is/of wāneer hi daer vo
re gheuangen is. Want in dien hi also dootslager
wert van hē seluē/dan behorē die goeden te bliuē
gecōfisquiert aendē heere/onder wien die geuon-
dē zijn: eñ dat lichaem behoort geset te zijn tot exe
cutie vā iusticie. Die and̄ maniere vā dootslach vā
hē seluē is/wāneer yemāt bi siecte vā furioosheyt
van dolheyt vā hoofde rasende wert/eñ hi hē daer
in maect dootslager van hē seluē/die niet en waer
vmaert vā enige crisine/noch dat daer af eñ si eeni
ge blijcke noch schijn/dat hijt daerō gedaen heeft/
dan alleen bi zijnre siectē die hi te vorē gehadt had
de/oft die hē haestelijc eñ onuerhoedts opgecomē
waer/daer hē niemāt voor en wachte. Ghelijc als
yemāt bi eenige quade eñ rasende siecte of gedach
te/op eē vie hē maect dootslager vā hē seluē wert
dat sulcke dootslagers niet en zijn te settē tot exe-
cutie van iusticie: noch op haer goedē en valt geen
cōfiscacie/mer behorē te gaen aen haer erfgenamē
¶ Itē daer is noch een and̄ maniere van cōfiscatie
toebehoirende dē coninc alleen. Ghelijc als te vallē
in crime de lese maieste: wāt dan zijn de goedē vā
den genē die des doot/aen dē coninc gecōfisquiert
waer dat die geuondē zijn/ oft ond̄ wat heerē dat
se zijn. Want in die sake niemāt en cōfisquiert/dā
de coninc alleē. Nv is te wetē/oft de delinquanten
daer af die cōfiscatie stadt neēt op haer goedē/ ge-
huwelijct zijn/weet dat si niet verbuerē en mogen
dan die helft van harē goedē/eñ de and̄ helft blijft
aēdē wiue vrij. Itē noch blijft haer hare huwelike
bewisinge/eñ tghene dat si heeft voor die misdaet
van harē man/die haer gegeuen is/eñ al het gene
dat si behoort te hebbē bi dye huwelike voorwaer
den eñ beloftē/want de man en mach niet misdoē/
noch belastē tgene dat sinē wiue behoort toe te ho
ren. ¶ Item desgelijcx suldy oec wetē/oft de man
dye gecōdemneert is by zijn misdaden/eenige kin
derē heeft/dat de helft van sinē goeden blijuen sal
aen zijn kinderē/eñ die ander helft sal zijn gecōfis
quiert aendē here. Noch seyt dz recht/ dat hoe wel
hi geen leuende kinderē en hadde / ten dage vand̄
cōfiscacie oft condēnacien/so soudē die kinderē vā
sinen kinderē/daer af dye helft hebbē/indien daer
eenige waren. Maer oft die gecondēneerde/is vā
den huysgesinne vandē prince/eñ hi geen leuende
kinderē en hadde/alle zijn goedē soudē zijn gecōfis
quiert aenden prince. ¶ Itē ghi sult weten/dat als
die heere confisquiert/hy nemet so vrijlijc/dat hoe
wel die gecondēneerde schuldich waer eenige scul
dē/in sinen leuende liue/om wat sake dattet waer
so en soude de heere daer niet af betalē/mer soude
wech dragen zijn cōfiscacie geheelijc vrij/sond̄ scul
de oft and̄ ghifte te geuen oft te betalē/dye de ge-
condēneerde schuldich waer/oft gemaect hadde in
sinē leuendē lijue. Eñ also suldy oec weten eñ ver-
staen vanden goeden dye aenden heere comen by
dye doot vanden bastaerden oft bastaerdinnen.

¶ In die graeflicheyt van Henegouwe en valt gheen confiscatie.

¶ Weet dat inde graeflicheyt vā Henegou en valt noch en is geen confiscacie om eenige misdaet hoe wel dat waer tegens den heere selue: wtgesept de meyers inde voorš graeflicheyt/de welcke in dien si haer lijf verliesen si verliesen ooc haer goedē. Eñ die reden is/dat aen hē gedaen werdē alle summaciē.

¶ In die graeflicheyt van Vlaenderen en is gheen confiscatie.

¶ Ghi sult wetē/dat in die graeflicheyt vā Vlaendren en is geen confiscatie/wtgesept in vijf saken. Te weten/om sinē here liege te vraden/ō wech te loopen vanō battalie tegens die ongeloouige/ om cōmocie oft muyterie te makē in eenige steden/om te wraken tgeloove gods/eñ om doorslach van hē seluen/in welcke sakē confiscacie stat neemt. Mer daerō en soudt niz bliuē/dat wijf eñ die kinderē (in diē daer eenige zijn) en hadden onderhoudinge op die goedē/haer leuē lanc: eñ souden die sculden betaelt zijn/mer daer na soudē si al gesedt zijn aendē heere. ¶ Noch suldi weten/dat hoe wel dat int lāt vā Mortaigne op die schelde/gehouden si van ouden costumen/dat daer gheen confiscacie en is: het is te wetē dat ooc niet en is/wāneer die man geexecuteert wort bi iusticie/vā wat misdaet datter si. Wāt bi die selue costume so wie zijn lijf verliest/hi en verliest zijn goedē niet: wāt het is genoech/zijn lijf te verliesen/eñ dat die goedē gaen aenden erfgenamē. Eñ oft die misdader zijn lijf niet en verliest dats te wetē dat hi gebannen si wtē lande/weet dat hi dā verliest zijn goedē: eñ dat in die sake cōfiscatie valt/ in dien dattet si onder hoge iusticier eñ dat de sake sulc si/dat hi daer af bekennen mach. Eñ ist onder borchgraue/hi en mach noch en behoort niet te confisquierē/ten si dattet si vā sake daer af dat hi bekennē mach wāt dā mach hi cōfisquierē. Mer of de misdaet so hoge waer/dat hi daer af niz kenē en mach dā en is hi niet sculdich te apprehē deren cōfiscatie.

¶ Vander confiscatie die dē bail van yemant mach comprehenderen.

¶ Eñ oft gebuerde/dat yemant houdende waer in bail oft in vsufructuarie/ lant oft heerlicheyt/die vā rechte hadde confiscatie/eñ duerēde si nē tijt/eenige cōfiscatie geuiel hoe wel dattet waer van erue: weet dat die bail dat soude mogen apprehenderē oft vsufructuarie tot sinen profijt nemen eñ dat vercopē op dat hijt binnēs iaers dattet gecōfisquiert soude zijn/vercochte. Eñ oft hi dat bi iaer eñ dach houdende waer sonder te vercopē/het soude zijn recōsolide/totter tafel eñ domeine vā tgeros vander heerlicheyt / daer af die baile vsufructuarie gehouden soude zijn. Eñ in diē dattet vercocht waer binnēs iaers als voorš is/dan soudet gehouden zijn vā tgeros vandē leen eñ heerlicheit daer af die voorš bail oft vsufructuarie ghehouden soude wesen: eñ niet vandē bail oft vsufructuarie die dat vercoopen soude.

¶ Vanden coopluden eñ vander comanscap.

¶ Dat.CCC.xxv.Capittel.

Nv wil ic v segghen eñ toonen vanden coopluden eñ vander comanschap dat icker af gesien heb/hoe wel dat int eerste boec/inde rubrike geteekent biden getale. C.xlix. getoont si vandē geselschap vander comanschap. So weet dat comāscap is liberalen wille van coop gemaect tusschen deen aen dander. Eñ die comanscap behoort rechtuerdich te zijn oft anders si en soude geen recht sorteren/eñ soude te wraken zijn/eñ die profitē die daer soudē comen eñ volgen. Eñ men behoort aen yegeliken te comanscappen met rechtueerdige comanscap/eñ winninge te nemen tē besten datmē mach eñ weet. Dats te verstane/betalēde die oude costume eñ vsancie geordineert op de landē eñ passagiē bidē prince om dat recht eñ conseruacie vanden gemeyne saken/biden prince/wtgesept inde sakē verbodē bidē rechte vandē prince. Gelijc als dat nyemāt en drage gout/noch weēde mūte/ buytē lants op die goedē te verliesen/eñ blijf indē wille vandē prince. Eñ oft eenige rechters vādē lāde dat wistē eñ daer af geē punicie en deden si souden dragē sulke punicie als voorschreuen is. Noch verbiet dat recht/dat geen rijcke borgers vā eenige stedē haer vorderē te copen eenige comāscap/die nes vaelt in die stadt/mer latē tgemeyne volc eerst hebbē haer begerē. Eñ daer behoort gesedt te zijn een ordinancie/dat binnē sulckendage.xē. niemāt en cope int gros/op seker pene/op dattet cleyn volc voorsiē si redelijc. Eñ weet dattet so vrye eñ edele sake is/eñ behoort te zijn vanō comāscap eñ van haer feit dat daer op geen nyeu tollē/noch ongelden gesedt oft geaccostumeert en sullē zijn/sonō den danc/wete/ eñ consent vandē prince/eñ daer af te doē supplicacie aendē prince/ō sinē wille eñ gracie te hebbē/eñ te vcrigen van hē brieuen. Anōs en macht noch en behoort niet te gesciē/sonder grootelijc te misdoen eñ te vuallen indē wille eñ pene vandē prince. A

¶ Itē en is geē costume ter contrarie/weerdich of te houdē hoe wel dattet ouer geledē waer. v. iarē oft meer/dat daer te vorē daer af geē pleite begonnen en si. Wāt dit behoort gehoudē eñ bewaert te zijn sonō inbrec/wtgesept die riddrs om haer costē daerō dat si coopludē werden. Eñ dat en is aendē edelē noch aendē ridders niet behoorlic wāt alsdā die ridders eñ edel mannē/ om haer costē en sullen geen tollē betalen/eñ si mogen wel doze eñ voorbi varē eñ treckē sonder verbuerē. ¶ Dat recht wil dat niemāt na dat hi coopman is/en mach noch behoort vry te zijn van die gemeyn tollē eñ vā oudts hoe wel dat hi brieuē hadde ter contrarie: maer sal daer toe gehouden zijn. Want die tollen zijn ingesedt eñ gheordineert / om dat profijt eñ weluaert van die ghemeyne saken. Eñ daeromme exceptie en heeft daer teghens gheen stadt na dat si coopliden zijn/ende comanschap hanteren.

A .l.i.C.de ... tiga. nou... inditui ... posit.

B l.omni... rum.C. ... vectigal... et comm... uis

¶ Eñ weet dat al die tollen oft tribuytē behooren gehouden eñ bewaert te zijn tegens een yegelijc ō conseruacie van die gemeyne saken: wtgesept (als voorŝ is) aendē ridders oft edele/ eñ aen die boden vanden prince. ¶ Noch is geordineert biden recht te/ dat aendē prince betaelt si vādē soute/ dat vercoft wert in zijn prouincie/ so dat niemāt en si/ die cope oft vercope sout/ dan biden meesters vandē soutsol ders/ op te vuallē inde indignacie vādē prince. A

I l.si quis.c. eodem

¶ Eñ om dat alle die rechten vandē tollen geacco stumeert eñ geordineert op die comanscap/ gehou den eñ bewaert werden sonder wederseggen. Wi willē eñ ordinerē (seit die keysē makēde zijn recht) dat ō geene mandementē oft brieuen/ die wij doen ter bede vā eenige/ dat wij niet en doen bi importu nitept vā bede/ dat memāt en obedieert. Maer be hoort tot onsen rechte gehoudē eñ bewaert te we sen/ ten si bi aldus/ dattet waer bi specialen ghebode gedaen eñ geleden bi onsen heyligen rade. B

B l. quicquid contra vectigales.c. eodem.

¶ Van wercken ghedaen in ghemeyne saken. ¶ Dat.CCC.xxvi.Capit.

Nv volcht hier na vanden wercken ge daen in gemeyne saken/ daer die key ser af sept in zijn recht. Wij verbie den eenen yegheliicken / te maken nyeu werck/ in onse steden/ ende stadt sonder onse wete ende licentie. Maer ons ghehieft ende wi willen dat oude wercken die te niete gaen vermaect ende onderhouden sullen zijn. C

C l.intra ... dem.c.de operibus publ.

¶ Vriheyt vercregen te hebben.

¶ Eñ oft yemant waer/ die vā ouds vriheyt vcre gen hadde/ vā niet te contribuerē aen die gemeyn werckē/ de keyser sept in zijn bescreuē recht. So wil len wi/ dat vā nv voort aen/ hē niemāt eñ mach ex cuserē/ hi en si daer aen gehoudē/ na zijn quātitept Ergo volcht wāneer datse al sculdich zijn te contri buerē/ dat niemāt/ vā wat priuilegie dat hi vseert/ hē en mach ontsculdigen te contribuerē aen die on gelden oft settingē vander stadt/ daer hi woonach tich is/ eñ die zijn om noetsaken eñ reparacien van der seluer stede/ eñ tot haer onderhoudinge eñ re fectien. Eñ oft si hem daer af wouden excuserē/ so zijn si nochtans daer toe te bedwinghen. D

D ad portus l.l.omnes eodem.

¶ Gheedificeert te hebben tot preiudicie vander stede.

¶ Item oft gebuer de/ dat in een stadt oft plecke/ oude wercken gedaē eñ gemaect zijn bider macht eñ hulpē vā yemant / welcke werckē zijn affacierēde dē tooch/ eñ schoon heyt/ eñ tgesichte vand seluer stadt oft plecke/ oft dat waer tot preiudicie eñ scade der seluer/ weet dz des iste vnielē/ eñ af te werpen sond vdiach. Noch daer tegē en is waerdich eenige possessie vā langē tide/ noch brieuē vā prince/ noch gracie die in voor leden tiden daer af gegeuen eñ gedaen waer. E

E prescrip. o.c.eodē.

¶ Van rekeninge te gheuen van den ghemeynen wercke.

¶ Ghi sult wetē dattet so edel sake is/ van gemeyne sake/ dat in dien yemāt is aen wien dat gemeyn werc beuolē is te doē/ te di stribueren/ eñ te ordine ren/ vā welc sept eñ werc/ het behoorlijc is rekenin ge te geuen/ weet dattet bescreuē recht sept/ dat so wie des sal hebben onderhouden eñ geregeert/ oft zijn erfgenamen/ in diē hi doot waer/ soudē gehou den zijn daer af rekeninge te doen tot .xv. iaren na den wercke gedaen. Hoe wel dattet eer rekeninge af gedaē waer/ so blijft nochtās de selue oft zijn erf genamen/ daer af belast .xv. iaren/ na dat werc ghe daen eñ volmaect is. Eñ die redē is/ dattet gemein werc/ sculdich is so edelijc eñ vromelijc ghedaen te zijn/ dattet gedueriijc si tot eewighen daghen. Eñ daerom zijn daer geset .xv. iarē/ op datmen weten/ sien eñ mercken mach/ dattet selue gemeyn werc/ niet en was gemaect/ ghesticht/ noch ghefundeert onbehoorlijck: want binnen .xv. iaren soudet hem thoonen/ eñ sonderlinghe metselrie. F

¶ Te setten sinen naem in die gemeyne werckē.

F l.omnes qui bus.C.eo.

¶ Itē is expresselijc ver boden int bescreuen recht/ op pene van ongetrou wichept/ ende op alle penen daermen in veruallen mach tegens den prince/ dat niemant en sette noch en doe setten sinen name/ zijn figure noch zijn teec ken/ inden gemeynen wercke vander stadt oft plec ke: noch geen ander dan van God/ vanden prince eñ heere/ oft vanden heyligen vander stede. G

G l.si quis ... dices.c.eo.

¶ Een stadt oft plecke te keeren tot bederffenisse.

Die keyser sept eñ ghe biet in sinen rechte/ dat oft gebuerde/ dat eenighe stadt oft plecke/ keert tot bederffenisse/ eñ te niete wij willen dat die inwonēde bedwongē zijn die te repareren/ want het is haer vertrec eñ woonstede. Eñ dat het derde deel vandē renten eñ possessien vander gemeynte/ daer aen si gekeert eñ besteedt so lange tot dat al dese reparacie gedaen si/ eñ dat niemant ter contrarie gehoort en si. H Eñ son derlinge aen die fortificatie oft sterckinge behoort elc te geuen na zijn facultept/ sonder eenige excusa tie oft onsculde. Eñ daer toe mogē bedwōgē wor dē de lichamē eñ goedē bidē rechter sond delay. I

H l.ne quid ... eodem.

I l.omnes pro vinciaru C.eodem.

¶ Te beletten die stercte vander stadt.

Noch sept dat recht/ dat oft die sterc hept vander stadt waer beledt door eenige huysen oft anders/ de welcke mochten maken oft geuē oc casie van scaden/ van brande/ oft anders tegen die fortificatie: of dat die breede oft wegē vander poor ten daer af belet waren/ wij willen eñ beuelen dat al des af ghedaen eñ wech ghedaen si/ om die wel vaert eñ voordersčap vā deser seluer sterchept. K

K l.edificia. C.eodem.

¶ Te settē zijn merc oft teken inder kercken.

Noch sept dbescreuē recht dat die kerc kē vrij sullē bliuen/ bewaert/ eñ onderhoudē bidē ondsaten: eñ dat niemāt daer in doe settē oft scilde ren zijn figuere/ sond oorlof/ op te vuallen in pene daer toe introduct. Eñ dat niemāt daer in en sette beestē of peerdē: noch eenige vergaderinge vā See

B i.basilicam instratam C.eodem.

kē oft bruplastē/op de boetē daer toe gesedt. A

Van werckē die gedaen worden om dye sake bisonder/oft om yemāt bisonder.

Dat.CCC.xxvij. Capit.

Hier na volghen die wercken die ge
daen wordē inder sake priuee/ dats
te weten dat elc doet oft doen mach
in zijns selfs sake/inden steden/ oft
stadt. Daer af spreect dat bescreuen
recht. Het is seer scerpelijc verbodē
dat niemant so cloec en si/dat hi af breke oft ontma
ke zijn huys/om die steenen te vercopen/ noch om
wech te dragen oft te voeren wter stede. Eñ die re
den is/dat die stede oft stadt / npet en sal vernielt
oft ghescheynt zijn: maer datse ghehouden eñ gerē
pareert sullen zijn in state/ten besten datmē mach.
B l.si quis posthāc. C de edif. priuatis.
Maer in uwen huyse moechdy wel doen wercken
op dattet niet en arghert die reparacie oft schoon
heyt vander stede. B

Te maken van zijn huys ydel plaetse.

Noch is verboden/dat niemant en
make boōgaerdē/oft ydel plaetse/van sinen huyse
C l.an in totum. C. eo.
sond de auctoriteyt vandē rechter; eñ wie des doet
hi veruallt inde pene daer toe geordineert eñ sal be
dwongen wordē dat te reparerē tot sinē costē. C

Huysen te maken vanden muren der stede.

Eñ oft yemāt waer die hē
vnderde te maken eñ te ordinerē zijn huys/vā die
gemeyne saken vander stede/oft ander saken niet
volmaect / sonder dye auctoriteyt vanden rechter
D .l.si quis post hanc. C. eodem.
weet dat hi behoort te verliesen dye possessie ende
erue/die hi daer op gheedificeert heeft. D

Hoe dye rechter behoort te bedwinghen/ veruallen huysen te vermaken.

Die rechter behoort te be
dwingen te vermaken huysen die veruallen zijn/
den ghenen die de erue toebehoort. Ende isse schul
dich daer toe te bedwinghen/byden exploytē van
haren goeden. Ende in dien hi gheen goet en heeft
so salmen dat erue bedwinghen na zijn quantiteyt
bi alle behoorlijcke weghen. Want die chieringhe
E l.singularū [illegible] C eodem.
eñ reparatie vander stede behoort bouē alberwaert
/geconserueert/eñ onderhouden te wesen. E

Niemant en behoort te edificeren op.xv. voeten nader kercken.

Itē is bidē bescreuē rechte verbodē/dat niemāt
en edificere eenige huisen op.xv.voetē nader kerc
ken/om die perikel eñ vreese die daer af mocht co
men. Eñ in dient gedaen waer/ dat si bedwongen
zijn dat wed te stellē tot behoorlickē state/op haer
F .si cui loci [illegible] C. eodem.
costen. F

Boomgaerden te maken deen bidē anderē.

Noch dat nye
mant en make boōgaerdē/deen so na den anderen
daer en si.x.voetē tusscē beyde/so dat deen dādere
gēen belet en doe/aē de boomē oft aē die lucht. G

G .l. Men[...] na.C.eo[...]

Te makē solder oft eenige hoochte/bi die lochtinge oft tuyninghe

Noch dat niemāt so koen en si te maken /eenige
huysinge oft hoochte so na der lochtinge oft ander
genoechtē vandē prince/daer en si ten minsten spa
cie van.xv.voetē/op pene vā dat werc te verliesen
eñ ooc dat erue daert op gemaect ware. H

H D.l.Men[...] na.C.eo[...]

Vander vryheyt vā dye poorters eñ poorterssen vanden steden.

Dat.CCC.xxviij. Capit.

Ghesien hebbende vandē wercken/ die
geschien inde steden/eñ op die gemey
ne saken/eñ bisonder saken/ so volget
daer na te siē vandē poorters eñ poor
terssen vanden steden. So weet dat so wye treden
wil in vryheyt van poorterie van eenighe stede/hy
ist sculdich te begerē/in diē zijn vader noch hi geen
poorters geweest en haddē. Eñ salt begerē aenden
rechter oft here vander plecke/in diēt also si/dat hi
ontfanclijc is tot vryhede vā poorterie. Dats te we
tē/dat hi niet en si bastaert/ noch gebannē vā zijn
re iuredictie ō sake vā crisme daer af hi sculdich wa
re zijn lijf te vliesen oft dat hi in fame vā sekerhede
oft trouwe ghebroken/oft tegens tgeloove hadde
geweest/eñ dat hi daer af geraect si eñ verwonnen
met rechte/oft contrarie sinē rechtē here oft muyt
maker geweest van gemeynte/eñ daerom gheban
nē waer vā zijnre iuredictie oft dat hi om dieste ge
bannē waer/eñ om and sakē die te wrakē of te ver
witen zijn/in rechte/in vsancie/eñ in vryhedē vā ste
den: sulcke mogen poorters zijn/eñ geen ander per
sonē en mogē poorterie vercrijgē. Eñ hoe wel dat
hi in aduertēcie/yemāt vā alsulcke voorß condiciē
poorterie vercregē hadde/ so en behoort hi daer af
niet te gebruyckē/in diē hē daer af yemāt begrijpt
eñ veruolcht. Itē dit presupponeert die borger
behoort te sweren/ghetrouwelijc te bewaren dat
recht vandē prince/eñ van sinē here/eñ hēluden te
wesen getrouwe eñ rechtueerdige ondersate: dat
recht vand poorterie/eñ die vryhedē vand stede eñ
poorterie nochdat hi hē aē and recht niet betreck
en sal/dan aen haer recht/ten waer bi gebreke van
rechte die hi in hē vindt; te contribuerē die lastē eñ
ongelden/geordineert ind stede eñ poorterscap: eñ
dat hi houdē sal die staet vā poorterie: dat hi hebbē
eñ vercrigen sal huys eñ erue/ten si dat hi daer er
heeft/hē toebehoorende binnē iaer eñ dach: eñ sal
daer makē zijn woonstat/eñ die selue cōtinuerē op
te vliesen dat recht vand vryheyt der poorterie. Eñ
dat na cōstitutiē royalē/dat huis eñ erue is iaerlix
sculdich/die summe van.lx.ß.pars. Eñ behoort die
poorterie gecontinueert te zijn in deser forme. Te
wetē/oft hi gehuwelijct is/hi behoort te makē zijn
woōstede bi domicille/ dat meeste deel vandē iare.
Eñ is gheetē domicille/ō dattet wijf daer woon
achtich zijn moet/eñ sonderlinge tot.S. Jā baptiste
eñ tot alle heyligen/eñ so dat meeste del vandē ia

ce/ten ware bi also/dat hi goede eñ rechtuerdige on
leden hadde. Eñ die man die geen wijf en heeft oft
dat wijf die geenen man en heeft/de poorterie hou
den willē/behooren te hebbē huisen/daer si knecht
oft huysvrou hebbē/diet huys bewaren. Eñ behoo
rē te contribueren aen die gemeyne lasten vander
steden/eñ sonderlinge te wesen aldaer optē auont
ten ware dat hi hadde seker onleden. A

B
l. C. de in
colis. xx. li.
o. x.

Te treden wt eenige vrijheyt vā poorterie.

Eñ oft ghebuerde dat ee
nich poorter wtginc eenige poorterie/om in eē an
der te tredē/hi soude gehouden zijn te betalen/ na
porcie/oft afdeel/die lastē toe behorende der poor
terie daer hi wtgegaen waer/ter tijt toe dat hi sou
de doen wetē/de selue poorterie daer hi wtgegaen
waer/bidē rechter daer hi ingegaē sal zijn/hoe dat
hi tot poorter ontfangē is vā alsulcker stede. N. eñ
heeft daer af gedaen dē eedt tot sulckē dage/in pre
sencie vā desen/eñ dat hi hē vā andere poorterie nz
en wil clamerē noch behelpē. Eñ van die tijt voort
en soude hi niet/noch en behoort te zijn/onder die
iusticie bi die eerste poorterscap/mer bi die nieuwe
Maer van die saken van te voren/die sullen bliuen
aen die iurisdictie vander eerster poorterie.

Vandē tijt dat die heer te kennen heeft opten poorter van hem ghegaen.

Itē wilt die constitucie royale
daer op ghemaect/dat die heer ondr wien sulc poor
ter vscheidē sal zijn/om te tredē in ander poorterie
heeft die kēnisse vander sake/geperpetreert biden
poorters ondr hē drie maenden voor sinen wtganc
hoe wel dat hi in andr poorterie getreden si. Eñ die
eerste herē sal hē mogen vuolgen/drie maendē na
dat hi in andr poorterie getreden zijn sal niet tegen
staende die nieuwe poorterscap. Eñ daer bi schijnt
eñ is openbaer/dat oft binnē drie maendē na dat dē
nieuwē eedt gedaen waer van poorterie/nyeuwe
querele oft beclachte daer af niet gedaen noch gē
schiet en waer als datmē daer na daer toe niet te ti
de comē en soude.

Vandē lande oft erue in sommighen plecken.

Itē is te wetē/dat niet tegenstaende poorterie/
oft eenich poorter lant oft possessie heeft/buytē de
iurediccie vandē poorterscap/daer hy in getreden
is/dat hi in so vele/als zijn lant eñ possessie aēgaet
gehoudē is te antwoordē daer op voordē rechter
daer af die erue oft lant gehoudē is. Eñ ooc in dyē
hi geuangē waer inder tegenwoordichept des mis
daets/oft vbondē vā antwoorde/ eñ in ander sakē
so zijn die poorterien sculdich hē weder te hebben.

Van poorterie gheprivilegeert.

Item het zijn sommige poorterien die gheprivi
legeert zyn/ weder te hebben haer poorters / van
alle saken. Maer dat moet zijn bi priuilegie/daer
af makende expresselijc mencie/ghegheuen byden
prince die des machte heft te doen.

Om cas criminele en behoort men nyet te houden enqueste op poorters.

Itē na die constitucie royale/en
behoortmen niet te doen enqueste oft ondersoeck
noch waerhede op poorters/in cas vā poorterie/ō
sake criminele/so lange alsmen hē geuangē houdt
om die selue sake. Maer behoort vuolcht te zijn bi
partie geformeert/eñ anders niet/na dat hi in tegen
woordichept des misdaets niet geuondē en waer.

Vandē inwonēde inder stede.

Dat.CCC.xxix.Capittel..

Vanden inwonende inden steden/dat
die clercken heeten de municipibus
wil ic seggen eñ toonen/ tghene dat
ic daer af ghesien eñ ghehoort heb.
So weet dat die inwonende zijn die
ghene/die woonachtich zijn inde steden die niet ge
nomen en hebben die vrihept vander poorterie: vā
de welcke/hoe wel dat si daer af gheen poorter en
zijn /so zijn si nochtans gehouden te contribueren
eñ te participeren/ten costen eñ ongelden vander
stede daer si woonachtich zijn / na dat haer facul-
tept mach eñ behoort te verdragē. Eñ hoe wel dat
si haer goeden eñ huysen hebbē in sommige pleckē
inde welcke men hē wil doē contribuerē/in die on
gelden/opcomende in elcke plecke/eñ si hem daer
af willē verwerē/seggēde dat si niet woonachtich
en zijn dan in een plecke/ eñ daer bi niet en zijn ge
houden elders te contribueren. Weet dat nadē be
screuen rechte/sulcke zijn gehouden te contribue-
ren in elcke plecke/na dat si daer af hebbē faculteit
eñ rijchept/eñ sonderlinge ter pleckē daer si woon
stede hebbē. Dats te wetē/dat woonstede is te ver
staen/ter plecke daer die man/in dien hi ghehuwe
lijct is/zijn wijf eñ huysvrou wonende heeft. Eñ in
dien hi niet gehuwelijct en is/ghelijc als dat recht
eñ die sake/tegenwoordeliken dat verclarē eñ too
nen. xc. Want na bescreuē rechte een alleen woon
achtich te zijn/eñ zijn goede elders te hebbē/en ma
ket geen inwonende. Ghelyc als een man heeft in
een stadt daer hi woonachtich is/een huys alleen/
dwelc hi tegen yemāt huert/eñ hi daer anders gee
goedē en heeft/noch en is residerēde: die en is niet
gehoudē als inwonende/naden recht dat seyt. B
Mer daer is noch een ander sake/wāneer een mā
heeft in sommige pleckē oft steden husingen inco
mingen/oft eenige woningen/eñ in elcke stede ma
ket hi residēcie/eñ houdt domicile. Weet dat hy in
elcke plecke gehouden eñ gereputeert sal zijn voor
inwonende. Eñ daer bi so sal hi gehondē zijn daer
ter pleckē te contribuerē/na de faculteit vā elcker
van die voorß domicille: naden rechte die seit. C

B
sola domus
possessio qui
in aliena ci
uitate cōpa
ratur nō fa
cit re si dē
l. liber
tus. §. sola
domus. ff.
ad munici
palem. xc.

C
Si aliquis
habet duo
domicilia i
diuersis ci
uitatib⁹
equaliter i
eis habitet
dicitur mu
niceps vtri
usque. l. la
beo cū se
quē. ff. co.

Vanden borgers eñ inwonēde. Cap.CCC.xxx.

Al dat geseyt is vanden borgers eñ
inwonēde/so volcht nv te wetē hoe
dat gehouden is die meeste eñ beste

deel vanđ gemeynte vāder stede oft stadt/ eñ hoe datse v̇gaderen. So weet dat vergaderingē vā gemeynte vandē stedē/is te conuocerē bidēoirloue vā den heere/tot seker dagen eñ tijdē/eñ om seker sake/aengaende dēr gemeynte/eñ gemeyne sake/alle die inwonende vander stede. Eñ om ander sakē noch anđs en behoiet niet te geschien. Eñ hoe wel dat tot die v̇gaderinge niet en comē alle gader/na dattet openbaer gecondicht sal zijn/daer om en ist niet/dat oft die twee deelē passeren eñ accorderen die sake is goet eñ waerdich/eñ sal houdē/na dē bescreuen rechte/die seyt. A ¶ Eñ daer en valt gēne excusacie om te seggen/ ic en wiste vander sake niet. Want nadē rechte/die seyt/dat hi genoech tegenwoordich is ter plaetse: dats te seggē/ dat nyemāt/na dat hi ter plecke is/en mach ignoreren tgene/dat int gemeyne geschiet: dats int opēbare. B

A
Quod due partes vniuersitatis faciunt/ to ta vniuersitas fecisse videtur. l. nulli permittitur cū l. sequēt. ff. qđ cuiusq; vniuers. nomine. &c.

¶ Om twist te makē.

¶ Item bi sterc ker redē moechdy wetē/ dat om te hebbē twist vā gemeyntē/men en behoeft niet meer v̇gaderinge te hebbē dan.xxvi.mannē oft meer. Want om den getale vā.xxvi.mannen/geschiet tourble eñ multitude. Eñ om te hebben foncq/men en behoeft niet meer dan.x.mannen. Want biden ghetale van.x. mannen mach foncq geschien. Eñ om te hebbē collegie men en behoeft niet meer dan drie mannē vā vergaderinghe/eñ niet min. Want na den rechte/ hoe wel dat dicwils by een alleene mach wesen/eñ is dye eere van een collegie/ nochtans nae den bescreuen rechte by een is te nyete eñ aboly. C

B
l. plens habetur & qui in ottis est ff. de procurat.

¶ Nu volcht te seggen/ wat getal ist te begrijpen die grootste eñ beste deel vander gemeynten. So weet dat daer vergadert is dē meestē hoop vā personen/daer blijckēde is dat meeste deel: maer daer op en salmē niet stoeuē: ten ware datter mede waren die notabelste vanđ stede. Eñ oft aen deen side vergadert waer eē partie vāden cleynē eñ gemeynen volc/eñ armen/ eñ dat den meestē hoop waer. Eñ andersins waer v̇gadert een anđ deel vā die alder notabelstē vanđ stede/de welc de minste hoofden warē/weet dat daerō niet bliuē en soude/ dye raedt vandē notabelsten eñ rijcxste/soude te bouē gaen/hoe wel datse min hoofden warē/eñ dat soude zijn dat beste deel vanđ gemeynte. Want in seyte vanđ ghemeynte behooit meer te arresteren op dat beste deel/daerō/dat die notabele eñ rijcke die sake meer wegen/dan de gemeynte/die welc nyet en begherē/dan harē prompten wille te doen. Eñ oft vanđ eenre side eñ vanđ ander/ so vele in getale waren aen deen side als aen danđ side/so datmē niet en wiste/aen wat side daer meer warē/so wel vandē cleynē/als vandē rijcxsten eñ notabelstē/eñ dat si ghelijc warē van ghetale. Weet dat dan die gene gehoudē waer vooi die sekerste eñ beste partie/die dat beste seggen/eñ reden wegen soude/eñ die behooilicste. Eñ also behooiet te zijn in vergaderinge van gemeynte/in dien si niet bi eenen weghe en connē vereenigen/eñ van eenē rade zijn. D

C
l. sicut municipiū nomine. §. in decurionibus. ff. qđ cuiusq; vniuers. nomine. &c.

D
l. eñ solito moze. c. qui bon. ced. poss.

¶ Vanden byen die wech vliegē van haer stede.

¶ Dat.CCC.xxxi. Capittel.

Somt ijts gebueret dat de byen wech vlieghen wt haer plecke in een ander plecke/ eñ blijuen op ander erue / soo dat by vsancie eñ costume locale/ende ooc bidē rechte des volcx/in dyen dat si niet veruolcht en werden vanden ghenen / van wiens plecke si vlieghē/si soudē toebehoien eñ blijuen aenden ghenen/dien si toecomen. Eñ daerom hebbē die sommige daer op geoirdineert forme/ eñ maniere/die te v̇uolgen. So weet dat oft die gene dien die toebehoiē/gewaer woit haer scheydinge/ eñ dat si wech vliegen/ eñ dat hi die v̇uolcht so lange dat si neder geseten zijn buytē zijn erue/eñ dat hi die siet neder sitten/eñ hi daer bi coēt ter pleckē daer si gesetē zijn. In dien men begeert die weder te hebbē/aendē ghenen op wiens erue datse geseten zijn/oft aendē genē die seggen wil/dat hy dye eerst geuondē heeft/ eñ datse gesetē zijn op zijn erue/eñ datse daer bi hē toebehoiē/eñ die heere van den byen seyt datse hē toebehoiren/eñ datse vā zijn erue ontulogē zijn tot daer toe/eñ dat hi die heeft veruolcht met gesichte/eñ sonđ verscheydē/eñ dat hi daerō sculdich is zijn byen weder te hebben sonder wederseggen. Weet dat hi die sculdich is weđ te hebbē/ten si bi also/dat die gene/in wiens huys oft erue si geulogen eñ ghecomē zijn/segge. Daer bi datse hier gecomē zijn/ eñ dat ghi die veruolcht hebt sonđ dat gesichte daer af te vliesen/ ic en wil daer af niet gelouen/ten si dat ghi daer af doet ander bewijs/daer bi datse sculdich zijn v toe te behoiē. Dā is dye v̇uolger sculdich hē te betreckē vooi iusticie/eñ als hi daer gecomen is/het behooit ghewesen te zijn met recht/dat of die v̇uolger affirmeren wil bi sinē eedt in des rechters hāt/dat de bien die hi eyscht/hē toe behoiren/eñ datse van zijn erue geulogen zijn/tot inder plecke daer hi die gheuonden heeft/eñ dat hi die veruolcht met ghesichte eñ met ghelupt/tot aldaer datse zijn. Desen eedt also gedaen vooit recht/het behooit geseyt te zijn/dat hi die byen sculdich is weder te hebbē/mids betalēde den koif/daer si in zijn ontfanghē/oft ander oncosten/in dien daer eenige om gedaen waren met redene/om die te behoudē. Eñ oft ghebuerde/dat die ghene/in dyens stede oft plecke dye byen ghevondē sullen woidē die in genomē hadde/eer dye gene van wien dat si geulogen warē/daer te tijde quame/weet dat so wie die eerst vindt/soudese behoudē/als hē toebehoirēde/bidē rechte vandē volcke. Mer in dien datse een anđ eerst vindt/hoe wel dattet waer op eens anders erue/of dat hi dye vā verre v̇uolcht heeft/so lange dat si stadt genomen hebbē op eens anders erue/ghelijc vooiś is/de gene diese also eerst vint/soude daer aen hebbē deene helft/eñ die ghene op wiens erue si stadt genomē haddē/soude hebbē die ander helft/bidē costumen daer toe gesticht eñ gheoirdineert. Hoe wel dat die bescreuē rechtē willē/dat so wie die eerst vint/dat hise sculdich is te hebbē bi dē rechte des volcx. Eñ daer af is meer getracteert eñ gheseypt inde rubri

ke vandē diuisien vanden sakē/int eerste boec/die
welcke gheteekent is biden ghetale van.C.ij. A

A
De hoc ha
betur in. l.
naturali em
§. apium &
§. Examen
ff. de acqui.
rerū. domi

Hoemen cession doet aen zijn goeden/eñ hoemen renuncieren mach aen den huysraet/ aen dye cateelen/ ende aen dye schulden.

Dat.CCC.xxxvij.Capittel.

Van cession te doen aen zijn goeden/eñ
te renuncieren aen zijn roerende goe
den eñ schulden/suldy wetē dattet be
screuen recht so volcomelijc spreect al
so hier na ghesept sal worden/ so doet
ooc die costume eñ vsancie vā waerlike eñ geesteli
ke houen/eñ tgemeyn recht daer in/ dat bescreuē
recht/eñ die costume als voorš is/sept: dat hoe wel
dat yemant geobligeert si tegen yemāt anders/in
seker summe vā penningen/hoe wel dat dē brief si
puer executoire eñ scerpe als vbōde mettē zegel ro
pale/eñ dat die geobligeerde gerenuncieert heeft
aen alle respitē/gracien/eñ aē alle exceptiē.xc. eñ
dat hi geuangē gehoudē si om die schulde/ by we-
gen van executie begonnē/ oft dat hi geantwoort
hadde inder sake bi litiscontestacie. Oft gebuerde
dat hi hē behelpē woude/vanď beneficie vā cession
hi behoort eñ moet daer toe ontfangen zijn/op dat
hi weder bekēt die schulde oft schuldē/hē geeyscht
eñ daer af hi vervolcht ware in diē datse warachtich
warē/daer toe mach hi hē verwerē/ter tijt toe dat
die sculdē bewaert zijn. Eñ die sculde bekēt eñ be-
tuycht/hi is gehoudē te belouen/ten eerstē dat hy
sal mogen/eñ tot prosperiteyt vā goede comen sal
(wtghesept zijn nootlike behoefte) des te doen eñ
te volbrengen. Eñ heeft gehabandōneert alle zijn
goedē/waer datse geuonden mogen wordē/om te
betalē/so verre als die geduerē sullen mogen. Eñ
midts desen cession/behoort hi wter geuāckenisse
te gaen/in dient hē beliest/eñ crijgen zijn nootlijc
leuē/ten bestē dat hi sal mogen/eñ dat surplus be-
keeren in betalinge aen zijn creanciers/ten merc-
ke/dat welcke die clercken heeten pro rata.xc. B

B
De hoc in
.l. cum le-
gem. ff. qui
bonis ced.
poss.

Vandē schuldenaer eenē mantel om te hebbē.

Item na die vsancie gewoonlijc in des te doen/ indyen hy eenen mantel
oft huycke om hadde/hi behoorten te settē met alle
zijn ander goedē in handē vā iustitie/eñ die te latē
in ordinancie vā zijn creanciers. Eñ sonder haer cō
sent en soude hijt niet weder hebbē. Eñ die redē is
dat hi sonď mantel oft huycke wel leuē mach sonď
noot/Eñ hi heeft belooft dat hi ouer zijn nootlike
leuē niet behoudē en sal/ten si al bekeert eñ gestelt
in betalinge vā sinen schuldē/al totten eynde toe.
Eñ ghi sult wetē/dat in dien dat geweten eñ ver-
nomen worde/dat hi daer bouē yet hielde/oft mis-
daecte eenige sake/men soude t houden voor dieste
Eñ also vseertmē daer af in waerlike houē datmē
heet cession. Also behoort een yegelijc ontfanghen
te zijn/vā wat state oft condicie dat hy si/na dat hi
des begherende is/eñ hi te houe betogē is om zijn
schuldē. Mer in dien hi daer niet betogē noch ver-
dachuaert en ware/eñ dat hi doen oft makē wou-
de cession/om vreese vā zijn sculdenarē/hi en beho
ret/noch en is sculdich des te doen/ dan indē houe
vā souuerayne oft ouerste vanď plecke. Eñ tgene
dat in souuerayne houen gedaen is/sprept alle de
prouincie door / wes dat ouerste hof begrijpt / op
dat daer toe geroepē zijn die schuldenaers/ of ten
minsten dat meeste deel van sinen creanciers. Eñ
also ist gehouden inden waerliken houen.

Nv wil ic seggē/tgene dat ic vāden wijsen daer
af heb hooren seggen/eñ vandē clercken vā rechte
die also toonen eñ verclarē die voorš costume. Die
ghene die geuen eñ habandonnerē haer goedē/ bi
beneficie vā cession/en zijn niet quijt vā scult/mer
si zijn alleen quijt eñ ontslagen vā pijne vande ge-
uāckenis. Wāt na die cession (op dat die gedaen si
tot sulcker solēniteyt alsvoorš is) si en behoirē niet
geuangē te zijn om die schulden. Eñ men en mach
niet onthoudē die goedē vanden genē/die zijn goe
dē te voren gegeuē heeft bi cession/hoe wel dat hy
schuldich waer/dē genē diese onthoudt. Mer men
behoortse te vercopē bi verhogenisse/eñ dat ghelt
behoort gedistribueert te zijn aen dē genen die hy
schuldich is/na aduenāt/in ontslach vādē sculdena
re. Eñ oft yemāt yet onthielde/sonder dē gerechte
dat te kennē te geuen/eñ dat geweten werde/het
soude vrocht wordē/eñ dye penningē bekeert aen
die anď creāciers/eñ niet aendē genē diet onthou
dē soudē hebbē/eñ daer toe soude hijt beteren/ten
ware bi also/dat voor die cession/die sculdenaer hē
des gegeuē hadde/in betalinge vā zijnre sculde. C

C
l. i. et. l. lo
gis Iulie
c. eodem.

Te habādonnerē om te schouwen eenigen dienst.

Weet dat hi nyet ontfanclijc en is te habandonnerē/ eñ zijn goeden
te voirē te geuē/om te schouwen eenigen diēst/die
men hē wil doen aen nemen/inde stede oft plecke/
daer hi residerēde is. Want vā dies en mach hem
niemāt ontschuldigē met rechte/in alle sakē/noch
om querelē dat hi doen wil cession vā sinē goeden
na dat hi dat eyscht eñ begeert aēdē rechter. Weet
datmen daerō niet en behoort te eysschen anď sa-
ke/noch anď ondersoec te doen/dan zijn woorden.
Noch ander proces te maken/ hi en si daer toe ont
fangen/sonder te doen ander delaey/niet teghen-
staende wat redene die partie aduerse ter contra-
rie sept. Noch daer na en is hi niet schuldich geuan
gen te zijn/om zijn schulden die hi schuldich is. D

D
.l. propter
honorē et
sequentib.
eodem.

Van een ridder oft clerc doende cession.

Dat recht sept een ander alteracie/te wetē oft yemāt is die kinderē heeft/de clerc
ken oft ridders zijn/die vercregē eñ geimpetreert
hebbē bi haer clerschap eenighe goedē/dat dye ge
leerde heetē peculium/of vā dien schat/die niet en
coēt van harē vader/noch vā bestersfenisse: si beho
ren ontfangē te zijn daer af alleen/sonder te begri
pen tgene/dat vā harē vader oft moeď/ oft ander

besterffenisse hē liedē toebehoort. Weet dat si lot
desen cession ontfanclijc zijn/om te euiterē die mi-
serable eñ vreeslike pijne der geuanckenisse. A

A l.cum et si-tius famili-as,c.eodem

In misdaet en valt geen cessiō

Ghi sult wetē/dat in cas van delict oft misdaet
geen cession en valt te doen. Want hoe wel dat ye
māt/om misdaet bi hē ghedaen/gecondēneert wa
re te beterē met penningē/eñ hi om die beteringe
wil makē cession/om die vangenisse te schouwen/
weet dat hi daer toe niet en behoort ontfangen te
zijn/mer hi is schuldich/eñ behoort te beterē by pe
nitēcie vandē lichaem/eñ bi detēcie vanō geuanc-
kenisse/na dē recht die sept. B Wāt te veel sakē
soude men geuē om quaet te doen/waer dye arme
vrij van zijnre misdaet/om zijnō armoede. Eñ het
wert also gesept eñ gewesen/om een sake vā appe
le/vandē prouoost vā Parijs/die gewesen eñ geiu
geert hadde/cession stadt te hebbē/in cas vā delict
Dye sake van appeel gecomen int parlement/het
wert gesept/qualijc gewesen eñ wel geappelleert
eñ dat in cas van delict en valt geen cession. Ghe-
daen int iaer. M. CCC.lxxiij. doen ter tijt presi-
dent wesende mijn heere van Corbie.

B Qui nō ha-bet in ere / luat in cor-pore.l.vlti. ff.de in ius vocand.

Een vrouwe oft ioncfrouwe mach renuncieren aen dye goedē ende schulden van haren man.

Dat.CCC.xxxiij.Capittel.

Ander renunciatien/dye vrouwe oft
ioncfrouwe doen mach/ aen den huys-
raet/eñ aen die schulde van harē man
So suldy weten/ dat by costume van
waerlike houen/oft gebuert/ dat een
vrouwe oft iōcfrouwe weduwe wert/eñ si twifelt
te nemē eenighe goedē/achter gelaten van haren
man/eñ men haer daer voor woude doen betalen/
de schuldē die haer mā gemaect hadde. Weet dat
si renuncierē mach opt graf/datste seggen/totter
wtuaert/aengaende alle die roer ēde goedē geble
uen van harē man/eñ alle tgene dat van zijnre side
coemt/oft comē mach. Eñ dit mach si comē doen in
der misse/aendē rechter/daer af die sakē zijn te be-
rechtē. Dats te vstaen/dat oft die goedē onder ee-
nen rechter alleen gelegen zijn/het is genoech dat
te doen voor dē sehien heere. Mer ist te doen voor
veel heerē/het is vā node/die des wel doen wil dat
het behoorlijc gedaen si/daer toe geroepē den hee-
re souuerayn vandē baeliuscap/daer des gedaē is
op dattet al om waerdich si: eñ int speciale voor dē
rechter royale vanō plecke/eñ oocvoor dē geesteli
kē rechter/daerom dat alle die citacien die daer af
geschien/mogē wesen solyts. Eñ si en behoort niet
te hebben dan gemeyne cleederen/ eñ die tot harē
properē liue toebehorē/dat zijn die cleederē vā een
weduwe/die si sculdich is te hebbē ten dage vanō
wtuaert/na harē staet. Eñ midts dese renunciacie
die geschien mach in waerlike houen/eñ ooc mede
in gheestelike houē/si behoort vredelijc te sitten eñ
te zijn vrij vā alle dē schuldē/die haer mā gemaect
macht hebbē/daer si niet in geobligeert eñ verbō-

den en was by auctoriteyt vā harē mā. Eñ daerō
en bliuet niet/si en is schuldich eñ behoort te heb-
bē dat recht vā haer duwarie/of het recht vā haer
huwelike voorwaerde/eñ ooc mede vā ac; uesten/
dye si te samen gedaen eñ gemaect soudē hebben/
geduerende dat voorß huwelijc. Wāt haer toe be
hoort eñ aengaet die helfte vandē voorß acquestē
Eñ si en behoort daerō niet verurreēt noch vstekē
te zijn vā die helft vanō voorß erue. Mer oft daer
op waren eenige onroerende sakē/als bomē/was-
sende schuyeren/oft eenige ander diergelike sakē/
dat soudemen al vcopen/ō die schuldenaers te vol
doen eñ betalē. Eñ dye ioncfrouwe soude dat wel
moghen behoudē/in dient haer beliefde/voor also
vele alst gewaerdeert eñ ghepresen soude zijn. Eñ
waert op de erue comende vā haerder side/dat sou
de haer blijuen eñ toebehooren/eñ men soude dat
nyet mogen roeren noch aentasten. Ten ware dat
si daer toe geobligeert waer met haren man/ende
dattet gheweest waer bi haren wille.

C l.assiduis.c qui potio-res in pig-no.hab. De hoc tū ꝙ dicit mu-lierē teneri si fuerit ob-ligata cum marito di-stinguendū est secundū Authen. si qua mulier C.ad sena-tusco. Vel-leianum.

Dye maniere te renuncieren

is dese. Die vrouwe oft ioncfrou behoort te zijn ter
missen vander wtuaert/in haer cleederē/als wedu
we/eñ na die selue misse int eynde vā dien behoort
si selue te comē/eñ behoort gesept te zijn voor haer
tot harē voecht. Siet aldusdanige vrouwe oft iōc
frou. N. also geheeten/weduwe gebleuen van dese
N. also geheetē/die welcke comende eñ gheuoelen
de die last vāden schuldē/gemaect biden voorß wi
len eer harē man/om te zijn ontslagen vandē lastē
der seluer sculdē/renuncieert/eñ haer vdraecht vā
alle die roerende goedē/gebleuē van haren voorß
man: eñ si en eyscht daer aen nemmermeer eenich
recht/makēde vāden seluē goedē expres/generale
eñ speciale renunciacie/biedende te doen alle die so
lēteyten in sulckē sakē gewoonlijc/eñ te doen den
eedt daer toe gewoonlijc. Dat gedaē/tot begeer-
te eñ wille vander voorß vrouwe oft ioncfrouwe/
weduwe/die officiael oft die dekē ruraei int bisdō
behoort te zijn tegenwoordich/eñ ooc een notaris
vāden geestelijken houe/ aen den welcken brieuen
daer af behooren geeyscht eñ gegeuen te zijn. Item
desgelijcx behoort daer te zijn die waerlike rechte
re/eñ sonderlinge die ouerste vanō plecken. Eñ be
hoort dye weduwe te sweeren op dē missael/dat si
dese renunciatie doet sonō fraude/ eñ dat si gheen
roerende goedē en heeft/ mer biedt die tot kēnisse
te brengen/na haer machte/aen dye erfgenamen/
oft crediteuren vanden voorß aduigen / behouden
haer rechte duwarie. Eñ daer af behooren brieuen
gemaect te zijn/eñ dye te condighen by commissie
vanden rechter/al omme ende daert behoort.

Vanden brieuen van respijten oft wtstellen van schulden.

Dat.CCC.xxxiiij.Capittel

Eet dat vanden brieuen van respiten
oft wtstellen van.v.iaeren/oft.iij.iarē/
oft een iaer / dese gracie toebehoort
aenden prince/om dat redelike. Te we

ten om die sake vã oorloge vandẽ seluẽ prince/ om sake van tẽpeest/ vã onweder/ vã donre/ eñ blixem Om brant vã ongeual/ eñ om sake van diefte/ oft berouinge. Want om die voorß sakẽ eñ redenen/ mach die prince des doen van zijn edel heerlichept Maer tot die interminẽt vanden mandemẽt daer op vcregen/ moetẽ alle creditoors vandẽ impetrãt geroepen zijn/ eñ dat het meeste eñ beste deel daer toe cõsenterẽ. Dats te vstaen/ dat meeste deel indẽ getale/ vã personẽ/ eñ van schuldẽ: oft anders/ dat mandement daer op vcregen eñ geimpetreert vã den voorß rechter/ en is schuldich/ noch en behoort te zijn gheinterineert. &c. ¶ So wil ic v thoonen eñ verclaren die costumẽ eñ vsancien vã sommige plecken/ eñ waerlike eñ gheestelikehouen/ eñ eerst hoe ic heb horen seggẽ/ vã wise mannẽ eñ clercken vã rechte/ hoe die meeste deel vãden creditoors behoort gehouden te zijn. So weet datmen moet kiesen/ oft naden getale vanden creditoors/ oft na de quãtitept vandẽ schuldẽ. Eñ of gebuerde dat eenige vandẽ creditoors hadde dat meeste deel vanden schuldẽ/ so dat zijn sculdẽ meerder warẽ in summe dan alle die anď schuldẽ vandẽ creditoren te samen Weet dat die gene die sulcke schuldẽ heeft/ is te rekenen dat meeste deel/ eñ hout eñ sal houdẽ sentencie/ dat is te segghen/ die kore die hi nemen sal/ oft den brief te interinerẽ/ eñ toe te latẽ die gracie vã vijf iaer/ vã drie iaer/ vã een iaer/ of niet. Wãt hoe wel dat alle die creditoors wouden consenterẽ die gracie/ eñ hijt niet en woude cõsenteren/ so en sout nochtãs niet waerdich zijn noch houdẽ. Maer oft gebuerde/ dat die anď creditoors te samẽ/ hadden so veel schuldẽ/ als die gene die alleen waer/ so soude dẽ kore zijn aendẽ meestẽ hoop. Eñ die redẽ is/ dat si zijn so veel schuldich/ eñ si zijn dat meeste deel int ghetal vanden personen/ waerom men aen haren kore vertoeuen moet/ het si vander gracien te consenteren eñ te gheuen/ oft npet. &c. A

¶ Te hebben allso veel personen als schuldẽ.

¶ Item eñ oft gebuerde/ dat vã alle siden alleleens waer/ dats te wetẽ/ oft daer so veel personẽ waren als schuldẽ/ vã der eenre sidẽ eñ vander ander/ eñ die een side woude die gracie geinterineert wesen/ eñ die ander niet: eñ dat si so gelijc warẽ/ datmen niet en wiste/ aen wat side te blijuẽ oft te vtoeuen. Dan weet datmẽ sculdich is te bliuẽ aen de side/ die de sentencie kiesen: dats te seggẽ die gracie. Want nadẽ rechte/ alle sentẽcien behoren te zijn op die minste schade vã partien. B

A l. cum solli- to more. C qui bon. ce de. poss.

B l. l. cum so- lito more/ que est vlt.

¶ Die gracie behoort te gheschieden op schuldẽ/ gemaect voor dye impetracie.

¶ Eñ dese gracie behoort gedaẽ te zijn/ op de schuldẽ/ gebrocht voor dye gracie eñ impetracie daer op gedaen. Eñ dattet si sonď fraude/ eñ sonder surreptie/ eñ dattet meeste deel cõsenteert/ so voorß is/ oft anders en ist niet waerdich.

¶ Wat solempniteyt tot de gracie van eenen iare behoort.

¶ Itẽ als daer is die gracie vã een iaer/ die de prince doen mach bi zijnre edelhept/ daer en is geẽ behoef sulcke solẽnitept. Wãt die gracie vãden prince mach dat wel puerlijc doẽ/ na dattet niet en ware dan een iaer. Eñ allso werdet gesept indẽ parlemente/ om Collart le bostelier/ van Dornic/ inden iare. M. CCC. lxxxv. tegens zijn creditoors. C

C l. quotiens mora. C. de precib. im- perat. offe- rend.

¶ Vanden feyte vanden dootslaghen in Vrancrijck ghedaen/ eñ vanden fouriuers.

¶ Dat. CCC. xxxv. Capittel.

Ghi sult weten vanden dootslaghen gedaen eñ geperpetreert in den conincrike vã Vrãcrijc/ so wie dat daer af doen wil fouriur/ dats te seggen/ te sweeren dẽ misdader geen bistant/ hulp/ noch troost te doen. Dat behoort ghedaen te zijn aen dẽ coninc/ eñ ooc aen zijn officiers/ eñ aen geenẽ anderẽ rechter oft heere. Eñ vanden ghenẽ die in Vlaendrẽ geschien soude moetẽ gedaen zijn aenden graue van Vlaendren/ eñ aen zijn rechters/ eñ aen anders npemant Eñ vandẽ genen die geschien in Henegouwe/ souden gedaen zijn aendẽ graue van Henegou eñ aen zijn rechters/ eñ aen niemãt anders/ dats te wetẽ/ aen sinen oversten baeliu. Daer na als voorß is/ so volcht/ dat oft pemãt treet te houe vanden baeliu oft heere/ die sulcke heerlicheit heeft/ eñ niemãt eẽ oft meer/ en willen vsweeren haren maghe/ die den dootslach gedaen heeft in sulcke heerlichept/ weet datmen behoort te doen dachuaerdẽ die naeste magen vanden dode/ ten. xiiij. dagen/ om te ontfangẽ die fouriur/ oft te seggen waerom hi des niet schuldich en waer te ontfangen. Eñ die mage gecomen te houe/ in dien hi seggẽ wilt/ dat hi niet sculdich en is te ontfangẽ die fouriur/ hi is ontfanclijc. Die redene vã niet te ontfangẽ/ is dese/ dat in dien die gene die fouriur epsschẽ/ mede warẽ totte dootslach oft dat si daer toe bistãdich oft behulpich geweest hebbẽ. Eñ in dien dat des warachtich is/ die voorß fouriur en behoort npet gedaen noch ontfangẽ te zijn. Eñ oft die vdachuaerde niet en quamẽ/ eñ hẽ lieten cõtumasseren/ weet dat die fouriur behoort toe gewesen te zijn/ dẽ genẽ diet epsschen. Eñ die heere ist schuldich te doẽ/ ter cause vã zijnre officie Eñ also werdet ghewesen inder sale tot Rijsel/ om Thomas dpe meper/ int iaer. M. CCCC. eñ is so gehouden inde waerlike houen/ eñ sonderlinge al daer dese ghewoonte stadt heeft. Ende heeft dese costume sonderlinghe stadt in Henegouwe.

¶ Itẽ weet dat of gebuerde dat pemãt aldaer perpetreerde dootslach/ alle die magẽ vandẽ hantdadigen/ die hẽ daerõm absenterẽ/ [illegible] comen te houe tot Berghẽ/ fouriueren/ [illegible] mage dẽ hantdadigen te vsweerẽ hulpe noch bistant te doẽ Eñ dat te doen binnẽ s iaers/ ist in Henegou. Oft des niet/ si zijn gereputeert voor hantdadighe: eñ

wie dat coēt doen/ hi is gehouden in vrede/eñ wye
hem daer bouen misdede/dat soude gehouden zijn
voor moort.Eñ so wie binnēs iaers niet en coemt
hi en coēt nēmermeer te tide/niet meer dā die mis-
dader selue.Eñ die heere/in wiens iusticie die wo-
nende sal wesen/sal hebbē alle die roerende goedē
waer die gelegen zijn/binnē der graeflichept van
Henegouwe.Eñ tgene dat hier vore ghesept is/is
vā so grooter waerde eñ crachte/ dat oft die vrien
den vandē dooden/niet en wildē versekerē den ge
nen die des souden willen doen: weet dat si gehou
den eñ ghereputeert sullen zijn als saerweldighe:
behoudē dat si sculdich zijn dach te hebben tot des
anderē daechs/om wten lande vā Henegou te trec
ken.Mer haer roerende goedē soudē bliuen aendē
heere onder wien si woonachtich waren als voorf
is.Eñ in dien hi des anderē daechs wtē lande niet
en ware/als voorf is/eñ hi gheuanghen waer/het
waer eē oft meer/mē soude daer af sulc recht doen
als vandē misdader oft dootslager. Mer binnens
iaers dat si also wtgetogen soudē zijn /mochten si
weder keeren/om die voorf sekerhede te doen.

¶ Wat een man te doē heeft vā den sakē zijn wijf toebehorende.

¶ Dat.CCC.xxxvi.Capit.

Item ghi sult weten/dat dye man / in
die saken zijn wijf aengaende /eñ van
tghene dat van haren weghen coemt
behoort hy te hebben procuracie van
sinen wiue eñ brieuen van gracie/ist in eysche. Ic
wil v segghen eñ toonen tghene dat ic daer af ghe
sien eñ ghehoort hebbe vanden wisen/also wel int
parlemēt/als buyten. So weet dat die man na dat
hi veruolcht sakē oft querelē/die vā zijns wijfs we
gen comen: dat en mach hi niet doen/ dattet waer
dich si/sonđ te hebbē brieuen vā procuracie/eñ brie
uen van gracie/ist in eyssce/oft hi is te impugnerē
eñ niet te ontfangen. A So sal ic v toonē bi ex
emple/het ghene dat daer af ghebuert is.

A l.maritus. c.de procurat.que dicit/q maritus sine iuramēto admittitur.

¶ Exempel. Het gebuerde int iaer.M.
CCC.lxxx.int hof vandē parlemēte/op sekere pro
ces/diet selue hof daer af hadde/doē ter tijt Jā van
Vēderesse baeliu vā Sentliz/tegens mijn heer Ro
che du Fay/daer op dat die voorf du Fay/was ghe
opposeert tot seker executie die de voorf Jan dede
op sommige goeden vandē voorf du Fay/ter cause
vā zijnre huysvrou op die selue opposicie/ten dage
dienende int voorf parlement vā sommige redenē
tusscen welcken daerom dat die eruen also gheexe
cuteert/quamē van des wijfs wegen vanden voor
screuen du Fay/so en was hi daer toe niet ontfanc
lijc/dan bi procuracie vā sinē wiue.&c.Waerō.&c.
Die voorf du Fay seggende ter cōtrarie/eñ dattet
vā geenē node en was des te hebbē/want hi heere
was van sinen wiue/eñ van haren goeden/wāt hi
haer man was/eñ daerom en behoefde hi geen pro
curacie/wāt hi die wel vercoopen eñ vervreemden
mochte. Die voorf van Venderesse seyde eñ repli-
ceerde/dat bi orloue vandē proposant/hoe wel dat

hi haer getrout hadde/eñ was heere van haer/als
haer man/daerom en mach hi niet tracterē van ha
re erue/sonder haer procuracie/noch en mach niet
vercopē sonđ haer consent.&c. Alle gesiē het wert
gesept bi arrest van parlemente/dat die voorf du
Fay/sonder procuracie vā zijn wijf niet ontfanclijc
en was/eñ in sulcke sake behoort genomē te zijn sulc
ke deffault eñ exployt/als dē dach begeert midts
costē.Eñ also heb ict sien wisen in veel houē eñ ge-
uē deffault tegens dat wijf die verdachuaert was.

¶ Te eysscen yemant twee weruen een schulde.

¶ Dat.CCC.xxxvij.Capit.

Van een schult twee werf te eysschen
na die costume eñ vsancie vandē houe
royale / dwelck is dat ouerste hof inden lande co-
stumiere: eñ sonderlinge int hof vandē parlemēte
eñ ooc na dbescreuē recht suldy wetē/dat so wie in
rechte hem voordert/een sculde twee weruē te eys
schē/hi valt in pene quadruple van boeten.Eñ also
heb ict sien wijsen int parlement/eñ veel ander ho
uen/so mach ic v daer af toonen een exempel.

¶ Exempel. Inden houe vanden coninc
vā Vranckrijc/tot sinte Quintijn/gebuerde dat Gie
lis Courtoys dede ōdachuaerdē Jan vā Carlier ō
een seker summe vā penningen/de welcke hi hē sey
de geleent te hebben. Die voorf Carlier seggende
ter cōtrarie bi veel redenē/so dat enqueste daerop
gedaen eñ voldaē si. Het wert gesept dat die voorf
Carlier/tanderē tidē die voorf scult betaelt hadde
die hē nv geeyscht wert / eñ daer bi soude hy daer
af quijt bliuen eñ ontslagen. Dats gedaen/die pro
cureur vandē coninc siende dē eysch gedaē vander
side vandē eysscher eñ dat hi tanderē tiden betaelt
gheweest hadde/so begheerde die procureur dach/
tegens den voorf courtoys/om te beteren dē qua-
den eyssch/die hi gedaen heeft van twee weruē te
eysschē een sculde dwelc is twifel vā diefte. Eñ dat
hi des niet gedaē en mach hebbē/sonder te verual-
len in pene daer toe gestelt bidē rechte: dats te we
ten de quadruple/vander summe bi hē gheeyscht.
Met hem is op geresen partie: te weten die voorf
Carlier/om die scade die hi hē gedaē hadde sonder
sake/van hem te doen vangen/beschadigen/ eñ be
scamen: eñ dat hē dat gebetert werde. Die partien
ten dage compareerdē/elc contenderende tot sinē
eynde. Alle gesien/het wert gewesen biden baeliu
vā Vermendoys/die doē ter tijt was/dat de voorf
Courtoys dat beterē soude aenden coninc/vā qua
druple vanđ summe bi hē geeyscht: eñ dat hi bete-
ren soude tegens die partie/in.xx.lb.vā beteringe
ō dat hi hē hadde doen vangen sonđ sake: eñ in die
costē vā partie tot deser instancie. Van welcke sen
tencie die voorf Courtoys appelleerde vā alte gro
te boeten: eñ die procureur appelleerde vā alte clei
ne boetē. Die sake vanden appeel geuentileert int
parlement te Parijs/vander eenre sidē eñ vander
ander siden/so wert gesept. Wel ghewesen byden
voorf baeliu/eñ qualijc gheappelleert biden voorf

ee/tē ware bi alſo/dat hi goede eñ rechtuerdige on
leden hadde. Eñ die man die geen wijf en heeft oft
dat wijf die geenen man en heeft/de poorterie hou
den willē/behooren te hebbē huiſen/daer ſi knecht
oft huyſvrou hebbē/diet huys bewaren. Eñ behoo
rē te contribueren aen die gemeyne laſten vander
ſteden/eñ ſonderlinge te weſen aldaer optē auont
ten ware dat hi hadde ſeker onleden. A

B j. C. de in colis. ⁊c. l. po ⁊c.

¶ Te treden wt eenige vrijheyt vā poorterie.

¶ Eñ oft ghebuerde dat ee
nich poorter wtginc eenige poorterie/om in eē an
der te tredē/hi ſoude gehouden zijn te betalen/ na
porcie/oft aēdeel/die laſtē toe behoorende der poor
terie daer hi wtgegaen waer/ter tijt toe dat hi ſou
de doen wetē/de ſelue poorterie daer hi wtgegaen
waer/bidē rechter daer hi ingegaē ſal zijn/hoe dat
hi tot poorter ontfangē is vā alſulcker ſtede. N. eñ
heeft daer af gedaen dē eedt tot ſulckē dage/in pre
ſencie vā deſen/eñ dat hi hē vā andere poorterie nz
en wil clamerē noch behelpē. Eñ van die tijt voort
en ſoude hi niet/noch en behoort te zijn/onder die
iuſticie bi die eerſte poorterſcap/mer bi die nieuwe
Maer van die ſaken van te voren/die ſullen bliuen
aen die iuriſdictie vander eerſter poorterie.

¶ Vandē tijt dat die heer te kennen heeft opten poorter van hem ghegaen.

¶ Itē wilt die conſtitucie royale
daer op ghemaect/dat die heer ondā wien ſulc poor
ter vſcheidē ſal zijn/om te tredē in ander poorterie
heeft die kēniſſe vander ſake/geperpetreert biden
poorters ondā hē drie maenden voor ſinen wtganc
hoe wel dat hi in andā poorterie getreden ſi. Eñ die
eerſte herē ſal hē mogen vuolgen/drie maendē na
dat hi in andā poorterie getreden zijn ſal niet tegen
ſtaende die nieuwe poorterſcap. Eñ daer bi ſchijnt
eñ is opēbaer/dat oft binnē drie maendē na dat dē
nieuwē eedt gedaen waer van poorterie/nyeuwe
querele oft beclachte daer af niet gedaen noch gē
ſchiet en waer als datmē daer na daer toe niet te ri
de comē en ſoude.

¶ Vandē lande oft erue in ſommighen plecken.

¶ Itē is te wetē/dat niet tegenſtaende poorterie/
oft eenich poorter lant oft poſſeſſie heeft/buytē de
iuredictie vandē poorterſcap/daer hy in getreden
is/dat hi in ſo vele/als zijn lant eñ poſſeſſie aēgaet
gehoudē is te antwoordē daer op voordē rechter
daer af die erue oft lant gehoudē is. Eñ ooc in dyē
hi geuangē waer inder tegenwoordichept des miſ
daets/oft ovbondē vā antwoorde/ eñ in ander ſakē
ſo zijn die poorterien ſculdich hē weder te hebben.

Van poorterie gheprivilegeert.

¶ Item het zijn ſommige poorterien die gheprivi
legeert zijn/ weder te hebben haer poorters / van
alle ſaken. Maer dat moet zijn bi priuilegie/daer
af makende expreſſelijc mencie/ghegheuen byden
prince die des machte heft te doen.

¶ Om cas criminele en behoort men nyet te houden enqueſte op poorters.

¶ Itē na die conſtitucie royale/en
behoortmen niet te doen enqueſte oft onderſoeck
noch waerhede op poorters/in cas vā poorterie/ō
ſake criminele/ſo lange alſmen hē geuangē houdt
om die ſelue ſake. Maer behoort vuolcht te zijn bi
partie geformeert/eñ andā niet/na dat hi in tegen
woordichept des miſdaets niet geuondē en waer.

¶ Vandē inwonēde inder ſtede.

¶ Dat. CCC. xxix. Capittel.

Vanden inwonende inden ſteden/dat
die clercken heeten de municipibus
wil ic ſeggen eñ toonen/ tghene dat
ic daer af gheſien eñ ghehoort heb.
So weet dat die inwonende zijn die
ghene/die woonachtich zijn inde ſteden die niet ge
nomen en hebben die vrijhept vander poorterie: vā
de welcke/hoe wel dat ſi daer af gheen poorter en
zijn /ſo zijn ſi nochtans gehouden te contribueren
eñ te participeren/ten coſten eñ ongelden vander
ſtede daer ſi woonachtich zijn / na dat haer facul
tept mach eñ behoort te verdragē. Eñ hoe wel dat
ſi haer goeden eñ huyſen hebbē in ſommige pleckē
inde welcke men hē wil doē contribuerē/in die on
gelden/opcomende in elcke plecke/eñ ſi hem daer
af willē verwerē/ſeggēde dat ſi niet woonachtich
en zijn dan in een plecke/ eñ daer bi niet en zijn ge
houden elders te contribueren. Weet dat nadē be
ſcreuen rechte/ſulcke zijn gehouden te contribue
ren in elcke plecke/na dat ſi daer af hebbē faculteit
eñ rijchept/eñ ſonderlinge ter pleckē daer ſi woon
ſtede hebbē. Dats te wetē/dat woonſtede is te ver
ſtaen/ter plecke daer die man/in dien hi ghehuwe
lijct is/zijn wijf eñ huyſvrou wonende heeft. Eñ in
dien hi niet gehuwelijct en is/ghelijc als dat recht
eñ die ſake/tegenwoordeliken dat verclarē eñ too
nen. ⁊c. Want na beſcreuē rechte een alleen woon
achtich te zijn/eñ zijn goede elders te hebbē/en ma
ket geen inwonende. Ghelyc als een man heeft in
een ſtadt daer hi woonachtich is/een huys alleen/
dwelc hi tegen yemāt huert/eñ hi daer anders geē
goedē en heeft/noch en is reſiderēde: die en is niet
gehoudē als inwonende/naden recht dat ſeyt. G
Mer daer is noch een ander ſake/wāneer een mā
heeft in ſommige pleckē oft ſteden huſingen inco
mingen/oft eenige woningen/eñ in elcke ſtede ma
ket hi reſidēcie/eñ houdt domicile. Weet dat hy in
elcke plecke gehouden eñ gereputeert ſal zijn voor
inwonende. Eñ daer bi ſo ſal hi gehondē zijn daer
ter pleckē te contribuerē/na de faculteit vā elcker
van die voorſ domicille: naden rechte die ſeit. C

B sola domus possessio qui in aliena ciuitate ꝑparatur nō facit residētiam. l. libertus. §. sola domus. ff. ad municipalem. ⁊c.

C Si aliquis habet duo domicilia i diuersis ciuitatib⁹ ⁊ equaliter i eis habitet dicitur municeps vtriusque. l. labeo cū seq̄ūt. ff. eo.

¶ Vanden borgers eñ inwonēde. Cap. CCC. xxx.

Al dat geſeyt is vanden borgers eñ
inwonēde/ſo volcht nv te wetē hoe
dat gehouden is die meeſte eñ beſte

deel vand gemeynte vander stede oft stadt/ en hoe datse vgaderen. So weet dat vergaderinge va gemeynte vande stede/is te conuoceren bide oorloue va den heere/tot seker dagen en tijde/en om seker sake/aengaende der gemeynte/en gemeyne sake/alle die inwonende vander stede. En om ander sake noch anders en behoort niet te geschien. En hoe wel dat tot die vgaderinge niet en come alle gader/na dattet openbaer gecondicht sal zijn/daer om en ist niet/dat oft die twee deele passeren en accorderen die sake is goet en waerdich/en sal houde/na de bescreuen rechte/die seyt. A En daer en valt gene excusacie om te seggen/ ic en wiste vander sake niet. Want nade rechte/die seyt/dat hi genoech tegenwoordich is ter plaetse: dats te segge/ dat nyemant/na dat hi ter plecke is/en mach ignoreren tgene/dat int gemeyne geschiet: dats int openbare. B

A Quod duo partes vniuersitatis faciunt/ tota vniuersitas fecisse videtur. l. nulli permittitur cu l.seq.xt.ff. qd cuiusq uniuersi.nomine. zc.

B l.plens habetur z qui in optis est ff. de procurat.

Om twist te make.

Item bi stercker rede moechdy wete/ dat om te hebbe twist va gemeynte/men en behoeft niet meer vgaderinge te hebbe dan.xxvi.manne oft meer. Want om den getale va.xxvi.mannen/geschiet tourble en multitude. En om te hebben foncq/men en behoeft niet meer dan.x.mannen. Want biden ghetale van.x. mannen mach foncq geschien. En om te hebbe collegie men en behoeft niet meer dan drie manne va vergaderinghe/en niet min. Want na den rechte/ hoe wel dat dicwils by een alleene mach wesen/en is dye eere van een collegie/ nochtans nae den bescreuen rechte by een is te nyete en aboly. C

Nv volcht te seggen/ wat getal ist te begrijpen die grootste en beste deel vander gemeynten. So weet dat daer vergadert is de meeste hoop va personen/daer blijckede is dat meeste deel: maer daer op en salme niet stoeue: ten ware datter mede waren die notabelste vand stede. En oft aen deen side vergadert waer ee partie vaden cleyne en gemeynen volc/en armen/en dat den meeste hoop waer. En andersins waer vgadert een and deel va die alder notabelste vand stede/de welc de minste hoofden ware/weet dat daero niet bliue en soude/ dye raedt vande notabelsten en rijcxste/soude te boue gaen/hoe wel datse min hoofden ware/en dat soude zijn dat beste deel vand gemeynte. Want in seyte vand ghemeynte behoort meer te arresteren op dat beste deel/daero/dat die notabele en rijcke die sake meer wegen/dan de gemeynte/die welc nyet en beghere/dan hare prompten wille te doen. En oft vand eenre side en vand ander/ so vele in getale waren aen deen side als aen dand side/so datme niet en wiste/aen wat side daer meer ware/so wel vande cleyne/als vande rijcxsten en notabelste/en dat si ghelijc ware van ghetale. Weet dat dan die gene gehoude waer voor die sekerste en beste partie/die dat beste seggen/en reden wegen soude/en die behoorlicste. En also behoort te zijn in vergaderinge van gemeynte/in dien si niet bi eenen weghe en conne veresenigen/en van eene rade zijn. D

C l.sicut municipium nomine. §. in decurionibus. ff. qd cuiusq vniuersi.nomine. zc.

D l. eu solit o more. c. qui bon.ced. poss.

Vanden byen die wech vliege van haer stede. Dat.CCC.xxxi. Capittel.

Somt ijts gebueret dat de byen wech vlieghen wt haer plecke in een ander plecke/ en blijuen op ander erue/ soo dat by vsancie en costume locale/ende ooc bide rechte des volcx/in dyen dat si niet veruolcht en werden vanden ghenen/van wiens plecke si vlieghe/si soude toebehoren en blijuen aenden ghenen/dien si toecomen. En daerom hebbe die sommige daer op geordineert forme/ en maniere/die te vuolgen. So weet dat oft die gene dien die toebehoore/gewaer wort haer schedinge/ en dat si wech vliegen/ en dat hi die vuolcht so lange dat si neder geseten zijn buyte zijn erue/en dat hi die siet neder sitten/en hi daer bi coet ter plecke daer si gesete zijn. In dien men begeert die weder te hebbe/aende ghenen op wiens erue datse geseten zijn/oft aende gene die seggen wil/dat hy dye eerst geuonde heeft/ en datse gesete zijn op zijn erue/en datse daer bi he toebehoore/en die heere van den byen seyt datse he toebehoren/en datse va zijn erue ontuloge zijn tot daer toe/en dat hi die heeft veruolcht met gesichte/en sonder verschepde/en dat hi daero sculdich is zijn byen weder te hebben sonder wederseggen. Weet dat hi die sculdich is wed te hebbe/ten si bi also/dat die gene/in wiens huys oft erue si geulogen en ghecome zijn/segge. Daer bi datse hier gecome zijn/ en dat ghi die veruolcht hebt sonder dat gesichte daer af te vliesen/ ic en wil daer af niet geloven/ten si dat ghi daer af doet ander bewijs/daer bi datse sculdich zijn v toe te behore. Da is dye vuolger sculdich he te betrecke voor iusticie/en als hi daer gecomen is/het behoort ghewesen te zijn met recht/dat of die vuolger affirmeren wil bi sine eedt in des rechters hat/dat de bien die hi eyscht/he toe behoren/en datse van zijn erue geulogen zijn/tot inder plecke daer hi die gheuonden heeft/en dat hi die veruolcht met ghesichte en met ghelupt/tot aldaer datse zijn. Desen eedt also gedaen voort recht/het behoort geseyt te zijn/dat hi die byen sculdich is weder te hebbe/mids betalede den korf/daer si in zijn ontfanghe/oft ander oncosten/in dien daer eenige om gedaen waren met redene/om die te behoude. En oft ghebuerde/dat die ghene/in dyens stede oft plecke dye byen ghevonde sullen worde die in genome hadde/eer dye gene van wien dat si geulogen ware/daer te tijde quame/weet dat so wie die eerst vindt/soudese behoude/als he toebehoorde/bide rechte vande volcke. Maer in dien datse een and eerst vindt/hoe wel dattet waer op eens anders erue/of dat hi dye va verre vuolcht heeft/so lange dat si stadt genomen hebbe op eens anders erue/ghelijc voorss is/de gene diese also eerst vint/soude daer aenhebbe deene helft/en die ghene op wiens erue si stadt genome hadde/soude hebbe die ander helft/bide costumen daer toe gesticht en gheordineert. Hoe wel dat die bescreue rechte wille/dat so wie die eerst vint/dat hise sculdich is te hebbe bi de rechte des volcx. En daer af is meer getracteert en ghesept inde rubis

ke vā dē diuisien vanden sakē/int eerste boec/die welcke gheteekent is biden ghetale van.C.ij. A

B
De hoc ha betur. ff. l. natural em §. apium e §. Examen ff. de acqui. rerū. domi

¶ Hoemen cession doet aen zijn goeden/eñ hoemen renuncieren mach aen den huysraet/ aen dye cateelen/ ende aen dye schulden.

¶ Dat.CCC.xxxij.Capittel.

Van cession te doen aen zijn goeden/eñ te renuncieren aen zijn roerende goeden eñ schulden/suldy wetē dattet bescreuen recht so volcomelijc spreect also hier na ghesept sal worden/ so doet oock die costume eñ vsancie vā waerlike eñ geestelike houen/eñ tgemeyn recht daer in/ dat bescreuē recht/eñ die costume als voorss is/sept: dat hoe wel dat yemant geobligeert si tegen yemāt anders/in seker summe vā penningen/hoe wel dat dē brief si puer executoire eñ scerpe als vbōde mettē zegel royale/eñ dat die geobligeerde gerenuncieert heeft aen alle respitē/gracien/eñ aē alle exceptiē.&c. eñ dat hi geuangē gehoudē si om die schulde/ by wegen van executie begonnē/ oft dat hi geantwoort hadde inder sake bi litiscontestacie. Oft gebuerde dat hi hē behelpē woude/vanđ beneficie vā cession hi behoort eñ moet daer toe ontfangen zijn/op dat hi weder bekēt die schulde oft schuldē/hē geeyscht eñ daer af hi vwolcht ware in diē datse warachtich warē/daer toe mach hi hē verwerē/ter tijt toe dat die sculdē bewaert zijn. Eñ die sculde bekēt eñ betuycht/hi is gehoudē te belouen/ten eerstē dat hy sal mogen/eñ tot prosperiteyt vā goede comen sal (wtghesept zijn nootlike behoefte) des te doen eñ te volbrengen. Eñ heeft gehabandōneert alle zijn goedē/waer datse geuonden mogen wordē/om te betalē/so verre als die geduerē sullen mogen. Eñ midts desen cession/behoort hi vter geuāckenisse te gaen/in dient hē belieft/eñ crijgen zijn nootlijc leuē/ten bestē dat hi sal mogen/eñ dat surplus bekeeren in betalinge aen zijn creanciers/ten mercke/dat welcke die clercken heeten pro rata.&c. B

B
De hoc in l. cum sepen. c. qui bonis ced. poss.

¶ Vandē schuldenaer eenē mantel om te hebbē.

¶ Item na die vsancie gewoonlijc in des te doen/ indyen hy eenen mantel oft huycke om hadde/hi behoorten te settē met alle zijn ander goedē in handē vā iusticie/eñ die te latē in ordinancie vā zijn creanciers. Eñ sonder haer cōsent en soude hijt niet weder hebbē. Eñ die redē is dat hi sonđ mantel oft huycke wel leuē mach sonđ noot/Eñ hi heeft beloof t dat hi ouer zijn nootlike leuē niet behoudē en sal/ten si al bekeert eñ gestelt in betalinge vā sinen schuldē/al totten eynde toe. Eñ ghi sult wetē/dat in dien dat geweten eñ vernomen worde/dat hi daer bouē yet hielde/oft missaecte eenige sake/men soudet houden voor dieften. Eñ also vsereynē daer af in waerlike houē datmē heet cession. Also behoort een yegelijc ontfanghen te zijn/vā wat state oft condicie dat hy si/na dat hi des begherende is/eñ hi te houe betogē is om zijn schuldē. Mer in dien hi daer niet betogē noch verdachuaert en ware/eñ dat hi doen oft makē woude cession/om vreese vā zijn sculdenarē/hi en behoret/noch en is sculdich des te doen/ dan indē houe vā souuerayne oft ouerste vanđ plecke. Eñ tgene dat in souuerayne houen gedaen is/sprept alle de prouincie door / wes dat ouerste hof begrijpt / op dat daer toe geroepē zijn die schuldenaers/ of ten minsten dat meeste deel van sinen creanciers. Eñ also ist gehouden inden waerliken houen.

¶ Nv wil ic seggē/tgene dat ic vāden wijsen daer af heb hooren seggen/eñ vandē clercken vā rechte die also toonen eñ verclarē die voorss costume. Die ghene die geuen eñ habandonnerē haer goedē/ bi beneficie vā cession/en zijn niet quijt vā scult/mer si zijn alleen quijt eñ ontslagen vā pijne vande geuāckenis. Wāt na die cession (op dat die gedaen si tot sulcker solēniteyt als voorss is) si en behorē niet geuangē te zijn om die schulden. Eñ men en mach niet onthoudē die goedē vanden genē/die zijn goedē te voren gegeuē heeft bi cession/hoe wel dat hy schuldich waer/dē genē diese onthoudt. Mer men behoortse te vercopē bi verhogenisse/eñ dat ghelt behoort gedistribueert te zijn aen dē genen die hy schuldich is/na aduenāt/in ontslach vādē sculdenare. Eñ oft yemāt yet onthielde/sonder dē gerechte dat te kennē te geuen/eñ dat geweten werde/het soude vcocht wordē/eñ dye penningē bekeert aen die anđ creāciers/eñ niet aendē genē diet onthoudē soudē hebbē/eñ daer toe soude hijt beteren/ten ware bi also/dat voor die cession/die sculdenaer hē des gegeuē hadde/in betalinge vā zijnre sculde. C

C
l. f. et. l. lege Julie c. eodem.

¶ Te habādonnerē om te schouwen eenigen dienst.

¶ Weet dat hi nyet ontfanclijc en is te habandonnerē/ eñ zijn goeden te vorē te geuē/om te schouwen eenigen dienst/die men hē wil doen aen nemen/inde stede oft plecke/ daer hi residerēde is. Want vā dies en mach hem niemāt ontschuldigē met rechte/in alle sakē/noch om querelē dat hi doen wil cession vā sinē goeden na dat hi dat eyscht eñ begeert aēdē rechter. Weet datmen daerō niet en behoort te eysschen anđ sake/noch anđ ondersoec te doen/dan zijn woorden. Noch ander proces te maken/ hi en si daer toe ontfangen/sonder te doen ander delaey/niet teghenstaende wat redene die partie aduerse ter contrarie sept. Noch daer na en is hi niet schuldich geuangen te zijn/om zijn schulden die hi schuldich is. D

D
l. propter honorē ce. seque. et l. c. eodem.

¶ Van een ridder oft clerc doende cession.

¶ Dat recht sept een ander altercacie/te wetē oft yemāt is die kinderē heeft/de clercken oft ridders zijn/die vercregē eñ geimpetreert hebbē bi haer clerschap eenighe goedē/dat dye geleerde heetē peculium/of vā dien schat/die niet en coēt van harē vader/noch vā besterffenisse: si behoren ontfangē te zijn daer af alleen/sonder te begrijpen tgene/dat vā harē vader oft moeđ/ oft ander

besterffenisse hẽ liedẽ toebehoort. Weet dat si tot desen cession ontfanclijc zijn/om te euiterẽ die miserable eñ vreesli ke pijne der geuanckenisse. A

A l.cum et si ius familias,c.eodem

¶ In misdaet en valt geen cessiõ

¶ Ghi sult wetẽ/dat in cas van delict oft misdaet geen cession en valt te doen. Want hoe wel dat ye mãt/om misdaet bi hẽ ghedaen/gecondẽneert wa re te beterẽ met penningẽ/eñ hi om die beteringe wil makẽ cession/om die vangenisse te schouwen/ weet dat hi daer toe niet en behoort ontfangen te zijn/mer hi in schuldich/eñ behoort te beterẽ by penitẽcie vandẽ lichaem/eñ bi detẽcie vanđ geuanckenisse/na dẽ recht die sept. B Wãt te veel sakẽ soude men geuẽ om quaet te doen/waer dye arme vrij van zijnre misdaet/om zijnđ armoede. Eñ het wert also gesept eñ gewesen/om een sake vã appele/vandẽ prouoost vã Parijs/die gewesen eñ getuigeert hadde/cession stadt te hebbẽ/in cas vã delict Dye sake van appeel gecomen int parlement/het wert gesept/qualijc gewesen eñ wel geappelleert eñ dat in cas van delict en valt geen cession. Ghedaen int iaer. M. CCC.lxxiiij. doen ter tijt presi dent wesende mijn heere van Corbie.

B Qui nõ habet in ere / luat in corpore.l.vlti. ff.de in ius vocand.

¶ Een vrouwe oft ioncfrouwe mach renuncieren aen dye goedẽ ende schulden van haren man.

¶ Dat.CCC.xxxiij.Capittel.

Vander renunciatien/dye vrouwe oft ioncfrouwe doen mach/ aen den huysraet/eñ aen die schulde van harẽ man So suldy weten/ dat by costume van waerlike houen/oft gebuert/ dat een vrouwe oft iõcfrouwe weduwe wert/eñ si twifelt te nemẽ eenighe goedẽ/achter gelaten van haren man/eñ men haer daer voor woude doen betalen/ de schuldẽ die haer mã gemaect hadde. Weet dat si renuncierẽ mach opt graf/datste seggen/totter wtuaert/aengaende alle die roerẽde goedẽ gebleuen van harẽ man/eñ alle tgene dat van zijnre side coemt/oft comẽ mach. Eñ dit mach si comẽ doen in der misse/aendẽ rechter/daer af die sakẽ zijn te berechtẽ. Dats te vstaen/dat oft die goedẽ onder eenen rechter alleen gelegen zijn/het is genoech dat te doen voor dẽ selven heere. Mer ist te doen voor veel heerẽ/het is vã node/die des wel doen wil dat tet behoorlijc gedaen si/daer toe geroepẽ den heere souerayn vandẽ baeliuscap/daer des gedaẽ is op dattet al om waerdich si: eñ int speciale voor dẽ rechter royale vanđ plecke/eñ ooc voor dẽ geestelikẽ rechter/daerom dat alle die citacien die daer af geschien/mogẽ wesen solpts. Eñ si en behoort niet te hebben dan gemeyne cleederen/ eñ die tot harẽ properẽ lyue toebehoorẽ/dat zijn die cleederẽ vã een weduwe/die si schuldich is te hebbẽ ten dage vanđ wtuaert/na harẽ staet. Eñ midts dese renunciacie die geschien mach in waerlike houen/eñ ooc mede in gheestelike houẽ/si behoort vredelijc te sitten eñ te zijn vrij vã alle dẽ schuldẽ/die haer mã gemaect macht hebbẽ/daer si niet in geobligeert eñ verbõ-

den en was by auctoriteyt vã harẽ mã. Eñ daerõ en bliuet niet/si en is schuldich eñ behoort te hebbẽ dat recht vã haer duwarie/of het recht vã haer huwelike voorwaerde/eñ ooc mede vã acquesten/ dye si te samen gedaen eñ gemaect soudẽ hebben/ geduerende dat voorś huwelijc. Wãt haer toe behoort eñ aengaet die helfte vandẽ voorś acquestẽ Eñ si en behoort daerõ niet verurrẽt noch vsitekẽ te zijn vã die helft vanđ voorś erue. Mer oft daer op waren eenige onroerende sakẽ/als bomẽ/wassende schuperen/oft eenige ander diergelike sakẽ/ dat soudemen al vcopen/õ die schuldenaers te vol doen eñ betalẽ. Eñ dye ioncfrouwe soude dat wel moghen behoudẽ/in dient haer beliefde/voor also vele alst gewaerdeert eñ ghepresen soude zijn. Eñ waert op de erue comende vã haerder side/dat soude haer blijuen eñ toebehooren/ eñ men soude dat nyet mogen roeren noch aentasten. Ten ware dat si daer toe geobligeert waer met haren man/ende dattet gheweest waer bi haren wille. C

C l.assiduis.c qui potiores in pigno.hab. De hoc eñ q dicit mulierẽ teneri si fuerit obligata cum marito distinguendũ eñ secundũ Authen. si qua mulier C.ad senatuscõ. Velleianum.

¶ Dye maniere te renuncieren

is dese. Die vrouwe oft ioncfrou behoort te zijn ter missen vander wtuaert/in haer cleederẽ/als weduwe/eñ na die selue misse int eynde vã dien behoort si selue te comẽ/eñ behoort gesept te zijn voor haer tot harẽ voecht. Siet aldus danige vrouwe oft iõcfrou. N. also geheeten/weduwe gebleuen van dese N. also geheetẽ/die welcke comende eñ gheuoelen de die last vãden schuldẽ/gemaect biden voorś wilen eer harẽ man/om te zijn ontslagen vandẽ lastẽ der seluer sculdẽ/renuncieert/eñ haer vdraecht vã alle die roerende goedẽ/gebleuẽ van haren voorś man: eñ si en eyscht daer aen nemmermeer eenich recht/makẽde vãden seluẽ goedẽ expres/generale eñ speciale renunciacie/biedende te doen alle die solẽtepten in sulcke sakẽ gewoonlijc/eñ te doen den eedt daer toe gewoonlijc. Dat gedaẽ/tot begeerte eñ wille vander voorś vrouwe oft ioncfrouwe/ weduwe/die officiael oft die dekẽ rurael int bisdõ behoort te zijn tegenwoordich/eñ ooc een notaris vãden geestelikcn houe/ aen den welcken brieuen daer af behoren geeyscht eñ gegeuen te zijn. Item desgelijcx behoort daer te zijn die waerlike rechtere/eñ sonderlinge die ouerste vanđ plecken. Eñ behoort dye weduwe te sweeren op dẽ missael/dat si dese renunciatie doet sonđ fraude/ eñ dat si gheen roerende goedẽ en heeft/ mer biedt die tot kẽnisse te brengen/na haer machte/aen dye erfgenamen/ oft crediteren vanden voorś afliuigen / behouden haer rechte duwarie. Eñ daer af behoren brieuen gemaect te zijn/eñ dye te condighen by commissie vanden rechter/al omme ende daert behoort.

¶ Vanden brieuen van respiten oft wtstellen van schulden.

¶ Dat.CCC.xxxiiij.Capittel

Weet dat vanden brieuen van respiten oft wtstellen van.v.iaren/oft.iij.iarẽ/ oft een iaer / dese gracie toebehoordt aenden prince/om drie redenẽ. Te we

ten om die sake vā oorloge vandē seluē prince/ om sake van tēpeest/ vā onweder/ vā donre/ eñ blixem Om brant vā ongeual/ eñ om sake van dieste/ oft berouinge. Want om die voorś sakē eñ redenen/ mach die prince des doen van zijn edel heerlichept Maer tot die interminēt vanden mandemēt daer op vcregen/ moetē alle creditoors vandē impetrāt geroepen zijn/ eñ dat het meeste eñ beste deel daer toe cōsenterē. Dats te vstaen/ dat meeste deel indē getale/ vā personē/ eñ van schuldē: oft anders/ dat mandement daer op vcregen eñ geimpetreert vā den voorś rechter/ en is schuldich/ noch en behoort te zijn gheinterineert. &c. ¶ So wil ic v thoonen eñ verclaren die costumē eñ vsancien vā sommige plecken/ eñ waerlike eñ gheestelikehouen/ eñ eerst hoe ic heb horen seggē/ vā wise mannē eñ clercken vā rechte/ hoe die meeste deel vāden creditoors behoort gehouden te zijn. So weet datmen moet kiesen/ oft naden getale vanden creditoors/ oft na de quātitept vandē schuldē. Eñ of gebuerde dat eenige vandē creditoors hadde dat meeste deel vanden schuldē/ so dat zijn sculdē meerder warē in summe dan alle die anđ schuldē vandē creditoren te samen Weet dat die gene die sulcke schuldē heeft/ is te rekenen dat meeste deel/ eñ hout eñ sal houdē sentencie/ dat is te segghen/ die kore die hi nemen sal/ oft den brief te interinerē/ eñ toe te latē di: gracie vā vijf iaer/ vā drie iaer/ vā een iaer/ of niet. Wāt hoe wel dat alle die creditoors wouden consenterē die gracie/ eñ hijt niet en woude cōsenteren/ so en sout nochtās niet waerdich zijn noch houdē. Maer oft gebuerde/ dat die anđ creditoors te samē/ hadden so veel schuldē/ als die gene die alleen waer/ so soude dē kore zijn aendē meestē hoop. Eñ die redē is/ dat si zijn so veel schuldich/ eñ si zijn dat meeste deel int ghetal vanden personen/ waerom men aen haren kore vertoeuen moet/ het si vander gracien te consenteren eñ te gheuen/ oft nyet. &c. A

¶ Te hebben also veel personen als schuldē.

A L. cum solli- to more. C qui bon. ce de. poss.

¶ Item eñ oft gebuerde/ dat vā alle siden alleleens waer/ dats te wetē/ oft daer so veel personē waren als schuldē/ vā der eenre sidē eñ vander ander/ eñ die een side woude die gracie geinterineert wesen/ eñ die ander niet: eñ dat si so gelijc warē/ datmen niet en wiste/ aen wat side te blijuē oft te vroeuen. Dan weet datmē sculdich is te bliuē aen de side/ die de sentencie kiesen: dats te seggē die gracie. Want nadē rechte/ alle sentēcien behoren te zijn op die minste schade vā partien. B

B D. l. cum so- lito more / que est vlt.

¶ Die gracie behoort te ghheschieden op schuldē/ gemaect voor dye impetracie.

¶ Eñ dese gracie behoort gedaē te zijn/ op de schuldē/ gebrocht voor dye gracie eñ impetracie daer op gedaen. Eñ dattet si sonđ fraude/ eñ sonder surreptie/ eñ dattet meeste deel cōsenteert/ so voorś is/ oft anders en ist niet waerdich.

¶ Wat solempniteyt tot de gracie van eenen iare behoort.

¶ Itē als daer is die gracie vā een iaer/ die de prince doen mach bi zijnre edelhept/ daer en is geē behoef sulcke solēnitept. Wāt die gracie vāden prince mach dat wel puerlijc doē/ na dattet niet en ware dan een iaer. Eñ also werdet gesept indē parlemente/ om Collart le bostelier/ van Dornic/ inden iare. M. CCC. lxxxv. tegens zijn creditoors. C

C L. quotiens mora. C. de precib. im- perat. off. rend.

¶ Vanden feyte vanden dootslaghen in Vrancrijck ghedaen/ eñ vanden fouriuers.

¶ Dat. CCC.xxxv. Capittel.

Ghi sult weten vanden dootslaghen gedaen eñ geperpetreert in den coninrike vā Vrācrijc/ so wie dat daer af doen wil fouriur/ dats te seggen/ te sweeren dē misdader geen bistant/ hulp/ noch troost te doen. Dat behoort ghedaen te zijn aen dē coninc/ eñ ooc aen zijn officiers/ eñ aen geenē anderē rechter oft heere. Eñ vanden ghenē die in Vlaendrē geschien soude moetē gedaen zijn aenden graue van Vlaendren/ eñ aen zijn rechters/ eñ aen anders nyemant Eñ vandē genen die geschien in Henegouwe/ souden gedaen zijn aendē graue van Henegou eñ aen zijn rechters/ eñ aen niemāt anders/ dats te wetē/ aen sinen ouersten baeliu. Daer na als voorś is/ so volcht/ dat oft yemāt treet te houe vanden baeliu oft heere/ die sulcke heerlicheit heeft/ eñ niemāt eē oft meer/ en willen vsweeren haren maghe/ die den dootslach gedaen heeft in sulcke heerlichept/ weet datmen behoort te doen dachuaerdē die naeste magen vanden dode/ ten. xiiij. dagen/ om te ontfangē die fouriur/ oft te seggen waerom hi des niet schuldich en waer te ontfangen. Eñ die mage gecomen te houe/ in dien hi seggē wilt/ dat hi niet sculdich en is te ontfangē die fouriur/ hi is ontfanclijc. Die redene vā niet te ontfangē/ is dese/ dat in dien die gene die fouriur epsschē/ mede warē tottē dootslach oft dat si daer toe bistādich oft behulpich geweest hebbē. Eñ in dien dat des warachtich is/ die voorś fouriur en behoort nyet gedaen noch ontfangē te zijn. Eñ oft die vdachuaerde niet en quamē/ eñ hē liet en cōtumasseren/ weet dat die fouriur behoort toe gewesen te zijn/ dē genē diet epsschen. Eñ die heere ist schuldich te doē/ ter cause vā zijnre officie Eñ also werdet ghewesen inder sale tot Rijsel/ om Thomas dye meyer/ int iaer. M. CCCC. eñ is so gehouden inde waerlike houen/ eñ sonderlinge al daer dese ghewoonte stadt heeft. Ende heeft dese costume sonderlinghe stadt in Henegouwe. [illegible]

¶ Itē weet dat of gebuerde dat yemāt aldaer perpetreerde dootslach/ alle die magē vandē hantdadigen/ die hē daerom absenterē/ behoren te comen te houe tot Berghē/ fouriuren/ oft harē mage dē hantdadigen te vsweerē hulpe noch bistant te doē Eñ dat te doen binnē's iaers/ ist in Henegou. Oft des niet/ si zijn gereputeert voor [illegible]

wie dat coēt doen/ hi is gehouden in vrede/eñ wye hem daer bouen misdede/dat soude gehouden zijn voor moort. Eñ so wie binnēs iaers niet en coemt hi en coēt nēmermeer te tide/niet meer dā die misdader selue. Eñ die heere/in wiens iusticie die wonende sal wesen/sal hebbē alle die roerende goedē waer die gelegen zijn/binnē der graeflichept van Henegouwe. Eñ tgene dat hier vore ghesept is/is vā so grooter waerde eñ crachte/ dat oft die vrienden vandē dooden/niet en wildē versekerē den genen die des souden willen doen: weet dat si gehouden eñ ghereputeert sullen zijn als saerweldighe: behoudē dat si sculdich zijn dach te hebben tot des anderē daechs/om wten lande vā Henegou te trecken. Mer haer roerende goedē soudē bliuen aendē heere onder wien si woonachtich waren als voorf is. Eñ in dien hi des anderē daechs wtē lande niet en ware/als voorf is/eñ hi gheuanghen waer/het waer eē oft meer/mē soude daer af sulc recht doen als vandē misdader oft dootslager. Mer binnens iaers dat si also wtgetogen soudē zijn /mochten si weder keeren/om die voorf sekerhede te doen.

Wat een man te doē heeft vā den sakē zijn wijf toebehorende.

Dat.CCC.xxxvi.Capit.

Item ghi sult weten/dat dye man / in die saken zijn wijf aengaende /eñ van tghene dat van haren weghen coemt behoort hy te hebben procuracie van sinen wiue eñ brieuen van gracie/ist in epssche. Ic wil v segghen eñ toonen tghene dat ic daer af ghesien eñ ghehoort hebbe vanden wisen/also wel int parlemēt/als buyten. So weet dat die man na dat hi veruolcht sakē oft querelē/die vā zijns wijfs wegen comen: dat en mach hi niet doen/ dattet waerdich si/sonđ te hebbē brieuen vā procuracie/eñ brieuen van gracie/ist in epssce/oft hi is te impugnerē eñ niet te ontfangen. A So sal ic v toonē bi exemple/het ghene dat daer af ghebuert is.

A .j.maritus. c.de procurat.que dicit/q maritus sine iuramēto admittitur.

Exempel. Het gebuerde int iaer. M. CCC. lxxx. int hof vandē parlemēte/op sekere proces/diet selue hof daer af hadde/doē ter tijt Jā van Wēderesse baeliu vā Sentliz/tegens mijn heer Roche du Fay/daer op dat die voorf du Fay/was ghe opposeert tot seker executie die de voorf Jan dede op sommige goeden vandē voorf du Fay/ter cause vā zijnre huysvrou op die selue opposicie/ten dage dienende int voorf parlement vā sommige redenē tusscen welcken daerom dat die eruen also gheexecuteert/quamē van des wijfs wegen vanden voorscreuen du Fay/so en was hi daer toe niet ontfanclijc/dan bi procuracie vā sinē wiue.ꝛc. Waerō.ꝛc. Die voorf du Fay seggende ter cōtrarie/eñ dattet vā geenē node en was des te hebbē/want hi heere was van sinen wiue/eñ van haren goeden/wāt hi haer man was/eñ daerom en behoefde hi geen procuracie/wāt hi die wel vercoopen eñ verureemden mochte. Die voorf van Wenderesse seyde eñ replicqueerde/dat bi oilque vandē proposant/hoe wel dat

hi haer getrout hadde/eñ was heere van haer/als haer man/daerom en mach hi niet tracterē van hare erue/sonder haer procuracie/noch en mach niet vercopē sonđ haer consent.ꝛc. Alle gesiē het wert gesept bi arrest van parlemente/dat die voorf du Fay/sonder procuracie vā zijn wijf niet ontfanclijc en was/eñ in sulcke sake behoort genomē te zijn sulcke deffault eñ exploypt/als dē dach begeert midts costē. Eñ also heb ict sien wisen in veel houē eñ geuē deffault tegens dat wijf die verdachuaert was.

Te eysscen yemant twee werven een schulde.

Dat.CCC.xxxvij.Capit.

Van een schult twee werf te eysschen na die costume eñ vsancie vandē houe ropale / dwelck is dat ouerste hof inden lande costumiere: eñ sonderlinge int hof vandē parlemēte eñ ooc na dbescreuē recht suldy wetē/dat so wie in rechte hem voordert/een sculde twee weruē te eysschē/hi valt in pene quadruple van boeten. Eñ also heb ict sien wijsen int parlement/eñ veel ander houen/so mach ic v daer af toonen een exempel.

Exempel. Inden houe vanden coninc vā Vrancrijc/tot sinte Quintijn/gebuerde dat Gielis Courtops dede vđachuaerdē Jan vā Carlier ō een seker summe vā penningen/de welcke hi hē seyde geleent te hebben. Die voorf Carlier seggende ter cōtrarie bi veel redenē/so dat enqueste daerop gedaen eñ voldaē si. Het wert gesept dat die voorf Carlier/tanderē tidē die voorf scult betaelt hadde die hē nv geepscht wert / eñ daer bi soude hy daer af quijt bliuen eñ ontslagen. Dats gedaen/die procureur vandē coninc siende dē eysch gedaē vander side vandē eysscher eñ dat hi tanderē tiden betaelt gheweest hadde/so begheerde die procureur dach/ tegens den voorf courtops/om te beteren dē quaden eysch/die hi gedaen heeft van twee weruē te eysschē een sculde dwelc is twifel vā diefte. Eñ dat hi des niet gedaē en mach hebbē/sonder te veruallen in pene daer toe gestelt bidē rechte: dats te weten de quadruple/vander summe bi hē gheepscht. Met hem is op geresen partie: te weten die voorf Carlier/om die scade die hi hē gedaē hadde sonder sake/van hem te doen vangen/beschadigen/ eñ bescamen: eñ dat hē dat gebetert werde. Die partien ten dage compareerdē/elc contenderende tot sinē eynde. Alle gesien/het wert gewesen biden baeliu vā Vermendoys/die doē ter tijt was/dat de voorf Courtoys dat beterē soude aenden coninc/vā quadruple vanđ summe bi hē geepscht: eñ dat hi beteren soude tegens die partie/in. xx. lb. vā beteringe ō dat hi hē hadde doen vangen sonđ sake: eñ in die costē vā partie tot deser instancie. Van welcke sentencie die voorf Courtoys appelleerde vā alte grote boeten: eñ die procureur appelleerde vā alte cleine boetē. Die sake vanden appeel geuentileert int parlement te Parijs/vander eenre sidē eñ vander ander siden/so wert gesept. Wel ghewesen byden voorf baeliu/eñ qualijc gheappelleert biden voorf

courtoys eñ wert gecondẽneert in die costen/ eñ in die boeten vã quade appeel: dats te wetẽ .lx. lb. Eñ voort wert geseyt/ dat die procureur vãdẽ coninc qualic geappelleert hadde/ eñ dat die voors baeliu wel had ghewesen/ ghetaxeert/ eñ gheordineert.

¶ Itẽ desgelijcx gebuerdet bi arrest vã parlement tegens eenẽ/ geheeten Alemant vã Caruin/ woonẽde inde castelrie vã Rijssel/ vdachuaert ter cause van een scult tweewerf geeyscht te hebben/ gelijc alst gebleken was bi vonnisse. Die voors Alemant wert gecondẽneert/ tẽ versoecke vandẽ procureur vandẽ quadruple/ vand summe bi hẽ gheeyscht/ bi dẽ gouuerneur vandẽ baeliu vã Rijssel. Die voors Alemant appelleerde int parlemẽt. Die sake wert gheuentileert vander eenre side eñ van die ander Eñ alle ghesien/ het wert ghesept bi arrest wel ge wesen biden voors gouuerneur/ eñ qualijc gheap pelleert biden voors appellant. Eñ hi wert gecon dẽneert in die boeten vã quadẽ appeel/ dats te we ten in .lx. lb. van boeten. &c. Eñ also heb ic dat sien wisen tusscen veel personen/ so dat daer aen geen twifel en is.

¶ Te missaken penninghen die hem betaelt zijn.

¶ Dat bescreuẽ recht wil/ eñ bewijst/ dat die gene die missaect dat ghelt dat hem eens ghegeuen ghe weest sal hebbẽ eñ daer na bi partie aduerse zijnde betuncht/ dattet hẽ gegeuen is gheweest: dat hi si gecondẽneert/ dat gelt weder te geuẽ/ also betuyget dat hem gegeuen gheweest is: eñ daer toe dat hi gecondemneert si tegẽs die iusticie dubbelt. Eñ dit is die differencie vandẽ quadruple daer hi in be hoort gecondẽneert te wesen; die een schult ander werf eyscht/ die eens betaelt geweest is. Want dã behoort hi te veruallen in quadruple. &c. A

A Authen. cõtra qui propriã scrip turã. c. de non nume. pecu.

¶ Van penningen gestelt in eens anders handen.

¶ Maer so wie eyscht weder te hebben/ ghelt in eens anders handen/ het si bi bewaernisse/ oft bi assignacie/ oft by depost/ oft bi leeninghe/ ende die selue dat ontkent/ hi veruallt in quadruple.

¶ Van schult te ontkennen/ dye met zijnre hant ghescreuen is.

¶ So doet ooc mede de gene die missaect die schul de diemen hem eyscht/ daer hi af gescreuen soude hebben cedulle met zijnder handt/ tot dyen eynde van des weder om te geuen bi kennisse. B

B D. Authen. contra qui proprium.

¶ Te executeren om sculde eens betaelt.

¶ Item so wie panden neemt van yemant/ voor andere: dat is so wie met feyte executeert om sculde/ daer hi tot anderen tidẽ af betaelt is geweest hi veruallt in boete vã quadruple. Nochtans wil dat bescreuen recht/ dat so wie voor die li tiscontestacie/ oft noch voor die tuygen gedaen/ hi bekent betaelt gheweest te hebben/ dat hi veruallt inden boeten de quadruple.

¶ Van yemant te bedwinghen

te vercoopen zijn houdinghe/ oft erue/ met crachte oft met vreese.

¶ Dat bescreuẽ recht seit/ dat in dien daer yemant si/ die bi crachte/ oft vreese vand doot/ bedwinget eenen anderen/ te vercopẽ zijn houdinge/ erue/ oft goet/ eñ die vercoper binnen dẽ iare hẽ daer af be claecht aendẽ rechter/ die daer af bekennen mach: Oft dat die rechter beueelt dẽ cooper/ die sake also gecocht/ weder te gheuen: eñ in dien die voors coo per des niet en doet tẽ gebode vãdẽ rechter eñ dat den voors vercoper van node is weder te keerẽ aẽ dẽ rechter. Die vercoper valt in die boetẽ van qua druple/ van also vele als die sake waerdich is. C

C l. si p vim. c. de his que vi metuue causa gesta sunt.

¶ Te missaken eenige misdaet.

¶ Noch wil dat bescreuẽ recht: dat so wie missaect eenige misdaet bi hem geperpetreert/ eñ die procu reur vã officie dat betuycht tegens den genen diet missaect/ dat die missaker dat betert dubbelt. D Oft soe wie besluyt eens anders beesten/ so dat hi die laet steruen van honger oft dorst/ die ghene die des doet/ sal dat beteren teghens den ghenen dien die beesten toebehoorende zijn/ met de helfte meer dan die beesten waerdich waren. E

D l. contra ne gantem. c. de lege Aquilia.

E l. de pecori bus. c. eodẽ

¶ Niemant en behoort hem te setten in successie vã yemant/ sonder beneficie van inuentorie/ metten rechte gedaen.

¶ Dat.CCC.xxxviij. Cap.

Het ghebuerde een sulcken sake voor den baeliu van Vermendoys op dat recht van te treden in de successie van andere/ sonder beneficie van inuentorie/ ghedaen met recht inde welcke hem niemant en is schuldich te setten oft te steken bi crachte van testamente: noch ander lasten daer men schuldich is rekeninghe te doen in eenigher tijt/ ten si in perijckel van boeten int eynde weder te gheuen sulcke waerde vanden goeden/ alst volmaect was dat de dode hadde in sinẽ leuendẽ lijue. Eñ daer af soude die gemeyne mare gelooft zijn. So wil ic v daer af toonen een exempel/ dat ic heb sien wijsen inden houe royale/ eñ hebt sien confirmeren bi arrest van parlemente.

¶ Een exempel op sulcke sake.

¶ Een ioncfrou weduwe gebleuen eyschede rekeninge te hebben vandẽ goeden gebleuen van harẽ man/ die ghestoruen was in Engelant. Eñ si dede clachte voor den baeliu vã Vermẽdoys/ tegẽ de exe cutoors/ die haer voors man/ in Engelant gemaect hadde/ die herwaerts ouer quamẽ als coopliedẽ. Wãt haer mã was coopman int geselschap vandẽ executoors/ die met hẽ gereyst waren. Die executo res cõpareerden te houe tegens die weduwe/ eñ si dede eysch vandẽ goedẽ van harẽ man/ ouerleden de welcke si estimeerde eñ prees tot grote summe/ seggende dat die comanscappe also veel weerdich was die haer man wech gedragen hadde doen ten

daghe dat hi gherepst was. Eñ biden testamente/
daer si copie af hadde/ hadde hi hēlieden alle haer
goedē in handē geset.&c. Die voors executoors be
kendē te wesen executoors/ten versoecke eñ ter be
geerte vandē afliuigen/eñ hadden ghedaen na ha
re beste wetenscap dat testamēt/door liefde vā tge
ne dat si in hē geuonden hadden: mer aen die reke
ninge en wistē si daer af niet te geuen. Want si en
warē niet in plecke/daer si die vsancie wisten eñ en
bekenden niemāt daer indē lande/om te doen sulc
ke solēniteyt. Die voors weduwe seyde/na dat si
haer bekendē testamentoors te zijn/eñ hadden die
selue aengenomen: eñ desgelijcx ghenomen eñ ghe
apprehēdeert die goedē vandē voors defūct oft af
liuigen/si warē sculdich rekeninge te doen/tot die
estimacie vandē voors goeden/daer dye gemeyne
mare af was/dat si waerdich waren/die haer man
wech gedragen hadde/ten dage dat hi zijn goeden
geladen hadde/om daer mede in Engelant terey
sen: daer si af geboden heeft informacie te doen/ bi
den tegenwoordigen/die daer bi geweest hadden:
welcke comanscappē si te diē dage estimeerden/tot
ter waerde vā.CCC.lb.oft daer ontrent/seggen
de dat si daer toe ontfanclijc was/eñ dat si vā also
vele/wel soude doē bewisinge.&c. Alle gesien/het
wert geseyt bidē sententie vandē voors baeliu/dat
de voors weduwe vandē voors defūct/ontfanclijc
was tot harē propooste. Eñ haer was dach betee
kent/te toonen die waerde vandē voors goedē/so
wel bi mare als anders/eñ tgene dat haer mā heb
ben mochte/ten dage van sinē ouerlidē. Van welc
ke sentencie wert geappelleert vandē seluen execu
toors/indē houe vandē parlemēt. Die sake behoor
lijc gereleueert/eñ die proces gesien byden seluen
houe/eñ gehoort alle tghene/dat die partien wor
den segghen eñ proposeren. Het wert geseyt bi ar
reste/dattet wel gewesen was biden voors baeliu
eñ qualijck gheappelleert biden voors executoors
eñ si werden gecondēneert inde boetē van quade
appel/eñ inde costen/die taxacie ghereserueert.
¶ Itē desgelijcx heb ic sien seggen eñ wisen inden
houe vandē parlemente/om den bisscop van Char
tres/tegens een vā sinen ouerstē die getredē was
inde goedē van een andere/ooc zijn subiect daer af
die successie toebehoorde den voors bisscop ter cau
se van zijn waerlike heerlicheyt. Eñ daerom so sey
de hi eñ mainteneerde dat hi sonder beneficie vā in
uentorie eñ van rechte daer inghetreden was/ eñ
hadde geapprehendeert oft aenghenomen die goe
den vandē voors defuncte oft afliuigen. Eñ seyde
dat hi sculdich was ontfangen te wesen te toonen
die mare vandē goeden/die de voors doode hadde
ten dage van sinen ouerliden: eñ dat hi hē ooc van
also vele/sculdich was goede rekeninge te doē/die
selue die dat also aengenomen hadde. Diet aenghe
nomē hadde/seggēde ter contrarie/eñ dat hijt als
erfgenaem eñ successoer gedaen hadde sonder dat
hē daer af vā noode was te maken inuentorie/ten
waer dattet hē beliefde. Die reden is/ daerom dat
hi gerechte erfgenaem is: eñ bider redene/daer die

doode erft den leuendigen/hē toebehoort dat erue
eñ successie vandē dooden: waerom van zijns selfs
saken van geenen noode en was inuentorie te doē
Die voors bisscop segghende ter contrarie/eñ hoe
wel dattet aen wttachtige erfghenamen / als kint
oft kinderen/suster oft broeder/daer af geen ghe
schil en soude moghen noch behooren te spruyten
eñ die sonder twifel behooren erfgenaem te wesen
niet en behoorde te doen inuentorie.&c. Nochtans
aen erfgenaē laterale/eñ die in coemt in twifel/ is
sculdich te doen inuētorie. Want in diē zijn anders
deden/dat soude hē keeren tot preiudicie: eñ dat be
hoort te zijn onsouffissant ingetreden in successie:
eñ na dat aen hē niet toe en behoort de rechte erfe
nisse noch successie/noch sake hebbēde en is ōtfanc
lijc int formeren vandē goedē vandē dooden. Alle
gesien het wert gheseyt bi arrest van parlemēte/
dat die voors bisscop ontfangē soude wordē te too
nen/die waerde vandē goedē vandē voors doodē
die hi hadde/ten dage van sinen ouerliden/ eñ dat
beneficie vā inuentorie/daer behoorde te geschien
eñ ghedaen te wesen. Eñ also suldy dat weten eñ
verstaen vā alle successien. Wāt na dat daer weder
seggen zijn soude het soude groot perikel zijn daer
in te tredē/het si bi erffenisse/oft bi crachte vā testa
mēte/sonder beneficie van rechte eñ inuentorie ge
lijckerwijs als hier bouen gheseyt is.&c.

¶ Vanden iniuriē die geschien eñ geseyt wordē deen aendē anderē.

¶ Dat.CCC.xxxix. Capittel.

Nv wil ic v segghen eñ toonen tghene
dat ic ghesien hebbe vanden iniurien
die geschien eñ gheseyt worden deene
aenden anderen. So weet dat iniurie
is te seggē eñ te proposerē infamie oft leelicheyt/
in mare oft in woordē/tot eenige persone/eñ daer
af hi in liue oft in goedē vermindert mach wordē.
Wāt na bescreuē rechte/niemāt en behoort te we
sen/daer mē n doet/oft doen sal oft seggē eenige in
iurie/ten si tot sinē eygen persoon.&c. So suldi we
ten/dat oft uwen dienare/oft uwē eygen/oft uwē
kinderē/oft uwen wiue/gedaen oft geseyt si eeni
gē iniurie/ghi hebt dubbelde actie vā iniurie. Dat
is te weten aen v/om datter is een vandē voors eñ
v toebehoorende/indē saken bouen gescreuen. Eñ
aen v/daerom dattet dijn dienaer/dijn eygen dijn
kint/oft dijn wijf is.&c. Eñ also wel voor v/als voor
een vandē voorscreuē/so moechdy doē eñ intente
ren eysch/nader saken/eñ na die personen. A — A .ij. C. [illegible] Iniurijs.
¶ Item eñ oft gebuerde/dat yemāt hiete deen dē
anderen gokelare/logenare/oft ribaut/eñ dier ge
lijcke woordē/die welc een man waer van goeden
eerbaren leuen/eñ niet en waer vermaert vā sulc
ken state/ So weet dat hi sake eñ actie hebbē soude
vā iniurie/eñ mach begeerē gebetert te wesen/eñ
reintegre/van eerlike eñ behoorlike beteringe. Eñ
dat die ghene die dat geseyt heeft/eñ niet betugē
en mach/dat wedsegge eñ weder inhale voor man
nen vandē houe/eñ int opēbare. Eñ in dien hi des

biedt te betuygen eñ waer te maken/eñ hi dã daer af vuicle/so vallẽ daer in te meer beteringen eñ co sten. Eñ oft hi dat betuychde/eñ hi geẽ sake en he uet des te seggen/so is hi te blameren eñ te bescha men. Wãt niemãt en is gehoudẽ een ander te scan dalizerẽ/sonđ sake oft interrest. Eñ heeft hi sake hi sal daer af ontslagẽ zijn/na dat hijt betuygẽ cã. A

A non es ...cia tor. ...dem.

Iniurie te seggen aendẽ rechter.

¶ Dat bescreuen recht en gehengt niet/ datmẽ dẽ rechter oft sinen officiers/sept eenighe iniurie/eñ sonderlinge in haren dienste doende/oft dat meer is/so lange als si aen hebben die cleederen vander officie/van haren heere ghegheuen. Want dan so en mach noch en behoortmen niet te ignoreren die rechters/bi die teeken van officien. B

B ...rocem. ...dem.

¶ Van iniurie bi haesticheyt.

¶ Noch wil dat bescreuen recht/dat iniurie bi hae stichept eñ heeten moede oft grãscap/sonderlinge na datt een iaer geledẽ waer na dat des geseit had de geweest/niet en soude bekeert worden/tot priu dicie vanden voorß segger/in dien hi dã seggẽ wilt dat hẽ leet is/eñ dat hijt met heeten moede gesept heeft. Wãt vã des te doẽ/ die excusacie behoort te cesserẽ ter cõtrarie. Eñ daerom seggen die sommi ge/dat na dat iaer geleden/na die iniurie ghesept/ behoort die actie te cesserẽ/tẽ si datmẽt onderhou dẽ wil. Dats te seggẽ/die iniurie gesept. Wãt dan soude die iniurie vernieuwẽ/eñ desgelijcx die actie

C ...non cõ... ...hc.co.

C Actie van iniurie is arbitrale.

¶ Ghi sult wetẽ dat die actie vã iniurie is arbitra rie/eñ niet ordinarie. Wãt na die personẽ zijn si edel oft onedele/daer na moetmen hẽ reguleren/eñ die saken/eñ daer na ordinerẽ. Eñ dese actie mach zijn belept/so wel inpersoon als bi procureur. Dat also gedaen/si gehouden inde waerlike houen so mach ic daer af toonen een exempel. Exempel.

Het gebuerde dat int iaer.M.CCC.lxxxiiij.een gedinge was int parlement/bi meester Jã dialios aduocaet vandẽ coninc/ op sommige borgers van Dornic/aende welcke die procureur vandẽ coninc imposeerde/eñ aen leyde gesept te hebben/eenige iniuriose woorden/van eenigẽ heerẽ vanden rade des coninc/eñ maecte daerõ seer grote conclusie Die voorß borgers seggende ter contrarie/eñ dat hoe wel sonđ preiudicie yet daer af geweest hadde (dwelc niet en was)so haddẽ si daer na te samen ge geten eñ gedroncken/sonder reprochie oft verma ninge daer af/oft sonđ eenige mẽcie/gelijc als niet geschiet. Eñ oft daer af yet geweest hadde(dwelc niet en is)het is/eñ soude zijn ghelijc als gheleden eñ geexpireert. Eñ dat meer was/so was dat iaer prescript eñ geleden/dat hi seyde/dat ghesept ghe weest te hebbẽ bi hẽlieden/sonđ dat oyt daer af ge weest hadde geschil oft nieumare. Waerõ biden be screuen rechte dat sculdich was te bliuẽ sonđ sake eñ sonder actie te hebbẽ/noch daerop te doene dat ontfanclijc was.&c.sonderlinge/dat oft yet daer af geweest hadde(dwelc niet en is)so hadde des ghe

weest bi haestichept/oft bi heeten moede/eñ bi grã scap/dwelc niet en willẽ onderhoudẽ de voorß bor gers iniurie ghedaen noch ghesept. Waerom .&c. Die partie seggende ter contrarie.&c. Alle gesien/ het wert gesept bi arreste/dat die voorß borghers blijuen souden quijt eñ gheabsolueert vander im peticie eñ eyssce vandẽ voorscreuẽ procureur. D

D Hec sunt iu ris. Et ver ba sui natu ra iniurio sa/presumi tur animo iniuriandi prolata: nisi contrarium probetur: & actio hec an no tollitur cum iniuri arum actio anno spe prescripta ut .d.l.si non conuitij.

¶ Van atroche iniurie.

¶ Want ick int capittel precedẽt niet geroert noch ghesept en heb vã atroche iniurie/so wil ic v toonen wattet is So weet dat atroche iniurie is/alsmen sept scande oft iniurie tot sinẽ vađ/oft tot zijn moeđ/oft tot si nen heere/oft tot zijn volc eñ officiers/eñ dye zijn cleedinge gecleet hebben: eñ aen die vandẽ gerech te vander stede daermen woonachtich is /aen sinẽ prelaet/oft aen sinen pastoor: eñ na opinie van som mighe aen zijn meesters. In deser formen is atro che iniurie ghebeeten/eñ is meer eñ swaerliker te corrigeren/dan aen ander personen. E

E Instit. de iniurijs.§. atrox iniu ria.

¶ Noch wil dat bescreuen recht/dat oft iniurie dif famatoire gesept oft gedaen is aen sinen sergiant/ na opinie van sommigen is dat atroche iniurie. F

F .l.dum pro atroci iniu ria.C.de in iurijs.

¶ Exempel van iniurie.

Item ic wil v bi exẽpel toonẽ/waer beteringe stadt neẽt op iniurie ghesept tot andere. Het gebuerdo int iaer.M.CCC.lxxvi.dat een ridder nã snachts herberge ter cappelle/bi sinte Dionijs in Vrãcrijc eñ des anderẽ daechs int sceydẽ seyde hi/datmẽ hẽ inde selue herberge yet gestolen hadde/eñ maecte daer af groot geuaerde. De weert vanđ seluer her berge/om hẽ te ontweeren vã dese scande/sette hẽ te rechte tot sinte Dionijs/eñ dede verdachuaerdẽ dẽ voorß ridder/die welc hẽ liet contumasserẽ bi vier deffaulten. Eñ gesien die voorß deffaulten/eñ dye goede gracie eñ fame vandẽ seluẽ eerbaren weert eñ herberge/die voorß ridder was gecondẽneert tegens den voorß weert in.lx.lb.van boeten/eñ in die costẽ. Die riddđ hoorde daer af tidinge/eñ sandt ổ te appellerẽ bi eenen procureur vã deser sentẽcie int parlement. Die sake gedingt/het wert ghesept wel ghewesen eñ qualijc geappelleert. Eñ die rid der voorß wert gecondẽneert inde boeten van qua druple: dats te weten in die boeten van.lxxx.lb.

¶ Hoe die heerẽ haer ondersaten behooren te tracteren/by ghebre ke van renten onbetaelt.

¶ Dat.CCC.xl. Capittel.

Het ghebuert dicwils/dat sommi ghe zijn in ghebreke dye renten te betalen/dye eruen sculdich zijn dye si houden / daer af si dicwils blijuen in veel achterstellen te ghens haer creanciers. Eñ oft ge buert dat daer af questie spruit/so weet dat behoo rer getracteert te zijn/eñ het blijft als actie reele/ eñ ghelijck die propere renten/na dat daer af geen gheloften noch rekeninghen ghemaect gheweest en hadden. Eñ dat betuycht so wel dat bescreuen

nen recht/als die regule vandẽ bescreuẽ rechte die
seyt. A Als biden style vanden waerliken houẽ
betuycht biden houe vanden parlemente.

A Accessoriũ naturam sequitur sui principalis de reg. iur. lib. sext.

¶ Exempel daer af.

Het gebuerde int parlement/int iaer. M.CCC.
xcvij. dat mijn heer Dorgemõt/op die tijt ridder in
Vrãcrijc/dede vdachuaerdẽ int parlemẽt dẽ prior
van Priotet/eñ seyde dat dye selue prior ghecocht
hadde seker rentẽ/die Gielis vã Cocheel voortijts
gehoudẽ hadde / van welcke rentẽ men hẽ was in
gebreke van sommige terminẽ eñ iaren van beta-
linge totter summe van. CCC. lb. oft daer ontrẽt
waerom hi maecte cõclusie/ dat gesien die brieuen
vandẽ coop/eñ die titels vandẽ seluẽ ridder/hi be-
dwongen wert te betalen/die voorß achterstellen
doende eysch vandẽ costen. &c. Eñ van de side van
den voorß prior wert gedinget/ten eynde vã decli
natorie/eñ dede doẽ inhibito by zijn ordinarie/als
clerc/seggẽde dat die sake eñ eysch die de voorß rid
der dede/was puer personele/eñ sonderlinghe pe-
cuniare/eñ eẽ summe geapprecieert tot seker sum
me van ghelde/die hi in sinẽ eysch gheapprecieert
hadde tot een summe van ghelde. Eñ daerom en
was hi niet sculdich daer te sorterẽ/ noch te bliuẽ/
mer was schuldich wedõ gestelt eñ gheseynt te zijn
voor zijn ordinarie. Dye voorß ridder seggẽde ter
trarie/eñ dat daer bliuẽ soude die sake/eñ die ken-
nisse vandẽ sake/ aengesien dat oft hi eysch gedaen
hadde geapprecieert van pecune/daerõ en soudet
niet bliuẽ/die sake en soude zijn puer reele. Want
die summe quã eñ daelde neder vandẽ grondelike
eñ erflike renten/sondẽ dat die voorß achterstellen
nye getermineert noch wtgestelt geweest en zijn/
bi cõtracte/noch bi rekeninge/noch andẽs. Anders
dan dat si alsõ vã termine tot terminẽ vschenẽ zijn
eñ gebreckelijc geweest te betalen. Waerom met
redene behooren si ghetracteert eñ beleydt te zijn
als die proper termine vã renten/onbetaelt telcke
reyse. Noch die gehengenisse die gedaen gheweest
is vandẽ terminẽ/deen op dãdere/en mach hẽ niet
preiudicierẽ. Want om die voorledẽ terminen/ en
mach noch en behoort veruolcht te zijn realikẽ/eñ
met feyt. Daerõ is behoorlijc/dat die sake behoort
te bliuẽ inden waerlikẽ houe/ eñ niet indẽ gheeste
liken houe. Die voorß prior seggende ter cõtrarie
als bouen/eñ dat na dat was termine eñ iaer ghe-
leden/eñ sonderlinge dat behoort te zijn pure actie
personele/eñ niet reele: wãt de terminẽ apprecierẽ
maecten rekeinghe van hẽ seluen/eñ ten was van
gheenẽ noode rekeninge oft andẽ contract. Alle ge
sien/het wert geseyt biarrest vã parlemẽt/dat die
sake als reele bliuẽ soude int parlement/eñ dat de
voorß prior soude procederen inder sake/op percep
tie/als tot realiteyt toebehoorende/eñ werden de
costen gereserueert.

¶ Costume van der castelrie van Rijssele.

¶ Itẽ na die costume der castelrie vã Rijssel weet
dat oft eenich heere vuolcht sinẽ rentier/bi gebre-
ke vã onbetaelde renten/eñ hi hẽ setten wil in bor

tẽ/om sake vã rentẽ onbetaelt/Weet dat de rẽtier
sal mogen/eñ behoort gelooft te zijn/in sinẽ leuen
den lijue/vã een rẽte alleen/eñ niet meer/die hi af
firmerẽ sal bi sinẽ eede/betaelt te hebbẽ. Eñ vandẽ
anderẽ renten moetmẽ thonen betalinge/in dyen
daer geschil of questie af waer. Eñ hi mach hẽ ver
uolgẽ vã zijn rentẽ te hebbẽ/bi beclachte/ eñ bi da
gen te bewarẽ/ghelijc geseyt eñ getoont is in een
ander rubrike/int eerste boec/ geteekent biden ge
tale vã. C. xl. die alsõ seyt/dat de here mach betrec
kẽ tot zijnre tafel eñ domeyne/dat erue vã zijn on
dersaten. Eñ daerom sal ic my in dit tegenwoordi
ge capittel lidẽ mettẽ corsten/ eñ metten costumẽ
localen/die daer in behoren bewaert te zijn. Wãt
bi veel costumẽ localẽ/oft die rẽtier borcht oft ver
beyt zijn rentẽ meer dã drie iarẽ/oft die rẽte is tot
een termijn/oft ist tot meer terminẽ/eñ daer meer
zijn dã drie terminẽ te betalẽ/so en mach hi daer af
niet intenterẽ noch eysch doẽ/dan vã drie iarẽ/ eñ
niet meer rechts en valt daer op. Ghelijc als de co
stumierẽ seggẽ/dat die sculdenaer quijt is/om dye
drie rentẽ te betalen/eñ niet meer en behoort daer
af recht gedaen te zijn. Eñ daerom ist dwaesheyt
langer te beydẽ. Eñ na opinie vã sommigen/van
den drie rentẽ soude die sculdenaer/vã die eene ge
looft zijn bi sinẽ eede/eensbinnẽ sinen leuẽ eñ niet
meer/eñ sonderlinghe bi der costume van Rijssel.

¶ Vandẽ ghenẽ die yemãt quetsen oft iniurieren/na datter payse precedente ghemaect si.

¶ Dat. CCC. xli. Capittel.

V An yemãt te quetsen oft te iniurierẽ/
na dat dye pays ghemaect gheweest
hadde/wil ic v een exempel thoonen.

Het ghebuerde dat in Vermendoys
oorloghe was/tusschen een ridder eñ
een ioncker/so dat die ioncker bidẽ ridder wert ge
iniurieert/eñ daer na wachte hẽ de ioncker/so dat
die ridder/hẽ niet en mochte op hẽ wrekẽ/eñ daer
om bedachte hi pays te makẽ aen dẽ iõcker/hopen
de dat na den pays gemaect/die ioncker hem niet
meer wachtẽ en soude/eñ dat hi aen nemen soude
nyeu geschil op hẽ/eñ bi hẽ wrecken soude. Eñ alsõ
wert die pays gemaect/eñ die ridder dranc metten
ioncker. Een tijt daer na/dye ridder gemoete den
ioncker/eñ liep op hẽ/so dat hi hem ouer doot liet.
Die ioncker weder gekeert in gesontheyt/vuolch
de tegen dẽ voorß ridder/eñ dede hẽ verdachuaer
dẽ int parlemẽt so wel tegẽs dẽ procureur vanden
coninc/als tegẽs hẽ/eñ bi informacie precedẽte ten
dage dienẽde int parlemẽt/daer op die iõcker pro-
poseerde zijn feyt/eñ hoe dat om te wrekẽ sinen to
ten/die ridder pays gemaect hadde/ ghegeten eñ
gedroncken met hẽ als valsche/gelijc daer na ghe-
blekẽ is: wãt corts daer na hẽ die ridder vspiet had
de/eñ sonder sake opgeloopen/ eñ gequetst/so dat
hi hẽ voor doot liet/eñ dat bi die quetsinge de ionc
ker gebleuẽ was mutile vandẽ twee oogen/welc-
ke sake argher was/ opt en pays inghebroken/ eñ

meer dan in gebrokẽ. Segherende dat geconside- reert eñ gemerct die sake sulc eñ so leelijc alst was die waerheyt daer af gewetẽ soude zijn/ bi proces extraordinarie. Eñ alst die materie begeert niet te dene eñ recht/ die waerheyt geweten/ het si bi ordi narie oft extraordinarie/ dat hy si gecorrigeert eñ gecondẽneert/ als van payse gebroken/ oft also. &c. Eñ om partie/ ten eynde ciuile/ in dien daer gheen crisme geuondẽ en waer/ dat hi gecondẽneert sou de zijn/ in boeten profitelijc eñ eerlijc/ na goetdunc ken vandẽ houe. &c. Die voorś ridder seggẽde ter contrarie/ eñ dat oft daer pays gewest hadde/ so ist waerachtich/ dattet was om orloge van vriendẽ als edel man/ dwelc is sake gedaen eñ geleden/ eñ sonder te wesen om eenighe sake/ aengaende tgene daer dẽ pays om gemaect was. Mer wel mochtet zijn om seker geschil/ dat die ridder hadde tegens dẽ ionker/ bi heetẽ moede/ als een edel man/ hi had de hẽ geiniurieert/ sonder dattet was in pays oft be stant/ oft sekerhede brekende/ mer in simpel delict eñ in cas ciuijl. Waer om gesien dat zijn heere hẽ be geerde/ die schuldich was vã deser sakẽ kennisse te hebbẽ/ hi wast schuldich weder te hebbẽ. Eñ oft des niet en waer/ so en waer die procureur niet ontfanclic criminelijc/ eñ en mocht daer niet vallẽ in boetẽ/ dan beteringe ciuile eñ gewoonlijck. Alle ghesien/ het wert gheordineert/ dat die proces zijn soude extra ordinarie/ eñ dat als die waerheyt geweten waer het hof soude recht doẽ. Waer op als de waerheit geweten was/ wert geseyt bi arrest/ dat die procu reur vandẽ coninc ontfanclijc was/ eñ dat daer af geweten eñ geuondẽ was/ dattet hof hadde gecon dẽneert/ eñ condẽneerde dẽ voorś ridder ter doot/ als gesleypt/ ghehangen eñ gheworcht te zijn. Eñ daer toe geconfisqueert alle zijn goedẽ/ indẽ coninc rijc wesende/ aen den coninc/ wtgeseyt. CC. lb. pa rasijs/ van beteringe/ dat aendẽ voorś ionckher ge ordineert soude wesen/ om zijn beteringhe. A

A De hoc ha betur in l. i. ff. ad l. iul. de vi. ter. tit. de pace te- nenda inter subditos et mera ex certa scientia.

Van vrouwen gheordineert.

Dat. CCC. xlij. Capittel.

Ghi sult weten/ dat dat wijf die haer bi simpelheydt obligeert voor andere/ dat bescreuen recht wil/ dat si daer in mach voorsien wordẽ/ bi veel manierẽ. Ghelijc oft gebuerde/ dat een vrouwe gheoblige ret voor een andẽ bi simpelheyt/ dat is/ dattet haer niet aẽ en gaet/ dã bi sonderlinge liefde oft gebuer schap: weet dat des gedaen/ in dient haer berouder/ eñ si begheerde gestelt te zijn wt die borchtochte/ voor dẽ rechter/ voor wien des te doen is/ si behoo ret daer toe ontfangen te zijn/ eñ ontslagen vã die voorś borchtochte/ naden bescreuen rechte. B

B l. i. C. ad se natuscons. Velleianũ.

Maer oft gewetẽ ware/ dattet voor haer seluẽ waer/ of dat haer aen ginc/ gelijc oft een wijf cocht te eenige sake/ eñ haer obligeerde oft verbonde des te betalẽ/ dan soude die obligatie houden eñ waer dich zijn. Eñ ooc in dien si haer seluen verbonde om dẽ genẽ dien si schuldich waer/ sonderlinge om sake die haer aen ghinc/ dan soudet houdẽ eñ waerdich zijn/ wãt anders soudet schijnẽ dat zijt dede in frau de/ welcke sake niet en waer te onderhouden. C

C l. si. C. eod.

Van een man te versetten dye goeden oft saken vã sinen wijue.

Eñ oft gebuerde/ dat die man versettede die goe den/ sinẽ wijue toebehorende/ eñ dienẽde tot harẽ lichaem/ sonder haer consent eñ daer na dat wijf die woude weder betreckẽ/ weet dat si daer toe ontfanc lijc is/ ten ware dat daer fraude geuonden waer/ eñ dattet gedaen waer bi loosheyt. Wãt dat recht coẽt te batẽ die debiliteyt vãden vrouwen/ eñ niet aen haer loosheyt. Eñ daerom ist vã node/ om dye sekerheyt vãden leẽders/ dattet die vrouwe cõsen teert. D Het is te weten/ dat hoe wel dattet bescreuẽ recht in hout die sake/ begrepẽ indẽ seluẽ nochtãs zijn die costumen van waerlike houen ter contrarie: eñ die man mach alle roerende goeden van sinen wijue vercopen eñ versetten. E

D l. si sine vo- luntate tua C. eodem.

E Et sic nota q de consue- tudine ma ritus potest oia bona mobilia si ne consensu vxoris alie nare.

Te versetten zijns wijfs erue.

Eñ oft gebuerde/ dat die man versette dat erue vã sinen wiue/ eñ die van haerder side coẽt/ hoe wel nochtans dattet si bi harẽ cõsente/ eñ dat meer is/ de gene aen wien dat erue geobligeert is/ dat een ander vercocht heeft/ weet dat na de doot vandẽ mã in dien dat wijf haer erue weder betrecken wil/ si is daer toe ontfanclijc/ eñ si behoret weder te hebbẽ. Wãt al ist dat zijt gecõsenteert heeft/ duerẽde dat leuẽ vã harẽ man/ daer om en bliuet niet/ om de vree se dye si vã hem mocht hebbẽ/ eñ om harẽ vrede te bewaren. Eñ oft dat wijf doot waer/ so soudẽt ha re erfgenamẽ weder hebbẽ: eñ si soudent weder vrij mogen betreckẽ. Eñ hi mach wel voor hẽ sien/ die pande neemt/ ta na dbescreuẽ recht. Oft die ghene aen wien des verbondẽ waer niet en wiste dat die er ue dat wijf toebehoorde/ eñ dattet van haerder side gecomẽ waer/ dan valt daer remedie/ den prijs te recouererẽ. Mer in dien hijt wiste dattet dẽ wij ue toebehoorde/ dan en valt daer geẽ remedie. F Maer in sommige pleckẽ costumiere ist cõtrarie.

F l. si iure eodem.

Van borchtochte dye een wijf doet bi simpelheyt.

Noch wil dat be screuen recht/ om te batẽ te comẽ die debiliteyt vã den vrouwen/ dattet gedaẽ si inder manierẽ hier na volgende. Want gelijc voorś is/ dat wijf mach be treckẽ die borchtochte/ dye si gedaen soude hebbẽ tot andere: weet dat bi borchtocht om andere sonder sake als voorś is/ niet wetende hoe dat recht hẽ te baten mach comẽ/ daer in si mochtẽ repeterẽ/ tge ne dat si also betaelt souden hebben bi haer simpel heyt. Eñ daer af soudẽ si werden ghelenert eñ te baten ghecomen. &c. G

G l. qui cũ ei- ci iõcentes. ff. de condict. indeb.

Gheen vrouwen en moghen hen obligeeren voor andere/ dat waerdich si.

Generalijc sul dy wetẽ/ dat eẽ vrouwe haer niet verbindẽ en mach om een ander/ dattet houdẽ mach in dien si haer weeren wil/ ten ware dat tegẽ haer verwandẽ waer/ dat si daer af profijt hadde/ of dat

tet gedaen waer bi coop/oft bi subtile argelist/om
rē andꝰ te bedriegē/oft dat si gelt name ō des te doe
ne. Wāt in dien dat betuycht waer/ si en soude nȝ
gholpen zijn/noch en soude dat recht Velleiani/
dat hē liedē te baten coēt/hē niet waerdich zijn. A

B l. sem inis. ac. l. antique .c. ad sena. cons. Velleianum.

¶ Een vrouwe voor een andere te betalen sonder borchtochte

¶ Noch so seyt dat recht/dat oft een wijf betaelde
voor yemant anders een summe van penninghen
by haren properen wille/sonder borchtochte/weet
dat si daer in niet gheholpen en soude wesen. B

B l. quamuis mulier. C. eodem.

¶ Hem te obligeren ter bede van eenige vrouwe.

¶ Itē by stercker redene
wil dat recht noch behulpich zijn/eñ die vrouwe te
baten comē in haer sakē. Want oft gebuerde dat-
tet wijf yemāt bidt dat hi hē voor haer vbinde/ eñ
hi des doet/niet wetēde hoe die vrouwe beholpen
is in haer borchtochte/eñ daer na hē wil betrecken
vā die borchtochte/bidē rechte vandꝰ vrouwe/voor
welcke hi des gedaen heeft/weet dat gelijc als die
vrouwe daer in mach voorsien eñ te batē gecomē
zijn/eñ geurijt vā borchtochte/also behoort ooc te
zijn geurijt die ghene diet voor haer doet/ vander
borchtochte dye hy voor haer gedaen heeft. C

C l. mulierem et. l. si uxor pro marito. C. eodem.

¶ De vrouwe en behoort niet bedwongen te zijn om haren man.

¶ Dat. CCC. xliij. Capittel.

Ghesien hebbende hoe dat wijf is be-
schermt bidē rechte Velleiani/so vol
get daer na te sien eñ te toonen/hoe
dat si niet en behoort bedwongen te
zijn om haren man/noch oock dye mans voor dye
vrouwen/ noch dye vaders voor haer kinderen.
Daer af seyt dat bescreuē recht/dattet wijf niet en
is gehoudē/vandē coop die haer man ghedaen sal
hebbē in sine tijdē/ten si bi also dattet wijf daer toe
geobligeert eñ gheaccordeert si in tegenwoordich
heyt. Noch om daer toe te antwoordē en behoort si
bedwongen te wesen by gheenen rechters. D

D l. i. c. ne vxor pro maritis. ꝛc.

¶ Die man en mach niet verbueren eenighe saken comende van sinen wijue.

¶ Itē bi veel stercker redē seyt
dat bescreuē recht/dat hoe wel die man by zijn mis
daet/gecondēneert wert in boetē van confiscacie
vā goedē/nochtās en soude hi niet mogen vbuerē
tgene dat hem van zijns wijfs wegen coēt/oft ten
minstē (na opinie vā sommige) duerende des wijfs
leuen. Eñ na opinie vā sommige/hi en macht nyet
vbueren/eñ oft geduerēde dat leuē van harē man
vbuert machwerdē/so soude dat wijf daer op moe
tē hebbē haer leuen eñ onderhoudenis/na harē sta
te/eñ na vermogē vanden goedē van haerdꝰ sidē en
comēde/eñ hoe wel dat die procureur vandē heere
gheuen eñ aen hē betoghen hadde dye selue goe-
den/by confiscacie eñ anders/ist dattet wijf beghe
ret daer af gheremedieert te sine/so behoort si des

wederom te hebben. E

E l. ob maritorum culpam. c. eod.

¶ Dye goeden vanden man/en zijn nyet begrepen om de misdaet vander vrouwen.

¶ Noch suldy wetē dat die goedē vandē mā nȝ en
moghē zijn begrepē om die misdaet vandꝰ vrouwe

Die vadꝰ en behoort niet bedingt te zijn om die feyte van sinē soon.

¶ Itē bi dit recht suldy wetē/dat die vader/om de
feyte vā sinē sone/en mach noch en behoort bedin
get te zijn/hoe wel dat hi noch si inde voechdye vā
sinen vadꝰ/ten si bi also dat hē die vader heeft gera
tificeert. Want om andꝰ delict en is nyemant daer
aen gehoudē. Eñ bi stercker redenen suldy weten
dat die vadꝰ noch min daer aen gehoudē is/als zijn
sone wt sinen bandē is/eñ wt zijnre macht/ten wa
re bi also/dat dye vader bi hē houdende waer eeni
ghe pennighen/den sone toebehorende. F

F l. j. c. ne filius pro patre. ꝛc.

¶ Vanden sone die misdoet/hebbende digniteyt.

¶ Item oft ghebuerde
dat dye sone hadde eenige digniteyt bi zijn veruol
ge/eñ daer in dede eenighe sake die leelijc oft ver
doemelijc waer/weet dat die vader daer aen nyet
gehouden en is. G

G l. si filiusfamilias. C. eodem.

¶ Vanden vader die misdoet/hebbende digniteyt.

¶ Item by ghelike reden/ dye sone en mach noch
en behoort te zijn bedinget/om dye officie oft dig-
niteyten vanden vader. H

H l. ne contra iuris et. l. patris noie C. eodem.

¶ Hoemen hē mach betreckē aen die schulden van sinē schuldenaer

¶ Dat. CCC. xliiij. Capittel.

Nv volcht hier nae te sien hoe datmen
hē mach betreckē aen die schuldē van
sinē schuldenaer. So weet dat oft ye-
māt voocht is oft administratoor van
yemant/na dat hi niet en ontfanghet
van sinē meester/Weet dat aen hē/noch specialijc
aen sinen schuldenaer/so en mach hem niemant be
trecken/om die schulde vanden weeze/oft van zijn
ander meesters/dyese in bewaernisse heeft. I

I l. j. C. quod fisc. vel priuat. ꝛc.

¶ Gheobligeert of verbonden te zijn aenden ghenē dye daer is gecondemneert.

¶ Ghy sult wetē dat oft ge
buerde/dat yemant een andꝰ schuldich is/bi obliga
cie/oft bi condēnacie op hē gegeuen/eñ hi nyet en
heeft om aen te vhalen/mer men is hē sculdich ee-
nige schuldē: weet dat die maniere vā hē te betrec
kē aē zijn sculdenaers/is dese: also wel bi bescreuē
rechte/als bi redē/eñ costume redelike. Eerst is tē
wetē/oft die sculdenaer heeft eenige roerende goe
dē/daermen hē aen betreckē mach. Ten eersten so
moetmē betreckē aen die roerende goedē/in dyen

hi eenige heeft/eñ in dien hi geen en heeft/aen zijn eruen/in dien hi eenige heeft/eñ die vcopen/eñ exployteren. Eñ oft des niet/aen die sculdē diemē hē sculdich is/eñ dien sculdenaer doē vdachuaerdē te houe/eñ hē bedwingen te betalen/ die welc by bedwange dat moet eñ sal behoirē te betalen: eñ daer af brieuē nemē/mits harē creditoor betalende. Eñ oft die principael sculdenare/geē roerende goedē en heeft/noch erue/noch sculdē diemē hē schuldich is/dan machmen sprekē eñ verhalē aen zijn lijf/by detēcie vā vangenisse/eñ anders niet/ten ware dz hi daer toe vbonden waer tot detēcie vandē lichaē want dan valt daer detencie vanden lichaem. B

B l.ff. in cau. ... c. eodem

¶ Vanden schulden dye fisc.

¶ Itē bi dit recht suldy wetē/dat om de sculdē fisc dat is om die schulde vāden here daermē woñachtich ond is/mogen genomen zijn eñ geexecuteert die schulde diemē dē sculdenaer sculdich is/ten ware bi also dat die schuldenaer vandē sculdenaer/de selue sculde missaect/oft loochēt/oft ontkēt/want dan soudemē die moeten betuyghē. Eñ die redene waerō is dese: dat die schuldenaer vandē sculdenare aendē fisc niet geobligeert noch vbonden en is. Noch is daer een and recht/dat seyt/dat eermē bedwingē mach den schuldenaer vāden schuldenare dat moet zijn/in dien dat die schuldenaer geen goeden en hadde/diemen wiste te vinden. G

B l. si debitū non inficiātur. et l. nō prius ad eos. c. eodē.

¶ Hoe die erfghenamen zijn ghehoudē oft niet gehouden vander misdaet van haren predecessoors oft voorvads.

¶ Dat.CCC.xlv.Capittel.

Weet dat die erfgename niet en is ghehoudē van sinē voorvader/ten si bi also/dat zijn voorvader daerō in houe betoghē geweest hadde/eñ dat dat litiscontestacie daer af ghedaen waer/voor zijn doot. Noch die erfgenamē noch dye nacomelinghē nae die doot en zijn daer aen niet ghehoudē: noch aen hē en behoortmē niet te betreckē/noch te eysschē. Mer oft gedinge oft pleyte daer af begonnē waer/eñ litiscōtestacie gedaen binnen dē leuendē liue vandē delinquāt/weet dat die erfgenamē eñ nacomelingē gehoudē zijn/te antwoordē eñ te procederē inder sake/ gelijc haer voorvader/eñ dat gewijsde te betalē/na dat die erfghenamen/hē erfgenamē gemaect hadden/hē daer op te roepē/te apprehenderē/oft latē die errementē. C

C l. vnica. C. ex delictis defunct. in quā hered. conuen.

¶ Van crisine de lese maieste.

¶ Nochtās willē die wijse/eñ vbescreuē recht/dat so wie misdoet eñ sondicht in crisme de lese maieste hoe wel dat die delinquant doot si/ aen zijn goedē is daerom te keeren/eñ aen zijn erfgenamen/ hoe wel dat binnen dē leuenden liue vandē delinquāt gheen proces daer af begonst en waer. D

D sunt adhuc alij casus in quib9 quis tenetur/vide gl. d. l. vnice. et l. fi. ff. ad legē Juliam ma statu.

¶ Van denunciacie vā nyeuwen wercke / eñ vanden interdict oft twist dye daer af geschien mach.

¶ Dat.CCC.xlvi.Capittel.

Nu sal ic v thonen by tgene dat hier na volcht/vā denunciacie van nieuwen wercke/eñ vanden interdict of twist die daer af geschiet. So weet dat denunciacie van nyeuwen wercke stadt heeft/so geringe als yemāt maect oft doet maken nyeu werc/in preiudicie van ander. De ghene dye voelt dattet is in zijn preiudicie/ macht doen vbieden/eñ denuncierē dat niet te doen maken/van hē seluen/eñ en behoeft geen gracie vanden rechter/noch cōmissie/noch sergiāt om des te doen/so wetet/dat denunciacie vā nyeuwē wercke/mach worden gedaen bi drie weghē eñ manierē. Deerste maniere is bi cause eñ redene naturele. Ghelijc alsoe yemant beghint eñ maect nyeu werc/daer ic seggen wil/te wesen op mijn erue/ ic mach hē dat denuncieren/eñ laten wetē/af te laten/bi cause eñ reden vā rechte grōdelijc. vē. De and maniere is bi cause eñ reden opēbaer. Gelijc als bidē here vā een plecke oft vā een stede/verboden is te makē eenige saken op die erue vand stede/eñ yemāt daer bouē maect eenich nyeu werc op die selue/dat mi hinderlic is/ ic macht hē vbieden eñ denuncieren te cesseren dit nyeu werc bi sake eñ redene vand gemeynte. Die derde maniere is/bi cause eñ reden de interposite. Ghelijc als yemāt vercregē heeft seruaige op eēs anders erue/eñ die ghene diet schuldich is/maken wil nyeu werc/tot preiudicie vandē seluē. Ic salt v tonen eñ wisen by exempel. ¶ Exempel daer af. ¶ Ic heb huysinge ligghende naest een and/ welcke is vā sulcker cōdicie/datse nyet op getēmert en mach worden hoger/om mi te benemen mijn licht eñ oftmen die op tēmeren wil/ic mach dat vbieden bi denunciacie vā nyeu werc/ bi sake eñ redene vā interposite. So weet dat dese denūciacie is vā sulcker condicie/eñ van sulcken effecte/so haest als de gene die hē gehindert voelt (ghelijc voorß is) ende dat gewaer wort/so mach hi comen op die plecke/daermē maect eñ begint dat nyeu werc/eñ seggen hē liedē die hi daer vindē sal/het si dat si zijn vāden volc vanden genē die des doet maken/oft niet. Eñ behoort also te segghen aenden wercliedē eñ assistēs/die daer geuonden sullē worden. Ghy maect hier nyeu werc/in mijn preiudicie/ic laet v weten/dat ghi af laet te maken/eñ desisteert gheelijc vā tgene dat ghi daer af ghemaect sult hebben/eñ ick make protestacie/dattet si ontmaect eñ gherepareert/eñ dattet gebetert si/soverre alst dē recht goet duncken/eñ behoren sal. Eñ behoort de ghene diet denuncieert/te hebbē eenē steen in zijn hāt/eñ werpen dien int nyeu werc/in getuyge vā alsulcke denunciacie/also gedaen tot sulckē dage/eñ dattet si gedaen in gedenckenisse vā assistens. Eñ het en is geen doen anders te denuncierē/aen den genē die dat nyeu werc laet makē/ten si dat hi daer nz tegēwoordich en si. Eñ wel mogēt die wercliedē hem seggē/in diēt hē believt. Want in dien daer na yet daer aen gewrocht waer/dat waer gheattenteert

eñ soude zijn pene eñ boeten de attemptas/eñ van misdaet. Mer moet dit werc geheelijc ghecesseert zijn/ter tijt toe/dat die ghene die dat werc doet maken/doet verdachuaerdẽ dẽ genen diet belet voor den rechter/om te weten/waerom hi gedaen heeft sulcke nieuwe denunciacie. ¶ Eñ sal die ghene die dat werc doet maken/in dese sake eysscher zijn eñ die ghene diet vbiet/possesseur vã zijnre denunciatie/dwelc is grote dignitept int proces. Eñ dan die ghene diet vbiet als vweerer eñ possesseur/sal sustineren eñ onderhouden vã denunciatie eñ wat sakẽ hi heeft vã des te doen. Mer na sommige/het is vã node/dat dese denunciatie gedaen si binnens iaers/dat dit voors. werc begonnen is. Eñ die sake ghestelt te houe/de proces daer af behoort gedaen te zijn binnẽ drie maenden/ten eynde dattet si ghemaect eñ volmaect/in dient behoort gemaect te wesen. Oft des nyet/eñ dat die proces nyet en mach gemaect eñ voleyndt wesen binnẽ dese drie maenden: oft die ghene die dat nyeuwe werc maect/begeert/seggende/dat die proces is schinẽde lange te dueren/eñ also dat werc dat vã node eñ profitelijc is/soude moghen te niete gaen: eñ alle tghene dat begonnẽ is/dat hi dat midts seker borge volmakẽ mach. Weet dat die rechter daer toe voorsiẽ mach dattet werc volmaect mach worden/midts geuẽde souffissante cautie/in dien dat hi ongheliic hadde/vã al af te doen dat hi ghemaect soude hebben: eñ wedẽ te setten indẽ eersten behoorliken state eñ weder geuen eñ restitueren den genen diet verbiedt/die costen/scaden/eñ interresten metten boeten vã nieuwẽ wercke/bi hem begonnen eñ gemaect. Eñ anders en macht noch en behoort niet gedaen te zijn. ¶ So weet dat dese denunciatie is vã sulcke cracht te/datse in allen nieuwẽ wercke mach stadt nemẽ/wtgeseyt in seruaige vã wegen eñ paden/die daer bi comen. Wãt dan moetmen hẽ betrecken aenden rechten vandẽ wegen/oft bi beclachte vã nieuwicheden/de welcke daelt vandẽ rechte vã denunciatie vã nieuwen wercke. Eñ en gebreect noch en cesseret/hoe wel dat dat nieuwe werc dat also gemaect wort/toebehoorde weeze/furiose/oft wtlandighe eñ dattet van geenen noode en waer/ dattet werc cesseerde/eñ dat die weese/furiose/oft wtlandige/hẽ geen eysscher en maect. Eñ datmẽt dede/ dat si gefundeert warẽ om die eyssers te wesen/ tegen den genen die dat verbiet. Want gelijc voors. is de ghene die dat verbiet: is verweerder eñ possesseur inder saken/naden bescreuen rechte.

ff. l. vnica. c. de nou operis nun ciatione.

¶ Dye maniere om een iachte te maken/ de welcke sake gheeft te veruolghen. ¶ Dat.CCC.xlvij.Cap.

Het is ghenoech gheaccostumeert/ na vsancie van waerlijcke houen/ te maken een forme van iachte tot ghesichte/die sake heuet te veruolghen eenen gheuanghen/ oft misdader/na dat hi gheuonden eñ aenghelept wesen soude/onder iusticie van daer hi veruolcht soude wesen/hoe wel dat hi liepe onder ander heere eñ iusticie. Weet dat oft hy alsdan ghe iaecht eñ veruolcht wort promptement/biden officieren vanden heere/daer af eñ onder wien dat hi opgeheuen/eñ aengelept gheweest soude hebben. Die selue officieren mogent veruolgen met goedẽ exployt/so dat zijt geuonden sullen hebben eñ vangen eñ arresteren onder ander iusticie oft heerlicheyt/eñ dat weder te hebben bi oorloue eñ consente vanden heere oft rechter/onder wien dattet geuonden soude wesen. Eñ oft gebuerde/ dat byden sergiant eñ officier/vanden heerẽ onder wien dat tet geuonden wort/eerst gearresteert wort na dat int veruolch waer sulc als voors. is/ dat die costumierẽ heerẽ heet veruolch: so zijnt die veruolgers schuldich weder te hebben: eñ die gheuanghen behoort henlieden weder gegeuen te zijn/in dien dat zijt begeeren/hoe wel dat die vuolgers verlorẽ hadden die gesichte/oft niet: oft dat si die hant daer af niet gesedt en hadden. Wãt het is wel te vstaẽ/dat die hant is daer op ghesedt/alsmen om tegenwoordichept des misdaets/hẽ veruolcht met heeten veruolge. Itẽ also suldijt ooc verstaen/vã eenẽ geuangen/die outgaẽ is vander vangenissẽ/ die vuolcht soude wesen/vandẽ officiers/onder wien hi is ontgaen. Itẽ also suldijt ooc verstaen/vã eenen gebannen/die naden ban gesien waer op die heerlichept vã sinen here/daer af hi gebannẽ is/in dien hi veruolcht waer biden officiers vandẽ heerlicheit/daer hi af gebannẽ waer. Wãt alle die voors. sakẽ zijn te verstaen/saken van tgenwoordiger misdaet/in den saken voors. ¶ Exempel daer af.

¶ Het ghebuerde/dat een geheeten Lodowijc de muysere/int iaer. M.CCC.lxxx. gebannen was vãder stede vã Doornic. Also gebannen wesende/hi quã op die vrihede vander voors. stede/eñ wert gesien vandẽ sergiantẽ/de welcke liepen om hẽ te vãgen/so lange/dat si hem volchden inde heerlicheit des coninct apur/eñ daer vingen si hem/eñ hebbẽ hem gebrocht inde stedẽ van Doornic. Daer na ghebuerdet/dat die baeliu vã Tournesis/die baeliu royale is/om die vanginge die op zijn baeliuscap gedaen geweest hadde/begeerde aenden prouoost eñ gesworen vander seluer stede/gerepareert te zijn/om dẽ coninc/vander vanginge die op zijn baeliuscap gedaen geweest hadde/ eñ daer af hi beroofte geweest hadde soudẽ reden. Die voors. prouoost eñ gesworẽ seggen ter cõtrarie/eñ dat hi niet beroofte geweest en hadde bi eeniger manieren wãt bi harẽ sergiant die voors. Lodowijc geiaecht eñ veruolcht geweest hadde met gesichte/ eñ met heetẽ vuolge van haer vrihept tot daer toe/daer hi geuangẽ geweest hadde bi haer sergiantẽ eñ al in tegewoordichept des misdaets geiaecht van haer iuredictie daer af hi was eñ is gebannen/om zijnre misdaet. Waeromme/aengheslen dattet was bi heete iacht eñ veruolge/so en behoorde daer geene reparatie. Die voorscreuen baeliu van Tournesis seggen de ter contrarie/eñ dat hoe wel dat si hẽ veruolcht eñ geiaecht hadden vander vrihept/na dat si hẽ ge

vangen eñ gearresteert hadden vander vriheyt eñ in andꝰ iuredictie vā daer/so en warē si hē niet sculdich te betreckē/sondꝰ die wete eñ licencie vanden rechter/ondꝰ wien si hē geuonden hadden/eñ sondꝰ te begeren also te mogen doen. De voorß prouoost eñ gesworen repliceerdē/seggēde ter contrarie eñ dat bi oorloue vandē proposant. Wāt hoe wel dat biden properē volcke eñ sergiantē der seluer bael iuscap/geuangen eñ geuonden geweest hadde na dat des geweest soude hebben bi heeter iachte oft veruolge vandē sergiantē vander stede/eñ met gesichte/so soudemēt met reden hē weder geuen.xc. Waeromme.xc. Op dat geschil so wert gheaccordeert tusscen die partien voorß/dat de materie sonde worden begeert optē raet van Parijs. Die sake geexposeert aendē raet / dat is te wetē mijn heere des Marez/meester Peeter die goutsmit/meester Jan ponpaincourt/eñ meester Eustasse vandē steene/wert geraden/dat hoe wel dat die sergiantē vā der steden/vuolchdē dē misdader met heete iachte oft vuolch/het was behoorlijc/na dat si hē gheuonden haddē onder ander iurediictie/dat si hē gehouden eñ bewaert haddē ter tijt toe/dat biden heere/onder wien des gedaen eñ geuonden was / eñ dat si dat bi zijn wete weder gebrocht haddē. Want al se soudemen berooue alle heerē/ om te seggen wij hebbent gedaen met heete iachte/ergo.xc. Eñ soude ten eerstē die here also wordē berooft sondꝰ kennisse vā sake/dwelc seer harde sake waer aendē iusticier. Eñ daer weerdt ghedelibereert biden rade/dat die sergiantē hem wel mochten geuangen hebben/op die heerlicheyt vandē coninc: maer si en behoordē niet vā daer te betreckē/sonder die licētie vandē baeliu royale / die hē dat sculdich was weder te geuen.

Een ander exempel dies gelijc.

Jc sach een ander exempel indē houe vanden coninck/tot Mare in Tournesis/op die tijt gouuerneur mijn heer Tristan vandē bossche. Het gebuerde dat een copman quā dingen sidē laken/eñ mercerie/vā eenen mercenier vā Doornic/eñ in des dingende/heeft hi ghestolen een siden laken/eñ heuet gesteken onder sinen mantele/eñ daer mede is dye dief wech gegaen/eñ quam totter stede van Orchies.iiij.milen van Doornic. So gheringe als die mercenier gewaer wert vandꝰ diefte/so dede hi hē veruolgē/biden sergiantē vanden coninc/ die altijt in heetē veruolge hē veruolchdē. Eñ die dief gaende noch sinen wege/vondē hem in die voorß stede vā Orchies: eñ aengesien dattet was onder Vlaenderen so deden si hē vangen eñ arresterē/metter diefte op hem wesende/begerende dat geconsidereert dat si dat met heete iachte veruolcht hebbē datter hem weder gegeuē eñ in handen geseedt soude wesen/om wedꝰ te brengē ter plaetsen/daer hi die diefte gedaen hadde/vā welcke hi veruolcht was met heete iachte. Die officiers van Orchies warē refuserende oft weygerende/hē weder te geuen seggēde/dat si eerst die hant daer aen geseedt hadden: eñ hoe wel dat die sergianten royalen/dat seidē/so en haddē si die handen niet daer op geseedt. Eñ wel so macht zijn/dat si dicwils daer af die ghesichte hadden verlorē/op dē wech/van Doornic tot Orchies/ waerom dattet niet en was so heete iachte met gesichte gecontinueert/mer veruolgēde met roep so en zijn si des niet sculdich wedꝰ te hebbē. Die procureur vanden coninc seggende ter contrarie/eñ dat des ghenoech was/eñ was weerdich bestellinghe/ midts dat dat vuolcht was met hete iachte eñ veruolge/eñ dat oft die gesichte daer af verloren gheweest hadde/so was des geweest bi haghen eñ boscagien/eñ niet vā vertoeuē/oft van af te latē van veruolgē. Eñ die feyte was gedaen onder den coninc/in die iurediictie vā Tournesis/daer af dat hi vuolcht was: waerom dat hi sculdich was weder gegeuen te zijn. Die sake ghecomen inden raet tot Rijssele/dwelck is ressort vander voorß plecke van Orchies: het weert ghesept /dat die voorß ghevangen/behoorde weder ghegeuen te zijn. Eñ hi wert weder gebracht inde geuanckenisse vandē coninc tot Doornic. Eñ bidē baeliu royale wert hi ghewesen gehanghen te zijn/om die voorß diefte/eñ ghe executeert aenden gerechte oft galghe tot Mare.

Een ander exempel in sulcken sake.

Een dief wert geiaecht van Jolaing/met heete veruolge/eñ met gesichte. Hi sprāc inder scelde/eñ heeft ouer geswommen/tot in die heerlicheyt van Blangue/de welcke toebehoort dē heere vā Ligne die hi houdt in hooge iusticie vā Mortaigne: eñ bi zijn sergiantē wert hi geuanghen eñ ghetoeft/hoe wel dat die sergiantē vandē coninc hē veruolchdē met heete iachte eñ veruolge/eñ met gesichte/roepende eñ seggende int luyde houdt dē dief. Eñ als den dief also getoeft was/die sergianten eñ de ghene die volchdē/quamen terstont setten die hant aē den geuangen. Dat volc eñ officiers vā Ligne/ter cause vander voorß plecke vā Blangue/seggende ter contrarie/eñ dat si hē eerste gesien haddē. Het wert ghesept bi deliberacie tot Parijs/dat na dat tet volc vandē coninc/oft vandē heere/ onder wiē ghegeuen geweest soude hebben/met heete iachte eñ met gesichte/eñ altijt vuolchē met roepē /onder houdende dat hem sculdich was te bliuē die geuanghen/eñ die kennisse vanden voorscreuen saken.

Vanden ghenen die hulp eñ bistant leenen in cas van delict/aen een misdader. Dat.CCC.xlviij.Cap.

Weet dat in cas van delict/doen oft leenen eenigen bistant / aendē misdader eñ delinquant/is alsoo veel waerdich als hantdadige. A Also sach ic daer af comen op deser manieren. B Quia agentes et consentientes pari pena puniuntur

Het ghebuerde dat een poorter van Doornic ghescil eñ questie hadde tegens een andꝰ persoon/der stede vā s.Amand/dwelc is.iiij.milen van Doornic so dat die borger vā Doornic hem op sette/bi hem eñ zijn vriendē/cōplices in dese sake/te gaen halē inde voorß stede vā s.Amand/dē borger aldaer/zijn vpsat. Het gebuerde dat om daer te gaen/die borger

vā Doznic/ō te stercker te wesen/eende/hi aē sommige vā zijn vriendē/aen deen knechten/eñ aē dander peerden. Eñ als hi gecomen was inde stede vā sinte Amād/dede hi inuasie eñ assault op sinē viāt eñ bespranc zijn huys eysschende dat vier. Eñ daer waren sommige gequetst vander eenre side/eñ vā der andꝰ side. Dat gedaen/de procureur vanden coninc hē daer af informeerde/op die partiē vāder eēre side eñ vandꝰ andere/eñ so veel/dat daerō/dat hi geuondē heeft/dat bi sommige/aenden voors van Doznic/gedaen geweest hadde cōmunitacie in tgēne dat si hē geleent hadden peerdē en knechtē. De knechtē worden v̉dachuaert/so werdē ooc die meesters die des geleent hadden/tegens dē procureur vandē coninc/eñ tegens die partie/hoe wel dat die meesters daer niet geweest en hadden: dan om die hulpe eñ bistant die si daer toe gedaē hadden. Die verdachuaerde daer op proposeerdē alibi/eñ dat si knechtē noch peerdē geleent en hadden/bi geenre manierē/noch dat si niet en wistē wat hi in meyninge hadde te doen/dien si dat gheleent hadden. Eñ si werdē daer toe ontfangen. Eñ om dattet beuonden wert/dat si niet geleent en haddē peerdē noch ooc knechtē/so werden si geabsolueert vandꝰ impeticie eñ eysch vādē procureur vandē coninc/eñ vā der partie. Mer in dien (seydē die wisen) dat si niet betuycht en haddē haer alibi/ si haddē te condēnerē geweest als hātdadige/bider leeninge diemē hē aē seyde gedaē te hebbē/aendē voors delinquant.

Wvatmē behoeft te doene/om renuoy te eysschen.

Dat.CCC.xlix.Capittel.

Ghi sult weten/ datmen drie saken behoeft/tot renuoy vanden houe te eysschen. Dats te segghen/ rechter aen wien dat rēuoy ge eyscht wort/eñ diet doen mach. Rechter/oft here/oft persoon voor hē/ die zijn subiect eyscht weder te hebben/de welc sulcke iusticie heeft/als om te kennē vāder sake/daer die subiectē af is geoccupeert/in dient si vanden ouersten van den genen die dat renuoy eyscht. Eñ ist voor rechter oft heere gebuer/dan mach hijt eysschen tot allen eynden. Dat derde punct is/dat de here subiect begeert aen sinē here dat renuoy. Wāt nadē costumierē/die gemiste in een vā dese drie punctē/ daer en soude geen renuoy toebehoren. Wāt oft die subiect/die geoccupeert is/niet en hadde sinē here die dat begeerde/nēmermeer ter begeerte vandē ondꝰsate en soude dat renuoy geschiē. Wāt hi soude wesen sonder rechter: dwelc die redē niet en gehenget dat querele sondꝰ rechter si. Noch ooc die here en heuet geen sake te renuoyerē ten si dat hi daer af versocht wort. Daerō schijnt dat alle drie die puncten daer af behoeflijc zijn/of andꝰs tē waer niet behoorlijc gedaē. Nochtans willen eenige seggen/dat die here wel eysscē mach rēuoy/sonder dat zijn ondꝰsate des begeert. Wāt het waer seer hart oft die subiecte dat niet begerē en woude/dat hi soude mogē doē preiudicie aen sinē heere/als hē te benemē zijn kēnisse sonder scult/noch hē also te benemē zijn iurredictie. So sal ic v daer af toonen een exempel.

Het gheburde int iaer. M.CCC.lxxxv. dat die procureur van onser vrouwē gasthuys/te Doznic eysscede seker giften gemaect den voors gasthuyse/bi wilē Philips Wyart/in sinē leuendē lijue gegeuen. Eñ dede daerom verdachuaerdē/ voor den gouuerneur der voors stede vā Doznic/die weduwe vandē sone/vanden voors Philips/tē eynde ō die gifte te gecrigen. Die procureur vander stede/ om dat de voors weduwe ondꝰsate was vandē prouoost eñ gesworen der seluer stede begeerde te hebben dat renuoy/voor dē prouoost eñ gesworē. Die procureur vandē voors gasthuyse seggēde ter contrarie/eñ dattet was cas gepriuilegieert / daer af aendē coninc/die welc heeft die preuēcie vanden testamente/behoort die kennisse toe te horē. Eñ ten anderē/die voors weduwe en begheerde des niet dat nootlijc eñ behoorlijc was te doen eñ te hebben Die procureur vandꝰ stede/seggende dat vandꝰ kennisse vandē testamentē/die prouoost eñ gesworen zijn in possessie: eñ ten anderē/ten is niet bekēt vā een testamēt te kennē van een lay/oft gifte. Want het en is niet/datter gescil si vandē crachtē vandē testamēte/oft houdē sal/oft niet/dat de clerckē heeten/de viribus testamēti/daer af mogelic is/dat de coninc die kennisse hebben soude/in dien men eerst daer aē betrect. Mer dese querele en is niet vā om gifte vā lay/diemē betuygen wil biden testament. Waerom. &c. Eñ oft die voors weduwe/de welck is subiect onder dē voors prouoost eñ gesworen/bi haer simpelhede niet en begeert gerēuoyeert te zijn dat en behoort niet te preiudicerē aendē voors prouoost eñ gesworen/dat daerō haer iusticie ghehindert sal zijn/inde welcke geen gebrec van rechte en is geuonden. &c. Alle gesien/het wert geseyt bidē gouuerneur/dat daer af geen rēuoy gedaē en soude zijn vandē procureur vandꝰ stede. So wert daer op geappelleert int parlement. Die sake aldaer gecomen/het wert geseyt bi arrest/dat qualijc geappelleert geweest hadde biden prouoost eñ ghesworen vander stede/eñ wel gewesen biden voorscreuen gouuerneur. Het wert ghesept qualijck gheappelleert/daerom/datmen vanden testamenten/ hem eerst moet betrecken aenden coninck.

Item dat die heere souuerayn eysscē mach dat rēuoy vā zijn subiect/sondꝰ dat die heere/vā wien die ondersate houdt bi middele/des eysschet: so sal ic v daer af toonen een exempel. Exempel.

Het gebuerde inden iare. M.CCC.lxxix. dat een borger vā Doznic/dede eenē anderē vedachuaerden voor dē baeliu vā Vermendoys/ter cause vā seker rente vā koerne daer af die ypoteque daert op v̉sekert was lach in Vermēdoys/onder den bisscop vā Doznic/tot Wez. Die borger v̉dachuaert/was houdē de dese ypoteque/vā een heer subiect bi middel/eñ insouuerayniteyt vādē bisscop/als ouerste eñ ooc begeerde hi aenden bisscop/dat hi hē begeeren soude dat rēuoy geeyscht in recht. Deerste eysscher daer toe v̉weerde/seggēde dat die solēniteyt

die totten rẽuoy behoorde/en was niet bewaert in dese partie. Wãt die heere/vã wien die sake contẽ ciose gehoudẽ was/niet en eysschte renuoy. Waer om.&c. De partie seggende ter contrarie/ẽn dat hi een heere hadde als zijn souuerayn oft ouerste hee re: ẽn dat oft die heere middele hẽ niet en wilde por rẽ/daerõ en soudet niet bliuẽ/dat na datter ẽẽ hee re ẽn ondersate was die dat rẽuoy eysschte/daer dz wel bewaert was die ellon vã renuoy te eysschen. Alle gesien/het wert gewesen biden voorß. baeliu dat die voorß bisscop behoorde te hebbẽ dat rẽuoy vãder sake/vand sidẽ vandẽ eysscer. Wert daer af geappelleert int parlemẽt. Die sake vandẽ appeel gehoort int voorß parlemẽt/het wert ghesept qua lijc gheappelleert/ẽn wel ghewesen. Ẽn wert die voorß eysscher gecondemneert inde costen ẽn hoe ten van quaden appeel.

In drie saken en behoort geen renuoy toe.

Het is te weten/dat bi drie manierẽ niet en behoort rẽuoy in sake/hoe wel dat die heere ẽn subiect dat begeerden. Dats te weten oft die subiect geuangẽ waer in tegenwoordicheit des misdaets daer af en behoort geen renuoy. Oft dat die subiect vbonden waer bi antwoorde inkẽ nen oft ontkennẽ: oft belouende te antwoordẽ oft accepterẽde dat recht bi peremptorie/mer op declina torie niet: ẽn daer af geen renuoy toe en behoort. Oft dat sulcke sake waer dat si begeerde cas vã re sort: oft sake/daer af dat die rechter diet begeerde niet en mochte die kennisse hebben dan en behoort daer geen renuoy.

Vã hẽ te verbindẽ bi antwoordẽ in waerlike ho uen/heb ic ghesien een sulc exẽpel/ in toecomende saken. Het gebuerde/ dat een ghehetẽ Dar donpert/dede dachuaerdẽ voor dẽ gouuerneur vã Dornic/eenen borger geheeten Nicolae vã Hornut om sekerẽ eysche peninele/die hi hẽ eysscede. Die partien cõparantẽ in houe/vand side vandẽ eisscer wert dẽ eysch open gedaen voor recht ẽn geconclu deert/tẽ eynde vã betalinge. Vand side vandẽ ver weerd wert begeert/dat hoe wel dat hi niet en wi ste wat eysch hi hẽ dat woude/oft meynde te doen dat hi dach hebbẽ mochte/daer op wed te keeren/ ẽn raet vander side vandẽ voorß eysscer. Wert ge accordeert dẽ dach tot.xxiiij.dagen om te antwoor den ẽn voort te gaen/alst redene wesen soude. Die voorß Hornut accordeerdet simpelijc ẽn lichtelijc tẽ xxiiij.dagen/ẽn hi quã verselscapt mettẽ procureur vand stede van Dornic/waer af hi subiect was/ẽn begeerde dat renuoy.&c. Die voorß Dardonpert daer tegens seggẽde/dat daer geen renuoy en be hoorde: wãt alreede was de Hornut vbondẽ bi ant woorde/wãt hi dach voor hẽ gheaccepteert hadde. Die voorß procureur seggende/ dat oft hi dach ge accepteert hadde/dat en was geen bande/noch li tiscontestacie inde sake: mer tẽ was niet dan om te antwoordẽ/dã alst redelijc zijn soude. Ẽn het was redene wed te hebbẽ dat renuoy/ẽn de kennisse vã der sake: ẽn dat sulcke ãtwoorde niet en was dan

de/die hẽ soude vstreken vã zijn declinatorie/diemẽ vã rechts weghen hẽ sculdich was. Ẽn dattet seer scerp/ẽn vreemde sake waer/ also geuangen ẽn ge bondẽ te zijn met lichte woordẽ. Waerom.&c. Op die register so wert gesept ẽn ghewesen/ dat daer af geen renuoy gedaẽ en soude zijn/ mer soude die sake aen hẽ bliuen/ẽn aen zijn kennisse: aengesien dat die voorß de Hornut/dach hadde te antwoordẽ bi zijn consent. Vand side vandẽ procureur vã Dor nic wert daer af geappelleert int parlemẽt. Die sa ke geuentileert vãder eenre side ẽn vander andere het wert gesept bi arreste vã parlemente/wel ghe wesen biden voorß gouuerneur ẽn qualijc geappel leert biden voorß procureur. Ẽn wert de voorßste de gecondẽneert inde bortẽ ẽn inde costen/die ta xarie gereserueert: Ẽn dese querele neẽt sonds twi fels inder saken/daer den eysch open gedaen is ge weest biden eysscher. Ẽn dye verweerder daer op dach gheaccepteert ender ghenomen heeft te ant woorden op ander daghen consequent.

Vander restitucie interine.

Dat.CCC.li.Capittel.

Vander restitucie interine suldy weten datse geschiet bi vier manieren van sa kẽ. Dats te verstane/dattet is in sakẽ van weesen ghelijc die costumieren be stuygen/als daer beuonden waer/dat si bedrogen zijn/gelijc die rubrike vanden weezen declareert/int eerste boec/geteekent biden getalẽ van.CC.xviij. Die tweede maniere is/in allen saken vandẽ vtlandigẽ/oft vandẽ genen die in ee nige ãnd landẽ zijn/ands dan daer si woonachtich zijn/daer dat beuondẽ wort/ dat si bi haer vtlãdic heyt bedrogen souden zijn. Ghelijc gesept ẽn ver claert is int eerste boec/int capittel vandẽ vtlandi gen/geteekent biden getale van.CC.xvi. Die derde maniere is/in alle saken ẽn vercoopingẽ tus schen wat personẽ dattet si: na dat daer in deceptie oft bedroch geuonden is ghelijc int eerste boec/int capittel vã die vercopinge/breeder mẽcie ẽn decla racie gemaect is/dwelc geteekent is biden ghetalẽ vã.C.xli. Ẽn want in die voorß rubrike ghenoech daer af getracteert is/na datmen in waerlike ho uen dat behoeft/daerõ sal ic mi hier metter cortheyt liden. Die vierde maniere is/van saken ten ge bode van andere/vandẽ welckẽ getracteert is int capittel geteekent biden getale van.CC.lxij. Nv wil ic breeder spreken/dan ic gedaen hebbe. Ẽn wederom weet/dat oft ghi betaelt hebt eenige penningen/bi costume vã borchtochte/daer in ghi vbondẽ zijt/tẽ gebode vã andere/ oft ter begeerte vã andere/voor wien ghi borge zijt. Weet dat ghi actie hebt te recouriereren tgene dat ghi daer af be taelt sult hebbẽ/opten genen/voor wien ghi des be taelt hebt bi actie van gebode dwelc daer bi is ge daẽ/dat hi op v begeerde/die borchtochte te doẽ.

Vandẽ costen die yemants procureur doet.

Ghi sult weten/dat oft yemants procureur doet enige costen/oft dat hi vandẽ

sinē leent/exercerēde die feyte vā procuracie/voor sinē meester/hi heeft actie vā gebode te recouuere ren die costen/dye hi daerom gedaen sal hebbē/op ten ghenē van wien hy procureur is/hoe wel noch tans dat hi de querele vliest om sinē meester: ten si by also/dattet claerlijc blijct/dat dye procureuer gecōmitteert heeft sulcke vice of negligēce/of sulcke quaethept/oft sulcke corruptie/dat by alte grote simpelhept oft ignorance/dye procureur hadde laten verliesen dat goede recht van sinen meester. Wāt dan en soude dye voorē procureur daer geē verhalen aen hebbē/maer hy soude dat moetē beteren teghen sinen meestere/ eñ soude ghehouden zijn vanden costen/schaden/eñ interresten. A

A l. etiam si contrariam C. eodem.

Borghe te worde voor yemāt sonder bede oft begheerte vandē ghenē daermē borge voor wort.

Noch suldy wetē vā gebode vā borchtochte/dat oft ghebuerde dat yemant tegenwoordich waer/ daermen eyschte eenē anderē sinē vrient/een summe vā ghelde/eñ dat de ghene diemen des eyschte/ nyet wel reede en waer des te geuen/eñ terstont te betalen/eñ dye ghene die daer also teghenwoordich waer/dat beloofde te gheuen eñ te betalen voor dē schuldenaer/eñ bleue daer voor borge wt vriētschap eñ hueschept/om dyen te houdē wt scade eñ schande/eñ daer na de gene dye also dat gelt ghegeuen eñ betaelt sal hebbē by graciose borchtochte/woude weđ hebbē vandē ghenē voor wien hy des betaelt eñ ghegeuen hadde/tgene dat hi also voor hē betaelt heeft. Eñ die anđ seyde/ dat hyt betaelt hadde/sonđ dat hi hē des ghebeden oft begheert hadde/noch hē en heeft belooft weđ te geuen. ꝛc. Dye ander soude seggen eñ antwoorden. Ic heb des gedaen wt vriētschap eñ hueschept/eñ om v vā schade eñ schāde te beschuddē. Eñ oft ghi des niet belooft en hebt weđ te geuē of te betalēso heb ic nochtās des voor v betaelt eñ ghegeuē/ om dat ghi daer vore geē schade noch schāde hebbē en soudt/eñ also ben ic daerom voor v borge ghewor den/in v tegenwoordichept/eñ voor v/eñ in uwen name/sonđ dat ghi daer tegens ghesept hebt/mer al swijgende was v des behagelijc/eñ het genoech de v wel. Weet dat die borge/die des also ghedaen heeft/actie heeft vā gebode/ te recouuererē tgene dat hi daer af betaelt/eñ ghegeuen heeft/optē ghenen voor wien hi des gedaen heeft/ niet tegenstaēde dat hi op hem des niet versocht en heeft. B

B l. si fideiussor. C. eodē.

Te leenen/ oft te betalen voor een andere/ by brieuen aen hem gesondē.

Eñ of gebuerde dat yemāt gelt leēt oft betaelt/bidē gebode dat een anđ hē doet bi brieuē dye hi hē gesonden heeft/ segghende. Jck bid v dat ghi mi leenē wilt desen. M. hondert. lb. die ic hē schuldich ben/ Weet dat dye ghene/ dye also leent eñ betaelt dat ghelt/biden brieue dye hem is gesondē/heeft dubbelde actie van ghebode/ tegens den ghenē dye hē den brief ghesondē heeft om weđ te hebbē tghene/dat hi hē geleent heeft tot sinen gebode. Eñ tegēs dē ghenē dien hi dat ghelt betaelt eñ ghegeuen heeft/heeft hi actie van leeninge/de welcke gheheeten is ghebode van leeninghe. C

C l. si literas eius. C. eod

Vā leeninge gedaen om weezen.

Jtē ghi sult wetē bi actie vā ghebode/dat so wie doende is die saken vā eenige weezen/eñ vandē sinen duechdelijc leent/oft dat hi dat vā yemant anders ontleent/ hi ist schuldich eñ behoret weder te hebben/op die goeden vanden weezen. D

D l. si tibi pupillorum C. eodem

Van procureur dye laet oft ghenghet eenighe sake van sinen meester beschadighen.

Gy bescreuen rechte suldy wetē/dat oft de procureur v sakē heeft laten beschadighē oft argerē/ bi sinē schuldē/oft bi zijnre simpelhept/eñ wetens ghi hebt actie vā ghebode tegens hē/te recouuereren die schade/die ghi daer af gheleden hebt. E

E l. cum per procuratorem. C. eod

Vyt gebode vander borchtochtē te treden.

Ghi sult wetē dat de geē die borge is voor eē anđ/niet en mach wt tredē vādē gebode des borchtochts/noch hē daer af vdragen/so lange tot dat die creditoor betaelt is. Ten ware by also/ dat hi inde borchtochte also tredet/ dat hy daer af verdragen soude zijn in sekerhept / oft tot cōdicie aendē creditoor. Eñ also willent die rechten. F

F l. si pro eo contra quem. C. eodem.

Vanden ghebode in feyte van comanschap.

Eñ oft yemant/waer die eē anđ ghelt geeft/ om seker goeden eñ comanschap te coopen/eñ het ghebuerde/dat die ghene die des ontfangen heeft/ niet en volbrengt die gebodē hē gedaen. Weet dat hi gehoudē is te reintegreren/ die schade die de ghene gehadt heeft/die tgelt gaf bi gebreke van niet volbrocht te hebben/dye selue ghebode/ten si dat hi sake heeft van excusacie seer rechtueerdich eñ redelijcke. G

G l. ad comparandas merces. C. eod.

Vandē periculen dye zijn inde gheboden van eens anders sake.

Ghi sult wetē/dat in gebodē vā sakē/ zijn twee periculē. Deene is perikel die penningē te vliesen in eēs anđs sake. Dander is/vanđ schade eñ oneere diemen daer af hebbē mach/de welcke keert tot grote preiudicie/nader sake. Wāt eens anđs sake aen te nemē/te doen/eñ niet te doen: oft qualijc te doen/valt in preiudicie vandē genē/ die dat gebot daer af heeft. Mer zijns selfs sake machmen doen doen tot zijns selfs perikel/ daerō datmen aen niemant rekeninghe en heeft te doen. H

H l. in re mandata. C. eodem.

Jtē/hoe wel dat ic vā die stipulacie getracteert heb int eerste boec/int capittel geteekent bidē ghetale vā. C. xxiij. eñ ooc vā. cxxiiij. nochtās wil ic nv breeder daer afsprekē/dan ic gedaen heb. Eñ is te wetē/dat also vstaen zijn wil/de sake vā dit recht. Dat is/dat die obligacie sonđ stipulacie/is naecte

partie/eñ daer af geen actie en spruyt/ die dragen
mach executie interine. Maer als in obligacie/ die
deen totte anderē doet/stipulacie is: dats te wetē/
dat die gene diet vlijdt/eñ die gene diet ontfangt/
daer beyde tegēwoordich zijn voor dē rechter/tabel
lion/oft notarien/oft and' gecōmitteert te ontfan
gen cōtracten/beloftē/eñ voorwaerdē/daer af mē
hē wil obligerē/eñ brieuen daer op hebben. Weet
dat na bescreuē recht/diet behoorlijc doen wil/dat
partien daer tegēwoordich moetē zijn/ voor dē ge
nen diet ontfangen mach: eñ dye gene dye hē obli-
geert/belooft het gene daer hi hē vore vbint te be-
talen/indē wille vandē genen/aen wyen hi hē ver
bint: oft tot sekerē dage. Eñ dat die sake/waerom
datter gedaen wort/vclaert eñ begrepen si/eñ dat
tet belooft si te voldoen eñ te betalē bi trouwe/by
dē vijfstē penninc/oft bi pene. Eñ dat de gene aen
wien men hē verbint/daer tegēwoordich si/of pro
cureur gemachticht voor hē die dese obligacie ont
fangt/seggende also. Dat in tgene daer hi also ge
screuē is/ghi v obligeert tegē mi/eñ belooft des te
houdē. Eñ die tabellion oft notarius/oft de ghene
die de obligacie ontfangt/behoort des te doē belo-
uen/aenden genē die hē obligeert/eñ vraghen den
genē/aē wien men hē obligeert/ oft hē dat also be
lieft eñ behaget/die welc behoort te antwoordē ia.
Eñ daer af behoort hi brieuen te eysschen eñ te be
gerē/of anders en is hi die niet schuldich te hebbē.
Wāt bi recht vā stipulacie/deen moet seggen/ghi
belooft mi des te betalē: eñ dander behoort te seg-
gē ia/oft anders de stipulacie is onsouffissant. A

A l.si cũ pecu niam taã. C.de contrah.et cõmit.stipul.

Vā obligacie sonder stipulacie

Dat.CCC.li. Capittel.

Item/na tverstant vandē rechte/obli
gacie sond' stipulacie/is eē naecte sake
eñ en valt niet in seker actie. Eñ daer
om/oft die stipulacie also vaste is/dat
ter geen stipulacie en is/eñ dat die ge
ne dye hē obligeert/daer belooft by trouwe eñ op
pene/die sculde te betalē/mettē costē die men daer
op doē soude/bi gebreke vā betalinge/ eñ dat daer
forme si vā stipulacie/ghelijc geseyt is int capittel
precedēt/weet dat dan cesseert stipulacie eñ seker
obligacie. Eñ ist dattet niet en hout alle de punctē
die obligacie is te niet/eñ vā onwaerdē/eñ en valt
niet in executie. Want die obligeert/mach hē des
betrouwē/eñ sinē wille daer af wed' keerē. Maer
als daer stipulacie is/het is eē seker sake/eñ dat in
genereert seker actie. Dye and' simple obligacie/
en is niet dā naecte obligacie/ eñ simpel woorden/
dat de gene die hē obligeert/mach wed'roepē. B
Ooc suldi wetē/dat alle stipulaciē/bi wat woor
den datse gedaen zijn/na dat si gedaen zijn bi con-
sente interinee/ vā partien daer tegenwoordich/
sond' deceptie/sond' vreese constant/eñ tusschē par
tien die hē obligeren mogen/zijn te houdē. Eñ en
is gheen differencie vanden talen. Want hoe wel
dat die een vlaemsch spreect/eñ die ander walsch/
na dat dye consenten daer zijn/het is waerdich/eñ
sal houden sonder eenich wederroepen. C

B l.nuda pol licitatione C.eodem.

C l.omnes sti pulationes C.eodem.

Hier nae volghen dye regulen vanden rechte/eerst inden latine ende dan in duyesche.

Dat.CCC.lij.Capittel.

Na dat ick gheseyt heb mijn summe ru
rael/so wil ic v seggen tghene dat ick
heb hooren segghen onsen heeren eñ
meesters/vāden regulen van rechte/
dat dye clerckē heeten De regulis iuris. Eñ ic sal-
se v seggen int corte/so alsse die doctoor stelt int la
tijn/eñ daer na in duytsche/ tgene dat anderwerf
dye leser daer op ghesien eñ gehoort hebbende/so
haest als hy in dye sake hooren sal / so beuoelt zijn
wijsheyt dye exposicie daer op.

Beneficium ecclesiasticum non potest sine insti
tutione canonica obtineri. Dese regule seyt/ dat
beneficie ecclesiastike/nyet en mach obtinerē/son-
der institucie canonicke.

Possessor male fidei/ nullo vnq̃z tpe prescribit.
Dese regule seyt / dat dye possesseur van quader
trouwe/by ghenen tijt en vercrijcht prescriptie.

Sine possessore prescriptio nō procedit. Sonder
possessie en mach prescriptie nyet vercregen zijn.

Peccatū nō dimittitur/nisi restituatur ablatū.
De sonde en behoort niet vergeuē te wordē ter tijt
toe dat aē de partie voldaē si/vand' sake genomē.

Nemo ad impossibile obligatur. Nyemant en
mach hem verbinden tot onmoghelike saken / dat
dye obligacie waerdich wesen soude.

Priuilegiū personale sequitur personā & cū per
sona extinguitur. Priuilegie vercregen by perso-
ne/volcht die persone/eñ verduystert eñ expireert
dye selue persone gheexpireert wesende.

Semel malus/semper presumitur malus. Eens
quaet beuonden te wesen/ hy is gepresumeert al-
tijt alsulcx te wesen.

Ratum quis habere non potest/quod ipsius no-
mine non est gestum. Nyemant en behoort te heb-
ben dye beloofte voor behaech/ dye nyet ghedaen
oft ghetracteert en is in sinen name.

Rathabitationē retrotrahi/ & mādato nō est du
bium comparari. Tghene dat in minen name ghe-
daen is in mijnre absencie/is schuldich waerdich te
wesen/wāneer dat ic daer na geratificeert hebbe.

Cum iura partium sunt obscura/reo potius fa
uendum est/quam actori. Wanneer dye rechten
vanden partien litigioes/zijn obscuur oft duyster/
het behoiet meer te zijn fauorabel aendē verweer
der/dan aenden eysscher.

In iudicijs non est personarū acceptio habenda
Den rechter en behoort nyet toe/ te hebben een-
ghen fauoor van personen.

Ignorantia facti/non iuris excusat. Ignoran-
cie der sonden en excuseert nyet.

Cum quis in ius alterius succedit/ iustā ignorā
cie causam censetur habere. Wanneer yemant tre
det in successien eñ in recht vā eenige anderē. hi is
geseyt rechtueerdige sake te hebbē vā ignorantie.

Odia restringi/fauoris cōuenit ampliari. Het

is den rechter behoorlijc/te restringeren alle hatē ende te amplieren fauoren.

Decet concessum a principe beneficiū esse mansuetum. Het behoort vaste te blijuen/dat beneficie biden prince yemant gheoctroyeert.

Indultū a iure beneficiū nō est alicui afferendū. Het ghene dat met rechte eens ghedaen is/ dat en behoort by nyemant ontdaen te wesen

Non cōfirmatur tractu tēporis/quod de iure ab initio non subsistit. By langen tijde so en behoort gheen recht vercreghē te wesen/vanden genē dye inden beghinsel nyet wel ghefundeert en is.

Non est sine culpa/qui rei que ad se nō pertinet se immiscet. Hi en is nyet sond schult/dye hē onderwindet van saken dye hem nyet toe en behooren.

Nullus pluribus defensionibus vti prohibetur. Het en behoort nyemāt verboden te zijn/om hē te behelpen vā veel verweeringen eñ exceptien/pertinenten inder saken te ghebruycken.

Quod semel placuit/amplius displicere non debet. Tghene dat eens belieft heeft/ en sal daer nae nyet moghē mishagen oft wederroepen worden.

Non debet aliquis/alterius odio pregrauari. Nyemant en behoort gehindert oft verachtert te wesen om eens anders haet.

Sine culpa/nisi subsit causa/ non est aliquis puniendus. Sonder schult/eñ sonder schijnende sake en behoort nyemant ghecorrigeert te wesen.

Quod quis mandato iudicis facit / dolo facere non videtur/cum habeat parere necesse. De ghene dye eenige sake doet/ten gebode vanden rechter/ het en schijnt niet/dat hi dat doet bi fraude/aengesien dat hi heeft tedschinē voor dē rechter/eñ daerom en is hy nyet schuldich daer af schade te lijden.

Mora sua cuilibet est nociua. Dat vertoeuen dat yemant doet in zijn sake/van des in tijde nyet te doen/keert hem tot preiudicie.

Quod omnes tangit/ab omnibus debet approbari. Tghene dat eenen yegheluicken aengaet/behoort by eenē yegheliken geapprobeert te wesen.

In obscuris/minimū est subsequendū. In duystere saken/behoort dye minste genomē te wesen.

Cum quis est certus/vlterius certiorari non debet. So wye in een sake eens versekert is/ten is gheen noot van hem meer te verseckeren.

Ea que fiunt a iudice/si ad eius officiū non spectant/viribus non subsistūt. Dye sakē dye gedaen wordē by eenen rechter/eñ nyet aen en gaen zijnre officien/dye en zijn van gheender crachtē/noch en zijn nyet te houden.

Scienti et conscienti/non est iniuria neqz dolus Dye sake en is nyet gehoudē voor iniurie/dye geschiet by consente van beyden partien.

Que a iure cōmuni exorbitant/ nequaq̄ ad consequentiā sunt trahenda. Dese regule wil seggen/ dat in dyent den prince belieft/yemāt te doen eenighe gracie/dat hijt wel doen mach by zijnre hoochheyt eñ edelheyt / eñ daerom en moghent andere nyet betrecken in consequencie.

Peccati venia non datur/nisi correcto. Dye sonde en mach niet vergeuē wordē/dan alst gebetert si.

Non licet actori/quod reo licitū non existit. Oft dye eyssicher eyscht eenich delay/also wel toebehoret aen den verweerder/oft meer.

Mutare consilium quis non potest/ in alterius detrimentum. Tgene dat gepasseert is by sentencie ten gesichte eñ wete vā partie/ en behoort niet te wesen verandert/sonder consent.

Generi per speciem derogatur. Dese regule wil segghen/ dat het ghemeyne recht eñ generale dat een ygheliic bidē rechte des volcx/eñ bidē rechte vā natuerlike vriheden/oft vā vertregē vrijhedē heeft/haer dicwils derogeert/biden verbande oft obligacie/ daer inne hem eenighe verbindet by sinen wille/oft by zijnder misdaet.

Dolus et fraus nemini debent patrocinari. Si dol/oft by barat/ oft by loosheyt en behoort nyemant profiten te vercrijghen.

Plus/semper in se continet/quod est minus. Dye maiore partye begrijpt dat minste deel.

Pro possessore habetur/q̄ dolo desijt possidere. Hi behoort gehoudē te zijn voor possesseur vāder geeyschte sake/diese tanderen tijden gehadt heeft hoe wel dat hijt by dol wt sinē handē gheset heeft.

Vtile pro inutili non debet viciari. Profijt bidē onprofiten/ en behoren nyet te wesen ghevicieert oft gehindert.

Ex eo non debet quis fructum consequi / quod nisus existit impugnare. Hi en behoort nyet te hebben dat profijt vanden saken/dye welcke verwijt ende wederseyt dat selue.

Cum quid prohibetur/omnia prohibentur que sequuntur ex illo. So wye verbiet eenighe sake te doene / hy verbiet al dat ghene, dat daer af mach volghen/eñ ooc aenclaven.

Pluralis locutio/numero duorum est contenta Pluraliteyt vā woorden/behoort te wesen gecontenteert int ghetale van tween

Imputari non debet ei/per quē non stat/ si non faciat/quod per eū fuerat faciendū. Den genen en behoort nyet geimputeert te wesen/die welc doet het ghene/dat hy wel soude moghen doen/in dyen hy woude/na dat hijt niet schuldich en was te doene/ten ware dat hem beliefde.

Accessorium sequitur principale. Dye accessoire is schuldich te volghen dye principale.

Qui tacet/consentire videtur. Dye gheene dye swijcht/het schijnt dat hy consenteert.

Is qui tacet/nō confitetur: sed nec vtiqz negare videtur. De gene die swijcht en lijdt niet/ mer het schijnt nochtans oock/dat hi niet geheelijc en ontkēt.

Inspicimus in obscuris/ quod verisimilius/ vel quod plerumqz fieri cōsueuit. Wij besyen in obscure/oft duystere/eñ twijfelachtige saken/maer behoort te nemē dye meeste warachtige ghelikenisse eñ dat ghewoonlijc is gheweest ghedaen te zijn.

Si quis succedit in ius alterius/ eo iure quo ille vti debebit. Dye ghene dye succedeert int rechte van eenen anderen/hi en mach niet meer oft voorder dan dye gene en mochte/ doen hi noch in sinen

leuenden lijue was.

Presumitur ignorantia/vbi scientia non probatur/die is gehouden voor simpel en̄ ignorant/ dye welck niet en is vanden sinen voorsien.

Locupletari non debet quis/cū alterius iactura niemāt en behoort te rijckē/vā eens anders schade

In penis/ benignior est interpretatio facienda. In pijnen wesende/den alder besten oft heylichste̅ wech is daer te kiesen.

Actus legittimi/nō recipiūt cōditione̅ neq3 die̅ Dese regule wil seggen/dattet ghene/dat by ghemeyn recht/oft bi bescreue̅ rechte/rechtueerdelijc behoort gedaen te zijn/en mach niet wesen particulier accident/gestelt in cōdicie impertinente/oft in delay van daghe/oft van frustre exceptie.

Semel deo dedicatū/ non est ad vsus humanos transferendū. Tghene dat eens gewoecht is totter kercken/en behoort nemmermeer te wesen betoghen/in dye ghemeyne vsancie.

Non prestat impedimentū/quod de iure nō sortitur effectū. Die sake en geeft geen letsel oft hinder/de welc met rechte niet en mach sortere̅ effect

Cui licet quod est plus/licet quod est minus. Die he̅ mach en̄ behoort te behelpen vande̅ meeste̅ dats te seggen vande̅ maior/ dye mach en̄ behoort hem ooc wel te behelpen vanden minsten.

Qui prior est tempore/potior est in iure. Die gene dye de oudtste is inden tijde/dye heeft dat meeste recht inder actie.

Qui sentit onus/sentire debet cōmodū: & cōtra Die gene die deelachtich is aenden keyte̅ / behoort te deylen dye profiten/en̄ ooc dye contrarie.

In re communi/melior est conditio prohibentis Inder sake die ghemeyne is tusschen sommige/die condicie vanden bewaerder is beter/dan die condicie vanden possesseur.

Contra illū qui legem dicere potuit/ aperta est interpretatio facienda. Aenden ghene̅ is dye interpretacie te doen/die welck seggen mach dat recht.

Non est obligatoriū/contra bonos mores prestitum iuramentū. Die obligatie gedaen tegen dat recht en̄ tegens goede zeden/hoe wel datter af gesworen si/en is niet te houden.

Dolo facit/qui petit qd̄ restituere oportet eunde̅. Hi arbeyt te vergeefs/die yet begheert/ dwelc hy wederom gheuen moet.

Non est in mora/qui exceptiōe legittima potest se tueri. Dye ghene dye hem verweeren mach met rechtueerdighe exceptie/en behoort nyet te wesen in ghebreke/noch contumas.

Quod ob gratiam alicuius conceditur/non est in eius dispendium retorquendum. Dye beneficie oft priuilegie dye yemant heeft/en behoort he̅ niet te keeren in preiudicie.

Nullus ex cōsilio tenetur/dū tamen fraudulentus nō fuerit. Om een and̄ te rade̅ en wort niemāt gehouden/ten si dat hijt wetens bedriechlijc doet.

Exceptione̅ obijciens nō videtur/de intentione/ aduersarij cōfiteri. Dye he̅ verweert by exceptie/ en schijnt niet te bekenne̅ zijns aduersants peticie.

Que cōtra ius facta sunt/pro infectis debe̅t haberi. Dye saken tegens dat recht ghedaen/behooren ghereputeert te wesen/als onghedaen.

In pari causa vel delicto/melior est cōdicio possidentis. In ghelike saken oft delict/de cōdicie van den possessoor is te vermoeden dye beste te wesen.

Cum nō stat per eū ad que̅ pertinet/quo minus conditio impleatur/ haberi debet perinde ac si impleta fuisset. Dye gedaen sake/oft gegeuen op condicie/behoort waerdich en̄ gehoude̅ te zijn tot condicie/na dattet by hem nyet achter en blijft.

Quod alicui suo noīe nō licet/ nec alieno licebit Tgene dat ic by my selue̅ vā rechts wegen/niet en mach noch en behoore te doen/noch ooc by andere en mach/noch en behoore ic dat te doen doen.

In malis promissis/fidem non expedit seruari. In quade beloften en is men nyet schuldich trouwe te houden.

In alternatiuis/debitoris est electio: & sufficit alterū adimpleri. Oft by yemāt zijn twee sake̅ alternatiuement beloofte/het is genoech dye eene te volbrenghen/ten profite vanden schuldenare.

Qui ad agendum admittitur / ad excipiendum multo magis est admittendus. De gene dye tot eysche ontfanclijc is/ by stercker redene behoort hy ontfanclijc te wesen int verweeren.

Qui per alium facit/per seipsum facere videtur De gene dye by een ander eenige sake doet doen/ het schijnt by hem seluen ghedaen te wesen.

Factū legittime/retractare non debet/licet preterea casus euenerit/a quo non poterat inchoari. Een sake eens behoorlijc gedaen/oft daer na gheuerde sake/ waer by dat oft noch te doen waer/ het nyet geschien en soude/daerom en blijuet niet het en si houdelijc/oft te houden.

Quod alicui gratiose cōceditur/trahi non debet ab alijs in exemplum. Dat yemant bi gracie wort yet verleent by den prince/dat en mach daerō een ander nyet keeren in consequentie.

Frustra quis sibi fidem seruari querit / qui fide̅ a se prestitam seruare recusat. Dye ghene eyscht onbehoorlijc dat hem trouwe bewaert si/dye de sine nyet bewaren en wil.

Delictū persone/non debet in ecclesie detrimentum redundare. Die delict oft misdaet vā een persoon/en behoort nyet te vallen noch te redundere̅ tot detriment oft achterdeel der kercken.

Rationi congruit/vt succedat in onere/qui substituitur in honore. Het is sake cōsonant tot redene dat dye ghene dye geconstitueert is tot eere/oock draghe den last/deser eere aengaende.

In argumentum trahi nequeunt / que propter necessitatem aliquando sunt concessa. Tghene dat by costume van ghebreke geschiet/en behoort niet weder ghebrocht te zijn in exemple/noch in argument van ghelijckenisse.

Nemo potest plus iuris transferre in aliū / quā sibi cōpetere dinoscitur. Nyemāt en mach een and̄ trāsportere̅ oft op dragen meer ō recht/dā hi heeft

In toto nō est dubiū partem contineri. Ten is

geen twifel/die maioer en begrijpt die minoer.

In generali cōcessione veniūt ea/que quis nō esset versimiliter in specie cōsensurus. Tgene dat bi eenige gegeuen oft geconcedeert is int generale en behoort niet te begripen/ tgene dat specialijc die ghifter niet en meynde/oft en mochte gheuen.

Qui contra iura mercatur/bonā fidem presumitur nō habere. De ghene die teghens trecht maect eenich contract/geeft presumptie van al daer inne niet te hebben goede trouwe.

Bona fides nō patitur/vt semel extractū/iterū exagatur. Goede trouwe oft redē/en gehenget niet/dat die sake eens ghedaen eñ volbracht/daer na gheeyscht oft betoghen si.

Quod vna via prohibetur alicui/ ad id alia non debet admitti. Oft yemande eenige sake verboden is/alle die saken die vander seluer spruytē/ oft dyer aencleuen/zijn hem ooc mede verboden.

Cōtractus ex conuētione legē accipere dinoscatur. Dese regel seyt/dat alle contractē gemaect ter goeder trouwe/behoren te dragen vigoer van rechte. Eñ die voorwaerdē die indē contracte zijn bewaert/zijn warachtich als bescreuen recht.

Damnū quod quis sua culpa sentit/sibi debet/nō alijs imputari. Die scadē die yemant bi zijnre sculden voelt oft draecht/dat toebehoort hē alleen sonder yemant anders daer af te wesen gheimputeert

Infamibus/porte non pateant dignitatū. Den infamē oft oneerlikē en sullē niet opē gedaen wordē die poortē der eerē/mer sullē gewraect worden

Certū est/quod is cōmittit in legē/qui verba legis complectēs/contra legis nititur voluntatem. Dese reghel seyt/dattet seker sake is dat so wes gedaē is bi eenige middel/tegens dat bescreuē recht niet waerdich en is. Wāt bi iemāt anders en mach ic niet doē doen tgene dat ic van mi seluen niet doē en mach. ¶ hier eyndē die regulē vā rechte.

¶ Die maniere eñ condicie vandē heeren vandē parlemente / eñ hoe dat si haer behooren te oordineren.

¶ Dat.CCC.liij.Capit.

NA dat die edel stijl vanden parlemente/dats te wetē/dat oft commissarien ghegeuen zijn biden parlemente: dye commissie gegeuen/onse heeren behoren terstont te gaen op die plecke met eenen clerc/die si sculdich zijn te nemen eñ te hebbē niet suspect aen die partien eñ dat hi gedaen heeft eedt solemnele/in presencie vander partie eñ ghetrouwelijc versekeren ind audicie eñ dat secrete te helē. Itē die commissariē behorē te nemē salarisen behoorlijc, Dats te wetē/die twee cōmissariē vandē parlemēte/en behoren niet te riden met haer familie eñ haer clerck / dan met ses peerden/ eñ elck peert mettē rider/om.x.scell.parasijs:dats.lx.scel des daechs. Eñ inde herberge gecomen zijnde metten voors clerc/behorē te vacierē inder audiciē wt geseyt die clerc voor sinē arbeyt van zijn scriuen te

leuerē francijn/behoort te hebbē bouen tgene dat voors is/sdaechs.vi.s.dat zijnre audicie vacerē sullen: eñ buten die vacaciē/als heylige dagen/eñ ander dagen dat si niet en besoignerē/en behooren si niet te hebbē/dan die voors.lx.s. Item daerom en blijft niet/dat die clerc vand enqueste/vā te grosserē dat proces/en sol hebbē zijn salarisen/bi taxacie vandē cōmissariē. Itē vander ordināc ie vandē houen subiectē/moetmen hē bedragen tot die ordināc ie vander plecke eñ sonderlinge nadē houe vandē parlemēte. Wāt na dat die cōmissariē te peerde riden/eñ om langer te bliuē dan eenen dach alleene/ het schijnt dat si om dat peert eñ meester/ behoren te hebbē.x.s.pax.des daechs/als voors is vanden parlemente. Mer met so veel peerdē en zijn si niet sculdich te ridē. Want het is genoech in subiecte houen/vā een peert tot een cōmissaris/eñ om dē clerc van subiecte houen/als vanden clerc vanden commissarien: want min en mach hi niet hebben.

¶ Tghetal vandē heeren vandē parlemēte/eñ ooc vanden enquesten.

¶ Dat.CCC.liiij.Capittel.

DAt ghetal vanden heeren vanden parlemente/behoort te zijn van.xxx.na die oude vsancie: dats te weten vā.xv clercken eñ.xv.leeckē/sonder die vier presidenten/daer af die eene geheeten is/die eerste president: eñ heeft bi costume duysent lb.te wedde tsiaers/eñ die ander drie/ elc vijf hondert.lb tsiaers. Eñ alle die ander heerē vādē parlemente hebbē elc.v.s.pax.sdaechs: dats te wetē die dagen die si sitten/eñ dander dagen niet. ¶ Item daer is een camer/die geheeten is/de camer vandē enquestē/ inde welcke zijn.xl.heerē bi getale: dats te wetē.xxiiij.clerckē/eñ.xvi.waerlike. Bi welcke heerē zijn geuisiteert die processen die int recht vallen/inden voors parlemente/eñ die vandē subiectē aldaer gebrocht worden/om recht te hebbē. Eñ dese camer is vandē enquestē/in een camere die ouer dat parlemēt is. Eñ sitten dese heerē vandē enquesten alle dagen datmē vaceert indē rade/ō te visiteren die processen/eñ die arrestē daer op makē. Eñ dat gedaen seyndē si weder dat proces eñ die arrest daer op gemaect/in dand camer vandē parlemēte. Eñ voorder eñ ondwindē si hē niet/noch en weten niet ō wien si wisen: noch en behoren te arresteren Eñ oft ghi wetē wilt bi een arrest gegeuen vandē parlemēt/bi wien dattet gedaen is/oft bi die camere vandē enquestē/oft bi die camer vandē parlemēte. Weet dat ghi dz daer bi wetē sult/als die arrest seyt/per arrestū curie/dat die proces geuisiteert is geweest bider camere vandē enquestē. Eñ als dye arrest seyt/per iudicium curie/dan is die proces geuisiteert geweest bider camere vandē parlemente sonder gedragē te zijn inde camer vandē enquestē. Eñ bi tghene dat voors is/weet ghi die maniere. Sōtijts gebueret dat een arrest coēt per ordinationē curie/dan ist te weten/wanneer eenige arrest oft appointemēt vanden houe vanden parlemēte

coemt bi ordinācie vandē heeren/vandē seluē parlemente/die geschiet op staende voet/dats te wetē terstont als die sake ghedingt is/eñ die heeren terstont daer af ordineren tegenwoordelijc.

¶ Itē is te wetē dat noch is een andꝛ camere: die is geheetē/die camer vanden requestē vandē pollaysen: eñ houden liege eñ auditore vandē sakē vandē officieren des coninex: eñ sitten aē deen side vandē pallayse: eñ behoren te zijn .viij. inden getale/dats te wetē vijf clerckē/eñ drie leeckē. Eñ vā haer vonnisse mach gheappelleert wesen int parlement.

¶ Vandē boeten/sulc alsmen na dye vsancie vanden houe royale ghewoonlijc is te ontfanghen/te nemen/eñ te heffen/voor den Coninck.

¶ Dat.CCC.lv.Capit.

Hier na soo volcht vanden boeten sulc als eenighe/na die vsancie vanden houe royale/ghewoonlijc zijn te nemen eñ te heffen voor den coninck. Eñ ten eersten so wie verualt in deffault van verdachuaerdinghe/ghedaen bi commissie eñ relacie vanden sergiant/het si teghens den procureur vanden coninc/oft teghens partie geconfirmeert metten exployte van partie/ als totten state vanden daghe/so valt hi ooc in boeten teghens den coninc van ses schellinghen parasijs. Eñ hoe wel dat yemant hem laet so veel contumasseren dat hy by deffault gecondemneert si inden eysch daerom en blijuet niet/hi en betaelt voor elcke deffaulte thien schellinghen parasijs/ghelijc vooꝛscreuen is.

¶ De main mise.

¶ Itē oft die verdachuaerdinge is de main mise/dan is die deffault van .lx. ß. pax. van boetē. Eñ also suldijt verstaē /wtgesept vanden saken hier na volgende. ¶ Het is te weten/dat inder vdachuaerdinge te siē interinerē een commissie vandē coninc/die daer ghebreckelijc valt/en valt daer in geen boeten. Item so wie verdachuaert is tot cession/en valt bi deffault in geen boeten Itē so wye vdachuaert is/te sien yemant setten in erue bi decrete/en valt bi deffaulte in geē boeten. Itē so wie vdachuaert is in cas van sekerhede/en valt in geen boetē bi deffaulte. Ten waer hi also/dat die vdachuaerdinge verbondē waer bi eenige contracten oft in eenige beloften eñ dat die vooꝛs mandement daer af mencie maecte/dan souder vallen inde boeten vanden deffaulte.ɽc.

¶ Van opposicie op executie.

¶ Itē so wie opposeert tot eenige executie in dien hi daer af verualt/hi vualt inds boetē vā .lx. ß. pax in dien dat obligacie oft beloefte si /op tgene daer men hem om executeren wil/op dat die executie geschiet bi commissie.

¶ Te proposeren van feyten contrarie.

¶ Itē so wie proposeert in houe royale/feyten contrarie/in sake principale/weet dat de gene die van zijn feiten vualt/valt inde boetē van .xx. ß. pax. Eñ oft die sake cōtrarie/waer bi feytē cōtrariē/bi partie aduerse/dat is ooc .xx. ß. pax. om die feytē cōtrarie/vā partie aduerse: eñ niet in andꝛ sake/dā inder sake principale. Wāt in declinatoire noch in dilatore en valt geē boete/tē waer dat hi de selue de principale sake vandꝛ materie eynde. Want alsdan om te veruallen vanden feyten contrarien/daer op geproposeert/souden boeten vallen/als vooꝛs is.

Van beclachte van nieuwichede

¶ Itē so wie vualt vā beclachte van nieuwichede/ weet dat hi valt in boetē van .lx. ß. pax. Eñ in dien daer feytē contrarie zijn geproposeert/noch vualt de gene dier veruallt/inde boetē van .xx. ß. Eñ om die opposicie/in dien die opposant vualt vandꝛ opposicie .x. ß. pax. Eñ oft die partiē vrenicht werdē na die sake geproposeert/hoe wel dattet si bi licencie vandē houe/so is men die vooꝛs boetē sculdich. Mer het is elc vandē partien/de helfte vandē boeten/in dient so verre is dat die litiscontestacie/si gedaen in beclachte van nieuwichede: hoe wel datter geē opposicie en is/so en valt daer geē boete/mer na litiscontestacie/die boeten vooꝛs zijn vervallen.

¶ Van mise de fayt.

¶ Oft yemant bi mise defayt/is ghesedt in ghifte van aelmissen: oft dat vrouwe oft ioncfrouwe gesedt si in haer duwarie/bi mise defayt/weet dat so wie daer tegen coēt na dat de mise is decreet bidē rechter royale hi veruallt inde boetē van .lx. scel. pax. Eñ in opposicie in dien daer eenige is: eñ in feyten contrarien/in dyēmē daer in veruallt. Oft die rechter/die de sentēcie geeft/niet en wiste vandē costen/oft dat hi die vergheet/weet dat hi sculdich is van zijn proper ghelt die op te legghen/tot iuste tax/aenden ghenen die de sentencie voor hem ghehadt heeft.

¶ Vanden paysen oft bestanden te breken.

¶ Item so wie proposeert in houe royale/tegēs eenigen pays enfrainte oft gebroken: oft na de sommige/bestandt oft sekerhede/die daer af veruallt/valt inde boeten van .lx. ß. pax.

Vanden appeaulx vandē coninc.

¶ Item so wie veruallt inden appeaulx/oft vercopinge vanden coninc/om elcke .xiiij. daghen thien scelĺ. dat is om den derden dach/eñ .xiiij. dach .lx. ß. pax. Maer die thierchame en spruyt niet/voor dat die drie geleden zijn. Eñ also suldys verstaen vandē .xiiij. dagen. Eñ so wie eer te rechte coemt hi en veruallt niet in eenige vanden vooꝛs boeten/dan van tgene dat daer af gedaen si/eer hi te rechte quame Ghelijc/so wie quame/eer die tierchames geleden waren/hi en soude niet veruallen in eenighe boeten. Eñ diese alle drie liet ouergaen/eñ hy daer na quame/hi soude betalē thien schellingē voor elcke: eñ also vanden .xiiij. daghen. Eñ dye sergiant dye welcke die appeaulx ghedaen heeft/soude hebben voor elcke .xiiij. dagen/vijf scellingen: dat is om die drie .xxx. scellingen. Eñ aenden clerc vanden houe om zijn register/thien scelĺ. dat is te weten aenden

baeliu vijf scellingen/eñ aenden clerc vijf scellinghẽ

¶ Te calengieren/oft aen te trecken eens anders erue.

¶ So wye calengiert eens anders erue/ in houen royalen/eñ hi daer af verualt tegens den genẽ die daer af gheuonden is in possessie/hi verualt in.lx. schellinghen par.Eñ ist leengoet/in.x.lb.par.

¶ Te veruallen van appeel.

¶ So wie verualt vã appeel bi hem gedaen/hi verualt in.lx.s.van boeten/het si dat hijt renuncieert oft onderhout:eñ voort daer af verualt/oft dat hy niet en verheft/oft en relieueert in behoorlikẽ tide.

¶ Te comẽ tegens die sentencie.

¶ So wie coẽt tegens die sentencie/appointemẽt/ oft ordinancie vanden rechter/hi verualt in.lx.scellingen par van boeten.Eñ daer toe is hi dat schuldich te beteren a gayge ploye tegens den rechter.

Te dingẽ sonđ aduen oft vestichz

¶ Itẽ oft een aduocaet dinget sonđ gheuesticht te zijn vandẽ genen/daer hi voorspreect/hi is sculdich te beterẽ tegẽs dẽ rechter/eñ daer toe valt hi inde boeten van twee capoenen/tegens den rechter.

Brieuen te geuen sonder datum.

¶ Itẽ oft die clerc vandẽ houe/brieuẽ passeert/sonder dẽ datum/hi valt inde boetẽ vã twee capoenẽ.

¶ Oft eẽ sergiãt scrijft te houe eñ in zijn rescriptie hi niet en sedt dẽ datum vandẽ dage/hi verualt tegens dẽ rechter/inde boeten van twee capoenen.

Te missaken sculden die hẽ gegeuen eñ betaelt zijn.

¶ So wie missaect voor recht/eenige penningen/die hẽ tanderẽ tiden ghegeuen eñ betaelt geweest souden hebben/het si bi depost/bi nãpt/oft anders/in dien dat betuycht wort tegens hẽ/weet dat hi dualt inde boeten van tweewerf also vele:te wetẽ vã thiẽ.lb.xx.scellingẽ Itẽ so wie missaect/verualt inde boeten van.xl.lb.

¶ Te missaken tgescrifte vã zijn der hant.

¶ So wie missaect eenighe saken sculdich te zijn/dat blijckẽ mocht bi gescrifte vã zijn der hant eñ dat tegẽs hẽ betuycht waer dattet zijn ghescrifte is/in dien hi geen betalinge en thoonde oft toonen en mochte/hi soude veruallẽ in dubbel de boeten/te weten van thien.lb. A

Glo. c. cũ super toru/ concordãt cum iure scripto /cũ Authen. cõtra qui proprium. c. de nõ numer. pecun.

Een schult tweewerf te eysschen

¶ Itẽ oft yemant hẽ vordert te eyssen voor recht tegens andere/een summe ghelts/daer hi hẽ af wil doen executeren/eñ bedwingen / eñ dat betuycht mach zijn tegẽs dẽ eysscer/dat die selue tanderẽ tiden betaelt geweest hadde/weet dat hi daerõ verualt inde boetẽ de quadruple/dat is voor.x.lb.xl.lb

Te vercoopen eens anders sake.

¶ Itẽ so wie vcoopt eens anđs sake/ sonđ den wille vandẽ genen dien dattet behoort toe te hooren/ eñ daer af geschil is/weet dat hijt sculdich is te beteren/van also vele/als die sake weerdich is eñ die sake restitueren. ¶ Item oft zijn selfs sake waer/ na dat daer gheschil af wesen soude/hy verliest sine possessie eñ heerlicheyt.

¶ Te onthouden sake espaue.

¶ Item so wie verliest sake espaue/eñ dat onthout tot sinẽ profite sonder dat te latẽ weten aendẽ heere/onder wien des geuonden is/eñ aen wien de sake espaue behoort toe te horen/bi sinen rechte seignourale/weet dat hi verualt in dubbele boeten vã also vele als die sake waerdich is/ ende sal ooc dye sake moeten restitueren.

Uyten houe te scheyden sonder licentie.

¶ Itẽ so wie wten houe scheyt sonder licentie na litiscontestacie/om pacificacie te doene oft gedaen/die valt inde boeten van.lx. scellingen parasijs.Eñ en houdt niet noch en is waerdich eenighe pacificacie/die daer af ghedaen si.

¶ Beesten te vinden in zijn scade.

¶ Itẽ van beesten geuonden in eens anders scade suldy weten/dat die boetẽ sulcke zijn.Om beesten met hoornẽ/geuonden in eens anders scade/in verboden tide.iij.scell.Eñ om dat kalf dat der moeder volcht/ses.đ.Itẽ om dat volẽ peert oft merrie.ij.s. Item om een vercken.vi.đ.Item om een wep oft schaep.vij.đ.Item om een hoop gansen/alsser niet meer en is.xvi.đ.eñ ofter meer waren.iij.s.Eñ is te weten/datter vã alsulcken prise is/als die boetẽ vanden houe/daer des gheburt.Eñ in dien datse bi nachte gheuonden waren in eens anders scade si souden gheappliquiert zijn aenden heere/eñ tot sinen wille.Maer die heere soude ghehouden zijn in die schade.Eñ in dien dattet beesten waren dye in bewaernisse zijn / den gheheelen hoop en waer niet meer schuldich dan een boete.

Te mennẽ voor oft na die sonne.

¶ Itẽ so wie beuondẽ wort/voor oft na der sonnẽ opganc eñ ondergant/mennẽde wt sinẽ velde/dye rende die oogstmaent/hi dualt inde boetẽ vã.lx.s. Eñ die sergiant is daer af ghelooft bi sinen eedt.

¶ Vanden garwen te draghen.

¶ Itẽ so wie beuonden wort/dragende eenige garwen/het si coren/hauer/garste/ oft anders/ wten campe daer dat ghewassen is/voor oft na de sonne hi verualt inde boeten van.lx.schellingen.Eñ tgene dat hi draecht/verloren eñ gheappliquiert aenden sergiant die hem vanghet.Eñ waert bi nachte dat souder wesen op die pene van diefte.

Van vruchtẽ oft ooft te nemen.

¶ Item so wie eenich ooft oft fruyt in boomgaerden neemt hi verualt inde boeten van vijf schellingen parasijs eñ die scade weder ghegheuen.

¶ Te visschen in eens anders viuere oft grachten.

¶ Item so wie beuonden wort visschende inden viuere oft grafte vã eenen anderen/hi verualt inde boeten van.lx.s.eñ

die stade weder gegeuē. Eñ in schependom.xiiij.ß. eñ ist bi nachte/het soude voor dieste gehoudē zijn.

¶ Van quade herberghe eñ dobbel spel.

¶ Itē so wie onderhoudt quade herberghe van gheecht volc. Oft so wye onderhoudt dobbel spel/die veruālt inde boeten van.lx.ß.

¶ Van beesten gaende in nieuwe stoppelē.

¶ Itē oft eenige beesten gevondē werden in nieuwe stoppelen van koerne/voor den derdē dage na dattet koren ghesneden is: weet dat die gene dien die beestē toebehooren/vervallen inde boeten vā.lx.ß. Eñ die sergiāt is daer af gelooft bi sinen eedt.

Van te voghelen.

¶ Itē niemāt en mach vogelen na entuogelē voor alder heylighen dach/op die boetē van.lx.ß. eñ die nettē verlorē. Item so wie vogelt na patrisen/hi verbuert.x.lb. eñ die nettē verlorē/dat is te weten dat in alle saken voorß gevonden/daer netten zijn verboden/die netten behooren den heere toe.

Van verboden wapen te dragen

¶ Itē so wie bevondē wort dragende vboden wapenen/gelijc als pserē/eñ ander verbodē wapenen die valt inde boeten van.lx.ß. Itē so wie bevondē wort dragēde verboden stockē/gelijc als pserē glavien/oft loot/oft daggen/oft scerpe messen hi valt inde boeten van.lx.ß. Itē so wie bevonden wort dragende hantbogen/oft stalen voetbogen gespannen met tē pilen daerop/hi vervalt inde boeten vā.x.lb. Eñ wanneer men schiet om yemant te bescadighen/dat is pene arbitrale/als van port darmes.

¶ Een ander te slaen wt toorne.

¶ Itē so wie yemāt slaet met scarpe wapen/oft ander wapenē totten bloede/hi vualt inde boetē van lx.ß. om die wapene: eñ in ander boetē om dē bloede. Item so wie yemant met eenige wapen slaet sond bloet/valt inde boete van.lx.scell. an dese wapen/eñ in een and boete vā.v.ß. om dē dach. Itē so wie een and slaet sonder wapen/als metter vuyst oft met eē stoc sonder yser/valt inde boete vā.v.ß. in dient niet en bloeyt oft dattet wel niet gesthoort en si. Mer in dien tvel geschoort is/of dat het bloet daer wt springet/hi valt inde boeten van.lx. scell. ¶ Itē oft yemant eenen anderē slaege in wegē ropalē/hoe wel dattet sonder bloetstortinge/oft sonder wapen waer/hi soude vervallē inde boetē van lx.ß. Eñ in allen sakē voorß behoort verstaē te zijn dat die iniurie behoort gebetert te zijn/eñ gherestituert aenden genen/aen wien dat gedaen is.

¶ Van iniurie ghedaen met port darmes/oft vergaderinghen.

¶ Itē iniurie gedaen met port darmes/met oploope vā huyse/eñ compoie vandē lande/met clocke slach met onbehoorlike vgaderinge/met sauuegarde enfrainte/met brakinge/met vspiedinge eñ verraet. Alle sulcke misdadē vallē inde kēnisse vandē rechter souverayn/die dat resort van iustitie heeft vandē lande. Eñ die boeten zijn te taxeren eñ te ordineren/tot arbitrale correctie vandē rechtere na die misdaden eñ faculteyten vandē delinquanten: eñ daerom en valt daer op geen tax expres.

¶ Van boeten op visscherien.

¶ Weet dat so wie bevōdē wort visschende in rivieren royalē/oft riuierē/oft ander vbodē waterē vā paesscen tot bamisse toe met nettē geheeten rez valt inde boete van.lx.ß. Eñ in ander tidē machmē daer wel visscen. Itē so wie bevondē wort visschēde metten traumel/in wat tide dattet is/valt inde boetē van.lx.ß. Itē so wie bevondē wort visschende bi nachte/valt inde boetē van.lx.ß. vā paesschen tot bamisse. Itē so wie bevondē wort visschende vā sint Jansmisse/met netten diemen heet muche/valt inde boetē van.lx.ß. Itē so wie bevondē wort visscende op ses voetē nadē worpe/valt inde boetē vā.lx.ß. So wie bevondē wort/stekēde na palingen/in wat tide dattet si/ valt inde boetē vā.lx.ß. Itē oft een visscer bevondē wort in een riviere hebbende meer dā twee sceepkēs/die valt inde boeten vā.lx.ß. eñ die sceepkens vloren eñ geconfisquiert. Itē so wie bevondē wort/hebbēde aen elc sceepkē meer dā ses netten/diemē heet bars nettē hi vualt inde boetē vā.lx.ß. eñ hi verliest dat surplus. Mer cleyne nettē mach hi wel meer hebben. So wie bevondē wort/hebbēde aen elc sceepkē meer dā acht baelen/eñ.l. vievuins/hi vualt inde boeten vā.lx.ß eñ hi verliest dat surplus. Itē so wie bevonden wort in wat tide dattet si/visscende met ander nettē/dā hier na gescreven zijn: te weten die alō cleinste dat ter een oude tournoys door lidē mach/eñ die alder meeste/eenē grotē tournoys/valt in boete vā.lx.ß. Eñ is te wetē/dat alle nettē/daermē mede visscen de bevondē wort/tegens dat vbot/die zijn vbuert eñ alle die sceepkens mede. Dats te verstane/ dattet zijn eenige netten/die anders wesen souden/dan so voorß is. Wāt de selve nettē zijn sculdich vbrant te zijn bi vōnisse/op dat niemāt en wercke in rivierē.

¶ Vanden loop des waters.

¶ Itē so wie bevondē wort benomē te hebben die oude loop vandē waterē/hi vualt in boete vā.lx.ß.

¶ Vanden weghen te maken.

¶ So wie bevonden wort niet vmaect noch verheven te hebbē wegen/holen/eñ plancken/binnē de tide die daer toe staet/hi valt inde boetē van.lx.ß. Eñ inden lande daermē dinget bi schepenē.xiiij.ß.

¶ Itē so wie niet besloten en heeft die plecken/die sculdich zijn besloten te wesen/ binnen dē tide dye daer toe staet/hi vervalt inde boeten van.lx.ß.

¶ Te ackeren op heyrweghen.

¶ Item so wie bevonden wort op ghemeyne weghen/dat hi van dien weghen aen hem betreckt oft dat hi [illegible] vander aerden vanden wech/ op zijn landt hi vervalt in die boeten van.lx. schellingen.

¶ Van thoudt vandē bosschagien af te houwē/oft wech te dragen.

¶ Item so wie beuondẽ wort indẽ bossche/ af hou wende eenich hout/ valt inde boeten van.xiiij.s.in alle landẽ daermen wijst bi schepenẽ. Eñ is thout grof vā eens māts lengde/ oft ses voetẽ lanc/ hi ver valt inde boetẽ van.lx.s. ¶ Item so wie beuonden wort in eens heerẽ lant oft bosch/ wech draghende eenich hout afgesnedẽ/ dat dẽ heere toebehoorde/ weet dat hi verualt inde boetẽ vā.lx.s.tenware bi also/ dat die ghene die also beuondẽ waer draghen de dat hout/ seggen woude/ dat hi dat in een ander bosch gehaelt hadde. Want dan soude van noode zijn/ datmen dẽ genẽ die dat hout draget/ brengen soude ter plaetsen/ daer hi seggen soude dat te heb ben ghehaelt/ eñ besien oft dat hout dat hi af ghe sneden heeft/ te passe coẽt op dat hout/ daer hi sept dattet afgesnedẽ oft afgehouwen is. Eñ oft daer niet te passe en coẽt/ hi verualt inde voors boeten eñ dye sake weder gegeuen. Eñ oft geschade hout ware/ dat soudemen houden voor diefte.

¶ Itẽ so wye hẽ voordert gras te snijden in eens anders lant/ hy verualt inde boeten van vijf schel lingen/ eñ dye schade weder ghegeuen.

¶ Te sweerẽ quade eede.

¶ So wye eenighẽ quaden eedt sweert/ dat die clerckẽ heetẽ dẽ leelikẽ eedt/ hi verualt inde boetẽ van.lx.schell.

¶ Van leelike brieuẽ te scriuẽ tot zijnre moeder.

¶ So wie zijnre moeder seynt eenige brieuẽ/ bi quaden oft leelikẽ propoost hi valt in boetẽ van.x.s.na die oude costume. Mer om dat de coninc keyser is in zijn lant/ daerō mach hi daer af maken eñ ordineren tot zijnre believften/ eñ heeft daer op geordineert/ ghelet te zijn drie da ghen op die kake/ eñ daer na gebannẽ van zijnder prouincien. Weet dat wij ons na zijn edict moeten reguleren/ oft wij moeten van hẽ remissie hebbẽ/ want gheen ander rechter en mach daer teghens differeren/ noch setten minder boeten.

¶ Eenen anderẽ reprochie oft lee licheyt op te seggen.

¶ So wie eenen an derẽ op sept eenige reprochie oft leelicheit diffama tore/ als hẽ te heetẽ dief/ moordenaer/ valsch/ onge trouwe/ oft zijn trouwe gebrokẽ te hebbẽ/ contra rie sinẽ heere/ ketter/ bugger/ eñ ander sakẽ/ daer men af gediffameert/ oft onteert soude worden in rechte/ verualt inde boetẽ vā.lx.s. Eñ is schuldich met rechte in alle pleckẽ daer hi hẽ ghediffameert heeft/ te ontsegghen/ eñ dat in sinen hals te halen/ eñ dat hi hẽ houdet voor een goet man/ van goede eñ vrij condicie/ eñ dat so wes hi van hẽ ghesept he uet contrarie zijn eere/ dat hy dat sonder sake van hem ghesept heeft/ eñ valschelijck ghelogen.

¶ Van eens anders beeste doot te slaen.

¶ So wie een beeste doot slaet/ ist on wetẽs/ hi is schuldich weẽ te geuẽ dẽ prijs vander beeste/ inds interreſt eñ schade. Des is die beeste schuldich hẽ toe te horẽ/ eñ dan en vallẽ daer geen boetẽ aendẽ heere. Mer ist wetẽs gedaen/ eñ niet

voor raet/ dan vallẽ daer af.x.s.van boetẽ/ eñ den prijs vand beeste. Dats te wetẽ/ hi sal gehoudẽ zijn weẽ te geuẽ/ so vele als die beeste weerdich is/ eñ die interreſt eñ boeten van partie/ nader sake. A

¶ Van die beeste vanden gebue re/ eens anders ghebuers beeste doot te slaen.

¶ Itẽ oft die beeste vandẽ eenẽ gebuer/ dootslaet een beeste vā haren gebuere/ ist beuonden/ dat die beeste dier doot is/ die and eerst aengeuochten he uet/ weet dat dan vā die beeste dier doot is/ gheen restitucie en valt noch en behoort. Mer oft die bee ste/ een and dootslaet/ sonder eerst aengeuochtẽ te zijn/ die gene die de beeste voor sine hout/ of toe be hoort/ die dander beeste doot geslagẽ heeft/ nā dat dat feyt ghedaen is/ is schuldich eñ behoort weder te geuẽ/ dẽ prijs van dẽ doode beeste/ met die inter reſt/ eñ daer en vallen anders gheen boeten.

¶ Itẽ oft die beeste so quaet is/ dat si wt slaet/ ghe lijc die volens oft stieren/ eñ die gebueren vreesdẽ dat si daer af schade mochtẽ lijdẽ aen haer beesten weet dattet behoort gesept te zijn/ dẽ ghenen diet toebehoort/ dat hi zijn beeste sowel beware/ dattet niemādē geẽ schade en doe. Wāt in dien dattet na die denūciacie yemāt eenige scade doet/ dat soude wesen tot sinẽ perikel/ eñ hy soude weder moeten geuẽ die schade/ het si dattet aengeuochten si/ oft nyet/ oft dat hijse voor zijn beeste hout/ oft niet. B

Te coopen eenighe sake litigiose.

¶ Item so wie coopt eenige sake litigiose/ dats te seggen/ eenige sake hangende in ghedinge tusschen een te gens dandere/ oft de gene diet coopt/ weet dattet in gedinge is/ weet dat hi in sulcke boetẽ valt/ als te verliesen dẽ prijs/ dye dẽ coop bedraghen soude hebbẽ. Eñ die vercooper verliest die sake also ver cocht/ eñ dat blijft ten proffite vandẽ heere/ in diet int eynde vander pleyte hẽ toe geweſen wort. Eñ in dyen hi verlieser is/ hy is schuldich te verliesen also vele/ als den coop bedraghen heeft. C

¶ Van eens anders sake te nemẽ bi maniere vā feyte.

¶ So wie hem vor dert te nemẽ eens anders sake/ bi maniere vā fey te/ seggende redẽ te hebbẽ vā des te doen/ eñ noch tans dat hy des doet sonder recht/ hoe wel dat hy seggen woude/ dat die saken aen hẽ verbondẽ zijn die hi also nemẽ will/ nochtās na dat hi daer in met feyte procedeert sond beneficie vā recht/ hy verualt in die boetẽ van quadruple/ van also vele als dẽ sa ke weerdich is/ die hi also heeft willen nemen. D

¶ Te vercoopẽ een sake tot veel personen.

¶ Item dye aen veel personen een sake vercoopt/ die hi wel weet dat hi mer eens leueren en mach/ eñ tot eenen persoon/ hi verualt inde boeten de quadruple/ van also vele als den co pe bedraghet tot eenen persone. E

¶ Sinen schuldenaer te vanghẽ

A l.de pecori bus.c.de le ge Aquilia.

B l.s.§.cū ari etes.ff.si quadrupes paup. fecis dicatur

C l.quicunq et.l.cerile mus.C.de litigiosis.

D l.sed et par tis.§.quo ri poterit si sequenti.ff de eo qūm tus causa g stum erit.

E de iure scrip to pena tal si ille puni tur.l.qui du obus.ff.ad legẽ Corne liā de falsis

met feyte. ¶ Itē so wie hē voordert te vanghen eñ te arresterē met feyte sinē schuldenaer / sond auctoritept vā rechte/ eñ hem seluē recht/ weet dat hy verliest die schulde/ eñ dye schuldenaer blijft daer af ontslagē eñ quite: eñ daer toe moet hi beterē tegēs dē rechter/ vā tweewerf also vele/ als die schulde bedraecht. A

A l.extat eū decretū. ff. de eo quod metus causa. &c.

Van eens anders erue te eysschen voor tgherechte.

¶ Itē wie hē voordert voor tgerechte te eysschen eens anders erue/ eñ hi daer af verualt/ hy valt in boeten van .x. lb. ist leengoet/ eñ ist eygen lant .lx. s. Eñ oft die ghene/ dye dat erue gehouden heeft/ verualt: eñ beuonden wort / dat hijt met onrechte beseten heeft/ eñ dat weygert weder te geuen/ hy verualt inde boeten van .lx. schellinghen.

Vā eēs anders beeste te besluytē.

¶ So wie besluyt eens anders beeste/ in wat plecke dattet si/ so lange dat si doot is/ bi ghebreke van honger/ oft die ghene die dat ghedaen heeft/ voor recht daerō wort betoghē/ eñ hi dat ontkent/ eñ tegēs hē betuycht worde: weet dat bidē ontkennen dat hi daer af doet / mids de interrest eñ schade vā partie/ hi vualt inde boetē van tweewerf also vele als die beeste waerdich is/ teghens dē rechter. Eñ in dyen hi dat kent gedaen te hebben/ hi is vrij om dye schade weder te gheuen aen die partie. B

B l.contra negantē et l. de precorib⁹ C. de lege Aquilia.

Van yemāde schade te doen met wetenschap.

Itē so wie wetēs een ander schade doet/ eñ die gene/ dien die schade gedaen is hē beclaecht om restitucie te hebbē/ eñ de gene diet gedaen heeft/ ontkēt dat feyt/ hi valt in dubbelde boetē vā also vele als die schade bedraecht/ eñ dye schade weđ gegeuē. Eñ in dien hi dat bekēt/ hy sal quijt gaen/ midts de schade weder gheuende. C

C d.l. contra negantem

Vanden baeliu in zijn iuredictie te coopen eenich lant/ om crisme.

¶ Item oft eenich baeliu/ in zijn lant oft iuredictie coopt eenich lant oft possessie/ om crisme/ die hi ter cause van zijn officie den vercoper aendoet / weet dat die coop behoort te niete te zijn/ eñ die vcoper behoort zijn goet weder te hebbē. Eñ den prijs vā den coop behoort genomen te zijn voor die boeten optē coper/ dat is optē baeliu/ diet also met macht ghecoft heeft. Eñ daer toe behoort hi gheprivueert te worden van zijnre officien inden wille van sinē ouersten/ daer hi subiect af is.

Vandē rechter ghecorrumpeert.

¶ Itē oft die rechter/ oft dat gherechte beuonden wort gecorrumpeert/ eñ dat hi delay doet inđ sake bi lāger tijt dan redelijc is met rechte/ weet dat hi dat sculdich is te beterē in boetē arbitrarie eñ daer toe gepriueert te zijn vā sinē dienste. Item oft beuondē wort/ dat die rechter ghewesen heeft bi corruptie/ tegens dat warachtige vonnis vanđ sake/ weet dat hi in boetē valt/ dats te wetē/ tghene dat hi vliesen oft vbueren mach/ bidē costumen eñ gewoonten vandē lande/ eñ daer toe gheprivueert te zijn vā allē dienstē perpetuelijc/ eñ die schade weđ te gheuē aendē beschadichdē bi zijnre schuldē. D

D l.fin. C. de pena iudi. qui male iudicat.

Vandē aduocaet gecorrumpeert sonder adueu oft vesticheyt.

¶ Itē oft eenich aduocaet beuondē wort gecorrūpeert/ tegēs die partie voor wien hi dinget/ weet dat hi vualt inde boetē arbitrale. Eñ daer toe behoort hi gheprivueert te zijn vā alle aduocatien/ eñ die schade te geuē aen die partie ghehindert. E

E ff. de preuaricat. per totum tit.

¶ Itē oft de aduocaet int dingē niet geuesticht en wort/ hi vualt inde boetē vā .lx. s. Oft seyt hi iniurie tegēs partie aduerse/ buytē zijn termē/ hi ist sculdich te beterē promptement aendē rechter/ eñ daer toe so vualt hi inde boetē vā .xx. schell. eñ tot elck man vandē houe .x. scell. Eñ ist indē houe vādē here cottier/ daer en valt niet dā .xx. scell. aēdē here.

¶ Iemant te doen dachuaerden voor eenē anderen heer dan voor zijns selfs.

¶ Itē so wye een ander doet verdachuaerdē/ voor eenē anderen rechter dan voor dē rechter vandē verweerder/ ten si bi priuilegiē die men heeft vā des te doen/ oft by cōmittimus daer op gegeuen bidē prince/ ist in eysche/ die eysscher vliest sinē eysch/ eñ nemmermeer en mach hi daer toe comē/ eñ hi veruallt inde boetē vā also vele als hi eyscht. Eñ oft die verweerder hē daer op laet verdachuaerden/ eñ hi sorteert iuredictie/ hi sal verliesen so vele als dē eysch bedraecht. Eñ oft die rechter die des doet aenneemt sulcke iuredictie/ sonder cōmittimus vandē ouersten/ hi valt inde boetē tegēs den ouersten/ daerō dattet is in edel materie.

¶ Den aduocaet oft procureur te dadinghen metter partijen.

¶ Itē of die aduocaet oft procureur dadinge metter partien/ of aēdeel hadde aēde querelē die hi beleyt/ weet dat hi vualt inde boeten arbitrarie/ ter discrecie vādē rechter/ eñ nade sake eñ faculteit vā dē aduocaet of pcureur/ eñ daer toe behoort hi gepriueert te zijn vā zijn officie/ eñ de cōposeur daer in behoort des te beterē/ tot discretie vādē rechter. F

¶ Vanden officier zijn goeden te vercopē.

¶ Itē of yemāt officier is vā eenighe stedē oft heerlicheyt/ om vreese dat hi ter cause vā zijn officie gehoudē is aende stede daer hy officiet af is/ vcoopt zijn goedē/ oft set die yemāt in handē bedectelijc/ weet dat oft die ghene diet coopt/ wel weet/ dat die ghene diet vercoopt/ dat doet om te schouwen eñ te dachteren dat recht vander stede of vandē heere daer hi officier af is/ dē coop [illegible] te zijn/ eñ hy valt inde boeten van also vele/ als dē coop bedraecht/ die hy daer af ghedaen heeft.

F l.ult. de redemptio. C. de procurato. et l. si q ui ad uocatoū. C. de postulando.

¶ Te ontkennen brieuen ghescreuen van zijnder handt.

¶ Weet dat so wie brieuē missaect/die vā zijn ey-
gen hant gescreuen zijn/biden welckē hy yemant
belooft heeft/een summe ghelts te geuē/of eenige
ander sake/Wordet betuycht/dattet hantgescrift
is vandē ghenē diet missaect/hi verualt in die boe
ten van dubbelde ghelofte.

¶ Te herbeleren int koren/in verboden tijde.

¶ Itē wie beuondē wort int groen koren herbele
rēde/in vboden tijde/hi valt inde boete van vijf s.

Van misch indē wech te voeren.

¶ Itē oft yemāt voerende eenich misch dat misch
indē wege storte/weet dat sonď gracie des heerē/
mēdat nz en mach op heffen/op boete vā.lx.s.par

Van een edel man dye misdoet.

¶ Itē oft een edel man misbruyct boete ciuile/die
nz en is noch en behoort te zijn arbitrarie/bi port vā
wapene/oft sauuegarde enfrainte/of bi onbehoor
like vgaderinge/daer af dē coninc eñ sinē officierē
behoort die kēnisse/eñ aen geen anď/ hi en vbuert
niet meer dā.xl.s.Eñ waert dat hi misdede ter cau
se vā zijn edel houdinge/als vā zijn leen/eñ vā zijn
der iusticie/in dien hi eenige heeft/eñ van alle tge-
ne dat daer aē cleeft/oft af spruyt/eñ die tot zijnre
iusticien aen gaet/dan misbruyct hy.lx.lb. Ten si
dat hi hē te houe houdē eñ seggen wil voor keerle
oft onedele/wāt dan en soude hi niet vbueren.lx.s
hoe wel dat hi tot dier tijt toe gehoudē waer voor
edel.Eñ also ist gheuseert in waerlike houen.

¶ Vandē ongheldē diemen heet viages/ende pontenages/dat is straetghelt/oft brugghelt.

¶ Is te wetē/dattet recht vandē gecōmitteerden
eñ vanden ouden viages eñ pontenages/ behoort
ghoudē eñ bewaert te zijn op alle comāscap.Eñ en
behoort niemāt daer af vrij te wesen/ten si dat hy
daer af tone speciale priuilegie.Eñ so wie die trans
gresseert metter betalinge/valt inde boete vā.lx.s

¶ Vanden sout solder.

¶ Is te weten dat indē lande daer die tribuyt van
dē sout solder stadt heeft/niemāt en mach sout coo
pē/dan aendē solder vandē heere.Eñ so wie ter cō
trarie doet/hi vualt inde boetē/die daer toe gheor
dineert zijn/eñ hi verliest daer toe dat sout.

¶ Van billioen te draghen.

¶ Itē so wie beuondē wort/dragende eenich billi-
oen in anď weghen/dan inden naestē wech vāder
munte vandē heere/onder wien hi geuondē wort.
Weet dat alle billioen also geuondē/ is gheappli-
quiert aendē heere/eñ daer toe dat lichaem vandē
drager/oft vandē genē/onder wien dat beuonden
wort toebehoорēde/eñ zijn goedē zijn indē wille vā
dē here.Eñ aenden ghenē diese houden eñ exploy
tieren/behoort toe dat vierendeel vandē billioen.

¶ Van zijn lant te vercoopen.

¶ Itē behoort lichtelijc gewetē te zijn/dat so wye

zijn lant vcoopt oft beswaert/dē here behoort dat
recht seignourale oft heerlichept:dat is indē thien
dē penninc vāden prise/vanď vercopinge/ist erfe-
lijc/eñ ist tot lijftochte/die helft vāden thiendē pen
ninc.Eñ ghi sult wetē dat escanges oft mangelin
ge vā erue/equipollerē tot vercopinge.Also doen
mede huwelike gauē/ten ware bi also/dat dye va-
der/liet sinē oudtsten sone/in voorderschap zijns hu
welijcx zijn leen/dat hē bi successie/na zijn doot co
men soude/eñ dat dye vader hem terstont daer af
doot make voor recht.Want dan en soude daer af
niet vallē dan vsbec aendē heere/dat die sone schul
dich ware te betalē.Eñ oft gebuerde dat yemant
obligeerde oft beswaerde zijn lāt oft erue/met lijf
tochte/oft losrentē/oft indē wille vandē vercopere
te lossen binnē drie iarē.Weet dat daer dan gheen
recht en valt vāden thiendē penninc aendē here te
eysschen/binnē die voorß drie iaren/bider redene/
dat bidē costumē locale/men mach dat lant oft er-
ue wel beswarē/den tijt vā drie iaren/sonď cōsent
vāden heere/eñ niet meer.Eñ daerom/teyndē die
drie iaren/en wordet nyet weder gecocht bidē ver
coper/die heere heeft recht/ te eysschen zijn recht/
welck recht behoort genomen te zijn int ghelt van
den coope/in afslach vandē vercoper.¶ Itē de co-
per behoort te betalē dat recht vandē gherechte/
voor dwelck den coop ghemaect eñ gelden is/ na
dye costume vander plecke/metten rechte vanden
baeliu oft meyer/dye de rechters vermanen.

¶ Vanden boetē criminelen/eñ niet capitalen. ¶ Dat.CCC.lvi. Capittel

Nv wij gesien hebben vandē boeten ci-
uilen/so volcht te sien vanden boeten
criminelen/diemen perpetreert bi val
schen eedt te doen / tot preiudicie van
een ander.So suldy wetē/dat so wye
sweert eñ tuycht bi valsche tuyghen/ by bede/ oft
om ghelt/oft om ander te hinderē/dat hi gehoudē
is van boeten/als van valsche.Dats te weten ge-
set te zijn op die kake/drie dagen/eñ ten derden da
ge hem teekenē in dye wanghe / metten teeckenen
der iusticie/oft vandē heere.Hoe wel dat die rech-
ten Canon verbiedē/ dat nyemant gheteeckent en
si int aensicht die geschapen is na dye ghelikenisse
eñ beelde ons liefs heeren Iesu Christi.Maer na
dye costumen localen so wort dit ghedaen.

¶ Te sweeren onbetamelijck by God eñ zijn lieue moeder Maria.

¶ Itē so wie sweert/ oft spreect onbetamelijc van
God/eñ vāder heyliger maghet Maria/valt inde
boetē van geset te zijn drie daghen op die kake/eñ
aen sinē hals gehangen grote letteren / so dat eeñ
yeghelijc sien mach eñ lesen/diet lesen can/die sakē
waerom hi also gheset is op die kake / eñ daer na
ghebannen vander prouincien oft heerlichept.

¶ Vanden coninc/oft van sinen heeren onbetamelijck te spreken.

¶ Itẽ so wie vandẽ coninc oft vã zijn herẽ of prin cẽ/spreect onbetamelijc/bi forme vã iniurie/ weet dat hi vualt in pene van boetẽ/als geset te zijn.iij. dagen op die kake/eñ ten lesten dage geteekent te zijn mettẽ teekẽ vanđ iusticie/eñ gebannẽ vander prouincie/eñ daer toe in boeten ciuile arbitralijck.

¶ Vanden toouenaers eñ waersegghers.

¶ Item oft yemant beuondẽ wort go kelaer/touenaer/oft waersegger zijnde/die ander liedẽ schade oft preiudicie gedaen heeft/bi zijn toouerie oft gokelie/hy valt inde boete van gheset te wesen op die kake/behangen met grote letterẽ/so dat een yegelijc sien mach eñ lesen die sake waerõ hi daer so geset is. Eñ int eynde behoort hi ghetee kẽt te zijn/oft ghebrant/na dat die sake begheert.

¶ Te wesen suspect van diefte.

¶ So wie beuondẽ wort vã diefte suspect/ valt in de boeten vã gebannẽ te zijn drie iaer/ eñ behoort gepriueert te zijn vã alle officien/eñ van alle poorterien eñ vã alle digniteytẽ/eñ gereputeert te zijn als infame/eñ hebbẽ verloren de antwoorde te houe ¶ Itẽ so wie beuondẽ wort gestolẽ te hebben/dye waerde vã.v.s.eñ daer en bouẽ totter weerde vã x.s.h.v. valt inde boete vã dat oore af te snijdẽ / eñ gebannẽ om die eerste diefte/mer om dye anderde is hi waerdich te hangẽ. ¶ Itẽ so wie steelt een peert oft merrie/oft dat yser vã eẽ ploech/oft kerckelike goeden/oft yet wt zijns meesters huys/oft vã sinen weert daer hi geherbercht is/om die eerste diefte in dese saken/het si groot oft cleyne/hi is waerdich te hangen. ¶ Itẽ so wye eens anders kint steelt/na dẽ rechte/hi valt inde boetẽ arbitrarie/tot discretie vandẽ rechter. Eñ ist met crachte daer toe is pene capitale. ¶ Item so wie eens anders sake neẽt met crachte/hi valt in pene de quadruple vander weerde van dier saken.

¶ Ander boetẽ die criminele zijn eñ capitalen.

¶ Dat.CCC.lviij. Capittel

GHi sult wetẽ/ dat so wie beuondẽ is/ ghestolẽ te hebben/dye weerde van x.s.oft daer bouẽ/bi diefte oft furte hi valt inde boetẽ criminele/eñ pene capitale/als gehangen te zijn/so dat hi doot eñ verworcht si. Eñ oft die diefte mach gerestitueert zijn aen partie/ dat is men schuldich te doene. Oft des nyet men moet dye schade lijden. Want dye rechter en is niet gehouden te restitueren dye furte oft diefte/ten si dat hijt aenden dief vindet/oft dat hijt bewijst in sinen bedrijue.

¶ Een andere doot te slaen met heeten moede.

¶ Item so wie een anđ doot slaet by heeten moede/ist bi dage/hy valt inde boeten criminele eñ capitale/sulc als gehanghẽ te zijn so dat hy doot.eñ ghewoircht si/na costumelocale Eñ na sommige plecken/op een rat/eñ na sommige plecken/ [illegible] gedoluẽ. Eñ ist by nachte hi behoort gheslepyt eñ gehangen te zijn totter doot

¶ Iemãt zijn goet opten wech te nemen.

¶ So wye eens anders goet inden wege neemt/hoe wel dat sinẽ lijue niet misdaen en is eñ dat hi in deser manierẽ niet meer ghenomen en hadde/dan.vi.đ.so valt hi in pene capitale/sulc als gehangen te zijn eñ geworcht/eñ die diefte weder gegeuẽ aendẽ beschadichde/in dien dattet geuonden wort mettẽ gheuangen/ oft dat hijt bewijst in de heerlichept vandẽ heere daer hy geuangen is.

¶ Van een moort te doene.

¶ Item so wye beuonden wort moort ghedaen te hebben/het si bi dage oft bi nachte/behoort te wesen ghesleypt/eñ ghehangen totter doot.

¶ Iemant te dooden met coudẽ moede.

¶ So wye een ander dootslaet met coudẽ moede/als met verraet oft vpspiedinge/hi behoort gesleypt te zijn/ eñ ghehangen totter doot.

¶ Een vrouwe te slaen dye kint draecht.

¶ So wye een vrouwe slaet dye kint draecht/so dat dye vrucht vã harẽ lichaem gedoot si/dat die wijse heeten/crimen de anchis/sulcke behoren gesleypt te zijn / eñ ghehangen totter doot.

¶ Een vrouwe te ontschakẽ dye ongehuwelijct is.

¶ So wie ontschaect een ongehuwelicte vrouwe/sonđ den danc vã vađ eñ moeder/ of sonđ dẽ danc vandẽ vriendẽ/in dien si gheen vader oft moeder en hadde. Eñ in dien hi haer inder ontschakinge beslaept/ hi behoort ghesleypt te zijn/eñ gehãgẽ totter doot. Eñ in dien hi haer niet en beslaept/eñ brengtse in behouden stede/eñ eerbaer/sonđ haer te beslapẽ/oft te misdoẽ/ Weet dat hi behoort gebannẽ te zijn wten lande / eñ zijn goedẽ geset inde hãden vandẽ heere/eñ by den seluẽ geregeert te wesen/ter tijt toe/dat hi weder gecomẽ sal zijn/tot obediencie van iusticie/ die vrouwe weder gebrocht sonđ misdoen/eñ beteren dye rapt/ by hem also ghedaen. Eñ in dien hy des nyet en doet/hi verliest zijn goet/eñ en mach noch en behoort nemmermeer eenighe sake te hebben/ die vander vrouwen coẽt. Eñ by bescreuen redene en mach hy haer niet hebben tot eenen wijue / by eenigher trouwe dye waerdich si. M

Et hoc di iure ciuili. De iurerã canõico p test raptor cum capta cõtrahere matrimoniũ; vbi de cur libera facultas cõtrahendi.c vlti. extra de rapt.&c.

¶ Vanden maghen te ghetuyghen dye ontschakinghe.

¶ Oft die maghẽ vanđ vrouwe die ontschaect is/ inde ontschakinge cõsenterende zijn/eñ des tonẽ/ dat si daeroin trecht niet en veruolgẽ/ eñ en doen geen diligẽcie/om die vrouwe weđ te hebbẽ/ weet dat si vallẽ inboetẽ arbitrale voor dẽ rechter/ende daer by priuerẽ si hẽ seluen vander successien/dye hem lieden van haer soude moghen comen.

Iemãt te beuechten op zijn goet.

¶ Itẽ oft gebuerde/dat yemãt bi hẽ seluẽ oft bi zijn hulpers/eẽ anđ beuochte op zijn plecke/ eñ misde-

de/eñ die ghene die aengheuochten zijn/ slaen oft quetsen den genen die haer beuechten/ weet dat bi bescreuẽ redenen/ si dat niet schuldich en zijn te beterẽ aendẽ heere. Mer die aenuechters vandẽ doden oft gequetsten van haer geselschap/ eñ vander doot oft quetsuere also gedaen/ behooren dye aengeuochten vry eñ quijt te zijn. Eñ men is hẽ noch sculdich te beteren/ datmen hem also aengheuochten heeft eñ beschadicht/ oft op gheloopen op haer plecke/ op haer besidt/ oft op haer huys. A

B Het cõlonarum iuri scripto/ per. l. vt vim. ff. de iust. et iu. l. is qui aggressorem. C. de ad leg Cornel. de sicarijs.

Uanden bewaerder die de ghe uanghenen wech laet loopen.

Itẽ ghi sult wetẽ/ dat oft die bewaerdr der geuãckenissen/ bi zijnre sculde yemãt laet ontgaen wter geuanckenisse hi verualt in sulcke penẽ eñ boeten als die geuangene die ontgaen is sculdich was te dragen/ ist in ciuile: eñ ist in criminele/ hy valt inde boetẽ arbitrarie vandẽ heere/ dien die geuangenisse toebehoort. Hoe wel dat hi bi scherpheyt des bescreuẽ rechts/ behoort te vallẽ in pene detalio. B

D l. ad commẽtariensem. C. de custo. reorum.

Uan verraderije te veruolgen teghens zijnen heere.

Itẽ so wie veruolcht eenich verraet tegens sinẽ heere/ oft teghens sinen edelen state: weet dat hoe wel dattet verraet niet volbracht en si nochtans so willen die bescreuẽ rechtẽ/ dat die vrader valt in alsulcke pene als die verrader selue sculdich waer te doene/ in dien hi gehouden waer biden rechter.

Die siecken te belettẽ inder doot.

Itẽ so wie yemãde eenich belet geeft/ dat wercket in die wee vãder doot: oft dat hi yemãde belet testament te maken/ bi wege vã feyte/ hi valt inde boeten arbitrale/ eñ behoort gheprijueert te wesen vã alle de successien vandẽ doodẽ oft vandẽ giften die hi hẽ gemaect soude hebbẽ in testamente. C

C l. eos qui. C. si quis aliqui testa. prohibe.

Uanden genen die haer seluen verdoen.

Item ghi sult weten/ dat die goeden vandẽ genen die hem seluẽ verdoen oft doodẽ bi desperacie zijn geconfisquiert aendẽ here/ onder wien datse zijn/ op dat die heere alsulcke iuredictie heeft/ dat hi vãder sake kennẽ mach/ daer hi also õ geuangen gehouden was/ die gene die hem seluen also verdaen oft gedoot heeft bi desperacie. Maer oft yemãt bi siectẽ oft cranchept vã hoofde/ oft vã caserie die hẽ op coemt/ desperert/ Weet dat daer õ niet en behoort/ dat lichaẽ geuoert te wesen aen die iusticie/ noch zijn goedẽ en zijn niet vbuert noch geconfisquiert/ hoe wel dat die costumierẽ daer af vseren ter contrarie/ eñ voerẽ dat lichaẽ totter executie vã iusticie/ eñ confisquierẽ haer goeden. D

D l. si. c. de bonis eorum. qui mortem sibi consci.

Iemant te accuseren teghens den heere oft rechter.

Na bescreuẽ rechte/ soo wye voor recht yemande accuseert oft wroecht in saken van crisme/ in dien hi geuonden wort valsche wroeger int eynde vanden querelẽ hi vualt in pene detalion/ dat is/ dat hi behoort te dragen alsulcke penen/ als die geaccuseerde sculdich soude hebbẽ geweest te dragen/ in dien hi verwonnen gheweest hadde. Eñ also behooret ghehouden te wesen met rechte/ ten ware bi moderacie/ die geschiede vanden procureurs vã officie/ die de conclusien criminelẽ doen / aendẽ partie ciuile. Maer na sommige costumierẽ/ so wie verualt vã accusacien in cas vã crisme/ vã simpele partiẽ deen tegẽs dandere/ het si bi gebreke van ghetuygen/ het si dat bi zijnrẽ believen die veruolger hem verdrage van sine veruolghinge/ bi sinen eygen wille. Die veruolger in deser sake behoort gebannẽ te wesen vandẽ lande/ oft vander stede: eñ behoort te geuẽ die boeten aenden heere/ eñ aen partie die costen. E

E l. vlt. C. de accusati. et inscriptio.

Sijn vader oft moeder te dodẽ

Itẽ so wie doot slaet sinẽ vader/ oft moeder/ behoort gecondẽneert te zijn/ te vliesen die erfkenisse die hẽ daer af comen soude/ so onbetamelijc is dye sonde. Eñ bi bescreuen rechte/ behoort hi gesedt te wesen in eenẽ leyren sac/ eñ bi hẽ behoort te wesen eenẽ geuuerdẽ oft gelubdẽ hane/ eenen hont/ een schimminckel/ eñ een serpent/ eñ also ghewoorpen worden in die zee/ oft inde aldermeeste riuiere van dẽ lande: ten eynde/ dat die delinquãt mach verliesen hemel/ aerde/ eñ lucht. Want hi en is niet waerdich te bliuen opter aerden/ oft inder lucht. F

F l. vnica. C. de his qui parẽ. vel lib. eos occid. Hec per hec non in vsu lede Bald. ibi.

Sijn kint te dooden.

Item so wie zijn kint doot bi zijnre sculden/ valt in sulcke pene/ als voors is vanden ghenen die zijn vader oft moeder doot slaet.

Iemant leden oft lidt af te houwen.

Itẽ so wie yemande af houwet oft af neemt eenige ledẽ oft lidt/ ghelijc een hant oft een voet/ hi behoort te verliesen dyer gelijcke leden oft lidt. Eñ daer toe verliest hi sinen huysraet/ gheappelleert aenden heere. Itẽ so wie een ander verminct aen zijn leden/ behoort te verliesen alle sinẽ huysraet/ teghens den heere: wtgheseyt die prouisie/ die de ghequetste daer af sculdich is te hebben na die faculteyt eñ mogentheyt vanden goeden.

Uan die misdaet vanden weeze.

Item oft gebuerde/ dat een weeze is vã sulcker oudtheyt/ dat hi wetẽ mach/ dat hi doet eñ perpetreert sake/ waer õ dat pene capitale soude mogen volgen/ in dien hi geen weeze en waer. Weet dat om zijnre ionchei wille niet bliuen en sal/ hi en sal draghen pene capitale/ om dye redene/ dat malicie oft subtijlheyt daer suppleert. Maer in dien hy so ionc eñ innocent waer/ dat hi niet en kende oft hy quaet dede oft goet/ dan so leyt daer in remedie vã slaghen/ oft ander punicie/ nader oudtheyt. G

G l. I. C. si aduersus delictum suum.

Exempel.

Het gebuerde dat een knecht van. vi. iaren speelde met een meysken vã vier iaren oft daer ontrent. Dat meysken spelende tooch hẽ sine caproen af/ eñ hi was schaeft/ eñ was bescaemt eñ toornich/ eñ hy suppleerde daer in malicie. Daer na heeft hy dat meysken geuonden buyten den volcke int velt/ eñ

heeftse gessagen met eenen steene int hooft/ datse doot bleef. So geringe als hyse doot sach/ heeft hi se wech gesteken tē bestē dat hi conde, Niet te min het wert vernomē dattet also gheschiet was/ eñ hi wert ghevangen. Eñ om dat dye sake groot was/ eñ twifelachtich vandē sommigen/ om zijnre ionc-heyt wil. Hi wert gebrocht int parlement. Alle ge sien/ eñ dat hi die malicie daer in ghesuppleert had de/ het wert ghewesen/ dat hi ghesleypt/ eñ gehan ghen soude wesen. Eñ dit accordeert dat bescreuē recht. A ¶ Itē het is te weten/ dat oft een ionc man/ so oudt is dat hy schuldich is te weten oft hy quaet oft goet doet/ bi redene van zijnre oudtheyt gelijc als van .xij. iaren eñ daer bouen perpetreert eenighe sake oft crisme capitale/ bi bescreuen rech te/ is te corrigeren nader sake/ tot discrecie vandē rechter. Eñ als vander oudthede/ weet dat oft hi vā sulcker tijt is dat hi mach bider crachte van sinē lichaē gedaē hebbē crisme capitale: ō zijn outheyt en behooret niet te bliuen/ hy en sal capitalijc gecor rigeert wordē. Wāt de outheyt en onsculdicht de sonde niet/ na dat hi mō machte is vā des te doene.

B .l.j.in criminibus.

¶ Te sweeren zodomite.

¶ Itē so wie betuycht wort zodomite/ voor die eer ste reyse so behoort hi te verliesen zijn cullē/ om die tweede reyse behoort hi te verliezē zijn lidt/ oft vede eñ om de derde reyse behoort hi vbrant te zijn. B

B De his qui e.l. cū qui nubit. C. d leg. Iul. s adult.

¶ Wech te nemen eenighe palen die ghestelt zijn met rechte.

¶ Itē so wie wech doet/ oft valsiet eenige palē die met rechte gesedt zijn/ verliest alle zijn goeden eñ zijn geconfisquiert aendē coninc/ oft aendē heere hooge iusticier: eñ behoort gebannē te zijn op dye galge: eñ in sommige pleckē verliest hi zijn lijf. C

C Vide de his ri.ff. de ter. moto.

¶ Iemande doot te slaen bi auontuere.

¶ Item so wie een ander doot slaet by cas van auonture/ bi bescreuen redenē en behoort hi daerom niet te vallen in pene/ op dat des also ge weten si sekerlijc. Hoe wel dat die costumieren seg gen/ dat in crisme geen auontuere en valt/ ten val le in pene vander doot/ oft inde remissie vanden prince. Eñ dat dat voorscreuen recht daer toe geen pene en stelt/ dat blijct biden decrete. D

D .l.j.&.l. cum qui assue- cal. C. ad leg. Cor. de sica.

¶ Vanden dief te slaen/ stelende.

¶ Item so wie eenē dief doot slaet/ stelende oft dat hi bi nachte coēt om te stelen/ oft die bi nachte coēt ō yemant doot te slaen/ hi en valt in geen pene. E

E .l. si ut alle- gas. C. eo.

¶ Die saken die begheeren getee kent te wesen.

¶ Item na bescreuen recht so wie misdoet in saken/ waerom hi behoort geteekent te wesen int aensicht/ als gewoonlijc is by co stumen localen. Weet dat na dat bescreuen recht niet en is geconcedeert yemant te defacierē/ oft te mismakē die facie/ gemaect naden beelde ons liefs heeren: maer behoort te hebbē correctie equipolle. Eñ naden costumieren/ eñ inden landen daermen vseert bi costume locale die in sulcke saken gebruyc ken/ hi behoort gesedt te zijn drie dagen op de kake eñ gheteeckent te wesen met der stadt teekē al heet in zijn wanghe. Eñ also vseertmen daer af na costu me vanden waerlicken houen. F

F .l. si quis in metallum. C. de pene.

¶ Van een vrouwe die haer mis-bruyct.

¶ Itē ghi sult weten/ dat oft een vrou me misdoet in sake/ dye valt in pene capitale/ si ist sculdich te dragen ghelijc als een man/ na der sakē. Maer in boeten ciuilen/ si en verualt nyet dan in halue boeten/ daer dye man heele boeten gheuen soude. Ghelijck als oft die man misbruycte boeten van .lx. scellingen/ dat wijf en soude niet meer mis-bruycken dan .xxx. schellingen. Eñ van allen ande-ren boeten ciuilen desghelijcx.

¶ Item die vrouwe en behoort niet gheuangen te zijn in yser/ noch in hout/ noch in eenige geuancke nisse/ die harē lichaem hinderē mach/ oft daer si ha re memorie bi verliesen mach/ want si weec zijn eñ cranc van naturen. Mer si mogen wel gesedt zijn in breede geuanckenisse/ nader saken/ eñ met haer geselscap diese bewaren. Want bi bescreuē rechte een vrou en behoort geen geuanckenisse te hebbē/ dan bi forme vā wel bewaert te zijn bi iusticie. G

G Authē. Hoc die nouo iure. C. de cust. reorũ.

¶ Die constitutien royalen eñ or dinancien/ op dye feyten vanden iachten vanden bosscagien/ eñ fo reesten int conincrijc/ eñ in dye ri uieren royalen. ¶ Dat.CCC.lviij.capit.

Hier na volghen die constitucien/ eñ ordinancien vandē coninc op de feyten vanden iachten eñ visscherien/ so wel inde boschagien eñ foreesten vanden coninc/ als inde riuieren/ die zijn inde termen vanden coninc-rijcke: daer af die kennisse toebehoort op die feytē vanden bosschagien /vanden wateren/ eñ vanden vogelen/ als reygers/ faysanen/ patrisen/ eñ meer ander voghelen/ vanden welcken die copie hier na volghende is. Ghegeuen onder den zeghel van Ia cob de keyse/ meester eñ enquesteur vandē coninc-rijcke van Vrancrijc anno .M.CCC. eñ .lxxvij. ge maect bi instructie: eñ ghebiet te houden op de boe ten/ tghene dat hier na volcht. ¶ Inden eersten is verbodē/ datter niemant en si/ die hem voordere oft onderwinde te visschen/ in dye voorscreuen ri uieren/ bliecken/ snoecken/ baersen/ carperen/ oft ander visschen/ ten si bi alsoo/ dat dye voorscreuen visschen zijn vander lengden/ vanden lancsten vin gere/ vā eens mans hant/ op die boetē vā .lx. s. Itē dat niemant en vissche inde voors riuieren/ palin gē/ die niet weerdich en is .viij. d. stercke munte/ hi en werde wed in geworpē/ op die boetē van .lx. s. Itē dat niemāt en vange in die voors riuierē eeni ge vendoyses oft gardons/ vā wat grote oft quan titeyt dat si zijn van half meerte tot half meye/ om dattet dan is inden rechten tijt/ dat si worpen.

¶ Itẽ zijn verbodẽ alle enginen/oft netten met garen ghemaect/die so cleyne zijn/datter een peninc tournoys/ghemunt/niet dore en mocht/int platte op die boeten van.lx.ß.van half meye / tot bamis toe. Itẽ zijn verbodẽ alle enginen oft netten ghemaect met sterckẽ garen/om te visscẽ in dye voorß riuierẽ/die so dichte zijn/datter een tournoys niet door liden en mach/van bamisse tot paesschen toe/ op die boetẽ van.lx.scell. Item zijn verboden alle instrumentẽ vã hout/het si korue oft andere/die so dichte zijn/datmẽ die hant daer dore niet steken en mach/op die boeten van.lx.ß. Item zijn verbodẽ die bouceus oft korfkens/eñ ander instrumenten/ die aenden voorß koruen vereenicht zijn/ist datmen daer dore niet steken en mach dẽ cleynẽ vingere/op die boeten van.lx.ß. Itẽ generalijc zijn verbodẽ alle netten eñ enginen/ hoedanich datse zijn vã garen/oft van houte/inden voorscr riuieren eñ des nachts daer latẽ/vã half meerte tot half mey.

¶ Itẽ die wercluden eñ makers der seluer netten/ eñ die vercoopers vandẽ visschẽ/doende tegens eñ ouer de voorß ordinanciẽ/vallen inde boetẽ vã.lx.ß.Eñ die visch eñ netten also gheuonden ter contrarie/gheappliquiert te zijn aenden coninc. Item si zijn sculdich te lesen die verbodẽ visschen(in dien si eenige geuangen hebbẽ)eer si wt dat water zijn Eñ in dien si wten watere warẽ beuondẽ met verboden visschen/de gene die daer mede beuondẽ sullen zijn/vallen inde boeten van.lx.ß.eñ die netten verbrant in openbare plecke. Item is verboden dat niemãt van wat state dat hy si/en mach maken noch hebbẽ grachten/chãteplure/noch anders die mach oft sculdich is te waterẽ/wt de selue riuierẽ.

¶ Die forme eñ maniere vanden iachten/in die bosschagien eñ foreesten vanden conincrijck/ende ooc elders. ¶ Dat.CCC.lix.Capit.

NA dat wij ghesept hebben vanden visscherien eñ vanden netten daer toebehoorende / so volcht hier na te sien eñ te toonen dye forme eñ maniere van der iachte/vanden bosscagien eñ foreesten vanden conincrijck eñ elders. So is te weten/ dat onedele/mogen iaghen met honden/om hasen oft coninen/op dattet niet en si met netten/oft ander enginen/eñ buyten gaerdẽ oft warandẽ noch groote beesten/als hertẽ eñ andere. Mer een edel man mach dies doen/met sulcke enginen oft netten alst hem belieft/ buyten gaerden. Eñ in dien hy gaerde hadde/hy mochte daer iaghen tot zijnre believe. ¶ Item is verboden aenden onedelen/dat si niet en vogelen na faysanẽ oft patrisen met wat netten dattet si/op die boeten van.lx.ß.eñ die netten verloren. Wtghesept die edele mannen eñ heeren/in haer heerlichept eñ lant/daer si hooge iusticie/eñ waranden hebben. Ten si dattet si bi licentie eñ oorlof van hen/in haer heerlicheden eñ landt.

¶ Itẽ alle edel mannen/mogen iagen in haren lande eñ heerlicheit/om groote beesten/eñ in haerder gebueren heerlichept/in dien si daer af macht hebben/eñ possessien/bi haer seluen/oft bi harẽ voorsaten:eñ anders niet. ¶ Item baroenen/heeren oft ander iusticierẽ/noch ander edel mannẽ:eñ bi sterker redene onedele/en mogen noch en behoorẽ niet te iaghen/buyten haren warandẽ/om wat beestẽ dattet si/na der sonnẽ onderganc tot harẽ opganc op die boeten. Item dat niemãt en mach vangen noch iagen/wie hi si/hi si edel oft onedel/met nettẽ om reygers:anders dan met vogelen daer toe dienende. Maer een baroen mach dat wel doen:eñ de boete daer af is tsestich.lb.parasijs. Item oock en mach edel noch onedel / vanghen eenighe duyuen met wat enginen dattet si/sonder te veruallen in boeten arbitrale/eñ die schaden weder te gheuen.

¶ Item niemant en mach noch en behoort te vanghen/noch te soeckẽ gibier/met wat voghel dattet si/in die warandẽ vandẽ coninc/op die boeten van lx.ß.noch en mach ooc niemant draghen eenich garen in die voorß waranden/om te vanghen eenige coninen/hasen/noch ander vogelen/op te veruallen in de boeten arbitrale. ¶ Item is verboden/ dat geen onedele so koene en si/in zijn huys te hebben enginen noch garen/ om groote beesten noch cleyne te vangen/noch faysanen/noch patrisen op die peyne van die netten te verliesen/ eñ gheconfisquiert te zijn aen dat volc vanden coninc wye dat se eerst vindẽ sal. ¶ Item is ooc verboden/dat niemãt/dan princen eñ baroenen/in haer heerlichept vangen en mach/noch doen vangen/met ghemeynen enginen noch nettẽ/valcken/haswers/laniers tiercelet/laueret/ostoer/noch geerfaulx/tẽ si bidẽ consente vandẽ seluen heerẽ/wien des toebehoort eñ aengaet. Eñ also gheringhe als die voorscreuen vogelen gheuanghen zijn/so behooren si gebracht te wesen aenden voorß prince oft baroenen : eñ si behooren te hebbẽ sekeren prijs/om elcken vogel. Dats te weten/om den valc/oft vandẽ geerfaulx thien.lb.tournois:vandẽ edelẽ tiercelet oft oestoer van elc vijf.lb.tournoys:vanden lanier/vijftich.ß vandẽ laueret eñ tiercelet/eñ vanden oestoer voor elc vijftich scell. ¶ Itẽ niemant en mach/noch en behoort in die bosschagien eñ foreesten vanden coninck vanghen eenighen sperwaer inden nesten : noch niemant en mach daer na vogelen in eeniger manieren op te veruallen inde boeten van.lx.scell van elcken voghel die also geuangen wort.

¶ Item oft die edel man/al vliegende sinen vogel verliest/so dat hi daer af verliest dat ghesichte/ eñ dat hyis niet vinden en mach/eñ eẽ ander dien vindet/die daer mede weet te vliegen/oft wil vliegen eñ hi dien bewaert : hy mach dat wel doen sonder misdaet. Eñ oft hi dien verlore al vliegende / doende dat hi sculdich waer so totten vliegen vã valckẽ behoort/hi en soude daer aẽ nyet misdoen noch in boetẽ vallen/hoe wel dat die heere dien die valcke eerst toebehoorde/dien quame weder halẽ/eñ dat hi wiste dat die ghene diese also hadde geuangen/ die heeft gehouden eñ bewaert/ghelijcmen eenen

valc sculdich is te doen/eñ hi daer mede ghinc vlie
ghen/eñ dat hi hē int vliegen verlorē heeft: na dat-
tet inder waerheyt also gheuonden waer/hoe wel
nochtans dat die valcke geteekēt waer vandē hee
ren teeken. Maer oft die gene die dē valcke geuon
den hebben/ghelijc voorf is/dien verloren hadden
oft vercocht/oft wten lande droegen/so dat si nyet
en wisten waer dat hi vuaren ware noch wien heb
ben soude/hi waer dien sculdich te beteren aenden
genen/dien hi eerst toebehoorde/bi die arbitragie
vandē prince vanden lande. Eñ daer en behoort an
ders geen rechter/ten ware dat si des eens werdē
Eñ oft die ghene dye den valc gheuonden hebben
soude/also voorf is/dien valc gegeuen hadde eenē
anderē edelen man/die vogelen houden/eñ vliegē
mach/so soude hi moeten noemen den genen dyen
hi hem gegeuen soude hebben/eñ brengen den eysf
scher vanden valcke/daer bi: na dat hy die teeken
seggen soude/oft dat hy sekerlijc bewisen eñ betoo
nen soude datse hem toebehoort / eñ dat hijse int
vliegen verloren heeft/hi is hem sculdich weder te
hebben/vanden genen dien hi ghegeuen is/byden
rechte vā fauconnerie. Eñ oft de valcke storue inn
bewaernissen vanden genen/dien also gheuonden
heeft /gelijc voorf is/eer hi daer af ontslaghen sal
worden/biden rechte vā fauconnerie/eñ behoorlijc
daer af ontlast si/hi moet daer af rekeninge geuen
na dat hi in zijnre bewaernissen eñ handen sal heb
ben geweest/eñ dat des sekerlijc geweten sal zijn.
Weet dattet daerom niet en blijft/die ghene dyen
also gheuonden heeft/oft in bewaernisse ghehadt
heeft/en moet segghen/dat hem die valcke af ghe-
storuen is/niet tegenstaende alle goede bewaernis
se/die hi daer toe heeft mogen doen. Eñ hi sal daer
af in exemple doen blijckē/dattet warachtelic also
si/thoonende die voeten vandē valcke/vā sinē vlo
ghelen/eñ van sinen steerte/eñ ouermidts dat doē
de/so is hi sculdich daer af gheuryt te wesen. Eñ
die reden is dese/om datmē bi die teekenē sculdich
is den valcke te bekennē. Want in dien die valc ee-
nich teeken hadde/dat moeste wesen in eē vā desen
drie voorscr leden/eñ daer bi mach daer af die ghe
rechte waerheydt blijcken. Eñ in dien hy dat also
niet en doet/hy is dat schuldich te beteren tot arbi
tragie eñ wille vanden prince.

Dye copie vanden testamente vā Jan Bottelgier/ copuleerder van desen tegenwoordigen boec.

Dat.CCC.lx.Capittel.

IN nomine domini Amen. Weet een
yeghelijck dat Jan Bottelgier raedt
des Coninex/versekert/dat alle leuen
dige creatueren/moeten eyndē eñ ter
mineren vā liue ter doot niet wetēde
hoe/noch wanneer. Om te obuierē oft te schouwē
dat ic nyet begrepen en worde intestaet noch on-
gebiecht/vander seluer doot/eñ niet voorsien van
testamente eñ ordinancie van wtersten wille. So
ist dat ic in mijn volle memorie/sinnen/eñ verstan-
denisse/make eñ ordinere mijn testament/ghiften/
eñ ordinancien van wtersten wille/bi deser manie
ren hier na volghende.

Inden eersten so loue/eñ dancke ic God minen
heere/minen scepper/eñ minen verlosser/ vā mijn
re geboorten/van mijn leuen/van mijn lichaem eñ
leden/daer hi mi door zijn goedertierēheyt af voor
sien heeft/vā mijn vijf sinnē die hi mi verleēt heeft
eñ van alle die goeden daer hy mi af gheuoedt /eñ
mijn leuen mede onderhoudē heeft. Daer na biech
te ic mi tot God almachtich/zijn gebenedide moe-
der eñ maget Maria/eñ alle lieue heyligen/van al
le dye sonden eñ misdaden/daer ic in geuallen ben
vā dier tijt af dat mijn leuen geduert heeft/eñ van
den welcken ic tot anderen tiden geen biechte ghe
sproken en hebbe/eñ door penitencie eñ remis niet
gheabsolueert en ben. Ick bidde god met ootmoe-
digher herten/dat mi die sonden vergeuen wordē.
Bekennende eñ geuende daerom bi warachtich
berouwe mi seluē grotelijc sculdich eenwerf ander
werf/eñ derdewerf. Eñ om satisfactie te doen/will
ic: dat oft gheweten is/dat ick van yemandts goet
hebbe/dattet weder gegeuen si van minen goeden
die van mi achter bliuen sullen. Eñ oft ic yemande
yet misdaē hebbe/ic bidde ootmoedelijc dat mi om
gods wille vergeuen si. Eñ oft mi yemant misdaen
heeft/dat vergheue ic hē om gods wille/biddende
god dat door zijn bermhertichett hē belieue also te
doen eñ mi te houden in zijn gracie eñ visitacie tot
ter doot toe/so dat int wterste vā mijnre doot/ die
viant geen machte en hebbe mi te tempteren/noch
te doen twifelen van uwer genade eñ misericordie
te hebben eñ te begeeren/eñ int gelooue mijn leuē
te eynden/eñ mijn siele in zijn glorie te ontfangen

Eñ als ic doot ben eñ gheexpireert/ic bidde dat
verbeyt si dē tijt van.xij.uren oft daer ontrent ver
beyt si vā mi ter aerden te doē op datmē sien mach
dat ic al gheexpireert ben: eñ dat ic dan gesedt wor
de in eenen bloc/bedect alleen met een slapelaken/
opt welcke terstont gemaect eñ ghesedt si een cruy
ce/vā groene zoden/vā aerde: lancx den voorf bloc
in memorie dat ic van aerde ghemaect ben/eñ we-
der aerde worden sal. Eñ dat ic also gedragen wor
de totten graue/met acht mensce/baruoets: in eē
teeken dat ick naect op dese werelt quam/eñ naect
weder wech gae. Eñ alsmē mijn lichaem coemt ha
len/om ter aerdē te doē/dat de pastoor daer si/met
twee cappellanē/de grote eñ cleyne coster/gecleet
mettē choor cleederē/oft met cappē/na den tijt/die
welcke/eer mijn lichaē ghegeuen si om ter aerden
te dragen/singhen sullen int luyde/sittende ontrēt
den lichaem/die seuen psalmē penitencialen/mettē
anthiphone eñ collect daer toe dienēde/eñ daer na
die letanien/seggende in dye stede van ora pro no-
bis/ora pro eo. Eñ dat also gedaen zijnde/ so sal mi
ne doode lichaē ter aerden gedraghen worden met
die voorf arme menschen den voorf pastoor capel
lanen/eñ clerckē mede gaēde/singēde die gewoon
like officie vandē dooden: eñ achter dlichaē sullen
gaen die arme borgers/dat geleydende ten graue

Want anders niemãt en wil ic moepen / dan mijn
executoers/ die des altemael sullen doen doen. Eñ
also gedragen totten kerchoue gods eñ sinte Gu-
rche/ daer ic also ghegrauen sal worden/ inden hoec
buyten der kerckẽ toren/ daer mijn dochter begra
uen was/ daer ic mijn sepulture gecoren hebbe/ bid
dende eñ begeerende aen die administratoers van
der seluer kercken/ dat si mi dat also gonnẽ willen
op welck graf eñ sepulture mijn lichaem also ghe
brocht wesende/ die voorscr paftoor eñ cappellanẽ
metten costers/ sullẽ lesen desen psalme vandẽ sou-
ter. Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes a
quarũ: ita desiderat anima mea ad te deus. etc. met
die antiphone eñ collecte daer toe dienẽde voor dẽ
dooden metten officien geaccostumiert te doene/
totter begrauinge vandẽ dooden. So bidde ic den
voorß pastoor eñ cappellanen/ eñ den armen borge
ren/ eñ den anderen/ die mijn doode lichaem sullen
draghen/ dat si treden [illegible] voorß kercke vã sinte
Gurche/ metten voorß [illegible] outaer vandẽ hei
ligen cruyce/ eñ bidden god van hemelrijck voor
mijn siele/ dat mi door zijn godlike ghenade eñ ont
fermherticheyt/ vergiffenisse verleent worde/ eñ
aldaer oorlof te nemen/ sonder weder tot huys te
keeren. Eñ dat tot mijn lichaem te dragen/ ghelijc
voorß is/ niet meer en si dan twee tortsen ter eeren
eñ weerdicheyt vandẽ heyligẽ cruys/ dat daer me
de gedragen sal worden/ niet dat mijn stinckende
lichaem dies waerdich si. Soe bidde ick dat dye be
grauinge voorß/ gheschiede onder die vespere/ sin
ghende/ inder memorie dat onse lieue heere Jesus
christus/ die om onsen wille eñ om onser verlossin-
ghe steruen woude/ tot dyer vren gesedt werde in
zijn heylighe sepulture.

¶ Item als ic begrauen ben/ ghelijc als voorscr is
ic wil/ eñ ordinere/ dat mijn exequien oft wtuaert
gedaen worde/ op die octaue van minen ouerliden
biden voorß pastoor/ cappellanẽ/ diaken/ eñ subdia
ken/ beyde die clercken/ twee obseruanten eñ twee
augustinen/ die de voorscr wtuaert helpen singen
Eñ dat op die selue morgenstondt/ ghesongen zijn
vigilien/ eñ daer na terstont dye misse beghinnen.
Eñ ic begheere dat inder kercken gemaect si voor
den crucifixe/ een koedtse oft bedstede vã stroo/ eñ
op die selue gemaect een hoochte van berderen ge
lijc eenen breeden eñ platten block/ gedect met een
wit slaeplakẽ alleen/ eñ aen thoochste eynde vãder
seluer hoochtẽ/ gemaect een cruys vã houte/ breet
eñ hooch/ op welc cruyce gesedt sullẽ zijn drie keer
sen/ op elcken arm een: eñ elcke keersse sal weghen
drie pondt. Eñ op dye hoochte sal ghesedt worden
een beelde vã wasse/ inder forme vã eenen dooden
naecten man/ vandẽ gewichte van. xx. pont/ eñ om
trent die koedtse oft bedtstede/ sullẽ zijn. xxxij. arme
menscen sittende/ eñ biddende god voor mijn siele:
inder memorie eñ gedẽckenisse/ dat wi inder oudt
heyden van. xxxij. iaren comen sullen totten oordeel
gods: eñ dat my god door zijn grondeloose berm-
herticheyt eñ gracie setten wil tot zijn rechter side
met die wtuercoorne eñ salighe menschen. Welc-
ke arme menschen die haer aelmissen nemẽ/ sullen
wesen inder memorien/ dat wi hier op desen leuen
geen eygen en hebben/ eñ dat wij in pijnen onse le
uen alle moeten eyndẽ. Eñ dese arme menschẽ sul
len gaen offeren/ elc dragende een keerse van twa
leue inden ponde/ eñ een broot/ eñ eenen penninc.

¶ Eñ oock so sullen daer wesen vijf arme baghinen
die in mijn exequie gheordineert sullen wesen inde
memorie vã die suuer eñ onbeulecte maget Ma-
ria/ biddende dat si wil wesen een voorbidtstere eñ
middelersse voor god/ voor mijn siele. Eñ dat ghe-
daen/ so sal ghegeuen worden aenden ghemeynen
armen/ drie rasierẽ koorens in broode/ int eynde vã
der misse. Eñ dat in mijn begrauinge eñ wtuaerde
niet ghelupdt en si/ dan met dye twee alder minste
clocken vander kerckẽ/ geconsidereert mijn cleyn
fragiliteyt/ tot welcker begrauinge ic niet en wil
bidden noch moeyen meer volcx/ dan voorscreuen
is/ die welcke ghcloont sullen wesen/ also wel van
der begrauinghe/ als vander wtuaerdt/ tot discre
cie van minen executoors.

¶ Oock wil ick/ dat na mijnre doot/ so gheringhe
alst moghelijc is/ beghonnen sullen zijn te doen ce-
lebreren missen voor mijn siele/ by eenen priester/
den alder deuootsten vã consciencien/ diemen vin-
den mach/ die welcke celebreren sal also veel missen
vã requiem/ elcken dach/ als ic iaren gheleeft heb-
be/ in memorie eñ dancb[illegible] god/ dat hi my
so langhe ghespaert/ eñ mijn [illegible] verleent heeft.
Tot welcke missen bi eenen armen [illegible]
fert sal wesen een broot/ eenen penninc/ eñ eẽ keer-
se/ gelijc voorscreuen is. Welcke missen gedaẽ sul-
len wordẽ in die kercke van sinte Gurche daer mijn
lichaem begrauen sal wesen.

¶ Item om te ordineren delay testamentale/ ic ge-
ue den pastoor van sinte Gurche/ twintich. ß. tour-
noys/ teyndẽ den iare dat ic afliuich wesen sal. Eñ
daer mede sal hi gehouden wesen/ minen name alle
le sonnedage/ een iaer lanc/ als hi die geboden doet
inder hoochmissen/ metten dooden te vermanen.
Eñ oft die pastoor wech ghinge binnẽs iaers/ dat
hi betaelt si na aduenant/ Itẽ ic gheue den groten
coster. x. stell. op die condicie voorß. Den onder co
ster/ drie. ß. tournoys. Den grafmaker viij. ß. tour
noys. Eñ voort vandẽ ghiften eñ aelmissen/ dye ic
wil gedaẽ hebbẽ/ int vniuersael oft int particulaer
daer af hebbe ic mijn meyninge/ minẽ executoors
verclaert/ om daer af te doen het gene dat ic hẽlu-
den ghesept heb. ¶ Itẽ om voort te disposeren eñ
te ordineren vanden goeden die van mi bliuẽ sullẽ
Al het gene dat van mi bliuẽ sal/ sal bliuẽ aen mijn
lieue echtscap eñ gesellschap/ haer leuen lanc/ so wel
huysraet als erue/ behoudelijc dat zijt nz en sal mo
gen vercopen/ noch belastẽ. Mer sal daer mede ge
houdẽ zijn te bewarẽ/ te onderhoudẽ/ te leerẽ eñ be
hoorlijc te regieren die kinderẽ/ die vã ons beyden
achter bliuẽ sullen ghelijc een goede eñ getrouwe
moeder toebehoort/ ist dat die kinderẽ bi haren rade
leuẽ willen: eñ ter tijt toe/ dat si bider moedẽ biden
vriendẽ/ eñ biden executoors gehuwelijct sullẽ zijn

Eñ oft gebuerde/dat mijn voorsz echtschap weder
huwelijct/ic wil dat eer si haer bruyloft houde dat
mijn voorsz kinderen/die dan leuen sullen/mogen
hebben eñ eysschen deelinge tegens haer moedd/in
alle goedē/bider manierē hier na volgende. Dats
te wetē/dat Jacob mijn sone voor wt nemē sal alle
mijn harnasch/eñ.xx.lb.pax.om eē peert/so tot eē
edel man toebehoort. Itē hi sal noch voor wt heb-
ben/alle de artillerie/harnasch:eñ weyne/die nv is
in mijn poorte te ployich/eñ die selue poorte mettē
peerdtstal/om daer te houden zijn gaen eñ comen/
tot zijnre beliefte. Eñ van dat ouerschot/so wel er
ue als huysraet/sullen gemaect zijn drie hoopen/bi
rechtueerdige inuentorie/eñ biden eedt van zijnre
moeder. Vā welcke drie hoopen/mijn voorsz kinde
ren sullen hebbē die twee/eñ haer moedere dē der
den/tot goetdunckē vanden voorsz vrienden eñ ma
gē. Wel verstaende/dat oft dā daer niet meer dan
een kint en waer leuende/ten tidē vā dat voorsz hu
welijc/dat dat kint hebben sal die twee deelen. Eñ
ist dat mijn voorsz ghesellinne niet weder en huwe
lijct/si sal gebruyckē haer leuen lanc/alle de goedē
also voorsz is. Ic wil eñ ordinere/dat alle die eruen
vā mijnre side/eñ vā haerder side/na haer doot bli
uende/comen eñ eruen sullen/aen Jacob minē eeni
gen sone/in dien hi dan leuendich is. Eñ oft hi dan
gehuwelijct waer oft geweest hadde /eñ hy eenen
wittigen sone hadde/so wil ic dattet erue aendē so
ne van minen sone/op die tijt gestoruen/eñ dat an
der derdendeel/aen die dochterē van Jacob/op cō
dicie/dat Jacob/dese eruen also op hē gecomen/als
voorsz is/niet vercopen noch belasten en sal. Eñ in
dien hi des woude doē/dat Gelotte zijn suster/ac-
tie mach hebbē eñ sake/alle die voorsz eruen te resu
meren/eñ aen haer als rechte erfgename alleen eñ
voor al/vā haer moeder eñ van mi/geheelijc te ne-
men. Item eñ om den aēdeel die ic meyne Gelotte
mijnder dochter te doē/so ordinere ic dat ter stont
als haer moedd afliuich is. Jacob haer broeder/haer
gehouden eñ sculdich sal zijn/te geuē/alle iare hon-
dert eñ thien rasieren korens/sulc als mijn molene
vā Froymont wint/eñ wt gheeft. Item ic ordinere
noch dat si hebben sal alle iare.lxvi.lb.tournoys te
nemē eñ te heffen/op tgene datmen mi sculdich is/
so wel vā pachte als vā renten/inde voorsz stede vā
Froymont. Eñ om dit te volcomen/te voldoen/eñ
te betalen alle iare/mijnre dochter Gelotte/oblige
re ic die voorsz molen/eñ pachten mede. Eñ in dien
mijn sone Jacob niet en woude/of weygerde te be
talen alle iare/het ghene dat voorsz is/so priuere eñ
verdrage ic hem/van alle die voorsz giften. ¶ Alle
welcke voorsz sakē/ic wil/testatere/eñ ordinere als
bi vigoer eñ cracht vā testamente/eñ ordinācie vā
wtersten wille/dattet waerdich si/eñ equipolle be
screuē rechten propoost vandē fayseur oft makere
obsorbest vsancie eñ costume locale. Die selue ordi-
nancie te houdē/te bewaren/eñ te obseruerē/bidē
genen die sake vā mi hebbē op die pene van te ver
liesen/alle tgene dat hem van mi soude mogen aen
comen eñ eruen. Bidde eñ begheere aen allen rech
ters/ dat si in hulpe vā rechte/eñ volcominge van
wtersten wille/aen mijn lieue echtschap/aen edele
oomen/die oomen eñ maghen van mijn voorsz kin
deren/dat zijt also willē doen/eñ bewarē/eñ obser
ueren tegens een yegelijc / wient behoort. Behou
dende aē mi volle machte/vā dese mijn tegenwoor
dighe testament/het si int gheheele/oft in deele :te
wederroepē/te veranderē/te meerderē/eñ te min
deren/het si bi codicille/oft cedulle bi mi ghemaect
oft bi andere/in desen tegenwoordigen testamēte
gheannexeert. Welcke sakē/in dien ic die vandert
gemeerdert oft gemindert hadde/daer eenich blijc
ken af ware/ic wil dattet houde eñ waerdich si als
bi vigoer voorsz. ¶ Om welcke mijn teghenwoor
dige testament/eñ ordinancie van minen wtersten
wille te interineren/eñ te settē tot executie behoor
lijc. Ic neme/verclare/eñ kiese voor mijn executo-
ren/mijn lieue gesellen eñ echtscap/ eñ mijn grote
eñ getrouwe vriendē/Jan de spy/eñ Allardt tibe-
gos:den welcken ic consentere eñ geue volle mach
te eñ auctoriteyt / te doen eñ te volcomen dit mijn
tegenwoordige testamēt ten eersten dat si mogen
eñ connen/vanden goedē die ic achter latē sal. Eñ
welcke goedē/om des te doene/ ic hen sette in han
den/eñ op drage/sonder dat yemant anders/op mi
ne voorsz goeden/doe eenige prisinghe oft inuento
rie van schependom oft anders. Ic wil ooc dat my
ne voorsz executoors/zijn eñ bliuen sullē/sond cost
oft scade/ in mijn voorsz testamēte te interinerē eñ
totter executien te stellen: op dat vandē drie voorsz
die twee daer in present zijn/eñ dat mijn lieue echt
schap eñ geselschap/altijt daer af die eene si. Ic we
derroepe/eñ sette te niete/ alle ander ordinācie eñ
testamenten/die ic hier voortijts ghemaect/ ghete
stateert/eñ gheoordineert soude moghen hebben.
Welck mijn voorscr testament/eñ ordinancie van
wtersten wille/ic wil dattet houde/eñ waerdich si
Eñ in ghetuyge van desen / so heb ic dit betuycht
eñ geuesticht/betuyghe eñ vestighe/inder presen-
tie eñ tegenwoordicheyt vandē getuygen/de welc
ke hier na volghen. Als te weten Jan vilain/alias
becket/clerc vanden coninc/oft vicaert /Jan agne
chyn/Jacob du hamael/sergiant vanden coninc eñ
Jan creuecueur/substituyt vanden procureur
vanden coninck. Ghedaen eñ gheoordi-
neert den.xvi.dach in Septem-
ber. Inden iare. M.
CCC.ende.ij.

¶ hier mede so eyndt dit teghenwoordighe boeck
gheheeten Summe rurael.

¶ Hyer nae volcht dye tafel van desen boecke.

Die Tafele.

Die Tafele.

Dye Tafele

¶ Hier eyndt dye Tafel van desen boeck.

¶ Hier is voleyndt dit tegenwoordighe boeck/ gheheeten Summe rurael. Eñ is ouersien bi Meester Jaspar de Mera/capellaen tot onser lieuer vrouwen binnen Antwerpen/Toeghelaten corrector der keyserliker Maiesteyt. Gheprẽt Thantwerpẽ binnen die camer poorte inden Mol / by dye weduwe van Henrick Peetersen van Middelburch. Int iaer ons heeren. M.CCCCC.ende.l.

¶ By consente vanden houe/ghegeuen tot Bruessele/den x.dach van Mey/Int iaer ons Heerẽ. M. CCCCC ende. xlix. Gheteekẽt biden Secretaris M. Philips de Lens.